SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-sarja N:o 346

Jussi Päivärinne

SIVIILIPROSESSUAALINEN ASIAVALTUUS TEKIJÄNOIKEUDEN LOUKKAUSTAPAUKSISSA

Siviiliprosessuaalinen asiavaltuus tekijänoikeuden loukkaustapauksissa

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-sarja N:o 346

Jussi Päivärinne

SIVIILIPROSESSUAALINEN ASIAVALTUUS TEKIJÄNOIKEUDEN LOUKKAUSTAPAUKSISSA

Yliopistollinen väitöskirja, joka Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan suostumuksella esitetään julkisesti tarkastettavaksi Calonian luentosalissa 1 perjantaina 27.5.2022 kello 12.

With an English Abstract

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS • HELSINKI 2022

© 2022 Suomalainen Lakimiesyhdistys ja Jussi Päivärinne

ISSN-L 0356-7206
ISSN 0356-7206
ISBN 978-951-855-423-6
ISBN 978-951-855-424-3 (verkkokirja)

Taitto: Taittopalvelu Yliveto Oy
Oy Nord Print Ab, Helsinki 2022

Esipuhe

Kuten asian laita lienee monen muunkin väitöstutkimuksen kohdalla, nyt käsillä oleva teos poikkeaa monella tavalla ensimmäisestä tutkimussuunnitelmasta. Suunnitelmieni pohjalta ei syntynytkään artikkeliväitöskirjaa, vaan kahden artikkelijulkaisun jälkeen kolmas artikkeliluonnos koki todellisen ekspansion. Ekspansion tulos on tämä teos. En kuitenkaan koe, että olisin joutunut luopumaan alkuperäisistä suunnitelmistani – tutkimuksen fokus vain on tarkentunut ja hioutunut uomiinsa matkan varrella.

Vaikka käytännön työtehtävät ovat venyttäneet väitöskirjani valmistumista useilla vuosilla, olen vakuuttunut, että tutkimukseni on merkittävästi parempi kuin se olisi ollut ilman yliopiston ulkopuolelta hankittua kokemusta. Se kokemus ei ole ainoastaan laajentanut ja syventänyt näkemystäni tutkimuksen kannalta merkittävällä tavalla, vaan myös mahdollistanut monien ammattitaitoisten ja osaavien juristien tapaamisen ja heiltä oppimisen sekä opitun hyödyntämisen näillä sivuilla.

Väitöskirjaprosessi on ollut pitkälti itsenäistä ja yksinäistäkin puurtamista. Muilta saatua tukea ja apua voidaan kuitenkin pitää välttämättömänä (prosessin)edellytyksenä tämänkin tutkimuksen valmistumiselle. Olen valtavan kiitollinen, että olen kirjoitusprojektini aikana saanut tukea, opastusta ja kannustusta niin monilta – niin monilta, että varmasti en muista tässä yhteydessä kiittää kaikkia, jotka kiitoksen olisivat ansainneet.

Tärkeimpiä henkilöitä sekä väitöskirjatutkijaksi ajautumisessa että tämän projektin läpiviemisessä on ollut professori *Tuomas Mylly*. Tuomas jo perustutkinto-opintojeni aikana kannusti minua hakeutumaan jatko-opiskelijaksi, mutta palasin asiaan vasta kolme vuotta valmistumisen jälkeen. Silti Tuomas lupautui heti työnohjaajaksi, kun esitin hänelle ensimmäisiä luonnoksia väitöskirjatutkimussuunnitelmasta. Hän uskoi kykyihini suoriutua jatko-opinnoista ja rekrytoi minut tiedekuntaan tutkijaksi sekä huolehti rahoituksen järjestämisestä tutkimustyölleni. Tuomas, sinun ohjauksessasi on ollut turvallista edetä; osaavilla ja laaja-alaisilla huomioillasi olet monesti saanut minut pohtimaan tulkintojani entistä laajemmin. Kiitos kaikesta ajasta ja vaivannäöstä, jonka olet vuosien aikana kohdistanut väitöskirjaani ja ohjaukseeni!

Tutkimusaiheen täsmentymisen myötä ja tutkimuksen painottuessa yhä vahvemmin prosessioikeuden puolelle minulla oli onni saada toiseksi työnohjaajaksi apulaisprofessori *Tuomas Hupli*. Hänen mukaantulonsa toi valtavasti lisäarvoa ja -tukea. Tuomas on jaksanut kärsivällisesti pohtia kanssani prosessioikeudellisia tutkimusongelmia ja ollut hyvinkin lyhyellä varoitusajalla

valmiina käymään niistä keskusteluja. Kirjoitusluonnoksistani olen aina saanut häneltä tarkat ja kattavat kommentit, jotka ovat pakottaneet terävöittämään argumentaatiota. Kiitos, Tuomas, että ennakkoluulottomasti suostuit ohjaajakseni ja että olet kannustanut työtäni ja uskonut sen valmistumiseen. Kiitän sinua myös siitä, että olet suostunut väitöstilaisuuteni kustokseksi.

Esitarkastajina ovat toimineet professori *Marcus Norrgård* ja dosentti, hovioikeudenneuvos *Timo Saranpää*. Kiitän teitä ensinnäkin siitä, että annoitte suostumuksenne esitarkastajan tehtävään, ja toiseksi siitä, että suoritatte työnne nopeasti ja asiantuntevasti. Antamanne palaute oli kannustavaa; esittämänne kommentit ja parannusehdotukset olivat rakentavia ja tarkkanäköisiä, ja niistä oli merkittävästi hyötyä tutkimuksen viimeistelyvaiheessa. Marcus Norrgårdia kiitän myös vastaväittäjäkseni suostumisesta.

Käsikirjoitukseni ovat kokonaisuudessaan lukeneet myös professori emeritus *Antti Jokela* sekä hovioikeudenneuvos, dosentti *Katariina Sorvari*, joita kiitän työni huolellisesta lukemisesta ja sitä eteenpäin vieneistä kommenteista ja kehitysehdotuksista. Antti, olit ensimmäinen, jolle uskalsin ääneen esittää monimutkaisia asiavaltuuspohdintojani. Kiitos siitä, että rohkaisit minua tutkimaan syvällisemmin havaitsemiani epäkohtia ja että olet vuosien aikana osoittanut kiinnostusta tutkimustani kohtaan. Katariina, kanssasi on aina ollut miellyttävää ja vaivatonta sekä tehdä yhdessä töitä että käydä keskusteluja aiheesta kuin aiheesta: väliä ei ole ollut sillä, onko keskustelu koskenut esimerkiksi autonrenkaita vai tekijänoikeutta. Kannustuksesi ja kommenttisi ovat osaltaan luoneet uskoa tutkimuksen valmistumiseen ja siivittäneet tutkimustani eteenpäin. Kiitos siitä.

Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan nykyistä dekaania *Johanna Niemeä* haluan häneltä eri osioista saamani palautteen lisäksi kiittää siitä, että hän tutkimukseni kriittisimmissä vaiheissa huolehti, etteivät prosessioikeuden oppiainetehtävät vieneet liikaa aikaani itse väitöskirjatutkimuksen kirjoittamiselta. Kiitos, Johanna, tuestasi ja joustavuudestasi – ja menestystä uudessa tehtävässäsi. Professori *Tuulikki Mikkolaa* kiitän siitä, että hän ystävällisesti lupautui lukemaan ja kommentoimaan yhteisomistusta ja jäämistöoikeutta koskevat osat. Tuulikki, palautteesi oli kannustavaa ja antoi minulle varmuutta tulkintojeni jonkinasteisesta rationaalisuudesta. Myös professori *Mikko Vuorenpäätä* olen eri yhteyksissä vaivannut prosessioikeudellisilla kysymyksilläni. Kiitos, Mikko, keskusteluista ja ajatustenvaihdoista – jotka välillä olivat hyvinkin polveilevia.

Väitöskirjaprojektini aikana tiedekunnan dekaanina ovat toimineet *Jukka Mähönen*, *Jussi Tapani* ja *Anne Kumpula*. Professori Mähönen toivotti minut lämpimästi tervetulleeksi tiedekunnan tutkijayhteisöön, ja aloitteleva tutkija sai nopeasti vastaukset kysymyksiinsä. Siis kiitos, Jukka! Oikeusneuvos, dosentti Tapanin kanssa on aina ollut virkistävää käydä keskustelua niin

tutkimuksenteosta kuin juridiikasta yleisemminkin. Olen eri yhteyksissä törmännyt Jussiin sen jälkeen kun hän siirtyi tuomioistuinlaitoksen palvelukseen, ja hän on tavatessamme aina muistanut tiedustella väitöskirjani valmistumisajankohtaa. Kiitos, Jussi, kannustuksesta – nyt on se ajankohtakin selvillä! Dekaani *Anne Kumpulaa* kiitän siitä, että hänen työhuoneensa ovelle on aina tuntenut itsensä tervetulleeksi keskustelemaan niin tutkimuksen etenemisestä kuin eri oikeudenalojen tulevaisuudennäkymistäkin. Annen välityksellä haluan esittää myös kiitokseni koko Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan väelle: Kiitos teille kaikille calonialaisille hyvistä keskusteluista ja iloisista tapaamisista käytävillä!

Erityiset kiitokset Calonian-aikaisista tutkijakollegoistani haluan kuitenkin vielä erikseen osoittaa OTT, VTM *Krista Rantasaarelle*, OTT *Anna Hurmerinta-Haanpäälle*, OTT, LL.M. *Ulla-Maija Myllylle* sekä OTK *Jussi Virtaselle*. Krista, vaikka keskustelujemme ja tapaamistemme välillä on toisinaan kulunut pidempiäkin aikoja, olen aina voinut epäröimättä ottaa sinuun yhteyttä. Sinun jalanjäljissäsi on voinut luottavaisin mielin tavoitella tohtorintutkintoa. Kiitos, Krista! Ja kun tein toisen tutkijavisiittini Caloniaan, sain tutustua sinuun, Anna. Prosessioikeuden oppiainetehtäviä oli sinun jälkeesi todella vaivatonta lähteä hoitamaan, sen verran hyvän perehdytyksen minulle pidit. Kiitos, Anna! Ja Ulla-Maija, sinun kanssasi olen saanut Calonia-visiittieni aikana pohtia tekijänoikeuslain kiemuroita. Lisäksi pääsin sinun erikoistumisjaksollasi pitämään ensimmäiset itsenäiset luentoni, ja se oli tärkeä ja mieleenpainuva hetki aloittelevalle tutkijalle. Kiitos, Ulla-Maija! Ja Jussi, me olemme monesti lounastaneet yhdessä ja vaihtaneet kuulumiset käytännön oikeuselämästä sekä pohtineet, mistä löytää riittävästi aikaa tutkimuksen tekemiselle virkatöiden jälkeen. Kiitos, Jussi, lounasseurasta – ja tsemppiä ajan löytämiseen, vaikka helppoa se ei aina olekaan.

Turun yliopisto ja oikeustieteellinen tiedekunta ansaitsevat pääasialliset kiitokset tutkimukseni ja siihen liittyneiden matkojen rahoittamisesta. Haluan myös kiittää taloudellisesta tuesta Emil Aaltosen Säätiötä, Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan stipendirahastoa, CONSTIP- ja Ecoherence-projekteja, IPR University Center Association ry:tä sekä Heldtin Stipendirahastosäätiötä.

Suomalainen Lakimiesyhdistys on ottanut kirjani julkaistavakseen perinteikkääseen kirjasarjaansa, ja kustannustoimittaja *Taija Haapaniemi* on toiminut tehokkaasti ja ammattitaitoisesti saattaakseen käsikirjoitukseni painokuntoon. Parhaimmat kiitokseni!

Eri työyhteisöjen roolit ovat pitkin matkaani olleet tärkeässä asemassa. Haluan kiittää Helsingin käräjäoikeuden, Turun hovioikeuden ja oikeusministeriön henkilökuntaa sekä kaikkia entisiä ja nykyisiä työtovereita. Silloin kun olen päivätyöni ohella tehnyt tutkimusta, työnantajieni suhtautuminen tutkimuksentekoon on ollut myönteistä ja kollegoiden suhtautuminen kannustavaa.

Kiitokset kuuluvat myös kaikille ystävilleni, jotka vuosien ajan ovat jaksaneet kuunnella tarinointiani väitöskirjatyöstä ja olleet ymmärtäväisiä, kun aikani on usein ollut kortilla. Kiitos erityisesti ystävilleni OTM, LL.M. *Jukka Jäskelle* ja OTL, KTM *Matti Pyöriälle*, joiden kanssa olen saanut jo oikeustieteen perusopintojen alkuvaiheista lähtien keskustella juridiikasta mutta ennen kaikkea elämästä ja aivan kaikesta mahdollisesta. Matille myös erityiskiitos aineistonhankinta-avusta. Aineistoa minua on auttanut hankkimaan myös ystäväni OTM, MMM *Eeva Nurmela* – kiitos, Eeva!

Lopuksi haluan kiittää perhettäni kaikesta tuesta, ymmärtämyksestä ja kannustuksesta. Kiitän erityisesti vanhempiani *Maritaa* ja *Pekkaa* koulutusmyönteisestä kasvatuksesta sekä luottamuksesta siihen, että tämäkin projekti joskus vielä valmistuu. Te olette myös omalla esimerkillänne osoittaneet, että kovalla työnteolla ja oikealla asenteella voi saavuttaa asettamansa tavoitteet. Kiitos kaikesta! Ja kiitos *Pauliina*, *Malla*, *Oiva*, *Juho*, *Ville* ja *Pirkko*-mamma, kun olette aina muistuttaneet työn ja tutkimuksen ulkopuolisen elämän merkityksestä.

Lauttasaaressa 22.3.2022

Jussi Päivärinne

Sisällys

1 JOHDANTO 1
1.1 Tutkimustehtävä 1
1.1.1 Tutkimusaiheen tausta 1
1.1.2 Tehtävän asettelu, tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus .. 7
1.2 Tutkimuksen metodista ja aineistosta 13
1.2.1 Tutkimuksen metodologisesta valinnasta 13
1.2.2 Käytetyistä oikeuslähteistä 18
1.3 Tutkimuksen rakenne ja jäsennys pääpiirteittäin 29

2 PROSESSIOIKEUDELLISET LÄHTÖKOHDAT TUTKIMUKSELLE 33
2.1 Prosessinedellytysten pääpiirteet 33
2.2 Asianosaisia koskevista prosessinedellytyksistä 37
2.3 Asiavaltuus asianosaisia koskevana prosessinedellytyksenä 43
2.3.1 Aluksi 43
2.3.2 Prosessuaalinen asiavaltuus ja väitedoktriini varallisuus-oikeudellisissa asioissa 47
2.3.3 Materiaalinen asiavaltuus varallisuusoikeudellisissa asioissa 53
2.3.3.1 Materiaalisen asiavaltuuden määrittely ja ero prosessuaaliseen asiavaltuuteen 53
2.3.3.2 Materiaalinen asiavaltuus oikeustosiseikkana sekä sitä koskevan näytön arvioinnista 59
2.3.3.3 Materiaalinen asiavaltuus esikysymyksenä 66
2.3.4 Asiavaltuuteen läheisesti liittyvästä terminologiasta siviiliprosessin alalla 73
2.4 Välttämätön, tavallinen ja erityinen prosessinyhteys 79
2.5 Väliintulosta 84
2.6 Tutkimatta jättämisestä ja hylkäämisestä 87
2.7 Oikeussuojan tarve ja sen yhteys asiavaltuuteen 95

3 TEKIJÄNOIKEUDELLISET LÄHTÖKOHDAT TUTKIMUKSELLE 103
3.1 Tekijänoikeus varallisuusoikeutena ja yksinoikeutena 103
3.2 Tekijänoikeuden jaottelusta taloudellisiin ja moraalisiin oikeuksiin 107

3.3 Kansainvälisestä ja EU-oikeudellisesta sääntelykehikosta tekijänoikeuden alalla 109
3.4 Tekijänoikeuksien luovutus- ja siirtymistavoista 114
3.4.1 Yleistä tekijänoikeuden luovutus- ja siirtymistavoista 114
3.4.2 Tekijänoikeuden kokonaisluovutus ja osittainen kokonaisluovutus 125
3.4.3 Tekijänoikeuden osittaisluovutus eli lisenssinluovutus 130
3.4.4 Osuuden kokonaisluovutus ja tekijänoikeuden luovutus yhteisomistukseen 139
3.4.5 Tekijänoikeuden luovutustyypit kootusti 143
3.5 Tekijänoikeuden täytäntöönpano ja siviilioikeudellinen seuraamusjärjestelmä 144
3.5.1 Kansainvälinen ja kotimainen sääntelykehys 144
3.5.2 Erilaisista kanne- ja hakemustyypeistä tekijänoikeudellisissa asioissa 149
3.6 Oikeus korvaukseen loukkauksen johdosta 155

4 KANSAINVÄLISEN JA EU-TASON ASIAVALTUUSSÄÄNTELY TEKIJÄNOIKEUDESSA SEKÄ LÄHTÖKOHDAT KANSALLISELLE TEKIJÄNOIKEUSASIAVALTUUS-SÄÄNTELYLLE 159
4.1 Kansainvälisen tason asiavaltuussääntely tekijänoikeudellisissa asioissa 159
4.2 EU-tason asiavaltuussääntely tekijänoikeudellisissa asioissa 164
4.2.1 IPRED-direktiivin 4 artikla 164
4.2.2 IPRED-direktiivin vaikutus kansallisiin asiavaltuus-harkintoihin tekijänoikeuden loukkaustapauksissa 172
4.2.2.1 Välitön etu ja kansallisten prosessi- eli menettelysäännösten EU-oikeuden mukaisuus .. 172
4.2.2.2 Välittömän edun vaikutus kansallisiin asiavaltuusratkaisuihin 177
4.3 Kotimaisen lainsäädännön asettamat lähtökohdat asiavaltuudelle tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa 182

5 TEKIJÄNOIKEUS JA ASIAVALTUUS: OIKEUDET EIVÄT OLE SIIRTYNEET EIKÄ ASIAVALTUUDESTA OLE SOVITTU 187
5.1 Alkuperäisen tekijän asiavaltuus 187
5.2 Julkaisijan ja kustantajan asiavaltuus 191
5.3 Jälkiperäisteokset ja asiavaltuus 194
5.4 Yhteisteos ja asiavaltuus 199

5.4.1 TekijäL 6 §:n tarkoittamasta yhteisoikeussuhteesta ja omistusosuuksien suuruudesta 199
5.4.2 TekijäL 6 §:n asiavaltuusnormista 206
5.4.2.1 Asiavaltuusnormin asiallinen ulottuvuus 206
5.4.2.2 Muiden yhteistekijöiden kuuleminen ja kollektiivivaateet 212

6 TEKIJÄNOIKEUS JA ASIAVALTUUS: OIKEUDET OVAT SIIRTYNEET MUTTA ASIAVALTUUDESTA EI OLE SOVITTU 223
6.1 Johdannoksi 223
6.2 Kokonaisluovutus ja osittainen kokonaisluovutus sekä asiavaltuus tekijän elinaikana 226
6.2.1 Kokonaisluovutuksen, osittaisen kokonaisluovutuksen ja yhteisteoksen osuuden luovutuksen kohteena on yksi taho 226
6.2.2 Kokonaisluovutuksen, osittaisen kokonaisluovutuksen ja yhteisteoksen osuuden luovutuksen kohteena on useampi taho 232
6.2.3 Alkuperäisen tekijän asiavaltuusasema valvontaoikeuden perusteella 235
6.2.4 Kokonaisluovutuksensaaja luovuttaa oikeutensa kokonaisluovutuksin tai osittaisin kokonaisluovutuksin edelleen 242
6.3 Tekijänoikeuden siirtyminen tekijän kuollessa 245
6.3.1 Taustaksi 245
6.3.2 Yleisjälkisäädöksen saajan sekä TekijäL 62.2 §:ssä mainittujen henkilöiden asiavaltuus 249
6.3.2.1 Asiavaltuus kuolinpesässä 249
6.3.2.2 Osakkaiden yhteishallinto ja pesänselvittäjän hallinto 252
6.3.2.3 Perinnönjako 258
6.3.3 Legaatinsaajan asiavaltuudesta loukkaustapauksissa 262
6.4 Tekijänoikeuden osittaisluovutus eli lisenssinluovutus ja asiavaltuus 267
6.4.1 Aluksi 267
6.4.2 Eksklusiivinen lisenssi ja asiavaltuus 270
6.4.3 Semi- ja ei-eksklusiivinen lisenssi ja asiavaltuus 279
6.4.4 Väitedoktriinin soveltaminen lisenssitilanteissa sekä kollektiivivaateet 295
6.4.4.1 Väitedoktriini ja oikeussuojan tarve 295

6.4.4.2 Kollektiivi- ja ei-kollektiivivaateista lisenssitilanteissa 301
6.5 Tekijän edustajan itsenäisestä asiavaltuusasemasta TekijäL 60 a–60 e §:n tilanteissa 309
6.5.1 Kysymyksenasettelu 309
6.5.2 Edustaja-käsitteen käytöstä yleisesti 311
6.5.3 Käsiteparin ”tekijä tai hänen edustajansa” käytöstä tekijänoikeuslain ulkopuolella 315
6.5.4 Onko edustajalla itsenäistä asiavaltuutta? 317
6.5.5 Miten tästä eteenpäin? 325

7 TEKIJÄNOIKEUS JA ASIAVALTUUDESTA SOPIMINEN 329
7.1 Asiavaltuuden järjestely taholle, jolle ei ole luovutettu tekijänoikeuksia tai jolle tekijänoikeuksia ei ole luovutettu riittävässä laajuudessa 329
7.1.1 Prosessimandaatti ja asiavaltuuden yhteys tekijänoikeuden funktioihin 329
7.1.2 Tekijänoikeudellisten ja muiden kuin tekijänoikeudellisten vaatimusten tai oikeuksien siirto 334
7.1.2.1 Hyvitys- ja vahingonkorvausoikeuden siirtokonstruktio 334
7.1.2.2 Muiden vaatimusten kuin korvausvaatimusten siirto tai luovuttaminen 340
7.1.2.3 EU-oikeuden vaikutus hyvitys- ja vahingonkorvausoikeuden siirronsaajan oikeusasemaan tekijänoikeuden loukkausasioissa – Quo vadis, EUT? 343
7.1.2.4 Hyvitys- ja vahingonkorvausvaatimusten ajaminen muiden yhteistekijöiden tai yhteisomistajien puolesta 353
7.1.3 Tekijänoikeuksia on luovutettu mutta kantajalla tai hakijalla ei ole riittävää oikeussuojan tarvetta 355
7.1.4 Tekijänoikeusjärjestöjen asiavaltuudesta 360
7.2 Asiavaltuuden poissulkeminen sopimuksella ja asiavaltuudelle asetetut edellytykset 371
7.2.1 Yleistä asianosaisten sopimusvapaudesta asiavaltuustilanteissa 371
7.2.2 Ekskursio: Asiavaltuudesta sopiminen lisenssisopimusosapuolten kesken kolmansien loukatessa tavaramerkkiä 376

7.2.3 Paluu tekijänoikeuteen: Asiavaltuusehdon prosessuaalinen ja siviilioikeudellinen vaikutus erityisesti lisenssitilanteissa ... 384
7.2.4 Asiavaltuusehdon sovittelusta ... 393

8 MATERIAALISEN ASIAVALTUUDEN TUTKIMISESTA ERILAISISSA TEKIJÄNOIKEUDELLISISSA ASIATYYPEISSÄ ... 403
8.1 Prosessioikeudelliset lähtökohdat ... 403
8.1.1 Johdannoksi ... 403
8.1.2 Määräämis- ja virallisperiaate sekä käsittely- ja tutkintamenetelmä ... 405
8.1.3 Tuomioistuimen oikeudesta ottaa viran puolesta huomioon seikkoja sekä oikeudesta hankkia todisteita ... 408
8.2 Materiaalisen asiavaltuuden tutkimisesta erilaisissa tekijänoikeudellisissa asiatyypeissä ... 413
8.2.1 Turvaamistoimiasiat ... 413
8.2.1.1 Laki todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa ... 413
8.2.1.2 Yleinen turvaamistoimi (OK 7:3) ja väliaikainen kielto ... 419
8.2.2 Hakemusasiat sekä muut internetympäristössä välittäjiä vastaan kohdistuvat asiatyypit ... 426
8.2.2.1 Hakijalegitimaatiosta tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa ... 426
8.2.2.2 TekijäL 60 a §: Yhteystietojen luovuttaminen ... 432
8.2.2.3 TekijäL 60 c–60 e §: Keskeyttämis- ja estomääräykset ... 435
8.2.2.4 Poissaoloseuraamukset TekijäL 60 a ja 60 c–60 e §:n tilanteissa sekä näissä asioissa sovellettavasta näyttökynnyksestä ... 441
8.2.3 Tekijänoikeudelliset loukkaus- ja korvauskanteet ... 445
8.2.3.1 Lähtökohdat materiaalisen asiavaltuuden tutkimiselle dispositiivisessa riita-asiassa ... 445
8.2.3.2 Näytön toimittamisen ajankohdasta ja normaalinäyttökynnys ... 452
8.3 Erityiskysymyksenä näytön esittäminen ja näyttökynnys siirtoketjutilanteissa ... 455
8.3.1 Siirtoketju osana materiaalisen asiavaltuuden tutkintaa ... 456

8.3.2 Siirtoketjutarkasteluun liittyviä ongelmia ja esimerkinomainen tarkastelu 463
8.3.3 Siirtoketjutarkastelu erilaisissa tekijänoikeudellisissa asiatyypeissä 468

9 TUTKIMUKSEN YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET 481

ABSTRACT 493
LÄHTEET 497
OIKEUSKÄYTÄNTÖ 517
LYHENTEET 521
ASIAHAKEMISTO 523

1 Johdanto

1.1 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

1.1.1 Tutkimusaiheen tausta

Prosessijärjestyksemme mukaan tekijänoikeuden loukkausta koskevaa asiaa voidaan ajaa joko siviili- tai rikosprosessuaalisessa järjestyksessä. Kun tekijänoikeudellista loukkausasiaa ajetaan siviiliprosessuaalisessa järjestyksessä, toimivaltainen forum on nykyään markkinaoikeus. Markkinaoikeus käsittelee myös tekijänoikeuden loukkauksiin liittyvät hakemusasiat ja siviilioikeudelliset turvaamistoimiasiat.[1] Markkinaoikeuden ratkaisukäytännössä on viimeisten vuosien aikana annettu kymmeniä ellei jopa satoja sellaisia tekijänoikeuden loukkausta koskevia ratkaisuja[2], joissa markkinaoikeus on jollain tapaa argumentoinut asiavaltuuteen liittyvillä näkökohdilla tai muuten sivunnut asiavaltuutta koskevia kysymyksiä. Asiavaltuus/asialegitimaatio on vanha ja vakiintunut, prosessinedellytyksiin liittyvä käsite nimenomaan siviiliprosessioikeuden alalla. Asiavaltuudessa on kysymys siitä, onko henkilö tai taho oikeutettu omissa nimissään eli asianosaisena prosessaamaan oikeudenkäynnin kohteena olevasta oikeussuhteesta. Koska asiavaltuus on absoluuttinen prosessinedellytys, tuomioistuin tutkii sen viran puolesta. Se, että tuomioistuin tutkii asiavaltuuden *ex officio*, selittänee osaltaan sen, miksi esimerkiksi markkinaoikeus on tekijänoikeuden loukkauksiin liittyvissä ratkaisujensa perusteluissa varsin usein nojannut argumentointinsa asiavaltuuteen liittyviin näkökohtiin. Tällöin nimittäin jos tuomioistuin havaitsee, että esimerkiksi kantajan asiavaltuus puuttuu, tuomioistuimen tulee jättää kanne tai hakemus tutkimatta, toisin sanoen yksinomaan asiavaltuuden puutteeseen nojautuen on vetäydyttävä pääasian enemmästä tutkimisesta.

Voidaan kysyä, mikä sitten voi olla tämän tutkimuksen lähtökohtana tai tutkimusintressinä, jos kerran siviiliprosessuaalinen asiavaltuuskäsite on vakiin-

[1] Tekijänoikeuden loukkauksiin liittyvillä hakemus- ja turvaamistoimiasioilla tarkoitan sitä, että tuomioistuin ei tutki näiden asioiden käsittelyn yhteydessä väitettyä loukkausta substanssiasiana vaan objektiivisesti (ks. myös HE 181/2014 vp, s. 35).

[2] Loukkauksia koskevilla ratkaisuilla tarkoitetaan tässä laajasti erilaisia asiatyyppejä, kuten kanteita, hakemusasioita ja turvaamistoimiasioita. Kysymys ei siten ole esim. ainoastaan loukkauskanteista vaan kaikista sellaisista asioista, joissa jutun taustalla vaikuttaa jollakin tapaa tekijänoikeuden (yksinoikeuden tai moraalisen oikeuden) loukkaus.

tunut ja prosessinedellytysjärjestelmä ja -oppi ovat yhä voimissaan.[3] Tällöinhän asiavaltuuden osalta ei pitäisi enää olla mitään tutkittavaa eikä myöskään tuomioistuinten ratkaisuissa pitäisi esiintyä mitään sellaista, joka antaisi aihetta kritiikkiin. Asiavaltuuteen liittyvät ongelmat voivat näyttäytyä pinnallisen tarkastelun perusteella yleiseltä merkitykseltään varsin vähäisinä. Tässä kohtaa voidaan jo kuitenkin lyhyesti nostaa esille, että ongelma voidaan ankkuroida siihen, että siviiliprosessuaaliselle asiavaltuuskäsitteelle on aikoinaan annettu kaksinainen merkitys: asiavaltuuden alaan luettiin myös kysymys siitä, ovatko asianosaiset tosiasiassa prosessin kohteena olevan oikeussuhteen subjekteja.[4] Kaksoismerkityksestä aiheutuva vaikutus – siitä huolimatta, että sitä ei ole ainakaan runsaaseen puoleen vuosisataan, eräiden mukaan jopa lähes sataan vuoteen, hyväksytty prosessioikeudellisessa oppijärjestelmässämme – ilmenee vielä nykyäänkin käytännön oikeuselämässä huomattavina sekaannuksina, erityisesti sellaisissa varallisuusoikeudellisissa asioissa, joissa asiavaltuus rakentuu väitteen varaan. Jostain syystä yllä kuvattu jäsennysongelma on viimeisten vuosien aikana korostunut erityisesti tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa markkinaoikeuden ratkaisukäytännössä. Edellä lausutusta johtuen tämän tutkimuksen saatesanoiksi sopivat hyvin *Leppäsen* sanat: ”[- -] *siitä, miten käytännössä menetellään, ei voida tehdä suoria johtopäätöksiä sen suhteen, miten voimassa olevan oikeuden mukaan pitää menetellä*.”[5] Kuten tässä tutkimukses-

---

[3] Lappalaisen (2001, s. 2) mukaan prosessinedellytysjärjestelmän merkitys ja painoarvo prosessioikeuden koko kenttää ajatellen on jossakin määrin vähentynyt. Nyt 20 vuotta myöhemmin katson – vaikka kotimaisten tutkijoiden intressit tutkia prosessinedellytyksiä ovat ehkä jossain määrin vähentyneet –, että prosessinedellytysjärjestelmän merkitys on yhä vahvasti voimissaan. Tämä ilmenee muun ohella siinä, että oikeuskäytännössä prosessinedellytyksillä operoiminen on edelleen arkipäivää ja prosessinedellytyksiä koskevia ennakkoratkaisuja annetaan edelleen tasaisesti. Prosessinedellytysjärjestelmää ei ole myöskään enää ainakaan puoleen vuosisataan pyritty tosissaan kyseenalaistamaan. Järjestelmän olemassaolon tarpeellisuutta on siis myös arvosteltu, sillä ruotsalainen *Per-Henrik Lindblom* on väitöskirjassaan (1974) esittänyt huomattavan kriittisen puheenvuoron po. aiheesta (ks. Lindblom 1974). Lyhyesti todettakoon, että Lindblomin esittämä kritiikki ei kuitenkaan johtanut prosessinedellytysjärjestelmän alasajoon tai kyseistä järjestelmää koskevien oppien hylkäämiseen edes Ruotsissa. Koska tässä tutkimuksessa ei ole tavoitteena kyseenalaistaa prosessinedellytysjärjestelmän voimassaolon oikeutusta, tutkimus sitoutuu vallitsevaan ja voimassa olevaan järjestelmään.

[4] Kuten luvussa 2.3 tullaan tarkemmin selvittämään, asiavaltuudesta on aiemmin voitu puhua kahdessa merkityksessä: joko itse asian subjektiiviseen puoleen liittyvänä elementtinä tai prosessinedellytystä kuvaavana nimityksenä. Asiavaltuuskäsitteen määrittely-yritykset ovat olleet yhteydessä asianosaiskäsitteeseen liittyvään keskusteluun. Kuten *Tirkkonen* on todennut: niin kauan kuin asianosaiskäsitteelle annettiin puhtaasti aineellinen sisällys, ei asiavaltuuskäsitteen käyttäminen kahdessa eri merkityksessä tuottanut käytännöllistä haittaa, sillä molemmat merkitykset olivat asialliselta sisällykseltään identtiset. Mutta kun aineellinen asianosaiskäsite joutui väistymään muodollisen asianosaiskäsitteen tieltä, tilanne muuttui esillä olevassa suhteessa toisenlaiseksi. Tällöin nimittäin asiavaltuuskäsitteelle annettu kaksoismerkitys johti siihen, että molemmat merkitykset tulivat asialliseltakin sisällykseltään eroamaan toisistaan (Tirkkonen 1945, s. 179).

[5] Leppänen 1998, s. 13. *Virolainen* (1999, s. 118) on siteerattuun kohtaan viitaten todennut, että ”samoin voitaisiin väittää, ettei siitä, miten voimassa olevan lain mukaan pitäisi menetellä, voida

sa tullaan useasti havaitsemaan, asiavaltuuskysymyksiä käsittelevä ratkaisukäytäntö vaikuttaa erityisesti tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa lähteneen kehittymään ongelmalliseen suuntaan.

Oikeustieteen osa-alueisiin nähden kysymyksessä on pääasiassa prosessi-/tekijänoikeudellinen tutkimus. Tekijänoikeuden loukkauksella on sekä prosessioikeudellinen että aineellisoikeudellinen ulottuvuus, ja tutkimuksen aineellisoikeudellisen lähtökohdan muodostaa näin ollen kansallinen tekijänoikeutemme. Modernin prosessioikeuden systemaattinen perusta niin meillä kuin muuallakin on siinä (klassisessa) dualistisessa näkemyksessä, joka tekee eron muodollisen (formaalisen) ja aineellisen (materiaalisen) oikeuden välillä. Tämän jaottelun mukaan prosessioikeuden piiriin kuuluvat ne säännökset, jotka määräävät oikeussuojan antamisen muodot, kun taas aineellisessa oikeudessa eli siviili-, rikos- ja hallinto-oikeudessa käsitellään itse oikeussuhteiden sisältöä. Prosessilakien funktio onkin säännöstää aineellisten lakien soveltamista tuomioistuimissa, mistä seuraa se, että prosessioikeudelliset säännökset ovat yleensä kiinteässä yhteydessä aineellisoikeudellisiin kysymyksiin.[6] Aineellisen oikeuden ja menettelyllisen oikeuden periaatteellisesta erottelusta huolimatta aineellisoikeudellisten ja prosessuaalisten normien välillä vallitsee siis varsin läheinen ja kiinteä yhteys. Koska prosessisäännökset on laadittu aineellisen oikeuden toteuttamista varten, myös käsiteltävän jutun laatu vaikuttaa menettelyn muotoutumiseen. Prosessin kautta siis toteutetaan aineellista oikeutta, jolloin prosessioikeuden voidaan sanoa olevan olemassa aineellisen oikeuden vuoksi.[7] Edellä esiin nostetuilla asiavaltuuteen liittyvillä tulkintaongelmilla on-

---

tehdä suoria johtopäätöksiä sen suhteen, miten käytännössä todellisuudessa menetellään". Virolainen esittää jatkokysymyksen: Mitä itse asiassa on "voimassa oleva oikeus", ja voiko se olla toisen sisältöinen kuin millaisena tuomarit ja asianajajat sen ymmärtävät ja sitä soveltavat? Kuten Virolainen toteaa, tuomarithan lopulta ratkaisevat voimassa olevan oikeuden kannan (Virolainen 1999, s. 118). Ymmärrän Leppäsen tarkoittavan seuraavaa: Se, miten voimassa olevan oikeuden sisältö on käytännön tuomioistuintoiminnassa ja soveltamistilanteissa ymmärretty, ei tutkijan mielestä vastaa (osittain tai kokonaan) sitä, miten sen sisältö tulisi tai tulee ymmärtää, kun huomioon otetaan voimassa olevaa oikeutta koskevat oikeuslähteet ja tulkintametodit. Toisin sanoen tutkijan mielestä praksis ei vastaa sitä, miten voimassa olevan oikeuden sisältö tulisi hänen perustellun näkemyksensä mukaan ymmärtää. Edelleen se, vakuuttuvatko muut tahot, kuten tiedeyhteisö ja käytännön toimijat, tutkijan kannasta, on toinen kysymys, johon saadaan vastaus myöhemmin ja viime kädessä sen myötä, muuttuuko tai muotoutuuko praksis tutkijan esittämän kannan mukaiseksi. Ks. myös Timonen 1989, s. 674–675, joka toteaa, että oikeuskäytännössä omaksutulla tulkintavaihtoehdolla ei ole jokin kaavamaisesti määräytyvä merkitys kannanotolle, jolla tutkija pyrkii esittämään suosituksen parhaasta tulkinnasta.

[6] Jokela 1983, s. 8–9.

[7] Lappalainen 1995, s. 24; Kärkkäinen 2004, s. 13. Ei voida kuitenkaan sanoa, ettei prosessioikeudella olisi minkäänlaista aineellisesta oikeudesta riippumatonta itseisarvoa. Vaikka voidaan sanoa, että prosessioikeus on ensisijaisesti olemassa aineellisen oikeuden vuoksi silloin, kun prosessin kautta toteutetaan aineellista oikeutta, prosessioikeudella on myös aineellisesta oikeudesta riippumatonta merkitystä, jopa tietynlaista itseisarvoa. Silloin kun oikeudenkäyntimenettelyä arvioidaan prosessuaalisten arvojen näkökulmasta, oikeudenkäyntimenettelyä arvioidaan *menet-*

kin relevantti yhteys menettelyllisen oikeuden lisäksi aineelliseen oikeuteen: asiavaltuudelle aikoinaan annettu kaksoismerkitys aiheuttaa vaikutuksensa juuri prosessioikeuden ja aineellisen oikeuden rajapinnalle.

Edellä jo viitattiin yleisellä tasolla siihen, että asiavaltuudessa on kysymys siitä, onko henkilö tai taho oikeutettu omissa nimissään prosessaamaan oikeudenkäynnin kohteena olevasta oikeussuhteesta. Kun tuo kysymysasettelu liitetään tekijänoikeuden loukkaustilanteisiin, kysymys voidaan kantajan tai hakijan[8] näkökulmasta muotoilla esimerkiksi seuraavasti: Kenellä on oikeus omissa nimissään käynnistää oikeudelliset toimenpiteet tekijänoikeuden loukkausta koskevassa asiassa? Prosessi- ja tekijänoikeuslakimme eivät sisällä yleissäännöksiä siitä, kuka on oikeutettu saattamaan tekijänoikeuden loukkausta koskevan siviili- tai hakemusprosessin vireille, eivätkä siitä, kuka on oikeutettu saamaan ratkaisun tällaisessa asiassa. Tilanteesta ja olosuhteista riippuen tekijänoikeuden loukkaukseen liittyvän kanteen tai hakemuksen vireillepanijana voidaan ajatella toimivan esimerkiksi seuraavanlaisten tahojen: alkuperäinen tekijä, jälkiperäisteoksen luoja, yhteisteoksen tekijä tai yhteisomistaja, taloudellisten oikeuksien luovutuksen- tai siirronsaaja (kokonaisluovutuksen saaja, osittaisen kokonaisluovutuksen saaja tai osittaisluovutuksen saaja), hyvitys- ja/tai vahingonkorvausoikeuden siirronsaaja, julkaisija, kustantaja, kuolinpesän osakas, legaatinsaaja, pesänselvittäjä/-jakaja, konkurssipesä tai mahdollisesti jopa tekijänoikeusjärjestö tai tekijän edustaja. Luettelo ei ole tyhjentävä vaan ainoastaan esimerkinomainen luettelo siitä, minkälaisilla tahoilla voi mahdollisesti olla oikeudellinen intressi tekijänoikeutta koskevassa loukkausasiassa ja siten intressi esittää vaatimuksia omissa nimissään. Mikäli tällaiset tahot tekijänoikeudellisessa loukkausasiassa esittävät vaatimuksia vedoten siihen, että niiden oikeudellisia intressejä on loukattu, niiden on lähtökohtaisesti oikeus saada kanne tai hakemus tutkittavaksi.

Varallisuusoikeudellisissa asioissa, joihin siis myös tekijänoikeuden loukkausta koskevat siviiliasiat luetaan, asiavaltuus on lähtökohtaisesti väitteenvarainen asia (väitedoktriini), ja tästä johtuen asiavaltuudesta ei ole yleistä sään-

---

telynä eikä esim. pelkkänä välineenä tiettyjen lopputulosten saavuttamiseksi mahdollisimman tehokkaasti. Siviiliprosessissa on itseisarvoja siinä mielessä, että riita-asian oikeudenkäyntiä ei voida arvioida pelkästään saavutetun ratkaisun ja siihen käytettyjen kustannusten perusteella, vaan myös menettelyn itsensä perusteella (Leppänen 1998, s. 50 ja 54). Ks. laajemmin tähän liittyvästä keskustelusta mm. Leppänen 1998, s. 49–54.

[8] Sekä hakemuslainkäytössä että turvaamistoimisasioissa asian vireille saattaneesta tahosta käytetään nimitystä *hakija*. Perinteisesti hakemuslainkäytöllä tarkoitetaan sellaisten asioiden käsittelyä tuomioistuimessa, joiden osalta ainakin osittain noudatetaan OK 8 luvun menettelysäännöksiä (ks. Linna 2009, s. 5). Vaikka OK 7 luvun ja TodTL:n mukaisissa turvaamistoimiasioissa puhutaan niin ikään hakijasta, näissä tilanteissa noudatetaan OK 7 luvun säännöksiä. Turvaamistoimiasian käsittely ei ole hakemuslainkäyttöä, vaikka ne saatetaan vireille hakemuksella.

nöstä esimerkiksi oikeudenkäymiskaaressa.[9] Toinen mahdollinen asiavaltuuden määräytymisperuste varallisuusoikeudellisissa asioissa on se, että laissa on nimenomaisesti säädetty erillinen asiavaltuusnormi, joka yleensä sijaitsee tiettyä oikeussuhdetta sääntelevässä aineellisessa laissa. Tämäntyyppisissä erillissäännöksissä on useimmiten jo ennalta määritelty se henkilö- tai intressipiiri, jolla voi olla asiavaltuus säännöksen osoittamissa tilanteissa.[10] Toisin sanoen ellei varallisuusoikeudellisessa asiassa ole löydettävissä erillistä asiavaltuusnormia laista, asiavaltuus määräytyy yksinomaan väitedoktriinin perusteella. Tekijänoikeuslaista on löydettävissä vain muutamia erillisiä asiavaltuusnormeja[11], minkä vuoksi tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa asiavaltuus määräytyy pääasiassa väitedoktriinin perusteella. Kysymys siis on kaikessa lyhykäisyydessään siitä, että jos kantaja tai hakija väittää hänelle kuuluvaa oikeutta loukatun, hänellä on jo yksinomaan tuon väitteen perusteella syntynyt asiavaltuus loukkausta koskevassa asiassa. Sen sijaan kysymys siitä, onko kantaja tai hakija *de facto* aineellisoikeudellisesti oikea taho – toisin sanoen onko kanta-

---

[9] Tarkasteltaessa asialegitimaatiokysymyksiä siviiliprosessissa riita-asiat jaetaan usein kahteen ryhmään: varallisuusoikeudellisiin asioihin ja henkilöä koskeviin asioihin, koska näiden ryhmien asiavaltuuteen liittyvät järjestelyt poikkeavat merkittävästi toisistaan (Lappalainen 1995, s. 274). Nyt käsillä olevassa tutkimuksessa ei sen näkökulman vuoksi oteta erillisten lyhyiden mainintojen ja alaviitekeskustelujen lisäksi yksityiskohtaisemmin kantaa asiavaltuuteen henkilöä koskevissa asioissa.

[10] Täysin poissuljettua ei ole sekään, että asiavaltuusnormistoa voi kehittyä myös tapaoikeuden tai vakiintuneen oikeuskäytännön myötä. Tämä on kuitenkin poikkeuksellista. Tällöin on kysymys siitä, että esim. tietyn ryhmän tai tahon oikeudellisen intressin katsotaan kaikissa tilanteissa edellyttävän, että nämä ryhmät tai tahot voivat aina esiintyä tietyntyyppisissä tai kaikissa asioissa omissa nimissään, ts. asiavaltuusratkaisun vaikutukset eivät typisty vain kulloinkin käsillä olevaan yksittäistapaukseen. Esim. eksklusiivisten lisenssien haltijoiden oikeusasema (riittävä oikeudellinen intressi) tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa on Suomessa tullut tunnustetuksi tapaoikeuden myötä (ks. jäljempänä luku 6.4.2). Toisena esimerkkinä voidaan esittää päällikkötuomaria koskeva asiavaltuusnormi. *Koposen* (2017, s. 63) mukaan *vakiintuneesti* on katsottu, että ratkaisun antaneen tuomioistuimen päällikkötuomari voi esiintyä ratkaisun antaneen tuomarin ohella ylimääräisessä muutoksenhaussa hakijana. Kuten *Launiala* (2020, luku 4.2.4) toteaa, perusta sille, että päällikkötuomarilla on oikeus hakea purkua, on *tapaoikeudessa*. Käsitykseni mukaan asiavaltuusnormin vakiintuminen tapaoikeuden tai oikeuskäytännön kautta ei kuitenkaan enää nykyään ole kovin yleistä, vaan oikeuskäytännössä tehtyjen asiavaltuusratkaisujen vaikutukset rajoittuvat pääasiassa yksittäistapauksiin; poikkeuksellinen asiavaltuusratkaisu sallitaan tietyssä yksittäistapauksessa esim. riittävän oikeussuojan tarpeen nojalla (ks. luku 2.7). Syynä tähän lienee se, että yleisten asiavaltuusnormien kehittämisen voidaan katsoa olevan ensi sijassa lainsäätäjän tehtävä. Oikeuskäytännössä kehitetyillä asiavaltuusnormeilla, jotka yleensä ovat enemmän tai vähemmän sidottuja ratkaistavana olevan yksittäistapauksen oikeustosiseikkoihin, voi olla hyvinkin kauaskantoisia ja jopa ennakoimattomia vaikutuksia, jos harkinnassa ei kattavasti oteta huomioon kaikkia mahdollisia tilanteita ja niiden vaikutuksia sekä pohdita esim. asialegitimoitujen tahojen keskinäistä suhdetta. Lisäksi jonkin tietyn tahon tai ryhmän yleisen asiavaltuusaseman luominen oikeuskäytännössä on nähdäkseni varsin usein niin vahvasti sidoksissa sellaisiin periaatteellisiin ja jopa arvosidonnaisiin kysymyksiin, että tällaisten kysymysten voidaan jo tästä syystä katsoa kuuluvan lainsäätäjän ratkaistaviksi (ks. myös luku 7.1.4).

[11] Esimerkkinä mainittakoon julkaisijaa ja kustantajaa koskeva asiavaltuusnormi (TekijäL 7.2 §).

ja tai hakija tosiasiassa esimerkiksi tekijänoikeuden haltija tai tietyn vaateen ”aineellisoikeudellinen omistaja” – esittämään vaatimuksia tutkittavana olevassa asiassa, on oma erillinen, aineellis-yksityisoikeudellinen kysymyksensä (asiakysymys), jonka perusteella päätetään, hyväksytäänkö vai hylätäänkö kanne tai hakemus kokonaan tai osittain. Asiakysymyksen ratkaisemista ei tule siviili- tai hakemusprosessissa, silloin kun kyse on tekijänoikeudellisesta loukkausasiasta, sekoittaa prosessuaalisen asiavaltuuskysymyksen ratkaisemiseen.

Väitedoktriinin vaikutus prosessuaalisen asiavaltuuden synnyttävänä seikkana ja väitedoktriinin ja prosessuaalisen asiavaltuuden pitäminen erillään yllä todetusta aineellis-yksityisoikeudellisesta kysymyksestä on keskeistä, jotta ei ajauduttaisi takaisin asiavaltuudelle aikoinaan annetun kaksoismerkityksen piiriin. Erottelua ei kuitenkaan ole käytännön oikeuselämässä läheskään aina onnistuttu noudattamaan. Mikäli asiavaltuuskysymystä ei ole käytännön ratkaisutilanteessa hahmotettu oikein, se on usein johtanut siihen, että kanteita ja hakemuksia on jätetty tutkimatta, vaikka ne vallitsevien prosessuaalisten oppien mukaan olisi tullut hylätä.[12] Tämän vuoksi tässä tutkimuksessa siviiliprosessuaalisen asiavaltuuskäsitteen rinnalle kehitetään apukäsitteeksi *materiaalinen asiavaltuus* -käsite, jolla kuvataan edellä mainittua aineellis-yksityisoikeudellista kysymystä. Apukäsitteen avulla pyritään näin ollen korostamaan sitä eroa, joka esiintyy muodollisen ja aineellisen oikeuden välillä silloin, kun varallisuusoikeudellisessa asiassa (tässä tutkimuksessa siis tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa) prosessuaalinen asiavaltuus syntyy jo yksinomaan pelkän väitteen perusteella. Erottelun tekeminen on tärkeää, sillä prosessuaalista asiavaltuutta pidetään asian tutkimisen edellytyksenä (prosessinedellytys), kun taas materiaalinen asiavaltuus hahmotetaan tässä tutkimuksessa asian hyväksymisen edellytykseksi (asiaedellytys).[13] Näin ollen tutkimuksen yhtenä keskeisenä tehtävänä on selkeyttää prosessuaalisen ja materiaalisen asiavaltuuden välillä vallitsevaa tilaa sekä luoda puitteet sille, kuinka asiavaltuutta koskevia kysymyksiä tulisi konkreettisessa tekijänoikeuden loukkausta koskevassa soveltamistilanteessa lähestyä.[14]

---

[12] Esim. markkinaoikeus vaikuttaa säännönmukaisesti hahmottavan tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa prosessuaalisen asiavaltuuskysymyksen ja aineellis-yksityisoikeudellisen kysymyksen yhtenä ja samana kysymyksenä. Tämän seurauksena se on jättänyt kanteita ja hakemuksia tutkimatta, mikäli se on katsonut, että esim. tekijällä tai lisenssinhaltijalla ei väittämänsä vastaisesti tosiasiassa ole ollut tekijänoikeutta tai tietyn laajuista lisenssiä.

[13] Kuten tutkimuksessa tullaan havaitsemaan, keskeistä on se, miten asiavaltuuskysymys hahmotetaan, sillä tällä on merkittäviä vaikutuksia – tutkimattajättämispäätöksen ja hylkäävän ratkaisun eron lisäksi – esim. tuomioistuimen tutkinta- ja näytönhankintaoikeuksiin ja eräissä tilanteissa jopa siihen, voiko kantaja saada asiassa yksipuolisen tuomion.

[14] Tutkimusta voidaan siten luonnehtia myös prosessitodellisuuteen suuntautuvaksi tutkimukseksi; tarkoituksena on selvittää, miten käytännössä toimitaan ja mitä virheitä mahdollisesti tehdään.

1.1.2 Tehtävän asettelu, tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus

Tämän väitöstutkimuksen tarkoituksena on antaa kattava kokonaiskuva niistä prosessuaalisista ja aineellisoikeudellisista erityiskysymyksistä, jotka liittyvät siviilioikeudellisissa tekijänoikeuden loukkaustapauksissa aktualisoituviin asiavaltuuskysymyksiin ja muihin asiavaltuuteen läheisesti kytköksessä oleviin kysymyksiin. Peruslähtökohtana on ollut yksi varsin yleisluonteinen kysymys: kuinka kantaja- ja hakijavaltuuskysymyksiä tulee tekijänoikeudellisissa loukkaustilanteissa hallita ja lähestyä. Koska päämääränä on tällöin selvittää se intressipiiri, joka voi omissa nimissään saattaa tekijänoikeuden loukkausta koskevan kanteen tai hakemuksen vireille ja edelleen omissa nimissään saada hyväksyvän ratkaisun asiassa[15], koskee ensimmäinen tutkimusaiheen rajaus tarkastelun rajoittamista ainoastaan kantaja- ja hakijanäkökulmaan.[16] Tutkimuskysymys ei näin sisällä vastaajalegitimaation näkökulmaa.[17] Vaikka vastaus kysymykseen saattaa *prima facie* tuntua ilmeiseltä – tekijänoikeuden haltijalla on oikeus saattaa loukkausta koskeva kanne tai hakemus vireille ja saada siihen hyväksyvä ratkaisu –, riittää jo lyhyt tarkastelu osoittamaan, että kysymys on tosiasiassa paljon laajempi ja moniulotteisempi. Esimerkinomaisesti voidaan seuraavanlaisia kysymyksiä nostaa esille: Onko sekä kokonaisluovutuksen saajalla (tekijänoikeuden haltija) että kokonaisluovutuksen antajalla (alkuperäinen tekijä) molemmilla oikeus puuttua kolmansien aiheuttamiin loukkauksiin? Onko osittaisluovutuksen tilanteissa sekä lisenssinantajalla että lisenssinsaajalla molemmilla oikeus puuttua kolmansien aiheuttamiin loukkauksiin? Kuten tutkimuksessa tullaan havaitsemaan, vastaavia kysymyksiä voidaan esittää useita.[18]

---

[15] Tekijänoikeudellisessa asialegitimaatioproblematiikassa on kyse siitä, kenellä on mahdollisuus tekijänoikeudellisten oikeussuojakeinojen käyttelemiseen erityyppisissä prosesseissa ja täytäntöönpanossa (ks. Kivistö – Tarkela 2020, s. 618).

[16] Omaksutusta näkökulmasta kuitenkin todettakoon, että se on ensi sijassa sellainen, että epäilty tekijänoikeuden loukkaaja on kolmas. Tarkoitan tällä sitä, että tutkimuksessa lähdetään siitä oletuksesta, että loukkaajalla ei ole minkäänlaista ”ennakkoyhteyttä” loukattuun oikeuteen nähden, eli loukkaajaa voidaan pitää täysin ulkopuolisena kantajalla (väitetysti) olevaan oikeuteen nähden. Tällainen ennakkoyhteys voisi olla kysymyksessä esim. silloin, kun epäilty loukkaaja on lisenssisopimuksen osapuoli (lisenssinsaaja ylittää lisenssin rajat ja siten loukkaa tekijänoikeutta) tai kun epäilty loukkaaja esittää loukkausoikeudenkäynnissä, että kantaja loukkaakin hänen tekijänoikeuttaan (esim. teoksen tekijyys saattaa olla kiistanalainen).

[17] Siviiliprosessin puolella asialegitimaatiossa voidaan erottaa yhtäältä kantajan asialegitimaatio (ns. aktiivinen asialegitimaatio, kantajalegitimaatio tai kanteenajamisvaltuus) ja toisaalta vastaajan asialegitimaatio (ns. passiivinen asialegitimaatio, vastaajalegitimaatio tai vastaajanaolovelvollisuus). Vastaajalegitimaatiosta ks. esim. Reinikainen 1958, s. 91 ja 93; Lindblom 1974, s. 174; Kärkkäinen 2004, s. 226.

[18] Myös *Kivistö* ja *Tarkela* toteavat, että yksiselitteistä vastausta siihen, kenellä on mahdollisuus tekijänoikeudellisten oikeussuojakeinojen käyttelemiseen erityyppisissä prosesseissa ja täytäntöönpanossa, ei ole saatavissa enempää tekijänoikeudellisen erityissääntelyn kuin prosessioikeudellisten normien tai periaatteidenkaan puolella (Kivistö – Tarkela 2020, s. 618).

Koska tämän tutkimuksen yhtenä keskeisenä tehtävänä on selkeyttää prosessuaalisen ja aineellisen oikeuden välillä vallitseva tilaa ja luoda puitteet sille, kuinka kantaja- ja hakijavaltuutta koskevia kysymyksiä tulisi erilaisissa tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa lähestyä, edellyttää tutkimustehtävän toteuttaminen ensinnäkin sitä, että aluksi tarkastellaan riittävän syvällisesti siviiliprosessuaalista asiavaltuusoppia varallisuusoikeuksien alalla. Tuossa yhteydessä ei tutkita ainoastaan väitedoktriinin sisältöä (prosessuaalisen ja materiaalisen asiavaltuuden välistä eroa) ja suhdetta erillisiin asiavaltuusnormeihin[19], vaan selvitetään myös prosessinyhteyttä ja väliintuloon liittyviä perusteita sekä tarkastellaan tutkimuksen kannalta toisen keskeisen prosessinedellytyksen, oikeussuojan tarpeen, yhteyttä prosessuaaliseen asiavaltuuteen. Olennaista on myös selvittää, mitä eroa kanteen tai hakemuksen tutkimatta jättämisellä ja hylkäämisellä on. Kuten yllä esitetystä asetelmasta voidaan havaita, tutkimustehtävä on tältä osin rajoitettu ainoastaan tekijänoikeudellisiin riita- ja hakemusasioihin (myös siviiliprosessuaaliset turvaamistoimiasiat).[20] Tutkimuksen laajuus on edellyttänyt, että tutkimuskohteen ulkopuolelle jäävät näin ollen rikosasiat eli asiat, jotka käsitellään rikosprosessuaalisessa järjestyksessä.[21] Tutkimuksen ra-

---

[19] Tutkimuksessa pyritään näin ollen myös paikantamaan ja selvittämään tekijänoikeuslaista ne erilliset asiavaltuusnormit, joilla saattaa olla vaikutusta tekijänoikeudellisissa loukkaustilanteissa kantaja- ja hakijapiiriä tarkasteltaessa.

[20] Kuten Linna (2022, s. 19) toteaa, lainsäädännöstä puuttuu ilmaus, jota voitaisiin käyttää riita-asioista ja hakemusasioista yhteisesti. Lainsäädännössä ei käytetä oikeuskirjallisuudesta tuttua ilmausta ”siviiliprosessi”, joka kattaa riita-asioiden lisäksi hakemusasiat sekä mm. OK 7 luvussa tarkoitetut turvaamistoimet. Hakemuslainkäyttö luetaan siviiliprosessiin sen laajassa merkityksessä, koska hakemuksen kohteena on yksityisoikeudellinen intressi. Tässä suhteessa hakemusasiat kuuluvat samaan kategoriaan kuin riita-asiat (ks. Linna 2009, s. 13; Jokela 2012, s. 490). Hakemuslainkäyttö kuuluu siviiliprosessiin siinäkin mielessä, että samat prosessiperiaatteet, joita sovelletaan riita-asian oikeudenkäynnissä, ovat tärkeitä myös hakemuslainkäytössä (Linna 2022, s. 43). Oikeustieteessä siviiliprosessin (*jurisdictio contentiosa*) ja hakemuslainkäytön (*jurisdictio voluntaria*) suhteesta on käyty aikojen saatossa paljon keskustelua (ks. Niemi-Kiesiläinen 1995, s. 97). Hakemuslainkäytön synonyymeinä tai terminologisina edeltäjinä oikeuskirjallisuudessa on käytetty termejä *vapaaehtoinen oikeudenhoito* ja *ennakkoturvaamismenettely*, jotka viittaavat eräisiin menettelylajille ominaisina pidettyihin piirteisiin (Niemi-Kiesiläinen 1995, s. 97).

[21] Tämä rajaus on ollut tutkimusekonomisista syistä välttämätön, sillä rikosprosessin ja edelleen tuossa yhteydessä asianomistajan aseman ja syyteoikeuden tarkastelu olisi merkinnyt huomattavaa laajennusta käsillä olevaan monografiatutkimukseen. Vaikka rikosoikeudellinen asianomistajakäsite ja syyteoikeus (asianomistajan syyteoikeus) sisältävät paljon samoja elementtejä kuin siviiliprosessioikeudellinen asiavaltuuskäsite, juridiselta sisällöltään ja merkitykseltään käsitteitä ei voida kuitenkaan pitää täysin yhteneväisinä. Tämä on nähdäkseni seurausta jo yksinomaan siitä, että rikosprosessissa asianomistajan syyteoikeutta tarkastellaan rikostunnusmerkistöjen kautta ja perustellaan erilaisten, rikosoikeuteen liittyvien funktioiden kautta, kun taas siviiliprosessissa – ja erityisesti varallisuusoikeudellisissa asioissa – keskitytään oikeudenkäynnin kohteena olevaan siviilioikeudelliseen oikeussuhteeseen. Esim. sellaisella taholla, jolla ei katsota olevan asianomistajan asemaa tai syyteoikeutta rikosasiassa, voi olla asiavaltuusasema riita-asiassa. Teoriassa poissuljettuna ei siis voida tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa pitää sellaista tilannetta, että henkilöllä tai taholla on asiavaltuus siviiliprosessissa mutta ei asianomistajan asemaa

jaaminen vain siviiliasioihin on ollut luonteva lähtökohta myös siitä syystä, että pääosa tekijänoikeudellisista loukkausasioista käsitellään nykyään siviilioikeudellisina asioina.

Toiseksi tutkimustehtävän toteuttaminen edellyttää, että selvitetään se konkreettinen aineellisoikeudellinen ympäristö, jossa asiavaltuuskysymyksiä tullaan tarkastelemaan. Tutkimuksen aineellisoikeudellisen ympäristön muodostaa kansallinen tekijänoikeus, jonka sisältöä aluksi eritellään pienempiin osiin myöhemmän tarkastelun helpottamiseksi. Tarkastelussa pyritään luomaan tiivis mutta systematisoitu kuva sekä tekijänoikeuden jaottelusta taloudellisiin ja moraalisiin oikeuksiin että erilaisista tekijänoikeuden luovuttamis- ja siirtymistavoista. Lisäksi lyhyen katsauksen luominen siviilioikeudelliseen seuraamusjärjestelmään sekä erilaisiin tekijänoikeudellisiin kanne- ja hakemustyyppeihin on perusteltua, jotta saadaan selvitettyä se yleiskehikko, jossa asiavaltuuskysymyksiä käytännön oikeuselämässä tarkastellaan. Edellä mainittujen seikkojen selvittäminen toimii välttämättömänä asiataustana myöhemmin esitettävien prosessuaalisten ja aineellisoikeudellisten kysymysten ja ongelmien yksityiskohtaisemmalle tarkastelulle. Tältä osin tutkimustehtävän ja -aineiston pitämiseksi hallittavana on sekä lähioikeudet että teollisoikeudet rajattu lähtökohtaisesti tutkimuksen ulkopuolelle. Esimerkiksi lähioikeustapauksissa esille nousseita asiavaltuustilanteita kuitenkin on jossain määrin hyödynnetty argumentoinnin tukena, ja toisaalta teollisoikeuksia koskevissa laeissa omaksuttuja asiavaltuusratkaisuja ja -normeja on tarkasteltu esimerkinomaisesti eräissä tilanteissa siinä laajuudessa kuin kulloinenkin asiayhteys on edellyttänyt ja mahdollistanut.

Tutkimusongelma ja tutkimusteema ovat luonteeltaan vahvasti kansallisia. Vaikka eräiden tahojen asiavaltuusasemia on pyritty vähäisessä määrin harmonisoimaan tekijänoikeuden loukkaustilanteissa[22] ja vaikka esimerkiksi lisenssinhaltijoiden osalta on tehty keskustelunavauksia sekä kansainvälisellä[23] että EU-tasolla[24], tutkimuksen viitekehys on rajattu pääasiassa Suomen kansalli-

---

tai syyteoikeutta rikosprosessissa. Tämän tutkimuksen rajattu laajuus valitettavasti ei mahdollista tarkempaa syventymistä em. käsitteiden tosiasiallisiin eroihin.

[22] Kuten luvussa 4 tullaan havaitsemaan, tosiasiallinen harmonisointi on sekä kansainvälisellä että EU-tasolla jäänyt hyvin vähäiseksi erityisesti tekijänoikeudellisten asiavaltuustilanteiden osalta.

[23] Tästä yhtenä esimerkkinä toimii *de Werran* avaus eksklusiivisten lisenssien omaavien tahojen asiavaltuusjärjestelyiden kansainvälisestä harmonisointitarpeesta (de Werra 2017).

[24] Esim. käsitykset ja määritelmät eksklusiivisista ja ei-eksklusiivisista lisensseistä vaihtelevat jäsenmaiden välillä, mikä on omiaan lisäämään epävarmuutta asiavaltuuden osalta. Onkin ehdotettu, että ongelma tulisi ratkaista yhtenäisellä EU-tason sääntelyllä. Tällaisen sääntelyn tulisi määritellä ne ehdot, joiden perusteella lisenssinhaltijalla olisi asiavaltuus suhteessa kolmansien aiheuttamiin loukkauksiin. Sääntelyn tulisi myös määritellä esim. se, koskisiko lisenssinhaltijan asiavaltuus ainoastaan eksklusiivisia lisenssejä ja tulisiko sitä pitää pääsääntönä, josta osapuolet voisivat keskinäisin sopimuksin poiketa (de Werra 2013, s. 470).

seen prosessi- ja tekijänoikeusjärjestelmään.[25] Rajaus on seurausta jo siitä, että tutkimuksessa pyritään selvittämään, miten kansallisessa ympäristössämme tekijänoikeudellisia kanteita ja hakemuksia käsiteltäessä tulee asiavaltuuskysymyksiä hallita ja tarkastella. Rajausta voidaan myös perustella sillä, että unionin sääntelypolitiikka on tekijänoikeudellisten asiavaltuuskysymysten suhteen edelleen varsin avointa, eikä myöskään ole tiedossa, tullaanko tällä kentällä tulevaisuudessa tekemään sellaisia avauksia, joilla on vaikutusta kansalliseen lainsäädäntöömme. Toisaalta on huomattava, kuten yllä jo viitattiin, että EU-tasolla on tehty vähäisiä harmonisointeja myös tekijänoikeudellisten asiavaltuuskysymysten osalta IPRED-direktiivin 2004/48/EY myötä. Lisäksi EU-oikeuden vaikutus erityisesti unionin tuomioistuimen ratkaisujen kautta kansallisen oikeuden tulkintaan voi aiheuttaa sen, että EU-oikeuden merkitys tekijänoikeudellisten asiavaltuuskysymysten osalta tulevaisuudessa kasvaa ilman erillisiä sääntelytoimiakin.[26] Tämän vuoksi tutkimuksessa selvitetään ne EU-oikeudelliset, mutta myös kansainväliset, säädökset ja normit, joissa tämän tutkimuksen teemaa sivutaan tai käsitellään, sekä tutkitaan niiden merkitystä voimassa olevan oikeutemme kannalta.[27] Vielä kansallisen tason näkökulmasta tapahtuvaa tarkastelua puoltaa se, että Suomessa ei ole aikaisemmin kattavasti tutkittu tekijänoikeudellisia asiavaltuuskysymyksiä sanotusta näkökulmasta.

Tämän tutkimuksen kannalta on tärkeää havaita, että tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa aktualisoituvilla asiavaltuustilanteilla ja niihin liittyvillä tulkintaongelmilla on prosessioikeuden ohella yhteys useampaan muuhun oikeudenalaan – etenkin sopimusoikeuteen.[28] Huomautettakoon, että asia-

---

[25] Vaikka tutkimuskohde on luonteeltaan prosessi- ja immateriaalioikeudellinen, tutkimuksen ulkopuolelle jäävät esim. tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa ja lainvalintaa sekä tekijänoikeuden alueellista soveltuvuutta koskevat kysymykset. Siten esim. tuomioistuinten toimivaltaa koskeva Bryssel I -asetus (ks. asetukset (EY) N:o 44/2001 ja (EU) N:o 1215/2012) jää tutkimuksen ulkopuolelle. Ks. tältä osin esim. Lundstedt 2016.

[26] Vaikka Euroopan unioni ei tuottaisikaan uutta suoraa sääntelyä, niin EUT voi omilla tulkinnoillaan, jopa EU-normiston sanamuodon ohittaen, kehittää uutta oikeutta (ks. näin jo Virolainen 1995, s. 151). Kuten 4 luvussa tullaan esittämään, poissuljettuna ei voida pitää myöskään sitä, että IPRED-direktiiviin on rakennettu sisään eräänlainen turvamekanismi sen suhteen, että jos EUT arvioi jollakin tietyllä taholla olevan riittävän vahva etu tai intressi asiassa, niin suojaa on annettava kansallisesta lainsäädännöstä tai kansallisen tuomioistuimen kielteisestä asiavaltuusratkaisusta riippumatta.

[27] Koska tavoitteena ei ole esittää näkemyksiä esim. siitä, kuinka asiavaltuutta koskevia normeja kansainvälisellä tai EU-tasolla tulisi tekijänoikeudessa mahdollisesti harmonisoida, ei tarkastelun ulottaminen ylikansalliseen kehikkoon ole perusteltua siinä merkityksessä, että esitettäisiin näitä koskevia tulkinta- tai ratkaisuehdotuksia.

[28] Muina oikeudenaloina tässä tutkimuksessa esiintyvät erityisesti esineoikeus, jäämistöoikeus ja yhteisomistusoikeus. Lisäksi, kuten jo edellä todettiin, paikoittain tarkastellaan ja hyödynnetään muita immateriaalioikeuksia eräänlaisena reflektiopintana. Tekijänoikeusliitännäiset asiavaltuuskysymykset voivat aktualisoitua monissa yhteyksissä, ja selvää on, että tekijänoikeuslaki ei sisällä sääntelyä kaikkien tilanteiden varalta. Tässä tutkimuksessa ei ole kuitenkaan pyritty tyhjentävästi käsittelemään kaikkia mahdollisia tilanteita vaan on kiinnitetty huomiota yleisimpiin, kuten

valtuuskysymysten tarkastelu ylipäätään ”sopimukseton tila”- ja ”sopimuksellinen tila”-konteksteissa, tarkemmin sanottuna näiden tilojen erottelussa, on kotimaisessa tekijänoikeuskirjallisuudessa tietääkseni saanut osakseen huomiota äärimmäisen vähän – jos ollenkaan. Tutkimuksessa pyritäänkin selvittämään, voidaanko esimerkiksi osapuolten välisellä sopimuksella vaikuttaa asiavaltuusjärjestelyihin tuomioistuinta sitovasti. Tutkimuksessa tarkastellaan näin ollen myös sitä, mikä merkitys (sekä *erga omnes* että *inter partes*) sellaisille sopimusehdoille, joilla pyritään vaikuttamaan sekä asiavaltuuden prosessuaaliseen että materiaaliseen puoleen, voidaan oikeusjärjestelmässämme antaa. Tältä osin tutkimus sijoittuu prosessioikeuden ja sopimusoikeuden välimaastoon ja on samalla kytköksissä myös perusoikeuksia koskettavaan *access to justice* -periaatteeseen. Lisäksi sopimusoikeudella on ylipäätään tärkeä merkitys niissä tilanteissa, joissa kysymys on tekijänoikeuksien luovutuksista ja siirroista, sillä tällöin sopimuksen ehdot pitkälti määrittävät sen, missä laajuudessa nimenomaan materiaalinen asiavaltuus on siirtynyt asiassa toimivalle kantajalle tai hakijalle ja voiko kantaja tai hakija siten saada asiassa hyväksyvän ratkaisun omissa nimissään.

Yhteenvetona voidaan todeta, että tutkimuksen teoreettinen ja normatiivinen viitekehys rakennetaan johdantoluvun ohella pääasiassa tutkimuksen 2 luvussa (prosessioikeuden osalta) ja 3 luvussa (tekijänoikeuden osalta), mutta osittain viitekehyksen rakentamista jatketaan vielä 7 luvussa (prosessioikeuden ja sopimusoikeuden rinnakkaisella tarkastelulla) sekä 8 luvun alussa (prosessioikeuden osalta). Kuten edellä on käynyt ilmi, tutkimustehtävä koostuu monista osakysymyksistä sekä oikeudellisista ongelmista ja ongelmakentistä, ja tutkimuskysymykset esitetään tämän vuoksi seuraavasti:

Päätutkimuskysymys:

– Kuinka kantaja- ja hakijavaltuuskysymykset on kansallisen siviiliprosessioikeutemme mukaan tekijänoikeuden loukkaustapauksissa jäsennettävä ja ratkaistava?

Alatutkimuskysymykset:

– Mitä tarkoitetaan prosessuaalisella ja materiaalisella asiavaltuudella?
– Mikä on se kansallinen tekijänoikeusnormisto, jota vastaan asiavaltuuskysymyksiä tulee tarkastella, ja minkälaisia prosessuaalisia asiavaltuusnormeja tekijänoikeuslaki sisältää?

---

jäämistö- ja yhteisomistusoikeutta koskeviin kysymyksiin. Esim. yhtiöoikeutta, panttausta, konkurssia ja ulosottoa koskevat erityisongelmat jäävät tarkastelun ulkopuolelle.

– Miten prosessuaalinen ja materiaalinen asiavaltuus ilmenevät erilaisissa tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa silloin, kun tekijänoikeudet eivät ole siirtyneet, ja silloin, kun tekijänoikeudet ovat siirtyneet?
– Voidaanko, ja jos voidaan, niin missä laajuudessa ja millaisin sopimusehdoin, prosessuaalisesta tai materiaalisesta asiavaltuudesta sopia osapuolten välillä tai suhteessa tuomioistuimeen?
– Miten tuomioistuimen tulee tutkia materiaalinen asiavaltuus erilaisissa tekijänoikeudellisissa loukkausasiatyypeissä, ja miten sitä koskeva näytönarviointi tapahtuu?

Yllä esitetyt kysymykset ovat merkittäviä sekä käytännölliseltä että teoreettiselta kannalta. Prosessinedellytyksiä koskeva tutkimus on tärkeää, sillä prosessinedellytykset asettavat kehykset sille, mitä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin asianmukaiset ulkoiset puitteet edellyttävät. Samalla tällaiset kehykset lisäävät ennustettavuutta ja oikeusvarmuutta sen suhteen, miten lainkäyttö on tuomioistuimissa järjestettävä.[29] Näiden oikeudenkäynnin perusedellytysten on oltava kunnossa, jotta voidaan hyväksyttävällä tavalla siirtyä asiatutkintaan, tarkastelemaan aineellisoikeudellisia kysymyksiä. Prosessinedellytystä ja siihen läheisessä yhteydessä olevan aineellisoikeudellisen kysymyksen tarkastelua koskeva tutkimus ei myöskään ole merkittävä ainoastaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja oikeusvarmuuden tai asianosaisten kannalta, vaan yleisestikin lainkäytön ja julkisten voimavarojen käytön kannalta. Rajallisten julkisten voimavarojen optimaalinen hyödyntäminen edellyttää, että ”oikeudenkäyntikoneiston tyhjään käyttämistä” vältetään. Tyhjäkäynti aiheuttaa kustannuksia ja sitä kautta rasittaa asianosaisia ja oikeuslaitoksen ylläpitäjiä.[30]

Erityisesti silloin kun kysymys on absoluuttisesta prosessinedellytyksestä, kuten prosessuaalisesta asiavaltuudesta, tuomioistuimen pitäisi heti prosessin alussa kiinnittää huomiota siihen, että prosessinedellytys on olemassa. Muutoin seurauksena on oikeudenkäyntikoneiston tyhjäkäyntiä.[31] Edellä lausutut näkökohdat saattavat toisaalta ajoittain luoda tuomioistuimelle painetta tuoda – jopa alitajuisesti – prosessinedellytysharkintaan myös sellaisia kysymyksiä, joiden ratkaiseminen tosiasiassa kuuluu vasta asiatutkintaan. Erityisesti jos kysymyksen teoreettinen jäsentäminen on tuomarin mielessä epävarmaa, käytännön soveltamistilanteessa saatetaan helposti ajautua ajattelemaan, että aineellisoikeudellisen kysymyksen, kuten materiaalisen asiavaltuuden, ratkaiseminen heti prosessin alussa prosessinedellytysharkinnan yhteydessä voi

[29] Ks. Helenius – Linna 2021, s. 75.
[30] Näin jo Reinikainen 1958, s. 29. Ks. samansuuntaisesti Westberg 2020, s. 252.
[31] Olettamuksena tässä toki toimii se, että vasta prosessin myöhemmässä vaiheessa havaitaan, että absoluuttinen prosessinedellytys ei alun perinkään ollut olemassa, ja tämä seikka olisi siis ollut todettavissa jo prosessin alussa. Kuten Tapanila (2021, s. 250 alaviite 57) toteaa, absoluuttisen prosessinedellytyksen puuttuessa tutkimattajättämispäätös tehdään yleensä kirjallisessa valmistelussa ja ennen haasteen tiedoksiantoa.

tuoda merkittäviäkin säästöjä valtiolle ja asianosaisille sekä vapauttaa tuomioistuimen resursseja muihin tehtäviin.[32] Tällaiset sinänsä hyväksyttävinä pidettävät tavoitteet eivät kuitenkaan saa toimia teoreettisen jäsentelyn tai oikeudenkäynnin perusedellytysten ohittavina perusteina, sillä tällöin kasvaa riski siitä, että erityisesti kantaja-hakija ei saa osakseen oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä.

1.2 TUTKIMUKSEN METODISTA JA AINEISTOSTA

1.2.1 Tutkimuksen metodologisesta valinnasta

Edellä asetettu tutkimustehtävä ja formuloidut tutkimuskysymykset määrittelevät tässä tutkimuksessa käytettävän metodin. Tutkimusaihe ja tutkimusmetodi luonnollisesti kietoutuvat erottamattomasti toisiinsa, sillä valittu tutkimusaihe määrittää myös käytettävät tutkimusmetodit. Toisaalta taas käytetyt tutkimusmetodit vaikuttavat voimakkaasti tutkimusaiheen käsittelyyn – ja myös tutkimuksen lopputulokseen.[33] Oikeusdogmaattinen eli lainopillinen tutkimusmetodi on ollut pitkään vallitseva sekä siviiliprosessioikeutta että tekijänoikeutta koskevassa kotimaisessa ja pohjoismaisessa tutkimuksessa. Tässä tutkimuksessa ei pyritä uusiin metodologisiin avauksiin, vaan käsillä olevat oikeudelliset ongelmat ovat lainopillisia ja niihin myös vastataan perinteisen lainopin metodein. Lainoppi on tyypillisesti jaettu teoreettiseen lainoppiin ja käytännölliseen (praktiseen) lainoppiin.[34] Teoreettisen lainopin tehtävänä on voimassa olevan oikeuden systematisointi; siinä käsitellään ennen kaikkea oikeudellista käsitesystematiikkaa ja yleisiä oppeja. Praktisen lainopin tehtävänä taas on tuottaa tulkintakannanottoja voimassa olevan oikeuden säännöistä ja periaatteista, minkä vuoksi siitä käytetään myös nimitystä tulkintalainoppi.[35] Kuten yleensäkin, käytännöllinen ja teoreettinen lainoppi ovat myös käsillä olevassa tutkimuksessa vuorovaikutuksessa keskenään.[36] Molemmilla suuntauksilla on näin ollen merkityksensä tässä tutkimuksessa, joskin käytetty lainopin metodi painottuu kokonaisuutena enemmän tulkintalainopin puolelle.[37] Yhteenveto-

[32] Riski on nähdäkseni olemassa siis erityisesti silloin, kun prosessuaalinen asiavaltuus ratkeaa väitedoktriinin nojalla. Toiseksi riski voi olla olemassa silloin, kun jutun aineellista sisältöä siirretään prosessinedellytysharkintaan oikeudellisen intressiarvioinnin kautta (ks. myös luku 2.7).
[33] Ks. Ruohonen 2012, s. 16. Ks. myös Leppänen 1998, s. 13; Siltala 2003, s. 137.
[34] Aarnio 1989, s. 143 ja 303. Ks. myös Siltala 2003, s. 109.
[35] Aarnio 1989, s. 143 ja 303; Siltala 2003, s. 110.
[36] Samoin esim. Riekkinen 2019, s. 14.
[37] Koska tutkimuksen tavoitteena on tuoda esiin uusia tai ainakin vähemmälle huomiolle jääneitä kysymyksenasetteluja, tämä tutkimus voidaan myös nähdä teoreettisen lainopin alaan kuuluvana (ks. samoin Mantila 2020, s. 9). Tutkimukseni voidaan katsoa kytkeytyvän teoreettiseen lainoppiin myös siten, ettei voimassa olevan oikeuden tulkinta ole mahdollista ilman käsitystä

na voidaan todeta, että tarkastelu on luonteeltaan sekä voimassa olevan oikeuden tulkintaa ja tulkintaongelmien havaitsemista että voimassa olevan oikeuden ongelmien ja aukkojen kartoitusta (myös aiemmalle tutkimukselle epäselväksi jääneiden alueiden paikantamista).

Tutkimuksessa pyritään selvittämään tiettyjen prosessuaalisten käsitteiden (ennen kaikkea asiavaltuuden, mutta jossain määrin myös oikeussuojan tarpeen) sisältöä ja merkitystä[38] sekä pohditaan, kuinka voimassa olevaa asiavaltuusoppia tulisi tekijänoikeudellisissa loukkaustilanteissa soveltaa, jotta lopputulos olisi sekä prosessioikeudellisesti että aineellisoikeudellisesti perusteltu. Tutkimuksessa on tarkastelun avuksi prosessuaalisen asiavaltuuskäsitteen rinnalle kehitetty *materiaalisen asiavaltuuden* käsite. Sen avulla pyritään korostamaan eroa, joka esiintyy muodollisen oikeuden ja aineellisen oikeuden välillä silloin, kun varallisuusoikeudellisessa asiassa (tässä tutkimuksessa erityisesti tekijänoikeudellisessa loukkausasiassa) prosessuaalinen asiavaltuus syntyy jo yksinomaan kantajan tai hakijan ”oikeaoppisesti muotoileman” väitteen nojalla. Eron tekeminen on tärkeää, sillä prosessuaalista asiavaltuutta pidetään vakiintuneesti tutkimisen edellytyksenä (prosessinedellytys), kun taas materiaalinen asiavaltuus hahmotetaan tässä tutkimuksessa hyväksymisen tai hylkäämisen edellytykseksi (asiaedellytys). Tämä tarkoitus huomioon ottaen lainopin lähestymiskulmaa voidaan tässä tutkimuksessa kuvata ongelmakeskeiseksi, sillä tarkasteltava asiavaltuusproblematisointi sijoittuu väitedoktriinin soveltuessa usean oikeudenalan kohtaamispisteeseen. Tutkimus siis kohdistuu yksittäisten normien sijasta enemmän tarkasteltavaan ilmiöön yhtenä kokonaisuutena.[39] Tavoitteena on siten selvittää, miten tarkasteltavana oleva konkreettinen oikeusongelma on hahmotettavissa lainopillisesti.[40]

---

vallitsevasta käsitteiden ja oikeussääntöjen systematisointitavasta (ks. myös Riekkinen 2019, s. 14). Tarkennukseksi on todettava, että tässä tutkimuksessa ei niinkään pyritä kehittämään oikeudenalojen – tässä prosessioikeuden ja tekijänoikeuden – yleisiä oppeja, vaan teoreettisuus ilmenee lähinnä eräiden käsitteiden systematisointi- ja selkeyttämistavoitteina. Tämä ilmenee esim. tekijänoikeuden kokonais- ja osittaisluovutustapojen käsittelyssä ja jäsentelyssä. Ks. myös Hirvonen (2011, s. 25), jonka mukaan lainopin systematisointityössä yhtenä keskeisenä tavoitteena on tutkia ja jäsentää oikeudenalojen käsitteitä.

[38] Tältä osin tutkimuksen voidaan sanoa olevan perinteistä prosessidogmatiikkaa eli voimassa olevan menettelyoikeuden tulkintaa ja systematisointia.

[39] Toisaalta on myönnettävä, että ongelmalähtöisyys merkitsee tässä tutkimuksessa lähinnä asiavaltuuteen liittyvien prosessuaalisten ongelmien keskitettyä analysointia tietyssä aineellisoikeudellisessa ympäristössä. Lähtökohta on siis tietyllä tavalla rajoitetumpi kuin perinteisessä ongelmakeskeisessä lähestymistavassa, jossa tutkittavana on yleensä yksittäinen oikeustosiseikka (esim. elatuksen tarve), jota koskevat erilaiset oikeudelliset sääntelyt (eri oikeudenaloille kuuluvat sääntelyt) on alistettu yhtenäisen tarkastelun kohteeksi. Ks. esim. Kärkkäinen 2004, s. 23 alaviite 86.

[40] Asiavaltuuteen liittyvät prosessuaaliset ja aineellisoikeudelliset kysymyksenasettelut hahmotetaan kotimaisissa tekijänoikeudellisissa keskusteluissa ja soveltamistilanteissa usein yhtenä ja samana kysymyksenä. Tältä osin tutkimuksen keskeisenä tavoitteena on selkeyttää prosessuaalisen ja materiaalisen asiavaltuuden välillä vallitsevaa tilaa sekä luoda puitteet sille, miten tekijän-

Edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, että tutkimusongelmien kysymyksenasettelu ja tutkijan tiedonintressi puoltavat tässä tutkimuksessa ongelmakeskeisen menetelmän valintaa ja hyödyntämistä. Ongelmakeskeisyys tässä esityksessä rakentuu nimenomaan eri oikeudenalojen käyttämisestä samassa tutkimuksessa ja tutkimuskohteen tarkastelemisesta näiden eri oikeudenalojen näkökulmista. Ongelmakeskeisen lainopin tutkimustehtävänä voidaan sanoa olevan kokonaiskuvan muodostaminen tietyn oikeudellisesti mielenkiintoisen ongelman sääntelystä.[41] Tällöin lähtökohtana on siis jokin yhteiskunnallisesti määräytynyt ongelmakokonaisuus, jonka oikeudellista sääntelyä pyritään selvittämään ja systematisoimaan.[42] *Kankaan* mukaan ongelmakeskeisen tutkimuksen päämääränä onkin juuri systemaattisen kokonaiskuvan luominen tarkasteltavasta aiheesta.[43] Tästä päämäärästä seuraa edelleen, että ongelmakeskeisen näkökulman tuloksena syntyy ennemminkin systematisointeja kuin tulkintakannanottoja. Vaikka tutkimuksen tiedonintressi ja kysymyksenasettelu edustavat ongelmakeskeistä näkökulmaa, tämä ei poissulje sitä, etteikö tutkimuksessa voitaisi tukeutua myös normikeskeiseen näkökulmaan tai että tavoitteena ei olisi tulkintakannanottojen esittäminen. Normikeskeinen näkökulma esiintyy tässä tutkimuksessa erityisen vahvana silloin, kun lainsäädännöstä voidaan paikantaa erillinen prosessuaalinen asiavaltuusnormi tai kun tutkitaan tekijänoikeuslakia materiaalisen asiavaltuuden näkökulmasta. Normikeskeinen näkökulma ja ongelmakeskeinen näkökulma eivät olekaan toisiaan poissulkevia, vaan perinteisessä lainopillisessa tutkimuksessa voi olla piirteitä molemmista.[44]

Tämän tutkimuksen ensisijaisena tavoitteena ei ole esittää *de lege ferenda* -tyyppisiä suosituksia tai tulkintakannanottoja[45], vaan kannanotot esitetään pääasiassa *de sententia ferenda* (”tulevien tuomioiden kannalta”). *De sententia ferenda* -tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tuomareille ja viranomaiselle tietoa, jota he voivat hyödyntää ratkaisutoiminnassaan.[46] Tämäntyyppiset tulkintasuositukset korostuvat tässä tutkimuksessa erityisesti tilanteissa, joissa normiaineisto on merkittävän aukollista tai oikeustila on muusta syystä epä-

---

oikeudellisissa loukkaustilanteissa asiavaltuutta koskevia kysymyksiä tulisi konkreettisessa soveltamistilanteessa lähestyä.

[41] Aarnio 1982, s. 62; Kangas 1982, s. 383–387; Timonen 1998, s. 14.

[42] Aarnio 1982, s. 62; Tuori 2003, s. 1049; Norros 2011, s. 4.

[43] Kangas 1982, s. 386.

[44] Timosen (1998, s. 14–15) mukaan jokainen oikeustieteellinen tutkimus on yhdistelmä ongelmakeskeisiä ja normikeskeisiä kysymyksenasetteluja ja ongelmia. Niiden erottelussa on kysymys lähinnä painotuksista lainopin perustehtävien kesken, mikä ilmenee erilaisista kysymyksenasetteluista ja tiedonintresseistä.

[45] Jossain määrin *de lege ferenda* -tyyppisiä kannanottoja kuitenkin esiintyy myös tässä tutkimuksessa, sillä esim. luvussa 6.5 yhtenä vaihtoehtona esitetään, että siinä käsillä oleva edustajakäsitteeseen (”tekijän edustaja”) liittyvä problematiikka ratkaistaan lainsäädännöllisin toimenpitein.

[46] Ks. Pönkä 2008, s. 19 alaviite 39.

selvä. Niissä tilanteissa tutkimuksen yhtenä keskeisenä tavoitteena on siis tuottaa tuomioistuimelle ehdotuksia siitä, miten tietyt kysymykset ja ongelmatilanteet tulisi ratkaista (argumenttien viimekätisen punninnan jäädessä tietysti tuomioistuimen tehtäväksi). *Norrgårdin* mukaan *de sententia ferenda* -tutkimus on laadultaan oikeusdogmaattista tutkimusta, koska myös siinä pyritään systematisoimaan ja tulkitsemaan voimassa olevaa oikeutta, vaikkakin ennemmin eri oikeudenalojen yleisten oikeusperiaatteiden ja reaalisten argumenttien kautta. *De sententia ferenda* -kannanotot eivät saa institutionaalisista oikeuslähteistä yksiselitteistä ja selvää tukea, mutta ne pyrkivät sinänsä noudattamaan niitä ja niiden keskinäistä hierarkiaa ilman tarvetta lainmuutoksiin. Kyse on tällöin sen odottamisesta, että lainkäyttäjä ja -soveltaja, kuten korkein oikeus ennakkoratkaisuissaan, vahvistaisi kannanotot voimassa olevan oikeuden mukaisiksi.[47] Kuten yllä esitettiin, tutkimuksen tavoitteena onkin ratkaista esille nousevia ongelmia ensi sijassa tulkinnan avulla ja sellaisin keinoin, jotka eivät edellytä lainsäädännöllisiä toimenpiteitä.

Tutkimuksen ytimenä on käsitys, että voimassa olevan oikeuden sisältöä, lainvalmistelua ja oikeuskäytäntöä on voitava arvostella, kun siihen on aihetta. Tutkimuksen yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi muodostuu näin selvittää, onko tällaista aihetta. Kritiikkiä esitetään, jos tarkastelun kohteena olevan normin tai normiston katsotaan olevan epäselvä tai muutoin epätyydyttävä. Arvosteluun ei toisaalta uhrata tutkimusresursseja, jos siihen ei sisältöanalyysin perusteella vaikuta olevan enemmälti aihetta.[48] Keskeiseksi yleistavoitteeksi tutkimuksessa nousevat myös oikeudellisen ajattelun selventäminen ja entistä perustellumman kokonaiskäsityksen muodostaminen siitä, miten erityyppisiä asiavaltuuskysymyksiä tulee tekijänoikeuden loukkausta koskevissa tilanteissa lähestyä niin prosessi- kuin aineellisoikeudellisestakin näkökulmasta. Yhtenä lainopin tärkeimmistä tehtävistä voidaankin pitää juuri oikeudellisen ajattelun selventämistä. Tämä tehtävä sisältää enemmän kuin tulkintavaihtoehtojen kartoittamisen ja vertailun. Ajattelun selventäminen vaatii ensinnäkin tulkintaongelmien taustalla vaikuttavien peruskysymysten paljastamista ja täsmentämistä; tämä koskee sekä tutkijan havaitsemia (esim. juuri käytännössä esiintyviä) tulkintaongelmia että aiemmalle tutkimukselle epäselviksi jääneitä alueita. Samoin on selvitettävä, millainen yhteys näin esiin saaduilla peruskysymyksillä on toisiinsa sekä oikeudenalan tai oikeudenalojen yleisiin periaatteisiin ja käsitteisiin.[49]

Yllä jo lyhyesti viitattiin siihen, että tulkintavaihtoehtojen kartoittaminen ja vertailu on olennainen osa lainoppia. Koska lainoppi on oikeudellisia tekstejä tutkiva tulkintatiede, sen metodit ovat ennen kaikkea tulkinnan menetel-

---

[47] Norrgård 2006, s. 23. Ks. *de sententia ferenda* -tutkimuksesta esim. Norrgård 2006, s. 23–26; Saranpää 2010, s. 6–7.
[48] Ks. samoin Hupli 2004, s. 12.
[49] Hupli 2004, s. 14.

miä.[50] Lainopin tutkimusmenetelmät (tulkintametodit tai laintulkintatekniikat) ovat ne työkalut, joita käytetään siirryttäessä oikeuslähteistä ja oikeustapauksen faktoista eli tosiasiakuvauksesta tulkintakannanottoon.[51] Lainopin apuna voidaan käyttää monenlaisia tulkintamenetelmiä. Tässä tutkimuksessa tulkitsemisen apuvälineinä hyödynnettävät tulkintametodit ovat ennen kaikkea sanamuodon mukainen tulkinta (formalistinen tulkintametodi), systemaattinen tulkinta (rakenteellinen tulkintamenetelmä), analoginen tulkinta ja teleologinen tulkinta (tavoitteellinen laintulkintamalli).[52] Vaikka tutkijan ei ole pakko päätyä asiassa johonkin ratkaisuun eli käytännössä tulkintasuositukseen siitä, miten tietyntyyppinen tapaus tai tilanne tulisi ratkaista, pyritään tässä tutkimuksessa – koska tutkimuksen tavoitteena on palvella myös käytännön oikeuselämää – mahdollisimman hyvin perusteltujen tulkintasuositusten antamiseen.[53] Oikeudellisen tulkintakannanoton vahvistaa viimesijaisesti tuomioistuin täytäntöönpanokelpoisella ratkaisulla, joten merkitysvaihtoehdon valinta ei voi olla satunnaista tai mielivaltaista. Valinnan edellytetään tapahtuvan vakiintuneiden tulkintaoppien mukaisesti, ja ratkaisijan on myös esitettävä tulkintansa perustelut julkisesti ja kirjallisesti.[54] Tästä on erotettava se, että tulkintametodit ovat kuitenkin vain ohjeellisia siinä mielessä, että ne eivät esimerkiksi sido tuomioistuimia tai muita lainkäyttöelimiä, sillä nämä voivat valita käyttämänsä laintulkintatavan tai, kuten usein näyttää olevan asianlaita, olla käyttämättä tietoisesti mitään määrättyä metodia.[55] Vaikeissa tulkintatilanteissa lainsoveltajan täytyy kuitenkin jollakin perusteella, vallitsevan oikeuslähdeopin mukaisesti, valita tulkintalinjansa. Ne perusteet, joilla tiettyyn tulkintalinjaan päädytään, eivät kuitenkaan voi olla triviaaleja.[56]

---

[50] Hirvonen 2011, s. 36.

[51] Hirvonen 2011, s. 36. Ks. myös Virolainen 1995, s. 183.

[52] Ks. tarkemmin näistä ja muista tulkintamenetelmistä Hirvonen 2011, s. 38–40. Ks. tulkintamenetelmistä myös esim. Virolainen 1995, s. 182–194. Todettakoon tässä yhteydessä myös se, että teleologinen tulkintametodi nautti aiemmin vahvaa institutionaalista tukea, sillä silloisen OK 1:11:n mukaan ”Tuomarin pitää tarkoin tutkia lain oikeata tarkoitusta ja perustusta sekä tuomita sen mukaan [- -]” (ks. mm. Huovila 2005, s. 68). OK 1:11 kuitenkin kumottiin 1.1.2017 voimaan tulleen lainmuutoksen myötä, eikä uusi tuomioistuinlain (673/2016) 9 luvun 1 §, joka koskee tuomarin velvollisuuksia, sisällä mainintaa tavoitteellisesta tulkintamallista.

[53] Oikeuslähdeoppi määrittää tuomarin ja oikeustieteilijän normivalintoja sekä myös tulkintakannanottoja. Samalla kumpikin taho tekee oikeuslähdeopillisia valintoja omista oikeudellisista tulokulmistaan. Toisin kuin oikeustieteilijän, tuomarin on jossain vaiheessa katkaistava oikeuslähteisiin perustuva argumentaatio (Aarnio 1982, s. 120; Hirvonen 2020, s. 955).

[54] Dahlberg – Paso 2020, s. 929.

[55] Virolainen 1995, s. 184. Lainkäyttäjä voi siis valita käyttämänsä tulkintametodin, ja tuomioistuinten ratkaisujen perusteluista päätellen metodikysymyksiin ei juuri kiinnitetä huomiota; lainkäyttäjät eivät halua sitoutua tiettyihin etukäteen formuloituihin tulkintaperiaatteisiin vaan toimivat yleensä lähinnä oman intuitionsa ja kokemustensa varassa. Jos jokin tulkintametodi halutaan nostaa muiden yläpuolelle, on se epäilemättä lain sanamuotoon perustuva objektiivinen tulkinta (Virolainen 1995, s. 191).

[56] Ks. Vesala 2004, s. 83.

1.2.2 Käytetyistä oikeuslähteistä

Lainopin metodiseen tietotaitoon kuuluu oikeuslähdeoppi, joka määrittää sen oikeudellisen materiaalin, jota lainopin tulkinta- ja systematisointitiede voi käyttää.[57] Voimassa olevan oikeuden sisältöä selvitettäessä oikeuslähteet ovat keskeisessä asemassa. Prosessioikeudella ja tekijänoikeudella ei ole omaa erityistä oikeuslähdeoppia, vaan myös niissä operoidaan perinteisillä oikeuslähteillä ja näiden käyttöä koskevilla normaaleilla säännöillä.[58] *Aarnion* mukaan oikeuslähteitä ovat laki, maantapa, lainsäätäjän tarkoitus, tuomioistuinratkaisut, oikeusvertailevat argumentit, oikeushistorialliset argumentit, oikeustiede, teleologiset argumentit, arvot ja arvostukset sekä analogia-argumentit.[59] Aarnion oikeuslähteiden luettelo on varsin kattava, kun lakien ja muiden virallislähteiden lisäksi siihen kuuluvat myös arvot ja arvostukset (moraaliset näkökohdat) sekä teleologiset argumentit (reaaliset argumentit).[60] Aarnion kehittämää oikeuslähdeoppia on kuvattu ”perinteiseksi oikeuslähdeopiksi”, ja sen on katsottu saaneen kotimaisessa oikeusyhteisössä hegemonisen aseman.[61] Sekä Aarnio että *Peczenik* ovat omaksuneet ajatuksen oikeuslähteiden jakamisesta *prima facie* -kategorioihin (velvoittavuus ja etusijajärjestys).[62] Aarniolais-peczenikiläisessä tavassa oikeuslähteet jaotellaan kolmeen kategoriaan: vahvasti velvoittaviin (pakollisiin), heikosti velvoittaviin ja sallittuihin. Vahvasti velvoittavat eli sitovat oikeuslähteet ovat laki (ja muut säädökset) sekä maantapa. Heikosti velvoittavia oikeuslähteitä ovat lainsäätäjän tarkoitus ja tuomioistuinratkaisut (prejudikaatit).[63] Sallittuihin oikeuslähteisiin taas

---

[57] Hirvonen 2011, s. 41.

[58] Wilhelmssonin (2020, s. 1172) mukaan vaikka oikeuslähdeoppia usein kuvataan yhtenäisenä, kaikkia oikeudenaloja kattavana oppina, on ilmeistä, että sen painotukset ovat eri oikeudenaloilla erilaiset (osatekijöiden painoarvo riippuu oikeudenalan sisäisistä arvoista). Ks. myös Leppänen 1998, s. 17.

[59] Aarnio 1989, s. 222–247.

[60] Ks. Leppänen 1998, s. 17; Syrjänen 2008, s. 175. Hirvosen (2011, s. 43) mukaan reaaliset argumentit ja moraali voidaan nähdä pikemminkin oikeuslähteiden tulkintakäytäntöinä (teleologinen ja arvoperusteinen tulkinta) kuin itsenäisinä oikeuslähteinä. Myös tässä tutkimuksessa lähdetään siitä, että reaaliset argumentit ja moraaliset näkökohdat nähdään ensisijaisesti oikeuslähteiden tulkintakäytäntöinä. En kuitenkaan pidä poissuljettuna sitä, että reaalisille argumenteille – tai moraalisille näkökohdille – voitaisiin tietyissä tilanteissa antaa oikeuslähteen asema, jos niiden taustalle on löydettävissä riittävästi auktoriteettiarvoa. Tällaista käsitystä reaalisista argumenteista ja moraalista oikeuslähteenä voitaneen siksi – ainakin jossain määrin – luonnehtia Aarnion käsitystä legalistisemmaksi.

[61] Hirvonen 2020, s. 958. Aarnion oikeuslähdeoppia on viimeksi pyrkinyt kehittämään *Juha Karhu*, joka esittelee ns. Karhun oikeuslähdeopin. Karhun oikeuslähdeoppi muun ohella lisää uusina oikeuslähteinä Aarnion esittämään ”luetteloon” perus- ja ihmisoikeudet sekä oikeudellisen kokemuksen (ks. tarkemmin Karhu 2019, s. 1068–1075).

[62] Tarkemmin oikeusnormien jaosta vahvasti velvoittaviin, heikosti velvoittaviin ja sallittuihin ks. Aarnio l989, s. 220–221; Peczenik 1995, s. 213–218. Ks. tältä osin myös Syrjänen 2008, s. 176. Oikeuslähteiden velvoittavuutta ja etusijajärjestystä koskevat periaatteet ovat keskeisiä etenkin silloin, kun oikeuslähteet ovat joltakin osin keskenään ristiriidassa (ks. Kärkkäinen 2004, s. 24).

[63] Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa vallitseva näkemys on, että prejudikaattiin sisältyvä en-

luetaan kaikki muut kuin vahvasti ja heikosti velvoittavat oikeuslähteet (yleiset oikeusperiaatteet, oikeusvertailu, oikeustiede, arvot ja arvostelmat sekä reaaliset argumentit).[64]

> Todettakoon, että ennen tuomioistuinlain voimaantuloa (1.1.2017) maantavan oikeuslähdemerkitys perustui OK 1:11:n jälkimmäiseen virkkeeseen, jossa tuomaria velvoittavana oikeuslähteenä mainittiin myös ”maantapa, jos se ei ole kohtuuton”. Tuomioistuinlain säätämisen yhteydessä OK 1:11 kuitenkin kumottiin, ja nykyään tuomioistuinlain 9 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan ”tuomari käyttää tuomiovaltaa itsenäisesti ja tässä toiminnassaan häntä sitoo vain laki”. Edellä esitetty herättää kysymyksen, mitä tämä muutos on merkinnyt maantavan (tapaoikeuden) oikeuslähdemerkityksen kannalta. Alkuun todettakoon, että jo ennen OK 1:11:n kumoamista käytiin keskustelua tapaoikeuden merkityksestä oikeusjärjestyksessämme. OK 1:11:ää pidettiin eräiden tutkijoiden mukaan lähinnä muistutuksena siitä, mistä suunnasta ratkaisua on etsittävä, jos asiasta ei ole lakia. Todellisuudessa reaalisilla argumenteilla ja tilannekohtaisella argumentoinnilla sekä analogialla päästään samaan lopputulokseen.[65] *Fredman* toteaa, että tuomioistuinlain esitöistä (HE 7/2016 vp) ei löydy mainintaa siitä, että OK 1:11:n kumoamisen tarkoituksena olisi ollut muuttaa suomalaista oikeuslähdeoppia.[66] *Nuotio* toteaa, että yksi tulkinta OK 1:11:n kumoamisesta on se, että maantavan kaltaisella oikeuslähteellä ei yksinkertaisesti ole enää merkitystä (lakipositivistinen suhtautuminen), mutta toisaalta myös toinen tulkinta on mahdollinen, ja sen mukaan oikeudessamme on läsnä aineksia, jotka ovat kerrostuneet siihen vähitellen ja jotka osaltaan takaavat oikeusjärjestelmämme hyväksyttävyyttä. Esimerkkinä Nuotio nostaa esille jokamiehenoikeudet, jotka kiistatta ovat vakiintuneita oikeuksia mutta joista ei käydyistä keskusteluista huolimatta otettu mainintaa perusoikeuksien luetteloon vuonna 1995.[67] Samoin prosessioikeuden puolelta on löydettävissä tärkeitä prosessuaalisia instituutioita, jotka ovat yhä edelleen voimassa vailla kirjoitetun lain tukea; ne ovat vakiintuneeseen oikeuskäytäntöön perustuvan tavanomaisen oikeuden varassa. Tällaisia instituutioita ovat esimerkiksi tuomion oikeusvoima (*res judi-*

---

nakkopäätösnormi (*ratio*) on heikosti velvoittava oikeuslähde (ks. esim. Tolonen 2003, s. 119–126; Virolainen – Martikainen 2010 s. 399–402). *Launialan* mukaan ennakkopäätökset (*ratio*) ovat oikeuslähderyhmänä nykyisin vähintäänkin hyvin lähellä vahvasti velvoittavia oikeuslähteitä: tuomarin on noudatettava ennakkopäätösnormia, ja siitä poikkeaminen on mahdollista vain, jos sille esitetään pätevä peruste (ns. presumptiivinen sitovuus). Launiala on katsonut, että koska ennakkopäätösten merkitys osana yhteiskunnallista normituotantoa on viime vuosikymmeninä selvästi kasvanut, niiden rooli on entisestäänkin vahvistunut, minkä vuoksi myös niiden oikeuslähdeopillista asemaa tulisi arvioida uudelleen. Hänen mukaansa ennakkopäätökset (*ratio*) on epäilemättä syytä siirtää vahvasti velvoittavien oikeuslähteiden ryhmään. Edelleen Launialan mukaan ennakkopäätösnormin oikeuslähdeaseman vahvistaminen terävöittäisi koko ennakkopäätösjärjestelmän merkitystä osana yhteiskunnan normituotantoa. Ks. tarkemmin Launiala 2020, luku 4.5.2.

64 Ks. Aarnio l989, s. 220–221.

65 Ks. Neuvonen 2006, s. 430.

66 Fredman 2018, s. 59.

67 Nuotio 2020, s. 1244–1245.

cata) sekä muutoksenhakua koskevat *reformatio in pejus* -kielto ja jutun palauttaminen.[68] Tuskin kovin moni on valmis kyseenalaistamaan – OK 1:11:n kumoamisesta huolimatta – esimerkiksi juuri jokamiehenoikeuksien tai *res judicatan* velvoittavuutta vahvana oikeuslähteenä, vaikka nämä käsitteet tapaoikeuteen perustuvatkin.

Nykyään kotimaista oikeutta ja oikeuslähdeoppia tarkasteltaessa on mahdotonta välttyä Euroopan unionin oikeuden huomioon ottamiselta. Esimerkiksi *Siltalan* oikeuslähdeoppi huomioi eurooppaoikeudellisen normiston kattavammin ja selvemmin kuin Aarnion oikeuslähdeoppi. Siltalan jaottelu perustuu velvoittaviin oikeuslähteisiin, ohjeellisiin oikeuslähteisiin sekä mahdollisiin muihin (ei-institutionaalisiin) oikeuslähteisiin. Velvoittaviin oikeuslähteisiin kuuluvat muun muassa EU-lainsäädäntö ja kansallinen lainsäädäntö, ohjeellisiin puolestaan muun muassa lainvalmisteluaineisto ja kansalliset prejudikaatit. Mahdollisiin muihin oikeuslähteisiin sen sijaan luokitellaan esimerkiksi oikeuskirjallisuus ja reaaliset argumentit. Euroopan unionin tuomioistuimen (EUT) ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisut jakautuvat edellä mainittuihin kategorioihin sen mukaan, minkälainen painoarvo niille voidaan antaa.[69] Vaikka on yleisesti tunnustettu tosiasia, että yhtä oikeaa oikeuslähdeoppia ei ole olemassa[70], ei EU-oikeuden ja EUT:n ratkaisukäytännön merkitystä oikeuslähdeopillisessa tarkastelussa voida ohittaa. Oikeuslähdenäkökulmasta onkin tärkeää, että EU-oikeus ei ole ulkoista tai ”normaalia” kansainvälistä oikeutta vaan osa Suomen oikeutta.[71]. Lisäksi on huomattava, että EUT:n ratkaisut (prejudikaatit) ovat vahvasti velvoittavia oikeuslähteitä, kun taas esimerkiksi KKO:n prejudikaatit ovat ”vain” heikosti velvoittavia (tai, Siltalan mallissa, korkeintaan ohjeellisia oikeuslähteitä). Kun EUT on antanut ennakkoratkaisunsa EU-oikeuden sisällöstä[72], ratkaisu rinnastuu velvoittavuudeltaan säädännäiseen EU-oikeuteen ja on Suomen tuomioistuimia sitova.[73]

---

[68] Virolainen – Vuorenpää 2017, s. 83.

[69] Ks. Siltala 2003, s. 778–780. Siltalan jaottelussa EUT:n ja EIT:n ratkaisut voivat siten olla joko kansallista oikeutta velvoittavampia, kansallista oikeutta alemmalla oikeuslähdetasolla tai osana muita oikeuslähteitä (ks. Siltala 2003, s. 780).

[70] Ks. mm. Pihlajarinne 2012, s. 549.

[71] Unionin oikeus velvoittaa kansallisia viranomaisia niin lainvalmistelussa kuin soveltamiskäytännössäkin. Perussopimusten ja säädösten lisäksi muut unionin oikeuden lähteet, kuten EU-oikeuden periaatteet, EU:n tekemät kansainväliset sopimukset ja EUT:n oikeuskäytäntö, ovat osa kansallista oikeusjärjestystä, ja ne velvoittavat kansallisia viranomaisia.

[72] Tuomioistuintulkintojen yhdenmukaistamiseksi EU-oikeuden alalla on luotu ns. ennakkoratkaisumenettely, jonka avulla kansalliset tuomioistuimet voivat pyytää vireillä olevassa jutussa EUT:n lausunnon siitä, onko jollakin unioninormilla merkitystä jutun ratkaisulle tai miten tiettyä säännöstä on tulkittava (ks. Virolainen 1995, s. 151). EU:n perusoikeuskirjan myötä kansalliselle tuomioistuimelle on avautunut mahdollisuus pyytää vireillä olevassa oikeudenkäynnissä EUT:lta ennakkoratkaisua myös oikeusturvaan liittyvistä prosessuaalisista kysymyksistä (ks. Virolainen – Vuorenpää 2017, s. 95).

[73] Ks. Karhu 2020, s. 1024.

Tässä tutkimuksessa on käytetty tavanomaista oikeuslähdeoppia, joten tutkimuksen pääasiallisina lähteinä ovat säädökset, lainvalmisteluaineisto, oikeuskäytäntö ja oikeuskirjallisuus. Tutkimuksen kohteena ovat erityisesti oikeudenkäymiskaaren ja tekijänoikeuslain säännökset, mutta relevanteilta osin myös eräät kansallista tekijänoikeus- ja prosessinormistoa koskevat EU-oikeudelliset säädökset ja normit. Oikeudenkäyntimenettelystä on yleensä säädetty tavallisella lailla, prosessuaalisesta asiavaltuudesta sen sijaan ei ole yleistä säännöstä oikeudenkäymiskaaressa. Myöskään unionin oikeudessa ei ole soveltamisalaltaan yleistä siviiliprosessinormistoa.[74] Tekijänoikeuslakikaan ei sisällä yleistä asiavaltuussääntelyä koskien tekijänoikeudellisia asioita, saati kantaja- tai hakijalegitimaatiosääntelyä koskien tekijänoikeuden loukkaustilanteita[75], joskin tekijänoikeuslaissa on, kuten edellä on jo tuotu esille, yksittäisiä asiavaltuusnormeja koskien tiettyjä erityistilanteita[76]. Edellä todettu näkyy osaltaan myös tässä tutkimuksessa hyödynnetyissä oikeuslähteissä ja niiden painotuksessa. Vaikka eri säädöksillä ja säännöksillä sekä niitä koskevilla lainvalmisteluaineistoilla on merkitystä käsiteltävän aiheen kannalta[77], oikeuskäytännön ja -tieteen merkitys on sääntelyn vähäisyyden vuoksi erityisen korostunut tässä tutkimuksessa. Myös tapaoikeudella voidaan sanoa olevan vähäinen merkitys tämän tutkimuksen kannalta.[78] Tältä osin on todettava, että tavanomaisoikeutta (maantapa) kirjoittamattomana noudatettavan säännön merkityksessä voinee nykyään lähinnä syntyä (kirjoitetun lain aukkoihin) vain vakiintuneen tuomioistuinkäytännön kautta.[79] Yhteenvetona voidaan todeta, että oikeuskäytännön ja -tieteen merkitys tekijänoikeudellisten asiavaltuuskysymysten osalta on merkittävä, koska aiheesta ei juuri ole olemassa lakitasoista sääntelyä.

Vaikka kansallisen tason tuomioistuinratkaisuilla ei oikeuslähteinä ole muodollista velvoittavuutta eikä siten myöskään sitovan oikeuslähteen painoa[80],

---

[74] Ks. Virolainen – Vuorenpää 2017, s. 94.

[75] Myöskään EU-tasolla ei ole tällaista sääntelyä, ellei sellaiseksi sitten lasketa IPRED-direktiivin 4 artiklaa, joka tosin koskee kaikkia immateriaalioikeuksia.

[76] Tärkeimmät kantajan tai hakijan asiavaltuutta sääntelevät erillisnormit ovat TekijäL 6 §:ssä, 7.2 §:ssä ja 62.2 §:ssä.

[77] Esim. esitöiden merkitys korostuu tässä tutkimuksessa erityisesti silloin, kun lain esityöt sisältävät kannanoton laissa säädettyyn erilliseen asiavaltuusnormiin tai kun tutkimuksessa tarkastellaan materiaalisen asiavaltuuden merkitystä aineellisten säännösten konteksteissa.

[78] Ks. tältä osin jäljempänä esim. luku 6.4.2.

[79] Ks. Aarnio 1989, s. 225; Kärkkäinen 2004, s. 26; Hirvonen 2011, s. 43–44. Säädännäisen normiston ohella tuomioistuinkäytännössä kehittyneellä tavanomaisella oikeudella (maantavalla) on ollut Suomessa merkittävä sijansa siviiliprosessioikeuden ja yleisemminkin prosessioikeuden oikeuslähteenä. Syynä tähän on ollut keskeisen säädöksen, oikeudenkäymiskaaren, ikä ja aukollisuus (Lappalainen 1995, s. 37).

[80] Ks. Tolonen 2003, s. 127. Tässä yhteydessä voidaan todeta, että tuomioistuinkäytännön merkitys ylipäätään oikeuslähteenä näyttäisi vahvistuneen. Tärkein syy tähän on ollut se, että tuomioistuinratkaisut ovat nykyisin avoimesti argumentoituja ja perusteluiltaan jäsenneltyjä (ks. Karhu 2020, s. 1026).

oikeuskäytännön merkitys on erityisesti prosessioikeudessa keskeinen, koska kyse on tuomioistuinten oman menettelyn sääntelystä.[81] Lisäksi prosessioikeus on perinteisesti sellainen oikeudenala, jossa teoria ja käytäntö ovat läheisessä yhteydessä toistensa kanssa. Oikeuskäytännön eli tuomioistuinratkaisujen sisällön selvittäminen on lainvalmistelutöiden tutkimiseen läheisesti rinnastettavaa toimintaa ja tavallaan tämän työn jatkoa.[82] Tutkimus ei kuitenkaan saa pelkästään kritiikittömästi selostaa aikaisempaa käytäntöä, vaan tutkimuksen on oltava kriittisessä suhteessa siihen.[83] Vaikka esimerkiksi prejudikaattien merkitys oikeudellisessa argumentoinnissa on huomattava, oikeustapauksia ei saa asettaa lopullisen ongelmanratkaisijan rooliin, vaan ne ovat vain yksi juridisen tulkintaratkaisun perusteluista.[84] Kuten *Kärkkäinen* toteaa, oikeustapauksia hyväksi käytettäessä on kiinnitettävä huomiota ratkaisun ikään, tosiseikastoon, tapauksen erityisolosuhteisiin, lopputuloksen tapauskohtaisuuteen ja muihin vastaaviin seikkoihin. Ratkaisun otsikko saattaa antaa puutteellisen kuvan ratkaisun sisällöstä eikä sellaisenaan ole tae siitä, että otsikon mahdollisesti sisältämä oikeusohje olisi yleispätevä.[85] Joskus saattaa olla jopa niin, että ratkaisussa esillä olevan oikeuskysymyksen hahmottamisessa on ongelmia: esimerkiksi aineellisoikeudellinen ongelma on saatettu mieltää prosessuaaliseksi tai päinvastoin.

Myös muilla KKO:n ratkaisuilla kuin prejudikaateilla saattaa olla oikeuskäytäntöä ohjaavaa vaikutusta. Sama ohjaava vaikutus, joskin rajoitetummassa mielessä, voi olla hovioikeuksien ja erikoistuomioistuinten, kuten markkinaoikeuden, ratkaisuilla. Lainopillisessa tutkimustyössä onkin hyödyllistä tutustua oikeuskäytäntöön laajemmalti kuin pelkästään ennakkotapauksina pidettävien ratkaisujen kautta. Kuten *Jokela* toteaa, esimerkiksi ongelmakeskeisessä oikeustapaustutkimuksessa ei ole merkittävää eroa sillä, ovatko tarkasteltavat tapaukset ylemmistä vai alemmista oikeuksista.[86] Yleisellä tasolla asiavaltuutta käsitteleviä KKO:n ennakkotapauksia on varsin kiitettävästi, joskin ennakkotapauksia tekijänoikeuteen liittyvistä asiavaltuuskysymyksistä on toistaiseksi vähän.[87] Tekijänoikeuksia koskevia ennakkoratkaisuja ylipäätään annetaan suh-

---

[81] Leppänen 1998, s. 18; Kärkkäinen 2004, s. 26.
[82] Jokela 1983, s. 6–7 ja 14.
[83] Leppänen 1998, s. 18.
[84] Kärkkäinen 2004, s. 27. Etenkin käytännön oikeuselämässä on tendenssi, että ennakkopäätösten voimaan luotetaan lähes samanasteisesti kuin lain kirjaimeen. Tällöin on vaarana. että oikeuslähteet yksipuolistuvat ja KKO saa norminasettajan roolin (ks. Aarnio 1989, s. 234–235; Kärkkäinen 2004, s. 27 alaviite 106).
[85] Kärkkäinen 2004, s. 27.
[86] Ks. Jokela 1984, s. 191.
[87] Tässä kohtaa voidaan kansallisesta oikeuskäytännöstämme nostaa esille ratkaisu KKO 1989:87. Kuten jäljempänä useassa yhteydessä ilmenee, pidän ratkaisua ongelmallisena nimenomaan prosessuaalisena asiavaltuusratkaisuna. Lisäksi tekijänoikeudellisena asiavaltuustapauksena voidaan mainita KKO VL:2020-86, joka koskee ratkaisua MAO 285/19 (ks. luku 7.1.4).

teellisen harvoin.[88] Voi sanoa, että tässä tutkimuksessa tarkastellut kysymykset ovat monin paikoin sellaisia, etteivät ne ole tulleet KKO:n prejudikatuurissa esille. Tekijänoikeuden alalla annettujen KKO:n ratkaisujen harvalukuisuuden vuoksi markkinaoikeuden antamien ratkaisujen merkitys sekä oikeudellisen tiedon[89] että käytännön menettelytapojen tunnistamisen lähteenä[90] on erityisen korostunut tässä tutkimuksessa.[91] Tutkimuksen kohteena olevien kysymysten ja ongelmien hahmottamiseksi sekä ongelmia koskevan ratkaisukäytännön selvittämiseksi on näin ollen turvauduttu alempien oikeusasteiden, erityisesti markkinaoikeuden, antamiin ratkaisuihin.[92]

Oikeuskäytännön ohella oikeustiede (oikeuskirjallisuus) muodostaa keskeisen osan tämän tutkimuksen oikeuslähteistä.[93] Koska oikeuskäytännöstä ei sen

---

Korkein oikeus on 15.3.2022 esittänyt po. asiasta ennakkoratkaisupyynnön Euroopan unionin tuomioistuimelle.

[88] Ks. esim. Pihlajarinne 2012, s. 548; Pitkänen 2016, s. 30. Vielä harvemmin annetaan sellaisia tekijänoikeuden loukkausta koskevia ennakkoratkaisuja, joissa loukkausta tarkastellaan siviiliprosessuaalisessa kontekstissa.

[89] Oikeustieteellisissä tutkimuksissa ei ole perinteisesti juuri annettu merkitystä kotimaisille alempien oikeusasteiden ratkaisuille, eikä alioikeusasteisilla ratkaisuilla ole ollut oikeuslähdejaottelussa merkittävää sijaa (Pihlajarinne 2012, s. 548). Pihlajarinteen (2012, s. 550) mukaan tällaisen ratkaisukäytännön voisi kuitenkin ajatella voivan saada merkitystä sallittuna oikeuslähteenä. Markkinaoikeuden lainvoimaisia ratkaisuja ei kuitenkaan pidä sivuuttaa oikeuskäytännöstä puhuttaessa, vaikka niiden oikeuslähdeopillinen velvoittavuus ei ole samalla tasolla kuin korkeimman oikeuden antamien ratkaisujen. Huomautettakoon myös, että markkinaoikeuden ratkaisut voidaan tavanomaisen kokoonpanon lisäksi tehdä joko vahvennetussa istunnossa tai täysistunnossa, jolloin voidaan sanoa, että myös markkinaoikeuden ratkaisujen vaikuttavuusaste on kokoonpanoriippuvaista (ks. Peltonen – Määttä 2015, s. 23–24). Markkinaoikeus ei käsitykseni mukaan kuitenkaan ole antanut sellaisia ratkaisuja, joissa tekijänoikeudellisia asiavaltuuskysymyksiä olisi nimenomaisesti käsitelty vahvennetussa istunnossa tai täysistunnossa. Siksi tässä tutkimuksessa viitatut asiavaltuutta koskevat tekijänoikeudelliset markkinaoikeusratkaisut käsittävät vain tavanomaisessa kokoonpanossa tehdyt ratkaisut. Markkinaoikeuden antamien tekijänoikeudellisten ratkaisujen merkityksen arvioinnissa tärkeässä asemassa ovat tällöin erityisesti ratkaisujen perustelut ja niiden vakuuttavuus (ks. myös Pitkänen 2016, s. 30).

[90] Jo johdannossa tuotiin esille, ettei siitä, miten käytännössä menetellään, voida aina tehdä suoria johtopäätöksiä sen suhteen, miten voimassa olevan oikeuden mukaan pitää menetellä. Käytäntö, joka toki on tunnettava, voi eri syistä olla lähtenyt ongelmalliseen suuntaan (ks. Leppänen 1998, s. 13).

[91] Ks. vastaavasti Pitkänen 2016, s. 30.

[92] Vaikka tässä tutkimuksessa pyritään hyödyntämään laajasti markkinaoikeuden (ja jossain määrin myös käräjä- ja hovioikeuksien sekä korkeimman oikeuden) asiavaltuutta koskevia tekijänoikeusratkaisuja, tutkimuksessa ei kuitenkaan hyödynnetä varsinaista empiiristä tutkimusmetodia. Kyse on korkeintaan lainopillista tutkimusta palvelevasta, lievästi empiirissävytteisestä tarkastelutavasta (ks. esim. Pihlajarinne 2012, s. 557). Voidaan sanoa, että ensi sijassa alioikeustasoisia ratkaisuja on tässä käytetty sekä tulkintaongelmien löytämiseen ja havainnollistamiseen että tuomioistuimien käyttämien argumenttien löytämiseen ja analysointiin (ks. vastaavasti Niemi-Kiesiläinen 1995, s. 92). Vaikka markkinaoikeuden kaikkia ratkaisuja tekijänoikeudellisten asiavaltuuskysymysten osalta ei ole pyritty kartoittamaan ja käymään läpi, niin jossakin määrin on tavoitteena ollut selvittää, vastaako praksis voimassa olevaa oikeutta.

[93] Oikeuskirjallisuuden osalta tutkimuksen lähdeaineisto jakautuu kahdentyyppiseen aineistoon. Prosessioikeutta ja tekijänoikeutta koskevaa kirjallisuutta on pyritty käyttämään ja hyödyntä-

tapauskohtaisuuden vuoksi välttämättä pystytä löytämään vastausta kaikkiin kysymyksiin, jää laajemman kontekstin analysoiminen ja kuvaaminen oikeuskirjallisuuden tehtäväksi.[94] Samoin kuin tuomioistuinratkaisuissa myös oikeustieteessä omaksuttujen kannanottojen painoarvo määritellään viime kädessä niiden perustelujen rationaalisuuden nojalla.[95] Kotimaisen oikeustieteen merkitys tässä tutkimuksessa on ennen kaikkea siinä, että se osoittaa aikaisemmassa – sekä prosessioikeudellisessa että tekijänoikeudellisessa – tutkimuksessa omaksuttua systematiikkaa, oikeuslähteistä tehtyjä päätelmiä, käytettyjä argumentteja ja yleisiä oppeja.[96] Oikeuskirjallisuudella on sallitun oikeuslähteen arvo, ja sillä on erityisesti tekijänoikeudessa varsin merkittävä rooli.[97] Samoin oikeustieteen merkitys on keskeinen, kun tarkastellaan prosessinedellytyksiä, kuten asiavaltuutta ja oikeussuojan tarvetta.[98] Erityisesti vanhemmalla oikeuskirjallisuudella on prosessioikeudessa keskeinen merkitys yleisen teorian- ja käsitteenmuodostuksen sekä prosessioikeudellisen ajattelun kehityksen kannalta.[99] Lisäksi oikeustieteellä on prosessioikeuden yleisten oppien kehittäjänä myös jatkuvuutta ja sääntelyn koherenssia ylläpitävää merkitystä.[100] Oikeustiede siis osoittaa tässäkin tutkimuksessa sen oppitradition, jonka varaan uusi tutkimus rakentuu.[101] Kotimainen oikeuskirjallisuus asiavaltuuskysymyksistä tekijänoikeudellisessa kontekstissa ei ole kovin runsasta eikä sisällöltään kovin kattavaa. Aihetta on hyvin lyhyesti ja hyvin yleisellä tasolla sivuttu muutamissa tekijänoikeudellisissa yleisteoksissa[102] ja hieman yksityiskohtaisemmin joissakin artikkeleissa[103].

---

mään mahdollisimman kattavasti, kun taas esim. muiden immateriaalioikeuksien, esineoikeuden, sopimus- ja vahingonkorvausoikeuden sekä jäämistöoikeuden osalta on lähinnä tyydytty hyödyntämään po. oikeudenalojen yleisteoksia. Tätä on pidetty riittävänä, koska kysymyksessä kuitenkin on prosessi-/tekijänoikeudellinen tutkimus, jossa ei ole mahdollisuuksia yksityiskohtaisesti syventyä muihin oikeudenaloihin.

94 Pitkänen 2016, s. 34.

95 Kärkkäinen 2004, s. 27.

96 Ks. samoin Kärkkäinen 2004, s. 27.

97 Ks. Pitkänen 2016, s. 34.

98 Kuten Lappalainen (2001, s. 5–6) toteaa: vaikka lakimme on kiistatta omaksunut prosessinedellytysjärjestelmän, laissa ei nimenomaisesti luetella, millaiset asianhaarat ovat prosessinedellytysten asemassa, ja monissa kohdin prosessinedellytyksen status on pääteltävissä säännöstöstä vain välillisesti, käyttämällä apuna prosessioikeuden teoriaa ja yleisiä oppeja. Tämä lähtökohta korostaa oikeuskirjallisuuden (kuten myös oikeuskäytännön) merkitystä selvitettäessä asiavaltuuden ja oikeussuojan tarpeen juridisia merkityssisältöjä.

99 Näin esim. Leppänen 1998, s. 19. Tällä seikalla perustelen sitä, miksi tässä tutkimuksessa on paikoin hyödynnetty hyvinkin vanhaa prosessioikeudellista oikeuskirjallisuutta.

100 Ks. Leppänen 1998, s. 19; Kärkkäinen 2004, s. 27.

101 Ks. samoin Kärkkäinen 2004, s. 27.

102 Tältä osin voidaan mainita esim. seuraavat teokset: Kivimäki 1948; Saxén 1955; Kivimäki 1966; Castrén 1979; Haarmann 2005; Sorvari 2007b; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016. Mainittakoon, että po. esityksissä ei kuitenkaan ole käyty lainkaan keskustelua prosessuaalisen asiavaltuuden syntymisestä jo pelkän väitedoktriinin perusteella.

103 Tältä osin voidaan erikseen mainita Kivistön ja Tarkelan artikkeli (ks. Kivistö – Tarkela 2020),

Kuten edellä on käynyt ilmi, voimassa olevan oikeuden tasolla tutkimuksen pääkohde on kotimainen oikeus. Tutkimuksessa hyödynnetään kuitenkin myös ulkomaista oikeutta ja oikeuskirjallisuutta. Ulkomaista oikeutta hyödynnetään ennen kaikkea ammentamalla siitä tulkintoja, argumentteja ja käytännössä esiintyneitä ongelmia, joita voidaan arvioida Suomen oikeuden kannalta.[104] Tämä tutkimus ei kuitenkaan ole oikeusvertaileva tutkimus, joten ulkomaisen aineiston osalta ei ole pyritty tyhjentävään tarkasteluun.[105] Käsillä olevassa tutkimuksessa oikeusvertailussa esille nousevat erityisesti ne maat, joiden siviiliprosessi ja tekijänoikeuslainsäädäntö ovat relevantilla tavalla samankaltaiset kuin Suomen nykyinen siviiliprosessi ja tekijänoikeuslainsäädäntö. Luonnollisesti muut Pohjoismaat (tässä: Norja, Tanska, Ruotsi) ja ennen muuta Ruotsi ovat tässä suhteessa keskeisimpiä. Pohjoismaisen sekä etenkin Suomen ja Ruotsin oikeuden yhteisen oikeushistoriallisen taustan ja oikeuskulttuuristen yhteneväisyyksien ansiosta pohjoismaisella oikeusvertailulla on keskeistäkin oikeuslähdeopillista merkitystä etenkin silloin, kun arvioitavana oleva kysymys on syntynyt pohjoismaisen lainsäädäntöyhteistyön tuloksena.[106] Syynä Pohjoismaiden erityisasemaan oikeusvertailussa voi-

---

joka käsittelee tekijänoikeudellista sopimuslisenssiä. Kivistö ja Tarkela käsittelevät artikkelissaan myös asiavaltuuskysymyksiä, mutta näkökulma on rajoittunut sopimuslisenssin tilanteeseen. Sopimuslisenssi on lainsäädäntötekninen ratkaisumalli, joka otettiin käyttöön 1960-luvun alun pohjoismaisissa tekijänoikeuslaeissa (Kivistö – Tarkela 2020, s. 609). Tekijänoikeuden yhteishallinnointia harjoittavalla järjestöllä olisi ilman sopimuslisenssisääntelyä oikeus myöntää käyttölupia vain teoksiin, joiden tekijöitä järjestö edustaa suoraan esim. sopimuksen, jäsenyyden, valtuutuksen tai vastaavan yksityisoikeudellisen järjestelyn perusteella. Sopimuslisenssi antaa käyttäjälle lakiin perustuvan oikeuden hyödyntää myös sellaisia teoksia, joiden tekijöitä yhteishallinnointijärjestö ei suoraan edusta. Tätä vastaavasti laajenee järjestön oikeus toimia myös sellaisten tekijöiden puolesta, joita se ei edusta suoraan, eli sopimuksen tai muun edellä tarkoitetun yksityisoikeudellisen perusteen nojalla. Tätä henkilösuhteissa näyttäytyvää toimivallan ja toimintavapauden laajentumista kutsutaan sopimuslisenssivaikutukseksi (Kivistö – Tarkela 2020, s. 609–610). Sopimuslisenssi siis merkitsee puuttumista sellaisten tekijöiden oikeuksiin, joita yhteishallinnointijärjestö ei tosiasiallisesti edusta. Sopimuslisenssin aikaansaama ”laajentuminen” on oikeusvaikutusten pakkolaajentamista siinä merkityksessä, että järjestön ulkopuolisilta tekijöiltä ei tiedustella, haluavatko he tulla sopijajärjestön edustamiksi tekijänoikeutensa käyttöön liittyvissä kysymyksissä (Kivistö – Tarkela 2020, s. 613). Tarkennukseksi todettakoon, että tässä tutkimuksessa ei erikseen tarkastella sopimuslisenssitilanteisiin kohdistuvia asiavaltuuskysymyksiä, vaan tältä osin viitataan Kivistön ja Tarkelan artikkeliin ja erityisesti sen asialegitimaatiota käsittelevään osioon (ks. Kivistö – Tarkela 2020, s. 615–622). Ks. kuitenkin myös jäljempänä luku 7.1.4.

[104] Vastaavasti Pitkänen 2016, s. 37. Oikeusvertailu tarjoaa esimerkkejä käyttökelpoisista argumenteista ja muualla omaksutuista oikeudellisista ratkaisuista sekä analysoi normistojen taustalla olevia periaatteita ja käsityksiä (Kärkkäinen 2004, s. 28).

[105] Ks. myös Sorvari 2005, s. 22. Vaikka ulkomaisen aineiston hyödyntäminen, joka paikoittain on hyvinkin laaja-alaista tässä tutkimuksessa, väistämättä tuo metodiin myös vertailevia elementtejä, kyse ei siis kuitenkaan ole tarkasti määritettyä *tertium comparationis* -tyyppistä mittaria tai kehikkoa hyödyntävästä varsinaisesta metodisesta oikeusvertailusta (ks. samoin Riekkinen 2019, s. 19).

[106] Siltala 2003, s. 276.

daan siis pitää pohjoismaista yhtenäisyyttä (mm. samansuuntaisia yhteiskunnallisia ja oikeudellisia arvostuksia sekä yhdenmukaista sosiaalista kehitystä) ja historiallisia siteitä.[107]

Monet tämän tutkimuksen piiriin kuuluvat kysymykset ja ongelmat ovat varsin leimallisia nimenomaan ruotsalais-suomalaiselle oikeusjärjestykselle. Prosessioikeustutkimusta ei yleensä harjoiteta oikeusvertailevalla menetelmällä, vaan muiden vertailumaiden oikeuslähteet ja oikeuskirjallisuuden kannanotot sisällytetään tekstiin sellaisenaan, oikeusvertailun metodikysymyksiä enemmälti pohtimatta. Ruotsin ja Suomen prosessilainsäädäntöjen vertailu ei sellaisenaan muutenkaan olisi mielekästä, koska Suomen prosessilainsäädännön vaikutteet on tunnetusti haettu Ruotsista.[108] Kansainvälisestä prosessisääntelystä on tutkimuksessa ollut vain vähän hyötyä, minkä vuoksi muuta kuin ruotsalaista prosessilainsäädäntöä ei tässä juuri ole hyödynnetty. Tekijänoikeuden osalta on huomattava, että pohjoismaisella oikeusvertailulla on poikkeuksellisen tärkeä merkitys, sillä voimassa oleva tekijänoikeuslakimme on syntynyt yhteispohjoismaisen lainvalmistelutyön pohjalta 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa.[109] Pohjoismaisilla esitöillä ja oikeuskirjallisuudella on perinteisesti ollut keskeinen merkitys myös Suomen tekijänoikeuslain tulkinnassa. Tekijänoikeuslakien samanlaisuuden ja varsin yhtäläisen oikeustradition vuoksi kansallisia tekijänoikeusnormistoja sovellettaessa on siis perinteisesti voitu kiinnittää huomiota myös muiden Pohjoismaiden säännösten esitöihin, oikeuskäytäntöön sekä oikeuskirjallisuuteen.[110] Pohjoismaisen oikeusyhtenäisyyden vuoksi on tässä tutkimuksessa tekijänoikeuden osalta käytetty hyväksi erityisesti ruotsalaisia esitöitä sekä oikeustapauksia ja oikeuskirjallisuutta[111], mutta myös tanskalaisia ja norjalaisia oikeustapauksia ja oikeuskirjallisuutta on pyritty hyödyntämään.

Muiden (so. muiden kuin edellä mainittujen Pohjoismaiden) ulkomaisten ratkaisujen ja muun oikeudellisen aineiston käyttöä osaltaan puoltaa se, että te-

---

[107] Peczenik l995, s. 268; Kärkkäinen 2004, s. 28.

[108] Saranpää 2010, s. 10. Prosessinedellytysten osalta voidaan lisäksi todeta, että prosessinedellytykset tai niitä vastaavat käsitteet ovat yleisesti käytössä myös muualla Euroopassa ns. mannermaisen oikeusjärjestelmän maissa. Sen sijaan angloamerikkalaisissa oikeusjärjestelmissä ei yleensä tehdä eroa prosessinedellytysten puuttumisen ja kanteen hylkäämisen oikeusvaikutusten välillä. Toisaalta taas tuomioistuimet voivat noissa maissa vapaammin päättää, ottavatko ne asian käsiteltäväkseen (ks. Jokela 2012, s. 506). Siviiliprosessissa vaikuttavat prosessinedellytykset ja niitä koskevat oppirakennelmat asiavaltuuden osalta ovat käytännössä yhtenevät Suomessa ja Ruotsissa.

[109] Ks. Oesch 1993, s. 20; KM 2002:5, s. 10; Sorvari 2005, s. 22; Pitkänen 2016, s. 35. Pohjoismaiden tekijänoikeuslait ovat monilta osin samansisältöisiä, ja vaikka sittemmin Tanskassa ja Norjassa on tehty tekijänoikeuslainsäädännön kokonaisuudistuksia, monet säännökset ovat pysyneet sisällöllisesti samankaltaisina (ks. HE-luonnos 2021, s. 64–65).

[110] Ks. tarkemmin Pitkänen 2016, s. 36.

[111] Ruotsin tekijänoikeuslakia koskeva lainvalmisteluaineisto SOU 1956:25 on laaja ja perusteellinen. Se tarjoaa monilta osin tärkeän lähteen myös kansallisen tekijänoikeuslakimme tulkinnalle (näin myös eräiden tekijänoikeuslain asiavaltuusnormien osalta).

kijänoikeutta on totuttu pitämään kansainvälisenä oikeudenalana, joka on eri maissa kasvanut kansainvälisten konventioiden suojassa ja vaikutuksesta. Eri maiden tekijänoikeuslait osoittavatkin rakenteellisesti ja asiallisesti runsaasti yhteisiä piirteitä, vaikka tiiviistä oikeusyhtenäisyydestä voidaan puhua varsin harvoin.[112] Myös EU-oikeudella on ollut merkitystä tekijänoikeudellisten normien kansainvälisessä harmonisoinnissa.[113] Tekijänoikeuslainsäädäntöä on kuitenkin harmonisoitu EU:n tasolla vain tietyiltä osin, ja esimerkiksi asiavaltuutta koskevia normeja tai periaatteita ei juuri ole harmonisoitu – ei yleisellä tasolla eikä tekijänoikeuden osalta. EU-tasolla ei siten ainakaan vielä ole annettu sellaista sääntelyä, jolla olisi ollut tosiasiallista vaikutusta Suomessa tekijänoikeuden alalla sovellettaviin asiavaltuusperiaatteisiin ja normeihin.[114] Koska muiden EU:n jäsenvaltioiden oikeuskäytännön ja -kirjallisuuden oikeuslähdeopillinen merkitys riippuu EU-oikeudellisen harmonisoinnin tasosta[115], on EU-oikeudellisen tekijänoikeusaineiston hyödyntäminen asiavaltuuskysymysten osalta suhteellisen vähäisessä asemassa tässä tutkimuksessa. EU-oikeudellista tekijänoikeusaineistoa onkin pyritty hyödyntämään lähinnä esimerkinomaisesti muissa kuin tutkimuksen 4 luvussa. Samoin yhdysvaltalaista tekijänoikeusaineistoa on tuotu tutkimuksessa esille vain esimerkinomaisesti. Ulkomaisella aineistoilla pyritään näin ollen paikoin vahventamaan kansallista oikeutta koskevaa argumentointia sekä nostamaan esille joitakin oikeusvertailevia huomioita.

Vaikka tässä tutkimuksessa viitataan tietyissä asiavaltuutta koskevissa tilanteissa myös taloudellisiin näkökohtiin, oikeustaloustieteellistä lähestymistapaa ei ole omaksuttu tutkimuksen yleiseksi lähtökohdaksi tai edes yhdeksi käytetyistä metodeista, vaan sen avulla pyritään vain paikoittain syventämään perinteistä oikeusdogmaattista argumentaatiota. Kotimaisessa oikeustutkimuksessa on lähdetty siitä, että taloustieteellisillä argumenteilla on reaalisten argumenttien asema.[116] Reaalisilla argumenteilla taas on yleensä katsottu olevan oikeustieteessä vain sallitun oikeuslähteen asema.[117] Taloustieteellisillä argumenteilla ei perinteisesti ole ollut kovin vahva asema suomalaisessa oikeudessa[118], joskin näiden argumenttien asema ja merkitys ovat viime vuosikymmenten aikana saaneet, ainakin tietyillä oikeudenaloilla[119], enenevässä määrin huomiota.

---

[112] Ks. Oesch 1993, s. 21–22.
[113] Ks. myös Pitkänen 2016, s. 29.
[114] Tähän lausumaan tulee kuitenkin suhtautua hieman varauksellisesti, sillä kuten jäljempänä luvussa 4 tullaan esittämään, täysin poissuljettuna ei voida pitää sitä, että EUT:lla saattaa olla IPRED-direktiivin myötä mahdollisuus vaikuttaa myös kansallisen tason asiavaltuusratkaisuihin.
[115] Ks. mm. Pihlajarinne 2012, s. 554.
[116] Määttä 1999, s. 10.
[117] Ks. Pihlajarinne 2012, s. 554.
[118] Määttä 1999, s. 11.
[119] Tekijänoikeuden osalta ks. esim. Vesala 2004, s. 81–97; Pitkänen 2016, s. 39–40.

Suurempana taloustieteellisten argumenttien painoarvoa on pidetty common law -järjestelmissä, kuten Englannissa ja Yhdysvalloissa.[120] Esimerkiksi *Blair & Cotter* ovat oikeustaloustieteen keinoin tarkastelleet ja analysoineet kantajavaltuutta tekijänoikeuden, patenttioikeuden ja tavaramerkkioikeuden kokonais- ja osittaisluovutustilanteissa.[121] Blairin & Cotterin esittämiä, vaikkakin common law -järjestelmään perustuvia, näkemyksiä on tässä tutkimuksessa ajoittain pyritty ottamaan huomioon reaalisina argumentteina tukemaan perinteistä oikeusdogmaattista argumentaatiota tekijänoikeuden kokonais- ja osittaisluovutustilanteissa.[122]

Tämän luvun lopuksi on lausuttava muutama huomio eräistä EU-oikeuden vaikutuksista, kuten unionin oikeuden ensisijaisuudesta (etusijasta) ja tulkintavaikutuksesta, kansalliseen prosessioikeuteemme. Prosessioikeuden alalla unionin oikeuden ensisijaisuudella ei ole toistaiseksi ollut suurempaa merkitystä, mikä johtuu jäsenvaltioiden itsemääräämisoikeudesta lainkäytössä.[123] Prosessioikeuden eurooppalaistuminen näkyy kuitenkin jossain määrin myös asiavaltuustarkasteluissa, vaikka asiavaltuuskysymyksiä, kuten myös oikeussuojan tarvetta koskevaa prosessinedellytystä, on perinteisesti pidetty vahvasti kansalliseen prosessiautonomiaan kuuluvana. EU-oikeuden ensisijaisuudesta ja tehokkaan oikeussuojan vaatimuksesta[124] nimittäin seuraa, että kansallisen prosessisäännöksen on väistyttävä, jos sen soveltaminen estäisi EU-oikeuden tehokkaan toteutumisen.[125] Koska EU-oikeudella on ehdoton etusija kansalliseen oikeuteen nähden, on esimerkiksi kansallisen tuomioistuimen jätettävä soveltamatta sellainen kansallinen säännös, joka on ristiriidassa EU-oikeuden kanssa.[126] Etusijaperiaatteen soveltaminen on kuitenkin viimesijainen keino, ja ensi kädessä kansallisen tuomioistuimen on tulkittava kansallista oikeutta

---

[120] Määttä 1999, s. 11.
[121] Ks. Blair – Cotter 2005, s. 160–207.
[122] Nähdäkseni oikeustaloustieteellisellä tarkastelulla voisi olla hyödynnettävyyttä myös esim. silloin, kun lainvalmistelussa pohditaan jonkin uuden tahon tai ryhmän itsenäisen asiavaltuusaseman tunnustamista tekijänoikeudellisessa asiassa. Tällöin oikeustaloustieteelliset argumentit voitaisiin ottaa yhtenä vaikuttavana seikkana huomioon ratkaistaessa kysymystä siitä, onko tietylle ryhmälle tai taholle tunnustettava itsenäinen kantaja- tai hakijavaltuusasema (ts. onko tietyllä ryhmällä tosiasiassa riittävää oikeussuojan tarvetta saada itselleen prosessuaalinen asiavaltuusasema). En pidä poissuljettuna myöskään sitä mahdollisuutta, että käytännön oikeuselämässä prosessinedellytysten tarkastelun yhteydessä lainsoveltaja argumentoi reaalisilla argumenteilla oikeussuojan tarpeen yhteydessä. Tällöin kyse olisi siitä, että kantaja tai hakija on yksittäistapauksessa pyrkinyt argumentoinnilla laajentamaan asiavaltuuspiiriä oikeussuojan tarpeeseen vetoamalla (ks. jäljempänä luku 2.7).
[123] Virolainen – Vuorenpää 2017, s. 94.
[124] EU-oikeuden soveltaminen on suurelta osin jäsenvaltioiden viranomaisten tehtävänä. Jäsenvaltioilla tulee olla tehokkaan oikeussuojan takaava järjestelmä, jolla varmistetaan EU-oikeuden tehokas toteutuminen käytännössä.
[125] Ks. Jokela 2016, s. 185.
[126] Ks. Virolainen – Vuorenpää 2017, s. 82.

mahdollisimman pitkälle unionin oikeuden vaatimusten mukaisesti[127], ja jollei kansallista oikeutta voida tulkita unionin oikeuden vaatimusten mukaisesti, on etusijaperiaatteen mukaisesti välittömästi sovellettavien unionin säännösten ja määräysten täysi vaikutus varmistettava tarvittaessa jättämällä soveltamatta unionin oikeuden kanssa ristiriidassa oleva kansallisen säännös. Tuomioistuinten roolia tässä(kin) kokonaisuudessa on korostettava, sillä *jura novit curia* -periaatteen mukaisesti kansallisten tuomioistuinten on tunnettava myös EU-oikeuden normisto.[128]

1.3 TUTKIMUKSEN RAKENNE JA JÄSENNYS PÄÄPIIRTEITTÄIN

Tutkimus muodostuu yhdeksästä luvusta. Johdantoluvussa käydään läpi tutkimustehtävä eli perustellaan tutkimusaiheen tausta sekä asetetaan tutkimuskysymykset ja rajaukset. Lisäksi luvussa 1 perustellaan tutkimuksessa käytettävä metodi ja oikeuslähteistö. Johdantoluvun jälkeen tutkimuksen toisessa luvussa käsitellään tutkimuksen prosessioikeudellisia lähtökohtia. Luvun 2 alussa esitellään prosessinedellytykset yleisesti, minkä jälkeen tarkastelun fokus kohdistetaan asiavaltuuteen. Asiavaltuutta tarkastellaan erityisesti varallisuusoikeudellisissa asioissa, ja tässä yhteydessä tehdään jako prosessuaaliseen ja materiaaliseen asiavaltuuteen. Tämän jälkeen luvussa tutkitaan prosessuaalisen ja materiaalisen asiavaltuuden eroa sekä tarkastellaan materiaalista asiavaltuutta oikeustosiseikkana ja sen käsittelyä esikysymyksenä. Prosessuaalista ja materiaalista asiavaltuutta koskevan tarkastelun jälkeen tehdään katsaus siviiliprosessin alalla käytettävään, asiavaltuuteen läheisesti liittyvään terminologiaan, kuten kanneoikeuteen ja kannevaltaan sekä puhevaltaan ja puheoikeuteen. Asiavaltuutta ja terminologiaa koskevan tarkastelun jälkeen luvun 2 jälkipuolella esitellään tutkimuksen kannalta muut keskeiset prosessioikeudelliset lähtökohdat, kuten prosessinyhteys, väliintulo, tutkimatta jättäminen vs. hylkääminen sekä oikeussuojan tarve. Vaikka prosessioikeudelliset lähtökohdat tutkimukselle esitellään pääosin jo luvussa 2, esitellään osa prosessuaalista lähtökohdista, esimerkiksi tuomioistuimen todisteiden hankkimisoikeus ja oikeus ottaa viran puolesta huomioon seikkoja, pääosin vasta tutkimuksen 8 luvussa. Tämän ratkaisun on katsottu tukevan luvun 8 kokonaisuutta paremmin kuin sen, että sanotut lähtökohdat olisi sijoitettu jo lukuun 2.

---

[127] Esim. kansallisten tuomioistuinten on soveltaessaan kansallista, direktiivin toimeenpanemiseksi säädettyä lainsäädäntöä tulkittava sitä mahdollisimman pitkälle direktiivin – kuten IPRED-direktiivin – sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti (ks. luku 4.2).

[128] Ks. mm. Virolainen 1995, s. 150.

Kolmannessa luvussa käsitellään tutkimuksen tekijänoikeudellisia lähtökohtia erityisesti sillä lähestymisnäkökulmalla, että kyetään luomaan riittävä pohja tutkimuksen myöhemmissä luvuissa käsiteltäville, monista lähtökohdista tapahtuville tekijänoikeudellisille asiavaltuuspohdinnoille. Sen lisäksi, että luvussa 3 yleisellä tasolla tarkastellaan tekijänoikeutta varallisuus- ja yksinoikeutena sekä esitellään tekijänoikeuden jakautumista taloudellisiin ja moraalisiin oikeuksiin, tarkastelussa kiinnitetään erityistä huomiota tekijänoikeuden luovuttamis- ja siirtymistapoihin, sillä erilaisia luovuttamis- ja siirtymismahdollisuuksia voidaan pitää jossain määrin vaikeasti hahmotettavana, ei kovin jäsentyneenä kokonaisuutena. Luvun loppupuolella esitellään tiiviisti tekijänoikeuden täytäntöönpano- ja siviilioikeudellinen seuraamusjärjestelmäkehikko, jossa muun ohella käydään läpi erilaisia kanne- ja hakemustyyppejä tekijänoikeudellisissa asioissa. Luvun 3 lopuksi luodaan vielä lyhyt katsaus kohtuulliseen hyvitykseen ja vahingonkorvaukseen. Tarkoituksena ei ole tältä osin suorittaa perinpohjaista analyysiä vaan kertoa korvausjärjestelmän pääpiirteistä ja siten antaa riittävä ymmärrys aiheen myöhempää tarkastelua silmällä pitäen. Ennen kuin tutkimuksessa siirrytään yksityiskohtaisesti käsittelemään tekijänoikeudellisia asiavaltuuskysymyksiä eri loukkaustilanteissa, tarkastellaan luvussa 4 vielä sitä, millaisia lähtökohtia yhtäältä kansainvälinen ja EU-tason kehikko ja toisaalta kotimainen sääntelykehikko asettavat tarkastelulle.

Viidennessä luvussa tutkitaan ja analysoidaan asiavaltuuskysymyksiä niissä tilanteissa, joissa tekijänoikeudet tai yksinoikeudet eivät ole siirtyneet tai niitä ei ole luovutettu eikä asiavaltuudesta ole myöskään pyritty erikseen sopimaan. Lisäksi luvussa tarkastellaan alkuperäisen tekijän, julkaisijan ja kustantajan, jälkiperäisteosten luojien sekä yhteisteoksen tekijöiden asiavaltuusasemia. Luvussa 6 jatketaan sopimuksettoman tilan tarkastelua eli sitä, että asiavaltuudesta ei ole erikseen pyritty sopimaan. Tarkastelun fokus suhteessa lukuun 5 eroaa kuitenkin siten, että tässä luvussa käsitellään pääsääntöisesti sellaisia tilanteita, joissa tekijänoikeudet tai yksinoikeudet ovat siirtyneet tai niitä on luovutettu joko kokonaan tai osittain. Asiavaltuuskysymyksiä tarkastellaan aluksi kokonaisluovutuksen, osittaisen kokonaisluovutuksen ja osuuden kokonaisluovutuksen tilanteissa tekijän elinaikana. Tämän jälkeen tarkastelussa siirrytään tutkimaan tekijän kuoleman vaikutusta asiavaltuusasetelmiin. Ennen siirtymistä tiettyjen erityistilanteiden tarkasteluun 6 luvussa selvitetään lisensoinnin vaikutusta asiavaltuusasetelmiin sekä pohditaan erityisesti sitä, tulisiko semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoille joissakin tilanteissa tunnustaa itsenäinen asiavaltuusasema riittävän oikeussuojan tarpeen nojalla. Luvun 6 lopussa huomio kiinnitetään asiavaltuuden näkökulmasta tulkinnallisesti varsin epäselvään sääntelyyn, TekijäL 60 a–60 e §:ssä käytetyn edustaja-käsitteen prosessuaaliseen merkitykseen.

Seitsemännessä luvussa siirrytään sopimuksettomasta tilasta sopimukselliseen tilaan eli tarkastelu toteutetaan siitä näkökulmasta, että asiavaltuutta on

pyritty sopimuksin järjestelemään: luomaan asiavaltuus sopimuksella, asettamaan asiavaltuudelle ehtoja tai edellytyksiä taikka sulkemaan asiavaltuus kokonaan pois. Luvussa 7 siis tutkitaan erilaisten sopimusklausuulien vaikutuksia niin prosessuaaliseen kuin materiaaliseenkin asiavaltuuteen. Tarkastelussa lähdetään liikkeelle niistä tilanteista, joissa asiavaltuus on pyritty järjestelemään taholle, jolle joko ei ole lainkaan luovutettu tekijänoikeuksia tai tekijänoikeuksia ei ole luovutettu riittävässä laajuudessa. Kysymystä lähestytään perinteisen prosessimandaattiajattelun kautta. Tämän jälkeen tarkastelussa kiinnitetään huomiota asetelmaan, joka vaikuttaa jossain määrin unohtuneen kansallisissa tekijänoikeudellisissa keskusteluissa: tekijänoikeudellisten vaatimusten, kuten hyvitys- ja vahingonkorvausvaatimusten, mahdolliseen siirrettävyyteen ja tällaisen siirron vaikutuksiin siirronsaajan asiavaltuusasemaan. Omana kysymyksenään tarkastellaan vielä niitä tilanteita, joissa tekijänoikeuksia on sinänsä luovutettu mutta kantajalla tai hakijalla ei voida tästä huolimatta katsoa olevan riittävää oikeussuojan tarvetta. Kun eri vaihtoehdot on saatu selvitettyä ja kun huomioon otetaan myös muut tutkimuksessa aiemmin selvitetyt seikat, tarkastellaan Suomessa jo jokseenkin klassikoksi muodostunutta aihetta: tekijänoikeusjärjestöjen itsenäistä asiavaltuusasemaa. Luvun 7 jälkimmäisellä puoliskolla keskitytään asiavaltuuden poissulkemisen mahdollisuuteen sekä asiavaltuudelle asetettujen ehtojen ja edellytysten vaikutuksiin. Tätä koskevaan tarkasteluun haetaan reflektiopintaa tavaramerkkejä koskevasta asiavaltuussääntelystä. Lopuksi luvussa 7 keskitytään asiavaltuusehdon prosessuaaliseen ja siviilioikeudelliseen vaikutukseen erityisesti lisenssitilanteissa sekä asiavaltuusehdon sovittelumahdollisuuksiin mahdollisen sitovan vaikutuksen tilanteissa.

Kahdeksannessa luvussa keskitytään erityisesti siihen, kuinka materiaalinen asiavaltuus tulee tutkia tekijänoikeudellisissa asiatyypeissä, kuten turvaamistoimiasioissa, hakemusasioissa ja dispositiivisissa riita-asioissa. Lisäksi luvussa 8 keskitytään siihen, mitä materiaalisen asiavaltuuden osalta tulee ottaa huomioon silloin kun kysymys on näytönarvioinnista. Luvun alussa esitellään tiiviisti yleiset rooliperiaatteet eli määräämis- ja virallisperiaate sekä käsittely- ja tutkintamenetelmä. Tämän jälkeen luodaan katsaus tuomioistuimen oikeuteen ottaa viran puolesta huomioon seikkoja sekä oikeuteen hankkia todisteita. Mainittuja yleislähtökohtia selvittämällä on tarkoitus luoda perusta luvussa myöhemmin tapahtuvalle tarkastelulle, jossa keskitytään tekijänoikeudellisten asiatyyppien yksityiskohtaisempaan analysointiin, mutta toisaalta tarkoitus on korostaa sitä, että materiaalisen asiavaltuuden osalta – toisin kuin prosessuaalisen asiavaltuuden osalta – tuomioistuimella ei läheskään aina ole oikeutta hankkia todistelua tai ottaa viran puolesta seikkoja huomioon. Materiaalisen asiavaltuuden yksityiskohtainen selvittäminen etenee siten, että ensiksi analysoidaan tekijänoikeudellisia turvaamistoimiasioita, sitten hakemusasioita ja lopuksi tekijänoikeudellisia loukkaus- ja korvauskanteita. Tämän analysoin-

nin jälkeen nostetaan 8 luvun lopuksi tärkeänä erityiskysymyksenä esille materiaalisen asiavaltuuden selvittäminen siirtoketjutilanteissa eli tilanteissa, joissa kantaja-hakijan tulee kyetä osoittamaan siirto-/luovutustapahtumien katkeamaton ketju alkuperäisestä tekijästä kantaja-hakijaan itseensä. Siirtoketjutilanteita analysoidaan pohtimalla, mitä voidaan näissä tilanteissa pitää riittävänä näyttönä ja kuinka niin sanottu esimerkinomainen tarkastelu soveltuu erilaisiin tekijänoikeudellisiin asiatyyppeihin. Tutkimuksen päättää luku 9, jossa esitetään tutkimuksen yhteenveto ja johtopäätökset.

2 Prosessioikeudelliset lähtökohdat tutkimukselle

2.1 PROSESSINEDELLYTYSTEN PÄÄPIIRTEET

Siviiliprosessi eli oikeudenkäynti riita-asioissa luonnehditaan tavallisesti lailla järjestetyksi menettelyksi, jolla annetaan oikeussuojaa välittömästi yksityisoikeudellisten etujen (intressien) hyväksi. Siviiliprosessin voidaan tämän määritelmän mukaan sanoa kohdistuvan johonkin (väitettyyn) yksityisoikeudelliseen oikeussuhteeseen, subjektiivisen oikeuden tai yksityisoikeudellisen vaateen tutkimiseen.[129] Kun kantaja pyytää kanteessaan tietynlaista oikeussuojaa aineellisen oikeuden mukaisille intresseilleen, oikeussuojan saaminen edellyttää ensinnäkin sitä, että kantajan pyyntö voidaan ottaa käsiteltäväksi tuomioistuimessa, ja toisekseen sitä, että tuomioistuin hyväksyy kantajan oikeussuojapyynnön. Tällä perusteella oikeussuojan saamisen edellytykset voidaan jakaa kahteen pääryhmään: 1) sellaisiin, joiden tulee olla olemassa, jotta kantajan kanne eli kantajan oikeussuojan saamista tarkoittava pyyntö saadaan ottaa tutkittavaksi, ja 2) sellaisiin, joiden olemassaolo on välttämätön, jotta kanne voitaisiin hyväksyä. Edellisen pääryhmän edellytykset ovat niin sanottuja prosessinedellytyksiä; jonkin tällaisen edellytyksen puuttuminen johtaa periaatteessa siihen, ettei kannetta saa ottaa tutkittavaksi (prosessineste[130]). Jälkimmäisen ryhmän edellytyksiä voidaan kutsua kanteen hyväksymisen asiallisiksi edellytyksiksi (kanteen hyväksyttävyyden/hylättävyyden aineellisoikeudelliset (asia)edellytykset); niissä oleva puute johtaa kanteen hylätyksi tulemiseen.[131] Seuraavassa tarkastellaan aluksi yleisellä tasolla lyhyesti ensiksi mainittua oikeussuojan saamisen edellytystä eli prosessinedellytyksiä. Sen jälkeen tarkastelu siirretään lähemmin tämän tutkimuksen kannalta keskeiseen prosessinedellytykseen, asiavaltuuteen.

---

[129] Tirkkonen 1974, s. 7; Virolainen 1988, s. 163.

[130] Silloin kun tietty prosessinedellytys ei täyty, voidaan sanoa, että kyse on prosessinesteestä (Helenius – Linna 2021, s. 75).

[131] Ks. Tirkkonen 1974, s. 379 ja 466–467; Lappalainen 2001, s. 1; Kärkkäinen 2004, s. 155. Kuten Tirkkonen huomauttaa, selostetun ryhmittelyn kannalta pääongelmaksi on muodostunut kysymys siitä, onko oikeussuojan tarvetta eli riittävän oikeudellisen intressin olemassaoloa pidettävä prosessinedellytyksenä vai kanteen hyväksymisen asiallisena edellytyksenä (Tirkkonen 1974, s. 379–380). Tähän palataan jäljempänä luvussa 2.7. Yksilöille oikeudenkäyntimenettelyissä annettavan oikeussuojan sisältöä voidaan tarkastella systemaattisesti usealla tavalla. Jaottelu prosessinedellytyksiin ja aineellisoikeudellisiin asiaedellytyksiin tarjoaa tärkeän välineen, jonka avulla oikeussuojan toteuttamisen kriteereitä voidaan arvioida jäsentyneesti (ks. Aine 2013, s. 246).

Prosessinedellytys-käsitettä ei mainita oikeudenkäymiskaaressa, eikä sille löydy muualtakaan lainsäädännöstä legaali- tai muuta määritelmää.[132] Sen sijaan prosessioikeudellisessa kirjallisuudessa on pyritty kehittämään käsitteelle yleismääritelmiä. *Havansin* esittämän määritelmän mukaan prosessinedellytyksiä ovat ne oikeudenkäynnin kannevaatimuksen mukaisen materiaalisen pääasian tutkittavaksi ottamisen menettelylliset edellytykset, joiden tulee olla lainmukaisessa kunnossa, jotta oikeudenkäynti voisi virheettömästi edetä sanottujen laillisuusedellytystensä kontrollointia pidemmälle.[133] Kirjallisuudessa lyhyemmin esitettyjen määritelmien mukaan oikeudenkäynnin edellytyksillä eli prosessinedellytyksillä ymmärretään seikkoja, joiden tulee olla olemassa, jotta kantajan kanne eli pääasia voidaan ottaa tutkittavaksi ja ratkaistavaksi.[134] Prosessinedellytyksillä tarkoitetaan siis pääasian aineellisoikeudellisen tutkimisen edellytyksiä eli tuomioistuinta, asianosaisia, kannetta ja kanteen nostamis- ja ajamistapaa koskevia seikkoja, joiden on oltava olemassa, jotta kanne voitaisiin ottaa tutkittavaksi ja ratkaistavaksi.[135] Prosessinedellytykset-termillä voidaan edellä lausutun perusteella katsoa tarkoitettavan samaa kuin ilmauksella ”pääasian aineellisoikeudellisen tutkimisen edellytykset”.[136]

Prosessinedellytys-käsitteen ohella kirjallisuudessa esiintyy *erityinen prosessinedellytys*. Erityiset prosessinedellytykset tulevat esiin ainoastaan tietynlaisissa riita- ja rikosasioissa, kun taas yleiset prosessinedellytykset koskevat kaikkia oikeudenkäyntejä. Esimerkkeinä erityisistä prosessinedellytyksistä voidaan mainita tietyntyyppisessä jutussa voimassa oleva velvoite kutsua sivullinen kuultavaksi ennen kuin juttu voidaan ottaa lopullisesti ratkaistavak-

---

[132] Käsite *prosessinedellytys* ja prosessinedellytyksiä koskeva oppi ovat kehittyneet alkuaan Saksassa 1800-luvulla. Vuonna 1868 *Oskar Bülow* julkaisi prosessiväitteitä koskevan tutkimuksen, jossa hän tuo esiin tämän uuden käsitteen (saks. *Prozessvoraussetzung*). Ks. tarkemmin prosessinedellytys-käsitteen historiasta, Bülowin teoriasta ja saksalaisen prosessikirjallisuuden kannanotoista esim. Reinikainen 1958, s. 12–16. Suomessa prosessinedellytysopin omaksui ensimmäisenä *R. A. Wrede* vuonna 1884 ilmestyneessä väitöskirjassaan ”Processinvändningarna enligt finsk allmän civilprocessrätt” (ks. Jokela 2012, s. 506). Todettakoon, että ruotsalainen vuoden 1734 lain oikeudenkäymiskaaren aikainen prosessikirjallisuus ja suomalainen prosessikirjallisuus ovat suuressa määrin rakentuneet saksalaisen prosessikirjallisuuden kannanottojen tuloksiin (Reinikainen 1958, s. 16).

[133] Havansi 2009, s. 275. Havansi painottaa, että hänen esittämänsä määritelmä on vain yksi mahdollisista ja että se on vain suuntaa antava.

[134] Reinikainen 1958, s. 11. Ks. myös Honkasalo 1928, s. 60.

[135] Virolainen – Vuorenpää 2017, s. 113.

[136] Lappalainen 2001, s. 3. Kuten Lappalainen (2001, s. 3) ja Havansi (2009, s. 275–276) toteavat, on huomattava, että prosessinedellytys-termin käyttäminen on sikäli harhaanjohtavaa, että prosessi kyllä kanteen nostamisen seurauksena syntyy, vaikka jokin prosessinedellytys puuttuisikin. Prosessinedellytykset eivät siis ole itse oikeudenkäynnin edellytys, koska prosessinedellytysten käsilläolon/puuttumisen tuomioistuintutkinta on sekin jo oikeudenkäyntiä/prosessia, muun ohella siten, että prosessinedellytyskysymyksen ratkaiseminen saattaa vaatia kontradiktorista asianosaisten kuulemista ja näytön esittämistä tuomioistuimessa esim. todistajakuulusteluin. Ks. tältä osin myös Reinikainen 1958, s. 11; Tirkkonen 1974, s. 467.

si (ks. esim. VahL 7:5; PK 18:2.2 ja YhtOmL 4.2 §)[137] sekä velvoite ilmoituksen tekemiseen varsinaiselle oikeudenhaltijalle (ks. esim. TMerkkiL 42.4 §)[138]. Lisäksi erityisinä prosessinedellytyksinä voidaan nähdäkseni pitää esimerkiksi seuraavia säännöksiä: osakeyhtiölain (624/2006) 22:7[139], asunto-osakeyhtiölain (1599/2009) 24:9[140] ja ryhmäkannelain (444/2007) 2 §.[141] Katson, että tällaisia aineellisia säännöksiä, joissa on erikseen asetettu kanteen nostamisen tai tutkimisen kriteereitä (laissa säädetyt edellytykset), voidaan luonnehtia myös erityisiksi prosessinedellytyksiksi, koska ne aktualisoituvat ainoastaan tietyntyyppisissä (säännöksen osoittamissa) tilanteissa, ja jos ne eivät täyty, kanne tulee jättää tutkimatta. Tällaisten erityisten edellytysten puuttuminen on siis absoluuttinen este asian saamiseksi asiakysymysten osalta tutkittavaksi, ja tuomioistuimen tulee tällöin viran puolesta jättää kanne tutkimatta.[142] Vielä voidaan erikseen mainita niin sanottu *sopimusoikeudellinen prosessinedellytys* (ks. tarkemmin jäljempänä luku 7.2.1). Seuraavassa keskitytään tarkastelemaan ainoastaan yleisiä prosessinedellytyksiä.

Myöskään itse prosessinedellytyksiä ei ole lueteltu laissa, vaikka järjestelmä onkin kiistatta osa voimassa olevaa oikeutta. Monet prosessinedellytykset kuitenkin ilmenevät tai ovat ainakin välillisesti pääteltävissä lain säännöksistä prosessioikeuden teorian ja yleisten oppien avulla.[143] Oikeuskirjallisuudessa

---

[137] Ks. Lappalainen 2001, s. 9; Jokela 2012, s. 507. Näissä tilanteissa pelkkä kuulemistilaisuuden varaaminen on riittävää, eikä konkreettinen kuuleminen (suullisesti tai kirjallisesti) ole kanteen tutkimisen tai hyväksymisen edellytys (ks. mm. Hupli 2006, s. 57).

[138] Ks. tältä osin tarkemmin luku 7.2.2.

[139] Ks. osakeyhtiölain 22:7 osalta tarkemmin esim. Savela 2015, s. 259–270.

[140] Ks. asunto-osakeyhtiölain 24:9 osalta tarkemmin esim. Vahtera 2017, s. 447–452.

[141] Näitä koskevista tilanteista on edelleen erotettava sellaiset tilanteet, joissa on kysymys kanteen nostamispäätöksestä eri orgaaneissa. Esim. yhtiölaeissa voidaan edellyttää tietyn orgaanin, kuten yhtiökokouksen, osuuskunnan kokouksen tai hallituksen, päätöstä ennen kanteen nostamista (ks. esim. osakeyhtiölain 22:6). Oikeuskäytännössä (KKO 1997:7 ja KKO 1998:54) tässä tarkoitettujen yhtiöelinten päätöksiä on kuitenkin pidetty pelkästään kanteen hyväksymisen asiallisina edellytyksinä (Jokela 2012, s. 43). Näin ollen kanteen nostamispäätöksen tekeminen ei ole erityinen prosessinedellytys, vaan riittävää on, että tällainen päätös tehdään ennen kanteen hyväksymistä. Mikäli päätöstä ei ole tehty ennen kanteen hyväksymistä, muodostuu siitä aineellisoikeudellinen hyväksymiseste. *Halilan* mukaan edellä mainituissa KKO:n ratkaisuissa on haluttu ehkä välttää käsitystä prosessinedellytyksistä kansalaisten oikeuksiin pääsyn estäjänä (ks. Halila 1998, s. 346–347). Halilan kantaan on helppo yhtyä, sillä kanteen nostamispäätös on erityisesti *access to justice* -periaatteen kannalta turvallisempaa ankkuroida kanteen hyväksymisen edellytykseksi kuin erityiseksi prosessinedellytykseksi.

[142] Kanteen vireilletulon jälkeen usein kuitenkaan ei ole tarkoituksenmukaista heti tehdä tutkimattajättämispäätöstä, ilman että asianosaisille ensiksi varataan tilaisuus esittää täydennystä tai selvitystä erityisen prosessinedellytyksen olemassaolosta. Asioiden tila lienee harvoin kuitenkaan niin yksiselitteinen, että erityisen prosessinedellytyksen puute olisi aivan selvä (ks. samansuuntaisesti Kaisto – Tuomisto 2008, s. 14). Jos puute kuitenkin on täysin selvä, täydentämistilaisuuden varaaminen on tarpeetonta.

[143] Lappalainen 2001, s. 6. Voidaan sanoa, että välillisesti osa prosessinedellytyksistä käy ilmi oikeudenkäymiskaaren ilmauksista ”jätetään tutkimatta” tai ”ei oteta tutkittavaksi” ja että osa prosessinedellytyksistä perustuu vakiintuneisiin prosessiperiaatteisiin (Helenius – Linna 2021, s. 77).

prosessinedellytyksiä on useimmiten tarkasteltu systemaattisena kokonaisuutena. Yleiset prosessinedellytykset on jaettu usein neljään pääryhmään: 1) tuomioistuinta koskevat prosessinedellytykset, 2) asianosaisia koskevat prosessinedellytykset, 3) haastetta koskevat prosessinedellytykset ja 4) asiaa koskevat prosessinedellytykset.[144] Tämän esityksen kannalta mielenkiinto kohdistuu pääasiassa asianosaisia (erityisesti asianosaisen asiavaltuus eli asialegitimaatio) ja asiaa (erityisesti kantajalla on asiassa oikeusjärjestyksen hyväksymä oikeussuojaintressi) koskeviin prosessinedellytyksiin, joihin palataan yksityiskohtaisemmin jäljempänä. Prosessinedellytykset voivat olla oikeudelliselta merkitykseltään joko ehdottomia (absoluuttisia) tai tahdonvaltaisia (dispositiivisia).[145] Ensiksi mainitut koskevat niin keskeisiä oikeusturvan takeita, että tuomioistuin on velvollinen ottamaan niiden puuttumisen huomioon viran puolesta (*ex officio*) kaikissa oikeusasteissa riippumatta siitä, onko asianosainen tehnyt sitä koskevaa väitettä.[146] Jos taas kysymyksessä on tahdonvaltaisen prosessinedellytyksen puuttuminen, niin tuomioistuin ei tutki sitä viran puo-

---

[144] Esim. Havansi (2009, s. 280–281) esittää prosessinedellytykset seuraavalla tavalla (merkinnällä ”D” hän korostaa, että kysymyksessä on dispositiivinen prosessinedellytys): *I Tuomioistuinta koskevat prosessinedellytykset:* 1) Tuomioistuimen kokoonpanon laillisuus: a) oikea määrä tuomareita, b) tuomarin yleinen kelpoisuus tehtäväänsä ja c) tuomarin erityinen kelpoisuus jutussa eli esteettömyys; 2) Tuomioistuimen toimivaltaisuus tässä asiassa: a) kansainvälinen eli yleistoimivalta, b) asiallinen toimivalta, c) oikeusasteellinen toimivalta ja d) alueellinen (yleensä D, eräissä riitatyypeissä absoluuttinen); *II Asianosaisia koskevat prosessinedellytykset*: 1) Asianosaiskelpoisuus, 2) Asianosaisen asiavaltuus eli asialegitimaatio, 3) Asianosaisen (tai mahd. edustajansa) prosessitoimikelpoisuus, 4) Asianosaisen prosessiedustajan prosessivaltuus; *III Haastetta koskevat prosessinedellytykset:* 1) Haastehakemuksen lainmukaisuus, 2) Haasteen tiedoksiantomenettelyn lainmukaisuus (D), 3) Haasteen tiedoksiannon oikea-aikaisuus (D); *IV Asiaa koskevat prosessinedellytykset:* 1) Sama asia ei saa olla ennestään vireillä (*lis pendens*), 2) Sama asia ei saa olla ennestään tuomittu (*res judicata*), 3) Asiasta ei ole tehty välityssopimusta (D sekä vastaajan väite), 4) Kantajalla on asiassa oikeusjärjestyksen hyväksymä oikeussuojaintressi ja 5) Kantaja ei saa muuttaa kannettaan (kanteenmuutoskielto). Luettelo soveltuu varsin pitkälle samansisältöisenä myös rikosprosessiin, mutta tältä osin on huomattava, että rikosprosessissa kaikki prosessinedellytykset ovat yleensäkin ehdottomia, ellei kyseinen edellytys koske pelkästään asian yhteydessä esitettyä yksityisoikeudellista vaatimusta. Ks. tarkemmin jaottelutavoista esim. Havansi 2009, s. 281–282; Jokela 2012, s. 510. Ks. luettelointitavoista lisäksi mm. Reinikainen 1958, s. 23–26; Tirkkonen 1974, s. 472–473; Ellilä 1976, s. 88–90; Lappalainen 2001, s. 9–18; Helenius – Linna 2021, s. 77–78.

[145] *Havansi* katsoo, että tämän vuosituhannen prosessilakiuudistukset ovat olleet luomassa eräänlaisen uuden välikategorian, jota hän luonnehtii kvasi-absoluuttiseksi. Hän viittaa muun ohella OK 10 luvun kokonaisuudistukseen (L 13.3.2009/135) ja sen myötä OK 10:23:ään ja toteaa, että lainmuutos estää muutoksenhakutuomioistuinta viran puolesta tutkimasta ns. ehdottoman oikeuspaikkanormin soveltuvuutta, jos asiasta ei ole tehty käräjäoikeudessa väitettä ja haettu muutosta (Havansi 2009, s. 276–277).

[146] Ehdottomat prosessinedellytykset ovat olemassa yleisen edun vuoksi, joten tuomioistuimella on niiden osalta laaja tutkimisvelvollisuus, ja tällaisen edellytyksen puute merkitsee oikeudenkäyntivirheen käsillä oloa, vaikkei asianosainen tekisi siitä väitettä (ks. Virolainen 1988, s. 320). Tuomioistuimella on kaikissa asteissa velvollisuus reagoida ehdottoman prosessinedellytyksen puuttumiseen (Helenius – Linna 2021, s. 75).

lesta, vaan vastaajan on tehtävä prosessiväite (oikeudenkäyntiväite) silloin, kun hän ensimmäisen kerran käyttää asiassa puhevaltaa.[147]

Prosessinedellytyksiä koskevien määräysten avulla pyritään luomaan takeet kanteen asianmukaiselle käsittelylle[148], ja prosessinedellytysten olemassaololla on tärkeä merkitys asianosaisten oikeusturvan ja tuomioistuinmenettelyn asianmukaisuuden takeena.[149] Asianosaisten kannalta katsoen prosessinedellytykset ja niiden noudattaminen liittyvät läheisesti heidän oikeuteensa saada asiansa käsitellyksi ihmisoikeussopimusten ja perustuslain takaamassa oikeudenmukaisessa oikeudenkäynnissä.[150] Moderni oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimus (*access to justice* sekä *fair trial*) heijastuu kahdella tavalla prosessinedellytyksiin. Ensiksikin jo vuosisataisesti tunnetut prosessinedellytykset saavat uutta, korkeampaa vaatimustasoa merkitsevää sisältöä. Toiseksi voi syntyä sellaisia uusia, oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuden korkean tason vaatimia alkuvaihekriteereitä, joita voidaan haluttaessa pitää prosessinedellytyksinä.[151] Ensiksi mainitusta ilmiöstä on kysymys, kun tarkastellaan esimerkiksi oikeusjärjestyksen hyväksymää oikeussuojaintressiä (asiaa koskeva prosessinedellytys). Siinähän olennaista on sellainen järkevä oikeussuojan tarve, joka yltää tekemään kantajan asiasta tuomioistuinasian. Tältä osin voi rajanveto muodollisoikeudellisen ja aineellisoikeudellisen elementin välillä joskus olla hankalaa. Nykyisessä herkässä *access to justice* -ilmapiirissä tuomioistuinten onkin oltava varovaisia prosessinedellytystyyppisen ”oikeussuojan tarve” -kynnysleikkurin asemoinnissa.[152]

2.2 ASIANOSAISIA KOSKEVISTA PROSESSINEDELLYTYKSISTÄ

Asianosaisia ovat ne luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt, joiden nimissä oikeutta käydään.[153] Asianosaisasema syntyy ensi kädessä haastehakemuk-

---

[147] Ks. Lappalainen 2001, s. 6–7; Jokela 2012, s. 510. Tahdonvaltaisia prosessinedellytyksiä voidaan kutsua myös väitteenvaraisiksi prosessinedellytyksiksi (Helenius – Linna 2021, s. 75). Ks. yleisesti prosessiväitteestä esim. Tapanila 2021, s. 201–209.

[148] Prosessinedellytysten tehtävänä on varmistaa, että kannetta koskeva oikeudenkäynti voi tapahtua vain, kun lailliset edellytykset kantajan vaatimuksen tutkimiseen ovat olemassa (Kärkkäinen 2004, s. 158).

[149] Ks. Tirkkonen 1974, s. 467; Lappalainen 2001, s. 6; Kärkkäinen 2004, s. 156; Jokela 2012, s. 506.

[150] Lappalainen 2001, s. 6.

[151] Havansi 2009, s. 283.

[152] Havansi 2009, s. 285–286.

[153] Asianosaiset kuuluvat oikeudenkäynnissä toimiviin oikeussubjekteihin eli prosessisubjekteihin. Tärkeimmät prosessisubjektit ovat asianosaiset ja tuomioistuin, mutta prosessisubjekteihin luetaan muitakin tahoja, esim. asianosaisten edustajat ja avustajat, todistajat, asiantuntijat, väliintulijat ja muut kuultavat. He osallistuvat prosessiin tavalla tai toisella, ja heillä on tietty tehtävä

sen perusteella jutun tullessa vireille, eikä asian aineellisoikeudellisilla piirteillä nykyisin katsota olevan merkitystä tässä suhteessa. Asianosaisen aseman saaminen oikeudenkäynnissä ei välttämättä edellytä, että asianomaisella todellisuudessa olisi vaatimansa oikeus tai että asianomainen olisi vastuussa vaaditusta suorituksesta, vaan tämä kysymys tulee ratkaistavaksi oikeudenkäynnin kuluessa ja viimeistään tuomiossa tai päätöksessä.[154] Tavallisesti vain asianosaiset voivat oikeudenkäynnissä suorittaa kaikkia tarpeellisia prosessitoimia, kuten esittää vaatimuksia[155] ja väitteitä perusteineen[156], esittää todisteita ja kuulla todistajia sekä käyttää mahdollisia muutoksenhakukeinoja.[157] Siviiliprosessissa asianosaisaseman saavat ne, jotka omissa nimissään esiintyvät ratkaistavan asian asianosaisina, toisin sanoen joiden nimissä oikeutta käydään. Siviiliprosessissa asianosaisina ovat siten vaatimuksia esittävä osapuoli eli kantaja, puolustautuva asianosainen eli vastaaja tai hakemusasioissa hakija sekä asiaan osallinen/kuultava.[158]

Kantaja on se, joka omissa nimissään vaatii oikeussuojaa, kun taas se, jota vastaan tuollaista oikeussuojaa pyydetään, on vastaaja.[159] Kantaja pyytää säännönmukaisesti oikeussuojaa juuri omille intresseilleen, sillä tavallisesti hän on – tai ainakin väittää olevansa – sen oikeussuhteen tai oikeuden subjekti, joka

---

oikeudenkäynnissä. He suorittavat näin ollen prosessitoimia (Lappalainen 1995, s. 51; Virolainen 1995, s. 25).

154 Ks. Jokela 2012, s. 1.

155 Termillä ”vaatimus” ymmärretään asianosaisen tuomioistuimelle osoittamaa tietyn prosessitoimen suorittamista, tavallisesti määrätyn sisältöisen ratkaisun antamista, koskevaa pyyntöä. Vaatimuksen kohteena on yhtä hyvin sanotun ratkaisun sisältö kuin ratkaisun antaminenkin. Tapana on tehdä ero yhtäältä prosessuaalisten ja toisaalta itse (pää)asiaa koskevien vaatimusten välillä. Edellisillä tarkoitetaan joko oikeudenkäyntimenettelyä kokonaisuudessaan koskevan kysymyksen (esim. vaatimus siitä, että kanne jätetään tutkimatta tietyn prosessinedellytyksen puuttumisen johdosta) ratkaisemista tai sitten jotakin käsittelyn ulkonaiseen kulkuun liittyvää kysymystä (esim. lykkäyspyyntö tai todisteiden esittämistä koskeva pyyntö). Itse asiaa koskeva vaatimus puolestaan kohdistuu määrätyn sisältöistä tuomiolauselmaa koskevan ratkaisun antamiseen. Vaatimuksesta siis ilmenee, minkäsisältöisen tuomion asianosainen haluaa oikeuden antavan. Kantaja voi vaatia vastaajan velvoittamista tiettyyn suoritukseen (suorituskanne) tai tietyn subjektiivisen oikeuden vahvistamista (vahvistuskanne) taikka jonkin oikeussuhteen perustamista, täydentämistä tahi kumoamista (muotoamiskanne). Riita-asiassa kantajan pääasiaa koskevaa vaatimusta kutsutaan kannevaatimukseksi (Virolainen 1988, s. 54).

156 Esittäessään tietyn vaatimuksen oikeudelle asianosaisen tulee samalla ilmoittaa, mitä hän vaatimuksellaan tarkoittaa eli mihin hän vaatimuksensa perustaa. Asianosaiselta edellytetään nimenomaan konkreettisten perusteiden esittämistä vaatimuksensa tueksi (Virolainen 1988, s. 55).

157 Jokela 2012, s. 3.

158 Jokela 2012, s. 1–3; Lappalainen – Hupli 2017, s. 411.

159 Asianosaiskäsitteistöä selvitettäessä voidaan perinteiseen tapaan ottaa lähtökohdaksi yleinen lainkäyttö, erityisesti siviiliprosessi, jota saatetaan pitää eräänlaisena prosessin prototyyppinä (ks. Vihervuori 1981, s. 107). Siviiliprosessi rakentuu kahden subjektin, kantajan ja vastaajan, välisen suhteen pohjalle, kun taas hakemusasioissa on pääasiassa vain yksi asianosainen, hakija. Muut hakemusasiassa esiintyvät henkilötahot eivät *per definitionem* ole asianosaisia (Koulu 1989, s. 90).

on oikeudenkäynnin kohteena.[160] Jotta henkilö tai taho voisi oikeudenkäynnissä prosessata asianosaisena, hänen on kuitenkin täytettävä tietyt edellytykset. Ensinnäkin hänen täytyy olla asianosaiskelpoinen. Toiseksi häneltä edellytetään oikeudenkäyntikelpoisuutta (prosessitoimikelpoisuus)[161], ja kolmanneksi hänellä täytyy olla käsiteltävässä asiassa asialegitimaatio eli asiavaltuus.[162] Näitä edellytyksiä voidaan kutsua asianosaisia koskeviksi prosessinedellytyksiksi, ja niitä kaikkia pidetään absoluuttisina oikeudenkäynnin edellytyksinä.[163] Edellytyksistä asianosaiskelpoisuus ja oikeudenkäyntikelpoisuus ovat abstrakteja ominaisuuksia, eivätkä ne ole jäljempänä tarkasteltavan asialegitimaation tavoin sidoksissa yksittäiseen oikeudenkäyntiin.[164] Asianosaisia koskeviin prosessinedellytyksiin voidaan lukea myös asianosaisten edustajien prosessivaltuus eli prosessilegitimaatio.[165]

Asianosaiskelpoisuudella tarkoitetaan henkilön tai oikeushenkilön yleistä kykyä esiintyä asianosaisena oikeudenkäynnissä, mutta siitä ei ole oikeudenkäymiskaaressa yleistä säännöstä. Kun siviiliprosessissa käsitellään yksityisoikeudellisia oikeuksia ja velvollisuuksia, ovat vastaavasti asianosaiskelpoisia kaikki, jotka ovat siviilioikeudellisesti oikeuskelpoisia – siis kaikki ne, jotka voivat omissa nimissään tulla oikeutetuiksi ja velvoitetuiksi.[166] Luonnollisten henkilöiden asianosaiskelpoisuus on ongelmaton; luonnolliset henkilöt ovat asianosaiskelpoisia syntymästä kuolemaan saakka ikään ja täysivaltaisuuteen katsomatta. Asianosaiskelpoisuus on siis riippumaton ihmisen fyysisistä ja henkisistä ominaisuuksista, eikä sitä tule sekoittaa oikeudenkäyntikelpoisuuteen.[167]

---

[160] Tirkkonen 1974, s. 303.

[161] Kuten Jokela (2012, s. 37) toteaa, oikeudenkäyntikelpoisuuden synonyymeinä on käytetty myös ilmauksia prosessitoimikelpoisuus ja prosessuaalinen toimintakyky. Ks. tältä osin myös Lappalainen 1995, s. 266.

[162] Ks. esim. Vuorenpää 2009, s. 10.

[163] Ks. mm. Reinikainen 1958, s. 78, 82 ja 90.

[164] Vuorenpää 2009, s. 10–11; Jokela 2012, s. 30–31. Ks. myös Tirkkonen 1974, s. 308–312; Lappalainen 2001, s. 10–12.

[165] *Lappalaisen* mukaan prosessilegitimaatio voitaneen luokitella prosessinedellytykseksi vain siltä osin kuin on kysymys kantajan edustajan suorittamista jutun vireillepanotoimista (haastehakemuksen esittäminen tuomioistuimelle). Muutoin edustusvalta on pikemminkin edustajan oikeudenkäynnissä suorittamien prosessitoimien pätevyyden edellytys. Jos kantajan edustajana jutun nostamisesta huolehtinut henkilö ei selvitä legitimaatiotaan, kanne jätetään tutkimatta. Muissa tilanteissa selvityksen esittämättä jättäminen johtaa tilanteen arvioimiseen asianosaisen poissaoloa tai siihen rinnastettavaa passiivisuutta koskevien säännösten mukaan (Lappalainen 2001, s. 12).

[166] Lappalainen 1995, s. 262; Tapanila 2021, s. 64. Lappalainen (1995, s. 262) toteaa, että asianosaiskelpoisuus on yksityisoikeudellisen oikeuskelpoisuuden prosessuaalinen rinnakkaiskäsite. Jokela (2012, s. 34) toteaa, että yleisprosessuaalisesti ei kuitenkaan ole aihetta sitoa asianosaiskelpoisuuden ulottuvuutta pelkästään yksityisoikeudelliseen oikeuskelpoisuuteen, vaan asianosaiskelpoisuudella on oma prosessuaalinen funktionsa ja sen olemassaolo voi yksittäisessä tapauksessa riippua jutun laadusta.

[167] Lappalainen 1995, s. 262; Jokela 2012, s. 31. Mikäli henkilö ei alaikäisyyden tai muun vajaavaltaisuuden vuoksi voi itse esiintyä oikeudenkäynnissä, häneltä puuttuu ainoastaan oikeudenkäyntikelpoisuus, jolloin hänen puhevaltaansa käyttää hänen laillinen edustajansa (Jokela 2012, s. 31).

Oikeushenkilöistä asianosaiskelpoisuus on selkeästi kaikilla varsinaisilla oikeushenkilöillä eli niillä juridisilla henkilöillä, joiden oikeuskelpoisuudesta on laeissa nimenomaisia säännöksiä.[168] Asianosaiskelpoisuuden menettämisestä kesken prosessin voidaan yleensä puhua vain silloin, kun asianosaisena oleva fyysinen henkilö kuolee oikeudenkäynnin aikana.[169] Myös oikeushenkilön asianosaiskelpoisuus lakkaa jossakin vaiheessa, kun oikeushenkilö on purkautunut. On kuitenkin huomattava, että oikeushenkilön purkaminen kesken oikeudenkäynnin ei saa aikaan asianosaiskelpoisuuden menettämistä, vaan oikeushenkilö jatkaa olemassaoloaan oikeudenkäynnin päättymiseen saakka.[170]

Asianosaisten tai, jos he eivät itse aja asiaansa, heidän edustajiensa tulee olla oikeudenkäyntikelpoisia eli kykeneviä tekemään pätevästi prosessitoimia. Oikeussubjekti, jolta puuttuu oikeudenkäyntikelpoisuus, ei voi ajaa asiaansa itse, vaan oikeudenkäynnin hoitaa hänen nimissään edustaja.[171] On huomattava, että edustaja tarkoittaa tässä yhteydessä lakimääräistä edustusta, joka on eri asia kuin toimeksiantoon perustuva edustus. Lakimääräinen (laillinen, legaalinen) edustaja esiintyy asianosaisen puolesta ja käyttää oikeudenkäynnissä sellaista määräysvaltaa, johon oikeudenkäyntiavustajalla tai -asiamiehellä ei välttämättä ole kelpoisuutta. Legaalinen edustaja samastetaan asianosaiseen, toisin kuin oikeudenkäyntiasiamies tai -avustaja.[172] Oikeushenkilöiden kohdalla asianosainen itse ei kykene toimimaan oikeudenkäynnissä, vaan toimijana on aina lakimääräinen edustaja.[173] Siviiliprosessissa luonnollisen henkilön kohdalla puhevallan käyttö on yleensä sidoksissa täysivaltaisuuteen.[174] Täysi-ikäinen henkilö, jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu, on aina myös oikeudenkäyntikelpoinen. *Vajaavaltaisen*, toisin sanoen alle 18-vuotiaan ja toimintakelpoisuudeltaan rajoitetun

---

[168] Jokela 2012, s. 31. Ks. tarkemmin asianosaiskelpoisuudesta oikeushenkilöiden kohdalla Lappalainen 1995, s. 263–266; Jokela 2012, s. 31–33; Tapanila 2021, s. 67–69.

[169] Lappalainen 2001, s. 11. Tällöin tapahtuu asianosaisseuraanto: kuolleen asianosaisen oikeudenomistajat tulevat *ipso jure* hänen tilalleen asianosaisiksi ja oikeudenkäynti jatkuu seuraajien nimissä. Jos prosessissa on kysymys sellaisesta tiettyyn henkilöön kytkeytyvästä oikeudesta, joka ei siirry hänen yksityisoikeudellisille seuraajilleen, asianosaisen kuolema ei aiheuta asianosaisseuraantoa, vaan oikeudenkäynti raukeaa, jää sillensä (Lappalainen 2001, s. 11).

[170] Ks. Tirkkonen 1974, s. 440; Lappalainen 2001, s. 11; Tapanila 2021, s. 67. Purkamistoimien kohteeksi joutunut oikeushenkilö (yhtiö, yhdistys tai säätiö) jatkaa olemassaoloaan asianosaiskelpoisena prosessisubjektina oikeudenkäynnin päättymiseen saakka, mutta purkautunut oikeushenkilö ei yleensä voi nostaa kannetta enää purkautumisen jälkeen eikä välttämättä olla vastaajana oikeudenkäynnissä (ks. Tapanila 2021, s. 67–68).

[171] Lappalainen 1995, s. 267; Tapanila 2021, s. 70.

[172] Ks. Tapanila 2021, s. 70.

[173] Puhevaltaa käyttävän legaalisen edustajan sekä oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tulee luonnollisesti olla oikeudenkäyntikelpoisia (Lappalainen 1995, s. 267). Kysymys siitä, onko henkilö oikeudenkäyntikelpoinen vai ei, saatetaan mielekkäästi esittää vain fyysisiä henkilöitä koskevana. Oikeushenkilöt ja muut asianosaiskelpoiset yhteisöt ja yhteenliittymät ovat tietenkin ”sellaisenaan” oikeudenkäyntikelvottomia. Ne toimivat niin oikeudenkäynnissä kuin sen ulkopuolellakin edustuselimiensä kautta (Lappalainen 1995, s. 267).

[174] Lappalainen 1995, s. 267–268; Jokela 2012, s. 38; Tapanila 2021, s. 70.

henkilön, oikeudenkäyntikelpoisuus määräytyy jossakin määrin eri perustein sen mukaan, onko kysymys puhtaasti varallisuusoikeudellisista vai henkilöön liittyvistä asioista.[175] Jos vajaavaltainen on asianosaisena riita-asiassa, hänen puhevaltaansa käyttää edunvalvoja tai muu laillinen edustaja (OK 12:1.1).[176] Vajaavaltaisella on kuitenkin itse yksin oikeus käyttää puhevaltaansa, jos riita koskee omaisuutta, jota hänellä on oikeus vallita, taikka jos riita koskee oikeustointa, jonka tekemiseen hänellä on kelpoisuus (OK 12:1.2). *Täysivaltaiselle* määrätty edunvalvoja käyttää päämiehensä ohella itsenäisesti puhevaltaa (rinnakkainen puhevalta) asioissa, jotka kuuluvat hänen tehtäviinsä (OK 12:1a.1).[177] Todettakoon vielä, että myös tuomioistuin voi eräissä tilanteissa määrätä OK 12:4a:n nojalla (prosessi)edunvalvojan oikeudenkäyntiä varten.[178]

Asianosaisina esiintyvillä henkilöillä tulee olla jutussa myös asiavaltuus/asialegitimaatio: heidän on oltava sellaisessa asemassa, että heillä on oikeus omissa nimissään prosessata kanteessa esitetyistä vaatimuksista.[179] Asiavaltuudessa on toisin sanoen kysymys siitä, ketä on konkreettisessa oikeudenkäynnissä pidettävä oikeana henkilönä esiintymään kantajana, vastaajana tai asianomistajana – siis siitä, kenellä on oikeanlaatuinen kytkentä yksittäisen oikeudenkäynnin kohteena olevaan intressiin.[180] Asiavaltuus on siten enemmän oikeus kuin ominaisuus. Asiavaltuuden syntyperusteet siviiliprosessin ja rikosprosessin välillä vaihtelevat, ja siviiliprosessissa asiavaltuuskysymys ratkaistaan poikkeuksetta asianosaisen väitteen perusteella. Tällöin pelkkä kantajan väite siitä, että hänellä on vastaajaan kohdistuva oikeus, synnyttää asiavaltuuden sekä kantajalle että vastaajalle.[181] Asiavaltuuden puuttumista ei yleensä voi korjata. Kanne on jätettävä tutkimatta, jos se havaitaan nostetun joko sellaisen henkilön toimesta tai sellaista henkilöä vastaan, jolla ei ole kyseistä asemaa.[182] Jo tässä kohtaa on syytä korostaa sitä erityisesti varallisuusoikeudellisissa asioissa esiin nousevaa seikkaa, että asiavaltuus on pidettävä erillään kanteen aineellisoikeudellisesta hyväksyttävyydestä/hylättävyydestä.

---

[175] Tapanila 2021, s. 70.

[176] Alaikäisen henkilöä koskevassa asiassa vajaavaltaisen puhevaltaa käyttää kuitenkin huoltaja tai muu laillinen edustaja (OK 12:1.1). Vajaavaltainen käyttää itse yksin puhevaltaansa henkilöään koskevassa asiassa, jos hän on täyttänyt 18 vuotta ja kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Alaikäinen, joka on täyttänyt 15 vuotta, käyttää huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella itsenäisesti puhevaltaansa henkilöään koskevassa asiassa (OK 12:1.2). Ks. myös Jokela 2012, s. 38; Tapanila 2021, s. 71.

[177] Ks. myös Jokela 2012, s. 39. Edelleen OK 12:1a.2:n mukaan jos päämiehen toimintakelpoisuutta on rajoitettu muulla tavoin kuin vajaavaltaiseksi julistamalla, edunvalvoja yksin käyttää päämiehen puhevaltaa asiassa, josta päämiehellä ei ole oikeutta päättää. Edunvalvoja ja hänen päämiehensä käyttävät kuitenkin yhdessä puhevaltaa asiassa, josta heidän tulee yhdessä päättää.

[178] Ks. po. säännöksen osalta esim. Jokela 2012, s. 39–40; Tapanila 2021, s. 72–73.

[179] Lappalainen 2001, s. 11–12. Ks. myös Tirkkonen 1974, s. 317.

[180] Vuorenpää 2009, s. 15.

[181] Vuorenpää 2009, s. 15. Ks. myös Reinikainen 1958, s. 91.

[182] Lappalainen 2001, s. 11–12.

Prosessivaltuus eli prosessilegitimaatio tulee pitää erillään asiavaltuudesta. Edustaja eli prosessivaltuutettu toimii nimittäin toisen henkilön, edustettavan, nimissä ja tähän välittömästi kohdistuvin oikeusvaikutuksin eli siis edustettavan (päämiehen) sijassa.[183] Tällaisen edustamisoikeuden tai -vallan perusteena saattaa olla joko asianosaisen tahdonilmaisu, lain määräys tai jokin muu objektiivinen oikeusperuste, kuten julkisen viranomaisen määräys.[184] Lisäksi prosessijärjestyksessämme on vanhastaan hyväksytty myös valtuutukseen tai lakimääräiseen edustukseen perustumaton eli legitimaatiota vailla oleva edustus (*negotiorum gestio*) silloin, kun asianomainen on itse estynyt valvomasta etujaan.[185] Oikeudenkäyntiasiamiehen prosessilegitimaatio (valtuusmies- eli asiamiesedustus) perustuu tyypillisimmin päämiehen antamaan tahdonilmaisuun, niin sanottuun oikeudenkäyntivaltuutukseen. Tällainen valtuutus on yksipuolinen oikeustoimi, joka tahdonilmaisuna kohdistuu tuomioistuimeen ja asianosaisen vastapuoleen. Valtuutetun asiamiehen tekemien prosessitoimien oikeudelliset vaikutukset ilmenevät suoraan asianosaisten välillä, ja asiamies voi jutussa ryhtyä yleensä kaikkiin niihin prosessitoimiin kuin asianosainen itsekin.[186] Toinen tyypillinen edustuksen muoto on niin sanottu legaalinen edustus, joka aktualisoituu tyypillisimmin oikeushenkilöiden ollessa kysymyksessä. Oikeushenkilöiden legaalisena edustajana toimivat säännönmukaisesti ne luonnolliset henkilöt, jotka muodostavat sen elimen, joka yleensä toimii oikeushenkilön puolesta. Oikeushenkilöihin on rinnastettava sellainen oikeussubjektiutta vailla oleva henkilöyhdistys tai varallisuusyhtymä, jolla on asianosaiskelpoisuus.[187]

---

[183] Tirkkonen 1974, s. 324.

[184] Tirkkonen 1974, s. 325. Kuten Tirkkonen (1974, s. 325) toteaa, prosessuaalisen edustajan tarve voi johtua monenlaisista seikoista: asianosaiselta saattaa puuttua oikeudenkäyntikelpoisuus (asianosaisena on oikeushenkilö tai vajaavaltainen), tai asianosainen ei voi häntä kohdanneen tosiasiallisen esteen (esim. sairaus tai matka) takia itse esiintyä oikeudenkäynnissä; asianosainen saattaa myös pitää tarkoituksenmukaisempana turvautua edustajaan.

[185] *Negotiorum gestio* eli asiainhuolto tulee kysymykseen sellaisten yksittäisten prosessitoimien osalta, jotka ovat välttämättömiä esim. poissa olevan tai sairastuneen asianosaisen puhevallan säilyttämiseksi kunnes hän voi itse hoitaa asiaansa tai hankkia asiamiehen. Asiainhuollolla tarkoitetaan siten toimimista toisen puolesta ilman nimenomaista valtuutusta tai muuta toimeksiantoa, ilman suoraan lain perusteella syntynyttä lakimääräisen edustajan asemaa ja ilman tuomioistuimen tehtävään antamaa määräystä (KKO 2011:67). Ks. tältä osin esim. Reinikainen 1958, s. 103; Tirkkonen 1974, s. 346; Jokela 2012, s. 37.

[186] Lappalainen 1995, s. 314; Lappalainen – Hupli 2017, s. 476.

[187] Ks. tarkemmin legaalisesta edustuksesta Tirkkonen 1974, s. 325–328.

2.3 ASIAVALTUUS ASIANOSAISIA KOSKEVANA PROSESSINEDELLYTYKSENÄ

2.3.1 Aluksi

Siviiliprosessioikeudessa on jo pitkään käyty keskustelua hankalasta asialegitimaatio- eli asiavaltuus-käsitteestä, jota leimaa tietty epämääräisyys.[188] Edellä mainittujen käsitteiden rinnalla tai ohella on juridisissa konteksteissa, myös siviiliprosessin puolella, käytetty ainakin seuraavia käsitteitä: kanneoikeus, kannevalta, puheoikeus, puhevalta, vireillepano-oikeus ja vireillepanovalta.[189] Asiayhteydestä ja asiatyypistä riippuen käsitteet saavat monissa tapauksissa toisistaan poikkeavan ja jopa saman käsitteen osalta erilaisen merkityksen. Monissa tapauksissa käsitteen käyttäjä ei ole kohdeyleisölleen eikä kenties itselleenkään selvittänyt, mitä hän tiettyä käsitettä käyttämällä tarkoittaa tai haluaa ilmaista. Sen vuoksi esimerkiksi lainsoveltajan on oltava erityisen huolellinen hakiessaan erinäisistä lähteistä ratkaisua tai tulkinta-apua käsillä olevaan asiavaltuuskysymykseen. Ongelmat johtuvat varallisuusoikeudellisissa asioissa nähdäkseni pitkälti siitä, että mainittuja käsitteitä käytetään epäyhtenäisesti ja monimerkityksisesti. Erityisesti käsitteiden käyttö sekä prosessuaalisessa että materiaalisessa merkityksessä – toisinaan jopa molemmissa merkityksissä samanaikaisesti – on omiaan aiheuttamaan sekaannusta. Ennen kuin palaamme käsitteiden kanneoikeus, kannevalta, puheoikeus ja puhevalta (ks. luku 2.3.4) merkityksiin ja sisältöihin, on tarkoituksenmukaista tarkastella asiavaltuuskäsitteen suhdetta asianosaiskäsitteeseen[190] ja sitten tarkastella lähemmin prosessuaalista ja materiaalista asiavaltuutta varallisuusoikeudellisissa asioissa.

Kuten edellä, jokseenkin annettuna, todettiin, asianosaisia ovat henkilöt, joiden nimissä oikeutta käydään. Kun asianosaiset luonnehditaan henkilöiksi, joiden nimissä oikeutta käydään, tämä merkitsee niin sanotun muodollisen eli prosessuaalisen asianosaiskäsitteen omaksumista. *Tirkkonen* on jo vuonna 1974 todennut, että prosessuaalinen asianosaiskäsite on ”nykyään” vallitseva[191], ja tilanne on pysynyt muuttumattomana. Vanhempi prosessiteoria tuntee prosessuaalisen asianosaiskäsitteen ohella myös materiaalisen eli aineellisen asianosaiskäsitteen, jossa asianosaiskäsite haluttiin rakentaa aineellisen oikeussuhteen varaan. Tällöin asianosaiskäsitettä määriteltäessä huomiota kiinnitettiin oikeudenkäynnin kohteena olevaan yksityisoikeudelliseen oikeussuhteeseen.[192]

---

188 Ks. mm. Vihervuori 1981, s. 111.
189 Ks. tarkemmin luku 2.3.4.
190 Asianosaiskäsitteen määrittelyllä on ollut vaikutusta myös asiavaltuuskäsitteen määrittelyyn (ks. näin jo Tarjanne 1929, s. 20).
191 Tirkkonen 1974, s. 303. Ks. myös Vihervuori 1981, s. 108; Laukkanen 2004, s. 171.
192 Tirkkonen 1974, s. 304; Vihervuori 1981, s. 107.

Vastaavasti prosessuaaliselle asianosaiskäsitteelle on olennaista juuri se, ettei asianosaiskäsitteeseen sisällytetä aineellisoikeudellisia piirteitä.[193] Aineellisen asianosaiskäsitteen hylkääminen ja prosessuaalisen asianosaiskäsitteen omaksuminen johtui siitä huomiosta, että monet positiivisoikeudelliset normijärjestelmät tuntevat tapauksia, joissa asianosaisina voivat esiintyä muutkin kuin riitautetun oikeussuhteen varsinaiset subjektit.[194]

Kuten *Vihervuori* on todennut, asianosaiskäsitteeseen liittyvä keskustelu on osin ollut yhteydessä asiavaltuuskäsitteen määrittely-yrityksiin. Niissä muodollinen asianosaiskäsite (ja samalla muodollinen asiavaltuuskäsite) on liittynyt niiden oikeusjärjestyksen tuntemien erityistilanteiden huomioon ottamiseen, joissa asiavaltuus poikkeuksellisesti kuuluu varsinaisen oikeussuhteen ulkopuoliselle subjektille.[195] Aineellisen asianosaisteorian vaikutuksen asiavaltuuskäsitteen määrittelyyn on nähdäkseni onnistuneesti, joskin ehkä hieman vaikeaselkoisesti, tuonut esille Tirkkonen:

> ”Asialegitimaatiolla tarkoitettiin alkuaan kysymystä siitä, ovatko asianosaiset riitautetun oikeussuhteen (intressin) subjekteja. Myöhemmin asialegitimaatio sai toisenkin merkityksen: sillä ymmärrettiin myös sitä kysymystä, ovatko asianosaisina oikeudenkäynnissä esiintyvät henkilöt ”oikeita asianosaisia”. Kun aineellisen asianosaiskäsitteen mukaan asianosaisena voi olla ainoastaan se, joka on riitautetun oikeussuhteen subjekti, niin kysymys ”oikeasta asianosaisesta” lankesi yhteen sen kysymyksen kanssa, ovatko asianosaiset riitautetun oikeussuhteen subjekteja. Niin ollen molemmat asialegitimaatio-käsitteelle annetut merkitykset tulivat identtisiksi. Niin kauan kuin tieteisopissa oli vallalla aineellinen asianosaiskäsite, ei asialegitimaatio-käsitteen käyttäminen kahdessa eri merkityksessä tuottanut käytännöllistä haittaa; olivathan molemmat merkitykset asialliselta sisällykseltään samat. Aineellisen asianosaiskäsitteen jouduttua sittemmin väistymään muodollisen eli prosessuaalisen asianosaiskäsitteen tieltä muodostui tilanne toisenlaiseksi: Asianosaisten luonnehtiminen henkilöiksi, joiden nimessä oikeutta käydään, aiheutti sen, että asialegitimaatiokäsitteelle annettu kaksinainen merkitys johti huomattavaan sekaannukseen. Kun näet asialegitimaatiokysymys merkitsi sekä kysymystä siitä, ovatko asianosaiset riitautetun oikeussuhteen subjekteja, että myös sitä, ovatko asianosaisina oikeudenkäynnissä esiintyvät henkilöt ”oikeita asianosaisia”, ei jälkimmäiseen kysymykseen enää voitu ilman muuta sisällyttää sen seikan selvittämistä, ovatko asianosaiset riitautetun oikeussuhteen subjekteja; jälkimmäinen kysymys on luonteeltaan puhtaasti yksityisoikeudellinen, mitä taas ei voida sanoa siitä kysymyksestä, ovatko asianosaisina esiintyvät henkilöt ”oikei-

[193] Tirkkonen 1974, s. 303.
[194] Tirkkonen 1974, s. 304.
[195] Vihervuori 1981, s. 107. Ks. vastaavasti myös Laukkanen 2004, s. 171. Aineellisen asianosaiskäsitteen hylkääminen riita- ja rikosprosessissa johtui siitä havainnosta, että tietyissä tapauksissa asianosaisina voivat esiintyä muutkin kuin riitautetun oikeussuhteen subjektit (Tarjanne 1929, s. 20–21; Tirkkonen 1974, s. 304).

> ta asianosaisia". Tämä kysymys tuli nimittäin nyt merkitsemään kysymystä siitä, ovatko oikeudenkäynnissä asianosaisina esiintyvät henkilöt oikeutetut asianosaisina eli omissa nimissään prosessaamaan oikeudenkäynnin kohteena olevasta oikeussuhteesta (intressistä). Todettakoon, että mainittu käsitys on uusimmassa tieteisopissamme vallitsevana. Tämä merkitsee siis sitä, ettei asialegitimaatiolla enää tarkoiteta oikeussuhteen subjektiivista puolta vaan ainoastaan sitä kysymystä, onko henkilö oikeutettu omissa nimissään käymään oikeutta prosessin kohteena olevasta intressistä."[196]

Saman asian on ehkä hieman helpommin ymmärrettävästi selittänyt ja tiivistänyt *Laukkanen*:

> "Kun aineellisen asianosaisteorian nojalla asianosaisia olivat tai voivat olla vain aineellisen oikeussuhteen subjektit, alettiin asialegitimaatiolla vähitellen käsittää myös sitä kysymystä, olivatko asianosaiset prosessissa oikeita asianosaisia. Kysymys siitä, olivatko asianosaiset määrätyssä prosessissa "oikeita asianosaisia" (suhteessa tuomioistuimeen ja oikeudenkäyntiin) sai prosessioikeudellisen merkityksen ja muodostui kanteen tutkimisen edellytykseksi. Sen sijaan kysymys siitä, ovatko asianosaiset riidanalaisen oikeussuhteen subjekteja, muodostui asiakysymykseksi. Nykyisin asialegitimaatiolla tarkoitetaan varsinaisesti vain edellistä kysymystä, eli asianosaisena esiintyvän henkilön oikeutta prosessata asianosaisena, so. omissa nimissään oikeudenkäyntiin saatetusta oikeudellisesta vaateesta."[197]

Edellä viitatuista lainauksista voidaan havaita ja todeta, että asiavaltuus on aiemmin, prosessuaalisesta ja aineellisesta asianosaiskäsitteestä johtuen, ymmärretty kahdessa merkityksessä. Voidaan siis sanoa, että myös asiavaltuudesta on mahdollista puhua – tai, oikeammin, että siitä on ainakin voitu puhua – kahdessa merkityksessä[198]: joko itse asian subjektiiviseen puoleen liittyvänä elementtinä (jäljempänä myös: materiaalinen asiavaltuus) tai prosessinedellytystä kuvaavana nimityksenä (jäljempänä myös: prosessuaalinen asiavaltuus). Toisin ilmaistuna: asiavaltuuskäsitettä on historiallisesti oikeusjärjestyksessämme käytetty tarkoittamaan sekä kysymystä siitä, ovatko asianosaiset riitautetun oikeussuhteen subjekteja, että kysymystä siitä, ovatko asianosaisina oikeudenkäynnissä esiintyvät henkilöt oikeita asianosaisia. Merkittävää on kuitenkin se, että (prosessuaalisella) asiavaltuudella ei siis enää nykyään tarkoiteta oikeussuhteen subjektiivista puolta eli sitä aineellisoikeudellista kysymystä, ovatko asianosaisina jutussa esiintyvät henkilöt riitautetun oikeussuhteen tosiasiallisia

---

196 Tirkkonen 1974, s. 318–319 alaviitteineen.

197 Laukkanen 2004, s. 171 alaviitteineen.

198 Tirkkonen (1974, s. 318) on osuvasti todennut: "*Niin kauan kuin tieteisopissa oli vallalla aineellinen asianosaiskäsite, ei asialegitimaatio-käsitteen käyttäminen kahdessa eri merkityksessä tuottanut käytännöllistä haittaa; olivathan molemmat merkitykset asialliselta sisällykseltään samat.*"

subjekteja (materiaalinen asiavaltuus).[199] Se, käydäänkö prosessia ”oikeiden” henkilöiden nimissä, on muodollisesta asianosaisasemasta erillinen asiavaltuutta eli asialegitimaatiota koskeva kysymys, joka ratkaistaan viime kädessä tuomiossa.[200]

Yhteenvetona edellä lausutusta voidaan todeta, että asiavaltuuskysymyksen järjestely pohjautuu tavallisesti siihen yksityisoikeudelliseen oikeussuhteeseen, joka on prosessin kohteena. Lähtökohtaisesti (prosessuaalinen) asialegitimaatio kyllä kuuluu riitautetun oikeussuhteen subjekteille (materiaalinen asiavaltuus).[201] Tämä ei kuitenkaan aina ole välttämätöntä, sillä joissakin tapauksissa (prosessuaalinen) asiavaltuus eroaa oikeussuhteen subjektiivisesta puolesta ja voi kuulua riidanalaisen oikeussuhteen ulkopuoliselle subjektille.[202] Se lähtökohtainen olettamus, että asianosaisina jutussa esiintyvät henkilöt ovat varsin usein myös riitautetun oikeussuhteen varsinaisia subjekteja, aiheuttaa yhä toisinaan sekä oikeuskirjallisuudessa (pääasiassa ei-prosessioikeudellisessa kirjallisuudessa) että erityisesti oikeuskäytännössä sekaannusta ja väärinymmärryksiä sen suhteen, miten (prosessuaalinen) asiavaltuus ymmärretään erityisesti sellaisissa varallisuusoikeudellisissa asioissa, joissa myöhemmin (useimmiten vasta pääasian ratkaisemisen yhteydessä) havaitaan, että kantajalla ei olekaan materiaalista asiavaltuutta. Tämän vuoksi varallisuusoikeudellisissa asioissa kohtaa oikeuskäytännössä toisinaan vielä nykyäänkin ratkaisuja, joissa kanne on jätetty tutkimatta ”puuttuvan asiavaltuuden” vuoksi, vaikka *de facto* kysymys on ollut siitä, että kanne olisi tullut hylätä ”puuttuvan materiaalisen asiavaltuuden” vuoksi. Käsitykseni mukaan tämä johtunee siitä, että jos asiaa ratkaistaessa päädytään siihen lopputulokseen, että kantaja ei, väittämästään huolimatta, olekaan tarkasteltavana olevan *aineellisen* oikeussuhteen varsinainen ja tosiasiallinen osapuoli[203], niin ajatellaan, että kantajalla ei ole alun perinkään ollut

---

[199] Tarkennukseksi todettakoon, että tässä esityksessä asiavaltuus/asialegitimaatio-sanan edelle tehty suluissa oleva lisäys prosessuaalinen eli (prosessuaalinen) on aina kirjoittajan tekemä lisäys.

[200] Ks. myös Virolainen – Pölönen 2004, s. 27; Kuuliala 2011, s. 100.

[201] Kärkkäinen 2004, s. 226. Tirkkosen (1974, s. 319) mukaan asiavaltuuskysymystä ei säännönmukaisissa tilanteissa saateta pitää erillään siitä kysymyksestä, ketkä ovat prosessin kohteena olevan oikeussuhteen subjekteja. Ks. myös Vihervuori 1991, s. 493.

[202] Oikeusjärjestyksemme tuntee sellaisia poikkeuksiksi katsottavia tapauksia, joissa oikeutus asianosaisena prosessata oikeussuhteesta kuuluu oikeussuhteen subjektien ulkopuolella olevalle henkilölle tai joissa oikeussuhteen subjekti ei ollenkaan tai ei ainakaan yksinään ole oikeutettu asianosaisena toteuttamaan riitautettua intressiä (ks. mm. Tirkkonen 1933, s. 409–410; Wrede 1946, s. 81). Yleisimpänä esimerkkinä tällaisesta tilanteesta on konkurssipesän asialegitimaatio konkurssivarallisuutta koskevissa oikeudenkäynneissä. Konkurssiin joutuneen velallisen asialegitimaatio konkurssipesään kuuluvien oikeuksien ja velvollisuuksien suhteen siirtyy konkurssipesälle velallisen pysyessä näiden yksityisoikeudellisena subjektina, eli materiaalisen oikeussuhteen subjektit pysyvät ennallaan. Asialegitimaatio kuuluu siis tässä yksityisoikeudellisen suhteen ulkopuoliselle taholle. Ks. myös esim. Lappalainen 1995, s. 276–280.

[203] Kantaja on hyvin voinut kuvitella olevansa oikeussuhteen osapuoli, mutta aineellisoikeudelli-

oikeutta edes väittää olevansa siinä aineellisoikeudellisessa asemassa kuin hän on väittänyt olevansa, jolloin myös (prosessuaalisen) asiavaltuuden on täytynyt puuttua.[204] Prosessuaalisessa asiavaltuudessa ei kuitenkaan vallitsevan käsityksen mukaan ole kyse siitä, onko kantaja tai vastaaja aineellisoikeudellisesti oikea oikeussuhteen subjekti, vaan siitä, käydäänkö oikeutta oikeiden asianosaisten nimissä.[205] On siis erittäin tärkeää tiedostaa tämä: kysymys siitä, ovatko asianosaiset tietyssä prosessissa ”oikeita asianosaisia”, ei aina ole sama kuin kysymys, ovatko asianosaiset riidanalaisen aineellisoikeudellisen oikeussuhteen subjekteja.[206]

2.3.2 Prosessuaalinen asiavaltuus ja väitedoktriini varallisuusoikeudellisissa asioissa

Tarkasteltaessa asiavaltuuskysymyksiä siviiliprosessissa riita-asiat jaetaan usein kahteen ryhmään: varallisuusoikeudellisiin asioihin ja henkilöä koskeviin asioihin. Näiden ryhmien asiavaltuuteen liittyvät järjestelyt poikkeavat merkittävästi toisistaan.[207] Nyt käsillä olevan tutkimuksen näkökulman vuoksi tarkastelussa ei erillisten lyhyiden mainintojen ja alaviitekeskustelujen lisäksi oteta yksityiskohtaisemmin kantaa asiavaltuuteen henkilöä koskevissa asioissa.[208] Varallisuusoikeudellisissa asioissa prosessuaalinen asiavaltuus on lähtökohtaisesti väitteenvarainen asia[209], eikä prosessuaalisesta asiavaltuudesta siksi ole yleistä säännöstä esimerkiksi oikeudenkäymiskaaressa[210]. Toinen mahdollinen asiavaltuuden määräytymisperuste varallisuusoikeudellisissa asioissa on

---

nen tutkinta myöhemmin osoittaa, ettei kantajalla ole po. oikeussuhteessa sellaista asemaa, esim. oikeussuhteen pohjana olevaa omistusoikeutta, joka muodostaisi hänelle materiaalisen asiavaltuuden.

[204] Voidaan toki ajatella, että tilanne tosiasiallisesti onkin näin, eli että väitteentekijä on väittänyt muuta kuin mikä on ollut asioiden todellinen laita. Mutta prosessuaalisen asiavaltuuden tarkastelu ei oikeusjärjestyksessämme varallisuusoikeudellisissa asiaoissa rakennu tällaiselle ajattelutavalle, vaan – kuten seuraavassa luvussa tullaan havaitsemaan – prosessuaalinen asiavaltuus varallisuusoikeudellisissa asioissa rakentuu pääosin ns. väitedoktriinin varaan, eikä tällöin esitetyn väitteen tutkimisen jälkeen enää palata ”uudelleen harkitsemaan” prosessuaalisen asiavaltuuden olemassaoloa aineellisoikeudellisten tietojen varassa.

[205] Kärkkäinen 2004, s. 226.

[206] Tähän seikkaan kiinnitti Tarjanne huomiota jo vuonna 1929 (ks. Tarjanne 1929, s. 21).

[207] Lappalainen 1995, s. 274.

[208] Asiavaltuusjärjestelyistä henkilöä koskevissa asioissa ks. mm. Lappalainen 1995, s. 280–282; Tapanila 2021, s. 81–84.

[209] Tirkkonen 1974, s. 323; Lappalainen, 1995, s. 274; Kärkkäinen 2004, s. 226; Tapanila 2021, s. 75. Samoin Ruotsissa, ks. mm. Lindblom, 1974, s. 193; Ekelöf – Boman 1996, s. 71.

[210] Myöskään OK 8 luvussa ei ole yleisiä säännöksiä siitä, kuka saa panna vireille hakemusasian (hakija- tai hakemislegitimaatio). Tämä määräytyy aineellisen lainsäädännön perusteella. Jollei sellaisia säännöksiä ole, noudatetaan yleisiä prosessioikeudellisia periaatteita riittävän oikeudellisen intressin vaatimuksesta (Linna 2009, s. 110; ks. myös jäljempänä luku 8.2.2.1).

erityinen laissa säädetty asiavaltuusnormi, joka yleensä sijaitsee asianomaista oikeussuhdetta sääntelevässä aineellisessa säädöksessä.[211] Tämäntyyppisissä erillissäännöksissä on useimmiten määritelty se henkilö- tai intressipiiri, jolla on asiavaltuus säännöksen osoittamissa tilanteissa.[212] Lisäksi jo tässä yhteydessä voidaan huomauttaa, että asiavaltuuden määräytymiseen voi olla vaikutusta myös jäljempänä tarkasteltavalla oikeussuojan tarpeella: oikeussuojan tarvetta voidaan tietyissä ratkaisutilanteissa käyttää asiavaltuutta laajentavana argumenttina (ks. jäljempänä luku 2.7).

Kuten todettu, oikeudenkäynnin yleisenä edellytyksenä on, että ylipäätään väitetään olevan olemassa jokin yksityisoikeudellista laatua oleva intressi: väitetty oikeussuhde, subjektiivinen oikeus tai yksityisoikeudellinen vaade. Oikeudenkäynti ei kuitenkaan edellytä mitään olemassa olevaa (todellista) oikeudellista intressiä, vaan riittää, että väitetään tällaisen intressin olevan olemassa (väitetty intressi): intressin olemassaolo tai ei-olemassaolo ei siis vaikuta asiavaltuuskysymyksen ratkaisuun.[213] Koska prosessuaalisessa asiavaltuudessa on aina kyse henkilön suhteesta tiettyyn yksittäiseen oikeudenkäyntiin, kantajan on siis väitettävä, että hänellä on vastaajaan kohdistuva oikeus tai intressi (materiaalinen vaade toista kohtaan).[214] Koska prosessuaalinen asiavaltuus varallisuusoikeudellisissa asioissa pääsääntöisesti seuraa pelkästä kantajan esittämästä väitteestä, on yksittäistapauksessa ratkaisevana seikkana asiavaltuuden olemassaolon kannalta juuri tuo kantajan esittämä vaatimus eli väitetty intressi.[215] Tämä kantajan haastehakemuksessa esittämä väite hänen vastapuoleen kohdistuvasta oikeudestaan riittää perustamaan sekä kantajalle että vastaajalle prosessuaalisen asiavaltuuden. Kanne on siis lähtökohtaisesti tutkittava, kun kantaja väittää, että hänellä on tietty oikeus vastaajaan nähden. Tätä konstruktiota, jossa prosessuaalinen asiavaltuus perustuu yksinomaan kantajan esittämään väitteeseen, voidaan nimittää *väitedoktriiniksi*.[216]

---

[211] Ks. Lappalainen 1995, s. 277; Tapanila 2021, s. 78.

[212] Erillisistä normeerauksista useimmiten käy ilmi, mikäli asiavaltuus kuuluu vain tietylle henkilöpiirille tai varsinaisen oikeussuhteen ulkopuoliselle taholle. Esim. takaisinsaantiriidoissa kantajavaltuutta säännellään erikseen takaisinsaantilain (758/1991) 23 §:n 1 momentissa. Sen sijaan vastaajavaltuus on näissäkin tapauksissa väitteenvaraista, eli takaisinsaantikantajan on väitettävä, että hänellä on vastaajaa vastaan kanteessa ilmoitettu vaade (ks. Hupli 2006, s. 84–85).

[213] Ks. Tirkkonen 1933, s. 410; Kärkkäinen 2004, s. 157 alaviitteineen.

[214] Lappalainen – Hupli 2017, s. 416–417. Ks. myös HE 48/2017 vp, s. 28.

[215] Väitetty intressi siis samastetaan kantajan vaatimukseen (ks. Tirkkonen 1974, s. 323; Vihervuori 1991, s. 495). Siviiliprosessissa väitetyn intressin on laadullisesti täytettävä tietyt vähimmäiskriteerit, joten *actio popularikseen* rakenteen omaksuminen ei johda, vaikka asian mieltämistavasta riippuen ehkä jo ollaan varsin lähellä sitä (Vihervuori 1991, s. 495).

[216] Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa ei tietääkseni ole aiemmin väitedoktriini-käsitettä käytetty. Käsite on lainattu ruotsalaisesta oikeuskirjallisuudesta. Ruotsalaisen oikeuskirjallisuuden osalta väitedoktriinista (”påståendedoktrin”) ks. esim. Heuman – Westberg 1995, s. 27–29. He myös huomauttavat, että po. käsitettä käytetään muissakin yhteyksissä kuin ainoastaan kanneoikeuden (”talerätt”) yhteydessä. Westberg (2020, s. 238) määrittelee väitedoktriinin seuraavasti:

Väitedoktriinin voidaan sanoa muodostavan eräänlaisen lailla sääntelemättömän yleisen asiavaltuussäännön varallisuusoikeudellisissa asioissa.

Kun väitedoktriini soveltuu ja kantaja-hakija täyttää sen edellyttämät vaatimukset, asiavaltuus syntyy suoraan sen perusteella eikä kantajan tarvitse millään tavalla osoittaa tai näyttää esittämänsä väitteen paikkansapitävyyttä, jotta prosessuaalinen asiavaltuus syntyisi. Prosessuaalisen asiavaltuuden synnyn kannalta ei ole merkitystä myöskään sillä, jos vastapuoli tässä vaiheessa (prosessinedellytyksiä tutkittaessa) esittää väitteen tai todistelua siitä, ettei kantajan esittämä väite todellisuudessa pidä paikkaansa.[217] Tästä näkökulmasta väitedoktriinia voidaan luonnehtia vapautuksena todistustaakasta tai näyttövelvollisuudesta prosessinedellytysten tarkastelun yhteydessä. Kuten *Kaisto* ja *Tuomisto* toteavat, (prosessuaalisen) asialegitimaation olemassaolo käy monesti suoraan ilmi jo kantajan esittämästä vaatimuksesta. Tällöin ei tarvitse periaatteessa lainkaan kiinnittää huomiota siihen, millaisiin oikeustosiseikkoihin kantaja vetoaa kanteensa perusteissa (*causa*). Mikäli prosessuaalista asialegitimaatiota koskevaa päätelmää ei kuitenkaan voida tehdä suoraan vaatimuksesta, on pohdittava, voidaanko myös kanteen perusteet ja perustelut huomioon ottaen prosessuaalisen asialegitimaation edellytyksen silti katsoa täyttyvän.[218] Voidaan sanoa, että prosessuaalisen asiavaltuuden puute ei haastehakemuksen perusteella useinkaan ole niin selvä, että kanne sen perusteella voitaisiin jättää tutkimatta. Epäselvässä tilanteessa tuomioistuimen tuleekin käyttää kyselyoikeuttaan.[219] Myös *Virolainen* on korostanut, että milloin tuomioistuimen mielestä asiassa puuttuu jokin ehdoton prosessinedellytys, oikeuden ei tule jättää asiaa *ex officio* tutkimatta varaamatta sitä ennen asianosaisille tilaisuutta selvityksen esittämiseen.[220]

On kuitenkin huomattava, että myös varallisuusoikeudellisissa asioissa on tilanteita, joissa pelkkä väite ei riitä luomaan prosessuaalista asiavaltuutta tai joissa minkälainen väite tahansa ei voi synnyttää prosessuaalista asiavaltuutta.

”Det räcker med att käranden påstår sig ha en materiell rätt mot svaranden för att tvisten ska tas upp till prövning i sak och utmynna i en dom som antingen bifaller eller ogillar käromålet. Käranden måste inte bevisa att denne har den påstådda, civila rättigheten för att domstolen ska vara behörig att ta upp tvisten till sakprövning.” Ks. myös Maunsbach 2015, s. 316.

[217] Väitteen paikkansapitävyys nimittäin tutkitaan vasta myöhemmin asiatutkinnassa.

[218] Kaisto – Tuomisto 2008, s. 14.

[219] *Ibid*. Tuomioistuimen tulee, ennen kuin se jättää tutkimatta käsillä olevan asian ehdottomaan prosessinedellytyksen puutteeseen nojautuen, varata osapuolille tilaisuus lausua ko. seikasta (ks. myös seuraava alaviite).

[220] Virolainen 1988, s. 321. Toisin sanoen: Ennen kuin kysymys ehdottoman prosessinedellytyksen puuttumisesta voidaan ratkaista, on molemmille saapuvilla oleville asianosaisille varattava tilaisuus lausua mielipiteensä ja esittää mahdollista aineistoa asian johdosta. Muutoin toimitaan kontradiktorisen periaatteen vastaisesti eli syyllistytään oikeudenkäyntivirheeseen. Virolaisen mukaan prosessinedellytyksen absoluuttisuus ei siis tarkoita, että kanne tulee jättää ilman muuta heti tutkimatta, vaan se tarkoittaa ainoastaan sitä, että prosessinedellytyksen tutkittavaksi ottaminen ei edellytä asianosaisen esittämää prosessiväitettä (Virolainen 1988, s. 321).

Ensinnäkin on selvää, että kantajalla ei väitedoktriinin perusteella ole prosessuaalista asiavaltuutta, ellei hän ei edes väitä, että juuri hänellä on vastapuoleen kohdistuva oikeus tai intressi tai että hänelle kuuluvaa oikeutta tai intressiä on loukattu.[221] Toiseksi, jos asiaa tai oikeussuhdetta koskien on säädetty erillinen asiavaltuusnormi eli jos asiavaltuus on lainsäädännössä nimenomaisesti järjestetty tietyllä tai normaalista poikkeavalla tavalla, niin pelkästään väitedoktriinin perusteella prosessuaalista asiavaltuutta ei voi syntyä, vaan on tarkasteltava erillisen asiavaltuusnormin sisältöä.[222] Kolmanneksi, pelkkä kantajan väite hänellä vastaajaa kohtaan olevasta oikeudesta ei riitä luomaan prosessuaalista asiavaltuutta, jos asiavaltuus perustuu siihen, että joku on oikeutettu tai velvoitettu tietyssä ominaisuudessaan ja tämän ominaisuuden olemassaolo riippuu aineellisoikeudellisista normeista.[223] Tällöin pelkkä väitedoktriini ei siis riitä, vaan kantajan tai hakijan on osoitettava tietty muodollinen kantaja- tai hakijalegitimaatio asemastaan.[224] Neljänneksi, jos asiassa ei ole todettavissa riittävää oikeussuojan tarvetta, ei myöskään pelkkä väite riitä asiavaltuuden synnyttämiseksi tai olemassaololle, vaan tuo väite tavallaan menettää merkityksensä puuttuvan oikeussuojan tarpeen vuoksi (ks. tältä osin luku 2.7). Myös täysin perustelematon intressi merkitsee asiavaltuuden puuttumista.

Silloin kun prosessuaalinen asiavaltuus rakentuu väitedoktriinin varaan, sen merkitys ja erottelukyky prosessinedellytyksenä on eräissä yhteyksissä kyseenalaistettu.[225] Tällöin voidaan nimittäin kysyä, onko käytännössä ajateltavissa varallisuusoikeudellista asiaa koskevaa prosessia, jossa kantaja ei väittäi-

---

[221] Kantajan on siis nimenomaan väitettävä oikeuden tai intressin kuuluvan itselleen ja väitettävä, että hän voi toimia asiassa omissa nimissään, ei siis toisen lukuun, ellei lainsäännös sellaisenaan mahdollista tätä. Ks. tähän liittyen lisäksi keskustelu prosessimandaatista (luku 7.1.1).

[222] Erillisestä asiavaltuusnormista voi seurata muun ohella se, että kantajan tai hakijan ei tarvitse väittää oikeuden tai intressin kuuluvan itselleen tai väittää että hänen oikeuttaan tai intressiään on loukattu, vaan hän voi tästä huolimatta esiintyä oikeudenkäynnissä omissa nimissään ja omaan lukuunsa.

[223] Ks. myös Kärkkäinen 2004, s. 227.

[224] Tarkoitan tällä esim. asioita, joissa ei varsinaisesti ole kysymys ns. statusprosessista (esim. perhe- ja jäämistöoikeudellista asemaa koskeva oikeudenkäynti) mutta joissa asiaan liittyy keskeisesti tällainen aspekti. Näissä tilanteissa varsinainen asia, esim. loukkausasia, koskee varallisuusoikeudellista suhdetta mutta kantajan asema esittää vaatimuksia perustuu myös kantajan statukseen (statusprosesseissa on tyypillistä, että lainsäätäjä on laissa nimenomaisesti osoittanut ne henkilötahot, joilla on jutussa asialegitimaatio). Esimerkkinä tilanne, jossa legaatinsaajalle tulevaa tekijänoikeutta (testaattori on kuollut mutta testamentti ei ole saanut vielä lainvoimaa) on loukattu kolmannen toimesta ja legaatinsaaja esittää vaatimuksia kolmatta kohtaan (ks. legaatinsaajaan liittyvästä keskustelusta tarkemmin jäljempänä luku 6.3.3). Tällöin pelkkä väite kantajalle kuuluvan tekijänoikeuden loukkauksesta ei ole riittävä perustamaan asiavaltuutta legaatinsaajalle, vaan tämän tulee lisäksi osoittaa muodollinen kantajalegitimaatio eli legataariasemansa esim. testamentilla (ks. muodollisesta legitimaatiosta esim. Linna 2009, s. 166). Voidaan siis sanoa, että kantajan asiavaltuuden edellytyksenä on se, että hän onnistuu osoittamaan sekä muodollisen legitimaationsa että täyttämään väitedoktriinin asettamat edellytykset.

[225] Ks. Lindblom 1974, s. 196.

si, että hänellä on jokin oikeus tai intressi vastaajaa kohtaan. On esitetty, että useimmissa varallisuusoikeudellisissa asioissa prosessuaalisella asialegitimaatiokysymyksellä ei ole itsenäistä merkitystä ja väitedoktriinin varaan rakentuva asialegitimaatiosääntö on siten käytännössä sisällyksetön.[226] Vaikka katsottaisiin, ettei varallisuusoikeudellisissa asioissa prosessuaalisella asiavaltuudella useinkaan ole itsenäistä merkitystä tai että se on sisällyksetön silloin, kun se rakentuu väitedoktriinin varaan, niin silti näen sen yhä tarpeellisena. Ensinnäkin väitedoktriini voidaan nähdä yleisenä kontrollimekanismina, joka varmistaa, että väite tai väitteet on esitetty asianmukaisesti ja siten, että niistä selvästi käy ilmi, kenen nimissä asiassa esitetään vaatimuksia (kenelle oikeuden tai intressin väitetään kuuluvan) ja kenen nimissä asiassa vaaditaan ratkaisua annettavaksi. Toiseksi, jos kantajan tai hakijan muotoilema väite tai väitteet läpäisevät väitedoktriinin asettamat raamit, se nähdäkseni korostaa sitä seikkaa, että tuomioistuimen tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, onko kysymyksessä todella sellainen tilanne, jossa kanne tai hakemus voidaan puuttuvan asiavaltuuden vuoksi jättää tutkimatta, jos tuomioistuin tällaista vaihtoehtoa harkitsee. Toisin sanoen kun väitedoktriini soveltuu, on muistettava, että asiatutkintaan siirtymisen kynnys on varsin matala prosessuaalisen asiavaltuuden näkökulmasta. Väitedoktriinin soveltuessa prosessuaalinen asiavaltuus ei siten ainakaan muodostu esteeksi oikeusturvan tosiasialliselle saatavuudelle.

Yhteenvetona voidaan todeta, että kun varallisuusoikeudellisissa asioissa yksittäistapauksessa joudutaan harkitsemaan asiavaltuuskysymystä eikä asiaan sovellu erillinen asiavaltuusnormi eikä asiaan vaikuta myöskään kantajan muodollinen legitimaatio, on ratkaisevana tekijänä useimmiten yksinomaan kantajan esittämä vaatimus eli niin sanottu väitetty intressi. Väitteen nojalla tulee siis arvosteltavaksi kysymys prosessuaalisen asiavaltuuden olemassaolosta (väitedoktriini). Prosessuaalinen asiavaltuus on siis käsite, jolla tarkoitetaan luonnollisen tai oikeudellisen henkilön oikeutusta omissa nimissään prosessata asianosaisena oikeudenkäyntiin saatetusta oikeudellisesta vaateesta.[227] Prosessuaalinen asiavaltuus ei myöskään ole abstrakti ominaisuus, vaan se merkitsee aina asianosaisen suhdetta tiettyyn yksittäiseen oikeudenkäyntiin.[228] Prosessuaalisen asiavaltuuskysymyksen järjestely pohjautuu tavallisesti siihen yksityisoikeudelliseen oikeussuhteeseen, joka on prosessin kohteena. Lähtökohtaisesti prosessuaalinen asiavaltuus kuuluu siten riitautetun oikeussuhteen subjekteille.[229] Näin ei kuitenkaan välttämättä ole; joissakin tapauksissa prosessuaalinen asiavaltuus eroaakin oikeussuhteen subjektiivisesta puolesta ja voi

[226] Ks. myös Kärkkäinen 2004, s. 227 ja siellä viitattu kirjallisuus.
[227] Tirkkonen 1974, s. 317; Lappalainen 1995, s. 273.
[228] Lappalainen – Hupli 2017, s. 416; Jokela 2012, s. 41.
[229] Ks. Tirkkonen 1974, s. 152; Kärkkäinen 2004, s. 226.

kuulua riidanalaisen oikeussuhteen ulkopuoliselle subjektille.[230] Prosessuaalinen asiavaltuus ei näin ollen tarkoita sen seikan selvittämistä, ovatko jutussa asianosaisina esiintyvät henkilöt prosessin kohteena olevan oikeuden, intressin tai oikeussuhteen tosiasiallisia subjekteja[231], vaan näiden seikkojen selvittäminen aktualisoituu vasta materiaalisen asiavaltuuden tarkastelun yhteydessä varsinaisessa asiatutkinnassa.[232]

Lopuksi ennen siirtymistä materiaalisen asiavaltuuden tarkasteluun on syytä ottaa esiin prosessuaalista asiavaltuutta koskien lyhyt mainінta niin sanotusta prosessimandaattiopista (prosessimandaattikielto), jota tarkastellaan yksityiskohtaisemmin luvussa 7.1. Prosessuaalisen asiavaltuuden kohdalla absoluuttisuudella tarkoitetaan paitsi sitä, että sen puuttuessa kanne on jätettävä tutkimatta, myös sitä, että asianosaiset eivät voi sopimuksin tai yksipuolisin tahdonilmaisuin perustaa prosessimandaattia henkilölle, jolta asiavaltuus todellisuudessa puuttuu. Kukaan ei siis voi (ainakaan lähtökohtaisesti) käydä oikeutta toisen asiassa.[233] Tämä tarkoittaa, että kotimaisessa tieteisopissamme on vastattu kieltävästi riidanalaisen intressin subjektin oikeuteen vapaasti perustaa kolmannelle henkilölle pelkkä prosessuaalinen asiavaltuus eli ”oikean” asianosaisen asema puheena olevaa intressiä koskevassa oikeudenkäynnissä.[234] *Tirkkosen* mukaan järkevä intressi saattaa kuitenkin oikeuttaa siihen, että asiavaltuuskysymys yksittäistapauksessa järjestetään tavallisuudesta poikkeavalla tavalla.[235] Esimerkiksi perimissiirtoa on oikeuskirjallisuudessa luonnehdittu järkevään intressiin perustuvaksi poikkeukseksi prosessimandaa-

---

[230] Oikeussuhteen subjektiuden mukaan määräytyvästä asiavaltuudesta merkitsevät poikkeusta myös ne erityistilanteet, joissa asiavaltuus varsinaisesti kuuluu usealle henkilölle yhteisesti mutta joissa yksikin ao. ryhmän jäsen voi omissa nimissään prosessata ryhmän puolesta (ks. Lappalainen 1995, s. 279).

[231] Ks. Tirkkonen 1933, s. 409.

[232] Prosessuaalinen asiavaltuus / prosessuaalisen asiavaltuuden puuttuminen on pidettävä erossa kanteen aineellisoikeudellisesta hyväksyttävyydestä/hylättävyydestä. Vastaajan vastustaminen perustuu joko prosessuaaliseen tai asialliseen seikkaan. Esittämällä prosessiväitteen vastaaja tähtää siihen, että kanne jätettäisiin muodollisella perusteella eli prosessinedellytyksen puuttumisen vuoksi tutkittavaksi ottamatta. Jos vastaaja sen sijaan perustaa vastustamisensa asiasyihin, hänen tarkoituksenaan on saada kanne hylätyksi (Virolainen 1988, s. 222). Vastaajan väite, että väärä taho esiintyy jutussa kantajana tai että kanne on kohdistettu väärään vastaajaan, ei monestikaan ole asialegitimaation puuttumista tarkoittava prosessiväite vaan asiaväite siitä, ettei kantajalla ole oikeutta saada vastaajaa vastaan kanteen hyväksyvää tuomiota. Prosessiväitteellä tarkoitetaan oikeudenkäynnin asianosaisen väitettä siitä, että prosessinedellytyksen puutteen vuoksi jutun käsittelylle on olemassa prosessineste. Asiaväite sitä vastoin kohdistuu kanteen aineellisoikeudellisiin hyväksymisedellytyksiin. Prosessiväitteen hyväksymisestä seuraa näin ollen jutun tutkimatta jättäminen, asiaväitteen hyväksyminen puolestaan johtaa kanteen hylkäämiseen. (Lappalainen 1995, s. 273–274). Ks. tältä osin myös seuraava luku materiaalisesta asiavaltuudesta.

[233] Ks. Lappalainen – Hupli 2017, s. 416.

[234] Ks. Tirkkonen 1974, s. 322–323; Lappalainen 2001, s. 273.

[235] Tirkkonen 1974, s. 323.

tin kiellosta.[236] Myös tilanne, jossa kolmannelle (muodollisesti oikeussuhteen ulkopuoliselle taholle) on perustettu prosessimandaatti ja tuomioistuin toteaa kolmannella olevan riittävä oikeussuojan tarve asiassa (asiavaltuutta laajentava seikka), voitaneen luokitella niin ikään kuuluvaksi järkevän intressin poikkeuksen piiriin.[237] Vielä on pidettävä mielessä, että prosessimandaattikysymys on erotettava aineellisoikeudellisista järjestelyistä[238] ja prosessuaalisesta edustuksesta[239].

2.3.3 Materiaalinen asiavaltuus varallisuusoikeudellisissa asioissa

2.3.3.1 Materiaalisen asiavaltuuden määrittely ja ero prosessuaaliseen asiavaltuuteen

Materiaalisen asiavaltuuden käsitettä tietääkseni ei ole aiemmin käytetty oikeuskirjallisuudessa. Käytän tässä tutkimuksessa kyseistä käsitettä apukäsitteenä siitä syystä, että haluan korostaa sitä useimmissa varallisuusoikeudellisissa loukkausasioissa olemassa olevaa eroa, joka vallitsee (prosessuaalisen asiavaltuuden perustuessa väitedoktriiniin), kun tarkastellaan kanteen tai hakemuksen tutkimisen edellytyksiä (prosessinedellytykset) *contra* näiden hyväksymisen ja hylkäämisen edellytyksiä (aineellisoikeudelliset asiaedellytykset). Materiaalisessa asiavaltuudessa pyritään selvittämään, onko kantaja tai hakija *de facto* sellainen henkilö tai taho, joka on aineellisoikeudellisesti tarkasteltuna oikeutettu saamaan hyväksyvän ratkaisun asiassa. Varallisuusoikeudellisissa loukkausasioissa kanne tai hakemus useimmiten perustuu tiettyyn kantajalle kuuluvaan – tai kantajalle ainakin väitetysti kuuluvaan – oikeuteen (esim. omistusoikeus[240], yksinoikeus tai käyttöoikeus) tai oikeussuhteeseen (esim. velko-

---

[236] Ks. Tirkkonen 1974, s. 323; KKO 2018:8, kohta 18.

[237] Kyse on siis tilanteesta, jossa oikeussuojan tarve nähdään asiavaltuutta laajentavana seikkana (ks. luku 2.7). Toisaalta voidaan sanoa, ettei tällaisessa tilanteessa sillä seikalla, onko yksityisten tahojen välillä sopimuksin luotu prosessimandaatti, ole ratkaisevaa merkitystä, koska asian siirtyminen asiatutkintaan on ratkennut ennemminkin oikeussuojan tarpeen harkinnan perusteella. Toisaalta voidaan argumentoida, että oikeussuojan tarpeen harkinnassa yhtenä seikkana (asiatutkintaan siirtämistä puoltavana seikkana) voidaan ottaa huomioon mahdollinen prosessimandaatti.

[238] Aineellisoikeudellisina järjestelyinä voidaan pitää esim. vahingonkorvausvaatimusten siirtoja (ks. luku 7.1.2.1).

[239] Prosessimandaatti on eri asia kuin esim. asianajajalle annettu oikeudenkäyntivaltuutus, joka ei siirrä asianosaisasemaa valtuutetulle, vaan valtuutettu prosessaa valtuuttajan nimissä. Prosessimandaatilla valtuutettu ei olisi asianosaisen oikeudenkäyntiavustaja eikä -edustaja, vaan valtuutettu tulisi asianosaisen tilalle ja esiintyisi oikeudessa omissa nimissään (ks. Lappalainen – Hupli 2017, s. 416).

[240] Esim. vahingonkorvauskanteessa kantaja väittää, että vastaaja on vahingoittanut kantajalle kuuluvaa esinettä, jolloin materiaalista asiavaltuutta koskeva tarkastelu koskee sitä, onko kantaja vahingoitetun esineen omistaja. Kuten *Rudanko* (2020, s. 96) toteaa, omistusoikeus on juridinen

missuhde[241]), jolloin kanteen tai hakemuksen hyväksyminen edellyttää sitä, että tuomioistuin voi asettaa kyseisen oikeuden tai oikeussuhteen ratkaisunsa perustaksi. Toisin sanoen silloin kun kantaja tai hakija väittää oikeudenkäynnin kohteena olevan oikeuden kuuluvan itselleen, eli kun asiassa sovelletaan väitedoktriinia, materiaalisessa asiavaltuudessa on kysymys siitä, onko kantaja tai hakija kyseisen oikeuden tosiasiallinen ja aineellisoikeudellisesti oikea subjekti siten kuin hän on väittänyt, eli onko kantaja tai hakija väittämänsä tavoin materiaalisen vaateen tosiasiallinen haltija.

Esimerkiksi jos kantaja väittää hänelle kuuluvaa oikeutta loukatun, materiaalinen asiavaltuus koskee kysymystä siitä, onko kantaja tosiasiassa kyseisen oikeuden haltija. Jos taas prosessuaalinen asiavaltuus ei perustu väitedoktriinin vaan esimerkiksi sellaiseen asiavaltuusnormiin, joka mahdollistaa muun tahon kuin oikeuden varsinaisen haltijan tai subjektin ajaa asiaa ja saada siinä hyväksyvä ratkaisu, materiaalinen asiavaltuus hahmottuu hieman eri tavalla. Esimerkiksi jos erillisen asiavaltuusnormin nojalla kantajana toimiva X panee vireille varsinaisen oikeudenhaltijan Y:n oikeutta koskevan loukkausasian (eli asia koskee sitä, että väitetään kolmannen loukanneen Y:n oikeutta), materiaalisen asiavaltuuden tarkastelu koskee sitä, onko Y tosiasiassa sen oikeuden haltija, jota on väitetty loukatun, eikä siis sitä, onko X kyseisen oikeuden haltija.[242] Asiaa voidaan havainnollistaa seuraavalla esimerkillä.[243]

Väitedoktriini
Kantajana toimivan A:n väite: X on loukannut A:n oikeutta.
– Prosessuaalinen asiavaltuus: Väitetty, että oikeus kuuluu A:lle, eli väitedoktriini täyttyy.
– Materiaalinen asiavaltuus: Onko A tosiasiassa sen oikeuden haltija, jota hän väittää loukatun?

Erillinen asiavaltuusnormi
Kantajana toimivan B:n väite, kun B vetoaa prosessuaalisen asiavaltuutensa perusteena erilliseen asiavaltuusnormiin: X on loukannut A:n oikeutta.

---

käsite mutta myös käypä yleiskielen käsite. Henkilön omistusoikeus tavaraan tarkoittaa sitä institutionaalista tosiasiaa, että kyseinen henkilö omistaa kyseisen tavaran. Tämän tosiseikan selvittämiseksi joudutaan mahdollisesti todistelemaan omistusoikeuden siirtymistapahtumasta (Rudanko 2020, s. 96).

[241] Kuten *Kemppinen* (2006, s. 329) toteaa, velvoiteoikeudessa vaatimuksen esittäjän asia on osoittaa, että jutun kohteeksi otettu saatava kuuluu hänelle.

[242] Näitä koskevia kysymyksenasetteluja tarkastellaan yksityiskohtaisemmin jäljempänä.

[243] Jo tässä yhteydessä on huomautettava siitä, että materiaalisen asiavaltuuden hahmottaminen ei kaikissa tilanteissa ole aivan niin yksiselitteistä kuin väitedoktriini – erillinen asiavaltuusnormi -jaottelu antaa ymmärtää. Kuten jäljempänä tullaan havaitsemaan, materiaalisen asiavaltuuden tarkastelu voi koskea kahtakin eri oikeutta (esim. kantajalle kuuluvaa oikeutta ja siirronantajan oikeutta) silloin kun kyse on ns. korvausvaatimusten siirtokonstruktiosta (ks. tästä tarkemmin jäljempänä luku 7.1.2.1).

– Prosessuaalinen asiavaltuus: Onko B tosiasiassa sellainen toimija, joka voi itsenäisesti ja omissa nimissään saattaa asian vireille erillisen asiavaltuusnormin nojalla, eli onko B:n asema legitimoitu kyseisellä asiavaltuusnormilla?
– Materiaalinen asiavaltuus: Onko A tosiasiassa sen oikeuden haltija, jota on väitetty loukatun?

Prosessuaalisessa asiavaltuudessa on kysymys henkilön suhteesta tiettyyn yksittäiseen oikeudenkäyntiin, materiaalisessa asiavaltuudessa taas on kysymys henkilön materiaalisesta suhteesta tuon oikeudenkäynnin kohteena olevaan oikeuteen tai oikeussuhteeseen. Materiaalisesta asiavaltuudesta muodostuu näin ollen kanteen tai hakemuksen hyväksymisen edellytys[244] – ei siis tutkimisen edellytys, kuten prosessuaalisesta asiavaltuudesta.[245]

Siviiliprosessissa väitetyn intressin relevanssia korostanut *Lahtinen* on todennut, että aineellisen oikeussuhteen (tässä materiaalinen asiavaltuus) osapuolten selvittäminen (prosessuaalisen) asiavaltuuden ratkaisemiseksi johtaisi siihen, että kantajan oikeussuojapyyntöön annettaisiin epäsuora vastaus (prosessuaalista) asialegitimaatiota koskevan päätöksen perusteluissa.[246] Kuten myös *Vihervuori* huomauttaa, (prosessuaalisen) asiavaltuuden rakentaminen väitetyn intressin varaan estää näin ollen päällekkäisyyden pääasiaratkaisuun nähden ja siten loogisen ristiriidan.[247] Edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, että varallisuusoikeudellisissa asioissa prosessuaalisen asiavaltuuden perusteena oleva väitetty intressi on pääsääntöisesti merkittävästi väljempi edellytys kuin materiaalisen asiavaltuuden edellytys.[248] Vaikka asia jo edellä esitetyn perusteella lienee selvä, niin todettakoon vielä, että useimmissa varallisuusoikeudellisissa asioissa kantajan materiaalinen asiavaltuus ei ole tämän pro-

---

[244] Kuten Kärkkäinen (2004, s. 157) toteaa, kanteen hyväksymisen edellytykset kytkeytyvät aineellisen oikeuden sisältöön: ”Aineellisoikeudellisesti kanteen hyväksyminen tarkoittaa, että siitä oikeustosiseikastosta, jonka olemassaolon kantaja pystyy oikeudenkäynnissä osoittamaan, myös seuraa kantajan väittämä aineellisoikeudellinen oikeusseuraamus. Kyse on tällöin kanteen hyväksyttävyyden aineellisoikeudellisista edellytyksistä.” Ks. myös Kaisto 2005, s. 417. Lappalaisen (2001, s. 1) mukaan kantajan kanteen aineellisoikeudellisissa hyväksymisedellytyksissä on kysymys siitä, voidaanko itse kannevaatimusta pitää siviilioikeuden valossa oikeutettuna.

[245] Nähdäkseni vastaavana tilanteena voidaan pitää erääntymis- ja vanhentumiskysymysten luokittelua. Kirjallisuudessa on esim. suorituskanteen osalta pohdittu, onko erääntymis- ja vanhentumiskysymykset luokiteltava prosessuaalisiksi kanteen tutkimisedellytyksiksi vaiko aineellisoikeudellisiksi kanteen hyväksymiskriteereiksi. Nykyään oltaneen yleisesti jälkimmäisellä kannalla. Erääntymis- ja vanhentumiskysymykset ovat *osa itse asiaa* (Lappalainen 1995, s. 363). Samoin materiaalinen asiavaltuus on esim. tekijänoikeuden loukkaustapauksissa nähtävä osana itse asiaa.

[246] Ks. Lahtinen 1955, s. 21–22.

[247] Vihervuori 1991, s. 493.

[248] Tällä tarkoitan, että prosessuaalisen asialegitimaation syntymiseksi riittää pelkkä väite olemassa olevasta oikeudesta tai intressistä (ns. väitedoktriini), kun taas materiaalisen asiavaltuuden selvittäminen edellyttää pääsääntöisesti todistelua materiaalisen asiavaltuuden olemassaolosta ja riittävän näytön esittämistä, jotta kanne tai hakemus voidaan hyväksyä.

sessuaalisen asiavaltuuden *conditio sine qua non*, ellei lainsäädännöstä muuta johdu. Materiaalinen asiavaltuus on siis oma aineellis-yksityisoikeudellinen kysymyksensä, jonka perusteella päätetään, hyväksytäänkö vai hylätäänkö kanne (kokonaan tai osittain), eikä materiaalista asiavaltuutta tule varallisuusoikeudellisissa asioissa sekoittaa prosessuaalisen asiavaltuuskysymyksen ratkaisemiseen. Sanotusta huolimatta oikeuskäytännössä esiintyy erityisesti varallisuusoikeudellisissa asioissa tilanteita, joissa ylemmät oikeusasteet joutuvat palauttamaan asioita alioikeuteen siksi, että alioikeus on perustanut tutkimatta jättämistä koskevan asiavaltuusratkaisunsa materiaaliseen asiavaltuuteen. Näissä tapauksissa on useimmiten ollut kysymys siitä, että alioikeus on katsonut, ettei kantajan väite hänellä olevasta oikeudesta ole pitänyt paikkaansa, ja tähän nojautuen todennut prosessuaalisen asiavaltuuden puuttuvan. Toisin sanoen alioikeus on virheellisesti pitänyt kantajan materiaalista asiavaltuutta kantajan prosessuaalisen asiavaltuuden edellytyksenä.

> HHO 28.2.2013, S 12/2396. Hovioikeus totesi, että käräjäoikeus oli perustanut asiavaltuutta koskevan ratkaisunsa siihen, että X ei ole näyttänyt, että sille olisi siirtynyt kanneoikeus kanteessa tarkoitettujen saatavien perimiseen valtiolta. Hovioikeus katsoi, että kysymyksessä on aineellisoikeudellinen ratkaisu ja että käräjäoikeuden ei olisi tullut jättää kannetta tällä perusteella tutkimatta.
>
> HHO 14.6.2010, S 09/628. Hovioikeus totesi, että käräjäoikeus on jättänyt Y:n kanteen tutkimatta kokonaisuudessaan sillä perusteella, että Y:ltä puuttui asiavaltuus, koska Y ei ollut missään vaiheessa omistanut kanteessa tarkoitettuja tavaramerkkejä. Käräjäoikeuden tuomiosta ilmeni, että Y on käräjäoikeudessa väittänyt olevansa tavaramerkkien omistaja. Hovioikeus totesi, että mainittu väite on niin sanottu asiaväite, jonka paikkansapitävyys yhtiöllä oli oikeus saada tuomioistuimen tutkittavaksi. Tämän vuoksi käräjäoikeuden ei olisi tullut ilmoittamallaan perusteella jättää kannetta tutkimatta, ja asian käsittelyä oli siten jatkettava käräjäoikeudessa.
>
> HHO 2.12.2010, S 10/945. Hovioikeus totesi, että kun Z:n kanne oli perustunut siihen, että se on väittänyt olevansa mallioikeuden haltija ja että W on loukannut sen oikeutta, on Z:lla oikeus omissa nimissään ajaa kysymyksessä olevaa kannetta. Kysymys on siten siitä, onko Z:n vaatimus oikeutettu vai ei. Käräjäoikeuden ei näin ollen olisi mainitsemillaan perusteilla tullut jättää kannetta tutkimatta. Käräjäoikeuden päätös on sen vuoksi kumottava ja asia palautettava käräjäoikeuteen asian käsittelyn jatkamiseksi.

Yllä tarkastellut esimerkkioikeustapaukset osoittavat, että varallisuusoikeudellisissa asioissa prosessuaalinen asiavaltuus ja materiaalinen asiavaltuus on kyettävä pitämään erillään.[249] Tämä korostuu erityisesti niissä tilanteissa, jois-

[249] Yllä tarkastellut tuomioistuinratkaisuesimerkit koskevat muita varallisuusoikeuksia kuin tekijänoikeuksia, joihin sen sijaan palataan jäljempänä. Valituilla tuomioistuinratkaisuesimerkeillä

sa vastaajapuoli esittää prosessiväitteen muotoon puettuja asiavaltuusväitteitä (tällaisten väitteiden ollessa lähes poikkeuksetta asiaväitteitä[250], jotka kohdistuvat kantajan materiaaliseen asiavaltuuteen). Sillä seikalla, että vastaaja mahdollisesti itse käsittää tekemänsä väitteen prosessiväitteeksi, ei ole merkitystä, sillä väite on arvosteltava sisältönsä eikä väitteentekijän tarkoituksen tai väitteelle antaman muodon mukaan.[251] Kun varallisuusoikeudellisissa asioissa kantajapuoli väittää, että hänen vaatimuksensa perustuu hänelle kuuluvaan oikeuteen, ei vastaajan tai muun asianosaisen väite kantajan puuttuvasta asiavaltuudesta ole juuri koskaan prosessiväite[252] vaan lähes poikkeuksetta kanteen tai hakemuksen hyväksymisen edellytyksiin kohdistuva asiaväite.

Ratkaisussa KKO 1982 II 112 pääasiaan vastaamatta B teki väitteen siitä, että kanne oli kohdistettu väärään henkilöön. Kanteen peruste huomioon ottaen väitettä pidettiin jutussa annettavan pääasiaratkaisun aineellisia edellytyksiä eikä oikeudenkäynnin edellytyksiä (prosessuaalista asiavaltuutta) koskevana. Samoin ratkaisussa KKO 1994:125 katsottiin, että A:lla oli oikeus saada tuomioistuimen tutkittavaksi kysymys, oliko B kanteessa väitetyllä

---

on ollut tarkoitus ainoastaan kiinnittää lukijan huomiota siihen, että asiavaltuusongelmat väitedoktriinin tilanteissa koskettavat muitakin varallisuusoikeuksia kuin tekijänoikeuksia.

[250] Prosessitoimesta, jolla vastaaja vaatii kanteen hylkäämistä, käytetään prosessuaalisessa kielenkäytössä usein nimitystä *asiaväite*. Asiaväitteillä pyritään kanteen hylkäämiseen kanteen asiallisessa sisällössä olevan virheellisyyden vuoksi, eli asiaväite kohdistuu kanteen aineellisoikeudellisiin hyväksymisedellytyksiin (Lappalainen 1995, s. 55; Saranpää 2010, s. 73; Jokela 2015, s. 390). Asiaväitteitä ei ole käsiteltävä ratkaisussa prosessiväitteiden tavoin, vaan niihin otetaan vain kanta pääasian ratkaisemisen yhteydessä. Sen korostamiseksi, että tällaisiin asiaväitteisiin on kiinnitetty huomiota, voidaan ratkaisussa kyllä nimenomaan lausua, että sanottu väite on hylätty (Ellilä 1954, s. 67–68). Asiaväitteitä on kolmenlaisia: näyttöväitteitä, oikeusväitteitä ja vastatosiseikkaväitteitä. *Näyttöväitteellä* vastaaja kiistää kanneperusteeksi vedotun tapahtumainkulun todenperäisyyden kokonaan tai joiltakin oikeudellisesti relevanteilta osilta. Näyttöväite kohdistuu tapahtumainkulkuun, ei sen oikeudelliseen arvottamiseen. Kanteessa kuvattu tapahtumainkulku joko pitää tai ei pidä paikkaansa. Jos vastaaja on tapahtumainkulusta samaa mieltä kantajan kanssa mutta katsoo, että oikeusjärjestys ei liitä tapahtumainkulkuun kanteessa vaadittua oikeusseuraamusta, kysymyksessä on *oikeusväite*. Oikeusväitteen esittämällä vastaaja siis väittää, että kantajan laintulkinta on virheellinen. Näyttöväitteen oikeellisuuden tuomioistuin ratkaisee todistelun, oikeusväitteen oikeuslähdeopin ja oikeudellisten argumentaatiosääntöjen perusteella. Kolmas kanteen vastustamistapa on *vastatosiseikkaan* vetoaminen, jolloin vastaajan väittämistaakka ajankohtaistuu. Vastatosiseikkaan vetoamisella tarkoitetaan, että vastaaja vastustamisensa perusteeksi esittää sellaisen uuden oikeustosiseikan asemassa olevan faktan, joka – riitauttamatta kantajan esittämän tapahtumainkulun todenperäisyyttä – saa aikaan (jos sitä pidetään totena) sen, ettei kantajan kanneperusteella ole kantajan väittämää juridista merkitystä. Kun vastaaja vetoaa vastatosiseikkaan, tuomioistuimen tulee tutkia väite, ja siihen on otettava kantaa myös tuomiossa. (Saranpää 2010, s. 73–75. Ks. myös Virolainen 1995, s. 32–33; Lappalainen 1995, s. 389; Jokela 2015, s. 391.)

[251] Ks. mm. Honkasalo 1928, s. 68.

[252] Samoin toteaa Lappalainen (1995, s. 273), jonka mukaan vastaajan väite siitä, että väärä taho esiintyy jutussa kantajana tai että kanne on kohdistettu väärään vastaajaan, ei monestikaan ole asialegitimaation puuttumista tarkoittava prosessiväite vaan asiaväite siitä, ettei kantajalla ole oikeutta saada vastaajaa vastaan kanteen hyväksyvää tuomiota.

perusteella velvollinen korvaamaan hänelle aiheutuneen vahingon, kun B oli kiistänyt sopineensa omaisuuden säilytyksestä A:n kanssa.

Se, vastaako kantajan väite hänelle kuuluvasta oikeudesta tosiasioita ja voimassa olevaa oikeutta, on siis kanteen hyväksyttävyyttä koskeva kysymys, ei oikeudenkäynnin edellytys (prosessinedellytys).[253] Myös yleisesti vastapuolen väitteet siitä, ettei kantajan oikeutensa perusteeksi esittämiä tosiseikkoja ole olemassa tai että esitetyt seikat ovat riittämättömät intressiä synnyttämään, ovat pääasiassa asiaväitteitä, joiden tekeminen ei merkitse kieltäytymistä kanteeseen vastaamisesta vaan kantajan kanteessaan esittämän oikeussuojavaatimuksen lopulliseen hylkäämiseen tähtäävää vastinetta.[254] Vastaavasti myös kantajan perustelut sille, miksi hän on aineellisesti tai yksityisoikeudellisesti oikea taho esittämään vaatimuksia tutkittavana olevassa aineellisoikeudellisessa oikeussuhteessa, on osa kanteen asiallisia perusteita, eli kysymys on niistä seikoista, joihin kantajan on vaatimuksensa perusteeksi vedottava.[255] On huomattava, kuten alla olevasta oikeustapauksesta käy ilmi, että asiaväite materiaalisesta asiavaltuudesta voi dispositiivisissa riita-asioissa prekludoitua.[256]

Ratkaisussa HHO 26.6.2017, S 16/1444 hovioikeus ei ottanut Z:n väitettä väärästä kantajasta huomioon. Z oli hovioikeudessa vaatinut, että X:n kanne tulisi jättää tutkimatta sen vuoksi, että Z:lle luovutetut varat olivat olleet AB Oy:n varoja eikä X:llä ollut sen vuoksi oikeutta vaatia niitä omissa nimissään. Hovioikeus totesi aluksi, että käsillä olevassa velkomusasiassa Z:n väite tarkoitti sitä, että väite väärästä kantajasta on asiaväite eikä se johda kanteen tutkimatta jättämiseen, minkä vuoksi hovioikeus hylkäsi Z:n vaatimuksen kanteen tutkimatta jättämisestä. Tämän jälkeen hovioikeus totesi, että Z:n väite siitä, että varat olivat kuuluneet AB Oy:lle eikä X:llä sen vuoksi ollut oikeutta esittää vaatimuksia, on oikeustosiseikka. Hovioikeus jatkoi perustelujaan toteamalla, että Z ei ollut nimenomaisesti käräjäoikeudessa väittänyt, että varat eivät maksusuoritusten tekemisen aikaan olisi kuuluneet X:lle vaan AB Oy:lle. Kun Z olisi voinut esittää tämän väitteen jo käräjäoikeudessa, hovioikeus ei ottanut sitä huomioon.

Sellaisissa varallisuusoikeudellisissa asioissa, joissa kanteessa tai hakemuksessa esitetyt vaatimukset perustuvat tai väitetysti perustuvat esimerkiksi omistajalle kuuluvaan oikeuteen (esim. omistusoikeus esineeseen tai yksinoikeus tekijänoikeuteen) ja tuon oikeuden loukkaamiseen, eikä sovellettavassa laissa ole

---

253 Hupli 2006, s. 85.
254 Ks. esim. Honkasalo 1928, s. 68.
255 Laukkanen 2004, s. 173.
256 Prosessuaalista asiavaltuutta koskeva prosessiväite ei sen sijaan voi prekludoitua missään tilanteessa. Ehdottomat prosessinedellytykset ovatkin voimassa – ja ne on myös otettava huomioon – koko oikeudenkäynnin ajan, eivätkä ne prekludoidu prosessin aikana, jollei toisin säädetä (ks. Helenius – Linna 2021, s. 75). Ks. prekluusiosta yleisesti esim. Tapanila 2021, s. 320–332.

toisin säädetty, voidaan kantajan materiaalinen asiavaltuus hahmottaa aineellisoikeudellisena esikysymyksenä (ks. tarkemmin jäljempänä luku 2.3.3.3) ennen varsinaista pääasiaratkaisua (ennen kanteen yksityiskohtaisempaa ratkaisemista muilta osin).[257] Tässä merkityksessä kantajan materiaalinen asiavaltuus voidaan siis nähdä sellaisena asiaedellytyksenä, jolla on *erityisen prosessinedellytyksen kaltaisia piirteitä*; mikäli kantajan materiaalinen asiavaltuus puuttuu (ts. kantajan väite hänelle kuuluvasta tai hänellä olevasta oikeudesta ei pidä paikkaansa), voidaan yksinomaan tähän seikkaan nojautuen vetäytyä itse pääasian enemmästä ratkaisemisesta (vetäytyä tutkimasta ja ratkaisemasta muita asiakysymyksiä, joiden ratkaiseminen on suoraan riippuvaista materiaalisesta asiavaltuudesta).[258] Tosin tällöinkin ratkaisu on kanteen hylkääminen joko kokonaan tai osittain, ei tutkimatta jättäminen, koska materiaalinen asiavaltuus on edellä todetuin tavoin nähtävä kanteen hyväksymisen edellytyksenä.[259] Mikäli taas materiaalisen asiavaltuuden katsotaan olevan olemassa (kantajan väite hänelle kuuluvasta oikeudesta pitää paikkansa), jatketaan muiden pääasiaan liittyvien aineellisoikeudellisten asiakysymysten ratkaisemista.

2.3.3.2 Materiaalinen asiavaltuus oikeustosiseikkana sekä sitä koskevan näytön arvioinnista

Kun varallisuusoikeutta koskevassa loukkausasiassa kantaja kanteessaan tai hakija hakemuksessaan vetoaa tiettyyn oikeuteen tai sen olemassaoloon kanteensa tai hakemuksensa perusteena (esim. kantajalle kuuluvaa oikeutta on loukattu)[260], tarkoittaa tämä materiaalisen asiavaltuuden näkökulmasta tarkasteltuna oikeustosiseikkaan/oikeustosiseikastoon vetoamista.[261] Vedotessaan loukkaus-

---

[257] Ks. myös Aalto (1968, s. 181), joka toteaa, että tyypillinen siviilioikeudellinen esikysymys on esim. anastusrikoksen kyseessä ollessa omistusoikeuden olemassaolo.

[258] *Reinikaisen* mukaan prosessinedellytysten jälkeen on pääasian tutkimisen yhteydessä ennen varsinaista lopullista pääasiaratkaisua otettava kanta erityisiin prosessinedellytyksien kaltaisiin asiaedellytyksiin. Näiden merkitys on siinä, että milloin asiaedellytys puuttuu, voidaan yksinomaan tähän nojautuen vetäytyä pääasian enemmästä tutkimisesta. Esimerkkeinä tällaisista asiaedellytyksistä esitetään kirjallisuudessa mm. siviilioikeudellisen vaateen erääntyminen ja eräät määräajat (ks. Reinikainen 1958, s. 15–16). Tässä on vielä huomautettava, että kysymys ei siis ole varsinaisesta erityisestä prosessinedellytyksestä (ks. edellä luku 2.3.4) vaan erityisen prosessinedellytyksen kaltaisesta asiaedellytyksestä. Erityisten prosessinedellytysten puuttuessa kanne jätetään tutkimatta, kun taas materiaalisen asiavaltuuden puuttuessa kanne hylätään kokonaan tai osittain.

[259] Kuten jäljempänä tullaan tarkemmin selvittämään, materiaalista asiavaltuutta koskeva kysymys voidaan ratkaista joko lopullisessa tuomiossa tai oikeudenkäynnin aikana tehtävällä ratkaisulla (välituomiolla).

[260] Esim. OK 5:2:n mukaan haastehakemuksessa on ilmoitettava kantajan yksilöidyn vaatimuksen lisäksi yksityiskohtaisesti mm. ne seikat, joihin vaatimus perustuu. Näillä seikoilla tarkoitetaan välittömästi asiaan vaikuttavia seikkoja, ns. oikeustosiseikkoja (ks. HE 15/1990 vp, s. 49–50). Ks. myös Kaisto 2007, s. 69.

[261] Tosiseikat jaetaan perinteisesti oikeustosiseikkoihin, todistustosiseikkoihin ja aputosiseikkoihin. *Oikeustosiseikka* määritellään yleensä seikaksi, joka voidaan panna välittömästi tuomion

asiassa esimerkiksi omistusoikeuteen, tekijänoikeuteen tai vaikkapa yksinoikeuteen sekä samalla omaan asemaansa tai liitäntään suhteessa puheena olevaan oikeuteen kantaja tekee väitteen sellaisesta asian ratkaisemisen kannalta merkityksellisestä faktasta tai tapahtumasta[262], joka on hänen esittämänsä kanteen tai hakemuksen hyväksymisen kannalta välttämätön (= oikeustosiseikka).[263] Toisin sanoen kun kantaja-hakija vetoaa vaatimuksensa perusteena siihen, että hän on esimerkiksi tekijä, oikeudenhaltija tai käyttöoikeudenhaltija (eli kuvaa asemaansa suhteessa oikeudenkäynnin kohteena olevaan oikeuteen), hän esittää perustelunsa sille, *miksi hän on aineellisesti tai yksityisoikeudellisesti oikea taho esittämään vaatimuksia tutkittavana olevassa aineellisoikeudellisessa oikeussuhteessa*. Tällöin kysymys on, kuten *Laukkanenkin* toteaa, niistä seikoista, joihin kantajan on vaatimuksensa perusteeksi vedottava.[264] Jos loukkausasian perusteena on esimerkiksi se, että kantajalla on tekijänoikeus kanteessa yksilöityyn teokseen, kysymys on siis oikeustosiseikasta, ja tällöin kantajan tekijänoikeudellisesta ”omistussuhteesta” (esim. kantajan asema teoksen tekijänä ja sen suhde tekijänoikeuteen) muodostuu ratkaiseva oikeustosiseikka.

Toisinaan esimerkiksi omistusoikeuden yhteydessä puhutaan niin sanotun kompleksisen tai institutionaalisen oikeustosiseikan käsitteestä. Kompleksiset oikeustosiseikat koostuvat useista osatekijöistä (konkreettisesta faktasta). Esimerkiksi omistusoikeuden syntyminen on prosessikäsityksessä hajotettu osiin normitasolla. Lähtökohtaisesti riittävänä voidaan pitää, että haastehakemuksessa ilmoitetaan kompleksinen oikeustosiseikka, kuten omistusoikeus, mutta jos omistusoikeus riitautetaan, tulee ilmoittaa konkreettiset tosiseikat, jotka sitten ovat todistelun kohteena.[265] *Kaiston* mukaan varallisuusoikeuksien käsitteitä voidaan pitää yhteisnimityksenä kaikille niille konkreettisille oikeustosiseikoille, jotka voimassa olevan oikeuden mukaan perustavat henkilölle tietyksi varallisuusoikeudeksi (esim. saamisoikeus tai omistusoikeus) kutsutun oikeusaseman.[266] Varallisuusoikeuden alalla on Kaiston mukaan luontevaa lähteä sii-

---

perustaksi, *todistustosiseikka* kertoo muun tosiseikan olemassaolosta, ja *aputosiseikka* kertoo esim. todistustosiseikan luotettavuudesta (Rudanko 2020, s. 46).

[262] Tällöin kysymys on siitä, että kantaja ei vetoa pelkästään esim. tekijänoikeuteen, vaan hän vetoaa nimenomaan omaan asemaansa suhteessa tekijänoikeuteen (oikeusasema tekijänoikeuteen nähden), ja tällainen asema voi olla se, että kantaja on itse tekijä, oikeuksien siirronsaaja (esim. taloudellisten yksinoikeusfunktioiden luovutuksensaaja) tai käyttöoikeudenhaltija (kantaja on saanut luovutuksen seurauksena itselleen taloudellisia yksinoikeusfunktioita). Tällöin kaikki sellaiset kuvaukset, joilla kuvataan kantajan suhdetta loukkauksen kohteena olevaan oikeuteen, ovat oikeustosiseikkoja.

[263] Myös hakemusasiassa hakijan on esitettävä ne oikeustosiseikat, joihin hänen hakemuksensa perustuu (ks. esim. Niemi-Kiesiläinen 1995, s. 122).

[264] Ks. Laukkanen 2004, s. 173. Faktan sanotaan olevan välittömästi relevantti, kun sen olemassaolo on vaaditun oikeusseurauksen välttämätön edellytys, ja tällaisesta faktasta käytetään nimitystä oikeustosiseikka (Lappalainen 1995, s. 56).

[265] Ks. Leppänen 1998, s. 131–132 ja 204–205; Vaitoja 2014, s. 79–80.

[266] Kaisto 2007, s. 71.

tä, että varallisuusoikeuksista puhuttaessa viitataan tietynlaisiin oikeusasemiin eli oikeusseuraamustasoon. Ainakin väittämistaakkaa tarkasteltaessa voidaan sen sijaan katsoa, että varallisuusoikeuksiin vedottaessa itse asiassa tarkoitetaan tiettyihin oikeustosiseikkoihin vetoamista.[267] Kaisto esittää seuraavanlaisen esimerkin:

> ”Ajatellaan tilannetta, jossa A omistaa taideteoksen, jonka hän on aikanaan ostanut huutokaupasta. Taideteos tuhoutuu B:n tietynlaisen menettelyn vuoksi. A nostaa kanteen, jossa hän vetoaa siihen, että B on tuottamuksellisesti aiheuttanut vahinkoa A:n omistamalle esineelle. A vetoaa nimenomaisesti seikkoihin, jotka riittävät konstituoimaan tuottamuksen. Täytyykö A:n vedota myös siihen, että hän omistaa taideteoksen sillä perusteella, että hän on aikanaan ostanut sen huutokaupasta?”[268]

Kaisto vastaa esittämäänsä kysymykseen niin, että yleensä ensi vaiheessa, ennen vastapuolen kiistämistä, riittää vetoaminen tarkastellun kaltaiseen käsitteeseen. Esimerkiksi vahingonkorvausasiassa riittää, että kantaja ilmoittaa ”omistavansa” vahingoittuneen esineen; jos vastaaja riitauttaa kantajan omistusoikeuden, kantajan on vedottava omistusoikeuden perustaviin konkreettisiin seikkoihin.[269] Samoin on esimerkiksi tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa katsottava olevan riittävää, kuten edellä esitettiin, että kantaja tai hakija yleisellä tasolla vetoaa siihen, että hän on esimerkiksi teoksen ”tekijä”, ”oikeudenhaltija”, ”yksinoikeudenhaltija”, ”käyttöoikeudenhaltija” tai vaikkapa ”moraalisten oikeuksien haltija”. Nähdäkseni tärkeintä on, että kantaja tai hakija jollain tapaa kuvaa asemaansa suhteessa siihen oikeuteen (olkoon tuo oikeus sitten esim. yksinoikeus, moraalinen oikeus tai käyttöoikeus), jota väitetään loukatun. Tässä esityksessä ei siten problematisoida kompleksisen oikeustosiseikan käsitettä eikä operoida sillä vaan lähdetään yksinkertaisesti siitä, että materiaalinen asiavaltuus voidaan käsittää oikeustosiseikaksi.[270]

---

[267] Kaisto 2007, s. 71–72 alaviite 64.
[268] Kaisto 2007, s. 94.
[269] Kaisto 2007, s. 94. Ks. myös Leppänen 1998, s. 135.
[270] Myös Virolainen (1988, s. 321) puhuu materiaalisesta oikeustosiseikasta, tosin puhevallan yhteydessä: ”*Viittaan tässä yhteydessä KKO:n ratkaisuun 1985 II 24, joka ei tosin koske absoluuttisen prosessinedellytyksen, vaan viran puolesta huomioon otettavan materiaalisen oikeustosiseikan (= puhevallan menetystä) käsittelyä, mutta josta ilmenevää oikeusohjetta voidaan analogisesti soveltaa myös prosessuaalisten kysymysten tutkintaan.*” Todettakoon, että tapauksessa KKO 1985 II 24 tuomioistuin ei saanut ratkaista dispositiivista riitajuttua viran puolesta huomioon otettavalla puhevallan menetystä koskevalla perusteella varaamatta asianosaiselle tilaisuutta selvityksen esittämiseen, vaikka väitettä puhevallan menetyksestä ei ollut tehty. Vielä selvyydeksi todettakoon, että materiaalinen asiavaltuus ei ole dispositiivisissa asioissa kovinkaan usein sellainen oikeustosiseikka, joka tulee ottaa viran puolesta huomioon, vaan jutun luonteella ja dispositiiviseen asiaan mahdollisesti liittyvällä indispositiivisella elementillä on tässä ratkaiseva merkitys. Esim. tapauksessa KKO 1985 II 24 viran puolesta huomioon ottaminen johtui seuraavasta perusteluissa todetusta seikasta: ”*Takauksen liitännäisestä luonteesta johtuen takaajan*

Oikeustosiseikkojen ottaminen tuomion perusteeksi edellyttää, että niihin nimenomaisesti vedotaan eli oikeustosiseikkaan kohdistuva väittämistaakka täytetään.[271] Väittämistaakasta säädetään OK 24:3.2:ssä, jonka mukaan dispositiivisessa asiassa tuomiota ei saa perustaa sellaiseen seikkaan, johon asianosainen ei ole vaatimuksensa tai vastustamisensa tueksi vedonnut. Indispositiivisissa asioissa taas katsotaan, että kantajalla on niissäkin väittämistaakka perustosiseikastosta eli seikoista, joita ilman kannetta ei voida hyväksyä.[272] *Vaitoja* toteaa, että jaottelu dispositiivisiin ja indispositiivisiin juttuihin on epätäsmällinen useassakin suhteessa, muun muassa mikäli sillä yritetään ilmaista väitteenvaraisten tai ilman väitettä huomioon otettavien seikkojen esiintymistä.[273] Esimerkiksi väittämistaakka dispositiivisissa asioissa ei ole poikkeukseton, vaan näissä saattaa esiintyä sellaisia seikkoja, joiden suhteen asianosaisilla ei ole määräämisoikeutta.[274] Yhteenvetona voidaan kuitenkin todeta, että kantajan väittämistaakka kattaa kanteen perustosiseikaston eli seikat, joiden nojalla kannevaatimus voidaan vähimmillään hyväksyä.[275] Materiaalinen asiavaltuus on

---

suorituksella saattaa kuitenkin olla vaikutuksia myös takaajan ja päävelallisen väliseen suhteeseen kuin myös, mikäli takaajia on useita, muiden takaajien asemaan. Tuomioistuimella on siten aihetta viran puolesta selvittää velkojan mahdollinen puhevallan menetys takaajaa vastaan varaamalla velkojalle tilaisuus selvityksen esittämiseen."

[271] Saranpää 2010, s. 39. Väittämistaakalla on merkitystä myös todistelun rajoittajana: näytön esittäminen muista kuin riitaisista seikoista on dispositiivisissa riita-asioissa kielletty (Saranpää 2010, s. 39). Vaikka väittämistaakka ei ole periaate, sillä on liityntä siviiliprosessioikeuden johtaviin periaatteisiin: määräämisperiaatteeseen, käsittelymenetelmään ja kontradiktoriseen periaatteeseen (Saranpää 2010, s. 54).

[272] Ks. mm. Virolainen 1995, s. 270 ja 288. Poikkeusasemassa indispositiivisissakin asioissa ovat siis kanteen perusteena olevat tosiseikat, ns. kanneperusteet. Kanneperusteiden ilmoittaminen on yleensä edellytys sille, että kanne katsotaan riittävästi yksilöidyksi. Kantajalla on näistä seikoista aina väittämistaakka (ks. Koulu 1989, s. 126–127; Saranpää 2010, s. 60).

[273] Vaitoja 2014, s. 106.

[274] Vaitoja 2014, s. 25. Myös osa hakemusasioista on sekatyyppisiä, ts. niissä on sekä dispositiivisia että indispositiivisia piirteitä (relatiivinen dispositiivisuus). Tällaisissa asioissa asiaan osallisten sopimusvapautta on rajoitettu niiltä osin kuin tuomioistuimen valvottavana on myös julkinen intressi tai muun kuin asiaan osallisten etu (Linna 2009, s. 34). Tuomioistuin voi poikkeuksellisesti perustaa tuomion johonkin oikeustosiseikkaan ilman vetoamislausumaakin. Tuomioistuimen viran puolesta huomioon ottamiin indispositiivisiin oikeustosiseikkoihin liittyy julkinen intressi, josta asianosaiset eivät voi disponoida. Kun tuomio perustetaan viran puolesta johonkin indispositiiviseen oikeustosiseikkaan, tuomio ei kuitenkaan saa tulla asianosaisille yllätyksenä. Tuomioistuimen tulee käyttää informatorista prosessinjohtoa ja varata asianosaisille mahdollisuus lausua seikan johdosta (Saranpää 2010, s. 52).

[275] Saranpää 2010, s. 61. Mitä sitten tulee vastaseikkojen huomioimiseen viran puolesta indispositiivisissa asioissa, tässä yhteydessä voidaan lyhyesti viitata *Virolaiseen*, jonka mukaan käytännössä tuomioistuimen mahdollisuudet uusien vastatosiseikkojen huomioon ottamiseen ovat kuitenkin yleensä rajoitetut, ja huomioon ottaminen tuleekin kysymykseen lähinnä vain siinä tapauksessa, että uusi seikka tavalla tai toisella ilmenee oikeudenkäynnissä esitetystä aineistosta. Asianosaisen on siis yleensä ainakin mainittava seikasta tai tuotava se jollakin muulla tavalla prosessissa esille, jotta tuomioistuimella olisi aihetta ryhtyä sitä lähemmin tutkimaan. Myös indispositiivisiin juttuihin pätee tosiseikkojen suhteen sama havainto kuin dispositiivisissa asioissa; asianosaiset tietävät itse parhaiten, mitä aineistoa heidän väliseensä juttuun on saata-

siviilioikeudellisissa loukkausasioissa juuri tällainen perustosiseikasto, johon kantajan tai hakijan on vedottava, jotta hänen vaatimuksensa voitaisiin hyväksyä. Nähdäkseni varallisuusoikeudellisessa loukkausasiassa on vaikea kuvitella sellaista tilannetta, jossa kantaja onnistuneesti täyttää väitedoktriinin mutta ei samalla onnistuisi täyttämään materiaalista asiavaltuutta koskevaa väittämistaakkaa.

Oikeustosiseikka, johon on asianmukaisesti vedottu, voidaan ottaa tuomion perusteeksi kolmessa tapauksessa. Ensinnäkin oikeustosiseikka voi olla notorinen. Toiseksi asianosaisen vastapuoli voi tunnustaa oikeustosiseikan. Näissä tapauksissa näytön esittämistä ei edellytetä. Kolmanneksi oikeustosiseikka voidaan ottaa tuomion perusteeksi, jos siitä esitetään riittävä näyttö.[276] Seuraavassa tarkastellaan lyhyesti kahta jälkimmäistä tilannetta eli oikeustosiseikan tunnustamista ja riittävän näytön vaatimusta. Kun kysymys on myöntämisestä tai tunnustamisesta, dispositiivisissa riita-asioissa asianosaiset voivat prosessitoimillaan syrjäyttää todistelun tarpeen[277], jolloin tuomio perustetaan kannevaatimuksen myöntämiseen tai yksittäisen seikan tunnustamiseen.[278] Toisin sanoen lähtökohtaisesti dispositiivisissa jutuissa myöntäminen ja tunnustaminen korvaavat todistelun ja sitovat tuomioistuinta, jonka ei tarvitse viran puolesta kontrolloida prosessitoimien oikeellisuutta.[279] Indispositiivisissa jutuissa, joissa aineellisen totuuden painoarvo on suurempi, tunnustus ei sen sijaan sido

---

vissa. Tämä seikka rajoittaa selvästi tuomioistuimen virallistoimintoisuuden merkitystä (Virolainen 1988, s. 338).

[276] Saranpää 2010, s. 39.

[277] Nimenomaisen tunnustuksen lisäksi todistelun tarpeellisuuden poistaa dispositiivisessa riita-asiassa asianosaisten todettu yksimielisyys (Rudanko 2020, s. 472).

[278] Vastaaja voi tunnustaa jonkin sellaisen kantajan esittämän seikan, joka ei välttämättä olekaan totta. Tästä voi luonnollisesti seurata, että kanne hyväksytään vaikka kantajalla ei itse asiassa olisikaan väittämäänsä oikeutta (ks. Rudanko 2020, s. 472).

[279] Tämä on siis lähtökohta. On kuitenkin muistettava, että aivan mitä tahansa ei voida pätevästi tunnustaa edes dispositiivisessa jutussa. Tunnustusta ei voida pitää tuomioistuinta sitovana, jos se havaitaan sisällöltään mahdottomaksi, notorisesti vääräksi tai muuten selvästi ja riidatta totuudenvastaiseksi (ks. laajemmin Halila 1950, s. 180–193. Ks. myös Lappalainen 2001, s. 149; Kaisto 2007, s. 94–95; Jokela 2015, s. 197; Rudanko 2020, s. 472.). *Saranpää* on oikeuskirjallisuuteen viitaten todennut, että asianosaisen tunnustus jonkin esineen ”omistamisesta” sitoo dispositiivisessa jutussa tuomioistuinta, koska muuten tuomioistuimen tulisi viran puolesta kontrolloida, onko käsillä institutionaalisia oikeustosiseikkoja konstituoivia faktoja: vaikka vastaaja tunnustaisi vahingonkorvausjutun kantajan olevan vahingoitetun esineen omistaja, kantajaa pitäisi vaatia vetoamaan saantonsa konkretisoiviin seikkoihin ja näyttämään ne. Tällaisen velvollisuuden asettaminen olisi omiaan aiheettomasti kangistamaan prosessia, koska asianosainen ei tunnustane vahingokseen seikkoja, jotka eivät pidä paikkaansa. Kaiston (2007, s. 94) mukaan esim. tilanteessa, jossa kantaja ei ole kyseessä olevan irtaimen esineen omistaja ja tuomioistuin tietää tämän (esim. aiemmin samassa tuomioistuimessa käydyn omistusoikeusriidan vuoksi), tuomioistuin ei voi ottaa kantajan väitettyä omistusoikeutta päätöksensä perustaksi, vaikka vastaaja ei olisikaan kiistänyt omistusoikeutta. Myös jäljempänä tarkastellaan eräitä esimerkkitilanteita, joissa dispositiivisessa asiassa kantajan materiaalisen asiavaltuuden tunnustavan vastapuolen tunnustukselle ei voida antaa merkitystä.

tuomioistuinta, vaan tuomioistuimen tulee harkita, mikä vaikutus asianosaisen tunnustuksella on todisteena.[280] Edellä lausutusta huolimatta indispositiivisissakin jutuissa tunnustamisen todistusvaikutus tosin voi olla vahva.[281] On kuitenkin muistettava, että oli juttutyyppi sitten luonnehdittavissa dispositiiviseksi, semi-indispositiiviseksi[282] tai indispositiiviseksi, tuomioistuimen ei pidä missään tilanteessa perustaa tuomiota sellaiseen tunnustukseen, joka havaitaan sisällöltään mahdottomaksi, selvästi vääräksi tai totuudenvastaiseksi.[283]

Lisäksi huomiota on kiinnitettävä siihen, että myöntämiseltä ja tunnustamiselta edellytetään, että prosessitoimesta selvästi ilmenee asianosaisen myöntämis- tai tunnustamistarkoitus. Suomessa ei siis noudateta vastustamis- tai kiistämistaakkaa.[284] Tästä seuraa ennen kaikkea se, että asianosaisen laiminlyöntiä kiistää jokin seikka ei voida pitää sen tunnustamisena. Pelkkä kiistämättä jättäminen ei siis tee kyseisestä seikasta riidatonta eikä oikeuta perustelujen laiminlyöntiin.[285] Kuten *Saranpää* toteaa, tämä merkitsee sitä, että ”vaikeneminen ei ole myöntymisen merkki”; eri asia on, että vaatimuksen perusteiden kiistämättä jättämisellä katsotaan voivan olla todistusvaikutusta perusteiden olemassaolon puolesta.[286] Kiistämistaakka ei kuitenkaan ole merkityksellinen ensisijaisesti näytön arvioinnin vaan prosessin kohteen kannalta. Valmistelussa tuomioistuimen pitää selvittää vastapuolen suhtautuminen asianosaisen vetoamaan oikeustosiseikkaan. Jollei asianosaisen vastapuoli nimenomaisesti kiistä jotakin seikkaa, tuomioistuimen tulee kyselyoikeutta käyttämällä tiedustella tämän suhtautumista siihen. Jollei tämä lausu seikasta mitään, tuomioistuimen pitää varata vastapuolelle mahdollisuus esittää kyseisestä seikasta näyttöä, jos tällä on seikkaan kohdistuva todistustaakka.[287] Edellä lausuttu johtaa siihen, että koska kiistämistaakkaa ei oikeudessamme vakiintuneesti ole pidetty voimassa olevana oikeutena ja esitettyä oikeustosiseikkaa ei siten automaattisesti pidetä

---

[280] Saranpää 2010, s. 46; Jokela 2015, s. 198. Kuten *Linna* toteaa, hakemusasiat ovat valtaosin siinä mielessä indispositiivisia, etteivät asiaan osalliset voi määrätä oikeusvaikutusten syntymisestä (ks. tarkemmin Linna 2009, s. 165–166).

[281] Saranpää 2010, s. 46.

[282] Riita-asiat ja hakemusasiat voivat olla sekatyyppisiä eli sisältää sekä indispositiivisia että dispositiivisia piirteitä (ks. esim. Saranpää 2010, s. 12).

[283] Lappalainen 2001, s. 149; Saranpää 2010, s. 47.

[284] Ks. mm. Virolainen 1995, s. 280; Lappalainen 1995, s. 404; Kärkkäinen 2004, s. 30; Kaisto 2005, s. 420; Saranpää 2010, s. 48; Jokela 2015, s. 197 ja 522. Kärkkäisen (2004, s. 301) mukaan koska kiistämistaakka ja vastustamistaakka liittyvät varsin tiiviisti yhteen, on niiden välillä vaikea nähdä muuta kuin systemaattinen ero. Ks. tarkemmin vastustamistaakan ja kiistämistaakan eroista Kärkkäinen 2004, s. 301 ja erityisesti siellä alaviitteessä 133 mainittu kirjallisuus.

[285] Jokela 2015, s. 512.

[286] Saranpää 2010, s. 48. Ks. myös Virolainen 1988, s. 245.

[287] Saranpää 2010, s. 49. Dispositiivisissa jutuissa väittämistaakka on todistelun kannalta tärkeässä asemassa, koska sen avulla selvitetään riitakysymykset. Näytön kartoittamiseen on johdonmukaista ryhtyä vasta kun riitakysymykset ovat selvillä – silloin tiedetään, mistä seikoista todistelun esittäminen on tarpeen (Saranpää 2010, s. 91).

paikkansapitävänä, kanne voidaan viran puolesta hylätä, vaikka vastaaja ei olisi lausunut kantajan vetoamasta oikeustosiseikasta mitään. Näin ollen käytännössä tämä johtaa myös siihen, että vastaajan ei tarvitse aina nimenomaisesti vastustaa kannetta, jotta kanne voitaisiin hylätä.[288]

Kuten edellä todettiin: jos oikeustosiseikan notorisuus tai tunnustaminen ei ole käsillä, kantajan on esitettävä riittävä näyttö oikeustosiseikasta, jotta se voidaan ottaa tuomion perusteeksi. OK 17:2.2:ssä on yleissäännös riita-asiassa vaadittavan näytön vahvuudesta.[289] Seikan asettaminen tuomion perustaksi edellyttää säännöksen mukaan, että (näyttövelvollinen) asianosainen on esittänyt siitä uskottavan näytön. OK 17:2.4:ssä puolestaan todetaan, että OK 17:2.2:n yleissäännöksestä poiketaan, jos laissa toisin säädetään[290] tai asian laatu sitä vaatii[291].[292] Näytön riittävyyden arvioinnissa on kysymys siitä, todistaako käytettävissä oleva todistusaineisto riittävällä varmuudella tai todennäköisyydellä todistelun kohteena viime vaiheessa olevasta oikeustosiseikastosta. Tästä riippuu, voidaanko kanteessa tai vastineessa väitetty oikeustosiseikka panna tuomion perusteeksi.[293] Tuomioistuimen on siis päätettävä, onko todistusharkinnassa saavutettu väitetyn oikeustosiseikan olemassaolosta niin korkea todennäköisyys, että kyseinen oikeustosiseikka voidaan asettaa tuomion perusteeksi, vai jääkö riittävyyskriteerien edellyttämä todistelun uskottavuustaso saavuttamatta, jolloin ratkaisussa päädytään siihen, ettei oikeustosiseikkaa ole olemassa. Näytön riittävyyden arviointi on siis normatiivinen kysymys, sillä se tehdään soveltaen todistustaakkaa[294] ja näyttökynnyksen[295] korkeutta koskevia

---

[288] Kärkkäinen 2004, s. 301.

[289] Voidaan huomauttaa, että sanamuotonsa mukaan pykälä koskee sekä dispositiivisia että indispositiivisia riita-asioita. Esitöissäkin lähdetään siitä, että todistustaakka ja näyttökynnys säännellään samalla tavalla kummankin tyyppisissä riita-asioissa (HE 46/2014 vp, s. 46; Rautio – Frände 2020, 34).

[290] Kuten Lappalainen ja Rautio (2017, s. 729) toteavat, yksityisoikeudellisesta lainsäädännöstä löytyy lähinnä säännöksiä, joissa näyttökynnykseksi on asetettu alempi, 50 %:n todennäköisyyden (niukastikin) ylittävä näyttövaatimus (saattaa todennäköiseksi, todennäköiset perusteet, todennäköiset syyt).

[291] Toiseksi uskottavan näytön vaatimuksesta poiketaan asian laadun vaatimuksesta. Asian laatua harkittaessa voidaan kiinnittää huomiota samoihin näkökohtiin kuin todistustaakan jakautumisessa: aineellisen oikeuden tarpeisiin, kokemusperäiseen todennäköisyyteen ja näyttömahdollisuuteen (ks. Lappalainen – Rautio 2017, s. 729).

[292] Lappalainen – Rautio 2017, s. 729.

[293] Virolainen – Martikainen 2010, s. 287–288.

[294] Näytön riittävyyden tuomioistuin ratkaisee soveltamalla todistustaakkanormeiksi kutsuttuja oikeusohjeita. Ne osoittavat, kumpi asianosainen kussakin tilanteessa kantaa riskin riittävän näytön puuttumisesta ja kuinka korkeaa todennäköisyyttä riittävältä näytöltä vaaditaan (Lappalainen 2001, s. 307). Soveltaessaan todistustaakkasääntöjä tuomari joutuu siis ottamaan kantaa sekä siihen, kummalla asianosaisella on todistustaakka, että siihen, kuinka vahvaa näyttöä asianosaiselta vaaditaan näyttövelvollisuudesta selviytymiseksi (Lappalainen – Rautio 2017, s. 712).

[295] Tärkeässä asemassa näytön riittävyyspohdinnassa on näyttökynnys eli sellainen abstraktinen todennäköisyysaste, joka oikeustosiseikasta esitetyn näytön kokonaisnäyttöarvon on ylitettävä, jotta tuomioistuin voisi ottaa seikan tuomion perusteeksi (Virolainen 1995, s. 44; Saranpää 2011,

normeja. Tällöin tuomioistuin vertaa todistusharkinnan empiiristä lopputulosta eli asianosaisen faktaväitteen todennäköisyysastetta siihen, millaista näyttöä laki riittävältä näytöltä vaatii.[296] Kun todistustaakka on kantajalla ja kantaja ei esitä lainkaan näyttöä tai ei esitä riittävää näyttöä oikeustosiseikasta (tässä materiaalisesta asiavaltuudesta), kantaja häviää jutun, koska asia jää ainoastaan väitteiden varaan.[297] Tässä yhteydessä ei ole mahdollista puuttua yleisellä tasolla laajemmin näytön arviointiin (eli todistusharkinnan, näytön riittävyydestä päättämisen ja todistustaakan jaon ongelmiin) liittyviin kysymyksiin, vaan lähtökohdaksi asetetaan materiaalisen asiavaltuuden osalta se, että näyttövelvollisuus oikeuden olemassaolosta asetetaan kantajalle tai hakijalle, joka vetoaa kyseisen oikeuden olemassaoloon.[298]

2.3.3.3 Materiaalinen asiavaltuus esikysymyksenä

Edellä todettiin, että materiaalista asiavaltuutta voidaan pitää tietynlaisena aineellisoikeudellisena esikysymyksenä ennen varsinaista pääasiaratkaisua (ennen kanteen yksityiskohtaisempaa tutkimista muilta osin). On kuitenkin syytä tarkastella lähemmin, mitä tämän esityksen yhteydessä tarkoitetaan käsitteellä *esikysymys* ja miten tämä omaksumani käsitys suhtautuu aiemmin kirjallisuudessa esitettyyn. Aluksi on todettava, että lainsäädännössämme ei ole mitään yleissäännöksiä esikysymysten tutkimisesta ja että oikeuskirjallisuudessa esikysymys-termin rinnalla ja synonyyminä esiintyvät usein termit ennakkokysymys ja ennakkoluonteinen kysymys.[299] Esi- eli ennakkokysymyksillä on

---

s. 513). Saranpää (2011, s. 513) tarkoittaa kokonaisnäyttöarvolla näyttöarvoa, joka päänäytöllä mahdollisen vastanäytön jälkeen on (ks. päänäytön ja vastanäytön käsitteistä esim. Saranpää 2011, s. 513–514). Näytön riittävyyttä pohdittaessa arvioidaan, onko todistusteemasta esitetty päänäyttöä ja riittääkö kokonaisnäyttöarvo mahdollisesta vastanäytöstä huolimatta seikan ottamiseen tuomion perusteeksi. Jollei kokonaisnäyttöarvo tuomioistuimen mielestä ylitä näyttövaatimusta, seikan on katsottava jääneen näyttämättä. Näyttökynnysnormin katsotaankin täsmentävän todistustaakkaa määrittämällä, miten raskaaksi tämä muodostuu (Saranpää 2011, s. 514).

[296] Virolainen – Martikainen 2010, s. 273.

[297] Asianosaisen pitää täyttää todistustaakka; muutoin tuomioistuin katsoo seikan jääneen näyttämättä ja ratkaisee jutun hänen vahingokseen (Halila 1955, s. 10; Saranpää 2011, s. 507). Asianosaisen tulee aina esittää perusnäyttö todistustaakkaansa kuuluvista seikoista, jos niistä on riitaa eikä kysymys ole poikkeuksellisesti notorisista seikoista. Jollei perusnäyttöä esitetä, todistustaakan rasittama asianosainen häviää jutun näytön puuttuessa (Saranpää 2011, s. 508).

[298] Hakemusasioiden osalta voidaan todeta, että myös todistelussa noudatetaan OK 8:13:n viittaussäännöksen perusteella soveltuvin osin OK 17 luvun säännöksiä. OK 17:2.1:n mukaan riita-asiassa kantajan tulee näyttää toteen ne seikat, jotka tukevat kannetta. Jos puolestaan vastaaja tuo esiin jonkin hänelle edullisen seikan, on hänenkin vahvistettava se todisteilla. Hakemusasioiden osalta tämä tarkoittaa hakijan velvollisuutta näyttää toteen, että hakemuksen hyväksymiselle laissa säädetyt edellytykset täyttyvät. Muu asiaan osallinen voi puolestaan kiistää edellytysten täyttymisen ja esittää kantaansa tukevaa näyttöä (Linna 2009, s. 165).

[299] Ks. termien käytöstä erityisesti Aalto 1965, s. 232 alaviite 14; Jokela 1983, s. 408 alaviite 1. Myös termi ”välikysymys” on joskus esiintynyt vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa (ks. Rekola 1958, s. 614).

vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa useimmiten tarkoitettu sellaisia oikeuskysymyksiä, joiden tietyssä tuomioistuimessa tai hallintomenettelyssä vireillä olevaa pääasiaa tutkittaessa havaitaan olevan sellaisessa kausaalisessa yhteydessä pääkysymyksen kanssa, että ne on ratkaistava ennen pääkysymyksen lopullista selvittämistä mutta jotka toisaalta oikeudellisen luonteensa puolesta kuuluvat toisenlaisessa kuin pääkysymyksen suhteen käytettävässä viranomaismenettelyssä tutkittaviksi.[300] Toisaalta myös lyhyempiä määritelmä on esitetty, esimerkkinä *Tirkkosen* määritelmä, jonka mukaan kysymys on leimattava ennakkoluonteiseksi siinä tapauksessa, että sen selvittämisestä riippuu itse päävaatimuksen ratkaiseminen.[301]

Esi- ja ennakkokysymyksillä on yllä esitetyn perusteella siis yleensä tarkoitettu sellaista tilannetta tai asetelmaa, jossa asiaa ratkaiseva tuomioistuin joutuu ennen – sen toimivaltaan kuuluvan – pääasian ratkaisemista ottamaan kantaa sellaiseen oikeudelliseen kysymykseen, joka normaalisti ratkaistaisiin toisessa prosessilajissa. Asia voidaan ilmaista myös siten, että esikysymys- ja ennakkokysymystoimivallan tarkoituksena on mahdollistaa ylitykset eri prosessilajien ja lainkäyttölinjojen välillä.[302] Tässä esityksessä esikysymyksellä ei

---

[300] Rekola 1958, s. 614; Aalto 1965, s. 233; Jokela 1983, s. 408. Kuten Koulu (2016, s. 207–208) toteaa, ennakkoluonteisuuden käsite on tapana sitoa siihen, mitä materiaalisen kiistakysymyksen ratkaiseminen toimivaltaisessa tuomioistuimessa vaatii. Jonkinlaisen kausaaliyhteyden on siis vallittava ennakkokysymyksen ja annettavan pääasiaratkaisun välillä.

[301] Tirkkonen 1974, s. 128.

[302] Koulu 2016, s. 205–207. Pääsääntöisesti kukin tuomioistuin on oikeutettu ratkaisemaan omat esikysymyksensä itse. Toisinaan saattaa kuitenkin lainsäädännöstä löytyä erillisiä ns. esikysymyksen tutkintakieltoja, jolloin pääkysymyksen ratkaisuun oikeutettu viranomainen ei ole oikeutettu ratkaisemaan esikysymyksenä olevaa seikkaa. Tällöin pääkysymystä tutkivalla viranomaisella ei yleensä ole muuta mahdollisuutta kuin lykätä pääkysymysprosessi odottamaan esikysymyksen osalta annettavaa ratkaisua (Aalto 1965, s. 236–237. Ks. myös Reinikainen 1956, s. 159). Immateriaalioikeudellisena esimerkkinä tällaisesta tutkintakiellosta voidaan esittää vanhan tavaramerkkilain (7/1964) 44 §. Ao. pykälän 1 momentin mukaan ”Jos jutussa joka koskee rekisteröintiin perustuvan tavaramerkkioikeuden loukkaamista, vastaaja väittää, että rekisteröinti on mitätön, eikä asia ole heti ilmeinen, määrätköön oikeus hänelle ajan rekisteröinnin mitättömäksi julistamista koskevan kanteen ajamiseksi eri oikeudenkäynnissä; älköön päätöstä jutussa annettako, ennen kuin kysymys rekisteröinnin pätevyydestä on lopullisesti ratkaistu. Jos kannetta ei ole määrätyssä ajassa pantu vireille, ratkaiskoon oikeus jutun väitteestä huolimatta.” Pykälää kuitenkin muutettiin sisällöltään lakien 100/2013 ja 107/2013 voimaantulon myötä, eikä nykyisessä tavaramerkkilaissa (544/2019) ja oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetussa laissa (100/2013) enää ole vastaavaa säännöstä (ks. erityisesti viimeksi mainitun lain 20 §). Nykyään mitättömäksi julistamista koskevan kanteen nostaminen ei siis enää pysäytä loukkauskanteen käsittelyä, ellei markkinaoikeus erityisestä syystä päätä keskeyttää tämän kunnes mitättömäksi julistamista koskeva vastakanne on lopullisesti ratkaistu. Eräänlaisena tutkintakieltona voidaan nähdä myös ratkaisussa KKO 2007:52 esillä ollut tilanne. Yhtenä kysymyksenä sanotussa ennakkopäätöksessä aktualisoitui kysymys tapaturmaeläkkeen määrän alentamisen merkityksestä työnantajan vahingonkorvausvelvollisuuden kannalta. Tapauksessa A vaati työnantajaltaan vahingonkorvauksena saamatta jääneen työansion ja tapaturmaeläkkeen välistä erotusta. KKO kuitenkin katsoi hovioikeuden tavoin, että A:n kanne oli ennenaikainen siltä osin kuin työkyvyn alentumaa ja tapaturmaeläkkeen määrää koskeva valitus oli lainvoimaisesti ratkaisematta. Vaikka

kuitenkaan tarkoiteta eri prosessilajien välillä tapahtuvaa tarkastelua (kahden oikeudenkäynnin välinen suhde), vaan esikysymystarkastelu ankkuroidaan saman prosessilajin ja saman oikeudenkäynnin sisällä vaikuttavaan esi- ja pääkysymystason tarkasteluun.[303] Toisin sanoen katson, että esikysymyksen ja pääkysymyksen suhde saattaa vallita silloinkin, kun kysymys on saman prosessilajin sisällä tapahtuvasta tarkastelusta, ja myös tällöin voidaan siis käyttää käsiteparia esikysymys ja pääkysymys. Tehdäkseni kuitenkin eroa perinteiseen esikysymys ja ennakkokysymys -käsitykseen ja terminologian käyttöön tarkoitan jäljempänä ennakkokysymyksellä ainoastaan tilanteita, joissa on kysymys eri prosessilajien välillä tapahtuvasta tarkastelusta. Vastaavasti esikysymyksellä tarkoitan ainoastaan saman prosessilajin (tässä siviiliprosessin) sisällä tapahtuvaa pääkysymys- ja esikysymystarkastelua.

Kuten voidaan havaita, edellä on operoitu käsitteillä pääkysymys ja esikysymys ilman että niiden välistä suhdetta on sen tarkemmin täsmennetty. Pääkysymyksellä tarkoitetaan tässä yhteydessä kantajan tuomioistuimeen osoittamaa pyyntöä saada tietynsisältöinen tuomio. Esikysymyksen ratkaisu taas tekee mahdolliseksi toisen kysymyksen, itse kannevaatimuksen, ratkaisun (pääkysymyksen): se ei siten ole itsetarkoitus sinänsä, vaan vain keino päätarkoituksen, tuomion, saavuttamiseksi. Esikysymys ei voi kuitenkaan olla mikä tahansa kysymys, joka ilmenee tuomioistuimessa, vaan ainoastaan sellainen kysymys, jonka ratkaisun avulla pääkysymys voitaisiin ratkaista. Esikysymyksen syntymisen edellytyksenä on pääkysymyksen olemassaolo; toisaalta esikysymys on ratkaistava aina ennen pääkysymyksen ratkaisua.[304] Esikysymyksen ja pääkysymyksen välillä vallitsee siten molemminpuolinen riippuvuussuhde, ja esikysymys-käsitteellä on elinoikeus ainoastaan mikäli se on funktiosuhteessa pääkysymykseen. Edelleen esikysymys-käsitteen sisäpuolella on erotettavissa erityyppisiä tilanteita. On mahdollista erottaa esimerkiksi yhtäältä prosessioikeudellisia ja toisaalta materiaalisen oikeuden aloihin kuuluvia kysymyksiä. Materiaaliset esikysymykset voivat olla luonteeltaan siviilioikeudellisia, rikosoikeudellisia, hallinto-oikeudellisia tai kansainvälisen oikeuden alaan kuuluvia kysymyksiä.[305]

KKO ei muuttanut tuomiota siltä osin kuin kanne oli hylätty ennenaikaisena, se lausui, että asia oli otettava myös siltä osin käsiteltäväksi, jos toisessa prosessissa vireillä ollut valitus ratkaistaan lainvoimaisesti palautetun jutun käsittelyn ollessa yhä vireillä (ks. erityisesti Saranpää 2011, s. 504 alaviite 2).

[303] Ks. Jokela 1983, s. 409–410, joka toteaa, että on huomattava sellainen prosessioikeudellisissa tutkimuksissa yleensä huomioon ottamatta jäänyt erityispiirre, että vesiasian ja itsenäisenä kysymyksenä yleisen tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvan asian välillä saattaa vallita ennakko- ja pääkysymyksen suhde silloinkin, kun asiat ovat molemmat samaa prosessin lajia, esim. riitakysymyksiä.

[304] Kuten edellä jo kävi ilmi: mikäli esikysymystä ratkaistaessa päädytään siihen, että kantajan materiaalinen asiavaltuus puuttuu, voidaan yksinomaan tähän nojautuen vetäytyä itse pääasian/pääkysymyksen enemmästä tutkimisesta (vetäytyä muista asiakysymysten tutkimisista ja ratkaisemisista, jotka ovat suoraan riippuvaisia materiaalisesta asiavaltuudesta).

[305] Ks. Aalto 1965, s. 233–234 alaviite 15.

Edellä lausutun perusteella on tässä esityksessä tarkasteltavaa materiaalista asiavaltuutta pidettävä varallisuusoikeudellisissa loukkausasioissa pääsääntöisesti (siviilioikeudellisena) aineellisena esikysymyksenä.[306] Materiaalinen asiavaltuus voi kuitenkin esiintyä kanteessa myös pääkysymyksenä tai yhtenä pääkysymyksistä (so. itsenäisenä vaatimuksena).[307] Kuten todettu, materiaalinen asiavaltuus esiintyy useimmiten pelkästään esikysymyksen asemassa, jolloin erillistä vahvistusvaatimusta sen osalta ei ole esitetty eikä myöskään tulla esittämään oikeudenkäynnin aikana (tällöin kanteessa ei itsessään ole kysymys materiaalisesta asiavaltuudesta).[308] Lisäksi on mahdollista, että materiaalinen asiavaltuus on aluksi esikysymysasemassa mutta se myöhemmin oikeudenkäynnin kestäessä nostetaan asianosaisten toimenpiteiden seurauksena pääkysymystasolle.[309] Niissä tilanteissa, joissa materiaalinen asiavaltuus on jo alun perin pääkysymystasolla tai se myöhemmin nostetaan pääkysymystasolle, tuomioistuin ratkaisee materiaalista asiavaltuutta koskevan vaatimuksen ja lausuu tästä tuomiolauselmassaan. Sen sijaan tilanteissa, joissa materiaalinen asiavaltuus esiintyy vain esikysymystasolla, materiaalista asiavaltuutta koskevasta ratkaisusta ei tule mainintaa tai viittausta tuomiolauselmaan, vaan siitä lausutaan ainoastaan tuomion perusteissa.[310] Tällä jaottelulla on merkitystä muun muassa kanteenmuutossääntöjen, välituomion antamisen ja oikeusvoiman kannalta.

Lähtökohtaisesti kannetta ei saa muuttaa oikeudenkäynnin aikana. OK 14:2.1:ssä säädetään kuitenkin kolmesta tilanteesta, joissa kantaja voi oikeudenkäynnin aikana hyväksyttävästi muuttaa kanteensa alkuperäisiä kanne-

---

306 Toisinaan kysymys materiaalisesta asiavaltuudesta saattaa kuitenkin nousta pääkysymyksen asemaan, jolloin materiaalinen asiavaltuus ei luonnollisestikaan esiinny esikysymyksenä ko. pääkysymyksen osalta.

307 Useimmiten kysymys on erillisestä vahvistuskanteesta. Toki materiaalinen asiavaltuus voi esiintyä myös omana vaatimuksenaan esim. suorituskanteen yhteydessä. Todettakoon tässä, että jos asiassa on vireillä materiaalista asiavaltuutta koskeva erillinen vahvistuskanne (eikä sitä ole vielä ratkaistu) ja tämän jälkeen on pantu vireille samaa oikeutta koskeva suorituskanne, on perustelua jäädä odottamaan ensimmäisen kanteen ratkaisua (tällöin ns. ennakkoluonteinen kysymys) ennen kuin otetaan kantaa jälkimmäiseen kanteeseen. Ks. myös Reinikainen 1956, s. 161.

308 Jotta materiaalista asiavaltuutta voitaisiin ylipäätään pitää esikysymyksenä, niin edellytetään, että se joko on viran puolesta tutkittava kysymys tai on noussut riitaiseksi kysymykseksi. Jos taas materiaalista valtuutta on pidettävä riidattomana seikkana eikä sitä myöskään erikseen tutkita viran puolesta, se ei lainkaan nouse esikysymysasemaan.

309 Ennen kuin esikysymystasolta voidaan siirtyä pääkysymystasolle, on asianosaisen tätä vaadittava. Tuomioistuin ei siis ryhdy tällaiseen menettelyyn oma-aloitteisesti vaan ainoastaan asianosaisten vaatimuksesta. Useimmiten taas asianosaiset esittänevät vaatimuksensa vain siinä tapauksessa, että on olemassa tosiasiallinen intressi saada tuomio jonkin tietyn yksityisoikeudellisen oikeussuhteen osalta (ks. Aalto 1968, s. 184). Materiaalisen asiavaltuuden siirtyminen pääkysymystasolle voi tapahtua kumuloinnilla (samaan aikaan vireillä oleva vahvistuskanne), vastakanteella tai OK 14:2.1:n 2 kohdan perusteella.

310 Voidaan sanoa, että kun materiaalinen asiavaltuus on pääkysymystasolla, kysymys on kannevaatimuksista, ja kun materiaalinen asiavaltuus on esikysymystasolla, kysymys on kanteen perusteista (oikeustosiseikka).

vaatimuksia. Materiaalisen asiavaltuuden sekä pää- ja esikysymysasetelman kannalta mielenkiinto kohdistuu näistä 14:2.1:n 2 kohdan poikkeukseen, jossa säädetään, että kantajalla on oikeus vaatia vahvistettavaksi sellainen oikeussuhde, joka asianosaisten välisessä oikeudenkäynnissä on riitainen ja jonka ratkaisemista asian muun osan ratkaiseminen edellyttää.[311] Jos vastaaja kiistää kantajan materiaalisen asiavaltuuden olemassaolon (asia muuttuu riitaiseksi), kantajalle annetaan mahdollisuus muuttaa alkuperäisen kanteen vaatimuksiaan – ilman erillisen vahvistuskanteen nostamista – lisäämällä siihen uusi vahvistusvaatimus hänen materiaalisen asiavaltuutensa olemassaolosta. Mikäli asiassa turvaudutaan OK 14:2.1:n 2 kohdan tarjoamaan mahdollisuuteen, voidaan sanoa, että kysymys materiaalisesta asiavaltuudesta nousee oikeudenkäynnin aikana esikysymystasolta pääkysymystasolle. OK 14:2.1:n 2 kohdan mukainen vaatimus tulee pääsääntöisesti kuitenkin esittää viimeistään valmistelun aikana, sillä OK 14:2.2:n perusteella oikeudenkäynnin edettyä pääkäsittelyyn saadaan muutos tehdä vain, mikäli se ei johda asian viivästymiseen.[312] Sanotun lainkohdan mukaan tällaista vaatimusta ei voida myöskään tehdä enää ylemmässä tuomioistuimessa.

Materiaalinen asiavaltuus on riita-asioissa usein sellainen kysymys, että se on ratkaistavissa välituomiolla.[313] Antamalla välituomio materiaalisesta asiavaltuudesta voidaan välttyä jutun lopputuloksen kannalta turhalta todistelulta ja saavuttaa muutenkin prosessiekonomisia säästöjä.[314] Eri asia on, että käytännössä harvemmin nousee esille tilanteita, joissa annetaan erillinen ratkaisu puheena olevasta kysymyksestä välituomiolla. Tyypillisempää on, että materiaalinen asiavaltuus ratkaistaan samalla kun tuomioistuin kokonaisuudessaan ratkaisee jutun. Mikäli kysymys materiaalisesta asiavaltuudesta kuitenkin ratkaistaan välituomiolla, on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, onko kysy-

---

[311] Vahvistettavia ovat ainoastaan sellaiset kysymykset, joissa käytännössä voidaan nostaa myös erillinen vahvistuskanne. Hallituksen esityksessä (HE 15/1990 vp, s. 102–103) mainitaan esimerkkinä säännöksessä tarkoitetusta asiasta vuokrasaamista koskeva riita, jossa vuokranantaja vaatii vuokralaiselta maksamatta jääneitä vuokria. Jos asiaa käsiteltäessä syntyy erimielisyyttä vuokrasopimuksen olemassaolosta, vuokranantaja voi ehdotetun säännöksen perusteella vaatia, että tuomioistuin antaa vahvistustuomion vuokralaista velvoittavan sopimuksen olemassaolosta.

[312] Vasta pääkäsittelyssä esitetty vaatimus, vaikka se sinänsä olisikin sallittu kanteenmuutos, on jätettävä tutkimatta, jos sen tutkiminen viivyttää pääkäsittelyä. Tutkimatta jättämisestä ei aiheudu kantajalle kuitenkaan lopullista oikeudenmenetystä, koska uusia vaatimuksia voidaan ajaa myöhemmin uudella kanteella (ks. HE 15/1990 vp, s. 103; Lappalainen 1995, s. 409).

[313] Ilmaus ”usein” viittaa tässä siihen, että kysymys on riita-asiasta (eikä esim. hakemusasiasta tai rikosasiasta) ja että asianosaiset ovat halukkaita siihen, että materiaalinen asiavaltuus ratkaistaan välituomiolla.

[314] Toki on myönnettävä, että joissakin loukkausasioissa materiaalista asiavaltuutta ei ole mahdollista erottaa muusta todistelusta siten, että saavutettaisiin merkittäviä säästöjä. Lisäksi voidaan huomauttaa siitä, että jos juttu ei ole alun perinkään kovinkaan laaja, niin erillisen välituomion antaminen saattaa monissa tilanteissa vain lisätä kaikkien prosessisubjektien, tuomioistuin mukaan lukien, työtaakkaa.

myksessä välituomio erillisestä kannevaatimuksesta (OK 24:6.1) vai välituomio kannevaatimuksen sisällä (OK 24:6.2). OK 24:6:n 1 momentin tapauksessa välituomio merkitsee *Lappalaisen* mukaan kumulaation purkamista peräkkäistuomioin, ja 2 momentissa taas on kyse varsinaisesta välituomiosta kanteen ”sisällä”. Kummassakin tapauksessa välituomion antamisen edellytyksenä on, että välituomiolla ratkaistava vaatimus tai seikka (kanneperusteeseen liittyvä riitaisuus) on asianosaisten välillä riitainen.[315] Välituomiota koskeva OK 24:6 sisältää siis säännökset kahdentyyppisestä välituomiosta, ja merkille pantavaa on, että näissä on erityyppinen muutoksenhakumenettely ja että oikeusvoimavaikutukset saattavat poiketa toisistaan.

Silloin kun materiaalinen asiavaltuus esiintyy pääkysymystasolla (itsenäisenä vaatimuksena), se on mahdollista ratkaista OK 24:6.1:n mukaisella välituomiolla. Välituomion antaminen tällaisessa tilanteessa luonnollisesti edellyttää, että asiassa on esitetty myös muita kannevaatimuksia ja että kysymys materiaalisesta asiavaltuudesta on ratkaistava ennen näitä muita vaatimuksia (materiaalinen asiavaltuus on tällöin ennakkoluonteisessa asemassa suhteessa muihin kannevaatimuksiin).[316] OK 24:6.1:n mukainen välituomio voidaan antaa asianosaisten vastustuksesta huolimatta myös viran puolesta. Kyseinen 1 momentin mukainen välituomio on kanteeseen annettuna ratkaisuna tavalliseen tapaan muutoksenhakukelpoinen. Tuomioistuin voi tällöin määrätä, että asian käsittelyä muilta osin jatketaan vasta sen jälkeen, kun välituomio on saanut lainvoiman.[317] Toisin sanoen mikäli materiaalinen asiavaltuus on itsenäisen kannevaatimuksen asemassa (vahvistuskannevaatimus sen olemassaolosta / negatiivinen vahvistuskannevaatimus sen ei-olemassaolosta), siihen saadaan hakea erikseen muutosta.

Esikysymystasolla esiintyvä materiaalinen asiavaltuus on ratkaistavissa OK 24:6.2:n mukaisella välituomiolla – ei siis OK 24:6.1:n tarkoittamalla välituomiolla. OK 24:6.2:n mukainen välituomio ratkaisee aina tietyn oikeussuhteen olemassaolon/ei-olemassaolon.[318] Tämä niin sanottu varsinainen välituomio tarkoittaa siis tuomioistuimen sitovaa välikannanottoa kanteen perusteen tai osaperusteen pitävyydestä. Tällöin välituomiota voidaan luonnehtia kanneperustetta koskevaksi vahvistustuomioksi, jonka pohjalta lopullisen kan-

---

[315] Lappalainen 2001, s. 374. Ks. myös Jokela 2015, s. 538–539; HE 154/1990 vp, s. 32–34.

[316] *Lappalainen* toteaa, että oikeuskäytännössä ei ole kovin yleistä, että esim. suorituskannetta ajava jutun kantaja esittäisi samassa yhteydessä kanneperusteen hyväksyttävyyttä koskevan vahvistuskanteen. Toisaalta esim. patenttioikeudessa vahvistuskanteet ovat varsin paljon käytetty kannetyyppi, joskaan positiivinen vahvistuskanne ei liene kovin tavallinen, paitsi ehkä välituomion yhteydessä (ks. Norrgård 2004, s. 1063). Mahdollista tämä siis on – myös, niin kuin edellä jo ilmeni, siten että tällainen vahvistuskanne/-vaatimus esitetään OK 14:2.1:n 2 kohdan perusteella oikeudenkäynnin aikana ilman uutta haastetta (ks. myös Lappalainen 2001, s. 374–375).

[317] Lappalainen 2001, s. 376; Jokela 2015, s. 539.

[318] Lappalainen 2001, s. 377.

teen kohtalo ratkeaa.[319] OK 24:6.2:ssä tarkoitettu välituomio, toisin kuin OK 24:6.1:n mukainen välituomio, voidaan kuitenkin antaa vain asianosais(t)en pyynnöstä.[320] OK 24:6.2:n mukaisen välituomion luonne prosessin sisäisenä väliratkaisuna heijastuu myös muutoksenhakuun. Säännöksen mukaan tällaiseen välituomioon saadaan hakea erikseen muutosta vain, jos asian käsittely muilta osin on ratkaisun johdosta tarpeetonta eli jos kanne lopullisesti kaatuu jo välituomiovaiheeseen ja tulee sen vuoksi kokonaan hylätyksi. Tällöin on muutoksenhaun tietenkin oltava mahdollista. Sen sijaan jos välituomio todella jää väliratkaisuksi ja oikeudenkäynti jatkuu välituomion pohjalta, saadaan välituomioon hakea muutosta vasta haettaessa muutosta asian lopulliseen ratkaisuun. Koska välituomion vaikutukset tällöin rajoittuvat jutun sisälle, on laissa päädytty kieltämään oikeus erilliseen muutoksenhakuun. Järjestely on samanlainen kuin tilanteessa, jossa asianosaisen tekemä prosessiväite on hylätty.[321]

Edellä on käsitelty pää- ja esikysymyksen roolia OK 14:2.1:n ja 24:6:n yhteyksissä. Tarkastelu on tapahtunut yksinomaan riita-asian näkökulmasta, ja tältä osin hakemusasioista ei ole vielä lausuttu erikseen.[322] Hakemuslainkäytön ja riita-asian käsittelyn välillä on se merkittävä ero, että riita-asiassa saadaan tarvittavat yksityisoikeudelliset seikat tutkia ennakkoluonteisena kysymyksenä ilman eri kanteen nostamista, kun taas hakemusasiassa tämä ei ole sallittua.[323] On kuitenkin tässä yhteydessä huomattava se jo edellä lausuttu seikka, että tässä esityksessä ennakkoluonteinen kysymys ja esikysymys eivät tarkoita samaa asiaa. Kun puhutaan esikysymyksistä tämän esityksen tarkoittamassa merkityksessä, voidaan myös hakemusasiassa ratkaisun (päätös) perustetasolla ottaa kantaa ja lausua materiaalisesta asiavaltuudesta. Luonnollisesti tällainen argumentointi hakemusasian päätöksen perusteissa ei saa itsenäistä oikeusvoimavaikutusta, mutta samalla tavoin kuin riita-asian ollessa kysymyksessä[324] voidaan hakemuksen enemmästä tutkimisesta/ratkaisemisesta vetäytyä, mikäli materiaalisen asiavaltuuden tutkinnassa päädytään siihen, että ma-

---

[319] Jos tuomioistuin välituomioratkaisussaan päätyy siihen, ettei materiaalista asiavaltuutta ole olemassa, kanne ”kaatuu” jo tähän välituomiovaiheeseen ja jutun jatkokäsittelylle ei ole perusteita.

[320] Välituomio OK 24:6.2:ssä tarkoitetussa tapauksessa edellyttää jommankumman asianosaisen pyyntöä ja pääsääntöisesti myös toisen asianosaisen suostumusta. Vain erityisestä syystä välituomio on tällöin annettavissa vastoin toisen asianosaisen tahtoa. Erityinen syy antaa välituomio vastoin asianosaisen tahtoa voisi olla käsillä esim. jos näyttää ilmeiseltä, että kanne tulee välituomion johdosta lopullisesti hylätyksi ilman jatkovaiheen enempää käsittelyä (Jokela 2015, s. 539. Ks. myös Lappalainen 2001, s. 376–377).

[321] Lappalainen 2001, s. 380.

[322] Muistutukseksi todettakoon, että hakemuslainkäyttö luetaan siviiliprosessiin tämän laajassa merkityksessä, koska hakemuksen kohteena on yksityisoikeudellinen intressi. Tässä suhteessa hakemusasiat kuuluvat samaan kategoriaan kuin riita-asiat (ks. Linna 2009, s. 13).

[323] Tirkkonen 1974, s. 121; Linna 2009, s. 14.

[324] Materiaaliseen asiavaltuuteen tällaisessa tapauksessa otettu kanta ei saa oikeusvoimaa pääkysymyksen ulkopuolella.

teriaalinen asiavaltuus puuttuu (ts. hakemus voidaan hylätä tähän nojautuen). Riita-asian käsittelyyn nähden on kuitenkin erona se, että materiaalisen asiavaltuuden ollessa esikysymyksen asemassa hakemusasiassa kysymystä ei ole mahdollista erikseen ratkaista ”välituomiolla”, vaan esikysymystarkastelu jää hakemusasiassa aina lopulliseen ratkaisuun.

Materiaalista asiavaltuutta ei ole mahdollista käsitellä pääkysymystasolla hakemusasiassa tai erikseen nostaa sitä pääkysymystasolle hakemusasian käsittelyn yhteydessä erillisellä vaatimuksella. Hakemusasiassa ei siis voida siis soveltaa OK 14:2.1:n 2 kohdan sääntelyä[325] eikä myöskään antaa OK 24:6:n mukaista ”välituomiota” esikysymyksestä[326] ja siltä pohjalta jatkaa hakemusasian käsittelyä. Jos asianosainen haluaa hakemusasiaan liittyvän materiaalisen asiavaltuuskysymyksen ratkaistuksi pääkysymystasolla ja siitä edelleen oikeusvoimaisen ratkaisun, asianosaisen tulee normaaliin tapaan nostaa tätä koskeva erillinen kanne. Kuten *Linna* toteaa, oma kysymyksensä sen jälkeen, kun tällainen erillinen kanne on nostettu, on se, onko asioilla (hakemusasia ja riita-asia) keskenään sellainen yhteys, että ne voidaan käsitellä yhdessä.[327] Hakemusasia voidaan nimittäin käsitellä ”samassa oikeudenkäynnissä” toisen asian kanssa OK 8:9:ssä säädetyillä edellytyksillä. OK 8:9.l:n mukaan riita-asian yhteydessä on mahdollista käsitellä hakemusasia ja päinvastoin, jos a) asioilla on yhteys keskenään ja b) niiden käsitteleminen yhdessä käy haitatta päinsä. Kumulaation edellytyksenä ovat siis samanaikaisesti materiaalinen asiayhteys ja prosessuaalinen tarkoituksenmukaisuus.[328] Materiaalisen asiavaltuuden ollessa kysymyksessä on selvää, että tällainen yhteys on olemassa.

2.3.4 Asiavaltuuteen läheisesti liittyvästä terminologiasta siviiliprosessin alalla

Asiavaltuus ja asialegitimaatio. Käsitteet asiavaltuus ja asialegitimaatio ilmenevät erityisesti siviiliprosessissa ja sitä koskevassa oikeuskirjallisuudessa, joskin niitä toisinaan käytetään rikosprosessinkin puolella.[329] Edellä on tarkasteltu

---

[325] Lisäksi voidaan todeta, että OK 14:2.1:n 2 kohta rakentuu valmistelun ja pääkäsittelyn rajanvedolle, jollaista hakemusasiassa ei ole (Linna 2009, s. 192).

[326] Tuomioistuimella ei ole hakemusasian käsittelyn kestäessä mahdollisuutta mennä kokonaan erillisellä vahvistustuomiotyyppisellä välituomiolla ratkaisemaan hakemusasiaan liittyvää kysymystä materiaalisesta asiavaltuudesta.

[327] Ks. Linna 2009, s. 14.

[328] Linna 2009, s. 187–188. Hakemusasian käsittely yhdessä muun asian kanssa ei muuta hakemusasiaa siksi asiatyypiksi, jonka yhteydessä se käsitellään. Hakemusasia, joka käsitellään riita-asian tai rikosasian yhteydessä, ei siis muutu riita- tai rikosasiaksi vaan pysyy hakemusasiana. Tuomioistuimen harkinnassa on myös se, kumpaan suuntaan hakemusasia ja riita-asia kumuloidaan (Linna 2009, s. 189).

[329] Asialegitimaatiokäsitteen käyttö on yleensä rajoitettu koskemaan vain siviiliprosessioikeutta (Tirkkonen 1945, s. 177).

asiavaltuus- eli asialegitimaatiokäsitteen[330] niin sanottua kaksoismerkitystä varallisuusoikeudellisissa asioissa. Tarkastelussa on tehty ero prosessuaalisen (ks. luku 2.3.2) ja materiaalisen (ks. luku 2.3.3) asiavaltuuden/-legitimaation välillä. Tässä esityksessä käytetään jäljempänä edellä selostettuun jakoon perustuvaa tarkastelunäkökulmaa. Käytettäessä termiä *prosessuaalinen asiavaltuus/-legitimaatio* tai pelkästään *asiavaltuus/-legitimaatio* tarkoitetaan ainoastaan luvussa 2.3.2 esitettyä käsitystä, jolloin asiavaltuus nähdään kanteen tutkimisen edellytyksenä.[331] Sen sijaan puhuttaessa *materiaalisesta asiavaltuudesta/-legitimaatiosta* tarkoitetaan ainoastaan luvussa 2.3.3 esitettyä käsitystä, jolloin asiavaltuus nähdään kanteen hyväksymisen edellytyksenä. Toisin sanoen ellei erikseen painoteta kysymyksessä olevan materiaalinen eli aineellinen käsitys asiavaltuudesta, niin asiavaltuudesta puhutaan yksinomaan siinä merkityksessä kuin se on nykylainopissamme varallisuusoikeudellisissa asioissa käsitetty ja niin kuin se on luvussa 2.3.2 määritelty.

Kanneoikeus ja kannevalta. Asialegitimaation ja -valtuuden synonyymeinä tai rinnakkaisilmauksina käytetään usein termejä kanneoikeus ja kannevalta. Kanneoikeus ja kannevaltuus -käsitteet, toisin kuin asialegitimaatio ja asiavaltuus -käsitteet, esiintyvät erilaisissa aineellisissa säännöksissä.[332] Sen sijaan lainvalmisteluaineistoissa[333] ja oikeuskäytännössä[334] esiintyvät sekä asiavaltuus/-legitimaatio että kanneoikeus/-valta -käsitteet. Kanneoikeus ja kannevalta eivät kuitenkaan ole käsitteinä täysin identtisiä asialegitimaatio ja asiavaltuus -käsitteiden kanssa, sillä ensiksi mainittuja käsitteitä käytetään myös aineellisoikeudellisessa merkityksessä kuvaamaan subjektiivisen oikeuden säilymistä *contra* menettämistä (esim. ”kanneoikeutensa säilyttääkseen...”, ”on menettänyt kannevaltansa”), siis elementtiä itse ratkaistavassa asiassa.[335] Termit

---

[330] Po. käsitteillä ei ole keskinäistä merkityseroa, vaan niitä käytetään toistensa synonyymeinä.

[331] Samoin puhuttaessa hakemis- tai hakijalegitimaatiosta tässä esityksessä (ks. tarkemmin luku 8.2.2.1) tarkoitetaan ainoastaan prosessuaalista asiavaltuutta.

[332] Kanneoikeus-käsite esiintyy n. 20:ssä laissa (hakusanalla ”kanneoikeu*” https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/), ja kannevalta-käsite esiintyy n. 5:ssä laissa (hakusanalla ”kanneval*” https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/). Tarkastelussa ei tässä yhteydessä ole tutkittu aineellisten säännösten sisältöä ja/tai prosessuaalista kontekstia.

[333] Asiavaltuus-käsite esiintyy n. 10:ssä hallituksen esityksessä (hakusanalla ”asiavaltuu*” https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/), asialegitimaatio n. 5:ssä hallituksen esityksessä (hakusanalla ”asialegitimaatio*” https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/), kanneoikeus-käsite n. 110:ssä hallituksen esityksessä (hakusanalla ”kanneoikeu*” https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/) ja kannevalta n. 30:ssä hallituksen esityksessä (hakusanalla ”kanneval*” https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/). Haku on kohdistettu ainoastaan hallituksen esityksiin. Tarkastelussa ei tässä yhteydessä kuitenkaan ole tutkittu hallitusten esitysten sisältöä ja/tai prosessuaalista kontekstia.

[334] Kaikkien käsitteiden osalta löytyy useita osumia (ks. https://www.finlex.fi/fi/oikeus/).

[335] Lappalainen 1995, s. 273–274. Ks. myös Jokela 2012, s. 41–42. Samoin *Huplin* mukaan kanneoikeus on meillä asiavaltuutta/-legitimaatiota laajempi käsite: se kattaa prosessuaalisen merkityksen ohella myös riidan kohteena olevan vaateen voimassaolon esim. kanneaikojen perusteella (Hupli 2006, s. 36 alaviite 5). Myös Ruotsissa kanneoikeus (talerätt) -käsitettä käytetään kaksoismerkityksessä (ks. esim. Klintberg 1994, s. 195).

kanneoikeus ja kannevalta voidaan tällöin nähdä kaksoiskäsitteenä, ja tällaista kaksinaisuutta ei ole kotimaisessa siviiliprosessioikeudellisessa kirjallisuudessa liitetty (prosessuaaliseen) asialegitimaatio/-valtuus-käsitteeseen.[336] Kanneoikeus/kannevalta-termejä ei nimenomaisesti mainita laissa eikä kotimaisissa prosessioikeuden oppikirjoissa siviiliprosessia koskevana prosessinedellytyksenä.[337] Kun siviiliprosessioikeudellisessa kirjallisuudessa puhutaan prosessinedellytyksistä tässä kontekstissa, käytetään siis pääasiassa vain termejä asialegitimaatio ja asiavaltuus.[338] Sikäli kuin tässä esityksessä käytetään jäljempänä termiä kanneoikeus/kannevalta, tarkoitetaan sillä ainoastaan samaa kuin prosessuaalisella asiavaltuudella tarkoitetaan tässä esityksessä.[339]

Puhevalta ja puheoikeus. Puhevallan eli puheoikeuden käsite on *per se* hyvin laaja.[340] Puhevalta-käsitteellä ei siviiliprosessissa ole tyhjentävää määritelmää lainsäädännössä[341], vaan käsitteen sisältö on muodostunut ja muodostuu oikeuskäytännön ja -kirjallisuuden perusteella. Siviiliprosessioikeuden puolella puhevalta voidaan *Huplin* tavoin määritellä oikeudeksi esittää vaatimuksia, perusteluja ja näyttöä tuomioistuimelle.[342] Vaikka siviiliprosessioikeudellisissa asioissa puhevalta on oikeusjärjestelmässämme tavallisesti sillä, jolla on asiavaltuus tai kanneoikeus asiassa, niin puhevallan käyttöön oikeutettujen piiri – joka on siis eri asia kuin asianosaispiiri – ei yksinomaan määräydy tällä tai asianosaisuuden

---

[336] Käsitykseni mukaan useimmiten – niin oikeuskirjallisuudessa (lähinnä silloin, kun kyse on ei-prosessioikeudellisesta oikeuskirjallisuudesta) ja -käytännössä kuin lainsäädännössäkin – asiavaltuuden ja kanneoikeuden katsotaan pääosin merkitsevän samaa asiaa. Mikäli kanneoikeutta käytetään sen aineellisoikeudellisessa merkityksessä, olisi kuitenkin aiheellista, että tämä tuotaisiin selvästi esille po. kontekstissa.

[337] Ks. mm. Jokela 2012, s. 41.

[338] Poikkeuksena tästä *Jokela*, joka kannattaa kanneoikeus-termin omaksumista siviiliprosessiin asiavaltuus/-legitimaation sijasta. Hän perustelee näkemystään sillä, että Ruotsin uudemmassa prosessioikeuskirjallisuudessa mainitaan nimenomaisesti kanneoikeus (talerätt) prosessinedellytyksenä aikaisemmin tieteisopissa käytetyn nimityksen asialegitimaatio (saklegitimation) sijasta, sekä sillä, että kanneoikeus on asialegitimaatiota ja asiavaltuutta selkeämpi ja maallikoillekin ymmärrettävä ilmaus (Jokela 2012, s. 41). Jokelan ehdotus ei ole siviiliprosessin puolella saanut liiemmin kannatusta. Esim. *Kärkkäinen* toteaa, että kanneoikeus-termin heikkoutena Suomen siviiliprosessioikeuden kannalta on se, että ko. termi assosioituu leimallisesti nimenomaan kantajan asialegitimaatioon mutta ei samalla tavoin vastaajalegitimaatioon (Kärkkäinen 2004, s. 225–226 alaviite 205). Ks. myönteisemmästä suhtautumisesta Tapanila 2021, s. 74 alaviite 31.

[339] Voidaan sanoa, että tässä esityksessä käytetty prosessuaalinen asiavaltuus kuvaa Ruotsissa käytetyn talerätt-käsitteen yhtä puolta (prosessuaalista puolta) ja materiaalinen asiavaltuus taas käsitteen toista puolta (aineellisoikeudellista puolta).

[340] *Vihervuoren* (1981, s. 140) mukaan puhevallan käsite on etenkin irrallisena epäselvä ja monimerkityksinen. Samoin katsoo Mäntylä (2010, s. 35), jonka mukaan oikeudellisessa kontekstissa puhevaltaan voidaan sisällyttää erilaisia asioita.

[341] Vrt. kuitenkin hallintoprosessin puolella oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain esitöissä 5:24 säännöksen osalta todettu, jossa puhevalta määritellään oikeudeksi panna asia vireille hallintotuomioistuimessa ja käyttää muutoksenhakuoikeutta (HE 29/2018 vp, s. 93–94). Ks. puhevallan määritelmistä hallintoprosessin puolella esim. Mäntylä 2010, s. 35–53.

[342] Hupli 2007a, s. 5.

perusteella.[343] Oikeus esittää vaatimuksia, perusteluja ja näyttöä tuomioistuimelle eli oikeus käyttää puhevaltaa asiassa ei siis ole kytketty yksinomaan siihen, onko henkilö tai taho asialegitimoitu tai onko tällä kanneoikeus asiassa. Esimerkkinä voidaan mainita *litis denuntiatio* -säännökset, joiden nojalla sivullinen saatetaan kutsua kuultavaksi oikeudenkäyntiin käyttämään väliintulijan puhevaltaa. Henkilöllä tai taholla voi siis olla puhevalta asiassa, vaikka kyseinen henkilö tai taho ei varsinaisesti ”puhu” omassa asiassaan.[344] Puhevalta-käsitteen yksityiskohtaiseen ja tarkempaan määrittelyyn ei tässä yhteydessä ole tarvetta, vaan voidaan lyhyesti todeta, että kyseistä käsitettä ei siviiliprosessissa tule käyttää asiavaltuuden ja/tai kanneoikeuden puhtaana synonyyminä[345], vaan sillä on näitä selvästi laajempi merkityssisältö. Se toimii eräänlaisena yläkäsitteenä ja yleisilmauksena henkilön oikeudelle jollakin tapaa osallistua asian käsittelyyn ja mahdollisesti hakea muutosta sekä antaa hänelle mahdollisuuden esittää vaatimuksia, perusteluja ja näyttöä oikeudenkäynnissä.

Itsenäinen ja rinnakkainen asiavaltuus/kanneoikeus. Puhuttaessa itsenäisestä tai rinnakkaisesta asiavaltuudesta tai kanneoikeudesta nämä käsitteet (”itsenäinen” ja ”rinnakkainen”) esiintyvät varsin usein toistensa yhteydessä. Esimerkiksi osakkeenomistajat ajavat osakeyhtiölain 22:7:ssä tarkoitettuja kanteita omissa nimissään, mikä tarkoittaa, että kantajilla on itsenäinen, yhtiön ja mahdollisesti muiden osakkeenomistajien kanneoikeuteen nähden rinnakkainen kanneoikeus.[346] Kantajavaltuuden itsenäisyys tarkoittaa, että muut tahot, joilla on myös asialegitimaatio, eivät voi kieltää kanteen nostamista eivätkä määrätä kanteen sisällöstä tai ylipäänsä asian ajamisesta. Jokainen kantajavaltuuden haltija siis itse päättää kanneoikeutensa käytöstä.[347] Rinnakkaisella kanneoikeudella

---

[343] Lisäksi voidaan huomauttaa, että puhevalta-käsitteellä voidaan kanneoikeuden tavoin viitata subjektiivisen oikeuden aineellisoikeudelliseen puoleen (ks. esim. Virolainen 1988, s. 321).

[344] Puhevalta-käsitettä käytetään siviiliprosessissa usein myös silloin, kun puhutaan oikeudenkäyntikelpoisuudesta tai edustamisesta. Siviiliprosessin asianosaisen ja rikosprosessin asianomistajan kohdalla puhevallan käyttö on yleensä sidoksissa täysivaltaisuuteen (ks. mm. Jokela 2012, s. 38). Esim. jos henkilöltä puuttuu täysivaltaisuus alaikäisyyden tai vajaavaltaiseksi julistamisen vuoksi, käyttää puhevaltaa hänen puolestaan edunvalvoja joko kokonaan tai rajoitetusti. Puhevaltaa voi käyttää valtakirjan perusteella myös avustaja tai asiamies. Oikeudenkäyntikelpoisuutta vailla oleva asianosainen ei siis voi prosessata itse, vaan hän tarvitsee oikeudenkäyntiin edustajan käyttämään puhevaltaa. Tällaisissa tilanteissa ei voida sanoa, että vajaavaltaisen ”asialegitimaatiota” käyttää edustaja, koska edustaja ”vain puhuu” vajaavaltaisen puolesta, eikä edustaja itse siis useimmissa tilanteissa ole asialegitimoitu subjekti po. oikeudenkäynnissä. Kysymys siitä, kenellä on puhevalta siviiliprosessissa, ei ole yhtä täsmällinen kuin kysymys asiavaltuudesta, sillä puhevaltaa on kovin monenlaista. Väliintulijat ja lausunnonantajatkin käyttävät puhevaltaansa, vaikka eivät puhu omassa asiassaan.

[345] Puollan itse näkemystä, että mikäli siviiliasiassa on prosessinedellytystä koskevan tarkastelun yhteydessä mahdollisuus puhua (prosessuaalisesta) asiavaltuudesta, niin tulisi tässä yhteydessä välttää käyttämästä termiä puhevalta.

[346] HE 109/2005 vp, s. 200.

[347] Ks. myös Hupli 2006, s. 49 ja 82. Asiavaltuuden itsenäisyys merkitsee luonnollisesti myös itsenäistä kuluvastuuta asiassa. Edellä lausuttu tarkoittaa tilannetta, jossa asialegitimoitu taho ajaa

taas viitataan siihen, että tahot, joilla on asiavaltuus, voivat käyttää tätä oikeuttaan toisistaan riippumatta samaa tahoa vastaan, eikä yhden kanteen vireilläolo sinänsä estä toista kanteen ajamiseen oikeutettua saamasta omaa kannettaan yhtäaikaisesti vireille, eikä yhteen kanteeseen annettu hylkäävä tuomio ole muihin kanteen ajamiseen oikeutettuihin nähden sitova.[348] Rinnakkaisista kanteista johtuvat oikeudenkäyntimenettelyä koskevat ongelmat ratkaistaan yleisten sääntöjen mukaisesti.[349] Käytän tässä esityksessä myös käsitettä *aidosti itsenäinen asiavaltuus*, jolla tarkoitan sitä, ettei asiavaltuuden käyttöön ole sidottu esimerkiksi muiden legitimoitujen tahojen kuultavaksi kutsumista saati suostumuksen hankkimista taikka ilmoitusta asian vireilläolosta.[350]

Ensisijainen ja toissijainen asiavaltuus/kanneoikeus. Ensisijaisella (primaarinen) kanneoikeudella tai asiavaltuudella tarkoitetaan toisen henkilön tai tahon kanneoikeudesta riippumatonta eli itsenäistä kantajavaltuutta. Ensisijaista kanneoikeutta ei tule sekoittaa yksinomaiseen kanneoikeuteen, joka tarkoittaa sitä, että kantajavaltuusmahdollisuus on poissuljettu muilta kuin aineellisoikeudellisen säännöksen osoittamalta taholta, ja tällöin muiden tahojen asiavaltuuden kannalta merkitystä ei ole sillä, käyttääkö se taho, jolla on yksinomainen kanneoikeus, tuota oikeuttaan vai ei (yksinomaisen kanneoikeuden tilanteissa muilla tahoilla ei voi olla asiavaltuutta). Toissijaisella (sekundaarinen) kanneoikeudella tai asiavaltuudella puolestaan tarkoitetaan yleensä sitä, että henkilö tai taho voi nostaa kanteen vain silloin, kun ensisijaisesti kanteen nostamiseen oikeutettu taho ei itse ole nostanut kannetta[351]. Nähdäkseni sillä kuitenkin voidaan tarkoittaa myös tilanteita, joissa (toissijaisen) kanneoikeuden käytölle asetetaan erityisiä edellytyksiä, esimerkiksi ensisijaisen kanneoikeudenhaltijan suostumus tai ilmoitus. Yleensä toissijaiselle kanneoikeudelle asetetaan kanneoikeutta koskevassa aineellisoikeudellisessa säännöksessä tiettyjä muodollisia edellytyksiä (esim. aikaraja, suostumus tai ilmoitus), joiden tulee täyttyä, jotta sen tahon, jolla on toissijainen kanneoikeus, kanneoikeus ”aktivoituisi” siten, että kyseinen taho voi edetä prosessinedellytystutkinnasta asiatutkintaan (tällaisista edellytyksis-

---

yksin yhtä kannetta. Sen sijaan jos useampi asialegitimoitu taho päättää yhteisesti nostaa yhden kanteen asiassa, kuluvastuu on kantajien kesken yhteisvastuullinen eli solidaarinen, jollei jokin kuluerä kohdennu vain tiettyä kantajaa koskevaan asian osaan taikka ole aiheutunut yksittäisen kantajan poissaolosta tai prosessivelvoitteen laiminlyönnistä (ks. mm. Hupli 2006, s. 49–50).

[348] Ks. esim. HE 109/2005 vp, s. 201; Mähönen – Villa 2019, s. 673.

[349] HE 109/2005 vp, s. 201. Useissa tapauksissa rinnakkaisten kanteiden käsitteleminen samassa oikeudenkäynnissä on OK 18 luvun säännösten mukaisesti perusteltua (HE 109/2005 vp, s. 201). Ristiriitaisten tuomioiden osalta ks. esim. Hupli 2006, s. 72–73.

[350] Aidosti itsenäisen asiavaltuuden ja itsenäisen asiavaltuuden erosta voidaan todeta seuraavaa: Vaikka itsenäisen asiavaltuuden tilanteissa muut asialegitimaation omaavat tahot eivät voi kieltää kanteen nostamista eivätkä määrätä kanteen sisällöstä tai ylipäänsä asian ajamisesta, on mahdollista, että kantajalta edellytetään kanteen tutkittavaksi saamiseksi esim. sitä, että asian vireilläolosta on annettu ilmoitus tai tieto muille kanteen ajamiseen oikeutetuille tahoille tai että muille tahoille varataan tilaisuus tulla kuulluksi asiassa.

[351] Vuorenpää 2014, s. 41.

tä voidaan puhua myös erityisinä prosessinedellytyksinä).[352] Toissijaisen kanneoikeuden tilanteissa ei voida automaattisesti lähteä siitä olettamuksesta, että mikäli ensisijainen kanneoikeutettu itse nostaa kanteen mutta samalla sallii myös toissijaisen kanneoikeutetun nostavan kanteen (samaan tai eri aikaan), molemmilla olisi itsenäinen ja siten toisiinsa nähden rinnakkainen kanneoikeus.[353]

Yhteinen asiavaltuus/kanneoikeus. Yhteinen asiavaltuus tai kanneoikeus tulee kysymykseen lähinnä kun kysymys on välttämättömästä prosessinyhteydestä (ks. tarkemmin luku 2.4). Jos kantajataholla vallitsee välttämätön prosessinyhteys, tulee kaikkien tällaiseen yhteyspiiriin kuuluvien olla ajamassa samaa kannetta, eli kantajavaltuus kuuluu kaikille tällaisessa yhteydessä oleville yhteisesti.[354] Tuomioistuimen on näissä tilanteissa viran puolesta kontrolloitava, onko asianosaisiksi vedetty kaikki ne, jotka ovat prosessin kohteena olevan yksityisoikeuden tai vaateen subjekteja; ellei näin ole tapahtunut, on kyseessä asiavaltuuden puuttuminen.[355] Jos taas kantajatahoon kuuluvat eivät pääse yksimielisyyteen siitä, nostetaanko kanne vai ei, niin lähtökohtana on, ettei kanteen nostamista vastustavaa tahoa voida pakottaa ajamaan kannetta. Tästä seuraa, että jos joku kantajapuolella vastustaa kanteen nostamista tai ei halua yhtyä myötäpuolen vireille panemaan kanteeseen tai jos joku kantajista on tietymättömissä, niin oikeudenkäyntiin halukkaat eivät voi saada kannetta tutkittavaksi, ellei ole erityissäännöstä, joka sallii poikettavan yksimielisyydestä kantajataholla.[356] Jotta vältyttäisiin oikeudenmenetyksiltä, lakiin onkin otettu tiettyjen tilanteiden varalta erityissäännöksiä, jotka antavat yhdellekin myötäpuolista oikeuden ajaa kannetta yhteiseen lukuun ehdoin, että haastaa muut kuultaviksi asiaan.[357] Tällaisia säännöksiä ei siten voida pitää sellaisina säännöksinä, jotka tuottavat aidosti itsenäisen asiavaltuuden.

---

[352] Esim. ensisijaisen kanneoikeuden omaavan tahon tulee nostaa kanne tietyn ajan kuluessa, minkä jälkeen, jos kannetta ei ole nostettu, on toissijaisen kanneoikeuden omaavan tahon mahdollista nostaa kanne.

[353] Tilanne ratkennee useimmiten siten, että otetaan huomioon asiavaltuussäännöksen sisältö ja sitä koskevat esityöt. Mikäli taas laki tai esityöt tältä osin vaikenevat, on asiaa (rinnakkaisen asiavaltuuden mahdollisuutta) punnittava molempien tahojen oikeussuojan tarpeen ja vastaajan oikeusturvaodotusten näkökulmasta sekä mahdollisuuksien mukaan haettava analogia-apua muista merkityssisällöltään vastaavista asiavaltuussäännöksistä.

[354] Lappalainen 1995, s. 279 ja 434. Tällaista tilannetta ei voida pitää asialegitimaation kannalta poikkeusjärjestelynä, sillä riitautettu intressikin on yhteinen (ks. esim. Tirkkonen 1974, s. 319).

[355] Tirkkonen 1974, s. 415; Lappalainen 1995, s. 434. Asiavaltuuden puuttuminen näissä tilanteissa ei kuitenkaan ilman muuta saa aikaan sitä, että kanne olisi heti jätettävä tutkimatta. Sen sijaan tuomioistuimen on lykättävä jutun käsittelyä varatakseen kantajalle tilaisuuden vetää juttuun asianosaisiksi kaikki ne henkilöt, jotka ovat jääneet oikeudenkäynnin ulkopuolelle. Elleivät muut välttämättömässä prosessinyhteydessä olevat tahot noudata haastetta, asiavaltuudessa ollut puute on korjaantunut ja pääasia voidaan ratkaista poissaoloista huolimatta (Tirkkonen 1974, s. 415; Hormia 1988, s. 86; Lappalainen 1995, s. 434).

[356] Lappalainen 1995, s. 434–435.

[357] Lappalainen – Hupli 2017, s. 419. Keskeisimmät tällaiset erityissäännökset ovat PK 18:2.2 ja YhtOmL 4.2 §.

2.4 VÄLTTÄMÄTÖN, TAVALLINEN JA ERITYINEN PROSESSINYHTEYS

Prosessinyhteydellä tarkoitetaan tilannetta, jossa oikeudenkäynnin samalla puolella – kantaja- tai vastaajataholla – on useita asianosaisia. Heitä kutsutaan toistensa myötäpuoliksi. Myötäpuolisuhde johtuu siitä, että materiaalisen oikeuden mukaan tietty tapahtumainkulku perustaa usealle samansuuntaisen vaateen (tai velvoitteen) tiettyä vastapuolta kohtaan.[358] Koska tässä tutkimuksessa käsitellään asiavaltuutta kantajan ja hakijan näkökulmasta, tarkastelu keskittyy tässä myötäpuolten osalta vain näihin asetelmiin. Kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa on myötäpuoliasetelmia tarkasteltaessa perinteisesti lähdetty siitä, että prosessinyhteystilanteita on kahdenlaisia: *tavallinen prosessinyhteys* (subjektiivinen kumulaatio) ja *välttämätön prosessinyhteys*. Kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin vähitellen alettu puhua – ruotsalaisen oikeuskirjallisuuden tavoin – myös kolmannesta prosessinyhteystilanteesta, *erityisestä prosessinyhteydestä*.[359] Prosessinyhteyden sääntely lainsäädännössämme on ollut niukkaa, eikä asiaa koskevia kirjoitetun lain määräyksiä juuri ole. OK 18 lukuun on otettu säännökset samassa oikeudenkäynnissä käsiteltävistä kanteista, joten tavallinen prosessinyhteys on tullut säännellyksi riita-asioissa. Sen sijaan välttämätön prosessinyhteys on niukan erityissääntelyn varassa, ja erityistä prosessinyhteyttä koskeva sääntely on vieläkin hajanaisempaa.[360]

Tavallinen prosessinyhteys syntyy esimerkiksi kun useat henkilöt ajavat samaan vahinkotapahtumaan perustuvaa vahingonkorvauskannetta (aktiivinen subjektiivinen kumulaatio) ja vahingonkorvauskanteet käsitellään samassa oikeudenkäynnissä. Tällöin jokaisen kantajan (myötäpuolen) juttu voisi periaatteessa olla oman oikeudenkäyntinsä kohteena, joten juttujen yhdistämisen vaikutus jää tavallisen prosessinyhteyden tilanteissa muodolliselle tasolle eikä siis ulotu asianosaisten välisiin aineellisiin suhteisiin. Perusteyhteydestä tai jopa -identtisyydestä huolimatta tavallisessa prosessinyhteydessä olevat asianosaiset ovat siis toisiinsa nähden kaikki itsenäisiä ja tuomio voidaan antaa eri myötäpuolten osalta sisällykseltään erilaisena. Koska materiaalinen vaade kuuluu subjektiivisessa kumulaatiossa jokaiselle myötäpuolelle erikseen, kunkin myötäpuolen tekemät prosessitoimet saavat aikaan oikeusvaikutuksia vain kyseisen toimen suorittaneeseen nähden. Esimerkiksi ensimmäinen, toinen ja

---

[358] Hupli 2007b, s. 127.

[359] Ks. Hupli 2007b, s. 128–129; Koulu 2017a, s. 156. Lappalainen käyttää ilmausta ”sekamuotoinen”, eli toisinaan voidaan erityisestä prosessinyhteydestä puhua myös ns. sekamuotoisena prosessinyhteytenä (Lappalainen 1995, s. 437). Ruotsalaisen oikeuskirjallisuuden osalta ks. esim. Lindell 2003, s. 204–205.

[360] Ks. myös Tirkkonen 1974, s. 411; Hupli 2007b, s. 129.

niin edelleen kanne ei estä myöhempien kanteiden nostamista ja tutkimista. Näin ollen myöskään tietyn kanteen ratkaiseva lainvoimainen tuomio ei sido muita kanteeseen oikeutettuja.[361]

Välttämättömän prosessinyhteyden tilanteissa ei ole kysymys kanteiden yhdistämisestä vaan ainoastaan yhdestä jutusta, ja tällöin kaikkien myötäpuolten täytyy olla mukana samassa oikeudenkäynnissä.[362] Prosessilakimme ei määrittele, milloin kyseinen yhteys on olemassa, vaan tämä ratkeaa yksityisoikeudellisten periaatteiden perusteella. Välttämättömän prosessinyhteyden tapauksessa kyseessä ovat siis aineellisesta oikeudesta johtuvat erikoistapaukset, joissa ei ole ajateltavissa, että samassa oikeussuhteessa osallisina olevien henkilöiden osalta annettaisiin erilaisia ratkaisuja. Välttämätön prosessinyhteys syntyy silloin, kun oikeudenkäynnin kohteena oleva oikeus (aineellinen vaade tai velvoite) kuuluu jakamattomana useille henkilöille, toisin sanoen myötäpuolille vain yhteisesti.[363] Myötäpuolet eivät näin ollen esiinny oikeudenkäynnin itsenäisinä asianosaisina vaan yhtenä asianosaistahona, johon kuuluvat voivat tulla tuomiossa oikeutetuksi tai velvoitetuksi vain yhdessä. Niinpä on selvää, että tällaista oikeussuhdetta koskevassa riidassa voidaan antaa vain yksi, yhdensisältöinen tuomio, jonka oikeusvoima ulottuu kaikkiin välttämättömässä prosessinyhteydessä oleviin henkilöihin. Annettava tuomio siis sitoo myötäpuolia kollektiivisesti. Yhtymisen vaikutus ei siten jää ainoastaan muodolliselle eli menettelylliselle tasolle, kuten tavallisen prosessinyhteyden tapauksissa, vaan se ulottuu myös asianosaisten välisiin aineellisiin suhteisiin.[364] Jos tuomioistuin ei ole ottanut huomioon välttämätöntä prosessinyhteyttä, se voidaan katsoa ehdottoman prosessinedellytyksen puuttumiseksi.[365] Kuten *Lappalainen* toteaa, välttämättömän prosessinyhteyden tilanteissa, jos kantajatahoon kuuluvat henkilöt eivät pääse yksimielisyyteen siitä, nostetaanko kanne vai ei, tilanne on ongelmallinen. Jos välttämättömän prosessinyhteyden tilanteissa joku kantajapuolella vastustaa kanteen nostamista tai ei halua yhtyä myötäpuolen vireille panemaan kanteeseen, oikeudenkäyntiin halukkaat eivät voi saada kannetta

---

[361] Hormia 1988, s. 81–82; Hupli 2007b, s. 128.

[362] Jokela 2012, s. 326.

[363] Ks. Lappalainen 1995, s. 433–434; Tapanila 2021, s. 213. Esim. määräosainen yhteisomistus synnyttää osaomistajien välille yleensä välttämättömän prosessinyhteyden, kun omistajien ja ulkopuolisen välillä käynnistyy koko omistusobjektia koskeva oikeudenkäynti (Lappalainen 1995, s. 434).

[364] Hormia 1988, s. 83; Lappalainen 1995, s. 434–436; Hupli 2007b, s. 128; Jokela 2012, s. 326; Tapanila 2021, s. 213–214. Myötäpuolilla saattaa olla keskenään erilainen käsitys prosessin tavoitteista tai prosessissa noudatettavasta taktiikasta, samalla kun heidän puhtaasti prosessitiedolliset valmiutensa saattavat vaihdella sillä seurauksella, että prosessitoimet ovat keskenään ristiriidassa. Tällaisessa tapauksessa noudatetaan sääntöä, että voimaan jää se prosessitoimi, josta on asianosaisten yhteiselle prosessille eniten hyötyä. Vastaavasti haitalliseksi osoittautuva prosessitoimi on tehoton, elleivät kaikki muut samalla puolella olevat asianosaiset hyväksy sitä (ks. Hormia 1988, s. 84).

[365] Ks. Koponen 2017, s. 271.

tutkittavaksi, ellei ole olemassa YhtOmL 4.2 §:n kaltaista erityissäännöstä, joka sallii poikettavan yksimielisyydestä kantajataholla.[366]

Erityisellä prosessinyhteydellä tarkoitetaan, että oikeudenkäynnin kohteena oleva vaade on myötäpuolten kesken jakamaton mutta kukin myötäpuolista on oikeutettu esiintymään jutussa itsenäisenä asianosaisena. Näin ollen puheena olevassa myötäpuoliasetelmassa on piirteitä sekä tavallisesta prosessinyhteydestä (= jokaisen myötäpuolen itsenäinen asialegitimaatio) että välttämättömästä prosessinyhteydestä (= riidan kohde on myötäpuolille erottamattomasti yhteinen, ns. kollektiivivaade).[367] Kuten *Hupli* toteaa, on selvää, että oikeutemme tuntee tilanteita, joissa myötäpuolten kesken vallitsee erityinen prosessinyhteys, mutta huomattavasti epäselvempää on, millaisille periaatteille nämä välimuotoasetelmat rakentuvat.[368] Etenkin myötäpuolten ristiriitaisia disponointeja ja itsenäisen asiavaltuuden merkitystä on kirjallisuudessa arvioitu vaihtelevasti. Ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa esimerkiksi *Lehrberg* on lähtenyt siitä, että erityisen prosessinyhteyden tilanteissa voidaan antaa vain yksi, kaikkia myötäpuolia sitova tuomio.[369] Asiavaltuuden itsenäisyys tarkoittanee Lehrbergin näkemyksen mukaan erityisen prosessinyhteyden tilanteissa ainoastaan sitä, että jokaisella myötäpuolella on oikeus vaatia vain (tuon yhden tuomion käsittelyssä) omien disponointiensa mukaista tuomiota. *Hupli* on

---

[366] Lappalainen 1995, s. 434–435. Välttämättömän prosessinyhteyden osalta voisi olla aiheellista käydä keskustelua siitä, että jos olemassa ei ole erityissäännöstä, joka sallii poikettavan yksimielisyysedellytyksestä kantajataholla, niin ainakin tietyissä tilanteissa yksikin kantajataho voisi saada asian tutkittavaksi ilman muiden välttämättömässä prosessinyhteydessä olevien myötävaikutusta. Vallitsevan käytännön mukaan kantaja voi haastaa muut hänen kanssaan välttämättömässä prosessinyhteydessä olevat henkilöt osallistumaan oikeudenkäyntiin, ja tällä tavoin haastettujen henkilöiden poissaolo ei estä jutun käsittelyn jatkamista (Tirkkonen 1974, s. 416). Sanottu ratkaisu turvaa vain osan tilanteista, mutta se ei ota huomioon niitä tilanteita, joissa joku välttämättömässä prosessinyhteydessä oleva on kokonaan tavoittamattomissa tai vaikkapa tarkoituksellisesti välttelee haasteen tiedoksiantoa. Tällainen tilanne aiheuttaa tosiasiallisen vaaran saapuvilla olevien tahojen oikeudenmenetyksistä. Nähdäkseni asian käsittelyn pysähtyminen välttämättömästä prosessinyhteydestä kumpuaviin vaatimuksiin ei yllä kuvatun kaltaisissa tilanteissa voi olla PL 21 §:n ja *access to justice* -periaatteen näkökulmista tarkasteltuna asianmukaista. Yhtenä ratkaisuehdotuksena voitaisiin pitää sitä, että välttämättömästä prosessinyhteydestä kumpuavat vaatimukset olisi ainakin erittäin kiireellisissä turvaamistoimiasioissa mahdollista ohittaa *in casu* -harkinnalla, mikäli saapuvilla oleva taho kykenee osoittamaan riittävän oikeussuojan tarpeen olemassaolon (kyse on tällöinkin kokonaispunninnasta, ks. myös jäljempänä luku 2.7). Myös *negotiorum gestio* -järjestely voinee tulla kyseeseen.

[367] Ks. Hupli 2007b, s. 128 ja 130.

[368] Hupli 2007b, s. 129. Lappalainen mainitsee tyyppitapauksiksi mm. yhtiön useiden osakkaiden tai yhdistyksen jäsenten ajaman kanteen (kukin ajaa ”omaa” kannettaan) yhtiökokouksen tai yhdistyksen päätöksen kumoamiseksi. Testamenttikanteista puolestaan tällaisia välimuotoasetelmia ovat useamman perillisen ajamat ns. inekstenssikanne ja testamentin tulkintakanne (Lappalainen 1995, s. 436).

[369] Lehrberg 2000, s. 317 ja 342. Huplin mukaan yhden tuomion vaatimus olisi aiheellista rajata vain välttämättömään prosessinyhteyteen eli pelkästään sellaisiin tilanteisiin, joissa myötäpuolilta todella puuttuu oikeus käyttää itsenäistä puhevaltaa (Hupli 2007b, s. 142).

kyseenalaistanut Lehrbergin näkemyksen sillä perusteella, ettei asiavaltuuden itsenäisyys voi tarkoittaa tätä, vaan Huplin mukaan se tarkoittaa, että myötäpuolella on todellinen oikeus prosessata omissa nimissään kollektiivivaateesta, jolloin kanteilla ei ole keskinäistä vireilläolovaikutusta eikä aiemmin annettu tuomio sido muita kantajavaltuuden haltijoita.[370] Huplin näkemykseen on yhdyttävä, sillä yhden tuomion vaatimus syrjäyttää asiavaltuuden itsenäisyyden; jos asiassa olisi mahdollista antaa vain yksi tuomio, ei voitaisi tosiasiallisesti puhua asiavaltuuden itsenäisyydestä. Ja jos lainsäädännössä halutaan taata yhdelle kollektiivivaateen haltijoista aidosti itsenäinen asiavaltuus, tulee samalla hyväksyä useiden, samalla mahdollisesti ristiriitaisten, tuomioiden mahdollisuus.

Kuten Hupli huomauttaa, vaikuttaa siltä, että erityisen prosessinyhteyden tilanteissa yhden tuomion vaatimuksella ei ole lainsäädännössämme riittäviä prosessuaalisia takeita.[371] Tämä tarkoittaa samalla sitä, että useampien, ja jopa erisisältöisten, tuomioiden antaminen samasta kollektiivivaateesta on mahdollista. Muodostaako tämä lähtökohta sitten oikeusvoimaongelman, tai estääkö esimerkiksi ensimmäinen tuomio muiden, myöhempien kanteiden tutkimisen? Kollektiivivaateesta annetun tuomion vaikutuksia käsitellään oikeuskirjallisuudessa nimenomaan oikeusvoimaongelmana – selittäen, että kanteen hyväksyvä tuomio sitoo kaikkia kantajavaltuuden haltijoita ja että tämä merkitsee poikkeusta oikeusvoiman subjektiivisen ulottuvuuden pääsääntöön (= tuomio sitoo vain asianosaisia eli niitä, joiden nimissä se on annettu). Huplin mukaan on kuitenkin mahdollista irtautua sitovuusproblematiikasta ja määritellä tuomion merkitys myöhemmälle kanteelle oikeudellisen intressin perusteella. Jos esimerkiksi konkurssipesä on osittain voittanut ajamansa takaisinsaantikanteen lainvoimaisella tuomiolla, voi yksittäinen velkoja itsenäisenä kantajana edelleen ajaa omaa kannettaan saman oikeustoimen tms. peräyttämisestä kokonaisuudessaan. Hänellä ei kuitenkaan ole oikeudellista tarvetta saada toista tuomiota siitä, mitä pesän kanteella on jo voitettu. Tältä osin velkojan kanne on jätettävä tutkimatta – ei siis oikeusvoiman perusteella, vaan oikeussuojan tarpeen puuttuessa.[372]

Edellä esitetty tarkoittaa erityisen prosessinyhteyden tilanteissa sitä, että yhden kollektiivivaateen omaavan tahon kanteen tultua hylätyksi hylätty kanne ei sido muita itsenäisen kantajavaltuuden omaavia tahoja. Toisaalta kanteen tultua hyväksytyksi voidaan katsoa, että muilla itsenäisen asiavaltuuden omaavilla

---

[370] Hupli 2007b, s. 135 ja 141.

[371] Yhden tuomion vaatimus erityisen prosessinyhteyden tilanteissa edellyttäisi mm. pitäviä takeita siitä, että samaa vaadetta koskevat kanteet voitaisiin aina ohjata samaan oikeudenkäyntiin. Suomen oikeus ei takaa tätä ainakaan kaikissa kollektiivivaateissa (Hupli 2007b, s. 141). Ks. tarkemmin muista syistä Hupli 2007b, s. 135–136 ja 141.

[372] Hupli 2007b, s. 139–140. Ks. myös Hupli 2006, s. 70.

tahoilla ei ole enää kanteen hyväksytyiltä osin oikeussuojan tarvetta saada uutta kannetta vastaavilta osin tutkittavaksi. Huplin mukaan rationaalisempi keino – siis rationaalisempi kuin yhden tuomion vaatimus – hallita erityistä prosessinyhteyttä olisi tuomioiden vertailu myötäpuolten edun mukaisesti. Vastaajan velvoitteet kollektiivia kohtaan määräytyvät sen tuomion nojalla, joka laajimmin toteuttaa kollektiivin aineellista vaadetta. Materiaalinen lopputulos on tällöin sama kuin yhden tuomion vaatimuksessa, mutta tie sen saavuttamiseen on yksinkertaisempi, prosessilainopillisesti eheämpi ja myös oikeuspoliittisesti hyväksyttävämpi. Tuomioiden vertailu turvaa samanaikaisesti sekä kantajavaltuuden itsenäisyyden että myötäpuolten edun.[373] Tuomion sitomattomuus erityisessä prosessinyhteydessä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö aiemmalla ratkaisulla olisi merkitystä myöhemmissä oikeudenkäynneissä, sillä tuomiolla on aina todistusvaikutus. Todistusvaikutuksen merkitys, toisin kuin oikeusvoiman merkitys, kytkeytyy tuomion sisältöön. Tämä kuitenkin edellyttää, että tuomio on asianomaisilta osiltaan saatettu myöhemmän jutun lailliseksi oikeudenkäyntiaineistoksi.[374] Tässäkin todistusvaikutus eroaa oikeusvoimasta; aiemman tuomion sitovuushan on kontrolloitava viran puolesta.[375] Lopuksi on vielä korostettava, että vastaaja on tietenkin vain yhdenkertaisessa vastuussa kollektiivia kohtaan, vaikka kollektiivivaateesta olisi annettu useita hyväksyviä tuomioita eri kantajien nimissä.[376]

---

[373] Hupli 2007b, s. 137–138 ja 141.

[374] Aiemman tuomion huomioiminen myöhemmän jutun oikeudenkäyntiaineistoissa tuskin muodostuu monissakaan tilanteissa ongelmaksi, sillä myötäpuolten vastapuoli on yleensä aina sama taho, jolloin tämän intressissä on tuoda aiempi tuomio tuomioistuimen tietouteen. Tuomioistuimen on otettava aiempi tuomio huomioon päättäessään, mitä uudessa jutussa on pidettävä totena (OK 17:2.1). Todistusvaikutus on sitä konkreettisempi, mitä laajemmin aiemman jutun näyttöratkaisu on perustunut varsinaiseen todisteluun. Aiemmassa riidassa tehdyt disponoinnitkin on toki huomioitava, mutta samoista seikoista voidaan nyt esittää todistelua. Oikeudellinen harkinta on tietenkin suoritettava uudelleen, mutta aiemman tuomion vakuuttavat perustelut puhuvat puolestaan ja asettavat aiemmasta tuomiosta poikkeavalle oikeusharkinnalle korkeat vaatimukset – ja päinvastoin (Hupli 2006, s. 74).

[375] Hupli 2007b, s. 142–143.

[376] Useampikertaisen täytäntöönpanon riskillä ei Huplin mukaan ole suurta käytännöllistä merkitystä. Lisäksi on varsin oletettavaa, että vastaajataho reagoisi herkästi väitteellä sellaista ulosottohakemusta vastaan, joka koskisi jo täytäntöön pantua velvoitetta. Viimeistään väitteen perusteella aiempi täytäntöönpano tullee ilmi myös silloin, kun ulosoton hakija ei ole ollut siitä tietoinen (ts. kun kysymys ei ole epälojaaliudesta vaan tietämättömyydestä). Tosin kysymys on myös niin tärkeästä täytäntöönpanon laillisuuden takeesta, että ulosottomiehen on jo virankin puolesta huolehdittava useampikertaisen täytäntöönpanon torjumisesta (ks. Hupli 2007b, s. 143).

2.5 VÄLIINTULOSTA

Väliintulolla (OK 18:8–10) tarkoitetaan sivullisen eli kolmannen mukaantuloa asianosaisten väliseen oikeudenkäyntiin (jommankumman puolelle) omasta aloitteestaan ja omassa intressissään.[377] Väliintulon ei välttämättä tarvitse tapahtua väliintulijan omasta aloitteesta, vaan se voi yhtä hyvin saada alkunsa siitä, että kolmas henkilö kutsutaan kuultavaksi oikeudenkäyntiin (*litis denuntiatio*).[378] Sivullinen voi osallistua oikeudenkäyntiin joko varsinaisena (epäitsenäinen) tai itsenäisenä väliintulijana. Molemmissa tilanteissa väliintulija toimii asiassa vain omissa nimissään, ei asianosaisen nimissä, eikä myöskään tuomiota anneta miltään osin välintulijan nimissä (hänelle ei voida tuomita mitään eikä häntä voida tuomiossa velvoittaa mihinkään).[379] Tästä huolimatta tuomio voi eräissä tilanteissa olla sekä itsenäistä että epäitsenäistä väliintulijaa sitova.[380]

---

[377] Sivullisen voidaan ajatella osallistuvan oikeudenkäyntiin tietysti myös siten, että hän nostaa oman kanteen toista tai kumpaakin asianosaista vastaan (päävälintulo). Tällöin sivullisesta tulee asianosainen (uusi juttu) ja samalla nousee esille kysymys mahdollisesta kumulaatiosta (Lappalainen 1995, s. 346). Kuten Jokela (2012, s. 353) toteaa, päävälintulijana ei ole mahdollista esiintyä ilman haastetta, vaan sivullisen on saatettava kanteensa vireille normaaliin tapaan haastehakemuksella. Tässä luvussa tapahtuva tarkastelu koskee siis ainoastaan sivuväliintuloa (ns. varsinaista väliintuloa), eikä juttujen yhdistämisestä aiheutuvia tilanteita siis käsitellä.

[378] Lappalainen 1995, s. 354–355; Jokela 2012, s. 351. Kuultavaksi kutsuminen ei tarkoita ainoastaan kutsua saapua istuntoon (suulliseen käsittelyyn) kuultavaksi vaan ylipäätään tilaisuuden varaamista tulla käsittelyssä kuulluksi (Lappalainen 1995, s. 355 alaviite 38). Tirkkonen (1974, s. 372–373 alaviite 45) ja Jokela (2012, s. 351–352) erottavat väliintulon ja *litis denuntiatio* -tilanteet, kun taas Lappalainen lukee myös *litis denuntiatio* -tilanteet väliintuloon. Kantaansa Lappalainen (1995, s. 355 alaviite 39) perustelee sillä, että on tarpeetonta erotella *litis denuntiatiota* väliintulosta intressisubjektiuden (väliintulossa sivullinen osallistuu oikeudenkäyntiin oman etunsa vuoksi, kun taas *litis denuntiatiossa* sivullisen kuulemisen syynä on asianosaisen intressi) perusteella, ja *litis denuntiatiossa* on kyse yksinkertaisesti vain väliintulon toteuttamisesta kutsumistoimin. On toki huomattava, että tuomioistuimella on velvollisuus huolehtia sivullisen kuultavaksi haastamisesta siinä tapauksessa, että kuuleminen perustuu lakiin. Sen sijaan jos asianosainen haluaa sivullisen kuultavaksi, asianosaisen on itse tehtävä kuulemisesta aloite (Tapanila 2021, s. 96).

[379] Lappalainen 1995, s. 346; Jokela 2012, s. 358. Ainoa poikkeus koskee oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta, jota ei tässä yhteydessä tarkastella lähemmin (ks. tältä osin mm. Lappalainen 1995, s. 353; Jokela 2012, s. 358–359).

[380] Tuomion sitovuus (oikeusvoima) voi olla suhteessa kolmanteen (väliintulijaan) joko täydellistä (sekä hylkäävä että hyväksyvä ratkaisu sitoo) tai osittaista (ratkaisu voi tulla vain väliintulijan eduksi, ei hänen vahingokseen). Kysymys ei kosketa ainoastaan itsenäistä väliintulijaa, jolla on välitön intressi asiassa (tästä esimerkkinä PK 18:2.2:n kuolinpesän osakkaat), vaan siis eräissä tilanteissa myös epäitsenäistä väliintulijaa. Epäitsenäisen väliintulijan oikeusvoimavaikutuksen tilanteesta voidaan käyttää esimerkkinä takaajan asemaa (Lappalainen 1995, s. 354): ”Takaajalle ei näyttäisi olevan syytä antaa oikeutta itsenäiseen väliintuloon velkojan ja velallisen välisessä oikeudenkäynnissä. Tuossa prosessissa annetun tuomion oikeusvoiman on kyllä katsottu ulottuvan takaajaan, ei kuitenkaan hänen vahingokseen, vaan vain hänen edukseen. Juuri sen vuoksi, ettei päävelkasuhteesta annettu takaajalle haitallinen tuomio sido häntä, ei liene tarvetta antaa takaajalle itsenäisen väliintulijan statusta, vaan hänelle riittänee epäitsenäisen väliintulijan asema.” Ks. myös Jokela 2012, s. 359. Pääsääntö on kuitenkin se, että epäitsenäisen väliintulon tilanteissa tuomion oikeusvoima ei lainkaan, ei siis edes osittain, ulotu väliintulijaan sen johdosta, että

Epäitsenäinen ja itsenäinen väliintulija eivät siis kumpikaan ole jutussa koskaan varsinaisia asianosaisia (vaan pelkästään väliintulijoita), vaikka epäitsenäinen väliintulija voi toimia asianosaisen tavoin ja itsenäinen väliintulija rinnastetaan asianosaiseen.[381] Varsinaisten asianosaisten kannalta kolmannen mukaantulo juttuun ei vaikuta heidän asialegitimaatioonsa eli heidän oikeutukseensa omissa nimissään toteuttaa riitautettu oikeussuhde: varsinaiset asianosaiset ovat oikeudenkäynnin alusta alkaen olleet ja ovat edelleenkin ainoat ”oikeat” asianosaiset.[382]

Sivullisella on OK 18:8:n mukaan oikeus päästä väliintulijana osallistumaan oikeudenkäyntiin, jos hän väittää asian koskevan hänen oikeuttaan ja esittää todennäköisiä syitä väitteensä tueksi.[383] Väliintuloa tavoittelevan sivullisen on näin ollen esitettävä todennäköiseksi, että asiassa annettavalla tuomiolla voi olla vaikutuksia hänen oikeusasemaansa. Väliintulon asiallisena edellytyksenä siis on, että asia koskee väliintulijan oikeutta; väliintulijalla on oltava riittävä väliintulointressi (*ex officio* -kontrollointi).[384] Väliintulointressi on olemassa, kun asiassa annettava tuomio voisi vaikuttaa haitallisesti väliintulijan oikeusasemaan. Intressin on kuitenkin oltava luonteeltaan oikeudellista laatua; pelkkä myötätunto tai halu auttaa toista asianosaista ei ole riittävä peruste.[385] Asia koskee kolmannen henkilön oikeutta ainakin silloin, kun kysymyksessä on asiassa annettavan tuomion oikeusvoimavaikutus, täytäntöönpanovaikutus, todistusvaikutus tai sivu- eli tosiseikastovaikutus.[386] Väliintulon perusteella on pääsääntöisesti vaikutusta myös siihen, onko kysymyksessä itsenäinen vai epäitsenäinen väliintulo. Jos tuomion oikeusvoimavaikutus ulottuu kolmanteen samalla tavoin kuin jos hän olisi itse ollut jutussa asianosaisena, pidetään väliintulijaa pääsääntöisesti itsenäisenä ja hänen väliintulointressiään välittömänä.[387] Epäitsenäisen väliintulijan kannalta merkittävimpänä väliintuloperustee-

---

hän on esiintynyt jutussa väliintulijana (ks. Tirkkonen 1974, s. 369).

[381] Ks. mm. Tirkkonen 1974, s. 359; HE 15/1990 vp, s. 125; Lappalainen 1995, s. 346 ja 351–352; Jokela 2012, s. 354 ja 358.

[382] Ks. Tirkkonen 1945, s. 198.

[383] Vaikka oikeudenkäymiskaaressa ei ole nimenomaista säännöstä siitä, onko väliintulo mahdollista turvaamistoimiasiassa, niin OK 18:8:ää sovelletaan myös turvaamistoimiasioissa (ks. esim. MAO 12.2.2020, 45/20).

[384] Lappalainen 1995, s. 347; Jokela 2012, s. 353. Sivullisella, jolla on riittävä väliintulointressi, on oikeus väliintuloon asianosaisten suostumuksesta riippumatta (ks. Lappalainen 1995, s. 350; Jokela 2012, s. 356).

[385] Lappalainen 1995, s. 348; Jokela 2012, s. 353. *Tapanilan* mukaan oikeuskäytäntö väliintulon perusteesta osoittaa, että oikeutta väliintuloon tulkitaan suppeasti (ks. tarkemmin Tapanila 2021, s. 91).

[386] Jokela 2012, s. 354.

[387] Lappalainen 1995, s. 352; Jokela 2012, s. 354. Ks. myös Tirkkonen 1974, s. 367. Kuten todettu (ks. edellä alaviite 380), on kuitenkin myös sellaisia tilanteita, joissa tuomion sivulliseen ulottuva sitova vaikutus on luonnehdittavissa oikeusvoimavaikutukseksi. Tuo sitovuus ei kuitenkaan anna sivulliselle itsenäisen väliintulijan asemaa. Oikeusvoiman ulottuminen sivulliseen ei siis

na voidaan pitää asiassa annettavan tuomion todistusvaikutusta, ja väliintulon tarkoituksena on tällöin suojata kolmatta tuomion mahdollisesti haitallisilta todistusvaikutuksilta.[388]

Siitä huolimatta, että väliintulijoita ei ole pidettävä varsinaisina asianosaisina, heille on tunnustettu mahdollisuus tehdä tiettyjä prosessitoimia (oikeus käyttää puhevaltaa). Epäitsenäisellä väliintulijalla on muutoin oikeus toimia oikeudenkäynnissä asianosaisen tavoin, paitsi että hänellä ei ole oikeutta määrätä oikeudenkäynnin kohteesta (peruuttaa, laajentaa tai muuttaa kannetta taikka myöntää sitä muita sitovasti oikeaksi) tai tehdä muitakaan sellaisia prosessitoimia, jotka ovat ristiriidassa asianosaisen toimien kanssa.[389] Epäitsenäinen väliintulija ei voi siis myöskään esimerkiksi esittää asiassa omia vaatimuksia eikä vedota sellaisiin oikeustosiseikkoihin, joihin asianosainen ei ole vedonnut, eikä vastoin asianosaisen kantaa tunnustaa tiettyä tosiseikkaa.[390] Lisäksi muutosta asiassa annettuun tuomioon tai päätökseen epäitsenäinen väliintulija voi hakea vain asianosaisen ohella (OK 18:10.1). Epäitsenäisen väliintulijan puhevallan käytön kannalta merkittävimpänä onkin pidettävä hänen oikeuttaan esittää näyttöä jutussa ja ylipäätään oikeutta argumentoida asianosaisen rinnalla. Hän saa siten esimerkiksi kuulustuttaa todistajia ja esittää muuta selvitystä.[391] Sen sijaan itsenäinen väliintulija on rinnastettu asianosaiseen, mikä tässä yhteydessä tarkoittaa sitä, että hänellä on oikeus tehdä itsenäisesti prosessitoimia ja oikeus hakea itsenäisesti muutosta jutussa, jossa hän on esiintynyt väliintulijana (OK 18:10.2). Itsenäinen väliintulija saa muun muassa laajentaa kannetta, mutta hän ei voi vaatia jutussa sellaista, mitä alkuperäinen asianosainen ei ole vaatinut tai ei olisi voinut vaatia. Jos itsenäisen väliintulijan ja asianosaisen prosessitoimet ovat ristiriidassa keskenään, tilannetta on arvosteltava samalla tavalla kuin välttämättömässä prosessinyhteydessä (ks. edellä luku 2.4).[392]

---

kaikissa tilanteissa merkitse sitä, että tuomioistuimen tulisi tunnustaa kolmannelle OK 18:10.2:ssä tarkoitettu itsenäinen väliintuloasema. Näihin kysymyksiin palataan jäljempänä esityksessä, erityisesti TekijäL 6 §:ää ja lisenssinhaltijoita koskevissa yhteyksissä.

388 HE 154/2006 vp, s. 5; Jokela 2012, s. 354. Ks. myös Lindell 2017, s. 507. Todistusvaikutuksen tilanteessa tuomion lopputulos ei muodollisesti sido sivullista, mutta tuomioon sisältyvillä näyttökysymystä koskevilla ratkaisuilla tulee olemaan merkitystä todisteena ajateltaessa sivullisen oman intressin ratkaisemista. Sivullisen oikeus on tällöin riippuvainen ainakin osaksi samoista konkreettisista olosuhteista kuin prosessin kohteena oleva vaade (Lappalainen 1995, s. 349). Selvyyden vuoksi todettakoon vielä, että vain haitallisten todistusvaikutusten torjumiseksi oikeutta itsenäiseen väliintuloon ei voi saada.

389 Lappalainen 1995, s. 351; Jokela 2012, s. 356; Lindell 2017, s. 507. Ks. myös Tirkkonen 1974, s. 368; HE 154/2006 vp, s. 5.

390 Jokela 2012, s. 357; Lindell 2017, s. 507.

391 HE 15/1990 vp, s. 125; Lappalainen 1995, s. 351; HE 154/2006 vp, s. 5; Jokela 2012, s. 356; Lindell 2017, s. 507. Kuten Tirkkonen (1974, s. 367–368) toteaa, epäitsenäisen väliintulijan toimimismahdollisuutta rajoittaa toisaalta väliintulon tarkoitus eli se, että väliintulija tukee toista asianosaista, ja toisaalta myös se, ettei väliintulija ole asianosaisen asemassa.

392 Lappalainen 1995, s. 352; Jokela 2012, s. 358. Ks. myös itsenäisen väliintulijan oikeudesta

2.6 TUTKIMATTA JÄTTÄMISESTÄ JA HYLKÄÄMISESTÄ

Kantaja tai hakija voi jäädä vaille haluamaansa ratkaisua joko sen vuoksi, ettei kannetta tai hakemusta lainkaan oteta tutkittavaksi, tai siksi, että kanne tai hakemus hylätään.[393] Edellä on käynyt ilmi, että prosessuaalisen asiavaltuuden puuttuessa kanne tulee jättää tutkimatta ja materiaalisen asiavaltuuden puuttuessa taas kanne tulee hylätä. Mikäli tuomioistuin tekee virheellisen arvioinnin asiavaltuuskysymyksen suhteen – joka tässä tarkoittaa sitä, että väitedoktriinin soveltumisesta huolimatta tuomioistuin sisällyttää materiaalisen asiavaltuuden arviointiin kuuluvat kysymykset prosessuaaliseen asiavaltuuskysymyksen ratkaisuun –, on todennäköistä, että tuomioistuimen ratkaisuna on ”asiavaltuuden puuttuessa” kanteen tai hakemuksen tutkimatta jättäminen, vaikka prosessioikeudellisesti oikea ratkaisu olisi tuossa tilanteessa kanteen tai hakemuksen hylkääminen. Koska lopputulos oikeudenkäynnissä on yleensä erilainen sen mukaan, tehdäänkö ratkaisu aineellisoikeudellisen vai prosessuaalisen normin nojalla, on syytä lähemmin tarkastella, onko tuomioistuimen ratkaisutyypillä – kanteen/hakemuksen tutkimatta jättäminen *contra* hylkääminen tuomiolla/päätöksellä tai välituomiolla[394] – tässä suhteessa (asiavaltuuskysymyksen kannalta siis) merkitystä varsinaisen muutoksenhaun tai oikeusvaikutusten (oikeusvoiman) kannalta. Seuraavassa ei kuitenkaan vielä tarkastella materiaalisen asiavaltuuden tutkimista viran puolesta, vaan se tarkastelu tapahtuu jäljempänä luvussa 8.

Tutkimatta jättämisellä[395] tarkoitetaan tuomioistuimen joko omasta aloitteestaan tai tehdyn prosessiväitteen vuoksi antamaa (prosessi)ratkaisua, jolla tuomioistuin prosessinedellytyksissä olevan korjaantumattoman puutteen vuoksi päättää, että kannetta tai hakemusta ei käsitellä eli tutkita sisällöllisesti asiakysymysten osalta.[396] Tällaisesta ratkaisusta käytetään oikeuskirjallisuudessa

---

aloittaa väliintulo muutoksenhaulla Jokela 2012, s. 358; Lappalainen – Hupli 2017, s. 500–501.

[393] Ks. esim. Kaisto 2005, s. 416.

[394] Jos jutussa esitetty kanne kokonaan kaatuu välituomiovaiheeseen, on järkevää, että kanne voidaan välituomiotilanteessa jo kokonaan hylätä ja antaa ratkaisu, jolla on samat vaikutukset kuin tuomiolla yleensä. Dogmaattisesti oikeampaa olisi pitää ratkaisua välituomiona ja hylätä lopullinen kanne erikseen välituomion antamisen jälkeen sitten kun välituomio on saanut lainvoiman. Tällaista formalismia meillä tuskin on enää vuosikymmeniin oikeuskäytännössä noudatettu (ks. Lappalainen 2001, s. 379). Toiseksi voidaan tässä yhteydessä todeta, että hakemuslainkäytössä ei tunneta vastaavaa välituomio-konstruktiota kuin varsinaisessa siviiliprosessissa. Vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa kylläkin esiintyy termi ”välipäätös”, mutta sillä on perinteisesti tarkoitettu käräjäoikeuden lykkäysratkaisua (ks. esim. Ellilä 1976, s. 13; Jokela 2015, s. 499).

[395] Jos juttu jätetään asiallisesti tutkimatta, on vakiintuneesti käytetty sanontaa ”jätetään tutkittavaksi ottamatta” tai ”jätetään tutkimatta” (ks. Ellilä 1976, s. 176).

[396] Kanteen tai hakemuksen tutkimatta jättämisen toisena oikeudellisen perusteena voi olla se, että haastehakemus tai hakemus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin pohjaksi, eikä kantaja tai hakija kehotuksesta huolimatta korjaa puutetta asetetussa määräajassa (OK 5:6.1). Ks. samoin hakemusasioiden osalta Linna 2009, s. 119.

toisinaan myös nimitystä *lopullinen päätös*[397] – oikeuskäytännössä käytettävä nimitys on vain *päätös*. Toisinaan tällaisesta ratkaisusta käytetään oikeuskirjallisuudessa myös nimitystä *prosessiratkaisu*[398], jolla haluttaneen korostaa sitä eroa, joka tällaisen ratkaisun ja asiaratkaisun – jolla taas lausutaan itse pääasiasta – välillä vallitsee (esim. hakemuslainkäytössä pääasian ratkaisun nimike on niin ikään päätös).[399] Kannetta tai hakemusta ei siis tule prosessinedellytyksen puuttumisen vuoksi hylätä, vaan se jätetään tutkimatta. Kun taas tuomioistuin hylkää kanteen tai hakemuksen, tämä tapahtuu riita-asiassa tuomion tai hakemusasiassa päätöksen kautta.[400] Kanteen hylkääminen tarkoittaa tuomioistuimen pääasiaa koskevaa (lopullista) asiaratkaisua, jonka mukaan kanteen hyväksymiselle ei ole edellytyksiä.[401] Kanteen hylkäävä tuomio merkitsee näin ollen sitä, että vaatimuksen ei katsota ansaitsevan oikeussuojaa aineellisoikeudellisilla perusteilla.[402] Siviiliprosessissa, olipa kyseessä sitten suoritus-, vahvistus- tai muotoamiskanne, kanteen hylkäävät tuomiot ovat eräänlaisia negatiivisia vahvistustuomioita. Niissä nimittäin vahvistetaan, ettei kanteessa vaadittua oikeutta ole olemassa, jolloin lopputulos on sama kuin jos vastaajan ajama negatiivinen vahvistuskanne olisi hyväksytty.[403]

---

[397] Ks. esim. Lappalainen 2001, s. 22; Jokela 2010, s. 111; Virolainen – Martikainen 2010, s. 73. Ks. samoin Ruotsin osalta Maunsbach 2015, s. 314.

[398] Prosessiratkaisun ohella puhutaan usein *käsittelyratkaisusta*. Esim. silloin kun tuomioon tai lopulliseen päätökseen liittyy oikeudenkäyntimenettelyä koskevia päätöksiä, on hovioikeuden tai korkeimman oikeuden tuomiossa tai päätöksessä tällaiset ratkaisut yleensä otsikoitu ”Käsittelyratkaisu” (ks. Lappalainen 2001, s. 349). Käsittelyratkaisut voivat koskea ensinnäkin prosessiväitteitä eli asianosaisen kannanottoa siitä, että oikeudenkäynnin jatkamiselle on olemassa jokin este. Toiseksi ne voivat koskea oikeudenkäyntimenettelyn järjestämistä, jolloin tuomioistuin käsittelyratkaisuillaan määrää mm. oikeudenkäynnin julkisuutta, prosessitoimia ja todistelua koskevia kysymyksiä (Tapanila 2015, s. 1). Ks. käsittelyratkaisuista myös esim. Helenius – Linna 2021, s. 611.

[399] Ks. mm. Ellilä 1976, s. 12 ja 14.

[400] Vasta pääasian lopullista ratkaisua riita-asiassa kutsutaan OK 24:1:n mukaisesti tuomioksi. Tässä yhteydessä myös termi *päätös* ratkaisun nimikkeenä viittaa siihen, että ratkaisu sisällöltään merkitsee asiallisen puolen ratkaisemista. Jos kanne jätetään vasta tuomion antamisen yhteydessä joltakin osin tutkimatta, tulisi ratkaisusta käyttää nimikettä ”päätös ja tuomio” (Virolainen – Martikainen 2010, s. 155).

[401] Hakemuslainkäyttöasiassa hylkäävä päätös merkitsee joko jonkin oikeussuhteen järjestämistä tai sen toteamista, etteivät hakemuksen hyväksymiselle laissa säädetyt edellytykset ole täyttyneet (Linna 2009, s. 28–29). Kanne voidaan toisinaan myös hylätä jo ennen haasteen antamista (OK 5:6.2) tai myöhemmin valmistelun aikana, jos haastehakemus katsotaan selvästi perusteettomaksi. Kanteen ”selvä perusteettomuus” on käsillä, jos tosiseikat ovat notorisesti epätosia tai ilmeisen mahdottomia. Sen sijaan näyttökysymykseen (kantajan esittämien oikeustosiseikkojen paikkansapitävyyteen) ei tässä vaiheessa vielä kiinnitetä huomiota (Lappalainen – Hupli 2017, s. 987–988). Samoin hakemusasioissa (OK 5:6.2 ja 8:13): jos hakijan vaatimus on selvästi perusteeton, käräjäoikeus voi hylätä vaatimuksen heti, käsittelyä sen enempää jatkamatta (ks. Linna 2009, s. 225).

[402] Ks. Saranpää 2010, s. 73.

[403] Lappalainen 2001, s. 360; Jokela 2015, s. 502. *Virolainen* toteaa, että tilanteessa, jossa kanne hylätään, tuomioistuin hyväksyy vastaajan vaatimuksen (Virolainen 1995, s. 39–40).

Kantajalla tai hakijalla on oikeus hakea tutkimattajättämispäätökseen, esimerkiksi puuttuvan prosessuaalisen asiavaltuuden toteavaan ratkaisuun, muutosta samassa menettelyssä kuin tuomioistuimen aineellisoikeudelliseen ratkaisuun. Jos muutoksenhakuinstanssi asettuu valittajan kannalle, se kumoaa tutkimattajättämispäätöksen ja palauttaa jutun alemman instanssin käsiteltäväksi.[404] Sen sijaan päätökseen, jolla prosessiväite on hylätty, saadaan hakea muutosta vasta haettaessa muutosta asiassa annettuun tuomioon tai lopulliseen päätökseen, jollei tuomioistuin määrää, että muutosta haetaan erikseen (OK 16:3.3).[405] Jos muutoksenhakuinstanssi hyväksyy muutoksenhaun prosessiväitteen hylkäävästä ratkaisusta ja katsoo, että alemman tuomioistuimen olisi tullut jättää kanne tutkimatta, alemman instanssin tuomio poistetaan ja tutkimatta jättäminen saatetaan voimaan.[406] Samoin jos alempi instanssi on käsitellyt asian, vaikka jokin ehdoton prosessinedellytys on puuttunut, ylemmän instanssin on viran puolesta päätöksellään poistettava alioikeuden tuomio ja jätettävä kanne tutkimatta.[407] Mutta mikäli taas absoluuttisissa prosessinedellytyksissä ei ole puutteita eikä asiassa ole esitetty prosessiväitteitä, mi-

---

[404] Ks. Lappalainen 2001, s. 22. Valituskelpoisuuden kannalta ongelmallisia ovat tilanteet, joissa vain osa kanteesta on jätetty tutkimatta tai sillensä. Jokelan mukaan lainsäätäjän (HE 184/1977 vp, s. 15) selvä tarkoitus on, että ratkaisuista, joissa osa kanteesta on jätetty tutkimatta, saadaan valittaa erikseen, jollei muutoksenhakua ole muualla laissa nimenomaisesti kielletty (Jokela 2010, s. 111). Esim. jos alioikeus on jättänyt kanteen tutkimatta puuttuvan asiavaltuuden vuoksi (eli ratkaisu on alioikeuden mielestä perustunut prosessuaalisen asiavaltuuden puuttumiseen) mutta alioikeuden prosessiratkaisussa on tosiasiassa tehty ratkaisu puuttuvaan materiaaliseen asiavaltuuteen nojautuen (prosessuaalinen asiavaltuus on siis olemassa), muutoksenhakutuomioistuin ei voi tutkia materiaalista asiavaltuutta tai ottaa siihen kantaa, vaan sen tulee ainoastaan kumota tutkimattajättämispäätös, jos se asettuu prosessiratkaisun osalta eri kannalle kuin alioikeus, ja palauttaa juttu (alioikeuden ei voida katsoa tällöin lainkaan antaneen asiallista ratkaisua jutussa). Kuten *Jokela* (2010, s. 459–460) toteaa, oikeusaste- eli instanssijärjestyksen periaatteesta seuraa, että hovioikeus ei muutoksenhakuasteena voi pääsääntöisesti ratkaista asiaa, jota ei ole asianmukaisesti tutkittu ensimmäisessä asteessa. Tällaisessa tapauksessa hovioikeuden on palautettava asia käräjäoikeuteen uudelleen käsiteltäväksi. Palauttamisperuste voi olla esim. käräjäoikeudessa tapahtunut virheellinen tutkimatta jättäminen. Jos alioikeuden ratkaisu sen sijaan jää tällaisessa tilanteessa lainvoimaiseksi, prosessiratkaisu voitaneen saada poistetuksi ylimääräisin muutoksenhakukeinoin kanteluteitse. Ts. oikeusvoimavaikutus (*res judicata*) voidaan murtaa ylimääräisen muutoksenhaun avulla, mikäli jokin OK 31 luvun mukaisista kantelu- tai purkuperusteista täyttyy.

[405] Jos tuomioistuin määrää muutosta haettavaksi erikseen, se voi samalla keskeyttää pääasian käsittelyn, kunnes muutoksenhaku väitepäätökseen on ratkaistu (OK 25:10a). Muutoksenhaku prosessiväitteen hylkäävään ratkaisuun käy siis yleensä ajankohtaiseksi vasta kun pääasia ratkaistaan, ja tällöinkin vain siltä osin kuin väitteen tehnyt asianosainen häviää oikeudenkäynnin. Varsinainen muutoksenhaun kohde on tällöin itse tuomio, johon siis voidaan hakea muutosta kyseisellä prosessuaalisella perusteella. Jos väitteen tehnyt asianosainen voittaa pääasian, hänellä ei ole hyväksyttävää intressiä hakea muutosta. Tämä intressi kuitenkin ”herää henkiin”, jos vastapuoli hakee muutosta (Lappalainen 2001, s. 23).

[406] Lappalainen 2001, s. 23–24.

[407] Ks. mm. Jokela 2015, s. 552.

tään erillistä päätöstä ei prosessinedellytysten olemassaolosta anneta.[408] Muutoksenhaun kannalta kanteen hylkäävä tuomio – jossa hylkääminen perustuu materiaalisen asiavaltuuden puutteeseen – ei itsessään tarjoa mitään mielenkiintoista tarkastelukohdetta, vaan muutosta haetaan niin sanotusti normaalissa menettelyssä. Tässä kohtaa on huomautettava, että jos kysymys materiaalisesta asiavaltuudesta on ratkaistu välituomiolla, tulee noudattaa sitä – joko OK 24:6.1:n tai 24:6.2:n mukaista – muutoksenhakujärjestystä, josta on jo edellä lausuttu luvussa 2.3.3.3.

Tutkimattajättämispäätösten ja hylkäävien asiaratkaisujen oikeusvaikutuksia asiavaltuuden tilanteessa voidaan lähteä hahmottamaan erilaisten tyyppitilanteiden kautta. Ensinnäkin kantajan tai hakijan vireille saattama asia voi, kuten edellä on tuotu esille, jäädä tuomioistuimessa tutkimatta puuttuvan asiavaltuuden vuoksi. Tällöin on ajateltavissa kaksi erilaista tyyppitilannetta. Ensimmäisessä tuomioistuimen ratkaisu on perustunut oikeanlaiseen asiavaltuusharkintaan, toisin sanoen tutkimattajättämispäätös on perustunut *prosessuaalisessa asiavaltuudessa* havaittuun puutteeseen. Toisessa tyyppitilanteessa tuomioistuimen ratkaisu on perustunut vääränlaiseen asiavaltuusharkintaan, toisin sanoen tutkimattajättämispäätös on perustunut *materiaalisessa asiavaltuudessa* havaittuun puutteeseen[409]. Toiseksi, jos kantajan kanne tai hakijan hakemus ei menesty ja syynä on puuttuva *materiaalinen asiavaltuus*, kanne tai hakemus hylätään. Oletetaan, että näissä kanteen tai hakemuksen hylkäävissä asiaratkaisuissa prosessuaalinen asiavaltuus on ollut olemassa ja tältä osin asiavaltuusharkinta on siis tapahtunut oikein. Tämän jälkeen voidaan hylkäävien ratkaisujen osalta päätyä enää vain yhteen tyyppitilanteeseen: *materiaalisen asiavaltuuden ei ole katsottu olevan olemassa* – silloin siis, kun hylkääminen on nimenomaan perustunut materiaaliseen asiavaltuuteen. Tällainen materiaalista asiavaltuutta koskeva ratkaisu voi aineellisoikeudellisesti olla joko oikein tai väärin. Oikeusvaikutusten tarkastelu tapahtuu seuraavassa siitä näkökulmasta, että prosessuaalisen ja materiaalisen asiavaltuuden omaavia kantajatahoja on *de facto* vain yksi ja asiavaltuutta koskeva ratkaisu on saanut lainvoiman.

Sen jälkeen kun kanteen hyväksyvästä tai hylkäävästä tuomiosta on tullut lainvoimainen (eli tuomioon ei ole enää mahdollista hakea muutosta varsinaisin

---

[408] Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tuomioistuin ainoastaan yhden kerran (asian tullessa vireille) arvioi absoluuttisten prosessinedellytysten olemassaolon, vaan tuomioistuin (jokainen instanssi) kontrolloi viran puolesta asian koko elinkaaren ajan absoluuttisten prosessinedellytysten olemassaolon.

[409] Tällä tarkoitan tilanteita, joissa prosessuaalisen asiavaltuuden harkintaan on tuotu materiaalisen asiavaltuuden harkintaan kuuluvia seikkoja.

muutoksenhakukeinoin)[410], tuomiosta tulee myös oikeusvoimainen.[411] Tuomion oikeusvoima (*res judicata*) puolestaan tarkoittaa tuomioistuimen lainvoimaisen ratkaisun sitovaa vaikutusta tulevaisuuteen nähden: tuomiossa ratkaistua asiaa ei voida enää saattaa uudelleen tuomioistuimen tutkittavaksi. Jos sama kantaja nostaa samasta asiasta sisällöltään samanlaisen uuden kanteen, aikaisempi lainvoimainen tuomio muodostaa esteen, puutteen prosessinedellytyksissä (oikeusvoiman negatiivinen vaikutus[412]).[413] Tämä prosessinedellytys on ehdoton; tuomioistuimen tulee ottaa aikaisemman tuomion olemassaolo jo viran puolesta huomioon sikäli kuin se tämän vain havaitsee.[414] Jos taas kysymys on tutkimattajättämispäätöksestä, ei ole mitään kirjoitettuja sääntöjä siitä, miten oikeusvoima vaikuttaa näissä tilanteissa. Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että ero kanteen hylkäämisen ja tutkimatta jättämisen välillä on siinä, että ainoastaan jälkimmäisessä tapauksessa on mahdollista saada kanne myöhemmin uudelleen tutkittavaksi, ja tällöin kanteen jättäminen tutkimatta tietyn prosessinedellytyksen puuttumisen vuoksi on samalla osoitus kantajalle siitä, että ratkaisun oikeusvoima ei estä saman kanteen tutkimista myöhemmin oikeudessa uuden vireillepanon jälkeen, jos kyseinen puute on silloin korjaantunut.[415] Asia ei

---

[410] Ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa (Fitger – Eriksson – Hall 2020, s. 281) on katsottu, että hakemusasiassa oikeusvoimavaikutus määräytyy pitkälti ns. asiakohtaisesti. Kun hakemusasiassa on käsillä vastapuoliasetelma, noudatetaan normaaleja riita-asiaa koskevia oikeusvoimaoppeja. Mikäli taas kysymyksessä on hakemusasia, joka on lähempänä ”yksipuolisempaa” asetelmaa, lähentyy oikeusvoimakäsitys hallintoasioissa noudatettavaa – jolloin siis asian uudelleen tutkimisen mahdollisuus on suhteellisen laaja. Usein oikeusvoiman määrittely edellyttää käsillä olevan materiaalisen oikeuden analysointia. *Linnan* mukaan asiakohtainen lähestymistapa hakemusasian oikeusvoimavaikutukseen vaikuttaa perustellulta. On hakemusasioita, joissa uusi hakemus on mahdollinen vain, jos aiempi päätös puretaan. Tällaisissa asioissa muuttuneilla olosuhteilla ei yleensä ole relevanssia. Toisaalta on asioita, joissa on kyse jonkin hakemuksen edellytyksen täyttymisestä, jolloin olosuhteiden muutos saattaa avata mahdollisuuden uuden hakemuksen tekemiselle. Ja sitten on asioita, joissa muillekin seikoille kuin muuttuneille olosuhteille – kuten uudelle näytölle – tulee voida antaa merkitystä (Linna 2022, s. 41). Ks. laajemmin hakemusasioiden oikeusvoimavaikutuksesta Linna 2022, s. 35–41.

[411] Tuomion on oltava lainvoimainen, jotta voisimme puhua tuomion oikeusvoimasta. Niin kauan kuin muutoksenhakuaika on auki tai muutoksenhakuprosessi vireillä, tuomiolle ei voida antaa lopullista sitovaa vaikutusta (Lappalainen 2001, s. 407).

[412] Ks. oikeusvoiman positiivisesta vaikutuksesta esim. Tirkkonen – Halila 1977, s. 277; Lappalainen 2001, s. 402.

[413] Vakiintuneen oikeuskäytännön perusteella on selvää, että samaan perusteeseen nojautuvaa ja samaa oikeusseuraamusta koskevaa uutta kannetta ei voida tutkia (ks. KKO 2018:59, kohta 12). Jo tässä kohtaa on huomautettava, että kanteen hylkääminen ei yleensä estä prosessin ulkopuolelle jäänyttä kanteen ajamiseen oikeutettua panemasta jälkeenpäin vireille omaa kannettaan (Lappalainen – Hupli 2017, s. 582).

[414] Lappalainen 2001, s. 400–401. Kuten Lappalainen (2001, s. 401 alaviite 10) huomauttaa, käytännössä tuomioistuin ei useinkaan saa tietoonsa, että asia on jo aiemmin lainvoimaisesti ratkaistu, ellei vastaaja huomauta asiasta. Vastoin aiemman tuomion *res judicata* -vaikutusta annettu uusi tuomio samassa asiassa on luonnollisesti poistettavissa muutoksenhakukeinoin, ja vielä lainvoimaiseksi tultuaankin kanteluteitse (Lappalainen 2001, s. 401–402).

[415] Jokela 2012, s. 516.

kuitenkaan ole aivan näin yksinkertainen, sillä prosessiratkaisukin on oikeusvoimakykyinen, mikäli se saattaa sisältönsä nojalla vaikuttaa uudessa oikeudenkäynnissä.[416]

Prosessiratkaisuista lopulliset päätökset, nimenomaan tutkimattajättämispäätökset, saavat oikeusvoiman sikäli kuin ratkaisun peruste on sillä tavoin pysyvä, että prosessuaalinen tilanne on uudessa prosessissa muuttumaton. Tällöin lopullinen päätös on oikeusvoimakykyisyyden suhteen rinnastettavissa tuomioon. Toisin sanoen jos tutkimatta jättämisen syynä on ollut käsiteltävään asiaan liittynyt pysyvä puute (korjauskelvottomuus)[417], ei kantajalla ole enää myöhemminkään oikeutta saattaa samaa kannetta tutkittavaksi uudessa oikeudenkäynnissä.[418] *Jokelan* mukaan tällainen tilanne on kysymyksessä esimerkiksi silloin, kun kysymyksessä ei ole tuomioistuinasia tai kun sama asia on jo ratkaistu lainvoimaisella tuomiolla aikaisemmassa oikeudenkäynnissä (*res judicata*) taikka kun kantajalta puuttuu oikeussuojan tarve.[419] Lähtökohtaisesti asialegitimaatiokysymyksen ratkaiseva prosessipäätös saavuttaa oikeusvoiman eli legitimaatiokysymyksestä annettu ratkaisu on juuri sellainen, että se voi saada merkitystä uudessa oikeudenkäynnissä.[420] Edellä lausutun perusteella vaikuttaa siis siltä, että oikeusvoimavaikutusten osalta merkitystä ei ole sillä, onko kysymyksessä lopullinen tutkimattajättämispäätös vai kanteen hylkääminen; molemmat ratkaisut ovat oikeusvoimakykyisiä. Merkittävimmät erot vaikutta-

---

[416] Ks. mm. Tirkkonen 1933, s. 215; Reinikainen 1958, s. 21. Mitä tulee niihin tuomioistuimen ratkaisuihin, joissa on kysymys prosessiväitteen hylkäämisestä, niin tilanteet, joissa lainvoimainen prosessiväitteen hylkäävä päätös saattaa vaikuttaa uudessa prosessimenettelyssä, kuuluvat harvinaisuuksiin. Pikainen tarkastelu tuntuu tällöin vievän siihen tulokseen, ettei tuollainen päätös milloinkaan saavuta oikeusvoimaa. Yleislaatuisena huomautuksena on kumminkin lausuttava, että tilanteet, joissa lainvoimainen prosessiväitteen hylkäävä päätös saattaa vaikuttaa uudessa prosessimenettelyssä, kuuluvat harvinaisuuksiin. Pääsääntönä pysyy, ettei tuollainen prosessiratkaisu voi sisällyksensä nojalla saada merkitystä uudessa oikeudenkäynnissä ja ettei se siis myöskään tule oikeusvoimasta osalliseksi (Tirkkonen 1933, s. 215).

[417] Asiavaltuuden puuttumista ei pääsääntöisesti voi korjata, mutta joissakin tapauksissa se voidaan korjata siten, että asianosainen saa sen luvan, josta hänen kanneoikeutensa on riippuvainen (ks. myös Jokela 2012, s. 43). Ks. esimerkki korjaantuvasta asiavaltuudesta myös luvussa 7.2.2.

[418] Ks. Tirkkonen – Halila 1977, s. 283; Leppänen – Välimaa 1998, s. 130; Lappalainen 2001, s. 414; Virolainen – Martikainen 2010, s. 156; Jokela 2012, s. 516. Lappalaisen (2001, s. 414) käyttämä esimerkki valaisee tilannetta hyvin: ”Jos tuomioistuin on jättänyt kanteen tutkimatta sillä perustella, ettei se ole oikea forum, päätös saa oikeusvoiman. Uusi kanne samassa tuomioistuimessa on jätettävä tutkimatta, ei sillä perusteella, että forum on väärä, vaan sillä perusteella, että tuomioistuin on jo lainvoimaisesti katsonut olevansa ei-toimivaltainen.” Myös Ruotsissa lähtökohta on samanlainen, ja siellä katsotaan, että prosessinesteen johdosta tehty tutkimattajättämispäätös saa negatiivisen oikeusvoimavaikutuksen (ks. mm. Maunsbach 2015, s. 314).

[419] Jokela 2012, s. 516. Jokelan kannanottoa on nähdäkseni tarkennettava sillä toteamuksella, että puuttuvan oikeussuojan tarpeen kohdalla ei aina ole kysymys pysyvästä puutteesta, vaan huomioon tulee toisinaan (asiasta riippuen) ottaa mahdollinen olosuhteiden muuttuminen. Myös Tirkkonen (1933, s. 241) on todennut, että muuttuneiden olosuhteiden vaikutus ilmenee prosessiratkaisuissa paljon useammin kuin varsinaisissa tuomioissa.

[420] Tirkkonen 1933, s. 222. Ks. myös Reinikainen 1958, s. 21.

vat olevan käsittelyaikaan ja kustannuksiin liittyvät seikat, sillä tutkimatta jättäminen tapahtuu useimmiten heti jutun käsittelyn alkupuolella, kun taas hylkääminen tapahtuu vasta varsinaisen asiakäsittelyn jälkeen.[421]

On kuitenkin huomattava, että edellä oleva tarkastelu on tapahtunut siitä oletamuksesta, että tuomioistuin on ottanut kantaa ja ratkaissut prosessipäätöksellään vain ja ainoastaan prosessuaalisia kysymyksiä. Jos tuomioistuin ratkaisee prosessipäätöksessään muuta kuin prosessuaalisen kysymyksen, esimerkiksi tosiasiassa varsinaiseen asiatutkintaan kuuluvan aineellisoikeudellisen kysymyksen, herää kysymys siitä, mikä merkitys tällaiselle ratkaisulle voidaan antaa oikeusvoimakykyisyyden kannalta. Tilanne aktualisoituu esimerkiksi juuri silloin, kun tuomioistuin virheellisesti tuo prosessuaalisen asiavaltuuden harkintaan materiaaliseen asiavaltuusharkintaan kuuluvia seikkoja. Tällöin – jos asiavaltuusratkaisussa on päädytty tutkimatta jättämiseen sillä perusteella, ettei jutun kantaja ole väittämänsä tavoin oikeuden tai oikeussuhteen tosiasiallinen subjekti (materiaalinen kysymys on tutkittu ja ratkaistu) –, ollaan jokseenkin problemaattisessa tilanteessa. Ongelma ei ole suuri, jos prosessuaalinen asiavaltuuskysymys on kuitenkin ratkaistu oikein, sillä se tarkoittaisi edellä kuvatussa tutkimattajättämistilanteessa sitä, ettei kantaja ole onnistunut täyttämään väitedoktriinin asettamia edellytyksiä.[422] Tämä tilanne lienee kuitenkin harvinaisempi, sillä varsin harvoin kanteita tai hakemuksia pyritään väitedoktriinin soveltuessa ajamaan väitedoktriinin vastaisesti tai väitedoktriinia täyttämättä. Mutta jos kantaja on onnistunut täyttämään väitedoktriinin asettamat edellytykset (prosessuaalinen asiavaltuus on tosiasiallisesti olemassa) ja asiassa on silti päädytty tuomioistuimen virheellisen harkinnan vuoksi tutkimattajättämiseen puuttuvan asiavaltuuden vuoksi (prosessuaalisen kysymyksen ratkaisemiseen on tuotu aineellisoikeudellisia seikkoja), ongelma on todellinen.

Oikeusvoimainen prosessiratkaisu sitoo uudessa oikeudenkäyntimenettelyssä, ja ratkaisun sisällys on otettava huomioon riippumatta siitä, oliko se oikea vai väärä.[423] Jos tuomioistuin siis on antanut ”väärän” tutkimattajättämistä koskevan prosessiratkaisun ja kantaja on tällaisen lainvoimaisen prosessiratkaisun antamisen jälkeen uudelleen pannut samanlaisen kanteen vireille, tulee uusi kanne jättää oikeusvoimavaikutuksen vuoksi tutkimatta.[424] Kantajan ainoak-

[421] Selvää on, että tutkimattajättämispäätöksellä ja hylkäävällä tuomiolla ovat tosiasiallisina eroina varsin usein ainakin käsittelyajan pituus (sitä kautta myös prosessiekonomia) ja osapuolten oikeudenkäyntikulut. Tämä johtuu yksinkertaisesti siitä, että jos ja kun prosessuaalisen asiavaltuuden todetaan heti prosessin alussa puuttuvan, juttu ei lainkaan ehdi edetä varsinaiseen asiatutkintaan. Näitä seikkoja ei kuitenkaan tässä yhteydessä tarkastella lähemmin (ks. tältä osin esim. Maunsbach 2015, s. 315).

[422] Tällöin ylimääräisten lausumien materiaalisesta asiavaltuudesta tulee olla poistettavissa (lainvoimainen *contra* ei lainvoimainen), eikä niille tulisi antaa merkitystä (oikeusvoimaa).

[423] Ks. mm. Tirkkonen 1933, s. 242–243.

[424] Oikeusvoimavaikutuksen syntymistä ei liioin estä se, että asiassa on annettu tuomio vaikka jokin jutun tutkimisen prosessuaalinen edellytys (prosessinedellytys) on puuttunut, tai se, että

si mahdollisuudeksi siis jää ylimääräinen muutoksenhaku, ja oikeusvoima on murrettavissa vain sikäli kuin OK 31 luvun säännökset sen sallivat. Tällöin kysymykseen voi tulla joko tuomiovirhekantelu (OK 31:1) tai tuomion purkaminen (OK 31:7). *Prima facie* vaikuttaa siltä, että olemme tilanteessa, jossa sekä tuomionpurku että tuomiovirhekantelu voivat tulla kysymykseen. Tuomiovirhekantelu voi tulla kysymykseen, koska prosessuaalisia normeja on sovellettu väärin (OK 31:1:n 4 kohdan mukainen muu oikeudenkäyntivirhe). Tuomionpurku taas voi riita-asiassa tulla kysymykseen, sillä esimerkiksi oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että *ilmeisesti* väärään lain soveltamiseen perustuva lainvoimainen prosessiratkaisu voidaan myös purkaa.[425] Tämä johtuu siitä, että OK 31:16:n mukaan on OK 31 luvussa olevia lainvoiman saanutta tuomiota koskevia määräyksiä vastaavasti sovellettava, kun kysymys on lainvoimaiseen tuomioon rinnastettavasta oikeudellisesta ratkaisusta; tällaisena ratkaisuna voidaan mainita nimenomaan lopullinen päätös (lainvoimainen prosessiratkaisu).[426] Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että tilanteessa, jossa sekä tuomionpurku että tuomiovirhekantelu voivat tulla kysymykseen, ensisijainen muutoksenhakukeino olisi tuomiovirhekantelu.[427] Käytännössä kantelun ja purun välisellä etusijajärjestyksellä ei ole sanottavaa merkitystä, sillä esimerkiksi hakijan vetoaminen ”väärään” vaihtoehtoon ei vaikuta koituvan hänen vahingokseen.[428]

---

oikeudenkäynnissä on muutoin menetelty virheellisesti (ks. Tirkkonen – Halila 1977, s. 267; Lappalainen 2001, s. 417).

[425] Ks. Tirkkonen – Halila 1977, s. 429–430; Leppänen – Välimaa 1998, s. 163. Todettakoon tässä yhteydessä kuitenkin se, että oikeusvarmuus edellyttää lainvoimaisten tuomioiden olevan lähtökohtaisesti lopullisia ja pysyviä, ja lainvoimaisten tuomioiden pysyvyydellä on katsottu olevan erityisen suuri merkitys silloin, kun asiassa on ratkaistu kahden yksityisen välistä oikeussuhdetta koskeva kysymys. Sen vuoksi lainvoimaisen tuomion purkaminen virheellisen lainsoveltamisen perusteella edellyttää virheen ilmeisyyttä ja kiistattomuutta (KKO 2014:94, kohta 14; KKO 2021:89, kohta 22). Vakiintuneen ratkaisukäytännön mukaan ilmeisesti väärästä lain soveltamisesta on riita-asiassa yleensä kysymys tilanteessa, jossa lakia on sovellettu selvästi ja kiistattomasti väärin. Tämä tarkoittaa, ettei sovellettu säännös ole ollut tulkinnanvarainen eikä se myöskään ole sisältänyt tuomioistuimelle jätettyä harkinnanvaraa. Tuomion purkaminen edellyttää, että tuomiosta ilmenevä lain soveltaminen on kiistattomasti ristiriidassa tuomion antamishetkellä vallinneen oikeustilan kanssa (KKO 2021:89, kohta 8 ja siinä viitatut ennakkopäätökset). Esim. Koponen (2017, s. 427) toteaa, että oikeuskäytännössä ilmeisesti väärän lain soveltaminen purkuperusteena riita-asioissa on silmiinpistävän niukkaa verrattuna rikosasioihin.

[426] Tirkkonen – Halila 1977, s. 429. Oikeuskäytännön varassa on, millaiset muut ratkaisut voidaan rinnastaa lainvoimaiseen tuomioon (Koponen 2017, s. 93).

[427] Tirkkonen – Halila 1977, s. 412.

[428] *Koposen* mukaan korkein oikeus tutkii, voiko hakemus menestyä jompanakumpana hakijan vetoamilla perusteilla. Jo yleisistä prosessioikeudellisista periaatteista on johdettavissa se, ettei merkityksellistä ole, miten hakija on oikeudellisesti arvottanut hakemuksensa perusteeksi ilmoittamiaan seikkoja. Hakemus tutkitaan siten yleensä myös kanteluna, vaikka hakija olisi itse hakenut vain tuomionpurkua, jos hakemuksessa esitettyjen seikkojen voidaan katsoa täyttävän myös kanteluperusteen – ja päinvastoin (Koponen 2017, s. 242). Tällainen joustava tulkintakäytäntö ja lähestymistapa on perusteltu ennen kaikkea silloin, kun virhe vaikuttaa rikosasian vastaajan va-

Lopuksi on palattava siihen, millainen oikeusvoimavaikutus voidaan antaa sellaiselle lopulliselle päätökselle (tässä asialegitimaatiota koskeva tutkimattajättämispäätös), jossa prosessuaaliseen normin harkintaan on tuotu mukaan aineellisoikeudellisia elementtejä ja ratkaisu on ainakin osittain perustettu tällaisten aineellisoikeudellisten kysymysten ratkaisemiseen. On muistettava, että tutkimattajättämispäätösten oikeusvoimavaikutukset ovat luonteeltaan puhtaasti prosessuaalisia, eivätkä ne aiheuta muutoksia esimerkiksi ratkaisun varsinaisena kohteena olevassa aineellisessa oikeussuhteessa.[429] Tilanne voidaan nähdäkseni hahmottaa siten, että materiaalisen asiavaltuuden ratkaiseminen prosessuaalisen asiavaltuuden yhteydessä tarkoittaa vain perusteluja puheena olevalle prosessiratkaisulle. Toisin sanoen materiaalisen asiavaltuuden ratkaiseminen voidaan nähdä ainoastaan prosessiratkaisun yhtenä perusteluna muiden joukossa (joskin virheellisenä sellaisena), koska sitä ei tulisi lainkaan ottaa huomioon prosessuaalista asiavaltuutta ratkaistaessa), jolloin sovellettavaksi tulee se perusperiaate, että (tuomio)perusteet eivät saa oikeusvoimaa.[430] Oikeusvoimavaikutus ei siis kohdistu perusteluihin vaan vaadittuun oikeusseuraukseen, ja tällöin selvää on, että materiaalista asiavaltuutta koskeva lausuma tai materiaalista asiavaltuutta koskeva ratkaisu ei prosessiratkaisun yhteydessä saa miltään osin oikeusvoimaa. Yhteenvetona voidaan todeta, että tuomioistuimen tulee olla erityisen tarkkaavainen prosessuaalista asiavaltuuskysymystä ratkaistessaan: se ei saa tuoda prosessuaalisen asiavaltuuden harkintaan materiaalista asiavaltuutta koskevia seikkoja, koska tällöin (vaikka ratkaisu olisi saanut lainvoiman) jätetään aina avoimeksi se tie, että asianosaisella on mahdollisuus saada ratkaisun oikeusvoima puretuksi turvautumalla ylimääräiseen muutoksenhakuun.

2.7 OIKEUSSUOJAN TARVE JA SEN YHTEYS ASIAVALTUUTEEN

Kuten asiavaltuuden osalta, myös oikeussuojan tarpeen osalta on historiallisesti käyty keskustelua siitä, tulisiko se nähdä prosessinedellytyksenä, jolloin sen puuttuminen johtaa kanteen tutkimatta jättämiseen, vai asiaedellytyksenä, jolloin sen puuttuminen johtaa kanteen hylkäävään tuomioon.[431] Oikeussuo-

---

hingoksi. Sen sijaan voidaan kysyä, onko tällainen lähestymistapa perusteltu riita-asiassa. Ruotsissa on tällaista lähestymistapaa pidetty sallittuna myös riita-asiassa, sillä ratkaisussa NJA 1997 s. 270 lausuttiin, että tuomioistuin tutkii asiaan mahdollisesti soveltuvan kanteluperusteen, kun hakija itselleen epäedullisesti vetosi hakemuksessaan vain purkuperusteeseen (ks. tarkemmin tapauksesta mm. Koponen 2017, s. 241–242).

[429] Ks. Tirkkonen 1933, s. 411.

[430] Ks. mm. Tirkkonen – Halila 1977, s. 285; Jokela 2015, s. 647; Koulu 2016, s. 203.

[431] Tätä koskevasta keskustelusta ks. mm. Tirkkonen 1974, s. 12–13. On käyty keskustelua jopa

jan tarve on kuitenkin oikeuskäytännössä katsottu vakiintuneeksi ehdottomaksi prosessinedellytykseksi, jonka tuomioistuin ottaa huomioon viran puolesta ja joka ei perustu kirjoitettuun lakiin.[432] Oikeussuojan tarve on vaikea määritellä. Oikeussuojan tarpeen synonyyminä käytetään oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä toisinaan käsitteitä ”oikeudellinen intressi” ja ”oikeussuojaintressi”.[433] Oikeussuojan tarve leimataan useimmiten oikeussuojan saamisen yleiseksi edellytykseksi.[434] Siviiliprosessin tarkoituksena on oikeussuojan antaminen yksityisoikeudellista laatua oleville intresseille, ja kun kantaja kanteessaan pyytää oikeussuojaa, kantajan tulee olla tai ainakin väittää olevansa oikeussuojan tarpeessa.[435] *Tirkkosen* mukaan julkinen etu nimittäin vaatii, että valtion oikeussuojakoneisto on käytettävissä ainoastaan silloin, kun oikeusalamainen pystyy osoittamaan, että hänellä on järkevä käytännöllinen tarve pyytämänsä oikeussuojan saamiseen.[436] Oppi oikeussuojan tarpeesta ehdottomana prosessinedellytyksenä tarkoittaa edellä esitetyn perusteella siis sitä, ettei oikeussuojapyyntöä tule tutkia, ellei asianosaisella ole oikeudellista intressiä.[437] Näin ollen käytännössä kaikissa tuomioistuimissa käsitellyissä asioissa edellytetään kantajalta oikeudellista intressiä asiaan.[438]

Jos kantaja on kanteessaan väittänyt olevansa oikeussuojan tarpeessa, hänellä on lähtökohtaisesti oikeus saada väitteensä tuomioistuimen ratkaistavaksi. Kanteen jättäminen tutkimatta oikeussuojan tarpeen puuttumisen vuoksi ei ole mitenkään ongelmatonta oikeusturvan kannalta.[439] Kuten ratkaisussa KKO 2014:39 on todettu, perusoikeuden (tässä PL 21 §) rajoittaminen lakiin perustumattomalla harkinnalla on hyvin poikkeuksellista. KKO onkin mainitun ratkaisun kohdassa 11 painottanut, että koska jo PL 21 §:n mukaan jokaisella on

---

siitä, olisiko oikeussuojan tarve sijoitettavissa johonkin muuhun, prosessiedellytysten ja kanteen hyväksymiselle välttämättömien aineellisoikeudellisten edellytysten välille kuuluvaan kategoriaan (ks. esim. Tirkkonen 1933, s. 222).

[432] Ks. mm. KKO 2014:39; KKO 2019:42. Ks. myös HE 201/2018 vp, s. 158. Kotimaisessa oikeustieteessä on vakiintuneesti hyväksytty prosessinedellytykseksi oikeussuojan tarve, jota käsitettä on sovellettu myös KKO:n oikeuskäytännössä 1950-luvun lopulta lähtien. Käsitettä sovelletaan muista Pohjoismaista Norjassa ja Tanskassa (ks. Walamies 1995, s. 361). Ruotsin oikeuden asennoituminen on sen sijaan ollut kriittisempää. Siellä on esim. *Lindblom* katsonut, että käsite on epäselvä ja että sen käyttäminen sisältää kehäpäätelmän vaaran (ks. Lindblom 1974, s. 225).

[433] Myös ilmauksia ”riittävä oikeussuojan tarve”, ”järkevä oikeussuojan tarve”, ”aito oikeussuojan tarve” ja ”reaalinen oikeussuojan tarve” esiintyy kirjallisuudessa (ks. mm. Tirkkonen 1974, s. 379 ja 477; Lappalainen 2001, s. 15; Hupli 2006, s. 58; Koulu 2016, s. 173).

[434] Tirkkonen 1974, s. 33 ja 307.

[435] Tirkkonen 1974, s. 307. Ks. myös Reinikainen 1958, s. 125–127.

[436] Tirkkonen 1974, s. 380–381.

[437] Walamies 1995, s. 361.

[438] HE 201/2018 vp, s. 158.

[439] Tilanteesta riippuen intressin puuttuminen voidaan ehkä todeta vasta kun asiaa on aineellisesti tutkittu (Helenius – Linna 2021, s. 80). Esim. kantajan saama maksu saattaa poistaa intressin saada suoritustuomio, mutta se ei välttämättä poista vahvistusintressiä velkasuhteen olemassaolosta (ks. KKO 2019:42).

oikeus saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa, tämän kaltaista kanteen nostamisen rajoitusta (oikeussuojan tarve) on tulkittava suppeasti. Tällä lausumalla on eittämättä yhteys myös Euroopan unionin oikeudessa tunnustettuun tehokasta oikeussuojaa koskevaan periaatteeseen, jonka mukaan kansallisessa lainsäädännössä ei saa loukata yksilön oikeutta tehokkaaseen oikeussuojaan.[440] Jäsenvaltioissa on siten oltava sellainen oikeussuojakeinojen ja menettelyjen järjestelmä, jolla voidaan varmistaa kyseisen oikeuden kunnioittaminen, ja kuten edellä jo todettiin, nykyajan herkässä *access to justice* -ilmapiirissä tuomioistuinten on oltava varovaisia prosessinedellytystyyppisen ”oikeussuojan tarve” -kynnysleikkurin asemoinnissa.[441] On selvää, että oikeudellisen intressin *de facto* puuttumisesta vakuuttuminen ei monissa tilanteissa ole vaivatonta, kun otetaan huomioon, että perusoikeusargumentit tukevat vahvasti kantajan oikeutta saada asiansa tutkittavaksi. Myös *Koponen* katsoo, että oikeuskäytännössä sovelletaan tältä osin laajaa tulkintaa asianosaisen oikeudesta päästä tuomioistuimeen.[442]

Oikeussuojan tarve prosessinedellytyksenä ei ole saanut erityistä huomiota prosessikirjallisuudessa Tirkkosen jälkeen. Yleisesti uudemmassa kirjallisuudessa korostuu pyrkimys välttää jutun aineellisen sisällön siirtymistä prosessinedellytysharkintaan oikeudellisen intressiarvioinnin kautta.[443] *Koulun* mukaan

---

[440] Tehokasta oikeussuojaa koskeva periaate on unionin jäsenvaltioiden yhteisestä valtiosääntöperinteestä johtuva yhteisön oikeuden yleinen periaate; se on vahvistettu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 ja 13 artiklassa ja uudelleen Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklassa (ks. mm. asia C-432/05 *Unibet* ECLI:EU:C:2007:163, kohta 37). Muissa kuin rikosoikeudellisissa menettelyissä on oltava kyseessä kansallisessa lainsäädännössä tunnustettua oikeutta tai velvollisuutta koskeva riita, jotta EIS 6 artiklaa voitaisiin soveltaa, riippumatta siitä, onko kyseinen oikeus tai velvollisuus suojattu Euroopan ihmisoikeussopimuksessa. EIT:n oikeuskäytännön mukaan riidan tulee olla aito ja vakava (”*genuine and serious*”) ja oikeudenkäynnin tuloksella on oltava välittömästi ratkaiseva merkitys oikeuden kannalta, jotta EIS 6 artikla tulee sovellettavaksi (ks. Oikeussuojan saatavuus 2016, s. 30). Se, että käsillä olevassa tapauksessa on kyse aidosta ja vakavasta riidasta, on kuitenkin vahva presumptio (ks. esim. NJA 1998 s. 278). EIS 6 ja 13 artiklan sekä EU:n perusoikeuskirjan 47 ja 48 artiklan mukaiset oikeudet saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi eivät kuitenkaan ole ehdottomia, vaan niitä voidaan tietyissä olosuhteissa rajoittaa. Po. oikeuksia voidaan rajoittaa esim. kansallisilla menettelyillä tehokkaan oikeudenkäytön varmistamiseksi. Rajoitukset ovat sallittuja, jos niillä on oikeutettu tavoite ja jos ne ovat oikeasuhtaisia eivätkä heikennä oikeuden olennaista sisältöä (ks. Oikeussuojan saatavuus 2016, s. 31–32). Kansallisia säännöksiä (ks. mm. NJA 2013 s. 813) tai esim. juuri lailla sääntelemätöntä prosessinedellytystä (tässä oikeussuojan tarve) tarkasteltaessa ei voida kuitenkaan ohittaa harkintaa siitä, onko kyseessä aito ja vakava riita tai miten mahdollinen oikeuden rajoittaminen on suhteessa tehokasta oikeussuojaa koskevaan periaatteeseen. Jos esim. Suomessa asetetaan oikeussuojan tarve (riittävän intressin vaatimus) liian korkealle ilman riittävän vahvoja ja hyväksyttäviä perusteita, riskinä on, että samalla luodaan oikeussuojan saatavuudelle sellaisia tosiasiallisia esteitä, joita ei voida pitää EIS:n tai EU:n perusoikeuskirjan mukaisina.

[441] Ks. Havansi 2009, s. 285–286.

[442] Koponen 2017, s. 115. Oikeussuojan takaaminen ja asianosaispiirin rajaamispyrkimys saattavat olla ristiriidassa keskenään, mutta epäselvissä tilanteissa on ehkä puollettu väljää tulkintaa asianosaispiirin hyväksi (ks. mm. Vihervuori 1981, s. 114).

[443] Ks. Lahtinen 2016, s. 10.

prosessioikeuden tutkimus on vierastanut oikeudellisen intressin korottamista sellaiseksi erilliseksi prosessinedellytykseksi, joka vaatii omaa harkintaansa.[444] Kuten myöhemmin tullaan havaitsemaan, oikeussuojan tarpeen harkinta prosessinedellytyksenä aktualisoituu yleensä tarkasteltaessa jotakin toista prosessinedellytystä – vaikka oikeussuojan tarpeella voi olla itsenäistä vaikutusta, niin monissa tilanteissa se vaikuttaa toista prosessinedellytystä, esimerkiksi asiavaltuutta, harkittaessa. Edelleen Koulun mukaan oikeussuojan tarve -ongelma nähdään mieluummin kysymyksenä kanteen aineellisoikeudellisesta perusteesta.[445] Tällä Koulu viitannee siihen *Lappalaisen* esittämään huomioon, että oikeussuojan tarve on prosessinedellytyksenä ongelmallinen, koska sen rajat suhteessa kanteen aineellisoikeudelliseen hyväksyttävyyteen/hylättävyyteen ovat epämääräiset.[446] Tällöin on nimittäin varottava siirtämästä jutun aineellisoikeudellista rekvisiittaa ”prosessuaalisen oikeussuojan tarpeen” varjolla prosessinedellytysten puolelle.[447] Tätä problematiikkaa kuvaa mielestäni hyvin ratkaisun KKO 2019:42 kohdassa 12 lausuttu: ”[- -] *kantajan oikeussuojan tarvetta arvioidaan suhteessa kannevaatimuksiin. Kun kantaja vaatii, että vastaaja velvoitetaan tiettyyn suoritukseen, kantajalla on lähtökohtaisesti oikeus saada tuomioistuimen ratkaistavaksi, onko vastaajalla kyseinen velvollisuus. Oikeussuojan tarvetta arvioitaessa ei vielä ratkaista kysymystä siitä, onko kantajalla oikeus vaatimaansa suoritukseen. Sellaiset seikat, joiden vuoksi kantajalla ei vielä tai enää ole väittämäänsä oikeutta, eivät muodosta estettä kanteen tutkimiselle, vaan ovat perusteita sen hylkäämiselle.*”[448]

---

[444] Koulu 2016, s. 243.

[445] *Ibid.*

[446] Itse pääasiassa annettava ratkaisuhan tietyssä mielessä vastaa kysymykseen, onko kantaja ”oikeussuojan tarpeessa” vai ei (Lappalainen 2001, s. 16). Merkille pantavaa on myös se, että hallituksen esityksessäkin todetaan, että oikeussuojan tarpeen puuttuminen johtaa kanteen tutkimatta jättämiseen tai hylkäämiseen (HE 201/2018 vp, s. 158). Tämä lausuma osoittanee sen, että oikeussuojan tarvetta ei voida aina ja kaikissa tilanteissa yksinomaan pitää prosessin edellytyksiä koskevana ongelmana, ts. oikeussuojan puuttumista koskeva ratkaisu olisi tältä osin aina tutkimatta jättäminen.

[447] Lappalainen 2001, s. 16. Myös *Hupli* korostaa sitä seikkaa, että oikeussuojan tarve -ajattelua ei saa käyttää vaikeiden aineellisten ongelmien kiertämiseen (Hupli 2006, s. 59). Ks. lisäksi Lahtinen 2016, s. 49–50, joka tarkastelee oikeussuojan tarvetta aineellisen oikeuden tulkinnassa KKO:n ratkaisukäytäntöä vasten.

[448] Kuten edellä todettiin, prosessinedellytysten tehtävänä on varmistaa, että kannetta koskeva oikeudenkäynti voi tapahtua vain, kun lailliset edellytykset kantajan vaatimuksen tutkimiseen ovat olemassa. Sen sijaan itse oikeudenkäynnin tehtävänä on selvittää, onko kantajalla esim. väittämänsä oikeus. Esim. selkeästi suoritusvelvollisuuden (subjektiivisen oikeuden) olemassaoloon liittyvät kysymykset ovat osa itse sitä asiaa, joka on oikeudenkäynnissä selvitettävänä. Tutkiessaan ja ratkaistessaan esim. suoritusvelvollisuuden erääntymistä tai vanhentumista koskevan kysymyksen tuomioistuin ottaa kantaa suoritusvelvollisuuden olemassaoloon, ei oikeudenkäyntimenettelyn laillisuuteen. Tästä syystä ei saa suoritusvelvollisuuden erääntymiskysymystä eikä vanhentumiskysymystäkään siirtää oikeussuojatarve-edellytyksen varjolla irti itse pääasiasta (Kärkkäinen 2004, s. 158).

Oikeussuojan tarpeen vaatimus ilmenee *Tirkkosen* mukaan eri tavoin eri kannetyyppien kohdalla.[449] Kuten Tirkkonen toteaa: kun yksittäistapauksessa joudutaan soveltamaan oikeussuojan tarve -periaatetta, on yleensä kiinnitettävä huomiota jo siihen, onko pyydetty oikeussuoja järkevässä suhteessa väitettyyn oikeussuojan tarpeeseen.[450] Periaatteen soveltamisalaan kuuluu tapauksia, joissa oikeussuojan tarve puuttuu kokonaan, mutta myös sellaisia harkinnanvaraisempia tapauksia, joissa on kysymys oikeussuojan tarpeen riittävyydestä.[451] Oikeussuojan tarpeen on katsottu estävän esimerkiksi puhtaasti haitantekotarkoituksessa nostetut kanteet sekä sellaiset kanteet, joissa kysymyksessä oleva oikeudellinen intressi on niin vähäarvoinen, ettei se yhteiskunnassa vallitsevan käsityksen mukaan oikeuta turvautumaan valtion oikeussuojakoneistoon.[452] Oikeussuojan tarve puuttuu yleensä myös, jos kantaja vaatii pelkän tosiseikan tai abstraktin oikeudellisen tulkinnan vahvistamista.[453] Ehkäpä klassisimpana esimerkkinä oikeussuojan tarpeen puuttumisesta on tilanne, jossa perillinen ajaa perimysasemaansa koskevaa kannetta perittävän vielä eläessä; tällöin on kanne jätettävä ennenaikaisena tutkimatta (intressi ei ole ajankohtainen).[454] Nähdäkseni useimmissa tilanteissa, joissa oikeussuojan tarpeen ole-

---

[449] Tirkkonen 1974, s. 382–404.

[450] Tirkkonen 1974, s. 32–33. Tällöin siis ratkaistaan kysymys pyydetyn oikeussuojan tarpeellisuudesta väitetyn oikeussuojan tarpeen nojalla. Tirkkosen (1974, s. 33 alaviite 40) mukaan eräissä tilanteissa Suomen positiivinen oikeus kuitenkin menee pidemmälle vaatiessaan, että jo oikeussuojaa pyydettäessä on oikeussuojan tarve tehtävä todennäköiseksi. Niin on laita ns. väliintulotapauksissa (väliintulointressi).

[451] Walamies 1995, s. 361.

[452] Tällaisena tilanteena voidaan pitää esim. sellaista šikaanimaista prosessaamista, jossa velkoja ryhtyy oikeudenkäyntiteitse perimään realisoitunutta saatavaansa pienehköissä erissä (ks. Tirkkonen 1974, s. 388 alaviite 32). Ks. myös HE 201/2018 vp, s. 158.

[453] Ks. Lappalainen 2001, s. 15.

[454] Ks. Lappalainen 2001, s. 16. Olosuhteiden muuttuminen saattaa siis saada myöhemmin aikaan sen, että oikeussuojan tarve aktualisoituu (ks. myös Tirkkonen 1933, s. 223). Kanteen mahdollisesta ennenaikaisuudesta ja oikeussuojan tarpeen välisestä tarkastelusta voidaan mainita myös ratkaisu HHO 28.11.2007, S 07/1449. Ratkaisussa hovioikeus muun ohella pohti, mahdollistaako PatL 57 § kieltokanteen nostamisen loukkauksen vasta uhatessa. Hovioikeus katsoi, ettei mahdollista, minkä vuoksi PatL 57 §:n nojalla nostettua kieltokannetta oli pidettävä ennenaikaisena po. säännöksen valossa. Sanotusta huolimatta hovioikeus jatkoi kieltokanteen tutkimista *jura novit curia* -periaatteeseen tukeutuen (mikä tässä tarkoitti sitä, että tuomioistuin valitsi sovellettavat lainkohdat riippumatta siitä, mihin lainkohtiin osapuoli oli viitannut). Hovioikeus päätyi harkinnassaan siihen, ettei patenttilaissa olevia nimenomaisia säännöksiä erilaisten kanteiden nostamisen edellytyksistä voitu pitää tyhjentävänä luettelona seikoista, joihin patentteihin liittyviä vaatimuksia voidaan perustaa. Hovioikeus katsoi, erityisesti viittaamalla TRIPS-sopimuksen vaatimukseen tehokkaista oikeuskeinoista, että kieltotuomio voidaan määrätä myös sellaisissa tilanteissa, joissa loukkaus ei ole alkanut (ts. myös loukkauksen uhatessa). Kieltokanne ei siten ollut ennenaikainen. *Norrgård* (2009, s. 67) on todennut, että ratkaisu on selkeä kannanotto sen puolesta, että turvaamistoimi, vahvistuskanne ja kieltokanne voidaan panna vireille patentinloukkauksen uhatessa (ks. laajemmin po. ratkaisun analyysistä Norrgård 2009, s. 66–68). Ratkaisun perusteella voidaan siten todeta, että ilman nimenomaista kansallista lainsäännöstäkin voi riittävä oikeussuojan tarve mahdollistaa esim. kieltokanteen ajamisen siitä huolimatta, että *prima facie*

massaolo tulee harkittavaksi, ei kuitenkaan ole kysymys siitä, että intressi absoluuttisesti puuttuisi, vaan ennemminkin siitä, onko tuo intressi riittävä, jotta asiassa ei ole tarpeen ryhtyä prosessia rajoittaviin toimenpiteisiin. Omat ongelmansa aiheutuvat myös rajanvedoista erityyppisten intressien välillä: rajanveto yhtäältä oikeudellisen ja toisaalta puhtaasti taloudellisen intressin välillä ei aina ole mahdollinen.[455] Kun päädytään siihen, että asia jätetään tutkimatta puuttuvan oikeussuojan tarpeen vuoksi, niin voidaan ajatella, että oikeudellinen intressi on liian etäinen tai hypoteettinen tai että sitä ei ole lainkaan.[456]

Oikeuskäytännössä oikeussuojan tarpeella argumentoidaan prosessinedellytysten selvittämisen yhteydessä, mutta perusoikeusuudistuksen jälkeisenä aikana se ei näytä vaikuttavan suoraan prosessinedellytyksenä esimerkiksi asiavaltuuden tai oikeusvoiman tavoin. Itsenäisen vaikutuksen sijaan oikeussuojan tarve ilmenee usein muiden prosessinedellytysten tulkinnassa laajentaen tai supistaen niiden soveltamisalaa tapauskohtaisen harkinnan perusteella.[457] Esimerkiksi tapausten KKO 1997:52, KKO 2001:112 ja KKO 2005:37 perusteella riittävä oikeussuojan tarve vaikuttaa olevan asiavaltuutta laajentava argumentti.[458] Tapauskohtaisessa harkinnassa oikeussuojan tarpeen osalta on kiinnitetty huomiota esimerkiksi jutussa aktualisoituviin perusoikeuksiin[459] ja oikeus-

---

tällainen kanne vaikuttaisi ennenaikaiselta.

455 Ks. KKO 2008:30, kohta 3.

456 Voitaneen myös sanoa, että oikeussuojan tarpeen taustalla – sen edellyttämisessä – vaikuttaa ajatus siitä, että ilmeisen vähäpätöisiä, opportunistisia tai kiusantekotarkoituksessa tehtyjä kanteita, hakemuksia tai vaatimuksia ei tulisia sallia.

457 Lahtinen 2016, s. 59.

458 Ks. laajemmin tähän liittyvästä tarkastelusta Lahtinen 2016, s. 32–34. Ks. oikeussuojan tarpeesta asiavaltuutta laajentavana argumenttina myös esim. ratkaisu VHO 8.7.2021, S 20/655, johon on myönnetty valituslupa (KKO VL:2021-96).

459 Vaikka ratkaisun KKO 2010:84 perusteluissa ei nimenomaisesti mainita oikeussuojan tarvetta (takaisinsaantihakemuksessa kylläkin argumentoitiin oikeussuojan tarpeella), niin ratkaisua voidaan tarkastella myös tästä näkökulmasta. Tapauksessa oli kysymys siitä, kenellä oli oikeus edustaa rekisteristä poistettua osakeyhtiötä sen hakiessa takaisinsaantia yhtiötä vastaan annettuun yksipuoliseen tuomioon. Yhtiö oli varaton, eikä kukaan ollut ottanut vastatakseen selvitysmenettelyn kuluista. Tästä aiheutuu oikeudellinen aukkotilanne (ns. järjestelmäaukko) tilanteissa, joissa tarve selvitystoimiin on kiistatta olemassa mutta kustannusvastuun kantajaa ei ole. KKO toteaa tämän johtavan tilanteeseen, jossa rekisteristä poistettu yhtiö ei voisi vastata siihen kohdistuvassa oikeudenkäynnissä, jos varoja selvityskustannuksiin ei ole. Tätä ei voitaisi pitää hyväksyttävänä perustuslaillisen oikeussuoja- ja välillisesti myös omaisuudensuoja-ajattelun näkökulmasta, ja KKO perusteleekin järjestelmäaukon täyttämistä suoraan perustuslaista johdetulla argumentaatiolla (Timonen 2011, s. 298). Vaikka KKO:n ratkaisua voidaan pitää OYL 20:22:n sanamuodon vastaisena, KKO päätyi perusoikeusmyönteisen argumentoinnin kautta katsomaan, että OYL 20:21.1:ssä tarkoitetulla yhtiön edustajalla oli oikeus edustaa oikeudenkäynnissä vastaajana ollutta yhtiötä. Kysymystä on KKO:ssa saatettu arvioida ns. välillisen suojan opin avulla, jonka mukaan oikeushenkilöt eivät sellaisinaan nauti perusoikeussuojaa mutta ne saavat suojaa ainoastaan oikeushenkilöiden taustalla olevien luonnollisten henkilöiden välityksellä (Pihlajarinne 2011, s. 414). KKO olisi voinut argumentoinnissaan hyödyntää myös oppia oikeussuojan tarpeesta: edustamisoikeuden laajentamista voidaan pitää hyväksyttävänä, kun otetaan huomioon riittävä oikeussuojan tarve (tapauksessa oli käsillä riittävän vahva oikeudellinen intressi).

periaatteisiin sekä kysymyksessä olevan aineellisen lainsäädännön tavoitteisiin (lainsäätäjän tarkoitukseen)[460] ja verrattu tapausta mahdollisiin vastaaviin tilanteisiin (tapausten analoginen vertailu).[461] Huomiota on kiinnitetty myös siihen, onko kantajalla käytössään muita (kenties ensisijaisia tai vaihtoehtoisia) oikeussuojakeinoja päästä oikeuksiinsa.[462] Harkinnassa ratkaisevaa on intressien nauttima oikeudellinen suoja, ei niiden taloudellinen tai muu reaalinen merkittävyys. Reaalisen intressin suuruus tai edullisesta ratkaisusta saatavan hyödyn todennäköisyys eivät siis KKO:n ratkaisukäytännön perusteella vaikuta olevan ratkaisevia kriteereitä oikeussuojan tarpeen syntymiselle.[463] Kantajan näkökulmasta voidaan sanoa, että oikeussuojan tarve tai riittävä intressi voi usein olla hyvin vaikea osoittaa toteen. Jollei lainsäätäjä ole tunnustanut kantajan intressiä asiassa tai edes esityölausumissa viitannut tällaiseen mahdollisuuteen missään tilanteissa, voi kantajan olla haastavaa vakuuttaa tuomioistuin siitä, että hänellä on riittävä oikeudellinen intressi. Tällöin jos tuomioistuin ei vakuutu kantajan argumentoinnista eli tunnusta kantajan oikeussuojan tarvetta, kantajan intressi jää vaille suojaa.

Siviiliprosessioikeudessa asiavaltuudella on kiinteä yhteys oikeussuojan tarpeeseen.[464] Asiavaltuutta ja oikeudellista intressiä on kuitenkin usein vaikea erottaa itsenäisiksi ongelmiksi, vaikka ne prosessilainopillisessa systema-

---

460 Viitteitä relevanteista intresseistä voidaan toisinaan saada asianomaisista aineellisoikeudellisista säännöksistä, esim. siitä, keitä sääntelyllä suojataan.

461 Huomiota voidaan kiinnittää myös mm. asian luonteeseen (esim. indispositiivinen statusasia ja sen korostettu henkilökohtaisuus), oikeusvoimavaikutukseen (ratkaisun sitova vaikutus ulottuu muuhunkin tahoon kuin asianosaiseen), asianosaisseuraannon vaikutuksiin (voiko asianosaisseuraanto luoda asiavaltuusaseman kantaja-hakijalle) ja julkiseen intressiin (myös riittävän vahva julkinen intressi voinee joissakin tilanteissa toimia asiavaltuutta laajentavana argumenttina). Vaikka esim. ratkaisussa KKO 2021:37 ei nimenomaisesti mainita oikeussuojan tarvetta (ainoastaan intressi mainitaan), ratkaisussa mainittuja seikkoja voitaneen ottaa huomioon myös oikeussuojan tarvetta arvioitaessa. Mielestäni mainittua KKO:n ratkaisua voidaankin tarkastella juuri siitä näkökulmasta, toimiko oikeussuojan tarve tapauksessa asiavaltuutta laajentavana argumenttina vai ei. Po. tapauksessa vastaus oli kielteinen: asiassa ei ilmennyt syitä laajentaa oikeutta hakea tuomion purkua asianosaispiirin ulkopuolelle. KKO kiinnitti huomioita muun ohella siihen, että adoptioasia on luonteeltaan korostetun henkilökohtainen ja että se koskee välittömästi vain adoptionhakijan ja adoptoitavan välistä suhdetta. Myöskään mitään sellaista asianosaisseuraantoa ei ollut tapahtunut, että asiavaltuus olisi voitu perustaa siihen, että adoption hakijana ollut C:n isä oli sittemmin kuollut.

462 Ks. mm. KKO 2000:89; THO 11.7.2018, S 17/689. Oikeussuojan toteutuminen on toisinaan, esim. asunto-osakeyhtiössä, riippuvainen siitä, miten aktiivisesti yhtiön muut osakkeenomistajat käyttävät oikeussuojakeinoja (Vahtera 2017, s. 445). Kysymys siitä, onko asianosaisella mahdollisuutta saada oikeussuojaa, aktualisoituu usein myös välityslausekkeita koskevassa tarkastelussa. Näissä tilanteissa on useimmiten kysymys siitä, voidaanko välityslauseketta kohtuullistaa OikTL 36 §:n nojalla siten, että asia otetaan välityslausekkeesta huolimatta tutkittavaksi yleisessä tuomioistuimessa. Oikeuskäytännössä otetun kannan mukaan välityslausekkeen sovittelu voi tulla kysymykseen erityisesti, jos ehdon soveltaminen kohtuuttomasti heikentäisi toisen osapuolen mahdollisuuksia saada oikeussuojaa (ks. KKO 1996:27; KKO 2003:60).

463 Ks. Lahtinen 2016, s. 16 ja 56–57.

464 Hupli 2006, s. 58.

tiikassa ovatkin erillisiä oikeudenkäynnin edellytyksiä.[465] *Tirkkosen* mukaan kysymys asialegitimaatiosta on kysymys oikeudellisesta intressistä henkilökohtaisessa suhteessa.[466] Kuten edellä kävi ilmi, (prosessuaalisessa) asialegitimaatiossahan on kysymys siitä, kenellä on oikeanlaatuinen kytkentä yksittäisen oikeudenkäynnin kohteena olevaan intressiin. Tällöin asialegitimaatio voidaan oikeussuojan tarpeen kannalta kuvata subjektiivisena oikeudellisena intressinä[467]. Tässä luvussa käsiteltävä oikeussuojan tarve sitä vastoin voidaan kuvata objektiiviseksi oikeudelliseksi intressiksi (kantajan esittämällä vaatimuksella on lain edellyttämä oikeudellinen intressi ja kantajalla tässä suhteessa oikeussuojan tarve[468]). Vaikka tällainen erottelu on teorian tasolla mahdollinen, niin erottelulla ei liene saavutettavissa ratkaisevaa merkitystä pohdittaessa (objektiivista) oikeussuojan tarvetta konkreettisessa soveltamistilanteessa.[469] Kuten todettu, oikeussuojan tarvetta voidaan tietyissä ratkaisutilanteissa käyttää asiavaltuutta laajentavana argumenttina. Toisin sanoen kysymys on siitä, että mikäli oikeussuojan tarpeen ja asiavaltuuden välistä yhteyttä ei ole jo ratkaistu lainsäädännön tai tapaoikeuden tasolla (oikeussuojaa tarvitseva henkilö- tai intressipiiri), voidaan oikeussuojan tarpeella argumentoimalla pyrkiä vaikuttamaan siihen, että asiassa päädyttäisiin poikkeavaan tai laajennettuun asiavaltuusratkaisuun.

---

[465] Ks. mm. Hupli 2007a, s. 5.
[466] Tirkkonen 1933, s. 203.
[467] Kuten Kaisto ja Tuomisto (2008, s. 14) toteavat asialegitimaation osalta: ”Olennaisen tärkeää on, että kantajan vaatimuksen hyväksymisellä olisi oikeudellista merkitystä kantajalle.”
[468] Tirkkonen 1933, s. 221.
[469] Samoin Hupli, jonka mukaan nykylainopissa ei ole syytä ryhtyä analysoimaan laajemmin, mitä asiavaltuuden ja oikeussuojan tarpeen keskinäinen yhteys todella merkitsee. Vaarana on, että argumentaatio ajautuisi pian prosessinedellytysten itseriittoisiin olemuspohdintoihin, joilla ei ole sen enempää periaatteellista kuin käytännöllistäkään merkitystä (Hupli 2006, s. 58–59).

3 Tekijänoikeudelliset lähtökohdat tutkimukselle

3.1 TEKIJÄNOIKEUS VARALLISUUSOIKEUTENA JA YKSINOIKEUTENA

Tekijänoikeudessa yhdistyvät varallisuusoikeudellinen puoli ja henkilöoikeudellinen puoli, minkä vuoksi tekijänoikeuden asemoiminen perinteiseen suomalaiseen oikeusjärjestelmään ei ole ollut aivan ongelmatonta.[470] Tekijänoikeus ja muut immateriaalioikeudet (aineettomat oikeudet) luokitellaan siis ensinnäkin usein varallisuusoikeuksiin kuuluviksi, sillä niillä on varallisuusarvoa ja ne voidaan yleensä luovuttaa[471] ja tietyin edellytyksin jopa pantata tai ulosmitata.[472] Immateriaalioikeuksien luokittelu varallisuusoikeuden kolmanneksi kategoriaksi, velvoite- ja esineoikeuden rinnalle, on johtunut pääasiassa siitä, että oikeuden kohteena ovat abstraktit objektit, eivät reaaliesineet.[473] Tekijänoikeus ei kuitenkaan ole pelkästään varallisuusoikeutta, vaan dogmaattiselta kannalta tarkasteltuna siihen sekoittuu elementtejä myös henkilö- eli persoonallisuusoikeudesta, jota taas on pidetty itsenäisenä siviilioikeuden osa-alueena.[474] Juuri tämä henkilöoikeudellinen elementti, joka painottaa tekijän persoonallisuuteen (moraaliset oikeudet) liittyvien piirteiden merkitystä, estää käsittelemästä tekijänoikeutta puhtaana varallisuusoikeutena.[475] Kuten jäljempänä tullaan havaitsemaan, kun otetaan huomioon tekijänoikeuden luonne varallisuusoikeudellisen ja henkilöoikeudellisen ulottuvuuden kokonaisuutena, esimerkiksi tekijänoikeuden luovutukseen ei kaikilta osin sovelleta samoja periaatteita kuin varallisuusoikeuden luovutukseen yleensä.[476]

Voidaan sanoa, että immateriaalioikeuden eri alojen rakenne on kehittynyt omistusoikeuden pohjalta ja että Suomessa esineoikeudellinen omistajuus on edelleenkin se taustakuva tai viitekehys, jota vasten tekijänoikeutta tarkastellaan

---

[470] Ks. esim. Salokannel 1990, s. 48.
[471] Varallisuusoikeudellisissa konteksteissa luovutus-sanan synonyyminä käytetään yleensä siirto-sanaa (ks. esim. Kaisto – Lohi 2013, s. 23).
[472] Ks. Pitkänen 2016, s. 139 alaviite 1.
[473] Ks. esim. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 333–334; Kivistö 2016, s. 2–3.
[474] Salokannel 1990, s. 43.
[475] Salokannel 1990, s. 48. Aiemmin on puhuttu paljon immateriaalioikeuden persoonallisuusoikeudellisista piirteistä, mutta merkittävässä määrin nämä piirteet tulevat nykyään esille enää vain tekijänoikeuden puolella (Haarmann 2014, s. 2).
[476] Samoin Pohjonen 1994, s. 156.

ja johon sitä verrataan.[477] Vaikka immateriaalioikeuksien on nähty eroavan esineoikeuksista, joissa oikeuden kohteena on konkreettinen esine, immateriaalioikeuteen sisältyy melkoisesti sellaisia sääntöjä ja käsitteitä, jotka alun perin ovat lähtöisin esineoikeuden ja näin ollen myös omistusoikeuden alueilta.[478] Esimerkiksi immateriaalioikeuksien keskeinen käsite yksinoikeus on ollut leimaa-antava lähtökohta aikaisemmille omistusoikeutta koskeville ajatusrakennelmille.[479] Kysymystä immateriaalioikeuksien kohteista on usein problematisoitu sillä, että näitä oikeuksia ei pidä ymmärtää oikeuden haltijan ja kohteen välisenä vaan eri henkilötahojen välisenä relaationa.[480] Myös omistusoikeuden soveltamista analogisesti immateriaalioikeuksiin on pidetty ongelmallisena, koska omistamisen käsite liittyy niin olennaisesti aineellisiin esineisiin.[481] Tekijänoikeus omaisuutena näyttäisi oikeusjärjestyksessämme sijoittuvan eräänlaiseen käsitteelliseen välitilaan suhteessa sekä valtiosääntöoikeuteen että esineoikeuteen. Kysymys ei kuitenkaan ole tekijänoikeuden omaisuusluonteen epäselvyydestä tai tunnustamisesta sinänsä, vaan perustuslakivaliokunnan käytännössä tekijänoikeutta on vakiintuneesti pidetty PL 15 §:n suojaamana omaisuutena.[482] Omaisuudensuojaan sisältyvät muun ohella omistusoikeuden aktiivisen käytön ja hyödyntämisen turvaaminen sekä oikeus saada suojaa omistusoikeuden loukkauksilta.[483] Yhteenvetona voidaan todeta, että tekijänoikeus ei ole omistusoikeutta, vaikka se kiistatta näyttää olevan omistamista.[484] Tekijänoikeus kuitenkin tuottaa oikeudenhaltijalle tietynsisältöisen, omistusoikeuteen verrattavissa olevan varallisuusarvoisen yksinoikeuden.[485]

---

[477] Drockila 1975, s. 28; Kivistö 2016, s. 477.

[478] Drockila 1975, s. 29; Helin 1978, s. 647. Esineoikeuden haltijalla on normaalisti tietty valta (yksinomainen käyttövapaus) esineeseen. Tätä reaalitaloudellista seikkaa, joka oikeuden haltijalle syntyy staattisen suojan seurauksena, voidaan kuvata sanomalla, että oikeuden kohteena on esine. Tekijänoikeuden osalta taas on korostettu, että se ei kohdistu konkreettiseen teoskappaleeseen vaan siihen henkiseen luomukseen eli teokseen, jota teoskappale edustaa. Kuten *Helin* huomauttaa, immateriaalinen kohde luotiin alun perin täyttämään samaa funktiota, joka esineen käsitteellä oli esineoikeudessa ja saamisen käsitteellä velvoiteoikeudessa (Helin 1978, s. 647 ja 650–651).

[479] Drockila 1975, s. 29. Omistusoikeus tarkoittaa lähtökohtaisesti sitä, että omistajalla on muut poissulkeva yksinoikeus määrätä esineestään, vaikka poikkeuksellisesti tätä yksinoikeutta voidaan rajoittaa (ks. Pitkänen 2017, s. 584).

[480] Helin 1978, s. 650; Kivistö 2016, s. 119–123; Pitkänen 2017, s. 581.

[481] Ks. esim. Mylly 2004, s. 249–251; Kivistö 2017, s. 223; Pitkänen 2017, s. 582. Kuten Kivistö toteaa, myös tekijänoikeutta on tavanomaisesti lähestytty lähtien liikkeelle siitä asetelmasta, että tekijänoikeus erityisenä omistamisen muotona on määritelty omaisuuden ja omistusoikeuden yleiskäsitteiden kautta ja siten paikannettu esineoikeuden läheisyyteen (Kivistö 2016, s. 9).

[482] Ks. Kivistö 2016, s. 9. Varallisuusarvoiset immateriaalioikeudet kuuluvat perustuslain omaisuuskäsitteen piiriin (Länsineva 2002, s. 183). Perustuslakivaliokunnan käytännössä esim. tekijänoikeutta, oikeutta tavaramerkkiin sekä patentti- ja mallioikeutta on arvioitu omaisuudensuojasäännöksen suojaamana omaisuutena (PeVL 10/1986 vp, 15/1992 vp ja 1/1995 vp).

[483] Länsineva 2002, s. 29; Linna 2004, s. 629.

[484] Kivistö 2016, s. 9.

[485] Ks. Pihlajarinne 2014, s. 861; Pitkänen 2016, s. 139. Myös Kivistö (2016, s. 477) toteaa, että ”tekijänoikeutta omaisuutena voidaan luonnehtia esineoikeudelliseen omistajanvaltaan rinnas-

Tekijänoikeus on oikeudenala, joka on toteutettu lakiteknisesti yksinoikeuksien muodossa, ja tekijänoikeuslain tarkoituksena on turvata mahdollisuus näiden yksinoikeuksien saamiseen.[486] Yksinoikeuksien tarkoituksena ei ole ainoastaan turvata tekijän henkisen työn tulosten taloudellinen hyödyntäminen vaan myös kannustaa tuottamaan lisää aineettomia hyödykkeitä, palkita ja antaa tunnustusta niille, jotka ovat osallistuneet aineettoman varallisuuden kasvattamiseen, sekä turvata kollektiivisia sivistyksellisiä etuja.[487] Tekijänoikeuden taloudelliseen puoleen kuuluu oikeudenhaltijan yksinoikeus disponoida suojakohteen (teoksen) kaikesta sellaisesta käytöstä, jolla voi olla taloudellista merkitystä. Yksinoikeus antaa ensinnäkin sen haltijalle oikeuden toimia tekijänoikeuden suoja-alaan kuuluvalla tavalla, jolloin oikeudenhaltijalla on yksinoikeus määrätä suojakohteesta käyttämällä sitä hyväkseen. Lisäksi oikeudenhaltijan yksinoikeuden piiriin kuuluu oikeus luovuttaa yksinoikeus sekä myöntää siihen erivahvuisia käyttöoikeuksia. Mainituissa tilanteissa voidaan oikeudenhaltijan näkökulmasta puhua yksinoikeuden *positiivisesta funktiosta*.[488] Toiseksi yksinoikeus merkitsee sitä, että tekijällä on valta kieltää muilta tietyt toiminnot, jotka koskevat hänen teostaan (*negatiivinen funktio* eli kielto-oikeus). Näin ollen tekijänoikeus antaa haltijalleen yksinoikeuden kieltää muita valmistamasta teoksesta kappaleita ja saattaa teos yleisön saataviin.[489]

Vaikka edellä esitetyn perusteella vaikuttaa siltä, että tekijänoikeus on lähtökohdiltaan varsin voimakas yksinoikeus, sitä on lainsäädännössä rajoitettu monilla tavoin. Kyse ei siis ole mistään rajoittamattomasta oikeudesta[490], vaan tekijänoikeuden haltijan yksinoikeutta määrätä oikeuksistaan (ns. määräämisoikeus) on tekijänoikeuslaissa rajoitettu tärkeistä yhteiskunnallisista ja sivistyksellisistä syistä.[491] Yksinoikeuksien rajat ja laajuus muotoutuvat yhtäältä

---

teiseksi yksinoikeusasemaksi, jonka ominaispiirteitä ovat oikeusaseman aineellisen sisällön korostuneesti lakipositivistinen määrittely, oikeusasemaan voimakkaasti vaikuttava sosiaalinen sidonnaisuus sekä oikeuden hyödyntämisen painottuminen sen vaihtoarvoon".

[486] Haarmann 2005, s. 110; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 1; Pitkänen 2016, s. 139 ja 141.

[487] Haarmann – Mansala 2012, s. 15; Kivistö 2016, s. 297–318; Pitkänen 2017, s. 584–585.

[488] Ks. Kivimäki 1966, s. 2; Haarmann 2005, s. 110; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 1; Kivistö 2016, s. 125; Pitkänen 2016, s. 139–140. Positiivinen funktio sisältää oikeuden määrätä teoksesta joko luovuttamalla tekijänoikeus toiselle tai suostumalla tuotteen muuhun käyttämiseen, esim. kirjallisen teoksen kääntämiseen toiseen kieleen tai sävellysteoksen julkiseen esittämiseen (Kivimäki 1966, s. 2).

[489] Ks. Kivimäki 1966, s. 2–3; Haarmann 2005, s. 110; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 1 ja 26–27; Pitkänen 2016, s. 140. Yksinoikeus negatiivisena funktiona voi olla rajaton tai rajoitettu. Ennen teoksen ensimmäistä julkisuuteen saattamista tekijän yksinoikeus on rajaton. Julkisuuteen saatettu teos on edelleen tekijänhallinnan alainen, mutta yksinoikeus myöhempään "toistettuun julkistamiseen" ei ole rajaton, vaan sitä on supistettu mm. yleisönoikeuden hyväksi (Kivistö 2016, s. 126).

[490] Esim. Kivistö (2016, s. 297) toteaa: "*Tekijänoikeus rinnastuu omistusoikeuteen mutta se ei ole periaatteessa rajoittamaton, kuten omistusoikeus, vaan lähtökohtaisesti rajallinen*."

[491] Taloudelliset oikeudet antavat TekijäL 2 §:n mukaan tekijälle "yksinomaisen oikeuden" määrätä teoksesta. Tekijänoikeuslain lähtökohtana on, että tekijänoikeuden haltijalla on yksinoikeus

TekijäL 2 luvun rajoitussäännösten kautta[492], toisaalta oikeuksien laajuutta koskevan oikeuskäytännön ja oikeustieteen tuottamien tulkintojen kautta. Nämä tekijät määrittävät yhdessä sen, miten laaja määräysvalta tekijällä on teokseensa. Yksinoikeuden lopullinen sisältö selviääkin vasta kun tarkastellaan yksinoikeuksia ja vähennetään niistä kustakin kyseistä yksinoikeutta koskevat rajoitukset.[493] Lisäksi, kuten jäljempänä tullaan havaitsemaan, tekijä voi oman harkintansa mukaan kokonaisluovutuksin ja osittaisluovutuksin (lisenssisopimuksin) luopua tekijänoikeuslain mukaisesta määräämisoikeudestaan taloudellisten oikeuksien osalta joko kokonaan tai osittain. Tekijällä on paitsi yksinoikeus määrätä teoksestaan myös persoonallisesta suhteestaan teokseen johtuvia ideaalisia oikeutuksia. Tekijällä on muun muassa valta tulla mainituksi teoksen tekijänä ja valvoa, miten sivullinen hänen yksinoikeuksiaan käyttää. Näitä oikeuksia nimitetään moraalisiksi oikeuksiksi[494], joiden, samoin kuin taloudellisten yksinoikeuksien, loukkaamisesta sivullinen joutuu vastuuseen. Tekijä voi siis tarvittaessa turvautua lain seuraamusjärjestelmään (ks. luku 3.5), mikäli hänen yksinoikeuksiaan tai moraalisia oikeuksiaan loukataan.

---

määrätä siitä, miten tekijänoikeussuojan kohteena olevaa teosta käytetään. Taloudellisia oikeuksia koskevassa 2 §:ssä on neljä momenttia. Niistä ensimmäisessä esitetään taloudellisten oikeuksien yksinoikeusrakenne ja kaksi keskeistä osa-aluetta: kappaleen valmistamisoikeus ja oikeus saattaa teos yleisön saataviin (ks. mm. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 25–26). Tämä tarkoittaa muun ohella sitä, että tekijällä on oikeus käyttää teostaan taloudellisesti hyväksi sekä oikeus määrätä, miten ja missä yhteydessä sitä on lupa käyttää.

[492] Tässä kohtaa voidaan huomauttaa, että tekijänoikeuksien asema yksinoikeuksina heijastuu TekijäL 2 luvun rajoitussäännösten tulkintaan. Koska tekijän määräysvalta perustuu lain antamaan yksinoikeuteen, on rajoitussäännöksiä pidettävä poikkeuksina tästä pääsäännöstä ja niitä koskevia määräyksiä on sen vuoksi tulkittava ahtaasti (KM 1953:5, s. 53. Ks. myös Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 103; Kivistö 2016, s. 16).

[493] Ks. Haarmann 2005, s. 154–160; Sorvari 2007b, s. 85; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 2–3, 25; Pitkänen 2016, s. 140–141. Viimeisimmistä rajoituksista voidaan mainita DSM-direktiivin implementoinnin myötä tekijänoikeuslakiin lisättävät rajoitukset. TekijäL 2 lukuun ehdotetaan mm. lisättäväksi uusi 13b §, joka sallisi kappaleiden valmistamisen teoksesta tiedonlouhintaa varten (ks. tarkemmin HE-luonnos 2021, s. 69–71). DSM-direktiivin myötä TekijäL 14 §:ään ehdotetaan lisättäväksi myös esim. rajoitus, joka mahdollistaisi teoksen käyttämisen sellaisessa opetustoiminnassa tai tieteellisessä tutkimuksessa, joka toteutetaan opetuksen tai tutkimuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti ja edellyttäen, että teoksen käyttö tapahtuu tietylle rajatulle henkilöpiirille tarkoitetussa tilanteessa tai ulkopuolisilta rajatussa sähköisessä ympäristössä (ks. tarkemmin HE-luonnos 2021, s. 71–74). Vielä uutena rajoituksena, joka tosin ei perustu DSM-direktiiviin, voidaan mainita tieteellisen artikkelin tekijän oikeus kirjoittamiensa artikkeleiden ei-kaupalliseen rinnakkaistallentamiseen (ehdotettu TekijäL 38 §). Rinnakkaistallentamisella tarkoitetaan, että artikkelin tavanomaisen julkaisukanavan lisäksi tutkija tai hänen edustamansa tutkimusorganisaatio voisi tallentaa tieteellisen artikkelin rinnakkaiskopion julkaisuarkistoon, joka on yleisön saatavilla vapaasti ja ilmaiseksi tietoverkon välityksellä. Po. oikeus olisi luovuttamaton, ja se olisi myös selvä rajoitus tieteellisten kustantajien mahdollisesti hankkimaan yksinoikeuteen, sillä kustantajan mahdollisuudet tukeutua tekijänoikeuslain tarjoamaan yksinoikeuteen elinkeinonsa harjoittamaiseksi vähenisi (ks. HE-luonnos 2021, s. 31, 37 ja 45).

[494] Moraalisia oikeuksia saatetaan toisinaan nimittää myös persoonallisoikeudellisiksi komponenteiksi (ks. mm. Kaisto 2002, s. 6).

3.2 TEKIJÄNOIKEUDEN JAOTTELUSTA TALOUDELLISIIN JA MORAALISIIN OIKEUKSIIN

Tekijänoikeuteen katsotaan vakiintuneesti lukeutuvan kaksi toisiinsa kytkeytyvää elementtiä, joita molempia suojataan tekijänoikeuslaissamme. Yhtäältä tekijänoikeudella on varallisuusoikeudellinen elementti, toisaalta persoonallisuusoikeudellinen elementti. Varallisuusoikeudellisesta puolesta, joka suojaa tekijän ansaintamahdollisuuksia, on vakiintuneesti käytetty nimitystä taloudelliset oikeudet, ja persoonallisoikeudellisesta puolesta, joka suojaa tekijän kunniaa ja persoonallisuutta, nimitystä moraaliset oikeudet.[495] Taloudelliset ja moraaliset oikeudet muodostavat yhdessä tekijänoikeuden perusrakenteen.[496] Tekijänoikeuslain taloudelliset oikeudet (TekijäL 2 §) sisältävät kaksi oikeutta: oikeuden valmistaa teoksesta kappaleita[497] ja oikeuden saattaa teos yleisön saataviin[498]. Näistä kahdesta toiminnosta yleisön saataviin saattamista voidaan *Haarmannin* mukaan pitää tekijän yksinoikeuden ytimenä, kun taas kappaleiden valmistamisen voidaan ajatella toimivan vain eräänlaisena välivaiheena yleisön saataville saattamiseen.[499] Joka tapauksessa taloudellisilla oikeuksilla suojataan tekijän oikeutta määrätä teoksensa taloudellisesta hyödyntämisestä.[500] Yhteenvetona voidaan todeta, että lähtökohtana näissä varsin laajalle

---

[495] Ks. KM 1953:5, s. 47–49; KM 1992:4; Oesch 2005, s. 352. Itse tekijänoikeuslaissa ei käytetä nimityksiä ”taloudelliset oikeudet” ja ”moraaliset oikeudet”. Taloudelliset oikeudet -nimitys on peräisin siitä, että tekijä voi antaessaan toiselle luvan kappaleiden valmistamiseen teoksestaan tai teoksensa saattamiseen yleisön saataviin vaatia taloudellisen korvauksen. Moraalisten oikeuksien nimitys taas on peräisin Bernin yleissopimuksen ranskankielisessä versiossa käytetystä ilmauksesta *droit moral* (ks. Haarmann 2014, s. 71).

[496] Kuten jo edellä kävi ilmi, tekijänoikeuksia (erityisesti taloudellisia oikeuksia) suojataan ensisijaisesti PL 15 §:n omaisuuden suojaa koskevilla säännöksillä. Vaikka aiemmin katsottiin, ettei moraalisten oikeuksien voitane katsoa nauttivan perustuslain suojaa (ks. esim. KM 1992:4, s. 100–101), niin nykyään katsotaan, että myös tekijän moraalisilla oikeuksilla on liittymäkohtia perusoikeuksiin, esim. PL 10 §:ssä turvattuun kunnian suojaan, PL 7 §:ään sisältyviin tahdonvapauteen ja itsemääräämisoikeuteen sekä PL 16 §:ssä turvattuihin sivistyksellisiin oikeuksiin (PeVL 7/2005 vp, s. 2). Ks. tältä osin myös HE 28/2004 vp, s. 141.

[497] TekijäL 2.2 §:n mukaan tekijän taloudellisiin oikeuksiin kuuluu näin ollen ensinnäkin yksinoikeus määrätä teoksen kappaleen valmistamisesta. Tällä oikeudella tarkoitetaan kaikkia mahdollisia tapoja ja tekniikoita, joilla teos voidaan kokonaan tai osittain, suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi saattaa havaittavaan muotoon. TekijäL 2 §:ssä tarkoitettu yksinoikeus kattaa alkuperäistä vastaavien kappaleiden valmistamisen ohella myös teoksen yksityiskohtaisen kopioimisen (reprodusointi). Lisäksi suojataan teoksen muuntelua tai muuttamista esim. taidelajista toiseen (ks. tarkemmin esim. Pitkänen 2016, s. 143).

[498] TekijäL 2.3 §:n mukaisesti tekijän taloudellisiin oikeuksiin kuuluu yksinoikeus määrätä teoksen saattamisesta yleisön saataviin, jolla tarkoitetaan välittämistä yleisölle, julkista esittämistä, teoksen näyttämistä julkisesti tai teoksen kappaleiden levittämistä yleisön saataviin esim. myymällä tai vuokraamalla (ks. tarkemmin esim. Pitkänen 2016, s. 144).

[499] Haarmann 2014, s. 71.

[500] Ks. Pohjonen 1995, s. 180. Voidaan sanoa, että pohjoismaisen tekijänoikeuden teoreettinen perusta rakentuu kahdelle periaatteelle: tekijällä tulee olla oikeus saada taloudellisesti hyödyntää

ulottuvissa taloudellisissa oikeuksissa on tekijän yksinomainen oikeus määrätä niistä tavoista ja muodoista, joilla hänen teoksensa saatetaan yleisön saataviin, sekä määrätä, kuinka teoksesta valmistetaan kappaleita.

Tekijän moraalisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. Pykälässä puhutaan nimenomaisesti vain kahdesta oikeudesta: isyysoikeudesta ja niin sanotusta respektioikeudesta. Moraalisiin oikeuksiin kuuluvat lisäksi myös TekijäL 52 a §:ssä säädetty luoksepääsyoikeus sekä TekijäL 36 §:n katumisoikeus. Lisäksi TekijäL 53 §:n klassikkosuojasäännöksen tavoitteiden voidaan nähdä muistuttavan monessa mielessä moraalisten oikeuksien tavoitteita. Moraalisilla oikeuksilla suojataan tekijän erityistä suhdetta teokseensa, joten moraalisissa oikeuksissa pääpaino on tekijän persoonallisten etujen suojaamisessa. Tarkemmin sanoen moraaliset oikeudet suojaavat tekijän teoksessa ilmenevää omaleimaisuutta ja persoonallisuutta sekä tekijän kunniaa ja mainetta teoksen tekijänä.[501] Moraalisilla oikeuksilla on niiden nimestä huolimatta myös taloudellista merkitystä. Esimerkiksi velvollisuudella ilmoittaa tekijän nimi teoskappaleita valmistettaessa tai saatettaessa teos yleisön saataviin on suuri merkitys tekijän maineelle ja sen myötä hänen töidensä menekille.[502] Isyysoikeudella tarkoitetaan tekijälle kuuluvaa oikeutta tulla ilmoitetuksi teoksensa tekijänä sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. Respektioikeus (kunnioittamisoikeus) puolestaan suojaa tekijää siten, ettei hänen teostaan saa muuttaa tai saattaa yleisön saataviin tavalla, joka voisi loukata tekijän taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta.[503] Tekijänoikeuslain rajoitussäännökset eivät lain 11 §:n 1 momentin mukaan rajoita tekijän 3 §:n mukaisia oikeuksia laajemmin kuin 25 e §:stä johtuu.[504]

Tekijänoikeutta voidaan edellä esitetyn perusteella luonnehtia eksklusiiviseksi eli poissulkevaksi oikeudeksi, joka on tyypillinen piirre varallisuusoikeuksille. Eksklusiivisuuteen kuuluu myös se, että oikeus nauttii riittävän tehokasta suojaa. Suojan tarkoituksena on estää ulkopuolisten pääsy hyödyn-

---

teostaan kaikilla sellaisilla tavoilla, joilla on käytännöllistä merkitystä, ja tekijällä tulee olla oikeus määrätä teoksestaan kaikilla sellaisilla tavoilla, joita pakottavista yhteiskunnallisista syistä ei ole häneltä pidätettävä (ks. tarkemmin Kivistö 2016, s. 323).

501 Ks. Kivimäki 1966, s. 37; Rajala 1998, s. 25; Haarmann 2005, s. 138; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 67; Pitkänen 2016, s. 146. Moraaliset oikeudet eivät kuitenkaan ole mitenkään absoluuttisia: esim. mahdollisia oikeudenloukkauksia arvioidaan objektiivisen mittapuun mukaan eikä tekijän subjektiivinen mielipide teoksen käytön loukkaavasta luonteesta yksin ole riittävää, mutta toisaalta sillekin on annettava merkitystä (ks. KM 1953:5, s. 49; Sorvari 2007a, s. 340).

502 Haarmann 2014, s. 86.

503 Rajala 1998, s. 25–26. Ks. tarkemmin luoksepääsyoikeudesta, katumisoikeudesta ja klassikkosuojasäännöksestä esim. Pitkänen 2016, s. 147–148.

504 TekijäL 2 luvun rajoitussäännökset kohdistuvat ensi sijassa vain tekijän taloudellisiin oikeuksiin. Moraalisten oikeuksien rajoittaminen on kuitenkin käytännön syistä tehty mahdolliseksi 25 e §:ssä, jonka mukaan rakennusten ja käyttöesineiden muuttaminen on teknisistä ja tarkoituksenmukaisuussyistä sallittua (ks. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 74 ja 107–108).

tämään toisen varallisuutta osallistumatta varallisuuden aiheuttamiin kustannuksiin.[505] Toisena varallisuusoikeuksien ominaisuuspiirteenä on niiden siirto-/vaihdantakelpoisuus. Kuten edellä todettiin, tekijänoikeus koostuu kahdesta osasta: taloudellisista oikeuksista (vaihdantakelpoiset varallisuusoikeudet) ja moraalisista oikeuksista (luovutuskelvottomat henkilöoikeudet). Tekijänoikeus on siis tarkoitettu vaihdantakelpoiseksi varallisuusoikeudeksi, eikä sen muita varallisuusoikeuksia läheisempi sidos tekijän persoonaan juuri rajoita oikeuden luovutuskelpoisuutta tai muutenkaan kyseisen oikeuden käsittelyä taloudellisena hyödykkeenä. Kuten *Kivistö* havaitsee, tekijäpersoonan suoja on saanut kirjallisuudessa näkyvyyttä erityisesti *Kivimäen* kautta, mutta lainvalmistelussa se on ollut lähinnä taloudellista suojaa vahventava apukriteeri.[506] Tekijän asemaa vaihdantasuhteen oletettuna heikompana osapuolena jossakin määrin kompensoivat tekijälle edulliset tulkintasäännöt ja -periaatteet sekä myöhemmässä vaiheessa kollektiivinen edustus markkinoilla, mutta lähtökohtaisesti tekijä on itsestään vastuullinen elinkeinonharjoittaja. Tekijänoikeusmarkkinoilla vallitsee liberalismi, jossa osapuolten toimintavapauden uskotaan johtavan parhaaseen lopputulokseen.[507]

3.3 KANSAINVÄLISESTÄ JA EU-OIKEUDELLISESTA SÄÄNTELYKEHIKOSTA TEKIJÄNOIKEUDEN ALALLA

Vaikka tekijänoikeus on oikeudenalana erittäin kansainvälinen, siihen liittyvä suoja on vielä nykyäänkin lähtökohtaisesti kansallista. Kansainvälis- ja EU-oikeudellinen dimensio on kuitenkin vahvasti läsnä kansallisessa tekijänoikeudessa, mistä osoituksena ovat useat kansainväliset yleissopimukset ja erityisesti direktiivien kautta tapahtuneet harmonisoinnit EU:ssa. Kansainvälisellä tai EU-tasolla ei siten – ainakaan toistaiseksi – ole olemassa yhtä ja rajat ylittävää tekijänoikeuslainsäädäntöä tai -järjestelmää.[508] Tekijänoikeus on siis luonteeltaan kansainvälistä mutta käytännössä territoriaalista, mistä johtuen tekijänoikeuden suojan ulottuvuus ja rajoitukset riippuvat aina yksittäisen valtion asettamasta suoja-alasta.[509] Vaikka tekijänoikeus on säilynyt territoriaalisena järjestelmänä, jossa sovelletaan valtioiden kansallisia lakeja, kansallisten lakien on oltava kansainvälisten yleissopimusten ja EU-oikeuden mukaisia, sikäli kuin

[505] Ks. Määttä 2006, s. 93.
[506] Kivistö 2016, s. 298.
[507] Kivistö 2016, s. 298.
[508] Esim. Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 118 artiklassa mahdollistetaan unionitasoisen tekijänoikeuden luominen (ks. Kur – Dreier 2013, s. 245–246).
[509] Ks. mm. Pila – Torremans 2016, s. 37; Torremans 2017, s. 556.

valtio on yleissopimuksen sopimusosapuoli tai EU:n jäsenmaa. Vaikka tekijänoikeuslait ovat kansallisia myös EU:n alueella, niin esimerkiksi unionin lainsäädäntö on olennainen osa tekijänoikeuden kansallista sääntelyjärjestelmää, sillä EU on lähentänyt jäsenvaltioiden lainsäädäntöjä tekijänoikeuksia säätelevin direktiivein (myös EUT on antamillaan direktiivejä koskevilla ratkaisuilla vienyt harmonisointia pidemmälle[510]). Direktiivejä tulkittaessa on unionin lainsäädännön lisäksi otettava huomioon myös sellaiset kansainväliset sopimukset, joihin EU ja EU:n jäsenvaltiot ovat liittyneet, ja direktiivien säännökset taas on otettava huomioon kansallisen lain tulkinnassa.[511]

Tärkeimpinä tekijänoikeudellisina konventioina voidaan pitää Bernin yleissopimusta[512], TRIPS-sopimusta[513] ja WIPOn tekijänoikeussopimusta (WIPO Copyright Treaty, WCT)[514].[515] Bernin yleissopimus rakentuu kansallisen kohtelun (muiden sopimuspuolten kansalaisille tulee antaa samanlainen suoja kuin omille kansalaisille) ja vähimmäissuojan (sopimukseen liittyneen valtion on täytettävä sopimuksen asettamat vähimmäisvaatimukset) periaatteille. Lisäksi sopimus sisältää muotovaatimusten kieltämisen periaatteen: tekijänoikeussuojan saamisen edellytykseksi ei saa asettaa mitään muotovaatimuksia, esimerkiksi rekisteröintiä. Bernin yleissopimusta on viimeksi tarkistettu Pariisissa 1971, ja tarkistettu versio asettaa minimistandardit sekä taloudellisille että moraalisille oikeuksille.[516] Tekijänoikeuksien täytäntöönpanokeinoista Bernin yleissopimuksessa sen sijaan ei lausuta juuri mitään.[517] Vasta TRIPS-sopimus

---

[510] Ks. esim. Kur – Dreier 2013, s. 246.

[511] Ks. esim. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 13.

[512] Bernin yleissopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta, tehty 9 päivänä syyskuuta 1886, viimeksi täydennetty Pariisissa 24 päivänä heinäkuuta 1971. Suomi liittyi sopimukseen 1928, ja myös kaikki EU-maat ovat sopimuksen sitomia.

[513] Sopimus teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) on kauppajärjestö GATTin Uruguayn kierroksen tuloksena syntynyt tekijän- ja teollisoikeuksia koskeva sopimus. TRIPS-sopimus on osa maailman kauppajärjestön (WTO, World Trade Organization) perustamiseen liittynyttä sopimuskokonaisuutta, ja se tuli voimaan 1. päivänä tammikuuta 1995.

[514] WIPOn tekijänoikeussopimus (WIPO Copyright Treaty, WCT), hyväksytty Genevessä 20.12.1996.

[515] Lisäksi kansainvälisistä tekijänoikeussopimuksista voidaan mainita UNESCOn hallinnoima yleismaailmallinen tekijänoikeussopimus (Universal Copyright Convention, UCC), joka on solmittu vuonna 1952 (tarkistettu Pariisissa 1971). Myös yleismaailmallinen tekijänoikeussopimus on rakennettu kansallisen kohtelun ja vähimmäissuojan periaatteille, mutta vähimmäissuojavaatimukset ovat vähäisemmät kuin Bernin yleissopimuksessa. Yleismaailmallisen tekijänoikeussopimuksen yhtenä tavoitteena olikin saada aikaan sellainen tekijänoikeuden yleissopimus, joka sopisi kaikille maailman valtioille, ei ainoastaan kehittyneille teollisuusmaille (Haarmann 2005, s. 30). Sopimuksen merkitys on nykyään melko vähäinen (Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 9). Ks. myös Goldstein – Hugenholtz 2019, s. 39–40.

[516] Ks. Pila – Torremans 2016, s. 32–33; Torremans 2017, s. 556–557; Goldstein – Hugenholtz 2019, s. 30–39. Ks. myös KM 2002:5, s. 5; Haarmann 2005, s. 26–30; Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:53, s. 18–33.

[517] Bernin yleissopimus käsittelee vain lyhyesti tekijän (ja julkaisijan) oikeutta aloittaa loukkaus-

asetti ensimmäisenä multilateraalisena sopimuksena kansallisille immateriaalioikeuksien täytäntöönpanojärjestelmille yksityiskohtaisia siviilioikeudellista ja hallinnollista täytäntöönpanoa sekä turvaamistoimia ja rajatoimenpiteitä koskevia velvoitteita.[518]

Maailman kauppajärjestön WTO:n perustamissopimuksen liitesopimuksena oleva TRIPS-sopimus rakentuu syrjimättömyyden varaan. Tämä tarkoittaa erityisesti kahden keskeisen periaatteen, kansallisen kohtelun ja suosituimmuuskohtelun (*most favoured nation*), omaksumista. Suosituimmuuskohtelun mukaan WTO:n jäsenvaltion on annettava kolmannen WTO-jäsenvaltion kansalaiselle samat oikeudet kuin jonkin toisen WTO-jäsenvaltion kansalaiselle.[519] TRIPS-sopimus asettaa minimistandardeja jäsenvaltioilleen tietyn vähimmäissuojan antamisesta.[520] Vaikka TRIPS-sopimus täytäntöönpanosäätelyineen on varsin kattava[521], niin esimerkiksi moraalisia oikeuksia koskevaa sääntelyä se ei kuitenkaan sisällä.[522] TRIPS-sopimusta seurasi vuonna 1996 WIPOn tekijänoikeussopimus, ja sillä edelleen päivitettiin kansainvälistä tekijänoikeussuojaa. Sopimuksella täydennettiin erityisesti tekijänoikeudellista sopimus- ja suojajärjestelmää vastaamaan teknologian kehityksen asettamia vaatimuksia, minkä vuoksi sitä on toisinaan luonnehdittu TRIPS plus -tasoiseksi tai Bernin yleissopimuksen (sen Pariisin version) jatkoksi. Sopimuksen ydinalueena ovat siis digitaalinen ympäristö ja tietoyhteiskunnan tekijänoikeusongelmat. Sopimuksella muun ohella selvennettiin ja täydennettiin tietoverkoissa tapahtuvaan välittämiseen liittyviä oikeuksia sekä parannettiin digitaalista täytäntöönpanoa teknisiä suojakeinoja ja oikeuksien hallinnointia koskevin määräyksin.[523]

---

oikeudenkäynti (15 artikla). Sopimuksessa lausutaan lyhyesti myös takavarikoinnista (16 artikla). Ks. myös Norrgård 2005, s. 503–504; Seuba 2017, s. 100–101; Goldstein – Hugenholtz 2019, s. 387.

[518] Grosse Ruse-Khan 2012, s. 173. Ks. myös Taubman – Wager – Watal 2020, s. 13.

[519] Ks. Kur – Dreier 2013, s. 25–26; Taubman – Wager – Watal 2020, s. 17–19. Ks. myös KM 2002:5, s. 6; Haarmann 2005, s. 35.

[520] Pila – Torremans 2016, s. 34–35; Taubman – Wager – Watal 2020, s. 11 ja 15.

[521] TRIPS-sopimus on yhä ainoa multilateraalinen sopimus, joka sisältää kattavan joukon immateriaalioikeuksien täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä (ks. mm. Vrins 2021, s. 821).

[522] Toisin kuin Bernin yleissopimuksella (artikla 6*bis*), TRIPS-sopimuksella ei luoda jäsenmaille moraalisia oikeuksia koskevia oikeuksia tai velvoitteita. Moraaliset oikeudet suljettiin TRIPS-sopimuksen ulkopuolelle, koska niillä ei katsottu olevan kaupankäyntiin liittyviä yhtymäkohtia. Tämä ei kuitenkaan vaikuta niiden jäsenten velvollisuuksiin suojella moraalisia oikeuksia, jotka ovat myös Bernin yleissopimuksen osapuolia (ks. tarkemmin Taubman – Wager – Watal 2020, s. 41 ja 49).

[523] Ks. Kur – Dreier 2013, s. 32–34; Seuba 2017, s. 109–110; Goldstein – Hugenholtz 2019, s. 41–42; Vrins 2021, s. 821. Ks. myös KM 2002:5, s. 6; Haarmann 2005, s. 32–33.

Kaikki EU:n jäsenvaltiot, toisin kuin EU itse, ovat Bernin yleissopimuksen jäseniä. EU sen sijaan on TRIPS-sopimuksen ja WIPOn tekijänoikeussopimuksen jäsen.[524] Tekijänoikeuksien suojaamisesta on silti sovittu EU:n tasolla erikseen. Euroopan unionin lainsäädäntö onkin olennainen osa tekijänoikeuden kansallista eli EU:n jäsenvaltioiden sääntelyjärjestelmää, ja erityisesti direktiivit ovat olleet unionin keskeisin lainsäädäntöväline tekijänoikeuden yhdenmukaistamisessa eli harmonisoinnissa sekä Euroopan talousalueen laajuisten järjestelyjen muodostamisessa. Tekijänoikeuden kehitys – samoin kuin tekijänoikeuden harmonisointi – on tapahtunut EU:ssa vaiheittain (harmonisointi voidaan lukea yhdeksi unionin tekijänoikeuden kehitysvaiheista).[525] Tekijänoikeudellisen sääntelyn yhdenmukaistaminen on siis EU:ssa tapahtunut vaiheittain, minkä seurauksena on kaiken kaikkiaan annettu kymmenen tekijänoikeuksien

[524] Unioni on allekirjoittanut ja hyväksynyt TRIPS-sopimuksen päätöksellä 94/800 ja WIPOn tekijänoikeussopimuksen päätöksellä 2000/278. Näin ollen nämä molemmat sopimukset sitovat unionia ja jäsenvaltioita. Ks. myös C-135/10, kohta 38. Unionin tekemän sopimuksen, kuten TRIPS-sopimuksen ja WIPOn tekijänoikeussopimuksen, määräykset ovat unionin oikeusjärjestyksen erottamaton osa. Se, voivatko yksityiset vedota suoraan po. määräyksiin riippuu useasta tekijästä. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan ei riitä, että määräykset ovat unionin oikeusjärjestyksen osa, vaan lisäksi edellytetään, että ne ovat sisällöltään ehdottomia ja riittävän täsmällisiä ja etteivät niiden luonne ja rakenne estä suoraa vetoamista. Unionin tuomioistuin on esim. todennut, ettei TRIPS-sopimuksen määräyksillä luonteensa ja rakenteensa vuoksi ole välitöntä oikeusvaikutusta, eikä niillä perusteta yksityisille oikeuksia, joihin nämä voisivat välittömästi vedota tuomioistuimessa unionin oikeuden nojalla. Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin oikeuden säännöksiä ja määräyksiä on kuitenkin tulkittava mahdollisimman pitkälti kansainvälisen oikeuden mukaisesti erityisesti silloin, kun unionin oikeussääntöjen tarkoituksena on nimenomaan panna täytäntöön unionin tekemä kansainvälinen sopimus. Ks. lähemmin asia C-135/10 ja erityisesti sen kohdat 39, 43, 46 sekä po. kohdissa viitatut ratkaisut. Ks. TRIPS-sopimuksen suhteesta EU-oikeuteen myös esim. Norrgård 2009, s. 27–28.

[525] Ks. tekijänoikeuden kehityksen vaiheista EU:ssa esim. Lucas-Schloetter 2021, s. 6–10 sekä tekijänoikeuden harmonisoinnin vaiheista EU:ssa esim. Goldstein – Hugenholtz 2019, s. 61–64; Lucas-Schloetter 2021, s. 8–9.

ja lähioikeuksien aineellista sisältöä koskevaa direktiiviä[526].[527] Lisäksi on annettu kaksi sellaista direktiiviä[528], jotka eivät käsittele tekijänoikeuden aineellista sisältöä vaan tekijänoikeutta ympäröiviä ja siihen läheisesti sovellettavia oikeusjärjestyksen osia.[529] Lyhyesti voidaan todeta, että useimmat edellä mainituista direktiiveistä ylittävät Bernin yleissopimuksen, WIPOn tekijänoikeussopimuksen ja TRIPS-sopimuksen asettamat vähimmäisvaatimukset.[530] Myös EUT:n rooli harmonisoinnissa on syytä mainita; sen myötä on syntynyt esimerkiksi eurooppalainen teoksen omaperäisyys -käsite, eli omaperäisyysedellytys on tullut EUT:n ratkaisukäytännön myötä harmonisoiduksi.[531] Monista direktiiveistä ja EUT:n ”lisäharmonisoinnista” huolimatta jäsenmaiden tekijänoikeuslainsäädännöt kuitenkin yhä monilta osin eroavat toisistaan. Osasyy tähän on

---

[526] Euroopan yhteisöjen neuvoston tai Euroopan parlamentin ja neuvoston tekijänoikeuden aineellista sisältöä käsittelevät direktiivit: 1) Neuvoston direktiivi tietokonekoneohjelmien oikeudellisesta suojasta 91/250/ETY, kodifioituna direktiivillä 2009/24/EY; 2) Neuvoston direktiivi 92/100/ETY vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla, kodifioitu direktiivillä 2006/115/EY; 3) Neuvoston direktiivi 93/83/ETY tiettyjen satelliitin välityksellä tapahtuvaan yleisradiointiin ja kaapelien kautta tapahtuvaan edelleen lähettämiseen sovellettavien tekijänoikeutta sekä lähioikeuksia koskevien sääntöjen yhteensovittamisesta; 4) Neuvoston direktiivi 93/98/ETY tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajan yhdenmukaistamisesta, kodifioitu direktiivillä 2006/116/EY; 5) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 96/9/EY tietokantojen oikeudellisesta suojasta, muutettu 12.9.2011 hyväksytyllä direktiivillä 2011/77/EU, jolla pidennettiin muusikoiden ja äänitetuottajien suoja-aikaa ja yhtenäistettiin sanoitettujen sävellysten suoja-ajan laskeminen; 6) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/29/EY tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa; 7) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/84/EY alkuperäisen taideteoksen tekijän oikeudesta jälleenmyyntikorvaukseen; 8) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/28/EU orpoteosten tietyistä sallituista käyttötarkoituksista; 9) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2019/790/EU tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla ja direktiivien 96/9/EY ja 2001/29/EY muuttamisesta, ja 10) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2019/789/EU lähetystoimintaa harjoittavien organisaatioiden tiettyihin verkkolähetyksiin ja televisio- ja radio-ohjelmien edelleenlähetyksiin sovellettavien tekijänoikeuden ja lähioikeuksien käyttämistä koskevien sääntöjen vahvistamisesta ja neuvoston direktiivin 93/83/ETY muuttamisesta. Viimeksi mainitulla direktiivillä 2019/790/EU (ns. DSM-direktiivi) modernisoidaan ja täydennetään EU:n tekijänoikeudellista sääntelykehystä, ja sen on sanottu (ks. esim. HE-luonnos 2021, s. 4) olevan merkittävin uudistus sitten vuoden 2001 tekijänoikeusdirektiivin (direktiivi 2001/29/EY).

[527] Direktiivien lisäksi tekijän- ja teollisoikeuksia säätelevät tuoteväärennösasetukset N:o 3295/94 ja N:o 1367/95 sekä teollis- ja tekijänoikeuksien tullivalvontaa koskeva asetus (EU) N:o 608/2013.

[528] Euroopan yhteisöjen neuvoston tai Euroopan parlamentin ja neuvoston tekijänoikeutta ympäröiviä ja siihen läheisesti sovellettavia oikeusjärjestyksen osia käsittelevät direktiivit: 1) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2004/48/EY teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta ja 2) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/26/EU tekijänoikeuden ja lähioikeuksien kollektiivisesta hallinnoinnista sekä usean valtion alueen kattavasta musiikkiteosten oikeuksien lisensioinnista verkkokäyttöä varten sisämarkkinoilla.

[529] Ks. myös Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:53, s. 65–66.

[530] Goldstein – Hugenholtz 2019, s. 64.

[531] Ks. asia C-5/08 *Infopaq International* ECLI:EU:C:2009:465; asia C-145/10 *Painer* ECLI:EU:C:2011:798. Ks. myös Lucas-Schloetter 2021, s. 10.

se, että harmonisointi ei ole ollut täysimittaista (täysharmonisoivaa).[532] Toisaalta on huomattava, että harmonisointia ei ole – ainakaan toistaiseksi – lainkaan ulotettu tietyille osa-alueille, esimerkiksi moraalisiin oikeuksiin.[533]

3.4 TEKIJÄNOIKEUKSIEN LUOVUTUS- JA SIIRTYMISTAVOISTA

3.4.1 Yleistä tekijänoikeuden luovutus- ja siirtymistavoista

Suomen tekijänoikeuslakiin sisältyy varsin vähän säännöksiä tekijänoikeuden luovuttamisesta tai siirtämisestä sopimuksella.[534] Asiaan on varmasti osaltaan vaikuttanut se, ettei aiheesta ole yleisiä määräyksiä kansainvälisissä tekijänoikeussopimuksissa tai EU-direktiiveissä.[535] Taustalla saattaa vaikuttaa myös sopimusvapauden periaatteen korostunut kunnioittaminen: yksilön vapauteen ei ole haluttu lainsäädännöllä puuttua.[536] Tekijänoikeus on lähtökohtaisesti luovutuskelpoinen oikeus, ja tekijänoikeuden luovuttamisesta ja siirtymisestä on säännöksiä TekijäL:n 3 luvussa. Luovutus tarkoittaa kaikkia niitä tapoja, joilla oikeuden luovuttaminen tai siirtyminen voi aktualisoitua. Kysymyksessä voivat olla niin vastikkeelliset (esim. oikeuden myyminen ja vaihto) kuin vastikkeettomatkin (esim. lahjoitus) luovutukset. Eroa ei tehdä myöskään yksipuolisten ja kaksipuolisten oikeustoimien välillä, vaan luovutus voi yhtä lailla perustua kaksipuoliseen oikeustoimeen, esimerkiksi sopimukseen, tai yksipuoliseen oikeustoimeen, esimerkiksi oikeuden testamenttaamiseen.[537] Tekijänoikeus voidaan luovuttaa paitsi jo valmiina oleviin teoksiin myös vas-

---

[532] Ks. Pitkänen 2016, s. 29 alaviite 78; Lucas-Schloetter 2021, s. 10.

[533] Ks. laajemmin ei-harmonisoiduista osa-alueista mm. Lucas-Schloetter 2021, s. 10–11. Toisaalta, koska kaikki EU:n jäsenvaltiot ovat jo pitkään noudattaneet Bernin yleissopimusta ja niiden kansallinen tekijänoikeuslainsäädäntö täyttää näin jo Bernin yleissopimuksen artiklan 6*bis* vaatimukset, voidaan sanoa, että tekijöiden moraalisia oikeuksia jo jossain määrin suojataan EU:ssa.

[534] TekijäL 27 §:ssä käytetään termiä ”luovuttaminen”, kun taas TekijäL 3 luvun yleisotsikko on ”Tekijänoikeuden siirtyminen”. Myös oikeuskirjallisuudessa oikeuksien luovuttamisesta käytetään usein ilmausta ”siirtäminen”. Sillä, kutsutaanko oikeuksista sopimista luovuttamiseksi vai siirtämiseksi, ei tässä yhteydessä ole merkitystä. Tekijänoikeuksien luovutuksen laajuus ilmenee tehdystä sopimuksesta (ks. Lehtinen 2009, s. 53 alaviite 80).

[535] Tekijänoikeuden siirtymistä koskevaa sääntelyä ei ole juurikaan harmonisoitu EU:ssa, sillä sopimus- ja siviilioikeudelliset asiat ovat perinteisesti kuuluneet jäsenmaiden yksinomaiseen kompetenssiin. Tiettyjä sopimustoimintaan liittyviä erityiskysymyksiä on kuitenkin käsitelty tekijänoikeuden alan direktiiveissä, kuten tietokoneohjelmien suojaa käsittelevässä direktiivissä, lainaus- ja vuokrausdirektiivissä ja tietokantadirektiivissä (ks. tarkemmin Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:9, s. 26–27).

[536] Lehtinen 2009, s. 51.

[537] Ks. mm. Kivimäki 1948, s. 269; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 335.

ta tulevaisuudessa luotaviin teoksiin. Tekijänoikeus voi siirtyä myös kuoleman johdosta eli seuraannolla. Tekijän elinaikana tekijänoikeus ei kuitenkaan siirry esimerkiksi avio-oikeuden nojalla toiselle, mutta tekijän kuoltua tekijänoikeuden siirtymiseen sovelletaan avio-oikeutta, perintöä ja testamenttia koskevia säännöksiä (TekijäL 41 §). Myöskään pakkotäytäntöönpanon kautta tekijänoikeus ei ole tekijältä itseltään toiselle siirrettävissä (ks. TekijäL 42 §).[538] Tekijänoikeuden luovutettavuuden osalta lähtökohtana pidetään sopimusvapauden periaatetta, ja tekijänoikeuden luovutusta ja siirtymistä koskevat määräykset ovatkin taloudellisten oikeuksien osalta dispositiivista sääntelyä.[539] Tekijänoikeuden haltija on vapaa neuvottelemaan teoksen käyttämisestä haluamallaan tavalla tekijänoikeuslain mukaisen yksinomaisen määräysvaltansa puitteissa. Toisaalta käyttäjällä on omasta puolestaan vapaus neuvotella itselleen sopivia ratkaisuja. Osapuolten tarkoitus toteutuu yleensä parhaiten, kun he saavat sopia asioista vapaasti.[540]

Tekijänoikeuden luovutusta koskevat yleissäännökset on sijoitettu TekijäL 27–29 §:ään.[541] Luovutuksen yleisistä periaatteista on säädetty TekijäL

---

[538] Pakkotäytäntöönpanoon kohdistuvat rajoitukset ovat TekijäL 42 §:n perusteella voimassa vielä lesken, perillisen ja testamentinsaajan kohdalla (Haarmann 2005, s. 294). Tekijänoikeuden ulosmittaamiseen liittyy rajoituksia, sillä tekijänoikeutta ei saa ulosmitata tekijältä itseltään eikä siltä, jolle tekijänoikeus on siirtynyt avio-oikeuden, perinnön tai testamentin kautta. Sama koskee julkistamatonta teoskappaletta. Jos tekijä on siirtänyt taloudelliset oikeutensa, ne voidaan ulosmitata siirronsaajalta. Jos siirronsaajalle ei kuitenkaan ole siirtynyt edelleenluovutusoikeutta, ulosmittaus ei ole mahdollinen. Jos tekijänoikeus ei ole ulosmitattavissa, se ei voi kuulua konkurssipesään (Aalto-Setälä – Sundman – Tuominen – Uhlbäck 2016, s. 222).

[539] Ks. HE 23/1960 vp, s. 5; HE 287/1994 vp, s. 10–11; HE 28/2004 vp, 13. Tekijänoikeus on myös muilta kuin luovutusta koskevilta osin pääosin tahdonvaltaista sääntelyä. Mikäli sopimuksessa ei ole nimenomaisesta sovittu tietystä asiasta, sovelletaan tekijänoikeuslain normeja. Mikäli taas tekijänoikeuslaista ei ole löydettävissä sovellettavaa normia, voidaan tällaisen lainsäädännön puuttuessa pyrkiä soveltamaan esim. kauppalain (355/1987), joka niin ikään on dispositiivista sääntelyä, tai oikeustoimilain säännöksiä.

[540] HE 23/1960 vp, s. 5; Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:9, s. 32. Ks. myös Aalto-Setälä – Sundman – Tuominen – Uhlbäck 2016, s. 219.

[541] Erityissäännöksenä voidaan mainita TekijäL 40 b §, joka koskee työ- tai virkasuhteessa luodun tietokoneohjelman tai tietokannan siirtymistä. Oikeudet työsuhteessa luotuihin ohjelmiin siirtyvät suoraan säännöksen nojalla työnantajalle. Säännös koskee työsuhteessa tehtyjä tietokoneohjelmia, jotka on luotu täytettäessä työsuhteesta johtuvia työtehtäviä. Kysymyksessä on kuitenkin dispositiivinen olettamasäännös, jolloin työntekijä ja työnantaja voivat sopia toisin tietokoneohjelmiin liittyvien tekijänoikeuksien siirtymisestä työnantajalle. Oikeuksien siirtyminen kattaa paitsi varsinaiseen ohjelmaan liittyvän oikeuden myös ohjelmaan sisältyviin muihin teoksiin, kuten tekstitiedostoihin, liittyvät oikeudet. On huomattava, että oikeuksien siirtyminen käsittää vain TekijäL 2 §:n mukaiset taloudelliset oikeudet. Moraalisiin oikeuksiin sovelletaan lain 3 §:n säännöksiä. Vaikka moraaliset oikeudet jäävät työntekijälle, todetaan hallituksen esityksessä (HE 161/1990 vp, s. 54), että koska ohjelmien luonne ja käyttö poikkeavat olennaisesti muista teoslajeista, niillä on tietokoneohjelmien kohdalla vähäinen merkitys ja että alalla vallitseva hyvä tapa ei yleensä edellytä tekijän nimen mainitsemista ja että ohjelmaan tehtyjä muutoksia voidaan käytännössä erittäin harvoin pitää tekijää loukkaavina. Ks. tarkemmin po. säännöksestä Haarmann 2005, s. 324–325; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 404–408.

27 §:ssä.[542] Säännöksen ensimmäisen momentin mukaan tekijänoikeus voidaan 3 §:stä johtuvin rajoituksin luovuttaa *kokonaan* tai *osittain*.[543] Säännöksessä käytetty ilmaus ”kokonaan tai osittain” kattaa hyvin suuren joukon sisällöltään ja ulottuvuudeltaan erilaisia luovutustoimia ja -sopimuksia.[544] Tekijänoikeuden luovutussopimukselle ei meillä ole laissa säädetty määrämuotoa, joten perinteisen kirjallisen sopimisen ohella kyseeseen voivat tulla myös suullinen ja jopa konkludenttinen sopimus.[545] Tekijänoikeuksien luovuttamiseen liittyvissä kysymyksissä on useasti kyse sopimusten tulkinnasta. Tekijänoikeussopimusten[546] osalta suurin osa viimeaikaisesta oikeuskäytännöstä onkin liittynyt oikeuksien luovutuksen laajuuteen eli siihen, katsotaanko loukkaavaksi väitetyn käytön sisältyvän osapuolten väliseen luovutussopimukseen.[547] Tekijänoikeudellisia luovutussopimuksia on perinteisesti pyritty tulkitsemaan suppean tulkinnan periaatteen mukaisesti, eli sopimuksen ei ole katsottu sisältävän muuta kuin sen, mitä siitä selvästi käy ilmi. Ajatuksena on ollut suojata tekijää heikompana sopimusosapuolena.[548] Tekijänoikeuden luovutuksen osapuolten välistä neuvot-

---

[542] DSM-direktiivin myötä po. säännöstä täydennettäneen viittauksilla muihin pykäliin sekä vahvistettaneen tiettyjen säännösten pakottavuus ja eräiden poikkeusten soveltuminen tietokoneohjelman tekijöiden osalta. Ks. tarkemmin po. muutoksista HE-luonnos 2021, s. 90.

[543] Teoskappaleen luovutus ja tekijänoikeuden luovutus ovat kaksi eri asiaa. TekijäL 27 §:n 2 momentin mukaan kappaleen luovutukseen ei sisälly tekijänoikeuden luovutusta.

[544] Ks. esim. Haarmann 2005, s. 296.

[545] Ks. Kivimäki 1966, s. 112; TN 1991:15, s. 7; Haarmann 2005, s. 303; Lehtinen 2009, s. 51. Tekijänoikeuden luovuttaminen voi siis tapahtua myös konkludenttisesti, vaikka nimenomaista sopimusta ei olisikaan tehty ja jos muutoin voidaan päätellä, että osapuolet ovat tahtoneet tai tarkoittaneet teoksen oikeuksien siirtyvän (ks. tältä osin esim. Kivimäki 1948, s. 271). Näin saattaa siis tapahtua erityisesti työsuhteissa, kun merkittävä osa tekijänoikeussuojaa nauttivista teoksista luodaan toisen palveluksessa. Tekijänoikeuslakiin ei kuitenkaan sisälly – tietokoneohjelmaa koskevaa säännöstä lukuun ottamatta – erityisiä säännöksiä siitä, kenellä näissä tapauksissa on oikeus hyödyntää teosta. Mikäli työehto- tai työsopimuksista on säännöksiä myös tekijänoikeudesta, on näitä luonnollisesti noudatettava (ks. Pohjonen 1995, s. 184). Myös markkinaoikeus on todennut, että arvioitaessa sitä, mitä työnantajan ja työntekijän on katsottava tarkoittaneen sopia työsuhteessa luotujen teosten tekijänoikeuksien jakaantumisesta, on otettava huomioon tekijänoikeudellisten säännösten lisäksi myös työsopimusoikeudelliset säännökset (MAO 540/19). Tekijänoikeuden luovuttaminen voi lisäksi perustua alalla vallitsevaan tapaan (ks. tältä osin esim. MAO 302/18 ja tapaukseen liittyen Norrgård – Sund-Norrgård – Kasi 2019, s. 844. Ks. esim. eksklusiivisen lisenssin (yksinomaisen käyttöoikeuden) siirtymisestä käytännön perusteella hiljaisesti HHO 7.5.1996, S 93/1846.

[546] Esim. Lehtinen (2009, s. 13) määrittelee tekijänoikeussopimuksen seuraavasti: ”Sopimus, jolla tekijä luovuttaa hänelle alun perin syntyneitä tekijänoikeuksia edelleen. Vaikka sopimus voi sisältää myös muita kuin tekijänoikeudellisia ehtoja, on tekijänoikeussopimuksen keskeinen sisältö tiettyjen tekijänoikeuksien luovuttaminen tiettyä käyttötarkoitusta varten.”

[547] Norrgård – Sund-Norrgård – Kasi 2019, s. 843.

[548] Uudemmassa tutkimuksessa (esim. Sund-Norrgård) on pyritty painottamaan kokonaisvaltaisempaa lähestymistapaa, jossa esim. lisenssinantajan etujen ohella olisi otettava huomioon myös esim. lisenssinsaajan intressit ja muut olosuhteet. Jossakin tietyssä yksittäistapauksessa voi luonnollisesti olla syytä erityisesti suojata tekijää, mutta suppean tulkinnan periaate ei voi toimia presumptiona vain sen takia, että kyse on tekijänoikeuslisenssisopimuksen tulkinnasta (ks. Sund-Norrgård 2012, s. 300).

teluasemaa ja sitä kautta suppean tulkinnan periaatteen soveltumista yksittäistapauksessa on oikeuskirjallisuudessa pidetty toisaalta kahtalaisena: osapuolet voivat olla joko eriarvoisessa asemassa taikka tasavahvoja tai lähes tasavahvoja. Suppean tulkinnan periaatteen on katsottu lähtökohtaisesti soveltuvan parhaiten ensiksi mainitussa tilanteessa; jälkimmäisessä sen ei voida automaattisesti katsoa soveltuvan tulkinnan lähtökohdaksi.[549] Jos sopimus on epäselvä, lähtökohtaolettamana on ollut, että oikeus on jäänyt tekijälle.[550]

Tekijänoikeuslaissa ei ole erillistä määräystä työntekijän ja työnantajan oikeudesta työsuhteessa syntyneisiin teoksiin tietokoneohjelmia ja siihen liittyviä teoksia sekä tietokantoja lukuun ottamatta (TekijäL 40 b §). Työnantajan oikeus työ- tai virkasuhteessa tehtyyn teokseen perustuu äsken mainittuja teoslajeja lukuun ottamatta oikeusjärjestelmässämme hyväksyttyyn olettamasääntöön, jonka mukaan työnantajalle siirtyy ilman nimenomaista sopimusta hiljaisen sopimuksen nojalla oikeus hyödyntää teosta. Konstruktio perustuu siten lähtökohtaisesti sopimukseen ja tulkintaan siitä, mitä on sovittu työnantajan ja työntekijän välillä työntekijän tehtävistä ja niitä täytettäessä syntyvistä teoksista sekä työnantajanoikeudesta hyödyntää työntekijän aikaansaamaa teosta.[551] Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1992:1 on todettu, että myös työsuhteessa luodun teoksen tekijänoikeudet syntyvät tekijälle.[552] Jos teos on luotu työ- tai virkasuhteessa ja jos oikeuksien siirtymisestä ei ole nimenomaisesti sovittu, joudutaan tapauskohtaisesti harkitsemaan, onko tekijänoikeus siirtynyt kokonaan tai osittain työnantajalle. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota esimerkiksi työsuhteen tarkoitukseen ja työtehtävien sisältöön, teoksen tavanomaiseen käyttötapaan työnantajan toimialalla sekä alalla vallitsevaan vakiintuneeseen käytäntöön tekijänoikeuden siirtymisessä.[553] Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa todetaan edelleen, että työsuhteen perusteella työnantaja saa yleensä teokseen käyttöoikeuksia. Se, missä laajuudessa tekijänoikeudet siirtyvät työnantajalle, ratkeaa työsuhteen ehtojen perusteella. Yleensä on katsottu, että tekijänoikeudet siirtyvät työnantajalle työnantajan normaalin toiminnan edellyttämässä laajuudessa, jolloin oikeudet teoksen muuhun käyttöön jäävät tekijälle. Asiaan saattaa vaikuttaa myös asianomaisella alalla vakiintunut yleinen käytäntö oikeuksien siirtymisestä.[554]

---

[549] Sund-Norrgård 2011, s. 125–127; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 342; Norrgård – Sund-Norrgård – Kasi 2019, s. 847–848. Ks. oikeuskäytännön osalta esim. MAO 540/19, kohdat 167–169.

[550] Ks. mm. Koktvedgaard – Levin 2007, s. 116.

[551] Työsuhdeolettamaesitysluonnos 2009, s. 11–12. Kuten edellä jo todettiin: mikäli työehto- tai työsopimuksista on myös säännöksiä tekijänoikeudesta, on näitä luonnollisesti noudatettava (ks. Pohjonen 1995, s. 184; MAO 540/19).

[552] TN 1992:1, s. 2.

[553] Työsuhdeolettamaesitysluonnos 2009, s. 12.

[554] TN 1992:1, s. 2.

Lähtökohtaisesta sopimusvapaudesta huolimatta tekijänoikeuslaki sisältää useita säännöksiä, jotka ainakin osittain rajoittavat tai rasittavat osapuolten sopimusvapautta. Ensinnäkin tekijä voi luovuttaa oikeutensa vain siltä osin kuin kysymys on hänen taloudellisista oikeuksistaan. Moraalisista oikeuksista tekijä voi sen sijaan TekijäL 3 ja 27 §:n perusteella sitovasti *luopua* vain mikäli kyseessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen.[555] Lähtökohtana on siten pidettävä, ettei moraalisista oikeuksista luopuminen ole tekijän elinaikana mahdollista, eikä moraalisia oikeuksia voida myöskään luovuttaa.[556] Ainoastaan silloin kun kysymyksessä on tarkoin rajattu teoksen käyttö tekijä voi pätevästi luopua moraalisista oikeuksistaan käytön edellyttämässä laajuudessa.[557] Tekijän kuollessa tilanne muuttuu. Tekijänoikeuden siirtyessä kuoleman johdosta tekijän puolisolle, perilliselle tai testamentinsaajalle on siirtymä täydellinen: sekä taloudelliset että moraaliset oikeudet siirtyvät seuraajalle. Tekijänoikeus siirtyy tällöin kokonaisuudessaan, koska muutoin moraaliset oikeudet jäisivät ilman haltijaa.[558] Tekijän moraalisten oikeuksien suojaamista laissa annetulla pakottavalla oikeussäännöllä voidaan pitää ehkä merkittävimpänä lainsäädännöllisenä ratkaisuna, jossa tekijän henkilöä suojaamalla on otettu huomioon tekijän henkilökohtainen suhde teokseensa. Moraalisten oikeuksien luovuttamiskielto suojaa tekijää myös tilanteissa, joissa tekijä heikompana sopimuspuolena muuten voitaisiin saada suostumaan hänen kannaltaan kohtuuttomiin oikeuksien luovutuksiin.[559]

Toiseksi luovutusta voivat rajoittaa – tai rasittaa, kuten Haarmann asian ilmaisee[560] – myös TekijäL 28 §:ssä säännellyt, joskin dispositiiviset, edelleenluovutus- ja muuttamiskiellot. Toisin sanoen oikeuksien edelleenluovutuksesta ja teoksen muuttamisesta tulee pääsääntöisesti sopia erikseen, koska tekijänoikeuslain lähtökohta on, että se, jolle tekijänoikeus on luovutettu, ei saa muuttaa teosta eikä luovuttaa sitä toiselle, ellei toisin ole sovittu.[561] Poikkeuk-

---

[555] Laadultaan ja laajuudeltaan rajoitetun teoksen käyttämisen käsitettä selventää alkuperäisen komiteanmietinnön lausuma, jonka mukaan tiettyä tilaisuutta tai teoksen määrätynlaista käyttämistä varten tekijä voisi luopua tekijänoikeuteen kuuluvista moraalisista oikeuksistaan (KM 1953:5, s. 49). Edelleen *Kivimäen* mukaan määräaikaisena tai toistaiseksi myönnettynä ja tiettyihin alueisiin rajoitettuna luopumus on oikeutettu (Kivimäki 1966, s. 42). Moraalisia oikeuksia ei siis voida luovuttaa eikä niistä voida pääsääntöisesti luopua tekijän elinaikana, vaikka tästä olisi nimenomaisesti sovittu erikseen. Ks. Ruotsin oikeuden osalta Olsson – Rosén 2016, s. 99.

[556] Samoin Ruotsissa, ks. esim. Olsson – Rosen 2016, s. 260.

[557] Ks. Salokannel 1990, s. 46.

[558] Ks. Kivimäki 1966, s. 142; Haarmann 2005, s. 293–294 ja 327. Ks. myös Koktvedgaard – Levin 2007, s. 118–119; Olsson – Rosen 2016, s. 260. Kuten Saxén (1955, s. 29) toteaa, tekijän persoona elää hänen kuolemansa jälkeenkin vielä teoksessa.

[559] Salokannel 1990, s. 48. Ks. laajemmin moraalisten oikeuksien luovutuksesta ja luopumisesta esim. Pitkänen 2016, s. 346–352.

[560] Haarmann 2005, s. 297.

[561] Oikeuskirjallisuudessa (ks. mm. Haarmann 2005, s. 309; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016,

sena ovat liikkeenluovutustilanteet, joissa edelleenluovutus on kuitenkin sallittua.[562] Eräät tahot ovat katsoneet, että myös edelleenluovutusoikeudesta ja muuttamisoikeudesta on mahdollista puhua tekijän taloudellisina yksinoikeuksina.[563] Merkille pantavaa on, että TekijäL 28 §:n säännökset muuttamis- ja edelleenluovutuskiellosta eivät koske vain ensimmäistä luovutusta, jolla alkuperäinen tekijä siirtää tai luovuttaa teoksensa oikeudet ensimmäiselle luovutuksensaajalle, vaan säännös koskee kaikkia sen jälkeisiä luovutuksia, ja jokainen luovuttaja voi vedota siihen suhteessa siirronsaajaansa.[564] Oikeuskirjallisuudessa on käyty jonkin verran keskustelua siitä, kattaako luovutussopimuksessa oleva lauseke ”kaikki oikeudet luovutetaan” myös muuttamis- ja edelleenluovutusoikeuden siirtymisen. Yksiselitteistä vastausta tähän kysymykseen ei ole, sillä sopimuksia tulee tulkita tapauskohtaisesti ja kaikki olosuhteet huomioon ottaen. Täysin poissuljettuna ei siis voida pitää sitä, että joissakin tilanteissa on mahdollista, että kyseiset oikeudet voivat siirtyä pelkän ”kaikki oikeudet luovutetaan” -klausuulin ja tapauksen erityisolosuhteiden nojalla. Pääsääntönä on kuitenkin pidettävä sitä, että tekijänoikeudellisia sopimuksia tulkitaan suppeasti ja että ”kaikki oikeudet luovutetaan” -tilanteessa edelleenluovutus- ja muuttamisoikeudesta tulisi mainita erikseen sopimuksessa.[565]

---

s. 354) on todettu, että TekijäL 28 §:n kautta vahvistetaan tekijänoikeuksien luovutuksen henkilökohtaisuutta.

[562] Edelleenluovutus on siis sallittu, jos oikeus luovutetaan yhdessä liikkeen tai sen osan kanssa. Tällöin luovuttaja on kuitenkin edelleen vastuussa sopimuksen täyttämisestä. Näin ollen Suomessa liikkeenluovutuksessa toimintaan kuuluvat tekijänoikeudet siirtyvät luovutuksensaajalle, ellei toisin sovita. Tiettyä liiketoimintaa myytäessä tekijänoikeudet siirtyvät siis juridisesti ostajalle, vaikka sopimuksessa ei olisi erityistä mainintaa tekijänoikeuksien siirtymisestä (ks. Salmi – Häkkänen – Oesch – Tommila 2008, s. 567).

[563] Muuttamisoikeus kuuluu tekijän yksinomaisen määräysvallan piiriin (TekijäL 2.1 §), ja se voidaan ymmärtää erilliseksi taloudelliseksi yksinoikeudeksi, joka tulee aina johtaa sopimuksesta (ks. esim. Lohi 2008, s. 41). Myös edelleenluovutusoikeus, vaikka siitä ei ole erikseen mainittu tai säädetty TekijäL 2 §:ssä, voidaan rinnastaa tekijän taloudellisiin yksinoikeuksiin (ks. esim. Lehtinen 2009, s. 55). Nähdäkseni edelleenluovutusoikeuden osalta kysymyksessä voi olla tietyissä tilanteissa, joihin palataan yksityiskohtaisemmin jäljempänä, eräänlainen yksinoikeuteen rinnastettava oikeus, ja se – samoin kuin siihen liittyvä määräämisoikeus – kuuluu tekijänoikeuden haltijalle, ellei hän siitä erikseen luovu.

[564] Ks. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 355. Lisäksi on huomattava, että se, onko luovuttaja oikeushenkilö (yhteisö) vai luonnollinen henkilö, ei vaikuta asiaan, kun säännöstä sovelletaan myöhemmissä luovutuksissa (Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 355).

[565] Ks. Lohi 2008, s. 42; Sorvari 2010, s. 168. Vrt. TN 2007:2, jossa on asetuttu sille kannalle, että nimenomaista sopimista ei edellytetty muuttamisoikeuden siirtymiseksi tilanteessa, jossa sopimuksessa oli todettu ainoastaan, että ”Tekijänoikeudet kuuluvat tilaajalle lukuun ottamatta tekijänoikeuslain 3 §:ssä tarkoitettuja moraalisia oikeuksia”. *Lohi* (2009, s. 42) on kritisoinut lausuntoa ja todennut, että tekijänoikeusneuvoston näkemys poikkeaa kannasta, jonka mukaan muuttamisoikeutta voidaan pitää itsenäisenä taloudellisena oikeutena ja että lausunto erkanee suppean tulkinnan linjasta. Edelleenluovutus- ja muuttamisoikeuksien osalta oikeuskirjallisuudessa (Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 351) on myös esitetty, että jos osapuolten tarkoituksena on, että luovutus sisältää myös muuttamis- tai edelleenluovutusoikeuden, on tämä nimenomaisesti mainittava luovutussopimuksessa. Maininnan puuttuminen ei toisaalta merkitse sitä, ettei luovutuksensaaja

Edelleenluovutusoikeuden osalta laki lähtee edellä todetuin tavoin siitä, ettei se sisälly tekijänoikeuden luovutukseen ilman nimenomaista sopimista.[566] Jos edelleenluovutuskielto on voimassa, voidaan asia ilmaista luovuttajan näkökulmasta niin, että luovuttajalle on jäänyt TekijäL 28 §:ssä tarkoitettu oikeus hyväksyä tai kieltää oikeuksien luovuttaminen kolmannelle osapuolelle.[567] Voidaan sanoa, että TekijäL 28 § suojaa edelleenluovutusoikeuden haltijan henkilökohtaisia intressejä.[568] Kuten ratkaisussa KKO 2011:92 todetaan, edelleenluovutuskielto korostaa sopijapuolten välisen luottamuksen periaatetta ja säännöksen tarkoituksena on varata tekijälle mahdollisuus vaikuttaa siihen, kuka hänen teostaan käyttää ja millaisin ehdoin.[569] Dispositiivinen edelleenluovutuskielto koskee niin kokonais- kuin osittaisluovutuksiakin.[570] Toisin sanoen kun muuta ei ole sovittu, edelleenluovutuskielto estää luovutuksensaajaa luovuttamasta oikeuttaan kokonaan tai osittain edelleen.[571] Esimerkiksi lisenssin

---

olisi voinut saada hyväkseen myös näitä oikeuksia. Oikeuskirjallisuudessa on myös todettu (Haarmann 2005, s. 309), että lainkohdassa tarkoitetun sopimuksen ei tarvitse olla nimenomainen; olosuhteista ja luovutuksen tarkoituksesta voidaan päätellä tiettyjen muutosten olevan sallittuja. Ks. myös MAO 302/18, kohta 93, jossa todettiin, että ”Markkinaoikeus toteaa, että käsillä olevassa asiassa työsopimuksessa ei ole nimenomaisesti erikseen mainittu muuttamisoikeutta. Markkinaoikeus on kuitenkin edellä katsonut, että sopimuksella on luovutettu oikeudet kaikkeen työsuhteessa luotuun aineistoon ja luovutus koskee rajoituksetta kaikkia hyödyntämistapoja. Markkinaoikeus katsoo lisäksi, että elokuva-alalla työnantajan normaalin toiminnan edellyttämän käyttöoikeuden on tyypillisesti katsottava olevan varsin laajan ja sisältävän myös oikeuden tietynasteiseen muunteluun. Nyt käsillä olevassa asiassa alukset on teknisistä syistä ollut välttämätöntä luoda elokuvaa varten useissa eri perättäisissä työvaiheissa, joista yksi on ollut mallinnus. Työvaiheista ovat vastanneet osin eri henkilöt ja myös yksittäiseen työvaiheeseen, kuten mallinnukseen, on voinut osallistua samankin aluksen osalta useita henkilöitä. Markkinaoikeus katsoo, että elokuvan digitaaliset visuaaliset tehosteet alukset mukaan lukien ovat olleet sen luonteisia, että niitä on ollut tarpeen ja tarkoituskin vielä tarvittaessa muunnella ja että A:n on tullut ymmärtää tämä. Edellä todetun perusteella markkinaoikeus arvioi kokonaisuutena, että nyt käsillä olevassa asiassa A:n on katsottava joka tapauksessa luovuttaneen yksinoikeudella myös muuttamisoikeuden.”

[566] Luovutuksensaajalla ei siis ole oikeutta luovuttaa tekijänoikeutta tai sen osaa edelleen ilman luovutuksenantajan lupaa. Lupa tai suostumus voidaan tietysti antaa jo varsinaisessa luovutus-/siirtosopimuksessa tai myöhemmin erikseen edelleenluovutuksen tullessa ajankohtaiseksi (ks. mm. Kivimäki 1966, s. 117). Jos luvan olemassaolosta syntyy riitaa, luovutuksen-/siirronsaajan on kyettävä näyttämään, että hänelle on annettu myös oikeus edelleenluovuttaa tekijänoikeus kokonaan tai osittain.

[567] KKO 2011:92, kohta 20.

[568] Ks. Rosén 2006, s. 314. Ks. myös SOU 2010:24, s. 68, jossa todetaan, että ”Överlåtelseförbudet ger uttryck för en annan grundtanke, nämligen att upphovsmannen har personliga intressen i verket, vilka anses kvarstå även efter en överlåtelse”.

[569] Korkein oikeus on edelleenluovutusoikeutta koskevassa ratkaisussaan KKO 1999:8 todennut, että TekijäL 28 § on tekijänoikeuden luovutussopimuksen sisältöä koskeva tulkintasäännös. *Palm* (1999, s. 62) toteaa viitaten TekijäL 28 §:n sanamuotoon (”se, jolle tekijänoikeus on luovutettu, ei saa luovuttaa oikeutta toiselle, ellei toisin ole sovittu”), että kysymyksessä ei ole tulkintasäännös.

[570] Ks. Kivimäki 1966, s. 117–118; Haarmann 2005, s. 309; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 354–355. Ks. myös Rosén 2006, s. 163; SOU 2007:47, s. 227.

[571] Tarkennukseksi todettakoon, että edelleenluovutuskielto koskee yhtä lailla jäljempänä käsiteltäviä osittaisia kokonaisluovutuksia (ks. luku 3.4.2) kuin osuuden luovutuksiakin (ks. luku 3.4.4).

(= osittaisluovutus) tilanteessa tämä koskee sekä koko lisenssin luovuttamista toiselle että alilisenssien (edelleenkäyttölupien) antamista.[572] Silloinkin kun luovutuksensaajalla on edelleenluovutusoikeus, hän ei luonnollisestikaan voi luovuttaa enempää – esimerkiksi laajempia oikeuksia – kuin hän on itse tekijältä tai ketjussa edelliseltä oikeudenhaltijalta saanut.[573]

Jos edelleenluovutusoikeus jää siirronantajan (tai luovutuksenantajan) hallintaan, on käsillä olevan esityksen kannalta kiinnitettävä huomiota seuraaviin seikkoihin puhuttaessa edelleenluovutusoikeuden loukkaamisesta. Edelleenluovutusoikeuden loukkaamisesta puhutaan tässä esityksessä kahdessa merkityksessä. Ensinnäkin sillä tarkoitetaan siirron-/luovutuksenantajan ja siirron-/luovutuksensaajan välisessä suhteessa tapahtuvaa loukkausta (ns. perinteinen käsitys). Tällöin kysymys on siitä, että siirron-/luovutuksensaaja vastoin edel-

---

[572] Ks. mm. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 354. Ks. samoin tavaramerkkien osalta HE 201/2018 vp, s. 141. Kokonaisluovutuksen ja sen jälkeen tapahtuvan osittaisluovutuksen (lisensoinnin) sallittavuuden osalta todettakoon edelleenluovutuskiellon yhteydessä vielä seuraavaa. Vaikuttaa siis varsin selvältä, että edelleenluovutuskielto estää niin kokonaisluovutuksen, osittaisen kokonaisluovutuksen (esim. tietty yksinoikeusfunktio) kuin osuuden kokonaisluovutuksenkin (esim. yhteisteoksen osan) edelleen siirtämisen toiselle, ellei tähän ole saatu tai myöhemmin saada alkuperäisen siirronantajan lupaa tai suostumusta. Sen sijaan voidaan perustellusti kysyä, estääkö edelleenluovutuskielto myös osittaisluovutusten tekemisen (lisenssien antamisen) tapahtuneen kokonaisluovutuksen jälkeen. Esim. *Kaisto* (2002, s. 28) toteaa: ”Lisenssin voi perustaa myös henkilö, jolle tekijä on siirtänyt oikeutensa edelleenluovutusta koskevin suostumuksin. TekijäL 28 §:ssä puhutaan ainoastaan oikeudesta edelleenluovutukseen. Lainkohtaa voitaneen tulkita siten, ettei luovutuksensaaja saa luovuttaa tekijänoikeutta osittainkaan, jollei hänellä ole asiaan tekijänoikeuden haltijan suostumusta.” Lisenssiä ei siis voisi ”perustaa” henkilö, jolle tekijä on siirtänyt oikeutensa (kokonaisluovutus) mutta jolle tekijä ei ole antanut edelleenluovutusta koskevaa suostumusta. Tällaista tulkintaa voidaan pitää perusteltuna, kun otetaan huomioon TekijäL 28 §:n taustalla vaikuttava tekijän henkilökohtaisten intressien suojaaminen ja säännöksen sanamuoto. Säännöksessä tai sitä koskevissa esitöissä ei ole ”oikeutta” tai ”luovuttamista” miltään osin tarkemmin määritelty tai niiden tulkintaa muutenkaan ohjattu, jolloin säännöksen voidaan otaksua koskevan kaikenlaista edelleenluovuttamista: oli kyse sitten minkälaisesta hyvänsä ilman lupaa tai suostumusta tapahtuvasta luovuttamisesta (tai siirtämisestä). Lisäksi voidaan todeta, kuten edellä jo viitattiin, että esim. osittaisluovutuksen tilanteissa on tulkittu, että eksklusiivisen lisenssin haltijalla ei ole ilman edelleenluovutusoikeutta mahdollisuutta myöntää alilisenssejä. Samoin patenttioikeuden, jonka taustalla henkilökohtaiset intressit eivät vaikuta yhtä vahvasti kuin tekijänoikeuden kohdalla, osalta on todettu (Oesch – Pihlajamaa – Sunila 2014, s. 185) seuraavasti: ”[- -] vaikka täydellisesti poissulkevassa eksklusiivilisenssissä voidaan puoltaa näkemystä, jonka mukaan alilisensiointi voisi kuulua lisenssinsaajalle. Kuitenkin tässäkin on voimassa sama aiemmin esitetty yleistä edelleenlisensiointia koskeva pääsääntö: alilisensiointi ei ole sallittua ilman patentinhaltijan tai lisenssinantajan lupaa.” Toinen asia sen sijaan on, että myös edelleenluovutusoikeus voi siirtyä hiljaisesti, jos osapuolten tarkoitus ja olosuhteet sitä selvästi osoittavat tai kyse on alalla vallitsevasta vakiintuneesta käytännöstä. Selvää on, että näyttövelvollisuus edelleenluovutusoikeuden olemassaolosta ja sen laajuudesta on sillä, joka vetoaa siihen. *Rosén* (2006, s. 182) toteaa, että jos kyseessä on täydellinen kokonaisluovutus, niin vaikuttaa usein luonnolliselta, että myös siirronsaajalla on oikeus siirtää oikeutensa edelleen. Jos kyse on osittaisesta kokonaisluovutuksesta, olettamus on päinvastainen. On jopa mahdollista, että joissakin tilanteissa sitä, ettei edelleenluovutusoikeus ole siirtynyt siirron tai luovutuksen yhteydessä, voidaan pitää OikTL 36 §:n nojalla kohtuuttomana (ks. myös Rosén 2006, s. 185).

[573] Ks. Sorvari 2010, s. 168.

leenluovutuskieltoa luovuttaa oikeutensa kokonaan tai osittain eteenpäin.[574] Toiseksi, kun edelleenluovutusoikeus on jäänyt siirron-/luovutuksenantajan hallintaan eikä sen voida katsoa muutoinkaan (esim. nimenomaisesti tai konkludenttisesti taikka vakiintuneeseen alan käytäntöön perustuen) siirtyneen siirron-/luovutuksensaajalle, edelleenluovutusoikeuden loukkaamiseksi määritellään tässä esityksessä sellainen tilanne, jossa kolmas loukkaa siirron tai luovutuksen kohteena ollutta tekijänoikeutta ja kolmannen toiminta (ts. tekijänoikeuden käyttö tai hyödyntäminen) on luonteeltaan ja laajuudeltaan sellaista, että se *de facto* edellyttäisi lisenssiä (ks. luku 3.4.3).[575] Koska kolmannen käyttö tai hyödyntäminen edellyttää lisenssiä, kolmannen toiminta ei nähdäkseni voi olla sallittua vain siirron-/luovutuksensaajan (oikeudenhaltijan tai käyttöoikeuden haltijan) luvalla, vaan se edellyttää myös edelleenluovutusoikeuden haltijan lupaa.[576] Tällöin voidaan nähdäkseni edelleenluovutusoikeuden haltijan näkökulmasta sanoa, että kolmas loukkaa hänelle kyseiseen oikeuteen sisältyvää määräämisoikeutta. Edelleenluovutusoikeudesta on tällöin mahdollista puhua jopa yksinoikeuteen rinnastettavana oikeutena, vaikka sitä ei ole erikseen mainittu TekijäL 2 §:ssä (vain TekijäL 28 §:ssä). Voidaan jopa sanoa, että edelleenluovutusoikeus tuottaa haltijalleen tällaisissa loukkaustilanteissa eräänlaisen rajatun ja rinnakkaisen määräämisoikeuden niihin TekijäL 2 §:n yksinoikeusfunktioihin, joihin tekijänoikeuden siirto tai luovutus kohdistui.[577]

Muuttamisoikeus/-kielto tarkoittaa sitä, ettei luovutuksensaajalle taloudellisten oikeuksien luovutuksella siirry automaattisesti oikeutta muuttaa teosta[578],

---

[574] Kuten jäljempänä tullaan esittämään, tällainen menettely ei lukeudu TekijäL 2 §:n piiriin, minkä vuoksi siitä ei seuraa hyvitysvelvollisuutta. Sen sijaan tällaista menettelyä tulee arvioida sopimuksen rikkomisena, ja rikkoja on velvollinen korvaamaan sen vahingon, jonka se on sopimuksenvastaisella menettelyllään aiheuttanut (ks. mm. KKO 2011:92, kohta 15).

[575] Kolmannen toiminta olisi ts. sellaista, että se ei lukeutuisi tekijänoikeuden rajoitussäännösten piiriin tai olisi muutenkaan sellaista, että se voisi tapahtua ilman asianmukaista lisenssiä. Kyseessä ei olisi myöskään liikkeenluovutustilanne. Myönnettäköön, että edellä esitelty lähtöasetelma on kokonaisuutena tarkastellen lähinnä teoreettinen, mutta ei nähdäkseni täysin poissuljettu.

[576] Esim. jos edelleenluovutusoikeus on kokonaisuudessaan jäänyt kokonaisluovutuksen antajalle, niin kokonaisluovutuksen saaja (varsinainen oikeudenhaltija) ei voi yksin antaa sellaista lupaa (lisenssiä), että kolmannen toimintaa voitaisiin pitää sallittuna, koska tällaisen luvan antaminen tarkoittaisi tosiasiasiassa tekijänoikeuden osittaisluovutusta eli ”oikeuden edelleenluovuttamista”. Kolmas tarvitsee siten toiminnalleen, jotta se olisi sallittua, sekä oikeudenhaltijan että edelleenluovutusoikeuden haltijan luvan.

[577] Oli kyse sitten minkälaisesta kokonais- tai osittaisluovutuksesta tahansa, niin nähdäkseni edelleenluovutusoikeuden hallinnalla voi olla vastaavia vaikutuksia kuin edellä on kuvattu, jos edelleenluovutusoikeus vain on siirron tai luovutuksen kohteena olleen tekijänoikeuden tai jonkin sen yksinoikeusfunktion osalta jäänyt siirron-/luovutuksenantajalle ja jos kolmannen toiminta on luonteeltaan ja laajuudeltaan sellaista, että se tosiasiassa edellyttäisi lisenssiä tai alilisenssiä ollakseen sallittua.

[578] TekijäL 2.1 §:n mukaan tekijällä on yksinomainen oikeus määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.

vaan luovutuksensaajalla on oikeus muuttaa teosta vain, jos asiasta on erikseen sovittu.[579] Muuttamisoikeuden osalta on tässä syytä kiinnittää erityistä huomiota siihen, että muuttamisoikeus taloudellisena oikeutena (TekijäL 2.1 §) ja oikeus muutosten vastustamiseen moraalisena oikeutena (respektioikeus)[580] on pidettävä kulloinkin toisistaan erillään arvioitaessa mahdollista tekijänoikeuden loukkausta, sillä ne eivät ole sisällöltään identtiset.[581] On tietysti mahdollista, että teosta muutetaan niin että sekä taloudellisia että moraalisia oikeuksia loukataan, tai niin että muutokset eivät loukkaa tekijän taloudellisia oikeuksia mutta rikkovat hänen moraalisia oikeuksiaan tai päinvastoin.[582] Muita rajoituksia osapuolten väliseen sopimusvapauteen voivat tekijänoikeudellisissa sopimustilanteissa aiheuttaa esimerkiksi kilpailuoikeuden asettamat vaatimukset, oikeustoimilain pätemättömyysperiaatteet[583] sekä TekijäL 29 §:n mukainen kohtuullistamissäännös. Tekijänoikeuslaissa on lisäksi erillinen säännös (TekijäL 27.2 §), jonka mukaan kappaleen luovutukseen ei sisälly tekijänoikeuden luovutusta. On siis selvää, että teoskappaleen luovutus ja tekijänoikeuden luovutus ovat kaksi eri asiaa. Mainittakoon myös se itsestään selvä rajoitus, että tekijänoikeuden kesto on ajallisesti rajoitettu. Aivan lopuksi on mainittava, että nykyinen tekijänoikeuslaki ei sisällä sellaista velvoittavaa sääntelyä, että alkuperäisen tekijän on voitava peruuttaa lisenssi tai oikeuksien siirto. DSM-direktiivin 22 artikla sisältää kuitenkin sääntelyä alkuperäisen tekijän niin sanotusta peruuttamisoikeudesta.

Suomessa DSM-direktiivin 22 artiklan vaatimukset on suunniteltu pantaviksi täytäntöön lisäämällä tekijänoikeuslakiin uusi 31 § (oikeudenluovutuksen peruminen).[584] Uuden TekijäL 31 §:n tavoitteena olisi varmistaa, että alkuperäisen tekijän sopimuskumppani ei voisi ostaa yksinoikeuksia teokseen tarkoituksena estää sen pääsy markkinoille, jolla olisi kielteinen vaikutus niin tekijöiden sananvapauteen ja mahdollisuuteen harjoittaa elinkeinoaan kuin teosten

---

[579] Kivimäki 1966, s. 117; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 351; Norrgård – Sund-Norrgård – Kasi 2019, s. 844. On myös huomattava, että jos tekijä on luovuttanut muuttamisoikeuden mutta ei edelleenluovutusoikeutta, ei luovutuksensaajalla ole oikeutta luovuttaa muuttamisoikeutta kolmannelle ilman tekijän erillistä suostumusta (ks. Sorvari 2007a, s. 340).

[580] Tekijällä on TekijäL 3 §:n mukaan oikeus vastustaa teoksen muuttamista tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tahi omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla taikka sen saattamista yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä. Respektioikeus sisältää mm. kiellon muuttaa teosta tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla. Teosta ei saa turmella, vääristellä, typistää tai muuten muuttaa niin, että teoksen luonne tai muoto muuttuu (Sorvari 2007a, s. 340).

[581] Sorvari 2007a, s. 337. Ks. myös Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 353.

[582] Sorvari 2007a, s. 337.

[583] Toisaalta rajoja saattaa aiheutua myös yleisistä sopimusoikeudellisista periaatteista taikka erityissäännöksistä, jotka voivat koskea esim. sopimuksen kohtuullistamista.

[584] Jotta po. 22 artiklan vaatimukset täyttyvät, muutoksia esitetään tehtäväksi myös nykyiseen TekijäL 40 §:ään (ao. pykälä ehdotetaan muutettavaksi pakottavaksi).

saatavuuteen.[585] Ehdotettu sääntely olisi pakottavaa, joten alkuperäisen tekijän oikeutta perua tekijänoikeuden luovutus tilanteessa, jossa siirron- tai luovutuksensaaja ei ole hyödyntänyt sille siirtyneitä oikeuksia, ei voida poissulkea sopimuksin.[586] Alkuperäisellä tekijällä tai yhteistekijöillä[587] olisi siten aina tiettyjen edellytysten täyttyessä oikeus peruuttaa tekijänoikeuden siirto-/luovutustapahtuma tai päättää, että oikeudenluovutuksen yksinomainen (eksklusiivinen) luonne päättyy, joskin eräissä tilanteissa peruuttamisoikeus olisi vain osittainen. Alkuperäinen tekijä ei voisi mielivaltaisesti käyttää peruuttamisoikeuttaan, vaan se aktivoituisi vasta jos teosta ei ole julkaistu[588] kolmen vuoden kuluessa siitä, kun tekijä on omalta osaltaan täyttänyt sopimuksen ehdot eikä teosta tekijän esittämästä vaatimuksesta huolimatta julkaista kuuden kuukauden kuluessa vaatimuksen esittämisestä.[589] Pykälän 3 momentissa säädettäisiin niin sanotusta osittaisesta peruuttamisoikeudesta. Tämä tarkoittaisi, että jos teos on luotu täytettäessä työ- tai virkasuhteesta johtuvia työtehtäviä, työnantajalle jäisi peruuttamisoikeuden käytöstä huolimatta aina ei-yksinomainen (ei-eksklusiivinen) oikeus käyttää teosta.[590] Lisäksi on huomattava, että oikeus perua tekijänoikeuden luovutus ei koskisi tietokoneohjelman tekijää, ellei toisin olisi nimenomaisesti sovittu.[591]

---

[585] HE-luonnos 2021, s. 93.

[586] HE-luonnos 2021, s. 44. On huomattava, että ehdotettua säännöstä sovellettaisiin ainoastaan suhteessa alkuperäisiin tekijöihin ja että säännöksen suoma asema ei olisi myöskään luovutettavissa tai siirrettävissä (ks. HE-luonnos 2021, s. 10).

[587] Pykälän 2 momentin mukaan, jos kaksi tai useampi on luonut teoksen yhdessä, heidän olisi yhdessä käytettävä oikeuttaan perua tekijänoikeus.

[588] Itse säännöksessä puhuttaisiin ”julkaisemisesta”, mutta po. pykälän säännöskohtaisissa perusteluissa (HE-luonnos 2021, s. 93) todetaan, että ”Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin tekijän oikeudesta perua oikeuden luovutus silloin, kun teosta ei ole lainkaan hyödynnetty”. Tekijänoikeuden hyödyntämistä voi olla esim. sellainen toiminta, jossa siirronsaaja (tässä esim. kokonaisluovutuksen saaja) myy oikeudet edelleen kolmannelle (oletetaan, että alkuperäinen tekijä on luopunut edelleenluovutusoikeudestaan) siten, ettei teosta ole julkaistu. Jos tällaisen toiminnan katsottaisiin poistavan alkuperäisen tekijän peruuttamisoikeuden, eli mainitun menettelyn katsottaisiin olevan tekijänoikeuden hyödyntämistä, olisi säännöksessä alkuperäiselle tekijälle taattu suoja varsin helposti kierrettävissä. Tämän vuoksi lienee katsottava, että vain teoksen tosiasiallinen julkaiseminen 3 vuoden ja 6 kuukauden sisällä poistaa tekijän peruuttamisoikeuden. On huomattava, että tekijä voisi ehdotuksen perusteella myöntää siirron- tai luovutuksensaajalle enemmän aikaa kuin laissa säädetty 6 kuukautta teoksen hyödyntämisen aloittamiseksi (HE-luonnos 2021, s. 93).

[589] Ehdotuksen mukaan kaikkien muiden kuin elokuvateosten osalta peruuttamisoikeus tulisi voimaan, kun on kulunut 3 vuotta siitä, kun tekijä on omalta osaltaan täyttänyt sopimuksen ehdot. Elokuvateosten osalta tämä aika säilyisi 5 vuodessa alan erityispiirteistä johtuen. Teoksen hyödyntämisen ns. armonajaksi ehdotetaan yleisesti 6 kuukautta siitä, kun tekijä on ilmoittanut käyttävänsä peruuttamisoikeutta (HE-luonnos 2021, s. 36).

[590] On huomattava, että tekijänoikeuslain säännöksillä ei ole vaikutusta muuhun lainsäädäntöön, joka voi asettaa esteitä työntekijän oikeudelle peruuttaa tekijänoikeus ja julkaista tai kaupallisesti hyödyntää teos. Esim. liikesalaisuuksien suoja, kilpailukielto tai lainsäädännön salassapitosäännökset voi estää tekijää julkistamasta teosta (HE-luonnos 2021, s. 37).

[591] Ks. HE-luonnos 2021, s. 10, 24, 28, 90 ja 93.

3.4.2 Tekijänoikeuden kokonaisluovutus ja osittainen kokonaisluovutus

Kun tarkastellaan kotimaista tekijänoikeuskirjallisuutta kokonais- ja osittaisluovutusten osalta, voidaan havaita, että terminologian selkiintymättömyys ja vakiintumattomuus on leimallista siinä yhteydessä. Käsitteitä ja termejä käytetään hyvin vapaasti ja monisyisesti ilman että kirjoittajat kovinkaan usein edes pyrkivät määrittelemään – saati perustelemaan – omaksumiensa käsitteiden käyttöjä tai sisältöjä. Yhtenä selittävänä tekijänä voidaan pitää sitä, etteivät tekijänoikeuslaki tai sen esityöt anna monenkaan ilmiön osalta johtoa siihen, millä käsitteistöllä asiassa olisi suotavaa operoida. Toiseksi epäselvyys on nähdäkseni selitettävissä sillä, että käsitteitä on sellaisenaan lainattu muilta oikeudenaloilta (erityisesti esineoikeudesta[592]) ja että osa käsitteistä on perua muista immateriaalioikeuksia koskevista laeista tai esitöistä. Useammat käsitteet ovatkin syntyneet ja osittain vakiintuneet oikeuskirjallisuudessa esitettyjen yleisten esitysten ja yksittäisten puheenvuorojen kehittelyjen varassa, mutta minkäänlaista tekijänoikeuden kokonais- ja osittaisluovutuksia koskevaa systematisointiyritystä ei tietääkseni ole lähimenneisyydessä edes yritetty tehdä. Seuraavaksi teen yleiskatsauksen kokonais- ja osittaisluovutuksiin sekä niin sanottuihin osuusluovutuksiin ja sitten esitän oman systematisointiehdotukseni siitä, minkälaisilla käsitteillä voitaisiin operoida, jotta lukijalle olisi heti selvää, mistä kirjoittajan on tarkoitus käydä keskustelua ja mihin hän tietyllä käsitteellä viittaa.

Aluksi on syytä lyhyesti palata jo edellä useaan kertaan esiintyneeseen yksinoikeus-käsitteeseen. Yksinoikeudesta tai yksinoikeuksista voidaan puhua eri merkityksissä, kontekstista riippuen. Usein lähtökohtana pidetään sitä, että immateriaalioikeudet ovat yksinoikeuksia, joiden avulla turvataan henkisen työn tulosten taloudellinen hyödyntäminen. Tällöin yksinoikeuksilla viitataan yleisellä tasolla niihin aineettomiin oikeuksiin ja osa-alueisiin, jotka vakiintuneesti luetaan kuuluviksi immateriaalioikeuden alaan: tekijänoikeuteen (myös lähioikeuteen) ja eri teollisuusoikeuksiin (esim. patenttioikeus ja tavaramerkkioikeus)[593]. Yhteen ja samaan immateriaaliseen kohteeseen voi liittyä usean tyyppisiä yksinoikeuksia – esimerkiksi tekijänoikeus ja tavaramerkkioikeus, ja esimerkiksi luvattomassa hyödyntämisessä voidaan loukata samalla useita yksinoikeuksia (yksinoikeudet viittaavat tällöin tekijänoikeuteen ja tavara-

[592] Ks. esim. Kemppinen (1997, s. 172), joka toteaa: ”Tekijänoikeuslaissa on piirteitä, jotka rinnastuvat esineoikeuteen. Tekijällä on teokseensa vahva yksinoikeus, jolla on vaikutusta sivullistahoon.”

[593] Tekijänoikeuksille ja teollisoikeuksille onkin yhteistä se, että niiden perusrakenteeksi on lainsäädännössä valittu yksinoikeus: lainsäätäjä on antanut oikeuden haltijalle lähtökohtaisesti yksinomaisen oikeuden määrätä suojan kohteesta ja halutessaan sulkea muut sen käytön ulkopuolelle (ks. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 1).

merkkioikeuteen). Toisaalta, puhuttaessa monikossa yksinoikeuksista, esimerkiksi tekijänoikeuden yhteydessä, voidaan yksinoikeuksilla tarkoittaa niitä eri funktioita tai komponentteja[594], joista tekijänoikeus koostuu (usein puhutaan tekijän yksinoikeuksista tai taloudellisista yksinoikeuksista). Tällaisessa tilanteessa yksinoikeuksilla useimmiten tarkoitetaan yksinoikeutta kappaleiden valmistamiseen (reprodusointi) ja yksinoikeutta teoksen saattamiseen yleisön saataviin.[595]

Yllä esitetyssä jälkimmäisessä tilanteessa on siis mahdollista, että tekijänoikeudesta itsessään puhutaan yksinoikeuksien kokonaisuutena (”*bundle of rights*”)[596], joka meillä rakentuu keskeisesti teoskappaleen valmistamisen ja yleisön saataviin saattamisen ympärille.[597] Selvää on, että tekijän taloudellisista oikeuksista on tässä yhteydessä (tekijänoikeuden luovutuksista puhuttaessa) myös käytetty ja säännönmukaisesti käytetään pluraalissa olevaa ilmausta ”yksinoikeudet”, mutta epäselvyyttä ja vaihtelevuutta esiintyy sen suhteen, voidaanko myös moraalisia oikeuksia tällöin nimittää yksinoikeuksiksi. Esimerkiksi *Kivimäki*[598]

---

[594] *Kivimäki* käyttää termiä ”yksinoikeusfunktiot” (ks. Kivimäki 1948, s. 256; Kivimäki 1966, s. 112) ja *Haarmann* termiä ”yksinoikeuden komponentit” (ks. Haarmann 2005, s. 296). Ks. myös HE 28/2004 vp, s. 15, jossa todetaan, että ”Tietoyhteiskuntadirektiivin kansalliseen täytäntöönpanoon liittyen esityksessä ehdotetaan kuitenkin tekijänoikeuslain 2 §:n oikeuksiin muutoksia. Tässä yhteydessä myös julkisen esittämisen oikeuteen nykyisin sisältyvät oikeudet järjestellään uudelleen. Muutosten tavoitteena on *yksinoikeuksien piirin selkeyttäminen*.”

[595] Ks. esim. KM 1953:5, s. 47. *Kivistön* mukaan positiivinen oikeus sallii pääsääntöisesti tekijän oikeusaseman laajentumisen teoksen reprodusoinnin uusiin muotoihin mutta suhtautuu pidättyvästi uusiin teoksen yleisön saataville saattamisen tilanteisiin (Kivistö 2016, s. 298).

[596] Ulkomaisessa oikeuskirjallisuudessa käytetään tekijänoikeuden yhteydessä usein ilmausta ”*bundle of exclusive rights*” tai ”*collection of exclusive rights*”. Ks. ulkomaisen oikeuskirjallisuuden osalta esim. Elias – Stim 2004, s. 76; Hofman 2009, s. 39; Hemmings Kent – Kaufman 2009, s. 3; Bainbridge 2010, s. 93; Lee 2017, s. 3. ”*Bundle theory*” -ajattelu on alun perin lähtöisin esineoikeuden alalta ja erityisesti Hohfeldin julkaisuista (1913 ja 1917), vaikka Hohfeld ei itse käyttänyt ”*bundle of rights*” -ilmausta. Ks. tarkemmin po. käsitteestä esineoikeuden alalla esim. Penner 1996, s. 711–820.

[597] TekijäL 2 §:ssä, joka koskee taloudellisia oikeuksia, on neljä momenttia. Niistä ensimmäisessä esitetään taloudellisten oikeuksien yksinoikeusrakenne ja kaksi keskeistä osa-aluetta: kappaleen valmistamisoikeus ja oikeus saattaa teos yleisön saataviin (ks. esim. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 25).

[598] Kivimäki (1948, s. 168–169) lausuu, että tekijälle kuuluvat yksinoikeusfunktiot voidaan jaotella kahteen ryhmään: 1) teoksen mukaamiseen, joka käsittää teoksen kääntämisen, muuntelemisen, jäljentämisen ja monistamisen, sekä 2) teoksen saattamiseen yleisön saataviin, jota ovat teoksen levittäminen ja julkinen esittäminen. Kivimäki (1948, s. 256 ja 258) toteaa myös, että siitä mitä edellä on esitetty tekijän persoonallisten oikeuksien luovuttamattomuudesta seuraa, että säännös tekijänoikeuden luovuttamisesta kokonaan tai osittain, koskee vain tekijän yksinoikeusfunktioita. Yksinoikeusfunktio ja tekijän persoonallinen oikeus eivät ole milloinkaan täysin erotettavissa. Myöhemmin Kivimäki – Ylöstalo (1973, s. 74) toteavat seuraavasti: ”Yksinoikeuksien *ohella* ovat myös tekijän ns. moraaliset oikeudet suojattuja; tekijä voi vaatia, että, kun teos julkaistaan, hänen nimensä mainitaan (isyysoikeus) ja ettei julkistaminen tapahdu häntä loukkaavassa muodossa (respektioikeus).”

ja *Haarmann*[599] tuntuvat karttavan yksinoikeus-termin liittämistä moraalisiin oikeuksiin, ja heistä ainakin Kivimäki vaikuttaa säännönmukaisesti ja harkitusti kytkevän yksinoikeus-termin ainoastaan tekijänoikeuden taloudellisiin oikeuksiin.[600] Sen sijaan esimerkiksi *Sorvari*[601] sekä *Harenko et al.*[602] vaikuttavat mieltävän moraaliset oikeudet myös yksinoikeuksiksi.[603] Samoin Ruotsissa *Olsson* ja *Rosén* vaikuttavat käsittävän myös moraaliset oikeudet yksinoikeuksiksi.[604]

On ehkä aiheellista kysyä, onko mitään merkitystä sillä, luetaanko moraaliset oikeudet yksinoikeuksiin vai ei. Nähdäkseni systematisoinnilla ei ole yleisemmässä kontekstissa olennaista tai ratkaisevaa merkitystä, mutta puhuttaessa nimenomaan tekijänoikeuden luovutuksista systematisoinnilla saattaisi olla merkitystä selkeyttävänä tekijänä. Kuten edellä jo todettiin, vain taloudelliset oikeudet ovat tekijän elinaikana *luovutettavissa* (moraalisista oikeuksista taas voidaan *luopua* vain mikäli kyseessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen)[605], ja tällöin puhuttaessa siitä, että yksinoikeudet tai jokin yksinoikeuksista luovutetaan (kuten usein tapana on), olisi heti selvää, että puhutaan vain ja ainoastaan yksinoikeuden (tässä tekijänoikeuden) taloudellisen puolen luovuttamisesta.[606] Tämän lähtökohdan omaksumisella ei olisi luonnol-

---

[599] Ks. esim. Haarmann 2005, s. 360: ”Tekijän yksinoikeuden piiriin kuuluvat komponentit käyvät ilmi TekijäL 2 §:stä.” Haarmann 2005 ei muutenkaan puhu teoksessaan yksinoikeuksista nimenomaan moraalisten oikeuksien yhteydessä, vaan hänen mainintansa ja tarkastelunsa yksinoikeuksien osalta keskittyy aina taloudellisiin oikeuksiin.

[600] Ks. myös KM 1953:5, s. 48, jossa moraalisten oikeuksien yhteydessä todetaan, että moraalisiin oikeuksiin sisältyy kaksi eri *oikeutta* (ei siis *yksinoikeutta*, jota termiä samassa esityksessä käytetään taloudellisten oikeuksien yhteydessä sivulla 47).

[601] Tähän viittaa mm. Sorvarin seuraava toteamus: ”*Isyysoikeus on nimenomaan tekijän yksinoikeus, joten tekijällä on mahdollisuus määrätä siitä, kuten muistakin yksinoikeuksistaan.*” Ks. Sorvari 2007b, s. 171.

[602] Harenko – Niiranen – Tarkela (2016, s. 600) eivät ota asiaan selvää kantaa, mutta toteavat kuitenkin seuraavasti: ”Tekijän keskeiset yksinoikeudet sisältyvät lain 2 §:ään (taloudelliset oikeudet) ja lain 3 §:ään (moraaliset oikeudet)”.

[603] Ks. myös Oesch 2005, s. 352, joka toteaa, että ”*Subjektiivisena oikeutena tekijänoikeus tarkoittaa tekijän yksinoikeutta päättää teoksensa saattamisesta julkisuuteen sekä julkisuudessa tapahtuvasta käytöstä. Oikeusasemaan kuuluvat komponentteina taloudelliset ja moraaliset oikeudet.*”

[604] Ks. Olsson – Rosén 2016, s. 65, jotka toteavat: ”*Upphovsrättslagen bygger på tanken att en upphovsman till ett verk ska inneha vissa ensamrättigheter med avseende på utnyttjandet av verket. Dessa rättigheter är av två typer, vanligen kallade ekonomiska rättigheter resp. ideella rättigheter.*”

[605] Olkoonkin, että moraaliset oikeudet voivat siirtyä tekijän kuollessa, mutta miellän siirtyätermin käytön koskemaan ensisijaisesti niitä tilanteita, joissa moraaliset oikeudet tekijän kuoleman johdosta päätyvät toiselle taholle. Luovuttaminen taas nähdäkseni liittyy ensisijaisesti taloudellisista yksinoikeuksista määräämiseen.

[606] Tämähän on sinänsä selvää jo lainsäädännön perusteella, mutta juuri tästä syystä voisi olla aihetta välttää moraalisista oikeuksista yksinoikeuksina puhumista, koska se saattaa antaa aiheeseen perehtymättömälle sen kuvan, että moraaliset oikeudet olisivat yksinoikeuksina *luovutettavissa*. Ks. myös ulkomaisessa oikeuskirjallisuudessa esitetty (Sundara Rajan 2011, s. 214): ”*Russian authors enjoyed 'exclusive' rights in their work from the time of the landmark Russian Copyright Act of 1911; when the term was eliminated from the reformed Soviet Civil Code provisions dealing with copyright in 1961, the change of wording dealt a blow to the legal status of authors'*

lisesti mitään vaikutusta itse moraalisten oikeuksien luonteeseen tai niiden kattamaan suojaan.

Tekijän taloudelliset (yksin)oikeudet voidaan siis TekijäL 27 §:n perusteella luovuttaa kokonaan tai osittain. Meillä käytetään oikeuskirjallisuudessa tässä yhteydessä jokseenkin vakiintuneesti käsitteitä *kokonaisluovutus* ja *osittaisluovutus*.[607] Tekijänoikeuskirjallisuuden perusteella kokonaisluovutuksen katsotaan lähes poikkeuksetta tarkoittavan sellaista luovutusta, jossa tekijä luovuttaa *kaikki* teosta koskevat taloudelliset yksinoikeutensa toiselle pysyvästi.[608] Tällaisissa tilanteissa luovutuksensaaja tulee luovuttajan sijaan kaikkien taloudellisten yksinoikeuksin oikeudenhaltijaksi eikä luovuttaja enää voi käyttää teokseen liittyviä oikeuksia tai luovuttaa niitä muille tahoille. Tekijänoikeuden kokonaisluovutukselle on tyypillistä, että se on sekä ajallisesti että käyttöalaltaan rajoittamaton luovutus ja että luovutuksensaaja saa luovutetun kohteen taloudellisten oikeuksien osalta samat oikeudet kuin luovuttajalla oli.[609] Toiseksi tyypillistä on, että tekijänoikeuden kokonaisluovutus on pääsääntöisesti aina niin sanottu kertasopimus eikä kestosopimus, jonkalainen puolestaan taas osittaisluovutus eli lisenssi yleensä on.[610] Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että kyseessä on kokonaisluovutus, vaikka luovutuksensaaja ei saisi TekijäL 28 §:n mukaista muuttamisoikeutta ja/tai oikeutta tekijänoikeuksien edelleenluovuttamiseen, jos vain kaikki muut taloudelliset yksinoikeusfunktiot on luovutettu.[611] Koko-

---

rights. 'Exclusivity' in the 1993 Copyright Act refers only to the economic rights of authors and owners, but there is no reason to think that an inferior status for moral rights is implied. Rather, given the history of the term in Russian copyright law, the association between exclusivity and economic rights is of long standing. The use of the term in the current Civil Code is perhaps a way of distinguishing between rights that are vested in the author and those that can be controlled by owners. In this sense, the terminology is quite effective. It captures the nature of copyright prerogatives in a way that achieves an effective distinction between the qualities of authorship and the rights of ownership."

[607] Terminologian ero on esim. ruotsinkielisessä oikeuskirjallisuudessa selkeämpi ja kuvaavampi, sillä siellä käytetään kokonaisluovutuksesta puhuttaessa käsitettä "överlåtelse" ja osittaisluovutuksesta puhuttaessa käsitettä "upplåtelse" (ks. mm. Rosén 2006, s. 23, 143 ja 308; Olsson – Rosén 2016, s. 258 ja 261). Samoin englanninkielisessä oikeuskirjallisuudessa puhutaan vakiintuneesti "assignment" ja "license"-käsitteistä kuvaamaan kokonais- ja osittaisluovutusta (ks. mm. Guibault – Hugenholtz 2002, s. 29; Stamatoudi – Vrins 2021, s. 402).

[608] Ks. esim. Rajala 1998, s. 20; Haarmann 2014, s. 138; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 336.

[609] Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 336. Ks. myös Strowel – Vanbrabant 2013, s. 34.

[610] Kuten *Oesch* toteaa, immateriaalioikeudellisissa kokonaisluovutuksissa omistusoikeuden siirto tapahtuu useimmiten kertamaksulla, toisin kuin lisensseissä. Tosin mikään ei estä sitä, että kokonaisluovutuskin suoritetaan osissa, vaikka tämä ei liene tavallista (ks. Oesch 2018, s. 192).

[611] Ks. esim. Haarmann 2005, s. 297. Tältä osin voidaan siis havaita, että kokonaisluovutuksellakin voi olla eri vahvuuksia: 1) kaikki taloudelliset yksinoikeusfunktiot luovutetaan ilman TekijäL 28 §:n mukaisia muuttamis- ja edelleenluovutusoikeuksia, 2) kaikki taloudelliset yksinoikeusfunktiot luovutetaan sekä lisäksi luovutetaan TekijäL 28 §:n mukainen muuttamis- tai edelleenluovutusoikeus, ja 3) kaikki taloudelliset yksinoikeusfunktiot luovutetaan sekä lisäksi luovutetaan TekijäL 28 §:n mukaiset muuttamis- ja edelleenluovutusoikeus. Kokonaisluovutuksesta muodostuu vahvempi ja arvokkaampi, jos myös TekijäL 28 §:n mukaiset muuttamis- ja edelleen-

naisluovutuksen vaikutuksena voidaan sanoa olevan se, että luovutuksensaaja ikään kuin astuu uutena subjektina luovuttajan tilalle luovutuksen kohteena olleiden taloudellisten tekijänoikeuksien haltijana, toisin sanoen oikeudenhaltijuuden subjektius (”omistusoikeus”) tältä osin vaihtuu.[612]

Kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa on jäänyt vähemmälle huomiolle se, tuleeko jonkin yksittäisen taloudellisen yksinoikeuden osan/komponentin/funktion oikeudenhaltijuuden subjektiuden vaihdosta luovutustilanteen seurauksena pitää lain systematiikan perusteella kokonais- vai osittaisluovutuksena. Edellä viitatun oikeuskirjallisuuden perusteella vastaus vaikuttaa olevan selvä: tällaiset toimet tulee katsoa osittaisluovutuksiksi. Toisaalta Haarmann on kuitenkin aiemmin vuonna 2005 kirjoittanut, että kokonaisluovutuksesta on kysymys silloin, kun tekijä luovutuksen johdosta menettää *kaikki* tai *tietyt* taloudelliset yksinoikeutensa teokseensa nähden.[613] Sen sijaan Kivimäki on nähdäkseni vienyt käsityksensä kokonaisluovutuksesta vieläkin pidemmälle todetessaan, että ”Tekijänoikeuden kokonaisluovutus on kysymyksessä, kun kaikki yksinoikeusfunktiot on luovutettu toiselle muita poissulkevasti (eksklusiivisesti), niin myös silloin, kun jokin yksinäinen funktio on luovutettu muut poissulkien, esimerkiksi kirja on annettu kustannettavaksi”.[614] Kivimäen mukaan tekijänoikeuden kokonaisluovutuksesta voinee siis olla kysymys myös yksinomaisen (eksklusiivisen) lisenssin tapauksessa.[615] Riidatonta sinänsä on, että nyt puheena olevat

---

luovutusoikeudet sisältyvät luovutukseen. Lisäksi TekijäL 28 §:n mukaisten muuttamis- ja edelleenluovutusoikeuksien luovuttamisella on merkitystä asiavaltuuskysymysten tarkasteluun, kuten jäljempänä luvussa 6 tullaan havaitsemaan.

612 Haarmann 2005, s. 296; Haarmann 2014, s. 138. Samoin ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa esim. Olsson – Rosen 2016, s. 260: ”*En överlåtelse innebär att en annan fysisk eller juridisk person blir ägare av den överlåtna ekonomiska rätten.*” Oesch toteaa patentin kokonaisluovutuksen osalta, että patentin kokonaisluovutus on luonnehdittavissa patentin ”kaupaksi”, johon sisältyy perustarkoituksena patentin ”omistuksen” siirto. Kuten Oesch huomauttaa, tällöin transaktiota koskevien sovellettavien tulkintasääntöjen osalta herää kysymys, voidaanko esim. kauppalakia soveltaa näihin luovutuksiin. Patentti ei kuitenkaan ole sen paremmin irtainta kuin kiinteääkään omaisuutta vaan ns. aineetonta omaisuutta, toisin kuin kauppalain soveltamisen ydinalue. Siten kauppalaki esim. virhevastuun osalta ei hyvin sovellu immateriaalioikeuksiin. Kuitenkin asia on kauppalain esitöissä (HE 93/86 vp, s. 48) pyritty ratkaisemaan ohjeistamalla asiaa niin, että po. laki koskee myös oikeuksien, kuten immateriaalioikeuksien, saatavien ja arvopaperien, kauppaa eli kokonaisluovutuksia. Sen sijaan lisenssejä kauppalaki ei koske. Kuitenkin sikäli kuin kauppalaki kuvastaa velvoiteoikeuden yleisiä periaatteita, voidaan todeta, että nämä voivat olla apuna lisenssejäkin tulkittaessa (Oesch 2018, s. 191. Ks. tältä osin myös Huttunen 2012, s. 336). Edellä lausuttua voidaan nähdäkseni soveltaa myös tarkasteltaessa tekijänoikeuden taloudellisten yksinoikeuksien kokonaisluovutuksia.

613 Ks. Haarmann 2005, s. 296. Vrt. Haarmann 2014, s. 138, jossa hän toteaa, että ”*Tekijänoikeuden niin sanottu kokonaisluovutus on kysymyksessä silloin, kun tekijä luovutuksen johdosta menettää kaikki taloudelliset yksinoikeutensa teokseensa.*” Haarmann ei tässä yhteydessä sen tarkemmin argumentoi näkemystään, joten on vaikea sanoa, onko hänen uudempi kannanottonsa harkittu ja tietoinen muutos suhteessa siihen, mitä hän on aiemmin, vuonna 2005, esittänyt.

614 Kivimäki 1966, s. 112.

615 *Castrén* tulkitsee Kivimäen lausumaa samalla tavalla kuin käsillä olevan teoksen kirjoittaja

luovutustoimet ovat täysin sallittuja ja käytännössäkin esiintyviä. Kysymys on sen sijaan jälleen kerran systematisoinnista, ja olen itse taipuvainen ryhmittelemään tällaiset (yksittäisten taloudellisten yksinoikeusfunktioiden kokonaisluovutukset) luovutustoimet kokonaisluovutuksen kategoriaan.

Kokonaisluovutus ei nähdäkseni siis välttämättä tarkoita ainoastaan sellaisia tilanteita, joissa tekijä luovuttaa *kaikki* taloudelliset yksinoikeutensa tietyn teoksen osalta, vaan sillä tarkoitetaan myös tilanteita, joissa teoksen *tietty* tai *tietyt* taloudelliset yksinoikeuskomponentit, vaikkapa kappaleiden valmistamisoikeus, luovutetaan uudelle taholle pysyvästi ja rajoittamattomasti, muiden taloudellisten komponenttien edelleen jäädessä luovuttajan ”hallintaan” ja ”omistukseen”. Tällaisesta kokonaisluovutustyypistä käytetään jatkossa käsitettä *osittainen kokonaisluovutus*.[616] Nähdäkseni kokonaisluovutuksen yhteydessä merkityksellisempää on se, että oikeudenhaltijuuden subjektius vaihtuu kokonaan[617], kuin se, että oikeudenhaltija-luovuttaja luovutuksen johdosta menettää kaikki taloudelliset oikeutensa pysyvästi. Toinen, ja systematisoinnin kannalta ehkä merkittävämpi, syy on se, että näin saadaan tehtyä selvempi ero jäljempänä tarkasteltavaan osittaisluovutukseen, koska tällöin osittaisluovutuksen piiriin voitaisiin lukea vain lisenssinluovutukset. Vielä voidaan todeta, että perinteinenkään kokonaisluovutus, jossa siis kaikki taloudelliset komponentit luovutetaan, ei ole täydellinen kokonaisluovutus sikäli, että moraalisia oikeuksia ei siinä voida luovuttaa. Oikeusvaikutusten kannalta sillä, kumpana luovutustyyppinä (kokonaisluovutuksena vai osittaisluovutuksena) tämäntyyppistä luovutusta pidetään, ei ole merkitystä tai vaikutusta, mutta tekijänoikeuden luovutuksia koskevaa keskustelua ja yleistä systematisointia edellä esitetty jaottelu nähdäkseni selkeyttäisi, koska osittaisluovutuksesta käytetään usein synonyyminä lisenssinluovutusta.[618]

3.4.3 Tekijänoikeuden osittaisluovutus eli lisenssinluovutus

Käytännön talouselämässä kokonaisluovutusta selvästi yleisempiä ja tavanomaisempia ovat tekijänoikeuden luovutukset osittain eli osittaisluovutukset (myös ns. lisenssinluovutukset)[619], joita ei tule sekoittaa edellä mainittuun osit-

---

(ks. Castrén 1979, s. 243).

[616] Myönnettäköön termin heikkous siinä suhteessa, että tämän seurauksena jatkossa puhuttaisiin kokonaisluovutuksesta, osittaisesta kokonaisluovutuksesta ja osittaisluovutuksesta.

[617] Jos oikeudenhaltijuuden subjektiuden piiriin tuodaan uusi taho, jolloin oikeudenhaltija-luovuttaja itse jää edelleen yhdeksi ”osaomistajista”, on kysymyksessä ns. osuuden luovutus (ks. jäljempänä luku 3.4.4).

[618] Tämäntyyppiset luovutukset joka tapauksessa lukeutuvat TekijäL 27 §:n muodostamaan kokonaisuuteen ja tekijän oikeuteen määrätä yksinoikeuksiensa luovuttamisesta.

[619] Näin mm. Pohjonen 1995, s. 183; Strowel – Vanbrabant 2013, s. 34.

taiseen kokonaisluovutukseen. Kun puhutaan osittaisluovutuksista, huomio kiinnittyy ensimmäiseksi siihen, kuinka monisyistä ja osittain selkiintymätöntä terminologiaa oikeuskirjallisuudessa aiheen osalta käytetään. Kaikkia kokonaisluovutuksia suppeampia luovutuksia, toisin sanoen osittaisluovutuksia, kutsutaan oikeuskirjallisuudessa yleensä lisenssinluovutuksiksi[620], ja tekijänoikeuden taloudellinen hyväksi käyttäminen tapahtuu yleensä erityyppisten lisenssisopimusten kautta[621]. Lisenssi- tai lisenssinluovutus-termin rinnalla ja synonyyminä kirjallisuudessa käytetään lisäksi käsitteitä *käyttöoikeus* ja *käyttölupa*.[622] Näiden termien välillä oikeuskirjallisuudessa harvemmin pyritään tekemään eroa; useimmiten niistä puhutaan toistensa synonyymeinä ja käytetään sen mukaisesti.[623]

Todettakoon selvyydeksi, että tekijänoikeuslakihan ei tunne – saati määrittele – tekijänoikeuden luovutusten yhteydessä käsitteitä lisenssi, käyttöoikeus ja käyttölupa, vaan laissa puhutaan ainoastaan ”luovutuksesta”.[624] Myöskään esitöistä ei tältä osin ole saatavissa johtoa.[625] Mainittakoon kuitenkin, että esimerkiksi tekijänoikeuksia koskevassa tietoyhteiskuntadirektiivin johdanto-osassa puhutaan käyttöoikeuksista[626] ja että hallituksen esityksessä tietokoneohjelmien

---

[620] Ks. esim. Koulu 2003, s. 55 alaviite 138. Samoin Kaisto 2002, s. 28, joka toteaa, että tekijänoikeuden osittaisen luovutuksen sijasta puhutaan käytännön oikeuselämässä useimmiten siitä, että luovutuksensaajalle annetaan lisenssi eli käyttölupa teokseen.

[621] Ks. Mansala 2001, s. 79.

[622] Ks. mm. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 338, jotka toteavat, että ”Tekijänoikeuden haltija voi päättää, myöntääkö hän *lisenssejä* eli *käyttöoikeuksia* vain yhdelle vai useammalle luovutuksensaajalle. Tekijänoikeudessa puhutaan tätä tarkoittaen vakiintuneesti yksinomaisista tai ei-yksinomaisista *käyttöluvista*. Lisäksi voidaan puhua rinnakkaisista (yksinoikeus)käyttöluvista. Tällä tarkoitetaan *käyttöoikeutta*, jolla oikeudenhaltija on antanut yksinomaisen oikeuden esim. tietokoneohjelman käyttöön Suomen tai EU:n alueella mutta varannut itselleen rinnakkaisen oikeuden jatkaa tekijänoikeuden käyttöä samalla alueelle.”, sekä Haarmann 2005, s. 302, joka toteaa, että ”Yksinkertaisella eli rinnakkaisella *käyttöluvalla* tekijä antaa luovutuksensaajalle vain oikeuden käyttää teosta hyväkseen sopimuksen osoittamalla tavalla. Tällaisen käyttöluvan johdosta tekijä ei menetä omaa kysymyksessä olevaa oikeuttaan. Hän voi käyttää sitä luovutuksensaajan rinnalla itse hyväkseen taikka myöntää teokseensa useita rinnakkaisia *käyttöoikeuksia*.”

[623] Joskus saatetaan puhua myös käyttölisenssistä, jota pidetään niin ikään synonyyminä käyttöluvalle. Vrt. tältä osin esim. tavaramerkkien osalta HE 302/1992 vp, s. 12, jossa lausutaan: ”[- -] ehdotetaan poistettavaksi käyttöluvan synonyymi ”käyttölisenssi” tarpeettomana [- -]”.

[624] Myöskään EU:n tekijänoikeutta koskevat direktiivit eivät sisällä yksityiskohtaisempaa määritelmää esim. lisenssin käsitteestä, vaan lisenssiin viitataan vain satunnaisesti (ks. mm. Lindner – Nordemann 2018, kohta 2.73).

[625] Kaikki termit kylläkin esiintyvät tekijänoikeuslainsäädäntöön liittyvissä hallitusten esityksissä, mutta niitä ei ole nimenomaisesti määritelty tekijänoikeuden luovutusten kannalta tai siten, että niistä olisi saatavissa johtoa nyt käsillä olevaan käsitepohdintaan. Myöskään muista immateriaalioikeuksia koskevista laeista tai niiden esitöistä ei ole saatavissa apua siltä kannalta, että voitaisiin sanoa nyt puheena olevien käsitteiden ja niiden käytön välillä olevan jonkinlaista eroa.

[626] Tietoyhteiskuntadirektiivin johdanto-osan 30 perustelukappaleessa todetaan, että ”direktiivissä tarkoitetut oikeudet voidaan siirtää tai luovuttaa, tai niihin voidaan myöntää sopimukseen perustuvia käyttöoikeuksia asianomaisen tekijänoikeutta ja lähioikeuksia koskevan kansallisen lainsäädännön mukaisesti”.

luovutuksesta puhuttaessa on käyttöoikeus-käsite liitetty lisenssisopimuksen käsitteeseen ilman tarkempia perusteluja[627]. Tekijänoikeustapaukset ylemmissä oikeusasteissa vuosina 1932–2000 -teoksessa, joka kattaa ylempien oikeusasteiden – hovioikeudet, korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus – ratkaisuja tekijänoikeustapauksissa, termi käyttölupa mainitaan vain muutamia kertoja, kun taas termi käyttöoikeus mainitaan useita kymmeniä kertoja.[628] Käsitykseni mukaan teollisoikeuksista puhuttaessa on tyypillisempää käyttää käyttölupa-käsitettä kuin käyttöoikeus-käsitettä[629], mutta tekijänoikeuksista puhuttaessa käsitteiden käyttö vaikuttaa olevan vapaampaa, ehkä kuitenkin hieman enemmän käyttöoikeus-käsitteeseen painottuvaa. Varsinaista ongelmaa käsitteiden rinnakkainen käyttö ei käsittääkseni ole aiheuttanut, mutta lainsäätäjän olisi seuraavan kerran tekijänoikeuslakia suuremmin muutettaessa syytä harkita termistön yhdenmukaistamista selvyyden ja yhtenäisyyden vuoksi.[630]

Jos kokonaisluovutusta on oikeuskirjallisuudessa verrattu ”omistusoikeuden” siirtymiseen, niin osittaisluovutuksen puolestaan voidaan katsoa perustavan lisenssinsaajalle ”vain” tietyntyyppisen käyttöoikeuden varsinaisen oikeudenhaltijan taloudellisten oikeuksien osalta.[631] Tämä vertauskuva viittaa nähdäkseni ennen kaikkea siihen, että osittaisluovutustilanteissa itse oikeudenhaltijuus (sen subjektius) ei vaihdu eikä siirry lisenssinsaajalle, vaan oikeudenhaltija edelleen säilyttää asemansa tosiasiallisena oikeudenhaltijana. Voidaan sanoa, että osittaisluovutustilanteissa lisenssinsaajalla on vain oikeus käyttää tekijänoikeutta eli tekijänoikeuden käyttöoikeus, mutta hänellä ei ole vallinnas-

---

627 HE 211/1992 vp, s. 11.

628 Ks. Karhu – Kukkonen – Liedes – Nilsson 2001.

629 Kotimainen teollisoikeudellinen lainsäädäntö sisältää laintasolla käyttölupa-termin suhteellisen vakiintunutta käyttöä. Esim. patenttilaissa (550/1967) ja mallioikeuslaissa (221/1971) puhutaan käyttöluvasta käyttöoikeuden sijasta (ks. esim. PatL 43, 44, 49 ja 53 § sekä MalliL 23 b, 23 c, 26, 27 ja 32 §). Myös vanhassa tavaramerkkilaissa (7/1964) puhuttiin käyttöoikeuden sijaan käyttöluvasta. Uusi tavaramerkkilaki (544/2019) sen sijaan ei käytä kumpaakaan käsitettä (käyttölupa tai käyttöoikeus), vaan laissa puhutaan ainoastaan lisenssistä (tosin po. lakia koskevissa esitöissä käytetään molempia käsitteitä: käyttölupa ja käyttöoikeus). Sen sijaan tekijänoikeuslain termivalinnat poikkeavat em. teollisoikeudellisten lakien termivalinnoista; tekijänoikeuslaissa ei esiinny käsitettä käyttölupa, ei myöskään käsitteitä käyttöoikeus ja lisenssi, vaan tekijänoikeuslaissa puhutaan vain luovutuksesta. Myös oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetussa laissa (100/2013) puhutaan vain käyttöluvasta eikä mainita käsitteitä käyttöoikeus ja lisenssi (ks. esim. mainitun lain 19 ja 21 §).

630 Valinta on tehtävä lähinnä sen suhteen, halutaanko korostaa tekijänoikeuden eroavaisuutta teollisoikeuksista ja puhua esim. tekijänoikeuden luovutusten yhteydessä käyttöoikeuksista käyttölupien sijaan, vai halutaanko tekijänoikeuksien ja teollisoikeuksien luovutusten käsitteistöä yhdenmukaistaa ja molempien yhteydessä puhua vain käyttöluvista tai lisensseistä (eli kokonaan hylätä käyttöoikeus-käsite).

631 Koulu 2003, s. 55; Haarmann 2005, s. 299; Mittal 2011, s. 65. Ks. vastaavasti Hakulinen 1954, s. 117 tavaramerkkilisensseistä lausuttu: ”Käytännössä tehdään joskus sopimuksia tavaramerkkilisenssistä, millä tarkoitetaan, että tavaramerkkiä ei luovuteta toisen ’omaksi’, vaan ainoastaan hänen ’käytettäväkseen’.”

saan itse oikeutta.[632] Tekijänoikeuslisensioinnissa on siis kyse käyttöoikeuden myöntämisestä toiselle johonkin toisen hallitsemaan oikeuteen, jonka hyödyntäminen tai käyttäminen ilman kyseistä lupaa merkitsisi oikeudetonta puuttumista tekijänoikeuslain takaaman suojan piiriin ja näin ollen tekijänoikeuden loukkaamista. Toisin sanoen lisenssisopimuksella tekijänoikeuden haltija rajoitetussa suhteessa luopuu hänelle tekijänoikeuslain mukaan määräytyvästä kieltovallasta lisenssinsaajan hyväksi.[633] Toisaalta voidaan sanoa, että tekijänoikeudellisen käyttöoikeuden luovutus perustaa luovutuksensaajalle luovutuksesta riippuen tietynlaajuisen suojatun oikeusaseman.[634] Tämän suojatun oikeusaseman merkitys ja laajuus riippuvat olennaisesti siitä, minkä tyyppinen käyttöoikeuden luovutus on kyseessä. Joissakin tilanteissa tuo oikeusasema voi olla hyvinkin suppea, kun taas joissakin muissa tilanteissa lisenssisopimuksilla voidaan perustaa lisenssinsaajalle oikeudenhaltijan yksinoikeuteen rinnastettava oikeusasema (yksinomainen käyttöoikeus yksinoikeuteen).[635]

On yleisesti huomautettava, että joissakin tilanteissa kokonaisluovutus ja osittaisluovutus saattavat olla erittäin vaikeasti erotettavissa toisistaan, vaikka teoriassa ero tuntuisi tai vaikuttaisi selvältä. Myös oikeuskirjallisuudessa on todettu, että immateriaalioikeudelliset luovutukset ja eksklusiiviset lisenssisopimukset muistuttavat laajasti toisiaan.[636] Esimerkiksi osittaisluovutuksessa eksklusiivisen lisenssisopimuksen ehdot saattaa olla määritelty siten, että tosiasiallinen ero kokonaisluovutukseen jää näennäiseksi: suurimpana erona on käytännössä se, ettei oikeudenhaltijuuden subjektius vaihdu osittaisluovutuksen tilanteessa.[637] Oikeusvaikutukset eivät kuitenkaan määräydy käytetyn nimityksen vaan osapuolten tarkoituksen perusteella. Siksi nimityksen lisäksi tulee kiinnittää huomiota siihen, mitä osapuolet ovat tarkoittaneet sopia juuri tietyssä yksittäisessä sopimuksessa. Sopimuksen otsikointi tai tietyn terminologian käyttö ei siis ratkaise sitä, miten luovutusta on tekijänoikeudellisesti luonnehdit-

---

632 Kuten Strowel – Vanbrabant 2013, s. 34 toteavat: ”[- -] *only has a ‘right to use’, not the right itself.*” Esim. esineoikeudessa käyttöoikeuden sisältö voidaan väljästi määritellä lähtemällä siitä, että kysymys on ylipäänsä vallasta käyttää toisen esinettä hyväksi jossakin suhteessa (ks. mm. Wirilander 1980, s. 50). Esineoikeudet on tavallisesti jaettu omistusoikeuteen ja rajoitettuihin esineoikeuksiin. Rajoitetut esineoikeudet ovat tyypillisesti esim. käyttöoikeuksia. Immateriaalioikeuteen sovellettuna omistusoikeutta lähellä on immateriaalioikeuden haltijan oikeus, kun taas esim. lisenssinsaajan oikeus on rajoitettu esineoikeus (Zitting – Rautiala 1982, s. 10).

633 Ks. Pitkänen 2016, s. 361.

634 Näin mm. Salokannel 1990, s. 38.

635 Lisenssisopimus siis määrää sovitun käyttöoikeuden sisällön ja käyttövallan laajuuden.

636 Ks. tarkemmin Sund-Norrgård 2012, s. 290.

637 Esim. jos lisenssin käyttöaika kestää koko tekijänoikeuden voimassaoloajan ja koskee myös yksinoikeutta taloudellisiin oikeuksiin, lisenssinsaaja on oikeudenhaltijana käytännössä lähes tekijänoikeuden haltijaan verrattavassa asemassa (ks. mm. Pitkänen 2016, s. 362 alaviite 84). Monissa tapauksissa erona kokonaisluovutukseen onkin juuri kokonaisluovutuksen definitiivinen luonne, eli lisenssinluovutus on useimmiten luonteeltaan määräaikaista.

tava, vaan ratkaisevaa on luovutuksen tosiasiallinen luonne.[638] Tekijänoikeuden kokonaisluovutuksen erottaminen lisenssinluovutuksesta edellyttää siis tietyissä tilanteissa luovutuksen yksityiskohtaista kokonaistarkastelua. Ongelmaksi voi toisinaan muodostua myös se, että sopimuksiin saatetaan ottaa erilaisia muuntamis- eli konvertointiehtoja. Voidaan esimerkiksi sopia, että yksinoikeuteen rinnastettavan aseman antava eksklusiivinen lisenssi muuttuu niin sanotuksi semi-eksklusiiviseksi lisenssiksi, jos lisenssinsaaja ei käytä lisenssioikeutta sovitussa laajuudessa.[639]

Käyttöoikeusluovutuksia voidaan pyrkiä jaottelemaan ja hahmottelemaan vahvuusasteiden (eksklusiivisuusasteen) perusteella, ja tekijänoikeuden haltija voi päättää, myöntääkö hän lisenssejä eli käyttöoikeuksia vain yhdelle vaiko useammalle luovutuksensaajalle.[640] Tekijänoikeuslain tarkoittamat osittaisluovutukset on perinteisesti ja jokseenkin vakiintuneesti pyritty kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa – ulkomaisen oikeuskirjallisuuden tavoin – kategorisoimaan *eksklusiivisiin* ja *ei-eksklusiivisiin lisenssinluovutuksiin*.[641] Tässä esityksessä eksklusiivisten ja ei-eksklusiivisten lisenssien lisäksi käytetään käsitettä *semi-eksklusiivinen lisenssi*, koska tällä halutaan jäljempänä korostaa erityisesti sitä oikeusaseman merkitystä ja laajuutta, joka tällaisen lisenssin haltijalla voidaan joissakin tilanteissa katsoa olevan. Mikäli on ehdoton tarve käyttää jaottelua eksklusiivinen/ei-eksklusiivinen, niin semi-eksklusiivinen lisenssi sijoitetaan kirjallisuudessa useammin ei-eksklusiivinen-kategoriaan.[642] Mainittujen termien ja käsitteiden sisältö voi vaihdella huomattavasti eri yhteyksissä, ja niinpä eksklusiivisuusaste ja termin sisältö tulee tarkkaan määritellä sen nimenomaisessa käyttöyhteydessä. Todettakoon vielä, että käytännössä lisenssisopimuksissa eksklusiivisuusaste voi vaihdella sopimuksen tekijänoikeusele-

---

[638] Esim. sopimuksessa oleva eksklusiivinen-ilmaus ei sellaisenaan tee luovutuksesta täysin eksklusiivista, jollei luovutus tosiasiallisesti ole luonteeltaan yksinomainen. Lisenssisopimuksen otsikko tai sopimuksessa käytettävä terminologia ei siis välttämättä kerro mitään siitä, minkälainen luovutustyyppi tai -laajuus on kyseessä, vaan sopimuksen tosiasiallinen sisältö määrittelee eksklusiivisuusasteen. Tämän vuoksi on tärkeää, että sopimuksesta käy selvästi ilmi, mitkä oikeudet on luovutettu ja missä laajuudessa ne on luovutettu. Ks. samansuuntaisesti patenttilisensoinnin osalta Oesch – Pihlajamaa – Sunila 2014, s. 175.

[639] Ks. esim. Koulu 2003, s. 63; Mittal 2011, s. 64 ja 67; Strowel – Vanbrabant 2013, s. 34.

[640] Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 338.

[641] Ks. esim. Castrén 1979, s. 243–244; Haarmann 2005, s. 296–299; Sund-Norrgård 2012, s. 287; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 338. Ulkomaisessa oikeuskirjallisuudessa käytetään vastaavasti samantyyppistä jaottelua ja termejä ”exclusive license” ja ”non-exclusive license” (ks. tältä osin mm. Bainbridge 2010, s. 22; Strowel – Vanbrabant 2013, s. 35–36).

[642] Kirjallisuudessa on esitetty, että aidosti eksklusiivisena voidaan pitää ainoastaan sellaista lisenssiä, joka sulkee sekä muut että oikeudenhaltijan itsensä lisenssissä kysymyksessä olevan hyödyntämismuodon ulkopuolelle. Tämä tarkoittaa toisaalta sitä, että kaikkia muita lisenssityyppejä ja -järjestelyitä on pidettävä vain eriasteisina variaatioina ei-eksklusiivisista osittaisluovutuksista. Tällöin lähtökohdaksi on otettava, että ellei lisenssisopimus selkeästi osoita osittaisluovutuksen täysin eksklusiivista luonnetta, sopimusta on pidettävä ei-eksklusiivisena (ks. esim. Mittal 2011, s. 83).

menttien osalta; esimerkiksi lisenssisopimuksessa saman tekijänoikeuden yksi komponentti voi olla luonnehdittavissa eksklusiiviseksi, kun taas saman tekijänoikeuden toinen komponentti voi olla luonnehdittu semi-eksklusiiviseksi.

Eksklusiivinen lisenssi eli yksinomainen lisenssi tarkoittaa sellaista osittaisluovutusta, joka sulkee myös oikeudenhaltijan itsensä sopimuksessa määritellyin tavoin kysymyksessä olevan hyödyntämismuodon ulkopuolelle ja jossa oikeudenhaltija ei voi myöskään myöntää lisenssejä muille tahoille lisenssin voimassaolon aikana.[643] Eksklusiivisuus tarkoittaa nähdäkseni erityisesti sitä, että se takaa lisenssinhaltijalle kilpailuvapaan aseman lisenssin määrittelemän tekijänoikeuden hyödyntämisen suhteen. Jokseenkin vakiintunut käsitys oikeuskirjallisuudessa vaikuttaisi olevan, että nimenomaan juuri eksklusiivinen lisenssi voi perustaa lisenssinsaajalle yksinoikeuteen rinnastettavan aseman lisensoitavaan kohteeseen nähden. Vaikka tällainen lisenssi perustaa haltijalleen yksinoikeuteen rinnastettavan aseman, kysymys on edelleen käyttöoikeusluovutuksesta, koska taloudellisten oikeuksien oikeudenhaltijuus ei siinä vaihdu ja luovutuksenantaja edelleen pysyy yksinoikeuksien tosiasiallisena haltijana.[644] Lisäksi kun puhutaan yksinoikeuden luovutuksesta ja käyttöoikeuden luovutuksesta, olisi perustellumpaa pitää ne erillään siten, että yksinoikeusluovutuksista puhuttaessa tarkoitettaisiin ainoastaan kokonaisluovutuksia ja vastaavasti käyttöoikeusluovutuksista eli lisenssinluovutuksista puhuttaessa tarkoitettaisiin ainoastaan osittaisluovutuksia. Voidaan sanoa, että eksklusiivisen lisenssin tilanteissa tullaan oikeusaseman laajuuden osalta varsin lähelle varsinaisen oikeudenhaltijan asemaa (taloudellisten oikeuksien elementtien osalta), minkä vuoksi voidaan puhua yksinoikeuteen rinnastettavasta asemasta.[645] Oikeampaa olisi siten sanoa, että eksklusiivisen lisenssin omaava taho saa yksinomaisen käyttöoikeuden yksinoikeuteen tai yksinomaisen käyttöoikeuden.

Semi-eksklusiivinen lisenssi tarkoittaa yleisimmin tilannetta, jossa lisenssinantaja pidättää itsellään – ainoan lisenssinsaajan ohella – oikeuden hyödyntämiseen mutta ei myönnä lisenssiä muille (vrt. edellä eksklusiivisen lisenssin ti-

---

643 Ks. Saxén 1955, s. 51–52; Haarmann 2005, s. 299; Pitkänen 2016, s. 361. Joskus tällaisesta luovutuksesta käytetään myös nimitystä *täysin* eksklusiivinen osittaisluovutus (ks. Haarmann 2005, s. 299) tai absoluuttinen eksklusiivisuus (ks. Dessemontet 2013, s. 342).

644 Vrt. esim. Sund-Norrgård 2012, s. 287, joka toteaa: ”*Siinä missä eksklusiivinen lisenssisopimus antaa lisenssinsaajalle yksinoikeuden esimerkiksi tietyllä maantieteellisellä alueella, ei-eksklusiivinen lisenssisopimus antaa vain käyttöoikeuden.*”

645 Samoin Koulu 2003, s. 63, joka toteaa eksklusiivisen lisenssin osalta, että lisenssinsaajan näkökulmasta tällainen käyttöoikeus rinnastuu primaariin yksinoikeuteen. Godenhielm (1965, s. 31) taas kirjoittaa eksklusiivisen lisenssin yhteydessä seuraavasti: ”[- -] har licensgivaren *givit* licenstagaren en *ensamrättsposition* [- -]”. Ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa Olsson – Rosén (2016, s. 260) toteavat: ”I en licensupplåtelse kan förvärvaren *få ensamrätt* (exklusiv licens) *att utnyttja* verket på det sätt som avses.” Ks. myös tavaramerkkien osalta lausuttu Hakulinen 1954, s. 118: ”*Käyttöoikeus voidaan myöntää myös siinä muodossa, että toiselle annetaan yksinomainen oikeus merkin käyttämiseen. Tällainen sopimus muistuttaa itse merkin luovutusta.*”

lanne, jossa lisenssinantajakaan ei kilpaile lisenssinsaajan kanssa lisenssissä määritellyn oikeuden osalta). Toisin sanoen tällaisella lisenssillä lisenssinantaja voi pitää itsellään myös käyttö- ja hyödyntämismahdollisuuden mutta sitoutuu samalla olemaan myöntämättä vastaavia, kilpailevia käyttöoikeuksia kolmansille. Tällaisesta lisenssistä on kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa käytetty myös nimityksiä ”heikosti eksklusiivinen lisenssi”, ”rajoitetusti yksinomainen lisenssi” ja ”yksittäinen lisenssi”.[646] Semi-eksklusiivisuudesta voidaan puhua myös toisessa merkityksessä. Voidaan nimittäin ajatella, että lisenssi myönnetään vain tietylle etukäteen tarkasti rajatulle ryhmälle siten, että lisenssinantaja samalla sitoutuu olemaan myöntämättä lisenssejä tämän ryhmän ulkopuolisille.[647] Lisenssinantaja voi myöntää esimerkiksi ainoastaan kahdelle tai kolmelle kilpailevalle taholle semi-eksklusiiviset lisenssit ja samalla itse sitoutua siihen, ettei hän käytä tai hyödynnä lisenssikohdetta eikä myöskään myönnä lisenssejä muille ryhmän ulkopuolisille tahoille.[648] Semi-eksklusiivisen lisenssin saajan oikeusaseman vahvuus (eksklusiivisuusaste) saattaa siis vaihdella sen mukaan, kuinka moni taho tosiasiassa saa hyödyntää lisenssin alaista tekijänoikeutta. Esimerkiksi tilanteessa, jossa kahdelle taholle (ja nämä molemmat siihen suostuvat) annetaan eksklusiivisesti oikeus käyttää ja hyödyntää lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta siten, että lisenssit antamalla lisenssinantaja samalla sulkee sekä itsensä että kaikki muut (tulevat) tahot hyödyntämismahdollisuuden ulkopuolelle, on nähdäkseni selvää, että näiden kahden tahon saaman lisenssin eksklusiivisuusaste on täysin erilainen kuin siinä tilanteessa, että heille annettaisiin ei-eksklusiivinen lisenssi. On nimittäin ajateltavissa, että nämä kaksi tahoa käyttävät yhtäläisin oikeuksin määräämisoikeutta lisenssin kohteena olevan tekijänoikeuden osalta.[649]

Ei-eksklusiivisella lisenssillä tarkoitetaan, että luovutuksensaaja saa käyttää teosta hyväkseen sovitulla tavalla luovutuksen kuitenkaan muodostamatta estettä muiden samanlaiselle ja mahdollisesti samanaikaiselle hyväksikäytölle.[650] Lisenssinantaja voi näin ollen myöntää rajoittamattoman määrän samanlaisia

---

[646] Ks. mm. Koulu 2003, s. 63; Haarmann 2005, s. 299; Pitkänen 2016, s. 361. Ks. semi-eksklusiivisen lisenssin määrittelytavoista ulkomaisen oikeuskirjallisuuden osalta esim. Dessemontet 2013, s. 342. Ulkomaisessa oikeuskirjallisuudessa (ks. mm. Frank 2006, s. 139–140; Mittal 2011, s. 84) käytetään semi-eksklusiivisesta lisenssistä myös nimitystä ”sole license” ja toisinaan jopa ”co-exclusive license”.

[647] Ajateltavissa on myös esim. sellainen tilanne, että lisenssinantaja on myöntänyt yhden ei-eksklusiivisen lisenssin, minkä jälkeen hän päättääkin myöntää semi-eksklusiivisen lisenssin toiselle taholle lupauksin, ettei muita lisenssejä tulla enää myöntämään. Tällöin ensimmäinen ei-eksklusiivinen lisenssi rasittaa myöhemmin myönnettyä semi-eksklusiivista lisenssiä, vaikka lisenssinantaja itsekin lupautuisi pidättäytymään lisenssikohteen hyödyntämisestä.

[648] Useimmiten ulkomaisessa oikeuskirjallisuudessa (ks. mm. Mittal 2011, s. 84) käytetään tämäntyyppisistä lisensseistä nimitystä ”co-exclusive license”.

[649] Tähän määräämisoikeutta koskevaan keskusteluun palataan jäljempänä luvussa 6.4.

[650] Haarmann 2005, s. 299.

uusia käyttöoikeuksia muillekin tahoille, ja ensimmäinen lisenssinsaaja joutuu kilpailemaan myöhempien lisenssinsaajien kanssa, mikäli kyseessä on tällaiseen toimintaan tarkoitettu lisenssi.[651] Erona semi-eksklusiivisiin lisensseihin on juuri se, että uusien lisenssien antomahdollisuutta ei ole erikseen rajattu pois sopimuksella eikä lisenssinsaajalla voida katsoa olevan tosiasiallista määräämisoikeutta tekijänoikeuden osalta. Toisaalta kovin monissa tilanteissa lisenssiä tuskin voidaan varsinaisesti enää pitää semi-eksklusiivisena, jos lisenssien antomahdollisuus on rajattu vaikkapa yli viiteen lisenssiin.[652] Ei-eksklusiivisen lisenssin haltija ei kuitenkaan saa vastaavaa kilpailusuojaa kuin eksklusiivisen lisenssin haltija tai edes semi-eksklusiivisen lisenssin haltija. Ei-eksklusiivisista lisensseistä puhuttaessa käytetään usein varsin erilaisia nimityksiä, mikä on seurausta siitä, että kategorisointi eksklusiivisuusasteen osalta vaihtelee niin paljon. Tämä johtuu siitä, kuten edellä jo kävi ilmi, että varsin usein kirjallisuudessa semi-eksklusiivisetkin lisenssit luokitellaan kuuluvaksi ei-eksklusiivisiin lisensseihin. Tyypillisimpiä vaihtoehtonimityksiä ei-eksklusiiviselle lisenssille ovat ainakin ”yksinkertainen lisenssi/käyttölupa”, ”tavallinen/ei-yksinomainen lisenssi” ja joskus pelkästään ”käyttölupa”.[653] Joskus ei-eksklusiivisella lisenssillä tarkoitetaan siis ainoastaan esimerkiksi sellaista loppukäyttäjän käyttölupaa tai -oikeutta, jonka perusteella loppukäyttäjä (sopimuskumppani) ainoastaan käyttää hankkimaansa teosta eikä itse hyödynnä teosta tai esitystä kaupallisesti.

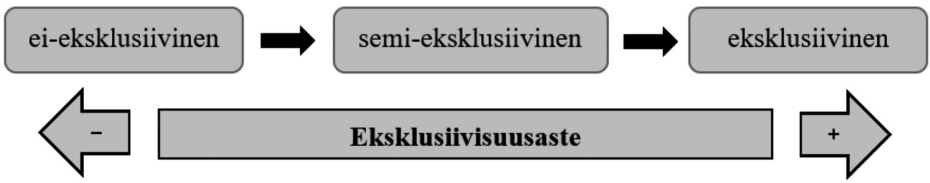

Kuvio 1. Eksklusiivisuusaste lisenssisopimuksissa.

[651] Ks. mm. Koulu 2003, s. 63.
[652] On vaikea ottaa tarkkaa kantaa siihen, kuinka monen lisenssin tilannetta voidaan vielä pitää semi-eksklusiivisena. Ulkomaisesta oikeuskäytännöstä löytyy patentteihin liittyvä tapaus, jossa semi-eksklusiivisen lisenssin ohella oli myönnetty neljä muuta lisenssiä, ja tällaista lisenssiä pidettiin vielä semi-eksklusiivisena (ks. Rosenstock 2005, kohta 5–6.3).
[653] Ks. mm. Haarmann 2005, s. 299; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 624.

Kuten edellä kävi ilmi, tekijänoikeus on yksinoikeuksien kokonaisuus (”*bundle of rights*”) ja pääosin tahdonvaltaista sääntelyaluetta, minkä vuoksi tekijänoikeus on sekä osittaisen kokonaisluovutuksen että osittaisluovutuksen tilanteissa mahdollista niin sanotusti pilkkoa osiksi tai viipaloida siivuiksi.[654] Viipalointi ei ole sidottu lainsäätäjän TekijäL 2 §:ssä ilmoittamiin tekijänoikeuden komponentteihin (esim. valmistaminen, välittäminen, esittäminen, levittäminen ja näyttäminen), vaan se voi mennä näitä pidemmälle ja hyvinkin yksityiskohtaiseksi. Komponentit saatetaan viipaloida erittäin ohuiksi siivuiksi, ja hyödyntämistavat ja -oikeudet voidaan määritellä hyvinkin yksityiskohtaisesti: määrätty määrä, määrättynä aikana, määrätyllä tavalla, määrätyssä maassa, markkina-alueella tai -sektorilla, määrätyillä kielillä ja niin edelleen.[655] Oikeuksien viipalointi on joillakin aloilla muuttunut vuosien saatossa erittäin hienojakoiseksi[656], mikä on johtanut tarpeeseen sopia oikeuksien luovuttamisesta entistä tarkemmin.[657] Tärkeää on, että sopimuksesta selvästi käy ilmi, mitkä oikeudet on luovutettu toiselle osapuolelle ja mitkä oikeudet ovat vastaavasti jääneet oikeudenhaltijalle.[658] Kuten *Haarmann* huomauttaa, ongelmalliseksi kysymykseksi saattaa joskus muodostua se, miten pitkälle viipalointi voi tapahtua niin, että tekijänoikeuden loukkauksesta säädetyt oikeussuojakeinot ovat käytettävissä sekä sopijapuolten kesken että suhteessa kolmansiin. Tekijänoikeuslaista sen paremmin kuin lain esitöistäkään ei kysymykseen löydy vastausta.[659]

---

[654] Haarmann käyttää viipalointi-termiä (ks. Haarmann 2005, s. 300). Vaikka viipaleluovutuksille ei ole keksitty sopivaa nimeä, ne kiistattomasti lukeutuvat tekijänoikeuden luovutustyyppeihin.

[655] Ks. esim. Haarmann 2005, s. 300; Bainbridge 2010, s. 93; Mittal 2011, s. 67. Osittaisesta kokonaisluovutuksesta ei nähdäkseni voi olla kyse, mikäli tällaiselle luovutukselle asetetaan rajoituksia ajan tai määrän suhteen.

[656] Tältä osin voidaan puhua tekijänoikeuden fragmentoitumisesta (pirstaloitumisesta).

[657] Vaikka yksinoikeudet viipaloidaan hyvinkin pieniksi siivuiksi ja ne siirtyvät eri tahojen ”omistukseen”, viipaleosuuksilla saattaa olla merkittävääkin taloudellista arvoa (ks. mm. Blair – Cotter 2005, s. 182–183). Viipaleoikeuksien käyttöarvo siis voi olla varsin huomattava, mutta tekijänoikeuden haltija ehkä vain ei syystä tai toisesta voi kyseisiä oikeuksia itse käyttää. Kun otetaan huomioon teosten optimaalinen hyödyntäminen ja se, että markkinat ja tekniikka kehittyvät useimmiten huomattavasti nopeammin kuin lainsäädäntö, niin lainsäädännössä ei tulisi asettaa mitään staattisia rajoja sille, kuinka pieniksi palasiksi oikeudet voidaan pilkkoa (Blomqvist 1987, s. 75–76).

[658] Haarmann 2005, s. 300; Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:9, s. 33; Bainbridge 2010, s. 93.

[659] Haarmann 2005, s. 300.

3.4.4 Osuuden kokonaisluovutus ja tekijänoikeuden luovutus yhteisomistukseen

Oma erityisluovutustyyppinsä on TekijäL 6 §:n tarkoittaman yhteisteoksen osuuden kokonaisluovutus (ks. yhteisteoksesta ja yhteistekijällisyydestä tarkemmin jäljempänä luku 5.4.1).[660] Vaikka yksittäisellä tekijällä ei ole oikeutta vastoin toisten yhteistekijöiden tahtoa saada TekijäL 6 §:n mukaista yhteisoikeussuhdetta purkautumaan, hän voi kuitenkin luovuttaa toiselle *osuutensa* tekijänoikeuteen.[661] Jokainen yhteistekijä on siis oikeutettu ilman muiden yhteisteoksen tekijöiden suostumusta luovuttamaan osuutensa kolmannelle tai muille yhteistekijöille.[662] Muilla yhteisteoksen tekijöillä ei myöskään ole mitään etuosto- tai lunastusoikeutta kyseiseen osuuteen, ellei asiasta ole nimenomaisesti näin sovittu.[663] Oman osuuden kokonaisluovutus tarkoittaa siis ainoastaan yksittäisen tekijän henkilökohtaista osuutta yhteisteokseen. Yhteisteoksen tekijänoikeuden kokonaisluovutuksesta yhteistekijät voivat luonnollisesti kuitenkin päättää vain yhdessä. Yhteisteoksen osuuden kokonaisluovutuksessa tai siirrossa pätevät tietenkin samat rajoitukset, joista edellä on jo ollut puhetta – siis ensinnäkin se, että edelleenluovutuskielto on lähtökohtaisesti voimassa, ja toiseksi se, ettei moraalisia oikeuksia voida luovuttaa. Lisäksi merkittävä rajoitus tässä suhteessa on se, ettei osuuden luovutus koske lainkaan osittaisluovutuksen tilanteita (käyttöoikeuden luovutusta/lisensointia), eli yhdellä yhteistekijöistä ei ole kompetenssia

---

660 Vastaavan tyyppinen osuusomistajuus, josta TekijäL 6 §:n tilanteissa on kysymys, syntyy, kun tekijänoikeus kuuluu kuolinpesään ja perinnönjaon seurauksena siirtyy edelleen kuolinpesän osakkaiden yhteisomistukseen (ks. tarkemmin jäljempänä luku 6.3).

661 Kun kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa on käyty keskustelua tekijänoikeuden luovutuksista, fokus on lähes yksinomaan ja poikkeuksetta kiinnittynyt kokonaisluovutuksiin (kaikkien taloudellisten yksinoikeusfunktioiden luovuttaminen) ja osittaisluovutuksiin (lisensointi). Usein keskusteluissa unohdetaan nyt puheena oleva osuuden kokonaisluovutus, tai ellei sitä kokonaan unohdeta, siihen ei ainakaan kiinnitetä sanottavasti huomiota.

662 Yksittäinen tekijä voi tehdä luovutuksen tai siirron myös yhteisoikeussuhteen sisällä, jolloin hänen osuutensa siirtyy muille yhteisoikeussuhteen osapuolille. Tällöin, jos yhteisoikeussuhteessa on alun perin ollut vain kaksi yhteistekijää ja toinen luovuttaa oman osuutensa kokonaisuudessaan toiselle, TekijäL 6 §:n mukainen yhteisoikeussuhde päättyy. Tällä ei luonnollisestikaan ole vaikutusta luovuttajan tai yhdenkään yhteistekijän moraalisiin oikeuksiin. *Wolk* on pohtinut, voisivatko moraaliset oikeudet asettaa rajoituksia sille, ettei osuutta yhteisteokseen voitaisi luovuttaa aivan kenelle tahansa ilman muiden yhteistekijöiden suostumusta. Hän päätyy pohdinnassaan siihen, etteivät moraaliset oikeudet aseta rajoituksia tältä osin, sillä uusi ”osuuden omistaja” ei kuitenkaan kykene käytännön tilanteissa ilman muiden alkuperäisten tekijöiden suostumusta hyödyntämään teosta, esim. lisensoimaan sitä (Wolk 2009, s. 227). Muilla yhteisteoksen tekijöillä ei ylipäätään ole sopimuksettomassa tilassa keinoja estää luovutusta. Yhteistekijät ovat kuitenkin voineet tehdä luovutusrajoituksia koskevan sopimuksen, joka rajoittaa oikeutta siirtää osuus vapaasti esim. siten, että luovutukseen on saatava muiden yhteistekijöiden suostumus. Luovutukseen voidaan sopimuksin myös kohdistaa muita ennakkoedellytyksiä, esim. velvollisuus tarjota osuutta ensisijaisesti toisille yhteisomistajille.

663 Ks. Lassen 1983, s. 324. Myöskään YhtOmL ei sisällä säännöstä muiden yhteisomistajien etuosto- tai lunastusoikeudesta (ks. mm. Kyläkallio 1965, s. 90).

yksin myöntää lisenssinluovutuksia yhteisteokseen kokonaisuudessaan. Pelkästään oman osuuden lisensoinnilla on periaatteellisenakin ongelmana se, että olipa kysymyksessä kuinka rajoitettu käyttöoikeus tahansa, luovutuksensaajan oikeus rasittaisi tekijänoikeuden tuottamaa yksinoikeuksien kokonaisuutta yhteisteokseen eikä vain sitä osaa, joka yhdelle yhteistekijöistä kuuluu.[664]

Kaikki edellä tarkastellut kokonaisluovutustyypit (kokonaisluovutus, osittainen kokonaisluovutus ja osuuden kokonaisluovutus) on mahdollista toteuttaa siten, että luovutuksensaajana on yhden tahon sijasta useita tahoja.[665] Esimerkiksi kokonaisluovutus ja osittainen kokonaisluovutus voidaan tehdä siten, että yhden tekijän luoma teos luovutetaan sen kaikkien tai tiettyjen taloudellisten yksinoikeusfunktioiden osalta usealle subjektille yhteisomistukseen (yksinomistus muutetaan määräosaiseksi yhteisomistukseksi).[666] Samoin on mahdollista, että yhteisteoksen tilanteissa yksi yhteistekijä luovuttaa oman osuutensa usealle taholle yhteisomistukseen.[667] Kaikissa edellä mainituissa tilanteissa on kysymys siitä, että luovutuksen kohteena olevan tekijänoikeuden (kaikkien taloudellisten yksinoikeusfunktioiden, tiettyjen yksinoikeusfunktioiden tai yhteisteoksen osuuden) subjekteiksi määritellään erilaisten luovutustoimien seurauksena enemmän kuin yksi omistajataho. Tällöin uudessa, luovutuksen seurauksena syntyneessä oikeussuhteessa on kysymys määräosaisesta yhteisomistussuhteesta. Tarkennukseksi vielä todettakoon, että nyt tapahtuvassa tarkastelussa ei siis tarkoiteta sellaisia tilanteita, joissa tekijänoikeuden taloudelliset yksinoikeusfunktiot (esim. kappaleen valmistusoikeus ja yleisön saataviin saattamisoikeus) luovutetaan eri tahoille *yksinomistukseen*. Nyt tarkoitettuja luovutuksia voidaan kuvata alla olevilla luovutusesimerkeillä, joissa kukin luovutus käsittelee aina omaa, uutta tilannetta, eikä esimerkeissä siis käsitellä samaa tekijänoikeutta.

---

[664] Ks. mm. Bruun 1993, s. 598. Ks. Ruotsin osalta Rosén 2006, s. 310. Ks. myös Aro 1985, s. 739, joka yhteispatenttien yhteydessä toteaa: ”Selvää lienee niin ikään, ettei yksi patentin osakkaista ole kompetentti myöntämään keksintöön lisenssejä. Olipa kysymyksessä kuinka rajoitettu käyttölupa tahansa, saajan oikeus rasittaa patentin tuottamaa yksinoikeutta kokonaisuudessaan eikä vain sen murto-osaa.” Vastaavasti jos kolmas hankkii lisenssin ainoastaan yhdeltä yhteisteoksen tekijältä eikä muiden yhteistekijöiden suostumusta tällaiseen ole saatu, syyllistyy kolmas tekijänoikeuden loukkaukseen.

[665] Tässä nyt käytävää keskustelua ja tarkastelua ei tule sekoittaa tekijänoikeuden kaksoisluovutukseen. Kaksoisluovutuksessa on kyse siitä, että sama yksinoikeus luovutetaan kahteen kertaan eri saajille, eikä tarkoituksena siis ole perustaa yhteisoikeus- tai yhteisomistussuhdetta luovutuksensaajien välille. Kaksoisluovutustilanteissa aktualisoituu siten kahden oikeuden ristisriitatilanne (kollisio). Kollisio ratkaistaan aikaprioriteettiperiaatteen nojalla. Ks. tarkemmin kaksoisluovutuksesta ja aikaprioriteetista Haarmann 2005, s. 308; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 344.

[666] Tällöin sopimuksella (tai muulla oikeustoimella) perustetaan yhteisomistus usean luovutuksensaajan välille. Kun tekijänoikeus tai jokin sen taloudellisista yksinoikeusfunktioista on siirtynyt yhteisomistukseen, on tätä seuraavissa yhden osaomistajan oikeuden kokonaisluovutuksissa (olettaen, ettei edelleenluovutuskielto ole voimassa) kysymys osuuden kokonaisluovutuksesta.

[667] Tällöin yhden yhteistekijän osuuden yksinomistus muutetaan luovutuksen seurauksena po. osuuden yhteisomistukseksi.

Luovutusesimerkki 1. Kokonaisluovutustilanteessa voidaan esimerkiksi sopia, että teoksen alkuperäinen tekijä X myy tekijänoikeutensa yhteisesti henkilöille A ja B, jotka molemmat saavat omistukseensa 50 %:n osuuden tekijänoikeudesta. Luovutuksen seurauksena syntyy A:n ja B:n välillä yhteisomistussuhde, jossa A ja B yhdessä omistavat tekijänoikeuden ja molempien omistusosuuksien suuruus tekijänoikeudesta (sen taloudellisista yksinoikeusfunktioista) on puolet. X:llä on kaupasta huolimatta edelleen hallinnassaan ja ”omistuksessaan” teoksen moraaliset oikeudet.

Luovutusesimerkki 2. Osittaisessa kokonaisluovutuksessa voidaan esimerkiksi sopia, että alkuperäinen tekijä Y myy kappaleen valmistusoikeuden C:lle ja D:lle siten, että molemmat saavat omistukseensa puheena olevasta oikeudesta 50 %. Edelleen Y voi sopia, että hän myy yleisön saataviin saattamisoikeuden E:lle ja F:lle siten, että molemmat saavat omistukseensa po. oikeudesta 50 %. Luovutusten seurauksena syntyy kaksi toisistaan erillistä yhteisomistussuhdetta, joissa C ja D omistavat yhdessä kappaleen valmistusoikeuden ja E ja F omistavat yleisön saataviin saattamisoikeuden. Y:llä on kaupoista huolimatta edelleen hallinnassaan ja ”omistuksessaan” teoksen moraaliset oikeudet.

Luovutusesimerkki 3. Yhteisteoksen osuuden luovutuksessa voidaan sopia esimerkiksi niin, että alkuperäinen yhteistekijä Z (alkuperäisiä yhteistekijöitä ovat Z ja K) myy oman osuutensa (50 %) yhteisteoksesta yhtäläisin osuuksin G:lle ja H:lle. Luovutuksen seurauksena alkuperäinen yhteisoikeussuhde muuttuu uudeksi yhteisomistussuhteeksi, jossa K omistaa 50 % ja G ja H kumpikin 25 % kaikista taloudellisista yksinoikeusfunktioista. Z:lla ja K:lla on edelleen hallinnassaan ja ”omistuksessaan” teoksen moraaliset oikeudet.

Yllä käsitellyt luovutukset (luovutusesimerkit 1–3) on mahdollista toteuttaa myös siten, että luovutuksenantaja jää luovutuksesta huolimatta itse niin sanotuksi osaomistajaksi ja siten edelleen subjektiksi luovutuksen kohteena olevaan tekijänoikeuteen (käytän tästä nimitystä *rajoitettu osuuden kokonaisluovutus*).[668] Tällöin luovuttajan rinnalle tulee yksi tai useampi uusi tekijänoikeuden (tarkemmin taloudellisten oikeuksien) yhteishaltija tai -omistaja, jotka muodostavat osuudenomistajista koostuvan kollektiivin. Kuten edellä kävi ilmi, tyypillisesti kokonaisluovutuksen tai osittaisen kokonaisluovutuksen tilanteissa oikeudenhaltijuuden subjektius (”omistusoikeus”) vaihtuu, kun luovutuksensaaja ikään kuin astuu uutena subjektina luovuttajan tilalle luovutuksen kohteena olleiden taloudellisten tekijänoikeuksien haltijana. Näin ei kuitenkaan

[668] Jos alkuperäinen yhteistekijä Z jää luovutusesimerkissä numero 3 yhdeksi osuuden osaomistajaksi, on kysymys siitä, että luovutetaan ”osuudesta osuus”. Ks. myös Kyläkallio 1965, s. 96, joka toteaa: ”Paitsi koko omistamaansa osuutta yhteisomistaja voi luovuttaa myös vain murto-osan osuudestaan. Seurauksena jälkimmäisessä tapauksessa on, että sekä luovutuksensaaja että luovuttaja ovat esineen toisten omistajien omistajakumppaneita. Luovuttajalle ja luovutuksensaajalle kuuluu yhteensä niin suuri osuus esineestä, kuin luovuttaja siitä alun perin omisti.”

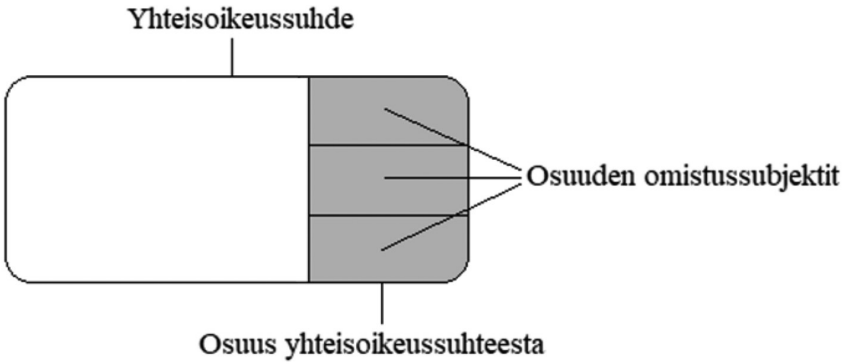

Kuvio 2. Yhteisteoksen osuuden osuusluovutus.

tapahdu, jos luovuttaja päättää itsekin edelleen jäädä yhdeksi osaomistajaksi. Tällöin uusia oikeudenhaltijoita tulee luovutuksenantajana toimivan oikeudenhaltijan rinnalle tämän kanssa yhteisesti käyttämään ja hallinnoimaan tekijänoikeutta. Tämäntyyppisiä oikeustoimia tulee siis tarkastella rajoitettuna osuuden kokonaisluovutuksena, ei varsinaisina kokonaisluovutuksina tai osittaisina kokonaisluovutuksina. Rajoitetuissa osuuden kokonaisluovutuksissa on siten kysymys tekijänoikeuteen liittyvän omistusoikeuden määräosan siirtämisestä tai luovuttamisesta.[669] Kuviossa 2 käytetään esimerkkinä yhteisteoksen osuuden osuusluovutusta (määräosan luovutus).

Yhteisoikeussuhteen osapuolina ovat alun perin A, B ja C, jotka ovat yhdessä luoneet yhteisteoksen. Otaksutaan, että he omistavat teoksen niin sanotun tasasuuruusolettaman mukaisesti, eli kaikilla on 1/3:n omistusosuus tekijänoikeuteen. Kuvion 2 harmaa alue kuvaa C:n omistusosuutta koko teoksen taloudellisista yksinoikeuksista, ja valkoinen ja harmaa alue kuvaavat yhdessä koko omistajuutta A:n, B:n ja C:n osalta (taloudellisten yksinoikeuksien osalta). Sittemmin C päättää luovuttaa oman osuutensa (1/3) siten, että hänen osuutensa omistuksen saavat yhtäläisin osin hänen lisäkseen D ja E (rajoitettu osuuden kokonaisluovutus). Relaatiossa C–D–E on kyseessä uuden yhteisomistajuusosuuden määritys C:n alkuperäisen osuuden (1/3) osalta. Tällöin kuvion 2 harmaan alueen laatikot (3 kpl) kuvaavat C:n, D:n ja E:n osaomistajuutta

[669] Tekijänoikeuslaki tai sen esityöt eivät käsittele osuuden kokonaisluovutusta tai osuuden luovuttamista osuudesta (määräosan siirto- tai luovutusoikeutta). Ottaen kuitenkin huomioon varallisuusoikeuksien lähtökohtainen luovutuskelpoisuus sekä se, että luovutuskelpoisuutta koskevia rajoituksia (esim. dispositiiviset edelleenluovutus- ja muuttamiskielto) on kuitenkin löydettävissä laista (ja kyseiset rajoitukset eivät siis nimenomaisesti poissulje nyt kysymyksessä olevia luovutusmuotoja), ei ole mitään perustetta poiketa siitä lähtökohdasta, että jos koko oikeuden luovutus on sallittua, niin myös määräosan luovutus on sallittua.

harmaasta-alueesta (eli C:n alkuperäisestä osuudesta). Alkuperäinen yhteisoikeussuhde (A–B–C) muuttuu tässä tapauksessa uudeksi yhteisomistussuhteeksi, jossa osaomistajia (osuudenomistajia) ovat A ja B (kummallakin 1/3:n omistusosuus) sekä C, D ja E (kullakin 1/9:n omistusosuus).

3.4.5 Tekijänoikeuden luovutustyypit kootusti

1) Taloudelliset oikeudet (yksinoikeuden komponentit)

   a. kokonaisluovutus (subjektius vaihtuu luovutettujen yksinoikeuksien osalta)
      i. kokonaisluovutus (kaikki taloudelliset yksinoikeudet luovutetaan)
      ii. osittainen kokonaisluovutus (osa taloudellisista yksinoikeuksista luovutetaan)
      iii. luovutusten laajuuteen ja vahvuuteen vaikuttaa myös se, luovutetaanko samalla TekijäL 28 §:n mukaiset muuttamis- ja edelleenluovutusoikeus.

   b. osittaisluovutus (subjektius ei vaihdu) eli käyttöoikeuden luovutus yksinoikeuteen
      i. annetaan käyttöoikeus kaikkiin taloudellisiin yksinoikeuksiin
         – eksklusiivisesti
         – semi-eksklusiivisesti
         – ei-eksklusiivisesti
      ii. annetaan käyttöoikeus osaan taloudellisista yksinoikeuksista
         – eksklusiivisesti
         – semi-eksklusiivisesti
         – ei-eksklusiivisesti
      iii. luovutusten laajuuteen ja vahvuuteen vaikuttaa se, luovutetaanko samalla TekijäL 28 §:n mukaiset muuttamis- ja edelleenluovutusoikeus.

   c. osuuden luovutus
      i. osuuden kokonaisluovutus
         – subjektius vaihtuu
      ii. rajoitettu osuuden kokonaisluovutus (osuuden määräosan luovutus)
         – subjektius ei vaihdu, mutta omistuspiiriin tuodaan mukaan uusia subjekteja (luovuttaja jää osaomistajaksi)
      iii. osuuden osittaisluovutus ei mahdollista
      iv. luovutuksen laajuuteen ja vahvuuteen vaikuttaa se, luovutetaanko samalla TekijäL 28 §:n mukainen edelleenluovutusoikeus.

2) Moraaliset oikeudet (persoonallisoikeudelliset komponentit)

   a. eivät ole luovutettavissa; voidaan luopua tekijän elinaikana vain rajoitetusti (subjektius ei vaihdu)
   b. siirtyvät vain tekijän kuollessa (subjektius vaihtuu).

3.5 TEKIJÄNOIKEUDEN TÄYTÄNTÖÖNPANO JA SIVIILIOIKEUDELLINEN SEURAAMUSJÄRJESTELMÄ

3.5.1 Kansainvälinen ja kotimainen sääntelykehys

Oikeudenloukkauksen ilmetessä yksinoikeuden haltija pyrkii useimmissa tilanteissa kaikin keinoin toteuttamaan yksinoikeuttaan ja estämään loukkauksen jatkumisen. Tekijänoikeus on pohjimmiltaan kielto-oikeus, joka edellä lausutuin tavoin tarkoittaa sitä, että tekijänoikeuden haltija voi kieltää toista hyödyntämästä tekijänoikeuden suojaamaa aineetonta omaisuutta.[670] Tekijänoikeuden haltijalla on tekijänoikeutensa toteuttamiseksi oikeus torjua tekijänoikeuteen (sekä taloudellisiin että moraalisiin oikeuksiin) kohdistuvat loukkaukset.[671] Tekijänoikeuden haltijalle – sekä mahdollisesti muille riittävän intressin omaaville tahoille – on annettava mahdollisuus reagoida havaitsemiinsa loukkauksiin riittävän voimakkaasti. Tekijänoikeuksille annettava suoja on kuitenkin vailla merkitystä, jollei tekijänoikeutta voida panna täytäntöön riittävän tehokkailla keinoilla ja toimenpiteillä.[672] Riittävän tehokkaat täytäntöönpano- ja oikeussuojakeinot ovatkin välttämättömiä oikeudenloukkausten lopettamiseksi, sillä tekijänoikeuksien tehokkaan täytäntöönpanon merkitys on oikeudenhaltijoiden kannalta ja ylipäätään luovan alan kehityksen kannalta keskeisessä asemassa.[673] Toisaalta tässä yhteydessä ei sovi unohtaa sitä, että tasapainoinen – ei siis ainoastaan riittävän tehokas – täytäntöönpanojärjestelmä on keskeinen osa toimivaa tekijänoikeusjärjestelmää ja sen taustalla vaikuttavaa tasapainoajattelua.[674] Tekijänoikeudellisessa kontekstissa täytäntöönpanon voidaan katsoa laajassa merkityksessä tarkoittavan koko sitä seuraamusjärjestelmää ja niitä erilaisia oikeussuojakeinoja[675], jotka lainsäätäjä on luonut oikeudenlouk-

---

[670] Ks. myös Cornish – Llewelyn – Aplin 2013, s. 7–8.

[671] Kuten jäljempänä tullaan havaitsemaan, tämä oikeus saattaa olla muullakin riittävän intressin omaavalla taholla kuin varsinaisen tekijänoikeuden haltijalla.

[672] Käytettävissä on lähinnä kolmenlaisia toimenpiteitä: 1) kirjalliset ja suulliset yhteydenotot loukkaajaan vaatimuksin loukkauksen lopettamisesta; 2) OK 7 luvun tarkoittaman turvaamistoimenpiteen hakeminen (yleensä yhdessä väliaikaista turvaamistointa koskevan hakemuksen kanssa), TodTL:n mukaiset asiat sekä ns. turvaamistoimityyppiset asiat (teleoperaattoreihin kohdistuvat keskeyttämismääräykset) ja 3) varsinaisen loukkausoikeudenkäynnin vireillepano tuomioistuimessa (ks. myös Tommila 2003, s. 279).

[673] Ks. TaVL 16/2018 vp, s. 4.

[674] Esim. Suomessa on pidetty myönteisenä seikkana sitä, että komissio on tuonut esiin teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanoon liittyvissä tiedoksiannoissaan (KOM(2017) 707 ja KOM(2017) 708) myös oikeudenhaltijoiden vastapuolten oikeusturvatarpeen ja todennut, ettei oikeudenhaltijoiden tulisi mennä liiallisuuksiin oikeuksiensa täytäntöönpanossa (ks. tarkemmin SiVL 8/2018 vp, s. 3; TaVL 16/2018 vp, s. 3).

[675] *Sorvarin* mukaan tekijänoikeuden seuraamusjärjestelmä koostuu rangaistuksesta, hyvityksestä ja vahingonkorvauksesta sekä laittomaan teoskappaleeseen kohdistuvista toimenpiteistä. Li-

kauksiin puuttumiseen mahdollistamiseksi.[676] Kysymys siitä, kuka on oikeutettu tätä täytäntöönpanokokonaisuutta tuomioistuinmenettelyssä hyödyntämään ja käyttämään tekijänoikeuden loukkausten lopettamiseksi ja mahdollisten korvausten saamiseksi, on olennaisesti yhteydessä tekijänoikeuden asiavaltuuskysymyksiin. Oikeuspoliittisesti keskustelu asiavaltuutettujen piiristä on siten erottamaton osa keskustelua tehokkaammasta immateriaalioikeuksien täytäntöönpanosta.

Tekijänoikeuden loukkauksella tarkoitetaan tekijälle tai muulle riittävän intressin omaavalle taholle tekijänoikeuslaissa turvatun suojan rikkomista. Tekijänoikeuden loukkaus voi ensinnäkin olla rangaistava rikos tai rikkomus, johon voidaan liittää sekä rikos- että siviilioikeudellisia seuraamuksia. Kyseessä voi olla myös sellainen oikeudenloukkaus, joka ei ole rangaistava tai josta ei vaadita rangaistusta, jolloin seurauksena on pelkästään siviilioikeudellisia seuraamuksia.[677] Myös siviiliprosessissa tekijänoikeuden loukkaukseksi (ns. siviiliprosessuaalisesti ymmärrettävä loukkaus) voidaan käsittää minkä tahansa TekijäL 2 §:n mukaisen taloudellisen yksinoikeuden, TekijäL 3 §:n mukaisen moraalisen oikeuden tai TekijäL 41.2 §:n testamenttimääräyksen loukkaus. Erityisesti kansainvälisillä sopimuksilla ja EU-tason sääntelyllä on pyritty parantamaan tekijänoikeuksien siviilioikeudellisen täytäntöönpanokehyksen tehokkuutta ja tuloksellisuutta kansainvälisessä kontekstissa, minkä johdosta seuraavassa luodaan vielä kertauksen vuoksi lyhyt katsaus näiltä osin keskeisimpiin sääntelyihin.[678] Ennen TRIPS-sopimusta tekijänoikeussuojan rikkomisesta seuranneet

---

säksi tekijänoikeuslain ulkopuolelta oikeudenloukkauksen seuraamuksena voidaan tuomita liiketoimintakielto. Sorvari mainitsee lisäksi seuraamusjärjestelmän osaksi ne oikeudelliset toimenpiteet, joiden tarkoituksena on esim. turvata todistelu tekijänoikeuden loukkausta koskevassa oikeudenkäynnissä. Vielä seuraamusjärjestelmän osaksi voidaan katsoa kaikki ne hoidolliset ja hallinnolliset seuraamukset, jotka voivat periaatteessa yleisin edellytyksin tulla sovellettavaksi tekijänoikeuden loukkauksissa (ks. Sorvari 2005, s. 18–19). Harenko – Niiranen – Tarkelan (2016, s. 27) mukaan tekijänoikeuslain seuraamusjärjestelmä ja muualla laissa olevat oikeuskeinot voivat liittyä todistelun turvaamiseen, turvaamistoimenpiteisiin, rikos- ja riitaoikeudenkäyntimenettelyyn sekä ulosottoon ja muuhun täytäntöönpanoon.

676 Kuten *Savola* huomauttaa, englanninkieliselle *enforcement*-termille ei ole tekijänoikeudellisessa yhteydessä löydettävissä hyvää suomenkielistä vastinetta. Voin yhtyä Savolan näkemykseen siitä, että sellaiseksi termiksi näyttää kuitenkin vakiintuneen ”täytäntöönpano”, vaikka se poikkeaa käsitteen perinteisestä asiayhteydestä, jossa kyse on useimmiten tuomioistuimen päätöksen toteuttamisesta esim. ulosottoviranomaisen toimesta (ks. Savola 2014, s. 207 alaviite 2). Toisinaan tekijänoikeudellisissa konteksteissa saatetaan täytäntöönpanon sijasta puhua esim. tekijänoikeuden toimeenpanosta tai tekijänoikeuden toteuttamisesta (ks. esim. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2013:13, s. 139; HE-luonnos 2021, s. 49).

677 Ks. mm. Sorvari 2005, s. 10–11. Oikeudenloukkauksen rikosoikeudellisista seuraamuksista eli rangaistuksista keskeisimmät ovat sakko ja vankeus.

678 Ks. myös luku 3.3. Todettakoon lisäksi, että myös tekijänoikeuksien rikosoikeudellista täytäntöönpanopuolta on yritetty harmonisoida, mutta kaikki harmonisointiyritykset tällä saralla ovat toistaiseksi epäonnistuneet. Yhtenä esimerkkinä mainittakoon komission ehdotukseksi jäänyt ns. IPRED2-direktiivi, jonka tarkoituksena oli harmonisoida immateriaalioikeuksia loukkaavien rikosten rangaistusasteikot. Ks. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi teollis- ja tekijän-

menettelyt ja toimenpiteet olivat pääasiassa jääneet kansallisten lainsäädäntöjen varaan. TRIPS-sopimus oli siis ensimmäinen multilateraalinen sopimusinstrumentti, joka antoi yksityiskohtaisia velvoitteita kansallisille immateriaalioikeuksien täytäntöönpanojärjestelmille.[679] Vaikka TRIPS-sopimus oli merkittävä askel kohti yleismaailmallista teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanon vähimmäisstandardia, sillä ei kuitenkaan pyritty kansallisten täytäntöönpanomenettelyjen tosiasialliseen harmonisointiin.[680]

TRIPS-sopimuksen jälkeen on digitaaliympäristön täytäntöönpanohaasteisiin pyritty vastaamaan muun muassa WIPOn internetsopimuksilla.[681] Ne on saatettu voimaan EU:ssa tietoyhteiskuntadirektiivillä 2001/29/EY.[682] Tietoyhteiskuntadirektiivin 8 artikla edellyttää, että jäsenvaltiot säätävät oikeudenloukkauksia koskevista asianmukaisista seuraamuksista ja oikeussuojakeinoista. Seuraamusten on oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja vakuuttavia. Sanamuodoltaan identtinen vaatimus seuraamusten laadusta sisältyy IPRED-direktiivin 2004/48/EY 3 artiklaan. Sen mukaan toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen on oltava lisäksi oikeudenmukaisia ja tasapuolisia, eivätkä ne saa olla liian monimutkaisia tai liian kalliita.[683] IPRED-direktiivin tarkoituksena on yhdenmukaistaa teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamista koskevat kansalliset säännökset sekä oikeuksien loukkaustilanteissa kansallisesti noudatettavat menettelyt.[684] IPRED-direktiivi sisältää TRIPS-sopimusta osin

---

oikeuksien noudattamisen varmistamiseen tähtäävistä rikosoikeudellisista toimenpiteistä (KOM(2006) 168 (muutettu ehdotus) ja KOM(2005) 276 (alkuperäinen ehdotus)). Yleisellä tasolla EU:n toimista ja keinoista piratismin kentällä, ks. Vrins 2021, s. 814–936.

679 Ks. tarkemmin Heino 2017, s. 36–37. TRIPS-sopimusta aiemmat teollis- ja tekijänoikeuksien klassiset yleissopimukset, kuten Bernin yleissopimus, eivät juuri käsittele kysymystä oikeuksien tehokkaasta täytäntöönpanosta, ja tämä ongelma on ollut yleisesti tunnustettu (ks. esim. Seville 2009, s. 404; Tapio 2014, s. 347).

680 Ks. Tapio 2014, s. 347; Petillion – Heirwegh 2019, s. 6.

681 WIPOn internetsopimuksilla viitataan tekijänoikeussopimuksen (WCT) lisäksi esitys- ja äänitesopimukseen (WIPO Performances and Phonograms Treaty, WPPT). Samoin tietoverkoissa tapahtuvan laittoman levityksen erityispiirteet ja siitä aiheutuvat haasteet oikeuksien täytäntöönpanolle on huomioitu tekijänoikeutta ja oikeuksien täytäntöönpanoa koskevissa direktiiveissä (ks. mm. HE 181/2014 vp, s. 17). Lisäksi tässä yhteydessä voidaan mainita, että ns. väärentämisenvastaisella kauppasopimuksella (Anti-Counterfeiting Trade Agreement, ACTA) pyrittiin luomaan uusi kansainvälinen lainsäädäntökehys immateriaalioikeuksien tehokkaammaksi täytäntöönpanemiseksi sekä fyysisessä että digitaalisessa ympäristössä (Vrins 2021, s. 899). ACTAn ratifiointiprosessi kuitenkin käytännössä pysähtyi, kun Euroopan unionin parlamentti hylkäsi ACTAn äänestyksessä 4.7.2012. Ks. tarkemmin ACTAsta esim. Heino 2017, s. 51–54; Vrins 2021, s. 899–910.

682 Tapio 2014, s. 348.

683 *Ibid*.

684 HE 26/2006 vp, s. 4–5. Kuten hallituksen esityksissä todetaan, IPRED-direktiivin tarkoituksena on harmonisoida aineettomien oikeuksien täytäntöönpanon tehostamista koskevat jäsenvaltioiden säännökset (HE 111/2005 vp, s. 7; HE 26/2006 vp, s. 4–5). Ennen IPRED-direktiiviä on toki annettu useita direktiivejä, joilla on pyritty yhdenmukaistamaan jäsenvaltioiden teollis- ja tekijänoikeuksia koskevia lainsäädäntöjä. Suurimmassa osassa näistä direktiiveistä ei kuitenkaan

täydentäviä ja osin myös sopimuksen edellyttämää tasoa tiukempia säännöksiä, mutta direktiivillä – kuten myöskään TRIPS-sopimuksella – ei ole vaikutusta rikoslaissa oleviin teollis- ja tekijänoikeusrikosta koskeviin säännöksiin eikä myöskään rikosprosessiin.[685] Lyhyesti todettuna IPRED-direktiivillä säädetään vakiomuotoisista vähimmäistoimenpiteistä, menettelyistä ja oikeussuojakeinoista, joilla pyritään mahdollistamaan teollis- ja tekijänoikeuksien tehokas yksityisoikeudellinen täytäntöönpano.[686]

Kansainvälisellä ja EU-tason sääntelyllä on edellä todetuin tavoin pyritty luomaan siviilioikeudellisista vähimmäistoimenpiteistä, menettelyistä ja oikeussuojakeinoista koostuva täytäntöönpanokehikko immateriaalioikeuden alalle. Suomessa oikeuksien täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä sisältyy tekijänoikeuslainsäädännön ohella yleiseen prosessioikeudelliseen lainsäädäntöön, kuten oikeudenkäymis- ja ulosottokaareen, todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeudellisissa riita-asioissa annettuun lakiin sekä teollis- ja tekijänoikeuksia koskeviin sektorilakeihin.[687] Tarkemmin todettuna tekijänoikeuden loukkaustapauksissa siviilioikeudellisen täytäntöönpanokehyksen ja seuraamusjärjestelmän muodostavat ensi sijassa loukkauksesta epäillyn yhteystietojen luovuttaminen, turvaamistoimityyppiset asiat (teleoperaattoreihin kohdistuvat keskeyttämismääräykset) ja varsinaiset turvaamistoimenpiteet (OK 7:3 ja TodTL), vahvistus-, kielto- ja korvauskanteet sekä menettämis- ja hävittämisseuraamukset.[688] Erityisesti internetympäristössä tapahtuvat tekijänoikeuden loukkaukset ovat pakottaneet kotimaisen lainsäätäjän reagoimaan ja säätämään

---

ole säädetty erillisistä täytäntöönpanotoimenpiteistä, vaan näiltä osin on ainoastaan yksittäisiä säännöksiä (ks. tarkemmin Petillion – Heirwegh 2019, s. 6–7).

685 HE 26/2006 vp, s. 5–6.

686 KOM(2017) 708, s. 1.

687 Ks. HE 26/2006 vp, s. 5.

688 Lisäksi voidaan mainita tuomion julkistaminen (TekijäL 59 a §), jonka perusteella tuomioistuin voi tekijänoikeuden loukkausta koskevassa riita-asiassa kantajan vaatimuksesta määrätä, että vastaajan on korvattava kustannukset, jotka kantajalle aiheutuvat siitä, että kantaja soveltuvin toimin julkistaa tietoja lainvoimaisesta tuomiosta, jossa vastaajan on todettu loukanneen tekijänoikeutta (ks. tarkemmin säännöksestä mm. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 658–660). Koska menettämis- ja hävittämisseuraamuksia ei käsitellä erikseen jäljempänä, todettakoon niiden osalta seuraavaa. Menettämis- tai hävittämismääräys tarkoittaa, että tuomioistuin voi tietyissä tekijänoikeuden loukkaustapauksissa oikeudenhaltijan vaatimuksesta määrätä tekijänoikeuden loukkauksessa käytettyjen laittomien teoskappaleiden ja rikoksentekovälineiden menettämisestä ja hävittämisestä (TekijäL 58 ja 59 §). Hävittämisseuraamuksella tarkoitetaan kaikkia 58 §:ssä mainittuja seuraamusmuotoja, hävittämisen ohella siis myös muuttamista ja luovuttamista. TekijäL 58 §:n soveltamisalasta on kuitenkin pidettävä erillään rikosprosessiin liittyvä mahdollisuus tuomita esim. tietokone ja muut vastaavat laitteet valtiolle menetetyksi rikoksentekovälineinä RL 10 luvun perusteella (konfiskaatio). Erityissäännökset eivät siis rajoita mahdollisuutta soveltaa myös lainsäädännössä olevia yleisiä rikos- ja prosessioikeudellisia hävittämisseuraamuksia tekijänoikeuden suojan kohteisiin. Tekijänoikeuteen liittyvissä riita-asioissa hävittämisseuraamuksia on määrätty mm. tietokoneen kovalevyllä olevia laittomia tietokoneohjelmistoja, videokasetteja sekä sormuksia, riipuksia ja rannekkeita ja niiden muotteja koskevissa asioissa (ks. Kortelainen – Lefever – Kautio 2018, s. 33).

täytäntöönpanon tehostamista koskevia säännöksiä tekijänoikeuden tehokkaan suojan varmistamiseksi siviiliprosesseissa. Kotimainen lainsäätäjä onkin siis nähnyt erityisesti siviiliprosessuaaliset keinot ratkaisumahdollisuudeksi internetissä tapahtuviin tekijänoikeuden loukkauksiin[689], ja nämä mainitut siviilioikeudelliset keinot tekijänoikeuden loukkaamisen estämiseksi ovat käytettävissä rikostutkinnasta riippumatta.[690]

Edellä on tekijänoikeudellista täytäntöönpanokehikkoa tarkasteltu ennen kaikkea tuomioistuinmenettelynäkökulmasta. Vaikka tässä tutkimuksessa ei keskitytä tuomioistuimenettelyn ulkopuolisiin täytäntöönpanokeinoihin, voidaan todeta, että tekijänoikeudellista täytäntöönpanokehikkoa on laajennettu yhä enemmän myös sellaisiin menettelyihin, joihin ei lähtökohtaisesti liity oikeudenkäyntiä tai muuta prosessioikeudellista menettelyä oikeudenhaltijan ja epäillyn loukkaajan välillä.[691] Yhtenä osoituksena tällaisesta menettelystä on verkkosisällönjakopalvelun tarjoajien (esim. YouTube, Facebook ja Twitter) vastuun kasvattaminen tekijänoikeuksien täytäntöönpanossa. Nykyään verkkosisällönjakopalvelun tarjoajat tarjoavat pääsyn suureen määrään käyttäjien verkkoon lataamaa tekijänoikeudella suojattua sisältöä sekä mahdollistavat sisällön monimuotoisen ja vaivattoman saannin. Verkkosisällönjakopalvelut aiheuttavat kuitenkin haasteita silloin, kun tekijänoikeudella suojattua sisältöä ladataan niihin ilman oikeudenhaltijoiden lupaa. Oikeudellista epävarmuutta on vallinnut siitä, osallistuvatko tällaiset palveluntarjoajat tekijänoikeuden kannalta merkityksellisiin tekoihin ja onko palveluntarjoajien saatava oikeudenhaltijoilta lupa käyttäjiensä palveluun lataamaan sisältöön, kun käyttäjil-

---

689 Päivärinne 2013, s. 203–204. Käytännössä siviiliprosessi vertaisverkoissa tapahtuvissa oikeudenloukkaustilanteissa mahdollistettiin vuoden 2005 muutoslailla (821/2005), jolloin nykyiseen tekijänoikeuslakiin sisällytettiin täytäntöönpanon tehostamista tietoverkkoympäristössä koskevat säännökset, joiden tavoitteena on turvata siviilioikeudellisten oikeussuojakeinojen saatavuus erityisesti luvattoman vertaisverkkojakelun tilanteissa. Näiden erityissäännösten katsottiin olevan tarpeellisia, sillä digitaalisessa ympäristössä on paremmin pystyttävä turvaamaan, että teosten tekijät saavat luomiensa teosten käyttämisestä oikeudenmukaisen korvauksen (LaVL 5/2005 vp, s. 8; Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:21, s. 15). Toisaalta internetympäristössä tapahtuviin oikeudenloukkauksiin liittyvä erityissääntely liittyy tarpeeseen asettaa välittäjille velvollisuuksia, jotka liittyvät tekijänoikeuden loukkausten selvittämiseen ja estämiseen (Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 676–677).

690 Kansainvälisesti tarkasteltuna näyttää siltä, että siviilioikeudellisia keinoja, joilla pyritään aineettomien oikeuksien loukkaamisen estämiseen, pidetään ensisijaisina rikosprosessuaalisiin pakkokeinoihin verrattuna. Rikosten esitutkinnassa ja rikosprosessissa ylipäätään pyritään näyttämään toteen epäillyt rikokset ja määräämään rikosten seuraamukset. Siviilioikeudellisten keinojen päämääränä puolestaan on paljon suoraviivaisemmin lopettaa ja estää laiton toiminta (ks. Tolvanen 2013, s. 1311).

691 Tällaisten ei-tuomioistuinpohjaisten toimenpiteiden tarkoituksena ei ole ainoastaan parantaa tekijänoikeuden haltijoiden mahdollisuuksia tekijänoikeuksien tehokkaampaan täytäntöönpanoon, vaan myös alentaa oikeuksien täytäntöönpanosta oikeudenhaltijoille aiheutuvia kustannuksia (ks. HE-luonnos 2021, s. 49).

lä ei ole asiaankuuluvia oikeuksia palveluun ladattuun sisältöön.[692] Näihin ongelmiin vastaamiseksi on esimerkiksi DSM-direktiiviin otettu keinoja, joilla täsmennetään verkkosisällönjakopalvelun tarjoajan vastuuta palvelussa saataville saatetusta tekijänoikeudella suojatusta aineistosta. DSM-direktiivin 17 artiklan säännöksillä pyritään varmistamaan, että tekijänoikeutta loukkaavan aineiston poistamisen (ns. *take-down*) lisäksi oikeudenhaltijoille tulee olla oikeus vaatia, että tekijänoikeutta loukkaavat aineistot pysyvät poissa (ns. *take-down and stay-down*).[693] Vaikka tällaiset ei-tuomioistuimenettelyyn perustuvat täytäntöönpanokeinot ovat olennaisia tekijänoikeuteen kohdistuvaa piratismia vastaan taisteltaessa, niillä ei juurikaan ole vaikutusta piratismiin, kun se tapahtuu vertaisverkoissa tai kun vaatimuksia halutaan kohdistaa muihin kuin verkkosisällönjakopalvelun tarjoajiin.[694]

3.5.2 Erilaisista kanne- ja hakemustyypeistä tekijänoikeudellisissa asioissa

Suomessa tekijänoikeuksia koskevat riita- ja hakemusasiat sekä turvaamistoimiasiat ratkaistaan lähtökohtaisesti aina markkinaoikeudessa. Toisin sanoen kun tekijänoikeuden loukkaukseen liittyy ainoastaan siviilioikeudellisia täytäntöönpanokeinoja ja seuraamusvaatimuksia, toimivaltainen forum on pääsääntöisesti markkinaoikeus.[695] Markkinaoikeudessa käsiteltäviä tekijänoikeudellisia riita- ja

---

[692] Ks. DSM-direktiivin resitaalin kohta 61.

[693] Ks. HE-luonnos 2021, s. 9. Kansallisella tasolla DSM-direktiivin 17 artiklan asettamat vaatimukset on ehdotettu implementoitavaksi siten, että TekijäL:iin lisättäisiin 55 a–55 n §:t ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 184 §:ää täydennettäisiin lisäämällä siihen uusi 3 momentti. Merkittävä uudistus DSM-direktiivin implementoinnin myötä olisi myös uuden lautakunnan perustaminen. Ehdotetut 55 h–55 j §:t sisältävät säännöksiä tekijänoikeusriitalautakunnasta, joka perustettaisiin sisällön tuottajan oikeusturvan takaamiseksi. Kyseinen lautakunta olisi vaihtoehtoinen (verkkovälitteinen) riidanratkaisuelin perinteiselle tuomioistuinmenettelylle. Kysymys on siitä, että sisällön tuottajalla olisi mahdollisuus hakea poistetun aineiston palauttamista esittämällä lautakunnalle palauttamispyyntö (vaatimus siitä, että yleisön pääsy aineistoon tulee palauttaa). Lautakunnassa tapahtuva käsittely olisi nopeaa, mikä on selkeä etu perinteiseen tuomioistuinprosessiin nähden, mutta toisaalta lautakunnassa annettavat ratkaisut eivät olisi oikeudellisesti velvoittavia tai täytäntöönpanokelpoisia (vaan ainoastaan suosituksia), mikä taas on merkittävä ero tuomioistuinratkaisuihin nähden. Ks. tarkemmin HE-luonnos 2021, s. 39, 51, 113–115, 138 ja 141.

[694] Voidaan sanoa, että ei-tuomioistuimenettelyyn perustuvat täytäntöönpanokeinot eivät poista tuomioistuimenettelyyn perustuvien täytäntöönpanokeinojen tarpeellisuutta, vaan ne ennemminkin täydentävät tehokkaan täytäntöönpanon kokonaiskehikkoa.

[695] On kuitenkin huomattava, kuten Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 714 toteavat, että ”*Tuomioistuin pysyy toimivaltaisena tutkimaan 2 momentissa tarkoitetun vaatimuksen, vaikka toimivallan perustaneissa olosuhteissa tapahtuu muutos vaatimuksen esittämisen jälkeen. Näin voi käydä esimerkiksi siinä tapauksessa, että syyttäjä peruuttaa syytteen. Jos yksityisoikeudelliset vaatimukset eivät ole vanhentuneet, ne voidaan edelleen käsitellä käräjäoikeudessa riita-asioiden käsittelystä säädetyssä järjestyksessä. Myös siinä tapauksessa, että tuomioistuin*

hakemusasioita ovat kaikki sellaiset riita- ja hakemusasiat, joissa vaaditaan tekijänoikeuslakiin perustuvaa siviilioikeudellista seuraamusta tai joissa muutoin on kysymys tekijänoikeuslakiin perustuvasta asiasta.[696] Tekijänoikeuden loukkaukseen liittyvät siviilioikeudelliset asiatyypit ovat pääasiassa luonteeltaan dispositiivisia riita-asioita tai turvaamistoimiasioita, mutta joukkoon mahtuu myös useita indispositiivisia hakemusasioita ja turvaamistoimityyppisiä asioita. Tekijänoikeudellisia riita-asioita ovat esimerkiksi tekijänoikeuslakiin perustuvat vahvistuskanteet, kieltokanteet ja korvauskanteet. Toisinaan käytännön oikeuselämässä puhutaan myös tekijänoikeudellisista loukkauskanteista, mutta tällaisen nimityksen voidaan katsoa pääsääntöisesti olevan vain yläkäsite tai yleisilmaus vahvistus- ja kieltokanteille (tai vahvistus- ja kieltovaatimuksille), mutta myös sellaiset korvauskanteet, joissa korvausvaatimus perustuu tekijänoikeuslain rikkomiseen, voitaneen lukea loukkauskanne-käsitteen alaisuuteen. Selvää on, että monet tekijänoikeudelliset kanteet voivat olla myös sekoitus erilaisia kannetyyppejä (tai kannevaatimuksia): esimerkiksi kiellon yhteydessä kantaja voi vaatia hyvitystä, vahingonkorvausta tai menettämisseuraamusta.

Tekijänoikeuslakiin ei sisälly erityissäännöksiä vahvistuskanteista.[697] Vahvistuskanteet ovat kanteita, joissa pyydetään jonkin oikeussuhteen, oikeuden tai velvollisuuden olemassaolon tai puuttumisen vahvistamista ilman että vastapuolelta samalla vaaditaan suoritusta. Vahvistuskanteessa vaaditaan toisin sanoen tuomioistuinta vahvistamaan, että kantajalla on tietty subjektiivinen oikeus vastapuolta vastaan (positiivinen vahvistuskanne)[698] tai että vastapuolella ei ole tiettyä oikeutta kantajaa vastaan (negatiivinen vahvistuskanne)[699]. Tuomioistuin voi esimerkiksi vahvistaa, onko oikeus tekijänoikeuteen olemassa tai loukkaako tietty menettely yksinoikeutta tekijänoikeuteen.[700] Kannetta ei kui-

---

päättää käsitellä syyteasian ensin ja erottaa yksityisoikeudelliset vaatimukset käsiteltäväksi erillisenä asiana, käräjäoikeus säilyy toimivaltaisena."

[696] Tällaisesta asiasta ei sen sijaan ole kysymys sellaisissa asioissa, joissa on kysymys puhtaasti sopimusoikeudellisesta riidasta, jossa ei edes väitetä tekijänoikeuslain säännöksiä loukatun (HE 124/2012 vp, s. 23). Ks. tarkemmin Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 707–708.

[697] Selvää kuitenkin on, että vahvistuskanteet ovat mahdollisia myös tekijänoikeudellisissa asioissa ilman nimenomaista lainsäännöstä, jos kantajalla on riittävä oikeussuojan tarve ja vahvistusintressi (ks. myös edellä alaviite 455). Ks. tekijänoikeudellisesta vahvistuskanneasiasta esim. MAO 302/18.

[698] Positiivisella vahvistuskanteella tarkoitetaan useimmiten tekijänoikeuden haltijan nostamaa kannetta sellaista henkilöä vastaan, joka loukkaa tekijänoikeutta tai jonka toiminta tulisi loukkaamaan tekijänoikeutta.

[699] Negatiivisella vahvistuskanteella tarkoitetaan useimmiten kolmannen osapuolen tekijänoikeuden haltijaa vastaan nostamaa kannetta sen vahvistamiseksi, ettei hänen nykyinen tai tuleva toimintansa loukkaa tekijänoikeutta. Joissakin tilanteissa kieltokannetta saattaa olla vaikea erottaa negatiivisesta vahvistuskanteesta, jonka kanssa se saattaa olla tilanteen mukaan ehkä kumuloitunakin (ks. Tirkkonen 1974, s. 389 ja siellä alaviitteessä 34 mainittu kirjallisuus).

[700] Oikeudenhaltija voi esim. nostaa vahvistuskanteen, jossa vaaditaan tekijänoikeuden loukkaus vahvistettavaksi. Norrgårdin (2004, s. 1063) mukaan patenttiasioissa tällainen positiivinen vahvistuskanne ei liene kovin tavallinen, paitsi ehkä välituomion yhteydessä. Samoin on syytä otak-

tenkaan oteta tutkittavaksi, ellei kantajalla ole riittävää oikeudellista intressiä vaaditusta vahvistamisesta (vahvistusintressi).[701] Vahvistuskanteella tekijä voi hankkia itselleen oikeussuojaa myös niissä tapauksissa, joissa hänen tekijyytensä teokseen on muodossa tai toisessa pantu kiistaan. Kantajan tarkoituksena on näissä tilanteissa useimmiten saada selvitetyksi, onko häntä vai jotakuta toista pidettävä teoksen tekijänä ja oikeutettuna käyttämään teokseen liittyviä yksinoikeuksia ja moraalisia oikeuksia. Kuten *Kivimäki* toteaa, puhtaasti persoonallisetkin edut (moraaliset oikeudet) saattavat oikeuttaa vahvistuskanteen nostamiseen.[702] Vahvistuskanne voi myös kohdistua esimerkiksi sen oikeuden laajuuteen, jonka tekijä on luovuttanut toiselle. Tällöin kysymys on pääasiassa siitä, missä laajuudessa yksinoikeuksien voidaan katsoa luovutetun tai siirtyneen.[703] Kuten todettu, vahvistuskanne saattaa luonteeltaan olla myös negatiivinen, jos on esimerkiksi kolmannen toimesta väitetty, että tekijä on ilman oikeutta puuttunut toisen tekijänoikeuteen.[704]

Tekijänoikeuslaki sisältää kaksi erillistä säännöstä kieltokanteesta.[705] TekijäL 60 b §:ssä säädetään tekijän tai tämän edustajan oikeudesta ajaa siviilioikeudellista kieltokannetta sitä vastaan, joka saattaa tekijänoikeutta loukkaavaksi väitettyä aineistoa yleisön saataviin. Tällaisen kanteen hyväksyessään tuomioistuin määrää, että tekijänoikeutta loukkaavan aineiston yleisön saata-

---

sua tekijänoikeuden osalta, sillä puhtaita vahvistuskanteita (siis ilman että samalla esitettäisiin muita vaatimuksia vastaajaa kohtaan) ei oikeuskäytännössämme juuri esiintyne.

[701] Ks. Jokela 2012, s. 252–253.

[702] Jos joku julkisuudessa väittää, ettei tekijäksi teoksessa yleiseen tapaan ilmoitettu henkilö todellisuudessa olekaan kyseisen teoksen tekijä tai että salanimellä tai nimettä julkaistun teoksen tekijä, joka on säädetyllä tavalla ilmaissut itsensä opetusministeriölle, on tehnyt asiasta valheellisen ilmoituksen, on tarkoituksenmukaista, että asianomainen, jos muun kanteen nostamiseen ei ole edellytyksiä tai muunlaista kannetta ei tahdota nostaa, voi tuomiolla saada tekijällisyytensä teokseen vahvistetuksi (Kivimäki 1948, s. 328).

[703] Esim. lisenssinhaltija voi ajaa lisenssinantajaa vastaan sellaista vahvistuskannetta, jossa pyritään selvittämään lisenssisopimuksessa luovutetun oikeuden laajuus. Tällaisissa tapauksissa ei tosin ole kysymys puuttumisesta kolmansien aiheuttamaan loukkaukseen.

[704] Ks. Kivimäki 1948, s. 327–329.

[705] Yleisesti ottaen kieltokanteella pyritään sekä mahdollisesti jo alkaneen oikeudenloukkauksen lopettamiseen että tulevaisuudessa uhkaavan oikeudenloukkauksen estämiseen ja tulevaisuudessa mahdollisesti aiheutuvan vahingon torjumiseen. Kieltokanne nostetaan joko loukkausoikeudenkäynnin jälkeen tai samassa yhteydessä sen kanssa. Kieltokanneoikeudenkäynnissä ratkaistaan objektiivisesti, onko tapahtunut oikeudenloukkaus vai ei, eikä kiellon käyttäminen edellytä esim. näytön esittämistä oikeudenloukkaajan tuottamuksesta tai vahingon määrästä. Kieltokanteessa kantajan on yksilöitävä kiellettäväksi vaadittu toiminta niin tarkoin, että kieltovaatimus konkretisoituu faktojen tasolla ja erottuu normin abstraktista kieltoilmauksesta ja jälkeenpäin on selvitettävissä, onko tuomion jälkeinen vastaajan toiminta ollut kiellon vastaista (tuomion täytäntöönpantavuus ja oikeusvoimaulottuvuus). Tällainen yksilöinti on edellytyksenä kieltokanteen ottamiselle tutkittavaksi. Itse tutkiminen taas sisältää sen selvittämisen, onko kiellon määräämiseen aihetta, ts. onko kanteessa väitetty toiminta kiellettyä (oikeuskysymys) ja onko osoitettu, että on olemassa uhka kielletyn toiminnan jatkamiselle tai alkamiselle tuomion jälkeen (näyttökysymys). Ks. Kivimäki 1948, s. 329–331; Lappalainen 1995, s. 363 ja 367; Norrgård 2002, s. 268; Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:2, s. 53–54.

viin saattaminen on lopetettava, ja määräyksen tehosteeksi on mahdollista asettaa uhkasakko. TekijäL 56 g §:n mukainen kieltokanne sen sijaan soveltuu kaikkiin tekijänoikeuden loukkauksiin – ei ainoastaan yleisön saataviin saattamisen kieltämiseen, kuten 60 b §:n mukainen kieltokanne. Säännöksen perusteella tuomioistuin voi kieltää tekijänoikeuden loukkaajaa jatkamasta tai toistamasta tekoa. Molemmat säännökset mahdollistavat kieltotuomion antamisen vain varsinaista loukkaajaa, ei siis esimerkiksi välittäjää, vastaan.[706] Kysymys on siis loukkaajaan kohdistettavasta kanteesta, jolloin kanteen nostaminen edellyttää muun ohella sitä, että hakijalla on tiedossaan väitetyn loukkaajan nimi (ts. kieltokanteen ajaminen tuntematonta loukkaajaa vastaan ei ole mahdollista). On myös huomattava, että pelkän hyvitystä ja vahingonkorvausta koskevan kanteen perusteella kieltoa ei ole mahdollista tuomita, vaan kieltoa on aina erikseen vaadittava. TekijäL 60 b §:n tarve on oikeuskirjallisuudessa kyseenalaistettu, koska TekijäL 56 g §:n mukainen kieltokanne kattaa *Harengon et al.* mukaan myös 60 b §:n soveltamisalan.[707] Ratkaisua on hallituksen esityksessä perusteltu sillä, että TekijäL 60 b § liittyy erityissäännöksenä keskeisesti TekijäL 60 c §:n keskeyttämismääräyspykälään.[708] Omaksuttu ratkaisu korostaa ongelmaa, joka yleisellä tasolla leimaa tekijänoikeuslainsäädäntöämme: sääntelyn vaikeaselkoisuutta.[709] Turhaa ja päällekkäistä sääntelyä tulisi pyrkiä vält-

---

[706] Kysymys on siis TekijäL 56 g ja 60 b §:n tilanteissa siitä, että kieltokannetta ajetaan väitettyä loukkaajaa vastaan. Sen sijaan tekijänoikeuslaissa ei ole säännöstä, jonka mukaan välittäjää vastaan voitaisiin antaa kieltotuomio. Niissä tapauksissa, joissa loukkaajaa ei voida tunnistaa, tuomioistuin voi kuitenkin 60 e §:n nojalla kyseisessä pykälässä säädettyjen edellytysten täyttyessä antaa välittäjää vastaan enintään vuoden kerrallaan voimassa olevan estomääräyksen. Ks. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 680.

[707] Harenko – Niiranen – Tarkelan (2016, s. 616 ja 676) mukaan TekijäL 56 g ja 60 b §:n *ainoa ero* on siinä, että 56 g §:ssä, toisin kuin 60 b §:ssä, ei ole säännöksiä uhkasakon asettamisesta kiellon tehosteeksi. Harenko – Niiranen – Tarkela esittävät, että oikeuspoliittisesti uhkasakon tehosteen tarve voi koskea yhtä lailla myös muita loukkauksia kuin tietoverkossa tapahtuvia. Kun uhkasakon määrääminen jää joka tapauksessa aina tuomioistuimen harkintaan, ei ole perusteita säännellä eri tavoin tietoverkossa tapahtuneita loukkauksia ja muita loukkauksia. Lainsäädännön systemaattisen selkeyden vuoksi olisikin perusteltua sisällyttää uhkasakon tehosteen mahdollisuus 56 g §:ään ja kumota 60 b § tarpeettomana erityissäännöksenä.

[708] Ks. HE 26/2006 vp, s. 20.

[709] Ks. esim. Päivärinne 2016, s. 970. Epäselvää tilaa osoittanee esim. ratkaisu MAO 191/15, jossa markkinaoikeus viittasi sekä TekijäL 56 g että 60 b §:ään (kohta 70). Markkinaoikeus katsoi ratkaisussaan, että Universal Music Oy oli loukannut kantajien tekijänoikeutta, minkä vuoksi Universal Music Oy:tä oli kiellettävä saattamasta yleisön saataviin kanteessa tarkoitettuja esityksiä internetin välityksellä musiikkitiedostoina tai tilaajavalintaisina verkkopalveluina. Markkinaoikeus asetti kiellon tehosteeksi uhkasakon. Kysymys po. säännösten rinnakkaisesta soveltamisesta on noussut esille myös ratkaisuissa MAO 25/20 ja HHO 30.4.2021, S 18/1850. Oikeuskäytännössä on päädytty siihen, että TekijäL 56 g § ja 60 b § on tarkoitettu sovellettavaksi rinnakkain ja toisiaan täydentävästi. Tätä tulkintaa on puollettava, sillä kuten hovioikeus toteaa ratkaisussa HHO 30.4.2021, S 18/1850, muunlainen toiminta johtaisi sääntelyn tarkoitusta vastaamattomaan tilanteeseen, jossa uhkasakko olisi mahdollista välttää esim. lopettamalla loukkaava toiminta tilapäisesti oikeudenkäynnin ajaksi.

tämään, mutta toisin kuin Harenko *et al*. katson, että TekijäL 60 b §:ää ei tulisi kumota, mikäli lainsäätäjän tietoisena ratkaisuna on TekijäL 56 g ja 60 b §:n soveltamistilanteissa ollut erilainen asiavaltuutettujen piiri.[710]

Korvauskanteella tarkoitetaan pääasiassa TekijäL 57 §:n mukaista hyvitystä ja/tai vahingonkorvausta koskevaa kannetta. Myös tekijänoikeuslain pakkolisenssisäännöksiin perustuvat korvauskanteet ovat tekijänoikeudellisia riita-asioita. Korvauskanteen nostaminen on oikeustoimi, jolla tekijänoikeuden loukkauksesta kärsivä voi esittää vaatimuksia loukkauksen aiheuttajalle, jos tämä ei maksa korvauksia vapaaehtoisesti. Korvauskanteella loukkauksesta väitetysti kärsivä antaa tuomioistuimen ratkaistavaksi sen, onko hänellä oikeus saada loukkauksen aiheuttajalta hyvitystä tai vahingonkorvausta ja kuinka paljon. Puhtaat korvauskanteet eli kanteet, joissa ei ole kysymys korvauksen lisäksi muista vaatimuksista, ovat merkittävästi yleistyneet. Tämä lienee seurausta siitä, että tekijänoikeuden loukkaukset ovat olennaisesti siirtyneet digitaaliympäristöön ja oikeudenloukkaajina ovat yhä useammin yksittäiset henkilöt, jotka lyhytaikaisesti saattavat tekijänoikeudella suojattuja teoksia yleisön saataviin.[711] Tilanteissa, joissa korvauskanne perustuu yksittäisen henkilön internetissä toteuttamaan tekijänoikeuden loukkaukseen, ei juuri koskaan ilmene tarvetta ajaa muita vaatimuksia, esimerkiksi vahvistus- tai kieltovaatimusta, vaan useimmiten riittävää on vaatia pelkästään hyvitystä ja/tai vahingonkorvausta.[712] Korvauskanteita, joita usein pidetään yhtenä keskeisimmistä täytäntöönpanokeinoista ja oikeudenloukkauksen tärkeimpänä seuraamuksena, tarkastellaan yksityiskohtaisemmin seuraavassa luvussa 3.6.

Tekijänoikeudellisina hakemusasioina voidaan pitää TekijäL 60 a sekä 60 c–60 e §:n mukaisia asioita. TekijäL 60 a §:n mukainen asia, jossa on kysymys loukkauksesta epäillyn yhteystietojen luovuttamisesta, lukeutuu yksinomaan hakemuslainkäytön alaan (OK 8 luku).[713] Hakemuslainkäytön alaan kuuluviksi

---

[710] Tämä johtuu siitä, että TekijäL 56 g § ei sisällä toteamusta ”edustajan” oikeudesta ajaa kannetta (toisin kuin TekijäL 60 b §. Toisaalta voidaan kysyä, miksi ”edustaja”-sana on sisällytetty vain internet-täytäntöönpanoa koskeviin erityissäännöksiin, eli mikä oikeuttaa kohtelemaan näitä loukkauksia eri tavalla kuin perinteisessä ”analogisessa” ympäristössä tapahtuvia loukkauksia. Ks. ”edustaja”-sanan merkityksestä asiavaltuusnormina jäljempänä luku 6.5.

[711] Kyse ei siis ole sellaisesta tilanteesta, jossa loukkaus olisi tarpeen saada päättymään mahdollisimman nopeasti, vaan tässä tilanteessa loukkaus on jo tapahtunut eli korvausta vaaditaan jo suoritetun tai lopetetun toiminnan perusteella. Tällöin itsenäisellä loukkausta koskevalla vahvistusvaatimuksella tai kieltovaatimuksella ei yleensä ole enää merkitystä.

[712] Ominaista tällaisille kanteille on myös, että niissä harvemmin on kysymys esim. siitä, onko vastaajan teko itsessään tekijänoikeuslain vastainen (po. kysymys on siis usein riidaton). Kysymys on näissä tapauksissa lähinnä siitä, onko juuri asiassa esiintyvä vastaaja sen oikeudenloukkauksen takana, jonka nojalla korvausta vaaditaan. Käytännössä kyse on siitä, onko vastaaja ollut juuri se henkilö, joka on tiettynä aikana, tietyssä paikassa ja tietystä IP-osoitteesta loukannut oikeudenhaltijan teosta.

[713] Sen sijaan silloin kun tuomioistuin antaa TekijäL 60 a §:ssä tarkoitetun määräyksen yhteystietojen turvaamisesta (OK 7:3), noudatetaan OK 7 lukua.

asioiksi voidaan luokitella myös TekijäL 60 c ja 60 d §:n mukaiset keskeyttämismääräysasiat, sillä esitöissä niiden osalta todetaan, että kyseiset asiat käsitellään OK 8 luvun mukaisina hakemusasioina.[714] Toisaalta esitöissä todetaan, että nämä asiat ovat turvaamistoimen kaltaisia kieltokanteesta riippuvia määräyksiä, ja vaikka asia käsitellään hakemusasiana, niin *soveltuvin osin* noudatetaan, mitä OK 7 luvussa säädetään turvaamistoimen määräämisestä.[715] Edellä lausutusta voidaan tulla siihen johtopäätökseen, että TekijäL 60 c ja 60 d § ovat oma erityinen asiaryhmänsä, jonka sisältö luokitellaan hakemuslainkäytön alaan kuuluviksi hakemusasioiksi (OK 8 luku) mutta joiden käsittelyssä myös noudatetaan soveltuvin osin OK 7 luvun säännöksiä turvaamistoimen määräämisestä. Tämän vuoksi TekijäL 60 c ja 60 d §:ää voidaan kuvata ei turvaamistoimiksi vaan *turvaamistoimen luonteisiksi asioiksi*. Omanlaisen asiaryhmänsä muodostaa myös TekijäL 60 e §:n tarkoittama estomääräys, joka ei vastaa kieltotuomiota mutta ei ole luonteeltaan myöskään turvaamistoimi.[716] Tämäkin asiatyyppi voidaan luokitella hakemuslainkäytön alaan kuuluvaksi, eli sen osalta sovelletaan OK 8 lukua, vaikka tätä ei tuoda ilmi itse säännöksessä tai sitä koskevissa esitöissä.

Tekijänoikeudellisiin asioihin liittyvät varsinaiset turvaamistoimiasiat taas ovat OK 7 luvun mukaiset turvaamistoimiasiat (väliaikainen kielto) ja TodTL:iin perustuvat turvaamistoimiasiat. OK 7 luvun turvaamistoimiprosessin tarkoituksena on antaa hakijalle ennakkosuojaa myöhemmän täytäntöönpanon turvaamiseksi. Turvaamistoimet ovat siten kiiretilanteiden vaatimia ennakkotoimia silloin kun normaaliprosessi ja sitä seuraava täytäntöönpano ovat liian hidas menettely verrattuna vastapuolelta tulevaan haittariskiin.[717] Edellä käsitellyn varsinaisen kiellon määrääminen eli kieltotuomion antaminen tulee kyseeseen vasta pääasiaprosessin lopuksi. Väliaikaisen kiellon määrääminen turvaamistoimena puolestaan on mahdollista, jos aineellisoikeudelliseen lainsäädäntöön sisältyy lopullisen kieltotuomion mahdollisuus, kuten TekijäL 56 g ja 60 b §:n tapauksissa.[718] Toisin sanoen tekijänoikeuden loukkaajaa vastaan kantaja voi

---

[714] HE 181/2014 vp, s. 36 ja 55. Todettakoon lyhyesti, että TekijäL 60 c § koskee sellaista keskeyttämismääräystä, jonka tuomioistuin voi antaa kieltokanteen käsittelyn aikana, kun taas TekijäL 60 d § koskee sellaista keskeyttämismääräystä, jonka tuomioistuin voi antaa jo ennen kieltokanteen nostamista.

[715] HE 181/2014 vp, s. 36 ja 55.

[716] Ks. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 698.

[717] Ks. esim. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:2, s. 54.

[718] Turvaamistoimipäätös ei tällöin perustu suoraan esim. TekijäL 56 g §:ään vaan nimenomaisesti OK 7 luvun 3 §:ään (ks. HE 26/2006, s. 11 ja 20). Kieltotuomion mahdollisuus on luonnollisesti edellytyksenä sille, että turvaamistoimimenettelyssä voidaan menestyksellisesti vaatia kieltomääräystä. Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2003:102 katsonut, että pelkkä vahingonkorvauskanne ei ole sellainen pääasiakanne, jonka turvaamiseksi voitaisiin turvaamistoimimenettelyssä hakea kieltomääräystä (ks. myös Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 615).

ennen oikeudenkäyntiä tai sen aikana hakea kieltoa OK 7:3:n nojalla.[719] OK 7 luvun lisäksi TodTurvL:ssa säädetään turvaamistoimiasioista. Kyseisen lain 2 §:n mukaan toimivaltainen tuomioistuin voi todistelun turvaamiseksi määrätä, että sellainen aineisto, jolla voidaan olettaa olevan todisteena merkitystä esimerkiksi tekijänoikeuksia koskevassa riita-asiassa, pannaan takavarikkoon. Takavarikon lisäksi tai sen sijasta tuomioistuin voi määrätä muusta, ei kuitenkaan takavarikkoa ankarammasta, toimenpiteestä, joka on todistusaineiston hankkimiseksi tai säilyttämiseksi tarpeen. Tällainen määräys on annettavissa lain 4 §:n nojalla myös väliaikaisena.

3.6 OIKEUS KORVAUKSEEN LOUKKAUKSEN JOHDOSTA

Korvausvelvollisuus on olennainen osa tekijänoikeuslain seuraamusjärjestelmää, ja tekijänoikeudessa korvausta on pidetty yhtenä keskeisimmistä täytäntöönpanokeinoista.[720] Esimerkiksi hyvityksen osalta on todettu, että se kuuluu olennaisena osana tekijänoikeuslaissa säädettyyn seuraamusjärjestelmään ja sen tarkoitus on osaltaan tehokkaasti ehkäistä tekijänoikeuksien loukkaamista ja suojattujen teosten lainvastaista käyttöä.[721] Tässä luvussa luodaan lyhyt katsaus tekijänoikeudelliseen korvauskehikkoon, sillä myöhemmän tarkastelun kannalta on tärkeää saada yleiskäsitys siitä, minkälaisia korvaustyyppejä tekijänoikeuslakimme tuntee, ja kuka tai ketkä voivat olla oikeutettuja saamaan korvauksia erilaisissa tekijänoikeuden loukkaustapauksissa. Korvausvelvollisuudesta säädetään TekijäL 57 §:ssä. Taloudelliset seuraamukset jaetaan säännöksessä kahteen luokkaan: kohtuulliseen hyvitykseen sekä vahingonkorvauksiin taloudellisten ja moraalisten oikeuksien loukkaamisen perusteella. Korvausvelvollisuus jakautuu siis velvollisuuteen maksaa kohtuullinen hyvitys lainvastaisesta tai oikeudenvastaisesta käytöstä sekä velvollisuuteen korvata tekijälle haitta, kärsimys, menetys tai vahinko, joka tekijälle on oikeudenloukkauksen johdosta aiheutunut.[722]

TekijäL 57 §:n 1 momentin mukaan joka vastoin tätä lakia tai 41 §:n 2 momentin nojalla annettua määräystä[723] käyttää teosta taikka tuo maahan tai Suo-

---

[719] Ks. myös Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 678.
[720] Nordell 1994, s. 313; Tapio 2014, s. 339 ja 342; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 617.
[721] HHO 29.5.2007, R 06/3285. Ks. korvausvelvollisuuden hyvityspuolesta KKO 2007:63, kohta 9.
[722] Ks. mm. Haarmann – Mansala 2012, s. 159; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 617. Ks. myös Johansson 2020, s. 59, joka tarkastelee kohtuullisen hyvityksen ja vahingonkorvauksen välistä suhdetta. Johanssonin mukaan kohtuullisen hyvityksen ja vahingonkorvauksen (muusta menetyksestä ja haitasta) välillä ei tulisi tehdä jyrkkää jakoa, vaan kohtuullinen hyvitys muodostaa eräänlaisen vähimmäisosan kokonaisvahingoista (Johansson 2020, s. 59 ja 102).
[723] Tällaisen tekijän testamenttimääräyksen vastainen teoksen käyttäminen on teoksen luvatonta

men alueelle edelleen kolmanteen maahan kuljetettavaksi teoksen kappaleen, on velvollinen suorittamaan tekijälle kohtuullisen hyvityksen. Lähes poikkeuksetta hyvitysvelvollisuus on oikeuskäytännössä perustunut teoksen lainvastaiseen käyttämiseen.[724] Oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa on katsottu, että lainvastaista teoksen käyttämistä on TekijäL 2 §:n mukaisten tekijän taloudellisten yksinoikeuksien vastainen teoksen käyttö. Mitä TekijäL 2 §:n vastaisiin toimiin tulee, niin TekijäL 57 §:n 1 momentin mukainen käyttäminen on käsitettävä laajasti siten, että mikä tahansa yksinoikeuden piiriin kuuluvan teon tai toimen tekeminen voidaan katsoa käyttämiseksi. Sen sijaan loukattaessa TekijäL 3 §:ssä tarkoitettuja tekijän moraalisia oikeuksia kysymys ei ole sellaisesta teoksen käyttämisestä, joka oikeuttaisi hyvitykseen.[725] Velvollisuus suorittaa kohtuullinen hyvitys ei edellytä rikollista menettelyä tai tuottamusta, vaan hyvitysvastuu on olemassa, kunhan loukkaajan teko on ollut objektiivisesti arvioiden lainvastaista.[726] Erona vahingonkorvaukseen on pidetty tuottamusedellytyksen puuttumisen ohella löyhempää yhteyttä käyttämisen seurauksena mahdollisesti syntyvään vahinkoon.[727] Koska hyvitysvelvollisuus aktualisoituu jo pelkällä tekijänoikeuden loukkauksella, tekijä on säännönmukaisesti oikeutettu rahamääräiseen suoritukseen, kun taas vahingonkorvauksen osalta tosiasiallisesti aiheutunut vahinko ja sen määrä on aina erikseen näytettävä toteen. Mitään erillistä näyttöä hyvityksestä ei tarvitse esittää, ja hyvitys on näin ollen riippumaton niistä taloudellisista menetyksistä, joita oikeudeton tai lainvastainen käyttäminen on saattanut aiheuttaa.[728]

---

käyttöä, vastaavalla tavalla kuin sopimusehtojen vastainen käyttö, ja hyvitys määräytyy vastaavin perustein kuin muunkin luvattoman käytön osalta (Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 636).

[724] Ks. tarkemmin Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 619.

[725] Ks. Oesch 1990, s. 337; Haarmann 2005, s. 359–361; Sorvari 2005, s. 89–90; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 621. Asia on vahvistettu myös oikeuskäytännössä, ks. esim. KKO 2007:63, kohta 4: ”Loukattaessa tekijänoikeuslain 3 §:ssä (404/1961) tarkoitettuja niin sanottuja tekijän moraalisia oikeuksia kysymys ei ole sellaisesta teoksen käyttämisestä, joka oikeuttaisi tekijänoikeuslain 57 §:n 1 momentin mukaiseen hyvitykseen.” Ruotsissa on katsottu samoin, ks. NJA 1974 s. 94; Rosén 2006, s. 319. Lisäksi voidaan mainita, että edelleenluovutuskiellon (TekijäL 28 §) loukkaaminen ei johda oikeuksia luvattomasti edelleenluovuttavan tahon hyvitysvastuuseen, koska tällainen menettely ei lukeudu TekijäL 2 §:n piiriin (ks. KKO 1999:8 ja KKO 2011:92). Ks. tarkemmin jäljempänä luku 6.2.1.

[726] Kivimäki 1966, s. 180. Hyvitystä määrättäessä riittää siis, että teoksen käyttäminen on objektiivisesti katsoen lain tai testamenttimääräyksen vastaista (HE 32/1984 vp, s. 16). Kivimäen (1966, s. 180) mukaan hyvitysvastuu pohjautuu ajatukseen, että loukkaaja kaikissa tapauksissa, silloinkin kun loukkaus tapahtuu ilman loukkaajan tuottamusta, saa perusteetonta hyötyä tekijän kustannuksella (ks. laajemmin tältä osin esim. Johansson 2020, s. 62–63) ja on sen vuoksi velvollinen maksamaan hyvitystä tekijälle. Tarkennukseksi on todettava, että hyvitysvelvollisuus ei ole kuitenkaan kaikissa tapauksissa tuottamuksesta riippumatonta, sillä TekijäL 57 §:n 1 momentin mukaan vastoin lakia tapahtuneesta yksityisestä kopioinnista käyttäjä on kuitenkin hyvitysvelvollinen vain siinä tapauksessa, että hän on tiennyt tai hänen olisi pitänyt tietää, että kopioitava aineisto on saatettu yleisön saataviin vastoin tekijänoikeuslakia (ks. myös Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 620).

[727] Ks. mm. Tapio 2014, s. 364.

[728] Ks. Ståhlberg – Karhu 2020, s. 379–380.

TekijäL 57 §:n 2 momentin perusteella on loukatulla tekijällä hyvityksen lisäksi oikeus saada korvaus kaikesta muustakin menetyksestä sekä kärsimyksestä ja muusta haitasta, jos loukkaus on tahallista tai tuottamuksesta johtuvaa. Mahdollisesti korvattavia eriä ovat esimerkiksi saamatta jäänyt liikevoitto, haitta tekijän maineelle tai yrityksen goodwill-arvolle, selvitys- ja valvontakulut sekä erityissäännöksen nojalla kärsimys.[729] Vahingonkorvaus moraalisten oikeuksien loukkaamisesta taas tulee määrättäväksi 57 §:n 3 momentin nojalla. Tekijä voi olla oikeutettu saamaan 3 momentin nojalla korvausta, mikäli hänen nimensä jätetään ilmoittamatta asianmukaisesti tai teos julkistetaan tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla.[730] Tekijänoikeuden loukkauksissa ei ole vahingonkorvauksen osalta säädetty erillistä vahinko-olettamasäännöstä, minkä vuoksi tekijän tulee osoittaa, että korvattavaa lajia oleva vahinko on syntynyt. Tekijänoikeuden loukkaustapauksissa on kuitenkin perinteisesti ollut varsin vaikeaa – voidaan sanoa, että toisinaan jopa liian vaikeaa – osoittaa tai todentaa aiheutuneita vahinkoja. Näyttövelvollisuuden ei voida katsoa tulleen täytetyksi pelkällä yleisellä viittauksella esimerkiksi siihen, että tekijänoikeuden loukkaukselle on luonteenomaista, että siitä aiheutuu vahinkoa. Tässä suhteessa edellytetäänkin näytöltä tukeutumista konkreettisiin tosiasioihin tai indisioihin, joita vasten käy ilmeiseksi, että vahinko riittävällä todennäköisyydellä on syntynyt loukkauksen johdosta.[731] Immateriaalioikeuden alalla luonteenomaisten näyttövaikeuksien vuoksi jää kuitenkin yleensä tuomioistuimen harkittavaksi, onko loukkauksen johdosta syntynyt riittävällä todennäköisyydellä vahinkoa, ja jos on, niin missä laajuudessa.[732] On esitetty, että immateriaalioikeudellisissa vahingonkorvausasioissa tuomioistuimen harkin-

---

[729] Ks. esim. Kivimäki 1966, s. 181–182; Castrén 1979, s. 122–124. *Tapion* mukaan digitaalisiin loukkauksiin liittyvässä oikeuskäytännössä TekijäL 57 §:n 2 momentin mukaista vahingonkorvausta on haettu ennen kaikkea loukkauksesta aiheutuneista selvitys- ja valvontakuluista (ks. Tapio 2014, s. 374).

[730] Ks. myös Kivimäki 1966, s. 182. Tekijänoikeusrikosta ja -rikkomusta koskevien lainkohtien sekä korvaussäännöksen sanamuodosta voidaan päätellä, että niin isyysoikeuden kuin respektioikeudenkin loukkaaminen voi aiheuttaa korvausvelvollisuuden. Sen sijaan luoksepääsyoikeuden tai katumisoikeuden loukkaaminen ei ole tekijänoikeuslainsäädännön mukaan rangaistavaa, eikä siitä näin ollen seuraa myöskään tekijänoikeudellista korvausseuraamusta (Sorvari 2005, s. 209).

[731] Ks. Castrén 1979, s. 154–155. Toisaalta, kuten Johanssonkin (2020, s. 399) toteaa, kiistämiseksi ei riitä se, että yleisluonteisesti vedotaan siihen, ettei todellista vahinkoa ole näytetty ns. perinteisessä mielessä (”Det räcker inte med att intrångsgöraren blankt hävdar att någon faktisk skada inte har bevisats i traditionell mening [- -]”).

[732] Castrén 1979, s. 155. TekijäL 57 §:n 4 momentissa todetaan, että 2 ja 3 momentissa tarkoitetusta korvauksesta on lisäksi voimassa, mitä vahingonkorvauslaissa (412/1974) säädetään. Edelleen OK 17 luvun 2 §:n 1 ja 2 momentista ilmenevän todistustaakkaa vahingonkorvausasioissa koskevan pääsäännön perusteella vahingonkorvausta vaativan on näytettävä toteen hänelle aiheutunut korvattavaa lajia oleva vahinko eli kantajan kannalta epäedullinen muutos, vahingon määrä, vahingonaiheuttajan menettely eli vastuuperuste sekä vahingonaiheuttajan menettelyn ja aiheutuneen vahingon välinen syy-yhteys.

nan ei tulisi liikaa nojautua yleisiin vahingonkorvausoikeudellisiin periaatteisiin ja todistelusääntöihin, vaan vahinkoa määritettäessä tulisi ottaa huomioon kaikki asiaankuuluvat seikat, joista Johansson käyttää nimitystä ”ersättningsbestämningsfaktorerna”, ja punnita niitä yhdessä.[733]

TekijäL 57 §:ssä ei tarkemmin oteta kantaa siihen, kuka on oikeutettu saamaan edellä mainittuja korvauksia. Säännöksessä todetaan ainoastaan, että 1 momentissa tarkoitettu kohtuullinen hyvitys ja 3 momentissa tarkoitettu korvaus moraalisten oikeuksien loukkaamisesta tulee suorittaa *tekijälle*.[734] Tässä yhteydessä voidaan huomauttaa, että TekijäL:ssa käytetään – eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta – sanaa ”tekijä” sekä siitä, joka on luonut teoksen, että siitä, jolle tekijänoikeus tai sen osa on siirtynyt tai luovutettu.[735] On selvää, että useille tahoille voi aiheutua taloudellisia haittoja tai vahinkoja siitä, että tekijänoikeutta loukataan. Kun otetaan muun ohella huomioon tekijänoikeuslain mahdollistamat hyvinkin monitahoiset oikeuksien siirtymistavat (niin taloudellisten oikeuksien kokonais- ja osittaisluovutukset kuin moraalisten oikeuksien siirtyminen tekijän kuollessa) sekä erilaiset intressitahot, voidaan yleisluonteisesti todeta, että korvauksia mahdollisesti vaativien ja korvauksiin oikeutettujen piiri näyttäytyy tilanteesta riippuen hyvin laajana eikä säännöksessä mainittuna *tekijänä* voida pitää yksinomaan alkuperäistä tekijää.[736] TekijäL 57 §:n perusteella ei ole mitenkään mahdollista tyhjentävästi päätellä korvauksiin oikeutettujen piiriä, ei myöskään arvioida sitä, ketkä kussakin tilanteessa ovat oikeutettuja saamaan hyväksyvän ratkaisun korvausvaatimuksiinsa. Kysymyksiä siitä, kuka on oikeutettu vaatimaan kohtuullista hyvitystä ja/tai vahingonkorvausta loukkauksen perusteella ja saamaan tällaiseen vaatimukseen hyväksyvän ratkaisun, kuljetetaan läpi tämän esityksen.

---

[733] Ks. tältä osin Johansson 2020, s. 400–404. Johansson puhuu väitöskirjassaan ns. sallivasta näkökulmasta (erotuksena perinteisestä lähestymistavasta). Ks. sallivasta näkökulmasta (”det tillåtande perspektivet”) tiivistetysti Johansson 2020, s. 398–400.

[734] Säännöksen 2 momentissa todetaan: ”Jos teosta käytetään tahallisesti tai tuottamuksesta, hyvityksen lisäksi on suoritettava korvaus kaikesta muustakin menetyksestä, myös kärsimyksestä ja muusta haitasta.” Po. 2 momentissa ei ole 1 ja 3 momentin tavoin mainintaa ”suorittamaan tekijälle”, mutta tämä on nähdäkseni ainoastaan kirjoitustekninen valinta, ja 2 momenttia tulee lukea samalla tavoin kuin 1 ja 3 momenttia: korvaus tulee suorittaa tekijälle.

[735] Tekijällä tarkoitetaan TekijäL:n 3, 7 ja 43 §:ssä teoksen *alkuperäistä* tekijää, siis sitä luonnollista henkilöä, joka on teoksen valmistanut – ei sitä, jolle tekijänoikeus on siirretty. Ks. Kivimäki 1948, s. 159; Haarmann 2005, s. 102; TN 1991:15, s. 7. Ks. myös luku 5.1.

[736] Ks. myös Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 623, jotka toteavat seuraavasti: ”Tekijä, muu oikeudenhaltija tai se, jolle tekijänoikeudet ovat siirtyneet, ovat oikeudenhaltijoita, joilla on oikeus vaatia ja saada lain vastaisesta teoksen käyttämisestä hyvitys.”

4 Kansainvälisen ja EU-tason asiavaltuussääntely tekijänoikeudessa sekä lähtökohdat kansalliselle tekijänoikeusasiavaltuussääntelylle

4.1 KANSAINVÄLISEN TASON ASIAVALTUUSSÄÄNTELY TEKIJÄNOIKEUDELLISISSA ASIOISSA

Tekijänoikeutta koskeva kansainvälinen sääntely-ympäristö ja normipohja sisältävät hyvin vähän asiavaltuuskysymyksiä suoraan koskevia tai näitä edes jossakin määrin sivuavia aineellisia säännöksiä.[737] Vielä harvemmin on kansainvälisistä yleissopimuksista löydettävissä säännöksiä, jotka tosiasiallisesti harmonisoisivat tietyn tahon tai ryhmän asiavaltuuden kaikissa jäsenvaltioissa. Sitä mukaa kuin kiinnostus immateriaalioikeuksien täytäntöönpanoa kohtaan on kasvanut, myös asiavaltuuskysymyksiin on alettu kansainvälisillä forumeilla kiinnittää enemmän huomiota. Kun kansainvälisellä tasolla keskustellaan tekijänoikeuksien tehokkaasta täytäntöönpanosta, ei enää voida ohittaa keskustelua asialegitimoiduista tahoista[738], ja otaksuttavaa on, että täytäntöönpanokeinojen tehostamisessa seuraava askel onkin pyrkiä entistä laajemmin harmonisoimaan ne tahot, joilla on oikeus omissa nimissään puuttua tekijänoikeuden loukkauksiin. Jäsenvaltioita sitovat yhtenäiset normit siitä, kuka tai ketkä voivat omissa nimissään ajaa tekijänoikeuden loukkauksia koskevia siviiliasioita, olisivat varmasti omiaan parantamaan tekijänoikeuden tehokasta täytäntöönpanoa kansainvälisellä tasolla. Harmonisointitehtävä on kuitenkin kaikkea muuta kuin helppo, sillä kansallisen tason ratkaisuja on lukemattomia, ja nämä ratkaisut eroavat usein toisistaan muidenkin kuin romaanis-germaanisten ja common law -oikeusjärjestelmien välillä. On siis hyvin vaikea löytää sellaista ylikansallista sääntelyratkaisua, jolla saataisiin turvattua useimpien maiden intressit.[739]

---

[737] Yleisesti terminologian osalta todettakoon, että englanninkielisessä oikeuskirjallisuudessa asiavaltuudesta käytetään kontekstista riippuen esim. seuraavia ilmauksia: ”*standing to sue*”, ”*right to sue*”, ”*right of action*”, ”*entitled to sue*” tai toisinaan latinankielistä ilmausta ”*locus standi*”.

[738] Yhtenä esimerkkinä voidaan mainita AIPPIn vuonna 2020 teettämä kansainvälisen tason selvitys ”Standing to litigate and effect on remedies”. Ks. tarkemmin AIPPI 2020.

[739] Oli kyse sitten taloudellisten tai moraalisten oikeuksien loukkaamisesta, niin eri maiden kansallisten tasojen suhtautuminen siihen, kuka tai ketkä kaikki voivat ajaa tekijänoikeuden louk-

Lisäksi yksi hidastava tekijä, kun tekijänoikeutta koskevia asiavaltuuskäytäntöjä on pyritty harmonisoimaan, on varmasti ollut tämä: kun kansainvälinen yleissopimus, esimerkiksi TRIPS-sopimus, on käsitellyt asiavaltuuskäytäntöjen harmonisointia, on asiavaltuutta koskevat normit laadittu siten, että ne samalla – siis tekijänoikeuden lisäksi – kattavat myös muut immateriaalioikeudet, kuten patentti- ja tavaramerkkioikeuden. Kun asiavaltuutta koskevat normit on pyritty laatimaan kaikki immateriaalioikeudet silmällä pitäen, on selvää, että kovin pitkälle meneviä ratkaisuja ei ole voitu tehdä, vaan on ollut tyytyminen ainoastaan minimisääntelyyn. Kuten esimerkiksi *Seuba* toteaa, ”[- -] *standing in patent law responds to different rationales and is differently regulated from, for instance, standing in trademark and copyright law”*.[740] Edellä mainituista haasteista huolimatta voidaan otaksua, että kansainvälisen tason ratkaisuja olisi ainakin jossain määrin helpompi löytää tekijänoikeuden osalta, jos sääntelyllä ei samanaikaisesti pyrittäisi ratkaisemaan myös muita immateriaalioikeuksia koskevia asiavaltuuskysymyksiä. Koska tässä esityksessä keskitytään kansalliseen oikeuteemme ja koska tarkoituksena ei ole esittää *de lege ferenda* -pohdintaa, ei kansainvälisen tason mahdollisia asiavaltuusratkaisuja pohdita syvemmin. Sanotun vuoksi seuraavassa tapahtuva tarkastelu keskittyy vain kuvaamaan jo voimassa olevan kansainvälisen sääntelykehikon.

Kun huomiota kiinnitetään aluksi Bernin yleissopimukseen, niin voidaan havaita, että sopimuksen 15 artiklalla on jossakin määrin relevanssia tekijänoikeudellisten asiavaltuuskysymysten kannalta. Kyseisessä artiklassa (Pariisissa tarkistettu teksti) todetaan seuraavaa:

> *15 artikla*
>
> 1. Jotta tässä yleissopimuksessa suojatun kirjallisen tai taiteellisen teoksen tekijää voitaisiin, ellei muuta näytetä, pitää tekijänä ja sen johdosta oikeutettuna ajamaan liittomaiden tuomioistuimissa kannetta tekijänoikeutensa loukkaamisesta, riittää, että hänen nimensä on tavanmukaisesti ilmoitettu teoksessa. Tätä kappaletta sovelletaan myös silloin, kun tuo nimi on salanimi, jos tekijän omaksuma salanimi ei jätä epäilystä hänen henkilöllisyydestään.
>
> 2. Luonnollista tai oikeushenkilöä, jonka nimi on tavanmukaisesti ilmoitettu elokuvateoksessa, pidetään, ellei muuta näytetä, teoksen tuottajana.

---

kaukseen perustuvia vaatimuksia omissa nimissään ja omaan lukuunsa, vaihtelevat merkittävästi. Samoin suhtautuminen siihen, sallitaanko usean tahon ajaa samaan loukkaukseen perustuvia päällekkäisiä vaatimuksia (joko samassa oikeudenkäynnissä tai eri oikeudenkäynneissä) omissa nimissään ja omaan lukuunsa, vaihtelevat maittain. Myös kysymys siitä, mikä merkitys (oikeusvoimavaikutus) annetaan ensimmäiselle ratkaisulle, vaihtelee maittain. Ks. yleisellä tasolla eri maiden asiavaltuusratkaisuista tekijänoikeudellisissa asioissa esim. Guibault – Hugenholtz 2002; Calame – Sterpi 2014; von Lewinski 2016; Sherrell 2018; Petillion 2019.

740 Seuba 2017, s. 27.

3. Tekijän nimettä ja muiden kuin edellä 1 kappaleessa tarkoitettujen salanimellä julkaistujen teosten osalta pidetään, ellei muuta näytetä, julkaisijaa, jonka nimi on teoksessa ilmoitettu, tekijän edustajana ja siinä ominaisuudessa oikeutettuna pitämään huolta tekijän oikeuksista ja toteuttamaan niitä. Tämän kappaleen määräysten sovellettavuus lakkaa, kun tekijä ilmaisee henkilöllisyytensä ja näyttää toteen tekijyytensä.

4. a) Sellaisten julkaisemattomien teosten osalta, joiden tekijän henkilöllisyyttä ei tiedetä, mutta jonka kuitenkin on perusteltua aihetta olettaa olevan liittomaan kansalainen, tuolla maalla on oikeus lainsäädännössään määrätä toimivaltainen viranomainen edustamaan tekijää sekä pitämään huolta hänen oikeuksistaan ja toteuttamaan niitä liittomaissa.

b) Liittomaiden, jotka antavat tämän sopimusmääräyksen mukaisen määräyksen, on tehtävä siitä pääjohtajalle kirjallinen ilmoitus, johon sisältyvät kaikki tiedot näin määrätystä viranomaisesta. Pääjohtajan tulee heti saattaa tämä ilmoitus kaikkien muiden liittomaiden tietoon.[741]

Tarkemmin analysoimatta säännöksen yksityiskohtaista sisältöä voidaan tässä yhteydessä todeta, että vaikka 15 artiklan 1 kohdassa yleisluonteisesti puhutaan siitä, että tekijä on oikeutettu ajamaan kannetta liittomaiden tuomioistuimissa tekijänoikeutensa loukkaamisesta, niin sanottu kohta ei ole varsinainen asiavaltuussäännös, vaan se koskee niin sanottua tekijäolettamaa, jota käsitellään kansallisen oikeutemme näkökulmasta jäljempänä luvussa 5.1. Sen sijaan 15 artiklan 3 kohtaa voidaan pitää tekijänoikeudellisena asiavaltuusnormina, koska siinä legitimoidaan julkaisija, ellei muuta näytetä, toimimaan tekijän edustajana (käyttämään tekijän oikeuksia ja toteuttamaan niitä) silloin kun teos on julkaistu nimettä tai kun käytetty salanimi jättää epäilyksen tekijän henkilöllisyydestä. Kuriositeettina mainittakoon, että Bernin yleissopimuksen aikaisemmissa (suomenkielisissä) versioissa puhuttiin julkaisijan sijasta kustantajasta.[742] Myös kyseistä asiavaltuusnormia tarkastellaan lähemmin kansallisen oikeutemme näkökulmasta jäljempänä luvussa 5.2.

Toisena kansainvälisen tason sääntelynä, joka jossain määrin sivuaa asiavaltuutta (ja jolla myös on merkitystä tekijänoikeuden kannalta), voidaan huomiota kiinnittää TRIPS-sopimuksen 42 artiklaan. Siinä todetaan seuraavaa:

---

[741] Bernin yleissopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta, Pariisin sopimuskirja (79/1986).

[742] Ks. esim. vuonna 1908 uusittu Bernin-sopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamiseksi (6/1928).

Artikla 42

Oikeudenmukainen ja tasapuolinen menettely

Jäsenten tulee antaa oikeudenhaltijoille 11) mahdollisuus turvautua siviilioikeudenkäyntiin tässä sopimuksessa tarkoitettujen teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanemiseksi. Vastaajalla tulee olla oikeus saada riittävän ajoissa kirjallinen haaste, jossa tiedot asiasta mukaan lukien vaatimuksen perusteet on riittävästi yksilöity. Asianosaisille tulee sallia, että riippumaton oikeudenkäyntiavustaja edustaa heitä, eikä menettely saa sisältää liian raskaita vaatimuksia pakollisesta henkilökohtaisesta läsnäolosta. Asianosaisilla tulee olla oikeus näyttää toteen vaatimuksensa ja esittää asiaan vaikuttavat todisteet. Menettelyssä tulee olla mahdollista yksilöidä ja suojella luottamuksellista tietoa, jollei se ole vastoin olemassa olevia perustuslaillisia vaatimuksia.

11) Tässä osassa termillä ”oikeudenhaltija” tarkoitetaan myös liittoja ja yhdistyksiä, joilla on lakiin perustuva oikeus ottaa nimiinsä sellaisia oikeuksia.

Artiklassa todetaan, että jäsenten tulee antaa *oikeudenhaltijoille* mahdollisuus turvautua siviilioikeudenkäyntiin sopimuksessa tarkoitettujen teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanemiseksi. Artiklaan tehdyn lisäyksen perusteella termillä ”oikeudenhaltija” tarkoitetaan varsinaisten oikeudenhaltijoiden lisäksi myös liittoja ja yhdistyksiä, joilla on lakiin perustuva oikeus ottaa nimiinsä sellaisia oikeuksia. Alaviitelisäys selventää, että oikeudenhaltija-käsitteellä ei tarkoiteta ainoastaan luonnollisia henkilöitä tai tyypillisimpiä oikeushenkilöitä, kuten yrityksiä.[743] Oikeuskirjallisuuden perusteella selvänä on pidetty, että vaikka artiklassa puhutaan ainoastaan oikeudenhaltijoista, niin olisi TRIPS-sopimuksessa esiin tuotujen oikeudenmukaisuuden ja tasapuolisuuden vaatimusten vastaista, että menettelyt olisivat ainoastaan ”todellisten” oikeudenhaltijoiden saatavilla. Tällä on ilmeisesti viitattu tilanteeseen, jossa oikeudenhaltijuus itsessään on riitainen seikka, jolloin oikeudenmukaisena ei voitaisi pitää sitä, että artiklassa tarkoitettu ”siviilioikeudenkäynti” olisi vain yhden osapuolen käytettävissä.[744] Oikeudenhaltija-käsitteellä ei kuitenkaan tarkoite-

[743] Ks. Malbon – Lawson – Davison 2014, s. 639. Oikeuskirjallisuudessa on todettu myös, että lisäyksellä (”liittoja ja yhdistyksiä”) viitataan mm. tekijänoikeuden yhteisvalvontajärjestöihin (ks. Vander 2009, s. 703). Lakiin perustuva oikeus tarkoittaa nähdäkseni sitä, että kansallisella tasolla on joko erikseen tunnustettu ”liitoille tai yhdistyksille” itsenäinen asiavaltuusasema (erillinen asiavaltuusnormi) tai tällainen taho on oikeuksien siirron myötä saanut itselleen tekijänoikeuden subjektiuden (ks. samansuuntaisesti Seuba 2017, s. 26: *”*[- -] *it is pursuant to national law that legal standing of federations and associations is determined.*”).

[744] Ks. Malbon – Lawson – Davison 2014, s. 639: ”*Civil judicial procedures would not be fair and equitable if access to courts were not given to both complainants and defendants who purport to be owners of an intellectual property right.*” Ks. myös Vander 2009, s. 704.

ta esimerkiksi lisenssinhaltijoita.[745] TRIPS-sopimus ei siten edellytä lisenssinhaltijoiden asiavaltuusasemasta erikseen säätämistä, vaan tämä on jätetty jäsenvaltioiden harkintaan.[746]

Yhteenvetona voidaan todeta, että täysin yksiselitteistä sisältöä TRIPS-sopimuksen artiklan 42 oikeudenhaltija-käsitteelle on vaikea antaa. Sopimuksessa ei oteta kantaa siihen, tarkoitetaanko oikeudenhaltijalla esimerkiksi tekijänoikeuden tilanteessa vain alkuperäistä tekijää vai esimerkiksi tahoja, joilla on tekijänoikeuden subjektius (ks. edellä luku 3.4.5).[747] Riittävänä lienee siten pidettävä, että taho väittää olevansa oikeudenhaltija sen yksinoikeuden osalta, joka on oikeudenkäynnin kohteena, ja tällöin tämä taho voi turvautua artiklassa 42 tarkoitettuun siviilioikeudenkäyntiin.[748] On kuitenkin todettava, että kaiken kaikkiaan kysymyksessä on hyvin yleisluonteinen käsite, ja kuten edellä tuotiin esille, TRIPS-sopimuksessa ei tarkemmin määritellä esimerkiksi sitä, ketä tai keitä voidaan *de facto* pitää tekijänoikeustapauksissa oikeudenhaltijana tai miten tuon oikeusaseman tulee määräytyä aineellisen lainsäädännön perusteella. Kysymyksessä ei siten nähdäkseni ole varsinainen asiavaltuussäännös. Jäsenvaltioiden tulee ”vain” varmistaa, että *oikeudenhaltijoilla* on *mahdollisuus* turvautua siviilioikeudenkäyntiin TRIPS-sopimuksessa tarkoitettujen teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanemiseksi. Toisin ilmaistuna kysymys on nähdäkseni ennemminkin siitä, että jäsenvaltioiden kansalliset lainsäädännöt eivät saa sisältää sellaisia säännöksiä, joissa oikeudenhaltijan asiavaltuusasema on jo suoraan laintasolla yleisesti suljettu pois, eikä oikeudenhaltijalla siten olisi lainkaan mahdollisuutta täytäntöönpanna oikeuksiaan. TRIPS-sopimuksella ei myöskään ole vaikutusta muiden mahdollisten asialegitimoitujen tahojen asemaan, eli jos kansallisella tasolla jonkin tietyn tahon asema on legitimoitu esimerkiksi tekijänoikeuden loukkaustilanteissa, on myös tällaisella taholla oikeus turvautua tekijänoikeuksien täytäntöönpanoon.

Ennen kuin tarkastelussa siirrytään EU-tasolle, niin tämän luvun lopuksi voidaan lyhyesti todeta, että WIPOn tekijänoikeussopimus ei sisällä asiavaltuuden näkökulmasta tarkasteltuna sellaista merkityksellistä sääntelyä, joka antaisi tässä aihetta yksityiskohtaisempaan ja syvällisempään analysointiin. Esimerkiksi oikeuksien täytäntöönpanoa koskevien määräysten (14 artikla) osalta todetaan ainoastaan seuraavaa: ”*1. Sopimuspuolet sitoutuvat toteuttamaan oikeusjärjes-*

---

[745] Vander 2009, s. 703–704.

[746] Seuba 2017, s. 26.

[747] Tällaisia tahoja voivat siis alkuperäisen tekijän lisäksi olla esim. kokonaisluovutuksen saaja, osittaisen kokonaisluovutuksen saaja ja osuuden luovutuksen saaja. Myös alkuperäisen tekijän kuoleman jälkeen oikeudet siirtyvät, ja tällaisella taholla, jolle oikeudet ovat siirtyneet, on myös oikeudenhaltijuus.

[748] Pelkkä väite ”oikeudenhaltijuudesta” ei kuitenkaan vielä takaa sitä, että väitteen esittäjä olisi myös aineellisoikeudellisesti tarkasteltuna oikea taho ja siten oikeutettu saamaan hyväksyvän ratkaisun asiassa.

telmiensä mukaisesti ne toimenpiteet, jotka ovat tarpeellisia tämän sopimuksen soveltamisen varmistamiseksi." ja "*2. Sopimuspuolten tulee varmistaa, että täytäntöönpanoon liittyvät menettelytavat ovat käytettävissä sopimuspuolten lainsäädännön mukaisesti siten, että ne mahdollistavat tehokkaat toimet tässä sopimuksessa tarkoitettujen oikeuksien loukkauksia vastaan, mukaan lukien joutuisat oikeussuojakeinot loukkausten torjumiseksi sekä myöhempien loukkausten ehkäisemiseksi.*" Kuten yllä viitattiin, näillä säännöksillä ei ole vaikutusta nyt tehtävän asiavaltuustarkastelun kannalta. WIPOn tekijänoikeussopimus ei siten lisää mitään uutta kansainvälisen tason sääntelyä asiavaltuuden osalta eikä muutoinkaan muuta oikeustilaa verrattuna Bernin yleissopimuksessa tai TRIPS-sopimuksessa lausuttuun nähden.

4.2 EU-TASON ASIAVALTUUSSÄÄNTELY TEKIJÄNOIKEUDELLISISSA ASIOISSA

4.2.1 IPRED-direktiivin 4 artikla

IPRED-direktiivin 4 artikla on tähän mennessä keskeisin EU-tason säännös, jossa on otettu kantaa tekijänoikeuden asiavaltuuskysymyksiin.[749] IPRED-direktiivin 4 artiklassa käsitellään henkilöitä[750], joilla on oikeus pyytää saman direktiivin II luvussa tarkoitettujen toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen soveltamista. Vaikka IPRED-direktiivissä yleisesti ottaen viitataan vain itse direktiivissä säädettyihin "toimenpiteisiin, menettelyihin ja oikeussuojakeinoihin", niin direktiivin 4 artikla vaikuttaa käsittävän myös kaikki ne kansallisen tason toimenpiteet, menettelyt ja oikeussuojakeinot, jotka ulottuvat direktiiviä laajemmalle.[751] Direktiiviä sovellettaessa merkitystä ei ole sillä, mikä on loukkauksen alkuperä. Esimerkiksi ratkaisun C-666/18 *IT Development* kohdassa 41 todetaan seuraavasti: "[- -] direktiivin 4 artiklassa säädetään, että kaikilla teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoilla on oikeus pyytää siinä tarkoitettujen toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen soveltamista sovellettavan lainsäädännön mukaisesti, ja mahdollisuudelle esittää tällainen pyyntö

[749] Tarkennukseksi todettakoon, että 4 artikla koskee kaikkia immateriaalioikeuksia (ks. IPRED-direktiivin 2 artikla). Po. 4 artiklassa ei siis käsitellä ainoastaan tekijänoikeutta koskevia asiavaltuuskysymyksiä. Edelleen tarkennukseksi todettakoon, että IPRED-direktiivi on luonteeltaan vähimmäis- eli minimidirektiivi. Tämä käy ilmi ao. direktiivin 2 artiklan 1 kohdasta (ks. myös HE 26/2006, s. 5). Minimidirektiivi tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että sillä säädetään EU:ssa noudatettavasta vähimmäistasosta, ts. jäsenvaltiot voivat säätää mm. immateriaalioikeudellisista asiavaltuusnormeista direktiiviä laajemmin. Tällöinkin on otettava huomioon se, ettei kansallinen sääntely saa olla ristiriidassa IPRED-direktiivin tai muun EU-oikeuden kanssa.

[750] Vaikka artiklan otsikossa puhutaan vain "henkilöistä", tällä viitataan sekä luonnollisiin henkilöihin että oikeushenkilöihin. Tämä on pääteltävissä artiklan sisällöstä.

[751] Walter – Goebel 2010, s. 1226.

ei ole asetettu mitään kyseisten oikeuksien loukkaamisen – sopimukseen liittyvään tai muuhun – alkuperään liittyviä rajoituksia."[752] On kuitenkin jo tässä yhteydessä huomautettava, että vaikka *prima facie* IPRED-direktiivin asiavaltuussääntely vaikuttaa typistyvän vain 4 artiklaan, niin unionin lainsäätäjä näyttäisi direktiivin resitaalin eli johdanto-osan perustelukappaleen 18 kohdan nojalla jättäneen takaportin eräänlaiselle EU-tason asiavaltuuskontrollille (ks. luku 4.2.2).

Toistaiseksi ei ole annettu muita tekijänoikeuden asiavaltuussääntelyä koskevia EU-tason säännöksiä, joten seuraavassa keskitytään ainoastaan 4 artiklan yksityiskohtaisempaan analysointiin. Kyseisen artiklan sisältö kuuluu kokonaisuudessaan seuraavasti:

> *4 artikla*
>
> Henkilöt, joilla on oikeus pyytää toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen soveltamista
>
> Jäsenvaltioiden on myönnettävä oikeus pyytää tässä luvussa tarkoitettujen toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen soveltamista:
> a) sovellettavan lainsäädännön mukaisesti teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoille;
> b) kaikille muille henkilöille, joilla on oikeus käyttää näitä oikeuksia, erityisesti käyttöluvan haltijoille, jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti;
> c) teollis- ja tekijänoikeuksia kollektiivisesti hallinnoiville elimille, joilla on säännönmukaisesti tunnustettu oikeus edustaa teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoita, jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti;
> d) alan edunvalvonnasta vastaaville elimille, joilla on säännönmukaisesti tunnustettu oikeus edustaa teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoita, jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti.

Yllä viitatun 4 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on siis tietyin edellytyksin myönnettävä oikeus pyytää direktiivissä säädettyjen toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen soveltamista a) teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoille, b) kaikille muille henkilöille, joilla on oikeus käyttää näitä oikeuksia, erityisesti käyttöluvan haltijoille[753], c) teollis- ja tekijänoikeuksia kollektiivisesti

---

[752] Asia C-666/18 *IT Development* ECLI:EU:C:2019:1099, kohta 41. Saman ratkaisun kohdassa 42 todetaan edelleen, että ”tietokoneohjelman tekijänoikeuden haltijan immateriaalioikeuksia koskevan lisenssisopimuksen ehdon rikkominen sisältyy direktiivissä 2004/48 tarkoitettuun käsitteeseen ’teollis- ja tekijänoikeuksien loukkaus’ ja että mainitun oikeudenhaltijan on näin ollen voitava saada kyseisessä direktiivissä säädetyt takeet”.

[753] Huomaa direktiivin suomenkielisessä tekstissä käytetty termi ”käyttöluvan” haltijat (englanninkielisessä versiossa käytetään termiä ”licensees” ja ruotsinkielisessä versiossa termiä ”licenstagare”). Nähdäkseni käyttölupa-termi on valikoitunut suomenkieliseen versioon käyttöoikeus-

hallinnoiville elimille ja d) alan edunvalvonnasta vastaaville elimille. Artiklaa koskevassa resitaalissa (18) todetaan lisäksi, että henkilöiden, joilla on oikeus pyytää näiden toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen soveltamista, ei tarvitse välttämättä olla oikeudenhaltijoita, vaan ”henkilöt” voivat olla myös tahoja, joilla on asiassa *välittömiä etuja* ja *oikeudellinen asema*[754], jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti, ja näihin tahoihin voidaan lukea myös ammattialan järjestöt, jotka hallinnoivat näitä oikeuksia tai puolustavat niitä yhteisiä ja yksittäisiä etuja, jotka ovat niiden vastuulla. Vaikka ”välittömiä etuja ja oikeudellinen asema” -ilmaus vaikuttaa *prima facie* viittaavan ainoastaan direktiivin 4 artiklan kategorioihin b–d[755], niin direktiiviä lienee luettava siten, että 4 artiklassa mainittujen tahojen lisäksi myös muilla tahoilla voi olla välittömiä etuja ja oikeudellinen asema, kun kysymys on immateriaalioikeuksien loukkaustilanteista.[756]

Artiklan 4 a alakohdan perusteella tekijänoikeuksien haltijoilla on aina oikeus saattaa – jäsenvaltioiden lainsäädännöstä riippumatta – asiansa vireille *ilman varauksia ja ehtoja*.[757] Tämä käy ilmi siitä, että artiklan b–d alakohdissa käytetään ilmaisua ”jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti”[758], ja täysin vastaavaa ilmaisua ei käytetä a alakohdassa. On huomattava, että ilmaisulla ”teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoille” tarkoitetaan tekijänoikeuden tilanteissa vain alkuperäisiä tekijöitä tai sellaisia oikeudenhaltijoita, jotka ovat perineet (alkuperäisen tekijän kuoleman vuoksi) oikeutensa alkuperäiseltä tekijältä.[759] Immateriaalioikeuksien siirron- tai luo-

---

termin sijasta siksi, että direktiivi koskee sekä teollis- että tekijänoikeuksia, ja erityisesti kotimainen teollisoikeudellinen lainsäädäntö sisältää laintasolla käyttölupa-termin suhteellisen vakiintunutta käyttöä. Ks. tältä osin myös edellä luvussa 3.4.3 käyty keskustelu käyttöoikeudesta, käyttöluvasta ja lisenssistä.

754 Käsitteitä ”välitön etu ja oikeudellinen asema” ei sen sijaan ole direktiivissä tai sen resitaalissa tarkemmin määritelty.

755 Tällainen tulkintavaihtoehto voi tulla esille siksi, että resitaalissa tehdään jako oikeudenhaltijoihin ja muihin tahoihin, ja tällöin 4 artiklan a kohdan voitaisiin ajatella viittaavan varsinaisiin oikeudenhaltijoihin ja artiklan b–d kohtien taas muihin tahoihin, joten nämä olisivat tahoja, joilla on välittömiä etuja ja oikeudellinen asema. Ks. myös Cumming – Freudenthal – Janal 2008, s. 138–139.

756 Ks. mm. Ruotsin esityöt (Prop. 2008/09:67, s. 99), joissa todetaan IPRED-direktiivin osalta seuraavaa: ”*Även vissa andra aktörer än de som nämnts ovan, framför allt panthavare och upphovsmäns efterlevande släktingar, har viss möjlighet enligt svensk rätt att ingripa mot intrång. Dessa kategorier av personer nämns inte uttryckligen i direktivet. Det generella uttalandet i skäl 18 i ingressen talar dock för att direktivet tillåter att även sådana aktörer ges möjlighet att ingripa mot intrång.*” Ks. myös Cumming – Freudenthal – Janal (2008, s. 139), jotka toteavat, että ”[--] persons to whom standing must be granted include not only those named within the Directive but also according to Recital 18, those who have a direct interest”.

757 Ks. Walter – Goebel 2010, s. 1227; Stamatoudi – Vrins 2021, s. 402.

758 Po. ilmaisuun ja sen merkityssisältöön palataan yksityiskohtaisemmin jäljempänä, kun käsitellään 4 artiklan b–d alakohtia.

759 Ks. tähän liittyvästä argumentoinnista erityisesti Stamatoudi – Vrins 2021, s. 402. Ks. samoin Walter – Goebel (2010, s. 1226), jotka toteavat: ”The term ’holders of intellectual property rights’

vutuksensaajia käsitellään sen sijaan 4 artiklan b alakohdassa.[760] Vaikka direktiivin 5 artiklassa on tekijänoikeuden osalta asetettu olettama sille, ketä on pidettävä alkuperäisenä tekijänä[761], kysymys siitä, kuka on alkuperäinen tekijä, päätetään viime kädessä sovellettavan kansallisen lainsäädännön perusteella.[762] Jäsenvaltion tulee siten taata sille, joka määritellään alkuperäiseksi tekijäksi, oikeus saada asiansa vireille IPRED-direktiivin kattamissa tilanteissa.[763] Yhteenvetona voidaan todeta, että 4 artiklan a alakohdassa tosiasiallisesti harmonisoidaan alkuperäisen tekijän asiavaltuusasema, eivätkä jäsenvaltiot siis voi lainsäädännöllä yleisesti ja pysyvästi kieltää tai sulkea pois alkuperäisen tekijän asiavaltuutta.[764] Jo tässä yhteydessä todettakoon, että 4 artiklan a alakohtaan liittyy keskeisesti myös asia C-597/19 *M.I.C.M*[765], jota käsitellään yksityiskohtaisemmin jäljempänä luvussa 7.1.2, koska vasta tuossa yhteydessä tarkastellaan *saatavan siirronsaajan* asiavaltuusasemaa.

Edellä kävi ilmi, että 4 artiklan a alakohta on jäsenmaiden kannalta pakottavaa sääntelyä. Sen sijaan 4 artiklan b–d alakohdissa mainittujen tahojen eli muiden kuin alkuperäisten tekijöiden oikeus saattaa asia vireille on erityisesti oikeuskirjallisuudessa aiheuttanut keskustelua siitä, mikä unionin lainsäätä-

---

appears to refer to *the initial right holders* in contrast to third persons who are authorized to use such rights and are dealt with in Article 4(b) of the Directive." Ks. myös Petillion – Heirwegh 2019, s. 15.

760 Kuten Stamatoudi – Vrins (2021, s. 402) toteavat 4 artiklan b alakohdan osalta: "This is a rather general term (viitaten ilmaisuun "kaikille muille henkilöille, joilla on oikeus käyttää näitä oikeuksia") aiming at encompassing licensees and successors in title. A Member State's legal system concerning transfer of rights (whole or partial), assignments, (exclusive or non-exclusive) licences or any other kind of contract or agreement for the exploitation or use of a right does not affect the operation of Article 4(b). This provision had to be drafted in such a general manner so as to accommodate the fact that disposing of IP rights by means of contract was not harmonised in the EU as well as the needs of the differing national systems."

761 Direktiivin 5 artiklassa säädetään kumottavissa olevasta olettamasta sen henkilön hyväksi, jonka nimi on tavanmukaisella tavalla ilmoitettu teoksessa tai suojatussa aineistossa. Sanotulla säännöksellä pyritään helpottamaan näiden henkilöiden täytäntöönpanomahdollisuuksia ottaen huomioon, että tekijänoikeutta saattaa olla vaikea todistaa, varsinkin jos on kyse useista teoksista. Komissio on todennut, että jäsenvaltioilla on tietty harkintavalta 5 artiklan täytäntöönpanossa ja etenkin tarkoissa säännöissä siitä, milloin ja miten tämän olettaman kumoamiseksi tarvittavat todisteet on esitettävä, sillä tämä säännös ei sisällä mitään tätä koskevia nimenomaisia sääntöjä (KOM(2017) 708, s. 27).

762 Ks. Walter – Goebel 2010, s. 1227; Stamatoudi – Vrins 2021, s. 402. Esim. tilanteessa, jossa 5 artiklassa säädetty tekijäolettama ei anna vastausta siihen, ketä on käsillä olevassa asiassa pidettävä alkuperäisenä tekijänä, tulee asia ratkaista kansallisten säännösten mukaan.

763 Kuten jäljempänä tullaan havaitsemaan, Suomessa jo pelkkä väite siitä, että kantaja-hakija on alkuperäinen tekijä, riittää saamaan aikaan sen vaikutuksen, että väitteen esittäjä saa "asian vireille" (tutkittavaksi). Sen sijaan kysymys siitä, onko väitteen esittäjä *de facto* alkuperäinen tekijä vai ei, ratkaistaan asiatutkinnassa (ks. luku 5.1).

764 Sen sijaan direktiivissä ei oteta kantaa esim. siihen kysymykseen, voivatko alkuperäinen tekijä ja eksklusiivisen lisenssin haltija keskenään sopia tuomioistuinta sitovasti, että alkuperäisellä tekijällä ei ole asiavaltuutta kolmannen loukatessa tekijänoikeutta.

765 Asia C-597/19 *M.I.C.M*. ECLI:EU:C:2021:492.

jän tarkoitus on ollut, koska a alakohdasta poiketen b–d alakohdissa käytetään ilmaisua ”*jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti*”[766]. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty useanlaisia tulkintoja siitä, minkälaisiin mahdollisiin sääntelytoimenpiteisiin b–d alakohdat jäsenvaltioita oikein velvoittavat – jos velvoittavat lainkaan.[767] Toisin sanoen jossain määrin epäselvää on ollut, tuleeko jäsenvaltioiden taata kaikille b–d alakohdissa mainituille tahoille/ryhmille itsenäinen asiavaltuusasema silloin, kun tekijänoikeutta tai muuta immateriaalioikeutta on loukattu. EUT on tavaramerkkioikeudellisessa ratkaisussaan C-521/17 *SNB-REACT*[768] käsitellyt sitä, mitä 4 artiklan c alakohtaan sisältyvällä ilmaisulla *”sovellettava lainsäädäntö*” ja toisaalta ilmaisulla ”*sen sallii*” tarkoitetaan. Tapauksessa ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin siis tiedusteli EUT:lta, onko direktiivin 2004/48 4 artiklan c alakohtaa tulkittava siten, että jäsenvaltioilla on velvollisuus tunnustaa tavaramerkinhaltijoita kollektiivisesti edustava järjestö henkilöksi, jolla on tavaramerkinhaltijoiden oikeuksien suojaamiseksi niiden loukkaamiselta oikeus pyytää omissa nimissään direktiivissä säädettyjen oikeussuojakeinojen soveltamista ja nostaa omissa nimissään tuomioistuimessa kanne tällaisten oikeuksien panemiseksi täytäntöön.

EUT lausui, että 4 artiklan c alakohtaan sisältyvällä viittauksella ”sovellettavaan lainsäädäntöön” on ensinnäkin käsitettävä tarkoitettavan IPRED-direktiivin 2 artiklan 1 kohta[769] huomioon ottaen viittausta sekä asiassa *merkitykselliseen kansalliseen lainsäädäntöön* että *tapauksen mukaan unionin lainsäädäntöön*[770]. EUT jatkoi tämän jälkeen ilmauksen ”sen sallii” merkityksen pohdintaa ja totesi, että 4 artiklan c alakohtaa ei voida tulkita siten, että siinä annettaisiin jäsenvaltioille *rajoittamaton oikeus tunnustaa* tai *olla tunnustamatta* teollis- ja tekijänoikeuksia kollektiivisesti hallinnoiville järjestöille oikeutta pyytää omissa nimissään IPRED-direktiivissä säädettyjen oikeussuojakeinojen soveltamista mainittujen oikeuksien suojaamiseksi.[771] Yhteenvetona EUT totesi, että ”kun järjestöllä, jonka vastuulla on teollis- ja tekijänoikeuksien kollektiivinen hallinnointi ja jolle on myönnetty kelpoisuus edustaa näiden oikeuksien haltijoita, yhtäältä katsotaan kansallisen lainsäädännön mukaan ole-

---

766 Sanottua ilmaisua käytetään myös resitaalin 18 kohdassa.

767 Ks. käydystä keskustelusta erityisesti Cumming – Freudenthal – Janal 2008, s. 136–147; Walter – Goebel 2010, s. 1227–1230; Stamatoudi – Vrins 2021, s. 402–404.

768 Asia C-521/17 *SNB-REACT* ECLI:EU:C:2018:639.

769 Sanotussa 2 artiklan 1 kohdassa lausutaan direktiivin soveltamisalasta seuraavaa: ”Tässä direktiivissä säädettyjä toimenpiteitä, menettelyjä ja oikeussuojakeinoja sovelletaan 3 artiklan mukaisesti kaikkiin yhteisön lainsäädännössä ja/tai kyseisen jäsenvaltion lainsäädännössä säädettyjen teollis- ja tekijänoikeuksien loukkauksiin, sanotun kuitenkaan rajoittamatta yhteisön tai jäsenvaltioiden lainsäädännössä säädettyjen tai säädettävien keinojen käyttämistä, sikäli kuin mainitut keinot ovat edullisempia oikeudenhaltijoille.”

770 Asia C-521/17 *SNB-REACT*, kohta 31.

771 Asia C-521/17 *SNB-REACT*, kohta 32.

van välittömiä etuja näiden oikeuksien puolustamisessa ja kun sillä toisaalta on kyseisen lainsäädännön mukaan oikeus esiintyä tuomioistuimessa asianosaisena, jäsenvaltioiden on tunnustettava tälle järjestölle oikeus pyytää kyseisessä direktiivissä säädettyjen toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen soveltamista ja nostaa tuomioistuimessa kanne tällaisten oikeuksien panemiseksi täytäntöön."[772]

Puheena oleva ratkaisu vahvistaa sen, että jäsenvaltioilla ei ole rajoittamatonta oikeutta tunnustaa tai olla tunnustamatta b–d alakohdissa mainittujen tahojen asiavaltuusasemaa kansallisissa lainsäädännöissään. Lausuttu seikka ei itsessään kuitenkaan kerro kovin paljon siitä, mikä on ollut unionin lainsäätäjän tahto tai mitä jäsenvaltioilta on direktiivin implementoinnissa tosiasiassa edellytetty (tai edellytetään, jos implementointi ei ole tapahtunut asianmukaisesti). Ratkaisussa lausutaan lisäksi, että "[- -] yhtäältä katsotaan *kansallisen lainsäädännön* mukaan olevan *välittömiä etuja* näiden oikeuksien puolustamisessa ja kun sillä toisaalta on *kyseisen lainsäädännön* mukaan oikeus esiintyä tuomioistuimessa asianosaisena [- -]".[773] Tämä toteamus korostaa nähdäkseni tahon välittömän edun arviointia kansallisen lain näkökulmasta, jolloin ainakin se tulkintavaihtoehto, että IPRED-direktiivillä olisi ollut tarkoitus velvoittaa jäsenvaltiot säätämään "pysyvä" itsenäinen asiavaltuusasema kaikille b–d alakohdissa mainituille tahoille, voidaan sulkea pois.[774] Toisaalta EUT:n ratkaisu vaikuttaa kokonaisuudessaan korostavan sitä, että jos tietyllä taholla on tai saattaa olla välitön etu, jäsenvaltio ei voi lainsäädännössään absoluuttisesti ja kaikkia eri tilanteita koskien sulkea tällaisen tahon asiavaltuusasemaa pois.[775] Toisin sanoen jäsenvaltioiden on taattava sellaisille tahoille, joilla on tosiasiassa välittömiä etuja asiassa, mahdollisuus saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa ilman että asian käsittely pysähtyisi täysin mielivaltaiseen asiavaltuussääntelyyn tai tuomioistuimen asiavaltuusharkintaan. Vaikuttaa siis siltä, että vaikka

---

[772] Asia C-521/17 *SNB-REACT*, kohta 34.

[773] Asia C-521/17 *SNB-REACT*, kohta 34. Ratkaisun kohdassa 39 todetaan lisäksi, että "[- -] edellyttäen että tällaisella järjestöllä katsotaan kansallisen lainsäädännön mukaan olevan välitön intressi näiden oikeuksien puolustamiseen ja että sillä on kansallisen lainsäädännön mukaan *kelpoisuus esiintyä asianosaisena* tässä tarkoituksessa [- -]". Ilmaisut "oikeus esiintyä tuomioistuimessa asianosaisena" (kohta 34) ja "kelpoisuus esiintyä asianosaisena" (kohta 39) viittaavat mitä ilmeisimmin asianosaiskelpoisuuteen (tuomion ruotsinkielisessä versiossa käytetään käsitettä "partsbehörighet"), minkä vuoksi sillä ei ole relevanssia tarkasteltaessa nyt käsillä olevaa asiavaltuuskysymystä. Ks. asianosaiskelpoisuudesta edellä luku 2.2.

[774] Ks. samoin myös Stamatoudi – Vrins 2021, s. 402–403.

[775] Ajatellaan tilannetta, jossa jäsenvaltion lainsäädännössä olisi pysyvästi suljettu pois esim. tekijänoikeusjärjestön asiavaltuusasema kaikissa tilanteissa. Tämä tarkoittaisi, että myös silloin, kun tekijänoikeusjärjestö olisi varsinainen oikeudenhaltija (s.o. kun sillä olisi tekijänoikeuden subjektius esim. kokonaisluovutuksen myötä) eli kun sillä olisi välitön intressi, ei se voisi ajaa loukkausasioita omissa nimissään kansallisessa tuomioistuimessa vain siitä syystä, että lainsäädännöllä on yleisluonteisesti suljettu pois tekijänoikeusjärjestön asiavaltuusasema. Tällainen tilanne ei olisi mitenkään kestävä.

tahon välitön etu tai intressi arvioidaan ensi sijassa jäsenvaltion kansallisen lain näkökulmasta, niin arviointia välittömän edun olemassaolosta/ei-olemassaolosta ei voida kokonaan erottaa unionin oikeudesta.[776]

Yllä esitetty tulkinta on lähellä sitä tulkintaa, jonka *Stamatoudi* ja *Vrins* esittävät todetessaan, että ”Member States are obliged to provide for the legal standing of those parties *in* principle”.[777] Jäsenvaltioiden tulee siis vähintään periaatteessa tai periaatteen tasolla (teoriassa ja käytännössä) mahdollistaa b–d alakohdissa mainituille tahoille asiavaltuusasema, jos näillä tahoilla on tai saattaa olla välitön etu tai intressi asiassa. Tämä ei siis tarkoita, että *kaikissa* loukkaustilanteissa b–d alakohdissa mainituille tahoille tulisi tunnustaa itsenäinen asiavaltuusasema, vaan tämä tarkoittaa, että jos näillä ei ole riittävää välitöntä etua, ei oikeussuojaa tarvitse antaa. Voidaan sanoa, että joustava kansallisen tason asiavaltuussääntely (esim. väitedoktriiniin ja oikeussuojan tarpeen harkintaan perustuva) täyttää IPRED-direktiivin asettamat vaatimukset helpommin (sillä tällainen malli mahdollistaa *in casu* -harkinnan ja siten yksittäistapauksen olosuhteiden huomioon ottamisen) kuin esimerkiksi sellainen sääntely, jossa jo lain tasolla on tehty pysyviä rajauksia tiettyjen tahojen asiavaltuusaseman osalta. Kansallisen tason rajoittava asiavaltuussääntely – erityisesti niissä tilanteissa, joissa sääntelyllä on riskinä sulkea pois myös välittömän edun piiriin kuuluvia tahoja – saattaa siten helposti ajautua ristiriitaan direktiivin 4 artiklan tavoitteiden kanssa, minkä vuoksi tietyntasoinen joustavuus tulisi pyrkiä säilyttämään kansallisessa asiavaltuusharkinnassa. Direktiivin 4 artikla asettaa (myös EUT:n ratkaisun C-597/19 *M.I.C.M.* perusteella) toisaalta myös toiseen suuntaan kumpuavia rajoituksia: kansallisella tasolla ei voida täysin rajoittamattomasti tunnustaa eri tahoille itsenäistä asiavaltuusasemaa.[778]

---

[776] Ks. tarkemmin luku 4.2.2.

[777] Stamatoudi – Vrins 2021, s. 402. Tämän tulkintavaihtoehdon ovat, muiden joukossa, esittäneet myös Walter – Goebel 2010, s. 1228. Stamatoudi & Vrins (2021, s. 402–403) toteavat esim. b alakohdan (”kaikille muille henkilöille, joilla on oikeus käyttää näitä oikeuksia, erityisesti käyttöluvan haltijoille”) osalta seuraavasti: ”[- -] which authorised third parties may sue (e.g. whether only exclusive or non-exclusive licensees can sue, whether the owner has to combine forces/join an action with the licensee suing or not, etc.) and the particulars of such legal standing (e.g. time limitations, before what courts they may appear, if they need a lawyer to do so, etc.) would be defined according to the law of the Member State at issue. In this case a minimum is secured according to which Member States may provide that certain licensees or assignees should be allowed to sue or may sue under certain conditions; however in no case can a Member State exclude legal standing for authorised third parties altogether since this would contradict both with the letter and the spirit of the Directive.”

[778] Toisin sanoen välittömän edun on oltava läsnä myös silloin, kun tietylle taholle – joko lainsäädännössä tai yksittäistapauksessa – aiotaan tunnustaa itsenäinen asiavaltuusasema. Ottaen kuitenkin huomioon, että jos esim. b–d alakohdissa tarkoitetuille tahoille säädetään kansallisessa laissa pysyvä, itsenäinen asiavaltuusasema, niin unionin lainsäätäjän voidaan katsoa jo lähtökohtaisesti pitäneen tätä sallittuna ja ehkäpä jopa tavoiteltavana tilana. Ks. myös julkisasiamies *Szpunarin* ratkaisuehdotus asiassa C-597/19 *M.I.C.M.*, kohta 90, jossa julkisasiamies toteaa, että ”Direktiivin 2004/48 johdanto-osan 18 perustelukappaleesta johtuu, että kyseisiin ryhmiin (julkis-

Yhteenvetona voidaan todeta, että IPRED-direktiivi ei edellytä, että jäsenvaltioiden tulisi legitimoida pysyvästi ja kaikissa tilanteissa 4 artiklan b–d alakohdissa mainittujen tahojen itsenäinen asiavaltuusasema kansallisessa sääntelyssään. Kansallisen sääntelyn näissä tilanteissa tulisi kuitenkin olla sellaista, että sanotuille tahoille on periaatteen tasolla taattava mahdollisuus saada asiansa käsiteltäväksi, jos niillä on asiassa välitön etu. Direktiivi jättää jäsenvaltioille tässä suhteessa hyvin paljon harkintavaltaa, mutta mahdollinen asiavaltuussääntely ja/tai kansallisen tuomioistuimen ratkaisu ei kuitenkaan saa olla täysin mielivaltainen. Voidaan sanoa, että direktiivin tosiasiallinen harmonisoiva vaikutus on b–d alakohtien osalta hyvin vähäistä; sillä nähdäkseni suljetaan korkeintaan hyvin yleisluonteisesti pois kaikkein räikeimmät väärinarvioinnit välittömän edun tai intressin olemassaolo/ei-olemassaolo-tilanteissa. On vaikea hahmottaa, mihin tämäntyyppisellä – eli ei tosiasiallisesti harmonisoivalla – sääntelyllä oikein on alun perin tähdätty, kun se ei juuri edistä immateriaalioikeuksien tehokasta täytäntöönpanoa tai yhdenmukaista jäsenmaiden kirjavia käytäntöjä erilaisten asialegitimoitujen ryhmien tai tahojen osalta. Komissio on tiedonannossaan todennut, että vaikka näissä säännöksissä (4 artiklan b–d alakohdat) käytetty sanamuoto viittaa siihen, että jäsenvaltioilla on tässä suhteessa harkintavaltaa, *useat jäsenvaltiot ovat säätäneet mahdollisuudesta myöntää tällaisille elimille asiavaltuus nostaa kanteita jäsentensä puolesta*.[779] Voidaan siis myös pohtia, onko unionin lainsäätäjän tarkoituksena kenties ollut, että jäsenmaita on pyritty kannustamaan säätämään b–d alakohdissa mainituille ryhmille pysyvä asiavaltuusasema ja toisaalta samalla viestiä jäsenmaille, että tulevaisuudessa kyseinen kokonaisuus tullaan *de facto* harmonisoimaan.[780]

---

asiamies viittaa c alakohdassa mainittuihin ryhmiin) kuuluvilla henkilöillä on unionin lainsäätäjän mukaan välitön etu teollis- ja tekijänoikeuksien kunnioittamisessa". Välittömän edun ("täysin rajoittamattomasti") vaatimus tässä suhteessa tarkoittaakin otaksuttavasti vain sitä, että kansallisen tason lainsäätäjä tai tuomioistuin yksittäistapauksessa ei voi täysin mielivaltaisesti hyväksyä tai tunnustaa sellaisen tahon itsenäistä asiavaltuusasemaa, jolla ei voida unionin oikeuden nojalla katsoa olevan riittävää välitöntä etua asiassa. Esimerkkinä tilanne, jossa henkilöllä ei ole minkäänlaista yhteyttä tapauksessa käsillä olevaan tekijänoikeuteen eikä hän edes väitä tällaista yhteyttä olevan olemassa, mutta kansallinen tuomioistuin tästä huolimatta tunnustaisi sanotun henkilön asiavaltuusaseman.

[779] KOM(2017) 708, s. 27. Edelleen komission (KOM(2017) 708, s. 27) mukaan tällainen sääntely vaikuttaa yleensä parantavan teollis- ja tekijänoikeuksien tehokkaan täytäntöönpanon mahdollisuuksia erityisesti siksi, että tällaiset elimet saattavat joissakin tapauksissa olla paremmassa asemassa ja paremmin resurssein varustettuja (mm. tiedonsaannin, asiantuntemuksen, henkilöresurssien ja taloudellisten resurssien suhteen) kuin itse oikeudenhaltijat saattamaan tarvittaessa vireille tosiasiallisesti ja tehokkaasti oikeudellisia menettelyjä teollis- ja tekijänoikeuksien loukkauksia vastaan, varsinkin jos oikeudenhaltijat ovat pk-yrityksiä.

[780] Sitä vaihtoehtoa, että unionin lainsäätäjän tarkoituksena on ollut viestiä jäsenmaille, että b–d alakohdissa mainittujen ryhmien asiavaltuusasema tultaisiin tulevaisuudessa harmonisoimaan, voidaan pitää epätodennäköisenä, kun otetaan huomioon IPRED-direktiivin valmisteluvaiheet. Komission alkuperäiseen ehdotukseen nimittäin sisältyi esitys siitä, että jäsenvaltioiden tulisi tunnustaa myös teollis- ja tekijänoikeuksia kollektiivisesti hallinnoiville elimille itsenäinen asia-

4.2.2 IPRED-direktiivin vaikutus kansallisiin asiavaltuusharkintoihin tekijänoikeuden loukkaustapauksissa

4.2.2.1 Välitön etu ja kansallisten prosessi- eli menettelysäännösten EU-oikeuden mukaisuus

Kuten edellisessä luvussa selvitettiin, unionin oikeuden nykytilassa tekijänoikeuden loukkausasioissa asiavaltuutettujen piiriä ei ole tosiasiassa harmonisoitu muutoin kuin alkuperäisten tekijöiden osalta.[781] IPRED-direktiivin resitaalissa (kohta 18) viitataan kuitenkin lisäksi tahoihin, joilla on asiassa välitön etu.[782] Käsitettä ”välitön etu”[783] ei direktiivissä kuitenkaan ole yksityiskohtaisemmin määritelty. Edellisessä luvussa tuotiin esille myös se, että vaikka välitön etu tai intressi arvioidaan IPRED-direktiivin 4 artiklan yhteydessä ensi sijassa kansallisen lainsäädännön näkökulmasta, sen arviointia ei voida kuitenkaan kokonaan erottaa unionin oikeudesta. Tällä toteamuksella haluttiin tuoda esiin se, että viime kädessä unionin oikeuden – erityisesti EUT:n ratkaisujen – kautta kontrolloidaan sitä, että ne tahot, joilla voidaan katsoa olevan välitön etu tai intressi asiassa, saavat IPRED-direktiivissä tarkoitettua suojaa. Vaikka välitöntä etua ei ole IPRED-direktiivissä erikseen määritelty, kyse ei ole täysin uudesta termistä tai käsitteestä unionin oikeuden alalla. Termin tosiasiallisen merkityksen selvittäminen avautuu ainakin jossain määrin, kun tutustutaan lähemmin unionin oikeuden aiempaan oikeuskäytäntöön. Otaksuttavaa

---

valtuusasema. Kuten edellä on selvitetty, tällaista asiavaltuussäännöstä ei kuitenkaan lopulliseen 4 artiklaan sisältynyt, vaan ainoastaan po. artiklan a alakohtaan sisältyy jäsenmaiden kannalta pakottavaa sääntelyä (ks. tarkemmin 4 artiklan lainsäädäntöhistoriasta ja sen vaiheista esim. Walter – Goebel 2010, s. 1225–1226). Toisaalta täysin poissuljettuna ei voida kuitenkaan pitää sitä vaihtoehtoa, että esim. c ja d alakohdissa tarkoitettujen ryhmien (teollis- ja tekijänoikeuksia kollektiivisesti hallinnoivat elimet sekä alan edunvalvonnasta vastaavat elimet) asiavaltuusasema harmonisoitaisiin tulevaisuudessa, sillä unionin tasolla on viime aikoina nähty aktiivisuutta esim. eräiden ryhmien etuja ajavien järjestöjen kanneoikeuden osalta. Edustajakannedirektiivin 2020/1828/EU myötä ns. oikeutetun yksikön (esim. kuluttajien etuja ajava järjestö tai viranomainen) tulee voida nostaa kanne kuluttajaryhmän puolesta siten, etteivät yksittäiset kuluttajat joutuisi toimimaan yksin omassa asiassaan. Edustajakannedirektiivi on merkittävästi laajempi kuin Suomessa tällä hetkellä voimassa oleva ryhmäkannelaki (444/2007), jonka nojalla vain kuluttaja-asiamies voi nostaa kanteen kuluttajista muodostuvan ryhmän puolesta. Jäsenvaltioiden on implementoitava edustajakannedirektiivi viimeistään 25.12.2022.

781 Kuten edellä tuotiin esille, myös sellaisille oikeudenhaltijoille, jotka ovat perineet (alkuperäisen tekijän kuoleman vuoksi) oikeutensa alkuperäiseltä tekijältä, on aina turvattava asiavaltuusasema.

782 ”[- -] henkilöiden, joilla on oikeus pyytää näiden toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen soveltamista, ei tarvitse välttämättä olla oikeudenhaltijoita, vaan ne voivat olla myös tahoja, joilla on asiassa välittömiä etuja ja oikeudellinen asema.”

783 Tarkennukseksi todettakoon, että resitaalin suomenkielisessä versiossa käytetään ilmausta ”välitön etu”, kun taas englannin- ja ruotsinkielisissä versioissa käytetään ilmausta ”välitön intressi” (”a direct interest” ja ”ett direkt intresse”).

onkin, että kyseinen käsite on löytänyt tiensä IPRED-direktiiviin nimenomaan aikaisemman EUT:n oikeuskäytännön myötä ja käsitteen ottamisella mukaan direktiiviin on haluttu varmistaa, että viime kädessä EUT kontrolloi – ainakin tietyssä määrin, kuten jäljempänä tullaan havaitsemaan – sitä, kenellä on ”välitön etu” immateriaalioikeudellisissa loukkausasioissa ja siten oikeus hyötyä IPRED-direktiivin takaamista oikeussuojakeinoista.

Välitön etu tai intressi -käsitteen voidaan katsoa syntyneen *Verholen*-ratkaisun[784] yhteydessä, jossa tuomioistuin ensi kertaa viittasi siihen. Tuomioistuin totesi, että henkilöihin, jotka voivat vedota direktiiviin (direktiivin 79/7/ETY säännöksiin), kuuluvat myös ne henkilöt, joilla on välitön etu asiassa.[785] *Verholen*-ratkaisu voidaan tältä osin ymmärtää siten, että oikeussuojaa eivät saa ainoastaan ne tahot, jotka on nimenomaisesti mainittu tietyssä direktiivissä, vaan myös ne tahot, joilla katsotaan olevan välitön etu direktiivin mukaisissa asioissa. Esimerkiksi julkisasiamies *Fennelly* toteaa ratkaisuehdotuksessaan asiassa C-226/97 *Lemmens*: ”Tietyiltä osin tätä (*Verholen*) tuomiota on tulkittu niin, että paitsi direktiivin henkilölliseen soveltamisalaan kuuluvien myös niiden, joilla on direktiivin säännösten soveltamisesta välitöntä etua, on voitava vedota siihen.”[786] *Verholen*-ratkaisussa lausutaan lisäksi, että vaikka jäsenvaltiot ratkaisevat kysymyksen asiavaltuudesta (ja oikeudellisesta intressistä) kansallisen lainsäädäntönsä nojalla, niin kansallisten asiavaltuusnormien ja -periaatteiden on oltava yhdenmukaisia unionin *tehokasta oikeussuojaa koskevan periaatteen* kanssa.[787] Sama toistettiin ratkaisussa C-432/05 *Unibet*, jossa tuomioistuin viittasi *Verholen*-ratkaisuun todeten, että ”[- -] vaikka lähtökohtaisesti kansallisessa lainsäädännössä on määritettävä yksityisen oikeussubjektin asiavaltuus ja oikeussuojan tarve, yhteisön oikeudessa edellytetään kuitenkin, että kansallisessa lainsäädännössä ei loukata yksilön *oikeutta tehokkaaseen oikeussuojaan*”.[788] *Unibet*-ratkaisussaan EUT siis vahvisti sen, että kansalliset tuomioistuimet ovat velvollisia tulkitsemaan (kansallisia) menettelysäännöksiä, kuten asiavaltuusnormeja ja -periaatteita, niin pitkälle kuin mahdollista, siten, että näitä säännöksiä sovelletaan tavalla, joka varmistaa tehokkaan oikeussuojan takaamisen yksityisille oikeussubjekteil-

---

[784] Yhdistetyt asiat C-87-89/90 *Verholen ym*. ECLI:EU:C:1991:314.

[785] Yhdistetyt asiat C-87-89/90 *Verholen ym*., kohdassa 23 todetaan: ”[- -] *oikeutta vedota direktiivin 79/7/ETY säännöksiin ei ole rajattu oikeussubjekteihin, jotka kuuluvat direktiivin henkilölliseen soveltamisalaan, koska ei voida sulkea pois sitä mahdollisuutta, että saattaa olla muiden henkilöiden välittömän edun mukaista varmistaa, että syrjintäkiellon periaatetta noudatetaan suojeltavien henkilöiden suhteen.*”

[786] Julkisasiamies *Fennellyn* ratkaisuehdotus asiassa C-226/97 *Lemmens*, kohta 29. Ks. myös Cumming – Freudenthal – Janal 2008, s. 139 ja 146.

[787] Ks. yhdistetyt asiat C-87-89/90 *Verholen ym*., kohta 24: ”While it is, in principle, for national law to determine an individual’s standing and legal interest in bringing proceedings, Community law nevertheless requires that the national legislation does not undermine the right to effective judicial protection.”

[788] Asia C-432/05 *Unibet*, kohta 42.

le yhteisön oikeuden perusteella kuuluvien oikeuksien osalta.[789]

Ennen kuin tarkastellaan lähemmin välitöntä etua ja sen merkitystä IPRED-direktiivin yhteydessä, on kiinnitettävä huomiota yllä viitattuun kansallisten prosessi- eli menettelysäännösten, kuten asiavaltuusnormien ja -periaatteiden, yhdenmukaisuusvaatimukseen unionin oikeuden ja erityisesti sen tehokasta oikeussuojaa koskevan periaatteen kanssa. Vaikka EU-oikeuteen ei sisälly yleistä prosessinormistoa, joka ohjaisi aineellisen unionin oikeuden soveltamista kansallisissa tuomioistuimissa, niin EU-oikeuden vaatimukset kansallisten prosessinormien soveltamiselle unionin oikeuden alaan kuuluvissa yksittäisissä ratkaisutilanteissa palautuvat vaatimuksiin (tehokkaasta) oikeussuojan saatavuudesta (*effective judicial protection*), vastaavuudesta (*the principle of equivalence*) ja tehokkuudesta (*the principle of effectiveness*).[790] Oikeussuojan saatavuutta, tehokkuutta ja vastaavuutta koskevat vaatimukset ilmaistiin jo vuonna 1976 asiassa 33/76 *Rewe*[791], ja EUT on toistanut lausumansa myös myöhemmässä oikeuskäytännössään.[792] EUT:n mukaan ”asiaa koskevan unionin sääntelyn puuttuessa kunkin jäsenvaltion on sisäisessä oikeusjärjestyksessään määritettävä toimivaltaiset tuomioistuimet ja annettava menettelysäännöt sellaisia oikeussuojakeinoja varten, joilla pyritään turvaamaan yksityisillä oikeussubjekteilla unionin oikeuden perusteella olevat oikeudet”.[793] Tätä jäsenvaltioiden prosessuaaliseksi autonomiaksi kutsuttua periaatetta rajoittavat edellä mainitut tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteet.[794] *Ojasen* mukaan puhe jäsenvaltioiden ”prosessiautonomiasta” on kuitenkin tullut yhä harhaanjohtavammaksi, ja se synnyttää helposti vain harhaanjohtavia mielikuvia siitä, että kansallinen tuomioistuin voisi ajatella ja ratkoa oikeudenkäyntimenettelyä koskevia kysymyksiä yksinomaan kansallisten prosessinormien mukaan, piittaamatta EU-oikeudesta.[795] Kansallisesta prosessiautonomiasta voitaneen nykyään puhua vain silloin, kun kysymys on sellaisista asioista, joissa ei ole lainkaan annettu EU-tason säännöksiä. Kysymys siis tällöin on eräänlaisesta jäännöstoimivallasta.[796]

---

[789] Asia C-432/05 *Unibet*, kohta 44. Ks. myös Ryall 2009, s. 92; Lenaerts – Maselis – Gutman 2014, s. 119.

[790] Ks. mm. Ojanen 2016, s. 100. EU-oikeuden soveltamista koskeva asia käsitellään siis pääsääntöisesti kansallisessa tuomioistuimessa jäsenvaltion sisäiseen oikeusjärjestykseen sisältyvien prosessisäännösten mukaisesti (ks. esim. Nenonen 2012, s. 72).

[791] Asia 33/76 *Rewe* ECLI:EU:C:1976:188.

[792] Ks. tarkemmin mm. Nenonen 2012, s. 72.

[793] Asia 33/76 *Rewe*, kohta 5. Ks. myös mm. asia C-432/05 *Unibet*, kohta 39.

[794] Käsitteen ”prosessuaalinen autonomia” lähtökohtana on se periaate, että toimivalta prosessuaalisissa kysymyksissä kuuluu jäsenvaltioille ja että EU-oikeuden soveltamista koskevissa asioissa käytettävien oikeudenkäyntimenettelyjen määrittäminen on lähtökohtaisesti jäsenvaltioiden tehtävä (Nenonen 2012, s. 75). Kansallisesta prosessiautonomiasta ks. myös Virolainen – Vuorenpää 2017, s. 95–97.

[795] Ojanen 2016, s. 100.

[796] Kun jäsenvaltioilla on prosessuaalinen toimivalta vain unionin oikeuden sääntelyn puuttuessa, termin prosessuaalinen autonomia sijasta on ehdotettu käytettäväksi termiä prosessuaalinen toi-

Yllä tuotiin esille, että kansalliseen prosessiautonomiaan kuuluville, unionioikeuden soveltamista koskeville toimivalta- ja menettelysäännöille on asetettu joitakin rajoituksia. Ensinnäkään kansallisen oikeuden menettelysäännöt eivät saa olla epäedullisempia kuin ne säännöt, jotka koskevat samankaltaisia jäsenvaltion sisäiseen oikeuteen perustuvia vaatimuksia (vastaavuusperiaate, *the principle of equivalence*[797]). Toiseksi kansallisen tason menettelysäännöillä ei saa tehdä unionin oikeusjärjestyksessä tunnustettujen oikeuksien käyttämistä käytännössä mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi (tehokkuusperiaate, *the principle of effectiveness*[798]).[799] Vastaavuus- ja tehokkuusperiaatteisiin perustuvan oikeuskäytännön ohella EUT:n oikeuskäytännössä on menettelysäännösten yhteydessä korostettu tehokasta oikeussuojaa *(effective judicial protection*) unionin oikeuden yleisenä periaatteena.[800] Sekä tehokkuusperiaatteen että tehokasta oikeussuojaa koskevan periaatteen käyttäminen EUT:n ratkaisussa oikeussuojaa koskevien vaatimusten perusteina on aiheuttanut epäselvyyttä muun ohella sen osalta, mikä on kyseisten periaatteiden välinen suhde.[801] EUT:n ratkaisun C-317-320/08 *Alassini ym*. ja siihen liittyvän julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksen perusteella vastaavuusperiaate ja tehokkuusperiaate ilmentävät tehokasta oikeussuojaa koskevaa periaatetta.[802] Tehokasta oikeussuojaa koskeva periaate voidaan siis nähdä eräänlaisena yläperiaatteena tai -käsitteenä tehokkuusperiaatteelle[803], mutta siihen sisältyvät myös muut oikeussuojan ole-

---

mivalta tai ensisijaisesti kansallinen prosessuaalinen vastuu (ks. Nenonen 2012, s. 78 ja siellä alaviitteessä 58 mainittu kirjallisuus).

797 Ks. tarkemmin ao. periaatteesta esim. Dougan 2004, s. 24–26.

798 Ks. tarkemmin ao. periaatteesta esim. Dougan 2004, s. 26–27.

799 Ks. asia 33/76 *Rewe*, kohta 5. Ks. uudemmasta oikeuskäytännöstä mm. yhdistetyt asiat C-222-225/05 *van der Weerd ym*. ECLI:EU:C:2007:318, kohta 28; asia C-432/05 *Unibet*, kohdat 39 ja 42–43; asia C-268/06 *Impact* ECLI:EU:C:2008:223, kohdat 44–46; asia C-445/06 *Danske Slagterier* ECLI:EU:C:2009:178, kohta 31; yhdistetyt asiat C-317-320/08 *Alassini ym*. ECLI:EU:C:2010:146, kohta 47. Oikeuskirjallisuuden osalta ks. esim. Lenaerts – Maselis – Gutman 2014, s. 107 ja 118–119; Ojanen 2016, s. 213; Virolainen – Vuorenpää 2017, s. 95–96.

800 Tehokasta oikeussuojaa koskevaan periaatteeseen viitattiin ensimmäisen kerran asiassa C-222/84 *Johnston* annetussa ratkaisussa tuomioistuinvalvonnan periaatteena, joka EUT:n mukaan edellyttää oikeutta tehokkaasti saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi direktiivissä säädettyjen oikeuksien loukkaaminen (ks. asia C-222/84 *Johnston* ECLI:EU:C:1986:206, kohdat 17–19).

801 Ks. tarkemmin tähän liittyvästä keskustelusta Nenonen 2012, s. 73 ja siellä alaviitteessä 31 mainittu kirjallisuus.

802 Ratkaisussa yhdistetyt asiat C-317-320/08 *Alassini ym*. tuomioistuin tarkasteli tehokkuusperiaatetta ja tehokasta oikeussuojaa koskevaa periaatetta erikseen. Se toteaa kohdassa 49, että ”[- -] vastaavuus- ja tehokkuusvaatimukset ilmentävät jäsenvaltioiden yleistä velvollisuutta varmistaa yksityisillä oikeussubjekteilla unionin oikeuden perusteella olevien oikeuksien suoja tuomioistuimissa”. Selvemmin asian ilmaisee julkisasiamies *Kokott* ratkaisuehdotuksessaan (ks. julkisasiamies *Kokottin* ratkaisuehdotus yhdistetyissä asioissa C-317-320/08 *Alassini ym.*, kohta 42) todetessaan, että ”Tuomioistuimen suorittaman yhteisön oikeuden täytäntöönpanon yhteydessä tehokkuusperiaate on tehokkaan oikeussuojan periaatteen ilmaisu”.

803 Ks. samoin Nenonen 2012, s. 75.

massaoloa edellyttävät periaatteet ja ilmentymät.[804]

Kuten muun muassa ratkaisussa C-432/05 *Unibet* todetaan, tehokasta oikeussuojaa koskeva periaate on jäsenvaltioiden yhteisestä valtiosääntöperinteestä johtuva yhteisön oikeuden yleinen periaate. Se on vahvistettu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 ja 13 artiklassa, ja se on vahvistettu uudelleen Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklassa.[805] EU:n perusoikeuskirjan 47 artiklan ensimmäisen kohdan mukaan jokaisella, jonka unionin oikeudessa taattuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava artiklassa määrättyjen edellytysten mukaisesti käytettävissään tehokkaat oikeussuojakeinot tuomioistuimessa. Perusoikeuskirjan 47 artiklan selitysten mukaan artiklan ensimmäinen kohta perustuu EIS 13 artiklaan ja toinen kohta EIS 6(1) artiklaan.[806] EIS 6(1) artiklaan sisältyy tuomioistuimeen pääsyä ja oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskeva oikeus, ja tehokkaita oikeussuojakeinoja koskeva oikeus puolestaan siis on vahvistettu EIS 13 artiklassa. Oikeusturvaa koskeva EU-perusoikeus käsittää siten oikeuden päästä tuomioistuimeen, oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin sekä oikeuden tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin. Perusoikeuskirjan 47 artiklan säännös ilmentää myös vastaavia EUT:n oikeuskäytännössä asetettuja vaatimuksia tuomioistuinvalvonnan ja tehokkaiden oikeussuojakeinojen olemassaolosta. Tuomioistuinvalvonnan merkitystä EUT:n oikeuskäytännössä on oikeusturvan perusoikeusluonteen ohella kuitenkin korostanut myös tavoite unionin oikeuden tehokkaasta toteuttamisesta.[807]

EU-oikeudessa oikeusturvavaatimuksia asettavat siten sekä tavoite unionin oikeuden (tehokkaasta) toteutumisesta että oikeussuojaa koskevan perusoikeuden turvaaminen. Nämä kaksi oikeussuojaan liittyvää elementtiä ovat yleensä yhdensuuntaisia ja kietoutuvat EUT:n ratkaisuissa toisiinsa eri asioissa erilaisin painotuksin. Vaikka tehokasta oikeussuojaa koskevan periaatteen ja tehokkuusperiaatteen käyttöyhteys näyttää olevan erilainen, lopputulokseen ei välttämättä kuitenkaan ole vaikutusta sillä, kumpaa periaatetta sovelletaan.[808] Oikeuskäytännössä tehokkaan oikeussuojan periaatteeseen vaikuttaa viitatun erityisesti sellaisissa tapauksissa, joissa on ollut kyse tuomioistuimeen pääsyn takaamisesta.[809] On kuitenkin huomattava, että kansallisten prosessisääntöjen arvioinnissa ratkaisevaa ei ole pelkästään EU-oikeuden tehokas toteutuminen, vaan myös

---

[804] Unionin oikeuteen perustuvia yksityisten oikeuksia koskeva tehokkaan oikeussuojan periaate muodostuu siis useista osatekijöistä, joihin kuuluvat mm. puolustautumisoikeudet, asianosaisten prosessuaalinen yhdenvertaisuus, oikeus saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimissa sekä oikeus saada neuvoja ja antaa toisen henkilön puolustaa ja edustaa itseään (ks. asia C-348/16 *Sacko* ECLI:EU:C:2017:591, kohdat 31 ja 32).

[805] Ks. asia C-432/05 *Unibet*, kohta 37.

[806] Euroopan unionin perusoikeuskirjan selitykset 2007/C 303/02, selitys 47 artiklaan.

[807] Nenonen 2012, s. 68.

[808] Nenonen 2012, s. 74.

[809] Engström 2009, s. 48 ja 51.

kansallisen oikeussuojajärjestelmän tehokkaan toiminnan mahdollistaminen ja kansallisessa lainsäädännössä tunnustettujen oikeuksien huomioon ottaminen.[810] Jos kansallinen prosessisääntö tekisi unionin oikeuden soveltamisen mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi, konflikti on ratkaistava punnitsemalla vastakkain kansallisen säännön taustalla olevia periaatteita ja EU-oikeuden tehokkuutta. Edellytyksenä kansallisten prosessisääntöjen perustana olevien intressien ja periaatteiden huomioon ottamiselle on kuitenkin se, että intressit ovat yhteensopivia EU:n oikeusjärjestyksen kanssa.[811] Yhteenvetona voidaan todeta, että jos kansalliset prosessisäännöt eivät ole yhdenmukaisia tehokkuusperiaatteen (ja/tai vastaavuusperiaatteen) ja/tai tehokasta oikeussuojaa koskevan periaatteen kanssa, kansallisen tuomioistuimen tulee sivuuttaa kansalliset prosessisäännöt. On toisaalta muistettava, että esimerkiksi tiettyyn direktiiviin vetoava taho ei voi asiavaltuusaseman saadakseen tukeutua EU-oikeuteen, mikäli kansallista prosessisääntelyä voidaan pitää unionin oikeuden mukaisena.[812]

4.2.2.2 Välittömän edun vaikutus kansallisiin asiavaltuusratkaisuihin

Mitä edellisessä luvussa 4.2.2.1 lausuttu sitten tarkoittaa nyt tarkasteltavana olevan IPRED-direktiivin asiavaltuusnormien ja erityisesti ”välitön etu” -käsitteen näkökulmasta? Aluksi voidaan todeta, että edellä käsitellystä *Verholen*-ratkaisusta (yhdistetyt asiat C-87-89/90 *Verholen ym.*) ei seuraa mitään sellaista, josta olisi varsinaisesti hyötyä arvioitaessa välitöntä etua koskevan käsitteen sisältöä tai merkitystä IPRED-direktiivin yhteydessä. Kuten edellä tuotiin ilmi, *Verholen*-ratkaisussa todettiin, että henkilöihin, jotka voivat vedota direktiiviin (direktiivin 79/7/ETY säännöksiin), kuuluvat myös ne henkilöt, joilla on välitön etu asiassa. Direktiiviin 79/7/ETY ei siis sellaisenaan sisältynyt erillistä mainintaa siitä, että myös henkilöt, joilla on välitön etu asiassa, kuuluisivat

---

[810] Engström 2009, s. 74. Ks. myös Nenonen 2012, s. 77. EUT:n ratkaisut asiassa C-312/93 *Peterbroeck, Van Campenhout & Cie* ECLI:EU:C:1995:437 ja yhdistetyissä asioissa C-430/93 ja C-431/93 *van Schijndel* ja *van Veen* ECLI:EU:C:1995:441 osoittavat eräänlaisen prosessuaalisen *rule of reason* -säännön luomista, joka mahdollistaa kansallisten prosessisääntöjen taustalla olevien intressien huomioon ottamisen ja punninnan suhteessa vaatimukseen unionin oikeuden tehokkaasta suojaamisesta (Engström 2009, s. 49–50). Edellä mainituissa asioissa EUT lausui (asia C-312/93 *Peterbroeck, Van Campenhout & Cie*, kohta 14; yhdistetyt asiat C-430/93 ja C-431/93 *van Schijndel* ja *van Veen*, kohta 19), että kun kyse on tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteesta, on muistettava, että ”kaikkia sellaisia tapauksia, joissa on kyse siitä, tekeekö kansallinen menettelysääntö yhteisön oikeuden soveltamisen mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi, on tarkasteltava ottaen huomioon tämän säännön merkityksen koko oikeudenkäynnin, sen kulun sekä sen erityispiirteiden kannalta eri kansallisissa oikeuselimissä. Tämän osalta on tarvittaessa syytä ottaa huomioon kansallisen tuomioistuinjärjestelmän perustana olevat periaatteet, joita ovat muun muassa puolustuksen oikeuksien suojaaminen, oikeusvarmuuden periaate sekä oikeudenkäyntimenettelyn moitteeton kulku.”

[811] Engström 2009, s. 49–50 ja 73. Ks. myös Nenonen 2012, s. 77.

[812] Ks. mm. Glavanovits – Eliantonio 2011, s. 59.

direktiivin piiriin.[813] Nyt tämä seikka on jo sellaisenaan – resitaaliin otetun maininnan kautta – vahvistettu ja rakennettu sisään IPRED-direktiiviin. Voidaan siis ajatella, että unionin lainsäätäjä on tavallaan halunnut varmistaa sen, että IPRED-direktiiviin voivat eräissä tilanteissa vedota muutkin kuin vain direktiivissä nimenomaisesti mainitut tahot, jos näillä muilla on välitön etu tai intressi loukkausta koskevassa asiassa. Tällainen lainsäätäjän tekemä ratkaisu on toisaalta ymmärrettävissä, sillä immateriaalioikeudellisissa loukkausasioissa – IPRED-direktiivihän, kuten myös sen 4 artikla, koskee yleisesti kaikkia immateriaalioikeuksia – voi olla lukemattomia tahoja, joilla saattaa olla välitön etu tai intressi loukkausasiassa. Tällöin kaikkien mahdollisten tahojen luetteleminen yleisdirektiivissä ei ole mielekästä eikä edes mahdollista, varsinkin kun otetaan huomioon, että jäsenvaltioiden ratkaisut ja painotukset eri tahojen intressien suhteen vaihtelevat merkittävästi.[814]

Edellä luvussa 4.2.1 on jo jossain määrin käsitelty välitöntä etua ja sen merkitystä IPRED-direktiivin yhteydessä. Kuten tuossa luvussa tuotiin esille, ratkaisun C-521/17 *SNB-REACT* myötä voidaan tehdä joitakin johtopäätöksiä sen suhteen, mikä merkitys unionin oikeudelle voidaan antaa, kun kansallisella tasolla ratkaistaan tekijänoikeuden asiavaltuuskysymyksiä IPRED-direktiivin alaan kuuluvissa asioissa. Vaikka välittömän edun olemassaolo/ei-olemassaolo harkitaan ensi sijassa kansallisen lainsäädännön näkökulmasta[815], täysin vapaata ja riippumatonta unionin oikeudesta tämä harkinta ei kuitenkaan ole[816]. Ratkaisun C-521/17 *SNB-REACT* kohdissa 31 ja 32 vahvistetaan se, että EUT voi eräissä tilanteissa puuttua kansallisen tason asiavaltuusratkaisuihin koskien IPRED-direktiiviä. Kohdassa 31 tämä käy ilmi siitä, että EUT toteaa käsitteen ”sovellettava lainsäädäntö” sisältävän myös unionin lainsäädännön, joskin ”vain tapauksen mukaan”. Se, mitä EUT tarkoittaa ilmauksella ”tapauksen mukaan”, pohditaan seuraavassa kappaleessa. Nähdäkseni kohdassa 32[817] lausuttua taas voidaan tulkita siten, että yleisesti ottaen jäsenvaltioille ei ole annettu 4 artiklan b–d alakohdissa tai ylipäätään IPRED-direktiivin kattamissa

---

[813] Silloin kun direktiivi ei sisällä erillistä mainintaa muista sellaisista tahoista, joilla voi olla välittömän edun perusteella oikeus turvautua direktiiviin takaamiin oikeuksiin, niin *Verholen*-ratkaisun (yhdistetyt asiat C-87-89/90 *Verholen ym.*) perusteella voidaan todeta, että arvioinnissa siitä, onko taholla välitön etu tietyn direktiivin mukaisessa asiassa, on otettava huomioon käsillä olevan direktiivin sanamuoto, sanotun direktiivin tavoite ja yksittäistapauksen olosuhteet (ks. Ryall 2009, s. 92).

[814] Toisessa jäsenvaltiossa tietyllä taholla voidaan katsoa olevan välitön etu, kun taas toisessa jäsenvaltiossa sama taho voi jäädä vaille suojaa, kun tällä ei katsota olevan välitöntä etua asiassa.

[815] Asia C-521/17 *SNB-REACT*, kohdat 34 ja 35.

[816] Asia C-521/17 *SNB-REACT*, kohdat 31 ja 32.

[817] Kohdassa 32 EUT toteaa, että ”4 artiklan c alakohtaa ei voida tulkita siten, että siinä annettaisiin jäsenvaltioille rajoittamaton oikeus tunnustaa tai olla tunnustamatta teollis- ja tekijänoikeuksia kollektiivisesti hallinnoiville järjestöille oikeutta pyytää omissa nimissään IPRED-direktiivissä säädettyjen oikeussuojakeinojen soveltamista mainittujen oikeuksien suojaamiseksi”.

tilanteissa[818] rajoittamatonta oikeutta tunnustaa tai olla tunnustamatta välittömän edun omaavan tahon asiavaltuusasemaa. Yhteenvetona voidaan todeta, että EUT vaikuttaa kuitenkin suhtautuvan tietyllä varovaisuudella siihen, että kansallisen tason asiavaltuusratkaisuja kyseenalaistettaisiin tai että välittömän edun olemassaoloa/ei-olemassaoloa ainakaan lähtökohtaisesti arvioitaisiin EU-tasolla eri tavalla kuin kansallisella tasolla.[819]

Yllä lausutusta huolimatta EUT:n ratkaisusta voitaneen päätellä, että IPRED-direktiiviin on rakennettu sisään eräänlainen turvamekanismi siitä, että jos EUT arvioisi taholla olevan riittävän vahva etu tai intressi, niin suojaa olisi annettava kansallisesta lainsäädännöstä tai kansallisen tuomioistuimen kielteisestä asiavaltuusratkaisusta riippumatta. EUT:n käsitys välittömän edun olemassaolosta/ei-olemassaolosta voi siis syrjäyttää kansallisen tason näkemykset välittömän edun tai intressin olemassaolosta/ei-olemassaolosta. Viime kädessä unionin oikeuden kautta siis kontrolloidaan, että ne tahot, joilla voidaan katsoa olevan välitön etu tai intressi asiassa, saavat IPRED-direktiivissä tunnustettua suojaa.[820] Mutta kuten todettiin, EUT:lla ei vaikuta lähtökohtaisesti olevan ambitioita lähteä haastamaan kansallisen tason ratkaisuja välittömän edun olemassaolosta/ei-olemassaolosta. Tähän viittaa erityisesti se, että EUT painottaa harkinnan lähtökohtana kansallista oikeutta ja unionin oikeudella on ”vain” tapauskohtaista merkitystä. Tapauskohtaisuus viittaa nähdäkseni siihen, että unionin oikeuden voidaan katsoa asettavan jonkinlaiset rajat sille, milloin välitön etu on tai ei ole käsillä – joskin nämä rajat ainakin toistaiseksi ovat epäselvät. Kansallisella tasolla tapahtuva harkinta siitä, kenellä tai keillä on välitön etu loukkaustilanteissa, vaikuttaa EUT:n ratkaisun perusteella siten olevan suhteellisen vapaata. Mielivaltaisia kansallisella tasolla tapahtuvat ratkaisut kuitenkaan eivät saa olla, eivätkä ne myöskään saa liikaa erkaantua sellaisista tapauksista tai tilanteista, joissa unionin lainsäätäjän voidaan olettaa tarkoittaneen välittömän edun olevan tai olleen käsillä.

Edellä luvussa 2.7 on käsitelty oikeussuojan tarvetta ja sen yhteyttä asiavaltuuteen. Tuossa yhteydessä on keskusteltu siitä, että tahon oikeudellisen intressin vahvuus voi vaihdella merkittävästikin; toisinaan oikeudellisen intressin olemassaolo on hyvin selvä asia, toisinaan taas se voi jäädä liian etäiseksi,

---

[818] Tällä viittaan siihen, että direktiivin nojalla suojaa saavat kaikki tahot, joilla on välitön etu direktiivin tilanteissa.

[819] Toisaalta EUT:n voidaan ajatella ratkaisussa C-521/17 *SNB-REACT* viestivän jäsenmaille, että jos tahon suhde tiettyyn immateriaalioikeuteen on sellainen, että sille tulisi kansallisesta lainsäädännöstä huolimatta tunnustaa itsenäinen asiavaltuusasema (sillä on riittävä välitön etu), niin IPRED-direktiivi mahdollistaa tällaisen tulkinnan ja kansallisten ratkaisujen ohittamisen.

[820] Poissuljettuna ei siis voida pitää tilannetta, jossa kansallinen lainsäätäjä tai tuomioistuin yksittäistapauksessa on tehnyt esim. arvion, jonka mukaan tietyllä taholla ei voida katsoa olevan välitöntä etua loukkausasiassa ja siten oikeutta hyötyä direktiivin mukaisista oikeussuojakeinoista, mutta EUT katsoisi, että unionin oikeuden mukaan välitön etu on ollut käsillä.

hypoteettiseksi tai sitä ei ole lainkaan. Nähdäkseni välittömän edun olemassaoloa voidaan – ainakin Suomessa – arvioida vastaavalla tavalla. Voidaan sanoa, että välittömän edun olemassaolon/ei-olemassaolon harkinnassa on siten kyse eräänlaisesta EU-tason oikeussuojan tarpeen harkinnasta, ja tämä harkinta voi myös *in casu* vaikuttaa kansallisiin asiavaltuusratkaisuihin. Välittömän edun vahvuus voi siis vaihdella tapauskohtaisesti. Riittävän oikeussuojan tarpeen – ja siten myös välittömän edun – harkinta saattaa joskus olla hyvinkin vaikeaa (ns. rajatapaukset), ja tällöin kysymys on pitkälti yksittäistapauksessa käsillä olevista olosuhteista sekä *pro et contra* -punninnasta.[821] Unionin lainsäätäjän tarkoituksena tuskin on ollut mahdollistaa EUT:n puuttuminen tällaisiin rajatapauksiin ja siten mahdollisuuteen kaikissa tilanteissa muokata kansallisen tason asiavaltuusratkaisuja, vaan kysymys on ennemminkin siitä, että on pyritty sulkemaan pois ääripään tapaukset eli sellaiset tilanteet, joissa ei voida katsoa olevan juurikaan epäilystä siitä, että kantajan tai hakijan välitön etu on läsnä tai että sitä ei ole ollenkaan. Myös EUT:n ratkaisun C-521/17 *SNB-REACT* perusteella vaikuttaa siltä, että rajatapaukset on useimmiten jätetty yksinomaan kansallisella tasolla ratkaistaviksi. On kuitenkin todettava, että unionioikeuden nykytilassa ei ole mahdollista tyhjentävästi päätellä, miten laajaksi EUT:n valta harkita välittömän edun olemassaoloa on tarkoitettu suhteessa kansallisiin ratkaisuihin, ja tilanteeseen saadaankin selvyys vain osoittamalla EUT:lle asiaa koskevia ennakkoratkaisupyyntöjä.[822]

EUT:n ratkaisun perusteella jää epäselväksi, onko unioniin mahdollisesti myöhemmin syntymässä oikeuskäytännön myötä harmonisointeja sen osalta, minkälaisilla tahoilla voidaan katsoa olevan välitön etu siinä merkityksessä, että näille tahoille on annettava suojaa kansallisesta lainsäädännöstä huolimatta, vai jäävätkö tällaiset mahdolliset ratkaisut lähinnä *in casu* -ratkaisuiksi, joilla ei juuri ole yleistettävyyttä.[823] Epäselvää on myös se, tarkastelisiko EUT tällaisessa tilanteessa välitöntä etua ainoastaan asiassa mukana olevan jäsenmaan asiavaltuusratkaisujen kautta vai useiden jäsenmaiden asiavaltuusratkaisukäytäntöjen kautta ja sitten kehittäisi oman, unionintasoisen tarkastelutavan.[824]

---

[821] Kuten oikeussuojan tarvetta harkittaessa, myös välitöntä etua harkittaessa tulee ottaa huomioon jutussa aktualisoituvat perusoikeudet, esim. PL 15 §:n omaisuuden suoja ja sitä vastaava Euroopan unionin perusoikeuskirjan 17 artikla. Ks. esim. KKO:n ennakkoratkaisupyyntö S2019/486, kohta 15, jossa viitataan Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklan (oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen) lisäksi perusoikeuskirjan 17 artiklaan (omistusoikeus).

[822] Ks. tästä esimerkkinä KKO:n ennakkoratkaisupyyntö S2019/486.

[823] Kun otetaan huomioon, että IPRED-direktiivin implementoinnista on jo yli 15 vuotta eivätkä nämä kysymykset ole lainkaan nousseet esille EUT:n ratkaisukäytännössä, voidaan todennäköisempänä pitää, että eri tahojen asiavaltuusasemien harmonisointi – jos se ylipäätään on tapahtuakseen – tapahtunee todennäköisemmin uuden direktiivin kuin EUT:n ratkaisukäytännön kautta.

[824] Kuten edellä todettiin, EUT:n ratkaisukäytännön myötä on syntynyt esim. eurooppalainen

Oletettavana voidaan ainakin pitää sitä, että välitöntä etua tulee arvioida immateriaalioikeuskohtaisesti: tekijänoikeudellisilla asiavaltuusratkaisuilla on eri perusteet kuin esimerkiksi patenttioikeudellisilla asiavaltuusratkaisuilla.[825] Tässä yhteydessä ei kuitenkaan ole mielekästä pyrkiä ennustamaan, minkälaisia seikkoja EUT mahdollisesti ottaisi huomioon välitöntä etua harkitessaan, joten tältä osin tyydytään viittaamaan ainoastaan siihen, että esimerkiksi Suomessa välittömän edun olemassaoloa/ei-olemassaoloa tulisi lähestyä kansallisesta oikeudesta käsin; huomioon tulisi ottaa kansalliset normit ja ratkaisut asialegitimoiduista tahoista tekijänoikeudellisissa loukkaustilanteissa ja tarpeen mukaan pohtia oikeussuojan tarvetta asiavaltuutta laajentavana argumenttina. Toisaalta mikään ei estä kantaja-hakijoita testaamasta kansallisten asiavaltuusratkaisujen EU-oikeuden mukaisuutta vetoamalla välittömään etuun ja pyytämällä kansallista tuomioistuinta esittämään asiasta ennakkoratkaisupyynnön EUT:lle. Ottaen kuitenkin huomioon välitön etu -käsitteen yleisen ja sisällöllisen epämääräisyyden ja käsitteen merkityksen todellisen vaikutuksen kyseenalaisuuden suhteessa kansallisiin asiavaltuusratkaisuihin, kansalliset tuomioistuimet voinevat perustellusti päätyä katsomaan, että rajoittava asiavaltuustulkinta on unionin tehokkuusperiaatteen mukainen, ja kieltäytyä esittämästä ennakkoratkaisupyyntöä. Oletettavaa onkin, että kansalliset tuomioistuimet suhtautuvat ennakkoratkaisupyyntöjen tekemiseen vastahakoisesti: ”*National courts may be especially reluctant to refer questions concerning locus standi for fear of losing an element of control over the fundamental question of who has access to the courts*.”[826]

Yhteenvetona edellä käydystä keskustelusta voidaan todeta, että vaikka asiavaltuusharkinta tapahtuu IPRED-direktiivin tilanteissa ensi sijassa kansallisten prosessioppien ja -normien perusteella, harkinta ei ole täysin riippumatonta unionin oikeudesta. On kuitenkin epäselvää, missä määrin direktiivin resitaalissa mainittu ”välitön etu” vaikuttaa kansallisten prosessioppien ja -normien tulkintaan ja kuinka pitkälle EUT voi puuttua kansallisen tason asiavaltuusratkaisuihin ainoastaan tukeutumalla välittömän edun tulkintaan, sillä välitön etu -käsitteen sisältö on hyvin tulkinnanvarainen ja avoin. Vallitsevassa oikeustilassa voidaan kuitenkin perustellusti lähteä siitä, että asiavaltuutettujen piiri määritetään tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa edelleen kansallisten menettelysääntöjen pohjalta, mutta toisaalta epäselvä tilaa avaa kantaja-hakijoille keinon koetella kansallisten ratkaisujen pysyvyyttä EUT:ssa. Tilanteissa, joissa kantaja-hakijan asiavaltuusasema on kansallisella tasolla – alemmissa oikeusasteissa – evätty, kantaja-hakijoiden tulisi vedota siihen, että niillä on välitön etu IPRED-direktiivin tarkoittamassa merkityksessä, ja esittää argumentteja sil-

”teoksen omaperäisyys” -käsite.

[825] Ks. myös Seuba 2017, s. 27.

[826] Ryall 2009, s. 93.

le, miksi välitön etu on käsillä. Lisäksi kantaja-hakijan tulisi vedota sekä tehokkuusperiaatteeseen että tehokasta oikeussuojaa koskevaan periaatteeseen (perusoikeuskirjan 47 artiklaan) ja esittää, että kansallinen asiavaltuusratkaisu ja tulkinta välittömästä edusta ovat unionin oikeuden vastaisia, mikä tekee unionin oikeuden soveltamisen mahdottomaksi ja estää kantaja-hakijaa saamasta tehokasta oikeussuojaa IPRED-direktiivin tarkoittamissa asioissa. Kansallisen tuomioistuimen taas tulisi ratkaisussaan erityisesti perustella sitä, miksi kansallista prosessisääntelyä ja tehtyä asiavaltuusratkaisua voidaan pitää unionin oikeuden mukaisena ja miksi epäävä ratkaisu on kansallisen oikeussuojajärjestelmän tehokkaan toiminnan kannalta välttämätön.[827]

4.3 KOTIMAISEN LAINSÄÄDÄNNÖN ASETTAMAT LÄHTÖKOHDAT ASIAVALTUUDELLE TEKIJÄNOIKEUDELLISISSA LOUKKAUSASIOISSA

Kotimainen lainsäätäjä totesi IPRED-direktiivin implementoinnin yhteydessä direktiivin 4 artiklan osalta, että voimassa oleva kansallinen lainsäädäntö täyttää kyseisen artiklan asettamat vaatimukset, eikä lisäsääntelyyn tai muutoksiin näiltä osin katsottu olevan tarvetta.[828] Hallituksen esityksessä todetaan, että ”asianosaisten prosessuaalinen asema immateriaalioikeudellisissa asioissa määräytyy yleisten prosessioikeudellisten periaatteiden mukaan” ja että ”yksinoikeuden haltijoilla ja käyttöluvan haltijoilla on asiavaltuuden määräytymistä koskevien periaatteiden nojalla oikeus saada yksinoikeutta koskeva asia vireille ja pyytää turvaamistoimien soveltamista”.[829] Hallituksen esityksessä todetaan

---

[827] Harkinnassa voidaan myös kiinnittää huomiota siihen, että asiavaltuutettujen piirin laajentaminen kansallista ratkaisua pidemmälle saattaisi johtaa vastapuolen kannalta kohtuuttomiin ja ennakoimattomiin vaikutuksiin, ja siihen (jos ratkaisulla on merkitystä muissakin vastaavissa tapauksissa), että asiavaltuuspiirin laajentaminen saattaa ylikuormittaa kansallisia tuomioistuimia, koska se lisäisi sekä aiheellisten että aiheettomien kanteiden ja/tai hakemusasioiden määrää.

[828] Ks. HE 26/2006 vp, s. 7. Tässä yhteydessä todettakoon, että lainsäätäjän arviota voidaan edellistä 4 lukua vasten pitää oikeana.

[829] HE 26/2006 vp, s. 7. Yksinoikeuden haltijoiden ja käyttöluvan haltijoiden prosessuaalisen aseman osalta hallituksen esityksessä (HE 26/2006 vp, s. 7) viitataan esimerkinomaisesti patenttilain, mallioikeuslain ja tavaramerkkilain säännöksiin, mutta tekijänoikeuden osalta ei tässä yhteydessä mainita mitään. On ymmärrettävää, että hallituksen esityksessä puhutaan yleisellä tasolla yksinoikeuden haltijoiden ja käyttöluvan haltijoiden prosessuaalisesta asemasta ja asiavaltuudesta, kun tarkoituksena on ollut yleisluonteisesti lausua eri immateriaalioikeuksista. Tältä osin ei kuitenkaan voida tehdä mitään johtopäätöksiä esim. sen suhteen, kuinka tekijänoikeudessa suhtaudutaan ”yksinoikeuden haltijoiden ja käyttöluvan haltijoiden” prosessuaaliseen asemaan tai asiavaltuuteen.

myös, että ”kollektiivijärjestöjen ja muiden oikeudenhaltijoiden etuja valvovien järjestöjen prosessuaalinen asema määräytyy samoin yleisten prosessioikeudellisten periaatteiden mukaan. Voimassa olevassa lainsäädännössä on vain harvoja erityisiä asianosaisjärjestelyjä, joiden nojalla asialegitimaatio tai vireillepanovalta on riidanalaisen oikeussuhteen ulkopuolisella subjektilla. Näin ollen kollektiivijärjestöt ja muiden oikeudenhaltijoiden etuja valvovat järjestöt eivät lähtökohtaisesti ole asianosaisia teollis- ja tekijänoikeutta koskevissa asioissa, mutta oikeudenhaltija voi valtuuttaa järjestön toimimaan asiamiehenä puolestaan.” Vielä hallituksen esityksessä todetaan, että ”teollis- ja tekijänoikeuden noudattamisen varmistamista koskevat asiat kuuluvat asianosaisten määräysvallan piiriin (dispositiivinen asia) eikä niiden käsittelyyn liity sellaista riittävää julkista intressiä, joka antaisi perusteet poikkeuksellisiin asianosaisjärjestelyihin”.[830]

IPRED-direktiivin implementointi ei siten aiheuttanut muutoksia kansalliseen oikeustilaamme tai muutenkaan muuttanut lainsäätäjän suhtautumista immateriaalioikeudellisia asioita koskeviin asiavaltuuskysymyksiin. Kuten luvussa 4.2 on esitetty, täysin poissuljettuna ei kuitenkaan voida pitää sitä, että IPRED-direktiivin myötä myös EUT:n ratkaisuilla voi olla vaikutusta kansallisiin asiavaltuusratkaisuihin ja -harkintoihin. Kuten tutkimuksen alkupuolella todettiin, kansallinen tekijänoikeuslakimme ei itsessään sisällä mitään yleissäännöstä prosessuaalisesta asiavaltuudesta, vaan, kuten hallituksen esityksessäkin todetaan, asianosaisten prosessuaalinen asema immateriaalioikeudellisissa asioissa ja näin ollen myös tekijänoikeudessa määräytyy yleisten prosessioikeudellisten periaatteiden mukaan. Tekijänoikeuden ollessa varallisuusoikeus tarkoittaa yllä lausuttu ennen kaikkea sitä, että tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa sovelletaan edellä käsiteltyä väitedoktriinia (ks. edellä luku 2.3.2)[831], jollei laista ole löydettävissä erillistä asiavaltuusnormia, joka osoittaa, että prosessuaalinen asiavaltuus ratkeaa tai ratkaistaan muun kuin väitedoktriinin nojalla.[832] Vaikka tekijänoikeuslaki ei sisällä mitään yleistä asiavaltuussäännöstä, se kuitenkin sisältää joitakin yksittäisiä asiavaltuusnormeja, joiden soveltuessa kantajan tai hakijan prosessuaalinen asiavaltuus ei ratkea väitedoktriinin nojalla. Erillisistä asiavaltuusnormeista, joita käsitellään jäljempänä, huolimatta on kuitenkin jo tässä yhteydessä korostettava, että suurimmassa osassa tekijänoikeuden loukkaustapauksista kantajan tai hakijan prosessuaa-

---

[830] HE 26/2006 vp, s. 7.

[831] Ruotsin osalta väitedoktriinin soveltumisesta immateriaalioikeudellisiin asioihin, ks. esim. Westberg 2004, s. 289–293; Bengtsson – Lyxell 2006, s. 54; Prop. 2008/09:67, s. 92; Rosén 2006, s. 309.

[832] Jos on säädetty asiaa tai oikeussuhdetta koskeva erillinen asiavaltuusnormi, siis jos asiavaltuus on lainsäädännössä nimenomaisesti järjestetty normaalista poikkeavalla tavalla, niin pelkästään väitedoktriinin perusteella prosessuaalista asiavaltuutta ei voi syntyä, vaan on tarkasteltava po. asiavaltuusnormin sisältöä.

linen asiavaltuus kuitenkin ratkeaa väitedoktriinin perusteella eli kantajan tai hakijan esittämän väitteen nojalla.[833]

Yhteenvetona ja johdannoksi myöhempien lukujen tarkastelulle voidaan todeta seuraavaa. Väitedoktriinin soveltuessa prosessuaalisen asiavaltuuden syntymiseksi kantajan tai hakijan on siis väitettävä, että vastaaja tai muu taho[834] loukkaa tai on loukannut hänelle kuuluvaa oikeutta tai intressiä, eli että tekijänoikeuden loukkauksesta on aiheutunut juuri kantajalle tai hakijalle vahinkoa tai muu oikeudenmenetys. Sellaisia henkilöitä tai tahoja, joiden oikeuksia tai intressejä tekijänoikeuden loukkaus voi loukata, voi olla useita – esimerkiksi alkuperäinen tekijä, jälkiperäisteoksen luoja, yhteisteoksen luoja, yhteisomistaja tai vaikkapa oikeuksien siirronsaaja (kokonaisluovutuksen saaja, osittaisen kokonaisluovutuksen saaja tai osittaisluovutuksen saaja). Jo tästä syystä on ymmärrettävää, miksi tekijänoikeuslaki ei määrittele sitä henkilö- tai intressipiiriä, joka on oikeutettu saattamaan tekijänoikeuden loukkausta koskevan siviili- tai hakemusprosessin vireille tai joka on oikeutettu saamaan hyväksyvän ratkaisun tällaisessa asiassa. Koska tekijänoikeudellisissa siviili- tai hakemusasioissa kantajan tai hakijan prosessuaalinen asiavaltuus syntyy pääasiassa väitedoktriinin nojalla, ei kantajan tai hakijan tarvitse millään tavalla osoittaa tai näyttää esittämänsä väitteen paikkansapitävyyttä, jotta kantaja tai hakija saisi asian ja väitteen sisällön tutkittavaksi. Mikäli kantaja tai hakija täyttää väitedoktriinin asettamat edellytykset, etenee asia useimmiten asiatutkintaan, ellei asiatutkinnan esteeksi asetu muu prosessinedellytyksen puute, esimerkiksi puuttuva oikeussuojan tarve. Prosessuaalisen asiavaltuuden yhteydessä ei siis vielä arvioida sitä, onko kantajalla tai hakijalla tosiasiallisesti väittämäänsä oikeutta tai intressiä (materiaalista asiavaltuutta).[835]

Kuten edellä luvussa 2 on selvitetty, kysymys siitä, onko kantaja tai hakija aineellisoikeudellisesti oikea taho esittämään vaatimuksia tutkittavana olevassa asiassa, liittyy materiaaliseen asiavaltuuteen. Materiaalisessa asiavaltuudessa pyritään selvittämään, onko kantaja tai hakija väittämänsä tavoin materiaalisen

---

[833] Tarkennukseksi on todettava, että myöskään hakemusasioiden osalta OK 8 luvussa ei ole yleisiä säännöksiä siitä, kuka saa panna vireille hakemusasian (ns. hakija- tai hakemislegitimaatio), ja mikäli aineellisessa lainsäädännössä ei ole erillisiä säännöksiä prosessuaalisesta asiavaltuudesta, noudatetaan myös hakemusasiassa yleisiä prosessioikeudellisia periaatteita (ks. tarkemmin luku 8.2.2.1).

[834] ”Muu taho” viittaa tässä lähinnä tilanteisiin, joissa varsinainen loukkaaja ei itse voi osallistua oikeudenkäyntiin siitä syystä, että hän on jäänyt tuntemattomaksi (ks. erityisesti luku 8.2.2).

[835] Väitedoktriinin soveltuessa prosessuaalisen asiavaltuuden yhteydessä ei siis vielä arvioida, onko kantajalla tai hakijalla tosiasiallisesti hänen väittämäänsä oikeutta tai intressiä (materiaalista asiavaltuutta). Mikäli kantajan tai hakijan esittämässä itse väitteessä esiintyy puutteita – esim. asian vireillepanija ei edes väitä oikeuden kuuluvan itselleen (eli juuri hänelle kuuluvaa oikeutta on loukattu) tai muuten voidaan varmuudella todeta, ettei kantajalla tai hakijalla ole tosiasiallista oikeussuojan tarvetta – on kanne tai hakemus mahdollista jättää tutkimatta joko puuttuvan prosessuaalisen asiavaltuuden tai puuttuvan oikeussuojan tarpeen perusteella.

vaateen tosiasiallinen haltija, tai kuka on tietyssä oikeussuhteessa oikeutettu esittämään vaatimuksia. Materiaalinen asiavaltuus on siis oma aineellis-yksityisoikeudellinen kysymyksensä, jonka perusteella päätetään, hyväksytäänkö vai hylätäänkö kanne tai hakemus (kokonaan tai osittain), eikä materiaalista asiavaltuutta tule myöskään tekijänoikeudellisissa asioissa sekoittaa prosessuaalisen asiavaltuuskysymyksen ratkaisemiseen. Tästä huolimatta esimerkiksi markkinaoikeus vaikuttaa säännönmukaisesti hahmottavan tekijänoikeudellisissa loukkaustapauksissa prosessuaalisen ja materiaalisen asiavaltuuskysymyksen yhtenä ja samana kysymyksenä, minkä seurauksena – mikäli se katsoo materiaalisen asiavaltuuden puuttuvan – se on jättänyt kanteen tai hakemuksen tutkimatta.[836] Kuten tässä tutkimuksessa jo aiemmin on useaan otteeseen painotettu, materiaalisen asiavaltuuden puuttuessa kannetta tai hakemusta ei tule jättää tutkimatta, vaan se tulee hylätä siltä osin kuin puute todetaan. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan vielä lähemmin tarkastella tekijänoikeuden materiaaliseen asiavaltuuteen liittyviä kysymyksiä, vaan niitä käsitellään luvuissa 5, 6, 7 ja erityisesti luvussa 8.

[836] Todettakoon selvyyden vuoksi, että markkinaoikeus ei käytä käsitettä ”materiaalinen asiavaltuus” tai muutakaan siihen rinnastuvaa käsitettä, vaan se on tutkimissani tapauksissa sisällyttänyt asiavaltuustarkasteluissaan tässä tutkimuksessa esitetyt, materiaaliseen asiavaltuuden piiriin kuuluvat kysymykset prosessuaalisen asiavaltuuden ja sitä koskevan tarkastelun alle.

5 Tekijänoikeus ja asiavaltuus: oikeudet eivät ole siirtyneet eikä asiavaltuudesta ole sovittu

5.1 ALKUPERÄISEN TEKIJÄN ASIAVALTUUS

Tekijä on tekijänoikeuslainsäädännön keskeisimpiä käsitteitä. Tekijä eli tekijänoikeuden subjekti on se luonnollinen henkilö, joka tekee eli luo tekijänoikeussuojaa nauttivan teoksen, koska tekijänoikeuslainsäädäntömme (TekijäL 1 §) mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on teokseen tekijänoikeus.[837] Tästä tekijänoikeuden suojaaman kohteen haltijasta käytetään siis laissa nimitystä tekijä.[838] On kuitenkin huomattava, että TekijäL:ssa käytetään – eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta[839] – sanaa tekijä sekä siitä, joka on luonut teoksen, että siitä, jolle tekijänoikeus tai sen osa on siirtynyt. Samoin termit oikeudenhaltija tai tekijänoikeuden haltija voivat yhtä hyvin tarkoittaa alkuperäistä teoksen luojaa kuin myös sitä, jolle hänen oikeutensa on siirretty tai siirtynyt.[840] Tekijänoikeuksien alkuperäiseksi tekijäksi/oikeudenhaltijaksi kutsutaan ainoastaan sitä luonnollista henkilöä, joka on luonut teoksen.[841]

---

[837] Teoksen luominen ei ole oikeustoimi eli tahdonilmaisu, jolla tekijä tulisi tavoin tai toisin sidotuksi, eikä tekijällisyys edellytä oikeustoimikelpoisuutta (ks. Kivimäki 1948, s. 136). Tekijänoikeuden syntyminen ei myöskään edellytä rekisteröintiä tai muita erityisiä toimia. Vrt. teollisoikeudet, jotka syntyvät yleensä rekisteröinnin kautta, joskin esim. tavaramerkkioikeus saattaa syntyä myös vakiinnuttamisen kautta. Tekijänoikeus siis syntyy ilman minkäänlaista rekisteröintiä; teoksen luominen on tässä suhteessa ainoa relevantti tosiasia (Godenhielm 1985, s. 50).

[838] Tekijänoikeuslaki tunnistaa myös toisenlaisia oikeudenhaltijoita eli lähioikeuden haltijoita, joille kuuluvista oikeuksista säädetään lain 5 luvussa. Tällaisia ovat esim. esittävä taiteilija, äänitetuottaja, elokuvatuottaja, valokuvaaja ja luettelon valmistaja (ks. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 16).

[839] Tekijällä tarkoitetaan TekijäL:n 3, 7 ja 43 §:ssä teoksen alkuperäistä tekijää, siis sitä luonnollista henkilöä, joka on teoksen valmistanut – ei sitä, jolle tekijänoikeus on siirretty. Ks. Kivimäki 1948, s. 159; Haarmann 2005, s. 102; TN 1991:15, s. 7. Voidaan myös mainita, että tekijänoikeuslaissa ei ennen vuotta 2015 käytetty lainkaan ”alkuperäinen tekijä” -käsitettä. Nykyään kuitenkin tekijänoikeuden luovutusta koskevan kohtuuttoman sopimusehdon sovittelua koskevassa TekijäL 29 §:ssä puhutaan alkuperäisestä tekijästä, mutta alkuperäinen tekijä -käsitettä ei ole säännöksessä tai sen esitöissä määritelty yksityiskohtaisemmin (ks. myös Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 368).

[840] Haarmann 2005, s. 102. Ks. myös Koktvedgaard – Levin 2007, s. 112–113.

[841] Lain mukaan alkuperäisen tekijän oikeusasema poikkeaa monin tavoin sen oikeusasemasta, joka on saanut tekijänoikeuden luovutuksen tai siirron nojalla. Alkuperäinen tekijä ja tekijänoikeuden haltija eivät ole oikeudellisesti samassa asemassa. Esim. vaikka kirjailija olisi siirtänyt kustantajalle kaikki oikeutensa, kustantajan oikeusasema poikkeaa kirjailijan oikeusasemasta (ks. Kemppinen 1997, s. 165).

Teoksen alkuperäisenä luojana, teoksen alkuperäisenä tekijänä/oikeudenhaltijana, voi meillä näin ollen tulla kysymykseen ainoastaan luonnollinen henkilö. Sen sijaan oikeushenkilön oikeudenhaltijuus eli tekijänoikeuden subjektius on aina derivatiivista, alkuperäiseltä luonnolliselta oikeudenhaltijalta johdettua.[842] Myös tilauksesta taikka työ- tai virkasuhteessa luotuihin teoksiin tekijänoikeus kuuluu alun perin aina tekijälle itselleen. Tilaajan ja työnantajan tekijänoikeus on siis kaikissa tapauksissa alkuperäiseltä tekijältä johdettu.[843]

TekijäL 7 §:ään on tekijän suojaksi säädetty tekijyyttä koskeva presumptiosäännös[844], jonka mukaan tekijänä pidetään, jollei toisin näytetä, sitä, jonka nimi taikka yleisesti tunnettu salanimi tai nimimerkki yleiseen tapaan pannaan teoksen kappaleeseen tai ilmaistaan saatettaessa teos yleisön saataviin.[845] *Oeschin* mukaan alkuperäisen oikeudenhaltijan määrittämiseen liittyvien vaikeuksien mahdollisuus on ennakoitu ottamalla TekijäL:iin presumptiosäännös alkuperäisen oikeudenhaltijaongelman ratkaisemiseksi. Presumptiosäännöksen ottaminen lakiin kuvastaa ajattelutapaa, jonka mukaan suojattu teos ilmaisee

---

[842] Ks. esim. Kivimäki 1948, s. 133–140; Kivimäki 1966, s. 29–31; Haarmann 2005, s. 100–103; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 15–16.

[843] Haarmann 2005, s. 103.

[844] Presumptiolla tarkoitetaan olettamaa tai oletussuhdetta: sen sisältönä on, että jonkin seikan katsotaan todennäköisesti olevan tietyllä tavalla (ks. esim. Timonen 1988, s. 358). Kysymys presumptioiden vaikutuksesta kuuluu todistustaakkanormin piiriin (ks. Lappalainen 2001, s. 144). Legaalisella presumptiolla (*praesumptio juris*) tarkoitetaan lain määräystä, että jokin seikka on jonkin toisen seikan perusteella lähtökohtaisesti tosi. Erityiseksi olettamien ryhmäksi on lisäksi ollut tapana asettaa ehdottomat eli kumoamattomat presumptiot (*praesumtiones juris et de jure*), joiden on katsottu eroavan tavallisista legaalisista presumptioista juuri siinä, ettei vastanäyttö ole sallittua olettaman vaikutuksen kumoamiseksi (Tirkkonen 1977, s. 89). Legaalinen presumptio sitoo tuomioistuinta sikäli, että tämä on velvollinen lähtemään jutussa liikkeelle presumption osoittamasta asiaintilasta. Keskeistä legaalisessa presumptiossa on, että se määrää todistusoikeudellisen lähtökohtatilanteen ja asettaa näyttövelvollisuuden sille, joka väittää, että jutussa totuus on toinen kuin mitä presumptio osoittaa. Legaalinen presumptio voidaan siis kumota sitä vastaan esitetyn näytön avulla, ja arvioidessaan presumption synnyttävien faktojen ja presumptiota vastaan esitetyn näytön todistusvoimaa toisiinsa tuomioistuin noudattaa vapaata todistusharkintaa (Lappalainen 2001, s. 143–144).

[845] Vastaava säännös on Bernin yleissopimuksen 15 artiklassa ja IPRED-direktiivin 5 artiklassa. Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että ellei IPRED-direktiivin 5 artiklassa olisi b kohtaa (”säännöstä sovelletaan soveltuvin osin lähioikeuksien haltijoihin heidän suojatun aineistonsa osalta”), po. artikla ei tarjoaisi mitään lisäarvoa Bernin yleissopimuksen 15 artiklaan nähden, ja tällöin voitaisiin väittää, että Bernin yleissopimuksen 15 artikla menee jopa pidemmälle kuin IPRED-direktiivin 5 artikla (ks. Stamatoudi – Vrins 2021, s. 408). Ks. tarkemmin Bernin yleissopimuksen 15 artiklasta esim. Masouyé 1978, s. 93–96; Goldstein – Hugenholtz 2019, s. 231 sekä IPRED-direktiivin 5 artiklasta esim. Cabay 2021, s. 218–220; Stamatoudi – Vrins 2021, s. 405–408. Todettakoon, että Bernin yleissopimuksessa ei aseteta mitään muotovaatimuksia sille, miten henkilöllisyyden ilmaisemisen ja tekijyyden toteen näyttämisen tulee tapahtua (Rajala 1997, s. 10). Komission tiedonannossa taas todetaan IPRED-direktiivin 5 artiklan osalta, että säännöksellä pyritään helpottamaan tekijän täytäntöönpanomahdollisuuksia ottaen huomioon, että tekijänoikeutta saattaa olla vaikea todistaa, varsinkin kun on kyse useista teoksista (KOM(2017) 708, s. 27).

itsessään tekijän.[846] *Kivimäen* mukaan presumptiosäännös on ollut tarpeen, jotta käytännössä vältettäisiin vaatimasta erityistä selvitystä siitä, kuka on henkisen tuotteen valmistanut.[847] Presumptiosäännöksessä siis luodaan olettamus sen kysymyksen selvittämiseksi, kenen on katsottava luoneen teoksen.[848] Tähän olettamukseen liittyy samalla laillinen legitimaatio teoksesta määräämiseen.[849] Kysymys on kuitenkin vain olettamuksesta, joka vastatodistelulla voidaan näyttää vääräksi.[850] Kivimäen mukaan ilman todisteluakin voidaan presumption katsoa kumoutuneen, jos muista olosuhteista käy ilmi, ettei ilmoitettu tekijä ole luonut teosta. Kivimäki ei tarkenna, mitä hän tarkoittaa muilla olosuhteilla, mutta nähdäkseni tällaiset muut olosuhteet voisivat tarkoittaa esimerkiksi sitä, että henkilön iästä voitaisiin varmuudella päätellä, että hän ei voi olla teoksen alkuperäinen tekijä.[851] Olettama ei siis itsessään luo oikeutta teokseen, jos todellinen tekijä on ollut toinen henkilö; olettamaa pidetäänkin vain todistusoikeudellisena lähtökohtana.[852] Selvää on myös, ettei presumptiosäännös kerro mitään siitä, ovatko alkuperäisen tekijän taloudelliset oikeudet olleet luovutuksen kohteena – säännös siis ei kerro, kuka on senhetkinen todellinen oikeudenhaltija.[853] Teoksen yhteydessä ilmoitettua tekijää kuitenkin kohdellaan TekijäL 7 §:n nojalla tekijänä (oikeudenhaltijana), kunnes toisin osoitetaan. On kuitenkin muistettava, että läheskään aina tekijän nimi taikka yleisesti tunnettu salanimi tai nimimerkki ei käy ilmi teoksen yhteydestä. Tällöin tekijäpresumptiota koskeva säännös ei tietenkään tule sovellettavaksi, vaan kysymys siitä, kuka on tekijä, on ratkaistava muun näytön perusteella.[854]

Prosessuaalisen asiavaltuuden näkökulmasta TekijäL 7 §:n presumptiosäännös ei merkitse minkäänlaista poikkeusta väitedoktriiniin, sillä sille, joka kan-

---

[846] Oesch 1993, s. 258.

[847] Kivimäki 1966, s. 59–60. Ks. samoin myös Koktvedgaard – Levin 2007, s. 112; Olsson – Rosén 2016, s. 112.

[848] Presumptiosäännöksen sanamuoto ([- -] tekijänä pidetään, jollei toisin näytetä [- -]) ilmaisee säännöksen toissijaisen luonteen. Ks. samoin Oesch 1993, s. 259.

[849] Toisin sanoen tekijäolettamasta seuraa, että sillä, jota olettaman perusteella pidetään tekijänä, on sillä hetkellä myös määräysvalta teoksen tekijänoikeuksiin (ks. myös Kivimäki 1948, s. 162; Bengtsson – Lyxell 2006, s. 33). Jos tekijäolettama näytetään myöhemmin vääräksi, oikea tekijä ei kuitenkaan tule sidotuksi niihin toimiin, joihin ”väärä” tekijä on mahdollisesti tekijänoikeuden suhteen ryhtynyt (Haarmann 2005, s. 107).

[850] Se, kuka *de facto* on tekijä, on viime kädessä näyttökysymys. Bernin yleissopimus tai IPRED-direktiivi eivät sisällä mitään sääntöjä siitä, milloin ja miten tekijäolettaman kumoamiseksi tarvittavat todisteet on esitettävä, joten sen arviointi on jätetty kansallisten lainsäädäntöjen varaan. On selvää, että nyt po. presumptiossa on kyse ”tavallisesta” legaalisesta presumptiosta, ei siis ehdottamasta eli kumoamattomasta presumptiosta (*praesumtiones juris et de jure*).

[851] Ks. esim. HE 73/2013 vp, s. 32.

[852] Ks. esim. Kivimäki 1966, s. 61; Haarmann 2005, s. 107; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 69 ja 86.

[853] Näihin liittyviin kysymyksiin palataan luvussa 6.

[854] Ks. esim. HHO 22.5.1997, S 96/226.

teessaan tai hakemuksessaan väittää olevansa tekijä[855] ja väittää hänelle kuuluvaa tekijänoikeutta loukatun, syntyy väitedoktriinin perusteella prosessuaalinen kantaja- tai hakijavaltuus. Prosessuaalisen asiavaltuuden yhteydessä ei siis vielä tarkastella presumptiosäännöstä tai sen sisältöä eikä kiinnitetä näihin huomiota. Toisin sanoen vaikka jo kanteen tai hakemuksen tutkimisen edellytyksiä tarkasteltaessa havaittaisiin, ettei kantajan tai hakijan väite tekijyydestään voi pitää paikkaansa, ei kannetta tai hakemusta voida jättää tutkimatta presumptiosäännökseen nojautuen. On siis väärin ajatella, että kantajan tai hakijan prosessuaalinen asialegitimaatio syntyisi tekijäolettaman perusteella, sillä presumptiosäännös ei ole prosessuaalinen asiavaltuusnormi.[856] Sen sijaan tekijäksi TekijäL 7 §:n mukaan oletetulla on materiaalinen asiavaltuus (aineellisoikeudellinen asia-/hyväksymisedellytys), jos hän esittää tekijyydestään näyttöä[857], eikä olettaman kumoamiseksi osoiteta sellaista näyttöä, joka kumoaa sen. Mikäli kumoavaa näyttöä ei esitetä, tekijällä on materiaalinen asiavaltuus, eli tekijä täyttää tältä osin aineellisoikeudellisen hyväksymisedellytyksen asiassa. Mikäli taas kumoava näyttö esitetään, tekijällä ei ole materiaalista asiavaltuutta, jolloin kanne tai hakemus tulee hylätä kokonaan tai osittain. Yhteenvetona tekijän materiaalisen asiavaltuuden osalta voidaan todeta, että materiaalinen asiavaltuus on tekijänoikeuden loukkaustilanteissa sekä taloudellisten (jos tekijänoikeus ei ole ollut luovutukseen kohteena) että moraalisten oikeuksien osalta tekijän elinaikana aina alkuperäisellä tekijällä.

---

[855] Selvyyden vuoksi todettakoon, että tässä tarkoitetaan tekijällä ainoastaan alkuperäistä tekijää. Oikeuksien siirto- ja luovutustilanteista keskustellaan luvussa 6.

[856] Tässä mielessä esim. IPRED-direktiviin artiklan 5 kohdassa a lausuttu ”jotta kirjallisen tai taiteellisen teoksen tekijää voidaan pitää, jollei toisin osoiteta, tekijänä ja sen johdosta *oikeutettuna ajamaan kannetta tekijänoikeutensa loukkaamisesta*, riittää, että hänen nimensä on tavanmukaisella tavalla ilmoitettu teoksessa” saattaa olla jokseenkin harhaanjohtava kansallisen oikeutemme näkökulmasta. Kuten edellä todettiin, direktiivin implementointi ei aiheuttanut muutoksia Suomessa, ja Suomessa asianosaisten prosessuaalinen asema immateriaalioikeudellisissa asioissa määräytyy yleisten prosessioikeudellisten periaatteiden mukaan. Suomessa taataan tekijöille ”oikeus ajaa kannetta” jo sillä, että he täyttävät väitedoktriinin asettamat edellytykset. Tekijät saavat loukkausasian tutkittavaksi, kun he ”vain” väittävät olevansa tekijöitä ja väittävät heidän kyseistä oikeuttaan loukatun. Tällöin prosessinedellytysten yhteydessä ei tutkita tai tarkastella presumptiosäännöstä tai tekijyyden tosiasiallista paikkansapitävyyttä.

[857] Jos kantajan tai hakijan materiaalinen asiavaltuus (tässä tekijyys) on riitainen seikka taikka kyse on indispositiivisesta asiasta, niin kantajan tai hakijan tulee esittää näyttöä tekijyydestään, jotta häntä voidaan presumptiosäännöksen nojalla pitää alkuperäisenä tekijänä (oikeudenhaltijana). Tällainen näyttö voi olla esim. kirjan kansi, josta käy ilmi kantajan tai hakijan nimi. Jos taas tekijyys on riidaton seikka ja kyse on dispositiivisesta asiasta, erillistä näyttöä ei ole tarpeen esittää.

5.2 JULKAISIJAN JA KUSTANTAJAN ASIAVALTUUS

Tekijällä on oikeus teokseensa siitä riippumatta, onko hänet ilmoitettu tekijäksi vai ei. Tekijä voi tahtoa, että hänen tekijällisyytensä toistaiseksi jää salaiseksi, ja hän nauttii suojaa, vaikka teos julkaistaan nimettä tai tuntemattomalla salanimellä tai signatuurilla. Kun teos sellaisissa tapauksissa on suojattava kolmatta henkilöä vastaan, on ollut välttämätöntä säätää, että tekijää silloin edustaa joku, kunnes tekijä ilmaisee itsensä.[858] TekijäL 7.2 §:n mukaan jos teos on julkaistu tekijää 1 momentissa sanotuin tavoin ilmaisematta, edustaa julkaisija, milloin sellainen on mainittu, ja muutoin kustantaja, tekijää, kunnes tämä on ilmaistu uudessa painoksessa tai ilmoitettu asianomaiselle ministeriölle.[859] Säännös koskee vain julkaistuja teoksia, ja sen perusteella tekijää edustaa ensi sijassa julkaisija ja toissijaisesti kustantaja. Esimerkiksi lehdistön piirissä julkaisijalla tarkoitetaan yleensä sitä, joka vastaa lehden toimituksellisesta linjasta ja toimitustyöstä, ja kustantajalla sitä, joka kantaa taloudellisen vastuun lehden kaupallisesta puolesta.[860] Julkaisija tai kustantaja edustaa tekijää, kunnes tekijän nimi, salanimi tai nimimerkki on ilmoitettu uudessa painoksessa tai tekijän nimi on ilmoitettu opetus- ja kulttuuriministeriölle. Nähdäkseni on selvää – vaikkei sitä nimenomaisesti säännöksessä erikseen todetakaan –, että julkaisijan tai kustantajan oikeus edustaa tekijää kattaa niin taloudelliset kuin moraalisetkin oikeudet.[861] Edelleen yhtä selvää on, että säännöksen perusteella tekijänoikeus säi-

---

[858] Kivimäki 1966, s. 62. Se, että tekijä haluaa pysytellä salassa, tulee pitää erillään siitä, että teos katsottaisiin orpoteokseksi. Orpoteoksia ovat teokset, joiden kaikkia tekijöitä ei tiedetä tai tunnisteta taikka voida tavoittaa. Teosta ei tule pitää orpoteoksena pelkästään sillä perusteella, että sen tekijä ei halua paljastaa oikeaa nimeään vaan piiloutuu nimimerkin tai salanimen taakse. Esim. luotettava tieto siitä, että tekijä on tavoitettavissa kustantajan tai muun edustajan kautta, riittää osoittamaan, että teos ei ole kyseisen tekijän osalta orpo (HE 73/2013 vp, s. 25).

[859] Ruotsin osalta vastaavasta säännöksestä ks. Olsson – Rosén 2016, s. 113–114. Ks. myös Bernin yleissopimuksen 15 artikla.

[860] Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 88. Samoin Haarmann 2005, s. 108, jonka mukaan säännöksessä tarkoitetaan julkaisijalla tai kustantajalla sitä, joka kantaa taloudellisen vastuun julkaisemisesta. Ks. myös Kivimäki (1966, s. 62), joka toteaa: ”Kun julkaisijan ”varamiehenä” mainitaan kustantaja, näyttäisi siltä kuin säännös koskisi vain kirjallista tuotetta tai sävellyksen nuotteja, joita tavallisimmin kustannetaan. Sitä ei kuitenkaan ole tarkoitettu, vaan kustantaja on, kuten Ruotsin komiteanmietinnössä sanotaan, se, joka huolehtii asiasta taloudellisena yrityksenä. Esim. jos filmikopio on luvallisesti saatettu kauppaan, ja siten tullut julkaistuksi eikä julkaisijaa ole mainittu, edustaa tekijää filmin tuottaja. Niissä tapauksissa, jolloin ei turvauduta julkaisijaan edustajana, esim. kun anonyymi kirjoitus levitetään nimettä propagandana tai reklaamina, on edustusvalta kirjoituksen levittäjällä.”

[861] Vrt. moraalisiin oikeuksiin ja TekijäL 7.2 §:ään liittyvä tapaus HHO 22.5.1997, S 96/226. Tapauksessa A:lla ei katsottu olevan puhevaltaa tekijänoikeuslain 3 §:n 1 ja 2 momentin vastaisen menettelyn osalta, koska hovioikeuden näkemyksen mukaan tekijän oikeuksistaan luopumista ei ollut voitu selvittää luotettavasti ja koska kysymyksessä ei ollut laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen. Tapauksessa hovioikeus ei hahmottanut, että asiaan olisi tullut soveltaa TekijäL 7.2 §:ää, vaan se tarkasteli moraalisten oikeuksien asiavaltuutta TekijäL:n luovutussäännösten ja -periaatteiden kannalta. *Rajala* on analysoinut po. tapausta ja katsonut – täysin oikein –,

lyy kuitenkin tekijällä itsellään; momentin nojalla siis ei siirry taloudellisia oikeuksia julkaisijalle tai kustantajalle.[862] Selvää on, että tekijä voi myös luovuttaa taloudelliset yksinoikeutensa esimerkiksi kustantajalle, mutta tällaisissa tapauksissa ei ole enää kysymys TekijäL 7.2 §:n tarkoittamista tilanteista.

Siitä huolimatta, että säännöksessä käytetään ilmausta ”edustaa”, tulee momentissa lausuttu prosessuaalinen asiavaltuusnormi pitää erillään prosessilegitimaatiosta ja edustuksesta.[863] Kuten aiemmin todettiin prosessioikeudellisen terminologian osalta, edustaja eli prosessivaltuutettu toimii toisen henkilön nimissä ja tähän toiseen välittömästi kohdistuvin oikeusvaikutuksin, siis edustettavan sijassa. TekijäL 7.2 §:n perusteella taas julkaisija tai kustantaja toimii omissa nimissään ja esimerkiksi kanne tekijänoikeuden loukkauksesta nostetaan ja tuomio annetaan julkaisijan tai kustantajan nimissä[864].[865] Prosessioikeudellista terminologiaa vasten, ja jotta sekaannuksilta vältyttäisiin, ei momentin tarkoittamissa tilanteissa nähdäkseni tulisi puhua edustusvallasta eikä edustukseen perustuvasta rakenteesta.[866] Koska parempi terminologia puuttuu ja laissa nimenomaan käytetään edustaa-ilmausta, katson, että edustus- ja edustajailmauksia voidaan kuitenkin käyttää, kunhan tehdään selväksi, että kyse ei ole prosessilegitimaatiosta ja tarkoitetaan nimenomaan TekijäL 7.2 §:n mukaista edustusta. Tekijä on ”edustuksen” aikana edelleen muodollisjuridisesti teokseen kohdistuvien tekijänoikeuksien subjekti. Säännöksen tarkoittamissa tilanteissa julkaisija tai kustantaja siis käyttää puhevaltaa sellaisesta intressistä, jonka subjekti se ei ole.[867] Tämä tarkoittaa samalla myös poikkeusta

---

että asiassa olisi tullut soveltaa TekijäL 7.2 §:ää, jonka nojalla kantajalle, joka siis oli julkaisija, olisi tullut antaa puhevalta asiassa myös moraalisten oikeuksien osalta, ja tekijän moraalisten oikeuksien loukkausta koskeva kanne olisi näin ollen pitänyt tutkia (ks. Rajala 1998, s. 9–11).

862 Ks. Haarmann 2005, s. 108; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 88. Lisäksi voidaan todeta, että julkaisijalle tai kustantajalle annetun edustamisoikeuden tarkoituksena on tekijän oikeuksien valvominen ja että se ei tuota oikeutta tekijän suostumuksetta määrätä teoksesta muussa suhteessa kuin tekijän kanssa tehty sopimus edellyttää (KM 1953:5, s. 51).

863 Ks. edellä luku 2.2 ja jäljempänä luku 6.5.

864 Jollei näin meneteltäisi eli tuomiota ajettaisi ja tuomiota annettaisi julkaisijan tai kustantajan nimissä, ei tekijän nimen salassapitäminen olisi mahdollista (ks. Kivimäki 1948, s. 163). Julkaisija tai kustantaja on kelpoinen omissa nimissään määräämään teoksesta myös oikeudenkäyntien ulkopuolella, ts. päättämään teokseen liittyvistä oikeustoimista (ks. Kivimäki 1966, s. 62; Haarmann 2005, s. 108).

865 Ks. esim. Tirkkonen 1933, s. 428; Kivimäki 1948, s. 163; Kivimäki 1966, s. 62. Julkaisija tai kustantaja vastaa tällaisissa prosesseissa tuomituista oikeudenkäyntikuluista (ks. mm. Tirkkonen 1933, s. 428). Oikeusvoimavaikutuksen osalta vielä todettakoon, että tällöin kysymyksessä on tilanne, jossa oikeusvoima ulottuu asianosaisten piirin ulkopuolelle eli tuomio saa oikeusvoiman sekä tekijän hyväksi että tekijää vastaan (Tirkkonen 1933, s. 428; Kivimäki 1948, s. 163).

866 Esim. vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa *Kivimäki* puhuu lakisääntöisestä edustamisen vallasta ja edustusvallasta (Kivimäki 1948, s. 163–165; Kivimäki 1966, s. 62–63), ja uudemmassa oikeuskirjallisuudessa *Harenko et al*. puhuvat edustukseen perustuvasta rakenteesta ja edustusvallasta (Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 88–89).

867 Voidaan sanoa, että tekijän prosessuaalinen asiavaltuus on väliaikaisesti ”siirtynyt” julkaisijalle tai kustantajalle.

väitedoktriiniin: prosessuaalinen asiavaltuus ei edustajan osalta synny väitedoktriinin perusteella vaan suoraan erillisen asiavaltuusnormin nojalla, sillä lainsäätäjä on laissa nimenomaisesti osoittanut ne henkilötahot, joilla on momentin tarkoittamissa tilanteissa prosessuaalinen asiavaltuus. Voidaankin sanoa, että julkaisijan ja kustantajan prosessuaalinen asiavaltuus TekijäL 7.2 §:n tilanteissa perustuu siihen, että julkaisija ja kustantaja ovat oikeutettuja toimimaan tietyssä ominaisuudessa[868], *edustajana*.

Kuten yllä todettiin, prosessuaalisen asiavaltuuden kannalta edellä lausuttu tarkoittaa, että väitedoktriinia ei sovelleta[869], ja julkaisijan tai kustantajan tulee tällöin osoittaa prosessuaalinen asialegitimaationsa. Julkaisijan tai kustantajan tulee riittävän luotettavalla tavalla osoittaa asemansa suhteessa kyseiseen tekijänoikeuteen (teokseen). Tuomioistuimelle ei saa jäädä epäilystä siitä, että asiassa joku muu julkaisija tai kustantaja olisi oikea edustaja. Näin ollen, vaikka kantaja tai hakija väittäisi olevansa tietyn teoksen julkaisija tai kustantaja, kannetta tai hakemusta ei voitaisi tutkia, jos tuomioistuimen tiedossa on tai tuomioistuin muutoin havaitsee, että julkaisija tai kustantaja ei ole teoksen oikea julkaisija tai kustantaja.[870] Tällöin myös vastapuolen julkaisijan tai kustantajan asemaan kohdistetut väitteet tulee käsittää prosessiväitteiksi eikä asiaväitteiksi.[871] Mikäli julkaisijan tai kustantajan kantaja- tai hakijavaltuus ei tule selvitetyksi, tulee tuomioistuimen viran puolesta jättää kanne tai hakemus tutkimatta, koska tuomioistuimen tulee *ex officio* kontrolloida prosessuaalisen asiavaltuuden olemassaolo.[872] Julkaisija tai kustantaja, joka osoittaa asemansa, saa tämän aseman perusteella toimia tekijänoikeutta koskevassa oikeudenkäynnissä omissa nimissään. Jos taas oikeudenkäynnin aikana varsinainen tekijä ilmaisee itsensä, niin julkaisija tai kustantaja menettää prosessuaalisen asiavaltuutensa,

---

868 Kuten edellä luvussa 2.2.3 tuotiin esille, ”[- -] pelkkä kantajan väite hänellä vastaajaa kohtaan olevasta oikeudesta ei riitä luomaan prosessuaalista asiavaltuutta, jos asiavaltuus perustuu siihen, että joku on oikeutettu tai velvoitettu tietyssä ominaisuudessaan ja tämän ominaisuuden olemassaolo riippuu aineellisoikeudellisista normeista”.

869 TekijäL 7.2 §:n tilanteissa julkaisijan tai kustantajan ei siis tule väittää olevansa tekijä tai oikeudenhaltija suhteessa tiettyyn teokseen ja sitä koskeviin tekijänoikeuksiin tai väittää oikeuttaan loukatun tai loukattavan. Vaikka julkaisija tai kustantaja esittää väitteen, että sen edustaman teoksen tekijänoikeutta on loukattu tai loukataan, niin tuo väite ei tarkoita väitedoktriinin mukaista väitettä, koska julkaisija tai kustantaja ei väitä po. teoksen tekijänoikeuden kuuluvan itselleen. Julkaisija tai kustantaja siis väittää ainoastaan edustavansa anonyymiä tekijää tai olevansa tietyn teoksen edustaja (kustantaja tai julkaisija).

870 Julkaisija tai kustantaja voi esim. valtakirjalla tai kustannussopimuksella osoittaa tuomioistuimelle olevansa oikea edustaja asiassa (ks. myös HE 73/2013 vp, s. 32).

871 Itse loukkausoikeudenkäyntihän ei koske sitä kysymystä, kuka on oikea julkaisija tai kustantaja (ts. oikeudenkäynnissä ei pyritä selvittämään, pitääkö kustantajan tai julkaisijan väite hänen oikeudestaan edustaa tekijää paikkansa), vaan kysymys oikeasta kustantajasta ja julkaisijasta on prosessuaalinen kysymys ja siten edellytys loukkauskanteen tai loukkausta koskevan hakemusasian asiatutkinnalle.

872 Tuomioistuimella on viran puolesta oikeus selvittää po. kysymys ja tarvittaessa oikeus hankkia tai pyytää lisäselvitystä tai -näyttöä (ks. tarkemmin luku 8.1.3).

mutta sitä ennen päätetyt oikeustoimet ovat päteviä ja sitovat tekijää.[873] Tekijä sen sijaan voi jatkaa jo aloitettua oikeudenkäyntiä, koska voidaan katsoa, että prosessuaalinen asiavaltuus on ”siirtynyt” takaisin tekijälle.[874]

Mitä säännös sitten tarkoittaa materiaalisen asiavaltuuden näkökulmasta? Edellä on esitetty, että materiaalisessa asiavaltuudessa pyritään selvittämään, onko kantaja tai hakija *väittämänsä tavoin* materiaalisen vaateen tosiasiallinen haltija tai kuka on tietyssä oikeussuhteessa oikeutettu esittämään vaatimuksia. Koska materiaalisen asiavaltuuden tutkiminen perustuu siihen, että kysymyksessä on väitedoktriinin nojalla ensiksi ratkaistava prosessuaalinen asiavaltuuskysymys, ei materiaalista asiavaltuutta voida nyt käsillä olevassa tilanteessa, jossa prosessuaalinen asiavaltuus perustuu erilliseen asiavaltuusnormeeraukseen, muotoilla tai hahmottaa täysin vastaavasti kuin väitedoktriinin tilanteessa. Nyt käsillä olevassa tilanteessa materiaalisen asiavaltuuden tarkastelu tarkoittaa taustalla vaikuttavan alkuperäisen tekijän oikeuden tarkastelua, ei siis asiassa toimivan edustajan eli julkaisijan tai kustantajan oikeutta (tekijyyttä tai oikeudenhaltijuutta). Tällöin kysymys on siis siitä, kuka on teoksen alkuperäinen tekijä: onko se esimerkiksi tuntemattomalla salanimellä tai signatuurilla merkitty tekijä vai joku muu. Esimerkiksi jos loukkausasiassa edustajan vastapuoli väittää, että hän on oikeudenkäynnin kohteena olevan teoksen tekijä, tällainen väite kohdistuu nimenomaan teoksen tekijyyteen, jolloin kysymyksessä on asiaväite.[875] Mikäli taas vastapuoli väittäisi olevansa julkaisija tai kustantaja ja pyrkisi näin itse julkaisijan tai kustantajan asemaan, kysymyksessä olisi prosessiväite, sillä väite kohdistuisi prosessuaalisesti (prosessuaalinen asiavaltuusnormi) taattuun erilliseen asemaan, ei itse tekijänoikeuteen (tässä tekijyyteen).

5.3 JÄLKIPERÄISTEOKSET JA ASIAVALTUUS

Tekijällä on yksinoikeus teoksen saattamiseen yleisön saataviin paitsi muuttamattomassa myös muutetussa muodossa. Tästä ei kuitenkaan johdu, etteikö myös sille, joka on luonut teoksen toisen henkilön teoksen pohjalle, tekemällä siihen omaperäisiä muutoksia, syntyisi oikeutta omaan teokseensa.[876] Jälki-

[873] Ks. myös Kivimäki 1966, s. 62–63.

[874] Kysymys on siitä, että edustajatila lakkaa oikeudenkäynnin aikana ja edustajan nimissä käytyä prosessia jatketaan tekijän nimissä. Tilannetta voidaan nähdäkseni verrata ”päinvastaiseen” asianosaisseuraantoon (ks. Lappalainen – Hupli, s. 425).

[875] Tällaisissa tilanteissa edustaja voi joutua esittämään näyttöä edustamansa tahon materiaalisesta asiavaltuudesta. Se voi tarkoittaa esim. näytön esittämistä siitä, että po. teoksen todella on luonut tuntemattomalla salanimellä tai signatuurilla merkitty tekijä eikä kukaan muu. Toisaalta vastapuolen tulee esittää näyttöä siitä, että teoksen on tosiasiassa luonut joku muu kuin salanimellä tai signatuurilla merkitty taho. Erityisesti edustajan saattaa olla hankalaa esittää näyttöä, jos tekijä haluaa pysytyllä anonyyminä.

[876] Kivimäki 1948, s. 103.

peräisteoksia eli teoksia, jotka pohjautuvat jo olemassa oleviin teoksiin (alkuperäisteoksiin), ovat TekijäL 4 §:ssä tarkoitettu käännös ja muunnelma sekä TekijäL 5 §:ssä tarkoitettu kokoomateos. Sen sijaan alkuperäistä teosta vapaasti muuttaen aikaansaatu uusi ja itsenäinen teos (TekijäL 4.2 §) ei ole jälkiperäisteos, vaan se nauttii itsenäistä tekijänoikeussuojaa.[877] Jälkiperäisteokset eivät luonnollisestikaan rajoita alkuperäistekijän oikeutta.[878] Muunnelman ja käännöksen tekijällä on siis itsenäinen tekijänoikeus jälkiperäiseen teokseensa, mutta hänen tekijänoikeutensa suojan laajuus riippuu siitä, onko hän saanut alkuperäisteoksen tekijältä suostumuksen muuntelemiseen tai kääntämiseen. Käännös ja muunnelma voidaankin valmistaa ilman alkuperäisteoksen tekijän suostumusta, mutta ilman tuota suostumusta käännöksen ja muunnelman tekijän oikeus rajoittuu teoksen kääntämiseen ja muuntelemiseen yksityistä ja henkilökohtaista tarvetta varten ja valtaan kieltää jälkiperäisteoksen mukaaminen ja julkisuuteen saattaminen.[879] Toisin sanoen alkuperäisteoksen tekijän suostumusta teoksen kääntämiseen tai muuntelemiseen ei sinänsä tarvita, mutta tällöin jälkiperäisteoksen luojan tekijänoikeus kattaa vain tekijänoikeuden negatiivisen funktion jälkiperäisteoksen osalta.[880] Mikäli taas suostumus on saatu alkuperäisteoksen tekijältä, kattaa jälkiperäisteoksen luojan tekijänoikeus tekijänoikeuden sekä negatiivisen että positiivisen funktion (ks. po. funktioista edellä luku 3.1). *Kivimäki* ilmaisee asian niin, että jälkiperäisteoksen luoja saa teokseensa *täydellisen* tekijänoikeuden ainoastaan sikäli kuin hän on ryhtynyt toimiinsa alkuperäisen teoksen tekijän suostumuksella.[881]

Tekijänoikeus kokoomateokseen – teokseen, joka koostuu teoksista tai niiden osista – syntyy sille, joka määrää kokoamisen yhteydessä tapahtuvista valinnoista ja järjestelystä. Kokoomateoksen tekijä, josta joskus käytetään myös nimitystä ”toimittaja”, yhdistää toisiinsa eri tekijöiden erillisiä töitä niin, että ne muodostavat kokonaisuuden, johon hänellä on tekijänoikeus muiden tekijöiden säilyttäessä tekijänoikeuden omiin teoksiinsa. Tekijänoikeus kokoomateoksessa kohdistuu näin ollen teokseen sen kokonaisuutena, ei tekijöiden erillisiin

---

[877] Ks. Kivimäki 1966, s. 47; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 78–79.

[878] Ks. mm. Haarmann 2005, s. 103; ja Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 77.

[879] Ks. Kivimäki 1948, s. 109; Kivimäki 1966, s. 44; Haarmann 2005, s. 103. Selvyydeksi todettakoon, että muunnelman tai käännöksen *käyttäjän* puolestaan tulee saada suostumus muunnelman tai käännöksen käyttöön sekä alkuperäisteoksen tekijältä että jälkiperäisteoksen tekijältä (ks. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 77).

[880] Ks. esim. TN 2002:18; MAO 524/19. On kuitenkin huomattava, että jälkiperäisteos ei tarvitse alkuperäisteoksen luojan suostumusta ollakseen tekijänoikeuslain suojaama teos. Ainoastaan suojan laajuus on riippuvainen alkuperäisteoksen luojan suostumuksesta (ns. positiivisen funktion saaminen). Ks. myös Olsson – Rosén 2016, s. 107.

[881] Kivimäki 1948, s. 109. Ilmaus ”täydellinen tekijänoikeus” on jossain määrin ongelmallinen. Jälkiperäisteoksen luoja saa yhtä lailla ”täydellisen” tekijänoikeuden teokseensa kuin muukin tekijä. Jälkiperäisteoksen luojan oikeutta käyttää ja hyödyntää teoksensa tekijänoikeutta (suojan laajuutta) sen sijaan voidaan sanoa rasittavan alkuperäisteoksen luojan suostumus tai tarkemmin sanottuna sen puute.

töihin.[882] Alkuperäisteoksen ja jälkiperäisteoksen suhde on tässä tapauksessa samanlainen kuin kääntäjän ja muuntelijan tapauksessa: alkuperäisteosten käyttöön kokoomateoksessa tarvitaan alkuperäisteosten oikeudenhaltijoiden suostumukset. Kokoomateoksen tekijällä on siten yksinoikeus määrätä vain siitä kokonaisuudesta, jonka hän on koonnut, tai sellaisesta kokoomateoksen osasta, joka on omaperäinen eli sisältää omaperäistä aineiston valintaa ja/tai järjestelyä.[883] Tekijänoikeus kokoomateoksessa kohdistuu teokseen sen kokonaisuutena, ja siitä johtuu, että toimittaja yksin on oikeutettu vaatimaan suojaa teokseen sellaisenaan kohdistuneita oikeudenloukkauksia vastaan ja voi sen tehdä teoksen toimittajana, ilman että hänen tarvitsee vedota muiden tekijöiden tekijänoikeuksiin ja niiden hänelle mahdollisesti tapahtuneeseen siirtymiseen.[884]

Kokoomateoksen erityistapauksena voidaan pitää niin sanottua yhteenliitettyä teosta. Yhteenliitetyn teoksen tavallisin esimerkki on tekstin ja musiikin yhdistäminen oopperaksi. Näissä ja muissa vastaavissa tilanteissa kukin tekijä säilyttää tekijänoikeuden omaan teokseensa, vaikka teokset ulkonaisesti esiintyvät kokonaisuutena.[885] Yhteenliitetty teos on siten useamman kuin yhden tekijän työn tuloksena syntynyt teos, jossa tekijöiden panokset muodostavat itsenäisiä teoksia.[886] Yhteenliittäminen ei aiheuta mitään muutosta siihen oikeustilaan, jossa kukin tekijä oli ennen yhteenliittämistä. Libreton kirjoittaja yhtä vähän kuin säveltäjäkään ei tule koko oopperaopuksen ainoaksi tekijäksi, vaan edellinen on ainoastaan tekstin ja jälkimmäinen sävellyksen tekijä, ja

---

[882] Kivimäki 1948, s. 124; Kivimäki 1966, s. 49; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 84.

[883] Haarmann 2005, s. 103–104; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 84.

[884] Kivimäki 1948, s. 124. Kokoomateoksen tekijä voi kieltää tekijänhallintansa loukkauksen, esim. kokoomateoksen jälkipainannan sellaisenaan tai julkaisemisen uutena, muunneltuna kokoomateoksena, joka sisältää muutamia muiden tekijöiden töitä, ja reagoida, jos hänen moraalisia oikeuksiansa loukataan esim. jättämällä mainitsematta kokoomateoksen lähteenä, kun siitä on tehty lainauksia (Kivimäki 1948, s. 124). Toinen asia on, että kokoomateoksen toimittajan tekijänoikeuden loukkaaminen tulee käytännössä harvemmin kysymykseen kuin kääntäjän ja muun muuntelijan oikeuden loukkaaminen (Haarmann 2005, s. 104).

[885] Kivimäki 1948, s. 147; Kivimäki 1966, s. 54.

[886] Haarmann 2005, s. 105; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 85. Oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä on katsottu, että yhteenliitetyistä teoksista on kysymys silloin, kun tekijöiden panokset kokonaisuudesta ovat toisistaan erotettavissa. Elleivät eri tekijöiden panokset ole toisistaan erotettavissa, tekijöillä on yhteisesti tekijänoikeus teokseen. Kysymys on silloin yhteisteoksesta ja yhteistekijällisyydestä, jota säännellään TekijäL 6 §:ssä (ks. tarkemmin seuraava luku 5.4). Esim. tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2003:11 on todettu, että rajanveto yhteisteoksen ja yhteenliitetyn teoksen välillä ei aina ole täysin selvä. Yhteisteos ja yhteenliitetty teos voivat olla lähelläkin toisiaan sen mukaan, millä tavalla teos on syntynyt eli mikä on ollut teoksen luomisprosessi ja millä tavalla teoksen luomiseen osallistuneet henkilöt ovat teosta luodessaan työskennelleet. Merkitystä tässä rajanvedossa on myös sillä, ovatko teoksen luomiseen osallistuneiden henkilöiden panokset erotettavissa lopputuloksena olevasta teoskokonaisuudesta siten, että joku tai jotkut voidaan selvästi osoittaa teoksen jonkin osan tai osuuden tekijöiksi. Jos teos on syntynyt useiden henkilöiden tiiviin vuorovaikutuksen tuloksena, tämä puoltaa teoksen katsomista TekijäL 6 §:ssä tarkoitetuksi yhteisteokseksi.

kummallakin on tekijänoikeus vain omaan teokseensa, jota kumpikin voi toinen toisestansa riippumatta tekijänoikeudellisesti hallita. Mikäli yhteenliitetyn teoksen tekijänoikeutta loukataan, on tekijäpuoli oikeutettu ajamaan kannetta vain oman panoksensa osalta. Jos siis ooppera on oikeudenvastaisesti esitetty, saa kirjailija vaatia korvausta tekstin osalta ja säveltäjä sävellyksen esittämisen osalta.[887] Mutta teosta kokonaisuutena voivat tekijät tietenkin vain yhteisesti hallita, koska toisella ei ole valtaa määrätä toisen osuudesta. Oopperateos saadaan siis julkaista ja julkisesti esittää ainoastaan kirjoittajan ja säveltäjän yhteisellä suostumuksella.[888] On huomattava, että yhteisteosta koskevaa TekijäL 6 §:n säännöstä ei sovelleta näihin tilanteisiin.

Jälkiperäisteoksen tekijän prosessuaalinen asiavaltuus syntyy väitedoktriinin perusteella, kun jälkiperäisteoksen tekijä väittää, että hänellä on tekijänoikeus jälkiperäisteokseen eli hän väittää olevansa jälkiperäisteoksen luoja tai väittää että hänen oikeuttaan jälkiperäisteokseen loukataan tai on loukattu. Prosessuaalisen asiavaltuuden yhteydessä ei siis jälkiperäisteoksen tilanteissa tutkita esimerkiksi sitä, onko jälkiperäisteoksen tekijä tosiasiallisesti luonut kyseisen jälkiperäisteoksen tai onko hän saanut suostumuksen alkuperäisteoksen tekijältä. Jälkiperäisteoksen materiaalisen asiavaltuuden osalta sen sijaan tarkastellaan ensiksi TekijäL 7 §:n tekijäolettamaa (ks. edellä luku 5.1): jälkiperäisteoksen tekijäksi lainkohdan mukaan oletetulla on materiaalinen asiavaltuus niin taloudellisten kuin moraalisten oikeuksien osalta, ellei olettama ole kumoutunut. Sen sijaan jälkiperäisteoksen luojan materiaalisen asiavaltuuden laajuuteen vaikuttaa se jo edellä esiin tuotu seikka, onko jälkiperäisteoksen tekijä saanut alkuperäisteoksen tekijältä suostumuksen jälkiperäisteokseensa. Jos suostumus on saatu, saa jälkiperäisteoksen tekijä hyödyntää ja käyttää tekijänoikeuden molempia funktioita (positiivista ja negatiivista funktiota). Sen sijaan jos suostumusta ei ole saatu tai hankittu, jälkiperäisteoksen tekijän materiaalinen asiavaltuus rajoittuu tekijänoikeuden negatiiviseen funktioon, eli hän voi

---

[887] On myös mahdollista, että yhteenliitetyn teoksen tekijät ajavat yhdessä loukkaus- ja/tai korvauskannetta ja tässä yhteydessä esittävät yhteisen korvausvaatimuksen, vaikka kysymyksessä ei ole ns. kollektiivivaade (ks. kollektiivivaateista esim. luku 5.4.2.2). Tapauksessa HHO 15.5.1985, S 1983/207 kantajina olivat toimittaja A ja taiteilija B. He olivat yhdessä valmistaneet artikkelin, joka oli käsittänyt A:n kirjoittaman tekstin ja B:n laatiman karttapiirroksen, ja tuo lehden sivun kokoinen artikkeli oli 3.12.1966 julkaistu Helsingin Sanomissa. Helsingin kaupunki oli maaliskuussa 1976 kantajilta lupaa kysymättä pitänyt matkailutoimistonsa näyteikkunassa esillä tuosta lehden sivusta valmistettua valokuvasuurennosta. Koska kantajilla on yksinomainen tekijänoikeuden tuottama oikeus määrätä artikkelista valmistamalla siitä kappaleita – jota oikeutta kantajien ei ollut katsottu menettäneen sen johdosta, että he olivat alun pitäen luoneet artikkelin sanomalehdessä julkaistavaksi ollessaan lehden kustantajan palveluksessa –, velvoitettiin Helsingin kaupunki suorittamaan A:lle ja B:lle yhteisesti hyvitykseksi heidän teoksensa luvattomasta käyttämisestä 500 markkaa ja korvaukseksi muusta menetyksestä 1 500 markkaa. Todettakoon lisäksi, että tällaisessa tilanteessa on kantajien keskinäisenä asiana se, kuinka he saadut korvaukset myöhemmin jakavat.

[888] Kivimäki 1948, s. 147–148.

estää sivullista ja alkuperäistä tekijää toisintamasta jälkiperäisteosta tai saattamasta sitä julkisuuteen. Ilman suostumusta toimiva jälkiperäisteoksen tekijä siis ei voi saada hyväksyvää ratkaisua sellaisten toimiensa osalta, jotka liittyvät tekijänoikeuden positiiviseen funktioon, koska häneltä puuttuu materiaalinen asiavaltuus näiltä osin.[889]

Kokoomateoksen osalta materiaalisesta asiavaltuudesta on lausuttava lisäksi vielä seuraavaa. Materiaalinen asiavaltuus (sekä taloudellisten että moraalisten oikeuksien osalta) kuuluu kokoomateoksen kokonaisuuden osalta teoksen toimittajalle, mutta kokoomateokseen sisältyvien itsenäisten teosten osalta materiaalinen asiavaltuus kuuluu edelleen näiden itsenäisten teosten tekijöille (elleivät oikeudet ole siirtyneet). Esimerkiksi jos kolmas ilman suostumusta valmistaa kokoomateoksesta kappaleita ja välittää näitä edelleen yleisölle, loukkaa kolmas sekä kokoomateoksen toimittajan että kokoomateokseen sisältyvien itsenäisten teosten tekijöiden tekijänoikeuksia. Tällöin yksittäiset tekijät voivat esittää vaatimuksia vain oman kokoomateokseen sisältyvän teoksensa osalta; heillä siis ei ole materiaalista asiavaltuutta sen paremmin kokoomateoksen kokonaisuuden kuin muiden kokoomateokseen sisältyvien tekijöiden teostenkaan osalta. Samoin toimittajalla on materiaalinen asiavaltuus vain kokoomateoksen kokonaisuuden osalta ja lisäksi mahdollisesti sellaisesta kokoomateoksen osasta, joka on omaperäinen ja toimittajan itsensä luoma. Yhteenvetona voidaan todeta, että kokoomateosten loukkaustilanteissa on tarkoin tutkittava, kuka vaatimuksia esittää (toimittaja vai kokoomateokseen sisältyvän teoksen tekijä) ja mihin hän vaatimuksensa perustaa (kokonaisuus vai yksittäinen kokoomateokseen sisältyvä teos). Toisin sanoen on varmistuttava siitä, että vaatimuksen esittäjällä on tosiasiallisesti materiaalinen asiavaltuus esittää vaatimuksia kaikilta niiltä osin, joihin hän hakemuksessaan tai kanteessaan vetoaa, eli on varmistuttava, että vaatimusten esittäjä on aineellisoikeudellisesti oikea taho esittämään vaatimuksia. Niissä tilanteissa, joissa kantajan tai hakijan oikeus on riippuvainen alkuperäisteoksen luojan suostumuksesta, tulee kantajan tai hakijan esittää materiaalisen asiavaltuutensa tueksi näyttöä myös saadusta suostumuksesta.

[889] Näiltä osin materiaalinen asiavaltuus kolmansien aiheuttamissa tekijänoikeuden loukkaustilanteissa on yksinomaan alkuperäisteoksen luojalla, ei siis jälkiperäisteoksen luojalla.

5.4 YHTEISTEOS JA ASIAVALTUUS

5.4.1 TekijäL 6 §:n tarkoittamasta yhteisoikeussuhteesta ja omistusosuuksien suuruudesta

TekijäL 6 §:n mukaan jos kaksi tai useammat ovat yhdessä luoneet teoksen heidän osuuksiensa muodostamatta itsenäisiä teoksia, on tekijänoikeus heillä yhteisesti.[890] Eri tekijöiden panokset eivät ole tällöin toisistaan erotettavissa, kuten ne ovat erotettavissa esimerkiksi yhteenliitetyn teoksen tapauksessa, vaan jokaisen tekijän voi sanoa luoneen teoksen, mutta kukaan heistä ei ole luonut sitä yksin – ei kokonaisuudessaan eikä tarkasti määrätyiltä osiltaankaan. Tekijänoikeus tällaiseen yhteisteokseen kuuluu siis tekijöille yhteisesti, ja voidaan puhua *yhteistekijällisyydestä*.[891] Aluksi on todettava, että säännöksen sanamuoto on ehkä hieman harhaanjohtava siinä merkityksessä, että siinä puhutaan *tekijänoikeuden* kuulumisesta tekijöille *yhteisesti*. On selvää, että yhteistekijöillä on taloudellisten oikeuksien osalta yhteinen tekijänoikeus, mutta moraalisten oikeuksien osalta ei voida nähdäkseni lausua samalla tavalla. Moraalisten oikeuksien korostetun henkilökohtaisen luonteen vuoksi on katsottava, että jokaisella yhteisteoksen tekijällä on itsenäiset ja toisista yhteistekijöistä erilliset moraaliset oikeudet, jotka toki kohdistuvat samaan yhteisesti luotuun teokseen. Tekijänoikeus moraalisten oikeuksien osalta ei siis jollakin tavalla ole yhteistä. Perustan näkemykseni ennen kaikkea siihen, että esimerkiksi moraalisten oikeuksien loukkaustilanteessa sen arviointi, onko moraalisia oikeuksia loukattu, tapahtuu alkuperäisen tekijän näkökulmasta. Vaikka tuomioistuin tällöin tekee loukkausarvioinnin objektiivisen mittapuun mukaan, se tarkoittaa, että kyseisen mittapuun lähtökohdaksi asetetaan alkuperäisen tekijän näkökulma ja tätä näkökulmaa vasten peilataan muita, kenties vastakkaiseen suuntaan puhuvia näkökulmia.[892] Nähdäkseni selvää on, että kullakin yhteistekijällä on tällöin oma, henkilökohtainen ja persoonallinen yhteytensä yhteisteokseen sekä käsi-

---

[890] Yhteistekijällä ymmärretään tässä yhteydessä henkilöä, joka on todella osallistunut ao. teoksen luomiseen. Tässä tarkastellaan siis ainoastaan tilanteita, joissa yhteisteoksen luomisessa mukana ollut henkilö on tuonut yhteisteokseen sellaisen panoksen, että häntä voidaan tosiasiassa pitää yhtenä tekijöistä. Tekijänoikeutta eivät saa esim. luomisprosessin tekniset avustajat ja materiaalin kerääjät, ellei heidän oma työpanoksensa ole ollut itsenäinen ja omaperäinen. Se, toimiiko avustaja itsenäisenä tekijänä vai epäitsenäisenä teknisenä toteuttajana, selviää lopputulosta tarkastelemalla: ilmeneekö siitä avustajan itsenäinen ja omaperäinen panos vai annettujen ohjeiden epäitsenäinen noudattaminen (ks. esim. Rajala 1998, s. 19; Lassen 1983, s. 332).

[891] Ks. Kivimäki 1948, s. 141; Kivimäki 1966, s. 52; Haarmann 2005, s. 104.

[892] Ks. esim. NJA 2008 s. 309. Nähdäkseni tältä osin voidaan sanoa, että käytössä on eräänlainen subjektiivis-objektiivinen malli. Vaikka subjektiivisille näkemyksille ja kokemuksille annetaan eniten painoarvoa, kokonaisarviointi kuitenkin tapahtuu objektiivisten perusteiden mukaan.

tyksensä siitä, minkälainen toiminta loukkaa juuri hänen omaleimaista ja persoonallista yhteyttään yhteisteokseen.[893]

Tässä luvussa tapahtuva tarkastelu koskee ainoastaan sellaisia tilanteita, joissa yhteisteoksen tekijät eivät ole keskinäisin sopimuksin sopineet mitään yhteisoikeussuhteestaan, teoksen käytöstä tai muustakaan. TekijäL 6 § on tekijänoikeuslain ainoa yhteisomistussuhdetta koskeva säännös.[894] Selvää on, että TekijäL 6 § erityissäännöksenä syrjäyttää vastaavat YhtOmL:n säännökset (*lex specialis derogat legi generali*), vaikka TekijäL 6 § ja YhtOmL:n vastaavat säännökset kumpikin ovat dispositiivista sääntelyä. Vaikka YhtOmL sulkee ainakin lähtökohtaisesti nyt kysymyksessä olevan tekijänoikeudellisen yhteisoikeussuhteen soveltamisalansa ulkopuolelle[895], kyseisen lain analogista soveltamista immateriaalioikeuksiin on kuitenkin tietyissä tilanteissa pidetty mahdollisena, minkä vuoksi tulkinta-apua voitaneen toisinaan hakea myös YhtOmL:n säännöksistä.[896] TekijäL 6 § on varsin suppea säännös, eikä se kerro mitään esimerkiksi siitä, miten määräysvalta teokseen ylipäätään hankitaan tai miten oikeudellinen määräysvalta yksittäisen yhteistekijän kohdalla määräytyy. Samoin se vaikenee yhteisomistussuhteen purkamisesta ja yhteistekijöiden osuuksien suuruuksista.[897] Ennen kuin siirrymme yksityiskohtaisemmin tarkastelemaan asiavaltuuden

---

[893] Moraalisilla oikeuksilla suojataan aina tietyn yksilön, ei kollektiivin, erityistä suhdetta teokseen. Käsitykseni mukaan jokaisen yhteistekijän persoonallinen suhde yhteisteokseen ilmenee aina erilaisena; jokainen ihminen on erilainen, ja siten myös jokaisen luomisprosessissa mukana olleen henkilön suhde tiettyyn teokseen on aina erilainen ja uniikki.

[894] Tilanne lienee muuttumassa, sillä tekijänoikeuslakiin esitetään lisättäväksi uusia säännöksiä, jotka sisältäisivät myös yhteistekijöitä koskevia oikeusohjeita (TekijäL 31.2 § ja TekijäL 38.2 §). Ehdotetut säännökset koskisivat oikeudenluovutuksen perumista (TekijäL 31 §) ja tekijän oikeutta rinnakkaistallentaa tieteellinen artikkeli (TekijäL 38 §). Ks. tarkemmin po. säännöksistä HE-luonnos 2021, s. 93–96.

[895] *Aro* otaksuu, että yhteisomistuslakia ei aikoinaan ulotettu koskemaan immateriaalioikeuksia, koska ko. suhteessa tärkeimmät immateriaalioikeutta koskevat lakimme, silloinen tekijänoikeuslaki (174/27) ja vuoden 1943 patenttilaki, sisälsivät tuohon aikaan asiasta omat erityissäännöksensä (ks. Aro 1985, s. 735).

[896] Ks. HE 143/1957 vp, s. 2; KM 1953:5, s. 51; Kyläkallio 1965, s. 31; Aro 1985, s. 735–736; Bruun 1993, s. 591; Koulu 2003, s. 178. Kuten *Kyläkallio* toteaa, YhtOmL:ia voitaneen ainakin tietyssä laajuudessa analogisesti soveltaa immateriaalioikeuksiin edellyttäen, ettei asianomaisessa lainsäädännössä ole tai ettei siitä voida johtaa periaatteita, jotka esille tulevassa kohdin ovat erilaisia kuin YhtOmL:n omaksumat periaatteet (ks. Kyläkallio 1965, s. 31). Aron mukaan vaikka YhtOmL:ia ei ulotettukaan koskemaan immateriaalioikeuksia, on ilmeistä, että eräät lain säännöksistä ilmentävät sellaisia yleisiä yhteisomistusta koskevia periaatteita, että niiden analoginen soveltaminen on mahdollista. Tällaisia yleisiä periaatteita sisältävät esim. säännökset siitä, että vain yhteisomistajat yhdessä voivat määrätä koko oikeudesta ja että kukin heistä voi disponoida omasta osuudestaan (Aro 1985, s. 735–736). Tekijänoikeuslain yhteisteosta koskevia säännöksiä 1950-luvulla valmistellut komitea totesi, että yhteisomistussuhdetta koskevia periaatteita voidaan soveltaa esim. oikeuksien hyödyntämisestä saatavien tulojen jakamiseen (ks. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 85).

[897] Säännökseen liittyvät esityötkään (KM 1953:5; KM 1957:5; HE 23/1960 vp) eivät juuri anna vastauksia em. kysymyksiin.

määräytymistä TekijäL 6 §:n toisen virkkeen perusteella[898], on lyhyesti tarkasteltava yleisellä tasolla yksittäisen tekijän määräysvaltaa sopimuksettomassa tilassa sekä sitä, onko yhteisteoksen tarkoittamassa tilanteessa eli yhteisoikeussuhteessa kysymys jaottomasta vai jaollisesta yhteisomistussuhteesta.

TekijäL 6 §:n ensimmäinen virke[899] antaa hyvin niukasti informaatiota siitä, miten yhteisomistajien käyttö- ja määräysvalta on sopimuksettomassa tilassa järjestetty.[900] Se, että säännöksen tarkoittamissa tilanteissa on kysymys yhteisoikeussuhteesta, tarkoittaa määräämisoikeuden kannalta ensinnäkin sitä, että kaikkien yhteistekijöiden suostumus on saatava, jos teosta halutaan jollakin tavalla käyttää tai hyödyntää. Yhteistekijän, joka esimerkiksi haluaa lisensoida teoksen kolmannelle, tai kolmannen, joka haluaa esimerkiksi hyödyntää teosta omassa liiketoiminnassaan, on siis hankittava kaikkien yhteistekijöiden suostumus toiminnalleen. Jos joku yhteistekijöistä ei halua antaa suostumustaan, ei häntä voida tähän pakottaa edes esimerkiksi hankkimalla tuomioistuimelta erillistä lupaa.[901] Myöskään TekijäL 6 §:n tarkoittamaa yhteisoikeussuhdetta ei ole mahdollista saada puretuksi samalla tavoin kuin esimerkiksi YhtOmL:n mukaista oikeussuhdetta.[902] Käytännössä onkin suositeltavaa kirjallisesti sopia yhteistekijöiden keskinäisistä oikeuksista ennen yhteishankkeeseen ryhtymistä, jotta voidaan estää tilanne, jossa yksi tekijöistä voisi yksinoikeutensa nojalla kieltää muita hyödyntämästä yhteisesti luotua teosta.[903] Ratkaisuja teoksen

---

[898] Po. säännöksen toinen virke kuuluu seuraavasti: ”Kullakin heistä on kuitenkin valta vaatimusten esittämiseen oikeuden loukkauksen johdosta.”

[899] Po. säännöksen ensimmäinen virke kuuluu seuraavasti: ”Jos kaksi tai useammat ovat yhdessä luoneet teoksen heidän osuuksiensa muodostamatta itsenäisiä teoksia, on tekijänoikeus heillä yhteisesti.”

[900] Ratkaisua on komiteanmietinnössä (KM 1953:5, s. 51) perusteltu seuraavasti: ”Tämän oikeuden käyttämisestä ei ole annettu tarkempia määräyksiä, koska voidaan edellyttää tekijöiden siitä keskenään sopivan.” Ks. myös Koulu 2003, s. 180.

[901] Ks. Rosén 2006, s. 310; Olsson – Rosén 2016, s. 110. Tekijänoikeuslain yhteisteosta koskevia säännöksiä 1950-luvulla valmistelleen komitean mukaan yhteisomistussuhdetta koskeva sääntely ei tarjonnut ratkaisukeinoja tilanteisiin, joissa tekijät olivat eri mieltä teoksen hyödyntämisestä. Voidaan katsoa, että vastoin tekijän tahtoa tapahtuva teoksen hyödyntämislupa olisi ristiriidassa tekijän yksinoikeuden ja sopimusvapauden periaatteen kanssa (ks. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 85).

[902] Norjalaisessa oikeuskirjallisuudessa *Lassen* (1983, s. 384) on katsonut, etteivät tietyt yhteisomistuslain säännökset voi soveltua yhteisteokseen, koska ne ovat ristiriidassa niiden tekijänoikeuslain periaatteiden kanssa, jotka koskevat yhteistä päättämistä ja moraalisia oikeuksia. Tällainen yhteisomistuslain säännös on esim. säännös yhteisomistussuhteen purkamisesta. Myös Aro (1985, s. 735–736) toteaa, että yhteisomistussuhteen purkamista koskevilla säännöksillä (9–12 §) tuskin on kantavuutta, kun harkitaan YhtOmL:n analogista soveltamista näiltä osin immateriaalioikeuksiin.

[903] Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 85. Mikäli kaikki tekijäpuolet eivät ole antaneet suostumustaan teoksen käyttämiseen, ei kolmas voi vedota suostumuksen antaneiden tekijäpuolten antamaan lupaan oikeudenloukkaukselta välttyäkseen. Se, ovatko luvan antaneet tekijäpuolet vastuussa tekijäkumppaneilleen, on ratkaistava yleisten siviilioikeudellisten sääntöjen mukaan (Kivimäki 1966, s. 53). Todettakoon tässä yhteydessä myös se itsestäänselvyys, että osapuolet

hyväksikäytöstä ei siis tehdä esimerkiksi enemmistöpäätöksellä, vaan vaaditaan yksimielinen päätös, ellei siis toisin ole sovittu.[904] Edellä lausutusta huolimatta jokainen yhteistekijä on kuitenkin oikeutettu ilman muiden suostumusta luovuttamaan oman osuutensa kolmannelle.[905] Osuuden luovuttamiseen ja siihen liittyviin asiavaltuuskysymyksiin palataan tarkemmin jäljempänä luvussa 6.[906] Kysymystä siitä, miten kunkin yhteistekijän osuuden suuruus ylipäätään määritellään, on kuitenkin tarkasteltava tässä yhteydessä erikseen.

Oikeusjärjestyksemme tuntee varsinaisesti kaksi yhteisomistuksen muotoa: jaottoman eli jakamattoman yhteisomistuksen ja jaetun eli määräosaisen (murto-osaisen) yhteisomistuksen. Jälkimmäisessä omistusoikeus on jaettu ajateltuihin (aatteellisiin/ideaalisiin) osiin.[907] Jaoton yhteisomistus taas merkitsee, ettei yhteisomistajalla ole mitään määrättyä osuutta esineeseen, vaan yhteisomistus kohdistuu tähän ilman ajateltua määräosaisjakoa.[908] Kuten YhtOmL:n esityöt osoittavat, yhteisomistuslailla on tarkoitettu säännellä ainoastaan määräosaista eli jaettua yhteisomistusta.[909] *Koulun* mukaan ”[- -] yhteisteos (tarkkaan ottaen tekijänoikeus tällaiseen teokseen) eroaa juridiselta konstruktioltaan yhteisesti omistetusta teoksesta” ja ”Tekijöillä on yhteisteokseensa yhteinen tekijänoikeus, eivätkä he omista tätä teosta murto-osin eli yhteisomistuslain mukaisesti”.[910] On

---

eivät voi keskenään sopia siitä, ketä tai keitä yhteistekijöistä on pidettävä lain tarkoittamina alkuperäisinä tekijöinä tai yhteisteoksen luojina.

[904] Ks. myös Kivimäki 1966, s. 52.

[905] Ks. Kivimäki 1948, s. 146; Kivimäki 1966, s. 53; Koulu 2003, s. 181; Wolk 2009, s. 226–227; Olsson – Rosén 2016, s. 111.

[906] Ks. myös edellä luku 3.4.4.

[907] Ks. tarkemmin Heikonen 1959, s. 629–646; Kyläkallio 1965, s. 32–35; Mikkola 2017, s. 85–86.

[908] Jaoton yhteisomistus edellyttää yhteisomistajien muusta varallisuudesta erillään olevaa yhteistä varallisuuspiiriä tai varallisuusyhteyttä. Varallisuusyhteyden tilanteissa osakkailla voi kyllä olla jokin tietty osuus, mutta tuollainen ajateltu jako ei kohdistu välittömästi varallisuusyhteyteen kuuluviin eri esineisiin. Jakamatonta yhteisomistusta ei voida luoda välittömästi sopimuksin, vaan se syntyy siten, että esine saatetaan tai joutuu sellaiseen varallisuuspiiriin, joka oikeusjärjestyksen mukaan muodostaa jaottoman yhteisomistuksen. Jaoton yhteisomistus aktualisoituu lähinnä avoimessa yhtiössä ja jakamattomassa kuolinpesässä. Jaottoman yhteisomistuksen klassisena esimerkkinä voidaan siis mainita kuolinpesän osakkaiden välinen omaisuusyhteys kuolinpesän ollessa jakamatta. Pesä muodostaa osakkaittansa omasta varallisuudesta erillään olevan varallisuuspiirin, johon kullakin osakkaista on perintöoikeuden osoittama osuus. Ennen perinnönjakoa pesänosakkaat eivät omista määräosuutta pesän yksityisistä esineistä (ks. Kyläkallio 1965, s. 32).

[909] HE 143/1957 vp, s. 1.

[910] Koulu 2003, s. 180. Koulu ei tarkenna lausumansa sisältöä, mutta hän viittaa tässä yhteydessä lisäksi Haarmanniin (Haarmann 1999, s. 81). Haarmann ei nähdäkseni kuitenkaan lausu mitään siitä, mikä on TekijäL 6 §:n mukaisen yhteisteoksen yhteys yhteisomistuslain murto-osaiseen omistukseen, tai siitä, onko TekijäL 6 §:n mukainen yhteisoikeussuhde jaollista vai jaotonta yhteisomistajuutta. Se, mitä Koulu lausumalla ”[- -] eroaa juridiselta konstruktioltaan yhteisesti omistetusta teoksesta” oikein tarkoittaa tai mihin hän sillä tähtää, jää epäselväksi. Mikäli Koulun tarkoituksena on tehdä eroa esim. sellaisiin tilanteisiin nähden, joissa on kysymys siitä, että yhden tekijän luoma teos tekijänoikeuksineen luovutetaan esim. kahdelle tai useammalle taholle

toki totta, etteivät yhteistekijät omista yhteisteosta tai saa tekijänoikeutta yhteisteokseen YhtOmL:n nojalla, vaan nimenomaan TekijäL:n nojalla. Koulun lausumasta voi kuitenkin saada sen käsityksen, ettei TekijäL:n 6 §:n mukaisissa tilanteissa olisi kysymys jaetusta yhteisomistussuhteesta vaan jaottomasta yhteisomistuksesta.[911] Vaikka TekijäL ei sisällä YhtOmL:n tavoin säännöksiä yhteisomistajien (tässä yhteistekijöiden) omistusosuuksista, niin on huomattava, että TekijäL tai sen esityöt eivät myöskään mainitse mitään tällaisen yhteisoikeussuhteen mahdollisesta jaottomasta luonteesta.[912] Yleisenä lähtökohtana on kuitenkin pidettävä sitä, että jos perustetta yhteisomistuksen jaottomuudelle ei näytetä, omistusoikeutta pidetään jaollisena eli määräosaisena.[913] Lisäksi tässä yhteydessä on edellä lausutuin tavoin otettava huomioon YhtOmL:n analogisen soveltamisen mahdollisuus osuuksien suuruuksia harkittaessa. Vielä on todettava, että TekijäL 6 §:n yhteydessä ei voida nähdäkseni myöskään ajatella syntyvän mitään jaottomaan yhteisomistussuhteeseen perinteisesti yhdistettävää yhteistä varallisuuspiiriä tai -yhteyttä.[914]

Voidaan toki ajatella, että jos yhteistekijät eivät heti keskenään erikseen sovi osuuksien suuruuksista, jää kysymys osuuksien suuruudesta helposti taka-

---

yhteisomistukseen, niin ilmaisu on epäonnistunut. Kuten jäljempänä tullaan esittämään, myös tällaisissa tilanteissa tulee – analogian avulla – soveltaa TekijäL 6 §:n säännöksiä, ei YhtOmL:n säännöksiä.

911 Toisaalta Koulu kuitenkaan ei – ainakaan suoraan – lausu, että yhteisteoksen tilanteissa olisi kysymys jakamattomasta yhteisomistuksesta.

912 *Kivimäki* on vanhan tekijänoikeuslain aikaisessa teoksessaan (Kivimäki 1948, s. 141) todennut, että ”yhteistyö voi johtaa *jakamattoman* henkisen tuotteen eli ns. yhteisteoksen syntymiseen. Näin on laita silloin kun kahden tai useamman henkilön työskentely on tapahtunut keskinäisessä vuorovaikutuksessa niin, etteivät tekijäin osuudet henkisessä tuotteessa ole toisistansa erotettavissa, ilman että sen luonne muuttuu; silloin on mahdotonta sanoa, mikä osa teoksesta on yhden, mikä toisen tekemä.” Tällä lausumalla Kivimäki ei kuitenkaan ottane kantaa itse yhteisoikeussuhteen jaolliseen tai jakamattomaan luonteeseen, vaan siihen, että yhteisteoksen tilanteissa eri tekijöiden panokset eivät ole samalla tavalla toisistaan erotettavissa kuin esim. yhteenliitetyn teoksen tilanteissa. Hän (Kivimäki 1948, s. 141) on edelleen todennut: ”Yhteinen tekijänoikeus on, toisin kuin yhteisomistus fyysilliseen esineeseen, periaatteellisesti katsoen *jakamaton*. Ajateltavissa on enintään, että kun tekijäpuolet päättävät purkaa yhteisoikeussuhteen, tekijänoikeuteen sisältyvät funktiot ositetaan eri tekijäpuolten kesken, esim. niin, että yhdelle tulee oikeus painattaa, kolmannelle oikeus julkisesti esittää teos jne. tai siten, että toisintamisfunktiot jaetaan alueittain.” Tälläkään lausumalla Kivimäki ei ottane kantaa yhteisoikeussuhteen jaolliseen tai jakamattomaan luonteeseen, vaan nähdäkseni hänen tarkoituksenaan on tässä yhteydessä tehdä eroa YhtOmL:n mukaiseen oikeuteen saada oikeussuhde puretuksi. Kuten jo aiemmin todettiin, Lasseniin viitaten, tietyt yhteisomistuslain säännökset eivät voi soveltua TekijäL:n yhteisteoksen mukaiseen yhteisoikeussuhteeseen, ja tällainen säännös on nimenomaan YhtOmL:n säännös yhteisomistussuhteen purkamisesta.

913 Zitting – Rautiala 1982, s. 230.

914 Perussääntöhän on, että yhden tai usean esineen kuuluessa kahdelle tai useammalle yhteisesti esineet eivät oikeudellisessa mielessä muodosta mitään kiinteää kokonaisuutta eli erillistä oikeuspiiriä vaan kuuluvat omistajilleen määräosin. Vain suhteellisen harvoissa tapauksissa tällainen varallisuusmassa on mahdollinen, silloinkin ainoastaan laissa edellytetyissä tilanteissa (ks. Heikonen 1944, s. 69).

alalle, eikä se välttämättä aktualisoidu ennen kuin siihen joudutaan nimenomaisesti ottamaan kantaa esimerkiksi tuomioistuimessa tai osuuden siirron yhteydessä.[915] Kun otetaan huomioon, että erilaiset yhteistekijöiden panostukset ja näiden merkitys yhteistyössä on toisinaan hyvinkin vaikea erottaa ja arvottaa, on monesti epäselvää, kuinka suuren osuuden kukin yhteistekijöistä tosiasiassa omistaa.[916] Se, ettei TekijäL:ssa ole YhtOmL:n tavoin nimenomaisesti mainittu osuuksien tasasuuruusolettamaa[917] tai että osuuksien suuruuksien määrittäminen saattaa sopimuksettomassa tilassa toisinaan olla hyvinkin vaikeaa, ei voi kuitenkaan sellaisenaan tarkoittaa sitä, että kysymyksessä olisi jaoton yhteisomistussuhde. Myöskään se, että TekijäL:iin on säädetty erillinen säännös yhteisoikeussuhteesta yhteistekijällisyyden tilanteissa, eikä siis tältä osin ole tyydytty vain YhtOmL:n analogiseen soveltamiseen, kuten patentin tapauksessa, ei ole välitön tai välillinenkään indisio siitä, että kysymyksessä olisi jaoton yhteisomistus.[918] Kaikki edellä lausuttu sekä seuraavassa kappaleessa esitetty huomioon ottaen on katsottava, että TekijäL 6 §:n mukaisessa yhteisoikeussuhteessa on kysymys jaollisesta yhteisomistussuhteesta eli määräosaisesta yhteisomistuksesta, joskin yhteistekijöiden välillä vallitseva erityinen suhde saattaa useammin kuin YhtOmL:n mukainen yhteisomistussuhde olla peruste poiketa omistusosuuksien tasasuuruusolettamasta.

Kuten edellä todettiin, tekijänoikeuslaki tai sen esityöt eivät sisällä kannanottoja siitä, kuinka yhteisteoksen tekijöiden osuuksien suuruuksia tulisi arvioida. Ruotsin tekijänoikeuslakia koskevasta vuoden 1956 komiteanmietinnöstä löytyy asiasta kuitenkin lyhyt kannanotto. Po. komiteanmietinnön mukaan osuuksien suuruuksia harkittaessa huomioon voidaan ottaa yhteistekijöiden välillä vallitseva sopimus, kunkin yhteistekijän tuoman panostuksen luonne ja laajuus sekä muut vaikuttavat olosuhteet.[919] Vaikka lausuma on tässä suhteessa varsin suppea ja yleisluonteinen, niin huomionarvoista on, että tasasuuruusolettamaa ei kyseisessä kontekstissa mainita lainkaan. Asia on vahvistettu myös ruotsalaisessa oikeuskäytännössä, jossa on todettu, että yhteisteosta koskevien

---

[915] Myös *Mikkola* toteaa, että joskus yhteisomistus on vuosikaudet riidatonta eikä omistusosuuksista synny kiistaa ennen kuin yhden yhteisomistajan kuollessa tai luovuttaessa osuuteensa kolmannelle (ks. Mikkola 2017, s. 12). Viime kädessä osuuden suuruus voidaan pyrkiä määrittämään tai vahvistamaan erillisellä vahvistuskanteella.

[916] Ks. samoin patenttien osalta Mathlein 2004, s. 133: ”Keksinnöt ovat voineet syntyä niin, että kukin yhteiskeksijä on vastannut omasta osa-alueestaan keksinnön syntymisessä, jolloin osuudet ovat helposti määritettävissä. Lienee kuitenkin tavallista, että keksinnön kehittämiseen tarvittavia panoksia ei kyetä määrittelemään yksiselitteisesti.”

[917] YhtOmL 2 §:n 1 momentin mukaan ”Kunkin yhteisomistajan on katsottava omistavan määräosuuden yhteisestä esineestä. Osuudet ovat, jollei muuta ilmene, samansuuruiset.”

[918] Erillistä ja itsenäistä säännöstä voidaan perustella muun ohella TekijäL 6 §:ään otetulla, yhteisomistuslakiin nähden poikkeavalla asiavaltuusratkaisulla (säännöksen toinen virke, johon palataan myöhemmin).

[919] SOU 1956:25, s. 143. Ks. tarkemmin muista vaikuttavista olosuhteista esim. Lassen 1983, s. 386.

esitöiden perusteella ei ole löydettävissä tukea sille, että tasasuuruusolettama otettaisiin lähtökohdaksi yhteistekijyyttä koskevissa tilanteissa.[920] Toisaalta tässä yhteydessä on kuitenkin otettava huomioon kansallinen lainsäädäntömme ja se, että YhtOmL 2.1 §:ssä ilmauksensa saanut tasasuuruusolettama on periaate, jonka analoginen soveltaminen tulee usein kysymykseen kaikkea yhteisomistusta koskevissa tilanteissa.[921] Myös *Lassenin* mukaan tasasuuruusolettama on periaate, jota voidaan soveltaa kaikissa tilanteissa, ellei erityistä perustetta siitä poikkeamiselle ole johdettavissa. Edelleen Lassenin mukaan se, ettei Norjan tekijänoikeuslaissa ole erikseen säädetty tasasuuruusolettamasta, kuvastaa ainoastaan sitä, että tekijänoikeus- ja yhteisomistuslain lainsäätäjillä on ollut erilainen näkemys sen osalta, onko tasasuuruusolettamasta välttämätöntä säätää laissa.[922]

Ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa sekä *Wolk* että *Domeij* ovat pitäneet yhteisomistuslain tasasuuruusolettamaa immateriaalioikeudellisissa asioissa eräänlaisena *heikkona* presumptiona.[923] Tämän voidaan katsoa tarkoittavan tekijänoikeudellisessa kontekstissa sitä, että ellei minkäänlaista selvitystä esitetä osuuksien tosiasiallisesta suuruudesta, tulee viimesijaisesti analogian avulla soveltaa yhteisomistuslain mukaista tasasuuruusolettamaa.[924] Kaikesta edellä lausutusta voidaan päätyä siihen, että sopimuksettomassa tilassa TekijäL 6 §:n

---

[920] Ks. NJA II 1961 s. 86; NJA 2003 not 17.

[921] Kyläkallio (1965, s. 31) toteaa, että YhtOmL:a voitaneen ainakin tietyssä laajuudessa analogisesti soveltaa muihin oikeuksiin edellyttäen, ettei asianomaisessa lainsäädännössä ole tai siitä voida johtaa periaatteita, jotka esille tulevassa kohdin ovat erilaisia kuin YhtOmL:n omaksumat periaatteet. Tällaisena oikeusperiaatteena voidaan Kyläkallion mukaan pitää muun ohella YhtOmL 2 §:ää. Ks. vastaavasti Lassen 1983, s. 384. Yhteisomistuslain mukaisesta tasaosuusolettamasta poikkeavat ratkaisut ovat kuitenkin mahdollisia ja omistusosuudet voivat määräytyä toisinkin. Tasasuuruusolettamasta voidaan poiketa esim. hankintahetken tarkoituksen perusteella, jos hankintahetkinen osapuolten yhteinen tarkoitus voidaan näyttää toteen. Jos siis YhtOmL 2.1 §:n olettamasta halutaan poiketa, on muusta kuin tasaosuustarkoituksesta esitettävä näyttöä (ks. tarkemmin hankintahetken tarkoituksesta esim. Mikkola 2017, s. 12, 15 ja 139). Hankintahetken tarkoituksesta ei ole saatavissa analogia-apua nyt tarkasteltavaan kysymykseen, sillä hankintahetken tarkoituksessa on keskeistä kyetä esittämään näyttöä yhteisestä tarkoituksesta, kun taas TekijäL:n yhteistekijöitä koskevassa tilanteessa on sopimuksettomassa tilassa keskeistä kyetä esittämään näyttöä juuri oman panostuksen luonteesta ja laajuudesta yhteisteoksen kokonaisluomisprosessissa.

[922] Lassen 1983, s. 384–385.

[923] Ks. Wolk 2009, s. 224, joka kohdistaa näkemyksensä ensi sijassa tekijänoikeuksiin; Domeij 2010, s. 107 puolestaan esittää näkemyksensä patenttien yhteydessä.

[924] Kuten Wolk (2009, s. 224) toteaa, tulee yhteisomistuslain mukaista tasasuuruusolettamaa soveltaa vain poikkeustapauksissa. Lassenin (1983, s. 387) mukaan esim. tilanteessa, jossa A, B, C ja D ovat yhteistyössä luoneet yhteisteoksen ja näytön perusteella on selvää, että A ja B ovat osallistuneet yhteisteoksen luomiseen merkittävästi laajemmin ja isommalla panoksella kuin C ja D, mutta yksityiskohtaisempaa näyttöä osuuksien tarkemmasta suuruudesta ei ole kyetty esittämään, on kuitenkin selvää, että tasasuuruusolettamaa ei tulisi soveltaa kaikkien em. yhteistekijöiden välillä. Tällöin tasasuuruusolettamaa voitaisiin soveltaa A:n ja B:n välillä sekä C:n ja D:n välillä, ei siis kaikkien välillä. Se taas, kuinka suuret osuudet A:lla ja B:llä *contra* C:llä ja D:llä ovat, on harkinnan ja arvauksen välimaastossa.

mukainen yhteisoikeussuhde oikeuttaa jo sellaisenaan poikkeamaan YhtOmL:n tasasuuruusolettamasta, toisin sanoen tällainen oikeussuhde toimii itsessään riittävänä indisiona muusta kuin pääluvun mukaisesta osuuksien jakautumisesta. Nähdäkseni siitä, että itse tasasuuruusolettamasta tulisi voida poiketa, ei tarvitse erikseen esittää näyttöä, koska tasasuuruusolettamaa ei näissä tilanteissa pidetä vastaavanlaisena lähtökohtana kuin perinteisissä yhteisomistuslain tarkoittamissa tilanteissa. Sen sijaan voidaan ajatella, että ellei yhteistekijä kykene esittämään riittävän uskottavaa näyttöä siitä, että hänen yhteisteoksen luomiseen tuomansa panostuksen luonne ja laajuus johtaa tasasuuruusolettaman mukaisesta osuudesta poikkeavaan osuuteen, tulee näytön riittämättömyyden vuoksi päätyä siihen, että asiassa sovelletaan analogian avulla YhtOmL:n mukaista tasasuuruusolettamaa. Kysymys on siis siitä, että mikäli tätä suhdetta ei pystytä selvittämään, osuudet määräytyivät tekijöiden pääluvun mukaisesti. Painoa ei siis samalla tavoin anneta pääluvun mukaiselle tasasuuruusolettamalähtökohdalle kuin perinteisissä YhtOmL:n mukaisissa tilanteissa, vaan tasasuuruusolettama vaikuttaa heikompana taustapresumptiona *in casu* -arvioinnissa. Edellä lausutulla ei kuitenkaan ole vaikutusta todistustaakkaan tai näytön esittämiseen, vaan tasasuuruusolettamasta poikkeaminen, vaikka se tässä suhteessa vaikuttaakin heikompana presumptiona, edellyttää joka tapauksessa riittävää näyttöä siihen vetoavalta.[925]

5.4.2 TekijäL 6 §:n asiavaltuusnormista

5.4.2.1 Asiavaltuusnormin asiallinen ulottuvuus

TekijäL 6 §:n toisen virkkeen perusteella kullakin yhteisteoksen tekijöistä on valta vaatimusten esittämiseen oikeuden loukkauksen johdosta. Valta vaatimusten esittämiseen koskee sekä taloudellisia että moraalisia oikeuksia.[926]

---

[925] Selvää on esim. se, että niissä vahvistuskanteissa, joissa on kysymys osuuden suuruuden määrittämisestä, on kokonaisnäyttö oletettavasti huomattavasti laajempaa kuin esim. tilanteessa, jossa kysymys on vain yhden yhteistekijän ajamasta loukkauskanteesta, jossa vaaditaan myös korvauksia. Tämä johtuu yksinkertaisesti jo siitä, että vahvistuskanteessa on oltava mukana (välttämätön prosessinyhteys) muutkin yhteistekijät, kun taas loukkauskannetta voi ajaa yksi yhteistekijä yksinkin. Kuten jäljempänä tullaan tarkemmin käsittelemään, kolmanteen kohdistuvassa loukkauskanteessa korvausten määräämisen yhteydessä on tuomioistuimen kuitenkin harkittava, mikä yhden yhteistekijän osuuden suuruus on, koska tällä on vaikutusta siihen, minkälaiset korvaukset asiassa voidaan ylipäätään tuomita. Tällaisissa tilanteissa, varsinkin jos kysymys on sopimuksettomasta tilasta suhteessa osuuksiin, tuskin edes kovin usein esitetään kovin laajaa näyttöä osuuksien suuruudesta, kun oikeudenkäynnin fokus on ensisijaisesti loukkauksen toteennäyttämisessä eikä asiassa vahvistuskanteen tavoin vahvisteta osuuden suuruutta. Tällöin tuomioistuimen voi olla hyvin vaikea lähteä liikkeelle muusta lähtökohdasta kuin siitä, että yhden yhteistekijän osuus on pääluvun mukainen – siis soveltaa tasasuuruusolettamaa.

[926] Ks. myös Kivimäki 1966, s. 53; Haarmann 2005, s. 104. Alun perin nykyistä tekijänoikeus-

Se, että yhdelläkin yhteisteoksen tekijöistä on oikeus omissa nimissään esittää vaatimuksia sekä taloudellisten että moraalisten oikeuksien loukkauksien johdosta, merkitsee poikkeusta edellä käsiteltyyn määräämisoikeuden yksimielisyysedellytykseen.[927] Lisäksi se, että yhteistekijät voivat esittää toisistaan riippumatta vaatimuksia yhteisteoksen oikeudenvastaisen käytön tai muun tekijänoikeuden loukkauksen johdosta, tarkoittaa, että kullakin yhteistekijällä on *itsenäinen asiavaltuus*.[928] Itsenäinen asiavaltuus on perusteltavissa ensinnäkin moraalisilla oikeuksilla, koska jokaisella yhteistekijöistä on itsenäiset ja toisista yhteistekijöistä erilliset moraaliset oikeudet. Toiseksi itsenäinen asiavaltuus on perusteltavissa sillä, että yhteistekijöillä saattaa ylipäätään olla loukkaustilanteissa hyvinkin erilaisia syitä tai intressejä saattaa loukkausasia vireille ja loukkaaja voisi välttää vastuun, mikäli suostumusta asian ajamiseen ei saataisikaan kaikilta yhteistekijöiltä.[929] Mikäli sopimuksettomassa tilassa yksimielisyyttä edellytettäisiin myös loukkausasioiden nostamisessa, vaarana olisi oikeudenmenetyksien aiheutuminen, jos esimerkiksi yksi yhteistekijöistä olisi tavoittamattomissa tai yhteistekijät olisivat eri mieltä oikeudenkäynnin tarpeellisuudesta.[930] Myös jos muut yhteistekijät ryhtyvät sellaisiin toimiin, joihin yksi yhteistekijöistä ei olisi antanut suostumustaan, ja tämä yksi yhteistekijä katsoisi, että kysymyksessä on tekijänoikeuden loukkaus, ei kyseisellä yhdellä yhteistekijöistä, yksimielisyysedellytyksen vallitessa, olisi mahdollisuutta puuttua loukkauksiin.[931]

---

lakia valmistellut tekijänoikeuskomitea ehdotti asiavaltuuden rajaamista koskemaan vain moraalisia oikeuksia (KM 1953:5, s. 51), mutta tarkistetussa ehdotuksessa komitea arvioi tarkoituksenmukaisemmaksi ulottaa asiavaltuuden koskemaan myös taloudellisia oikeuksia (KM 1957:5, s. 18–19). Suomi seurasi tässä asiassa yhteispohjoismaista valmistelua, sillä myös siinä lähdettiin aluksi siitä, että itsenäisen asiavaltuuden tulisi koskea ainoastaan moraalisten oikeuksien loukkauksia. Myöhemmin yhteispohjoismaisessa valmistelussa päädyttiin kuitenkin ulottamaan itsenäinen asiavaltuus myös taloudellisten oikeuksien loukkauksiin (ks. tarkemmin Lassen 1983, s. 375 alaviite 116; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 85–86).

927 Selvää on, että muut yhteistekijät eivät voi kieltää yhtä yhteistekijää ajamasta loukkausta koskevaa asiaa, ja vaikka joku muista yhteistekijöistä sen kieltäisikin, ei tämä ole este asian tutkimiselle.

928 Kysymystä siitä, onko kyseessä aidosti itsenäinen asiavaltuus, käsitellään seuraavassa luvussa 5.4.2.2.

929 Ks. SOU 1956:25, s. 143; Prop. 1960:17, s. 80; Wolk 2009, s. 225; Olsson – Rosén 2016, s. 111. Tekijänoikeuslakimmehan on syntynyt aikoinaan yhteispohjoismaisen valmistelutyön tuloksena (ks. tältä osin esim. Haarmann 2005, s. 18–19; Kivistö 2016, s. 276–277). Em. yhteispohjoismaisen valmistelutyön sekä TekijäL 6 §:n ja URL 6 §:n sisällöllisen yhtäläisyyden vuoksi säännöksen rationaliteettia asiavaltuusratkaisun osalta voidaan tässä tapauksessa tarkastella myös ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa esitettyjä näkemyksiä vasten.

930 Lisäksi yhteistekijöillä saattaa ylipäätään olla näkemyseroja siitä, miten loukkausasiaa ajetaan tai tulisi ajaa parhaalla mahdollisella tavalla.

931 Tämä pätee niin sellaisissa tilanteissa, joissa loukkauksen tekee joku toinen yhteistekijöistä, kuin tilanteissa, joissa loukkauksen tekee kolmas ja muut yhteistekijöistä ovat antaneet kolmannelle suostumuksen. Ks. tältä osin tarkemmin mm. Lassen 1983, s. 375.

Yhteistekijän itsenäisen asiavaltuuden asiallisen ulottuvuuden osalta on huomattava, että TekijäL 6 §:ssä lausuttu asiavaltuusperiaate koskee säännöksen sanamuodon perusteella ainoastaan sellaisia tilanteita, joissa yhteistekijän vaatimus perustuu tekijänoikeuden loukkaukseen ([- -] valta vaatimusten esittämiseen *oikeuden loukkauksen johdosta* [- -]).[932] Näin ollen sellaisia tekijänoikeudellisia kanteita tai hakemuksia, joissa vaatimukset eivät perustu tekijänoikeuden loukkaukseen, ei ole mahdollista ajaa yksin, toisin sanoen ilman muiden yhteistekijöiden myötävaikutusta. Säännöstä ei tule siten soveltaa esimerkiksi sopimusrikkomustilanteissa.[933] Sopimusrikkomustilanteissa, mikäli osapuolten välillä vallitsee välttämätön prosessinyhteys, tulee sen sijaan noudattaa yksimielisyysperiaatetta: ellei ole erityissäännöstä, joka sallii poikettavan yksimielisyydestä kantajataholla, kaikkien tällaiseen yhteyspiiriin kuuluvien henkilöiden tulee olla ajamassa kannetta, jotta se voitaisiin saada tutkittavaksi (ks. tarkemmin edellä luku 2.4).[934]

Svean hovioikeus on ratkaisussaan (Svea HovR 21.12.1990, T 869/90) käsitellyt sopimusrikkomukseen liittyvää asiavaltuutta URL 6 §:n (vastaava säännös kuin TekijäL 6 §) kontekstissa. Yhteistekijät A ja B olivat yhdessä kirjoittaneet kirjan (yhteisteoksen) ja yhdessä myöntäneet julkaisuoikeudet kirjankustantamolle. Kun kustantamo lopetti kirjan julkaisemisen, A haastoi kustantamon sopimusrikkomuksen perusteella oikeuteen ja vaati vahingonkorvauksia. Hovioikeus totesi tuomiossaan, että A ja B olivat kirjoittaneet kirjan yhdessä ja myös yhdessä sopineet kustantamon kanssa kirjan julkaisemisesta, ja tätä taustaa vasten kirjaan liittyvien tekijänoikeuksien käyttäminen tai oikeuksien harjoittaminen sopimuksen nojalla kuului tekijöille yhdessä. Hovioikeuden mukaan tällaisissa tilanteissa on kysymys välttämättömästä prosessinyhteydestä, jolloin A:lla on asiavaltuus vain yhdessä B:n

---

[932] Selvää lienee jo yksinään säännöksen kontekstin perusteella, että kysymys on nimenomaan tekijänoikeuden loukkauksista ja että säännöksen tarkoittama ”oikeuden loukkauksen johdosta” ei tarkoita esim. ainoastaan rikosoikeudellista loukkausvaatimusta (esim. TekijäL 56 a §:ään (tekijänoikeusrikkomus) tai RL 49:1:ään (tekijänoikeusrikos) perustuvaa vaatimusta), vaan myös siviilioikeudelliset loukkausvaatimukset lukeutuvat säännöksen piiriin. Säännöstä ei tulisi myöskään tulkita liian suppeasti loukkauksen ajankohdan osalta, vaan riittävää on, että tekijänoikeutta on loukattu tai loukataan taikka tekijänoikeuden loukkaus on välittömästi toteutumassa. Toisin sanoen väitetyn tekijänoikeuden loukkauksen ei ole siten tarvinnut jo toteutua, vaan riittävää on, että epäilty loukkaaja on ryhtynyt sellaisiin loukkauksen valmistelutoimiin, joista on ilmeisesti seurauksena loukkauksen pikainen toteutuminen.

[933] Samoin Wolk 2009, s. 226.

[934] Jos kantajapuolella vallitsee välttämätön prosessinyhteys, tulee kaikkien tällaiseen yhteyspiiriin kuuluvien henkilöiden olla ajamassa kannetta. Tuomioistuimen tulee viran puolesta kontrolloida, että tämä prosessinedellytys on kunnossa. Jos kaikki välttämättömässä prosessinyhteydessä olevat henkilöt eivät ole jutussa mukana, kannetta ei jätetä heti tutkimatta vaan puute pyritään korjaamaan (Lappalainen 1995, s. 434). *Tirkkosen* mukaan meillä on sekä tieteisopissa että oikeuskäytännössä katsottu, että kantaja voi haastaa muut kantajan kanssa välttämättömässä prosessinyhteydessä olevat henkilöt osallistumaan oikeudenkäyntiin ja että tällä tavoin haastettujen henkilöiden poissaolo ei estä jutun käsittelyn jatkamista (Tirkkonen 1974, s. 416).

> kanssa. Hovioikeus totesi edelleen, että ainoastaan URL 6 §:n tarkoittamissa tekijänoikeuden loukkaustilanteissa voi yhteistekijä yksin esittää vaatimuksia loukkauksen johdosta. Koska A oli yksin ilman B:tä nostanut kanteen sopimusrikkomuksesta eikä siis tekijänoikeuden loukkauksesta, jätettiin A:n kanne tutkimatta.[935]

Yllä esitetyn tapauksen johdosta – vaikka tämän tutkimuksen fokus onkin ensisijaisesti tekijänoikeuden loukkauksissa ja niihin liittyvissä asiavaltuuskysymyksissä – tehdään seuraavaksi lyhyt ekskursio YhtOmL:n säännöksiin sen pohtimiseksi, olisiko YhtOmL:n säännöksistä saatavissa analogista tulkinta-apua asiavaltuuden ratkaisemiseksi tilanteissa, joissa asiassa yksin prosessaavan yhteistekijän vaatimukset eivät suoraan perustu tekijänoikeuden loukkaukseen mutta kysymyksessä on kaikesta huolimatta tekijänoikeudellinen kanne tai hakemus. Kysymys on tällöin ennen kaikkea siitä, sovelletaanko kyseisissä tilanteissa – kun erillistä asiavaltuusnormia ei ole löydettävissä – välttämättömän prosessinyhteyden vaatimusta vai siihen säädettyä poikkeusta, esimerkiksi YhtOmL 4.2 §:ää.[936] Keskeisimpänä erona näissä tilanteissa on se, että välttämättömän prosessinyhteyden tilanteessa kaikkien yhteistekijöiden on oltava mukana ajamassa kannetta ja lisäksi oltava yksimielisiä kanteen ajamisesta, joten riittävää ei ole, kuten YhtOmL 4.2 §:ssä, että muut yhteistekijät haastetaan asiassa kuultaviksi.[937] YhtOmL 4.2 §:ssä käytetty sanamuoto

---

[935] Tässä yhteydessä on todettava, että mikäli kolmannen aiheuttama loukkaus muodostaa samalla sekä sopimusrikkomuksen että tekijänoikeuden loukkauksen, on vastuuperusteen valintaan kiinnitettävä erityistä huomiota. Loukkaukseen vetoavan on tällöin kannetta muotoillessaan oltava tietoinen valitsemansa vastuuperusteen (perustuvatko kanteessa esitetyt vaatimukset tekijänoikeuden loukkaukseen vai sopimusrikkomukseen) vaikutuksista. Vastuuperusteen valinnalla ei ole vaikutusta ainoastaan asialegitimaatioon, vaan se vaikuttaa myös esim. korvattaviin vahinkoihin sekä vahingonkorvauksen määrään. Ks. aihepiiristä myös Ryhänen (2007, s. 106–199), joka tarkastelee po. kysymyksenasettelua patenttioikeuden näkökulmasta.

[936] Vrt. YhtOmL 4.1 §, jossa todetaan, että ”Oikeustoimeen tai toimenpiteeseen, joka koskee esinettä kokonaisuudessaan, älköön ryhdyttäkö, elleivät kaikki yhteisomistajat siihen suostu tai oikeus tässä laissa jäljempänä mainittaessa tapauksissa anna siihen lupaa. Milloin toimenpide on tarpeen esineen säilyttämistä, turvaamista tai sen tavanmukaista käyttämistä varten eikä siedä viivytystä, älköön kuitenkaan yhteisomistajan vastustus tai poissaolo estäkö toista yhteisomistajaa siihen ryhtymästä.” Käsitykseni mukaan 1 momentin säännöksellä ei ole merkitystä nyt tarkasteltavan yhteisteoksen tilanteen kannalta. Kyläkallio (1965, s. 266) toteaa, että yhteisomistajan mahdollisuus ajaa kannetta YhtOmL 4 §:n 1 momentin nojalla lienee perin harvinainen (ks. samoin Mikkola 2017, s. 41).

[937] YhtOmL 4.2 §:ssä todetaan, että ”Muissakin kuin 1 momentissa tarkoitetuissa asioissa on yhdelläkin yhteisomistajista valta ajaa kannetta yhteistä esinettä koskevassa asiassa, vaikkei muiden yhteisomistajien suostumusta oikeudenkäyntiin ole saatu. Haastakoon kuitenkin muut yhteisomistajat asiassa kuultaviksi. Mitä siten voitetaan, tulkoon yhteiseksi hyväksi, ja on kukin yhteisomistaja saamansa edun arvoon asti velvollinen ottamaan osaa oikeudenkäynnistä aiheutuneisiin kustannuksiin.” Erikoista po. lainkohdan mukaan on se, että asialegitimoidun yhteisomistajan on haastettava muut yhteisomistajat asiassa kuultaviksi. Se, että muut yhteisomistajat tällöin ovat vain kuultaviksi haastettujen asemassa, puolestaan osoittaa, että tilanne nyt on toisenlainen kuin välttämättömän prosessinyhteyden tapauksissa (ks. Tirkkonen 1974, s. 322).

”*yhteistä esinettä koskevassa asiassa*” on sanonnaltaan ehkä hieman harhaanjohtava, sillä kuten *Kyläkallio* huomauttaa, tarkoitus ei liene ollut, että kaikki asiat, joissa vain yhteinen esine tai siitä johtuvat oikeudet saattavat olla riidan kohteena, kuuluisivat mainitun lainsäännöksen piiriin. YhtOmL 4.2 §:ssä yhdelle osakkaalle myönnettyä kanneoikeutta on mahdollista käyttää vain sellaisissa asioissa, joissa tuomion sisältö tulee jakamattomana kaikkien yhteisomistajien hyväksi.[938]

Kuten edellä kävi ilmi, vaikka YhtOmL analogista soveltamista on sinänsä pidetty mahdollisena, ja siten myös YhtOmL 4.2 §:n analogista soveltamista[939], niin YhtOmL sulkee lähtökohtaisesti tekijänoikeuden soveltamisalansa ulkopuolelle. Lisäksi nyt on otettava huomioon se, että TekijäL 6 § sisältää yhteistekijöiden osalta asiavaltuudesta nimenomaisen säännöksen, joka poikkeaa vastaavista YhtOmL:n säännöksistä, ja tämä säännös on rajattu koskemaan ainoastaan tekijänoikeudellisia loukkaustilanteita. Kun vielä otetaan huomioon, että TekijäL 6 § rakentuu kokonaisuudessaan ja vain muutamin poikkeuksin keskeisesti määräämisoikeuden yksimielisyysedellytykselle, ei voida nähdäkseni lähteä siitä, että muissakaan tekijänoikeudellisissa asioissa olisi mahdollista analogisesti soveltaa YhtOmL 4.2 §:n oikeusohjetta asiavaltuudesta. Yhteisomistussuhde, tässä tapauksessa yhteisoikeussuhde, perustaa välttämättömän prosessinyhteyden, ja jos tästä ei ole säädetty erityissäännöstä, joka mahdollistaa poikettavan yksimielisyydestä kantajataholla, tulee kaikkien yhteistekijöiden suostua kanteen ajamiseen. Koska TekijäL:ssa tämä poikkeamismahdollisuus on rajattu koskemaan vain loukkaustilanteita, tämän voidaan otaksua kuvaavan sitä lainsäätäjän ratkaisua, että muissa tekijänoikeudellisissa tapauksissa on edelleen sovellettava oppia välttämättömästä prosessinyhteydestä.[940] Katson näin ollen, että sellaisissa yhteistekijyyttä koskevissa tekijänoikeudellisissa kanneasioissa, joissa vaatimukset eivät perustu tai liity tekijänoikeuden loukkaukseen, tulee soveltaa välttämättömän prosessinyhteyden vaatimuksia.[941]

Edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, että esimerkiksi jos yksi yhteis-

---

[938] Tällaisia kanteita ovat esim. häätökanne, kanne rasiteoikeuden poistamisesta, kieltokanteet, kanteet, joilla vaaditaan esineeseen tai sen osaan kohdistuvan sellaisen sopimuksen julistamista tai toteamista pätemättömäksi, joka loukkaa jonkun yhteisomistajan oikeutta esineen omistajana tai joilla vaaditaan rangaistusta yhteiseen esineeseen kohdistuneen oikeudenloukkauksen johdosta tms. Ks. Kyläkallio 1965, s. 266 ja 268–269.

[939] Erityisesti YhtOmL 2 ja 3 §:ssä ja 4 §:n 1 momentissa ilmauksensa saaneet oikeusperiaatteet ovat sellaisia, että niiden analoginen soveltaminen tulee usein kysymykseen. Mahdollista on, että näin on asia myös 4 §:n 2 momentin suhteen (Kyläkallio 1965, s. 31).

[940] Tarkoitan tällä sitä, että jotta po. kaltaisissa tilanteissa olisi mahdollista soveltaa analogisesti YhtOmL 4.2 §:n mukaista oikeusohjetta, tulisi tämä vahvistaa lainmuutoksella eli tekijänoikeuslainsäätäjän kannanotolla.

[941] Kaikissa välttämättömän prosessinyhteyden tilanteissa on tuomioistuin velvollinen omasta aloitteestaan harkitsemaan, onko asianosaisiksi vedetty kaikki ne henkilöt, jotka ovat prosessin kohteena olevan yksityisoikeuden tai vaateen subjekteja; ellei näin ole tapahtunut, on kyseessä prosessinedellytyksen, nimittäin asiavaltuuden, puuttuminen (Tirkkonen 1974, s. 415).

tekijöistä haluaisi epävarman oikeustilan vuoksi yksin ajaa vahvistuskannetta kolmatta vastaan siitä, minkä laajuisena tekijänoikeus on yhteisteoksen osalta aikoinaan lisensoitu kolmannelle[942], TekijäL 6 §:n asiavaltuussäännöstä ei voitaisi soveltaa.[943] Tällöin ei voida sanoa, että vaatimus perustuisi tekijänoikeuden loukkaukseen, vaan kysymys olisi, kuten sopimusrikkomuksen tapauksessa, välttämättömästä prosessinyhteydestä; kannetta olisi mahdollista ajaa vain yhdessä muiden yhteistekijöiden kanssa (yhteinen asiavaltuus). Samoin on katsottava, että jos kanteeseen tai hakemukseen sisältyy useita vaatimuksia, niin sellaista vaatimusta, joka ei täytä TekijäL 6 §:n asettamia edellytyksiä, ei voida ottaa tutkittavaksi, jos vaatimusta pyrkii ajamaan ainoastaan yksi yhteistekijä. Kanne- tai hakemustyypillä ei sellaisenaan ole merkitystä ratkaistaessa sitä, voiko yhteistekijä yksinkin ajaa asiaa, vaan ratkaisevaa on nimenomaan se, perustuuko asiassa esitetty vaatimus tosiasiassa tekijänoikeuden loukkaukseen.

Voidakseen TekijäL 6 §:n nojalla ajaa kannetta yksin ilman muiden yhteistekijöiden myötävaikutusta yhteistekijän on oma-aloitteisesti selvitettävä tuomioistuimelle, että kanteessa tai hakemuksessa on kysymys tekijänoikeuden loukkaukseen perustuvasta vaatimuksesta. Selvää kuitenkin on, että tuomioistuimen tulee viran puolesta kontrolloida, että TekijäL 6 §:ään nojaavan, asiaa yksin ajavan yhteistekijän esittämät vaatimukset perustuvat tekijänoikeuden loukkaukseen. Kyseinen seikka käy yleensä selvästi ilmi kantajan toimittamasta haastehakemuksesta tai hakijan hakemuksesta. Mikäli näin ei ole, tuomioistuimen tulee varata kantajalle tai hakijalle tilaisuus esittää selvitystä siitä, että vaatimus tai vaatimukset tosiasiassa perustuvat tekijänoikeuden loukkaukseen eivätkä esimerkiksi sopimusrikkomukseen tai sellaiseen vahvistusvaatimukseen, jolla ei ole liitäntää tekijänoikeuden loukkaukseen. Jos vaatimuksen ei voida katsoa edes välillisesti perustuvan tai liittyvän tekijänoikeuden loukkaukseen[944], niin

---

[942] Yhteistekijä ei siis edes väittäisi, että kolmas on syyllistynyt tekijänoikeuden loukkaukseen, vaan kysymys olisi tilanteesta, jossa lisenssinluovutuksen laajuus on jäänyt epäselväksi ja asiaan haluttaisiin saada selvyys sillä perusteella, että epäselvä tila rasittaa yhteistekijän mielestä osapuolten välisiä suhteita.

[943] Todettakoon selvyydeksi, että luonnollisesti niissä tilanteissa, joissa kysymys on esim. siitä, onko kantaja *de facto* yksi yhteisteoksen tekijöistä, jolloin kysymys on tekijyydestä, tai siitä, mikä on yhteistekijän osuuden suuruus, saa kantaja yksin ja ilman muiden myötävaikutusta nostaa erillisen vahvistuskanteen. Tällöinhän kysymys on siitä, että kantaja ajaa asiaansa muita yhteistekijöitä vastaan, ei heidän kanssaan.

[944] Nähdäkseni TekijäL 6 §:ää ei tulisi tältä osin tulkita liian suppeasti, vaan on katsottava, että myös tilanteissa, joissa kanteen tai hakemuksen ajaminen perustuu siihen, että tarkoitus on myöhemmin saada suojaa – mahdollisesti toisella hakemuksella tai kanteella, tekijänoikeuden loukkausta tai välittömästi toteutumassa olevaa tekijänoikeuden loukkausta vastaan –, asiaa voisi ajaa yksikin yhteistekijöistä. En näe estettä sille, että yksikin yhteistekijä voisi ajaa esim. TodTurvL:n mukaisia tekijänoikeudellisia asioita, kunhan tällaisen turvaamistoimihakemuksen yhteydessä osoitetaan, että asia ja siinä esitetty vaatimus perustuvat tai liittyvät väitettyyn tekijänoikeuden loukkaukseen. Mikäli tuomioistuin arvioi, että kanteen tai hakemuksen ratkaisemisen kannalta merkitystä ei ole sillä, että kantaja tai hakija perustaa väitteensä tekijänoikeuden loukkaukseen,

TekijäL 6 §:n asiavaltuusnormia ei voida soveltaa, vaan on sovellettava välttämättömän prosessiyhteyden sääntöjä – toisin sanoen kaikkien yhteistekijöiden täytyy olla mukana samassa oikeudenkäynnissä.[945] TekijäL 6 §:n asiallinen ulottuvuus -kriteeri voidaan nähdä erityisenä prosessinedellytyksenä, sillä säännöksessä on asetettu erityisiä asian tutkimisen kriteereitä. Jos siis kysymyksessä ei ole loukkaukseen perustuva vaatimus, tulee säännökseen nojautuva kanne tai hakemus jättää tutkimatta. Jos kanne tai hakemus jätetään puheena olevalla perusteella tutkimatta, on huomattava, että tämä ei kuitenkaan estä samaa kantajaa tai hakijaa myöhemmin yhdessä muiden yhteistekijöiden kanssa nostamasta samaa asiaa koskevaa kannetta tai hakemusta.

5.4.2.2 Muiden yhteistekijöiden kuuleminen ja kollektiivivaateet

TekijäL 6 §:ssä ei lausuta mitään siitä, tuleeko muut yhteisteoksen tekijät haastaa kuultaviksi asiassa tai tuleeko heille varata tilaisuus tulla kuulluksi. Säännöksestä ei käy myöskään ilmi, miten yhden yhteistekijän ajaman asian ratkaisu vaikuttaa kollektiivin muihin yhteistekijöihin ja voiko yksi yhteistekijöistä ilman muiden yhteistekijöiden myötävaikutusta esimerkiksi esittää koko kollektiivin puolesta hyvitys- ja/tai vahingonkorvausvaatimuksia. Kuten todettu, TekijäL 6 § ei sisällä erillistä kuulemissäännöstä, toisin sanoen laki ei tässä kohtaa nimenomaisesti velvoita muiden yhteistekijöiden kuulemiseen. Tämä ratkaisu on nähdäkseni perusteltavissa jo sillä, että TekijäL 6 §:n asiavaltuusnormi tarkoittaa kunkin yhteistekijän osalta aidosti itsenäistä asiavaltuutta.[946] Mikäli lainsäätäjä olisi tarkoittanut, että haastaminen tai kuuleminen tulee yhteisteoksen tapauksissa tapahtua, on otaksuttava, että tästä olisi otettu erillinen maininta säännökseen tai vähintäänkin sen esitöihin.[947] Esimerkiksi YhtOmL 4.2 §:n kuulemissäännöstä[948] voidaan luonnehtia kanteen tutkimisen edelly-

---

on katsottava, että vaatimus ei tällöin myöskään perustu tekijänoikeuden loukkaukseen, eikä asiaa voida käsitellä ilman muiden yhteistekijöiden myötävaikutusta. Vaatimuksen on siis tosiasiassa perustuttava tai liityttävä tekijänoikeuden loukkaukseen.

[945] Asia voidaan tällöin jättää lepäämään siksi aikaa, että muut yhteistekijät saadaan vedetyksi mukaan oikeudenkäyntiin. Jos muiden yhteistekijöiden mukaan vetäminen ei onnistu, asia on jätettävä tutkimatta.

[946] On vaikea löytää aineellisoikeudellisia argumentteja sille, miksi muiden yhteistekijöiden kuuleminen olisi näissä tilanteissa tarpeellista.

[947] Nähdäkseni lainsäätäjän ratkaisua voidaan tältä osin verrata YhtOmL 4.1 §:ssä omaksuttuun ratkaisuun. Kuten Mikkola (2017, s. 41) toteaa: jos yhteisomistaja nostaa kanteen YhtOmL 4.1 §:n nojalla, kaikkia yhteisomistajia ei tarvitse asian luonteen vuoksi haastaa kuultaviksi.

[948] Vrt. YhtOmL 4.2 §: ”Muissakin kuin 1 momentissa tarkoitetuissa asioissa on yhdelläkin yhteisomistajista valta ajaa kannetta yhteistä esinettä koskevassa asiassa, vaikkei muiden yhteisomistajien suostumusta oikeudenkäyntiin ole saatu. *Haastakoon kuitenkin muut yhteisomistajat asiassa kuultaviksi*. Mitä siten voitetaan, tulkoon yhteiseksi hyväksi, ja on kukin yhteisomistaja saamansa edun arvoon asti velvollinen ottamaan osaa oikeudenkäynnistä aiheutuneisiin kustannuksiin.” Tällainen säännös tarkoittaa samalla sitä, että tuomioistuimen tulee kontrolloida, että

tykseksi[949], jolloin säännöksen noudattamatta jättäminen tarkoittaa sitä, että kanne jätetään tutkimatta. Selvää on, että tällaisen prosessuaalisen normin on nimenomaisesti käytävä ilmi suoraan laista (tässä tapauksessa TekijäL 6 §:stä) eikä sitä siis voida nyt käsillä olevassa tilanteessa analogian avulla johtaa esimerkiksi YhtOmL 4.2 §:n säännöksestä. Yhtä lailla selvää on, ettei laissa ole säädetty minkäänlaista yleistä informointivelvoitetta asiaa ajavalle yhteistekijälle, saati tuomioistuimelle. Toisin sanoen tuomioistuimella tai kannetta/hakemusta ajavalla yhteistekijällä ei ole muiden yhteistekijöiden suhteen ilmoitus- tai tiedotusvelvollisuutta meneillään olevasta oikeudenkäynnistä.

On tietysti mahdollista, että loukkausasiaa yksin ajava yhteistekijä omatoimisesti oikeudenkäynnin aikana päättää kutsua jonkun tai jotkut muista yhteistekijöistä kuultavaksi asiassa tai että muut yhteistekijät oma-aloitteisesti pyrkivät mukaan yhden yhteistekijän aloittamaan loukkausoikeudenkäyntiin. Olemme tällöin tekemisessä väliintuloa koskevien kysymysten kanssa (ks. edellä luku 2.5). Kuten *Lappalainen* toteaa, jos asianosainen ilman nimenomaisen kuulemissäännöksen suomaa tukea haluaa, että tiettyä ulkopuolista henkilöä kuullaan asiassa, voidaan viimemainitulle antaa puhevalta vain, jos hänellä on OK 18:10:ssä tarkoitettu väliintulointressi.[950] Jos muu kuin asiaa ajava yhteistekijä haluaa käyttää puhevaltaa jo meneillään olevassa loukkausasiassa, hänen ainoa mahdollisuutensa on väliintulon kautta pyrkiä mukaan oikeudenkäyntiin.[951] Väliintulointressi on selvä (yhteistekijyys), mutta kysymys siitä, onko oikeudenkäyntiin mukaan pyrkivä yhteistekijä itsenäinen vai epäitsenäinen väliintulija, on vaikeampi. *Prima facie* vaikuttaa siltä, että tällaisen yhteistekijän tulisi olla itsenäinen väliintulija (vrt. yhteisomistusta koskevat tilanteet[952]), mutta kun otetaan huomioon erityisesti kunkin yhteistekijän

---

oikeudenkäynnistä kuulemiskehotuksella informoidaan muita yhteisomistajia ja että kuultaviksi kutsutuilla on oikeudenkäynnissä OK 18:10.2:n mukainen itsenäisen väliintulijan asema (Lappalainen 1995, s. 359).

949 Ks. Kyläkallio 1965, s. 264; Lappalainen 1995, s. 358–359.

950 Lappalainen 1995, s. 356.

951 Hänellä on tietysti myöhemminkin mahdollisuus itsenäisesti nostaa oma loukkausasia samaa loukkaajaa vastaan.

952 Yhdelläkin yhteisomistajista on YhtOmL 4.2 §:n mukaan valta ajaa kannetta yhteistä esinettä koskevassa asiassa ilman muiden yhteisomistajien suostumusta, mutta muille yhteisomistajille on varattava tilaisuus tulla asiassa kuulluiksi. Kuultaviksi kutsutuilla on oikeudenkäynnissä OK 18:10.2:n mukainen itsenäisen väliintulijan asema (ks. mm. Lappalainen 1995, s. 358–359). Silloin kun yhdessä omistetun esineen osaomistaja ajaa kannetta muiden omistajien hyväksi, kyse ei ole useista itsenäisistä vaatimuksista, joita ajetaan yhdessä, vaan yhdestä ainoasta vaatimuksesta, joka koskee kaikkia osaomistajia. Yhteisomistajien erilliset oikeudenkäynnit eivät ole mainitun tyyppisissä asioissa mahdollisia. Tästä ns. välttämättömästä prosessinyhteydestä seuraa, että muut osaomistajat eivät myöskään voi jättäytyä oikeudenkäynnin ulkopuolelle ja näin välttyä tuomion oikeusvaikutuksilta. Jos esim. osaomistaja häviää jutun, asiassa annettu ratkaisu sitoo aina oikeusvoimaisesti myös niitä osaomistajia, jotka eivät ole esiintyneet jutussa asianosaisina. Heillä ei siten ole mahdollisuutta myöhemmin itse nostaa samaa asiaa koskevaa kannetta (HE 154/2006 vp, s. 4).

aidosti itsenäinen asiavaltuus loukkaustilanteissa ja se, että yhteistekijöiden välisiä suhteita loukkausasioissa hallitaan erityistä prosessinyhteyttä koskevien oppien kautta (vain hyväksyvä ratkaisu sitoo muita yhteistekijöitä), on päädyttävä siihen, että tällaisen yhteistekijän asema on epäitsenäinen. Koska haitallinen ratkaisu ei sido väliintulijaa (tässä yhteistekijää)[953], hänelle ei ole tarvetta antaa itsenäisen väliintulijan statusta.

Toiseksi on mahdollista, että yhteistekijät ajavat yhdessä TekijäL 6 §:n tarkoittamaa loukkaukseen perustuvaa asiaa, jolloin he kaikki ovat asianosaisen asemassa oikeudenkäynnissä.[954] Asian yhdessä ajaminen voi tapahtua joko yhteiskanteen/-hakemuksen[955] tai erillisten kanteiden/hakemusten kumuloin-

---

[953] Kuten jäljempänä tullaan havaitsemaan, kollektiivivaateiden osalta vain hyväksyvät ratkaisut sitovat muita yhteistekijöitä. Jos tuomioistuin on jo kertaalleen hyväksyen ratkaissut kollektiivivaateen, ei täysin samanlaista vaadetta ole enää tarpeen ratkaista uudessa oikeudenkäynnissä puuttuvan oikeussuojan tarpeen vuoksi.

[954] Kysymykseen siitä, mikä asema muilla yhteistekijöillä on silloin, kun he ovat yhdelle yhteistekijälle antaneet suostumuksen oikeudenkäyntiin, palataan jäljempänä luvussa 7, koska sijoitan po. kysymyksenasettelun asiavaltuudesta sopimisen ja prosessimandaatin yhteyteen.

[955] Yhteiskanteessa, joka pannaan vireille yhdellä haastehakemuksella, kantajataho koostuu kahdesta tai useammasta ”asiakumppanista”. Jokainen asiakumppani on oma asianosaisensa, ja voidaan sanoa, että jokainen asiakumppani lähtökohtaisesti säilyttää itsenäisyytensä ja määräysvaltansa (Koulu 2017a, s. 43–44). Yhteiskanteella asiakumppanit pääsevät osallisiksi kaikista yhden oikeudenkäynnin konstruktion tarjoamista eduista: yksi todistelukierros riittää, asianajamista ei tarvitse toistaa eri oikeudenkäynneissä ja syntyvä riski jakaantuu kaikkien yhteiskantajien kesken (Koulu 2017a, s. 155). Yhteiskanteen mahdollisuus tunnetaan Suomessa ennen kaikkea välttämättömän prosessinyhteyden kautta. Tosin tällöin ei tarkkaan ottaen ole kysymys yhteiskanteen mahdollisuudesta vaan yhteiskanteen pakosta (Koulu 2017a, s. 153). Kun unohdetaan yhteiskanteen ”pakkotilanteet” ja siirretään fokus siihen, onko yhteiskanne mahdollinen muissa tilanteissa, joissa ilmenee jonkinlainen prosessinyhteys, niin tilanne ei ole täysin yksiselitteinen. Oikeusjärjestelmämme ei nimittäin salli oikeudenkäyntiin liittymistä asianosaisena (jälkiperäinen yhteiskanne), mutta myös alkuperäisen yhteiskanteen mahdollisuus on jokseenkin kiistanalainen. Kuten Koulu (2017b, s. 178) toteaa, yhteiskanne on prosessioikeudellisesti jokseenkin hauras rakenne, sillä sen käyttämisen luvallisuus voidaan kyseenalaistaa vetoamalla absoluuttisiin prosessinedellytyksiin. Kysymys on tällöin ennen kaikkea ”haastehakemuksen lainmukaisuudesta” eli siitä, saako sellaisen oikeudenkäynnin, jossa kantajataho koostuu kahdesta tai useammasta asiakumppanista, panna vireille yhdellä yhteisellä haastehakemuksella. Koulun (2017b, s. 183) mukaan yhteiskanteen todellinen kompastuskivi ei kuitenkaan ole prosessilaki vaan tällaisen kanteen vaatima kantajien yhteistoiminta. Yhteistoiminnan on oltava lähes täydellistä. Yhteiskantajien tulee olla yksimielisiä esim. siitä, mitä vaatimuksia esitetään ja miten yhteistä asiaa ajetaan. Esimerkkinä tekijänoikeudellisesta yhteisvaatimuksesta voidaan mainita I-SHO 25.4.1995, R 94/666. Tapauksessa B, C ja kustannusosakeyhtiö olivat yhteisessä valituksessaan vaatineet, että A ja X ry velvoitettaisiin yhteisvastuullisesti suorittamaan B:lle, C:lle ja kustannusosakeyhtiölle tekijänoikeuslain 57 §:n 1 momentissa tarkoitettuna kohtuullisena hyvityksenä 5 600 markkaa sekä korvaukseksi saman pykälän 2 momentissa tarkoitetusta muusta haitasta tai menetyksestä käräjäoikeuden tuomiossa mainitun kirjan myynnin vähentymisen osalta 6 370 markkaa. Kun A oli luvatta valmistanut B:n ja C:n kirjoittamasta ja kustannusosakeyhtiön kustantamasta ja julkaisemasta Abin matematiikka -nimisestä 160-sivuisesta kirjasta 40-sivuisen omalla nimellään varustetun monisteen kopioimatta kirjaa mutta plagioinut sitä muutoin sanatarkasti ja edelleen saattanut mainitun monisteen yleisön saataviin jakamalla monistetta kurssin oppilaille ainakin 70 kappaletta, A oli törkeästä varomattomuudesta rikkonut tekijäoikeuden suojaksi annettua

nin[956] kautta. Seuraavaksi on kuitenkin tarkasteltava sitä, mikä merkitys asiassa esitetyillä vaatimuksilla ja asiassa annettavalla ratkaisulla on muiden yhteistekijöiden kannalta silloin, kun kaikki yhteistekijät eivät ole mukana yhden yhteistekijän aloittamassa oikeudenkäynnissä.

Yhteistekijän tekijänoikeuden loukkaukseen perustuvat vaatimukset voivat tilanteen mukaan olla hyvinkin erilaisia. Kun kysymys on tekijänoikeudellisesta siviiliasiasta, kyseessä voi olla esimerkiksi turvaamistoimivaatimus, yhteystietojen luovuttamista koskeva vaatimus, kieltovaatimus, korvausvaatimus tai vaikkapa menettämis- tai hävittämisvaatimus.[957] Lähtökohtaisesti yhteistekijän esittäessä erilaisia tekijänoikeuden loukkaukseen perustuvia vaatimuksia nämä ovat niin sanottuja kollektiivivaateita (myötäpuolten kesken jakamattomia). Aivan näin suoraa johtopäätöstä ei voida kuitenkaan tehdä, toisin sanoen käsitellä kaikkia tekijänoikeuden loukkaukseen perustuvia vaateita kollektiivivaateina, sillä erityisesti taloudellisten oikeuksien loukkaukseen perustuvat korvausvaatimukset ja moraalisten oikeuksien loukkauksiin perustuvat vaatimukset aiheuttavat poikkeuksen mainittuun lähtökohtaan. Korvausvaatimuksiin liittyvän poikkeuksen taustalla vaikuttaa määräosainen yhteisomistajuus. Moraalisiin oikeuksiin liittyvän poikkeuksen taustalla taas vaikuttaa kyseisten oikeuksien korostettu henkilökohtaisuus. Moraalisten oikeuksien osalta eivät siis henkilökohtaisia ole kaikki niihin liittyvät korvausvaatimukset vaan kaikki vaatimukset.[958] Muiden kuin yllä mainittujen vaatimustyyppien osalta voidaan kuitenkin lähteä siitä, että ne ovat kollektiivivaateita, ja niiden vaikutus muihin yhteistekijöihin (näiden myöhempiin, samaa loukkausta koskeviin oikeustoimiin) ratkeaa erityistä prosessinyhteyttä koskevan tarkastelun kautta.[959]

Kuten on jo useaan otteeseen edellä todettu, kullakin yhteistekijöistä on TekijäL 6 §:n mukaisissa tilanteissa *aidosti itsenäinen asiavaltuus*. Kunkin yhteistekijän aidosti itsenäinen asiavaltuus tarkoittaa samalla myös sitä, että asiavaltuus on rinnakkainen muiden yhteistekijöiden kanssa, toisin sanoen yhteistekijät

---

säännöstä. X ry (A oli toiminut työnantajansa X ry:n lukuun) velvoitettiin suorittamaan B:lle, C:lle ja kustannusosakeyhtiölle yhteisesti kohtuullisena hyvityksenä 1 400 markkaa ja korvauksena menetyksestä ja haitasta 2 500 markkaa.

[956] Mikäli yhteistekijät saattavat samassa forumissa samanaikaisesti vireille samaa loukkausta koskevat kanteet/hakemukset, on jutut käsiteltävä yhdessä. Tällöin olemme ainakin osittain, erityisestä prosessinyhteydestä johtuen, subjektiivisen kumulaation ja välttämättömän prosessinyhteyden välimaastossa: osa myötäpuolten vaateista on selvästi yhteisiä (kollektiivivaateita) ja osa vaateista (korvausvaatimukset) taas mahdollisesti henkilökohtaisia.

[957] Ks. edellä luku 3.4.2.

[958] Jos kanteessa tai hakemuksessa vedotaan loukkauksen perusteena ainoastaan moraalisten oikeuksien loukkauksiin, on selvää, ettei kysymyksessä voi olla koko kollektiivia koskeva tai muihin yhteistekijöihin vaikuttava vaatimus. Moraalisia oikeuksia koskevia vaateita ei voida siis miltään osin pitää kollektiivivaateina.

[959] Ottaen kollektiivivaateen lisäksi huomioon jo edellä käsitelty asiavaltuuden itsenäisyys yhteistekijöiden loukkausasioiden osalta, olemme tässä nyt siis tekemisissä erityisen, ei välttämättömän, prosessinyhteyden kanssa (ks. tarkemmin edellä luku 2.4).

voivat käyttää tätä oikeuttaan toisistaan riippumatta samaa loukkaajatahoa vastaan. Tämä tarkoittaa kollektiivivaateiden osalta edelleen sitä, ettei yhden kanteen tai hakemuksen vireilläolo sinänsä estä toista yhteistekijää saamasta omaa kannettaan tai hakemustaan yhtäaikaisesti vireille ja ettei yhteen kanteeseen tai hakemukseen annettu hylkäävä ratkaisu ole muihin asialegitimoituihin yhteistekijöihin nähden sitova. On kuitenkin muistettava, että myös hylkäävällä ratkaisulla on näissä tilanteissa todistusvaikutus[960], mikäli siihen on uudessa dispositiivisen asian oikeudenkäynnissä vedottu tai indispositiivisen asian oikeudenkäynnissä se on ylipäätään tuotu oikeudenkäyntiaineistoon ja siten tuomioistuimen tietoon. Toisaalta on huomattava, että yksin prosessaavan yhteistekijän kanteen tai hakemuksen (vaatimuksen) tultua kokonaan tai joltain osin hyväksytyksi voidaan katsoa, ettei muilla yhteistekijöillä ole enää kanteen (kollektiivivaateen) hyväksytyiltä osin oikeussuojan tarvetta saada uutta kannetta vastaavilta osin tutkittavaksi.[961] Tältä osin uusi kanne on siis mahdollista jättää tutkimatta puuttuvan oikeussuojan tarpeen vuoksi. Tilannetta lienee syytä valaista esimerkin avulla.

> Yhteistekijät A ja B ovat molemmat tahoillaan havainneet, että X loukkaa heidän yhteisteokseen liittyviä tekijänoikeuksiaan. A on yksin nostanut X:ää vastaan TekijäL 56 g §:n mukaisen kieltokanteen, jossa A vaatii, että X:n on lopetettava tekijänoikeutta loukkaavan aineiston yleisön saataviin saattaminen. Tuomioistuin hyväksyy A:n kanteen ja määrää kiellon A:n pyynnön mukaisesti. Sittemmin, A:n kieltokanteesta ja siinä annetusta ratkaisusta tietämättä, B nostaa X:ää vastaan myös TekijäL 56 g §:n mukaisen kieltokanteen, jossa B vaatii, että X:n on lopetettava tekijänoikeutta loukkaavan aineiston yleisön saataviin saattaminen (kaikilta osin identtinen vaatimus kuin A:n aiemmin esittämä vaatimus, joka on jo hyväksytty) ja että X:n on lopetettava teoksen kappaleen valmistaminen (uusi vaatimus suhteessa A:n aiemmin ajamaan kanteeseen nähden). Jos esimerkiksi X tuo tuomioistuimen tietoon A:n ja X:n välisen aiemmin ratkaistun asian ja vetoaa siihen, tuomioistuimen tulee uudessa oikeudenkäynnissä jättää B:n ensimmäinen vaatimus tutkimatta puuttuvan oikeussuojan tarpeen vuoksi. Sen sijaan B:n toinen vaatimus on uusi suhteessa A:n ja X:n väliseen ratkaisuun nähden, joten asia tulee tältä osin tutkia ja ratkaista. Jos taas tuomioistuin olisi ensimmäisessä ratkaisussaan päätynyt hylkäämään A:n vaatimuksen, niin tuomioistuimen on uudessa B:n ja X:n välisessä asiassa tutkittava B:n molemmat vaatimukset. Tällöin jos X tuo tuomioistuimen tietoon A:n ja X:n välisen aiemman ratkaisun

---

[960] Kuten Lappalainen toteaa, todistusvaikutus voi olla merkitykseltään varsin lähellä positiivista oikeusvoimavaikutusta. Uudessa prosessissa näet tavallisesti noudatetaan aikaisemmassa tuomiossa ja sen perusteluissa omaksuttua linjaa, jollei mitään uutta ilmene. Aiemman tuomion todistusvaikutus antaa kuitenkin uudessa oikeudenkäynnissä mahdollisuuden uuteen tutkintaan ja harkintaan sekä erityisesti uuden todistusaineiston huomioon ottamiseen (Lappalainen 2001, s. 433–434).

[961] Näiltä osin voidaan katsoa, että kysymys on ollut kollektiivivaateen hyväksyvästä ratkaisusta, joka koituu koko kollektiivin hyväksi.

ja vetoaa siihen, tulee tuomioistuimen uudessa asiassa harkita, minkälainen todistusvaikutus po. aiemmalla ratkaisulla on, kun se ratkaisee B:n ensimmäisen vaatimuksen.

Kollektiivivaateiden tilanteissa yksin TekijäL 6 §:n mukaista loukkaukseen perustuvaa vaatimusta ajava yhteistekijä ei edusta kaikkia yhteistekijöitä vaan ajaa omissa nimissään vaadetta, joka aineellisen oikeuden mukaan kuuluu koko kollektiiville. Jos tuomioistuin on jo kertaalleen *hyväksyen* ratkaissut kollektiivivaateen, ei täysin samanlaista vaadetta ole enää tarpeen ratkaista uudessa oikeudenkäynnissä puuttuvan oikeussuojan tarpeen vuoksi. Tämä luonnollisesti edellyttää, että jo hyväksytysti ratkaistu vaade on (sekä sisällöltään että laajuudeltaan) identtinen uuden vaatimuksen kanssa. Tuomioistuimen on siis *in casu* harkittava, onko uusi vaatimus jo *de facto* tullut aiemmin hyväksytyllä tuomiolla ratkaistuksi. Kysymys on siis tältä osin oikeusvoimavaikutukseen liittyvästä tarkastelusta.[962] Tätä harkintaa ei luonnollisestikaan ole tarpeen tehdä (asiavaltuuden aidosta itsenäisyydestä johtuen) uudessa, toisen yhteistekijän ajamassa uudessa asiassa, jos aiempi ratkaisu on ollut hylkäävä. Toki aiemmalla hylkäävällä ratkaisulla on edelleen yhtä lailla todistusvaikutus myöhemmässä oikeudenkäynnissä, jos se tulee oikeudenkäyntiaineistoksi myöhemmässä oikeudenkäynnissä, mutta sillä ei ole prosessin ajamista tai asiatutkintaan siirtymistä estävää vaikutusta. Ei-kollektiivivaateiden osalta edellä esitettyä tarkastelua ei voida kuitenkaan soveltaa yhteistekijöiden välillä, vaan näitä tilanteita on vielä tarkasteltava erikseen.

Korvausvaatimusten osalta voidaan liikkeelle lähteä siitä, että vahingonkorvauksia on tekijänoikeuden loukkaustapauksissa mahdollista vaatia sekä taloudellisten että moraalisten oikeuksien loukkaamisesta. Sen sijaan TekijäL:n mukaista hyvitystä voidaan vaatia vain TekijäL 2 §:n mukaisten taloudellisten oikeuksien loukkauksen perusteella.[963] Kuten edellä todettiin, moraalisten oikeuksien korostetun henkilökohtaisen luonteen vuoksi selvänä voidaan pitää, että jokaisella yhteisteoksen tekijällä on itsenäiset ja toisista yhteistekijöistä erilliset moraaliset oikeudet. Jokainen yhteisteoksen tekijöistä voi vaatia vahingonkorvauksia ainoastaan omien moraalisten oikeuksiensa loukkaamisesta, ei siis muiden yhteisteoksen tekijöiden moraalisten oikeuksien loukkaamisesta. Jos joku yhteistekijöistä yksin esittää omissa nimissään vaateen siitä, että kaikkien yhteistekijöiden moraalisten oikeuksien loukkaamisesta aiheutuneet vahingot on tekijänoikeuden loukkauksen vuoksi korvattava, vaatimus tulee muiden yhteistekijöiden osalta jättää tutkimatta joko puuttuvan prosessuaalisen asiavaltuuden tai puuttuvan oikeussuojan tarpeen vuoksi. Yhtä lailla selvää on,

[962] Ks. oikeusvoimasta laajemmin esim. Lappalainen 2001, s. 426–485; Tapanila 2021, s. 602–627.
[963] Ks. edellä luku 3.6.

että vaikka kahden yhteistekijän korvausvaatimukset perustuvat saman loukkaajan samaan loukkaukseen, ei yhdessä oikeudenkäynnissä yhdelle yhteistekijöistä mahdollisesti tuomituilla moraalisten oikeuksien loukkaukseen perustuvilla vahingonkorvauksilla ole mahdollista todistusvaikutusta lukuun ottamatta vaikutusta toisessa oikeudenkäynnissä toisen yhteistekijän vaatimiin moraalisten oikeuksien loukkaamiseen perustuviin vahingonkorvausvaatimuksiin.[964] Toisin sanoen yhden yhteistekijän saama vahingonkorvaus hänen moraalisten oikeuksiensa loukkaamisesta ei poista toisen yhteistekijän oikeutta vaatia ja saada vahingonkorvausta, eikä sitä myöskään oteta huomioon korvausmäärää vähentävänä tekijänä.

Jos taas korvausvaatimuksia (hyvitystä tai vahingonkorvausta) vaaditaan taloudellisten oikeuksien loukkaamisen perusteella, ollaan sopimuksettomassa tilassa yhteisteoksen osalta monesti varsin monimutkaisessa tilanteessa. Tältä osin viittaan jo edellä käytyyn keskusteluun siitä, kuinka yhteistekijöiden osuuksien suuruuksia tulee sopimuksettomassa tilassa ylipäätään arvioida (vaikeudet osuuksien suuruuksien arvioinnissa). En pidä lainkaan mahdottomana, että sekä kantaja että tuomioistuin pitäisivät lähtökohtaisesti hyväksyttävänä ajatusta, että sopimuksettomassa tilassa yksikin yhteistekijä saa esittää sellaisen korvausvaatimuksen, jossa määrällisesti vaaditaan korvauksia koko oikeudenloukkauksen perusteella. Kysymys on tällöin useimmiten siitä, ettei kantaja yksilöi korvausvaatimustaan niin[965], että hän haastehakemuksessaan arvioi vaadittujen korvausten määrää vain oman osuutensa osalta, vaan esittää korvausvaatimuksen niin sanotusti kokonaisuudessaan koko kollektiivin puolesta (jäljempänä kokonaiskorvaus) ja omissa nimissään, eikä myöskään tuomioistuin tai vastapuoli kiinnitä tähän seikkaan huomiota. Tällaisen vaatimuksen esittäminen tarkoittaa kuitenkin tosiasiassa sitä, että korvausvaatimuksia esitetään muidenkin yhteistekijöiden puolesta.[966] On huomattava, että jos kantaja väittää,

---

[964] Tällaisessakin tilanteessa voidaan otaksua, että ensimmäisellä ratkaisulla saattaa olla todistusvaikutusta (ainakin jossain muodossa) myöhempään ratkaisuun nähden. Ajatellaan esim. tilannetta, jossa yhteistekijöiden A:n ja B:n vahingonkorvausvaatimukset ovat perusteineen muutoin identtisiä heidän moraalisia oikeuksia koskevan loukkauksen osalta, mutta korvausmäärän suuruuden osalta vaatimukset eroavat toisistaan. Tällöin ensimmäisessä ratkaisussa suoritettavaksi määrätty vahingonkorvausmäärää asettaa ainakin näennäiset kehykset (eräänlaisen vertailutason) myöhemmälle korvausmäärälle, jos ensimmäinen ratkaisu on tuotu tuomioistuimen tietoon.

[965] Vahinkoa kärsineen tulee aina yksilöidä vaatimuksensa riittävästi ja vaatia tarkkaa määrää, sillä OK 24:3.1:n mukaan tuomioistuin ei voi tuomita muuta tai enempää kuin asianosainen on vaatinut (ks. myös Rautio – Frände 2020, s. 35).

[966] Tässä kohtaa on kuitenkin oltava tarkkana sen suhteen, kuinka kantaja yksilöi vaatimuksensa ja mihin seikkoihin hän vetoaa haastehakemuksessaan. Prosessuaalisen asiavaltuuden tutkimisen kannalta on eri asia se, että kantaja vaatii (väittää olevansa oikeutettu saamaan loukkauksen perusteella) koko korvausmäärää itselleen, kuin se, että kantaja vaatii itselleen ja muille kollektiivin jäsenille korvausta yhteisesti. Kun kantaja vaatii itselleen ja kollektiiville (tai itsensä lisäksi jollekin muulle kollektiivin jäsenelle) korvauksia yhteisesti, tulee kanne sopimuksettomassa tilassa jättää tutkimatta kollektiivin muiden jäsenten osalta. Jos taas kantaja vaatii korvausta koko mää-

että hänellä on oikeus saada kokonaiskorvaus kokonaisuudessaan itselleen[967], väitedoktriinin voidaan katsoa täyttyneen eikä asiasta muodostu oikeudenkäynnin estettä.[968] Tällöin korvausmäärän suuruus (se, mihin yhteistekijä on osuutensa suuruuden perusteella tosiasiassa oikeutettu) muodostuu kuitenkin osaksi materiaalisen asiavaltuuden tutkintaa.

Jos vastapuoli kiinnittää yhden yhteistekijän tapauksessa kokonaiskorvausvaatimukseen huomiota ja vetoaa siihen, ettei kantajalla ole oikeutta vaatia korvausta vaaditun suuruisena, koska kantaja on vain yksi yhteistekijöistä, tulee tuomioistuimen hylätä kanne vähintään siltä osin kuin vaadittu määrä ylittää kantajan osuuden tosiasiallisen määrän (sen määrään, johon kantaja on *de facto* osuutensa nojalla oikeutettu).[969] Lisäksi on kiinnitettävä huomiota siihen, että jos kantajana toimiva yhteistekijä vaatii korvausta ainoastaan koko kollektiivin puolesta, ei siis edes toissijaisesti vain omaa osuuttaan vastaavilta osin, ei tuomioistuin voi tuomita lainkaan korvauksia kantajalle, vaikka esimerkiksi hyvitysvelvollisuus itsessään olisi täysin selvä asia. Tämä johtuu yksinkertaisesti siitä, että tuomioistuin ei voi OK 24:3.1:n mukaan tuomita muuta kuin asianosainen on vaatinut. Jos yksi yhteistekijä on siis esittänyt ainoastaan kokonaiskorvausvaatimuksen, tuomioistuin ei voi omatoimisesti ratkaista ja arvioida sitä, mikä olisi yksin kantajana toimivan yhteistekijän mahdollinen osuus kokonaiskorvauksista, vaan tämä siis edellyttäisi kantajan nimenomaista vaatimus-

---

rältään (eikä siis yksilöi oman osuutensa määrää kokonaiskorvauksesta) itselleen, tulee kanne ottaa tutkittavaksi ja hylätä puuttuvan materiaalisen asiavaltuuden vuoksi siltä osin kuin määrä ylittää kantajan tosiasiallisen osuuden (Tämä johtuu siitä, että nyt on kysymyksessä sopimukseton tila; jos kysymyksessä olisi tilanne, josta on sovittu, niin asiassa voisi olla mahdollista saada hyväksyvä ratkaisu, ks. tältä osin luku 7.1.2.4). Koska kysymyksessä on seikka, joka vaikuttaa kolmansien oikeuksiin (toisiin yhteistekijöihin), niin pidän po. seikkaa sellaisena, jonka tuomioistuin saa dispositiivisessakin asiassa ottaa viran puolesta huomioon. Toki tällöinkin po. seikka on nostettava prosessinjohdolla keskustelun alaiseksi.

[967] Kantaja ei siis haastehakemuksessa vaadi korvausta muille kuin itselleen. Tietysti jos haastehakemuksesta jo heti käy ilmi, että kantaja vaatii korvauksia koko kollektiivin nimissä, ei siis ainoastaan itselleen, ja kysymyksessä on sopimukseton tila, on vaatimus jätettävä tutkimatta siltä osin kuin se koskee muita yhteistekijöitä.

[968] Tämä seikka on vahvistettu myös ruotsalaisessa oikeustapauksessa NJA 2003 not 17, jossa todettiin seuraavasti: ”*Eftersom SVT i fråga om andrahandsgrunden påstod sig vara berättigat att förfoga även över den gemensamma vederlagsfordringen, förelåg det inte något rättegångshinder. Det ankom i stället på domstolarna att som en del av själva saken pröva om det fanns fog för SVT:s påstående i fråga om materiell rätt att uppbära hela vederlagsfordringen.*” Ratkaisun perusteella voidaan siis sanoa, että kun kantajana toimiva yhteistekijä esittää väitteen siitä, että hän on yksin oikeutettu määräämään kokonaishyvitysvaatimuksesta, täyttää tämä väite jo sellaisenaan väitedoktriinin asettamat edellytykset ja kantaja on sen perusteella oikeutettu saamaan väitteensä tutkittavaksi.

[969] Tältä osin toki tässä lähdetään siitä oletuksesta, että kysymys on sopimuksettomasta tilasta, eikä kantajaa siis ole esim. valtuutettu ajamaan kokonaiskorvausvaatimusta muiden yhteistekijöiden taholta. Lisäksi tällöin kantajan on tullut esittää toissijainen vaatimus siitä, että korvaukset tuomitaan hänen osuutensa perusteella (ks. luku 7.1.2.4).

ta.[970] Kantajalla on kuitenkin OK 14:2.1:n 3 kohdan nojalla oikeus ilman uutta haastetta – eli oikeudenkäynnin aikana – tehdä uusikin vaatimus, mikäli se johtuu olennaisesti samasta perusteesta kuin alkuperäinen kannevaatimus. Tällöinhän on kysymys siitä, että kantaja esittää alkuperäisestä perusteesta johtuvan vaihtoehtoisen vaatimuksen sen varalta, ettei alkuperäinen vaatimus prosessissa menesty.[971] Todettakoon vielä, että jos korvauskanteen yhteydessä arvioidaan osuuden suuruus, ei tällainen ratkaisu tietystikään ole mikään vahvistusratkaisu *inter partes* yhteistekijöiden osuuksien jakautumisen suhteesta.[972]

Tässä yhteydessä on kuitenkin huomautettava, että yhden yhteistekijän taloudellisten oikeuksien loukkausta koskevan korvauskanteen tultua hyväksytyksi on muiden yhteistekijöiden vaivattomampaa lähteä ajamaan samanlaista korvauskannetta samaa loukkaajaa vastaan. Jos yhteistekijä perustaa vaatimuksensa täysin identtisiin seikkoihin[973], on aiemmalla ratkaisulla huomattava todistusvaikutus uudessa käsittelyssä[974] eikä omaa (tai ainakaan uutta) todistelua

---

[970] Ks. tältä osin erityisesti ratkaisu NJA 2003 not 17. Po. ratkaisussa kantaja, joka oli yksi tekijänoikeuden yhteisomistajista, vaati kokonaiskorvausta (mm. koko hyvitystä) itselleen. Hovioikeus totesi, ettei kantaja ollut oikeutettu vaatimaan kokonaiskorvausta, ja hylkäsi tätä koskevan vaatimuksen. Sen sijaan hovioikeus katsoi, että koska kantajalla oli määräosaomistus loukkauksen kohteena olevan tekijänoikeuden osalta, kantaja oli oikeutettu saamaan osuuttaan vastaavan korvauksen. Hovioikeus arvioi osuuden suuruudeksi 1/5 ja tuomitsi tätä vastaavan kohtuullisen hyvityksen kantajalle. Vastapuoli valitti asiasta korkeimpaan oikeuteen, joka katsoi asiassa tapahtuneen oikeudenkäyntivirhe, kumosi osittain hovioikeuden ratkaisun ja palautti asian hovioikeuteen. Oikeudenkäyntivirheenä oli siis se, että hovioikeus oli tutkinut omasta aloitteestaan muuta kuin mitä oli vaadittu. Kantaja ei ollut tapauksessa vaatinut muuta kuin kokonaiskorvausta, ei siis edes toissijaisesti omaa osuuttaan vastaavaa korvausta. Ks. myös *Kyläkallio*, joka toteaa, että jos kolmas henkilö on vahingonkorvausvelvollinen yhteisomistajia kohtaan esineeseen kohdistuneen oikeudenloukkauksen perusteella, kukin yhteisomistajista on oikeutettu yksinään vaatimaan vain omaa osuuttaan. Ts. mikäli yhteisomistaja vaatii oikeudenloukkauksen (rangaistusvaatimuksen) ohella vahingonkorvausta, voi hän esittää vaatimuksen vain oman osuutensa osalta. Kyläkallio viittaa tässä yhteydessä myös vanhaan ruotsalaiseen oikeustapaukseen (SvJT-61 oik.tap. n:o 21; käsittääkseni kysymyksessä on kuitenkin tapaus SvJT 1961 rf s. 28, ei siis tapaus n:o 21), jossa todetaan, että kun ainoastaan yksi kiinteistön neljästä yhteisomistajasta vaati A:lle rangaistusta luvattomasta hirvenmetsästyksestä, tuomittiin A paitsi rangaistukseen, myös korvaamaan kantajalle ainoastaan ¼:n hirven liha-arvosta (ks. Kyläkallio 1965, s. 266–269 ja erityisesti s. 267 alaviite 25). Ks. myös Gregow 2016, s. 137 ja 210.

[971] OK 14:2.2:n perusteella pääsääntönä on, että tällaiset uudet vaatimukset on tehtävä valmistelussa. Jos vaatimus tehdään vasta pääkäsittelyssä, se on jätettävä tutkimatta, jos sen tutkiminen viivyttää asian käsittelyä. Joka tapauksessa tällaista vaatimusta ei voida tehdä enää ylemmässä tuomioistuimessa. Ottaen huomioon, että tällainen uusi vaatimus edellyttää tuekseen todistelua siitä, mikä on kantajana toimivan yhteistekijän osuuden tosiasiallinen suuruus, voidaan lähtökohtana pitää sitä, että tällainen uusi vaatimus tulee esittää valmistelun aikana.

[972] Tällaisessa tilanteessa, jossa tuomioistuin harkitsee ”osuuden suuruuden” eli arvioi sen, on ratkaisulla korkeintaan todistusvaikutus sellaisissa myöhemmissä oikeudenkäynneissä, jotka koskevat osuuksien suuruutta yhteistekijöiden välillä.

[973] Tietysti on mahdollista, että toinen yhteistekijä arvioi aiheutuneita loukkauksia ja niiden aiheuttamia vahingon määriä eri tavalla.

[974] Aiemmassa tuomiossahan on tällöin tullut osoitetuksi se, että loukkaaja on velvollinen suorittamaan hyvitystä (hyvitysperuste on olemassa) sekä mahdollisen vahingonkorvauksen osalta se,

aineellisoikeudellisten seikkojen osalta tarvinne enää juuri esittää, vaan riittävää tulisi olla, että tuomioistuimen tietoon tuodaan aiempi, toisen yhteistekijän ja siten samaan kollektiiviin kuuluvan, hyväksyvä ratkaisu.[975] Jos vaadittu korvauksen määrä on myös identtinen ja yhteistekijöiden katsotaan omistavan yhtä suuret määräosuudet, ilman erityisiä perusteluja ei tulisi uudessa ratkaisussa poiketa myöskään vaatimuksen määrän osalta aiemmasta ratkaisusta.[976] Sen sijaan, jos vaadittu määrä on erisuuruinen kuin aiemmassa tuomiossa ja myös määräosuudet ovat erisuuruiset (muiden perusteiden ollessa identtisiä), tulee kantajan erikseen näyttää toteen vaatimansa korvauksen määrä, mutta tällöinkin tuomioistuimen tulisi käyttää aiempaa ratkaisua vertailupohjana.[977] Lopuksi on syytä painottaa tuomioistuimen oma-aloitteisuutta käsillä olevissa tilanteissa.[978] En pitäisi ongelmallisena, että tuomioistuin oma-aloitteisesti, haastehakemuksen yksilöimättömyyteen ja epäselvyyteen viittaamalla, varaisi kantajalle aina yhteisteoksen tilanteissa erillisen tilaisuuden täydentää haastehakemustaan siltä osin kuin kysymys on vaadittujen määrien suhteesta yhteistekijän tosiasialliseen osuuteen yhteisteoksesta. Samalla tulisi pyrkiä selvittämään, vaatiiko kantaja korvauksia ainoastaan itselleen vai koko kollektiiville. Jos kantaja sopimuksettomassa tilassa vaatii korvauksia koko kollektiiville, vaatimus tulee jättää tutkimatta muiden yhteistekijöiden osalta, mutta, kuten aiemmin todettiin, jos kantaja vaatii kokonaiskorvauksia vain itselleen, tulee vaatimus kuitenkin pääsääntöisesti ottaa tutkittavaksi.

Lopuksi yhteenvetona TekijäL 6 §:n osalta voidaan todeta, että kun kantajan tai hakijan (yhden yhteistekijän) *vaatimukset perustuvat tekijänoikeuden*

---

että on aiheutunut korvattavaa lajia oleva vahinko, olemassa on vastuuperuste ja vahingonaiheuttajan menettelyn ja aiheutuneen vahingon välillä on syy-yhteys. Ks. vahingonkorvauksen osalta esim. Lappalainen 2001, s. 337–338; Pölönen – Tapanila 2015, s. 127.

975 Jo pelkästään aiempaan tuomioon vetoaminen pitäisi olla tältä osin riittävää OK 17:2.2:n näkökulmasta, eli aiempaan tuomioon vetoamisen voidaan katsoa merkitsevän sitä, että asianosainen on esittänyt vaatimuksistaan uskottavan näytön.

976 Toisaalta jos omistusosuudet ovat yhtä suuret mutta kanteissa esitetyt vaatimukset poikkeavat määriltään toisistaan, tulisi yhtä lailla olla erityiset perustelut sille, miksi aiemmassa tuomiossa todetuista määristä poikettaisiin uudessa tuomiossa.

977 Esim. yhteistekijä voi olla aiemmin toista kannetta ajaneen yhteistekijän kanssa erimielinen siitä, kuinka hyvitysvaatimus lasketaan ja mitä seikkoja sen laskemisessa tulisi ottaa huomioon.

978 Esimerkkinä tilanne, jossa kantaja (yksi kolmesta yhteistekijästä) vaatii tekijänoikeuden loukkauksesta hyvitystä 900 euroa ja vahingonkorvauksia 9 000 euroa saamatta jääneestä liikevoitosta, mutta vaatimuksen perusteista ei käy ilmi, ovatko vaaditut määrät koko teoksen loukkauksesta aiheutuneita määriä vai kantajan (yhden yhteistekijän) osuuden määriä koko teoksen loukkauksesta arvioituna. Jos ajatellaan, että vaaditut määrät perustuvat kantajan arvioon hänen oman osuutensa määrästä, se tarkoittaisi, että kantaja arvioisi (jos ajatellaan, että kunkin yhteistekijän osuus olisi 1/3 yhteisteoksesta) koko loukkauksen aiheuttavien vahinkojen suuruudeksi 2 700 euroa ja 27 000 euroa. Jos taas ajatellaan, että vaaditut määrät perustuvat kantajan arvioon koko loukkauksesta aiheutuneista vahingoista, se tarkoittaisi, että kantajan oman osuuden arvo olisi (jos edelleen ajatellaan, että kunkin yhteistekijän osuus olisi 1/3 yhteisteoksesta) 300 euroa ja 3 000 euroa.

loukkaukseen, sovelletaan prosessuaalisen asiavaltuuden ratkaisemiseksi väitedoktriinia. Tältä osin säännös ei siis aiheuta mitään muutosta väitedoktriinin soveltamiseen, vaan yhteistekijälle muodostuu säännöksen tarkoittamissa tilanteissa prosessuaalinen asiavaltuus yksinomaan sen perusteella, että hän väittää hänelle kuuluvia tekijänoikeuksia loukatun. Tuomioistuimen on kuitenkin varmistuttava siitä, että käsillä oleva kanne- tai hakemusasia ja siinä esitetyt vaatimukset perustuvat tekijänoikeuden loukkaukseen, eivät esimerkiksi sopimusrikkomukseen. Tässä suhteessa säännöstä voidaan luonnehtia erityiseksi prosessinedellytykseksi, jonka puute – se, ettei asiaa voida pitää tekijänoikeuden loukkaukseen perustuvana asiana – johtaa siihen, että asiaa ei voida ottaa tutkittavaksi. Säännöksen prosessuaalinen merkitys loukkausasioissa taas on ennen kaikkea siinä, että säännöksellä tavallaan ”poistetaan” välttämätön prosessinyhteys yhteistekijöiden väliltä (yhteistekijöiden välillä vallitsee ns. erityinen prosessinyhteys), jolloin yksikin yhteistekijöistä voi prosessata loukkausasioissa yksin, ilman muiden yhteistekijöiden myötävaikutusta. Lisäksi on huomattava, että säännöksessä ei aseteta mitään edellytyksiä sille, että muut yhteistekijät tulisi haastaa asiassa kuultavaksi tai että heille tulisi ilmoittaa käynnissä olevasta oikeudenkäynnistä. Tämä seikka taas korostaa kantaja- tai hakijavaltuuden aitoa itsenäisyyttä TekijäL 6 §:n mukaisissa asioissa. Materiaalisen asiavaltuuden (onko asiaa ajava kantaja tai hakija tosiasiassa yhteisteoksen luoja vai ei) osalta puolestaan noudatetaan samoja periaatteita kuin edellä on lausuttu, eli yhteisteoksen tekijäksi TekijäL 7 §:n mukaan oletetulla on materiaalinen asiavaltuus, ellei olettama ole kumoutunut.[979]

[979] Materiaalisen asiavaltuuden tarkasteluun voi tältä osin liittyä myös esim. sen tarkastelu, onko kantaja tosiasiassa oikeutettu vaatimaan kokonaiskorvausta itselleen (tällöin kysymys on kantajan materiaalisen asiavaltuuden laajuudesta korvausvaatimusten osalta). Kun kysymys on sopimuksettomasta tilasta, niin kantajan esittäessä tällaisen vaatimuksen tulee asia ottaa tutkittavaksi mutta hylätä puuttuvan materiaalisen asiavaltuuden vuoksi. Koska kysymyksessä on vaatimus, joka vaikuttaa kolmansien oikeuksiin (toisiin yhteistekijöihin), niin po. seikka voidaan ottaa viran puolesta huomioon siitä huolimatta, että kysymyksessä on dispositiivinen korvausasia.

6 Tekijänoikeus ja asiavaltuus: oikeudet ovat siirtyneet mutta asiavaltuudesta ei ole sovittu

6.1 JOHDANNOKSI

Tekijänoikeus koostuu siis taloudellisista ja moraalisista oikeuksista. Moraaliset oikeudet eivät voi alkuperäisen tekijän elinaikana siirtyä muille subjekteille, minkä vuoksi alkuperäinen tekijä aina elinaikansa säilyttää moraaliset oikeudet, oli kyse sitten minkälaisesta luovutuksesta tahansa.[980] Alkuperäinen tekijä voi korkeintaan *luopua* moraalisista oikeuksistaan laadultaan ja laajuudeltaan rajoitetusti.[981] Se, ettei alkuperäisen tekijän tai alkuperäisten yhteistekijöiden elinaikana moraalisilla oikeuksilla voi olla muuta haltijaa kuin he itse, tarkoittaa asiavaltuuden näkökulmasta sitä, että alkuperäisellä tekijällä itsellään säilyy elinaikanaan aina prosessuaalinen ja materiaalinen asiavaltuus moraalisten oikeuksien loukkausten osalta, vaikka kyseisiä oikeuksia koskisi jokin luovutussopimus. Mikäli teokseen liittyviä moraalisia oikeuksia loukataan, alkuperäisellä tekijällä on siis aina oikeus puuttua tuollaiseen loukkaukseen itsenäisen asiavaltuusasemansa turvin ja samalla myös mahdollisuus saada korvauksia moraalisten oikeuksien loukkauksesta.[982] Alkuperäisen tekijän henkilökohtainen suhde teokseen ja persoonallisten etujen suojeleminen voivat mahdollises-

---

[980] Tässä yhteydessä voidaan todeta myös se, että tekijänoikeus on tekijän eläessä kaikissa suhteissa vapaa avio-oikeuteen liittyvistä määräyksistä. Sitä ei oteta huomioon avioeron, asumuseron, avioliiton peruutumisen tai tekijän puolison kuoleman johdosta toimitettavassa osituksessa avio-osia laskettaessa (ks. KM 1953:5, s. 66; Kivimäki 1966, s. 141; Helin 1983, s. 20; Haarmann 2005, s. 293). Kuten Helin (1983, s. 19–20) toteaa, avio-oikeutta koskevien määräysten soveltamisesta tekijän eläessä antaa valaistusta TekijäL 41 §. Sen mukaan tekijän kuoltua sovelletaan tekijänoikeuteen avio-oikeutta, perintöä ja testamenttia koskevia sääntöjä. Tästä voidaan *e contrario* päätellä, että tekijän eläessä ei avio-oikeutta koskevia sääntöjä ole lupa soveltaa. Vain siihen tuottoon, joka tekijänoikeuden käyttämisestä kertyy, on avio-oikeus, ja kyseinen tuotto siirtyy osituksessa kuten muukin omaisuus (Kivimäki 1966, s. 142). On eri asia, jos tekijä itse haluaa luovuttaa (kokonais- tai osittaisluovutuksin) tekijänoikeuden tai sen funktioita esim. tasinkona osituksessa. Mitään estettä tällaiselle menettelylle ei ole. Tietysti tällainen luovuttaminen voi tekijän elinaikana koskea vain taloudellisia oikeuksia. Myös teoskappaleet voivat tulla osituksen piiriin.

[981] Sorvari 2007b, s. 400. Ks. myös Kivimäki 1966, s. 141. Vielä moraalisista oikeuksistaan, esim. oikeudesta tulla mainituksi tekijänä, *luovuttuaankin* tekijä voi siis edelleen tehokkaasti vedota näihin oikeuksiinsa. Käytännössä esim. ns. haamukirjoittajien sopimuksissa käytetään sopimussakkoehtoa sen varalta, että nimettömyyteen sitoutunut kirjoittaja kuitenkin esittäisi vaatimuksia nimensä julkistamisesta (Kemppinen 1997, s. 166).

[982] Kuten edellä todettiin, korvausta voidaan vaatia ainoastaan vahingonkorvauksina, sillä hyvitystä ei voida vaatia sillä perusteella, että moraalisia oikeuksia on loukattu.

ti näyttäytyä hänen elinaikanaan myös toisella tapaa hänen asiavaltuusasemassaan silloin, kun kysymys on siirto-/luovutustilanteesta. Alkuperäisen tekijän niin sanottuun valvontaoikeuteen perustuvasta asiavaltuusasemasta keskustellaan tarkemmin jäljempänä luvussa 6.2.3.

Tekijänoikeus on taloudellisten oikeuksiensa osalta yksinoikeuksien tai yksinoikeusfunktioiden kokonaisuus, ja tällöin sen luovuttaminen ja siirtyminen voidaan toteuttaa mitä moninaisimmissa muodoissa, yksipuolisin tai kaksipuolisin oikeustoimin. Tekijänoikeus voidaan esimerkiksi erilaisten luovutus- ja siirtotilanteiden yhteydessä viipaloida hyvinkin pieniksi siivuiksi. Tällöin asiavaltuuden näkökulmasta voidaan esittää kysymys, kuinka prosessuaalinen asiavaltuus ja materiaalinen asiavaltuus käyttäytyvät tai määräytyvät erilaisissa tekijänoikeuden luovutus- ja siirtotilanteissa. Tässä yhteydessä on huomautettava, että kysymystä siitä, voidaanko osapuolten välisin sopimusjärjestelyin synnyttää asiavaltuus eri subjekteille, toisin sanoen voidaanko asiavaltuus sellaisenaan siirtää tai perustaa sopimuksella tai voidaanko asiavaltuudesta ylipäätään sopia jollakin tavalla, tarkastellaan vasta jäljempänä luvussa 7 (ns. sopimuksellinen tila). Palataksemme nyt siihen tilanteeseen, että tekijänoikeus on luovutettu tai se on siirtynyt uudelle subjektille tai subjekteille mutta asiavaltuudesta ei *per se* ole sovittu mitään tai asiavaltuutta ei ole pyritty erikseen esimerkiksi sopimuksella tai valtakirjalla järjestelemään (ns. sopimukseton tila), lähtökohdaksi tulee taloudellisten yksinoikeusfunktioiden osalta ottaa materiaalisen asiavaltuuden *aksessorisuus*. Tämä tarkoittaa, että taloudellisten oikeuksien siirto- ja luovutustilanteissa materiaalinen asiavaltuus siirtyy luovutettavan tekijänoikeuden (tai käyttöoikeuden) tai sen jonkin yksinoikeusfunktion mukana.[983]

Tässä luvussa asiavaltuustarkastelun fokus on aluksi erilaisissa kokonaisluovutustilanteissa: kaikkien taloudellisten yksinoikeusfunktioiden luovutuk-

[983] Aksessorisuudella tarkoitetaan tässä myös sitä, että osapuolet eivät voi keskenään sopia esim. siitä, ketä tai keitä on pidettävä tekijänoikeuslain tarkoittamana tekijänä tai luovutuksensaajana. Tuo asema määräytyy luovutustilanteissa sen perusteella, mitä aineellisia oikeuksia on tosiasiassa luovutettu. Esim. jos oikeuksien luovuttaja ja luovutuksensaaja sopivat, että luovutuksensaajasta tulee eksklusiivisen lisenssin haltija, mutta mitään oikeuksia ei tosiasiassa ole luovutettu tai oikeuksia ei ole luovutettu eksklusiivisesti luovutuksensaajalle, ei luovutuksensaajaa voida pitää lain tarkoittamassa mielessä eksklusiivisen lisenssin haltijana, vaikka osapuolet ovat näin asiasta sopineet. Toisin sanoen lain ja toteutuneiden oikeustoimien perusteella ratkeaa siis se, kuka tai ketkä tulevat osalliseksi tekijänoikeudelle myönnetystä oikeussuojasta. Tilanne on samanlainen myös esim. yhteistekijöiden ja alkuperäisen tekijän tilanteissa. Yhteistekijät eivät voi keskenään sopia siitä, ketä tai keitä heistä on pidettävä lain tarkoittamina tekijöinä tai yhteistekijöinä. Tämä seikka määräytyy niin ikään lain perusteella, mutta osapuolet voivat tietysti esim. sopia muiden yhteistekijöiden osuuksien luovutuksesta jollekin tekijöistä. Samoin alkuperäisteoksen luoja ja häntä luomisprosessissa avustanut apulainen eivät voi keskenään sopia, että myös avustaja olisi alkuperäinen tekijä (yhteistekijä), jos avustajan panos ei tosiasiassa ole ollut luovaa henkistä työtä vaan lähinnä teknistä laatua olevaa työtä, kuten lähdeluettelon ja viittauksien oikeellisuuden tarkistamista. Näin ollen apulaiset eivät ole oikeutettuja tekijänoikeuksiin kyseisen teoksen tekijöinä (ks. myös Kivimäki 1948, s. 157).

sessa (kokonaisluovutus), eräiden taloudellisten yksinoikeuksien luovutuksessa (osittainen kokonaisluovutus) ja osuuden kokonaisluovutuksessa. On huomattava, että luvussa 6.2.1 tapahtuva tarkastelu kohdistuu siihen, että taloudellisten oikeuksien luovutuksen kohteena (siirron-/luovutuksensaajana) on vain *yksi taho*. Toisin sanoen tuossa luvussa tapahtuvaa tarkastelua ei tule sekoittaa sellaisiin tilanteisiin, joissa on kysymys taloudellisten oikeuksien luovuttamisesta tai siirtämisestä usean tahon yhteiseen hallintaan ja omistukseen (tätä käsitellään sen sijaan luvussa 6.2.2). On siis pidettävä erillään ne tilanteet, joissa taloudellisia yksinoikeusfunktioita luovutetaan eri tahoille *yksinomistukseen*, ja ne tilanteet, joissa yksinoikeusfunktioita luovutetaan eri tahoille *yhteisomistukseen*.[984] Sen jälkeen, kun eri kokonaisluovutustilanteet on käsitelty, tarkastellaan erikseen luvussa 6.3 oikeuksien siirtymistä tekijän kuollessa, koska näissä tilanteissa myös moraaliset oikeudet siirtyvät ja koska kyseessä on muutenkin erityislaatuinen tilanne: tekijänoikeus siirtyy sellaiseen varallisuuspiiriin, jossa siitä tulee – ainakin tietyksi aikaa – jaottoman yhteisomistuksen alaista varallisuutta. On lisäksi tässä yhteydessä huomattava, että tekijän kuoleman jälkeen moraalisten oikeuksien loukkaustilanteissa vaikutusta saa myös erillinen asiavaltuusnormi (TekijäL 62.2 §). Lopuksi tekijän kuolinpesätilanteissa kiinnitetään vielä erikseen huomiota legaatinsaajan oikeussuojan tarpeeseen sekä legaatinsaajan mahdolliseen asiavaltuusasemaan loukkaustilanteissa.

Tekijänoikeuden osittaisluovutusta eli lisenssinluovutusta taas käsitellään luvussa 6.4. Luvun tarkoituksena on luoda kattava kokonaiskuva lisenssitilanteiden asiavaltuuskysymyksistä ja erityisesti siitä, minkälaisilla lisenssinhaltijoilla voidaan katsoa olevan asiavaltuusasema tekijänoikeuden loukkaustapauksissa. Varsinkin semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan mahdollinen asiavaltuusasema riittävän oikeussuojan tarpeen nojalla tarjoaa mielenkiintoisen tarkastelukohteen, sillä kansallinen lähtökohtamme on perinteisesti ollut se, että vain täysin eksklusiivisten lisenssien haltijoille tulisi tunnistaa itsenäinen asiavaltuusasema tekijänoikeuden loukkaustapauksissa. Osittaisluovutustilanteiden osalta tarkoituksena on lisäksi kiinnittää erityistä huomiota siihen, että oikeuskäytännössämme tekijänoikeudellisten lisenssinhaltijoiden materiaalinen asiavaltuus on ratkaistu säännönmukaisesti prosessuaalisen asiavaltuuden yhteydessä. Väitedoktriinia ei siis ole monissa käytännön soveltamistilanteissa sovellettu sen edellyttämällä tavalla, kun tekijänoikeudellisessa loukkausasiassa kantaja- tai hakijatahona on toiminut lisenssinhaltija. Luvun lopussa siirrytään tarkastelemaan TekijäL 60 a–60 e §:ssä mainitun tekijän ”edustajan” asiavaltuusasemaa.

---

[984] Esimerkkinä voidaan käyttää seuraavia tilanteita 1 ja 2. Tilanne 1: Tekijänoikeuden yksinoikeusfunktiot A ja B luovutetaan siten, että funktio A luovutetaan henkilölle Z yksinomistukseen ja funktio B luovutetaan henkilölle X yksinomistukseen. Tilanne 2: Tekijänoikeuden yksinoikeusfunktiot A ja B luovutetaan siten, että funktiot A ja B luovutetaan henkilöille Z ja X yhteisomistukseen.

Tekijän edustajan mahdollinen itsenäinen asiavaltuusasema on tärkeä tarkastelukohde, koska lainsäätäjän tahtotila ei käy selvästi ilmi TekijäL 60 a–60 e §:stä tai niitä koskevista esitöistä. Myös oikeuskäytännöstä on tältä osin löydettävissä eri suuntiin osoittavia ratkaisuja.

6.2 KOKONAISLUOVUTUS JA OSITTAINEN KOKONAISLUOVUTUS SEKÄ ASIAVALTUUS TEKIJÄN ELINAIKANA

6.2.1 Kokonaisluovutuksen, osittaisen kokonaisluovutuksen ja yhteisteoksen osuuden luovutuksen kohteena on yksi taho

Kokonaisluovutuksia ja osittaisia kokonaisluovutuksia tarkastellaan aluksi sellaisissa tilanteissa, joissa tekijänoikeuden alkuperäinen hallinta ja omistus on kuulunut vain yhdelle tekijälle eli kysymyksessä on yksin luotu teos (yksi luovutuksenantaja). Tämän jälkeen siirrytään tarkastelemaan niitä tilanteita, joissa tekijänoikeuden alkuperäinen hallinta ja omistus on kuulunut usealle tekijälle yhteisesti eli kysymyksessä on yhteisteos ja luovutuksen kohteena on yhteisteoksen osuus (ei siis tietty yksittäinen yksinoikeusfunktio) ja luovutuksensaajana on yksi taho. Tässä luvussa puhutaan siitä, että vain materiaalinen asiavaltuus, ei siis prosessuaalinen asiavaltuus, siirtyy kokonaisluovutuksen tai osittaisen kokonaisluovutuksen myötä uudelle subjektille. Valinta on ollut seurausta edellä käsitellystä väitedoktriinista. Vallitsevasta väitedoktriinista johtuen prosessuaalisen asiavaltuuden ei voida sanoa siirtyvän luovutuksen yhteydessä. Tarkoitan tällä sitä, että kokonaisluovutuksesta tai mistä tahansa luovutustyypistä huolimatta on edelleen mahdollista, että kolmas väittää tosiasiassa toiselle siirtyneiden oikeuksien kuuluvan itselleen ja että hänen oikeuksiaan loukataan, jolloin väitedoktriini lähtökohtaisesti täyttyy. Toisin sanoen se, että oikeus on tosiasiassa siirtynyt toiselle, ei tarkoita, etteikö joku muu voisi tästä huolimatta edelleen väittää oikeuden kuuluvan itselleen; mikäli joku muu kuin oikeuksien tosiasiallinen haltija vain täyttää väitedoktriinin asettamat edellytykset, hänellä on tekijänoikeuden loukkausasioissa prosessuaalinen asiavaltuus.

Kokonaisluovutus. Kun tekijänoikeuden kaikki taloudelliset yksinoikeusfunktiot luovutetaan uudelle subjektille, lähtökohtaisesti myös materiaalinen asiavaltuus taloudellisten yksinoikeuksien osalta siirtyy kaikilta osin uudelle subjektille. Tältä osin on kuitenkin kiinnitettävä erityistä huomiota kokonaisluovutuksen vahvuuteen eli siihen, onko kokonaisluovutuksen yhteydessä myös TekijäL 28 §:n muuttamis- ja edelleenluovutusoikeudet luovutettu uudelle subjektille. Jos sekä muuttamis- että edelleenluovutusoikeus on mo-

lemmat luovutettu uudelle subjektille, ei luovutuksenantajalla ole enää materiaalista asiavaltuutta niissä tilanteissa, joissa kyseisiä oikeuksia loukataan. Jos taas muuttamis- tai edelleenluovutusoikeutta tai kumpaakaan niistä ei ole kokonaisluovutuksen yhteydessä luovutettu uudelle subjektille, on luovutuksenantajalla edelleen materiaalinen asiavaltuus näiden oikeuksien osalta, jos myös loukkaus kohdistuu niihin. Jos oletamme, että muuttamis- ja edelleenluovutusoikeuksia ei ole kokonaisluovutuksen yhteydessä luovutettu uudelle subjektille, niin kolmannen loukatessa tekijänoikeutta kysymyksessä voi olla tilanne, jossa loukkaus kohdistuu sekä luovutuksenantajan (muuttamis- ja edelleenluovutusoikeuden haltija) että luovutuksensaajan (taloudellisten oikeuksien varsinainen haltija) oikeuksiin. Tällöin sekä luovutuksenantajalla että luovutuksensaajalla saattaa olla materiaalinen asiavaltuus asiassa ja siten mahdollisuus saada hyväksyvä ratkaisu asiassa.

Tanskan korkeimman oikeuden ratkaisussa U 1978.901 oli muun ohella kysymys työntekijän (journalisti) ja työnantajan (Politiken) tekijänoikeuden loukkaamisesta kolmannen (Herning Folkeblad) toimesta. Politiken oli julkaissut journalistin tekemän artikkelin lehdessään, ja seuraavana päivänä sama artikkeli oli suurilta osin reprodusoitu ja julkaistu Herning Folkebladin toimesta ilman Politikenin tai journalistin suostumusta. Selvää oli, että Herning Folkebladin toiminta loukkasi Politikenin tekijänoikeuksia (journalistin tekijänoikeudet olivat siirtyneet Politikenille) ja että Politikenin suostumus olisi vaadittu artikkelin painamiselle ja julkaisemiselle, mutta Herning Folkebladin olisi yhtä lailla tullut hankkia myös journalistin suostumus toiminnalleen. Tämä oli käsitykseni mukaan seurausta siitä, että journalistilla oli yhä edelleenluovutusoikeus hallinnassaan, eli Herning Folkeblad oli oikeudettomasti käyttänyt ja hyödyntänyt myös journalistin oikeuksia.[985] Koska journalistille oli oikeuksien siirtymisestä huolimatta jäänyt edelleenluovutusoikeus hallintaansa, oli sekä journalistin että Politikenin oikeuksia loukattu ja molemmat olivat oikeutettuja esittämään korvausvaatimuksia asiassa.[986]

On erikseen jo tässä yhteydessä mainittava, että korvausasetelma perustui tapauksessa U 1978.901 siihen, että Herning Folkeblad loukkasi (oli lainvastaisesti käyttänyt ja hyödyntänyt) sekä journalistin että Politikenin tekijänoikeuksia. Politiken ei siis ollut itse loukannut edelleenluovutuskieltoa ja siten esimerkiksi sopimuksenvastaisesti luovuttanut tekijänoikeuksia Herning Folkebladille. Näin ollen kysymys ei ollut sellaisesta asetelmasta, joka on ollut esillä esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisuissa KKO 1999:8 ja KKO 2011:92.[987] Kyseisissä KKO:n ratkaisussa on muun ohella vahvistettu

---

[985] Ks. Mohr Mersing 1979, s. 166: ”*Til eftertrykkets lovlige foretagelse krævedes derfor Politikens samtykke; men også journalistens samtykke var nødvendigt, idet Politiken ikke var berettiget til at videreoverdrage sin udgivelsesret til andre.*”

[986] Tapauksessa ei ymmärrykseni mukaan mainita missään yhteydessä, että journalisti olisi miltään osin vedonnut loukkauksen perusteena moraalisiin oikeuksiinsa.

[987] Jos tanskalaista tapausta U 1978.901 tarkastellaan Suomen tekijänoikeuslakia ja vallitsevaa

> tulkinta siitä, ettei tekijänoikeuksien edelleenluovutuskiellon rikkominen ole itsessään sellaista TekijäL 2 §:n mukaista teoksen käyttämistä, josta seuraisi luovuttajalle TekijäL 57 §:ssä tarkoitettu hyvitys- ja korvausvastuu. Jos esimerkiksi oikeuksia tekijältä hankkinut luovuttaa sopimuksen vastaisesti oikeuksia toiselle (ja näin loukkaa TekijäL 28 §:n mukaista edelleenluovutuskieltoa), syyllistyy ensiksi mainittu sopimusrikkomukseen ja jälkimmäinen oikeudenloukkaukseen hyödyntäessään tällaisia oikeuksia.[988]

Edellä luvussa 3.4.1 tuotiin esille, että edelleenluovutusoikeus voitaisiin eräissä tilanteissa käsittää jopa yksinoikeuteen rinnastettavana oikeutena. Ajatellaan tilannetta, jossa tekijänoikeus on ollut kokonaisluovutuksen kohteena mutta edelleenluovutusoikeus on jäänyt siirronantajan hallintaan eikä edelleenluovutusoikeudesta ole muutoinkaan sovittu kokonaisluovutuksen jälkeen mitään.[989] Tällöin jos kolmas loukkaa kokonaisluovutuksen kohteena ollutta tekijänoikeutta[990] ja on käyttänyt tai hyödyntänyt tekijänoikeutta siinä laajuudessa, että hänen toiminta tosiasiassa edellyttäisi lisenssiä ollakseen sallittua, on nähdäkseni kyse tilanteesta, jossa siirronsaajan taloudellisten oikeuksien lisäksi loukataan siirronantajan edelleenluovutusoikeuteen perustuvaa määräämisoikeutta. Varsinainen oikeudenhaltija (tässä kokonaisluovutuksen saaja) ei nähdäkseni voisi yksin antaa sellaista lupaa (lisenssiä) kolmannelle, että tämän kolmannen toimintaa voitaisiin pitää sallittuna, sillä tällaisen luvan antaminen tarkoittaisi tosiasiassa lisenssin myöntämistä ja siten oikeuden osittaista edelleenluovuttamista kolmannelle. Kolmas tarvitsee siten toiminnalleen sekä varsinaisen oikeudenhaltijan (kolmas loukkaa tämän hallussa olevia taloudellisia oikeuksia) että edelleenluovutusoikeuden haltijan (kolmas loukkaa tämän edelleenluovutusoikeuteen perustuvaa määräämisoikeutta) luvan, minkä vuoksi molemmilla mainituilla tahoilla on riittävä oikeussuojan tarve puuttua kolmannen loukkaukseen (ts. molemmilla on itsenäinen asiavaltuusasema) ja edelleen oikeus vaatia korvausta (sekä hyvitystä että vahingonkorvausta) loukkauksen johdosta.[991] Edellä lausuttua on kuitenkin tarkennettava seuraavilla toteamuksilla.

---

oikeuskäytäntöä vasten ja sillä olettamuksella, että Politiken olisi vastoin edelleenluovutuskieltoa luovuttanut tekijänoikeuksia Herning Folkebladille, Politiken olisi loukannut journalistin edelleenluovutusoikeutta, mutta Politiken ei olisi ollut edelleenluovutuskiellon loukkauksesta TekijäL 57 §:n mukaisessa korvausvastuussa journalistille (vaan ainoastaan sopimusoikeudellisessa korvausvastuussa). Tällaisessa tilanteessa Herning Folkeblad olisi kuitenkin nähdäkseni ollut TekijäL 57 §:n mukaisessa hyvitys- ja korvausvastuussa journalistille.

[988] Ks. myös Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 711; MAO 59/17. Ks. myös jäljempänä luku 6.4.4.2.

[989] Tässä lähtökohtana on oletus siitä, että edelleenluovutusoikeus ei ole muutoinkaan (hiljaisesti tai alalla vallitsevasta vakiintuneesta käytännöstä johtuen) siirtynyt siirronsaajalle, vaan se on tosiasiassa siirronantajan hallinnassa.

[990] Tässä kuvataan tilannetta, jossa loukkaus kohdistuu nimenomaan taloudellisiin oikeuksiin, ei siis miltään osin moraalisiin oikeuksiin.

[991] Jos edelleenluovutusoikeuden haltija olisi luovuttanut varsinaiselle oikeudenhaltijalle edel-

Jos yllä kuvattua tilannetta tarkastellaan varsinaisen oikeudenhaltijan (siirronsaajan) näkökulmasta, voidaan ajatella, että hän voi suhtautua kolmannen loukkaukseen kolmella tavalla: 1) hän ei hyväksy loukkausta, 2) hän sallii loukkauksen taikka 3) hän ei ole tietoinen loukkauksesta. Ensimmäisen kohdan tilanteessa varsinainen oikeudenhaltija ei loukkaa edelleenluovutusoikeutta[992], sillä hän ei ole *de facto* antanut lupaa (lisenssiä) kolmannelle ja siten toiminut TekijäL 28 §:n vastaisesti. Toisen kohdan tilanteessa voidaan ajatella, että salliminen on tapahtunut nimenomaisesti tai hiljaisesti. Jos salliminen on tapahtunut nimenomaisesti, toiminta voidaan nähdäkseni rinnastaa tilanteeseen, jossa siirronsaaja on antanut suullisen tai kirjallisen luvan (lisenssin) kolmannelle. Tällöin myös siirronsaaja itse on menetellyt TekijäL 28 §:n vastaisesti (ts. hän loukkaa edelleenluovutuskieltoa). Jos taas salliminen on tapahtunut hiljaisesti, kyse on tilanteesta, jossa siirronsaaja on tosiasiassa tietoinen loukkauksesta eikä kohtuullisessa ajassa puutu siihen vaan sallii loukkauksen jatkumisen. Tällöin tilannetta on nähdäkseni arvioitava siten, että loukkauksen salliminen on eräänlainen hiljainen lisenssin antaminen, ja tällöin siirronsaaja niin ikään loukkaa edelleenluovutuskieltoa. Siirronsaaja ei kummassakaan toisen kohdan tilanteessa ole hyvitysvastuussa suhteessa edelleenluovutusoikeuden haltijaan mutta on kuitenkin sopimusoikeudellisessa korvausvastuussa tälle.[993] Viimeisen kohdan tilanteessa, jossa varsinainen oikeudenhaltija ei ole tietoinen kolmannen loukkauksesta, on selvää, että varsinainen oikeudenhaltija ei loukkaa edelleenluovutusoikeutta.[994]

---

leenluovutusoikeuden kokonaisuudessaan tai esim. erikseen sallinut lisensoinnin, niin voitaisiin katsoa, että hän on jo saanut korvauksen po. osin (tai jos hän on antanut edelleenluovutusoikeuden ilmaiseksi tai esim. suostumuksen lisensointiin – ts. antanut luvan oikeuden osittaiseen edelleen luovutukseen –, niin tällöin hänen voidaan katsoa luopuneen esittämästä korvausvaatimuksia sanotuilta osin). Nyt po. tilanteessa näin ei kuitenkaan ole, joten sen lisäksi, että hänen edelleenluovutusoikeuteen perustuvaa määräämisoikeuttaan loukataan, hänellä on myös taloudellinen intressi asiassa. Voidaan yleisellä tasolla argumentoida, että yllä kuvatun kaltaiset loukkaukset vähentävät edelleenluovutusoikeuden haltijan oikeuden arvoa.

992 Tarkoitan tällä edelleenluovutusoikeuden loukkauksen toista puolta, tässä tapauksessa siirronantajan ja siirronsaajan välisessä suhteessa tapahtuvaa loukkausta (ks. luku 3.4.1). Jos asiaa tarkastellaan edelleenluovutusoikeuden toisesta loukkausmerkityksestä käsin, voidaan sanoa, että kolmas loukkaa tässä edelleenluovutusoikeuden haltijan määräämisoikeutta.

993 Toisen kohdan tilanteissa sekä kolmas että varsinainen oikeudenhaltija tarvitsevat edelleenluovutusoikeuden haltijan luvan, jotta kolmannen menettelyä voitaisiin pitää sallittuna. Varsinainen oikeudenhaltija (siirronsaaja) ei ole oikeutettu hyvitykseen tai muuhun korvaukseen kolmannen toiminnan johdosta, sillä hän on sallinut loukkauksen. Kuten edellä on selostettu, edelleenluovutuskiellon ollessa voimassa ei kolmas voi yksinään saada varsinaiselta oikeudenhaltijalta lupaa toimiinsa. Edelleenluovutusoikeuden haltija on loukkauksen johdosta oikeutettu vaatimaan hyvitystä kolmannelta sekä esittämään vahingonkorvausvaatimuksia sekä siirronantajaa että kolmatta kohtaan.

994 Varmuudeksi on vielä todettava, että kaikissa edellä käsitellyissä tilanteissa nimenomaan kolmas loukkaa edelleenluovutusoikeuden haltijan määräämisoikeutta. Kuten edellä luvussa 3.4.1 esitettiin, edelleenluovutusoikeuden voidaan katsoa tuottavan haltijalleen nyt käsitellyn kaltaisissa loukkaustilanteissa eräänlaisen rajatun ja rinnakkaisen määräämisoikeuden TekijäL 2 §:n yksinoikeusfunktioihin.

Vaikka kysymys olisi tekijänoikeuden kokonaisluovutuksesta, poissuljettuna ei siis voida pitää sitä, että taloudellisten oikeuksien loukkausten osalta materiaalinen asiavaltuus voi tietyissä tilanteissa olla kokonaisluovutuksensaajan ohella yhä myös siirron-/luovutuksenantajalla.[995] Mitenkään erittelemättä kaikkia yksittäistapauksia voidaan yleisluonteisesti todeta, että kun tekijänoikeus on ollut kokonaisluovutuksen kohteena, niin mahdollista on, että sama tekijänoikeuden loukkaus voi kohdistua yhtäaikaisesti sekä siirron-/luovutuksenantajan että siirron-/luovutuksensaajan taloudellisiin yksinoikeuksiin, ainoastaan luovutuksensaajan taloudellisiin yksinoikeuksiin tai ainoastaan siirron-/luovutuksenantajan muuttamis- ja edelleenluovutusoikeuksiin.[996] Nämä tilanteet korostavat väitedoktriinin merkitystä eli sitä, että prosessuaalinen asiavaltuus syntyy jo pelkän, oikeinmuotoillun väitteen perusteella. Esimerkiksi loukkausasiassa, jossa kantaja tai hakija tuo (haaste)hakemuksessaan esille, että tekijänoikeudet ovat olleet kokonaisluovutuksen kohteena mutta hän itse on yhä muuttamis- ja edelleenluovutusoikeuden haltija ja että vastapuoli on toiminnallaan loukannut hänen oikeuksiaan, kantaja tai hakija täyttää väitedoktriinin edellytykset ja hänellä on prosessuaalinen asiavaltuus asiassa. Tällaisessa tilanteessa vasta materiaalisen asiavaltuuden yhteydessä tarkastellaan kysymystä siitä, kenelle *de facto* esimerkiksi edelleenluovutus- tai muuttamisoikeus kuuluu, ja vasta tämän jälkeen tarkastellaan, kohdistuuko väitetty loukkaus jollakin tavalla väitteentekijän oikeuksiin.[997]

Osittainen kokonaisluovutus. Jos vain yksittäiset taloudelliset yksinoikeusfunktiot ovat kokonaisluovutuksen kohteena, materiaalinen asiavaltuus siir-

---

[995] Tältä osin on vielä painotettava, että kysymys ei siis ole ainoastaan niistä tilanteista, joissa alkuperäinen tekijä on kokonaisluovutuksin siirtänyt tekijänoikeutensa toiselle (so. vain alkuperäisen tekijän mahdolliseen valvontaoikeuteen perustuvasta asiavaltuusasemasta), vaan edelleenluovutus- ja muuttamisoikeus voivat saada vaikutusta myös myöhemmissä oikeuksien luovutuksissa. Ks. myös luku 6.2.4.

[996] Taloudellisilla yksinoikeuksilla tarkoitetaan tässä yhteydessä myös ns. yksinoikeuteen rinnastettavaa oikeutta (ks. edellä luku 3.4.1 edelleenluovutusoikeuden asemasta tällaisena oikeutena eräissä tilanteissa).

[997] Tilanteessa, jossa kantaja-hakija väittää oikeutensa puuttua kolmannen aiheuttamaan tekijänoikeuden loukkaukseen perustuvan kokonaisluovutukseen ja vastapuoli kiistää tämän ”asiavaltuuden” esim. vetoamalla siihen, että kysymyksessä ei ole ollut kokonaisluovutus vaan tätä suppeampi oikeudenluovutus ja että po. oikeudenluovutuksen perusteella luovutetut oikeudet eivät anna kantaja-hakijalle oikeutta puuttua vastaajan toimintaan, tarkoittaa tällainen väite tosiasiassa sitä, että kysymyksessä on vastaajan taholta väite kantajan puuttuvasta materiaalisesta asiavaltuudesta. Tällöin ei luonnollisestikaan kannetta voida jättää tutkimatta (väitedoktriini täyttyy), vaan kantajan materiaalisen asiavaltuuden rajat ja laajuus selvitetään varsinaisessa asiatutkinnassa, jossa selvitetään, onko luovutuksessa ollut kysymys kokonaisluovutuksesta, ja jos ei ole ollut, niin kattaako kantajan materiaalinen asiavaltuus kaikesta huolimatta väitetyn loukkaustapahtuman. Ts. tällöin pyritään selvittämään, lukeutuuko tekijänoikeuden loukkaus siihen kantajan hallussa olevaan yksinoikeusfunktioiden muodostamaan piiriin, jonka kantaja on luovutuksen seurauksena saanut. Materiaalisen asiavaltuuden yhteydessä tutkitaan myös esim. se, kuinka luovutus tai siirto on tapahtunut, eli onko ns. siirtoketju pätevä ja katkeamaton (ks. siirtoketjusta tarkemmin jäljempänä luku 8.3).

tyy uudelle, luovutuksen kohteena olevalle taholle ainoastaan luovutettujen yksinoikeusfunktioiden osalta. Muilta osin osittaisessa kokonaisluovutuksessa materiaalinen asiavaltuus säilyy ei-luovutettujen taloudellisten yksinoikeusfunktioiden osalta luovutuksenantajalla. Samoin kuin kokonaisluovutuksen tilanteissa, myös osittaisen kokonaisluovutuksen tilanteissa on otettava huomioon muuttamis- ja edelleenluovutusoikeuksien mahdollinen vaikutus materiaaliseen asiavaltuuteen. Osittaisen kokonaisluovutuksen laajuus siis määrittää luovutuksensaajan ja toisaalta luovutuksenantajan materiaalisen asiavaltuuden rajat ja laajuuden taloudellisten oikeuksien osalta. Prosessuaalisen asiavaltuuden yhteydessä ei näin ollen osittaisenkaan kokonaisluovutuksen tilanteissa tutkita esimerkiksi sitä, onko kantaja-hakija tosiasiassa tietyn yksinoikeusfunktion haltija vai ei, tai kuuluuko vastaajan loukkaava toiminta kantaja-hakijan hallinnassa olevien yksinoikeuksien piiriin. Riittävää on, että kantaja-hakija väittää loukkauksen kohdistuvan juuri hänen oikeuteensa tai oikeuksiinsa (yksinoikeusfunktioihinsa), ja asia tulee tällöin pääsääntöisesti lähes aina ottaa tutkittavaksi. Osittainen kokonaisluovutus, joka siis mahdollistaa tekijänoikeuden viipaloinnin useisiin itsenäisiin taloudellisiin yksinoikeuksiin, tarkoittaa samalla myös sitä, että materiaalisen asiavaltuuden omaavia henkilöitä tai tahoja voi tietyn teoksen tekijänoikeuden osalta olla useita.

Osuuden kokonaisluovutus. Omana erityisenä tilanteenaan on vielä tarkasteltava yhteisteoksen osuuden kokonaisluovutusta.[998] Jos osuuden kokonaisluovutus toteutetaan siten, että yhteisoikeussuhteen osapuoli luovuttaa oman osuutensa yhteisoikeussuhteen ulkopuoliselle taholle, hän ei itse jää enää osapuoleksi (subjektiksi) yhteisoikeussuhteeseen. Kolmas, joka astuu uudeksi subjektiksi (oikeudenhaltijaksi) yhteisoikeussuhteeseen, saa osuuden omistusoikeuden yhteisoikeussuhteessa vain taloudellisten oikeuksien osalta, ja alkuperäinen yhteistekijä (luovutuksenantaja) säilyttää edelleen oikeutensa moraalisiin oikeuksiin. Koska uusi subjekti astuu edellisen yhteisoikeussuhteen subjektin asemaan yhteisoikeussuhteen säilyessä muuten lähes ennallaan[999], voidaan uudessa oikeussuhteessa edelleen soveltaa TekijäL 6 §:n ilmentämiä periaatteita. TekijäL 6 §:n soveltaminen näissä tilanteissa on yhä perusteltua, koska TekijäL 6 §:n analoginen soveltaminen on perustellumpaa kuin periaatteiden johtaminen esimerkiksi YhtOmL:n säännöksistä.[1000] Osuuden kokonaisluovutus voidaan toteuttaa myös yhteisoikeussuhteen ”sisällä”, jolloin yhden yhteistekijän osuus siirtyy muille yhteisoikeussuhteen osapuolille. Tällöin, jos

---

998 Ks. osuuden luovutuksesta edellä luku 3.4.4.

999 Täydelliseksi tätä subjektiuden vaihdosta koko tekijänoikeuden osalta ei voida kuitenkaan kuvata, koska osuuden luovuttaja edellä todetuin tavoin säilyttää edelleen moraaliset oikeudet ja luovutuksensaaja tulee siten vain taloudellisten oikeuksien uudeksi yhteishaltijaksi.

1000 Ks. esim. Wolk 2009, s. 224. TekijäL 6 §:n analogisesta soveltamisesta ks. tarkemmin seuraava luku 6.2.2.

yhteisoikeussuhteessa on alun perin ollut vain kaksi yhteistekijää ja toinen siis luovuttaa oman osuutensa kokonaisuudessaan toiselle, päättyy TekijäL 6 §:n mukainen yhteisoikeussuhde. Tällaisissa tilanteissa materiaalinen asiavaltuus on taloudellisten oikeuksien osalta ainoastaan sillä yhteistekijällä, josta tulee molempien osuuksien eli kaikkien taloudellisten oikeuksien yksinomistaja, mutta toisella alkuperäisellä yhteistekijällä (osuudenluovuttajalla) on edelleen moraaliset oikeudet ja oikeus puuttua niitä koskeviin loukkauksiin. Myös tässä tilanteessa on otettava huomioon TekijäL 28 §:n mahdollinen vaikutus.

6.2.2 Kokonaisluovutuksen, osittaisen kokonaisluovutuksen ja yhteisteoksen osuuden luovutuksen kohteena on useampi taho

Edellä on jo lyhyesti viitattu siihen, että eri kokonaisluovutustyypit (kokonaisluovutus, osittainen kokonaisluovutus ja osuuden kokonaisluovutus) on mahdollista toteuttaa myös siten, että taloudellisten oikeuksien luovutuksensaajana on yhden tahon sijasta useampi taho. Tällaisissa tilanteissa on kysymys siitä, että luovutuksen kohteena olevien taloudellisten oikeuksien subjekteiksi määritellään luovutustoimen seurauksena useampi kuin yksi uusi omistajataho. Luovutuksen jälkeen kysymys ei siten ole enää perinteisestä yksinomistuksesta vaan yhteisomistuksesta. Yhteisomistus tekijänoikeudessa voi syntyä hyvin monella tavalla. Yhteisteos-tilanteen lisäksi yhteisomistus tekijänoikeuteen voi tulla kysymykseen esimerkiksi sopimuksen (kuten kaupan), lahjan tai perinnönjaon seurauksena (ks. tästä tarkemmin jäljempänä luku 6.3). Kuten luvussa 5.4 kävi ilmi, ainoa säännös, joka tekijänoikeuslaissa käsittelee yhteisomistussuhdetta (yhteisoikeussuhde), on TekijäL 6 §. Edellä selvitettiin, että TekijäL 6 § käsittää tilanteet, joissa kaksi tai useampi on yhdessä luonut teoksen heidän osuuksiensa muodostamatta itsenäisiä teoksia. Tällöin tekijänoikeus – tarkemmin sanottuna taloudelliset oikeudet – yhteisteokseen kuuluu (alkuperäisille) tekijöille yhteisesti. TekijäL 6 §:ssä tai sitä koskevissa esitöissä ei kuitenkaan lausuta mitään siitä, voidaanko säännöstä soveltaa analogisesti myös sellaisissa yhteisomistussuhteissa, joissa yhteisomistajuus ei perustu suoraan alkuperäisten tekijöiden väliseen yhteistyöhön.

Luvussa 6.2.1 kävi ilmi, että TekijäL 6 §:n soveltamista on pidetty mahdollisena ainakin niissä tilanteissa, joissa TekijäL 6 §:n tarkoittamaan alkuperäiseen yhteisoikeussuhteeseen tulee uusi subjekti alkuperäisen yhteistekijän tilalle. Tällä on tarkoitettu ennen kaikkea tilanteita, joissa yhden yhteistekijän osuus esimerkiksi kaupan tai perinnön seurauksena siirtyy uudelle subjektille, muiden alkuperäisten yhteistekijöiden jäädessä edelleen osapuoliksi yhteisoikeussuhteeseen.[1001]

[1001] Ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että sopimuksettomassa tilassa URL 6 §:n säännöstä voidaan soveltaa silloin, kun uusi subjekti astuu uudeksi oikeudenhaltijaksi yhteis-

Sen sijaan tilanteet, joissa on alun perin kysymys yksin luodusta teoksesta (yksinomistajuus) ja teosta koskevat taloudelliset oikeudet luovutustoimin saatetaan yhteisomistussuhteeseen (yhteisesti omistettu teos), poikkeavat lähtökohdiltaan hyvinkin paljon siitä, mihin TekijäL 6 §:n voidaan olettaa sanamuotonsa perusteella alun perin tarkoitetun soveltuvaksi. Ellei TekijäL 6 §:n voida katsoa soveltuvan analogisesti kyseisiin tilanteisiin, voidaan sanoa, että tekijänoikeuslain säännöksillä on tämäntyyppisissä yhteisomistustilanteissa yleisesti ottaen varsin vähän merkitystä yhteisomistajien välisten oikeuksien tarkastelussa.[1002] Toisaalta on pidettävä mielessä, että nyt kysymyksessä olevan kaltaisissa oikeussuhteissa, joissa on siis kysymys jaetun (määräosaisen) yhteisomistuksen tilanteesta, vaihtoehtoisena soveltamisnormistona esille nousevat yhteisomistuslain oikeusohjeet. Kysymys on näin ollen siitä, onko käsillä olevassa tilanteessa perustellumpaa soveltaa analogisesti TekijäL 6 §:ää vai YhtOmL:n säännöksiä. Se, valikoituvatko sovellettavaksi asiavaltuusnormiksi TekijäL 6 §:stä vai YhtOmL 4 §:stä löytyvät asiavaltuusohjeet, ei ole yhdentekevää, koska edellisessä tilanteessa ei edellytetä muiden yhteistekijöiden (tässä yhteisomistajien) kuulemista, kun taas jälkimmäisessä tilanteessa muut yhteisomistajat on pääsääntöisesti haastettava kuultaviksi.[1003]

YhtOmL:n asiavaltuutta koskevia säännöksiä ei voida suoralta kädeltä sulkea pois, koska kyseisen lain analogista soveltamista tekijänoikeuksiin on eräissä tilanteissa pidetty mahdollisena. Kuten edellä jo viitattiin, on myönnettävä, että nyt kyseessä olevan kaltaisissa oikeussuhteissa on varsin vähän liittymäsuhteita siihen tilanteeseen, josta yhteisteoksessa ja yhteistekijällisyydessä – siis TekijäL 6 §:n sääntelykohteessa – pohjimmiltaan on kysymys. Toisaalta merkitystä on annettava sille, että TekijäL:sta joka tapauksessa löytyy tämä eräänlainen yhteisomistusta käsittelevä säännös (TekijäL 6 §), joka soveltuessaan erityissäännöksenä syrjäyttää vastaavat YhtOmL:n säännökset. Lisäksi on kysyttävä, onko nyt käsillä olevassa tilanteessa tosiasiallisia perusteita asettua kielteiselle kannalle TekijäL 6 §:n asiavaltuusnormin analogisen soveltamisen suhteen. Nähdäkseni ratkaisua asiavaltuusnormin valinnan osalta ei ole mielekästä perustaa siihen, kumpaan sääntelykontekstiin (TekijäL vai YhtOmL) itse taustalla vaikuttava yhteisomistussuhde on paremmin sijoitettavissa, koska argumentteja

---

oikeussuhteeseen esim. kaupan tai perinnön seurauksena. Ks. mm. Wolk (2009, s. 224), joka pitää TekijäL 6 §:n (URL 6 §) analogista soveltamista mahdollisena: ”*Vidare får 6 § URL tillämpas analogvis för det fall någon, exempelvis genom köp eller arv, blir rättshavare av ideell andel i verket och när annat inte är eller kan anses vara överenskommet.*”

[1002] Kuten todettu, TekijäL ei sisällä *yhteisesti omistettua teosta* koskevia säännöksiä, vaan ainoastaan yhteisteosta ja yhteistekijyyttä koskevan säännöksen.

[1003] YhtOmL 4 §:n säännöksistä useimmiten tulee sovellettavaksi 4.2 §, joka tässä yhteydessä tarkoittaisi sitä, että tuomioistuin ei saa antaa ratkaisua asiassa, jollei kaikille yhteisomistajille ole varattu tilaisuutta tulla kuulluiksi. Kuten Kyläkallio (1965, s. 266) toteaa, yhteisomistajan mahdollisuus ajaa kannetta YhtOmL 4 §:n 1 momentin nojalla lienee perin harvinainen.

voidaan kummankin kontekstin osalta esittää puoleen ja toiseen, vaan ratkaisu tulisi perustaa ennemminkin siihen harkintaan, onko jotakin erityistä perustetta tai syytä, miksi nyt kysymyksessä olevassa tilanteessa muut teoksen yhteisomistajat tulisi haastaa kuultaviksi (prosessuaalinen kuulemisvelvoite). Jos tällaista perustetta ei ole löydettävissä, niin nyt puheena olevissa tilanteissa ja kun kyse on tekijänoikeuden loukkauksesta tulisi näkemykseni mukaan soveltaa TekijäL 6 §:n asiavaltuusnormia.

Edellä luvussa 5.4 on TekijäL 6 §:n perinteisen soveltamistilanteiden osalta todettu, että näitä tilanteita tulisi hallita erityistä prosessinyhteyttä koskevien periaatteiden kautta. Tuossa yhteydessä on lisäksi havaittu, ettei se, että yhteistekijä jätetään haastamatta kuultavaksi, johda toisen yhteistekijän kannalta oikeudenmenetyksiin. Olisi varsin erikoista, jos nyt käsillä olevassa tilanteessa tulisi edellyttää YhtOmL 4.2 §:n mukaista kuultavaksi haastamista, kun sitä ei edellytetä alkuperäisen TekijäL 6 §:n yhteisoikeussuhteen tapauksissakaan[1004], tai katsottaisiin, että kysymyksessä olisi välttämättömän prosessinyhteyden tilanne. Lisäksi on vaikea nähdä, mitä funktiota erillinen prosessuaalinen kuulemisvelvoite nyt käsillä olevassa tilanteessa – verrattuna perinteisiin TekijäL 6 §:n soveltamistilanteisiin nähden – tosiasiassa oikein palvelisi. Puoltavana tekijänä prosessuaalisen kuulemisvelvoitteen osalta voitaisiin pitää sitä, että muut yhteisomistajat saisivat tiedon asian vireilläolosta, tai sitä, että yhteisesti omistettua tekijänoikeutta tai taloudellista yksinoikeusfunktiota on loukattu.[1005] Voidaan perustellusti kuitenkin kysyä, tulisiko tällaista ilmoitus- tai informointivelvollisuutta ylipäätään jättää tuomioistuimen tehtäväksi, kun se voi viime kädessä johtaa jopa siihen, että kuulemiskutsun todisteellinen tiedoksianto saattaa tilanteesta riippuen olla hyvinkin aikaa vievää ja hankalaa, puhumattakaan siitä, että tällainen menettely lisää tuomioistuimen työtaakkaa.[1006]

[1004] Lähtökohtaisesti voidaan ajatella, että yhteisteoksen tekijöiden välillä vallitsee tiiviimpi oikeussuhde jo siitä syystä, että he ovat yhdessä luoneet teoksen.

[1005] Se, että yhteisomistaja haastetaan kuultavaksi, tarkoittaa ainoastaan kuulemistilaisuuden varaamista. Kuulemistilaisuuden varaaminen on nimenomaisesti tuomioistuimen tehtävä, mikä tarkoittaa, että kuulemiskutsun tiedoksianto kuuluu viime kädessä tuomioistuimen tehtäviin. Kuulemistilaisuuden varaaminen ei kuitenkaan tarkoita, että muut yhteisomistajat saapuisivat istuntoon tai edes antaisivat kirjallista lausumaa asiassa. Konkreettinen kuuleminen ei myöskään ole kanteen tai hakemuksen tutkimisen tai hyväksymisen edellytys, vaan kanne tutkitaan ja ratkaistaan, vaikka yhteisomistaja ei vastaisi kutsuun mitenkään. Kuulemistilaisuuden varaaminen takaa kuitenkin sen, että muut yhteisomistajat saavat tiedon sellaisesta yhteisomistajan yksin ajamasta kanteesta tai hakemuksesta, jossa vaatimuksen ajaminen perustuu tekijänoikeuden loukkaukseen ja joka koskettaa muille yhteisomistajille kuuluvaa kollektiivivaatimusta. Kuulemistilaisuus mahdollistaa samalla myös sen, että yhteisomistajilla on saamansa tiedon perusteella mahdollisuus tehdä harkinta siitä, käyttävätkö he oikeuttaan itsenäiseen väliintuloon käynnissä olevaan prosessiin. Koska muilla yhteisomistajalla on joka tapauksessa oikeus myös omaan kanteeseen, väliintulo voidaan nähdä vain vaihtoehtoisena keinona puhevallan käyttämiseen (ks. Hupli 2006, s. 56–58).

[1006] Vaihtoehtoisena ratkaisuna olisi omaksua ryhmäkannelain 6.2 §:n mukainen ilmoitusmenettely. Tällöin asiassa yksin prosessaavan yhteisomistajan (kantajan) vastuulla olisi ilmoittaa muille

Tämä taas voi pahimmillaan johtaa siihen, että loukkausasiaa yksin ajavan yhteisomistajan oikeusturva saattaa vaarantua, sillä monissa tekijänoikeuden loukkaustapauksissa vaaditaan hyvinkin nopeita toimia. Edellä lausutun perusteella on päädyttävä siihen, että tilanteissa, joissa tekijänoikeudellinen yhteisomistajuus on syntynyt esimerkiksi kaupan tai lahjan perusteella eikä asiassa ole muuta sovittu, tulevat tekijänoikeuden loukkaustapauksissa sovellettavaksi asiavaltuusnormiksi omaksua TekijäL 6 §:ssä lausutut oikeusohjeet.[1007]

6.2.3 Alkuperäisen tekijän asiavaltuusasema valvontaoikeuden perusteella

Mikäli alkuperäisen tekijän elinaikana hänen teokseensa liittyviä moraalisia oikeuksia loukataan, hänellä on kokonaisluovutuksesta tai mistä tahansa luovutustyypistä huolimatta aina oikeus puuttua tuollaiseen loukkaukseen itsenäisen asiavaltuusasemansa turvin ja samalla myös mahdollisuus saada korvauksia moraalisten oikeuksien loukkauksesta.[1008] Tekijän henkilökohtainen suhde ja persoonallisten etujen suojeleminen näyttäytyvät mahdollisesti myös toisella tapaa alkuperäisen tekijän asiavaltuusasemassa. Vaikka kyse olisi sellaisesta kokonaisluovutuksen jälkeen tapahtuneesta tekijänoikeuden loukkauksesta, joka ei loukkaa alkuperäisen tekijän moraalisia oikeuksia, niin loukkaus voi vaikuttaa alkuperäisen tekijän muihin intresseihin, minkä vuoksi alkuperäisellä tekijällä voi yhä olla perusteltua tunnustaa itsenäinen asiavaltuusasema loukkausasiassa. Esimerkiksi *Kivimäki* toteaa seuraavasti: ”Jos tekijänoikeus on toiselle luovutettu, on luovutuksen saaja muutoin asianomistajan asemassa. Kuitenkaan tekijän *persoonallinen suhde* teokseensa ei tekijänoikeuden luovutuksen johdosta lakkaa kokonaan, ja hänkin on asianomistaja ja oikeutettu nosta-

---

yhteisomistajatahoille asian vireilletulosta. Ryhmäkannelaissa omaksuttua ratkaisua (kantajan tulee ilmoittaa asian vireilletulosta ryhmän jäsenille) on perusteltu mm. sillä, että olisi turhaa lisätä tuomioistuimen työtaakkaa velvoittamalla tuomioistuin vastaamaan ilmoitusmenettelyn organisoimisesta, sekä sillä, että kantajan tiedossa on enemmistö potentiaalisista ryhmän jäsenistä ja heidän yhteystietonsa. Lisäksi ilmoitusmenettelyn kustannukset olisivat kantajan oikeudenkäyntikuluja, joista kantaja voisi saada aikanaan vastaajalta korvauksen, jos asia voitetaan. Myöskään todisteellista tiedoksiantoa ei edellytetä. Ks. HE 154/2006 vp, s. 21 ja 41.

[1007] Prosessuaalisen ja materiaalisen asiavaltuuden osalta tyydytään tässä kohtaa ainoastaan viittaamaan edellä luvussa 5.4 lausuttuun.

[1008] Usein niissä tilanteissa, joissa kolmannen taholta loukataan alkuperäisen tekijän moraalisia oikeuksia, loukataan tai vahingoitetaan samalla myös kokonaisluovutuksen tai osittaisen kokonaisluovutuksen saajan taloudellisia oikeuksia. Kuten *Saxén* (1955, s. 72) toteaa: ”*Då upphovsmannens droit moral kränkes bör även förläggaren äga talerätt, ifall samtidigt förläggarens ekonomiska intressen läderas. En kränkning av droit moral innebär ofta tillika en lädering av ekonomiska intressen. I det föregående har visats, att de ekonomiska och ideella intressena gå in i varandra.*”

maan kanteen, *jos esim. kustantajalle luovutettua yksinoikeutta on loukattu*."[1009] Kivimäki ei vaikuta yllä lausutussa tilanteessa kytkevän alkuperäisen tekijän asiavaltuutta moraalisten oikeuksien loukkaukseen (eli siihen, että alkuperäisen tekijän tulisi väittää loukkauksen kohdistuneen hänen moraalisiin oikeuksiinsa) tai alkuperäiselle tekijälle mahdollisesti hallintaan jääneisiin TekijäL 28 §:n mukaisiin edelleenluovutus- ja muuttamisoikeuksiin.[1010]

Haarmann taas on todennut: "*Toisaalta ei se seikka sinänsä, että luovutuksensaajalla on kannevalta loukkaustapauksissa, sulje ainakaan kokonaan pois luovuttajana olevan tekijän itsensä kannevaltaa.*"[1011] Haarmann viittaa tässä yhteydessä erityisesti Ruotsin tekijänoikeuslain esityölausumaan, jossa todetaan seuraavasti: "I regel torde upphovsmannen själv alltid få anses "förnärmad" om intrång gjorts i rätt till hans verk, och detta även där intrånget skett i rättighet som han överlåtit till annan; *intrånget kan nämligen påverka de intressen som han i övrigt förbinder med verket*."[1012] Myöskään kyseisessä esityölausumassa ei alkuperäisen tekijän itsenäistä asiavaltuusasemaa vaikuteta

---

[1009] Kivimäki 1966, s. 191. Kivimäki (1966, s. 112) toteaa myös seuraavasti: "*Mikäli luovutuksensaajalla on yksinoikeus teokseen, on hänellä kannevalta sitä vastaan, joka ilman hänen suostumustaan toisintaa teoksen, mutta myös tekijä voi hänelle kuuluvan valvontaoikeuden (droit de contrôle) nojalla vaatia toisintajan tuomitsemista lain 7 luvussa säädettyihin seuraamuksiin.*"

[1010] Kivimäki ei ainakaan nimenomaisesti tuo esille sitä, että kyseessä olisi moraalisten oikeuksien tai TekijäL 28 §:n kautta muodostuva yhteys. Ks. myös Saxén (1955, s. 71), jonka kanta tosin on peräisin ennen vuoden 1961 tekijänoikeuslakia: Kun tekijä on antanut kustantajalle edelleenluovutusoikeuden kokonaisluovutuksen kohteena olleeseen kustannusoikeuteen (osittainen kokonaisluovutus), niin myös tekijä voi toisinaan vedota luvattomaan jälkipainantaan, sillä hänelle ei suinkaan ole yhdentekevää se, onko julkaisu tapahtunut sellaisen tahon toimesta, joka johtaa oikeutensa kustantajalta, vai sellaisen tahon toimesta, joka johtaa oikeutensa jäljittelijältä. Saxén puhuu jopa siitä, että osittaisen kokonaisluovutuksen yhteydessä on annettu edelleenluovutusoikeus ([- -] *upphovsmannen gett förläggaren befogenhet att överlåta förlagsrätten* [- -]", minkä vuoksi voitaneen päätellä, ettei hän välttämättä sido alkuperäisen tekijän itsenäistä asiavaltuusasemaa siihen, että alkuperäisellä tekijällä olisi yhä hallinnassaan edelleenluovutusoikeus. Toisaalta on huomattava, että Saxén (1955, s. 71 alaviite 5) toteaa myös seuraavaa: "*Om varken de hos honom kvarblivna ekonomiska befogenheterna eller hans droit moral kränkes genom det olovliga utgivandet, bör han icke äga talerätt. Jfr Lissbauer s. 222, som anser: att upphovsmannen enligt ÖstUpphL alltid har talerätt.*" Tämä viittaisi siihen, että Saxén ei vanhan lain aikana pitänyt alkuperäisen tekijän itsenäistä asiavaltuusasemaa (ts. valvontaoikeuteen perustuvaa asiavaltuusasemaa) niin laajana kuin sitä pidetään tässä luvussa käytävässä keskustelussa.

[1011] Haarmann 2005, s. 301.

[1012] SOU 1956:25, s. 442. Kivimäki (1966, s. 191) puhuu alkuperäisen tekijän persoonallisesta suhteesta teokseen, kun taas Ruotsin esityölausumat puhuvat yleisemmällä tasolla siitä, että loukkaus voi vaikuttaa niihin intresseihin, jotka alkuperäisellä tekijällä yhä on teokseensa. Se, että puhutaan persoonallisesta tai henkilökohtaisesta suhteesta teokseen, saattaa antaa helposti kuvan siitä, että aina edellytettäisiin moraalisten oikeuksien loukkausta, jotta alkuperäisellä tekijällä voisi kokonaisluovutustilanteessa aina olla asiavaltuusasema. Näin ei kuitenkaan tarvitse olla, vaan myös henkilökohtainen intressi, kuten edelleenluovutusoikeuden hallinta, voi tuottaa alkuperäiselle tekijälle asiavaltuusaseman tekijänoikeuden loukkaustapauksissa, vaikka kaikki varsinaiset taloudelliset yksinoikeusfunktiot olisi luovutettu eikä moraalisia oikeuksia olisi lainkaan loukattu (ks. edellä luku 6.2.1). Toisin sanoen persoonallinen suhde on tässä ymmärrettävä laajemmin kuin moraaliset oikeudet.

kytkettävän nimenomaisesti siihen, että alkuperäinen tekijä väittäisi moraalisia oikeuksiaan loukatun tai että hänellä mahdollisesti olisi yhä hallinnassaan esimerkiksi edelleenluovutus- ja/tai muuttamisoikeudet. Myös ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa *Karnell* on tulkinnut edellä mainittua esityölausumaa siten, että alkuperäisen tekijän itsenäinen asiavaltuusasema ei ainakaan edellytä moraalisten oikeuksien loukkausta: ”*Om härutöver just någon upphovsmannens ideella rätt enligt 3 § URL skulle komma att beröras är irrelevant för frågan om målsägandeskap för upphovsmannen*.”[1013] Mielestäni Karnell ei täysin yksiselitteisesti kuitenkaan tuo esityksessään ilmi, edellyttääkö hän kuitenkin sitä, että edelleenluovutus- tai muuttamisoikeus yhä kuuluisi alkuperäiselle tekijälle ja että loukkaus jollain tapaa olisi yhteydessä kyseisiin oikeuksiin. Nähdäkseni hän ei kuitenkaan tätä edellytä, sillä hän viittaa myös toiseen esityölausuman kohtaan, joka käsittelee URL 27 §:ää ja jossa todetaan seuraavasti: ”*Att förvärvaren har talerätt utesluter emellertid icke, att upphovsmannen själv äger beivra obehöriga utnyttjanden av verket även där de falla inom förvärvarens ensamrätt.*”[1014] Tämä esityölausuma on mahdollista ymmärtää siten, että vaikka kaikki taloudelliset yksinoikeusfunktiot (ml. muuttamis- ja edelleenluovutusoikeus) kuuluisivat siirronsaajalle, niin alkuperäisellä tekijällä olisi tästä huolimatta varsinaisen yksinoikeuden haltijan ohella aina itsenäinen asiavaltuusasema loukkaustilanteissa.[1015]

Vaikka loukkauksen ei katsottaisikaan tekohetkellä loukkaavan alkuperäisen tekijän taloudellisia tai moraalisia oikeuksia, niin mielestäni seuraava lainaus kuvastaa hyvin sitä, minkälaisiin alkuperäisen tekijän intresseihin loukkaus voi kohdistua yleisellä tasolla tai vasta myöhemminkin, loukkauksen jälkeen:

[1013] Karnell 1981, s. 65. Sen sijaan *Heuman* (1973, s. 236–238) vaikuttaa kytkevän alkuperäisen tekijän asiavaltuuden kokonaisluovutustilanteissa siihen, että alkuperäisen tekijän URL 3 §:n mukaisia moraalisia oikeuksia on loukattu, tai siihen, että alkuperäisellä tekijällä on yhä hallinnassaan URL 28 §:n mukainen edelleenluovutusoikeus. Karnell (1981, s. 69) kritisoi Heumanin kantaa: ”*Jag anser emellertid att Heumans uppfattning om innehåll och innebörd av de källor som han anfört till stöd för sin framställning (bl. a. en del av de redan åberopade uttalandena av auktorrättskommittén) inte är rättvisande. Hans slutsatser anger en snävare syn på målsägandebegreppet än vad som avsetts med lagen enligt vad jag funnit förarbetena utvisa.*”

[1014] SOU 1956:25, s. 276. Tässä yhteydessä Karnell (1981, s. 65) toteaa lisäksi seuraavaa: ”*Kommitten gör härvidlag ingen skillnad mellan fall av total överlåtelse av förfoganderätten till ett verk och endast delvis överlåtelse av denna rätt. Ingen invändning restes senare under lagstiftningsarbetena mot kommittens här återgivna syn på upphovsmannens talerätt, liksom ej heller mot vad kommitten yttrat om målsäganderätt i vad här tidigare citerats*.”

[1015] Ilmaus ”*falla inom förvärvarens ensamrätt*” ei olisi looginen, jos tästä huolimatta edellytettäisiin, että alkuperäisellä tekijällä olisi itsellään esim. vielä edelleenluovutus- tai muuttamisoikeus hallinnassaan. Ruotsin esityölausuma (SOU 1956:25, s. 276) on siis mahdollista ymmärtää siten, että niissäkin tilanteissa, joissa loukkaus kohdistuu *vain ja ainoastaan* siirron- tai luovutuksensaajan taloudellisiin oikeuksiin (ei siis edes osaksi alkuperäiselle tekijälle mahdollisesti jääneisiin yksinoikeusfunktioihin, edelleenluovutus-/muuttamisoikeuteen tai moraalisiin oikeuksiin), alkuperäisellä tekijällä olisi tästä huolimatta aina itsenäinen asiavaltuusasema loukkaustilanteissa.

”*Author’s interests in his work continue even after he parts from the ownership of his work. When his work is infringed by a third party, the author may desire to prosecute the infringement even when the copyright owner does not. If the infringement remains unchallenged, it could alter the original work in a way that could damage the creator’s reputation or prestige, upon which the creator may very well depend for future contracts or employment. In this situation, even though the author does not suffer any current financial damage from the infringement, the unchallenged infringement may well affect his future economic interests. Thus, allowing an author to sue as an assignee of the accrued claim for infringement of his work would preserve the financial incentives for him to create more works for the public in the future. This is what the copyright law is designed to achieve. Denying an author’s right to sue as an assignee for the accrued copyright infringement claim undermines this purpose and thus is inconsistent with the general goals of the copyright law.*”[1016]

Edellä oleva lainaus kuvastaa erityisesti sitä, kuinka tekijänoikeuslakien – myös kansallisen tekijänoikeuslakimme – sisään on rakennettu yleinen tavoite siitä, että lainsäädännöllä luodaan riittävä kannustinvaikutus uusien teosten luomiseen.[1017] Voidaan ajatella, että juuri tämän tavoitteen saavuttamiseksi olisi perusteltua suojata alkuperäistä tekijää jopa poikkeuksellisen laajalla asiavaltuusasemalla kaikissa hänen teostaan koskevissa loukkaustapauksissa.[1018] Voidaan siis edelleen ajatella, että alkuperäisellä tekijällä tulisi olla yleinen oikeus valvoa (ns. valvontaoikeus), kuinka hänen luomaansa teosta käytetään tai kohdellaan senkin jälkeen, kun hän on kokonaisluovutuksin luopunut kaikista taloudellisista yksinoikeusfunktioistaan (ml. muuttamis- ja edelleenluovutusoikeus) ja vaikka hänen moraalisia oikeuksiaan ei loukata tai edes väitetä loukatun.

Alkuperäisen tekijän valvontaoikeudesta mahdollisesti seuraava laaja asiavaltuusasema tarkoittaisi sitä, että alkuperäinen tekijä saisi elinaikanaan aina ja kaikissa tilanteissa puuttua kaikkiin hänen teostaan koskeviin tekijänoikeuden loukkaustapauksiin omissa nimissään ja omaan lukuunsa. Jos alkuperäinen tekijä saisi puuttua kokonaisluovutuksen (ml. edelleenluovutus- ja muuttamisoikeus) jälkeen tapahtuvaan loukkaukseen eikä loukkaus myöskään kohdistuisi alkuperäisen tekijän moraalisiin oikeuksiin, olisimme hyvin lähellä tilannetta,

---

[1016] Li 2007, s. 96. Vaikka po. lainaus pohjautuu common law -näkökulmaan, niin myös Li tarkastelee alkuperäisen tekijän (*author*) asiavaltuusasemaa erikseen tekijänoikeuslain yleisistä lähtökohtien ja erikseen moraalisten oikeuksien pohjalta (ks. tarkemmin Li 2007, s. 95–98).

[1017] Luomiseen kannustamisen taka-ajatuksena on yhteiskunnalle koituva hyöty (ks. esim. Haarmann 2005, s. 10). Ks. yleisesti erilaisista kannustimista ja perusteluista tekijänoikeuden osalta esim. Karo – Lavapuro – Mylly 2007, s. 20–23; Leppämäki 2007, s. 81–85; Balganesh 2009, s. 1577–1581.

[1018] Ks. myös Karnell (1981, s. 66): ”*I situationen att en rättsförvärvare inte önskar invända mot ett intrång, kanske inte ens i det fall då han själv riskerar att lida ekonomisk förlust därav, kan upphovsmannen behöva målsäganderätt för att intentionerna bakom lagstiftningen skall tillgodoses.*”

jossa alkuperäinen tekijä käyttäisi puhevaltaa sellaisesta intressistä, jonka subjekti hän ei *de facto* enää ole. Toisaalta voidaan väittää, että alkuperäisen tekijän yleisiä intressejä tekijänoikeuslain suojaamana alkuperäisenä tekijänä on kuitenkin loukattu, minkä vuoksi hänen itsenäinen asiavaltuusasemansa voitaisiin tällaisissakin tilanteissa yhä pitää perusteltuna. Mitkä seikat voisivat puhua alkuperäisen tekijän itsenäisen asiavaltuusaseman puolesta, ja toisaalta mitkä seikat voisivat puhua sitä vastaan? Miksi alkuperäisellä tekijällä tulisi aina olla oikeus valvoa asiaa ja puuttua siihen, kuinka hänen teostaan käytetään tai kohdellaan sen jälkeen, kun hän on vapaaehtoisesti luopunut kaikista taloudellisista yksinoikeusfunktioistaan (ml. edelleenluovutus- ja muuttamisoikeus) eikä loukkaus kohdistu hänen moraalisiin oikeuksiinsa?

Tiivistetysti voidaan esittää, että valvontaoikeuteen perustuvalla asiavaltuusasemalla suojeltaisiin alkuperäistekijän yleistä tekijänoikeudellista asemaa sekä hänen ja teoksen välistä yhteyttä, mutta myös kannustettaisiin häntä jatkossakin luomaan uusia teoksia.[1019] Alkuperäistekijän ja hänen luomansa teoksen välillä vallitsee erityinen yhteys, joka tulee nähdä laajempana kuin vain moraalisten oikeuksien kautta muodostuva yhteys Jos varsinainen oikeudenhaltija ei puutu loukkauksiin, alkuperäiselle tekijälle tarkoitettu kannustinvaikutus luoda uusia teoksia saattaisi kärsiä, jos loukkauksiin ei lainkaan puuttuttaisi.[1020] Lisäksi tekijänoikeuden kokonaistäytäntöönpano tehostuisi, joka olisi myös yhteiskunnan etu, kun useilla tahoilla olisi mahdollisuus puuttua taloudellisten oikeuksien loukkaamiseen. Se, että kokonaistäytäntöönpano tehostuisi, olisi siis tärkeää, sillä tekijänoikeuden loukkauksien vaikutukset kohdistuvat aina jossakin määrin myös yhteiskunnan yleisiin intresseihin ja kulttuuriin.

Toisaalta voidaan argumentoida, että alkuperäisen tekijän ja teoksen välinen yhteys tarkoittaa – tai sen ainakin tulisi tarkoittaa – kokonaisluovutuksen jälkeen vain sellaista suojaa, joka muodostuu moraalisten oikeuksien tai muuttamis-/edelleenluovutusoikeuden hallinnan pohjalta, ja tällöin, jos näitä oikeuksia loukataan, alkuperäisellä tekijällä on asiavaltuusasema puuttua loukkaukseen. Alkuperäinen tekijä ei siten tarvitse erillistä, valvontaoikeuteen perustuvaa asiavaltuusasemaa lisäsuojakseen. Samoin voidaan argumentoida, että läheskään kaikilla alkuperäisillä tekijöillä ei ole erityistä, henkistä tai henkilökohtaista taikka muutakaan yhteyttä luomaansa teokseen. Se on hyvin teos- ja tapauskohtaista. Voidaan myös väittää, että jos alkuperäinen tekijä on vapaaehtoisesti ja omasta halustaan ja harkinnastaan päättänyt siirtää kokonaisluo-

---

[1019] Uusien teosten luominen hyödyttäisi myös yleisön ja yleisemminkin yhteiskunnan kulttuurista etua.

[1020] Voidaan ajatella, että se, ettei taloudellisten oikeuksien loukkaamisiin puututa lainkaan, voi joissakin tilanteissa synnyttää alkuperäiselle tekijälle käsityksen, ettei hänen intressejään suojella riittävästi. Tällä saattaisi pahimmissa tapauksissa olla jopa vaikutusta siihen, luoko sama henkilö enää jatkossa uusia teoksia ainakaan laajasti yleisön saataville.

vutuksin kaikki taloudelliset yksinoikeusfunktiot (ml. edelleenluovutus- ja muuttamisoikeus) uudelle subjektille, hän on tällä ratkaisullaan osoittanut, että hänellä ei ole intressiä itse kontrolloida tai valvoa, kuinka taloudellisia yksinoikeusfunktioita mahdollisesti jatkossa loukataan, vaan hän harkinnut tämän olevan yksinomaan varsinaisen oikeudenhaltijan tehtävä.[1021] Ylipäätään vain varsinaisen oikeudenhaltijan (siirronsaajan) yksinomaisessa harkinnassa tulisi olla, haluaako hän tällaisissa tilanteissa puuttua taloudellisten oikeuksiensa loukkaamiseen vai ei.[1022] On myös epävarmaa, kuinka suuri vaikutus hyvinkin erityyppisillä ja -laajuisilla loukkauksilla näissä tilanteissa todellisuudessa olisi niihin tekijänoikeuslain taustalla vaikuttaviin kannustinvaikutuksiin, joilla pyritään edistämään alkuperäisen tekijän uusien teosten luomista. Myöskään argumentti kokonaistäytäntöönpanon tehostumisesta ei sellaisenaan vakuuta, sillä vaikutukset yhteiskunnan yleisiin intresseihin ovat kokonaisuutena arvioiden todella vähäisiä.

Yhteenvetona voidaan todeta, että näin laajan – valvontaoikeuteen perustuvan – asiavaltuusaseman mahdollinen olemassaolo ja merkitys sekä aiheesta käytävä keskustelu ovat Suomessa yllättäen jääneet täysin vaille huomiota. Tiedossani ei ole, että asiasta olisi esimerkiksi oikeuskirjallisuudessa käyty keskustelua tai että asiasta olisi annettu tuomioistuimen ratkaisuja. Kansallisen suhtautumisen voidaan siis sanoa olevan jossain määrin epäselvää, joten lainsäätäjän olisi sopivassa yhteydessä toivottavaa ottaa siihen selvä kanta. Edellä kysyttiin, onko näin laajaan asiavaltuusasemaan todella olemassa, ainakaan kaikissa tilanteissa, riittäviä perusteita. Kuten tuossa yhteydessä selvitettiin, sekä puolesta että vastaan puhuvia argumentteja on tunnistettavissa. Suhtaudun asiaan varovaisuudella. Katson, että alkuperäiselle tekijälle voitaisiin valvontaoikeuden perusteella eräin edellytyksin tunnustaa toissijainen asiavaltuusasema puuttua tekijänoikeuden loukkauksiin. Perustelen asiavaltuusaseman toissijaisuutta sillä, että alkuperäisellä tekijällä on lähtökohtaisesti olemassa jonkinlainen, tässä riittävä, oikeussuojan tarve puuttua loukkauksiin, mutta kun otetaan huomioon varsinaisen oikeudenhaltijan intressit, sanottu intressi ei kuitenkaan

---

[1021] Voidaan myös sanoa, että tällaisen kokonaisluovutuksen myötä alkuperäinen tekijä on varmasti jo saanut riittävän palkkion (korvauksen) luomastaan teoksesta (ns. palkitsemisargumentti).

[1022] Alkuperäisellä oikeudenhaltijalla ei siis näissä tilanteissa ole edes edelleenluovutusoikeuden kautta muodostuvaa eräänlaista rajattua ja rinnakkaista määräämisoikeutta TekijäL 2 §:n funktioihin (ks. luku 3.4.1). Jos alkuperäinen tekijä saisi vapaasti puuttua ns. valvontaoikeuteen perustuvan asiavaltuusasemansa turvin kaikkiin loukkauksiin, saattaisi tällä olla haitallisia vaikutuksia varsinaisen oikeudenhaltijan intresseihin (erityisesti silloin, kun varsinainen oikeudenhaltija arvioi loukkaukseen puuttumisesta olevan enemmän haittaa kuin hyötyä itselleen). Toisaalta saattaa myös esiintyä tilanteita, joissa varsinainen oikeudenhaltija olisi halukas puuttumaan loukkaukseen mutta esim. hänen senhetkinen taloudellinen tilanteensa ei anna tähän mahdollisuutta. Tällöin hän voisi pitää parempana vaihtoehtona sitä, että joku, kuten juuri alkuperäinen tekijä, voisi puuttua loukkaukseen.

ole niin vahva, että sille olisi perusteltua tunnustaa aidosti itsenäinen asiavaltuusasema aina ja kaikissa loukkaustilanteissa. Toissijainen asiavaltuusasema tarkoittaisi tässä yhteydessä sitä, että alkuperäisen tekijän valvontaoikeuteen perustuvan asiavaltuusaseman käytölle asetettaisiin edellytykseksi varsinaisen oikeudenhaltijan antama suostumus.[1023] Toisin sanoen ainoastaan varsinaisen oikeudenhaltijan suostumuksella (erityinen prosessinedellytys) alkuperäinen tekijä olisi oikeutettu puuttumaan sellaisiin tekijänoikeuden loukkauksiin, jotka kohdistuvat alkuperäisen tekijän teokseen mutta jotka eivät loukkaa alkuperäisen tekijän moraalisia oikeuksia.[1024] Jos alkuperäisen tekijän asiavaltuusasemaa ei kytkettäisi varsinaisen oikeudenhaltijan suostumukseen, vaarana olisi alkuperäisen tekijän kontrollivallan suhteeton kasvu.

Lopuksi on vielä lausuttava muutama huomio DSM-direktiivin myötä tekijänoikeuslakiin implementoitavasta alkuperäisen tekijän *peruuttamisoikeudesta* ja sen vaikutuksista asiavaltuustilanteisiin.[1025] Alkuperäisen tekijän peruuttamisoikeutta koskevalla tarkastelulla on vaikutuksia ainoastaan taloudellisiin oikeuksiin. Lisäksi on huomattava, että peruuttamisoikeudella ei olisi vaikutusta edelleenluovutus- tai muuttamisoikeuteen, vaan näistä olisi aina sovittava erikseen. Peruuttamisoikeus säilyisi alkuperäisellä tekijällä, kunnes teos on siirron- tai luovutuksensaajan toimesta asianmukaisesti julkaistu. On harvinaista mutta ei täysin poissuljettua, että sinä aikana, kun teosta ei ole vielä julkaistu, kolmas loukkaa siirron kohteena ollutta tekijänoikeutta. Silloin kun teosta ei ole vielä julkaistu ja kolmas loukkaa siirron kohteena ollutta tekijänoikeutta, olisi sekä alkuperäisellä tekijällä että siirronsaajalla itsenäinen asiavaltuusasema ja lähtökohtaisesti oikeus saada hyväksyvä ratkaisu loukkaus-

---

[1023] Erityisen prosessinedellytyksen täyttymisen lisäksi edellytettäisiin tietysti myös väitedoktriinin täyttymistä. Tällöin prosessuaalisen ja materiaalisen asiavaltuuden ratkaiseminen tapahtuisi vastaavalla tavalla kuin edellä luvussa 5.1 on selvitetty. Kantaja-hakijan tulisi siis väittää, että hän on loukkauksen kohteena olevan teoksen alkuperäinen tekijä ja että hänen tekijänoikeuslain suojaamia intressejään on loukattu kolmannen toimesta. Alkuperäisen tekijän ei siten tarvitsisi tarkemmin määritellä tai perustella, mitä hänen oikeuksiaan on loukattu, vaan yleisluonteinen viittaus siihen, että tekijänoikeuslain alkuperäisen tekijän suojaamia intressejä on loukattu, riittäisi synnyttämään prosessuaalisen asiavaltuuden (tietysti myös erityisen prosessinedellytyksen eli suostumuksen olemassaoloa edellytettäisiin, jotta asiatutkintaan voitaisiin siirtyä). Materiaalisen asiavaltuuden yhteydessä olisi sen sijaan kantaja-hakijan näytettävä, että hän on tosiasiassa alkuperäinen tekijä. Alkuperäisen tekijän ei kuitenkaan tarvitsisi miltään osin näyttää esim. materiaalisen asiavaltuuden yhteydessä sitä, kenelle taloudelliset yksinoikeusfunktiot tosiasiassa kuuluvat tai onko hänen moraalisia oikeuksiaan loukattu. Alkuperäisen tekijän tulisi tietysti näyttää, että jonkinlainen tekijänoikeuden loukkaus on ylipäätään tapahtunut, ja muutenkin täyttää muut sovellettavan säännöksen asettamat hyväksymisedellytykset, jotta hän voisi saada hyväksyvän ratkaisun vaatimukseensa.

[1024] Tarkennukseksi on vielä todettava, että tässä on käyty keskustelua ainoastaan niistä kokonaisluovutuksen tilanteista, joissa alkuperäinen tekijä on täydellisesti luovuttanut myös edelleenluovutus- ja muuttamisoikeutensa uudelle subjektille eikä loukkaus kohdistu myöskään alkuperäisen tekijän moraalisiin oikeuksiin.

[1025] Ks. myös edellä luku 3.4.1.

asiassa.[1026] Niissä tilanteissa taas, joissa teos on julkaistu, ei alkuperäisellä tekijällä enää olisi peruuttamisoikeutta. Toisin sanoen kokonaisluovutuksen tilanteissa ja julkaisun jälkeen tapahtuviin tekijänoikeuden loukkauksiin alkuperäinen tekijä ei voisi puuttua peruuttamisoikeutensa turvin. Tietysti on mahdollista, että kokonaisluovutuksenkin tilanteissa alkuperäinen tekijä voisi julkaisun jälkeen tapahtuvissa tekijänoikeuden loukkaustapauksissa vedota moraalisten oikeuksiensa loukkaamiseen tai hänellä mahdollisesti yhä hallussaan olevien edelleen- ja muuttamisoikeuksien loukkaamiseen.[1027] Jos taas peruuttamisoikeutta olisi käytetty, siirtyisivät oikeudet takaisin alkuperäiselle tekijälle. Tällöin siirronsaajalla ei enää olisi asiavaltuutta puuttua kolmansien tekemiin loukkauksiin, ellei sitten peruuttamisoikeutta ole käytetty siten, että samalla olisi sovittu, että siirronsaaja saa oikeuksien takaisin siirtymisestä huolimatta esimerkiksi semi-eksklusiivisen lisenssin.[1028]

6.2.4 Kokonaisluovutuksensaaja luovuttaa oikeutensa kokonaisluovutuksin tai osittaisin kokonaisluovutuksin edelleen

Jos kokonaisluovutuksen saaja A luovuttaa saamansa tekijänoikeuden kokonaisuudessaan edelleen, tulee uudesta luovutuksensaajasta B uusi oikeudenhaltija. Jos A on alun perin saanut kokonaisluovutuksen yhteydessä alkuperäiseltä tekijältä myös TekijäL 28 §:ssä tarkoitetun edelleenluovutus- ja muuttamisoikeuden, niin on A:n päätettävissä, luovuttaako hän kyseiset oikeudet kokonaisluovutuksen yhteydessä B:lle. Edelleenluovutus- ja muuttamisoikeus voi

---

[1026] Vaikka tekijänoikeus olisi luovutettu kokonaan (kokonaisluovutus), alkuperäisellä tekijällä on intressi vähintään sillä perusteella (intressi olisi nyt po. tilanteissa erittäin todennäköisesti myös jo alkuperäisen tekijän moraalisten oikeuksien perusteella), että hänellä on yhä peruuttamisoikeus hallinnassaan (tämä siis siitä huolimatta, että myös edelleenluovutus- ja muuttamisoikeudet olisi siirretty siirronsaajalle). Tekijänoikeudella voisi nimittäin olla vähemmän arvoa, jos se myöhemmin palaisi peruuttamisoikeuden myötä alkuperäiselle tekijälle eikä siirronsaaja olisi puuttunut loukkauksiin, jotka kohdistuvat julkaisemattomaan teokseen. Siirronsaajan itsenäistä asiavaltuusasemaa taas voidaan perustella sillä, että siirronsaaja on tekijänoikeuden (sen taloudellisten oikeuksien) tosiasiallinen substanssihaltija loukkaushetkellä.

[1027] Tässä on tarkasteltu ainoastaan tilanteita, joissa on kyse kokonaisluovutuksista. Silloin kun kyse on osittais- eli lisenssinluovutuksista, alkuperäisellä tekijällä on katsottava aina – on teos julkaistu tai ei – olevan itsenäinen asiavaltuusasema tekijänoikeuden loukkaustilanteissa jo sillä perusteella, että hän on eksklusiivisen lisenssin tilanteissakin yhä se taho, jolla on taloudellisten oikeuksien substanssihaltijuus (”omistajuus”). Ks. tarkemmin luku 6.4.2.

[1028] Alkuperäisellä tekijällä olisi peruuttamisoikeuden nojalla oikeus päättää, että oikeudenluovutuksen yksinomainen (eksklusiivinen) luonne päättyy (ks. HE-luonnos 2021, s. 93). Hän voisi esim. ehdottaa, että luovutuksensaajalle alun perin myönnetty täysin eksklusiivinen lisenssi konvertoituu semi-eksklusiiviseksi lisenssiksi, ja jos myös luovutuksensaaja tähän suostuisi, tulisi luovutuksensaajasta semi-eksklusiivisen lisenssin haltija ja hänellä voisi tämän aseman nojalla olla oikeus puuttua kolmansien aiheuttamiin loukkauksiin (ks. jäljempänä luku 6.4.3).

siten saada vaikutusta myös myöhemmissä oikeuksien luovutuksissa. Tältä osin on painotettava, että kysymys ei siis ole ainoastaan niistä tilanteista, joissa alkuperäinen tekijä on kokonaisluovutuksin siirtänyt tekijänoikeutensa toiselle, vaan edelleenluovutus- ja muuttamisoikeus voi saada vaikutusta myös myöhemmissä oikeuksien luovutuksissa.[1029] Jos A ei ole luovuttanut kokonaisluovutuksen yhteydessä edelleenluovutus- ja muuttamisoikeutta, niin kolmannen loukatessa B:lle kuuluvaa tekijänoikeutta myös A on oikeutettu saamaan asiassa hyväksyvän ratkaisun, jos loukkaus kohdistuu hänelle jääneisiin edelleenluovutus- ja/tai muuttamisoikeuksiin. Jos taas A on luovuttanut kokonaisluovutuksen yhteydessä sekä edelleenluovutus- että muuttamisoikeuden kokonaisuudessaan B:lle, niin A:lla ei ole enää miltään osin materiaalista asiavaltuutta kolmannen loukatessa B:n oikeuksia.[1030] Selvää on myös se, että A:lla ei ole niin sanottua valvontaoikeuteen perustuvaa asiavaltuusasemaa, joka mahdollisesti alkuperäisellä tekijällä saattaa olla (ks. luku 6.2.3), eli A ei voi tällaisessa tilanteessa enää saada loukkausasiassa hyväksyvää ratkaisua.

Jos taas kokonaisluovutuksen saaja A luovuttaa saamansa tekijänoikeuden osittaisella kokonaisluovutuksella edelleen, siis luovuttaa vain tiettyjä taloudellisia yksinoikeusfunktioita, niin uudesta luovutuksensaajasta B:stä tulee uusi oikeudenhaltija vain luovutettujen funktioiden osalta. Mahdollisuus viipaloida tekijänoikeuksia siivuihin voi toisinaan johtaa vaikeisiin arviointitilanteisiin sen osalta, kenellä voidaan katsoa olevan materiaalinen asiavaltuus loukkausasiassa ja siten oikeus saada asiassa hyväksyvä ratkaisu. Täysin poissuljettuna ei voida pitää esimerkiksi sitä, että vaikka loukkaus *prima facie* vaikuttaisi kohdistuvan vain osittaisen kokonaisluovutuksen kohteena olleisiin taloudellisiin yksinoikeusfunktioihin tai -funktioon, niin kyseisten funktioiden tai funktion luovutuksenantajalla eli A:lla voisi edelleen olla oikeus saada loukkauksen perusteella hyväksyvä ratkaisu hänen omien eli hänen haltuunsa jääneiden yksinoikeusfunktioiden perusteella. Jos A ei ole osittaisen kokonaisluovutuksen yhteydessä luovuttanut funktioihin liittyvää edelleenluovutus- ja muuttamisoikeutta (käytännössä tällaisessa tilanteessa kyseeseen tulee lähinnä edelleenluovutusoikeus) ja kolmannen loukkaus kohdistuu myös esimerkiksi A:n edelleenluovutusoikeuteen, niin A:lla on mahdollisuus saada asiassa hyväksyvä ratkaisu. Jos taas edelleenluovutus- ja muuttamisoikeus on luovutettu yksinoikeusfunktion tai -funktioiden mukana, tilanne on problemaattisempi. Ajatellaan esimerkkinä seuraavaa tilannetta.

[1029] Ks. myös edellä luku 3.4.1.

[1030] Toki voidaan ajatella, että jos luovutuksensaajan ja luovutuksenantajan välillä solmittu luovutus-/siirtosopimus ei perustu kertakorvaukseen/-maksuun, niin loukkaava teko voi heikentää luovutuksenantajan asemaa siten, että luovutuksensaajan kyky maksaa jatkossa maksuja luovutuksenantajalle voi heikentyä olennaisestikin. Tällöin on myös luovutuksenantajan intressissä saada loukkaus mahdollisimman pian loppumaan.

> Alkuperäinen tekijä X on luovuttanut A:lle kokonaisluovutuksin kaikki taloudelliset yksinoikeusfunktiot edelleenluovutus- ja muuttamisoikeuksineen. A on sittemmin osittaisella kokonaisluovutuksella luovuttanut yksinoikeusfunktion Z edelleenluovutusoikeuksineen B:lle, eli kaikki muut yksinoikeusfunktiot ovat yhä jääneet A:n omistukseen. Luovutuksen jälkeisenä ajankohtana C loukkaa yksinoikeusfunktiota Z siten, että loukkaus ei kuitenkaan vaikuta suoraan kohdistuvan niihin yksinoikeusfunktioihin, jotka kuuluvat A:lle. A haluaa tästä huolimatta nostaa kanteen tekijänoikeuden loukkauksesta C:tä vastaan ja vaatia tältä vahingonkorvausta. Tällöin voidaan kysyä, onko A:lla riittävää intressiä asiassa.

Tilanne on ongelmallinen, koska kolmannen aiheuttama loukkaus ei vaikuta suoraan kohdistuvan siihen tekijänoikeuden substanssiin, jonka hallinta A:lla on (so. muihin taloudellisiin yksinoikeusfunktioihin kuin Z). Toisaalta voidaan väittää, että yksinoikeusfunktion Z loukkaaminen voi vaikuttaa suoraan tai välillisesti niiden yksinoikeusfunktioiden arvoon, joiden hallinta A:lla yhä on. Tällöin voidaan edelleen väittää, että jos B ei puutu loukkaukseen, loukkaus saattaa vähentää myös A:lle kuuluvien yksinoikeusfunktioiden arvoa. Lisäksi voi olla mahdollista, että A:n ja B:n välinen luovutussopimus ei ole perustunut kertamaksuun vaan esimerkiksi juoksevaan rojaltiin. Tällöin on mahdollista, että kolmannen aiheuttama loukkaus saattaa vaarantaa B:n kyvyn maksaa A:lle rojalteja. Jos kyseessä on meneillään oleva loukkaus, niin selvää lienee, että A:lla saattaa lisäksi olla intressi saada loukkaus loppumaan välittömästi, jottei hänen hallussaan oleville yksinoikeusfunktioille yhtään enempää aiheutuisi mahdollisia vahinkoja. Nähdäkseni on niin, että jos A väittää, että funktion Z (joka siis on B:n omistuksessa) loukkaamisella on ollut vaikutusta niihin taloudellisiin yksinoikeusfunktioihin, jotka edelleen ovat A:n hallinnassa ja omistuksessa, tulee katsoa, että väite täyttää ainakin väitedoktriinin asettamat edellytykset.[1031] Se, onko A:lla riittävä oikeudellinen intressi, tulee viime kädessä ratkaista tapauskohtaisen harkinnan perusteella, mutta kuten yllä on esitetty, intressin olemassaoloa ei voida pitää täysin poissuljettuna. Toisin sanoen A:lla voinee edelleen olla oikeus saada asiassa hyväksyvä ratkaisu tapahtuneen loukkauksen johdosta.

Kuten luvun alkupuolella todettiin, viipalointi voi aiheuttaa vaikeita arviointitilanteita sen suhteen, kenellä voidaan katsoa olevan asiassa mahdollisuus saada hyväksyvä ratkaisu. Tältä osin voidaan lopuksi viitata *Saxénin* esittämään esimerkkiin, joka mielestäni kuvaa hyvin sitä, kuinka luovutuksia voidaan viipaloida ja kuinka viipalointi voi vaikuttaa niihin taloudellisiin yksinoikeuksiin, jotka luovuttajalla on yhä hallinnassaan. Vaikka Saxén puhuu alkuperäisestä tekijästä, en näe syytä, miksei samaa lähtökohtaa voitaisi pitää hyväksyttävänä myös niissä tilanteissa, joista on ollut puhetta tässä luvussa. ”*Även de hos upp-*

[1031] Tällöin A on väittänyt, että loukkauksella on ollut vaikutusta myös häneen oikeuksiinsa, vaikka hän ei väittäisikään loukkauksen kohdistuvan suoraan niihin.

hovsmannen kvarblivna ekonomiska befogenheterna kunna motivera en talerätt för honom. Har förläggaren exempelvis icke erhållit utgivningsrätten till alla upplagor av verket, så läderas upphovsmannens ekonomiska intressen av ett olaga eftertryck, ty detta skadar en eventuell framtida utgivning. Eftertrycket kränker den del av upphovsmannarätten, som kvarblivit hos upphovsmannen."[1032] Voidaan kuitenkin kysyä, luovutetaanko oikeuksia yllä siteeratun kaltaisissa tilanteissa enää nykyään osittaisin kokonaisluovutuksin. Todennäköisempää on, että luovutukset tapahtuvat eksklusiivisella lisenssillä, jolloin luovutuksenantajan (lisenssinantajan) asiavaltuusasema on huomattavasti helpompi perustella (ks. luku 6.4.2). Tästä huolimatta katson, että esimerkkimme tilanteessa A:n itsenäistä asiavaltuusasemaa ja riittävän oikeussuojan tarvetta ei voida automaattisesti sulkea pois.

6.3 TEKIJÄNOIKEUDEN SIIRTYMINEN TEKIJÄN KUOLLESSA

6.3.1 Taustaksi

Perintöoikeudella ja yksityisellä omistusoikeudella on läheinen liittymä toisiinsa. Perintöoikeudellisten säännösten soveltamisen johdosta perittävän omaisuudesta tulee perillisten omaisuutta. Kuolema konvertoi yksityisen omistusoikeuden perhevarallisuudeksi, joka jaetaan perintöoikeudellisten sääntöjen mukaan perittävän oikeudenomistajien kesken.[1033] Kun perittävä kuolee, syntyy kuolinpesä, jota useimmiten hallinnoivat joko kuolinpesän osakkaat tai tuomioistuimen määräämä pesänselvittäjä. Kuolinpesän osakkaalla ei ole määräosaista omistusoikeutta jäämistöön kuuluviin yksittäisiin esineisiin, vaan kuolinpesä muodostaa osakkaittensa omasta varallisuudesta erillään olevan varallisuuspiirin.[1034] Toisin sanoen kun kuolinpesä on jakamatta, se muodostaa *jaottoman* yhteisomistuksen tilanteen.[1035] Kuolinpesän osakkaan (tässä myös yleisjälkisäädöksen saaja)[1036] omistusoikeus kuolinpesän omaisuuteen on siis luonteeltaan

---

[1032] Saxén 1955, s. 71.

[1033] Kangas 2018, s. 313.

[1034] Kuolinpesän osakkaana olevan henkilön intressi kohdistuu perittävän varallisuuspiiriin kokonaisuudessaan. Tämä varallisuuspiiri on osakkaiden henkilökohtaisesta omaisuudesta erillään (Mikkola 2017, s. 86).

[1035] Jaotonta (jakamatonta) yhteisomistusta ei voi luoda sopimuksin, vaan se voi olla olemassa vain lakimääräisesti. Jaoton yhteisomistus syntyy siis niin, että esine saatetaan tai joutuu sellaiseen varallisuuspiiriin, joka oikeusjärjestyksen mukaan muodostaa jaottoman yhteisomistuksen (Kyläkallio 1965, s. 32; Mikkola 2017, s. 85–86).

[1036] Mahdollista on tietysti myös, että jäämistöintressentti voi olla yhtä aikaa sekä osakkaan että legataarin asemassa (ks. mm. Lohi 2011, s. 19–20). Ks. tarkemmin legataarin (legaatinsaajan) asiavaltuudesta tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa jäljempänä luku 6.3.3.

jaotonta. Jaoton yhteisomistus on säännelty sitä koskevin erityissäännöksin, eikä esimerkiksi yhteisomistuslaki sovellu siihen. Kuolinpesän osakkuus muuttuu yhteisomistuslain mukaiseksi määräosaiseksi yhteisomistukseksi, jos perinnönjaossa tehdään esimerkiksi päätös siitä, että tietty esine jaetaan perillisten kesken osakkuuksien määräämissä murtolukusuhteissa. Tällaisessa tilanteessa jaoton yhteisomistus muuttuu määräosaiseksi yhteisomistukseksi perinnönjaon toimittamisen kautta.[1037] Perinnönjaon tultua lainvoimaiseksi sovelletaan siis syntyneisiin yhteisomistussuhteisiin yhteisomistuslain säännöksiä, ellei muusta sääntelystä ole pääteltävissä toisin.[1038] Jaon lainvoimaistumiseen saakka ovat kuolinpesään kuuluneet esineet kuitenkin osakkaitten yhteishallinnossa tai pesänselvittäjän hallittavana.[1039]

Kuolinpesä selvitetään jakokuntoon perittävän kuoleman ja perinnönjaon välisenä aikana.[1040] Tuo ajanjakso saattaa toisinaan olla hyvinkin pitkä, ja sen aikana on mahdollista, että pesään kuuluvaa tekijänoikeutta loukataan kolmannen toimesta.[1041] TekijäL 41 §:n perusteella tekijänoikeuteen sovelletaan tekijän kuoltua avio-oikeutta, perintöä ja testamenttia koskevia säännöksiä.[1042] Perimisjärjestys ei siis tekijänoikeuden osalta ole erityisesti rajoitettu, vaan tekijänoikeus periytyy yhtä laajalti kuin muukin omaisuus.[1043] Käytännön tilanteissa tekijänoikeuksien huomioiminen kuolinpesässä voi olla hyvin monenlaista. On

---

[1037] Kyläkallio 1965, s. 32 ja 35; Mikkola 2017, s. 91. Perinnönjaossa on ensisijaisesti noudatettava esineellisen tasajaon periaatetta (PK 23:8). Lähtökohtana siten on, että kullekin osakkaalle annetaan osa kaiken laatuisesta omaisuudesta. Esim. pesään kuuluvien kiinteistöjen osalta tämä tarkoittaa, että ensin on arvioitava, onko puheena oleva kiinteistö mahdollista jakaa niin, että kukin osakas saa siitä osansa. Ellei tämä ole mahdollista, kyseeseen voi tulla määräosaisen yhteisomistussuhteen perustaminen (Mikkola 2017, s. 90).

[1038] Mikkola 2017, s. 90. Nähdäkseni tämä pätee silloin, jos muusta erityislainsäädännöstä ei ole muuta johdettavissa. Esim. tekijänoikeuslaki on erityislaki suhteessa yhteisomistuslakiin, ja jos tekijänoikeuslaista on johdettavissa muuta kuin mitä yhteisomistuslaki yleislakina säätää, tulevat noudatettavaksi tekijänoikeuslain säännökset.

[1039] Ks. Mikkola 2017, s. 90.

[1040] Ks. myös Kangas 2018, s. 371.

[1041] Perintö ei siirry perittävän kuolinhetkellä, vaan saanto toteutuu viime kädessä vasta perinnönjaon saatua lainvoiman. Aika perittävän kuolemasta lainvoimaiseen jakoon on välitilaa, jolloin osakkeet ovat pesässä osakkaiden tai pesänselvittäjän hallinnassa. Esim. Saarenpää (1985, s. 251) toteaa, että kuolinpesä perillisten ja muiden pesän osakkaiden väliaikaisena yhteenliittymänä kertoo samalla siitä, että jäämistösaannot ovat myös konkreettisesti aikaa vaativia saantoja. Jos kuolinpesässä on vain yksi perillinen, perintö siirtyy perilliselle ilman perinnönjakoa. Tässä esityksessä tarkastellaan kuitenkin vain sellaisia tilanteita, joissa perillisiä on useampia.

[1042] Säännös on otsikoitu ”Tekijänoikeuden *siirtyminen* tekijän kuollessa”, joka jossain määrin kuvaa ”luovuttaa”- ja ”siirtymis”-käsitteiden eroa. Euroopan unionin lainsäädännöstä tai tekijänoikeutta koskevista yleissopimuksista ei ole löydettävissä erillisiä säännöksiä tekijänoikeuden periytymisestä.

[1043] Kivimäki 1966, s. 142. Tässä yhteydessä voidaan testamentin (tekijänoikeus voidaan siirtää testamentilla legaatin muodossa) osalta huomauttaa myös siitä, että erityisjälkisäädös eli legaatti voi koskea (ns. kokonaisluovutuksen ohella) myös käyttöoikeutta (erilaajuiset lisenssit). Käyttöoikeuslegaatti jää rasittamaan sen tahon oikeutta, joka perinnönjaon seurauksena saa tekijänoikeuden hallintaansa ja omistukseensa. Ks. myös Kivimäki 1966, s. 143.

mahdollista, että kuolinpesän osakkaat ovat hyvinkin tietoisia pesään kuuluvista tekijänoikeuksista ja tekijänoikeudet otetaan kattavasti huomioon pesässä sekä myöhemmin osituksessa ja perinnönjaossa.[1044] Toisaalta on mahdollista, että osakkaat kokonaan unohtavat pesään kuuluvat tekijänoikeudet tai eivät ole lainkaan tietoisia niistä, jolloin ne jäävät varsinaisen osituksen ja perinnönjaon ulkopuolelle.[1045] Kuolinpesän hallinto voi olla lakiin perustuvaa osakkaiden yhteishallintoa (PK 18 luku), lakiin perustuvaa lesken oikeutta hallita jäämistöä jakamattomana (PK 3:1a), sopimukseen perustuvaa yhteishallintoa (PK 24 luku) taikka pesänselvittäjän tai testamentin toimeenpanijan hallintoa (PK 19 luku).[1046] Näistä tilanteista keskitytään jäljempänä ainoastaan osakkaiden yhteishallintoon ja pesänselvittäjän hallintoon.

Jos selvitysmalliksi on valittu osakkaiden yhteishallinto (osakaskeskeisyys), jokaisella kuolinpesän osakkaalla on jäämistöosuutensa suuruudesta riippumaton oikeus osallistua yhteishallintoon, joka lopullisesti puretaan perinnönjaossa.[1047] Perintökaaressa (PK 18 luvussa) on yksittäiselle pesän osakkaalle annettu nimenomainen mahdollisuus ajaa kannetta pesän hyväksi vain silloin, kun osakkaat yksityisesti selvittävät kuolinpesän. Jutussa annettu ratkaisu tulee aina kuolinpesän hyväksi tai vahingoksi.[1048] PK 18:2.2:n mukaan on jakamattoman kuolinpesän osakkaalla oikeus yksinkin ajaa kannetta pesän hyväksi ehdoin, että hän haastaa muut osakkaat kuultaviksi asiaan. Lisäksi kiireellisissä asioissa yksikin osakas voi ryhtyä *toimenpiteisiin*[1049], jos kaikkien osakkaiden

---

[1044] Osituksesta mainittakoon, että jos perittävä (tekijä) oli naimisissa tai oli ollut naimisissa ja aviovarallisuussuhdetta ei ole purettu, ositus on tehtävä ennen perinnönjakoa (PK 23:1.2). Kun tekijä kuolee, tekijänoikeuteen sovelletaan TekijäL:n 41 §:n nojalla avio-oikeutta koskevia sääntöjä. Vaikka ositusta ei tarkastella lähemmin, voidaan todeta, että tekijänoikeus on avioliittolain 35.3 §:n mukaista ns. kolmanteen omaisuuslajiin kuuluvaa omaisuutta. Tekijänoikeus jaetaan tällöin ositustahojen välillä normaalisti lain mukaan.

[1045] Selvää on, ettei kuolinpesän selvitys voi olla täydellinen, jos perittävän tekijänoikeudet jäävät sen ulkopuolelle. Ks. myös Kangas 2012, s. 66.

[1046] Kangas 2018, s. 369.

[1047] Kangas 2018, s. 371.

[1048] Aarnio – Kangas 2016, s. 550.

[1049] On nähdäkseni jossain määrin epäselvää, saako kuolinpesän osakas edes kaikkein kiireisimmissä tapauksissa yksin ryhtyä oikeudenkäyntiin ilman että noudatettaisiin PK 18:2.2:ssä lausuttua: ”[- -] haastattakoon kuitenkin muut osakkaat asiassa kuultaviksi”. Toisin sanoen epäselvää on, onko PK 18:2.1:n kolmas virke lainkaan tarkoitettu oikeudenkäyntitilanteita varten. PK 18:2.1:n kolmannessa virkkeessä puhutaan ainoastaan toimenpiteestä eikä siis käytetä esim. ilmausta ”oikeustoimesta tai toimenpiteestä” (vrt. YhtOmL 4.1 §, jossa todetaan: ”Oikeustoimeen tai toimenpiteeseen, joka koskee esinettä kokonaisuudessaan, älköön ryhdyttäkö, elleivät kaikki yhteisomistajat siihen suostu tai oikeus tässä laissa jäljempänä mainittaessa tapauksissa anna siihen lupaa. Milloin toimenpide on tarpeen esineen säilyttämistä, turvaamista tai sen tavanmukaista käyttämistä varten eikä siedä viivytystä, älköön kuitenkaan yhteisomistajan vastustus tai poissaolo estäkö toista yhteisomistajaa siihen ryhtymästä.”) Oikeuskirjallisuudessa (Aarnio – Kangas 2016, s. 433–434) on todettu, että ”Kun pesän osakas voi PK 18:2.2:n mukaan yksinkin ajaa kannetta pesän hyväksi, hänellä täytyy olla vastaava oikeus yksinkin hakea turvaamistointa pesän lukuun”. Tämä indikoisi, ettei edes turvaamistoimiasioissa olisi mahdollista sivuuttaa PK 18:2.2:n

suostumusta ei saada hankittua (PK 18:2.1:n kolmas virke).[1050] Se, että yksikin perillinen voi ajaa kannetta ”pesän hyväksi” merkitsee, että kanne on aina nostettava *pesän nimissä* ja sen *lukuun*. Omissa nimissään ja omaan lukuunsa pesän osakas ei voi käyttää puhevaltaa.[1051] Kannetie on osakkaan käytettävissä ensisijaisesti ennen perinnönjakoa, mutta oikeuskäytännössä sen on kuitenkin tulkittu pysyvän avoinna perinnönjaon toimittamisen jälkeenkin sellaisen saatavan osalta, jota koskevaa vaatimusta joko ei ole saatettu ratkaistavaksi tai voitu ratkaista jaon yhteydessä.[1052]

Yksittäisellä osakkaalla tai osakkailla yhdessä ei pesänselvittäjähallinnon (virallisluonteisuus) aikana ole valtaa nostaa kannetta pesän ulkopuolista henkilöä vastaan. Koska osakkaat menettävät asialegitimaationsa selvittäjämääräyksen johdosta[1053], pesänselvittäjä yksin kantaa ja vastaa pesää koskevissa asioissa (PK 19:13). Pesänselvittäjä voi ajaa kannetta pesän hyväksi osakkaan tai muun intressentin vastustuksesta huolimatta, mutta hänen on kuitenkin tie-

---

sääntelyä, vaan myös tällöin muut osakkaat tulee haastaa kuultaviksi. Tämä ei kuitenkaan vastaa siihen kysymykseen, edellytetäänkö kuultavaksi haastamista myös silloin, kun yksi osakas hakee väliaikaista turvaamistoimea (OK 7:5.2). Väliaikaisissa turvaamistoimissa on usein kyse erittäin kiireellisistä tilanteista, jotka eivät siedä yhtään viivytystä, ja jos tällaisissa tilanteissa jäätäisiin odottamaan kuultavaksi haastamista, vaarana olisi, että väliaikainen turvaamistoimi menettäisi merkityksensä. Väliaikainen turvaamistoimi on kuitenkin tarkoitettu vain lyhytaikaiseksi ja tilapäiseksi edeltäjäksi ns. lopulliselle turvaamistoimipäätökselle, ja muut osakkaat voidaan ennen lopullisen turvaamistoimipäätöksen antamista haastaa asiassa kuultavaksi siten kuin PK 18:2.2:ssä edellytetään. Edellä lausutun johdosta puollan kantaa, että PK 18:2.1:n kolmas virke soveltuu myös oikeudenkäyntitilanteisiin silloin, kun osakas hakee väliaikaista turvaamistoimea kolmatta vastaan. Tällöinkin on edellytettävä, ettei kukaan osakkaista ole nimenomaisesti vastustanut väliaikaisen turvaamistoimen hakemista (oikeudenkäyntiä) ja että yksin asiaa ajava osakas esittää tuomioistuimelle selvitystä siitä, miksi asian kiireellisyydestä johtuen ei ehditä ottamaan yhteyttä pesän kaikkiin osakkaisiin (ts. miksi väliaikainen turvaamistoimenpide on niin kiireellinen, ettei muiden suostumusta sen hakemiselle ole ehditty hankkia, ja miksi PK 18:2.2:n mukainen menettely muiden osakkaiden kuultavaksi haastamiseksi käsillä olevassa tilanteessa vaarantaisi väliaikaisen turvaamistoimen funktion).

[1050] PK 18:2.1:n kolmannessa virkkeessä todetaan, että sellaiset toimenpiteet, jotka eivät ”siedä viivytystä”, kukin perillinen voi suorittaa itsenäisesti, kanssaperillistensä mielipidettä kuulematta. Kiireelliseen toimenpiteeseen ryhtyminenkin edellyttää pääsääntöisesti kaikkien osakkaiden suostumusta. Osakas tai asiainhuoltaja voi toimia itsenäisesti ainoastaan, jollei hän ehdi saada jonkun tai joidenkin osakkaiden hyväksymistä toimenpiteelle. Kiireellisen toimenpiteen tulee sitä paitsi olla pesän kannalta välttämätön, ei pelkästään hyödyllinen. Toimenpiteen on siis oltava luonteeltaan pelastava ja säilyttävä. Jonkun osakkaan nimenomaisen vastustuksen on katsottu estävän kiireellisenkin toimenpiteen suorittamisen. Jos toimenpide vastustuksen vuoksi raukeaa ja raukeamisesta aiheutuu vahinkoa, vastustaja voi joutua PK 18:7:n nojalla korvausvelvolliseksi (Aarnio – Kangas 2016, s. 399).

[1051] Aarnio – Kangas 2016, s. 414. Osakkaan on itsenäisesti kannetta ajaessaan yksilöitävä haastehakemuksensa sillä tavoin, että siitä ilmenee hänen toimivan pesän nimissä ja pesän lukuun (Aarnio – Kangas 2016, s. 417).

[1052] Aarnio – Kangas 2016, s. 415.

[1053] Aarnio – Kangas 2016, s. 552. Jäämistön luovuttaminen pesänselvittäjän hallintoon muistuttaa monessa suhteessa konkurssiin asettamista. Tämä ilmenee ennen muuta siinä, että pesän osakkaat menettävät asialegitimaationsa jäämistöä koskevissa asioissa (Kangas 2018, s. 383).

dusteltava osakkaiden mielipidettä asiassa.[1054] Perintökaareen ei sisälly erityissäännöstä, jonka mukaan osakas voisi virallisselvityksen aikana nostaa kanteen omissa nimissään – vaikkakin pesän lukuun – pesää koskevassa asiassa.[1055] Virallisselvityksen aikana pesän osakkaalla ei siis pääsääntöisesti ole oikeutta ajaa kannetta pesän lukuun silloinkaan, kun kuolinpesään määrätty pesänselvittäjä kieltäytyy ajamasta kannetta kuolinpesän puolesta.[1056] Pesänselvittäjä voi kuitenkin toimivaltansa rajoissa antaa valtuutuksen kanteen nostamiseen toiselle, myös pesän osakkaalle. Tällöin valtuutettu käyttää sitä puhevaltaa, jonka hän valtuutuksen nojalla on selvittäjältä saanut. Kaikki ratkaisut, jotka valtuutettu tekee valtuutuksen rajoissa, sitovat kuolinpesää ja tulevat pesän hyväksi.[1057] Vaikka siis poikkeuksellisesti sallittaisiin yksittäisen osakkaan nostaa kanne virallisselvityksen aikana, se voi silti olla vain kanne *pesän nimissä* ja *pesän hyväksi*. Osakas ei voi pesänselvityksen aikana (oli kysymys sitten yhteishallinnosta tai pesänselvittäjähallinnosta) ajaa pesää koskevaa kannetta *omissa nimissään omaan lukuunsa*.[1058]

6.3.2 Yleisjälkisäädöksen saajan sekä TekijäL 62.2 §:ssä mainittujen henkilöiden asiavaltuus

6.3.2.1 Asiavaltuus kuolinpesässä

Tekijän kuollessa häviää perusta tekijänoikeuden pitämiselle tekijän henkilöön sidottuna oikeutena, minkä vuoksi tekijänoikeus siirtyy sekä taloudellisten että moraalisten oikeuksien osalta kuolinpesälle.[1059] Mikäli tekijä on ennen kuole-

---

[1054] Aarnio – Kangas 2016, s. 546.

[1055] Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2020:9 todennut (kohta 10), että perintökaaren 19 luvun 13 §:ssä ei ole säädetty pesänselvittäjän edustusvaltaa selvästi yksinomaiseksi siten, että kannetta pesän hyväksi ei voisi ajaa joku muukin (ks. myös KKO 2006:29, kohta 4). Korkein oikeus totesi, että pesänselvittäjän yksinomainen kanneoikeus on kuitenkin selvä pääsääntö. Tätä osoittavat pykälän sanamuoto ja perintökaaren 18 luvun 2 §:n ja 19 luvun 13 §:n rakenne. Kun osakkaiden yhteisestä, perintökaaren 18 luvun 2 §:n 1 momentissa säädetystä kanneoikeudesta on haluttu poiketa, siitä on nimenomaan säädetty pykälän 2 momentissa. Vastaavaa poikkeusta ei ole säädetty 19 luvun 13 §:ssä tarkoitetun tilanteen varalta. Korkein oikeus näyttää siis ratkaisunsa KKO 2020:9 perusteluissa (kohta 15) hyväksyvän sen, että osakkailla voi olla poikkeuksellisesti rinnakkainen kanneoikeus. KKO viittasi ratkaisussaan aiempaan ratkaisuunsa KKO 2006:29 ja totesi, että tällaisina perusteina saattaisivat tulla kyseeseen pesänselvittäjän kieltäytyminen kanteen nostamisesta ja osakkaiden tähän liittyvä oikeusturvan tarve sekä mahdollisuus rinnakkaisen kanneoikeuden kautta päätyä selvityksessä oikeaan lopputulokseen.

[1056] Mikäli pesän osakas on nostanut PK 18:2:ssä tarkoitetun kanteen yksityisen pesänselvityksen aikana ja pesä myöhemmin luovutetaan virallisselvitykseen, osakas voi jatkaa nostamaansa kannetta kontinuiteettiperiaatteen mukaisesti (Aarnio – Kangas 2016, s. 552).

[1057] Aarnio – Kangas 2016, s. 550.

[1058] Aarnio – Kangas 2016, s. 553.

[1059] KM 1953:5, s. 66; Kivimäki 1966, s. 142; Haarmann 2005, s. 294 ja 327; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 410. Kuten Kivimäki (1948, s. 302) toteaa, tekijänoikeus siirtyy perinnös-

maansa luovuttanut kokonaisluovutuksin kaikki taloudelliset yksinoikeutensa, kuuluvat pesään ainoastaan moraaliset oikeudet, sillä tekijä ei voi elinaikanaan luovuttaa moraalisia oikeuksiaan. Tältä osin on kuitenkin tarkennettava, että jos tekijän elinaikana toteuttama taloudellisten oikeuksien kokonaisluovutus ei ole käsittänyt muuttamis- että edelleenluovutusoikeutta, kyseiset oikeudet siirtyvät tekijän kuolinpesään, jolloin ei voida sanoa, että pesään kuuluisivat ainoastaan moraaliset oikeudet. Samoin jos tekijä on ennen kuolemaansa luovuttanut kokonaisluovutuksin vain osan taloudellisista yksinoikeuksistaan, kuuluvat pesään moraalisten oikeuksien lisäksi vain ne taloudelliset yksinoikeudet, jotka eivät olleet olleet luovutuksen kohteena. Kun kuolinpesä on jakamatta, tekijänoikeus kuuluu kuolinpesän varallisuusmassaan ja on pesän osakkaiden jaottoman yhteisomistuksen alaista.[1060] Sillä, että tekijänoikeus kuuluu siihen jaottomaan varallisuusmassaan, joka on pesän hallinnassa kuolinpesän ollessa jakamatta, on erityistä merkitystä myös tarkasteltaessa asialegitimoitujen piiriä tekijänoikeuden loukkaustilanteissa. Ennen kuin siirrymme tämän luvun varsinaiseen asiasisältöön, on huomautettava, että alkuperäisen tekijän valvontaoikeuteen perustuva mahdollinen asiavaltuusasema (ks. luku 6.2.3) häviää tekijän kuolinhetkellä, eli jos sen ylipäätään katsotaan olevan olemassa, se ei siirry kuolinpesälle eikä perinnönjaon seurauksena uusille subjekteille.[1061]

Kysymys siitä, kenellä tai keillä on asiavaltuus pesään kuuluvien tekijänoikeuksien ja niihin kohdistuvien loukkauksien osalta, on nähdäkseni oikeuskirjallisuutta vasten jokseenkin epäselvä tai vähintäänkin epäselvästi ilmaistu. *Haarmannin* mukaan oikeuden loukkaustapauksissa kullakin pesän osakkaista on kannevalta yksin.[1062] Haarmann jatkaa toteamalla, että ”*Niin kuin Kivimä-*

---

sä ja testamentilla myös persoonaoikeudelliselta osaltansa, koska se muutoin jäisi ilman haltijaa (ks. samoin Kivimäki 1966, s. 143). Uusikin tekijänoikeuslaki on sillä periaatteellisella kannalla, että tekijänoikeus on ideaaleiltakin osiltaan siirtynyt pesän osakkaille (Kivimäki 1966, s. 144). Tässä yhteydessä on paikallaan myös huomauttaa, että jos kuolinpesä luovutetaan konkurssiin, tekijänoikeus ei sisälly siihen omaisuuteen, joka tulee kuulumaan velkojille (Kivimäki 1966, s. 143).

[1060] Ks. myös SOU 1956:25, s. 295, jossa todetaan: ”Av det föreslagna stadgandet följer, att upphovsmannarätten under förvaltningen av upphovsmannens dödsbo, såvitt dödsbodelägarnas rätt angår, principiellt *skall behandlas på samma sätt som annan egendom i kvarlåtenskapen*.”

[1061] Jos alkuperäisen tekijän valvontaoikeuteen perustuva asiavaltuusasema hyväksyttäisiin, niin selvää silti on, että alkuperäisen tekijän kuoleman jälkeen ei ole enää perusteita suojata hänen intressejään siten, että kuolinpesälle tai perillisille tunnustettaisiin kaikissa tilanteissa oikeus puuttua teokseen liittyviin kaikkiin mahdollisiin loukkauksiin silloinkin, kun esim. taloudelliset yksinoikeusfunktiot eivät kuulu pesään tai perillisille ja kun loukkaus ei kohdistu moraalisiin oikeuksiin. Edellä esitettiin, että alkuperäisen tekijän mahdolliseen valvontaoikeuteen perustuvan asiavaltuusaseman taustalla voidaan yhtenä keskeisenä tekijänä nähdä tekijänoikeuslainsäädännön yleinen tavoite suojata alkuperäisen tekijän intressejä luomalla hänelle jatkossakin riittäviä kannustinvaikutuksia uusien teosten luomiseen. Tämä yhteys joka tapauksessa katkeaa alkuperäisen tekijän kuolinhetkellä, eikä mahdolliseen valvontaoikeuteen perustuva asiavaltuusasema enää ulotu tekijän kuolinpesään tai hänen perillisiinsä.

[1062] Haarmann 2005, s. 326.

ki on todennut (1966, s. 142), sovelletaan tällöin yhteisteoksesta TekijäL 6 §:n mukaan voimassa olevia säännöksiä".[1063] Haarmannin lausuma on näin ollen ymmärrettävä siten, että pesän ollessa jakamaton tekijänoikeuden loukkaukseen perustuvissa vaatimuksissa (oli kyse sitten taloudellisten tai moraalisten oikeuksien loukkaamisesta) sovelletaan TekijäL 6 §:n asiavaltuusnormia. Kivimäki, johon Haarmann siis viittaa, puolestaan toteaa seuraavasti: *"Tekijänoikeus kuuluu, jos perillisiä on useita, heille yhteisesti. Yksityinen perillinen ei ole oikeutettu päättämään tekijänoikeudesta. Jos teosta ei tekijän kuollessa ollut saatettu julkisuuteen, vaaditaan sen julkistamiseksi yksimielinen päätös. Samoin on laita tekijänoikeuden luovutuksen suhteen. Toisin sanoen tekijänoikeuteen on sovellettava 6 §:ssä säännellyn yhteisteoksen oikeussääntöjä.*"[1064] Kivimäki ei nähdäkseni kuitenkaan täysin yksiselitteisesti ilmaise, tarkoittaako hän TekijäL 6 §:n analogisella soveltamisella olosuhteita, joissa on kysymys jakamattoman kuolinpesän tilanteesta, vai olosuhteita, joissa kuolinpesä on jaettu ja tekijänoikeus on perinnönjaon seurauksena siirtynyt perillisten yhteisomistukseen, vai kenties molempia tilanteita.

Oletettavaa on, että Kivimäki puhuu ainoastaan jakamattoman kuolinpesän tilanteesta, koska hän yllä viitatun lainauksen jälkeen siirtyy keskustelemaan perinnönjaosta ja toteaa, että "*Perinnönjaossa on tekijänoikeus arvioitava ja otettava arvion mukaan lukuun perintöosuuksia määrättäessä. Jos tekijänoikeus siirtyy kokonaisena jollekin perilliselle, on toisten perillisten oikeus disponoida teoksen julkisuuteen saattamisesta loppunut.*"[1065] Huomionarvoista on, että Kivimäki ei myöskään erikseen ota kantaa TekijäL 6 §:n asiavaltuusnormin analogiseen soveltumiseen, jolloin hänen voidaan olettaa hyväksyneen myös TekijäL 6 §:n asiavaltuusnormin soveltamisen jakamattoman kuolinpesän tilanteissa.[1066] Oli Haarmannin tai Kivimäen kanta TekijäL 6 §:n analogiseen soveltumiseen loukkaustilanteissa sitten mikä tahansa, niin nähdäkseni jakamattoman kuolinpesän ollessa kysymyksessä ei ole mahdollista soveltaa analogian avulla TekijäL 6 §:n asiavaltuusnormia, koska jakamattoman kuolinpesän tilanteissa on kysymys jaottomasta yhteisomistuksesta ja TekijäL 6 §:n mukaisessa yhteisoikeussuhteessa taas jaollisesta yhteisomistuksesta. Perintökaaren mukainen jaottoman yhteisomistuksen (jakamaton kuolinpesä) tilanne perustuu suoraan lakiin, eikä tällaiseen oikeussuhteeseen ole käsitykseni mukaan mah-

---

[1063] Haarmann 2005, s. 326. Haarmannin lausuma on näin ollen ymmärrettävä siten, että tekijänoikeuden loukkaustapauksissa (loukkaukseen perustuvissa vaatimuksissa), oli kyse sitten taloudellisten tai moraalisten oikeuksien loukkaamisesta, sovellettavaksi tulee TekijäL 6 §:ssä lausuttu asiavaltuussäännös.

[1064] Kivimäki 1966, s. 142. Ks. myös Kivimäki 1948, s. 300.

[1065] Kivimäki 1966, s. 142.

[1066] Koska Kivimäki toteaa, että "Toisin sanoen tekijänoikeuteen on sovellettava 6 §:ssä säännellyn yhteisteoksen oikeussääntöjä", on katsottava, että hän katsoo myös TekijäL 6 §:n asiavaltuusnormin soveltuvan.

dollista analogian avulla tuoda sellaisia tekijänoikeuslain asiavaltuusnormeja, jotka rakentuvat jaollisen yhteisomistuksen varaan.[1067] Päädyn edellä lausutun perusteella siihen, että jakamattoman kuolinpesän tilanteissa asiavaltuuskysymyksiä on tekijänoikeuden loukkaustilanteissa tarkasteltava ja hallittava perintökaaren säännösten, ei TekijäL 6 §:n säännösten, mukaisesti.[1068] Eri asia sen sijaan on, että TekijäL 62.2 §:stä, johon palataan yksityiskohtaisemmin jäljempänä, on löydettävissä vahva legaalinen tuki poikkeukselliselle asiavaltuusjärjestelylle myös jakamattoman kuolinpesän tilanteissa.

6.3.2.2 Osakkaiden yhteishallinto ja pesänselvittäjän hallinto

Osakkaiden yhteishallinto. Perinnön nojalla saatu tekijänoikeus voi siirtyä yleisseuraantona leskelle, testamentinsaajalle ja/tai perillisille.[1069] Kuitenkin vasta perinnönjako ratkaisee heidän haltuunsa tulevat tekijänoikeudet tai niiden osuudet.[1070] Taloudelliset ja moraaliset oikeudet siis siirtyvät perillisille tai testamentinsaajalle vasta perinnönjaon seurauksena. Toisin sanoen asiavaltuus ”siirtyy” perittävän kuollessa aina ensiksi taloudellisten ja moraalisten oikeuksien osalta *kuolinpesälle*.[1071] Tekijän kuolinpesän ollessa jakamattomana kuolinpesän puhevaltaa käyttävät pesän osakkaat yhdessä. Kuten edellä kävi ilmi, tästä yhteisedustuksesta on kuitenkin se poikkeus, että yksikin osakkaista voi ajaa kannetta pesän hyväksi (PK 18:2).[1072] Osakkaiden toimiessa pesän nimissä ei ole varsinaisesti kyse ”pesän edustamisesta” vaan kuolinpesän nimellä kulkevasta henkilöiden välisestä välttämättömästä prosessinyhteydestä.[1073] Pesä ei ole osakkaista erillinen prosessisubjekti, vaan osakkaat itse ovat asianosai-

---

[1067] Edellä jo todettiin, että jaoton yhteisomistus on säännelty sitä koskevin erityissäännöksin (tässä perintökaari), eikä esim. yhteisomistuslaki, joka on jaolliseen yhteisomistukseen perustuva, sovellu siihen, jolloin perusteltua on myös se, ettei tekijänoikeuslain jaollinen yhteisoikeussuhde sovellu. Myöskään mitään legaalista tukea ei ole johdettavissa perintökaaren tai tekijänoikeuslain säännöksistä tai näitä koskevista esitöistä sille, että TekijäL 6 §:n asiavaltuusnormi soveltuisi silloin kun kysymys on jakamattomasta kuolinpesästä.

[1068] Asia voidaan ilmaista myös siten, että tekijänoikeuslaissa ei ole tältä osin erikseen varauduttu jäämistösaantojen vaiheittaisuuteen, jolloin tulkintatilanteen ratkaiseminen jäämistöoikeudellisin argumentein on perusteltua.

[1069] Jos testamenttia ei ole tehty, tekijänoikeus periytyy sekä taloudellisten että moraalisten oikeuksien osalta lakimääräisille perillisille. Jos lakimääräisiä perillisiä ei ole eikä testamentilla ole toisin määrätty, tekijänoikeus ja asiavaltuus siirtyvät valtiolle (PK 5 luku 1 §). Ks. mm. Haarmann 2005, s. 327; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 410–411.

[1070] Ks. myös Kyläkallio 1965, s. 58 alaviite 3.

[1071] Toisaalta moraalisten oikeuksien loukkausten osalta voidaan myös sanoa, että asiavaltuus siirtyy tekijän kuolinhetkellä sekä pesälle että TekijäL 62.2 §:ssä tarkoitetuille tahoille.

[1072] Yksi osakkaan hallintoasemaan kuuluvista elementeistä on oikeus ajaa kannetta pesän hyväksi ja olla muutenkin mukana pesää koskevissa oikeudenkäynneissä (Lohi 2011, s. 153).

[1073] Prosessinyhteyden perustana on aineellisoikeudellinen osakkaiden yhteisvallintaperiaate (Lappalainen 2001, s. 477).

sia.[1074] Pesää koskevassa asiassa annettu tuomio sitoo niitäkin osakkaita, jotka eivät esimerkiksi ole yhtyneet pesän puolesta ajettuun kanteeseen vaan jotka ovat tämän johdosta vain kuultavan asemassa.[1075] Pesän ollessa jakamaton ja osakkaiden yhteishallinnossa tulee edellä todetuin tavoin noudattaa PK 18:2:n säännöksiä, kun harkitaan tekijänoikeuden loukkausasioiden ajamiseen oikeutettujen piiriä.[1076] Selvää on, että tekijänoikeuden loukkausta koskevan asian ajaminen ja loukkaukseen puuttuminen on pesän hyväksi tapahtuvaa asianajoa.[1077] Tältä osin voidaan lisäksi todeta, että kaikki kuolinpesän osakkaan esittämät tekijänoikeuden loukkaukseen perustuvat vaatimukset, joiden ajaminen perustuu PK 18:2:ään, on käsiteltävä niin sanottuina kollektiivivaateina.[1078]

Kun kuolinpesän osakas haluaa yksin ajaa tekijänoikeuden loukkaukseen perustuvaa asiaa, lähtökohtana ja pääsääntönä on pidettävä PK 18:2.2:stä ilmenevää oikeusohjetta, eli muut osakkaat tulee haastaa kuultaviksi asiaan.[1079] Kuultavaksi kutsumista on pidettävä kanteen aineellisen tutkimisen edellytyksenä, ja tuomioistuimen tulee kontrolloida, että oikeudenkäynnistä informoidaan muita pesän osakkaita.[1080] Jos asianosainen perustaa oikeutensa PK 18:2:ään, teki-

---

[1074] Lappalainen 1995, s. 300. Legaalisen edustajan asema sitä vastoin on kuolinpesään määrätyllä pesänselvittäjällä (PK 19:13) ja testamentin toimeenpanijalla (PK 19:21).

[1075] Lappalainen 2001, s. 477.

[1076] Pelkkä väite siitä, että kantaja tai hakija kuuluu kuolinpesän osakkaisiin, ei ole riittävää prosessuaalisen asiavaltuuden synnyttämiseksi, vaan kantajan tulee aluksi osoittaa tietty muodollinen kantaja-hakijalegitimaatio asemastaan eli selvittää tuomioistuimelle olevansa juuri sen kuolinpesän osakas, jonka hallinnassa oikeudenkäynnin kohteena oleva tekijänoikeus on. Tältä osin on kuitenkin lisäksi huomattava ns. riidanalaisuussääntö, jonka mukaan perillistä ja yleisjälkisäädöksen saajaa pidetään kuolinpesän osakkaina silloinkin, kun heidän oikeutensa on riidanalainen. Riidanalaisuussäännön johdosta perillinen ja yleistestamentinsaaja ovat oikeutettuja käyttämään kaikkia osakkaan suojakeinoja, kunnes on ratkaistu kysymys siitä, onko asianomainen osakas vai ei. Pelkkä väite siitä, että henkilö on osakas kadonneen tai hävitetyn testamentin nojalla, ei edes riidanalaisuussäännön mukaan voi tuottaa hakijalle sellaista asemaa, että häntä voitaisiin pitää pesän osakkaana. Jos väitteen tueksi voidaan kuitenkin esittää näyttöä siitä, että testamentti hakijan hyväksi on ollut olemassa, hakijaa suojataan riidanalaisuussäännön nojalla (ks. Aarnio – Kangas 2016, s. 160, 389, 489–490).

[1077] Vaikka PK 18:2:ssä puhutaan vain kanteesta (”ajaa kannetta pesän hyväksi”), ei olisi perusteltua, että osakkaiden oikeus rajoitettaisiin ainoastaan kanneasioihin, vaan myös muut asiatyypit, kuten turvaamistoimet ja hakemusasiat, ovat osakkaan käytettävissä, kunhan tarkoituksena on ajaa asiaa pesän hyväksi ja puuttua tekijänoikeutta loukkaavaan toimintaan.

[1078] Vrt. ero TekijäL 6 §:n mukaisiin vaateisiin luvussa 5.4.2 käsitellyissä tilanteissa, joissa kaikki vaateet eivät ole kollektiivivaateita.

[1079] Muuta kuin osakasta vastaan pesän hyväksi ajettava kanne rinnastuu asialegitimaatiota ajatellen läheisesti YhtOmL 4.2 §:n mukaiseen järjestelyyn (ks. esim. Aarnio – Kangas 2016, s. 415). Pesän varoja voidaan oikeudenkäynnin kuluihin käyttää vain siinä tapauksessa, että kanteen avulla pesään voitetut varat tähän riittävät tai tämä muuten harkitaan kohtuulliseksi. Kannetta yksin ajava osakas vastaa kuluista pääsääntöisesti itse (ks. myös Lohi 2011, s. 105).

[1080] On kuitenkin painotettava, että PK 18:2.2 edellyttää vain kuulemistilaisuuden varaamista, eikä muiden osakkaiden konkreettinen kuuleminen (suullisesti tai kirjallisesti) ole kanteen tai hakemuksen tutkimisen eikä hyväksymisen edellytys. Asia tutkitaan ja ratkaistaan, vaikka muut osakkaat eivät vastaisi kutsuun mitenkään. Sen sijaan kutsun laiminlyönti on menettelyvirhe, jon-

jänoikeuden loukkausta koskevan asian ajaminen yhdenkin perillisen toimesta tapahtuu aina kuolinpesän hyväksi.[1081] Täysin poissuljettu ei ole myöskään se mahdollisuus, että joissakin tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa voisi olla kyse sellaisesta tilanteesta, joka edellyttää erittäin kiireellisiä toimenpiteitä vahinkojen estämiseksi ja tekijänoikeuden suojelemiseksi (PK 18:2.1:n kolmas virke). Tällainen tilanne eroaa PK 18:2.2:ssä mainitusta pääsäännöstä siinä, ettei kaikkia osakkaita tarvitse haastaa kuultaviksi.[1082] Pesän osakkaan mahdollisuus ajaa kannetta 18:2.1:n kolmannen virkkeen perusteella tekijänoikeudellisissa loukkaustapauksissa lienee kuitenkin perin harvinainen, ja ratkaisu on kokonaisuudessaan aina tehtävä *in casu* -harkinnalla.[1083] Koska kyseessä on poikkeussäännös, PK 18:2.1:n kolmannen virkkeen mahdollistama haastamatta jättäminen on käsitettävä poikkeusnormiksi ja sitä tulisi soveltaa erityisellä varovaisuudella. Erittäin kiireelliseen toimenpiteeseen ryhtyminenkin edellyttää siis pääsääntöisesti kaikkien osakkaiden suostumusta. Mikäli yksimielisyyden puuttuminen johtuu siitä, ettei jotakuta osakkaista tavoiteta, voitaneen kiireelliseen toimenpiteeseen ryhtyä herkemmin kuin esimerkiksi tilanteessa, jossa joku sitä nimenomaan vastustaa.[1084]

Siitä huolimatta, että asiavaltuus taloudellisten ja moraalisten oikeuksien loukkausten osalta kuolinpesän ollessa jakamatta on osakkailla, toisin sanoen PK 18:2:n nojalla kanteita tai hakemuksia ajettaessa kanteet ja hakemukset nostetaan pesän nimissä ja pesän lukuun, on TekijäL 62 §:n erityissäännöksen nojalla moraalisten oikeuksien loukkausten osalta itsenäinen asiavaltuus myös muutamilla tekijän lähisukulaisilla.[1085] TekijäL 62 §:n mukaan nimittäin oikeus vaatimusten esittämiseen 3 §:n säännösten (moraaliset oikeudet)[1086] tai 41 §:n 2 momentin mukaisen määräyksen[1087] rikkomisen johdosta on aina eloon jääneel-

---

ka perusteella tuomio on kumottava varsinaisella muutoksenhaulla (ks. myös Hupli 2006, s. 57–58). Jos muut osakkaat päättävät kutsun perusteella liittyä mukaan oikeudenkäyntiin, he ovat tällaisissa tilanteissa itsenäisen väliintulijan asemassa (ks. mm. Lappalainen 1995, s. 358–359).

[1081] Koska jakamattoman kuolinpesän tilanteessa on olemassa myös toinen mahdollisuus ajaa loukkausasiaa (TekijäL 62 §), ja tällöin asian ajaminen ei tapahdu kuolinpesän hyväksi, tuomioistuimen tulee epäselvässä tilanteessa varmistaa, kumman säännöksen nojalla asiaa *de facto* ajetaan.

[1082] Ks. edellä alaviitteessä 1049 käyty keskustelu.

[1083] Tekijänoikeuden loukkauksiin liittyen tällainen tilanne voinee olla käsillä lähinnä vain eräissä väliaikaisissa turvaamistoimiasioissa (OK 7:5.2) tai eräissä turvaamistoimen luonteisissa erittäin kiireellisissä asioissa (TekijäL 60 d §:n mukainen väliaikainen keskeyttämismääräys tai TekijäL 60 c §:ssä tarkoitettu keskeyttämismääräys, joka annetaan väliaikaisena po. säännöksen 3 momentin nojalla).

[1084] Ks. yleisellä tasolla PK 18:2.1:n 3. virkkeestä (poikkeukset yhteishallintoperiaatteesta) Aarnio – Kangas 2016, s. 398–401.

[1085] TekijäL 62 §:ää voidaan luonnehtia varsinaista jäämistöoikeutta täydentäväksi erityissäännökseksi.

[1086] Tekijänoikeuden haltijoina perilliset voivat esim. nostaa kanteen sitä vastaan, joka tekee teokseen loukkaavia muutoksia tai julkaisee sen tekijän nimeä mainitsematta.

[1087] TekijäL 41.2 §:n mukaan tekijä saa testamentilla, myös leskeä ja lakiosaperillistä sitovasti,

lä puolisolla, suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa olevalla sukulaisella ja sisaruksella sekä sillä, joka ottolapseksi ottamisen perusteella on vastaavassa suhteessa tekijään.[1088] Koska kyseisessä 2 momentissa ei anneta yksityiskohtaisempia ohjeita siitä, kenen tulee vaatimukset esittää, on katsottava, että oikeus vaatimusten esittämiseen on kullakin säännöksessä mainitulla henkilöllä itsenäisesti ja yksinkin ja omaan lukuun.[1089] Säännöksessä on käytetty ilmai-

---

antaa määräyksiä tekijänoikeuden käyttämisestä tai valtuuttaa toisen antamaan sellaisia määräyksiä. Tekijä voi testamentilla määrätä esim. ettei hänen teostansa, jota ei hänen eläessään ollut saatettu julkisuuteen, saa julkistaa, tai että julkisuuteen saattaminen saa tapahtua ainoastaan määrättynä aikana tai määrätyillä ehdoilla. Moraalisten oikeuksien osalta tekijä voi testamentissaan esim. kieltää teostensa kääntämisen muille kielille tai oikeuttaa perilliset solmimaan kustannussopimuksia ainoastaan tietyn kustantajan kanssa (ks. tarkemmin Kivimäki 1966, s. 144–145; Haarmann 2005, s. 326–327; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 412–413). Testamenttimääräysten antaminen on katsottu kohtuulliseksi tekijänoikeuden henkilökohtaisen luonteen takia. Ruotsin tekijänoikeuslain esitöissä todetaan toivomuksen tekijän moraalisten oikeuksien suojaamisesta myös tekijän kuoleman jälkeen olleen pääasiallinen syy siihen, että tekijälle annettiin mahdollisuus testamentissaan antaa määräyksiä tekijänoikeuden käytöstä (SOU 1956:25, s. 299). Mikäli joku rikkoo 41 §:n 2 momentissa mainittua tekijän antamaa testamenttimääräystä, on TekijäL 62 §:n 2 momentissa mainituilla tahoilla itsenäinen asiavaltuus ja mahdollisuus nostaa kanne testamenttimääräyksen rikkomisesta. Nähdäkseni TekijäL 41.2 §:n tarkoittamissa määräyksissä on kysymys tarkoitemääräyksistä (ks. esim. Aarnio – Kangas 2015, s. 579–589; Lohi 2011, s. 27–28). PK 22:7:n mukaan tarkoitemääräyksen täytäntöönpanoa voi vaatia jokainen, jolla saattaa olla etua määräyksen täytäntöönpanosta. Lisäksi asiavaltuus on annettu pesänselvittäjälle, testamentin toimeenpanijalle, eloonjääneelle puolisolle, perilliselle ja yleistestamentinsaajalle sekä perillisen ja yleistestamentinsaajan jälkeläiselle. Perillisellä on säännöksen mukaan kanneoikeus silloinkin, kun hänellä ei ole osuutta pesään. Asiavaltuutta ei siten ole PK 22:7:ssä, kuten on TekijäL 62.2 §:n tilanteissa, kytketty ainoastaan kantajan ja testamentin tekijän väliseen sukulaisuussuhteeseen. Koska PK 22:7:ää ei ole nimenomaisesti suljettu pois, niin katson, että mikäli joku loukkaa tekijän antamaa testamenttimääräystä, tulee asiavaltuutettujen piiriä (sitä, kenellä on oikeus ajaa kannetta testamenttimääräyksen loukkaamisesta) harkittaessa tarkastella rinnakkain PK 22:7:n ja TekijäL 62.2 §:n säännöksiä.

[1088] Nähdäkseni on selvää, että TekijäL 62.2 § ei poissulje PK 18:2 soveltamista, koska testamentinsaaja (ja siten kuolinpesän osakas) voi olla muukin taho kuin TekijäL 62.2 §:stä ilmenevä. Tekijä on voinut testamentata moraaliset oikeutensa myös sellaiselle taholle, joka ei kuulu TekijäL 62.2 §:ssä mainittuihin henkilöihin. Jos tekijänoikeus on moraalisten oikeuksien osalta testamentattu muille tahoille kuin TekijäL 62.2 §:ssä luetelluille, on sekä testamentinsaajalla että TekijäL 62.2 §:ssä mainituilla tahoilla itsenäinen asiavaltuus. Tältä osin Ruotsin esitöissä (SOU 1956:25, s. 299) on lausuttu, että näiden (tässä TekijäL 62.2 §:n mukaisten) henkilöiden itsenäinen asiavaltuuden tulisi käytännössä olla toissijainen, ts. näiden henkilöiden tulisi käyttää asiavaltuuttaan moraalisten oikeuksien loukkausten osalta vain niissä tilanteissa, joissa ensisijaisesti moraalisten oikeuksien käytöstä päättämään oikeutetut laiminlyövät oikeudenloukkaukseen puuttumisen. On selvää, ettei lausumalla ole vaikutusta TekijäL 62.2 §:ssä mainittujen henkilöiden itsenäiseen asiavaltuusasemaan. Lausumasta ei myöskään seuraa, että kysymyksessä olisi toissijainen asiavaltuus (asiavaltuusasema on siis rinnakkainen). Lausumassa on siis kyse ainoastaan eräänlaisesta lainsäätäjän esittämästä näkemyksestä tai suosituksesta.

[1089] Lain esitöiden (KM 1953:5, s. 66) mukaan tämä oikeus on kaikilla mainituilla henkilöillä itsenäisesti siitä riippumatta, onko tekijänoikeus siirtynyt asianomaiselle avio-oikeuden, perinnön vai testamentin nojalla. Jos riitaisat perilliset olisivat erimielisiä siitä, kannattaako yksittäistapauksessa nostaa korvauskanne loukkaajaa vastaan, säännöksen sanamuodon mukainen tulkinta on siis se, että kukin mainitussa asemassa oleva henkilö voi esittää vaatimuksia loukkauksen

sua ”[- -] oikeus vaatimusten esittämiseen [- -] on *aina* [- -]”, joka nähdäkseni johtaa siihen, että säännöstä tulee soveltaa sekä silloin kun pesä on jakamatta että silloin kun pesä on jo jaettu.[1090] TekijäL 62 §:n nojalla moraalisen oikeuden loukkaukseen perustuvaa vaatimusta on siis mahdollista ajaa omissa nimissä ja omaan lukuun, vaikka puheena oleva lähisukulainen kuuluisikin jakamattoman kuolinpesän osakkaisiin.[1091] TekijäL 62 §:ssä ei siis rajoiteta itsenäistä asiavaltuutta esimerkiksi vain perinnönjaon jälkeiseen aikaan. Toisaalta myös perinnönjaon jälkeen asiavaltuus on jokaisella säännöksessä mainitulla lähisukulaisella itsenäisesti ja riippumatta siitä, miten tekijänoikeus sinällään on pesässä jaettu. Yhteenvetona voidaan todeta, että kullakin TekijäL 62 §:ssä luetelluista henkilöistä on säännöksessä mainituissa tilanteissa itsenäinen asiavaltuus, joka on riippumaton siitä, onko hän saanut tekijänoikeutta tai sen mitään osaa itselleen perinnönjaossa tai onko hän ylipäätään edes perillisasemassa.[1092]

---

johdosta (Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 718–719). Pelkkä väite siitä, että kantaja kuuluu TekijäL 62.2 §:ssä mainittuihin henkilöihin ei ole riittävää prosessuaalisen asiavaltuuden synnyttämiseksi, vaan kantajan tulee osoittaa tietty muodollinen kantajalegitimaatio asemastaan eli selvittää tuomioistuimelle olevansa tosiasiallisesti se henkilö, joka kuuluu TekijäL 62.2 §:ssä mainittuihin henkilöihin.

[1090] Sanamuoto johtaa myös siihen, että edes tekijä ei voi erillisellä ja nimenomaisella testamenttimääräyksellä sulkea pois pykälässä lausuttujen tahojen itsenäistä asiavaltuutta. Ks. myös SOU 1956:25, s. 296: ”*Rätten kan icke fråntagas de berättigade genom testamente eller eljest, och den kan utövas av var och en av dem för sig.*” Voidaan kysyä, kuinka perusteltua on säilyttää kaikkien TekijäL 62.2 §:ssä mainittujen tahojen itsenäinen asiavaltuusasema silloin, kun tekijä on nimenomaisesti ilmaissut testamentissa tahtonsa siitä, että tietty taho valvoo hänen moraalisia oikeuksiaan ja puuttuu niitä koskeviin loukkauksiin. Toisaalta voidaan todeta, että jos po. taho kieltäytyisi testamentista tai laiminlöisi myöhemmin loukkausten valvonnan ja toimeenpanon, niin moraaliset oikeudet jäisivät kokonaan vaille suojaa, kun muita legitimoituja tahoja ei olisi.

[1091] Jakamattoman kuolinpesän tilanteessa on nähdäkseni tällaiseen henkilöpiiriin kuuluvan omassa harkinnassa, perustaako hän kanteensa moraalisten oikeuksien loukkauksen osalta PK 18:2.2:iin (jolloin muut kuolinpesän osakkaat tulee haastaa kuultavaksi ja kannetta pitää ajaa pesän nimissä ja pesän lukuun) vai TekijäL 62.2 §:iin (jolloin muita kuolinpesän osakkaita ei ole tarvetta haastaa kuultavaksi ja kannetta voidaan ajaa omissa nimissä ja omaan lukuun).

[1092] Ks. SOU 1956:25, s. 299; Haarmann 2005, s. 327; Sorvari 2007b, s. 400; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 718. Jos TekijäL 62.2 §:ssä mainittu henkilö ei ole perillisasemassa tai perinnönjaon seurauksena saanut moraalisia oikeuksia itselleen, niin voidaan todeta kysymyksessä olevan tilanne, jossa henkilö käyttää puhevaltaa sellaisesta intressistä, jonka subjekti hän ei ole. Voidaan myös sanoa, että TekijäL 62.2 §:n asiavaltuussäännös johtaa siihen, että se jää rasittamaan perillisten ja testamentinsaajan tosiasiallista disponoimisvaltaa: perinnönjaossa oikeudet saava taho ei voi toimia teoksen suhteen täysin vapaasti, sillä TekijäL 62.2 §:ssä mainitulla henkilöllä on aina oikeus puuttua toimintaan, joka loukkaa moraalisia oikeuksia. Toisaalta on todettu, että pesän osakkaat saavat hyväksyä moraalisia oikeuksia loukkaavat toimenpiteet tai jopa itse ryhtyä niihin (Kivimäki 1966, s. 144). On otettava huomioon myös se mahdollisuus, että tekijällä on TekijäL 41.2 §:n mukaan oikeus testamentissaan antaa rajoittavia määräyksiä moraalisten oikeuksien käyttämisestä ja näin estää perillisiäkin niitä loukkaamasta. Toinen tekijän kuoltua moraalisia oikeuksia ainakin teoriassa rajoittava säännös on TekijäL 53 §:ssä säännelty klassikkosuoja, joka kieltää myös perillistaholta tapahtuvan teoksen yleisiä kulttuuri-intressejä ja sivistyksellisiä etuja loukkaavan käytön. Hakemuksen opetus- ja kulttuuriministeriölle teoksen loukkaavan käyttämisen kieltämiseksi voi tehdä kuka tahansa, joka katsoo, että säännöksessä tarkoi-

Pesänselvittäjän hallinto. Pesänselvittäjämääräyksen antamisen jälkeen osakkaat eivät yksissä tuumin voi päättää pesän tekijänoikeuden loukkausta koskevista kanne- tai hakemusasioista, vaan määräyksen seurauksena he pääsääntöisesti menettävät asiavaltuuden kuolinpesää koskevissa tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa.[1093] Virallisselvityksen aikana asiavaltuus tekijänoikeuden loukkausten osalta on siis pesänselvittäjällä, joka legaalisen edustajan asemansa nojalla käyttää puhevaltaa kuolinpesää koskevissa asioissa. Prosessuaalisen edustajan (legaalisen edustajan) edustusvalta eli prosessilegitimaatio on edellä todetuin tavoin luokiteltu myös prosessinedellytykseksi.[1094] Jos kantajan edustajana jutun nostamisesta huolehtinut henkilö ei selvitä legitimaatiotaan, kanne jätetään tutkimatta.[1095] Pääsääntönä on, että pesänselvittäjän päätöksestä riippuu, onko tapahtuneen tekijänoikeuden loukkauksen johdosta ryhdyttävä tuomioistuintoimenpiteisiin. Ottaen kuitenkin huomioon edellä käsitelty TekijäL 62 §:n 2 momentista ilmenevä asiavaltuusnormi on kyseisessä momentissa mainituilla henkilöillä pesänselvittäjän ohella itsenäinen asiavaltuus sekä moraalisten oikeuksien että testamenttimääräyksen loukkausten tilanteissa. Tällaista loukkausasiaa ajetaan puheena olevassa momentissa mainitun henkilön omissa nimissä ja omaan lukuun, ei pesän nimissä tai pesän lukuun. Tällaisen loukkausasian ajaminen ei myöskään poissulje pesänselvittäjän asiavaltuutta samasta asiakokonaisuudesta, vaan pesänselvittäjä voi harkintansa mukaan nostaa pesän nimissä tai pesän hyväksi vastaavaan loukkausasian, mikäli katsoo sen tarpeelliseksi.[1096] Toisena poikkeuksena on se, että pesänselvit-

---

tettuja etuja loukataan, mutta myös ministeriö voi oma-aloitteisesti ryhtyä asiassa toimenpiteisiin. Opetus- ja kulttuuriministeriöllä on siis valta kieltää laissa tarkoitettu menettely, ja se, jota kielto koskee, voi edelleen saattaa kiellon kumoamista koskevan asian markkinaoikeuden ratkaistavaksi (ks. Kivimäki 1966, s. 172–174; Haarmann 2005, s. 151–153; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 558–562).

[1093] Ks. myös Aarnio – Kangas 2016, s. 474.

[1094] Kuten *Lappalainen* 2001, s. 12 toteaa, kanteen tutkittavuuden edellytykseksi voitaneen edustajan legitimaatio katsoa kuitenkin vain siltä osin kuin on kysymys kantajan edustajan suorittamista jutun vireillepanotoimista (haastehakemuksen esittäminen tuomioistuimelle). Muutoin edustusvalta on pikemminkin edustajan oikeudenkäynnissä suorittamien prosessitoimien pätevyyden edellytys.

[1095] Lappalainen 2001, s. 13. Muissa tilanteissa selvityksen esittämättä jättäminen johtaa tilanteen arvioimiseen asianosaisen poissaoloa tai siihen rinnastettavaa passiivisuutta koskevien säännösten mukaan (Lappalainen 2001, s. 13).

[1096] Jos samasta moraalisten oikeuksien loukkaamisesta nostetaan nyt kysymyksen kaltaisessa tilanteessa useamman taholta osalta esim. loukkauskanne, niin esille nousee kysymys siitä, kuinka tällaiset kanteet ratkaistaan ja ovatko vaateet kollektiivivaateita vai eivät. Nyt käsillä olevan kaltaisissa tilanteissa, joissa usealla taholla on itsenäinen asiavaltuus, tulee kaikki vaateet nähdäkseni käsitellä kollektiivivaateina, siis myös moraalisten oikeuksien loukkauksesta johtuvat vahingonkorvausvaateet. Perustelen vahingonkorvausvaateiden kollektiiviluonnetta sillä, että moraalisten oikeuksien loukkausten arvioinnissa ei ole kyse mahdollisten eri kantajien persoonallisesta suhteesta teokseen, vaan moraalisilla oikeuksilla suojataan nimenomaan alkuperäisen tekijän (kuolleen tekijän) erityistä suhdetta teokseen, ja arviointi suoritetaan tässä suhteessa. Edelleen voidaan todeta, että näissä tilanteissa jokainen itsenäisen asiavaltuuden omaava taho on

täjähallinnon aikana voidaan poikkeuksellisesti sallia myös yksittäisen osakkaan nostaa kanne tai hakemus tekijänoikeuden loukkausta koskevassa asiassa, jos olemassa on riittävä oikeussuojan tarve.[1097] Tällöinkin asiaa ajetaan pesän nimissä ja pesän hyväksi.

6.3.2.3 Perinnönjako

Pesää jaettaessa (perinnönjaossa) tekijänoikeus kuuluu jaettavaan omaisuuteen ja tekijänoikeus kaikkine osakomponentteineen joudutaan arvioimaan ja ottamaan sen mukaisesti lukuun osuuksia määrättäessä. Jos kaikki osakkaat haluavat osuutensa tekijänoikeudesta[1098] eikä tekijänoikeutta haluta jättää kuolinpesän yhteishallintaan tai esimerkiksi viipaloida erillisiin yksinoikeusfunktioihin, tekijänoikeus voidaan perinnönjaon seurauksena saattaa yhteisomistuksen piiriin.[1099] Jos perinnönjako toteutetaan myös tekijänoikeuden osalta mutta tekijänoikeus halutaan edelleen ilman viipalointia jättää perillisten yhteisomistukseen, kysymys ei ole enää PK:n tarkoittamasta yhteishallinnasta. Mikäli taas tekijänoikeus halutaan luovuttaa ainoastaan jollekulle osakkaista, osakkaiden on päästävä tästä sopuun.[1100] Oikeuskirjallisuuden perusteella vaikuttaa siltä, että viipalointia tai yhteisomistusta tyypillisempää onkin jättää tekijänoikeus kokonaisuudessaan osakkaiden yhteishallintaan.[1101] Tekijänoikeus voidaan siis jättää jakamattoman kuolinpesän yhteishallintaan, vaikka ositus ja perinnönjako muilta osin toteutettaisiinkin. Mikäli kuolinpesä jaetaan ja perinnönjako toimitetaan mutta tässä yhteydessä ei lausuta mitään tekijänoikeuksista eikä voida päätellä tekijänoikeuden kuuluvan perinnönjaon nojalla esimerkiksi

---

siis oikeutettu vaatimaan vahingonkorvausta koko määrältään ja mahdolliset useamman oikeudenkäynnin tilanteet ratkaistaan erityistä prosessinyhteyttä koskevien oppien kautta. Loukkaaja on kuitenkin velvollinen maksamaan koko vahingonkorvausmäärän vain kertaalleen, ei siis useaan kertaan, vaikka samaan vahingonkorvaukseen olisi oikeutettu useampi taho ja useampi taho vaatisi vahingonkorvausta eri oikeudenkäynneissä. Viittaan tässä yhteydessä myös jäljempänä luvussa 6.4.4.2 käytävään keskusteluun, jossa tarkastellaan semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden oikeutta vaatia kohtuullista hyvitystä hyvityksen koko määrältä. Tuossa yhteydessä lausuttuja näkemyksiä voidaan nähdäkseni soveltaa myös nyt käsillä olevassa tilanteessa.

[1097] Kuten edellä todettiin, tällaisina perusteina saattaisivat tulla kyseeseen pesänselvittäjän kieltäytyminen kanteen nostamisesta ja osakkaiden tähän liittyvä oikeusturvan tarve sekä mahdollisuus rinnakkaisen kanneoikeuden kautta päätyä selvityksessä oikeaan lopputulokseen. Ks. tarkemmin edellä luku 6.3.1.

[1098] Tässä olettamana on, että po. osakkailla on osakasasemansa perusteella oikeus tekijänoikeuteen eikä erillistä testamenttia ole laadittu.

[1099] Ks. myös SOU 1956:25, s. 295.

[1100] Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 410–411. Toki silloin, kun kuolinpesään on määrätty pesänjakaja, tulee pesänjakajan jakaa jäämistö perintökaaren säännösten mukaisesti, katsomatta siihen, pääsevätkö osakkaat keskenään sopuun vai ei.

[1101] Harenko – Niiranen – Tarkela (2016, s. 411) mukaan melko usein tekijänoikeus jätetään jakamattomalle kuolinpesälle ja muut osakkaat valtuuttavat yhden osakkaista huolehtimaan oikeuksien lisensioinnista sekä korvausten perinnästä ja jakamisesta osakkaille.

osakkuuksien määräämiin murtolukusuhteisiin, jää tekijänoikeus edelleen kuolinpesän yhteishallintaan ja jaottomaan yhteisomistukseen.

Kuten edellä tuotiin esiin, kuolinpesän osakkuus (jaoton yhteisomistus) muuttuu määräosaiseksi yhteisomistukseksi (jaetuksi yhteisomistukseksi), jos perinnönjaossa tehdään päätös siitä, että tekijänoikeus jaetaan perillisten kesken esimerkiksi osakkuuksien määräämissä murtolukusuhteissa.[1102] Testamentista voi seurata tai perinnönjaossa voidaan sopia, että tekijänoikeus jaetaan tasasuuruusolettaman mukaisesti, jolloin kullakin yhteisomistajalla on pääluvun mukainen osuus tekijänoikeudesta.[1103] Tämä olettama on voimassa myös, mikäli perinnönjaossa ei voida muuta katsoa sovitun tai asiasta ei ole erikseen lausuttu mitään, vaan on ainoastaan todettu tekijänoikeuden siirtyvän osakkaiden yhteisomistukseen. Kuten *Rosén* toteaa, yleiset perintöoikeudelliset säännökset ja perinnönjako voivat johtaa siihen, että useista ihmisistä tulee tekijänoikeudenhaltijoita määräosaisen (murto-osaisen) yhteisomistuksen kautta, ja tällöin oikeudenhaltijat kontrolloivat tekijänoikeutta *eräänlaisen* yhteisomistuksen pohjalta.[1104] Tyypillisesti tällaisissa jaetun yhteisomistuksen tilanteissa tulevat sovellettavaksi yhteisomistuslain säännökset, mutta ottaen huomioon, että tekijänoikeuslaissa on tältä osin oma, erillinen erityissäännöksensä (TekijäL 6 §), tulee yhteisomistuslain sijasta tällaisessa oikeussuhteessa soveltaa yhteisteosta koskevia määräyksiä. Sekä Rosén että *Wolk* ovat pitäneet tällaista analogista soveltamista mahdollisena.[1105] Katson Rosénin tavoin, että tekijänoikeudellisissa (yhteis)oikeussuhteissa laista ei ole johdettavissa muita vastaavia periaattei-

---

[1102] Nähdäkseni ei ole mahdollista toimia siten, että toimitetaan perinnönjako ja samalla sovitaan, että kuolinpesän aikainen *jaoton* yhteisomistus säilyy, vaan perinnönjaon toimittaminen johtaa aina siihen, että jaoton yhteisomistus konvertoituu jaolliseksi yhteisomistukseksi. Tämä johtuu siitä, että tekijänoikeus ei perinnönjaon seurauksena enää ole sellaisessa varallisuuspiirissä, joka oikeusjärjestyksen mukaan muodostaa jaottoman yhteisomistuksen, eikä jaotonta yhteisomistusta voida myöskään luoda sopimuksin.

[1103] Mikäli osuuden suuruuden arviointi myöhemmin (perinnönjaon jälkeen) tulee ajankohtaiseksi esim. oikeudenkäynnissä (esim. jos osuuksien suuruudesta tulee riitaa), on selvää, ettei edellä TekijäL 6 §:n yhteydessä (ks. luku 5.4.2) lausuttua voida sellaisenaan soveltaa nyt kysymyksessä olevan kaltaiseen yhteisomistussuhteeseen. Tämä on seurausta siitä, että TekijäL 6 §:n tilanteissa osuuksien suuruuden arviointi perustuu osaltaan siihen, että huomioon otetaan kunkin yhteistekijän tuoman panostuksen suuruus teoksen synnyssä, eikä tällaista elementtiä kuulu nyt kysymyksessä olevan kaltaiseen yhteisomistussuhteeseen, jossa oikeudet ovat siirtyneet. Osuuksien suuruus on nyt kysymyksessä olevan kaltaisessa yhteisomistustilanteessa siis keskeisesti riippuvainen siitä, miten voidaan katsoa perinnönjaossa toimitun ja sovitun.

[1104] Rosén (2006, s. 188) toteaa: ”De olika rättsinnehavarna kontrollerar därmed upphovsrätten på basen av *en slags samäganderätt*.” Merkille pantavaa tässä on se, että Rosén puhuu ”eräänlaisesta” yhteisomistuksesta eikä nähdäkseni siis sellaisenaan pidä syntynyttä oikeussuhdetta yhteisomistuslain tarkoittamana yhteisomistussuhteena. Tällä toteamuksella katson hänen pyrkivän siihen, että kysymykseen voi tulla TekijäL 6 §:n analoginen soveltaminen, eivät niinkään yhteisomistuslain säännökset tai jaottoman yhteisomistuksen tilanne.

[1105] Rosén 2006, s. 188 ja 310; Wolk 2009, s. 224. Ks. myös Lassen 1983, s. 324.

ta kuin mitä analogian avulla voidaan johtaa TekijäL 6 §:stä.[1106] Koska TekijäL 6 §:n analogista soveltamista on pidettävä perusteltuna, se tarkoittaa samalla, että tekijänoikeuden loukkaustilanteissa tulee sovellettavaksi TekijäL 6 §:n asiavaltuusnormi (ks. tältä osin tarkemmin luku 5.4.2).

Mahdollista on myös tekijänoikeuden jakaminen perillisille edellä todetuin tavoin viipaleina.[1107] Ellei perittävä ole muuta määrännyt, taloudellisia oikeuksia voidaan jakaa perillisten kesken esimerkiksi siten, että yhdet saavat kustannusoikeuksia ja toiset esittämisoikeuksia tai tätäkin pienempiä viipaleita siten kuin edellä tekijänoikeuksien luovutuksen yhteydessä on kerrottu voivan tapahtua.[1108] Koska testamentissa tekijänoikeuksista voidaan määrätä hyvin vapaasti, tässä yhteydessä on vielä erikseen tarkasteltava moraalisten oikeuksien testamenttaamista sekä näiden oikeuksien siirtymistä perinnönjaon seurauksena uudelle taholle. TekijäL 41 § ei sisällä nimenomaista kieltoa tai muutakaan rajoitusta moraalisten oikeuksien testamenttaamisesta[1109], mikä käsitykseni mukaan mahdollistaa sen, että tekijä voi moraaliset oikeudet – taloudellisten oikeuksien tavoin – testamentata myös muille kuin lakisääteisille perillisille. Tällä seikalla ei kuitenkaan ole moraalisten oikeuksien loukkaustilanteiden osalta vaikutusta niiden tahojen itsenäiseen asiavaltuusasemaan, jotka johtavat asemansa TekijäL 62.2 §:stä.[1110] Perittävä voinee halutessaan testamentata moraaliset oikeutensa jopa oikeushenkilölle.[1111] *Prima facie* voitaisiin ajatella, ettei moraalisten oikeuksien *ratio* tällaista sallisi, mutta kuten todettu, tekijän kuollessa häviää perusta tekijänoikeuden pitämiselle tekijän henkilöön sidottuna oikeutena.[1112] Pidän kuitenkin kiellettynä sitä, että osakkaat itse – ilman eril-

---

[1106] Rosén 2006, s. 188 ja 310.

[1107] Riippuen siitä, kuinka taloudelliset yksinoikeusfunktiot perinnönjaossa mahdollisesti viipaloidaan, voivat yksinoikeusfunktioiden omistus ja hallinta hajaantua moniin käsiin.

[1108] Ks. Haarmann 2005, s. 327; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 410–411.

[1109] Tekijä voinee siten testamentata joko kaikki moraaliset oikeudet tai vain tietyt moraaliset oikeudet, esim. vain isyysoikeuden. Hän voinee siis testamentilla osoittaa eri tahoille erilaiset moraaliset oikeudet. Käytännössä tällainen menettely lienee erittäin harvinaista, mutta teoreettisesti se lienee mahdollista.

[1110] Näissä tilanteissa voidaan ajatella, että moraaliset oikeudet siirtyvät perinnönjaon seurauksena substanssiltaan testamentissa osoitetulle taholle. Tällöin asiavaltuus perinnönjaon jälkeen on moraalisten oikeuksien loukkausten osalta testamentinsaajalla (siirronsaajalla) substanssin perusteella ja TekijäL 62.2 §:n asiavaltuussäännöksen nojalla po. pykälässä luetelluilla tahoilla.

[1111] Testamentinsaaja voi olla julkis- tai yksityisoikeudellinen oikeushenkilö. Siten testamentin voi tehdä pätevällä tavalla esim. kunnan, seurakunnan, valtion, säätiön tai osakeyhtiön hyväksi (Aarnio – Kangas 2015, s. 530).

[1112] Yleensä tekijällä itsellään on kuitenkin elinaikanaan ja testamenttia laatiessaan parhaat edellytykset arvioida, kuka hänen tekijänoikeuksistaan (ja siten myös hänen moraalisista oikeuksistaan) huolehtii ja kuka niitä valvoo hänen kuolemansa jälkeen. Toisaalta on huomattava toisesta näkökulmasta myös se, että erillisestä testamentista ja tekijän nimenomaisesta vastustuksesta huolimatta tekijänoikeus voi joskus perinnönjaon seurauksena, avio- ja jäämistöoikeudellisista säännöksistä johtuen, joutua sellaisten henkilöiden hallintaan ja omistukseen, joiden hallintaan ja omistukseen tekijä ei ole halunnut oikeuksiensa joutuvan. Tällainen tilanne voi aktualisoitua, jos

listä testamenttimääräystä, jossa erilaiset moraaliset oikeudet on osoitettu eri tahoille – olisivat oikeutettuja viipaloimaan moraalisia oikeuksia.[1113] Edellä lausuttu johtaa siihen, että täysin poissuljettuna ei voida pitää esimerkiksi sellaista tilannetta, että oikeushenkilö voisi omissa nimissään tuomioistuimessa esittää tekijänoikeudellisia vaatimuksia moraalisten loukkauksien perusteella.

> KKO 1995:124. Ratkaisussa oli muun ohella kysymys kommandiittiyhtiön asiavaltuudesta moraalisia oikeuksia koskien. Kommandiittiyhtiön, jonka omistaja B oli, vaatimus perustui po. asiassa siihen, että isyysoikeus valokuviin oli siirtynyt sille A:n ja B:n välisen valokuvausliikettä koskevan vuokrasopimuksen sekä kanteessa ja raastuvanoikeuden päätöksessä mainittujen lahjoituksen, kuolleen A:n tekemän testamentin ja kommandiittiyhtiön vastuunalaisten yhtiömiesten osuuksien kaupan perusteella. KKO katsoi ratkaisussaan, ettei kommandiittiyhtiöllä ollut puhevaltaa esittää isyysoikeuden loukkaamiseen perustuvia vaatimuksia, ja jätti yhtiön vaatimukset tältä osiin tutkimatta. Ratkaisu on asiavaltuusnäkökulmasta mielenkiintoinen. Tapauksessa testamentti oli tehty edesmenneen A:n toimesta B:n hyväksi, ei siis B:n omistaman kommandiittiyhtiön hyväksi. Tällöin on selvää, ettei B elinaikanaan voi luovuttaa tai siirtää moraalisia oikeuksia kommandiittiyhtiölle. Moraalisten oikeuksien luovutuskielto pätee siis edelleen, vaikka B ei ollutkaan alkuperäinen tekijä. Koska vaatimukset esitettiin asiassa kommandiittiyhtiön nimissä, KKO:n ratkaisua voidaan pitää oikeana. Jotta B olisi voinut saada vaatimuksen tutkittavaksi, vaatimus olisi tullut esittää B:n, ei kommandiittiyhtiön, nimissä. Tässä tapauksessa haastehakemuksesta kävi heti selväksi, että kommandiittiyhtiön esittämä vaatimus oli ristiriidassa sen esittämien perusteiden kanssa. Nähdäkseni yhtä lailla oikea ratkaisu olisi ollut ottaa vaatimus tutkittavaksi ja hylätä se sillä perusteella, että kommandiittiyhtiöllä ei ollut materiaalista asiavaltuutta: moraaliset oikeudet eivät tekijänoikeuslain

---

kysymys on tekijän aviopuolisosta (omaisuuden ositus) tai rintaperillisistä eikä tekijänoikeutta syystä tai toisesta voida erottaa heidän perintöosuuksistaan (ks. myös SOU 1956:25, s. 299). Lisäksi moraalisten oikeuksien testamentattavuutta oikeushenkilölle voidaan perustella sillä, että jos tekijällä ei ole lainkaan perillisiä, tekijänoikeus moraalisine oikeuksineen menisi kuitenkin valtiolle. Ei olisi loogista, jos tällaisessa tilanteessa tekijä ei voisi itse osoittaa viimeisenä tahtonaan sitä tahoa, joka parhaiten hänen näkemyksensä ja harkintansa mukaan huolehtisi ja valvoisi hänen oikeuksiaan *post mortem*. Tällä seikalla voi olla tekijälle erityistä henkilökohtaista merkitystä. Lisäksi voidaan todeta, että monissa tilanteissa nimenomaan oikeushenkilöillä on paremmat taloudelliset resurssit valvoa moraalisten oikeuksien käyttöä ja puuttua niitä koskeviin loukkauksiin.

[1113] Osakkaat voivat toki kieltäytyä vastaanottamasta moraalisia oikeuksia (tästä huolimatta heillä säilyy asiavaltuus moraalisten oikeuksien loukkausten osalta, jos he kuuluvat TekijäL 62.2 §:ssä mainittuihin tahoihin) tai saada kaikki moraaliset oikeudet yhteishallintaansa ja -omistukseensa, mutta moraalisten oikeuksien taustalla vaikuttavan vahvan luovutuskiellon perusteella omatoimista viipalointia osakkaiden kesken ei kuitenkaan voitane pitää sallittuna, vaan tältä osin on edellytettävä perittävän erillistä määräystä. Toisin sanoen vaikka moraaliset oikeudet voivat jäädä perillisten yhteishallintaan ja -omistukseen, viipaloiminen ei liene mahdollista, koska moraalisista oikeuksista ei voida vapaasti disponoida alkuperäisen tekijän kuoleman jälkeenkään (esim. tietyn moraalisen oikeuden saanut perillinen A ei voi siirtää tai luovuttaa po. oikeutta elinaikanaan kolmansille).

mukaan voi siirtyä kommandiittiyhtiölle siten kuin kanteessa on väitetty. Kysymyshän on tällöin siitä, että kommandiittiyhtiö on väittänyt, että oikeudet ovat siirtyneet sille (väitedoktriini täyttyy), mutta aineellisen oikeuden tutkimisen perusteella voidaan todeta, että tällainen siirtyminen ei ole lain mukaan mahdollista, koska B on itse vielä elossa.

Lopuksi on vielä kiinnitettävä huomiota siihen, että mikäli esimerkiksi henkilö A on perinyt tekijänoikeuksia, sovelletaan A:nkin kuoleman jälkeen yhä TekijäL 41 §:n säännöksiä, eli oikeudet periytyvät seuraavassakin polvessa TekijäL 41 §:n mukaisesti.[1114] Esimerkiksi tilanteessa, jossa taloudelliset oikeudet ovat aikoinaan jääneet alkuperäisen tekijän kuolinpesän ulkopuolelle, moraaliset oikeudet siirtyvät alkuperäisen tekijän perillisille tai testamentinsaajalle, ja näiden kuoltua, mikäli suoja-aikaa on yhä jäljellä, edelleen heidän perillisilleen. Perillisten perillisillä, heidän johtaessaan itsenäisen asiavaltuusasemansa TekijäL 62.2 §:stä, on siis aina myös asiavaltuus moraalisten oikeuksien loukkausten osalta, kunhan suoja-aikaa on jäljellä. Voidaan kuitenkin kysyä, onko tarpeellista säilyttää perillisten perillisten asiavaltuus moraalisten oikeuksien loukkaustilanteissa, mikäli alkuperäinen tekijä on testamentannut moraaliset oikeudet substanssiltaan[1115] muulle kuin TekijäL 62.2 §:ssä luetellulle taholle tai TekijäL 62.2 §:ssä tarkoitettu taho on omatoimisesti kieltäytynyt vastaanottamasta perintöä tekijänoikeuksia koskevilta osin.[1116]

6.3.3 Legaatinsaajan asiavaltuudesta loukkaustapauksissa

Legaatilla eli erityisjälkisäädöksellä tarkoitetaan yleisesti ottaen sellaista testamenttia, jolla perittävä määrää jostakin erityisestä, tietystä omaisuudestaan taikka tietystä rahamäärästä jonkun hyväksi.[1117] Mikäli tekijä (perittävä) on erikseen määrännyt testamentissaan tekijänoikeudesta, tekijänoikeus siirtyy saajalle pääasiassa legaatin muodossa (ellei perittävä ole erikseen ilmaissut,

---

[1114] Ei voida myöskään katsoa, että alkuperäisen tekijän kuoleman jälkeen moraalisten oikeuksien periytyminen rajoittuisi pelkästään ensimmäiseen polveen. Tekijänoikeuden rajallinen kestoaika estää nimittäin normaalisti sen, että edusta pääsisi nauttimaan tekijälle kovin etäisiä henkilöitä. Ks. myös SOU 1956:25, s. 300; Olssen & Rosén 2016, s. 290.

[1115] Tarkoitan tällä sitä, että tekijä testamenttaa moraaliset oikeudet (substanssiltaan) tietylle henkilölle, jonka voidaan katsoa tulevan näiden oikeuksien osalta ”omistajaksi”. Tällaisesta testamenttaamisesta huolimatta, eli riippumatta siitä, kuka saa subtanssiomistajuuden, asiavaltuus on aina TekijäL 62.2 §:ssä luetelluilla tahoilla (jotka eivät siis pelkästään TekijäL 62.2 §:n nojalla saa substanssiomistajuutta moraalisiin oikeuksiin).

[1116] Nykylainsäädännön valossa lienee katsottava, että huolimatta siitä, mitä moraalisista oikeuksista ja niiden substanssista on testamentissa määrätty, säilyy asiavaltuus moraalisten oikeuksien loukkausten osalta sekä ensimmäisessä että toisessa polvessa aina niillä tahoilla, jotka johtavat oikeutensa TekijäL 62.2 §:stä.

[1117] Ks. tarkemmin legaatin määrittelystä esim. Lohi 2011, s. 3–8.

että tekijänoikeus sisältyy tietyn perillisen yleisjälkisäädökseen, jolloin tekijänoikeus on usein käsitettävä vain osaksi yleisjälkisäädöksen täyttämistapaa). Kuten *Kivimäki* toteaa, legaatti saattaa varsinaisen tekijänoikeuden ohella koskea myös käyttölupaa tai yksinoikeutta johonkin tai joihinkin teoksen toisintamisfunktioihin.[1118] Kun testamentti saa lainvoiman, legataari tulee välittömästi tekijänoikeuden haltijaksi ja voi haluamallaan tavalla päättää tekijänoikeuden käytöstä.[1119] Testamentin lainvoimaiseksi tulo kuitenkin saattaa toisinaan kestää hyvinkin kauan.[1120] Lisäksi on huomattava, että testamentin lainvoimaiseksi tuleminen muodostaa vain testamentin täyttämisen vähimmäisedellytyksen eikä anna lopullisia takeita testamenttiin perustuvien vaatimusten oikeutuksesta. On muistettava, että PK 14:5:n mukainen kuuden kuukauden määräaikaan sidottu moitekanne on tarkoitettu ainoastaan PK 13:1:ssä nimenomaisesti mainittujen pätemättömyysperusteiden varalta perillisille annetuksi suojakeinoksi. Moiteoikeuden lakkaamisesta huolimatta perilliset saattavatkin tehokkaasti vastustaa legaatin täyttämistä erityyppisiin pätemättömyys- ja tehottomuusperusteisiin vedoten.[1121] Edelleen on syytä huomata, että legaatin pätevyyden saattavat perillisten ohella riitauttaa kilpailevat testamentinsaajat, eivätkä heidän vaatimuksensa ole sidottuja PK 14:5:ssä säädettyyn moiteaikaan.[1122]

Ennen kuin legaatti saadaan täytetyksi pesästä ja legaatinsaajasta tulee varsinainen tekijänoikeuden haltija, saattaa siis toisinaan kulua useitakin kuukausia, joskus jopa vuosia. Tällöin herää kysymys siitä, kuinka legaatinsaajan asemaa tekijänoikeuden loukkaustilanteissa tuona aikana suojataan, kun otetaan huomioon, että legaatinsaaja ei ole kuolinpesän osakas, ellei hän samalla ole myös yleisjälkisäädöksen saaja.[1123] Tältä osin seuraavassa keskitytään ainoastaan niihin tilanteisiin, joissa legaatinsaaja ei ole kuolinpesän osakas ja joissa on kysymys siitä, että legaatin kohteena olevaa tekijänoikeutta loukataan kolmannen toimesta.[1124] Osakasasemaa vailla olevan legataarin oikeussuojasta ei

---

[1118] Kivimäki 1966, s. 143.

[1119] Kivimäki 1966, s. 143. Jos legaatti on kohdistettu yhteisesti kahdelle tai useammalle taholle, näistä tulee tekijänoikeuden yhteisomistajia. Tällaisissa yhteisomistustilanteissa voidaan soveltaa analogisesti TekijäL 6 §:n oikeusohjeita.

[1120] Sääntelymme perusteisiin kuuluu, että perillisillä on – elleivät he ole testamenttia hyväksyneet – käytettävissään koko testamentin tiedoksiannosta luettava kuuden kuukauden moiteaika, eikä heitä voida ennen sen umpeutumista pakottaa ottamaan kantaa testamentin pätevyyteen (Lohi 2011, s. 513).

[1121] Lohi 2011, s. 513–514.

[1122] Lohi 2011, s. 514.

[1123] Tyypillinen asetelmahan on se, että legataari ei ole kuolinpesän osakas. Hän ei siis ole perillinen eikä leski, hänen hyväkseen ei ole tehty yleisjälkisäädöstä eikä myöskään legaattimääräys sisältönsä perusteella anna hänelle osakkaan asemaa. Tällöin legataari jää periaatteessa kaiken kuolinpesän omaisuutta koskevan päätöksenteon ulkopuolelle. Samoin legataarilta puuttuu asianosaisen asema jäämistössä toimitettavassa osituksessa ja perinnönjaossa (Lohi 2011, s. 747).

[1124] Kuolinpesän osakkaan asemassa oleva legaatinsaaja on oikeutettu osallistumaan jäämistöomaisuuden vallintaan, ja hänelle kuuluu myös osakkaan oikeus käyttää puhevaltaa pesää koske-

ole nyt kysymyksessä olevien kaltaisissa tilanteissa erillisiä säännöksiä perintökaaressa. Kun otetaan huomioon PK 18:2, niin vaikuttaa selvältä, ettei osakkaiden piirin ulkopuolisella legaatinsaajalla ole yleistä oikeutta osallistua jäämistöomaisuutta koskeviin prosesseihin. *Lohi* on kuitenkin aiheellisesti nostanut esille sen, tulisiko legaattikohdetta koskevia oikeudenkäyntejä arvioida tässä suhteessa toisin. Saatetaan nimittäin ajatella, että legataarilla prosessin kohteeseen oleva välitön intressi antaisi riittävän perusteen vahventaa hänen asemaansa.[1125] Kysymys on nyt toisin sanoen siitä, tulisiko legataarille tunnustaa kantaja- tai hakijavaltuusasema legaatin kohdetta koskevissa oikeudenkäynneissä. Asialla on erityistä merkitystä silloin, kun osakkaat tai kuolinpesään mahdollisesti määrätty pesänselvittäjä eivät halua käynnistää prosessia tekijänoikeuden loukkaustilanteessa. Kysymys on toisaalta myös siitä, että jos legaattikohdetta koskeva loukkausasia on jo osakkaiden tai pesänselvittäjän aloitteesta viety tuomioistuimen käsiteltäväksi, niin olisiko legataari mahdollisesti päästettävä tavalla tai toisella mukaan oikeudenkäyntiin.[1126]

Lohi on kattavasti ja ansiokkaasti käsitellyt legaatinsaajan mahdollista asiavaltuusasemaa legaattikohdetta koskevissa oikeudenkäynneissä ja päätynyt siihen, että legaatinsaajalle tulisi tunnustaa sekä osakkaiden yhteishallinnon että pesänselvittäjän hallinnon aikana itsenäinen asiavaltuusasema oikeussuojan tarpeen perusteella.[1127] Lohi näkee legataarin asiavaltuuden kuitenkin toissijaisena, vaikka hän ei itse tätä kyseisellä käsitteellä ilmaise. Toisin sanoen legataarin asiavaltuus aktualisoituu ainoastaan jos pesänselvittäjä tai osakkaiden yhteishallinnossa oleva pesä kieltäytyy ajamasta legaattikohdetta koskevaa asiaa. Lohen ehdotus rakentuu keskeisesti ratkaisun KKO 1997:52 varaan; siinä pesänselvittäjä oli kieltäytynyt itse ajamasta kannetta, mutta tästä huolimatta legataarilla katsottiin olevan asiavaltuus asiassa. Lohi katsoo, että kyseistä seik-

---

vissa oikeudenkäynneissä. Tämä merkitsee PK 18:2.1:n nojalla sitä, että pesän ollessa kantajana kyseisen legaatinsaajan pitää olla mukana kanteessa. Osakas-legaatinsaaja on lisäksi PK 18:2.2:ssä säädetyllä tavalla oikeutettu ajamaan yksinkin kannetta pesän hyväksi. (Lohi 2011, s. 103–104).

[1125] Lohi 2011, s. 181.

[1126] Ks. Lohi 2011, s. 182. Tässä yhteydessä en keskity tarkemmin legataarin väliintuloasemaan ja -mahdollisuuksiin, mutta viittaan lyhyesti Lohen esittämään kantaan, jota pidän perusteltuna. Lohen mukaan legataarilla on kiistatta väliintulointressi legaattikohdetta koskevassa oikeudenkäynnissä, koska pesän ja osakkaiden välisessä jutussa annettu tuomio vaikuttaa välittömästi legataarin oikeusasemaan. Samoin Lohi katsoo, että legataarilla on itsenäisen väliintulijan asema myös oikeudenkäynneissä, joissa pesää edustaa pesänselvittäjä. Legataari on siis aina haastettava jutussa kuultavaksi, ja hänelle on annettava prosessissa itsenäisen väliintulijan asema (Lohi 2011, s. 193–196).

[1127] Lohi 2011, s. 181–196. Lohi (2011, s. 189) perustelee asiavaltuutta myös testamentin tekijän viimeisen tahdon toteuttamisella: ”*Legataarille annettavan verraten laajan kanneoikeuden avulla voidaan turvata monenlaisia intressejä. Näistä tärkeimpiin kuuluvat epäilyksittä yhtäältä testamentin tekijän viimeisen tahdon ja toisaalta testamentin saajalle kuuluvan materiaalisen oikeuden toteutuminen.*”

kaa – siis sitä, että ensisijaisesti kanneoikeutetut tahot (joko pesänselvittäjä tai osakkaat) kieltäytyvät ajamasta kannetta – on pidettävä legataarin kanteen tutkimisen edellytyksenä.[1128] Näin ilmaistuna voidaan kyseisen vaatimuksen osalta puhua erityisestä prosessinedellytyksestä.

Vaikka Lohi ei enää myöhemmin erikseen kuvaa tai käytä ilmausta ”kanteen tutkimisen edellytys”, hän vaikuttaa liittävän legataarin asiavaltuuden edellytykseksi vielä toisenkin erityisen prosessinedellytyksen, jonka hän johtaa sekä ratkaisusta KKO 1997:52 että analogian avulla PK 18:2.2:stä; siis hallintamuodosta riippuen joko pesänselvittäjä tai osakkaat tulee haastaa kuultavaksi asiassa.[1129] Koska legaatinsaajan asiavaltuusasemasta legaattikohdetta koskevissa oikeudenkäynneissä ei toistaiseksi ole erillistä lainsäädäntöä, niin katson, että Lohen esittämät erityiset prosessinedellytykset ovat perustellut ja ne suojaavat myös osakkaiden ja mahdollisen pesänselvittäjän intressit ja aseman. Mutta, jos asia myöhemmin kodifioidaan lakiin, tuossa yhteydessä voitaisiin pohtia, olisiko kuitenkin riittävää, että legaatinsaajan toissijaisen asiavaltuusaseman edellytykseksi asetettaisiin vain ilmoitus- ja kohtuullinen aika -kriteerit. Tällöin legataari olisi oikeutettu itsenäisesti aloittamaan legaattikohdetta koskevassa asiassa oikeudenkäynnin, jos pesänselvittäjä tai osakkaat eivät asiasta tiedon saatuaan itse ryhdy kohtuullisessa ajassa toimenpiteisiin.[1130]

Vielä on syytä erikseen lyhyesti tarkastella niitä argumentteja, joilla Lohi perustelee legaatinsaajan asiavaltuusasemaa legaattikohdetta koskevissa oikeudenkäynneissä. Osakashallinnon aikana asiavaltuuden epääminen legataarilta johtaisi siihen, että legataarin näkökulmasta tärkeän oikeudenkäynnin vireille tuleminen olisi ainakin ensi vaiheessa osakkaiden toimien varassa. Osakkaat taas puolestaan saattaisivat olla monestakin syystä, vaikkapa oman intressin puutteesta tai kuluvastuu-uhan vuoksi, haluttomia ajamaan kannetta, vaikka sen nostamiselle olisi objektiivisesti arvioiden järkeviä perusteita.[1131] Myöskään muut legataarille osoitetut suojamuodot (vahingonkorvaus ja mahdollisuus hakea pesänselvittäjän määräämistä) eivät ole riittäviä turvaamaan legataarin oikeusturvaa. Tämän vuoksi Lohi katsoo, että jos legataarin mah-

---

[1128] Lohi 2011, s. 190. Lohi perustelee asiaa sillä, että tilanteessa, jossa osakkaat ovat nostamassa tai ehkä jo nostaneet kanteen, legataarilla ei ole intressiä päästä nostamaan omaa kannettaan (Lohi 2011, s. 190). Hän ei ota kantaa siihen, minkälainen tahdonilmaisu riittää täyttämään sen vaatimuksen, että ensisijaisesti kanneoikeutetut tahot kieltäytyvät ajamasta kannetta. Koska tältä osin ei ole erillislainsäädäntöä ja koska kieltäytyminen voi ilmetä myös passiivisuutena, on vaikea esittää tarkkoja kriteereitä sille, minkälainen kieltäytyminen katsotaan riittäväksi.

[1129] Lohi 2011, s. 190–191.

[1130] Ks. vastaavasti myös jäljempänä luku 7.2.2. On myönnettävä, että kohtuullinen aika -kriteeri soveltuu lähtökohtaisesti varsin huonosti erittäin kiireellisiin väliaikaisiin turvaamistoimiasioihin. Toisaalta, kuten jäljempänä luvussa 7.2.2 esitetään, kohtuullista aikaa tulee arvioida tapauskohtaisesti eli käsillä olevan yksittäistapauksen olosuhteiden perusteella, ja se voi vaihdella esim. muutamasta päivästä kuukauteen.

[1131] Lohi 2011, s. 183.

dollisuudet saada kanne nostetuksi vastoin osakkaiden tahtoa ovat yksin pesänselvittäjähallinnon käynnistämisen varassa, legataarin oikeussuojaan jää merkittävä aukko.[1132]

Siinäkin tilanteessa, että pesä on jo pesänselvittäjän hallinnossa, on legataarilla intressi saada asiavaltuus.[1133] Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että ei ole lainkaan varmaa, että selvittäjä noudattaa legataarin toiveita ja nostaa kanteen esimerkiksi sivullista vastaan (ks. myös KKO 1997:52). Nähdäkseni tärkein argumentti legataarin asiavaltuusaseman osalta liittyy kuitenkin myös pesänselvittäjähallinnon tilanteessa siihen, että legataarin tulee jollain tavalla päästä turvaamaan materiaalisen oikeutensa toteutuminen, ja legataarille tunnustettava – joskin toissijainen – asiavaltuus turvaa tämän näkökohdan. Lisäksi, koska kysymys on jäämistöoikeudesta, argumenttina voidaan ottaa huomioon myös Lohen toteama testamentin tekijän viimeisen tahdon kunnioittaminen ja toteuttaminen.[1134] Yhteenvetona voidaan todeta, että legataarilla on aina katsottava olevan toissijainen asiavaltuus legaattikohdetta koskevissa oikeudenkäynneissä. Tämä tarkoittaa nyt käsiteltävän asiakokonaisuuden kannalta sitä, että jos osakkaat tai pesänselvittäjä eivät suostu käynnistämään tekijänoikeuden loukkausta koskevaa oikeudenkäyntiä, legataarilla on edellä mainittujen erityisten prosessinedellytysten täyttyessä oikeus turvautua kaikkiin niihin oikeussuojakeinoihin, joilla hän voi hankkia suojaa tekijänoikeudellisille intresseilleen.[1135]

Lopuksi voidaan lyhyesti vielä pohtia sitä, voitaisiinko legataarin toissijaisesta asiavaltuusasemasta joissakin tilanteissa joustaa legataarin oikeussuojan tarpeen perusteella. Tarkoitan tällä sitä, että edellä lausuttuja erityisiä prosessinedellytyksiä (ensisijaisesti kanneoikeutetut tahot kieltäytyvät ajamasta asiaa ja ne haastetaan kuultavaksi asiassa) ei aivan kaikissa tilanteissa noudatettaisi ehdottomasti, vaan huomiota kiinnitettäisiin erityisesti asian kiireellisyysluonteeseen. Kun kyseessä on erittäin kiireellinen turvaamistoimiasia (väliaikainen turvaamistoimi), legataarin oikeusturva saattaisi vaarantua, jos edellytettäisiin, että molemmat edellä mainitut erityiset prosessinedellytykset täyttyvät. Tällai-

---

[1132] Legataari kohtaa huomattavia ongelmia jo selvittäjähallinnon käynnistämisvaiheessa. Selvittäjän määrääminen kestää aina aikansa, mistä voi aiheutua legataarin kannalta haitallista viivytystä. Legataarin voi lisäksi olla vaikea ennakoida, tuleeko hänen hakemuksensa edes menestymään (Lohi 2011, s. 185).

[1133] Kuten Lohi (2011, s. 186) toteaa, vahvat argumentit puhuvat legataarille annettavan asiavaltuuden puolesta myös tilanteessa, jossa kuolinpesä kysymyksen konkretisoituessa on jo pesänselvittäjän hallinnossa. Tämä pätee samalla tavoin täysin riippumatta siitä, kenen hakemuksesta pesänselvittäjä on määrätty.

[1134] Lohi 2011, s. 189.

[1135] Prosessinedellytysten tutkinnan yhteydessä on lisäksi muistettava, että pelkkä väite siitä, että kantaja tai hakija on tekijänoikeutta koskevan legaatin saaja, ei riitä, vaan kantajan tai hakijan tulee myös muodollisesti osoittaa legataariasemansa. Tältä osin riittävänä on pidettävä sitä, että kantaja tai hakija toimittaa tuomioistuimelle asemansa osoittavan testamentin, ja tuosta testamentista tulee siis jollain tavalla käydä ilmi se, että perittävä on tosiasiassa testamentannut tekijänoikeuden kantajalle tai hakijalle.

sissa tilanteissa ei ole aina tarkoituksenmukaista jäädä odottamaan tietoa siitä, kieltäytyvätkö ensisijaisesti legitimoidut tahot ajamasta välikaista turvaamistoimea koskevaa asiaa, tai sitä, että kaikki nämä tahot saadaan haastettua kuultaviksi. Näistä erityisistä prosessinedellytyksistä voitaisiin kokonaan luopua väliaikaisen turvaamistoimen yhteydessä ainakin silloin, kun kyse on osakkaiden yhteishallinnosta ja osakkaita on useita. Tällaisessakin tilanteessa tulisi kuitenkin edellyttää, että yksin asiaa ajava legataari esittää perustelut sille, miksi väliaikainen turvaamistoimi vaarantuisi, jos jäädään odottamaan mainittujen kahden erityisen prosessinedellytyksen täyttymistä.[1136] Sen sijaan, jos kyseessä on pesänselvittäjän hallinto, niin erityisistä prosessinedellytyksistä (ensisijaisesti kanneoikeutettu taho kieltäytyy ajamasta asiaa ja tämä haastetaan kuultavaksi asiassa) ei voitaisi joustaa edes väliaikaisen turvaamistoimihakemuksen yhteydessä.[1137]

6.4 TEKIJÄNOIKEUDEN OSITTAISLUOVUTUS ELI LISENSSINLUOVUTUS JA ASIAVALTUUS

6.4.1 Aluksi

Tekijänoikeutta koskevilla säännöksillä on ensi sijassa tarkoitus suojata alkuperäistä tekijää tai varsinaista tekijänoikeuden haltijaa taloudellista vahinkoa tai sen vaaraa aiheuttavia loukkauksia vastaan. Suojeltavia etuja ovat muun muassa taloudelliset ja henkiset investoinnit sekä niiden avulla saavutettu kilpailuetu ja -asema.[1138] Voidaan kysyä, ovatko tekijänoikeutta suojaavat säännökset alkuperäisen tekijän tai varsinaisen oikeudenhaltijan ohella myös osittaisluovutuksen saajan eli lisenssinhaltijan käytettävissä. Kuten edellä luvussa 3.4.3 todettiin, tekijänoikeuslisensioinnissa myönnetään toiselle (lisenssinsaaja tai lisenssinhaltija) käyttöoikeus johonkin toisen hallitsemaan oikeuteen (lisenssinantaja). Käyttöoikeuden luovutus perustaa lisenssinsaajalle eräänlaisen oikeusaseman, ja luovutetun käyttöoikeuden eksklusiivisuusaste (eksklusiivinen, semi-eksklusiivinen tai ei-eksklusiivinen) taas näyttää *prima facie* vaikuttavan tuon oikeusaseman suojattavuuteen. Tekijänoikeuslaissa tai sen

---

[1136] Kun turvaamistoimiasia ratkaistaan ”lopullisesti” eli mahdollisen väliaikaisen turvaamistoimipäätöksen jälkeen, tulisivat tässä yhteydessä kuitenkin jälleen sovellettavaksi edellä mainitut kaksi erityistä prosessinedellytystä (ensisijaisesti kanneoikeutetut tahot kieltäytyvät ajamasta asiaa ja nämä tahot haastetaan kuultavaksi asiassa).

[1137] Pesänselvittäjän asema on varsin turvattu. Pesänselvittäjä on usein myös hyvin nopeasti tavoitettavissa, jolloin hänen kantansa (mahdollinen kieltäytyminen ajamasta turvaamistoimiasiaa) saadaan nopeasti selville. Samoin kuultavaksi haastaminen saadaan tarvittaessa toteutettua varsin nopeasti, ja kohteita on vain yksi.

[1138] Ks. teollisoikeuksien osalta vastaavasti HE 94/1993 vp, s. 215.

esitöissä ei kuitenkaan ole käsitelty lisenssinluovutuksen perusteella lisenssinsaajalle syntyvää oikeusasemaa tai sitä, kuinka suojattuna tuota oikeusasemaa voidaan pitää tilanteessa, jossa kolmas loukkaa lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta. Asiavaltuuden näkökulmasta kysymys on tällöin siitä, onko lisenssinsaajalle luovutuksen perusteella syntyvää oikeusasemaa pidettävä sellaisena, että lisenssinsaaja on oikeutettu omissa nimissään ja ilman lisenssinantajan myötävaikutusta puuttumaan tekijänoikeuden loukkauksiin ja esittämään korvausvaatimuksia loukkauksen johdosta. Muistutuksena todettakoon, että tässä luvussa tapahtuva tarkastelu koskee ainoastaan sellaisia tilanteita, joissa lisenssisopimuksen osapuolet eivät ole sopimuksessa erikseen sopineet mitään asiavaltuutta koskevista kysymyksistä (sopimukseton tila).

Tekijänoikeuslainsäädäntömme tai sen esityöt eivät siis anna vastauksia edellä esitettyihin kysymyksiin, sillä tekijänoikeuslakiin ei sisälly erillisiä asiavaltuusnormeja lisenssinhaltijoiden osalta. Näihin kysymyksiin ei ole yksityiskohtaisesti paneuduttu myöskään kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa, ja siltäkin osin kuin tekijänoikeudellisten lisenssien haltijoiden asiavaltuuskysymyksiä on kirjallisuudessa sivuttu, keskustelu on useimmiten jäänyt varsin pintapuoliseksi ja varhaisempien kannanottojen toistamiseksi; ei ole esitetty tarkempaa harkintaa siitä, minkälaisen oikeusaseman erilaajuiset lisenssit itse asiassa perustavat haltijoilleen. Myöskään sellaisia korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja, joissa olisi otettu kantaa tekijänoikeudellisen lisenssin haltijan oikeusaseman merkitykseen tai pohdittu lisenssinhaltijan oikeussuojan tarvetta, ei ole löydettävissä. Kansainvälisellä ja EU-tasolla voidaan lyhyesti todeta, että tekijänoikeuden lisenssinhaltijoita koskevat asiavaltuusratkaisut on eri oikeusjärjestyksissä ratkaistu hyvinkin eri tavoin.[1139]

Useissa maissa on kansallisiin tekijänoikeuslakeihin otettu sekä eksklusiivisen lisenssin haltijaa että ei-eksklusiivisen lisenssin haltijaa koskevia asiavaltuussäännöksiä tai näistä on vähintäänkin lausuttu lakeja koskevissa esitöissä. Mutta yhtä lailla on eri maista löydettävissä ratkaisuja, joissa tekijänoikeuden lisenssien haltijoiden asiavaltuuskysymyksiä ei ole käsitelty kirjoitetussa laissa tai esitöissä, vaan lisenssinhaltijan asiavaltuusasema perustuu joko tapaoikeu-

[1139] Koska tekijänoikeudellisten lisenssien haltijoita koskevia asiavaltuussäännöksiä ei ole kansainvälisellä tai edes EU-tasolla harmonisoitu, on mahdollista, että sellaiset kansainvälisten toimijoiden väliset lisenssisopimukset, jotka kattavat useita alueita ja jäsenmaita, eroavat saman sopimuksen perusteella asiavaltuusratkaisujen osalta eri jäsenmaissa. Lisäksi merkille pantavaa on se, että kansainvälisellä ja EU-tasolla ei ole mitään yhtenäistä määritelmää eri lisensseille tai niiden eksklusiivisuusasteille, mikä sekin on omiaan lisäämään epävarmuutta sopimusosapuolten välillä. Esim. eksklusiivista ja ei-eksklusiivista lisenssiä ei ole määritelty ylikansallisissa sopimuksissa tai EU:n tekijänoikeutta koskevissa säädöksissä siten, että kaikissa jäsenmaissa olisi mahdollista puhua ao. käsitteistä täysin samoilla merkityssisällöillä (ks. myös de Werra 2013, s. 470). Edellä lausuttu johtaa muun ohella siihen, että on varottava tekemästä liian suoria päätelmiä muiden jäsenmaiden asiavaltuusratkaisujen osalta, kun pohditaan niiden soveltuvuutta lainsäädäntöömme.

teen tai ylimpien oikeusasteiden luomaan oikeuskäytäntöön. Yleisellä tasolla voidaan todeta, että vaikuttaa siltä, että kaikissa EU-jäsenmaissa tunnustetaan eksklusiivisten lisenssien haltijoiden asiavaltuusasema, mutta jäsenmaiden käytännöt eriävät monelta osin esimerkiksi sen suhteen, onko tällaisen lisenssinhaltijan asiavaltuus aidosti itsenäinen tai onko lisenssinantaja haastettava mukaan oikeudenkäyntiin. Sen sijaan semi- tai ei-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden osalta asiavaltuuskäytännöt ovat vieläkin kirjavammat, sillä suuressa osassa jäsenmaista näiden lisenssinhaltijoiden itsenäistä asiavaltuutta ei näytä tunnustettavan lainkaan (osassa jäsenmaista tämä on eksplisiittisesti lausuttu lainsäädännössä tai esitöissä), kun taas osassa jäsenmaista ei-eksklusiivisten lisenssien haltijoita koskeva asiavaltuusasema rakentuu lainsäädännössä erikseen säädettyjen edellytysten tai oikeuskäytännössä kehitettyjen periaatteiden varaan.[1140]

Kotimainen tekijänoikeudellinen tai siihen liittyvä prosessioikeudellinen tutkimus ei viime vuosikymmeninä juuri ole uhrannut aikaa eri lisenssitilanteiden asiavaltuustarkasteluille, vaikka tekijänoikeuslisensseihin liittyvät asiavaltuuskysymykset aika ajoin aktualisoituvat esimerkiksi markkinaoikeuden oikeuskäytännössä. Kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä meillä on muiden EU-jäsenmaiden tavoin tunnustettu eksklusiivisten lisenssien haltijoiden itsenäinen asiavaltuusasema tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa, vaikka kyseinen oikeusasema ei perustu kirjoitettuun lakiin. Tämä kanta on kuitenkin niin pitkään ollut vakiintunut, että tältä osin voidaan katsoa olevan kysymys eräänlaisesta käytäntöön (tapaoikeuteen) perustuvasta oikeusohjeesta.[1141] Suomessa ei-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden osalta taas ei ole vakiintuneesti tunnustettu lisenssinhaltijoiden asiavaltuusasemaa, vaan sekä oikeuskirjallisuudessa että oikeuskäytännössä (oikeuskirjallisuuteen nojautuen) on lähdetty siitä, että ei-eksklusiivinen lisenssi ei tuota itsenäistä asiavaltuusasemaa tällaisen lisenssin haltijalle. Ei-eksklusiivisten (ml. semi-eksklusiiviset lisenssit) lisenssien haltijoiden asianosaisaseman kieltäminen puuttuvan asiavaltuuden vuoksi vaikuttaa olevan *status quo*, jota ei ole sittemmin edes pyritty kyseenalaistamaan. Merkille pantavaa on, että ei-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden oikeusasemaa ei ole kotimaisessa tutkimuksessamme kuitenkaan tarkemmin analysoitu, eikä ole ylipäätään edes pyritty tekemään eroa sen suhteen, minkälaisesta eksklusiivisuusasteesta tietyssä lisenssissä *de facto* on kysymys.

Kun pohditaan ei-eksklusiivisen lisenssin haltijan oikeusasemaa ja asiavaltuutta, kysymys on pohjimmiltaan siitä, minkälaisille tahoille oikeusjärjestel-

---

[1140] Ks. esim. Quintais 2018, s. 83. Ks. laajemmin eri maiden asiavaltuusratkaisuista tekijänoikeudellisissa asioissa mm. Guibault – Hugenholtz 2002; Calame – Sterpi 2014; von Lewinski 2016; Sherrell 2018; Petillion 2019.

[1141] Ks. tapaoikeudesta mm. Neuvonen 2006, s. 411. Voidaan myös sanoa, että eksklusiivisten lisenssien haltijoiden asiavaltuusasema on vahvasti rakennettu sisään kansalliseen tekijänoikeusdoktriiniimme.

mässämme (sekä prosessuaaliset että tekijänoikeudelliset periaatteet ja normit huomioon ottaen) tunnustetaan oikeus tai ei tunnusteta oikeutta puuttua tekijänoikeuden loukkauksiin. Koska lainsäätäjä ei ole ratkaissut asiavaltuuden ja oikeussuojan tarpeen välistä yhteyttä ei-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden tilanteissa, kysymys ei nähdäkseni ole ratkaistavissa esimerkiksi pelkillä viittauksilla ”vakiintuneisiin käsityksiin”, vaan huomiota on kiinnitettävä lisenssinhaltijan oikeussuojan tarpeeseen, siis siihen, kenen voidaan tosiasiassa katsoa olevan oikeussuojan tarpeessa loukkaustilanteessa. On siten tarkasteltava yksityiskohtaisemmin sitä, voiko ei-eksklusiivisen lisenssin haltijan oikeusasema vakiintuneesta käsityksestä huolimatta olla joissakin tilanteissa sellainen, että tälle ei-eksklusiivisen lisenssin haltijalle on tunnustettava itsenäinen asiavaltuusasema puuttua tekijänoikeuden loukkauksiin. Vaikeuksia tässä tarkastelussa aiheutuu ennen kaikkea siitä, että oikeussuojan takaaminen ja asianosaispiirin rajaamispyrkimys saattavat olla ristiriidassa keskenään[1142]. Toisaalta on ajateltavissa, että käytäntö on ajan mittaan saattanut laajentaa sellaisten intressenttien piiriä, joille voitaisiin katsoa olevan perusteltua tunnustaa asianosaisasema. Ottaen erityisesti huomioon, että kehitys on enenevässä määrin johtanut siihen, että erilaiset käyttöoikeuspohjaiset lisenssiehdot ovat keskeinen tapa määritellä osapuolten välisiä oikeussuhteita perinteisen omistusoikeuden (kokonaisluovutuksen) sijaan, lisenssinhaltijaa koskevilla asiavaltuusratkaisuilla on nyt entistä enemmän merkitystä.

6.4.2 Eksklusiivinen lisenssi ja asiavaltuus

Oikeuskirjallisuudessa *Haarmann* ja *Sorvari* ovat nähdäkseni ehkä hieman liiankin yleisluonteisesti todenneet, että oikeus nostaa kanne taloudellisten oikeuksien loukkauksesta on sillä, jolle kyseessä oleva yksinoikeus kuuluu.[1143] Sanottu pitää pääosin paikkansa, kun tarkastellaan pelkästään kokonaisluovutuksen ja osittaisen kokonaisluovutuksen tilanteita[1144], mutta se on ehkä hieman harhaanjohtava silloin, kun tarkastelun kohteena ovat eksklusiivisen lisenssin haltijan ja lisenssin antajan oikeusasemat sekä heidän asiavaltuutensa kolmansien syyllistyessä tekijänoikeuden loukkauksiin. Luvussa 3.4.3 eksklusiivinen lisenssi (käyttöoikeus) määriteltiin osittaisluovutukseksi, joka sulkee myös oikeudenhaltijan itsensä sopimuksessa määritellyin tavoin kysymykses-

[1142] Ks. myös Vihervuori 1981, s. 141.
[1143] Ks. Haarmann 2005, s. 301; Sorvari 2007b, s. 399.
[1144] Tosin tältäkään osin sanottu ei pidä täysin paikkaansa, kuten on edellä havaittu luvun 6.2 yhteydessä. Oikeus saada asiassa hyväksyvä ratkaisu toki kuuluu sille, jolla on niiden taloudellisten yksinoikeusfunktioiden hallinta, joita loukataan, mutta muillakin tahoilla voi olla oikeus saada asiassa hyväksyvä ratkaisu.

sä olevan hyödyntämismuodon ulkopuolelle, eikä oikeudenhaltija näissä tilanteissa voi myöskään myöntää lisenssejä muille tahoille lisenssin voimassaolon aikana.[1145] Tuossa yhteydessä todettiin myös, että eksklusiivisen osittaisluovutuksen tilanteissa tullaan oikeusaseman laajuuden osalta varsin lähelle varsinaisen oikeudenhaltijan asemaa (taloudellisten oikeuksien osalta), minkä vuoksi eksklusiivisen lisenssin haltijan oikeusaseman osalta voidaan puhua *yksinoikeuteen rinnastettavasta oikeusasemasta*. Mikä vaikutus edellä lausutulla on lisenssinantajan oikeusasemaan? Menettääkö lisenssinantaja lisenssinluovutuksen seurauksena yksinoikeusasemansa siten, ettei hänellä ole enää oikeutta itsenäisesti puuttua kolmansien aiheuttamiin tekijänoikeuden loukkauksiin? Vaikka lisenssinhaltija saa eksklusiivisen osittaisluovutuksen tilanteessa yksinoikeuteen rinnastettavan aseman, on oikeudenhaltija kuitenkin yhä se taho, jolle tekijänoikeus jää substanssiltaan.[1146] Alkuperäisen tekijän osalta tuo substanssi koskee taloudellisten oikeuksien lisäksi luonnollisesti myös moraalisia oikeuksia. Puheena olevalla kokonaisasetelmalla on sikäli merkitystä, että voimme sen avulla paremmin hahmottaa, kenellä voidaan katsoa olevan riittävä intressi ja oikeussuojan tarve puuttua tekijänoikeuden loukkauksiin.

Aluksi on tarkasteltava eksklusiivisen lisenssin haltijan oikeutta puuttua sekä kolmansien että varsinaisen tekijänoikeuden haltijan aiheuttamiin tekijänoikeuden (taloudellisten yksinoikeuksien) loukkauksiin. Jo vuonna 1955, ennen nykyisen tekijänoikeuslain (1961) voimaantuloa, *Saxén* esitti väitöskirjassaan, että eksklusiivisen lisenssin haltijalla tulisi olla asiavaltuus puuttua sekä kolmansien että oikeudenhaltijan itsensä tekemiin tekijänoikeuden loukkauksiin.[1147] Näkemystään Saxén perusteli sillä, että usein juuri eksklusiivisen lisens-

---

[1145] Varsinaisessa lisenssisopimustekstissä ei läheskään aina käytetä ilmausta ”eksklusiivinen lisenssi”, vaan eksklusiivisuus voidaan ilmaista usealla tavalla, esim. toteamuksin ”tähän sopimukseen perustuva yksinoikeus” tai ”myönnetään tällä sopimuksella yksinomainen oikeus”. Tämä tarkoittaa useimmiten sitä, että pelkästään sopimuksen otsikoinnin tai sopimuksessa käytettyjen yksittäisen sanojen perusteella ei voida läheskään aina päätellä osittaisluovutuksen todellista laajuutta, vaan vasta sopimustulkinnalla ja osapuolten todellinen tahto selvittämällä voidaan saada selvitetyksi, voidaanko luovutusta *de facto* pitää täysin eksklusiivisena.

[1146] Toisin kuin kokonaisluovutus, osittaisluovutus ei tarkoita sitä, että kaikista tai joistakin taloudellisista yksinoikeusfunktioista luovutaan substanssiltaan.

[1147] Saxén 1955, s. 53. Saxén lienee ollut Suomessa ensimmäisiä niistä, jotka selvästi tekivät erottelun kokonaisluovutusten ja eksklusiivisten lisenssinluovutusten välillä. Sen sijaan *Kivimäen* kantaa ei voida nähdäkseni pitää yhtä selvänä, koska hänen esityksistään ei täysin yksiselitteisesti käy ilmi, sijoittaako hän eksklusiivisen lisenssinluovutuksen kokonaisluovutusten vai lisenssinluovutusten (osittaisluovutusten) kategoriaan. Kivimäen esityksiä on mahdollista tulkita siten, että hän puhuu lisenssinluovutuksista yksinomaan tarkoittaen ei-eksklusiivisia lisenssejä. Nähdäkseni epäselväksi jää esim. se, mitä hän tarkoittaa toteamalla ”Jos on myönnetty eksklusiivinen oikeus yksinoikeuteen (”yksinoikeus yksinoikeuteen”) [- -]”. Tulkitsen Kivimäen tuossa yhteydessä edelleen puhuvan kokonaisluovutuksista, mikä tarkoittaa sitä, että hän on mieltänyt nykyään eksklusiivisina lisenssinluovutuksina ymmärrettävät luovutukset ennemminkin kokonaisluovutuksina kuin osittaisluovutuksina. Ks. tältä osin Kivimäki 1948, s. 256–259; Kivimäki 1966, s. 112.

sin haltijalla on loukkaustilanteissa todellinen intressi (”ett verkligt intresse”) puuttua loukkauksiin. Hän jatkoi toteamalla, että on vaikea ymmärtää, miksi oikeutensa eksklusiiviseen lisenssiin perustavan tahon tulisi olla huonommassa asemassa kuin sellaisen tahon, joka on saanut oikeutensa kokonaisluovutuksen perusteella.[1148] Saxénin jälkeen kotimaisessa tekijänoikeuskirjallisuudessa on säännönmukaisesti tunnustettu eksklusiivisen lisenssin haltijan itsenäinen asiavaltuusasema tekijänoikeuden loukkaustilanteissa.[1149] Myös oikeuskäytännössä on vahvistettu tällaisen lisenssinhaltijan itsenäinen asiavaltuusasema.[1150] Oikeuskirjallisuuden ja -käytännön perusteella vaikuttaa selvältä, että eksklusiivisen lisenssin haltijalle on tunnustettava itsenäinen asiavaltuusasema tekijänoikeuden loukkaustapauksissa. Koska aikaisemmin ei kuitenkaan ole pohdittu tarkemmin sitä, mihin oikeusasema *de facto* perustuu, on tästä seuraavassa lausuttava vielä erikseen.

Eksklusiivisen lisenssin haltijan itsenäisen asiavaltuusaseman voidaan katsoa perustuvan jo pelkästään siihen, että hänellä on korostunut varallisuuspitoinen intressi ja peruste[1151] olla asianosaisena lisensoitua tekijänoikeutta koskevassa loukkausasiassa. Eksklusiivisen lisenssin haltija nauttii täyttä eksklusiivisuutta sopimuksessa määritellystä yksinoikeuden hyödyntämismahdollisuudesta, ja hän on siten ainoa, jolla on tosiasiassa oikeus käyttää ja hyödyntää sopimuksessa määriteltyä tekijänoikeutta.[1152] Näin ollen kaikki tekijänoikeuden loukkaukset, jotka lukeutuvat lisenssin kohteena olevan tekijänoikeuden alaan, koskettavat ensi sijassa lisenssinhaltijaa ja vaikuttavat negatiivisesti juuri hänen oikeusasemaansa.[1153] Tällöin selvänä voidaan pitää, että sellaisella taholla, jolla on ”yksinomainen käyttöoikeus yksinoikeuteen”, on oltava oikeus myös itsenäisesti ja yksin puuttua niihin tekoihin, jotka loukkaavat hänellä olevaa oikeusasemaa. Eksklusiivisen lisenssin haltijan oikeussuojan tarve on siis perusteltavissa sillä, että hän tarvitsee itsenäisen asiavaltuuden eksklusiivisen käyttöoikeutensa turvaksi. Siitä huolimatta, että tekijänoikeuslainsäädännössämme ei ole säännöstasolla eikä edes esitöiden tasolla ratkaistu eksklusiivisen lisenssin haltijan oikeussuojan tarpeen ja asiavaltuuden välistä yhteyttä, voidaan todeta, että käytännön (tapaoikeuden) tasolla tuo yhteys on kuitenkin ratkaistu (ts. eksklusiivisen lisenssin haltijalla on katsottu olevan riittävä oikeussuojan tarve puut-

[1148] Saxén 1955, s. 53.
[1149] Ks. esim. Castrén 1979, s. 243–244; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 338 ja 624.
[1150] Ks. esim. HHO 7.5.1996, S 93/1846; MAO 880/14; MAO 540/19.
[1151] Eksklusiivisen lisenssin haltijalla voidaan sanoa olevan ”yksinomainen käyttöoikeus yksinoikeuteen” tai ”yksinoikeus yksinoikeuteen”.
[1152] Eksklusiivisen lisenssin tilanteissa oikeudenhaltija on sitoutunut itse olemaan käyttämättä lisenssin kohteena olevaa oikeutensa osaa hyväksensä. Toki oikeudenhaltijalla on edelleen oikeus mm. myydä tai lahjoittaa tekijänoikeus substanssiltaan, mutta oikeudenhaltija ei siis voi esim. kilpailla lisenssinhaltijan kanssa tai itse hyödyntää lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta omassa liiketoiminnassaan.
[1153] Ks. mm. de Werra 2017, s. 204.

tua kolmansien aiheuttamiin tekijänoikeuden loukkauksiin).[1154] Edellä esitetty on yleisellä tasolla omiaan korostamaan sitä seikkaa, että kun määritellään, kenellä on jutussa riittävä oikeudellinen intressi ja tätä kautta asiavaltuus, oikeudellisen intressin rinnastaminen yksinomaan ”omistajuuteen” (tekijänoikeuden substanssin haltijaan) on tekijänoikeudessa liian kapea-alaista ja jopa harhaanjohtavaa. Ennen kuin siirrymme yksityiskohtaisemmin tarkastelemaan eksklusiivisen lisenssin antajan (oikeudenhaltijan) oikeusasemaa loukkaustilanteissa, on lyhyesti tarkasteltava, mitä käyttöoikeuden luovutus itse asiassa tarkoittaa määräämisoikeuden kannalta.

Tekijän määräämisoikeuden[1155] sisältöä ja laajuutta on hyvin vaikea esittää tyhjentävästi.[1156] Tekijänoikeuden haltijan taloudellisen määräämisoikeuden ai-

---

[1154] Tavanomaisoikeutta (maantapa) kirjoittamattomana noudatettavan säännön mielessä voinee nykyään syntyä (kirjoitetun lain aukkoihin) lähinnä vain vakiintuneen tuomioistuinkäytännön kautta (ks. Aarnio 1989, s. 225). Tietyn käytännön vakiintuminen johtaa nykyisin entistä useammin myös käytännön kodifiointiin itse lakitekstiin, jolloin tavanomaisoikeuden piiri jää varsin suppeaksi (ks. esim. Kärkkäinen 2004, s. 26). Näin ei ole kuitenkaan tapahtunut eksklusiivisen lisenssin haltijan itsenäisen asiavaltuusaseman osalta, vaan hänen osaltaan oikeustila on perustunut maantapaan. Tavanomainen oikeus, jonka rooli on säädännäistä oikeutta ja prejudikaattiperusteista oikeutta täydentävä, tarkoittaa tietyllä oikeudenalalla vakiintunutta käytäntöä tai tapaa. Riittävän oikeudenalakohtaisen yleisyyden ja vakiintuneisuuden saavutettuaan yhteisölliset käytännöt voivat saada tavanomaisen oikeuden aseman, joka tuomarin tai muun lainsoveltajan tulee ottaa oikeudellisessa päätöksenteossa oikeuslähteenä huomioon (ks. Siltala 2003, s. 272–274). Tältä osin voidaan katsoa, että tekijänoikeuden alalla kysymyksessä on eräänlainen yhteisöllinen käytäntö, jota on Suomessa noudatettu jo pitkään. Siltala (2003, s. 361) toteaa, että tavanomainen oikeus on määritelmällisesti sidoksissa oikeudenalalla yleisesti ja vakiintuneesti noudatettuun yhteisölliseen käytäntöön, minkä vuoksi myös oikeudellisen tulkinnan kriteerit ovat johdettavissa sanotusta yhteisöllisestä käytännöstä.

[1155] Kuriositeettina mainittakoon, että tanskalaisessa oikeuskirjallisuudessa on määräämisoikeudesta käytetty myös nimitystä dispositiosubjektiviteetti (Blomqvist 1987, s. 82–83 ja 242). *Blomqvist* on eritellyt luovutuksensaajan oikeusasemaa jakamalla tekijän taloudellisen subjektiivisen oikeusaseman kolmeen osaan: intressisubjektiviteetti (interessesubjektivitet), dispositiosubjektiviteetti (dispositionssubjektivitet) ja asianosais-/asiavaltuussubjektiviteetti (påtalesubjektivitet). Tekijän dispositiosubjektiviteetilla hän tarkoittaa tekijän oikeutta määrätä teoksesta ja tekijän oikeutta luovuttaa tämä määräysvalta toiselle (ks. myös Salokannel 1990, s. 38–39). En tässä esityksessä ota tarkemmin kantaa Blomqvistin esittämään jaotteluun, koska katson, toisin kuin Blomqvist, että erityisesti hänen esittämänsä intressisubjektiviteetti ja asianosais-/asiavaltuussubjektiviteetti ovat aksessorisia luovutettavan (yksin)oikeuden kohteen kanssa, eikä niitä siten voida luovuttaa sellaisinaan, erillään yksinoikeudesta, ellei lainsäädäntö tällaista nimenomaisesti erikseen mahdollista. Myöskään dispositiosubjektiviteettia ei käsitykseni mukaan ole mahdollista luovuttaa ilman yksinoikeuksien riittävän laajaa luovutusta (aksessorisuus), mutta toisaalta katson, että vaikka yksinoikeus tai yksinoikeuksia luovutetaan eksklusiivisesti, on mahdollista olla luovuttamatta dispositiosubjektiviteettia kaikilta osin tai rajoituksia siihen tehden (ja tällaiset rajoitukset voivat saada osakseen siviilioikeudellista sitovuutta).

[1156] Myös *Kivistö* toteaa, että tekijän määräämisoikeuden kohde on pohjimmiltaan aineeton ilmiö tai olio, jota ei ole mahdollista tyhjentävästi kuvata (Kivistö 2016, s. 297). Vrt. esineoikeudessa *Zittingin* (1951, s. 7–8) esittämä jaottelu omistajan faktiseen ja oikeudelliseen määräysvaltaan. Faktisella määräysvallalla tarkoitetaan oikeutta käyttää esinettä eri tavoin tosiasiallisesti, kun taas oikeudellisella määräysvallalla tarkoitetaan omistajan oikeutta määrätä esineestä esim. luovutusoikeustoimin, vaikkapa myymällä tai lahjoittamalla. Faktista ja oikeudellista määräysvaltaa ei

neellisessa ulottuvuudessa on pohjimmiltaan kyse siitä, mistä hänellä on oikeus määrätä ja miten hän voi tätä oikeuttaan hyödyntää.[1157] Määräämisoikeus rakentuu TekijäL 2 §:n ([- -] tekijänoikeus tuottaa yksinomaisen oikeuden määrätä [- -]) pohjalta, joten sen komponentteja ovat teoskappaleiden valmistaminen (reprodusointi) sekä yleisön saataville saattaminen.[1158] Tekijänoikeuden haltijan *yksinomaista* määräämisoikeutta rajoittavat ensi kädessä TekijäL 2 luvun rajoitussäännökset[1159], mutta tekijä voi myös oman harkintansa mukaan, esimerkiksi lisenssisopimuksin, luopua taloudellisten oikeuksien yksinomaisesta määräämisoikeudestaan joko kokonaan tai osittain jonkun toisen, useimmiten lisenssinhaltijan, hyväksi.[1160] Lähtökohtana on kuitenkin pidettävä sitä, että tekijänoikeuden haltijalla on yksinomainen määräämisoikeus tekijänoikeuden hyväksikäytöstä, ja tähän oikeuteen lukeutuvat muun muassa oikeudenhaltijan oikeus itse käyttää teokseen liittyviä tekijänoikeuksia haluamallaan tavalla sekä oikeus (kokonaan tai osittain) luovuttaa teokseen liittyviä taloudellisia oikeuksia (positiivinen funktio). Toisena lähtökohtana on, että taloudellisten oikeuksien oikeudenhaltijalla on yksinomainen määräämisoikeus siitä, kuka hänelle kuuluvaa tekijänoikeutta saa hyödyntää ja käyttää (negatiivinen funktio)[1161], ja tähän oikeuteen taas liittyy keskeisesti tekijän mahdollisuus ryhtyä oikeudellisiin toimiin oikeusasemaansa suojellakseen.[1162]

Kun keskustelun kohteena ovat käyttöoikeudet eli lisenssinluovutukset, tarkastelun keskiössä määräämisoikeuden kannalta on yhtäältä se, missä laajuudessa ja suhteessa lisenssinantaja luopuu tuosta yksinomaisesta määräämisoikeudestaan (vai luopuuko lainkaan), ja toisaalta se, missä laajuudessa ja suhteessa lisenssinsaajan voidaan katsoa saavan itselleen teoksen tekijänoikeuksiin liittyvää määräämisoikeutta (vai saako hän sitä lainkaan). Lähtökohtaisesti voidaan sanoa, että käyttöoikeuden eksklusiivisuusaste määrittelee keskeisesti määräämisoikeuden vahvuutta ja jakautumista lisenssinantajan ja lisenssinsaajan välillä. Keskeistä on tässä yhteydessä ymmärtää se, mitä käyttöoikeuden luovutus pitää tai voi pitää sisällään. Käyttöoikeuden luovutus ei

---

kuitenkaan täsmällisesti ottaen pidä rinnastaa toisiinsa, sillä kyse on eri tasojen ilmiöistä. Omistusoikeuden sisältöön on perusteltua lukea ainoastaan omistajalla oleva faktinen määräysvalta; se muodostaa omistusoikeuden ytimen. Tästä oikeudesta omistajalla on sitten valta määrätä mm. siirtämällä se toiselle (nyt on kysymys oikeudellisesta määräysvallasta). Ks. myös Kaisto – Lohi 2013, s. 55.

[1157] Kivistö 2016, s. 16.

[1158] Ks. Haarmann 2005, s. 336; Kivistö 2016, s. 297.

[1159] Myös edellä todetun tavoin yhteisteoksen tekijän määräämisoikeutta rajoittaa suurissa määrin muiden yhteistekijöiden määräämisoikeus (ainakin sopimuksettomassa tilassa).

[1160] Määräämisoikeutta ei ole siten sidottu tai kytketty omistusoikeuteen (tekijänoikeuden substanssin omistukseen).

[1161] Tässä ei nyt tarkoiteta sellaisia toimia, joihin kolmas saa ryhtyä esim. rajoitussäännösten nojalla.

[1162] Ks. positiivisesta ja negatiivisesta funktiosta myös luku 3.4.1.

luonnollisestikaan tarkoita ainoastaan sellaisia lisenssinluovutuksia, joissa lisenssinsaajalle annetaan ”vain pelkkä oikeus käyttää teosta”[1163], vaan käyttöoikeuden luovutukseen voi sisältyä myös määräämisoikeuden luovutus, jonka nojalla lisenssinsaaja voi, lisenssin eksklusiivisuusasteesta riippuen, myös itse määrätä (joko yksin, lisenssinantajan tai toisen lisenssinhaltijan rinnalla) lisenssin kohteena olevan teoksen tekijänoikeuksien käyttämisestä ja hyödyntämisestä suhteessa kolmansiin tai jopa suhteessa lisenssinantajaan sekä puuttua kolmansien aiheuttamiin tekijänoikeuden loukkauksiin. Tällöin kysymys on määräämisoikeuden kannalta oikeastaan siitä, että lisenssinhaltija saa itselleen eräänlaiset rajoitetut oikeudet käyttää yksinoikeuden haltijalle kuuluvia funktioita (positiivista ja negatiivista funktiota).

Tarkennukseksi vielä todettakoon, että määräämisoikeus ja sen laajuus siis kytkeytyvät siihen, kuinka vahva lisenssi myönnetään (ts. lisenssisopimukseen otetut ehdot määrittävät viime kädessä määräämisoikeuden käyttöä ja sen rajoja). On huomattava, että määräämisoikeutta ei voida kuitenkaan luovuttaa irrallaan yksinoikeusfunktioista (aksessorisuus), ellei lainsäädäntö tätä erikseen mahdollista. Jos esimerkiksi lisenssisopimuksella luovutetaan yksinoikeusfunktio A, niin pelkkää erillistä määräämisoikeutta ei samassa yhteydessä voida sellaisenaan luovuttaa esimerkiksi yksinoikeusfunktio B:n osalta, ellei samalla tosiasiassa luovuteta itse yksinoikeusfunktio B:tä riittävän eksklusiivisesti. Yksinoikeusfunktio B:hen liittyvä määräämisoikeus ei siis ole irrallinen kyseisestä yksinoikeusfunktiosta ja sellaisenaan luovutettavissa. Sen sijaan, jos yksinoikeusfunktio A luovutetaan esimerkiksi eksklusiivisesti, niin sen mukana siirtyvään määräämisoikeuteen voidaan kuitenkin tehdä erilaisilla sopimusehdoilla joiltain osin rajoituksia. Ajatellaan esimerkkinä tilannetta, jossa luovutetaan täysin eksklusiivinen lisenssi valmistaa kappaleita teoksesta. Tällöin määräämisoikeutta siirtyy lisenssinsaajalle tältä osin lähtökohtaisesti sekä positiivisen että negatiivisen funktion osalta, mutta jos sopimukseen on otettu esimerkiksi ehto, että lisenssinsaaja ei saa ilman oikeudenhaltijan lupaa puuttua kolmansien loukkauksiin (ehdolla on pyritty rajoittamaan lisenssinsaajan negatiivisen funktion käyttöä), ei määräämisoikeutta ole haluttu kaikilta osin luovuttaa negatiivisen funktion osalta (vaikka siis itse yksinoikeusfunktio A olisi muutoin luovutettu eksklusiivisesti). Yhteenvetona voidaan todeta, että määräämisoikeus tarvitsee aina taustalleen riittävän vahvan oikeudenluovutuksen, mutta näennäisestikään vahva oikeudenluovutus ei aina sellaisenaan tarkoi-

[1163] Tällaisissa tilanteissa voidaan katsoa, että lisenssinluovutukseen ei sisälly mitään määräämisoikeuden luovutusta käyttöoikeuden yhteydessä. Lisenssinsaaja ei voi saamansa käyttöluvan perusteella määrätä kolmansien toimintaa ja käyttöä teoksen suhteen eikä puuttua siihen. Vaikka lisenssinsaajalla on käyttölupansa turvin ns. pääsy teokseen, hän ei voi itse hyödyntää tekijänoikeuteen liittyvää positiivista tai negatiivista funktiota.

ta, että määräämisoikeus olisi kaikilta osin luovutuksensaajan käytettävissä.[1164]

Kotimaisessa tekijänoikeuskirjallisuudessa ei ole kovinkaan selvästi otettu kantaa siihen, onko eksklusiivisen lisenssin haltijan ohella lisenssinantajalla (tekijänoikeuden haltijalla) lisenssin voimassaoloaikana itsenäinen asiavaltuus puuttua kolmansien aiheuttamiin tekijänoikeuden loukkauksiin.[1165] Määräämisoikeuden kannalta tarkasteltuna kysymyshän on siitä, että eksklusiivisen lisenssin antaja lisenssin voimassaoloaikana osittain (voidaan jopa sanoa, että pääosin) luopuu yksinoikeuden tuottamasta positiivisesta ja negatiivisesta funktiosta. Positiivisen funktion näkökulmasta kyse on erityisesti siitä, että lisenssinantaja luopuu oikeudestaan myöntää vastaavia osittaisluovutuksia lisenssin kohdetta koskien sekä oikeudestaan itse käyttää ja hyödyntää lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta. Tarkennukseksi on todettava, että lisenssinantaja ei tällöin kuitenkaan luovu määräämisoikeudestaan esimerkiksi kokonaisluovutusta koskien, eli hän voi edelleen esimerkiksi myydä tai lahjoittaa lisenssin kohteena olevan tekijänoikeuden haluamallaan tavalla.[1166] Negatiivisen funktion näkökulmasta taas on selvää ainakin se, että lisenssinantaja luopuu yksinomaisesta kielto-oikeudestaan suhteessa lisenssinsaajaan. Mikäli eksklusiiviseen lisenssiin on otettu ehto alilisensoinnin sallittavuudesta (edelleenluovutusoikeus), voidaan sanoa, että lisenssinantaja on luopunut kielto-oikeudestaan myös suhteessa niihin, jotka johtavat oikeutensa eksklusiivisen lisenssin nojalla myönnetyistä alilisenssistä. Sen sijaan, kun otetaan huomioon lisenssinhaltijan itsenäinen asiavaltuus ja hänelle tuleva määräämisoikeus (erityisesti hänelle tuleva kielto-oikeus suhteessa kolmansiin ja lisenssinantajaan), on kysyttävä, onko lisenssinantajalla enää oikeussuojan tarvetta ja siten riittävää intressiä puuttua kolmansien aiheuttamiin tekijänoikeuden loukkauksiin.

Tekijänoikeuden haltijan (eksklusiivisen lisenssin antajan) oikeussuojan tarvetta voidaan perustella eri tavoin, mutta lyhyesti voidaan todeta, että tekijänoikeuden haltijalla on lähtökohtaisesti (ainakin sopimuksettomassa tilassa) katsottava aina olevan oikeus puuttua toimiin, joilla kolmannet loukkaavat

---

[1164] Vaikka itse yksinoikeuden luovutus lähtökohtaisesti mahdollistaisi määräämisoikeuden käytön kaikilta osin, niin määräämisoikeuden eri funktioita on saatettu sopimuksin rajoittaa siten, että määräämisoikeus ei kaikilta osin tosiasiassa ole luovutuksensaajan käytettävissä.

[1165] Kysymys on hieman erilainen riippuen siitä, onko lisenssinantaja alkuperäinen tekijä vai sellainen oikeudenhaltija, joka johtaa oikeutensa aiemmasta kokonaisluovutuksesta tai osittaisesta kokonaisluovutuksesta. Alkuperäisellä tekijällä on aina oikeus puuttua niihin loukkauksiin, jotka koskettavat hänen moraalisia oikeuksiaan. Tässä tapahtuva tarkastelu koskee kuitenkin ensisijaisesti taloudellisten oikeuksien loukkaustilanteita.

[1166] Toki on mahdollista, että lisenssinantaja ja lisenssinsaaja ovat keskenään sopineet, ettei lisenssinantaja myy tai lahjoita lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta lisenssin voimassaoloaikana, mutta tämän tyyppinen sopimusehto lienee harvinainen, eikä se ole sitova *ultra partes*. Lisenssinantaja voi meneteltyään sopimusehdon vastaisesti joutua mahdollisesti vahingonkorvausvelvolliseksi sopimusrikkomuksen vuoksi, mutta kokonaisluovutusta tällainen ehto ei sellaisenaan tee pätemättömäksi suhteessa kokonaisluovutuksen saajaan.

lisenssin kohteena oleva tekijänoikeutta. Aluksi voidaan viitata siihen tosiasiaan, että oikeudenhaltija on eksklusiivisen lisenssin tilanteissakin yhä se taho, jolla on taloudellisten oikeuksien substanssi (”omistajuus”), eikä hän lisenssinluovutuksen seurauksena siis menetä tekijänoikeuttaan.[1167] Jos kolmas loukkaa lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta, loukkaus kohdistuu lisenssinsaajan eksklusiivisen oikeuden lisäksi myös lisenssinantajan hallitseman tekijänoikeuden substanssiin ja erityisesti sen arvoon, tätä vähentäen. Jos lisenssinsaaja siis ei puutu loukkauksiin, loukkaukset vähentävät tekijänoikeudella suojatun kohteen arvoa ja mahdollisesti myös kohteen legitimiteettiä, ja näillä seikoilla voi edelleen olla merkitystä, kun oikeudenhaltija esimerkiksi myöhemmin myy tai uudelleen lisensioi kyseistä tekijänoikeutta.[1168] Ei olisi myöskään perusteltua oikeudenhaltijan oikeussuojan kannalta, että hänen tekijänoikeutensa kohtalo jää riippuvaiseksi pelkästään siitä, mitä lisenssinhaltija osaa tai haluaa tehdä kolmansien aiheuttamien tekijänoikeuden loukkausten torjumiseksi. Edellä esitetyn perusteella voidaan sanoa, että kolmansien aiheuttamat loukkaukset kohdistuvat edelleen suoraan siihen tekijänoikeuden substanssiin, joka eksklusiivisen lisenssin tilanteissa yhä tosiasiallisesti kuuluu oikeudenhaltijalle, ja tällöin on katsottava, että lisenssinantajalla on oikeussuojan tarve ja siten itsenäinen asiavaltuusasema puuttua tekijänoikeuden loukkauksiin.[1169] *Rosén* on perustellut oikeudenhaltijan asiavaltuutta lisäksi edelleenluovutuskiellolla[1170] sekä

[1167] Toisin kuin kokonaisluovutus, osittaisluovutus ei tarkoita sitä, että koko tekijänoikeudesta tai esim. sen jostakin taloudellisesta komponentista luovutaan substanssiltaan. Ks. samansuuntaisesti patenttien osalta esim. Fischer 1961, s. 178.

[1168] Yksinoikeuden taloudellinen arvo perustuu olennaisesti oikeuteen yksinoikeuden haltijan intressissä estää mahdolliset loukkaukset yksinoikeuden säilyttämiseen oikeudenhaltijalla (ks. Castrén 2015, s. 199). Ks. myös Rosén 2006, s. 313–314; Mittal 2011, s. 135. Rosén toteaa, että ”[- -] *när rätten återkommer till upphovsmannen är den mindre värd än den borde vara, nämligen som en följd av intrånget*”, ja Mittal toteaa, että ”*If infringement of the licensed property is not checked, the licensor loses his property, as it becomes less valuable.*”

[1169] Voidaan myös ajatella, että eksklusiivisen lisenssin nojalla tekijä luopuu nimenomaisesti yksinoikeuden hyödyntämismahdollisuudesta ja kielto-oikeudestaan vain lisenssinsaajaa kohtaan, ei kolmansien aiheuttamia loukkauksia kohtaan, vaikka määräämisoikeus pääasiassa siirtyykin lisenssinsaajalle.

[1170] Oikeudenhaltijalla on oikeus valita, kuka hänen tekijänoikeuttaan käyttää ja hänen teostaan saattaa yleisön saataviin. Lisenssinantotilanteissa hän on päättänyt, että lisenssinhaltija saa eksklusiivisesti toimia lisenssin kohteena olevan tekijänoikeuden osalta. Tällöin lisenssinantajan hallussa mahdollisesti yhä olevasta edelleenluovutusoikeudesta johtuen lisenssinsaaja ei saa esim. edelleen luovuttaa po. lisenssiä toiselle tai myöntää alilisenssejä. Siitä huolimatta, että lisenssiosapuolten välillä on sovittu, että edelleenluovutuskielto ei ole voimassa, voidaan lisenssinantajan katsoa uskoneen esim. alilisenssien myöntämisen juuri lisenssinsaajan tehtäväksi. Tällöin sellaisen kolmannen, jolla ei ole esim. alilisenssiä ja joka loukkaa tekijänoikeutta, voidaan katsoa loukkaavan myös tekijän suojaksi säädettyä edelleenluovutusoikeutta, koska tällaisen kolmannen toiminta ei perustu mihinkään lupaan (ks. Rosén 2006, s. 314). Tässä esityksessä ei yksityiskohtaisemmin tarkastella niitä tilanteita, joissa on kysymys sallitusta alilisensoinnista. Esim. jos eksklusiivisen lisenssin haltijalla on edelleenluovutusoikeus ja hän myöntää omaan lisenssiinsä yksinomaisen alilisenssin, niin tällaisen yksinomaisen alilisenssin haltijalla on tietys-

alkuperäisen tekijän tapauksessa alkuperäisen tekijän moraalisilla oikeuksilla. Vielä yhtenä argumenttina oikeudenhaltijan itsenäisen asiavaltuusaseman puolesta voidaan esittää se näkökohta, että kolmannen aiheuttamalla loukkauksella voi olla myös vaikutusta tuleviin lisenssimaksuihin, jotka lisenssinsaajan tulee maksaa lisenssinantajalle.[1171]

Yhteenvetona voidaan todeta, että sekä oikeudenhaltijalla että lisenssinhaltijalla on eksklusiivisen lisenssin kohteena olevan tekijänoikeuden loukkaustilanteissa itsenäinen asiavaltuus puuttua kolmansien aiheuttamiin loukkauksiin. Heillä voi olla yhtäläinen intressi puuttua kolmansien aiheuttamiin loukkauksiin, vaikka puuttumisen syyt voivatkin olla erilaisia. Molemmilla on määräämisoikeus tekijänoikeuden suhteen, vaikka tuo määräämisoikeus ei välttämättä olekaan yhtä laaja tai yhtenevä. Lisenssinantajan asiavaltuuden suhteen on mainittava, että lisenssin kohteen osalta lisenssinantajalla ei tietystikään ole asiavaltuutta suhteessa lisenssinsaajaan, sillä lisenssinantaja on sopimuksessa lähemmin sovitussa rajoitetussa suhteessa nimenomaan luopunut hänelle tavallisesti lain mukaan määräytyvästä kielto-oikeudesta lisenssinsaajaa kohtaan. Sen sijaan lisenssinhaltijalla on itsenäinen asiavaltuus myös lisenssinantajaa kohtaan, jos lisenssinantaja (oikeudenhaltija) ryhtyy sellaisiin toimiin, joilla hän loukkaa sopimuksen kohteena olevaa tekijänoikeutta.[1172] Kumpikin osapuoli voi aloittaa itsenäisesti toimenpiteet kolmannen loukkausta koskevassa asiassa, eikä lisenssisopimusosapuolten välillä vallitse välttämätöntä prosessinyhteyttä[1173] vaan erityinen prosessinyhteys. Lisäksi muutenkaan ei ole löydettä-

---

ti myös itsenäinen asiavaltuusasema tekijänoikeuden loukkaustilanteissa.

[1171] Jos lisenssinantajalle maksetaan korvausta (lisenssimaksut) esim. lisenssinsaajan menestyksen perusteella (myyntimäärät, saatu voitto jne.), heikentävät kolmansien aiheuttamat loukkaukset oletettavasti myös lisenssinsaajalle tulevien maksujen suuruutta. Maksuperusteet lisenssinsaajan ja lisenssinantajan välillä on voitu sopia hyvinkin eri tavoilla (esim. kertakorvaus, kertaluonteinen rojalti, juokseva rojalti, näiden erilaisilla yhdistelmillä tai muilla kriteereillä), jolloin kolmansien aiheuttamat loukkaukset saattavat vaikuttaa eri tavoin maksuperusteeseen ja siten lisenssinantajan saamiin korvauksiin. Ks. myös Mohr Mersing (1979, s. 163), joka toteaa, että ”*For det første indebærer royaltysystemet, hvorefter forfatterens vederlag er bestemt af salget, et vidtgående økonomisk interessefællesskab mellem forlag og forfatter. Hver solgt bog giver et bidrag til begge og enhver mistet omsætning, f.eks. som følge af ulovligt eftertryk, rammer dem begge.*”

[1172] Tämä johtuu siitä, että lisenssinhaltija on saanut ulkopuoliset, tekijä mukaanluettuna, pois sulkevan oikeuden määrätä (määräämisoikeuden) teoksen käytöstä ja hyödyntämisestä.

[1173] Ks. tältä osin esim. Svea HovR 28.6.2019, PMT 3854/18. Po. tekijänoikeudellisessa loukkaustapauksessa vastapuoli vetosi eksklusiivisen lisenssin haltijan puuttuvaan asiavaltuuteen sillä perusteella, että lisenssisopimuksessa oli maininta, että lisenssinantajat ovat velvollisia avustamaan lisenssinsaajaa loukkausasioita koskevissa tuomioistuinkäsittelyissä. Svean hovioikeuden yhteydessä toimiva Patentti- ja markkinaylituomioistuin (Patent- och marknadsöverdomstolen) tulkitsi, että po. vetoaminen tarkoitti väitettä välttämättömästä prosessinyhteydestä lisenssinsaajan ja lisenssinantajan välillä. Patentti- ja markkinaylituomioistuin totesi aluksi, että po. lisenssisopimuksen ehdolla säädeltiin vain osapuolten keskinäisistä velvoitteista. Edelleen Patentti- ja markkinaylituomioistuimen mukaan po. ehtoa ei voida tulkita siten, että se perustaisi välttämättömän prosessinyhteyden lisenssisopimusosapuolten välille niissä tilanteissa, joissa toinen osa-

vissä mitään perustetta sille, että toisen aloittaessa yksinään toimenpiteet loukkausta koskevassa asiassa tuomioistuimella olisi velvollisuutta haastaa toinen lisenssisopimusosapuoli kuultavaksi asiassa.[1174] Koska sekä oikeudenhaltijalla että lisenssinhaltijalla on sopimuksettomassa tilassa aidosti itsenäinen asiavaltuusasema loukkaustilanteissa, niin esimerkiksi kummankaan suostumus tai ilmoitus asiavaltuuden käyttämisestä ei ole prosessinedellytyksenä toisen ajaman asian tutkimiselle. Myöskään kummankaan asiavaltuus ei ole ensisijainen tai toissijainen suhteessa toisen asiavaltuuteen, vaan asiavaltuudet ovat rinnakkaisia. Lopuksi vielä todettakoon, että molemmilla on katsottava oleva väliintulointressi (yksinoikeuteen rinnastettava asema ja oikeudenhaltijuus) toisen aloittamaan loukkausoikeudenkäyntiin, ja molempien väliintuloasemaa on pidettävä epäitsenäisenä.[1175]

6.4.3 Semi- ja ei-eksklusiivinen lisenssi ja asiavaltuus

Suomessa ei ole pyritty tekemään eroa erivahvuisten ei-eksklusiivisten lisenssien suhteen tai muutenkaan jaottelemaan ei-eksklusiivisia lisenssejä eri ryhmiin, kuten semi-eksklusiivisiin ja ei-eksklusiivisiin, vaan kaikki lisenssit, joissa ei ole kysymys absoluuttisesta eksklusiivisuudesta (yksinomainen lisenssi), on luettu kuuluviksi ei-eksklusiivisten lisenssien kategoriaan. Kotimaisen oikeuskirjallisuuden perusteella on jokseenkin vakiintuneesti katsottu, että ei-eksklusiivisen lisenssin (yksinkertainen lisenssi tai käyttölupa) haltijalla ei ole asiavaltuusasemaa kolmansien loukatessa lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta. *Haarmannin* mukaan yksinkertaisella käyttöluvalla tekijä antaa luovutuksensaajalle vain oikeuden käyttää teosta hyväkseen sopimuksen osoittamalla tavalla. Tällaisen käyttöluvan perusteella tekijä ei menetä omaa kysymyksessä olevaa oikeuttaan. Hän voi käyttää sitä luovutuksensaajan rinnalla

---

puoli nostaa tekijänoikeudellisen loukkauskanteen. Lopuksi ylituomioistuin totesi, että eksklusiivisen lisenssin haltija oli siten oikeutettu yksin ajamaan tekijänoikeudellista loukkauskannetta. Ratkaisun perusteella on tehtävissä muun ohella se johtopäätös, että koska välttämätöntä prosessinyhteyttä ei katsottu olevan olemassa edes erillisestä sopimusehdosta huolimatta, ei myöskään sopimuksettomassa tilassa tällaista prosessinyhteyttä ole, sillä jos näin olisi, niin tällöinhän Patentti- ja markkinaylituomioistuimen olisi tullut viran puolesta ottaa huomioon po. prosessinyhteys.

[1174] Ks. esim. HHO 7.5.1996, S 93/1846. Hovioikeus totesi, että A:lla, joka oli eksklusiivisen lisenssin (yksinomaisen käyttöoikeuden) haltija, oli käyttöoikeutensa turvatakseen oikeus omissa nimissään ajaa kannetta tekijänoikeuden loukkaajaa vastaan ja että asiassa ei ollut kysymys konkurssiin asetetun mainostoimiston, joka oli varsinainen tekijänoikeuden haltija, oikeudesta, minkä vuoksi mainostoimiston kuuleminen asiassa ei ollut tarpeen. Kuten on jo edellä muissa yhteyksissä havaittu, kanteen ajaminen suostumuksetta tai ilman muun sellaisen tahon kuulemista, jolla on asiassa niin ikään yhtäläinen intressi, ei ole vieras asia oikeusjärjestelmällemme.

[1175] Katson, että väliintulokysymyksiä tulee käsitellä nyt kysymyksessä olevissa loukkaustilanteissa samalla tavoin kuin TekijäL 6 §:n tilanteissa (ks. tältä osin edellä luku 5.4.2.2).

hyväkseen itse taikka myöntää teokseensa useita rinnakkaisia käyttöoikeuksia, eikä yksinkertaisen käyttöluvan saaneella ei ole kannevaltaa kolmansien loukatessa tekijänoikeutta.[1176] *Sorvarin* mukaan jos tekijä on luovuttanut kolmannelle rinnakkaisen käyttöoikeuden, tekijällä itselläänkin on edelleen samat oikeudet. Tämä tarkoittaa, että mahdollinen oikeudenloukkaus kohdistuu tekijällä oleviin oikeuksiin, ei lisenssinsaajan oikeuksiin. Näin ollen kannevaltakin kolmatta vastaan on tekijällä, ei käyttöluvan haltijalla.[1177] *Harengon et al*. mukaan ei-yksinomaisen lisenssin saajalla ei vakiintuneen käsityskannan mukaan ole asiavaltuutta suhteessa hänelle lisensioituun tekijänoikeuteen. Ei-yksinomaisen lisenssin saaja ei siis voi kohdistaa vaatimuksia suoraan oikeuden loukkaajaa kohtaan, vaan hänen oikeutensa on riippuvainen lisenssinantajan toimenpiteistä.[1178]

Tässä kohtaa voidaan tehdä lyhyt ekskursio teollisoikeuksien puolelle. Teollisoikeutta koskevissa loukkaustapauksissa tilanne ei ole samanlainen kuin tekijänoikeuden loukkauksissa, sillä esimerkiksi patenttia tai hyödyllisyysmallioikeutta koskevan ei-eksklusiivisen lisenssin haltija voi ryhtyä itsenäisesti toimiin loukkauksen johdosta. Oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain (100/2013) 4 luvun 19.1 §:n toisessa virkkeessä nimittäin todetaan, että ”*Jos käyttöluvan haltija aikoo nostaa kanteen 1 luvun 4.1 §:n 1, 5–9 tai 13 kohdassa tarkoitetun rekisteröintiin perustuvan teollisoikeuden tuottaman yksinoikeuden loukkauksesta, hänen on annettava siitä tieto oikeuden haltijalle*.”[1179] Kuten *Castrén* huomauttaa, yllä siteeratun lainkohdan sanamuoto (puhutaan rajoituksetta käyttöoikeuden haltijasta) antaa aihetta päätellä, että sellainen kanteennosto-oikeus on sekä sillä, jolle patentin tai hyödyllisyysmallioikeuden haltija on luovuttanut eksklusiivisen (yksinomaisen) oikeuden keksinnön käyttöön, että sillä, jonka saama lisenssi on ei-eksklusiivinen (yksinkertainen).[1180] Lisäedellytykseksi asiavaltuudelle (säännöksessä kanteennosto-oikeus) on näissä tilanteissa asetettu se, että käyttöluvan haltija ilmoittaa kanteennostoaikeistaan oikeudenhaltijalle. Tällaisen tiedonannon tarkoituksena on varata patentin tai hyödyllisyysmallioikeuden haltijalle mahdollisuus valvoa etujaan asiassa, muun muassa mahdollisena väliintulijana oikeudenkäynnissä.[1181] Täs-

---

[1176] Haarmann 2005, s. 302–303. Ks. vastaavasti Saxén 1955, s. 53.
[1177] Sorvari 2007b, s. 399.
[1178] Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 338 ja 624
[1179] Oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 1 luvun 4.1 §:n 1 kohdalla tarkoitetaan patenttia, 5 kohdalla tarkoitetaan hyödyllisyysmallia, 6 kohdalla tarkoitetaan integroidun piirin piirimallia, 7 kohdalla tarkoitetaan tavaramerkkiä, 8 kohta on kumottu lailla (549/2019), 9 kohdalla tarkoitetaan mallioikeutta ja 13 kohdalla tarkoitetaan kasvinjalostajanoikeutta. Tekijänoikeus, joka on luettelon kohdassa 15, on siis jätetty säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle. Mainittakoon myös, että esim. vastaavat oikeusohjeet patentin ja hyödyllisyysmallin osalta olivat aiemmin PatL 64.1 §:ssä ja HyödMalliL 42.1 §:ssä, jotka sittemmin on kumottu.
[1180] Castrén 2015, s. 278.
[1181] Ks. myös Castrén 2015, s. 278 alaviite 14. Tällaisen tiedonannon merkittävyydelle on löydet-

sä yhteydessä voidaan lisäksi mainita, että myös esimerkiksi tavaramerkkilainsäädäntöön on otettu erillisnormeeraus (42 §) lisenssinhaltijoiden (sekä yksinomaisten että rinnakkaisten lisenssien tilanteissa) asiavaltuusaseman osalta (ks. luku 7.2.2).

Kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa monet ovat siis katsoneet, että milloin tekijänoikeuslisenssi ei ole täysin eksklusiivinen, lisenssinhaltija ei voi itsenäisesti ajaa tekijänoikeuden loukkaukseen perustuvaa asiaa kolmatta henkilöä vastaan. Voidaan sanoa, että kirjallisuudessa esitetyn kannan taustalla nähdään tavallaan ajatus siitä, että muulla lisenssinhaltijalla kuin eksklusiivisen lisenssin haltijalla ei ole riittävää oikeudellista intressiä ajaa tekijänoikeudellisia loukkausasioita. Myös markkinaoikeus on yhtynyt kirjallisuudessa esitettyyn kantaan ja todennut, että ei-yksinomaisen lisenssin saajalla ei vakiintuneen käsityskannan mukaan ole asiavaltuutta suhteessa hänelle lisensoituun tekijänoikeuteen.[1182] Ainoa valtavirrasta poikkeava kotimainen näkemys lienee Castrénin esittämä kanta. Castrén toteaa muun ohella, että tekijänoikeuslakiin ei sisälly mitään sellaisia säännöksiä, joihin voitaisiin viitata perusteltaessa kantaa, jonka mukaan yksinkertaisen lisenssin haltija voisi tulla kyseeseen vahingonkorvausvaateen esittäjänä loukkaustilanteissa. Castrénin mukaan milloin tapaus kuitenkin tarpeeksi läheisesti muistuttaa tiettyjä teollisoikeudellisia (kyseeseen hänen mukaansa tulee lähinnä mallioikeus) loukkaustilanteita – ehkäpä samalla on kyseessä vaikkapa suorastaan mallioikeuden loukkaus –, voidaan kuitenkin soveltaa analogisesti kyseistä teollisoikeudellista säännöstä. Näin voisi tilanteesta riippuen tekijänoikeudellisesti suojatun tuotteen yksinkertaisenkin lisenssin haltijalla olla asialegitimaatio vahingonkorvauksen vaatijana tekijänoikeutta koskevassa loukkausoikeudenkäynnissä.[1183]

Castrénin kanta vaikuttaa olevan varovaisen hyväksyvä ei-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden itsenäisen asiavaltuusaseman puolesta. Ensinnäkin on huomattava, että hän näkee ei-eksklusiivisen lisenssin haltijan itsenäisen asiavaltuuden mahdolliseksi vain vahingonkorvauskanteissa tai -vaatimuksissa. Näin ollen ei-eksklusiivisella lisenssin haltijalla ei olisi itsenäistä asiavaltuutta muuntyyppisissä hakemuksissa, kanteissa tai vaatimuksissa. Toiseksi on huomattava, että

---

tävissä selvät perusteet oikeudenhaltijan näkökulmasta. Esim. patenttia koskevissa loukkausoikeudenkäynneissä on aina merkittävä riski siitä, että vastapuoli nostaa patenttia koskevan mitätöintikanteen, ja tämän vuoksi oikeudenhaltijan intressissä voi olla se, ettei hän itse tai lisenssinhaltija ryhdy oikeudenkäyntiin mahdollista loukkaajaa vastaan. Samanlaista perustetta ei nähdäkseni ole tekijänoikeuden puolella, sillä on erittäin harvinaista, että vastapuoli nostaisi vastakanteen vaatien tekijänoikeuden ”mitätöimistä”, joka oikeastaan tarkoittaa tässä sitä, että teoksen teoskynnys pyrittäisiin kiistämään. Tämäntyyppinen kiistäminen ei tosiasiassa ole samanlainen riski kuin patenttia koskeva mitätöintikanne, jonka seurauksena koko patentti voidaan mitätöidä tai sen suoja-ala voi huomattavasti kaventua.

[1182] Ks. esim. MAO 55/17 (kohta 11), MAO 565/17 (kohta 11), MAO 85/19 (kohta 9) ja MAO 540/19 (kohta 21).

[1183] Castrén 1979, s. 243–244.

Castrén hyväksynee tällaiset tekijänoikeudelliset vahingonkorvauskanteet/-vaatimukset vain niissä tilanteissa, joissa loukkaustapaus *läheisesti muistuttaa* teollisoikeudellisia loukkaustilanteita. Tulkitsen hänen tarkoittavan tällä sellaista tilannetta, että on ensinnäkin tapahtunut (tai on ainakin syytä epäillä tapahtuneen) teollisoikeuden loukkaus ja että tuo sama loukkaus kohdistuu samalla myös tekijänoikeudella suojattuun kohteeseen (eli käytännössä olisi kysymys sellaisesta tuotteesta, joka on ns. kaksoissuojan piirissä), ja tällöin, jos teollisoikeudellinen säännös tekee ei-eksklusiivisen lisenssin haltijalle mahdolliseksi ajaa itsenäisesti loukkauskannetta tai esittää korvausvaatimuksia kyseisen teollisoikeuden loukkauksesta, on ei-eksklusiivisen lisenssin haltijalle saman asian yhteydessä sallittava korvausvaatimusten esittäminen myös tekijänoikeuden loukkauksen perusteella. Tämä Castrénin esittämä eräänlainen analogisen soveltamisen malli näyttää varsin kontekstirajoittuneelta, enkä näe sillä merkittävämpää sijaa tässä luvussa tarkasteltavan oikeussuojan tarpeen harkinnassa.

Oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä todettu vakiintunut kanta siitä, että vain *täysin* eksklusiivisen lisenssin haltija voi itsenäisesti puuttua kolmansien aiheuttamiin tekijänoikeuden loukkauksiin, saattaa aiheuttaa vaaran siitä, että joillekin lisenssinhaltijoille mahdollisesti aiheutuu tekijänoikeuden loukkausten vuoksi oikeudenmenetyksiä. Vakiintunut kanta tarkoittaa siis sitä, että muilla lisenssinhaltijoilla ei ole oikeutta loukkaukseen liittyvien kanteiden tai hakemusten ajamiseen, ei edes toissijaisesti, vaan tällaisten muiden lisenssinhaltijoiden saama suoja kolmansien loukkauksia vastaan on täysin riippuvainen siitä, pitääkö varsinainen oikeudenhaltija (lisenssinantaja) loukkauskanteen nostamista taikka muuta loukkausta koskevan asian ajamista aiheellisena. On toki myönnettävä, että lähtökohtaisesti useimpien ei-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden oikeusasemat ovat sellaisia, ettei niille ole perusteltua tunnustaa itsenäistä asiavaltuutta.[1184] Voidaan sanoa, ettei kyseisenlaisilla lisenssinhaltijoilla ole aidosti legitiimiä tarvetta saada suojaa intresseilleen, minkä vuoksi heiltä puuttuu oikeussuojan tarve. Vakiintuneen kannan taustalla voidaan nähdä tavallaan ajatus siitä, että ei-riittävän intressin omaavat ja turhat kanteet ja hakemukset tulee voida pysäyttää jo lähtökuoppiinsa, mutta pois suljettuna ei voida pitää sitäkään, että taustalla vaikuttavat myös esimerkiksi vahingonkorvauksia koskevat näyttövaikeudet loukkaustilanteissa[1185]. Edellä lausutusta huolimatta

---

[1184] Kun kolmas ryhtyy ilman käyttölupaa sellaisiin toimiin, joilla loukataan lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta, voidaan ajatella, että lähes aina po. loukkauksella on jonkinlainen – suorempi tai epäsuorempi – vaikutus lisenssinhaltijan intresseihin. Se, että jonkinlainen vaikutus intresseihin tunnustetaan yleisellä tasolla, ei kuitenkaan tarkoita, että intressi olisi niin merkittävä, että oikeussuojan tarve syntyisi yksinomaan jo tällä perusteella.

[1185] Ks. myös luku 6.4.3. Ks. samansuuntaisesti Yhdysvalloissa Blair & Cotter (2005, s. 198), jotka toteavat seuraavasti: "*The law's refusal to confer standing on the nonexclusive licensee nevertheless might be justifiable in light of the difficult proof problems that would surround the calculation of the licensee's damages*."

on nähdäkseni selvää, että on olemassa myös sellaisia ei-eksklusiivisia lisenssejä – nimittäin eräät semi-eksklusiiviset lisenssit –, joiden tuottaman oikeusaseman perusteella tällaisen lisenssin haltijoille tulisi tunnustaa itsenäinen asiavaltuusasema riittävän oikeussuojan tarpeen perusteella (oikeussuojan tarve asialegitimaatiota laajentavana seikkana). Erillisen asiavaltuussääntelyn puuttuessa oikeussuojan tarpeen tosiallinen harkinta ja huomioon ottaminen asiavaltuutta laajentavana seikkana takaisi nykyistä kantaa paremmin eräissä lisenssitilanteissa sen, että oikeudenmenetyksiä ei tapahtuisi ainoastaan siksi, että lisenssi luokitellaan ilman tarkempaa harkintaa tiettyyn kategoriaan kuuluvaksi (ei-eksklusiiviseksi).

Kun lisenssinhaltija on kanteessaan tai hakemuksessaan väittänyt olevansa oikeussuojan tarpeessa, hänellä on lähtökohtaisesti oikeus saada väitteensä tuomioistuimen ratkaistavaksi.[1186] Vasta oikeussuojan antaminen (ts. tekijänoikeuden loukkaustilanteissa suoja käyttöoikeuden estämistä ja häiritsemistä vastaan) tekee lisenssinhaltijan saamasta käyttöoikeudesta tosiasiallisesti suojatun käyttöoikeuden. Lisenssinhaltijan oikeussuojapyyntöä ei tule kuitenkaan tutkia, ellei lisenssinhaltijalla ole riittävää oikeudellista intressiä asiassa. Kuten edellä luvussa 2.7 todettiin, useimmissa tilanteissa, joissa oikeussuojan tarpeen olemassaolo tulee harkittavaksi, ei kuitenkaan ole kysymys siitä, että intressi absoluuttisesti puuttuisi, vaan kysymys on ennemminkin siitä, onko tuo intressi riittävä, jotta asiassa ei olisi tarpeen ryhtyä prosessia rajoittaviin toimenpiteisiin. Tapauskohtaisessa harkinnassa oikeussuojan tarpeen osalta kiinnitetään huomiota muun ohella jutussa aktualisoituviin perusoikeuksiin, oikeusperiaatteisiin, kysymyksessä olevan aineellisen lainsäädännön tavoitteisiin sekä siihen, onko kantajalla tai hakijalla vaihtoehtoisia keinoja päästä oikeuksiinsa. Koska tässä esityksessä keskitytään loukkaustilanteiden tarkasteluun, edellytyksenä tulee olla myös se, että lisenssinhaltija kärsii haittaa vallitsevasta tilanteesta[1187]. Edellä todettiin, että eksklusiivisen lisenssin haltijan oikeusaseman osalta voidaan puhua yksinoikeuteen rinnastettavasta oikeusasemasta ja että

[1186] Tämä koskee siis tilanteita, joissa asiavaltuuden ja oikeussuojan tarpeen välistä yhteyttä ei ole jo lainsäädännössä ratkaistu. Tällaisesta tilanteesta on kysymys, kun pohditaan semi- ja ei-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden asiavaltuutta ja oikeussuojan tarvetta.

[1187] Vrt. haitan aiheutumista koskevan edellytyksen hahmottaminen vanhassa TMerkkiL:ssa ja uudessa TMerkkiL:ssa. Vanhassa TMerkkiL:ssa (27 §:n 2 mom.) todettiin, että kantajan tulee kärsiä haittaa tavaramerkin rekisteröinnistä, jotta hänellä on oikeus nostaa kanne. Uuden TMerkkiL:n esitöissä kuitenkin todetaan vastaavaa säännöstä (58 §) koskevilta osin, että nimenomainen haitan aiheutumista koskeva edellytys ei ole tarpeen, vaan asia tulisi arvioitavaksi prosessinedellytysten tutkinnassa. Koska vanhassa TMerkkiL:ssa oleva haittavaatimus ja oikeussuojan tarvetta koskeva ehdoton prosessinedellytys koskevat molemmat sitä, että kantajalla tulee olla intressi asiassa, tarvetta erilliselle haittakriteerille säännöksessä ei ole, ja sen vuoksi siitä ehdotettiin luovuttavan. Muutoksella ei kuitenkaan ollut tarkoitus muuttaa vallitsevaa oikeustilaa, vaan oikeussuojan tarvetta koskevan edellytyksen katsotaan kattavan vanhan lain haittavaatimuksen (ks. HE 201/2018 vp, s. 158 ja 167).

tällaiselle lisenssinhaltijalle tulee yksinomaisen käyttöoikeutensa turvaksi tunnustaa itsenäinen asiavaltuus. Tällöin voidaan oikeussuojan tarpeen näkökulmasta kysyä, milloin tuosta yksinoikeuteen rinnastettavasta oikeusasemasta etäännytään niin paljon (eksklusiivisuusaste), ettei ole enää perusteltua suojata lisenssillä luotua oikeusasemaa (käyttöoikeutta) itsenäisellä asiavaltuudella loukkaustilanteissa.

Mitään yksiselitteistä vastausta ei voida antaa siihen, milloin eksklusiivisuusaste ei enää riitä tuottamaan lisenssinsaajalle sellaista oikeusasemaa, jota tulisi suojata tunnustamalla hänelle itsenäinen asiavaltuusasema. Jotta kolmannen aiheuttaman loukkauksen voidaan katsoa loukkaavan myös lisenssinsaajan oikeuksia, tulee *Rosénin* mukaan edellyttää, että lisenssinsaaja on saanut oikeutensa *jonkinasteisella* eksklusiivisuudella (”*rätten åtkommits med någon art av exklusivitet*”).[1188] Ruotsissa on siis oikeuskirjallisuudessa katsottu, että lisenssin eksklusiivisuuden ei tekijänoikeudellisissa osittaisluovutustilanteissa tarvitse olla täydellistä (vrt. Suomen vallitseva kanta, jonka mukaan lisenssin tulee olla täysin eksklusiivinen), jotta lisenssinhaltijan oikeuksia voitaisiin katsoa loukatun.[1189] Rosénin näkemys siitä, että lisenssin eksklusiivisuuden ei tarvitse olla täydellistä vaan jonkinasteinen eksklusiivisuuskin voi riittää, voidaan nyt käsillä olevassa esityksessä sijoittaa semi-eksklusiivisten lisenssinluovutusten kategoriaan. Tosin jo tässä kohtaa voidaan huomauttaa, että myös semi-eksklusiivisten lisenssien saajien oikeusaseman vahvuus (eksklusiivisuusaste) saattaa vaihdella merkittävästikin, mikä jo itsessään toimii jonkinlaisena indikaationa siitä, ettei kaikille semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoille tulisi tunnustaa itsenäistä asiavaltuusasemaa tai katsoa heillä olevan riittävää oikeussuojan tarvetta loukkausasiassa. Kuten luvussa 3.4.3 todettiin, semi-eksklusiivisissa lisensseissä on useimmiten kysymys siitä, että tekijänoikeuden käyttöön ja hyödyntämiseen oikeutettujen joukko on varsin rajattu. On nähdäkseni kuitenkin selvää, ettei yksinomaan sillä perusteella, kuinka moni taho on oikeutettu käyttämään ja hyödyntämään lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta, voida ratkaista sitä, kenellä voidaan katsoa olevan riittävä oikeussuojan tarve, vaan huomiota tulee lisäksi kiinnittää siihen, onko lisenssin saaneelle tosiasiallisesti samalla luovutettu määräämisoikeutta.

Määräämisoikeuden siirtymisen laajuus vaikuttaa merkittävästi siihen oikeusasemaan ja lisenssin eksklusiivisuusasteeseen, jonka semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan voidaan katsoa osittaisluovutuksella saavan. Määräämisoikeuden siirtymisen laajuudesta on kuitenkin vaikea antaa yksiselitteistä kokonaiskuvaa, koska lisenssisopimukseen otetuilla yksittäisillä ehdoilla voidaan huomattavasti vaikuttaa siihen, missä määrin semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan voidaan katsoa saavan määräämisoikeutta lisenssin kohteena olevan

[1188] Rosén 2006, s. 309.
[1189] Rosén 2006, s. 310.

tekijänoikeuden suhteen. Kysymys on siis viime kädessä sopimuksen kokonaistarkastelusta ja osapuolten todellisten tarkoitusperien hahmottamisesta.[1190] Yleistäen voidaan sanoa, että mitä enemmän määräämisoikeutta luovutetaan semi-eksklusiivisen lisenssin saajalle ja mitä enemmän oikeudenhaltija itse samalla luopuu omasta määräämisoikeudestaan, sitä suurempi oikeussuojan tarve lisenssinhaltijalla on itsenäisesti ja omissa nimissään puuttua kolmansien aiheuttamiin loukkauksiin, ja päinvastoin: mitä vähemmän määräämisoikeutta luovutetaan, sitä pienempi oikeussuojan tarve on. Nähdäkseni määräämisoikeutta lisenssitilanteissa ei kuitenkaan tule ymmärtää siten, että se voi samanaikaisesti olla vain yhdellä taholla kerrallaan, vaan ajateltavissa on myös, että esimerkiksi kaksi tahoa jakaa määräämisoikeuden tai että nämä tahot itsenäisesti mutta yhtäläisin valtuuksin käyttävät määräämisoikeutta lisenssin kohteena olevan tekijänoikeuden osalta.[1191] Voidaan myös sanoa, että mitä lähempänä ollaan täysin eksklusiivisen lisenssin haltijan määräämisoikeutta, sitä perustellumpaa on katsoa tällaisen semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan olevan oikeussuojan tarpeessa.

Vaikka tässä luvussa ei ole vielä tarkoitus pohtia erilaisten asiavaltuusehtojen vaikutuksia (se tapahtuu vasta luvussa 7), niin tässä yhteydessä on jo lausuttava muutama huomio sellaisista sopimusehdoista, joilla pyritään suoraan tai välillisesti kasvattamaan tai vähentämään semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan oikeussuojan tarvetta tuomioistuimen silmissä. Tällaiset ehdot on voitu nimetä vaikkapa asiavaltuusehdoksi. Ehdon nimeämistapaa tärkeämpää tässä yhteydessä on se, että ehdolla pyritään vaikuttamaan joko suoraan tai välillisesti lisenssinhaltijan mahdollisuuksiin saada loukkausasia kolmansia vastaan käsiteltäväksi tuomioistuimessa. Nähdäkseni tällaisten ehtojen tarkastelua ja vaikutusta ei voida semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan oikeusasemaa tarkasteltaessa kokonaan erottaa oikeussuojan tarpeen harkinnasta, sillä oikeussuojan tarvetta harkittaessa yhtenä vaikuttavana tekijänä on huomioon otettava se, onko kantaja-hakijalla (tässä semi-eksklusiivisen lisenssin haltija) vaihtoehtoisia keinoja päästä oikeuksiinsa. Jos varsinainen oikeudenhaltija on luvannut puuttua kolmansien loukkauksiin lisenssikohteen osalta ja hän näin myös toimii kohtuullisessa ajassa, voidaan lähtökohtaisesti olettaa, että semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan oikeudet tulevat turvatuiksi, jolloin tällaisen lisenssin-

[1190] Vaikka tässä luvussa ei tarkastella tilanteita, joissa sopimukseen on otettu erillinen ehto lisenssinhaltijan tai lisenssinantajan asiavaltuudesta loukkaustapauksissa, niin on todettava, että tällaisen ehdon mukaan ottaminen luonnollisesti vaikuttaa myös määräämisoikeuden siirtymisen laajuuteen. Jos sopimukseen on otettu ehto esim. siitä, että semi-eksklusiivisen lisenssin haltijalla ei ole asiavaltuutta, tämän voidaan katsoa tarkoittavan rajoitusta lisenssinhaltijan määräämisoikeuteen (ei ole haluttu antaa määräämisoikeutta kolmansien loukkaustilanteissa).

[1191] Tilannetta voidaan verrata keskusteluun, jota edellä käytiin yhteistekijöiden määräämisoikeudesta yhteisteoksen käytön ja hyödyntämisen suhteen, kun yhteistekijät eivät ole sopimuksin erikseen päättäneet määräämisoikeuden käytöstä.

haltijan oikeussuojan tarve saada asia tutkittavaksi omissa nimissään ei ole yhtä korkea kuin tilanteessa, jossa tällaista lupausta ei ole annettu tai jossa loukkaukseen ei muuten puututa varsinaisen oikeudenhaltijan toimesta. Tällaisille sopimusehdoille tai lupauksille ei kuitenkaan anneta ratkaisevaa merkitystä saati itsenäistä prosessuaalista vaikutusta[1192] prosessinedellytysharkinnassa. Sen sijaan tällaisille ehdoille, tai tarkemmin sanottuna sille, miten varsinainen oikeudenhaltija todellisuudessa menettelee niiden johdosta, voidaan antaa merkitystä yhtenä osatekijänä kokonaisharkinnassa, kun punnitaan lisenssinhaltijan riittävää oikeussuojan tarvetta saada asia tutkittavaksi omissa nimissään.[1193]

Semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden erilaisia oikeusasemia ja oikeussuojan tarvetta voidaan tarkastella seuraavien esimerkkien avulla.

Korkea oikeussuojan tarve. Ajatellaan tilannetta, jossa lisenssinantaja on samanaikaisesti myöntänyt kaksi täysin identtistä semi-eksklusiivista lisenssiä[1194], joiden mukaan lisenssinhaltijat saavat täyden oikeuden hyödyntää ja käyttää lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta kaikessa liiketoiminnassaan, mutta kummallakaan ei ole lupaa myöntää alilisenssejä (määräämisoikeutta ei ole muutoin mitenkään pyritty rajoittamaan, ja voidaan ajatella, että lisenssinhaltijoilla on yhtäläinen määräämisoikeus). Käytännössä kysymys on siis

---

[1192] Jos tällaiselle ehdolle annettaisiin itsenäistä merkitystä prosessinedellytysharkinnassa, se tarkoittaisi, että yksinomaan tällaiseen ehtoon nojautuen voitaisiin asia jättää tutkimatta (joko asiavaltuuden tai oikeussuojan tarpeen puutteen vuoksi). Kuten myöhemmin luvussa 7 tullaan selvittämään, tällaiset ehdot voidaan luokitella sopimusoikeudellisiksi prosessinedellytyksiksi. Sopimusoikeudelliset prosessinedellytykset eivät kuitenkin ole prosessuaalisesti päteviä, eivätkä ne sido tuomioistuinta, ellei laista ole löydettävissä nimenomaista tukea niille. Sen sijaan tällaisille sopimusehdoille voitaneen antaa siviilioikeudellista vaikutusta (ks. tarkemmin luku 7.2.3).

[1193] Ts. pohdittaessa sitä, onko semi-eksklusiivisen lisenssin haltijalla (sen saattaessa loukkausasian itsenäisesti vireille) riittävä oikeussuojan tarve asiassa, voidaan varsinaisen oikeudenhaltijan tosiasialliselle menettelylle antaa merkitystä kokonaisharkinnassa. Semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan oikeussuojan toteutuminen voi siis toisinaan olla riippuvainen siitä, miten aktiivisesti oikeudenhaltija käyttää oikeussuojakeinoja. Esim. jos varsinainen oikeudenhaltija on luvannut puuttua kolmansien loukkauksiin mutta ei kohtuullisessa ajassa niin tee, kasvaa lisenssinhaltijan oikeussuojan tarve (ts. kasvaa oletus siitä, että semi-eksklusiivisen lisenssin haltija saattaa tarvita itsenäisen asiavaltuusaseman käyttöoikeutensa turvaksi). Tällöin kokonaisharkinnassa ollaan lähempänä tilannetta, jossa lisenssinhaltijalle voitaneen myöntää itsenäinen asiavaltuusasema riittävän oikeussuojan tarpeen perusteella, koska vaihtoehtoiset keinot puuttuvat tai eivät todennäköisesti toteudu. Tässä yhteydessä on kuitenkin painotettava, että kyse on vain kokonaisharkinnan osatekijästä, ja ehdoton lähtöedellytys sille, että itsenäinen asiavaltuusasema voitaisiin myöntää semi-eksklusiivisen lisenssin haltijalle riittävän oikeussuojan tarpeen perusteella, on se, että itse lisenssillä on ”jonkinasteista eksklusiivisuutta”. Kuten jäljempänä tullaan esittämään, jos itse lisenssillä ei ole riittävää eksklusiivisuutta, ei asiavaltuusasemaa voida luoda tai oikeussuojan tarvetta näennäisesti kasvattaa erilaisilla asiavaltuusehdoilla lisenssinhaltijan hyväksi (kielletty prosessimandaatti).

[1194] Teoriassa tilanne voisi olla samanlainen myös, jos vastaava semi-eksklusiivinen lisenssi annetaan esim. kolmelle tai neljälle subjektille yhtäläisin määräämisoikeuksin, mutta taloudellinen rationaliteetti ja markkinatoimijoiden ymmärrys kilpailusta ja tekijänoikeuden täydestä hyödyntämispotentiaalista johtanevat useimmiten siihen, ettei tämäntyyppisiä tilanteita käytännössä pääse syntymään.

eksklusiivisesta lisenssistä, jonka käyttöön on normaalin yhden tahon sijasta oikeutettu kaksi tahoa. Ajatellaan lisäksi, että myös lisenssinantaja on sitoutunut olemaan myöntämättä muita lisenssejä sekä itse kaikilta osin pidättäytymään käyttämästä ja hyödyntämästä lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta. Lisenssinsaajat, jotka siis ovat kaksi eri oikeussubjektia, suostuvat järjestelyyn ja tiedostavat toistensa aseman kilpailijoina. Kaikki osapuolet lähtevät siitä olettamuksesta, että lisenssinhaltijoilla on oikeus puuttua kolmansien aiheuttamiin loukkauksiin, eikä sopimuksessa ole tämän vuoksi katsottu olevan tarvetta erikseen lausua siitä, että lisenssinhaltijat saavat itsenäisesti päättää, ryhtyvätkö ne toimiin kolmansien aiheuttamien tekijänoikeuden loukkausten vuoksi. Tilanne voi olla jopa sellainen, ettei lisenssinantajalla edes ole aikaa, resursseja tai kykyä valvoa loukkauksia, saati oikeudenkäyntiteitse puuttua niihin, vaikka hänellä itsellään on aiemmin todetuin tavoin edelleen itsenäinen asiavaltuusasema loukkausasioissa, ja näin ollen lisenssisopimuksessa on voitu jopa erikseen sopia siitä, ettei lisenssinantaja puutu mahdollisiin kolmansien aiheuttamiin tekijänoikeuden loukkauksiin.[1195]

Semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden oikeusasema näyttäytyy yllä kuvatussa tilanteessa hyvin vahvana, sillä heidän asemansa on yhä hyvin lähellä yksinoikeuteen rinnastettavaa oikeusasemaa. Lisenssien eksklusiivisuusasteen (semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoilla on pääasiallinen määräämisoikeus lisenssin kohteena olevan tekijänoikeuden osalta[1196]) perusteella voidaan sanoa, että heillä on perusteltu syy odottaa olevansa oikeutettuja itsenäisesti ja omissa nimissään ryhtymään oikeudellisiin toimiin kolmatta vastaan ja saavansa oikeussuojaa kolmansien tekemiä tekijänoikeuden loukkauksia vastaan. Lisenssisopimusten perusteella lisenssinhaltijoiden ei siis tarvitse sietää kilpailua muiden kuin toistensa tahoilta, ja tällöin selvänä voitaneen pitää, että lisenssinhaltijat kärsivät haittaa kolmansien loukatessa lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta. Ottaen lisäksi huomioon, ettei lisenssinhaltijoilla vaikuta tällaisissa tilanteissa tosiasiallisesti olevan vaihtoehtoisia keinoja päästä oikeuksiinsa – varsinkaan jos oikeudenhaltija ei ole lupautunut puuttumaan loukkauksiin eikä hänellä muutenkaan vaikuta olevan insentiiviä puuttua loukkauksiin – , olisi lisenssinhaltijoiden legitiimien odotusten kannalta kohtuutonta, jos heidän oikeussuojansa jäisi riippuvaiseksi pelkästään siitä, että vain oikeudenhaltijalla on mahdollisuus puuttua kolmansien aiheuttamiin loukkauksiin. Tällaisessa tilanteessa lisenssinhaltijoiden itsenäisen asiavaltuuden ja oikeussuojan tarpeen

---

[1195] Sellainen ehto, että lisenssinantajan täydessä harkinnassa on, ryhtyykö hän oikeustoimiin kolmansien loukatessa lisenssin kohteena olevaa oikeutta, saattaa merkittävästikin laskea lisenssin hintaa. Ts. jos näin on sovittu, on todennäköistä, että lisenssinhaltija on saanut lisenssin merkittävästi halvemmalla kuin päinvastaisessa tilanteessa.

[1196] Määräämisoikeuden voidaan sanoa olevan samanlainen kuin edellä käsitellyssä eksklusiivisen lisenssin tilanteissa. Nyt erona on kuitenkin se, että määräämisoikeus on rinnakkainen kahden tahon kesken, mutta silti itsenäinen.

kiistäminen tuntuisi kohtuuttoman ankaralta lähestymistavalta, sillä oikeussuojan tarve on erityisen korostunut. Lisenssinhaltijoilla on siis katsottava olevan riittävä oikeussuojan tarve, ja tällöin heidän oikeussuojan tarpeensa voidaan samalla nähdä myös asiavaltuutta laajentavana argumenttina.

Kohonnut oikeussuojan tarve. Ajatellaan edellä esitettyä esimerkkitilannetta, mutta sillä erotuksella, että oikeudenhaltijalla on resurssit ja aikaa puuttua oikeudenloukkauksiin ja hän on lisenssisopimuksessa lupautunut puuttumaan kaikkiin kolmansien aiheuttamiin tekijänoikeuden loukkauksiin. Tällöin tilanne on se, että oikeudenhaltija on ottanut ensisijaisen vastuun puuttua loukkauksiin, mutta lisenssisopimuksessa ei ole kuitenkaan erikseen lausuttu siitä, että vain oikeudenhaltija olisi oikeutettu puuttumaan loukkauksiin. Hieman epäselväksi siis jää, onko osapuolten tarkoituksena ollut, ettei lisenssinhaltijoilla olisi laisinkaan määräämisoikeutta kolmansien aiheuttamien loukkausten suhteen, vai onko tarkoituksena ollut ainoastaan todeta se, että ensisijaisen vastuun kolmansien aiheuttamista loukkauksista ottaa oikeudenhaltija. Joka tapauksessa määräämisoikeus on pääasiassa yhä lisenssinhaltijoilla ja tilanne on edelleen sama sen osalta, ettei lisenssinhaltijoiden tarvitse sietää kilpailua muiden kuin toistensa tahoilta. Erona kuitenkin on, että nyt – toisin kuin ensimmäisessä esimerkissä – on olemassa se mahdollisuus, että lisenssinhaltijoilla voidaan ajatella olevan vaihtoehtoinen keino päästä oikeuksiinsa: varsinaisen oikeudenhaltijan tehtävänä on puuttua oikeudenloukkauksiin. Tällöin on etäännytty yksinoikeuteen rinnastettavasta oikeusasemasta hieman enemmän kuin edellisessä esimerkissä. En kuitenkaan yksinomaan edellä mainitulla perusteella olisi valmis kokonaan sulkemaan pois lisenssinhaltijoiden oikeussuojaa (ja siten itsenäistä asiavaltuusasemaa), vaan heillä on katsottava oleva riittävä oikeussuojan tarve, jos he kykenevät argumentoimaan, etteivät heidän intressinsä tule riittävästi turvatuiksi vaihtoehtoisin keinoin.[1197] Tällöin kysymys voi olla esimerkiksi seuraavanlaisista tilanteista: oikeudenhaltija ei ole lisenssinsaajan ilmoituksesta huolimatta ryhtynyt kohtuullisessa ajassa toimiin, loukkaukseen puuttuminen ei siedä viivytystä tai oikeudenhaltijaa ei ole lainkaan tavoitettu.[1198]

Toisena mahdollisena kohonneen oikeussuojan tarpeen tilanteena voidaan ajatella heikosti eksklusiivista lisenssiä eli sellaista semi-eksklusiivisen lisenssin tilannetta, jossa lisenssinantaja pidättää itsellään – ainoan lisenssinsaajan ohella – oikeuden lisenssin kohteena olevan tekijänoikeuden käyttöön ja hyödyntämiseen, mutta samalla hän sitoutuu olemaan antamatta lisenssiä muille

---

[1197] Tarkennukseksi todettakoon, että molemmilla lisenssinhaltijoilla on aidosti itsenäinen asiavaltuusasema, eikä heidän välillään vallitse välttämätöntä prosessinyhteyttä. Myöskään toisen lisenssinhaltijan tai varsinaisen oikeudenhaltijan kuultavaksi haastaminen ei ole asian tutkimisen edellytys.

[1198] Semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan tulee siis kyetä osoittamaan, ettei varsinainen oikeudenhaltija todennäköisesti huolehdi loukkausasian ajamisesta kolmatta kohtaan. Näin toimimalla hän siis pyrkii osoittamaan, ettei hänellä ole vaihtoehtoisia keinoja saada loukkausta päättymään.

tahoille.[1199] Nyt voidaan sanoa, että oikeudenhaltijalla itsellään on yhä määräämisoikeus kaikilta osin, mutta hän on kuitenkin jakanut suurilta osin määräämisoikeuden rinnakkain lisenssinsaajan kanssa. Lisenssinsaaja saa siis lähes yhtäläisin oikeuksien kuin tekijänoikeuden haltija määrätä teokseen liittyvästä käytöstä ja hyödyntämisestä. Lisenssisopimusosapuolten tulee tällaisessa tilanteessa sietää vain toistensa tahoilta tulevaa kilpailua. Mikäli osapuolet eivät ole lisenssisopimuksessa erikseen sopineet, että oikeudenhaltija puuttuu kolmansien aiheuttamiin oikeudenloukkauksiin, niin on vaikea perustella, miksi tilanteessa, jossa oikeudenhaltija ei itse halua puuttua loukkaukseen, oikeussuoja loukkauksia vastaan tulisi evätä myös lisenssinhaltijalta, jos hän olisi halukas puuttumaan loukkaukseen. On nimittäin mahdollista, että vaikka loukkaus kohdistuu molempien yhtäläisiin intresseihin (tässä lisenssin kohteena olevaan tekijänoikeuteen), niin lisenssinsaajalla voi olla oikeudenloukkauksiin puuttumiseen eri syyt – olkootpa ne taloudellisia, periaatteellisia tai vaikkapa kilpailullisia – kuin oikeudenhaltijalla. Vaikka heikosti eksklusiivisen lisenssin tilanteissa on taas hieman etäännytty yksinoikeuteen rinnastettavasta oikeusasemasta, niin tällaisen lisenssin haltijalla voidaan yhä katsoa pääsääntöisesti olevan riittävä oikeussuojan tarve itsenäisesti puuttua kolmansien aiheuttamiin tekijänoikeuden loukkauksiin, erityisesti jos hänen intressinsä eivät muutoin tule riittävästi turvatuiksi. Tämä siis tarkoittaa ennen kaikkea tilannetta, jossa oikeudenhaltija ei ole lupautunut puuttumaan kolmansien loukkauksiin ja lisenssinhaltija kärsii tästä haittaa.[1200]

Matala oikeussuojan tarve tai ei oikeussuojan tarvetta. Ensinnäkin, jos esimerkiksi heikosti eksklusiivisen lisenssin tilanteissa oikeudenhaltija on nimenomaisesti, vaikkapa lisenssisopimuksessa, luvannut puuttua kolmansien aiheuttamiin loukkauksiin, lisenssinhaltijalla voidaan lähtökohtaisesti katsoa olevan ainoastaan matalan oikeussuojan tarve, sillä hänen oikeutensa tulevat todennäköisesti turvatuiksi vaihtoehtoisin keinoin. Toisaalta, jos oikeudenhaltija selvästi laiminlyö velvollisuutensa puuttua kolmansien aiheuttamiin loukkauksiin, ollaan taas sellaisessa tilanteessa, jossa lisenssinhaltijan oikeussuojan tarpeen voidaan katsoa kasvavan. Kyse voi olla myös tilanteesta, jossa lisenssiantaja on

---

[1199] Vrt. jo vanhempi tavaramerkkioikeudellinen sääntely, jonka perusteella voidaan sanoa, että heikosti eksklusiivisen lisenssin haltijan oikeusasema on rinnastettu eksklusiivisen lisenssin haltijan oikeusasemaan tavaramerkkioikeudellisissa loukkaustilanteissa. Ks. esim. HE 128/1962 vp, s. 3, jossa todetaan seuraavasti: ”Jos on yksinomainen käyttöoikeus, joko niin että käyttöoikeus sulkee pois tavaramerkin haltijankin oikeuden merkin käyttämiseen, tai niin että merkin haltija, vaikka hän käyttöluvan antaessaan on pidättänyt itselleen oikeuden käyttää merkkiä, on sitoutunut olemaan muille luovuttamatta käyttöoikeuksia merkkiin, on käyttöoikeuden saajalla itsenäinen oikeus ajaa kannetta kolmatta vastaan, joka loukkaa tavaramerkkioikeutta (45 §).” Ks. myös Ruotsin osalta SOU 1958:10, s. 343, jossa todetaan seuraavasti: ”*Upplåtelsens karaktär av ensamlicens uteslutes dock icke av att märkeshavaren förbehållit sig att själv begagna märket jämsides med licenstagaren.*”

[1200] Myöskään tässä tilanteessa ei tule edellyttää lisenssinantajan kuultavaksi haastamista.

estynyt puuttumasta loukkaukseen esimerkiksi myöhemmin ilmenneiden taloudellisten tai muiden vastaavien syiden vuoksi. Jos lisenssinhaltija kykenee tällaisessa tilanteessa osoittamaan, ettei varsinainen oikeudenhaltija todennäköisesti huolehdi loukkausasian ajamisesta kohtuullisessa ajassa kolmatta vastaan, se parantaa hänen mahdollisuuksiaan saada loukkausasia tutkittavaksi omissa nimissään riittävän oikeussuojan tarpeen nojalla. Yksiselitteistä vastausta siihen, milloin lisenssinhaltijalla voidaan katsoa olevan riittävä oikeussuojan tarve saada asia tutkittavaksi, ei kuitenkaan voida antaa, vaan kysymys on tapauskohtaisesta harkinnasta.[1201]

Sen sijaan, jos kysymys on *ei-eksklusiivisista lisensseistä*, niin lisenssinhaltijalla ei voida katsoa olevan oikeussuojan tarvetta, koska tällaisilla lisensseillä ei varsinaisesti ole minkäänlaista eksklusiivisuutta. Yksinoikeutta ei siis ole tällaisissa tilanteissa luovutettu lisenssinsaajalle, eikä varsinkaan siinä laajuudessa, että hänen asemastaan voitaisiin käyttää ilmausta ”yksinoikeuteen rinnastettava asema”. Ei-eksklusiivisen lisenssin tilanteissa on oikeastaan kyse siitä, että oikeudenhaltija ei luovuta määräämisoikeuttaan vaan ainoastaan sitoutuu olemaan käyttämättä sitä suhteessa lisenssinsaajaan lisenssissä määritellyin tavoin. Tällaisella lisenssinhaltijalla ei siis ole määräämisoikeutta lisenssin kohteena olevan tekijänoikeuden osalta, lisenssi ei osoita eksklusiivisuutta ja oikeudenhaltija voi vapaasti myöntää muita vastaavia lisenssejä.[1202] Ei-eksklusiivisen lisenssin saajan voidaan useimmissa tilanteissa katsoa jo alun perin hyväksyneen sen, ettei hänellä ole suojattua asemaa markkinoilla ja että kilpailu on vapaata. Tällöin on yksinomaan varsinaisen oikeudenhaltijan harkinnassa, hyväksyykö hän lisenssin kohteena olevaan oikeuteen nähden kolmansien aiheuttamat loukkaukset. Koska ei-eksklusiivisten lisenssien saajilla ei ole oikeussuojan tarvetta, ei heillä myöskään ole itsenäistä tai toissijaista asiavaltuusasemaa puuttua kolmansien aiheuttamiin tekijänoikeuden loukkauksiin. Ei voida kuitenkaan sanoa, että ei-eksklusiivisen lisenssin haltijan asiavaltuus

---

[1201] On selvää, että *in casu* -harkinta johtaa tässä toisaalta siihen, että semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan mahdollista asiavaltuusasemaa (ja tuomioistuimen suhtautumista hänen esittämäänsä oikeussuojapyyntöön) ei voida pitää kovinkaan ennakoitavana tai yksinkertaisesti ratkaistavana, joita ominaisuuksia voidaan pitää ihanteena myös prosessinedellytyksiä tarkasteltaessa. Kuten edellä luvussa 2.7 tarkastellusta käy ilmi, myös KKO:n ratkaisut vaikuttavat oikeussuojan tarpeen osalta olevan ns. rajatilanteissa varsin seikkaperäisiä ja laajaa punnintaa vaativia. Oikeussuojan tarvetta prosessinedellytyksenä, varsinkin silloin kun sitä käytetään esim. asiavaltuutta laajentavana argumenttina, leimaa siis jossain määrin ennalta-arvaamattomuus. Silti pidän edellä esitettyä *in casu* -harkintamallia, jonka tarkastelua ja ratkaisemista olen pyrkinyt helpottamaan esittämällä esimerkkejä erilaisista oikeussuojan tarpeen vahvuustilanteista, kuitenkin parempana vaihtoehtona kuin sitä, että semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoille ei lainkaan eikä missään tilanteissa tunnustettaisi itsenäistä asiavaltuusasemaa.

[1202] Ks. myös Ruotsin vanhat tavaramerkkiä koskevat esityöt (SOU 1958:10, s. 343): ”*Om märkeshavaren underlåter att ingripa mot intrång, kan detta för enkellicenstagaren i viss mån ha samma innebörd som om innehavaren upplåtit ytterligare en licens. I princip blir enkellicenstagaren därför ej att anse som förfördelad part.*”

olisi absoluuttisesti poissuljettu kaikissa mahdollisissa tilanteissa. Esimerkiksi *Rosén* toteaa: ”*Likväl kan konstateras att även den rättsförvärvare som fått enbart en enkel licens bör kunna väcka åtal mot var och en som direkt hindrar honom i hans eget utnyttjande av rätten.*”[1203] Kysymys voi siten olla tilanteesta, jossa ei-eksklusiivisen lisenssin haltija ei itse pysty lainkaan hyödyntämään lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta kolmannesta johtuvista syistä.

Vaikka ei-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden asiavaltuusaseman kieltäminen loukkausasioissa on perusteltua jo yllä selostetuilla syillä, on tässä yhteydessä lyhyesti tarkasteltava myös sitä, miksi asiavaltuusaseman kieltäminen ei-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden tilanteissa on perusteltua myös tekijänoikeuslakiin perustuvien vahingonkorvauskanteiden yhteydessä. Taho, joka kokee olevansa oikeutettu lisenssikohteen loukkauksen perusteella saamaan vahingonkorvausta, voi perustaa vaatimuksena joko tekijänoikeuslakiin tai vahingonkorvauslakiin, joista tässä tarkastellaan ainoastaan ensin mainittua.[1204] Käsillä olevalla kysymyksellä on liityntöjä vahingonkorvausoikeuden klassisiin kysymyksiin, kuten adekvaattiin syy-yhteyteen ja kolmannelle aiheutuvaan varallisuusvahinkoon. Kysymys on toisaalta myös siitä, kenellä on omistajalla olevan kaltainen korvausoikeus. Syy-yhteyden on siis oltava adekvaattista, eli liian kaukaiset syy–seuraus-ketjut on suljettava pois. Vahingonaiheuttajan korvausvastuun ei tule myöskään olla liian laajaa, varsinkaan niissä tilanteissa, joissa kysymys on kolmannelle aiheutuvista mahdollisista vahingoista.[1205] Se, että vahingonaiheuttaja on selvästi vastuussa joistakin seurauksista, ei johda siihen, että hän olisi vastuussa kaikista seurauksista.[1206] Nähdäkseni ei-eksklusiivisen lisenssin haltijan asemaa voidaan pitää lisenssin kohteen loukkaustilanteissa kolmannen asemana, sillä ei-eksklusiivisen lisenssin haltijalla ei ole mitään erityistä oikeutta, kuten eksklusiivisen lisenssin haltijalla tai jopa semi-eksklusiivisen lisenssin haltijalla olevaa käyttöoikeutta, eikä ei-eksklusiivisen lisenssin haltijalla ole myöskään erityistä suhdetta vahingoittuneeseen lisenssiobjektiin (tekijänoikeuteen) nähden.[1207] Loukkauksen ei voida myöskään katsoa olevan omiaan vaarantamaan ei-eksklusiivisen lisenssin haltijan

---

[1203] Rosén 2006, s. 309.

[1204] Tapio (2014, s. 375) toteaa, että ”Koska tekijänoikeuslain korvausjärjestelmä on puhtaiden varallisuusvahinkojen osalta vahingonkorvauslakia kattavampi, on vahingonkorvauslailla käytännössä merkitystä ainoastaan sellaisissa erikoistilanteissa, joiden osalta tekijänoikeuslaki ei sisällä sääntelyä. Tällaisia ovat ennen kaikkea vastuun kanavointi, korvausvastuun vanheneminen ja korvauksen sovittelu.”

[1205] Korvauskielteinen suhtautuminen voidaan perustella myös vahingonaiheuttajan vastuunhallintaintressillä.

[1206] Ks. esim. Virtanen 2011, s. 348–349.

[1207] Esim. esineoikeudessa heikommassa vahingonkorvausoikeudellisessa asemassa ovat henkilöt, joilla ei ole erityistä oikeutta vahingoittuneeseen esineeseen. Erityinen oikeus voi esineoikeudessa olla esim. sillä, jolla on rajoitettu esineoikeus esineeseen; esimerkkinä käyttö- ja panttioikeuden haltija (ks. KKO 1994:94).

etuja. Kolmannelle eli ei-eksklusiivisen lisenssin haltijalle aiheutuvia vahinkoja voidaan myös pitää ennalta-arvaamattomina ja mahdollista vahinkoa kausaalisuhteenkin osalta sangen etäisenä loukkaustapahtumaan nähden.[1208]

Jos semi-eksklusiivisen lisenssin haltija haluaa osallistua väliintulon kautta varsinaisen oikeudenhaltijan tai toisen semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan aloittamaan lisenssin kohdetta koskevaan loukkausoikeudenkäyntiin, hänen asemansa on epäitsenäinen väliintulija. Pääsääntöisesti hänellä on aina riittävä väliintulointressi. Nähdäkseni semi-eksklusiivisen lisenssin haltijalta ei tule väliintulointressin suhteen edellyttää yhtä perusteellista selvittämistä kuin häneltä edellytetään riittävän oikeussuojan tarpeen tilanteissa eli silloin, kun hän pyrkii osoittamaan itse aloittamassaan loukkausoikeudenkäynnissä riittävän oikeussuojan tarpeen saadakseen ajaa asiaa itsenäisesti omissa nimissään ja omaan lukuunsa. Väliintulointressiä harkittaessa riittävää tulisi olla, että semi-eksklusiivisen lisenssin haltija kykenee osoittamaan todennäköiseksi, että asiassa annettavalla ratkaisulla voi olla vaikutuksia hänen oikeusasemaansa. Sen sijaan kysymys ei-eksklusiivisen lisenssin haltijan väliintulointressistä on hieman vaikeampi. Pääsääntöisesti tällaisella lisenssinhaltijalla ei voida katsoa olevan edes epäitsenäisen väliintulijan statusta, sillä asiassa annettava ratkaisu ei juuri koskaan voine vaikuttaa haitallisesti hänen oikeusasemaansa tai intresseihinsä. Täysin absoluuttista suhtautumista ei tulisi kuitenkaan omaksua, sillä epäitsenäisen väliintulijan status tulee myöntää, jos ei-eksklusiivisen lisenssin haltija kykenee osoittamaan, että asiassa annettavalla ratkaisulla voi todennäköisesti olla merkitystä (lähinnä todistusvaikutus ja tosiseikastovaikutus) hänen jossakin myöhemmässä oikeudenkäynnissään.

Yhteenvetona voidaan todeta seuraavaa. Edellä käsiteltyjen esimerkkitilanteiden tarkoituksena on ollut osoittaa, että joissakin semi-eksklusiivisen lisenssin tilanteissa lisenssinhaltijoilla saattaa olla riittävä oikeussuojan tarve saada asia tutkittavaksi omissa nimissään ja omaan lukuunsa, minkä vuoksi tulisi katsoa, että heillä on tällöin myös itsenäinen asiavaltuusasema puuttua kolmansien aiheuttamiin tekijänoikeuden loukkauksiin. Itsenäisen asiavaltuuden antaminen tietyille semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoille olisi tärkeää heidän materiaalisen oikeutensa turvaamiseksi.[1209] Tämän vuoksi puollan kantaa, jonka mukaan

[1208] Vaikka varsinainen oikeudenhaltija nostaisi kolmatta vastaan loukkaus- ja korvauskanteen, on hän kantajana kuitenkin oikeutettu vaatimaan korvausta ainoastaan omasta vahingostaan. Oikeudenhaltija ei siis voi omissa nimissään esittää vaatimuksia lisenssinhaltijalle aiheutuneista vahingoista. Ei-eksklusiivisen lisenssin haltija ei voi myöskään pätevästi siirtää korvausvaatimustaan oikeudenhaltijalle (ks. myös Castrén 1979, s. 244–245; Fischer 1961, s. 184). Kun vakiintunut käytäntö on se, että ei-eksklusiivisten lisenssien haltijoilla ei ole edes tekijänoikeudellisissa vahingonkorvausasioissa asiavaltuutta (ts. he eivät voi vaatia tekijänoikeuslain nojalla vahingonkorvausta), tarkoittaa se samalla sitä, että tällaisilta lisenssinhaltijoilta puuttuu oikeudenkäyntiteitse toteuttavissa oleva saamisoikeus kolmatta kohtaan. Ks. myös keskustelu korvausvaatimusten siirrosta luku 7.1.2.1.

[1209] Tällöin on myös katsottava, että jos semi-eksklusiivisen lisenssin haltijalla on oikeus aloittaa

myös Suomessa tulisi ainakin jossain määrin luopua siitä ehdottomuudesta, että vain täysin eksklusiivinen lisenssi tuottaa haltijalleen itsenäisen asiavaltuuden kolmansien loukatessa lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta. Koska eri lisenssinsaajien oikeussuojan tarpeen ja asiavaltuuden välistä yhteyttä ei ole ratkaistu tekijänoikeuslainsäädännössä, vallitsevaa kantaa ei nähdäkseni voida pitää absoluuttisen sitovana. Tämä tarkoittaa samalla sitä, että lainsoveltajalla on mahdollisuus irtaantua vakiintuneesta kannasta ja *in casu* -harkinnalla tunnustaa myös yksittäistapauksissa semi-eksklusiivisen lisenssin haltijalle itsenäinen asiavaltuusasema, jos tällaisen lisenssin haltijalla vain on riittävä oikeussuojan tarve asiassa. Oikeussuojan tarpeen perusteella laajennettu asiavaltuus turvaisi sen, ettei oikeudenmenetyksiä tapahtuisi ainoastaan siksi, että vakiintunut kanta ei tunnusta semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan oikeudellista intressiä.[1210] Laajennettu asialegitimoitujen piiri turvaisi paremmin myös sen, että oikeudenhaltijan ollessa esimerkiksi poissaolosyistä estynyt ajamaan loukkausasiaa, semi-eksklusiivisen lisenssin haltija voisi hankkia suojaa sekä omille intresseilleen että välillisesti myös oikeudenhaltijan intresseille.

Se, millaisilla semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoilla voidaan katsoa olevan itsenäinen asiavaltuusasema, ei liene yleispätevästi ratkaistavissa sääntöjen tai määritelmien nojalla. On siis jokseenkin mahdotonta antaa yksiselitteistä ohjeistusta siitä, milloin lisenssin eksklusiivisuusaste ei enää riitä tuottamaan suojattua oikeusasemaa.[1211] Kysymys siitä, milloin on ”liikaa” etäännytty yksinoikeuteen rinnastettavasta oikeusasemasta, jää viime kädessä lainsoveltajan ratkaistavaksi. Oikeussuojan tarpeen harkinnassa – suojan riittävyyden suhteen – voidaan kiinnittää huomiota muun ohella seuraaviin seikkoihin. Ensinnäkin lisenssinhaltijan tulee itse kärsiä haittaa loukkauksesta, eli hänellä on oltava oma intressi asiassa. Ei siis riitä, että haittaa kärsii vain varsinainen oikeudenhaltija tai joku toinen lisenssinhaltijoista.[1212] Toiseksi semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden osalta kyseessä tulee olla eräänlainen rajattu ja suljettu piiri; voitaneen puhua korkeintaan muutamista tahoista, jotka saavat samanaikaisesti käyttää ja hyödyntää lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta sekä hallita siihen liittyvää määräämisoikeutta. Lisenssillä täytyy siis tosiasiassa olla

---

oma loukkausoikeudenkäynti kolmatta vastaan – eli hänellä katsottaisiin olevan itsenäinen asiavaltuusasema –, olisi hänellä oltava myös väliintulo-oikeus epäitsenäisenä väliintulijana.

[1210] Voidaan myös kysyä, mikä oikeuttaa tekijänoikeudessa pitäytymään niin tiukoissa lisenssejä koskevissa asiavaltuussäännöissä, erityisesti kun otetaan huomioon, että esim. teollisoikeudellisissakaan asioissa suhtautuminen ei ole näin jyrkkää. Esim. semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan itsenäiseen asiavaltuuteen ei liity samanlaista vastapuolen nostaman mitätöintikanteen riskiä kuin esim. patentin osalta.

[1211] Vastaavasti Rosén 2006, s. 309.

[1212] Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että semi-eksklusiivisen lisenssin haltijalla tulee olla legitiimi odotus siitä, että hänen oikeusasemaansa suojataan, mikä tarkoittaa tässä sitä, että hän saa lisenssin nojalla pääsääntöisesti häiriöittä ja ilman muiden kilpailua (pl. lisenssissä määritellyt muutamat muut tahot) käyttää ja hyödyntää lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta.

jonkinasteista eksklusiivisuutta, eikä tällaisen lisenssin tulisi liikaa etääntyä yksinoikeuteen rinnastettavasta oikeusasemasta. Kolmanneksi on edellytettävä, että lisenssinhaltijan oikeudet eivät myöskään tule turvatuksi vaihtoehtoisin keinoin.[1213] Esimerkiksi jos oikeudenhaltija on luvannut sopimuksessa puuttua kolmansien aiheuttamiin tekijänoikeuden loukkauksiin mutta sittemmin laiminlyönyt tämän velvollisuutensa tai on muusta syystä asiassa passiivinen tai estynyt, semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan oikeussuojan tarve kohoaa, koska hänen oikeutensa eivät tosiasiassa tule turvatuksi vaihtoehtoisin keinoin.[1214]

Lopuksi on syytä mainita, että ei ole myöskään mitenkään selvää, että itsenäisen asiavaltuusaseman kieltäminen semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoilta ainakaan kaikissa tilanteissa olisi EU-oikeuden mukaista. Tämän vuoksi kansallisen tuomioistuimen mahdollista kielteistä suhtautumista semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden itsenäiseen asiavaltuusasemaan, erityisesti korkean oikeussuojan tarpeen ja mahdollisesti myös kohonneen oikeussuojan tarpeen tilanteissa, voisi olla perusteltua koetella EUT:ssa. Jos kysymyksessä on IPRED-direktiivin alaan kuuluva asia sekä tilanne, jossa kansallinen tuomioistuin ei ole asiavaltuusratkaisussaan tunnustanut semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan itsenäistä asiavaltuusasemaa, semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan tulisi pyrkiä vetoamaan viimeistään korkeimmassa oikeudessa siihen, että sillä on IPRED-direktiivin tarkoittama välitön etu kyseisessä loukkausasiassa. Välittömän edun olemassaolon puolesta argumentoitaessa voidaan ottaa huomioon samoja seikkoja, joista edellä on lausuttu oikeussuojaan tarpeen olemassaolon puolesta argumentoitaessa. Kuten oikeussuojan tarpeen vahvuus myös välittömän edun vahvuus voi vaihdella, minkä vuoksi ennakkoratkaisukysymysten osoittaminen EUT:lle saattaa olla perusteltua erityisesti korkean oikeussuojan tarpeen ilmetessä, mutta se on yhtä lailla mahdollista myös kohonneen oikeussuojan tarpeen tilanteessa. Lisäksi semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan tulisi samassa yhteydessä vedota unionin oikeuden tehokkuusperiaatteeseen ja tehokasta oikeussuojaa koskevaan periaatteeseen sekä esittää, että kansallinen asia-

[1213] Semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan tulee siis esittää selvitystä siitä, etteivät hänen intressinsä tule turvatuiksi vaihtoehtoisin keinoin. Tällaisen selvityksen ei lähtökohtaisesti tarvitsisi turvaamistoimissa (esim. OK 7:3) tai turvaamistoimen luonteisista asioissa (TekijäL 60 c ja 60 d §) olla yhtä kattavaa tai perusteltua kuin muissa loukkausasiatyypeissä. Jos kyseessä on erittäin kiireellinen asia (väliaikainen turvaamistoimi), voisi melkeinpä olla riittävä pelkkä semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan ilmoitus siitä, että vaihtoehtoisten oikeussuojakeinojen käyttö ei ole mahdollista ilman että hänen oikeussuojansa vaarantuu.

[1214] Semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan oikeussuojan toteutuminen voi siis toisinaan olla riippuvainen siitä, miten aktiivisesti oikeudenhaltija käyttää oikeussuojakeinoja. Myös lisenssin voimassaoloajalla saattaa joissakin tilanteissa olla vaikutusta oikeussuojan tarpeen arvioinnissa. Hyvin lyhyen ajan voimassa oleva lisenssi saattaa joskus tarkoittaa sitä, että lisenssinhaltijalla on korostunut intressi saada kaikki loukkaukset (myös laajuudeltaan ja merkitykseltään vähäisimmät) päättymään nopeasti. Tällainen intressi ei välttämättä ole yhtä korostunut tilanteessa, jossa lisenssi on voimassa hyvin pitkään, jolloin lisenssinhaltija voi valikoidummin (esim. juuri loukkauksen laajuuden ja merkittävyyden perusteella) suunnata oikeudenkäyntitoimenpiteitä eri tahoihin.

valtuusratkaisu ja tulkinta oikeussuojan tarpeesta / välittömästä edusta ovat unionin oikeuden vastaisia, mikä tekee unionin oikeuden soveltamisen mahdottomaksi ja estää kyseistä tahoa saamasta tehokasta oikeussuojaa IPRED-direktiivin tarkoittamissa asioissa.[1215]

6.4.4 Väitedoktriinin soveltaminen lisenssitilanteissa sekä kollektiivivaateet

6.4.4.1 Väitedoktriini ja oikeussuojan tarve

Prosessuaalisen asiavaltuuden näkökulmasta eksklusiivisen lisenssin tilanteet eivät merkitse poikkeusta väitedoktriiniin. Tämä tarkoittaa, että lisenssinhaltijan väittäessä, että juuri hänellä on eksklusiivinen oikeus tai että juuri hän on eksklusiivisen lisenssin haltija, syntyy hänelle jo tuon väitteen nojalla prosessuaalinen asiavaltuus tekijänoikeuden loukkausta koskevassa asiassa. Terminologian ollessa jokseenkin vakiintumatonta ja monitahoista on otettava huomioon, että eksklusiivista asemaa koskeva tai korostava väite voi kontekstista riippuen vaihdella paljonkin. Väitteen tulee kuitenkin jollain tapaa liittyä siihen, että kysymyksessä on lisenssisopimukseen perustuva oikeus ja että sopimuksessa lisenssinhaltijalle syntynyt oikeusasema on sellainen, että sen nojalla lisenssinhaltija on oikeutettu toimimaan asiassa itsenäisesti ja omissa nimissään. Kantajana tai hakijana toimiva lisenssinhaltija voi siis esimerkiksi väittää, että hänellä on lisenssisopimuksen perusteella yksinoikeus, yksinoikeuteen rinnastettava asema, yksinoikeus yksinoikeuteen, yksinomainen käyttöoikeus/-lupa, yksinomainen osittaisluovutus tai yksinomainen lisenssinluovutus, taikka yksinkertaisesti vain että hänen lisenssinsä on eksklusiivinen. Kuten yllä todettiin, väitteen on siis jollain tapaa korostettava kantajan tai hakijan eksklusiivista tai yksinoikeuteen rinnastettavaa asemaa ja sitä, että tuota asemaa on loukattu. Epäselvässä tilanteessa, jos (haaste)hakemuksen vaatimuksista tai perusteista ei käy ilmi se, mihin kantaja-hakija asemansa perustaa, tuomioistuimen tulee kyselyoikeuttaan käyttämällä pyrkiä selvittämään, väittääkö kantaja-hakija juuri itse olevansa eksklusiivisen lisenssin haltija.

Jos kantaja tai hakija väittää väitedoktriinin edellyttämällä tavalla olevansa eksklusiivisen lisenssin haltija, niin myöskään oikeussuojan tarpeen yhteydessä (prosessinedellytyksenä) ei ole enää erikseen tarvetta tutkia sitä, onko hänellä riittävää oikeudellista intressiä asiassa, koska oikeudessamme on jo käytännön tasolla tunnustettu eksklusiivisten lisenssien haltijoiden itsenäinen asiavaltuusasema ja oikeussuojan tarve. Väitedoktriinin soveltumisesta johtuen lisenssinhaltijan ei siis tarvitse prosessuaalisen asiavaltuuden tutkinnan yhteydessä

[1215] Ks. tarkemmin edellä luku 4.2.

osoittaa tai näyttää, että lisenssi on tosiasiassa eksklusiivinen tai että juuri hän on oikea lisenssinhaltija.[1216] Jotta lisenssin (täydellinen) eksklusiivisuus olisi aidosti erillinen eli erityinen prosessinedellytys, edellyttäisi se tässä tapauksessa sitä, että kyseinen seikka olisi vahvistettu ja määritelty lain tasolla, toisin sanoen lisä(prosessin)edellytykseksi olisi nostettu se, että kantajan tai hakijan tulee kyetä osoittamaan väitteensä paikkansapitävyys (lisenssin täydellinen eksklusiivisuus) ennen kuin asiatutkintaan voitaisiin siirtyä. Kirjoitetussa laissa ei kuitenkaan ole tekijänoikeuden loukkaustilanteissa vahvistettu, että eksklusiivisen lisenssin haltijan ajaman asian tutkittavaksi ottamisen edellytys olisi se, että hänen tulee osoittaa hänelle kuuluvan lisenssin *de facto* olevan eksklusiivinen.[1217] Tapaoikeuden tasolla vahvistettu eksklusiivisen lisenssin haltijan itsenäinen asiavaltuusasema tarkoittaa näin ollen vain sitä, että tällaisella taholla – suhteessa muunlaisiin lisenssinhaltijoihin – on lähtökohtaisesti oikeus saada omissa nimissään asiassa hyväksyvä ratkaisu.[1218] Vasta siis varsinaisessa asiatutkinnassa selvitetään lisenssin todellinen laajuus eli se, pitääkö lisenssinhaltijan väite lisenssin eksklusiivisuudesta paikkansa, onko väitteen esittäjä ”oikea” lisenssinhaltija ja kohdistuuko loukkaus juuri puheena olevaan oikeuteen.[1219]

Useista markkinaoikeuden antamista ratkaisuista voidaan havaita, kuinka eksklusiivisen lisenssin saajan materiaalista asiavaltuutta on tarkasteltu jo pro-

---

[1216] Ks. myös Westberg 2004, s. 291; Bengtsson – Lyxell 2006, s. 54.

[1217] Voidaan myös sanoa, että tapaoikeudessa tai oikeuskäytännössä ei tekijänoikeudellisissa asioissa ole niin yksiselitteisesti ja tyhjentävästi määritelty sitä, mitä tarkoitetaan täysin eksklusiivisella lisenssillä tai täysin eksklusiivisen lisenssin haltijalla, että tällainen edellytys voitaisiin asettaa itsenäiseksi ja erityiseksi prosessinedellytykseksi. Kun yhtä ja selvää määritelmää ei ole, olisi erityisen prosessinedellytyksen asettaminen kantaja-hakijan ajaman asian tutkittavaksi ottamisen edellytykseksi hyvin ongelmallinen ennustettavuuden ja ylipäätään oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta. Voitaisiin argumentoida, että nykytilassa – jossa asia siis ratkeaa väitedoktriinin nojalla – minkälainen lisenssinhaltija tahansa voisi saada asiansa tutkittavaksi, jos hän vain väittää olevansa eksklusiivisen lisenssin haltija. Esim. ei-eksklusiivisen lisenssin haltija, joka on tietoinen lisenssinsä laajuudesta, voisi väitteen esittämällä (eli väittämällä olevansa eksklusiivisen lisenssin haltija) ohittaa riittävän oikeussuojan tarpeen harkinnan. Tietysti tällainen mahdollisuus on aina olemassa, mutta kovin todennäköinen se ei ole. Ensinnäkin tällainen kantaja-hakija törmää viimeistään asiatutkinnassa aineelliseen oikeuteen. Toiseksi, mikäli tietoisesti ja tahallisesti vääriä tietoja antamalla pyritään ajamaan asiaa omissa nimissä, voi menettely tulla arvioitavaksi esim. perättömän lausuman antamisena tai jopa prosessipetoksena.

[1218] Tapaoikeudessa vahvistettu itsenäinen asiavaltuusasema tarkoittaa tässä siis sitä, että täysin eksklusiivisen lisenssin haltijaa voidaan aineellisoikeudellisesti pitää sellaisena tahona, joka on oikeutettu saamaan asiassa hyväksyvän ratkaisun, jos asian hyväksymisedellytykset muuten täyttyvät. Asia voidaan hahmottaa myös siten, että täysin eksklusiivisen lisenssin haltijan ei tarvitse erikseen osoittaa riittävää oikeussuojan tarvettaan (se on hänelle jo tunnustettu tapaoikeuden tasolla).

[1219] Po. seikat tutkitaan siis materiaalisen asiavaltuuden yhteydessä (esikysymyksenä), ja jos tällöin todetaan, ettei kantaja tai hakija ole oikea lisenssinhaltija tai ettei lisenssi tosiasiassa ole täysin eksklusiivinen taikka esim. ettei lisenssin laajuus kata kysymyksessä olevaa loukkausta, kanne tai hakemus tulee hylätä puuttuvan materiaalisen asiavaltuuden perusteella.

sessuaalisen asiavaltuuden yhteydessä.[1220] Kuten todettu, tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa, silloin kun kyse on eksklusiivisista lisenssitilanteista, tulee nykyoppeja vasten noudattaa väitedoktriinia, ja tällöin kantajan tai hakijan tulee täyttää vain ja ainoastaan väitedoktriinin asettamat edellytykset, jotta hänelle syntyisi prosessuaalinen asiavaltuus. Eksklusiivisen lisenssin haltijan ei siis tarvitse näyttää tai osoittaa materiaalista asiavaltuuttaan prosessuaalisen asiavaltuuden yhteydessä, jotta hän saisi hakemuksensa tai kanteensa tutkittavaksi. Markkinaoikeuden ratkaisuissa on prosessuaalista asiavaltuutta koskevissa kohdissa toistuvasti viitattu esimerkiksi hakijan toimittamiin lisenssisopimuksiin ja niiden sisältöihin sekä siihen, että puheena olevan lisenssisopimuksen perusteella hakijalla on asiavaltuus asiassa ja oikeus esittää tekijänoikeuslakiin perustuvia vaatimuksia hakemuksen kohteena olevista teoksista. Esimerkiksi ratkaisussa MAO 423/16 on todettu: ”*Hakija on asiavaltuutensa osoittaakseen toimittanut markkinaoikeudelle 2.10.2014 päivätyn lisenssisopimuksen sekä 28.5.2015 ja 21.8.2015 päivätyt lisenssisopimuksen täydennykset, joista käy ilmi muun ohella, että hakijalla on sopimuksen perusteella Suomessa yksinomainen kysymyksessä olevien televisiosarjojen levitysoikeus kysymyksessä olevaa kanavaa käyttäen sekä oikeus ryhtyä toimiin teoksiin kohdistuvien oikeudenloukkausten johdosta. Edellä olevilla perusteilla markkinaoikeus katsoo, että hakijalla on asiavaltuus asiassa ja oikeus esittää tekijänoikeuslakiin perustuvia vaatimuksia.*” Samanlaista lähestymistapaa on noudatettu myös muun muassa ratkaisuissa MAO 424/16, MAO 425/16, MAO 333/17, MAO 166/18, MAO 477/18, MAO 478/18, MAO 479/18, MAO 34/19, MAO 85/19 ja MAO 215/20.[1221]

Markkinaoikeuden ratkaisuissa omaksuttu lähestymistapa asiavaltuuskysymyksiin käy erinomaisesti ilmi tapauksesta MAO 880/14, jossa ratkaisun seurauksena hakemus on jätetty tutkimatta. Oikea ratkaisu olisi ollut hakemuksen hylkääminen (puuttuvan materiaalisen asiavaltuuden johdosta). Markkinaoikeus totesi kyseisessä ratkaisussa asiavaltuuden osalta aluksi, että TekijäL 60 a §:ssä tarkoitetussa asiassa (oikeus saada teleliittymän haltijan yhteystiedot) voi hakijana olla esimerkiksi yksinomaisen käyttöluvan haltija, jolla on sopimukseen perustuva oikeus esittää tekijänoikeuden loukkaukseen perustuvia vaatimuksia. Tämän jälkeen markkinaoikeus totesi, että tilanteessa, jossa hakija perustaa vaatimuksensa alkuperäisen oikeudenhaltijan sille myöntämään yk-

---

[1220] Kuten edellä on tuotu esiin, markkinaoikeus vaikuttaa huomattavan usein hahmottavan tekijänoikeudellisissa asioissa prosessuaalisen ja materiaalisen asiavaltuuskysymyksen yhtenä ja samana kysymyksenä, jolloin se jättää kanteen tai hakemuksen tutkimatta, mikäli se katsoo materiaalisen asiavaltuuden puuttuvan. Ts. markkinaoikeus tuo prosessuaalisen asiavaltuuden harkintaan seikkoja, jotka kuuluvat tosiasiassa materiaalisen asiavaltuuden tarkasteluun. Tällöin väitedoktriinia ei sovelleta oikeaoppisesti, ja tästä yhtenä esimerkkinä ovat markkinaoikeuden tekemät lisenssitilanteita koskevat asiavaltuusratkaisut.

[1221] Ks. tarkemmin hakijalegitimaatiosta tekijänoikeudellisissa asioissa luku 8.2.2.1.

sinomaiseen käyttölupaan, asiavaltuuden on kuitenkin katsottava edellyttävän, että se oikeudenloukkaus, jonka johdosta teleliittymän haltijan tietoja pyydetään, kohdistuu hakijalle luovutettuihin oikeuksiin. Edelleen markkinaoikeuden mukaan hakijan on tarvittaessa toimitettava tätä koskeva riittävä selvitys. Ratkaisusta käy ilmi, että hakija oli hakemuksessaan ilmoittanut markkinaoikeudelle, että sillä on kysymyksessä olevien elokuvateosten tuottajayhtiön kanssa tehtyjen lisenssisopimusten perusteella oikeus esittää asiassa tekijänoikeuslakiin perustuvia vaatimuksia. Kuten edellä tuotiin esille, jo yksinään tällainen väite riittää luomaan hakijalle prosessuaalisen asiavaltuuden (tietysti sillä varauksella, että hakijan on tullut väittää lisenssisopimuksen olleen eksklusiivinen[1222]). Markkinaoikeus ei ole kuitenkaan katsonut asiavaltuuden täyttyneen pelkän väitteen perusteella, vaan asiassa on seuraavaksi siirrytty tutkimaan lisenssisopimuksen yksityiskohtaista sisältöä ja lisenssin laajuutta (luovutettujen oikeuksien laajuutta) sekä arvioitu ”asiavaltuutta” puheena olevia seikkoja vasten.[1223]

Tutkittuaan yksityiskohtaisesti lisenssisopimuksen sisältöä markkinaoikeus päätyi toteamaan, että sopimuksesta ilmenee, että hakija on sinänsä saanut kysymyksessä olevan elokuvan osalta yksinomaisen käyttöluvan muun ohella teatterilevityksen, videovuokrauksen sekä niin sanotun *on demand* -käytön osalta sopimuksen kattamalla alueella, johon kuuluvat Norja, Ruotsi, Tanska ja Suomi. Markkinaoikeus kuitenkin katsoi, että sopimuksella luovutetut yksinomaiset käyttöoikeudet rajoittuvat elokuvan edellä mainituille pohjoismaisille kielille jälkiäänitettyihin tai tekstitettyihin versioihin ja että sopimus ei myöskään sisältänyt muuta ehtoa, jossa yksinomainen käyttölupa olisi selvästi ulotettu kattamaan myös elokuvan englanninkielisen alkuperäisversion. Markkinaoikeus jatkoi perustelujaan toteamalla, että hakemuksessa esitetty selvitys kysymyksessä olevien elokuvien jakamisesta BitTorrent-vertaisverkossa on näin ollen todennäköisesti kohdistunut elokuvien englanninkielisiin alkuperäisversioihin.

Edellä esitettyjen seikkojen perusteella markkinaoikeus päätyi katsomaan, ettei hakijan asiassa esittämästä selvityksestä käynyt riittävän yksiselitteises-

---

[1222] Jos hakija ei ole edes väittänyt lisenssisopimuksen olleen eksklusiivinen, olisi tuomioistuimen tullut tiedustella hakijalta, vetoaako hän asiassa asiavaltuusasemansa perustaksi siihen, että kysymyksessä on eksklusiivinen lisenssisopimus tai yksinomainen käyttöoikeus/-lupa. Po. tapauksessa kävi kuitenkin heti ilmi, että hakija perusti asiavaltuusasemansa nimenomaan eksklusiiviseen lisenssiin, sillä myös markkinaoikeus totesi ratkaisussaan seuraavasti: ”[- -] tilanteessa, jossa hakija perustaa vaatimuksensa sille alkuperäisen oikeudenhaltijan myöntämään yksinomaiseen käyttölupaan [- -]”. Tämän vuoksi voidaan katsoa, että väitedoktriini täyttyi.

[1223] ”Hakija on asiavaltuutensa osoittaakseen toimittanut markkinaoikeudelle 1.5.2014 päivätyn lisenssisopimuksen (”License Agreement”), joka on hakijan ja Exclusive Media Distribution, LLC:n puolesta toimineen Exclusive Films International, LLC:n allekirjoittama. Sopimus koskee elokuvaa ”A Walk Among the Tombstones” ja hakija on ilmoittanut, että vastaavansisältöiset sopimukset on osapuolten välillä tehty myös muiden hakemuksessa mainittujen elokuvien osalta.”

ti ilmi, että hakijalle olisi siirtynyt yksinomainen käyttölupa ja sitä myötä syntynyt asiavaltuus vaatimusten esittämiseen myös kysymyksessä olevien elokuvien alkuperäisten englanninkielisten versioiden osalta, joihin hakemuksen perusteena esitetty yleisön saataville saattaminen on todennäköisesti kohdistunut. Lisäksi markkinaoikeus katsoi, että hakijan viittaamasta sopimuksen vakioehtojen kohdasta tai muustakaan sopimuskohdasta ei ollut riittävän selvästi todettavissa myöskään sitä, että hakijalla sopimuksen perusteella muutoin olisi ollut oikeus itsenäisesti esittää vaatimuksia elokuvateoksen englanninkieliseen versioon mahdollisesti kohdistuvien loukkausten johdosta. Kaiken edellä mainitun todettuaan markkinaoikeus lausui johtopäätöksenään, että hakemus on puuttuvan asiavaltuuden johdosta jätettävä tutkimatta.[1224] Ratkaisu on sisällöltään hyvin ja asianmukaisesti perusteltu, ja markkinaoikeus on aivan oikein katsonut, etteivät oikeudet olleet siirtyneet hakijalle siinä laajuudessa kuin hakija oli väittänyt. Tästä huolimatta ratkaisu on prosessuaalisesti tarkasteltuna epäonnistunut, sillä ne seikat, joihin markkinaoikeus ratkaisunsa perusteluissa viittaa, johtavat siihen, että hakemus olisi tullut hylätä sillä perusteella, ettei oikeuksia ollut sopimuksella luovutettu hakijalle siinä laajuudessa, että tämä olisi voinut saada hyväksyvän ratkaisun asiassa.[1225]

[1224] Asiassa on asiavaltuuden puuttumisen puolesta argumentoitu myös TekijäL 60 a §:ään liittyvillä näkökohdilla. Markkinaoikeus lausui tältä osin seuraavaa: ”Markkinaoikeus toteaa, että tekijänoikeuslain 60 a §:ssä säädetty mahdollisuus määrätä teleliittymän haltijan tunnistamistietojen luovuttamisesta yksityiselle taholle merkitsee teleliittymän haltijan yksityisyyden suojan rajoitusta. Yksityisyyden suojaa koskevat näkökannat on näin ollen otettava huomioon muun ohella pykälässä asetetun niin sanotun merkittävyyskynnyksen ylittymistä arvioitaessa. Markkinaoikeus katsoo, että *yksityisyyden suojaa koskevat näkökohdat on kuitenkin otettava huomioon myös hakijan asiavaltuutta arvioitaessa siten, ettei asiavaltuutta käsillä olevassa asiassa voida perustaa sellaisiin sopimusehtoihin, joiden sisältöä voidaan merkityksellisiltä osin pitää tulkinnanvaraisena, ottaen erityisesti huomioon, ettei niillä henkilöillä, joiden tietoja hakemus koskee, ole asiaa tuomioistuimessa käsiteltäessä mahdollisuutta tulla hakemuksen johdosta kuulluiksi*.” Ensinnäkin on nähdäkseni selvää, ettei yksityisyyden suojaa koskevilla argumenteilla ole minkäänlaista painoarvoa harkittaessa prosessuaalista asiavaltuutta tilanteessa, jossa prosessuaalinen asiavaltuus ratkeaa väitedoktriinin nojalla. Toiseksi markkinaoikeuden käyttämät argumentit yksityisyyden suojasta vaikuttavat oikeastaan liittyvän luovutussopimuksen tulkintaan (tarkemmin sanottuna siihen, missä laajuudessa oikeuksien voidaan katsoa sopimuksen nojalla siirtyneen hakijalle). Markkinaoikeuden näkemyksen mukaan kolmannen henkilön (po. tapauksessa väitetty tekijänoikeuden loukkaaja) yksityisyyden suojaan liittyvät näkökohdat voivat vaikuttaa luovutussopimuksen tulkintaan. Pidän tätä hyvin erikoisena argumentointina, sillä sopimus on lisenssinantajan ja lisenssinsaajan välinen asia ja sopimuksen sisältöä, tässä oikeuksien siirtymisen laajuutta, tulkitaan yksinomaan heidän näkökulmastaan. Jos sopimusehdot oikeuksien siirtymisen laajuuden osalta ovat tulkinnanvaraiset, niin voidaan kysyä, mitä merkitystä tällaisessa tulkinnassa on kolmannen (sopimussuhteen ulkopuolisen) mahdollisilla näkemyksillä tai yksityisyyden suojaan liittyvillä näkökohdilla. Nähdäkseni näillä seikoilla ei tällaisessa tulkinnassa ole mitään merkitystä.

[1225] Voidaan sanoa, että lisenssin laajuus ei hakijan väittämällä tavalla kattanut kysymyksessä olevaa loukkausta tai ettei hakijalla ollut eksklusiivista yksinoikeutta puuttua juuri po. loukkaukseen. Hakija on siis alun perin väittänyt, että hänellä on sopimuksen nojalla oikeus puuttua po. loukkaukseen, mutta asiatutkinnassa on havaittu, ettei hakijan väite olekaan pitänyt paikkaansa,

Kun asiassa siirrytään seuraavaksi tarkastelemaan semi-eksklusiivista lisenssiä koskevia tilanteita ja väitedoktriinia, niin voidaan todeta, että asiaa voidaan tarkastella kahdesta näkökulmasta: joko vallitsevasta nykytilasta tai ehdottomastani tilasta, jossa semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden asiavaltuutta pidetään mahdollisena. Vallitsevassa nykytilassa ratkaisu on varsin selvä, sillä muiden kuin täysin eksklusiivisten lisenssien haltijoiden itsenäistä asiavaltuusasemaa ei tunnusteta. Tällöin, jos kantaja tai hakija väittää, että hänen oikeutensa puuttua tekijänoikeuden loukkaukseen perustuu muuhun kuin eksklusiiviseen lisenssisopimukseen (yksinomaiseen käyttöoikeuteen/-lupaan), asia tulee jättää tutkimatta puuttuvan asiavaltuuden vuoksi, koska muiden kuin eksklusiivisten lisenssien haltijoiden itsenäistä asiavaltuusasemaa ei ole oikeudessamme tunnustettu. Tarkennukseksi todettakoon, että jos esimerkiksi semi-eksklusiivisen lisenssin haltija väittää olevansa eksklusiivisen lisenssin haltija[1226], asia tulee tutkittavaksi, mutta myöhemmin kanne tai hakemus hylätään puuttuvan materiaalisen asiavaltuuden perusteella (tällöin väite lisenssin tuottamasta täysin eksklusiivisesta asemasta ei ole pitänyt paikkaansa). Tilanteessa, jossa semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan itsenäistä asiavaltuusasemaa pidetään mahdollisena eikä sitä siis *prima facie* suljeta nykyoppien valossa pois, väitedoktriinin rinnalle tulee ottaa oikeussuojan tarpeen harkinta, ja näiden molempien prosessinedellytysten tulee täyttyä, jotta asia voidaan ottaa tutkittavaksi. Tällöin asia voidaan hahmottaa myös siten, että prosessuaalista asiavaltuutta on laajennettu oikeussuojan tarpeen harkinnan perusteella.

Semi-eksklusiivisen lisenssin tilanteissa lisenssinhaltijan tulisi ensinnäkin väittää, että hän on sellaisen lisenssin haltija, joka tuottaa *yksinoikeuteen rinnastettavan aseman* (korkea eksklusiivisuusaste), tai että hänellä on jaettu määräämisoikeus/yksinoikeus lisenssin kohteena olevan tekijänoikeuden osalta ja että hänelle kuuluvaa oikeutta loukataan. Tällöin ei siis edellytetä, että kantaja tai hakija väittää olevansa täysin eksklusiivisen lisenssin haltija, vaan väitteen tulee jollakin tapaa korostaa lisenssinhaltijan jonkinlaista eksklusiivista tai yksinoikeuteen rinnastettavaa asemaa lisenssin kohteena olevan tekijänoikeuden osalta. Toiseksi kantajan tai hakijan tulisi väittämänsä aseman tueksi argumentoida oikeussuojan tarpeeseen liittyvillä seikoilla ja näkökohdilla. Toisin sanoen jos kantaja tai hakija väittää lisenssin olevan jotain muuta kuin täysin eksklusiivinen, tuomioistuimen tulee kiinnittää huomiota siihen, onko hakemuksessa tai kanteessa pyritty argumentoimaan oikeussuojan tarpeella. Kantajan tai hakijan tulee siis osoittaa, että hänellä on riittävän oikeussuojan tarve kyseisessä asiassa, jotta hänellä olisi oikeus omissa nimissään toimia loukkausasiassa ja mahdollisuus saada suojaa intresseilleen. Jos kantaja tai hakija täl-

---

jolloin kysymyksessä on materiaalista asiavaltuutta koskeva puute, joka johtaa edelleen hakemuksen hylkäämiseen.

[1226] Hän voi itse olla esim. siinä uskossa, että hänen lisenssinsä on eksklusiivinen.

laisessa tilanteessa ei lainkaan argumentoi oikeussuojan tarpeella, asia voidaan jättää tutkimatta, mutta pitäisin perusteltuna, että ennen tällaisen ratkaisun tekemistä kantaja-hakijalle varataan prosessinjohdollisin toimin tilaisuus lausua puheena olevasta seikasta. Samoin jos kantaja tai hakija argumentoi oikeussuojan tarpeella mutta ei kykene osoittamaan riittävää oikeussuojan tarvetta, asia tulee jättää tutkimatta. Jos taas kantaja tai hakija kykenee osoittamaan riittävän oikeussuojan tarpeen siitä huolimatta, että lisenssi ei ole täysin eksklusiivinen, asia tulee ottaa tutkittavaksi. Tällöin kantajalla tai hakijalla on oikeus toimia loukkausasiassa omissa nimissään ja ratkaisu voidaan antaa hänen nimissään. Tämä seikka ei tietystikään vielä tarkoita sitä, että hakemus tai kanne tulisi automaattisesti hyväksytyksi tai että kantaja-hakijalla olisi tosiasiassa myös materiaalinen asiavaltuus asiassa.

6.4.4.2 Kollektiivi- ja ei-kollektiivivaateista lisenssitilanteissa

Silloin kun kolmas loukkaa tekijänoikeutta ja loukkaus kohdistuu sellaiseen tekijänoikeuteen tai sen osaan, joka on lisensoitu, nousee esille kysymys siitä, minkälaisia vaikutuksia asiaa yksin ajavan lisenssinantajan tai lisenssinhaltijan loukkausasialla tulee olemaan muihin itsenäisen asiavaltuuden omaaviin tahoihin nähden. Kuten todettu, sekä eksklusiivisen lisenssin antajalla että tällaisen lisenssin haltijalla on itsenäinen asiavaltuusasema kolmannen loukatessa lisenssin kohteen olevaa tekijänoikeutta. Kysymys ei kuitenkaan rajoitu ainoastaan eksklusiivisen lisenssin tilanteisiin, vaan tässä luvussa olettamana on lisäksi se, että myös semi-eksklusiivinen lisenssi voi eräissä tilanteissa tuottaa haltijalleen itsenäisen asiavaltuusaseman riittävän oikeussuojan tarpeen perusteella.[1227] Kun sekä lisenssinantajalla että lisenssinhaltijalla on aidosti itsenäinen asiavaltuus, tilanne muistuttaa monilta osin jo edellä käsiteltyjä TekijäL 6 §:n mukaisia tilanteita. Merkittävimpänä erona on kuitenkin se, että lisenssinhaltija, toisin kuin esimerkiksi TekijäL 6 §:n yhteistekijä, ei ”omista” tekijänoikeutta tai sen osaa. Mitään yhteisomistuspohjaa siis ei ole. Tästä johtuen ei myöskään TekijäL 6 §:n yhteydessä lausuttuja oikeusohjeita voida sellaisenaan, tai ainakaan kaikilta osin, soveltaa lisenssitilanteita koskeviin kollektiivivaadetarkasteluihin. Yhtä lailla selvää on myös se, etteivät YhtOmL:n säännökset tai jaotonta yhteisomistusta koskevat periaatteet tule sovellettaviksi.

Vaikka eksklusiivisen tai semi-eksklusiivisen lisenssin haltijan ja oikeudenhaltijan välillä taikka esimerkiksi kahden lisenssinhaltijan, joilla molemmilla on semi-eksklusiivinen lisenssi, välillä ei vallitse välttämätöntä prosessin-

[1227] Toisin sanoen kun tässä luvussa puhutaan semi-eksklusiivisen lisenssin haltijasta, tarkoitetaan ainoastaan sellaisia semi-eksklusiivisia lisenssejä, jotka tuottavat haltijoilleen itsenäisen asiavaltuusaseman – ts. näiden lisenssien haltijoilla on riittävä oikeussuojan tarve saada suojaa kolmannen aiheuttamaa tekijänoikeuden loukkausta vastaan.

yhteyttä[1228], niin voidaan katsoa, että kysymys on siinä määrin samanlaisesta yhteydestä (aidosti itsenäinen asiavaltuusasema ja loukkauskohde on sama) kuin TekijäL 6 §:n tapauksissa, että osapuolten välillä vallitsee erityinen prosessinyhteys. Lähtökohtana tulee siis sekä eksklusiivisen että semi-eksklusiivisen lisenssin tilanteissa pitää sitä, että ainakin muut vaateet kuin korvausvaateet ovat kollektiivivaateita ja niiden vaikutukset ratkaistaan samalla tavoin kuin TekijäL 6 §:n mukaisissa tilanteissa, siis erityistä prosessinyhteyttä koskevien oppien kautta (ks. edellä erityisesti luku 5.4.2.2). Taloudellisten oikeuksien loukkaamiseen perustuvien korvausvaateiden (hyvitys- ja/tai vahingonkorvausvaatimukset)[1229] käsittelyn ja oikeusvaikutusten osalta ei voida kuitenkaan lähtökohtaisesti noudattaa samoja periaatteita kuin TekijäL 6 §:n tilanteissa, sillä lisenssinhaltijan oikeus esittää korvausvaatimuksia ei pohjaudu tai perustu omistajuuteen tekijänoikeuden tai tätä koskevan lisenssin kohteen osalta. Tällöin esille nousee kysymys erityisesti siitä, kuka (lisenssinantaja, lisenssinsaaja vai jopa molemmat) voi ylipäätään saada hyväksyvän ratkaisun taloudellisten oikeuksien loukkaukseen perustuvan korvausvaatimuksen osalta. Kun kysymys on hyvitykseen perustuvasta vaatimuksesta, on muun ohella kysyttävä, voidaanko mahdollisessa usean hyvitykseen oikeutetun tahon tilanteessa hyvitys tuomita kokonaisuudessaan vain yhdelle taholle, jos muut tahot eivät ole mukana samassa oikeudenkäynnissä. Tällainen tilannehan eroaa siitä tilanteesta, josta edellä on jo käyty keskustelua TekijäL 6 §:n yhteydessä. TekijäL 6 §:n tilanteissa, silloin kun kyse on sopimuksettomasta tilasta, yksi yhteistekijä voi vaatia hyvitystä ja vahingonkorvausta ainoastaan omaa osuuttaan (määräosainen yhteisomistus) vastaavilta osin.

Kuten luvussa 3.6 kävi ilmi, TekijäL 57 §:ssä ei ole otettu kantaa siihen, kuka on taloudellisten oikeuksien loukkaustilanteessa oikeutettu vaatimaan tai saamaan säännöksessä tarkoitettuja korvauksia (hyvitystä tai vahingonkorvausta), eikä tätä ole mahdollista päätellä myöskään säännöksen esitöiden perusteella. Vaikka hyvitysvelvollisuus voi perustua TekijäL 57 §:n nojalla muuhunkin toimintaan, niin lähes poikkeuksetta hyvitysvelvollisuus on oikeuskäytännössä perustunut teoksen *lainvastaiseen käyttämiseen*. Lainvastaista käyttäminen on silloin, kun käyttämiseen ei ole oikeudenhaltijan lupaa eikä käyttö ole sallittua ilman tällaista lupaa TekijäL 2 luvun mukaisten rajoitussäännösten (vapaa käyttö tai pakkolisenssi) tai sopimuslisenssin nojalla.[1230] Nähdäkseni tällöin yksi tapa määritellä hyvitykseen oikeutettujen piiriä on kysyä, keneltä tai keiltä

[1228] Kuten edellä kävi ilmi, edes eksklusiivisen lisenssin tilanteissa ei lisenssinantajan ja lisenssinsaajan välillä vallitse välttämätöntä prosessinyhteyttä.

[1229] Tässä luvussa käsitellään siis ainoastaan taloudellisten oikeuksien loukkaamiseen perustuvia korvausvaatimuksia eikä erikseen nosteta esille moraalisten oikeuksien loukkaamiseen perustuvia vahingonkorvausvaatimuksia ja niiden käsittelyä.

[1230] Ks. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 621.

olisi tullut pyytää lupa tai suostumus, jotta teoksen käyttäminen olisi ollut sallittua ja lainmukaista. Jos esimerkiksi pohditaan eksklusiivisen lisenssin tilannetta, niin tällöinhän vain lisenssinhaltijalla on yksinoikeus käyttää ja hyödyntää lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta tai sen osaa, ja jos kolmas loukkaa lisenssinhaltijan yksinoikeutta (lisenssinhaltijan yksinoikeuteen rinnastettavaa asemaa), on lisenssinhaltijalla oikeus saada hyvitystä oikeuden loukkauksen johdosta, sillä kaikki muu ulkopuolinen ja ei-sallittu hyödyntäminen kohdistuu juuri lisenssinhaltijan oikeuteen. Tämä seikka ei kuitenkaan sellaisenaan poissulje sitä mahdollisuutta, että myös varsinainen oikeudenhaltija (lisenssinantaja) saattaa lisenssinsaajan ohella olla oikeutettu saamaan hyvitystä saman loukkauksen johdosta oikeudenloukkaajalta. On nimittäin mahdollista, vaikka lisenssinantajalla ei itsellään ole oikeutta lisenssin voimassaoloaikana käyttää lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta, että kolmas loukkaa teollaan myös lisenssinantajalla mahdollisesti yhä hallussa olevaa edelleenluovutus- ja/tai muuttamisoikeutta (kolmansien tulee siis pyytää lupa myös lisenssinantajalta).[1231]

Tässä kohtaa voidaan palata jo aiemmin sivuttuun Tanskan korkeimman oikeuden ratkaisuun U 1978.901. Tapauksessahan oli kysymys työntekijän (journalisti) ja työnantajan (Politiken) tekijänoikeuksien loukkaamisesta kolmannen (Herning Folkeblad) toimesta. Politiken oli julkaissut journalistin tekemän artikkelin lehdessään, ja seuraavana päivänä sama artikkeli oli suurilta osin reprodusoitu ja julkaistu Herning Folkebladin toimesta ilman kyseisen journalistin ja Politikenin suostumusta. Ratkaisussa todettiin aluksi, että sekä journalistin että Politikenin tekijänoikeuksia oli loukattu ja että molemmat olivat itsenäisesti oikeutettuja esittämään korvausvaatimuksia asiassa. Riitaiseksi pääkysymykseksi muodostui ennen kaikkea se, kumpi (journalisti vai Politiken) oli oikeutettu saamaan tekijänoikeuden loukkauksesta seuranneen hyvityksen.[1232] Oikeuskirjallisuudessa *Mohr Mersing* on todennut, että aineel-

---

[1231] Tietysti on mahdollista myös, että lisenssillä on luovutettu vain tiettyjä yksinoikeusfunktioita eksklusiivisesti, jolloin sama teko saattaa loukata sekä luovutettuja yksinoikeusfunktioita että lisenssinantajan ”haltuun jääneitä” yksinoikeusfunktioita. Tällöin molemmat tahot ovat oikeutettuja saamaan hyvitystä asiassa.

[1232] Ratkaisutekstissä tai tapausta käsittelevässä oikeuskirjallisuudessa (esim. Mohr Mersing 1979) ei käsittääkseni suoraan todeta, että kyse oli hyvityksestä (ratkaisussa puhutaan vain korvauksesta, ”erstatning”). Presumoin kuitenkin tapauksen tosiseikkojen pohjalta, että kyse oli nimenomaan hyvityksestä. Ymmärtääkseni ”erstatning” voi viitata sekä hyvitykseen että vahingonkorvaukseen. Kun kuitenkin otetaan huomioon, että ratkaisussa ei erikseen mainita vahingonkorvausta (”skade”), kyse oli tyypillisestä teoksen lainvastaisesta käytöstä (julkaiseminen ja reprodusointi), joka laukaisee hyvitysvelvollisuuden, ja osapuolet olivat yksimielisiä korvausvelvollisuudesta, on päädyttävä siihen, että kyse oli hyvityksestä. Jos kysymys olisi vahingonkorvauksesta, olisi oletettavaa, että loukkaaja olisi herkemmin kiistänyt korvausvelvollisuutensa, sillä vahingonkorvausvaateen näyttäminen toteen immateriaalioikeuksien loukkaustilanteissa ei ole yksinkertaista, kun taas hyvitys tulee tuomittavaksi ilman erillistä näyttöä, kunhan teoksen käyttö on objektiivisesti arvioiden lainvastaista.

lisoikeudellisesti oikea ratkaisu olisi ollut se, että sekä journalistille että Politikenille olisi molemmille määrätty suoritettavaksi hyvitystä (kenties jopa samansuuruinen hyvityssumma), mutta käsillä olevassa tapauksessa määräämisperiaate esti tuomioistuinta pääsemästä aineellisesti oikeaan ratkaisuun.[1233] Tapauksessa osapuolet nimittäin määrittelivät hyvitystä koskevan kysymyksen siten, että vain toinen – joko journalisti tai Politiken – oli oikeutettu saamaan hyvityksen.[1234] Koska tuomioistuimen tulee noudattaa dispositiivisessa asiassa määräämisperiaatetta (ks. myös luku 8.1.2), sen oli tehtävä ratkaisu vain jommankumman ”oikeudenhaltijan” hyväksi, ja puheena olevassa tapauksessa tuomioistuin päätyi tuomitsemaan hyvityksen journalistille.[1235] Yhdyn Mohr Mersingin esittämään näkemykseen ja katson, että ilman määräämisperiaatteen vaikutusta oikea ratkaisu olisi ollut se, että hyvitystä olisi määrätty suoritettavaksi sekä journalistille että Politikenille.

Tapauksen selosteesta tai olosuhteista ei käy täysin yksiselitteisesti ilmi, missä laajuudessa tekijänoikeus oli siirtynyt journalistilta Politikenille, mutta koska journalistin oikeutta vaatia hyvitystä on käsitykseni mukaan perusteltu edelleenluovutusoikeudella ja koska myös Politikenilla oli oikeus omissa nimissään esittää hyvitystä koskeva vaatimus, niin kysymys lienee ollut joko kokonaisluovutuksesta tai eksklusiivisesta lisenssinluovutuksesta.[1236] Sillä, oliko kysymyksessä kokonaisluovutus vai eksklusiivinen lisenssinluovutus, ei nähdäkseni ole tässä merkitystä, koska joka tapauksessa molemmat tahot olivat ratkaisussa todetuin tavoin oikeutettuja saamaan hyvitystä oikeudenloukkauksen johdosta, ja tältä osin tarkoituksena on nyt kiinnittää huomiota siihen seikkaan, että kokonaisluovutuksesta tai kaikki yksinoikeusfunktiot kattavasta eksklusiivisesta lisenssinluovutuksesta huolimatta hyvitystä voidaan tuomita saman loukkauksen perusteella usealle taholle. Toisin sanoen se seikka, että lisenssinantajalla ei itsellään enää ole oikeutta käyttää ja hyödyntää lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta, ei automaattisesti sulje pois hänen oikeuttaan saada hyvitystä

[1233] Mohr Mersing 1979, s. 166.

[1234] Kaikki kolme osapuolta pitivät riidattomana sitä, että artikkelin reprodusointi oli ollut lainvastaista ja että Herning Folkeblad oli velvollinen maksamaan tietyn hyvityssumman (300 kr), mutta osapuolet olivat yksimielisiä myös siitä, että vain toinen ”oikeudenhaltijoista” (journalisti tai Politiken) oli oikeutettu saamaan hyvityksen. Näin ollen tuomioistuimen tuli ratkaisussaan ottaa huomioon osapuolten yksimielisyys edellä lausutuilta osin (ks. Mohr Mersing 1979, s. 166).

[1235] Tuomioistuin päätyi ratkaisussaan journalistin kannalle, koska se katsoi, ettei journalistin (alkuperäinen tekijä) tekijänoikeus ollut siirtynyt Politikenille enemmiltä osin kuin oli tarpeen sanomalehden tavanomaisen liiketoiminnan kannalta. Ks. myös Mohr Mersing (1979, s. 166), joka toteaa seuraavasti: ”Domsbegrundelsens første led tager sit udgangspunkt i ansættelsesforholdet, og med udtalelsen om, at ophavsretten ikke er overgået til bladet 'i videre omfang end nødvendigt af hensyn til Politikens sædvanlige virksomhed' tiltræder Højesteret den vistnok fremherskende opfattelse inden for retsteorien.”

[1236] Tätä ajatusta tukee myös se, että po. alalla on tyypillistä, että taloudelliset oikeudet siirtyvät joko kokonaisluovutuksella tai vähintään eksklusiivisella lisenssillä. Selvää joka tapauksessa on, ettei journalistin edelleenluovutusoikeus ollut siirtynyt Politikenille.

teoksen lainvastaisesta käyttämisestä.[1237] Toisaalta, jos kaikki yksinoikeusfunktiot sisältävä eksklusiivinen lisenssinluovutus kattaa myös edelleenluovutus- ja muuttamisoikeuden, niin lisenssinantajalla ei liene enää oikeutta – ellei kyse ole hyvitysvaatimuksen siirrosta (ks. luku 7.1.2.1) – lisenssin kohteena olevan oikeuden osalta saada hyvitystä teoksen lainvastaisesta käyttämisestä, koska nämä oikeudet kuuluvat lisenssin voimassaoloaikana eksklusiivisesti lisenssinsaajalle. Yhteenvetona voidaan todeta, että kolmannen loukatessa lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta myös eksklusiivisen lisenssin antajalla saattaa olla oikeus saada hyvitystä loukkauksen johdosta, mutta tällöin materiaalisessa tutkinnassa on tarkoin selvitettävä, loukkaako kolmas *de facto* kyseisen lisenssinantajan oikeuksia, ainoastaan lisenssinhaltijan oikeuksia vai kenties molempien oikeuksia.[1238]

Semi-eksklusiivisen lisenssin osalta tilanne ei ole kuitenkaan vastaava kuin eksklusiivisen lisenssin tilanne. Seuraavassa tarkastellaan sellaista esimerkkitilannetta, jossa kahdella lisenssinhaltijalla on yhtäläinen määräämisoikeus li-

---

[1237] Jos kolmannen taholta tapahtuvaan, lisenssin kohteena olevan tekijänoikeuden käyttämiseen ja/tai hyödyntämiseen tarvitaan usean tahon suostumus, voidaan yleisesti sanoa, että kaikki tahot, joilta suostumus on saatava, ovat lähtökohtaisesti oikeutettuja esittämään hyvitysvaatimuksen ja myös saamaan jonkinlaiseen hyvityssumman. Jos ajatellaan tilannetta, jossa tekijänoikeus on kaikkien yksinoikeusfunktioiden osalta luovutettu eksklusiivisesti lisenssisopimuksella, luovutuksenantajan oikeutta hyvitykseen myöhemmin tapahtuvan loukkauksen johdosta tulee tarkastella sen perusteella, kuinka laajasti oikeudet ovat siirtyneet uudelle subjektille. Jos kaikki yksinoikeusfunktiot kattava eksklusiivinen lisenssinluovutus on ollut täydellinen, siis sisältänyt myös muuttamis- ja edelleenluovutusoikeuden, ei luovutuksenantajalla enää ole oikeutta vaatia ja saada hyvitystä. Jos taas kaikki yksinoikeusfunktiot kattava eksklusiivinen lisenssinluovutus on tapahtunut siten, että lisenssinantajalle on jäänyt hallintaansa vain edelleenluovutusoikeus, voinee kolmannen loukatessa tekijänoikeutta myös luovutuksenantaja vaatia hyvitystä, jos tekijänoikeuden laillinen käyttö ja hyödyntäminen edellyttää myös hänen suostumustaan (ts. laillinen käyttö edellyttäisi alilisenssin hankkimista). Ks. myös edellä luvut 3.4.1 ja 6.2.1.

[1238] Jos otaksutaan, että kolmas sellaisessa eksklusiivisen lisenssin tilanteessa, jossa ei ole luovutettu edelleenluovutusoikeutta (so. sallittu alilisensointia), loukkaa sekä lisenssinantajan että lisenssinhaltijan oikeuksia (eli molempien suostumusta edellytetään) ja lisenssinantaja ennättää yksin nostaa asiassa loukkauskanteen ja samalla vaatii kohtuullista hyvitystä, niin tuomioistuin ei nähdäkseni voi tuomita kohtuullista hyvitystä lisenssinantajalle kokonaisuudessaan (siis myös lisenssinhaltijan kuviteltua osaa), vaan ainoastaan osan siitä. Tarkoitan tällä sitä, että tuomioistuimen tulisi arvioida esitetyn todistelun perusteella se, minkä arvoinen lisenssinantajan ”lupa” yksinään eli sellaisenaan on. Asia voidaan ajatella siten, että loukkaus kohdistuu eri osiin tekijänoikeutta (on sekä lisenssinantajan hallinnoima osuus tekijänoikeudesta että lisenssinhaltijan hallinnoima osuus tekijänoikeudesta). Jotta kolmas voisi käyttää lisenssin kohteena olevaa teosta tai tekijänoikeutta, tulee hänen siis saada sekä lisenssinantajan että lisenssinhaltijan lupa. Tällöin voidaan ajatella, että tuomioistuimen tulee tehdä ensiksi kokonaisarvio siitä, mikä olisi ollut kohtuullisen hyvityksen määrä siinä tilanteessa, että vain yksi taho olisi hallinnoinut tekijänoikeutta (olisi edellytetty vain yhtä lupaa), ja tämän jälkeen suhteuttaa lisenssinantajan luvan arvo tuohon kokonaishyvityksen määrään. Jos sitten myöhemmin myös lisenssinhaltija nostaa korvauskanteen samaa kolmatta vastaan saman loukkauksen perusteella ja korvausvaatimus perustuu identtiseen tosiseikastoon, niin tuomioistuimen tulee harkitessaan kohtuullisen hyvityksen määrää ottaa huomioon jo aiemmin suoritettavaksi määrätty kohtuullinen hyvitys (olettamalla, että esim. loukkaaja on tuonut aiemman ratkaisun tuomioistuin tietoon).

senssin kohteen osalta, eli vain nämä kaksi tahoa voivat käyttää, hyödyntää ja määrätä tekijänoikeuden käytöstä eikä kummallakaan taholla ole oikeuttaa myöntää alilisenssejä.[1239] Käytännössä kysymys on siis eksklusiivisesta lisenssistä, jonka käyttöön ja hyödyntämiseen oikeutettuja on normaalin yhden tahon sijasta kaksi tahoa. Tällöin on ajateltavissa, että kolmannen loukatessa lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta ovat molemmat lisenssinhaltijat yhtä lailla oikeutettuja vaatimaan ja saamaan kohtuullisen hyvityksen loukkauksen johdosta (ei-sallittu käyttäminen tai hyödyntäminen kohdistuu molempien semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden yksinoikeuteen rinnastettavaan asemaan). Tilanne on erikoinen, kun kahdella tai useammalla on yhtäläinen ja identtinen määräämisoikeus/-valta lisenssin kohteena olevan tekijänoikeuden suhteen eikä osapuolten välillä ole erikseen sovittu siitä, kumpi tahoista on oikeutettu vaatimaan tai saamaan esimerkiksi kohtuullista hyvitystä kolmannen loukatessa tekijänoikeutta.[1240] Mitään ohjeistusta siitä, kuinka tällaisessa sopimuksettomassa tilanteessa tulisi menetellä, ei ole, jolloin herää kysymys siitä, kuinka tuomioistuimen on toimittava, jos vain toinen puheena olevista tahoista nostaa loukkauskanteen ja vaatii kohtuullista hyvitystä koko määrältään itselleen.[1241]

Jos liikkeelle lähdetään siitä, että molemmat lisenssinhaltijat, joilla siis kummallakin on semi-eksklusiivinen lisenssi, ovat mukana samassa oikeudenkäynnissä ja vaativat kohtuullista hyvitystä identtisin perustein kolmannen aiheuttaman tekijänoikeuden loukkauksen vuoksi, niin asiassa tulee lähtökohtaisesti tuomita lisenssinhaltijoille vain yksi *yhteinen* hyvitys, koska he molemmat ovat yhtä lailla oikeutettuja saamaan hyvityksen (olettaen, että osapuolet eivät ole käyttäneet määräämisoikeuttaan siten, että se sulkee pois aineellisoikeudellisesti oikean ratkaisun). Jos taas vain toinen lisenssinhaltijoista on yksin nostanut korvauskanteen ja vaatii kohtuullista hyvitystä kokonaisuudessaan itselleen, niin esille nousee kysymys siitä, voidaanko koko hyvitysmäärä tuomita

---

[1239] Tässä ei erikseen tarkastella sitä edellä käsiteltyä tilannetta, jossa hyvitysvaatimuksen esittäminen perustuu siihen, että kolmas loukkaa tekijänoikeutta siten, että se loukkaa lisenssinantajan edelleenluovutus- ja muuttamisoikeutta. Jos myös varsinaisen oikeudenhaltijan (lisenssinantajan) lupaa edellytetään sallitulle käytölle, on nähdäkseni myös hän oikeutettu esittämään hyvitysvaatimuksen samalla tavalla kuin edellä esitettiin.

[1240] Jos tällainen sopimus on tehty, niin nähdäkseni tuomioistuin voisi antaa sille siviilioikeudellista sitovuutta varsinaisen asiatutkinnan jälkeen annettavassa tuomiossa, mutta tutkimatta asiaa ei voida jättää tällaisen sopimuksen tai sen ehtojen vuoksi (ks. tarkemmin luku 7).

[1241] Vrt. Ruotsin tavaramerkkiuudistusta koskeva esityölausuma (Prop. 2017/18:267, s. 199), jossa todetaan: ”Licenstagarens rätt att väcka talan om skadestånd bör omfatta både *skälig ersättning* för utnyttjandet av varukännetecknet och ersättning för den ytterligare skada som intrånget har medfört.” Po. esityölausumassa ei kuitenkaan käsitellä sitä, kuinka tuomioistuimen tulee menetellä niissä tilanteissa, joissa usea taho vaatii kohtuullista hyvitystä saman loukkauksen perusteella. Sen sijaan po. esityölausuma antanee aiheen tehdä sen johtopäätöksen, että tavaramerkin loukkaustilanteissa kohtuullista hyvitystä voivat saada muutkin lisenssinhaltijat kuin vain eksklusiivisen lisenssin haltija.

vain toiselle lisenssinhaltijoista, kun toinen hyvitykseen oikeutettu taho ei välttämättä ole edes tietoinen tapahtuneesta loukkauksesta. Nähdäkseni se, että lisenssinhaltijoilla on jaettu ja yhtäläinen määräämisoikeus lisenssin kohteena olevasta tekijänoikeudesta johtaa nyt käsillä olevassa tilanteessa siihen, että myös hyvitysvaatimusta on pidettävä kollektiivivaateena. Hyvitysvaatimuksen kollektiiviluonnetta voidaan perustella myös sillä, että lisenssiosapuolten välillä ei ole määräosaista yhteisomissuhdetta tai jaotonta yhteisomissuhdetta mutta lisenssiosapuolilla on silti molemmilla itsenäinen ja toisistaan erillinen asiavaltuusasema. Tällöin kumpikin lisenssinhaltija on myös oikeutettu itsenäisesti ja omissa nimissään vaatimaan hyvitystä koko määrältään itselleen.[1242]

Edellä lausuttu johtaa siihen, että semi-eksklusiivisen lisenssin tilanteissa, kun kysymys on sopimuksettomasta tilasta, hyvitysvaatimusta koskevat mahdolliset usean oikeudenkäynnin tilanteet ratkaistaan erityistä prosessinyhteyttä koskevien oppien kautta. Joka tapauksessa selvää on, että loukkaaja on velvollinen maksamaan koko hyvitysmäärän vain kertaalleen, ei siis useaan kertaan eri lisenssinhaltijoille, vaikka samaan hyvitykseen olisi oikeutettu usea taho ja usea taho vaatisi hyvitystä eri oikeudenkäynneissä. Siinäkin tapauksessa, että kollektiivivaateesta olisi annettu useita hyväksyviä tuomioita eri kantajien nimissä, on loukkaaja vain yhdenkertaisessa vastuussa kollektiivia kohtaan. Eri kysymys sen sijaan on, kuinka sitten myöhemmin ratkaistaan mahdollinen erimielisyystilanne, jossa myös toinen lisenssinhaltijoista kokee olevansa oikeutettu saamaan osansa jo tuomitusta hyvitysmäärästä. Erillisiä säännöksiä siitä, miten oikeudenkäynnillä voitettu hyvitys tällaisissa tilanteissa jaetaan siihen oikeutettujen kesken, ei ole.[1243] Saadun hyvityksen mahdollinen jakaminen lisenssinhaltijoiden kesken on lisenssinhaltijoiden keskinäinen asia, ja siihen liittyvät mahdolliset erimielisyydet tulee viime kädessä ratkaista lisenssinhaltijoiden välisellä keskinäisellä oikeudenkäynnillä.[1244] Vaikka tässä ei nyt tarkemmin keskitytä lisenssinhaltijoiden mahdollisiin keskinäisiin oikeudenkäynteihin, niin yhtenä näkökulmana voidaan esittää, että sen lisenssinhaltijan, joka on alun perin ottanut oikeudenkäynti- ja kustannusriskin (hän vastaa siinä yksin sekä oikeudenkäyntikuluistaan että pahimmillaan voittavan vastapuolen kustannuksista) nostamalla korvauskanteen kolmatta vastaan, tulisi myös saada pitää joko kohtuullinen hyvitys kokonaisuudessaan tai ainakin suurempi osa siitä.[1245]

[1242] Toinen mahdollinen tulkinta olisi pitää hyvitystä tällaisessa tilanteessa sellaisena yhteisenä ja jakamattomana oikeutena, joka johtaa välttämättömään prosessinyhteyteen. Tällöin molempien semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden tulisi olla ajamassa hyvitystä koskevaa vaatimusta, eli juttuun tulee vetää asianosaisiksi mukaan molemmat lisenssinhaltijat. Ellei jompikumpi lisenssinhaltijoista noudata haastetta, asiavaltuudessa ollut puute korjaantuu ja pääasia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta.

[1243] Ks. myös Koulu 2017a, s. 49.

[1244] Ks. myös Koulu 2017b, s. 181.

[1245] Ks. myös de Werra 2017, s. 208.

Kysymys siitä, ovatko eksklusiivisen tai semi-eksklusiivisen lisenssin tilanteissa taloudellisten oikeuksien loukkaukseen perustuvat vahingonkorvausvaatimukset kollektiivivaateita vai eivät, on vielä lyhyesti tarkasteltava erikseen.[1246] Lähtökohtaisesti vahingonkorvausvaatimukset eivät ole kollektiivivaateita, koska jokaisen vahingonkärsijän on taholtaan osoitettava, millaista vahinkoa juuri hän on kärsinyt loukkauksen johdosta. Vahingonkorvausvaatimuksessa on tällöin kysymys nimenomaan siitä vahingosta, jonka lisenssinhaltija tai lisenssinantaja on itse väittänyt kärsineensä loukkauksen vuoksi. Vaikka vahingonkorvausvaatimuksen peruste olisi sama kuin toisella loukatulla taholla, vahinko voi ilmetä hyvinkin eri tavalla lisenssinhaltijan tai lisenssinantajan osalta. Myös vahingon määrä pääsääntöisesti osoitetaan jokaisen siihen oikeutetun tahon osalta erikseen. Tekijänoikeudellisten vahingonkorvausvaateiden monimuotoisuudesta johtuen tässä ei kuitenkaan ole mahdollista yksityiskohtaisemmin selvittää, minkälaisia vahinkoja kolmannen loukkauksesta voi mahdollisesti aiheutua tai minkä tyyppisiä vaatimuksia lisenssinhaltijat voivat ylipäätään esittää ja mitkä tällaisista vaatimuksista voisivat mahdollisesti olla kollektiivivaateita. Monissa tapauksissa lienee kuitenkin selvää, että esimerkiksi eksklusiivisen lisenssin haltija ja semi-eksklusiivisen lisenssin haltija kärsivät erityyppisiä vahinkoja kuin esimerkiksi varsinainen oikeudenhaltija. Sanotusta huolimatta ei voida kuitenkaan pitää absoluuttisesti poissuljettuna sitä mahdollisuutta, että esimerkiksi jotkin vahingonkorvausvaatimukset saattavat olla siinä merkityksessä päällekkäisiä, että niiden hyväksyminen sellaisenaan kunkin kantajan kohdalla erikseen tarkoittaisi tosiasiassa sitä, että loukkaaja joutuisi suorittamaan kaksinkertaisen vahingonkorvauksen.[1247] Tätä ei tietystikään voida pitää hyväksyttävänä.

[1246] On nähdäkseni selvää, että sekä eksklusiivisten lisenssien että tiettyjen semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoilla on sellainen käyttöoikeus, jota voidaan vahingonkorvausoikeudellisessa mielessä pitää erityisenä oikeutena vahingoittuneeseen objektiin (tässä lisenssin kohteena olevaan tekijänoikeuteen) nähden. Toisin sanoen po. lisenssinhaltijoilla on tekijänoikeuden haltijalla olevan oikeuden kaltainen oikeus esittää vahingonkorvausvaatimuksia, eli heidän asemansa vastaa varsinaisen oikeudenhaltijan asemaa tässä merkityksessä.

[1247] Kysymyksessä voisi olla kollektiivivaatimus, jos esim. lisenssinantaja ja lisenssinsaaja kuuluvat samaan organisaatioon mutta ovat toisistaan erillisiä oikeushenkilöitä. Tällöin jos molemmat esittävät eri oikeudenkäynneissä samaan loukkaustapahtumaan perustuvia vahingonkorvausvaatimuksia esim. selvitys- ja valvontakuluista tai goodwillin vahingoittumisesta, niin ajateltavissa on, että aiheutunut vahinko kohtaa yhtä lailla ja samansuuruisesti molempia oikeushenkilöitä (esim. selvitys ja valvonta on saatettu organisaatiossa keskittää tietylle osastolle). Tällöin, jos jostain syystä asiaa olisi ajettu kahdessa erillisessä oikeudenkäynnissä, tilanne olisi todennäköisesti se, että jo ensimmäisessä oikeudenkäynnissä näiltä osin tuomitut vahingonkorvaukset ovat jo kokonaiskorvaus po. vahingoista eikä myöhemmässä oikeudenkäynnissä tuomittaisi samoista vaatimuksista enää lainkaan vahingonkorvausta. Joka tapauksessa se, ovatko tietyt vahingot mahdollisesti tulleet jo korvatuiksi toisessa oikeudenkäynnissä ja onko vaatimuksen esittäjä ylipäätään enää oikeutettu saamaan vahingonkorvausta tietystä loukkaustapahtumasta, on *in casu* -harkintaa.

6.5 TEKIJÄN EDUSTAJAN ITSENÄISESTÄ ASIAVALTUUSASEMASTA TEKIJÄL 60 A–60 E §:N TILANTEISSA

6.5.1 Kysymyksenasettelu

Tekijänoikeuslakiin sisällytettiin vuoden 2005 muutoslailla (821/2005) muun ohella uusia täytäntöönpanon tehostamista internetympäristössä koskevia erityissäännöksiä. Kyseisellä muutoslailla tuotiin tekijänoikeuslakiin uusina säännöksinä TekijäL 60 a §, TekijäL 60 b § ja TekijäL 60 c §. Edelleen täytäntöönpanon tehostamista internetympäristössä koskevia säännöksiä lisättiin tekijänoikeuslakiin vuoden 2015 muutoslailla (607/2015), jolloin uusina säännöksinä tekijänoikeuslakiin tuotiin TekijäL 60 d § ja TekijäL 60 e §. Asiavaltuustarkastelun kannalta huomionarvoisena on pidettävä sitä, että kaikissa edellä mainituissa säännöksissä puhutaan tekijän lisäksi *edustajasta.*[1248] Tekijänoikeuslaki ei ennen vuoden 2005 muutoslakia sisältänyt käsiteparia ”tekijä tai hänen edustajansa”. Muutoslakien esitöissä tai muissakaan lainvalmisteluasiakirjoissa ei ole kuitenkaan perusteltu edustaja-käsitteen sisällyttämistä edellä mainittuihin säännöksiin[1249] tai sitä, mitä käsite ylipäätään näissä yhteyksissä merkitsee[1250]. Osittain perustelujen puuttumista vuoden 2005 muutoslain lainvalmisteluasiakirjoista selittänee se, että TekijäL 60 a–60 c §:t tulivat mukaan silloiseen säädöspakettiin vasta lakivaliokunnan aloitteesta kesken lainvalmistelun.[1251] Tämä ei kuitenkaan selitä sitä, miksi myöhemmissä lainvalmisteluasiakirjoissa, ja erityisesti vuoden 2015 muutoslakia koskevissa esitöissä, edustaja-käsitteen mahdollinen asiavaltuusnormiluonne on yhä jätetty täysin

---

[1248] TekijäL 60 a §: ”Tekijällä tai hänen *edustajallaan* on oikeus tuomioistuimen määräyksellä [- -] saada [- -] yhteystiedot”, TekijäL 60 b §: ”Tekijällä tai hänen *edustajallaan* on loukkauksen jatkamisen kieltämiseksi oikeus ajaa kannetta [- -] ”, TekijäL 60 c §: ” [- -] tekijän tai hänen *edustajansa* vaatimuksesta [- -]”, TekijäL 60 d §: ”[- -] tekijän tai hänen *edustajansa* hakemuksesta [- -]” ja TekijäL 60 e §: ”[- -] tekijän tai hänen *edustajansa* hakemuksesta [- -]”.

[1249] TekijäL 60 a–60 e §:ää koskevia esitöitä ovat HE 28/2004 vp, LaVL 5/2005 vp, SiVM 6/2005 vp, HE 26/2006 vp, LaVM 6/2006 vp, HE 181/2014 vp, SiVM 26/2014 vp ja LaVL 22/2014 vp.

[1250] Tämäntyyppisen käsitteen määrittelyn osalta vrt. esim. joukkolainanhaltijoiden edustajaa koskevan lain esitöissä (HE 48/2017 vp, s. 1) lausuttu: *joukkolainanhaltijoiden edustajalla* tarkoitetaan elinkeinonharjoittajaa, joka on sitoutunut joukkolainanhaltijoiden yhteiseen lukuun toimimaan joukkolainan ehdoissa tai muussa joukkolainaan liittyvässä sopimuksessa, joita ehdotuksessa kutsutaan edustussopimukseksi, sovitulla tavalla.

[1251] TekijäL 60 a–60 c §:n säännökset liittyvät tekijänoikeuslain muutokseen, jolla on saatettu kansallisesti voimaan tietoyhteiskuntadirektiivi 2001/29/EY. Tähän liittyvästä hallituksen esityksestä (HE 28/2004 vp) ei siis löydy mainintaa TekijäL 60 a–60 c §:stä, vaan po. säännökset lisättiin lakivaliokunnan (LaVL 5/2005 vp, s. 8) aloitteesta tekijänoikeuslakiin erillisen sääntelyn tarpeen tultua esiin lainsäädäntöprosessin aikana. Myös sivistysvaliokunta päätyi ehdottamaan lakivaliokunnan ehdottamien säännösten sisällyttämistä lakiin (SiVM 6/2005 vp, s. 13). Ks. laajemmin TekijäL 60 a–60 c §:ään liittyvästä valmistelutyöstä esim. Siiki 2009, s. 176. Ks. myös MAO 477/18; MAO 479/18.

vaille huomiota ja perusteluja. Asiaa ei ole myöskään käsitelty oikeuskirjallisuudessa, eikä asiasta ole annettu korkeimman oikeuden ennakkoratkaisua.

Kysymystä siitä, onko säännöksissä kyseessä, kuten *prima facie* sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella vaikuttaisi olevan, erillinen asiavaltuusnormi, joka *de facto* sallii edustajan itsenäisesti ja omissa nimissään toimia TekijäL 60 a–60 e §:ää koskevissa asioissa hakijana tai kantajana, on tutkittava sekä tekijänoikeuslain sisäistä systematiikkaa että tekijänoikeuslain ulkopuolista sääntelyä ja yleisiä prosessioikeudellisia periaatteita vasten. Kysymys on tärkeä, sillä mikäli edustajalla katsotaan olevan itsenäinen prosessuaalinen asiavaltuus, edustajalla ei ole tarvetta hankkia tekijänoikeutta miltään osin itselleen (esim. erillisin luovutussopimuksin), vaan edustaja voi toimia säännösten tarkoittamissa asioissa omissa nimissään ja omaan lukuunsa pelkästään edustaja-asemansa nojalla.[1252] Tällöin edustaja siis käyttäisi puhevaltaa sellaisesta intressistä, jonka subjekti hän ei ole, mikä taas tarkoittaa poikkeuksellista asiavaltuusjärjestelyä. Kuten edellä todettiin, lainvalmisteluaineistossa ei oteta kantaa nyt käsillä olevaan asiavaltuusprobleemaan. Ongelma on siis se, että lainsäätäjän mahdollisesta tarkoituksesta ei ole saatavissa varmaa tietoa.[1253] Mikäli lainsäätäjän tarkoituksena on ollut hiljaisesti laajentaa internetympäristössä tapahtuvissa tekijänoikeuden loukkaustapauksissa asialegitimoitujen piiriä tekijän edustajiin, tämäntyyppistä lainvalmistelua on pidettävä erittäin puutteellisena ja jopa kestämättömänä seuraavista syistä: sääntelyä koskevaa vaikutustenarviointia ei ole tehty lainkaan, sidosryhmien kuulemista ei ole tältä osin toteutettu, intressien punninta on jäänyt kokonaan tekemättä ja täysin vaille kriittistä tarkastelua. Toisaalta kysymys voi olla vain siitä, että lainsäätäjä on kiireessä, vanhaan sääntelyyn nojautuen[1254], valinnut epäonnistuneen ilmaisutavan.

Ajatellaan, että hyväksyisimme edustajan itsenäisen asiavaltuusaseman. Tällöin oma erillinen kysymyksensä on kuitenkin vielä se, kuinka määritellään tekijän edustaja, toisin sanoen minkälaisen tahon voidaan katsoa olevan TekijäL 60 a–60 e §:n tarkoittama edustaja ja tuon aseman perusteella oikeutettu toimimaan omissa nimissään tekijänoikeuden loukkausta koskevassa asiassa. Tarkoitetaan-

---

[1252] Tekijänoikeuden haltijan tai esim. eksklusiivisen lisenssin haltijan näkökulmasta taas kysymys on siitä, ettei oikeudenhaltijan tarvitse miltään osin luovuttaa oikeuksiaan kokonaisluovutuksin tai osittaisluovutuksin edustajalle, jotta tämä voisi toimia itsenäisesti ja omissa nimissään TekijäL 60 a–60 e §:n tarkoittamissa asioissa.

[1253] Oikeusnormin sisältöä voidaan yrittää selvittää etsimällä sitä tarkoitusta, jota lakia säädettäessä on pidetty tärkeänä. Jos lain perusteluista voidaan saada varmempaa tietoa tarkoituksesta, joka lainsäätäjällä on normia säädettäessä ollut, saa lain sanamuoto väistyä; keskeiseen asemaan nousevat siten lain esityöt ja niiden perustelut (ks. Virolainen 1995, s. 186). Tältä osin subjektiivinen metodi (historiallinen laintulkinta) ei kuitenkaan vie kovin pitkälle, koska perustelut puuttuvat tyystin.

[1254] Kuten jäljempänä tullaan havaitsemaan, kaksijakoista käsitettä ”tekijä tai hänen edustajansa” on jo ennen vuoden 2005 muutoslakia käytetty tekijänoikeuslain ulkopuolella, kuitenkin tekijänoikeusliitännäisessä kontekstissa.

ko edustajalla mitä tahansa sellaista tahoa, vaikkapa asianajotoimistoa, joka on saanut tekijänoikeuden haltijalta asianmukaisen prosessivaltuutuksen[1255], vai tarkoitetaanko edustajalla kenties esimerkiksi kotimaisia yhteishallinnointiorganisaatioita[1256] tai oikeudenloukkauksia valvovia järjestöjä, kuten Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry:tä (TTVK)[1257], jotka tekijänoikeuden haltija on erikseen valtuuttanut valvomaan tekijänoikeuden loukkauksia ja myös puuttumaan niihin? Kuten edellä jo lyhyesti todettiin, säännöksiä koskevat esityöt vaikenevat myös tältä osin asiasta, eikä suoria tai epäsuoria kannanottoja ole löydettävissä. Ongelmallista ei siis ole ainoastaan se, että kantaja-/hakijalegitimaatiopiiriä on mahdollisesti perustelematta laajennettu, vaan lisäksi se, että edustaja-käsitteeseen lukeutuvia tahoja ei ole myöskään yksiselitteisesti määritelty. Hyvä lainvalmistelu edellyttää, että sellaiset lakitekstissä käytetyt käsitteet ja sanonnat, jotka eivät ole tunnettuja yleiskielessä tai joiden merkitys poikkeaa siitä, mikä se yleiskielessä on, on selvitettävä. Saman vaatimuksen voidaan katsoa koskevan käsillä olevaa tilannetta, jossa käsitteen määrittely tulee *de facto* ratkaisemaan kantaja-/hakijalegitimaatiopiirin, jos edustajalla katsotaan olevan itsenäinen asiavaltuusasema.[1258] Ennen kuin tarkastellaan lähemmin sitä kysymystä, onko edustajalla itsenäistä asiavaltuusasemaa vai ei, tutkitaan lyhyesti, minkälaisissa käyttöyhteyksissä edustaja-käsitettä on ylipäätään käytetty.

6.5.2 Edustaja-käsitteen käytöstä yleisesti

Kun pohdimme, minkälaisissa yhteyksissä edustaja-käsitettä oikeusjärjestyksessämme ylipäätään käytetään, niin ensinnäkin edustajalla voidaan ajatella viitattavan esimerkiksi prosessivaltuutettuun[1259], joka toimii toisen henkilön

---

[1255] Ts. jos prosessivaltuutus on tehty asianmukaisesti, saako prosessivaltuutettu taho jo yksinään tällä perusteella toimia omissa nimissään ja omaan lukuunsa (yleisvaltuutus), vai tarvitaanko nimenomainen ja erillinen valtuutus toimia juuri TekijäL 60 a–60 e §:n tarkoittamana edustajana?

[1256] Suomessa toimii seitsemän yhdistysmuotoista tekijänoikeuden tai lähioikeuksien yhteishallinnointiorganisaatiota: Säveltäjäin tekijänoikeustoimisto Teosto ry, Esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien tekijänoikeusyhdistys GRAMEX ry, Kopiosto ry, AV-tuottajien tekijänoikeusyhdistys TUOTOS ry, Visuaalisen alan taiteilijoiden tekijänoikeusyhdistys Kuvasto ry, Sanasto ry sekä Näyttelijöiden tekijänoikeusjärjestö – Skådespelarnas upphovsrättsorganisation Filmex ry (HE 119/2016 vp, s. 12).

[1257] Suomessa ei ole julkisia tekijänoikeuteen liittyviä valvontaelimiä eikä julkisia piratismin torjuntaelimiä. Tekijänoikeuden haltijoiden oikeuksia valvovat valtiosta riippumattomat järjestöt. Esim. TTVK torjuu piratismia valvomalla suojattujen aineistojen käyttöä jäsentensä puolesta. Ks. Kortelainen – Lefever – Kautio 2018, s. 32.

[1258] Se, että asialegitimaatio perustuu tiettyyn asemaan tai ominaisuuteen, jota ei ole määritetty laissa, on ongelmallista. Edustajan asiavaltuus perustuisi siis nyt käsillä olevassa tilanteessa edustaja-asemaan, ts. asialegitimaatio perustuisi siihen, että joku on oikeutettu tai velvoitettu tietyssä ominaisuudessaan.

[1259] Näin siis ainakin prosessioikeudellisessa kielenkäytössä ja kontekstissa.

(päämiehen) nimessä ja päämieheen välittömästi kohdistuvin oikeusvaikutuksin, siis päämiehen sijassa (ks. tarkemmin edellä luku 2.2). Tällaisen edustamisoikeuden tai -vallan perusteena on useimmiten asianosaisen tahdonilmaisu. On selvää, että prosessivaltuutetun tilanteissa asiaa ajetaan ja ratkaisu annetaan *päämiehen nimissä*, ei prosessivaltuutetun nimissä. Tämä periaate on niin vakiintunut prosessioikeudellinen järjestely, ettei ole mitään syytä olettaa, että siitä olisi ollut erikseen tarvetta ottaa mainintaa TekijäL 60 a–60 e §:ään, kun tuomioistuimen ratkaisu prosessivaltuustilanteessa joka tapauksessa annetaan päämiehen nimissä. Tällä tarkoitan, että esimerkiksi TekijäL 60 b §:n tilanteissa säännösmuotoilu ”Tekijällä on loukkauksen jatkamisen kieltämiseksi oikeus ajaa kannetta” olisi ollut täysin riittävä ja vallitsevan käytännön mukainen.[1260] Ei siis ole ajateltavissa mitään perustetta sille, että edustaja-käsite olisi lisätty TekijäL 60 a–60 e §:ään ainoastaan siinä tarkoituksessa, että toistetaan vallitseva prosessivaltuusoppi, jossa ratkaisu joka tapauksessa annetaan päämiehen nimissä.[1261] Tämän tyyppisiä lainsäädäntöratkaisuja – eli ratkaisuja, joissa säännöksessä tuodaan erikseen esille prosessivaltuutetun edustajan mahdollisuus ajaa asiaa päämiehen puolesta, mutta kuitenkin tämän nimissä – ei ole löydettävissä lainsäädännöstämme muissakaan tilanteissa.

Toiseksi, tekijänoikeuslain sisäisen systematiikan kannalta on ajateltavissa, että edustaja-käsitteellä viitattaisiin TekijäL 7.2 §:n tarkoittamiin ”edustajiin” eli julkaisijaan ja kustantajaan. TekijäL 7.2 §:n mukaan jos teos on julkaistu tekijää 1 momentissa sanotuin tavoin ilmaisematta, tekijää *edustaa* julkaisija, milloin sellainen on mainittu, ja muutoin kustantaja, kunnes tekijä on ilmaistu uudessa painoksessa tai ilmoitettu asianomaiselle ministeriölle. Siitä huolimatta, että säännöksessä käytetään ilmausta ”edustaa”, tulee momentissa lausuttu prosessuaalinen asiavaltuusnormi pitää erillään prosessilegitimaatiosta. TekijäL 7.2 §:n perusteella julkaisija tai kustantaja toimii omissa nimissään ja esimerkiksi kanne tekijänoikeuden loukkauksesta nostetaan ja tuomio annetaan julkaisijan tai kustantajan nimissä (ks. tarkemmin edellä luku 5.2). Ottaen kuitenkin huomioon, että TekijäL 7.2 §:n tarkoittamat ”edustajat” eli kustantaja ja julkaisija voivat kyseisen säännöksen osoittaman mandaatin nojalla joka tapauksessa toimia itsenäisesti ja omissa nimissään, esimerkiksi ajaa TekijäL 60 a–60 e §:n mukaisia hakemus- tai kanneasioita tai mitä tahansa muutakin tekijänoikeudellista loukkausasiaa, ei ole löydettävissä perusteltua syytä sille, miksi TekijäL 60 a–60 e §:n säännöksiin olisi erikseen tarvinnut tältä osin lisätä edustaja-sana osoittamaan, että myös julkaisija ja kustantaja voivat toimia

[1260] Lisäksi voidaan todeta, että ilmaisua ”Tekijällä tai hänen edustajallaan” ei käytetä muissakaan tekijänoikeuslain säännöksissä (ts. TekijäL 60 a–60 e §:n ulkopuolisissa säännöksissä), joiden nojalla oikeudenloukkauksiin voidaan puuttua.

[1261] Kaikki edellä lausuttu koskee myös lakimääräistä eli legaalista edustajaa eli ei voida katsoa, että TekijäL 60 a–60 e §:n tilanteissa olisi edustaja-käsitteellä tarkoitettu legaalista edustajaa.

puheena olevien säännösten tarkoittamina asiavaltuustahoina. Nähdäkseni jo tällä perusteella on katsottava, ettei TekijäL 60 a–60 e §:n tarkoittamalla edustaja-käsitteellä viitata – ainakaan yksinomaan – TekijäL 7.2 §:n mukaisiin olosuhteisiin, eikä tulkinta-apua edustaja-käsitteen määrittelyyn siten voida tältä osin hakea tekijänoikeuslain sisäisestä systematiikasta.[1262] Edellä lausuttu johtaa siihen, että TekijäL 60 a–60 e §:ssä tarkoitettu edustaja voi toki olla TekijäL 7.2 §:n tarkoittama julkaisija tai kustantaja, mutta näin ei välttämättä tarvitse olla, vaan edustaja voi olla muukin taho.

Kolmanneksi on tarkasteltava sitä, minkälaisissa yhteyksissä tekijänoikeutta koskevissa lainvalmisteluaineistoissa on yleisellä tasolla puhuttu edustajista tai viitattu edustajiin. Vuoden 2005 muutoslain esitöissä todetaan esimerkiksi seuraavasti: ”Järjestö, joka sopimuslisenssisäännöksen perusteella hyväksytään tekemään tietyn sektorin teosten tai muun aineiston käyttöä koskevia sopimuksia, toimii mainitussa tehtävässään oikeudenhaltijoiden *edustajana* ja näiden puolesta oikeudenhaltijoilta saamiensa valtakirjojen tai oikeuksien siirtosopimusten perusteella.”[1263] Vuoden 2015 muutoslain esitöissä puolestaan todetaan seuraavasti: ”Järjestön, joka voi sopimuslisenssitapauksissa olla sopimuksen osapuolena, tulee olla sellainen, joka *edustaa* lukuisia tietyn alan tekijöitä, joiden teoksia on Suomessa käytetty. Verkkotallennuspalveluiden kannalta sellaisia, opetus- ja kulttuuriministeriön hyväksymiä järjestöjä, jotka edustavat lukuisia tietyn alan Suomessa käytettyjen teosten tekijöitä, ovat muun muassa Teosto ry, Kopiosto ry, Gramex ry ja Tuotos ry. Tekijänoikeusjärjestöt *edustavat* kattavasti tekijöitä ja tekijänoikeudenhaltijoita, joiden teoksista verkkotallennepalveluissa valmistetaan kappaleita ja joiden teoksia palvelussa välitetään yleisölle. Järjestöjen toimivalta oikeudenhaltijoiden *edustajana* sopia teoksen käytöstä sopimuslisenssillä perustuu tekijöiltä ja tuottajilta saatuihin valtakirjoihin tai oikeuksien siirtosopimuksiin.”[1264] Edellä viitatuista esitöistä ei oikein

---

[1262] Laissa orpoteosten käyttämisestä (764/2013) todetaan, että orpoteoksen tekijä voi ilmoittaa orpoteosta käyttävälle laitokselle, että hän on orpoteoksen tekijä, ja sen, mistä hänet voi tavoittaa, ja että tämän ilmoituksen voi tekijän puolesta tehdä myös hänen edustajansa, jonka on luotettavalla tavalla näytettävä, että hänellä on oikeus tehdä ilmoitus tekijän puolesta (8 §). Po. säännöstä koskevissa esitöissä (HE 73/2013 vp, s. 32) todetaan, että jos tekijä haluaisi edelleenkin pysytellä tavoittamattomissa tai esiintyä salanimellä, ilmoituksen voisi tekijän sijasta tehdä hänen edustajansa, *esim. kustantaja*, ja että edustajan olisi luotettavalla tavalla, kuten valtakirjalla tai kustannussopimuksella, pystyttävä näyttämään ministeriölle, että hänellä on oikeus tehdä ilmoitus tekijän puolesta. Edellä lausutusta ei voida tehdä päätelmiä sen suhteen, että edustaja olisi edes orpoteoksia koskevassa yhteydessä ainoastaan esim. kustantaja tai julkaisija, vaan edustajana voi toimia muukin taho. Hallituksen esityksessä nimittäin todetaan, että esim. luotettava tieto siitä, että tekijä on tavoitettavissa kustantajan tai *muun edustajan* kautta, riittää osoittamaan, että teos ei ole kyseisen tekijän osalta orpo (HE 73/2013 vp, s. 25). Tästä ei siis voida myöskään tehdä mitään päätelmiä sen suhteen, että TekijäL 60 a–60 e §:ssä tarkoitettuna edustajana olisi vain kustantaja tai julkaisija.

[1263] HE 28/2004 vp, s. 104.

[1264] HE 181/2014 vp, s. 28.

voida tehdä muuta johtopäätöstä kuin se, että yleisellä tasolla yhteishallinnointiorganisaatioista puhutaan tekijöitä edustavana tahona ja että ainakin nämä organisaatiot tulisi sisällyttää TekijäL 60 a–60 e §:n tarkoittaman edustaja-käsitteen piiriin.

On kuitenkin yleistä, että käytännön tekijänoikeuselämässä ja tekijänoikeuskirjallisuudessa edustajalla tarkoitetaan yhteishallinnointiorganisaatioiden lisäksi sekä muita ammattimaisesti tekijänoikeuksien valvontaa harjoittavia organisaatioita (esim. TTVK)[1265] että sellaisia asianajotoimistoja, jotka ovat saaneet tekijänoikeuden haltijalta asianmukaisen prosessivaltuutuksen valvoa tekijänoikeuksien loukkauksia ja puuttua niihin[1266]. Lisäksi on muistettava, kuten edellä tuotiin esille, että edustajana voidaan pitää myös TekijäL 7.2 §:n tarkoittamia julkaisijaa ja kustantajaa. Koko edellä esitetyllä tarkastelulla ei ole ollut tarkoitus laajemmalti tutkia erilaisia edustaja-käsitteen ilmenemisja käyttöyhteyksiä, vaan tarkoituksena on ollut ainoastaan osoittaa, ettei nykytilassa voida riittävällä varmuudella rajata tekijänoikeudellisissa konteksteissa edustaja-käsitettä tiettyyn, tarkoin rajattuun ryhmään tai piiriin, eikä mitään yksiselitteistä määritelmää edustajalle ole siten löydettävissä. Tämä tarkoittaa, että edes sellaisia asianajo- tai lakiasiaintoimistoja, jotka toimivat prosessivaltuutuksen nojalla ”edustajina”, ei voida suoralta kädeltä – puutteellisesta lainvalmistelusta johtuen ja koska asiasta ei ole annettu prejudikaattia – poissulkea TekijäL 60 a–60 e §:n tarkoittaman edustaja-käsitteen piiristä. Edustajaksi lienee siten katsottava mikä tahansa sellainen taho, joka on saanut tekijältä asianmukaisen valtuutuksen toimia omissa nimissään asianosaisena tekijänoikeuden loukkauksia koskevissa asioissa.[1267]

[1265] Myös HE 181/2014 vp, s. 34 on todettu seuraavasti: ”Tietosuojalautakunta on katsonut vuonna 2006 antamassaan ratkaisussa (2/936/2005), joka koski TekijäL 60 a §:ssä tarkoitettua määräystä yhteystietojen saamiseksi, että IP-osoitteet ovat henkilötietolain (523/1999) 3 §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja. Tiedot henkilöistä, joiden tekijän *edustajana* toiminut Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus oli epäillyt syyllistyneen tekijänoikeusrikkomukseen tai -rikokseen, sekä tiedot heidän käyttämistään IP-osoitteista olivat henkilötietolain 11 § mukaisia arkaluontoisia henkilötietoja. Ratkaisun mukaan *tekijän edustajalla* oli oikeus käsitellä kyseisiä tietoja ilman tietosuojalautakunnan lupaa, koska tietojen käsittely oli arkaluonteisten tietojen käsittelykiellosta säädetyn 12 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaisesti tarpeen tekijänoikeuden loukkauksia koskevien oikeusvaateiden laatimiseksi, esittämiseksi, puolustamiseksi tai ratkaisemiseksi.”

[1266] Esim. Hietanen – Kari – Toikkanen (2016, s. 275) mieltävät, että oikeudenhaltijoiden edustajina toimivat ns. uudessa mallissa asianajo- tai lakiasiaintoimistot.

[1267] Ks. myös Haarmann 2005, s. 329, joka toteaa, että valvontatehtävän toteuttamiseksi oikeudenhaltijat siirtävät asiakassopimuksella tai valtakirjalla määrätyt oikeutensa asianomaisten järjestöjen valvottaviksi.

6.5.3 Käsiteparin ”tekijä tai hänen edustajansa” käytöstä tekijänoikeuslain ulkopuolella

Kun kiinnitämme tarkemmin huomiota käsitepariin ”tekijä tai hänen edustajansa”, voimme havaita, että tätä käsiteparia ei vuoden 2005 muutoslakia koskevan lainvalmisteluaineiston ja sittemmin tekijänoikeuslain yhteydessä käytetty ensimmäistä kertaa. Sitä on jo aiemmin käytetty tekijänoikeuslain ulkopuolella, mutta kuitenkin tekijänoikeusliitännäisessä kontekstissa. Vuonna 2002 voimaan tullessa laissa tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta (458/2002, kumottu, jäljempänä sähkökauppalaki) oli seuraavan sisältöinen säännös (5 luvun 20 §): ”*Tekijänoikeuden haltija tai hänen edustajansa voi vaatia 15 §:ssä tarkoitettua palvelun tarjoajaa estämään tekijänoikeutta loukkaavan aineiston saannin siten kuin tässä pykälässä ja 22–24 §:ssä säädetään.*”[1268] Vastaava säännös on nykyään löydettävissä sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014, jäljempänä SvpL) 22 luvun 189 §:stä.[1269] Tulkinta-apua sähkökauppalain tai SvpL:n esitöistä ei kuitenkaan saada, sillä myöskään näissä laeissa ei tarkemmin oteta kantaa edustaja-käsitteen sisältöön.[1270] Palataksemme silloisen sähkökauppalain säännöksiin voidaan todeta, että puheena olevan lain 5 luvussa oli säännökset ilmoitus- ja poistamismenettelystä (*notice and takedown* -menettely) tekijänoikeutta loukkaavan aineiston saannin estämiseksi. Säännösten mukaan oikeudenhaltijan tai tämän edustajan tuli ensisijaisesti pyrkiä olemaan yhteydessä suoraan loukkaavaan tahoon ja esittää vaatimus (aineiston poistamisesta) tälle. Mikäli kyseistä tahoa ei voitu kuitenkaan tunnistaa tai tämä ei viipymättä poistanut luvatonta aineistoa, oikeudenhaltija tai tämän edustaja oli oikeutettu kääntymään välittäjän (internetpalveluntarjoajan) puoleen lain edellyttämällä ilmoituksella.[1271]

[1268] Po. säännöksessä käytettiin ilmausta ”tekijänoikeuden haltija”, ei ”tekijä”, mutta en näe tällä ratkaisevaa merkitystä nyt käsiteltävän kysymyksen kannalta.

[1269] Po. säännöksen mukaan ”Tekijänoikeuden haltija tai hänen edustajansa voi vaatia 184 §:ssä tarkoitettua tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajaa estämään tekijänoikeutta loukkaavan aineiston saannin siten kuin tässä pykälässä ja 191–193 §:ssä säädetään”. Ks. myös HE 221/2013 vp, s. 167–168. Huomautettakoon, että DSM-direktiivin myötä po. lain 184 §:ää ehdotetaan täydennettäväksi lisäämällä siihen uusi 3 momentti, jonka mukaan verkkosisällönjakopalvelun tarjoajan vastuuseen sisällön tuottajan palveluun tallentamasta tekijänoikeutta loukkaavasta aineistosta sovellettaisiin, mitä TekijäL 55a–55n §:ssä säädetään. Voimassa olevaan oikeuteen verrattuna uusilla säännöksillä (55a–55n §) varmistettaisiin, että tekijänoikeutta loukkaavan aineiston poistamisen (ns. takedown) lisäksi oikeudenhaltijoille on oikeus vaatia, että tekijänoikeutta loukkaavat aineistot pysyvät poissa (ns. takedown and staydown). Ks. HE-luonnos 2021, s. 9.

[1270] Ks. mm. HE 194/2001 vp sekä HE 221/2013 vp. Muistakaan sähkökauppalain aineistoista tai SvpL:a koskevista lainvalmisteluaineistoista ei ole löydettävissä määritelmää edustajalle. Sähkökauppalailla pantiin kansallisesti täytäntöön tietoyhteiskunnan palveluja, erityisesti sähköistä kaupankäyntiä sisämarkkinoilla koskevista tietyistä oikeudellisista näkökohdista annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/31/EY. Myöskään direktiivistä ei ole löydettävissä apua edustaja-käsitteen tulkintaan.

[1271] Ks. tarkemmin Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2013:13, s. 29–30.

Ilmoitus- ja poistamismenettelyyn ei itsessään liity oikeudenkäyntiä tai muuta prosessioikeudellista menettelyä, vaan kysymys on siitä, että tekijälle tai hänen edustajalleen tunnustetaan oikeus lähettää ilmoitus ja vaatia tekijänoikeutta loukkaavan aineiston poistamista. Ilmoitus- ja poistamismenettelyä koskevista säännöksistä (ts. myös edustajalle tunnustetusta oikeudesta lähettää omissa nimissään poistamisvaatimuksia) ei kuitenkaan itsessään voida tehdä johtopäätöksiä tuomioistuinmenettelyssä tapahtuvien tekijänoikeudellisten hakemus- ja kanneasioiden asiavaltuuskysymysten suhteen. Ilmoitus- ja poistamismenettelyn mahdollisuuden tunnistaminen ja mahdolliset vaikutukset vuoden 2005 muutoslain taustalla – mikäli niitä ylipäätään on – johtavat kuitenkin pohtimaan seuraavia kysymyksiä. Ensiksikin voidaan kysyä, voisiko nyt käsillä olevassa tilanteessa kysymys olla siitä, että lainsäätäjä on ottanut vuoden 2005 muutoslain (TekijäL 60 a–60 c §:ää koskevilta osin) säännösvalmistelun taustamateriaaliksi silloisen sähkökauppalain ilmoitus- ja poistamismenettelyä koskevat säännökset. Tarkoitan tällä sitä, että TekijäL 60 a–60 c §:n säännökset kenties nähtiin lainvalmistelussa eräänlaisena jatkumona sähkökauppalain sääntelylle: tässä kokonaisuudessa ensisijaisena keinona puuttua tekijänoikeuden loukkauksiin nähtiin sähkökauppalain ilmoitus- ja poistamismenettely, ja jos nämä niin sanotut pehmeämmät keinot eivät olisi toimineet, niin haluttiin mahdollistaa tekijöille ja heidän edustajilleen myös ankarammat keinot, nimittäin TekijäL 60 a–60 c §:ssä tarkoitetut menettelyt, puuttua loukkauksiin.

Jos TekijäL 60 a–60 c §:n säännökset nähtiin jatkumona sähkökauppalain sääntelylle, kysymys voisi olla siitä, että edustaja-käsite on tietoisesti haluttu sisällyttää tuomioistuinmenettelyä koskeviin säännöksiin ja näin mahdollistaa edustajien itsenäinen toimintakelpoisuus (tässä asiavaltuus) myös TekijäL 60 a–60 c §:n tarkoittamissa asiaryhmissä. Tätä tulkintavaihtoehtoa tukevat jossain määrin myöhemmät esityölausumat, joista käy ilmi seuraava: ”Mikäli aineistoa ei saada *poistetuksi* tai kyse on vertaisverkosta, *oikeudenhaltija tai hänen edustajansa* voi hakea tuomioistuimelta TekijäL 60 a §:n mukaisesti määräystä laittomaan toimintaan käytetyn liittymän haltijan henkilötietojen saamiseksi teleyritykseltä sovittelua tai oikeudenkäyntiä varten.”[1272] TekijäL 60 a–60 e §:n säännökset vaikuttavat siis edustaja-käsitteen osalta olevan jatkumoa ilmoitus- ja poistamismenettelyn liittyville säännöksille. Toisaalta on tunnustettava, että vaikka silloisen sähkökauppalain säännöksiä olisikin käytetty lähde- ja taustamateriaalina TekijäL 60 a–60 c §:n lainvalmistelussa, yhtä lailla kysymys voi olla ainoastaan siitä, että sähkökauppalain ”tekijä ja edustaja” -käsitepari on vain omaksuttu ilman sen tarkempaa harkintaa ja ilman tarkoitusta mahdollisesti vaikuttaa tuomioistuimissa aktualisoituviin asiavaltuuskysymyk-

[1272] Ks. HE 181/2014 vp, s. 22.

siin. Toisin sanoen käsitepari on voitu sisällyttää TekijäL 60 a–60 c §:ään ilman että käsiteparilla on edes mielletty olevan mitään erillistä prosessuaalisen asiavaltuusnormin asemaa.

6.5.4 Onko edustajalla itsenäistä asiavaltuutta?

Markkinaoikeus lausui ratkaisuissaan MAO 115/20, että TekijäL 60 a §:n esitöissä ei ole käsitelty sitä, mitä tekijän edustajalla on kyseisessä säännöksessä tarkoitettu ja että nimenomaisen tätä tukevan kannanoton puuttuessa säännöksen tarkoituksena ei ole voinut olla, että kuka ja millä tavalla tahansa tekijän valtuuttama taho voisi tekijän puhevallan käyttämisen eli oikeudenkäynnissä edustamisen asemesta omissa nimissään vaatia ja saada käsiteltäväkseen teleliittymien haltijoiden yhteystietoja. Markkinaoikeus jatkoi perustelujaan toteamalla, että TekijäL 60 a §:ssä säädetty mahdollisuus määrätä teleliittymän haltijan tunnistamistietojen luovuttamisesta yksityiselle taholle merkitsee teleliittymän haltijan yksityisyyden suojan rajoitusta ja että yksityisyyden suojaa koskevat näkökohdat on otettava huomioon myös hakijan asiavaltuutta arvioitaessa siten, ettei teleliittymän haltijan yhteystietoja tule voida luovuttaa taholle, jonka oikeutta saada ja käsitellä tietoja ei voi pitää riittävän selvänä. Näillä perusteilla markkinaoikeus päätyi katsomaan, että TekijäL 60 a §:ssä ei ole tarkoitettu säätää edustajan osalta erillistä asiavaltuusnormia.[1273] Markkinaoikeuden perusteluja ei voida pitää kovin onnistuneina tai kattavina edustajan itsenäistä asiavaltuutta koskevilta osin.[1274] Markkinaoikeus on ratkaisunsa perusteluissa ohittanut edustajan itsenäistä asiavaltuutta harkitessaan *pro et contra* -arvioin-

---

[1273] Tarkemmin todettuna markkinaoikeus viittasi argumentoinnissaan siihen, ettei TekijäL 60 a §:ssä ole sen näkemyksen mukaan ollut tarkoitus säätää poikkeusta ns. prosessimandaatin kieltoon.

[1274] Ennen siirtymistään edustajan asiavaltuusaseman tarkasteluun markkinaoikeus aivan oikein katsoi, etteivät varsinaisen tekijänoikeuden haltijan oikeudet olleet siirtyneet hakijalle siten kuin hakija oli väittänyt. Tapauksessa oli siis kyse eräänlaisesta kaksinkertaisesta asiavaltuustarkastelusta: 1) väitedoktriini (oikeuksien siirtyminen hakijalle) ja 2) edustaja-asema (oikeuksien ei tarvitse siirtyä hakijalle). Koska hakija oli väittänyt oikeuksien siirtyneen itselleen, tuli siis ensiksi tarkastella tämän väitteen paikkansapitävyyttä. On huomautettava, että ensimmäisen asiavaltuustarkastelun osalta hakijan prosessuaalinen asiavaltuus syntyi jo pelkän väitteen perusteella, ja tässä markkinaoikeus on sekoittanut prosessuaalisen asiavaltuuden ja materiaalisen asiavaltuuden tarkastelun. Koska hakijan väite ei pitänyt paikkaansa (oikeudet eivät olleet siirtyneet hakijalle siten kuin hakija oli väittänyt), hakijalla ei ollut materiaalista asiavaltuutta. Ei siis voida todeta, että ”Copyright Management Services Ltd:llä ei ole asiassa esitetyn selvityksen perusteella (prosessuaalista) asiavaltuutta saada yhteystietoja TekijäL 60 a §:n perusteella teosten tekijänä”. Markkinaoikeuden lausumilla perusteilla hakemus olisi siis tullut hylätä siltä osin kuin hakija perusti oikeutensa saada väitetyn loukkaajan yhteystiedot siihen, että oikeudet olivat siirtyneet hakijalle.

nin[1275] ja nojaa näkemyksensä pitkälti arvailuun lainsäätäjän tarkoitusperästä, ilman että tuota tarkoitusperää on tosiasiassa pyritty edes selvittämään. Perusteluja ei anneta esimerkiksi sille, miksi lainsäätäjä on sisällyttänyt edustaja-käsitteen säännökseen, jos sillä ei kuitenkaan ole ollut tarkoitus laajentaa asiavaltuuspiiriä. Toiseksi markkinaoikeus on perustanut asiavaltuusratkaisunsa osittain yksityisyyden suojaan liittyviin näkökohtiin, ja, kuten seuraavaksi tullaan havaitsemaan, perusteluja ei voida tältäkään osin pitää kovin onnistuneina.

Yllä kävi ilmi, että markkinaoikeus on edustajan asiavaltuusasemaa ratkaistessaan käyttänyt yhtenä argumenttina yksityisyyden suojaan liittyviä näkökohtia.[1276] Tämä ei ole ensimmäinen kerta, kun markkinaoikeus argumentoi yksityisyyden suojaan liittyvillä näkökohdilla asiavaltuuden yhteydessä (ks. esim. myös MAO 880/14[1277]). MAO 115/20 -tapauksen osalta on huomattava, että siinä oltiin pohjimmiltaan ratkaisemassa kysymystä siitä, onko edustaja-käsite erillinen asiavaltuusnormi vai ei (eli tarkastelussa oli lainsäätäjän oletettu tarkoitus edustajan asiavaltuusasemasta). Tällöin kysymys ei ole ainoastaan TekijäL 60 a §:n tilanteista vaan kaikista TekijäL 60 a–60 e §:n tilanteista, sillä – kuten edellä on tuotu esille – edustaja-käsitettä käytetään kaikissa puheena olevissa säännöksissä. Aluksi voidaan huomauttaa, että yksityisyyden suojaa koskevat näkökohdat liittyvät ainoastaan TekijäL 60 a §:n, 60 d §:n 2 momentin ja 60 e §:n tilanteisiin, joissa väitettyä loukkaajaa ei tunneta. Jo tästä syystä on ongelmallista, että asiavaltuusnormin (edustajan asiavaltuusasema) olemassaoloa ratkaistaessa merkitystä annetaan yksityisyyden suojaa liittyville näkökohdille.

Käsitykseni mukaan yksityisyyden suojaan liittyville näkökohdille voitaisiin antaa merkitystä ainoastaan *in casu* -harkinnassa ja tällöinkin vain TekijäL 60 a §:n, 60 d §:n 2 momentin ja 60 e §:n tilanteissa. *In casu* -harkinnalla tarkoitan tässä yhteydessä sitä, että kantaja oikeussuojan tarpeeseen vetoamalla pyrkii osoittamaan riittävän intressin asiassa ja siten laajentamaan asiavaltuuspiiriä. Tällainen tilanne voisi aktualisoitua esimerkiksi silloin, kun semi-eksklusiivisen lisenssin haltija vetoaa TekijäL 60 a §:n mukaisessa hakemuksessaan siihen, että hänelle tulee tunnustaa asiavaltuusasema korkean oikeussuojan tar-

---

[1275] Ks. Virolainen – Martikainen 2003, s. 140–142.

[1276] ”Yksityisyyden suojaa koskevat näkökohdat on otettava huomioon myös hakijan asiavaltuutta arvioitaessa siten, ettei teleliittymän haltijan yhteystietoja tule voida luovuttaa taholle, jonka oikeutta saada ja käsitellä tietoja ei voi pitää riittävän selvänä.”

[1277] Ratkaisussa MAO 880/14 ei ollut kysymys edustaja-käsitteen merkityksestä erillisenä asiavaltuusnormina, vaan hakijan asiavaltuus perustui väitedoktriiniin, jolloin pelkkä väite riitti luomaan hakijalle kantajavaltuuden. Markkinaoikeus totesi ratkaisussaan, että yksityisyyden suojaa koskevat näkökohdat on otettava huomioon hakijan asiavaltuutta arvioitaessa siten, ettei asiavaltuutta käsillä olevassa asiassa voida perustaa sellaisiin sopimusehtoihin, joiden sisältöä voidaan merkityksellisiltä osin pitää tulkinnanvaraisena. Koska pelkkä väite riittää luomaan kantajavaltuuden, prosessuaalista asiavaltuutta (po. tapauksessa sen puuttumista) ei voida perustella sillä, että asiaan liittyy yksityisyyden suojaan liittyviä näkökohtia.

peen vuoksi. Tällöin tuomioistuin voisi prosessinedellytyksiä tutkiessaan ja harkitessaan ottaa *contra*-argumenttina huomioon yksityisyyden suojaan liittyvät näkökohdat. Tapauksessa MAO 115/20 ei siis *de facto* ole kysymys tällaisesta *in casu* -harkinnasta, vaan laajemmalti siitä, onko lainsäätäjä tarkoittanut säätää edustajalle kaikissa TekijäL 60 a–60 e §:n tilanteissa itsenäisen asiavaltuusaseman. Kun kysymys on lainsäätäjän todellisen tarkoituksen selvittämisestä ja ratkaisemisesta edustajan asiavaltuusaseman osalta, asiavaltuusratkaisua ei voida perustaa yksityisyyden suojaan liittyviin näkökohtiin.

Jos nyt palaamme lainsäätäjän tarkoitusperään liittyvään markkinaoikeuden argumentointiin, niin on todettava, että lainsäätäjän nimenomaisen kannanoton puuttuminen esitöistä tietystä säännöstekstin ilmaisusta (tässä edustajan asema) ei voi sellaisenaan tarkoittaa sitä, että lainsäätäjä olisi lausumatta jättämisellään kuitenkin tietoisesti omaksunut jonkin tietyn kannan tai tarkoitusperän. Viittaan tällä erityisesti markkinaoikeuden lausumaan ”[- -] kannanoton puuttuessa säännöksen tarkoituksena *ei ole voinut olla se* [- -]”. Tältäkään osin markkinaoikeuden omaksumaa argumentaatiotapaa ei siis voida pitää onnistuneena, varsinkaan tilanteessa, jossa lainsäätäjän tarkoitusperää ei tosiasiassa ole edes pyritty selvittämään yksityiskohtaisemmin. Markkinaoikeus päätyy lopuksi vielä toteamaan, että ”TekijäL 60 a §:ssä *ei ole tarkoitettu* säätää esillä olevaan asiaan soveltuvaa poikkeusta niin sanottuun prosessimandaatin kieltoon”. Toki on totta, että oikeusjärjestelmässämme on poikkeuksellista, että yleiseen prosessimandaatin kieltoon on säädetty lailla poikkeus, mutta tämäkään perustelu ei nähdäkseni vakuuta, kun tarkoitus on selvittää lainsäätäjän todellinen tarkoitusperä nyt käsillä olevassa tilanteessa. On kuitenkin muistettava, että – kuten TekijäL 7.2 § ja TekijäL 62.2 § osoittavat – oikeusjärjestelmässämme ei edes tekijänoikeuslain yhteydessä ole täysin tuntematonta, että asiavaltuus voidaan tunnustaa myös riidanalaisen oikeussuhteen ulkopuoliselle subjektille.

Kun otetaan huomioon, että tekijänoikeuslainsäädäntö on jo 2000-luvun alusta lähtien kehittynyt siihen suuntaan, että tekijöiden oikeussuojaa on erityisesti internetympäristössä pyritty parantamaan erilaisin lainsäädännöllisin keinoin (ks. luku 3.5.1), muun muassa tehokkaaseen täytäntöönpanoon vedoten, niin täysin poissuljettuna ei voida pitää ajatusta siitä, että lainsäätäjä on tarkoituksella säätänyt edustajille itsenäisen asiavaltuuden TekijäL 60 a–60 e §:n tarkoittamissa tilanteissa. Kyseisillä säännöksillähän pyritään nimenomaan puuttumaan internetympäristössä tapahtuviin tekijänoikeuden loukkauksiin, ja tällöin voidaan argumentoida, että edustajien itsenäinen asiavaltuusasema parantaisi tekijänoikeuden haltijoiden oikeussuojaa, sillä loukkauksiin puuttuminen helpottuisi, kun legitimoituja tahoja on useita.[1278] Sanamuodon mukaisen

[1278] Usein juuri tekijöiden edustajilla – kuten yhteishallinnointiorganisaatioilla ja muilla ammattimaisesti tekijänoikeuksien valvontaa harjoittavilla organisaatioilla – on huomattavasti paremmat taloudelliset edellytykset puuttua tekijänoikeuden loukkauksiin kuin tekijöillä itsellään.

tulkinnan perusteella tilanne ei näyttäydy ongelmallisena: laki on vahvasti velvoittava oikeuslähde, ja lakisidonnaisuuden periaate on tunnustettava.[1279] Tällöin voitaisiin katsoa, että tekijän ohella edustajalle on tunnustettu TekijäL 60 a–60 e §:n tarkoittamissa asioissa itsenäinen asiavaltuusasema. Edelleen tämän näkemyksen mukaan kysymys ei voi olla myöskään huolimattomasta säännösmuotoilusta, sillä edustaja-käsite toistetaan lukemattomia kertoja eri säännöksissä, ja lisäksi edustajan henkilökohtainen kuluvastuu tukee päätelmää edustajan itsenäisestä asiavaltuudesta.[1280] Löydettävissä ei ole myöskään perustetta, jolla edustaja-käsite voitaisiin ankkuroida yksinomaan sellaiseen tulkintaan, jonka perusteella kysymys olisi siitä, että edustaja miellettäisiin vain sellaiseksi tahoksi, joka toimii ainoastaan päämiehensä nimissä.[1281]

Sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella edustaja on TekijäL 60 a–60 e §:n tarkoittamissa asioissa katsottava omaksi toimijaksi, jolla on itsenäinen ja tekijän kanssa rinnakkainen asiavaltuus[1282]. Puheena olevien säännösten tarkoittamissa tilanteissa siis edustaja voi toimia omissa nimissään ja myös ratkaisu asioissa voidaan antaa edustajan nimissä. Tämä päätelmä saa edelleen tukea markkinaoikeuden aiemmasta oikeuskäytännöstä. Esimerkiksi MAO 55/17 -ratkaisun kohdassa 20 todetaan muun ohella, että ”[- -] *tekijänoikeuslain 60 a §:n mukaisessa asiassa asiavaltuus voi tekijänoikeuden haltijan lisäksi olla hänen edustajallaan toisin kuin nyt esillä olevassa hyvitysvaatimusasiassa”*. MAO 55/17 -ratkaisusta ilmenevä kanta vaikuttaa olleen ainakin jossain määrin vakiintunut kanta markkinaoikeudessa ennen ratkaisua MAO 115/20. Tämä käy ilmi MAO 55/17 -ratkaisun kohdasta 20: ”[- -] markkinaoikeus *on katsonut* piratismin torjuntaan liittyvän valtuutuksen antavan valtuutetulle asiavaltuuden tekijänoikeuslain 60 a §:n mukaisessa hakemusasiassa [- -].” Markkinaoikeus siis viittaa ratkaisussaan aiempaan käytäntöönsä, vaikka se ei tältä osin yksilöikään aiempia ratkaisujaan tai viittaa niihin. Markkinaoikeuden aiemman kannan perusteella vaikutti siis siltä, että myös markkinaoikeus tulkitsi edustaja-käsitteen olevan prosessuaalinen asiavaltuusnormi ja edustajan olevan sellai-

---

[1279] Kysymyksessä voidaan katsoa myös olevan suhteellisen tuore uudistus, ainakin tekijänoikeuslain kokonaisiän mittapuulla. Tällöin lainsäädännön uutuus heijastuu sen tulkintaan, jossa lain sanamuodolle tulee antaa riittävän painavaa merkitystä (ks. esim. Leppänen 1998, s. 18). Ks. myös Kärkkäinen (2004, s. 25), joka toteaa, että lainsäädännön tuoreus heijastuu myös lain tulkintaan; mitä uudemmasta lainsäädännöstä on kyse, sitä enemmän voidaan antaa painoa lain sanamuodolle.

[1280] Esim. TekijäL 60 a §:n 3 momentissa todetaan: ”Tässä pykälässä tarkoitetun tekijän tai hänen edustajansa on korvattava tietojen luovuttamismääräyksen täytäntöönpanosta aiheutuneet kulut sekä mahdollinen vahinko lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjälle taikka muulle välittäjänä toimivalle palvelun tarjoajalle.”

[1281] Tällainenkin mahdollisuus on tietysti edelleen olemassa. Kysymys on siitä, että päämies on valtuuttanut toisen toimimaan puolestaan asiassa. Tällöin asianosaisena on tekijä ja asiaa ajetaan ja ratkaisu annetaan tekijän, ei edustajan, nimissä.

[1282] Vaikka edustaja toimisi omissa nimissään, myös tekijä voi edelleen esiintyä omissa nimissään.

sessa asemassa, että hän voi omissa nimissään toimia kantajana tai hakijana.[1283]

Edellä oleva tarkastelu näyttää vahvasti johtavan siihen, että vuosien 2005 ja 2015 muutoslakien seurauksena tekijän edustajalle on tunnustettu itsenäinen prosessuaalinen asiavaltuusasema TekijäL 60 a–60 e §:n tilanteissa. Nähdäkseni merkittävin, joskin edelleen välillinen, tuki edustajan itsenäiselle asiavaltuudelle löytyy vuoden 2015 muutoslain esitöistä, joissa keskeyttämis- ja estomääräyksen edellytyksiä koskevassa kohdassa todetaan, että hakijan olisi osoitettava edustavansa oikeudenhaltijaa.[1284] Tämän perusteella voidaan varovaisesti päätellä lainsäätäjän edellyttäneen, että edustajan on osoitettava asemansa tekijän edustajana. Tällöin voidaan kysyä: miksi hakijan (tässä edustajan) tulisi erikseen osoittaa edustavansa tekijää, jos kerran kyse ei olisi prosessuaalisesta asiavaltuusnormista? Välillistä tukea edustajan itsenäiselle asiavaltuusasemalle saadaan rauenneesta hallituksen esityksestä HE 235/2010 vp. Siinä todetaan muun ohella, että ”Säännösten (tässä TekijäL 60 a–60 c §:n) mukaiset *oikeussuojakeinot ovat* lain 60 d §:n mukaan sekä tekijänoikeuden että lähioikeuksien haltijoiden ja *heidän edustajiensa käytettävissä*.”[1285], ”Tuomioistuin pyytää asianomaiselta teleyritykseltä lausuman hakemuksen johdosta ja tarvittaessa oikeudenhaltijoilta *tai heidän edustajaltaan* vastauksen teleyrityksen esittämien väitteiden osalta.”[1286], ”Olennainen edellytys oikeuksien toteuttamiselle tietoverkoissa tapahtuvissa oikeudenloukkauksissa on, että loukkauksen kohteeksi joutunut oikeudenhaltija tai *hänen edustajansa pystyy* joutuisasti selvittämään, kuka epäillyn loukkauksen takana on, *voidakseen kohdistaa* oikeuksia turvaavia toimenpiteitä tähän henkilöön.”[1287] ja ”Koelatauksen avulla, jonka oikeudenhaltija tai hänen edustajansa tekee, voidaan käytännössä todentaa, että jaettava aineisto vastaa tiedoston kuvausta tai nimeä. Näin voidaan varmistua siitä, että oikeudenhaltija tai *hänen edustajansa on oikeutettu toimimaan asiassa*.”[1288]

Kaikesta yllä lausutusta huolimatta on kuitenkin myönnettävä, että lainsäätäjän mahdollisista tarkoituksista ei ole saatavissa täysin varmaa tietoa. Varmaa on ainoastaan se, että edustajan mahdollisen prosessuaalisen asiavaltuusaseman määrittelemättä jättäminen esitöissä ja muissa lainvalmisteluaineistoissa on omiaan lisäämään lain toimeenpanossa riskiä soveltaa TekijäL 60 a–60 e

---

[1283] Todettakoon selvyydeksi, että esim. ratkaisussa MAO 55/17 ei ole edustajan asiavaltuuteen sen tarkemmin otettu kantaa tai esitetty tätä koskevia perusteluja. Kuten edellä kävi ilmi, sittemmin markkinaoikeus on TekijäL 60 a §:ää koskevassa ratkaisussaan MAO 115/20 asettunut vastakkaiselle kannalle, minkä vuoksi pidän erikoisena, ettei markkinaoikeus ratkaisussa MAO 115/20 ole lainkaan viitannut aiempaan kantaansa.

[1284] HE 181/2014 vp, s. 32

[1285] HE 235/2010 vp, s. 5.

[1286] HE 235/2010 vp, s. 6.

[1287] HE 235/2010 vp, s. 13.

[1288] *Ibid*.

§:n säännöksiä tavalla, joka ei välttämättä ole ollut lainsäätäjän tarkoitus. Kuten edellä tuotiin esille, erityisesti vuoden 2005 muutoslain säännöksiä (TekijäL 60 a–60 c §) on valmisteltu tiukassa aikataulussa, mikä on varmasti osaltaan johtanut siihen, ettei kaikkia kysymyksiä ole ollut mahdollista ottaa huomioon. Tämä ei kuitenkaan selitä tilannetta myöhempien säännösten (TekijäL 60 d ja 60 e §) valmistelun osalta eikä sitä, miksi lainsäätäjä ei ole katsonut myöhemminkään tarpeelliseksi sisällyttää lainvalmisteluaineistoon asiaa selkeyttäviä perusteluja. Yksi mahdollinen selitys on se, että vuoden 2005 muutoslakia säädettäessä[1289] lainsäätäjä ei edes ajatellut edustaja-käsitettä prosessuaalisena asiavaltuusnormina, eikä säännöksiä siten voida myöskään lukea lainsäätäjän kannanottona asiavaltuuspiirin laajentamiseen. Nyt kysymyksessä olevan kaltaisessa tilanteessa – siis tilanteessa, jossa lainsäätäjän tarkoituksesta ei ole saatavissa varmaa tietoa – tulkintaongelman ratkaisemisessa korostuvat nähdäkseni systemaattiset argumentit. Yksi lähestymistapa on tällöin arvioida tekijänoikeuslainsäätäjän aiempia ja myöhempiä kannanottoja ja valita tulkintavaihtoehdoksi sellainen ratkaisu, joka parhaiten olisi sopusoinnussa tekijänoikeuslain tavoitteiden ja lainsäätäjän muissa yhteyksissä esittämien kannanottojen kanssa.

Jos katsottaisiin, että vuoden 2005 ja 2015 muutoslakien seurauksena tekijän edustajalla on itsenäinen prosessuaalinen asiavaltuus TekijäL 60 a–60 e §:n tilanteissa, tämä olisi merkittävässä ristiriidassa niiden näkemysten kanssa, joita tekijänoikeuslainsäätäjä on muissa yhteyksissä esittänyt. Kuten edellä luvussa 4 todettiin, IPRED-direktiivin kansallisen valmistelun yhteydessä käytiin jonkin verran keskustelua siitä, tulisiko asialegitimaatio laajentaa koskemaan myös tekijänoikeusjärjestöjä selkeissä tekijänoikeuden loukkaustapauksissa.[1290] Merkille pantavaa on, että tuo keskustelu tapahtui sen jälkeen, kun vuoden 2005 muutoslaki oli jo tullut voimaan; se lisäsi silloiseen tekijänoikeuslakiin TekijäL 60 a–60 c §:t. Hallituksen esityksessä (HE 26/2006 vp) päädyttiin kuitenkin lopulta siihen, ettei poikkeuksellisiin asianosaisjärjestelyihin ollut tarvetta, koska teollis- ja tekijänoikeuden noudattamisen varmistamista koskevat asiat kuuluvat asianosaisten määräysvallan piiriin.[1291] Toisin sanoen oletettavaa on, että

[1289] Ja vuoden 2015 muutoslailla lisätyissä pykälissä (TekijäL 60 d ja 60 e §) on vain noudatettu aiempien pykälien (TekijäL 60 a–60 c §) käsiteparia ”tekijä ja hänen edustajansa”.

[1290] Suomessa on tekijänoikeusjärjestöjen itsenäistä asiavaltuutta koskevaa keskustelua käyty jo pitkään, jo paljon ennen vuoden 2005 muutoslakia ja IPRED-direktiivin implementointia. Tekijänoikeusjärjestöt ovat siis, kuten edellä luvussa 6.5.2 kävi ilmi, useimmiten juuri niitä tahoja, jotka mielletään tekijän edustajaksi. Vaikka keskustelua on toisinaan käyty hyvinkin laajasti ja selvityksiäkin (ks. esim. Tekijänoikeuskomitean muistio 1983:28) on tehty, niin mitkään aiemmista selvityksistä tai ehdotuksista eivät ole johtaneet sellaisiin lainsäädäntötoimenpiteisiin, että tekijänoikeusjärjestöille olisi laissa tunnustettu itsenäinen asiavaltuusasema tekijänoikeuden loukkaustilanteissa.

[1291] HE 26/2006 vp, s. 7. Tekijänoikeusjärjestöjen asialegitimaatio nousi esiin uudelleen HE:n 181/2014 vp yhteydessä käydyissä keskusteluissa. Osa tekijöitä edustavista järjestöistä toivoi tekijäjärjestöille itsenäistä asialegitimaatiota kohtuuttomien sopimusten tai sopimustyyppien

mikäli edustajalle olisi vuoden 2005 muutoslailla ollut tarkoitus säätää itsenäinen asiavaltuusasema, olisi tästä myös otettu nimenomainen maininta vuodelta 2006 peräisin olevaan hallituksen esitykseen, jossa siis yhtenä kohtana vielä erikseen käsiteltiin IPRED-direktiivin 4 artiklan asiavaltuussäännöstä ja sen suhdetta kansalliseen asiavaltuussääntelyymme.[1292] IPRED-direktiivin implementoinnin yhteydessä ei kuitenkaan kiinnitetty lainkaan huomiota TekijäL 60 a–60 c §:n edustajaa koskevaan mainintaan (tai edustajan asemaan), vaan tyydyttiin ainoastaan toteamaan, että ”*Voimassa olevassa lainsäädännössä on vain harvoja erityisiä asianosaisjärjestelyjä, joiden nojalla asialegitimaatio tai vireillepanovalta on riidanalaisen oikeussuhteen ulkopuolisella subjektilla. Näin ollen kollektiivijärjestöt ja muiden oikeudenhaltijoiden etuja valvovat järjestöt eivät lähtökohtaisesti ole asianosaisia teollis- ja tekijänoikeutta koskevissa asioissa, mutta oikeudenhaltija voi valtuuttaa järjestön toimimaan asiamiehenä puolestaan*.”[1293]

Vaikka yllä lainatussa hallituksen esityksessä todetaan, että järjestöt eivät *lähtökohtaisesti* ole asianosaisia, tämä lausuma viittaa nähdäkseni vain oikeuksien luovuttamiseen (kokonaisluovutus tai osittaisluovutus)[1294], ei siis esimerkiksi TekijäL 60 a–60 c §:ssä mahdollisesti omaksuttuun poikkeukselliseen asiavaltuusjärjestelyyn edustajien osalta. Vaikka tekijänoikeusjärjestöjen asiakassopimuksissa on toisinaan ehtoja, joiden mukaan tekijä valtuuttaa järjestön esiintymään omissa nimissään tekijänoikeutta koskevissa oikeudenkäynneissä, sopimusehdot eivät sellaisenaan perusta järjestöille laajempaa asiavaltuutta kuin mikä niille tulee tekijänoikeuden luovutuksen johdosta (tällaisissa ehdoissa on useimmiten kyse kielletystä prosessimandaatista). Tekijänoikeusjärjestöjen asialegitimaatio (sekä prosessuaalinen että materiaalinen asiavaltuus) määräytyy siis samalla tavoin kuin muissakin tekijänoikeuden luovutustapauksissa: sen perusteella, ovatko tekijänoikeudet tosiasiassa siirtyneet järjestöille tai ovatko järjestöt saaneet sellaisen tekijänoikeuslisenssin, joka oikeuttaa järjestön toimimaan omissa nimissään. Ellei erillistä asiavaltuusnormia ole, niin on selvää, että tekijänoikeusjärjestöjen prosessuaalinen asiavaltuus ratkaistaan väitedoktriinin perusteella ja materiaalinen asiavaltuus taas tarkastelemalla luovutettu-

---

ollessa kyseessä, mutta myöskään tässä yhteydessä ei voimassa olevaan lainsäädäntöön esitetty muutoksia (HE 181/2014 vp, s. 45).

[1292] Tarkoitan tällä sitä, että tuossa yhteydessä olisi (jos poikkeuksellisesta asiavaltuusnormista olisi aiemmassa lainsäädännössä säädetty) varmasti tuotu esille sellainen poikkeuksellinen järjestely, jossa lainsäädännössämme olisi vuotta aikaisemmin tekijän edustajille tunnustettu itsenäinen asiavaltuusasema TekijäL 60 a–60 c §:n tarkoittamissa tilanteissa.

[1293] HE 26/2006 vp, s. 7.

[1294] Käytännön oikeuselämässä on harvinaista, että tekijät luovuttavat tai siirtävät oikeuksiaan kollektiivijärjestöille tai muille oikeudenhaltijoiden etuja valvoville järjestöille siinä laajuudessa, että po. järjestöt voisivat *de facto* toimia loukkausasiassa omissa nimissään ja omaan lukuunsa. Siksi hallituksen esityksessä käytetään käsitykseni mukaan ilmausta ”lähtökohtaisesti” (järjestöt eivät lähtökohtaisesti ole asianosaisia teollis- ja tekijänoikeutta koskevissa asioissa).

ja oikeuksia.[1295] Yhteenvetona voidaan todeta, että tekijänoikeuslainsäätäjän IPRED-direktiivin kansallisen valmistelun yhteydessä lausumat seikat ja tiettyjen seikkojen lausumattomuus samassa yhteydessä johtavat siihen, että voimme ainakin kyseenalaistaa sen, että lainsäätäjän todellisena tarkoituksena olisi ollut TekijäL 60 a–60 e §:n tilanteissa laajentaa asiavaltuutettujen piiriä edustajiin.

Kaikki edellä esitetty huomioon ottaen on ensisijaisesti katsottava, että lainsäätäjän todellisena tarkoituksena ei ole ollut vuoden 2005 (ja sittemmin vuoden 2015) muutoslailla säätää tekijän edustajalle itsenäistä asiavaltuusasemaa TekijäL 60 a–60 e §:n tarkoittamissa hakemus- ja kanneasioissa.[1296] Nojaan näkemykseni erityisesti siihen seikkaan, että itsenäisen asiavaltuusaseman myöntäminen edustajille olisi ristiriidassa tekijänoikeuslainsäätäjän aiempien mutta erityisesti myöhempien kannanottojen kanssa. Kun otetaan huomioon, että Suomessa on jo ennen vuoden 2005 muutoslakia keskusteltu siitä, tulisiko tekijänoikeusjärjestöille myöntää itsenäinen asiavaltuusasema tekijänoikeuden loukkaustilanteissa, mutta ehdotukset eivät ole aiemminkaan johtaneet lainsäädäntötoimiin tältä osin, niin olisi todella poikkeuksellista ja hyvin yllättävää, että tekijänoikeuslainsäätäjä näinkin merkittävässä asiassa hiljaisesti ja ilman erillisiä perusteluja säätäisi tekijänoikeusjärjestöille (edustajille) itsenäisen asiavaltuusaseman ilman että tästä ensiksi käytäisiin kattava keskustelu ja pyydettäisiin lausuntoja eri toimialojen ja intressiryhmien edustajilta. Vaikka tarkoitusperä olisi sinänsä hyväksyttävä – tehokkaan täytäntöönpanon mahdollisuuksien parantaminen internetympäristössä tapahtuvien loukkausten osalta –, ei tällä perusteella voida sellaisenaan ohittaa tekijänoikeuden loukkauksesta epäiltyjen oikeusturvaan liittyviä odotuksia ja toisaalta vähentää itse tekijänoikeuden haltijoiden määräämisoikeutta.[1297] Käytännön soveltamistilanteessa

---

[1295] Ks. tarkemmin tekijänoikeusjärjestöjen asiavaltuusasemasta jäljempänä luku 7.1.4.

[1296] Perustan näkemykseni siis systemaattiseen tulkintaan. Systemaattisessa tulkinnassa lakitekstin ilmaisua tulkittaessa otetaan huomioon muut oikeusnormit, oikeudenalan yleiset opit, lainopin teoriat, oikeusjärjestyksen systematiikka ja logiikka sekä oikeusjärjestys kokonaisuudessaan (ks. Hirvonen 2011, s. 39).

[1297] Tekijänoikeuden määräämisoikeuden vähentämisellä tarkoitan tässä sitä, että lähtökohtana on näkemykseni mukaan pidettävä sitä, että tekijänoikeuden haltijalla on intressi kontrolloida tekijänoikeutta ja määrätä tekijänoikeudesta, myös sen täytäntöönpanopuolesta, mahdollisimman pitkälle itsenäisesti ja oman harkintavaltansa nojalla. Jos nyt olisi säädetty itsenäinen asiavaltuusasema edustajille, se tarkoittaisi tosiasiassa myös sitä, että tekijän määräysvaltaa olisi jaettu edustajille. Toisaalta, jos edellytyksenä on, että edustajan on saatava etukäteen suostumus tekijältä, jotta edustaja voisi toimia itsenäisesti ja omissa nimissään, niin vaikutus tekijän määräämisoikeuteen olisi helpommin hyväksyttävissä. Tällaista suostumusedellytystä ei ole kuitenkaan suoraan ilmaistu esitöissä, eikä tällaisena edellytyksenä voida pitää myöskään hallituksen esityksessä todettua ”hakijan olisi osoitettava olevansa teosten oikeudenhaltija tai edustavansa häntä”. Jos edustajaa koskevaa ilmausta pidettäisiin asiavaltuusnormina, niin on eri asia yleisellä tasolla edustaa tekijää kuin nimenomaisesti saada tekijän suostumus toimia edustajana TekijäL 60 a–60 e §:n tarkoittamissa asioissa. Tekijä on voinut antaa edustajalleen yleisluonteisen suostumuksen toimia prosessivaltuuden nojalla tekijän puolesta tekijänoikeuden loukkausasioissa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että tekijä olisi antanut edustajalle suostumuksensa toimia omissa nimissään ja

asia voitaisiin nähdäkseni ratkaista kahdella vaihtoehtoisella tavalla. Ensimmäinen tapa olisi se, että lainsoveltaja omaksuu *desuetudo*-mallin, eli soveltaa TekijäL 60 a–60 e §:n säännöksiä siten kuin niissä ei olisi lainkaan mainintaa edustajasta. Tällöin jos edustaja olisi kantajana tai hakijana omissa nimissään, hakemukset ja kanteet jätettäisiin tutkimatta puuttuvan prosessuaalisen asiavaltuuden vuoksi.[1298] Toinen tapa olisi se, että lainsoveltaja katsoisi, ettei lainsäätäjä ole *de facto* ratkaissut edustajan asiavaltuuden ja oikeussuojan tarpeen välistä yhteyttä, jolloin edustajan omissa nimissä ajamat asiat voidaan niin ikään jättää tutkimatta absoluuttisiin prosessinedellytyksiin nojautuen.

6.5.5 Miten tästä eteenpäin?

Koska säännöskohtaiset perustelut ovat keskeisimpiä lain tulkintaa ja soveltamista ohjaavia oikeuslähteitä, lainsäätäjän tulisi ottaa selkeä kanta siihen, onko sen tarkoituksena ollut tosiasiassa laajentaa asiavaltuuspiiriä TekijäL 60 a–60 e §:n tilanteissa, vai onko kysymys kenties jostakin muusta, vaikkapa huolimattomasta ja epäonnistuneesta säännösmuotoilusta.[1299] Mikäli lainsäätäjän tarkoituksena ei ole ollut laajentaa asiavaltuuspiiriä, tulisi kaikki viittaukset edustajaan pikimmiten poistaa säännöksistä. Mikäli taas tarkoituksena on ollut laajentaa asiavaltuuspiiriä, tulisi tästä – vaikkakin jälkikäteen – laatia yksityiskohtaiset perustelut ja vaikutusarvioinnit. Ainakin seuraavat seikat tulisi tällöin ottaa huomioon. Ensiksikin on yleisellä tasolla selvitettävä, miksi edustaja-käsite on sisällytetty vain internet-täytäntöönpanoa koskeviin säännöksiin; siis selvitettävä, mikä oikeuttaa kohtelemaan internetympäristössä tapahtuvia tekijänoikeuden loukkauksia eri tavalla kuin muussa ympäristössä tapahtuvia tekijänoikeuden loukkauksia. Toiseksi tulisi pohtia yhtäältä sitä, onko tekijöiden oikeussuojan tarpeen kannalta tosiasiassa tarpeellista, että heidän edustajilleen tunnustetaan itsenäinen asiavaltuusasema, ja toisaalta tulisi pohtia, mitä vaikutuksia edustajien asiavaltuusasemalla olisi tekijänoikeuden haltijan määräysvaltaan. Kolmanneksi olisi punnittava sääntelyn tarvetta tehokkaan täytäntöönpanon lisääjänä suhteessa loukkauksesta epäiltyjen oikeusturvaodotuksiin[1300], eli mahdollises-

---

omaan lukuunsa TekijäL 60 a–60 e §:n tarkoittamissa asioissa. Edustajien itsenäistä asiavaltuusasemaa arvioitaessa tulisi huomiota kiinnittää myös muiden legitimoitujen tahojen intresseihin (esim. eksklusiivisen lisenssin haltija).

[1298] Oletuksena tässä on, että edustaja perustaa asiavaltuutensa ainoastaan edustaja-asemaan eikä esim. oikeuksien siirtymiseen tai luovutukseen.

[1299] Lainsäätäjän tarkoitusta ilmentävällä lainvalmisteluaineistolla on keskeinen merkitys pohdittaessa, onko nykyisellä lainsäädännöllä pyritty sellaiseen lopputulokseen, johon lain sanamuodon tulkinnalla voidaan päästä (ks. Pitkänen 2016, s. 21).

[1300] On myös huomioitava esim. se, että vaikka edustajat eivät itse voisi TekijäL 60 a–60 e §:n tilanteissa omissa nimissään vaatia loukkauksesta epäillyiltä korvauksia tuomioistuinteitse, niin suurin osa tekijänoikeudellisista riita-asioista pyritään selvittämään tuomioistuimen ulkopuolel-

ti saavutettuja etuja tulisi punnita läpinäkyvästi mahdollisiin haittoihin nähden. Neljänneksi edustaja-käsitteeseen lukeutuvat tahot tulisi määritellä yksityiskohtaisesti. Viidenneksi tulisi ottaa kantaa siihen, missä muodossa ja miten tekijän tulisi antaa suostumuksensa edustajalle. Käsitykseni mukaan on vaikea nähdä, että tältä osin säädettäisiin sellaista asiavaltuusnormia, jossa edustajan asiavaltuusasema ei edellyttäisi tekijän tai muun oikeudenhaltijan erillistä suostumusta.

Mikäli nykytilanteessa lainsoveltaja kaikesta huolimatta päätyisi tulkinnassaan siihen, että edustajalla on itsenäinen asiavaltuusasema, tulisi sekä loukkauksesta epäiltyjen tahojen oikeusturvaodotusten että tekijänoikeudenhaltijoiden määräysvallan vuoksi omaksua tiettyjä tulkintasääntöjä edustaja-käsitteen sisällön ja määrittelyn osalta. Kuten edellä todettiin, edustajaksi lienee katsottava mikä tahansa sellainen taho, joka on saanut tekijältä asianmukaisen valtuutuksen toimia omissa nimissään asianosaisena tekijänoikeuden loukkauksia koskevissa asioissa. Sanottu ei kuitenkaan estä sitä, että asiasta voidaan esittää tulkintasuosituksia, kunnes epäselvä lainsäädäntö ja sitä koskevat esityöt lain uudistustöiden yhteydessä selkeytetään ja korjataan. Mikäli lainsoveltaja haluaa edustajille itsenäisen asiavaltuusaseman tunnustaa, edustaja-käsite tulisi tällaisissa tilanteissa joka tapauksessa rajata koskemaan Suomessa toimivia tekijänoikeuden yhteishallinnointiorganisaatioita ja korkeintaan muita ammattimaisesti tekijänoikeuksien valvontaa harjoittavia organisaatioita (esim. TTVK).[1301] Toiseksi tulisi edellyttää, että tekijänoikeuden haltija on antanut nimenomaisen suostumuksensa edustajalle toimia tekijänoikeutta koskevassa loukkausasiassa omissa nimissään ja omaan lukuunsa. Edustajien eli tekijöitä edustavien järjestöjen tai muiden valvontaorganisaatioiden tulee siis TekijäL 60 a–60 e §:n mukaisissa asioissa prosessuaalisen asiavaltuusasemansa osoittaakseen esittää tuomioistuimelle kirjallinen selvitys siitä, että tekijä tai

---

la, jolloin edustajan asialegitimaatioaseman puuttumisella korvausvaatimusten osalta ei ole tosiasiallista merkitystä. Esim. TekijäL 60 a §:n nojalla ajetun hakemusasian hyväksyvän ratkaisun seurauksena hakija saa tietoonsa IP-osoitteen haltijan (loukkauksesta epäillyn) henkilöllisyyden ja yhteystiedot. Yhteystietojen saamisen jälkeen hakijat (heidän edustajansa) useimmiten lähestyvät loukkauksesta epäiltyä kirjeitse ja vaativat häntä oikeudellisten toimenpiteiden uhalla sopimaan hyvityksestä ja muista kulujen korvaamisesta. Menettely on aiheuttanut paljon keskustelua erityisesti sen vuoksi, että loukkauksesta epäillyt hyväksyisivät sovittelun, vaikka eivät kaikissa tapauksissa olisikaan syyllistyneet tekijänoikeuden loukkaukseen. Tämä johtunee pääasiassa siitä, että oikeudenkäynti nähdään suurine kuluriskeineen sellaisena pelotteena, joka tavallaan pakottaa loukkauksesta epäillyn suostumaan vastapuolen esittämiin vaatimuksiin (ks. Päivärinne 2013, s. 208). Koska epäillyn loukkaajan henkilötietoja luovutetaan toiselle yksityiselle, ei siis viranomaiselle, asiaan liittyy vahvoja perusoikeudellisia intressejä (ks. Päivärinne 2013, s. 214). Muun ohella tämän tyyppiset seikat korostavat sen tarpeellisuutta, että asiavaltuuspiirin laajentamista tulisi nyt käsillä olevassa tilanteessa perustella yksityiskohtaisesti ja riittävä punninta suorittaen.

[1301] Järjestö voi olla paitsi kotimainen yhteishallinnointijärjestö myös ulkomainen tekijänoikeusjärjestö, jos se harjoittaa yhteishallinnointia Suomessa (ks. esim. HE 235/2010 vp, s. 24).

muu oikeudenhaltija on nimenomaisesti valtuuttanut ne toimimaan omissa nimissään asianosaisena tekijänoikeuden loukkauksia koskevissa asioissa. Tällaisella tulkintasuosituksella voitaisiin vallitsevissa olosuhteissa ainakin jossain määrin pyrkiä ottamaan huomioon myös tekijänoikeuden loukkauksesta epäiltyjen oikeusturva sekä samalla huomioida myös oikeudenhaltijoiden määräysvalta. Lisäksi tällaisella tulkinnalla voitaisiin ylipäätään lisätä toiminnan luotettavuutta ja estää säännösten mahdollinen šikaaninomainen hyväksikäyttö.[1302]

Lopuksi on vielä tarkasteltava edustajan asiallisen toimivallan laajuutta siinä tilanteessa, että lainsoveltaja tunnustaa edustajan itsenäisen asiavaltuusaseman. Edustajan asiallista toimivaltaa ei ole säännöksissä mitenkään rajoitettu, vaan edustaja saa toimia – niin taloudellisten kuin moraalistenkin oikeuksien osalta – omissa nimissään säännöksissä tarkoitetuissa asiaryhmissä yhtä laajasti kuin tekijä. Toisaalta on kuitenkin huomattava, että edustaja saa toimia itsenäisesti ja omissa nimissään vain TekijäL 60 a–60 e §:n tarkoittamissa asioissa ja esittää kanteessaan tai hakemuksessaan vain sellaisia vaatimuksia, jotka perustuvat suoraan mainittuihin säännöksiin. Muiden asiatyyppien ja vaatimusten osalta edustajalla ei ole prosessuaalista asiavaltuutta (ks. eri asiatyypeistä edellä luku 3.5.2). Esimerkkinä esitettäköön tilanne, jossa edustaja ajaa TekijäL 60 b §:n mukaista kieltokannetta omissa nimissään ja samalla haastehakemuksella vaatii TekijäL 57 §:n mukaista hyvitystä ja vahingonkorvausta omissa nimissään. Tällöin edustajalla ei ole asiavaltuutta TekijäL 57 §:n mukaisen vaatimuksen esittämiseen eli oikeutta omissa nimissään vaatia korvausta maksettavaksi itselleen tai toiselle (varsinaiselle tekijänoikeuden haltijalle)[1303], vaan vaatimus tulee tältä osin jättää tutkimatta.[1304] Tässä yhteydessä voidaan myös palata siihen jo edellä sivuttuun *Harengon et al*. esittämään näkemykseen, jonka mukaan TekijäL 60 b § tulisi kumota, koska lain 56 g §:n mukainen kieltokanne kattaa myös 60 b §:n soveltamisalan.[1305] Jos edustajalla katsotaan olevan itsenäinen asiavaltuusasema, niin TekijäL 60 b § sisältää sellaisen asiavaltuuspiiriin lukeutuvan tahon (edustaja), jota ei vastaavasti sisälly TekijäL 56 g §:ään. Tällöin erilaisista asiavaltuusratkaisuista johtuen TekijäL 60 b §:ää ei voitaisi kumota yksinomaan niillä perusteilla, joihin Harenko *et al*. näkemyksensä perustuvat.

[1302] Tulkintasuositus on osittain johdettu ns. varoituskirjemallia koskevasta lakiehdotuksesta (HE 235/2010 vp, s. 24), jonka valmistelu kuitenkin raukesi.

[1303] Tällaista vaatimusta voi toki prosessivaltuutettu edustaja ajaa tekijänoikeuden haltijan puolesta ja lukuun. Toiseksi on mahdollista, että hyvitys- ja/tai vahingonkorvausvaatimus on erikseen siirretty edustajalle, jolloin tämä voi vaatia myös hyvitystä ja/tai korvausta omissa nimissään (ks. tarkemmin jäljempänä luku 7.1.2.1).

[1304] Vaikka edustaja olisi ajanut omissa nimissään TekijäL 60 a–60 e §:n mukaista asiaa, niin tällä ei ole vaikutusta siihen, että tekijä tai muu tekijänoikeuden haltija voi edelleen vaatia korvausta aiheutetusta vahingosta erillisessä oikeudenkäynnissä.

[1305] Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 616 ja 676. Ks. myös edellä luku 3.4.2.

7 Tekijänoikeus ja asiavaltuudesta sopiminen

7.1 ASIAVALTUUDEN JÄRJESTELY TAHOLLE, JOLLE EI OLE LUOVUTETTU TEKIJÄNOIKEUKSIA TAI JOLLE TEKIJÄNOIKEUKSIA EI OLE LUOVUTETTU RIITTÄVÄSSÄ LAAJUUDESSA

7.1.1 Prosessimandaatti ja asiavaltuuden yhteys tekijänoikeuden funktioihin

Prosessimandaattia sivuttiin jo lyhyesti edellä luvussa 2.3.2. Kuten tuossa yhteydessä todettiin, prosessimandaatin kiellossa on kysymys siitä, että asianosaiset eivät voi sopimuksin tai yksipuolisin tahdonilmaisuin (tai muillakaan määräämistoimillaan) perustaa mandaattia sellaiselle henkilölle, jolta asiavaltuus todellisuudessa puuttuu. Oikeuskirjallisuudessa lähtökohtana on pidetty sitä, että kukaan ei voi käydä omissa nimissään oikeutta toisen asianosaisen oikeudesta, ellei positiivinen lainsäädäntö erikseen tällaista poikkeamista mahdollista.[1306] Prosessimandaatin kiellosta ei ole erillisiä säännöksiä prosessilainsäädännöstämme tai sitä koskevista esitöistä[1307], mutta periaate on vakiintunut ja sillä on argumentoitu myös prejudikaattien yhteydessä. Esimerkiksi korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussa KKO 2004:18 (kohta 6), vaikka ratkaisun tekstiosassa ei itsessään käytetä prosessimandaatti-käsitettä, on todettu, että asianosaiset eivät voi tuomioistuinta sitovasti sopia, että oikeus esittää omissa nimissään vaatimuksia annettaisiin sellaiselle henkilölle, jolla kyseistä oikeutta ei lain mukaan ole. Korkein oikeus on sen sijaan käyttänyt käsitettä esimerkik-

[1306] Kotimaiset prosessualistit ovat kirjallisuudessa toinen toisensa perään asettuneet kielteiselle kannalle prosessimandaatin yleisen sallittavuuden suhteen. Tosin jonkin verran on keskustelua käyty siitä, että yksittäistapauksissa poikkeaminen saattaisi olla sallittavaa. Ks. mm. Tarjanne 1929, s. 36; Tirkkonen 1933, s. 432; Tirkkonen 1974, s. 323; Lappalainen 1995, s. 273; Laukkanen 2004, s. 172. Esimerkki siitä, että oikeutta voidaan käydä positiivisen lainsäädännön erillisnormeerauksen nojalla toisen nimissä, on TMerkkiL 87 §. Po. säännöksessä todetaan, että yhteisö- tai tarkastusmerkin haltija voi vaatia korvausta yhteisö- tai tarkastusmerkin käyttöön oikeutetun *puolesta* tämän merkin käyttöön oikeutetun kärsimästä vahingosta. Erillisnormeerauksesta seuraa siis yllä olevassa tapauksessa se, että mitään aineellisoikeudellisia järjestelyjä, kuten korvausvaatimusten siirtoa, ei tarvitse tehdä tai toteuttaa, vaan yhteisö- tai tarkastusmerkin haltija on suoraan säännöksen nojalla legitimoitu vaatimaan korvauksia toisen tahon puolesta.

[1307] Muiden lainvalmisteluaineistojen yhteydestä mainintoja löytyy. Esim. hallituksen esityksessä joukkolainanhaltijoiden edustajaa koskevaksi laiksi (ks. HE 48/2017 vp, s. 28) on maininta prosessimandaatista: ”Asianosaiset eivät voi sopimuksin perustaa niin sanottua prosessimandaattia siten, että oikeus ajaa kannetta annettaisiin taholle, jolla sitä ei lain mukaan ole.”

si ratkaisussaan KKO 2018:8, jonka kohdassa 6 todetaan: ”[- -] *tavanomaisesti asiavaltuus riita-asioissa kuuluu riitautetun oikeussuhteen osapuolille, eivätkä asianosaiset pääsääntöisesti voi määräämistoimillaan luoda kolmannelle henkilölle asemaa, jossa tämä omissa nimissään käy oikeutta asianosaisen oikeudesta (niin sanottu prosessimandaatin kielto)*”. Myös markkinaoikeus on muutamissa tekijänoikeudellisissa tapauksissa argumentoinut prosessimandaatin kiellolla, esimerkkeinä mainittakoon ratkaisut MAO 55/17, MAO 285/19 ja MAO 115/20.

Kuten todettu, prosessuaalinen asialegitimaatio ei kuulu sopimusvapauden piiriin. Jos asialegitimaation perustaminen aineellisen intressin subjektien piiriin kuulumattoman henkilön hyväksi olisi aina sallittua[1308], merkitsisi se samalla rajatonta mahdollisuutta siirtää yksityisoikeudellisen sopimuksen avulla asialegitimaatio henkilöltä toiselle. Asialegitimaation prosessuaaliseen luonteeseen tämä sitä vastoin ei sovellu.[1309] Mikäli sopimuksella on kaikesta huolimatta pyritty konstituoimaan prosessimandaatti henkilölle, jolta asiavaltuusasema siis todellisuudessa puuttuu, voidaan tällaista sopimusta luonnehtia prosessuaaliseksi sopimukseksi tai prosessisopimukseksi.[1310] Useimmiten prosessimandaatti pyritään konstituoimaan siten, että sopimuksella valtuutetaan kolmas toimimaan omissa nimissään oikeudenkäynnissä edustettujen tahojen puolesta ja näiden oikeuksista. Selkeimmillään kysymys on siitä, että kantaja tai hakija ei edes väitä, että oikeudenkäynnin kohteena oleva oikeus kuuluisi hänelle, vaan perustaa oikeutensa ajaa asiaa siihen, että kolmas on hänet sopimuksella valtuuttanut toimimaan asiassa omissa nimissään kolmannen oikeuksista. Tekijänoikeudellisissa asioissa tämä voi ilmetä esimerkiksi siten, että varsinainen tekijänoikeuden haltija pyrkii sopimuksella luomaan tekijänoikeusjärjestölle aseman, jonka nojalla tekijänoikeusjärjestö olisi omissa nimissään valtuutettu käymään oikeutta tekijänoikeuden haltijan oikeudesta.[1311] Tällaisissa tilanteissa on usein kysymys siitä, ettei aineellisia oikeuksia (taloudellisia yksinoikeusfunktioita) ole siirretty tai luovutettu lainkaan eikä niitä ole ollut tarkoituskaan siirtää tai luovuttaa kolmannelle (tekijänoikeusjärjestölle), vaan tarkoituksena on ollut ainoastaan siirtää tai sopimuksin perustaa prosessuaalinen asema kolmannelle.

Tekijänoikeuslaki tai sen esityöt eivät sisällä mainintoja siitä, että asiavaltuus sellaisenaan, itsenäisenä ja omana funktionaan, kuuluisi taloudellisten oikeuk-

---

[1308] Kysymys on yksinkertaistetusti siitä, että prosessuaalisesti asialegitimoitu olisi joku muu kuin riitautetun oikeussuhteen subjekti.

[1309] Tirkkonen 1933, s. 432. Tirkkonen (1933, s. 432–433) on argumentoinut prosessimandaatin sallittavuutta vastaan toteamalla, että (prosessimandaatin saajan) vastapuolen asema saattaisi huonontua ja että lainsäädäntö tarjoaa jo riittävän laajat mahdollisuudet prosessuaalisen edustuksen käyttämiselle.

[1310] Ks. prosessisopimuksista tarkemmin esim. Westberg 2020, s. 72–77. Ks. myös luku 7.2.1.

[1311] Ks. esim. MAO 285/19, kohta 18.

sien muodostamaan yksinoikeuksien kokonaisuuteen tai moraalisiin oikeuksiin. Tällä tarkoitan, että asiavaltuus ei ole tekijänoikeuden luovutustilanteissa mikään erillinen yksinoikeusfunktio tai muukaan komponentti, joka olisi sellaisenaan siirrettävissä eli erotettavissa tekijänoikeuden varsinaisista funktioista.[1312] Näin ollen voidaan todeta, että mitään poikkeusta yleiseen prosessimandaatin kieltoon ei ole säädetty tekijänoikeudenkaan osalta. Sen sijaan materiaalista asiavaltuutta voidaan tekijänoikeuden yhteydessä kuvata aksessoriseksi; se siirtyy pääasiassa tekijänoikeuden tai sen yksinoikeusfunktioiden luovutusten mukana edellä 6 luvussa esitetyin tavoin. Lainsäädäntömme ei näin ollen salli prosessimandaatin vapaata konstituoimista, ei yleisellä tasolla eikä tekijänoikeudellisissakaan tilanteissa. On kuitenkin huomattava, että prosessimandaattiajattelua ei tule sekoittaa eräisiin muihin sallittuihin järjestelyihin. Ensinnäkin lainsäädäntö sisältää useita säännöksiä tai erillisnormeerauksia, joissa itsenäinen asiavaltuusasema on tunnustettu oikeussuhteen ulkopuolisille tahoille, ja näissä tilanteissa ei siis ole kysymys prosessimandaatista. Kysymys voi olla myös tilanteesta, jossa mandaatin luomiselle löytyy aineellisesta oikeudesta legaalinen tuki.[1313] Toiseksi prosessimandaattitarkastelu on pidettävä erillään prosessuaalisesta edustuksesta (ks. luku 2.2). Kolmanneksi on huomattava, että prosessimandaatin kielto ei aseta estettä sille, että aineellisoikeudellisilla järjestelyillä tai oikeustoimilla voitaisiin saada aikaan muutoksia asialegitimoiduissa tahoissa.[1314]

[1312] Asiasta on käyty jonkin verran keskustelua mm. Yhdysvalloissa, missä vallitseva näkökanta vaikuttaa olevan se, että tekijänoikeuteen liittyvä asiavaltuus ei sellaisenaan ole luovutettavissa (ks. Balganesh 2013a, s. 174). Balganesh (2013a, s. 173) toteaa, että ”*Technically speaking, this power (or right) to sue for infringement is not a part of the enumerated bundle of rights conferred on the copyright holder; yet it is integral to copyright's very functioning, since without it the exclusivity promised by the entitlement is potentially meaningless*”. Ks. myös ns. Righthavenin tapauskokonaisuus, jossa kantajana toimiva Righthaven oli ostanut useilta tekijänoikeudenhaltijoilta pelkästään ”asiavaltuuden” ajaa tekijänoikeuden loukkauksiin perustuvia vaatimuksia. Righthaven ei siis ollut ostanut itse tekijänoikeuksia tai yksinoikeusfunktioita eikä ollut muutenkaan sopinut yksinoikeuksien luovutuksesta varsinaisten oikeudenhaltijoiden kanssa. Righthaven nosti tästä huolimatta satoja kanteita, ja monet vastaajat myöntyivät sovintoon. Vasta kun osa vastaajista alkoi vastustaa kanteita, moni tuomioistuin päätyi ratkaisuissaan siihen, ettei Righthavenilla ollut solmimiensa sopimusten perusteella sellaisia oikeuksia, jotka olisivat oikeuttaneet sen ajamaan loukkauskanteita omissa nimissään. Tuomioistuimet totesivat, että pelkästään tekijänoikeuden loukkauksia koskevan ”asiavaltuuden” siirtäminen ei tuota Righthavenille asemaa ajaa loukkauskanteita omissa nimissään, eikä ”asiavaltuutta” ole mahdollista siirtää sellaisenaan, vaan se siirtyy yksinoikeuksien mukana (ks. erityisesti *Righthaven L.L.C. v. Hoehn*, 716 F.3d 1166 (9th Cir. 2013); McJohn 2012, s. 333).

[1313] Lainsäätäjä on esim. saattanut jättää osapuolten keskinäisen harkintavallan alaisuuteen sen, kuinka osapuolet voivat järjestää asiavaltuuskysymykset esim. loukkaustilanteissa. Tällöin voidaan sanoa, että prosessimandaatin luomiselle on löydettävissä legaalinen tuki lainsäädännöstä (ks. esim. TMerkkiL 42 § ja tähän liittyen luku 7.2.2).

[1314] Ei ole mitenkään tavatonta, että oikeudenkäynnissä, jossa kantajan asiavaltuus pohjautuu aineellisoikeudelliseen järjestelyyn, vastapuoli esittää väitteen, että kysymyksessä on peitelty valtuutus tai kielletty prosessimandaatti. Ks. esim. Helsingin KäO 4.7.2013, L 11/16750, jossa

Tirkkosen mukaan myös järkevä intressi saattaa oikeuttaa siihen, että asialegitimaatiokysymys yksittäistapauksessa järjestetään tavallisuudesta poikkeavalla tavalla. Esimerkiksi perimissiirtoa (prokurasiirto) on kirjallisuudessa luonnehdittu järkevään intressiin perustuvaksi poikkeukseksi prosessimandaatin kiellosta.[1315] Perimissiirto on aineellisoikeudellinen oikeustoimi, jolla velkoja (siirtäjä) siirtää saatavansa toiselle (siirronsaajalle) tämän omissa nimissä tapahtuvaa perimistä varten.[1316] Varsinkin perintäyhtiöiden ajamissa summaarisissa velkomusasioissa on nykyisin verraten tavallista, että kantajan kanneoikeus perustuu juurikin perimissiirtoon.[1317] Siirronsaaja saa prokurasiirron myötä tarvittavan asiavaltuusaseman, ja siirronsaajan käymissä oikeudenkäynneissä annetun ratkaisun oikeusvoima ulottuu myös siirtäjään.[1318] Siirronsaajalla on kuitenkin oikeus ainoastaan periä saatava (siirtäjä siis jää edelleen saatavan perusteena olevan oikeussuhteen osapuoleksi).[1319] Perimissiirtokonstruktioon ei nähdäkseni sisälly tekijänoikeuden asiavaltuustarkastelun näkökulmasta mitään sellaista erityistä, että sitä olisi tarpeen tässä yhteydessä yksityiskohtaisemmin tarkastella. Sen sijaan tekijänoikeudellisten asiavaltuuskysymysten kannalta mielenkiintoisempi siirtokonstruktio ovat hyvitys- ja vahingonkorvausvaatimusten siirtoon liittyvät aineellisoikeudelliset järjestelyt, joita käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa 7.1.2.

Lopuksi voidaan kysyä, kuinka tulee tarkastella prosessimandaatin kiellon ja väitedoktriinin keskinäistä vuorovaikutusta. Väitedoktriinissahan on kysy-

---

vastaaja lausui: ”*M-yhtiöiden ja CDC:n tosiasiallisena tarkoituksena ei ollut ollut korvausvaatimukseen kohdistuvan omistusoikeuden siirtäminen, vaan asianosaisaseman perustaminen CDC:lle tulevaa vahingonkorvausoikeudenkäyntiä varten, eli niin kutsuttu prosessimandaatti.*” Käräjäoikeus päätyi välituomiossaan katsomaan, ettei vastapuoli ollut esittänyt sellaisia perusteita, joiden johdosta siirtokirjoihin ja sopimuksiin perustuvaa vahingonkorvausvaatimusten siirtoa ei olisi ollut pidettävä todellisena, minkä vuoksi kantaja oli oikeutettu omissa nimissään esittämään käsillä olleet vaatimukset. Ks. myös Koulu 2017a, s. 57–58.

[1315] Tirkkonen 1974, s. 323. Ks. myös KKO 2018:8, kohta 18. Joskus perimissiirtojen yhteydessä puhutaan prosessimandaatista, koska järjestely ei aidosti tähtää varallisuusoikeuksien (tai vastaavien) siirtämiseen, vaan sillä pelkästään järjestellään asianosaisasemia ja puhevaltaa, jotta oikeudenkäynti keventyisi ja huomio saataisiin keskitetyksi aineelliseen oikeuteen (Koulu 2017a, s. 55).

[1316] Siirtäminen tapahtuu siis erillisellä aineellisoikeudellisella oikeustoimella tuomioistuimen ulkopuolella jo ennen kanteen nostamista (Koulu 2017a, s. 55). Kuten Heinonen – Saarela (2015, s. 70–71) toteavat, prokurasiirto on oikeusjärjestyksessämme vakiintunut instituutio, josta on säännöksiä vekselilaissa (242/1932) ja shekkilaissa (244/1932) mutta jonka on vakiintuneesti katsottu soveltuvan myös mainittujen säädösten soveltamisalaan kuulumattomien saatavien perimistarkoituksessa tapahtuviin siirtoihin. Uudemmassa lainsäädännössä perimistarkoituksessa tapahtuneesta saatavan siirrosta on nimenomaisia säännöksiä myös saatavien perinnästä annetussa laissa (513/1999).

[1317] Ks. KKO 2018:8, kohta 18.

[1318] Ks. Laukkanen 2004, s. 172; Heinonen – Saarela 2015, s. 70.

[1319] Laukkanen 2004, s. 172. Prokurasiirrossa ei siis ole kysymys saatavan tai velkakirjan omistusoikeuden siirrosta vaan omistajan tietyn oikeusaseman eli perimisen siirtämisestä (Aurejärvi – Hemmo 2006, s. 137).

mys siitä, että kantaja tai hakija väittää, että juuri hänellä on vastaajaan kohdistuva oikeus tai intressi, ja tämä väite perustaa hänelle prosessuaalisen asiavaltuuden asiassa. Prosessimandaatin kiellon tilanteissa taas on kyse siitä, ettei kantaja tai hakija edes väitä kanteen tai hakemuksen kohteena olevan oikeuden tai intressin kuuluvan hänelle; kantajan tai hakijan voidaan ajatella ainoastaan väittävän, että hänellä on mandaatin nojalla itsenäisesti valta prosessata oikeuden tai intressin suhteen, vaikka oikeus tai intressi ei (esim. aineellisoikeudellisesti) todellisuudessa hänelle kuulukaan. Tämä tarkoittaa samalla kuitenkin sitä, että varallisuusoikeudellisissa asioissa prosessuaalisen asialegitimaation ”järjestäminen” käy helposti; kantajan tai hakijan on vain oikeaoppisesti väitettävä oikeudenkäynnin kohteena olevan oikeuden tai intressin kuuluvan hänelle itselleen (ei siis kenellekään muulle). Jos kantaja tai hakija ei edes väitä oikeudenkäynnin kohteena olevan oikeuden tai intressin kuuluvan hänelle itselleen (tai esim. oikeuden siirtyneen hänelle) eikä löydettävissä ole erillistä asiavaltuusnormia, joka sallisi poikkeuksellisen asiavaltuusjärjestelyn tai kantaja-hakijan toimivan itsenäisen asiavaltuusaseman nojalla, vaan kantaja-hakija ainoastaan väittää, että hänellä on valta/oikeus sopimuksella luodun valtuuden nojalla prosessata itsenäisesti jonkun toisen oikeudesta tai intressistä, niin kanne tai hakemus tulee jättää tutkimatta prosessimandaatin kiellon perusteella.[1320] Tuomioistuimen tulee siis tarkoin tutkia, minkälaisen oikeuden kantaja-hakija väittää kuuluvan itselleen.[1321]

[1320] Vaikka siis *prima facie* asiassa vaikuttaisi selvästi olevan kyseessä mandaatin luominen, eli oikeus tai intressi ei *de facto* kuulu kantajalle tai hakijalle, vaan kantaja ja kolmas (jolle po. oikeus tai intressi tosiasiassa kuuluu) ovat sopimuksin pyrkineet luomaan kantaja-hakijalle sellaisen aseman, että tämä voi itsenäisesti ryhtyä prosessaamaan kolmannelle kuuluvasta oikeudesta, niin asia tulee ottaa tutkittavaksi, jos kantaja-hakija väitedoktriinin soveltuessa täyttää hänelle asetetut vaatimukset. Mutta jos ja kun myöhemmin todetaan, että tuo oikeus tai intressi tosiasiassa kuuluu kolmannelle (eli kantaja-hakijan väite ei ole pitänyt paikkaansa) ja että mandaatin nojalla kantaja-hakija ei voi itsenäisesti prosessata tuosta kolmannelle kuuluvasta oikeudesta, tulee kanne tai hakemus nähdäkseni hylätä, ei jättää tutkimatta.

[1321] Huomiota tulee siis väitedoktriinin soveltuessa kiinnittää siihen, väittääkö kantaja-hakija itse olevansa oikeudenkäynnin kohteena olevan oikeuden tai intressin subjekti vai ei. Toisaalta esim. prokurasiirron ollessa kyseessä voidaan katsoa, että prokurasiirtoa koskeva sopimus ei perusta siirronsaajalle ainoastaan oikeutta vaan myös velvollisuuden täyttää sopimus. Kun siirronsaaja tällaisessa tilanteessa ajaa omissa nimissään siirronantajan asiaa, saaja samalla täyttää sopimuksen mukaista velvollisuuttaan ja tässä merkityksessä myös ajaa omaa asiaansa (johon voidaan lukea kuuluvan myös velvollisuus kanteen nostamiseen ja ajamiseen).

7.1.2 Tekijänoikeudellisten ja muiden kuin tekijänoikeudellisten vaatimusten tai oikeuksien siirto

7.1.2.1 Hyvitys- ja vahingonkorvausoikeuden siirtokonstruktio

Kotimaisissa tekijänoikeudellisissa keskusteluissa vaikuttaa täysin unohtuneen kysymys siitä, voidaanko tekijänoikeuden loukkaukseen pohjautuvilla hyvitys- ja/tai vahingonkorvausvaatimusten siirroilla saada aikaan muutoksia asiavaltuusasemissa.[1322] Tällaisissa tilanteissa kysymys on siitä, ettei itse tekijänoikeutta tai mitään yksinoikeusfunktiota ole siirretty tai luovutettu miltään osin (ei esim. kokonais- tai osittaisluovutuksin) kolmannelle, vaan kysymys on ainoastaan yksityisoikeudellisen vaatimuksen siirrosta kolmannelle (tai oikeastaan tällaiseen vaatimukseen kohdistuvan omistusoikeuden siirtämisestä).[1323] Tällöin siirronsaajan oikeus toimia oikeudenkäynnissä omissa nimissään ei perustu välittömästi hänelle kuuluvan tekijänoikeuden tai jonkin sen funktion loukkaukseen, vaan välittömästi yksityisoikeudelliseen oikeustoimeen eli hyvitys- ja/tai vahingonkorvausvaatimuksen siirtoon. Hyvitys- tai korvausvaatimuksia esittävä kolmas johtaa siis tällaisessa tilanteessa oikeutensa sellaiselta taholta (siirtäjältä), jolla olisi ollut loukkauksen perusteella oikeus omissa nimissään prosessata hänelle kuuluvasta hyvitys- tai korvausvaatimuksista. Ensinnäkin voidaan kysyä, onko tällainen järjestely ylipäätään sallittua tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa, ja jos tällainen järjestely on sallittua, herää toiseksi kysymys siitä, onko myös muiden kuin hyvitys- ja/tai vahingonkorvausvaatimusten siirto sallittua ja onko hyvitys- ja vahingonkorvausvaatimusten siirronsaaja oikeutettu turvautumaan kaikkiin siviilioikeudellisen seuraamusjärjestelmän tarjoamiin oikeussuojakeinoihin toteuttaakseen siirron nojalla saamansa oikeuden/vaatimuksen.

Aluksi voidaan kotimaisesta tekijänoikeudellisesta oikeuskäytännöstä yleisellä tasolla nostaa esille ratkaisu KKO 1989:87. Vaikka kyseisessä ratkaisussa ei *per se* ollut kysymys hyvitys- tai vahingonkorvausoikeuden siirron sallittavuudesta, niin tapauksen ratkaisuselosteesta voidaan havaita, että kantajan (Suomen Ääni- ja kuvatallennetuottajat ry:n, ÄKT) oikeus toimia asiassa perustui yksityisoikeudellisten hyvitysvaatimusten siirtoihin, ei siis tekijänoikeuksien tai yksinoikeusfunktioiden kokonais- tai osittaisluovutuksiin. Tämä on pääteltävissä ennen kaikkea puheena olevaan ratkaisuun liittyvästä alioikeuden

---

[1322] Vaikka tässä luvussa tarkasteltava siirtokonstruktio tekijänoikeudellisissa asioissa vaikuttaa painuneen unohduksiin, se ei tarkoita, etteikö siirtokonstruktio olisi yhä relevantti ja mahdollinen tapa vaikuttaa asiavaltuuteen tekijänoikeuden loukkausasioissa.

[1323] Käytetyn terminologian osalta totean: Nähdäkseni nyt käsillä olevissa tilanteissa voidaan puhua joko hyvitys-/vahingonkorvausoikeuden siirrosta tai hyvitys-/vahingonkorvausvaatimusten siirrosta. Kuten jäljempänä tullaan havaitsemaan, mahdollista on myös puhua hyvitys-/vahingonkorvausperusteisesta saamisoikeudesta tai hyvitys-/vahingonkorvaussaatavista.

väitepäätöksestä (15.6.1983), jossa on todettu muun ohella seuraavaa: ”[- -] *tallennetuottaja on ennen tämän oikeudenkäynnin alkua siirtänyt kantajalle oikeuden omissa nimissään käydä oikeutta puheena olevista sinänsä luovutettavissa olevista tekijänoikeuteen perustuvista korvauksista* [- -]”, sekä siitä, ettei ratkaisussa ole missään kohtaa mainintaa, että kantajalle olisi *de facto* luovutettu (kokonais- tai osittaisluovutuksilla) mitään tekijänoikeuksia tai yksinoikeusfunktioita.[1324] ÄKT vaati tapauksessa kuitenkin *omissa nimissään*, että vastaaja (Valintatalo Oy) velvoitettaisiin suorittamaan sille kohtuullista hyvitystä ja että Valintatalo Oy:n hallussa olevat elokuvateosten videotallenteet määrättäisiin hävitettäviksi. KKO velvoitti vastaajan suorittamaan ÄKT:lle kohtuullista hyvitystä. Lisäksi alemmat oikeusasteet olivat hyväksyneet kantajan vaatimuksen elokuvateosten hävittämisestä, eikä KKO tältä osin muuttanut ratkaisua.[1325]

Yllä selostetun tapauksen perusteella vaikuttaa siltä, ettei kotimaisessa tekijänoikeudellisessa oikeuskäytännössä ole nähty ongelmalliseksi hyvitysoikeuden siirtokonstruktiota, joskaan kyseisessä tapauksessa ei nimenomaisesti ollut kyseenalaistettu tällaisen aineellisoikeudellisen järjestelyn asianmukaisuutta tai pätevyyttä. Vanhasta ruotsalaisesta oikeuskäytännössä on kuitenkin löydettävissä patenttioikeudellinen tapaus NJA 1966 s. 237, jossa sen sijaan on varsinaisena kysymyksenä otettu kantaa siihen, oliko oikeus saada vahingonkorvausta patentin loukkauksen perusteella (korvausvaatimus) sellainen oikeus, joka itsessään on siirrettävissä ilman että samalla siirretään varsinaisia yksinoikeusfunktioita. Tapauksessa varsinainen patentinhaltija (Elly Croning) oli luovuttanut kantajalle (Vamco) oikeutensa saada korvausta patentin loukkauksesta.[1326] Vamco nosti myöhemmin vahingonkorvauskanteen B-M:ää (Aktiebolaget B-M) vastaan patentin loukkauksen johdosta. B-M kiisti kanteen vedoten muun ohella siihen, ettei Vamco ollut eikä koskaan ollut ollutkaan patentinhaltija, minkä vuoksi Vamco ei ollut oikeutettu ajamaan kyseistä vahingonkorvauskannetta omissa nimissään. Ruotsin korkeimman oikeuden ratkaisusta voidaan havaita, että korvausoikeuden luovuttaminen oli sallittua ja että Vamcolla

---

[1324] Ratkaisuselosteessa on myös todettu, että yksinoikeus tapauksessa esillä olleiden elokuvateosten levittämiseen videotallenteina Suomessa kuului eri elokuvien osalta Rautakirja Oy:lle, Esselte Oy:lle, Oy Musiikki Fazer Musik Ab:lle, Oy Europa Vision Ab:lle, Barium Oy:lle, Oy Nordic Video Ab:lle sekä Oy Arbitrage Ab:lle. Edelleen ratkaisutekstistä käy ilmi, että ”Kiistäessään kantajan puhevallan jutussa Valintatalo Oy ei ole väittänyt, että näiden elokuvien videotallenteiden levitysoikeudet kotikatseluun Suomessa *olisivat jollakin muulla kuin kantajan ilmoittamilla yhtiöillä*.” Tekijänoikeudet (yksinoikeudet) eivät siis olleet siirtyneet tai niitä ei ollut luovutettu ÄKT:lle.

[1325] Jäljempänä luvussa 7.1.2.2 pohditaan sitä, oliko ÄKT:lle omissa nimissään oikeus esittää hävittämis- ja menettämisseuraamuksia koskevia vaatimuksia.

[1326] “*I handling d. 22 jan. 1964 överlät Elly Croning till handelsbolaget under firma Valentin Aage M & Co, Köpenhamn, i det följande kallat Vamco, all den henne tillkommande rätten till skadeersättning, som genom intrång i det då utgångna patentet nr 153 485 uppkommit, så att Vamco vid alla domstolar kunde göra gällande den överlåtna rätten.*”

oli oikeus ajaa korvauskannetta omissa nimissään loukkaajaa eli B-M:ää vastaan: ”*Av allmänna rättsregler följer att, när fråga är om ersättning på grund av intrånget, patentets innehavare må å annan överlåta sin ersättningsrätt och att den, till vilken ersättningsrätten överlåtits, också äger att mot den för intrånget ansvarige föra talan om ersättningen.*”[1327]

Vaikka tapaus NJA 1966 s. 237 koski patenttiin liittyvien vahingonkorvausoikeuksien luovuttamista, ei ole löydettävissä perusteita sille, miksi samaa lähtökohtaa ei voitaisi pitää hyväksyttävänä myös tekijänoikeudellisissa loukkaustapauksissa.[1328] Lisäksi voidaan vielä yleisellä tasolla tarkastella korvausvaatimusten luovuttamisen sallittavuutta muissakin kuin immateriaalioikeudellisissa asioissa. Korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 2001:59 vakuutuksenottajat olivat omakotitalonsa myydessään siirtäneet heillä tuolloin olleet omakotitaloa varten otettuun vahinkovakuutukseen perustuneet korvaussaatavat kokonaisuudessaan ostajalle. Korkein oikeus on siis puheena olevassa tapauksessa pitänyt hyväksyttävänä, että vahinkovakuutukseen perustuva korvaussaatavat ovat siirrettävissä. Helsingin käräjäoikeuden 4.7.2013 antamassa välituomiossa[1329] taas oli kyse siitä, että kantaja oli ostanut kolmansilta vireillä olleen kanteen mukaiset vahingonkorvaussaatavat, jotka kolmansilla oli vastaajalta sen johdosta, että vastaaja oli kuulunut kartelliin. Vastaaja vetosi asiassa siihen, että kysymyksessä ei tosiasiassa ollut korvausvaatimukseen kohdistuvan omistusoikeuden siirtäminen (kantajan ja kolmansien välillä), vaan asianosaisaseman perustaminen kantajalle vahingonkorvausoikeudenkäyntiä varten eli prosessimandaatti. Käräjäoikeus viittasi välituomiossaan KKO 2001:59 ratkaisuun ja totesi, että lähtökohtaisesti ei ole estettä sille, että kolmannet ovat siirtäneet korvaussaatavansa kantajalle. Suoritettuaan näytön arvioinnin käräjäoikeus päätyi toteamaan, ettei vastaaja ollut esittänyt sellaisia perusteita, joiden johdosta siirtokirjoihin ja sopimuksiin perustuvaa vahingonkorvausvaatimusten siirtoa ei olisi pidettävä todellisena[1330], minkä vuoksi kantaja oli oikeutettu

---

[1327] Ks. ratkaisun osalta myös Domeij (2010, s. 268), joka toteaa: ”*Slutligen tillkommer enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer talerätt den till vilken någon av de skadelidande har överlåtit sin rätt till ersättning på grund av patentintrång. Alla som har förvärvat en rätt till skadestånd från någon av de primärt taleberättigade får ’på köpet’ en talerätt.*” Ks. korvausoikeuden luovuttamisesta immateriaalioikeudellisissa asioissa Ruotsin osalta myös Bengtsson – Lyxell 2006, s. 54; Prop. 2008/09:67, s. 93.

[1328] Vrt. toisin esim. Yhdysvalloissa, joka tosin on common law -maa. Yhdysvalloissa ei sallita korvausvaatimuksen itsenäistä siirtämistä ilman että samalla siirretään esim. itse patenttioikeus (”*The damage claim cannot be transferred as such apart from the patent*”). Ks. tarkemmin Balganesh 2013b, s. 2285 alaviite 38; Ks. myös McJohn 2006, s. 301.

[1329] Helsingin KäO 4.7.2013, L 11/16750.

[1330] Jos tuomioistuimessa päädyttäisiin sille kannalle, että aineellisoikeudellinen järjestely (siirtäjän ja siirronsaajan välinen oikeustoimi vaatimuksen luovuttamisen/siirron suhteen) ei ole ollut todellinen, voisi kysymykseen tulla valeoikeustoimi tai keinotekoinen järjestely, jonka tarkoituksena ei ole ollut korvausvaatimukseen kohdistuvan omistusoikeuden siirtäminen vaan prosessimandaatin luominen kantajalle (peitelty valtuutus). Mikäli siirto vain on toteutettu asianmukaisin

omissa nimissään esittämään käsillä olleet korvausvaatimukset.

Tässä keskustelussa on vielä syytä erikseen nostaa esille ruotsalainen oikeustapaus NJA 1994 s. 751, jossa oli asiavaltuuden[1331] ohella kysymys sekä (ympäristövahinkoa koskevien) korvausvaatimusten että kielto- ja rajoitusvaatimusten (”*talan om förbud och begränsningar*”) siirrettävyydestä. Korvausvaatimusten siirron osalta korkein oikeus totesi, että pääsäännön mukaan velkoja saa vapaasti ja ilman velallisen suostumusta siirtää saamisoikeutensa kolmannelle.[1332] Tähän pääsääntöön on kuitenkin eräitä poikkeuksia (ns. siirtokieltoja), jotka johtuvat tietyn saamisoikeuden henkilökohtaisesta luonteesta, mutta mikään siirtokielto ei estänyt käsillä olevassa tilanteessa korvausvaatimusten siirtoa.[1333] Ratkaisu korostaa sitä, että korvausoikeuden (korvausvaatimuksen) siirroissa on tosiasiassa kysymys vain saamisoikeuden siirrosta.[1334] Merkitystä siirron sallittavuuden kannalta ei ole myöskään esimerkiksi sillä, onko korvausoikeus

---

siirtokirjoin, niin vastapuolen on hyvin vaikea näyttää toteen, että kysymyksessä olisi kielletty järjestely, jonka tarkoituksena on ainoastaan prosessimandaatin luominen kantajalle.

[1331] Tapaukseen liittyvää asiavaltuusproblematiikkaa ei tässä yhteydessä kuitenkaan tarkastella erikseen, vaan tyydytään ainoastaan toteamaan, että ratkaisusta ilmenevien perusteluiden mukaisesti asiassa tuli sovellettavaksi väitedoktriini.

[1332] Saatava voidaan siis siirtää kokonaan kolmannelle osapuolelle. Saatavaan myös liittyvä prokurasiirto, joka siis on saatavan koko siirtoa rajoitetumpi oikeuden siirtäminen, on erotettava tästä. Kun saatava siirretään ”ainoastaan” perittäväksi, siirronsaaja saa vain oikeuden periä saatavaa siirtäjän lukuun, mutta siirtäjä jää edelleen saatavan perusteena olevan oikeussuhteen osapuoleksi. Kun taas saatava siirretään kokonaan kolmannelle, saatavasta tulee siirronsaajan omaisuutta ja siirronsaaja päättää, mitä sillä tekee (ks. Paanetoja – Kärkkäinen – Lohi 2019, s. 219). Vielä tulee huomioida, että prokurasiirtoon liittyy asiavaltuutta koskeva kysymys siitä, voiko siirronsaaja vaatia tuomioistuimessa, että suoritus tehdäänkin siirtäjälle eli alkuperäiselle velkojalle. Korkein oikeus katsoi prejudikaatissaan KKO 2018:8, että perimissiirronsaajalla – kyseisessä tapauksessa työntekijäliitolla – oli oikeus vaatia suoritus tehtäväksi siirtäjille eli työntekijöille. Kuten Paanetoja – Kärkkäinen – Lohi (2019, s. 220) toteavat, ratkaisusta seuraa, että työntekijä voi siirtää saatavansa perittäväksi liitolleen, joka voi vaatia oikeudenkäynnissä työnantajaa maksamaan saatavat suoraan työntekijälle. Jos taas saatava on siirretty kokonaan (eikä kysymyksessä siis ole ainoastaan prokurasiirto) kolmannelle osapuolelle, siirronsaajan tulee esiintyä oikeudenkäynnissä kantajana ja vaatia saatavaa itselleen. Toisin sanoen jos tapauksessa KKO 2018:8 työntekijät olisivat siirtäneet saatavansa kokonaan liitolle, ei liitto olisi voinut kanteessaan vaatia suoritusta tehtäväksi työntekijöille, vaan suoritus olisi tullut vaatia tehtäväksi liitolle (Paanetoja – Kärkkäinen – Lohi 2019, s. 220–221). Ks. po. tapaukseen liittyvästä keskustelusta myös Tapanila 2021, s. 75–77.

[1333] Ks. myös Norros (2018, s. 327), joka toteaa, että lakisääteiset saamisoikeuden siirrettävyyden rajoitukset liittyvät tyypillisimmin tilanteisiin, joissa saamisoikeudella on sosiaalinen tai muuten erityisen henkilökohtainen luonne. Ks. myös KKO 2018:8, kohta 24.

[1334] Saamisen siirrolla tarkoitetaan, että velkoja (siirtäjä) siirtää varallisuuteensa kuuluvan saamisoikeuden toiselle (siirronsaajalle). Saamisoikeuden siirrolle (*cessio*) ominaisena voidaan pitää sitä, että siirtäjän oikeus lakkaa siirronsaajan oikeuden alkaessa, ja sitä, että velallisen myötävaikutusta ei edellytetä (vaikka subjekti vaihtuu, oikeus jää samaksi). Saamisoikeuden siirto on erotettava valtuutuksesta ja toimeksiannosta, joissa taas velkoja säilyttää oikeuden määrätä saatavasta. Mahdollista on myös sanoa, että saamisoikeuden siirto ei millään perustavanlaatuisella tavalla poikkea esim. omistusoikeuden siirrosta (ks. Kaisto 2001, s. 535–540).

riidaton (onko vahingonkorvausperuste riidaton)[1335] tai sillä, onko korvausvelvollisuus vahvistettu tuomiolla[1336]. Saatavan perusteena voi siis yhtä lailla olla riidaton ja erääntynyt vahingonkorvaussaatava kuin riitainen ja erääntymätön vahingonkorvaussaatava, ja tällainen ”oikeus” on siis pääsääntöisesti vapaasti siirrettävissä kolmannelle.[1337] Yhteenvetona voidaan todeta, että lähtökohtana oikeudessamme on, että loukkauksen kohteena oleva taho saa vapaasti siirtää saamisoikeutensa kolmannelle, eikä siirrettävyyteen ole vaikutusta sillä, perustuuko saamisoikeus oikeustoimeen vai lakiin, eikä sillä, onko saamisoikeudesta mahdollisesti jo annettu lainvoimainen tuomio.[1338] Vaikka vahingonkorvaussaatava on vapaasti siirrettävissä, on huomattava, että se on siirrettävissä vain siinä laajuudessa kuin siirtäjällä itsellään on ollut mahdollisuus saada vahingonkorvausta korvausvelalliselta.[1339]

Tekijänoikeuslakiin ei sisälly mitään yleistä tai erillistä siirtokieltoa hyvitys- tai vahingonkorvausvaatimusten siirrettävyyden tai luovutettavuuden osalta, minkä vuoksi on katsottava, että ainakin kaikki taloudellisten oikeuksien loukkaukseen perustuvat hyvitys- ja vahingonkorvausvaatimukset ovat siirrettävissä. Sen sijaan mitä tulee moraalisten oikeuksien loukkaukseen perustuvien vahingonkorvausvaatimusten siirtämiseen, niin *prima facie* voitaisiin ajatella, että siirtokielto voitaisiin johtaa kyseisten oikeuksien korostetun henkilökohtaisesta luonteesta. Tällaiseen siirtokieltoon ei nähdäkseni kuitenkaan ole perusteita; ensinnäkin koska mitään erillistä lakisääteistä kieltoa ei ole paikannettavissa, ja toiseksi siirto perustuu tekijän, jonka moraalisia oikeuksia on mahdollisesti loukattu, vapaaehtoiseen suostumukseen. Lisäksi voidaan huomauttaa, että moraalisia oikeuksia koskeva luovutuskielto koskee ainoastaan itse moraalisten oikeuksien luovuttamista, ei siis esimerkiksi niiden loukkauksen perusteella mahdollisesti saatavia korvausvaatimuksia tai tällaisen vaatimuksen/oikeuden siirtämistä.[1340] Toinen asia sen sijaan on,

---

[1335] Kuten ratkaisusta NJA 1994 s. 751 voidaan havaita, saatavan ei tarvitse olla erääntynyt tai riidaton, jotta sitä koskeva vaatimus olisi siirrettävissä kolmannelle. Kaisto (2001, s. 559) toteaa, että vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa esim. *Serlachiuksen* ja *Wreden* mukaan saatavaa ei yleensä voinut siirtää sinä aikana, jona saatava ei vielä ollut erääntynyt (siirtokelvottomuus johtui saatavan laadusta).

[1336] Oikeus vahingonkorvaukseen ei edellytä tuomioistuimen vahvistus- ja suoritustuomiota, vaan oikeus vahingonkorvaukseen muodostuu silloin, kun joku aiheuttaa toiselle vahinkoa tavalla, joka täyttää vahingonkorvausta koskevien aineellisoikeudellisten normien tunnusmerkistön (ks. Saranpää 2010, s. 32). Toisin sanoen kun vahinko valmistuu, vahingonkärsijälle syntyy oikeus saada vahingonkorvausta: se on saatava.

[1337] Saatavan perusteena voi oikeustoimen tai vahingonkorvauksen lisäksi olla myös esim. perusteettoman edun palautus (ks. Lindström 2014, s. 78).

[1338] Norros 2018, s. 326. Ks. myös Kaisto 2001, s. 555.

[1339] Norros 2018, s. 330.

[1340] Selvää on, että jos joku on loukannut tekijän moraalisia oikeuksia ja tekijä päättää siirtää oikeutensa saada korvausta po. loukkauksesta kolmannelle, hän ei samalla luovuta itse moraalisia oikeuksia kolmannelle. Siinäkin tapauksessa, että joku pitäisi tällaisessa tilanteessa korvaus-

että moraalisia oikeuksia koskevia korvausvaatimuksia tuskin siirretään aktiivisesti, koska niiden osalta voi olla huomattavan vaikeaa esittää sellaista näyttöä, että mahdollinen taloudellinen vahinko tulisi korvattavaksi.[1341] Koska tekijänoikeudelliset hyvitys- ja vahingonkorvausvaatimukset (saamisoikeudet) ovat oikeusjärjestelmässämme vapaasti siirrettävissä kolmannelle, siirronsaaja on myös oikeutettu omissa nimissään ajamaan näihin perustuvaa hyvitys- ja/tai vahingonkorvauskannetta.[1342]

Siirronsaajan prosessuaalinen asialegitimaatio syntyy jo sillä, että siirronsaaja väittää (väitedoktriini), että hänellä on siirron nojalla oikeus omissa nimissään ajaa puheena olevaa hyvitys- tai vahingonkorvausasiaa/-vaatimusta tai että hän on puheena olevan hyvitys- tai vahingonkorvaussaatavan aineellisoikeudellinen haltija.[1343] Vaikka siirronsaajan prosessuaalinen asiavaltuus syntyy väitedoktriinin nojalla, siirronsaajan prosessuaalista asiavaltuutta harkittaessa ei voida ohittaa hänen asiavaltuusasemansa tarkastelua oikeussuojan tarpeen kannalta silloin kun hän esittää vaatimuksia, jotka ovat ensisijaisesti luonnehdittavissa tekijänoikeudellisiksi vaatimuksiksi ja joiden ajamista ei voida pitää *välttämättömänä* hyvitys- ja/tai vahingonkorvausvaatimuksen toteuttamiseksi (ks. myös luvut 7.1.2.2 ja 7.1.2.3). Myös kysymykset esimerkiksi vaaditun hyvityksen ja/tai vahingonkorvauksen oikeutuksesta (esim. se, onko vahinkoa lainkaan syntynyt tai onko menettely ylipäätään ollut sellaista, että se olisi loukannut itse tekijänoikeutta)[1344] ja siirron pätevyydestä liitty-

---

oikeuden siirtämistä kiellettynä, on huomautettava, että tekijä voi elinaikanaan myös luopua moraalisista oikeuksistaan, jos kyseessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen. Tällöin voidaan analogian avulla pitää myös korvausoikeuden siirtoa sallittuna, koska kysymyksessä on hyvin rajoitettu (taloudellinen) luopuminen.

[1341] Tarkoitan tällä sitä, että kolmannet tuskin ovat kovin halukkaita ostamaan moraalisiin oikeuksiin liittyviä vahingonkorvausvaatimuksia, koska tällaisten vaatimusten realisoimiseksi heidän tulisi viime kädessä (ts. jos oikeudenkäynnin ulkopuolella tapahtuva sovintoneuvottelu epäillyn loukkaajan kanssa ei tuota toivottua tulosta) turvautua tuomioistuinmenettelyyn, jossa heidän tulisi kyetä esittämään näyttöä alkuperäisen tekijän näkökulmasta. (Vaikka tuomioistuin suorittaa näissä tilanteissa loukkausarvioinnin objektiivisen mittapuun mukaan, se tarkoittaa, että po. mittapuun lähtökohdaksi asetetaan alkuperäisen tekijän näkökulma.)

[1342] Jos siirtäjällä itsellään ei ole ollut oikeutta esittää hyvitys- ja/tai vahingonkorvausvaatimusta, on selvää, ettei hän voi pätevin oikeusvaikutuksin myöskään siirtää tällaista vaatimusta toiselle. Esim. tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa ei-eksklusiivisen lisenssin haltija ei voi pätevästi siirtää korvausvaatimustaan oikeudenhaltijalle. Kun vakiintunut käytäntö on se, että ei-eksklusiivisten lisenssien haltijoilla ei ole edes tekijänoikeudellisissa vahingonkorvausasioissa asiavaltuutta, tarkoittaa se samalla sitä, että tällaisilta lisenssinhaltijoilta puuttuu oikeudenkäyntiteitse toteutettavissa oleva saamisoikeus kolmatta kohtaan. Jos tällaisessa tilanteessa esim. vahingonkorvausvaatimus on kaikesta huolimatta siirretty lisenssinantajalle ja lisenssinantaja pyrkii esittämään korvausvaatimuksia vaatimuksen/oikeuden siirtoon nojautuen, tulee vaatimus hylätä lakiin perustumattomana. Ks. myös Castrén 1979, s. 244–245; Castrén 2015, s. 279.

[1343] Oikeutensa siirtäjä (vaatimuksen alkuperäinen haltija) on ulkopuolisen asemassa oikeudenkäynnissä, mutta mahdollista on, että hän voi esiintyä asiassa esim. väliintulijana tai todistajana (ks. Koulu 2017a, s. 58).

[1344] Luonnollisesti vastapuoli voi vedota siirronsaajaa vastaan kaikkiin sellaisiin seikkoihin, joi-

vät kanteen aineelliseen perustaan[1345], eikä niitä tule sekoittaa prosessuaalisen asialegitimaation harkintaan ja ratkaisemiseen. Materiaalinen asiavaltuus taas tulee korvausvaatimusten siirtokonstruktion tilanteissa hahmottaa siten, että se koskee kahta tarkastelunäkökohtaa: 1) Onko *siirronsaaja* (kantaja) tosiasiassa materiaalisen vaateen eli hyvitys-/vahingonkorvaussaatavan oikea haltija, ja 2) Onko *siirronantaja* ollut tosiasiassa loukkausajankohtana sen oikeuden (esim. tekijänoikeuden) haltija, jota on loukattu ja jonka perusteella nyt vaaditaan hyvitystä ja/tai vahingonkorvausta.

7.1.2.2 Muiden vaatimusten kuin korvausvaatimusten siirto tai luovuttaminen

Vaikka tekijänoikeudellisten hyvitys- ja vahingonkorvausvaatimusten siirtoa on pidettävä sallittuna, se ei tarkoita, että tuollaisen hyvitys- ja vahingonkorvausvaatimuksen omistaja eli aineellisoikeudellisen vaateen haltija (siirronsaaja) olisi yksinomaan hyvitys- ja vahingonkorvausoikeuden siirron myötä oikeutettu omissa nimissään ajamaan myös muita tekijänoikeudellisia vaatimuksia tai että hän olisi oikeutettu turvautumaan kaikkiin siviilioikeudellisen seuraamusjärjestelmän mahdollistamiin tekijänoikeutta koskeviin oikeussuojakeinoihin. Ensinnäkin mitä tulee muiden kuin hyvitys- ja vahingonkorvausvaatimusten siirrettävyyteen, voidaan lyhyesti todeta, ettei muiden vaatimusten siirron osalta ole löydettävissä vastaavaa yleisesti hyväksyttävää siirtokonstruktiota kuin on hyvitys- ja/tai vahingonkorvausvaatimusten osalta (saamisoikeuden siirto). *Koulun* sanoin: vain saatavat eli ”positiiviset” oikeusasemat ovat siis siirrettävissä.[1346] Myös ratkaisussa NJA 1994 s. 751, jossa siis oli korvausoikeuden siirron sallittavuuden ohella kysymys kielto- ja rajoitusoikeuksien siirron sallittavuudesta, on katsottu, ettei kielto- ja rajoitusoikeuksien siirto ollut sallittua, koska näiden oikeuksien osalta ei ollut kyse saatavan (saamisoikeudesta) siirrosta.[1347] Voidaan siis sanoa, että ellei laista ole löydettävissä erityissäännöstä,

---

hin hän voisi vedota, jos hyvitys- tai vahingonkorvauskannetta olisi ajamassa varsinainen tekijänoikeuden haltija.

[1345] Ks. myös KKO 2018:8, kohta 24.

[1346] Koulu 2017b, s. 92.

[1347] Ratkaisussa NJA 1994 s. 751 todetaan: ”*Rätten för den som berörs av en miljöfarlig verksamhet att föra talan om förbud, begränsningar eller andra liknande åtgärder enligt miljöskyddslagen syftar till att ge den berörde möjlighet att för framtiden undanröja eller minska skador och olägenheter av verksamheten. Denna rätt utgör inte någon förmögenhetstillgång, och det skulle vara oförenligt med reglernas syfte, om rätten skulle kunna överlåtas på annan med verkan att olägenheterna för överlåtaren skulle vara att beakta på talan av förvärvaren.*” Vrt. myös rikosoikeuden puolella asianomistaja-asemaan liittyvien oikeuksien siirtäminen, josta Rosén (2006, s. 308) on lausunut seuraavasti: ”*Man skall dock notera att succession av målsäganderätt genom avtal inte är lagligen möjlig. De befogenheter som tillkommer en målsägande för att reagera mot brott – angivelserätt, åtalsrätt, rätt att biträda åtal osv – kan inte överlåtas till skillnad från vad*

joka sallii loukkaukseen perustuvien oikeuksien tai vaatimusten siirtämisen, on muiden kuin hyvitys- ja/tai vahingonkorvausvaatimusten siirtäminen oikeudellisesti tehotonta.[1348] Asetelma, jossa vaatimuksen siirronsaaja ajaa omissa nimissään muita vaatimuksia kuin hyvitys- tai vahingonkorvausvaatimuksia, tarkoittaa siis lähtökohtaisesti aina tehotonta aineellisoikeudellista järjestelyä, sillä tällaisten vaatimusten siirto ei perustu oikeusjärjestyksen tunnustamaan tai hyväksymään siirtokonstruktioon. Vaikka tällaisessa tilanteessa katsottaisiinkin väitedoktriinin täyttyvän, vaatimus tulisi joka tapauksessa viran puolesta jättää tutkimatta puuttuvan oikeussuojan tarpeen nojalla tai vähintäänkin toissijaisesti hylätä lakiin perustumattomana.

Tässä yhteydessä voimme vielä lyhyesti palata ratkaisuun KKO 1989:87, jossa kantaja oli hyvitysvaatimuksen lisäksi esittänyt omissa nimissään vaatimuksen siitä, että vastaajan hallussa olevat elokuvateosten videotallenteet määrätään hävitettäviksi (menettämisseuraamusvaatimus). Kantajan menettämisseuraamusvaatimus perustui siten silloin voimassa olleeseen tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin annetun lain 58 §:n 1 momenttiin.[1349] Vaikka silloisessa säännöksessä puhuttiin asianomistajasta (”oikeus voi asianomistajan vaatimuksesta”), niin oikeuskirjallisuudessa katsottiin, että pykälä oli sovellettavissa, vaikka loukkaus ei olisi rikosoikeudellisesti rangaistava.[1350] Toisin sanoen säännös on jo tuolloin soveltunut myös siviilioikeudellisiin loukkaustapauksiin, minkä vuoksi merkitystä ei tule antaa käytetylle asianomistaja-termille itsessään. Sen sijaan huomiota on kiinnitettävä siihen, ettei säännös sisällä mitään erillisnormia siitä, että sellainen taho, joka johtaa oikeutensa menettämisseuraamusta koskevan oikeuden tai vaatimuksen siirrosta, olisi oikeutettu esittämään säännöksen mukaisen menettämisseuraamus-

---

som gäller rätten till skadestånd.” Myös Saksassa on katsottu, että tekijänoikeudelliset korvausvaatimukset ovat luovutettavissa, mutta muiden vaatimusten luovuttamisen on suhtauduttu kielteisesti. Ks. Reber 2020, UrhG § 97 Rn. 27–30: ”*Anders als Schadensersatzansprüche, die nach § 398 BGB frei abtretbar sind, sind Unterlassungs- und Beseitigungsansprüche akzessorisch zu dem jeweiligen Recht, für das diese Ansprüche geltend gemacht werden. Daher kann grundsätzlich nur der Rechteinhaber auch Unterlassungs- und Beseitigungsansprüche geltend machen.*” Saamisoikeuden siirtokelpoisuuden pääsääntö on Saksassa lausuttu BGB 398 §:ssä (ks. myös Kaisto 2001, s. 552).

[1348] Tällaista erityissäännöstä ei ole löydettävissä kansallisesta tekijänoikeuslaistamme.

[1349] Po. lain silloisen 58 §:n 1 momentin sanamuoto kuului seuraavasti: ”*Jos teoksen kappale on valmistettu, tuotu maahan tai saatettu yleisön saataviin tahi sitä on muutettu vastoin tätä lakia tai 41 §:n 2 momentin nojalla annettua määräystä, 51 tai 52 §:n säännöstä tahi 53 §:n 1 momentin mukaista kieltoa, oikeus voi asianomistajan vaatimuksesta, sen mukaan kuin katsoo kohtuulliseksi, määrätä, että kappale sekä sen valmistukseen tarkoitettu painoladelma, kuvalaatta, kehilö tai muu apuväline on hävitettävä tai että omaisuutta on määrätyin tavoin muutettava tahi että se on luovutettava asianomistajalle valmistamiskustannuksia vastaavasta korvauksesta taikka saatettava sellaiseksi, ettei sitä voida käyttää väärin.*”

[1350] Ks. mm. Kivimäki 1966, s. 187.

vaatimuksen omissa nimissään.[1351] Kun otetaan huomioon yleisperiaate siitä, etteivät muut kuin hyvitys- ja vahingonkorvausvaatimukset ole siirrettävissä, on katsottava, ettei puheena olevan tapauksen kantaja ollut oikeutettu omissa nimissään esittämään silloisen lain 58 §:n 1 momentin mukaista menettämisseuraamusvaatimusta tai ainakaan saamaan siihen hyväksyvää ratkaisua. Alempien oikeuksien tai viimeistään korkeimman oikeuden olisi siten tullut joko jättää kantajan menettämisseuraamusvaatimus kokonaan tutkimatta puuttuvan oikeussuojan tarpeen perusteella tai hylätä kantajan vaatimus sillä perusteella, ettei aineellisoikeudellisesti kantajalle ollut voinut siirtyä oikeutta esittää omissa nimissään menettämisseuraamusvaatimusta.[1352]

Toiseksi mitä tulee vielä siihen kysymykseen, onko hyvitys- ja vahingonkorvausvaatimuksen siirronsaaja oikeutettu turvautumaan kaikkiin siviilioikeudellisen seuraamusjärjestelmän tarjoamiin oikeussuojakeinoihin toteuttaakseen oikeutensa tai vaatimuksensa, niin siihenkin on vastattava kieltävästi. Muiden oikeussuojakeinojen käyttö tarkoittaa pääsääntöisesti yhtä lailla sitä, että kantaja esittää sellaisia vaatimuksia, jotka eivät ole siirrettävissä aineellisoikeudellisilla järjestelyillä. Muutamia poikkeuksia tähän lähtökohtaan on kuitenkin tunnustettava. Ensinnäkin jos IPRED-direktiivin II luvussa säädetty toimenpide, menettely tai oikeussuojakeino ja niitä vastaava kansallinen säännös on *välttämätön* hyvitys- ja/tai vahingonkorvaussaatavan toteuttamiseksi, saatavan siirronsaajalla voidaan katsoa olevan riittävä oikeudellinen intressi eli oikeussuojan tarve ja siten myös itsenäinen asiavaltuusasema loukkausasiassa.[1353] Toiseksi hyvitys- ja vahingonkorvausvaatimuksen siirronsaaja voinee esimerkiksi hakea OK 7:1:n mukaista takavarikkoa hyvitys- tai vahingonkorvaussaamisensa turvaamiseksi, koska tuollainen hakemus (vaatimus) on suoraan liitännäinen itse hyvitys- tai vahingonkorvausvaatimukseen.[1354] Sen sijaan jos vaatimus ei ole välttämätön hyvitys- ja/tai vahingonkorvausvaatimuksen toteuttamiseksi, se on jätettävä tutkimatta puuttuvan oikeussuojan tarpeen nojalla. Tällaiset muut vaatimukset ovat siis liitännäisiä siihen, että oikeus niiden esittämiseen siirtyy pääsääntöisesti luovutettavan tekijänoikeuden tai jonkin sen yksinoikeusfunk-

---

[1351] Tarkoitan tässä sitä, että säännöksessä ei ole erikseen sallittu siihen liittyvän menettämisseuraamusvaatimuksen tai -oikeuden siirtämistä kolmannelle.

[1352] Kanteen hylkääminen olisi nähdäkseni toissijaisesti mahdollista juuri sillä perusteella, että oikeusjärjestyksemme ei tunnusta tai hyväksy sellaista aineellisoikeudellista siirtomahdollisuutta, jossa menettämisseuraamusvaatimus sellaisenaan luovutetaan ilman että samalla luovutettaisiin varsinainen oikeus (esim. tekijänoikeus tai jokin yksinoikeusfunktio).

[1353] Tämä poikkeus on seurausta EUT:n ratkaisusta asiassa C-597/19 *M.I.C.M.*, jota käsitellään yksityiskohtaisesti seuraavassa luvussa 7.1.2.3. Esim. TekijäL 60 a §:ää voidaan pitää välttämättömänä esiprosessina korvaussaatavaa koskevan vaatimuksen toteuttamiselle, minkä vuoksi saatavan siirronsaajalle tulee tunnustaa itsenäinen asiavaltuusasema TekijäL 60 a §:n mukaisessa hakemusasiassa.

[1354] Voidaan katsoa, ettei tällainen vaatimus ole liitännäinen siihen tekijänoikeuteen, jonka perusteella hyvitys- ja/tai vahingonkorvausvaatimus on aikanaan siirretty tai luovutettu kolmannelle.

tion mukana, ei siis luovutettavan hyvitys- tai vahingonkorvausoikeuden mukana. Voidaan siis sanoa, että tapahtunut tekijänoikeuden loukkaus ei ole loukannut siirronsaajan oikeuksia siten, että siirronsaajalle olisi syntynyt oikeus omissa nimissään esittää myös muita kuin hyvitys- tai vahingonkorvausvaatimuksia.[1355]

7.1.2.3 EU-oikeuden vaikutus hyvitys- ja vahingonkorvausoikeuden siirronsaajan oikeusasemaan tekijänoikeuden loukkausasioissa – Quo vadis, EUT?

EUT:n ratkaisussa C-597/19 *M.I.C.M.* oli muun ohella kysymys siitä, voiko saatavan siirronsaaja hyötyä IPRED-direktiivin II luvussa säädetyistä toimenpiteistä, menettelyistä ja oikeussuojakeinoista. Kysymys on tällöin saatavan siirronsaajan asiavaltuusasemasta tekijänoikeuden loukkaustilanteissa. Vaikka tapauksen tosiseikkojen perusteella kysymys oli myös lisenssinhaltijan oikeusasemasta, EUT keskittyi ratkaisussaan lähes yksinomaan saatavan siirronsaajan oikeusaseman tarkasteluun ja analysointiin. Julkisasiamies *Szpunarin* ratkaisuehdotuksesta käy kuitenkin ilmi, että Mircom oli tosiasiassa sekä lisenssinhaltija että saatavan siirronsaaja. Lisenssin sisällön osalta voidaan todeta, että Mircomilla oli lisenssioikeus elokuvien välittämiseen yleisölle vertaisverkkojen ja internetissä toimivien tiedostonjakoalustojen kautta erityisesti Euroopassa.[1356] Lisenssin eksklusiivisuusaste ei sen sijaan käy ilmi tapauksen tosiseikoista.[1357] Mircomin ja elokuvatuottajien välisten sopimusten perusteella Mircomille oli lisäksi luovutettu tai siirretty oikeus periä tekijän- tai lähioikeuden loukkaukseen perustuvia saatavia.[1358] Tapauksen tosiseikoista ei käy yksiselitteisesti ilmi sekään, oliko saatavan osalta Mircomille siirretty omistusoikeus vai oliko kyseessä prokurasiirto. Tämä ei kuitenkaan ole keskeinen

---

[1355] Tapahtunut loukkaushan ei ole loukannut mitään sellaisia tekijänoikeudellisia oikeushyviä, joita siirronsaajalla voitaisiin katsoa olevan.

[1356] Mircom oli tehnyt useiden Yhdysvaltoihin ja Kanadaan sijoittautuneiden elokuvien tuottajien kanssa sopimuksia, joiden mukaisesti sillä oli luvat (lisenssit) kyseisten elokuvien välittämiseen yleisölle vertaisverkkojen ja internetissä toimivien tiedostonjakoalustojen kautta erityisesti Euroopassa. Näissä sopimuksissa Mircom velvoitettiin lisäksi etsimään vertaisverkoissa ja tiedostonjakoalustoilla tehdyt kyseisten tuottajien yksinoikeuksien loukkaukset ja nostamaan omissa nimissään kanteita kyseisiä oikeudenloukkaajia vastaan saadakseen vahingonkorvauksia, joista sen tuli maksaa puolet mainituille tuottajille (ks. julkisasiamies *Szpunarin* ratkaisuehdotus asiassa C-597/19 *M.I.C.M.*, kohta 26).

[1357] Julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksessa tai EUT:n tuomiossa ei yksiselitteisesti tuoda esille, olivatko Mircomin hankkimat lisenssit esim. täysin eksklusiivisia.

[1358] Ks. julkisasiamies *Szpunarin* ratkaisuehdotus asiassa C-597/19 *M.I.C.M.*, kohta 83. Vaikka tapauksessa puhutaan luvista (lisensseistä) ja saatavista, tässä luvussa po. käsitteistä käytetään jäljempänä pääasiassa yksikkömuotoja, sillä tapauksen tosiseikkojen perusteella kysymys oli samansisältöisistä sopimuksista.

kysymys, sillä olipa saatavan osalta kyseessä sitten omistusoikeuden siirto tai prokurasiirto, Mircom voi molemmissa tilanteissa omissa nimissään velkoa saatavaa.[1359] Merkittävämpää tässä on se, että Mircomin oikeusasema ei voi tapauksen tosiseikkoja vasten olla tekijänoikeuden- tai lähioikeudenhaltija. Vaikka Mircomin lisenssi olisi täysin eksklusiivinen, Mircom on edelleenkin vain lisenssinhaltija. Vaikka saatava olisi siirretty Mircomille omistusoikeuksineen, Mircom on vain saatavan (omistus)oikeudenhaltija, ei tekijänoikeuden- tai lähioikeudenhaltija. Myöskään lisenssin ja saatavan siirron yhdistelmä ei voi milloinkaan johtaa siihen, että Mircomia voitaisiin tällä perusteella pitää tekijänoikeuden- tai lähioikeudenhaltijana.

Mircomin oikeusaseman tarkastelussa oli pohjimmiltaan kysymys siitä, voiko saatavan siirronsaaja vedota tekijän- tai lähioikeuden loukkaustilanteessa IPRED-direktiivin II luvussa säädettyihin toimenpiteisiin, menettelyihin ja oikeussuojakeinoihin. EUT tarkastelee Mircomin asemaa aluksi IPRED-direktiivin 4 artiklan c ja d alakohtia vasten ja hylkää näiden soveltumisen mahdollisuuden.[1360] Tämän jälkeen EUT kääntää katseensa 4 artiklan a ja b alakohtiin ja toteaa, että Mircomia voitaisiin joka tapauksessa pitää b alakohdassa tarkoitettuna tahona[1361], mutta kohtien 68, 73 ja 96 perusteella EUT vaikuttaa katsovan Mircomin a alakohdassa tarkoitetuksi tahoksi eli tekijänoikeuden- tai lähioikeudenhaltijaksi. Kohdissa 74–77 taas EUT argumentoi, miksi saatavan siirronsaajalla (tässä Mircomilla) tulee olla oikeus hyötyä IPRED-direktiivin II luvussa säädetyistä toimenpiteistä, menettelyistä ja oikeussuojakeinoista. Erityisesti argumenttina nousee esille kohdassa 75 lausuttu, jossa todetaan, että hyötymättä jääminen olisi ristiriidassa IPRED-direktiivin yleisen tavoitteen eli immateriaalioikeuksien suojan korkean tason varmistamisen sisämarkkinoilla kanssa.[1362] Lisäksi kohdassa 77 todetaan, että jos immateriaalioikeuksien haltija päättäisi ulkoistaa vahingonkorvauksen perimisen käyttämällä erikoistunutta yritystä saatavien luovuttamisen ja muun oikeustoimen kautta, se ei saisi joutua kohdelluksi epäedullisemmin kuin sellainen tällaisten oikeuksien toinen halti-

[1359] Kuten edellä on todettu, prokurasiirrossa ei ole kysymys saatavan omistusoikeuden siirrosta vaan omistajan tietyn oikeusaseman eli perimisen siirtämisestä (ks. Aurejärvi – Hemmo 2006, s. 137). Nyt käsillä olevassa tapauksessa kysymyksessä vaikuttaa kuitenkin olleen saatavan omistusoikeuden siirto, ei siis prokurasiirto, sillä ratkaisussa puhutaan eräässä yhteydessä vahingonkorvaussaatavien perimisestä omissa nimissään ja *omaan lukuunsa* (ks. asia C-597/19 *M.I.C.M.*, kohta 72).

[1360] Asia C-597/19 *M.I.C.M.*, kohta 65.

[1361] EUT tarkastelee siis kohdassa 69, soveltuisiko 4 artiklan b alakohta saatavan siirronsaajaan. Tämä tulkinta ei nähdäkseni olisi hyväksyttävissä, kuten jäljempänä selvitetään. Selvänä sen sijaan voidaan pitää – jos EUT olisi tässä yhteydessä tarkastellut Mircomin asemaa lisenssinhaltijana –, että 4 artiklan b alakohta nimenomaan koskee lisenssinhaltijoita (ks. myös edellä luku 4.2.1).

[1362] EUT viittaa tässä yhteydessä siis IPRED-direktiivin resitaalin kohtaan 10, jossa todetaan, että ”direktiivin tavoitteena on lähentää lainsäädäntöjä, jotta voidaan varmistaa teollis- ja tekijänoikeuksien suojan korkea, yhdenvertainen ja yhdenmukainen taso sisämarkkinoilla”.

ja, joka päättää vedota näihin oikeuksiin itse. Tällainen kohtelu vähentäisi nimittäin kyseisen ulkoistamisen houkuttelevuutta taloudelliselta kannata, ja sillä otettaisiin immateriaalioikeuksien haltijoilta itse asiassa pois tämä mahdollisuus.[1363] Kohdissa 74–77 tapahtuvaa tarkastelua voidaan verrata kansallisella tasolla tapahtuvaan oikeussuojan tarpeen tarkasteluun, ja kysymys on tällöin erityisesti siitä, että riittävä oikeussuojan tarve voidaan nähdä asiavaltuutta laajentavana argumenttina.[1364]

EUT ei ratkaisussaan – toisin kuin julkisasiamies ratkaisuehdotuksessaan – tarkastele lainkaan Mircomin oikeusasemaa lisenssinhaltijana.[1365] Koko EUT:n ratkaisu rakentuukin Mircomin asemaan saatavan siirronsaajana, ei siis tekijän- tai lähioikeuden lisenssinhaltijana. Ratkaisussa muun muassa todetaan, että ”[- -] ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin luonnehtii Mircomin henkilöksi tai tahoksi, joka on sopimuksen perusteella tekijän- tai lähioikeuksien haltija.”[1366], ja että ”Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin näyttää katsovan nyt käsiteltävässä asiassa, että Mircom esiintyy kyseisessä tuomioistuimessa vain luovutuksensaajana (siirronsaaja, *assignee*)[1367], joka tarjoaa kyseessä oleville elokuvatuottajille vahingonkorvaussaatavien perimistä koskevan palvelun.”[1368] Pidän hyvin erikoisena, varsinkin kun otetaan huomioon julkisasiamies *Szpunarin* ratkaisuehdotuksessa esiin tuodut tosiseikat, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on luokitellut Mircomin tekijän- ja/tai lähioikeuksien haltijaksi.[1369] Julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksessa todetaan kuitenkin varsin selvästi riidatonta olevan, että Mircom ei ole teoksia koskevien tekijän- tai lähioikeuksien haltija.[1370] Kun vertaillaan julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksessa

---

[1363] Asia C-597/19 *M.I.C.M.*, kohta 77.

[1364] Ks. edellä luku 2.7.

[1365] Myöskään EUT:n ratkaisun kohdassa 69 ei tarkastella Mircomin asemaa lisenssinhaltijana vaan sitä, voitaisiinko Mircomia pitää IPRED-direktiivin 4 artiklan b alakohdassa tarkoitettuna tahona silloin kun kyse on saatavan siirrosta. Tämä voidaan päätellä tuomion englanninkielisestä versiosta, jossa todetaan, että ”[- -] it being understood that that authorisation also does not presuppose an actual use of *the assigned rights*”. Silloin kun kysymys on lisenssinluovutuksesta eli osittaisluovutuksesta, englanninkielisessä juridisessa termistössä ei ole tapana käyttää ilmausta ”assigned”, vaan ”assigned” viittaa tällöin kokonaisluovutukseen. Tapauksessa vain vahingonkorvaussaatavat olivat olleet kokonaisluovutuksen kohteena, eivät tekijän- tai lähioikeudet.

[1366] Asia C-597/19 *M.I.C.M*, kohta 68.

[1367] Ratkaisun englanninkielisessä versiossa puhutaan tässä yhteydessä siirronsaajasta *(assignee*). ”*Assignee*” voidaan myös kääntää kokonaisluovutuksensaajaksi, mutta koska tapauksessa Mircomilla oli myös lisenssi (osittaisluovutus), niin suomenkielinen termi ”luovutuksensaaja” on mahdollista, ellei asiaa erikseen tarkenneta, käsittää niin kokonaisluovutuksensaajaksi kuin osittaisluovutuksensaajaksikin.

[1368] Asia C-597/19 *M.I.C.M.*, kohta 73.

[1369] Toisaalta on huomattava, että varsinainen ennakkoratkaisukysymyskin on muotoiltu seuraavasti: ”Voiko henkilö, joka on *sopimuksen perusteella tekijänoikeuksien (tai lähioikeuksien) haltija* mutta joka ei kuitenkaan itse hyödynnä niitä vaan ainoastaan vaatii vahingonkorvausta väitetyiltä oikeudenloukkaajilta.”

[1370] Julkisasiamies *Szpunarin* ratkaisuehdotus asiassa C-597/19 *M.I.C.M.*, kohta 69.

esitettyjä seikkoja ja EUT:n tuomiossa lausuttua, tilannetta on pidettävä varsin hämmentävänä. Mahdollinen selitys voisi olla se, että EUT ja kansallinen tuomioistuin tarkoituksellisesti rinnastavat saatavan siirronsaajan tekijänoikeuden- tai lähioikeudenhaltijaan, minkä vuoksi myös Mircomista puhutaan tekijän- tai lähioikeuksien haltijana. Näin toimimalla saatavan siirronsaaja saadaan tuotua 4 artiklan a alakohdan piiriin, joka on luvussa 4.2.1 todetuin tavoin jäsenmaita pakottavaa sääntelyä, ja tällöin myös vältytään ”*jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti*” -tarkastelulta.[1371] Tällainen rinnastaminen on kuitenkin kestämätöntä, sillä saatavan omistuksella (saatavan omistajuus) ja immateriaalioikeuden oikeudenhaltijuudella (yksinoikeuden subjektiudella) ei ole mitään tekemistä keskenään.

Kuten yllä tuotiin esille, julkisasiamies *Szpunar* tarkastelee ensiksi Mircomin asiavaltuusasemaa luvan haltijana (lisenssinhaltijana) ja päätyy täysin oikein siihen, että koska Mircom ei ole kyseisiä teoksia koskevien tekijän- tai lähioikeuksien haltija, siihen ei voida soveltaa IPRED-direktiivin 4 artiklan a alakohtaa.[1372] Julkisasiamies toteaakin, että Mircomin oikeusasemaa lisenssinhaltijana tulee sen sijaan arvioida 4 artiklan b alakohdan nojalla, jolloin Mircomin tekemien lupasopimusten pätevyys kyseisiin sopimuksiin tutkitaan sovellettavan lainsäädännön valossa ja Mircomin asiavaltuus toimia tällaisena luvan haltijana tutkitaan riita-asiaan sovellettavien menettelysääntöjen valossa.[1373] Julkisasiamies siirtyy seuraavaksi tarkastelemaan Mircomin asemaa saatavan siirronsaajana.[1374] Julkisasiamiehen ja EUT:n näkemykset eroavatkin tässä kohtaa merkittävästi toisistaan. Julkisasiamies tarkastelee 4 artiklan a ja b alakohtia ja päätyy siihen, että loukkauksiin liittyvien saatavien hankkiminen ja perintä eivät ole immateriaalioikeuksien haltijoille kuuluvien *yksinoikeuksien käyttämistä*.[1375] Julkisasiamies *Szpunar* jatkaa todeten, että *kansallisessa oikeudessa* saatetaan antaa tällaisten saatavien siirronsaajille oikeus hyötyä

[1371] Fraasin ”jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti” tarkasteluun palataan vielä jäljempänä, mutta tässä yhteydessä todettakoon, että fraasi löytyy 4 artiklan b–d alakohdista sekä resitaalin kohdasta 18, mutta ei artiklan a alakohdasta. Ks. myös edellä luku 4.2.2.

[1372] Julkisasiamies *Szpunarin* ratkaisuehdotus asiassa C-597/19 *M.I.C.M.*, kohta 69.

[1373] Julkisasiamies *Szpunarin* ratkaisuehdotus asiassa C-597/19 *M.I.C.M.*, kohta 70 ja 71.

[1374] Kuten edellä jo tuotiin esille, EUT ei ratkaisussaan lainkaan kiinnitä huomiota Mircomin oikeusasemaan lisenssinhaltijana vaan operoi ainoastaan sillä, että Mircom on saatavan siirronsaaja. Kuten luvussa 4.2.1 on selvitty, lisenssinhaltijoiden asemaa ei ole IPRED-direktiviin myötä harmonisoitu. Sanotusta huolimatta resitaalin kohta 18 olisi voinut tässä yhteydessä tarjota EUT:lle väylän lisenssinhaltijan asiavaltuusaseman tarkasteluun välitön etu -käsitteen valossa (ks. edellä luku 4.2.2). Mikäli Mircomin lisenssi oli eksklusiivinen tai semi-eksklusiivinen, niin EUT olisi voinut pohtia, tuleeko Mircomille kansallisesta lainsäädännöstä huolimatta tunnustaa itsenäinen asiavaltuusasema välittömän edun perusteella. Tähän mahdollisuuteen ei siis tartuttu, vaan se sivuutettiin ja ratkaisu pyrittiin löytämään ns. helpompaa reittiä: tekijänoikeuden- tai lähioikeudenhaltijan ja saatavan siirronsaajan rinnastamisella.

[1375] Julkisasiamies *Szpunarin* ratkaisuehdotus asiassa C-597/19 *M.I.C.M.*, kohta 87.

toimenpiteistä, joilla IPRED-direktiivi on saatettu osaksi kansallista lainsäädäntöä, sillä EUT:n oikeuskäytännön mukaan puheena olevassa direktiivissä vahvistetaan ainoastaan immateriaalioikeuksien suojan vähimmäistaso eikä estetä jäsenvaltioita säätämästä suojaavammista toimenpiteistä.[1376] Yhteenvetona voidaan todeta, että julkisasiamiehen näkemys on se, että ellei *kansallinen lainsäädäntö* erikseen mahdollista saatavan siirronsaajan mahdollisuutta hyötyä IPRED-direktiivin II luvussa säädetyistä toimenpiteistä, menettelyistä ja oikeussuojakeinoista, ei Mircomilla ole 4 artiklassa tarkoitettua asiavaltuusasemaa eikä siten myöskään EU-oikeuden nojalla oikeutta hyötyä sanotuista toimenpiteistä, menettelyistä ja oikeussuojakeinoista.

Julkisasiamies *Szpunar* ja EUT näkevät siis täysin eri tavalla saatavan siirronsaajan asiavaltuusaseman IPRED-direktiiviä sovellettaessa. Direktiivin 4 artiklan perusteella voidaan pitää täysin selvänä, ettei saatavan siirronsaaja ole mikään a–d alakohdissa mainituista tahoista. Eniten tulkinnanvaraisuutta liittynee b alakohtaan, jossa todetaan, että ”kaikille muille henkilöille, joilla on oikeus käyttää näitä oikeuksia, erityisesti käyttöluvan haltijoille, jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti”. Tulkinnanvaraisuus johtuu siitä, että sanotussa alakohdassa puhutaan ”oikeudesta käyttää *näitä oikeuksia*”. Tältäkin osin on kuitenkin yhdyttävä julkisasiamiehen esittämään käsitykseen siitä, että ”näillä oikeuksilla” viitataan yksinomaan immateriaalioikeuksiin ja että käsitettä ”immateriaalioikeuksien käyttäminen” on tulkittava siten, että se kattaa kyseisistä oikeuksista johtuvien *yksinoikeuksien käyttämisen*.[1377] On myös selvää, että saatavien hankkiminen ja perintä eivät ole immateriaalioikeuksien haltijoille kuuluvien yksinoikeuksien käyttämistä. On keinotekoista väittää, että ”näillä oikeuksilla” voitaisiin b alakohdassa tarkoittaa muuta kuin immateriaalioikeuksia/yksinoikeuksia, kun b alakohtaa luetaan yhdessä a alakohdan kanssa.[1378] Lisäksi on huomattava, että b alakohdassa on kaikesta huolimatta kysymys tilanteesta, jossa asiaa tulee tarkastella ottaen huomioon ”*jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti*”. Tällaista fraasia ei sen sijaan ole sisällytetty direktiivin 4 artiklan a

---

[1376] Julkisasiamies *Szpunarin* ratkaisuehdotus asiassa C-597/19 *M.I.C.M.*, kohta 89. Julkisasiamies *Szpunar* tunnistaa kuitenkin sen, että immateriaalioikeuksien haltijoilla voi olla intressi siihen, että ne luovuttavat kyseisiä oikeuksia koskeviin loukkauksiin liittyvät saatavansa – vaikkapa sen takia, että kyseisten saatavien periminen saattaisi olla hankalaa niille itselleen ja että tällaiset saatavat ovat myös todennäköisesti halutumpia, jos saatavien siirronsaajat voivat hyödyntää IPRED-direktiivin II luvussa säädettyjen kaltaisia mekanismeja, joiden tarkoituksena on helpottaa kyseisten saatavien toteamista ja perintää (ks. julkisasiamies *Szpunarin* ratkaisuehdotus asiassa C-597/19 *M.I.C.M.*, kohta 88).

[1377] Julkisasiamies *Szpunarin* ratkaisuehdotus asiassa C-597/19 *M.I.C.M.*, kohta 86.

[1378] EUT siis totesi (asia C-597/19 *M.I.C.M.*, kohta 69), että ”Mircomin kaltaista yhtiötä voitaisiin lisäksi pitää joka tapauksessa kyseisen direktiivin 4 artiklan b alakohdassa tarkoitettuna muuna henkilönä, jolla on oikeus käyttää immateriaalioikeuksia.”, ja kuten edellä selvitettiin, EUT tarkastelee kohdassa 69 Mircomia vain saatavan siirronsaajana, ei lisenssinhaltijana.

alakohtaan, vaan se löytyy b–d alakohdista sekä resitaalin kohdasta 18.

Julkisasiamies – kuten ei myöskään EUT – ei kovinkaan tarkasti analysoi direktiivin resitaalin kohdan 18 kokonaismerkitystä, vaan päätyy sen osalta jopa virheelliseen tulkintaan. Julkisasiamies *Szpunar* toteaa kohdassa 86: ”Immateriaalioikeuksien haltijoiden tavoin juuri sellaisilla henkilöillä, joilla on valtuudet käyttää kyseisiä yksinoikeuksia, on nimittäin direktiivin 2004/48 johdanto-osan 18 perustelukappaleessa tarkoitettuja välittömiä etuja kyseisten etujen suojaamisessa, sillä immateriaalioikeuksien loukkaukset saattaisivat olla ristiriidassa kyseisten yksinoikeuksien kanssa.” Lausumasta voi siis saada sen käsityksen, että resitaalin 18 perustelukappale kytkettäisiin yksinomaan immateriaalioikeuksia tai yksinoikeuksia koskevaan käyttöoikeuteen. Tällaista kytkentää resitaalin 18 kohdassa ei kuitenkaan tehdä, vaan siinä todetaan, että ”Henkilöiden, joilla on oikeus pyytää näiden toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen soveltamista, ei tarvitse välttämättä olla oikeudenhaltijoita, vaan ne voivat olla myös tahoja, joilla on asiassa välittömiä etuja ja oikeudellinen asema, jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti [- -]”.[1379] Resitaalin kohdassa 18 todetaan siis ainoastaan, että taholla on *asiassa* välitön etu tai välittömiä etuja, eikä tältä osin viitata yksinomaan immateriaalioikeuksiin tai yksinoikeuksiin. Resitaalin kohta 18 ei näin ollen sulje pois sitä tulkintamahdollisuutta, että myös sellainen taho, joka on saatavan siirronsaaja, voi olla taho, jolla on välitön etu immateriaalioikeuden tai yksinoikeuden loukkausta koskevassa asiassa. Tämä tulkintavaihtoehto – siis että siirronsaajan oikeusasemaa olisi lähestytty resitaalin 18 kohdan välitön etu -käsitteen kautta – olisi nähdäkseni myös ollut tapauksen olosuhteissa mahdollinen sekä sovitettavissa direktiivin tavoitteisiin ja sanamuotoon. On huomattava, että myös tällöin asiaa tulee tarkastella ”*jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti*” -fraasia vasten. Asetelma ei siten resitaalin 18 kohdassa muutu 4 artiklan b–d alakohtiin nähden.

Edellä luvussa 4.2.2 on käyty keskustelua välittömän edun käsitteestä, ja tuossa yhteydessä on nostettu muun ohella esille se, kuinka epätäsmällisestä ja avoimesta käsitteestä on kysymys. Tuossa yhteydessä on myös pohdittu ilmauksien ”*sovellettava lainsäädäntö*” ja ”*sen sallii*” merkitystä ja päädytty siihen, että vaikka välitön etu tai intressi arvioidaan IPRED-direktiivin tilanteissa ensi sijassa kansallisen lainsäädännön näkökulmasta, niin välittömän edun tarkastelua ei voida kokonaan erottaa unionin oikeudesta. Tarkastelun yhteydessä tuotiin esille lisäksi se, että 4 artiklan b–d alakohdissa tai ylipäätään IPRED-direktiivin piiriin lukeutuvissa tilanteissa jäsenvaltioilla ei ole rajoit-

[1379] Englanninkielisessä versiossa todetaan: ”The persons entitled to request application of those measures, procedures and remedies should be not only the rightholders but also persons who have a direct interest and legal standing in so far as permitted by and in accordance with the applicable law [- -].”

tamatonta oikeutta tunnustaa tai olla tunnustamatta välittömän edun omaavan tahon asiavaltuusasemaa. Esitin olettaman, että IPRED-direktiiviin on mahdollisesti rakennettu sisään eräänlainen turvamekanismi sen suhteen, että jos EUT arvioisi taholla olevan riittävän vahva intressi (välitön etu), niin suojaa on annettava kansallisesta lainsäädännöstä tai kansallisen tuomioistuimen asiavaltuusratkaisusta huolimatta. EUT:n käsitys välittömän edun olemassaolosta/ei-olemassaolosta voi siten ainakin joissakin tilanteissa syrjäyttää kansallisen tason näkemykset välittömän edun tai intressin olemassaolosta/ei-olemassaolosta. Vaikka EUT ei ratkaisussa C-597/19 *M.I.C.M.* operoi välittömän edun käsitteellä ja sen merkityksellä samalla tavalla kuin olen edellä ja luvussa 4.2.2 esittänyt, niin vaikuttaa siltä, että lopputulos on sama: EUT voinee ohittaa kansallisen tason asiavaltuusratkaisun siitä huolimatta, että tiettyjen tahojen asiavaltuusasemaa ei ole *de facto* harmonisoitu IPRED-direktiivillä.[1380]

Katson, että EUT:n ratkaisua voidaan sen argumentaation osalta pitää epäonnistuneena, sillä kuten aikaisemmin todettiin, saatavan siirronsaajaa ei voida rinnastaa tekijänoikeuden- tai lähioikeudenhaltijaan. Ehkäpä EUT katsoi, ettei se voi saavuttaa ”haluamaansa” muuten kuin keinotekoisesti rinnastamalla saatavan siirronsaajan tekijänoikeuden- tai lähioikeudenhaltijaan. Tekijänoikeuden- tai lähioikeudenhaltijaan rinnastamisen sijasta olisikin nähdäkseni ollut kestävämpää rakentaa argumentointi yllä lausutun tavoin välittömän edun tarkastelun ympärille ja sitä kautta tunnustaa saatavan siirronsaajan itsenäinen asiavaltuusasema. Tässä yhteydessä voidaan toisaalta kysyä, miksi sitten saatavan siirronsaajalle tulee ylipäätään tunnustaa itsenäinen asiavaltuusasema tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa. EUT:n argumentaatio nojaa pitkälti siihen näkökulmaan, että ”[- -] jos immateriaalioikeuksien haltija päättäisi ulkoistaa vahingonkorvauksen perimisen käyttämällä erikoistunutta yritystä saatavien luovuttamisen ja muun oikeustoimen kautta, se ei saisi joutua kohdelluksi epäedullisemmin kuin sellainen tällaisten oikeuksien toinen haltija, joka päättää vedota näihin oikeuksiin itse [- -]” ja että ”immateriaalioikeuksien suojan korkea taso on varmistettava sisämarkkinoilla”.[1381] Pidän ongelmallisena, että EUT ei ole kuitenkaan samassa yhteydessä pohtinut ratkaisun muita mahdollisia seurauksia ja vaikutuksia. Se, että Mircomin kaltainen taho voisi kaikissa jäsenmaissa pelkän saatavan siirron nojalla hyödyntää IPRED-direktiivin alaisissa asioissa mahdollisesti jopa kaikkia kyseisen direktiivin II luvun toimenpiteitä, menettelyjä ja oikeussuojakeinoja ja niitä vastaavia kansallisia säännöksiä, on vain omiaan kasvattamaan niin sanottua trollibisnestä.[1382] Tämänkään

[1380] Voidaan jopa esittää sellainen kärjistetty näkemys, että EUT on ratkaisullaan C-597/19 *M.I.C.M.* ottanut palan kansallisesta prosessiautonomiasta, sillä saatavien siirtoja koskevat asiavaltuuskysymykset eivät pohjimmiltaan kuulu IPRED-direktiivin alaan.

[1381] Asia C-597/19 *M.I.C.M.*, kohdat 75 ja 77.

[1382] Tekijänoikeustrollilla tarkoitetaan henkilöä tai tahoa, joka on hankkinut rajattuja käyttö-

seikan arviointia EUT ei ottanut ratkaisussaan kunnolla huomioon, joskin se tulee välillisesti ilmi oikeuden väärinkäyttöä koskevan tarkastelun yhteydessä.[1383]

Ratkaisu ei ehkä kuitenkaan ole niin merkittävä kuin se *prima facie* saattaisi vaikuttaa olevan. Olen edellä esittänyt huolen siitä, että saatavan siirronsaaja voisi jatkossa tekijänoikeuden loukkaustilanteissa mahdollisesti hyötyä kaikista IPRED-direktiivin II luvussa säädetyistä toimenpiteistä, menettelyistä ja oikeussuojakeinoista sekä niitä vastaavista kansallisista säännöksistä. Jos Mircomin kaltaisella saatavan siirronsaajalla olisi oikeus hyötyä kaikista II luvussa säädetyistä toimenpiteistä, menettelyistä ja oikeussuojakeinoista, niin ratkaisu on epäonnistunut ja harkitsematon, sillä II luku sisältää säännöksiä aina turvaamis- ja säilyttämistoimenpiteistä kieltotuomioon saakka. Voidaan kysyä, mikä intressi saatavan siirronsaajalla on saada esimerkiksi kieltotuomio tekijänoikeuden loukkauksen perusteella.[1384] Voidaan myös perustellusti kysyä, onko monikaan saatavan siirronantaja osannut ennakoida esimerkiksi saatavaa myydessään tai prokurasiirron toteuttaessaan, että saatavan siirronsaaja voi mahdollisesti hyötyä jopa kaikista IPRED-direktiivin II luvussa säädetyistä toi-

---

oikeuksia suojattuihin teoksiin mutta ei tosiasiallisesti käytä niitä vaan ainoastaan vaatii korvauksia henkilöiltä, jotka ovat loukanneet kyseisiä oikeuksia esim. internetissä – useimmiten tiedoston jakamiseen tarkoitetuissa verkoissa, kuten vertaisverkoissa. Tekijänoikeustrolli nostaa myös hakemuksia tuomioistuimissa vain saadakseen tietoonsa väitettyjen oikeudenloukkaajien nimet ja osoitteet, jotta voisi sitten ehdottaa näille sovintoratkaisua tietyn summan maksamista vastaan, eikä se yleensä jatka tuomioistuinmenettelyä (ks. erityisesti julkisasiamies *Szpunarin* ratkaisuehdotus asiassa C-597/19 *M.I.C.M.*, kohdat 72 ja 73). Aiemmin trollibisnestä esim. Suomessa on jossain määrin sentään rajoittanut se, että trollin on tullut hankkia tietyn laajuinen ja vahvuinen lisenssi. Ratkaisun C-597/19 *M.I.C.M.* myötä trollien ei tarvitse enää hankkia erillistä lisenssiä, vaan ne voivat hankkia itselleen pelkän hyvitys- ja/tai vahingonkorvausvaatimuksen (ks. myös luku 7.1.2.1).

[1383] Vaikka tässä tutkimuksessa ei arvioida oikeuden väärinkäytön kieltoa ja ratkaisun C-597/19 *M.I.C.M.* merkitystä tältä kannalta, niin lyhyesti voidaan todeta väärinkäytön osalta seuraavaa. Jos otamme esimerkiksi TekijäL 60 a §:n mukaisen hakemusasian (yhteystietojen luovuttaminen) ja hakijana toimivan tekijänoikeustrollin oikeusasema on identtinen sillä asiassa C-597/19 *M.I.C.M.* olevan oikeusaseman kanssa, niin oikeuden väärinkäyttöä koskeva kysymys tulee tutkia asian indispositiivisesta luonteesta johtuen viran puolesta. Tällöin, jos havaitaan, että kyse on oikeuden väärinkäytöstä, tuomioistuimen tulee hylätä hakemus – ei siis jättää sitä tutkimatta. Sen sijaan, jos ensimmäisen hylkäävän ratkaisun jälkeen tekijänoikeustrolli pyrkii samanlaisen lisenssin nojalla saamaan asiansa tutkittavaksi muiden väitettyjen oikeudenloukkaajien osalta, tuomioistuimen tulee jättää muut hakemukset tutkimatta, koska tekijänoikeustrollilla ei enää pääsääntöisesti voida katsoa olevan oikeussuojan tarvetta asiassa. Tämä edellyttää ensinnäkin sitä, että kysymyksessä on tosiasiassa identtinen lisenssisopimus ja että oikeuden väärinkäyttö on po. lisenssin yhteydessä tullut jo aikaisemmassa ratkaisussa vahvistetuksi lainvoimaisesti. Toiseksi edellytetään, että aikaisempi ratkaisu on tuomioistuimen tiedossa. Suomessa tämänkään ei pitäisi olla ongelma, sillä markkinaoikeus on ainoa ensimmäisen asteen taho, joka käsittelee TekijäL 60 a §:n mukaisia hakemusasioita. Ks. tarkemmin asia C-597/19 *M.I.C.M.*, kohdat 93–95.

[1384] Voidaan kärjistetysti väittää, että Mircomin kaltaisella trollilla voi olla intressinä jopa se, että loukkaus tapahtuu mahdollisimman laajasti ja jatkuu mahdollisimman pitkään, jolloin useimmissa tilanteissa voidaan esittää lukumäärällisesti useampia ja euromääräisesti suurempia korvausvaatimuksia.

menpiteistä, menettelyistä ja oikeussuojakeinoista sekä niitä vastaavista kansallisista säännöksistä.[1385] Edellä lausuttu huomioon ottaen on kiinnitettävä erityistä huomiota ratkaisussa käsillä olleen tapauksen tosiseikkoihin sekä ratkaisussa käytettyihin sanamuotoihin ja edelleen tältä pohjalta muodostettava näkemys ratkaisun tosiasiallisista vaikutuksista. Ratkaisua lieneekin tulkittava erityisen varovasti, eikä siitä tule tehdä liian laajoja johtopäätöksiä.

Tapauksessa Mircom siis esitti kansalliselle tuomioistuimelle pyynnön luovuttaa sille epäiltyjen tekijänoikeuden- tai lähioikeudenloukkaajien yhteystiedot IP-osoitteiden[1386] perusteella. On selvää, ettei Mircom voi toteuttaa (vahingon) korvausvaatimuksiaan, ellei se ensiksi saa selville epäiltyjen loukkaajien henkilöllisyyksiä ja osoitetietoja. Yhteystietojen luovuttamista koskeva oikeudenkäynti voidaankin nähdä välttämättömänä esiprosessina Mircomin omistaman saatavan eli korvausvaatimuksen toteuttamiselle. Toinen vaihtoehto yhteystietojen hankkimiselle olisi se, että varsinainen tekijänoikeuden- tai lähioikeudenhaltija toteuttaisi itse sanotun esiprosessin ja tuomioistuimen ratkaisun jälkeen antaisi epäiltyjen loukkaajien henkilö- ja osoitetiedot Mircomille, joka voisi saamiensa yhteystietojen pohjalta ottaa yhteyttä epäiltyyn loukkaajaan sekä tarpeen vaatiessa aloittaa korvausvaatimusta koskevan oikeudenkäynnin tätä vastaan. Ongelmalliseksi tässä toisessa vaihtoehdossa nousee se, että tuomioistuimet edellyttävät tietosuojaa koskevien säännösten nojalla, että IP-osoitteen perusteella selvitettyjä yhteystietoja ei ole sallittua luovuttaa eteenpäin, ja tällöin Mircom ei siis saisi epäillyn loukkaajan yhteystietoja edes varsinaiselta oikeudenhaltijalta. EUT:n ratkaisu on tästä näkökulmasta tarkasteltuna ymmärrettävä ja hyväksyttävissä. Muussa tapauksessa saatavan siirronsaajalle jäisi siis varsin vähän keinoja realisoida omistamaansa korvaussaatavaa.[1387]

Vaikka ratkaisussa puhutaan yleisellä tasolla IPRED-direktiivin II luvussa säädetyistä toimenpiteistä, menettelyistä ja oikeussuojakeinoista sekä niiden käytöstä hyötymisestä, niin katson, että saatavan siirronsaajan tulee ratkaisun perusteella voida hyötyä vain sellaisista II luvussa säädetyistä toimenpiteistä,

---

[1385] Voi nimittäin olla, että varsinainen oikeudenhaltija on todellisuudessa halunnut säilyttää määräysvallan IPRED-direktiivin II luvussa säädetyistä toimenpiteistä, menettelyistä ja oikeussuojakeinoista itsellään mutta tällaisesta seikasta ei ole huomattu, osattu tai muistettu lausua saatavan siirtosopimuksen yhteydessä. Se, että saatavan siirronsaaja voisi täysin vapaasti hyödyntää IPRED-direktiivin II luvussa säädettyjä toimenpiteitä, menettelyjä ja oikeussuojakeinoja, saattaa siis olla varsinaisen oikeudenhaltijan kannalta haitallista, ja tästä voi aiheutua varsinaiselle oikeudenhaltijalle joissakin tilanteissa esim. mainehaittaa, jos saatavan siirronsaaja ajaa loukkausasioita täysin omatoimisesti ja varsinaisen oikeudenhaltijan tavoitteiden vastaisesti.

[1386] IP-osoite on puhelinnumeroon verrattavissa oleva numerosarja, jonka avulla mm. teleoperaattorit voivat monissa tilanteissa yksilöidä tietoverkkoon kytketyn laitteen käyttäjän tai käyttäjät sekä näiden henkilöllisyyden (ks. esim. Päivärinne 2013, s. 197 alaviite 5; Savola 2013, s. 886 alaviite 1).

[1387] Tällaisessa tilanteessa tuskin yksikään kolmas olisi halukas ostamaan korvaussaatavia itselleen. Immateriaalioikeuksien haltija ei siis käytännössä voisi tällaisessa tilanteessa ulkoistaa korvauksen perimistä kolmannelle (ks. myös asia C-597/19 *M.I.C.M.*, kohta 77).

menettelyistä ja oikeussuojakeinoista, jotka ovat *välttämättömiä* korvausvaateen toteuttamiseksi. Esimerkiksi henkilö- ja yhteystietojen luovuttamista koskeva hakemus, jolla osaltaan pyritään varmistamaan tekijänoikeuksien tehokas suojaaminen, kuuluu kohteensa vuoksi IPRED-direktiivin soveltamisalaan. Jäsenvaltioilla ei ole kuitenkaan velvollisuutta säätää yksityisten oikeudesta saada tällaisia henkilö- tai tunnistamistietoja siviiliprosessissa[1388], mutta jos tästä on säädetty, kuten Suomessa on säädetty TekijäL 60 a §:ssä, tulee myös IPRED-direktiivi sovellettavaksi, ja tällöin kansallisella tasolla on otettava huomioon tapauksessa C-597/19 *M.I.C.M.* tehty asiavaltuusratkaisu. Kuten edellä todettiin, voidaan yhteystietojen luovuttamista – ja siten myös kansallista TekijäL 60 a §:ää – pitää välttämättömänä esiprosessina korvaussaatavaa koskevan vaatimuksen toteuttamiselle, minkä vuoksi saatavan siirronsaajalle tulee Suomessa tunnustaa itsenäinen asiavaltuusasema TekijäL 60 a §:n mukaisessa hakemusasiassa.[1389] Jos taas IPRED-direktiivin II luvussa säädetty toimenpide, menettely tai oikeussuojakeino ja näitä vastaava kansallinen säännös *ei ole välttämätön* korvaussaatavaa koskevan vaatimuksen toteuttamiseksi, tulee kansallisen tuomioistuimen jättää tätä koskeva vaatimus tutkimatta puuttuvaan oikeussuojan tarpeeseen nojautuen.

Esittämäni tulkintamalli on sovitettavissa ratkaisun C-597/19 *M.I.C.M.* kehyksiin, ja se myös turvaa ratkaisun ydinsisällön. Tulkintamallille voidaan hakea tukea myös ratkaisussa käytetyistä sanamuodoista. Ratkaisussa käytetään useassa kohtaa ilmausta ”saatavan siirronsaaja *voi hyötyä* (”may benefit”) II luvussa säädetyistä toimenpiteistä, menettelyistä ja oikeussuojakeinoista”.[1390] Ratkaisussa ei siten käytetä sellaisia ilmauksia kuin vaikkapa että siirronsaajan ”on voitava hyötyä”, ”täytyy saada hyötyä” tai ”tulee saada hyötyä”. Ilmausta ”voi hyötyä” on mahdollista tulkita siten, että siirronsaajalla ei ole absoluuttista oikeutta hyötyä kaikissa tapauksissa ja tilanteissa IPRED-direktiivin II luvussa säädetyistä toimenpiteistä, menettelyistä ja oikeussuojakeinoista sekä näitä vastaavista kansallisista säännöksistä, vaan harkinta on tehtävä *in casu* -perusteisesti. Jos siis II luvussa säädetty toimenpide, menettely tai oikeussuojakeino ja niitä vastaava kansallinen säännös on välttämätön hyvitys- ja/tai vahingonkorvaussaatavan toteuttamiseksi, saatavan siirronsaajalla voidaan katsoa myös olevan riittävä oikeudellinen intressi (tai IPRED-direktiivin termein: välitön etu) eli oikeussuojan tarve ja siten myös itsenäinen asiavaltuusasema loukkausasiassa. Kansallisen tuomioistuimen tulee siten aina, kun saatavan siirronsaaja ajaa

---

[1388] Ks. esim. Päivärinne 2013, s. 204.

[1389] On kuitenkin tarkennukseksi todettava, että tällä seikalla ei ole vaikutusta esim. TekijäL 60 a §:ssä tarkoitetun merkittävässä määrin -kriteerin tulkintaan.

[1390] Ks. kohdat 60, 74 ja 96, joissa käytetään ilmausta ”voi hyötyä”. Itse ennakkoratkaisukysymyksessä käytetään muotoilua ”voiko henkilö [- -] nauttia samoista oikeuksista” (”can a person [- -] enjoy”).

yksinomaan saatavan siirronsaajan asemaansa nojautuen tekijänoikeudellista loukkausasiaa ja siihen liittyviä erinäisiä vaatimuksia, kiinnittää huomiota siihen, onko tekijänoikeudellisen vaatimuksen osalta käsillä riittävä oikeudellinen intressi.[1391] Tässä yhteydessä on huomautettava myös siitä, että sanottu oikeudellinen intressi tekijänoikeuden osalta voi saatavan siirronsaajan osalta perustua samalla kertaa myös muuhun kuin saatavan siirtoon, nimittäin esimerkiksi eksklusiiviseen lisenssiin.[1392]

7.1.2.4 Hyvitys- ja vahingonkorvausvaatimusten ajaminen muiden yhteistekijöiden tai yhteisomistajien puolesta

Edellä luvussa 5.4.2.2 käytiin keskustelua siitä, että yhteistekijät voivat myös yhdessä ajaa TekijäL 6 §:n tarkoittamaa loukkaukseen perustuvaa asiaa, jolloin he kaikki ovat asianosaisen asemassa oikeudenkäynnissä. Asian ajaminen yhdessä voi tapahtua esimerkiksi yhteiskanteella/-hakemuksella tai erillisten kanteiden/hakemusten kumuloinnin kautta. Mainitun luvun keskustelussa kuitenkaan ei otettu kantaa siihen, mikä asema muilla yhteistekijöillä on silloin, kun he ovat antaneet yhdelle yhteistekijälle erillisen suostumuksen oikeudenkäyntiin. Tällöin voidaan kysyä, merkitseekö tällaisen suostumuksen tai nimenomaisen valtuutuksen antaminen sitä, että yksi yhteistekijöistä on myös oikeutettu (asialegitimoitu) omissa nimissään käymään oikeutta kaikkien yhteisomistajien puolesta – siis merkitseekö se prosessimandaatin luomista, vai onko kyseessä pelkkä prosessivaltuutus eli yhdelle yhteisomistajalle annettu valta edustaa muita yhteistekijöitä oikeudenkäynnissä. Asiaa voidaan lähteä tarkastelemaan siitä näkökulmasta, mitä tällainen suostumus voi tarkoittaa asiassa mahdollisesti esitettävien vaateiden kannalta ja miten tilanne eroaa siitä, että suostumusta ei olisi lainkaan annettu. Ensinnäkin suostumuksen antamisen voidaan katsoa tarkoittavan sitä, että suostumuksenantaja sallii toisen yhteistekijän prosessata kollektiivivaateista myös omasta puolestaan. Toiseksi suostumuksen antamisen voidaan katsoa tarkoittavan, että suostumuksenantaja sallii toisen yhteistekijän prosessata ei-kollektiivivaateista omasta puolestaan.

Kun yksi yhteistekijä ajaa TekijäL 6 §:n mukaista loukkaukseen perustuvaa kollektiivivaatimusta yksin ja ilman muiden yhteistekijöiden suostumusta, on selvää, ettei hän voi toimia asiassa muiden yhteistekijöiden puolesta tai näiden nimissä, vaan hän voi ainoastaan ajaa omissa nimissään vaadetta, joka ai-

---

[1391] Kuten edellä on todettu, jos tekijänoikeudellisen vaatimuksen ajaminen ei ole välttämätön saatavan realisoimiseksi tai toteuttamiseksi, tulee po. vaatimus jättää tutkimatta puuttuvaan oikeussuojan tarpeeseen vedoten.

[1392] Saatavan siirronsaajalla voi saatavan omistusoikeuden lisäksi siis olla samalla kertaa myös lisenssioikeus tekijänoikeuteen, tai saatavan siirronsaaja voi esim. olla yksi tekijänoikeuden (sen taloudellisten oikeuksien) osaomistajista.

neellisen oikeuden mukaan kuuluu koko kollektiiville. Tällöin, edellä todetuin tavoin, esimerkiksi kanteen tai hakemuksen hylkäävä ratkaisu ei tule sitovaksi muihin yhteistekijöihin nähden. Sen sijaan tilanteessa, jossa toinen yhteistekijä on antanut toiselle suostumuksensa loukkausasian ajamiseen, on ajateltavissa, että suostumuksen antanut yhteistekijä hyväksyy sen, että toinen eli asiaa varsinaisesti ajava yhteistekijä saa toimia hänen puolestaan ja hänen nimissään oikeudenkäynnissä. Perinteisessä prosessimandaatissa on kysymys siitä, että sopimuksella valtuutetaan kolmas toimimaan omissa nimissään oikeudenkäynnissä muiden tahojen puolesta ja näiden oikeuksista. Edellä kuvattua yhteistekijöiden tilanteessa annettua suostumusta ei voida nähdäkseni kuitenkaan pitää aivan tyypillisenä prosessimandaattina, sillä (tekijän)oikeudet (kollektiivivaateet) ovat osapuolten välillä yhteisiä, ja sekä suostumuksenantajalla että asiaa ajavalla yhteistekijällä molemmilla on joka tapauksessa itsenäinen asiavaltuusasema loukkausasiassa.[1393] Katson, että kysymykseen voisi tulla sallittu järkevän intressin poikkeukseen perustuva prosessimandaatti. Kysymys olisi siten sallitusta asialegitimaation järjestelystä.[1394] Se, että asiaa varsinaisesti ajavan yhteistekijän sallitaan käyvän oikeutta toisen yhteistekijän puolesta, tarkoittaisi kollektiivivaateiden osalta näin ollen sitä, että ratkaisun oikeusvoima ulottuisi myös suostumuksenantajaan. Toisin sanoen kollektiivivaadetta koskeva hylkääväkin ratkaisu – siis ei ainoastaan hyväksyvä ratkaisu – sitoo suostumuksen antanutta yhteistekijää.[1395]

Ei-kollektiivivaatimusten osalta voimme aluksi todeta, ettei ainakaan moraalisten oikeuksien loukkaukseen perustuvia vahingonkorvausvaatimuksia tulisi voida ulkoistaa pelkästään siten, että yksi yhteistekijä voisi toisen yhteistekijän puolesta valtuutuksen tai suostumuksen nojalla vaatia tämän toisen yhteistekijän moraalisten oikeuksien loukkauksesta mahdollisesti aiheutuneita vahinkoja korvattaviksi.[1396] Joka tapauksessa useammin aktualisoituva kysymys on se, voidaanko yhteistekijä valtuuttaa vaatimaan toisen yhteistekijän puolesta korvauksia taloudellisten oikeuksien loukkauksista. Näissä tilanteissa on edelleen erotettava se, vaatiiko asiaa omissa nimissään ajava yhteistekijä toiselle yhteistekijälle kuuluvaa korvausta itselleen vai toiselle. Mitään prosessuaalista estettä tällaisen vaatimuksen tutkimiselle ei tulisi kummassakaan tilanteessa asettaa,

---

[1393] Tällainen asetelmahan ei yleensä ole käsillä prosessimandaatin tilanteissa, vaan yleensä prosessimandaatin tilanteissa on kyse siitä, että kolmas, joka ajaa asiaa toisen puolesta, ei ole itse legitimoitu toimimaan asiassa edes omissa nimissään.

[1394] Esim. Tirkkonen (1974, s. 323) toteaa, että järkevä intressi saattaa oikeuttaa siihen, että asianosaisten sallitaan yksittäistapauksessa järjestää asialegitimaatiokysymys tavallisuudesta poikkeavalla tavalla.

[1395] Tältä osin tilanne siis eroaisi siitä tilanteesta, jossa suostumusta ei olisi lainkaan annettu, jolloin oikeudelliset vaikutukset rajoittuisivat ainoastaan hyväksyvään ratkaisuun.

[1396] Tältä osin edellytettäneen aineellisoikeudellista järjestelyä eli tällaisen vaatimuksen omistusoikeuden siirtoa.

vaan asiaa tulisi tarkastella siltä kannalta, voidaanko järjestelyä pitää aineellisoikeudellisesti hyväksyttävänä. Nähdäkseni tilanteita voidaan ainakin osittain lähestyä edellä käsitellyn ratkaisun KKO 2018:8 valossa. Ensimmäinen tilanne – siis tilanne, jossa toisen yhteistekijän korvausvaatimusta ajetaan omissa nimissä mutta suoritusta kuitenkin vaaditaan tehtäväksi toiselle yhteistekijälle – voitaneen rinnastaa prokurasiirtoon. Voidaan siis ajatella, että asiaa ajava yhteistekijä saamansa suostumuksen nojalla vain perii saatavaa toisen yhteistekijän lukuun.[1397] Tällaisen järjestelyn kieltäminen aiheuttaisi monissa tilanteissa järjestelmän turhaa joustamattomuutta, ja sillä olisi myös ei-toivottuja prosessiekonomisia vaikutuksia.[1398] Toinen tilanne – siis tilanne, jossa toisen yhteistekijän korvausvaatimusta ajetaan omissa nimissä mutta suoritusta vaaditaan itselle eikä toiselle yhteistekijälle – puolestaan voitaneen rinnastaa vaatimuksen siirtokonstruktioon. Tällöin siis pelkkä suostumus ei riittäne, vaan edellytettäneen sitä, että yhteistekijät ovat aineellisoikeudellisin järjestelyin sopineet, että korvausvaatimuksen omistusoikeus on siirtynyt asiaa ajavalle yhteisomistajalle.[1399]

7.1.3 Tekijänoikeuksia on luovutettu mutta kantajalla tai hakijalla ei ole riittävää oikeussuojan tarvetta

Kantajalla tai hakijalla voi olla tekijänoikeutta koskevassa loukkausasiassa intressi, mutta voi olla mahdollista, ettei hänen intressinsä ole siinä määrin riittävä, että hänellä voitaisiin katsoa olevan oikeussuojan tarve saada loukkausta koskeva asia käsiteltäväksi omissa nimissään. Tilanne, jossa intressi on olemassa mutta se ei välttämättä ole riittävä, aktualisoituu esimerkiksi eräiden lisenssinluovutusten yhteydessä, mutta vastaava tilanne saattaa olla käsillä myös vaikkapa osittaisen kokonaisluovutuksen tilanteissa. Selvimpänä esimerkkinä lienee tilanne, jossa kysymys on ei-eksklusiivisesta lisenssistä eikä kantaja-hakija edes väitä lisenssinluovutuksella saadun tekijänoikeuden tai jonkin yksinoikeusfunktion olevan sellainen, että se sellaisenaan tuottaisi hänelle yksinoikeuteen rinnastettavan aseman ja siten oikeuden puuttua loukkaukseen

[1397] Jotta järjestelyä voitaisiin varmuudella pitää hyväksyttävänä, tulisi yhteistekijöiden kaiken varalta solmia prokurasiirtotyyppinen sopimus. Toisin sanoen on jokseenkin epävarmaa, että pelkkä yleismuotoinen suostumus oikeudenkäyntiin riittäisi takaamaan, että tuomioistuin pitäisi suostumusta sellaisena, että se luo riittävän aineellisoikeudellisen pohjan korvausvaatimuksen hyväksymiselle.

[1398] Jos järjestely kiellettäisiin, niin toinen yhteistekijä – antamastaan suostumuksestaan huolimatta – joutuisi aloittamaan uuden oikeudenkäynnin loukkaajaa vastaan saadakseen korvaukset oikeudenloukkaajalta.

[1399] Toisaalta, jos selviää, että toisen yhteistekijän korvausvaatimus on siirretty asiaa ajavalle yhteistekijälle mutta sitä koskeva korvausvaatimus silti pyydetään yhä suorittamaan siirtäjälle (toiselle yhteistekijälle), niin järjestely ei ole hyväksyttävä.

omissa nimissään.[1400] Tästä huolimatta voi olla mahdollista, että kantaja-hakija vetoaa esimerkiksi lisenssisopimukseen otettuun asiavaltuuslausekkeeseen, jolla lisenssinantaja on ”tunnustanut” lisenssinsaajan eli kantaja-hakijan oikeuden puuttua itsenäisesti ja omissa nimissään lisenssin kohteena olevan tekijänoikeuden loukkauksia koskeviin tilanteisiin. Tällöinhän kysymys on oikeastaan siitä, että itse tekijänoikeus tai jotkin sen yksinoikeusfunktioista eivät ole tosiasiassa siirtyneet riittävässä laajuudessa lisenssinsaajalle, vaan erillisellä asiavaltuuslausekkeella on pyritty ainoastaan luomaan lisenssinsaajalle sellainen oikeusasema, että tämä voisi omissa nimissään aloittaa oikeudelliset toimenpiteet loukkaustilanteissa. Asia voidaan ymmärtää myös siten, että tuollaisella lausekkeella pyritään ”kasvattamaan” lisenssinsaajan oikeussuojan tarvetta tuomioistuimen silmissä tai että lisenssinsaaja pyritään valtuuttamaan toimimaan omissa nimissään. Kysymys on siis eräänlaisesta prosessimandaatista.

Kun tarkastelemme yllä olevaa esimerkkitilannetta prosessinedellytysten kannalta, voimme tässä kohtaa jälleen viitata siihen, että erityisesti oikeussuojan tarve on prosessinedellytyksenä ongelmallinen, koska sen rajat suhteessa aineellisoikeudelliseen hyväksyttävyyteen/hylättävyyteen ovat epämääräiset. Jos kantaja-hakija väittää, että hänellä on lisenssisopimukseen perustuva oikeus omissa nimissään ajaa tekijänoikeuden loukkaukseen perustuvaa asiaa, tulisi yllä kuvatun kaltaisessa tilanteessa pyrkiä ensiksi selvittämään, vetoaako kantaja-hakija asiavaltuusasemansa ja oikeussuojan tarpeensa osalta hänelle luovutettuihin oikeuksiin, lisenssisopimukseen otettuun erilliseen asiavaltuuslausekkeeseen vai kenties molempiin. Jos kantaja-hakija vetoaa ainoastaan asiavaltuuslausekkeeseen asiavaltuusasemansa ja oikeussuojan tarpeensa perusteena, asia on suhteellisen yksinkertainen ja ratkaistavissa jo prosessinedellytysten yhteydessä, sillä kysymyksessä on lähes poikkeuksetta puhdas prosessimandaatti, joka siis on kielletty.[1401] Jos taas kantaja-hakija vetoaa asiavaltuusasemansa ja oikeussuojan tarpeensa perusteena lisenssinluovutukseen tai sekä lisenssinluovutukseen että asiavaltuuslausekkeeseen, tilanne on hieman monimutkaisempi – ainakin siltä kannalta tarkasteluna, voidaanko asia ratkaista jo prosessinedellytysten yhteydessä.

Jos tarkastelemme asiaa vallitsevan käsityskannan mukaan (jonka mukaan vain täysin eksklusiivinen lisenssi tuottaa asiavaltuuden), niin ajateltavissa on, että kantajan tulisi väittää, että hänellä on eksklusiivinen lisenssi, jotta hän saisi asiansa tutkittavaksi. Tällöin – väitedoktriinista johtuen – ei prosessinedellytysten tutkinnassa ole merkitystä sillä, onko lisenssi tosiasiassa eksklusiivinen vai ei, vaan tuo seikka tutkitaan vasta materiaalisen asiavaltuuden yhteydes-

[1400] Tällöin voidaan siis sanoa, että kantaja-hakijalla on intressi, mutta se ei ole riittävä.
[1401] Tällöinhän kantaja-hakija ei edes väitä, että itse lisenssinluovutus tuottaisi hänelle asiavaltuuden toimia asiassa omissa nimissään, eli hän ei väitä itse oikeuksien siirtyneen hänelle sellaisessa laajuudessa, että kysymys olisi esim. eksklusiivisesta lisenssistä.

sä.[1402] Jos asia etenee materiaalisen asiavaltuuden tutkintaan ja tuossa yhteydessä todetaan, että lisenssi ei ole täysin eksklusiivinen, tulisi tuomioistuimen hylätä kanne tai hakemus, koska kantaja-hakijalla ei ole sellaista lisenssiä, jonka perusteella hän voisi saada hyväksyvän ratkaisun asiassa. Mutta jos kantaja-hakija väittää, että hänellä on vain ei-eksklusiivinen lisenssi[1403], niin vallitsevan käsityskannan mukaan tuomioistuin voi jo tähän nojautuen jättää asian tutkimatta, koska muille lisenssinhaltijoille kuin eksklusiivisten lisenssien haltijoille ei ole tunnustettu itsenäistä asiavaltuusasemaa.[1404] Tällöin ei myöskään erillisellä, sopimukseen otetutulla asiavaltuuslausekkeella, jolla siis pyritään luomaan kantajalle oikeus toimia asiassa omissa nimissään, ole vaikutusta, saati itsenäistä merkitystä, koska tekijänoikeuslaista ei ole löydettävistä erillisnormeerausta, joka sallisi asiavaltuusaseman perustamisen ei-eksklusiivisen lisenssin haltijalle.

Jos taas tarkastelemme esimerkkitilannetta tässä esityksessä ehdotetun kannan mukaisesti (itsenäinen asiavaltuus ja oikeussuojan tarve voivat olla olemassa myös eräissä semi-eksklusiivisen lisenssin tilanteissa, jos yksinoikeuteen rinnastettavasta oikeusasemasta ei ole etäännytty liikaa), niin kantaja-hakijana toimivan lisenssinsaajan on saadakseen tekijänoikeuden loukkausta koskeva asia tutkittavaksi väitettävä, että lisenssi tuottaa hänelle yksinoikeuteen rinnastettavan aseman ja että kolmannen toiminta loukkaa juuri hänelle kuuluvia oikeuksia ja että hän on oikeussuojan tarpeessa kolmannen aiheuttaman tekijänoikeuden loukkauksen vuoksi.[1405] Kantaja-hakijan tulee siis vaatimuksensa perusteissa esittää ja selvittää, miksi hän on oikeussuojan tarpeessa, ja jos tuomioistuin hyväksyy nämä perusteet, asia etenee prosessinedellytysten tutkinnasta eteenpäin. Sen sijaan se, tuottaako lisenssi *de facto* – kantajan väittämin tavoin – yksinoikeuteen rinnastettavan aseman, on osa materiaalista asiavaltuutta eli asiatutkintaa. Tällöin asiatutkinnassa selvitetään, missä laajuudessa lisenssin kohteena oleva tekijänoikeus on tosiasiassa siirtynyt lisenssinsaajalle,

---

[1402] Myöskään oikeussuojan tarvetta ei tarvitsisi erikseen pohtia, koska vallitsevan kannan mukaan voidaan katsoa, että asiavaltuuden ja oikeussuojan tarpeen välinen yhteys on jo ratkaistu eksklusiivisten lisenssien osalta, eli eksklusiivisen lisenssin haltijalla on itsenäinen asiavaltuus kolmannen loukatessa tekijänoikeutta.

[1403] Hänen väitteensä voidaan siis käsittää siten, että hän ei väitä itse oikeuden luovutuksen (ei-eksklusiivisen lisenssinluovutuksen) perustavan hänelle itsenäistä asiavaltuusasemaa.

[1404] Toisaalta olen edellä esittänyt, että myös nykytilanteessa riittävää pitäisi olla, että kantaja vain väittää hänellä olevan lisenssiin perustuva oikeus, jonka nojalla hän saa itsenäisesti toimia asiassa, koska oikeuksien siirtymisen laajuus voidaan tosiasiassa todeta vasta asiatutkinnassa; lisenssin otsikointi tai sen yleinen luonnehdinta ei välttämättä kerro mitään siitä, onko lisenssi eksklusiivinen vai ei.

[1405] Lisäksi kantaja-hakijan on väitettävä, että juuri hän kärsii haittaa po. tekijänoikeuden loukkauksesta ja että hänen oikeutensa eivät tule turvatuiksi vaihtoehtoisin keinoin. Tässä kokonaisarvioinnissa voidaan huomioon ottaa myös se, että sopimus sisältää erillisen asiavaltuuslausekkeen, joka voi mahdollisesti toimia indisiona siitä, etteivät kantaja-hakijan oikeudet välttämättä tule turvatuiksi vaihtoehtoisin keinoin.

eli onko esimerkiksi määräämisoikeutta luovutettu niin paljon, että lisenssinsaajan asemaa voidaan pitää yksinoikeuteen rinnastettavana asemana. Jos vastaus on kieltävä (kantaja-hakijan väite yksinoikeuteen rinnastettavasta asemasta ei pidä paikkaansa), tulee kanne hylätä, ei jättää tutkimatta. Tällöin selvää on myös, ettei erillinen asiavaltuuslauseke voi aiheuttaa sitä, että puute materiaalisessa asiavaltuudessa korjaantuisi. Toisin sanoen jos tekijänoikeutta tai sen yksinoikeusfunktioita ei tosiasiassa ole luovutettu siinä laajuudessa, että kantaja-hakijalle luovutuksen seurauksena syntyy yksinoikeuteen rinnastettava asema, ei pelkkä asiavaltuuslauseke lisenssisopimuksessa voi tuottaa kantaja-hakijalle materiaalista asiavaltuutta.

Myös niissä tilanteissa, joissa kantaja-hakija johtaa oikeutensa puuttua kolmannen aiheuttamaan tekijänoikeuden loukkaukseen osittaisesta kokonaisluovutuksesta, on ajateltavissa, että esille nousee kysymys siitä, onko kantajalla välttämättä lainkaan oikeussuojan tarvetta. Tämä johtuu siitä, että tällöin on olemassa mahdollisuus, ettei kolmannen aiheuttama loukkaus tosiasiassa kohdistu lainkaan siihen osaan tekijänoikeutta, joka on siirtynyt kantajalle. Kuvatussa tilanteessa on selvää, että jos kantaja-hakija vaatimuksensa perusteissa tuo esille sen, että loukkaus kohdistuu hänenkin käsityksensä mukaan vain siihen osaan tekijänoikeutta, jonka oikeudenhaltija hän ei ole, ei hänellä ole myöskään oikeussuojan tarvetta saada asiaa tutkittavaksi, ellei hän sitten pysty erikseen muilla argumentein perustelemaan oikeussuojan tarvettaan.[1406] Jos kantaja-hakija kaikesta huolimatta tässä yhteydessä vetoaa erilliseen asiavaltuuslausekkeeseen[1407] asiavaltuutensa ja oikeussuojan tarpeensa perusteena, on kysymyksessä jälleen kielletty prosessimandaatti. Sen sijaan, jos kantaja-hakija väittää loukkauksen kohdistuvan juuri siihen osaan tekijänoikeutta, jonka oikeudenhaltija hän on, vaatimus on lähtökohtaisesti aina otettava tutkittavaksi, vaikka asiaa käsittelevän tuomioistuimen näkökulmasta *prima facie* vaikuttaisikin siltä, että loukkaus kohdistuu sellaiseen osaan tekijänoikeutta, jonka haltija kantaja-hakija ei ole. Tuomioistuin ei siis voi prosessinedellytysten tutkinnan yhteydessä oma-aloitteisesti tai edes vastapuolen väitteestä lähteä selvittämään, onko loukkaus tosiasiassa kohdistunut kantaja-hakijan hallussa oleviin oikeuksiin. Tuon seikan tutkiminen nimittäin kuuluu vasta varsinaiseen asiatutkintaan. Jos asiatutkinnassa todetaan, että loukkaus on tapahtunut mutta loukkaus ei

[1406] Ks. myös edellä luku 6.2.

[1407] Tällainen asiavaltuuslauseke on voitu sisällyttää esim. siirto- tai luovutussopimukseen (tai se on voitu antaa myös myöhemmin erillisellä valtuutuksella tai sopimuksella) esim. toteamalla, että siirronsaajalla on koko tekijänoikeuden osalta oikeus puuttua kolmansien aiheuttamiin tekijänoikeuden loukkauksiin. Asiavaltuuslausekkeella on voitu pyrkiä luomaan prosessimandaatti siirronsaajalle kaikissa niissä tekijänoikeuden loukkaustilanteissa, joissa loukkaus jollain tavoin koskettaa käsillä olevaa tekijänoikeutta. Tällainen asiavaltuuslauseke ei siis useinkaan rajoitu ainoastaan siihen osaan tekijänoikeutta, jonka siirronsaaja saa osittaisen kokonaisluovutuksen perusteella.

kohdistu siihen osaan tekijänoikeutta, jonka haltija kantaja-hakija on, niin kanne tai hakemus hylätään.

Yhteenvetona voidaan edellä esitetystä todeta, että tekijänoikeudellisissa loukkaustapauksissa ovat mahdollisia myös sellaiset tilanteet, joissa kantaja-hakijalla on jonkinlainen intressi loukkauksen kohteena olevaan tekijänoikeuteen mutta tuota intressiä ei voida kuitenkaan pitää riittävänä. Mahdollista on tällöin myös se, että esimerkiksi lisenssisopimuksen osapuolet ovat tahoillaan tiedostaneet, etteivät lisenssinsaajalle luovutetut oikeudet itsessään riitä tuottamaan lisenssinsaajalle sellaista asemaa, että hän saisi mahdolliset lisenssin kohteena olevan tekijänoikeuden loukkausasiat omissa nimissään tutkittaviksi, ja osapuolet ovat tämän vuoksi ottaneet lisenssisopimukseen erillisen asiavaltuuslausekkeen. Asiavaltuuslausekkeen tarkoituksena on mahdollisesti tällöin pyrkiä luomaan lisenssinsaajalle sellainen asema (kun oikeuksien luovutus ei siihen sellaisenaan johda tai riitä), että hän saa omissa nimissään aloittaa oikeudelliset toimenpiteet loukkaustilanteissa ja saada asiassa hyväksyvän ratkaisun. Prosessimandaatin kiellon näkökulmasta selvänä voidaan pitää, ettei asiavaltuuslausekkeelle voida antaa itsenäistä prosessuaalista vaikutusta; osapuolet eivät kuitenkaan voi yksityisoikeudellisilla ja keskinäisillä sopimusehdoilla, ilman legaalista tukea, luoda prosessimandaattia.[1408] Riittävän oikeussuojan tarpeen kannalta taas on kyse siitä, ettei erillisellä asiavaltuuslausekkeella voida ainakaan yleensä (näennäisesti) nostaa tai korottaa esimerkiksi lisenssinsaajan oikeussuojan tarvetta. Jotta tuomioistuin voisi edellä käsitellyssä tilanteessa jättää asian tutkimatta kiellettyyn prosessimandaattiin nojautuen, edellyttää tämä kuitenkin sitä, että kantaja-hakija vetoaa asiavaltuutensa ja oikeussuojan tarpeensa osalta ainoastaan asiavaltuuslausekkeeseen, ei siis asiavaltuuslausekkeen lisäksi tai sen ohella hänelle luovutettuihin tekijänoikeuksiin ja riittävään oikeussuojan tarpeeseen.[1409]

[1408] Kuten edellä on useasti todettu: jotta osapuolten välisille asiavaltuuslausekkeille voitaisiin antaa prosessuaalista vaikutusta, tulee lainsäädännöstä löytyä tukea tälle (ts. sille, että osapuolet voivat keskenään sopia asiavaltuuden järjestelemisestä normaalista poikkeavalla tavalla siten, että asiavaltuuslausekkeella on myös tuomioistuinta sitovaa prosessuaalista vaikutusta). Tällaista legaalista tukea ei siis ole löydettävissä tekijänoikeuslaista, mutta ks. tavaramerkkien osalta jäljempänä luku 7.2.2.

[1409] Jos kantaja-hakija siis väittää, että hänellä on oikeus puuttua kolmannen aiheuttamaan loukkaukseen, koska kantaja-hakijalle on lisenssin perusteella luovutettu tekijänoikeus tai yksinoikeusfunktioita ja loukkaus kohdistuu lisenssin kohteeseen, ei kantaja-hakijan asiavaltuusasema rakennu yksinomaan asiavaltuuslausekkeen varaan, ja jos kantaja-hakija muun kuin eksklusiivisen lisenssin tilanteessa lisäksi kykenee osoittamaan oikeussuojan tarpeensa asiassa, asia tulee ottaa tutkittavaksi. Tällöin on loogista, ettei asiassa myöskään voida prosessinedellytysten yhteydessä vetäytyä asian tutkimisesta yksinomaan sillä perusteella, että asiavaltuuslauseke on prosessimandaatin nojalla kielletty.

7.1.4 Tekijänoikeusjärjestöjen asiavaltuudesta

Tekijänoikeuslakiin tai oikeudenkäymiskaareen ei ole otettu sääntelyä, joka liittyisi tekijänoikeusjärjestöjen oikeuteen ajaa kannetta tai hakemusta tuomioistuimessa omissa nimissään tai toisen lukuun tekijänoikeuden loukkausta koskevissa tapauksissa. Edellä on useaan otteeseen tuotu esille se, että tekijänoikeusjärjestöjen ja muiden oikeudenhaltijoiden etuja valvovien järjestöjen prosessuaalinen asema määräytyy yleisten prosessioikeudellisten periaatteiden mukaan. Lisäksi IPRED-direktiivin implementointiin liittyvässä hallituksen esityksessä on tältä osin varsin yksiselitteisesti todettu, että kollektiivijärjestöt ja muiden oikeudenhaltijoiden etuja valvovat järjestöt eivät lähtökohtaisesti ole asianosaisia teollis- ja tekijänoikeutta koskevissa asioissa, mutta oikeudenhaltija voi valtuuttaa järjestön toimimaan *asiamiehenä* puolestaan.[1410] Sanotusta huolimatta tekijänoikeusjärjestöt loukkausoikeudenkäynneissä usein kuitenkin pyrkivät toimimaan omissa nimissään[1411]. Tästä yhtenä esimerkkinä on markkinaoikeuden tapaus MAO 285/19, johon KKO on myös myöntänyt valitusluvan (KKO VL:2020-86).[1412] Asiassa keskeiseksi kysymykseksi nousi se, miltä osin

---

[1410] HE 26/2006 vp, s. 7. Ks. myös edellä luku 4.3 sekä prosessivaltuudesta luku 2.2.

[1411] Tavanomaisempaa kuitenkin on, että varsinainen tekijänoikeuden haltija on käyttänyt asiansa ajamisessa kollektiivihallinnointijärjestöä asiamiehenään, jolloin asiaa ajetaan oikeudenhaltijan nimissä ja lukuun.

[1412] Korkein oikeus on 15.3.2022 esittänyt po. asiassa ennakkoratkaisupyynnön Euroopan unionin tuomioistuimelle (KKO:n ennakkoratkaisupyyntö S2019/486). Ensimmäisessä ennakkoratkaisukysymyksessään KKO pyytää EUT:n kannanottoa seuraavaan: ”Onko teollis- ja tekijänoikeuksia kollektiivisesti hallinnoivien sopimuslisenssijärjestöjen osalta täytäntöönpanodirektiivin 4 artiklan c alakohtaan perustuvan asiavaltuuden edellytyksenä olevalla kelpoisuudella esiintyä asianosaisena näiden oikeuksien puolustamiseksi tarkoitettu yksinomaan kansallisessa laissa säädettyä yleistä kelpoisuutta esiintyä tuomioistuimessa asianosaisena riita-asioissa vai edellytetäänkö siinä nimenomaisesti kansallisessa laissa hyväksyttyä oikeutta ajaa kannetta omissa nimissään kyseisten oikeuksien puolustamiseksi?” Ks. tältä osin erityisesti tämän esityksen luku 4.2.1 ja alaviite 773. Toisessa ennakkoratkaisukysymyksessään KKO kysyy: ”Onko direktiivin 4 artiklan c alakohtaan perustuvassa tulkinnassa ilmaisua ’välitön etu edustamiensa oikeudenhaltijoiden tekijänoikeuksien puolustamiseen’ tulkittava yhdenmukaisesti kaikissa jäsenvaltioissa silloin, kun on kysymys yhteishallinnointidirektiivin 3 artiklan a alakohdassa tarkoitetun yhteishallinnointijärjestön oikeudesta ajaa tekijänoikeuden loukkauskannetta omissa nimissään tilanteessa, jossa: (i) kysymys on teosten sellaisesta käytöstä, jonka osalta järjestöllä on tekijänoikeuslaissa tarkoitettuna sopimuslisenssijärjestönä oikeus myöntää laajennettuja kollektiivisia käyttölupia, joiden perusteella käyttöluvan saanut voi käyttää myös sellaisten tämän alan tekijöiden teoksia, jotka eivät ole valtuuttaneet järjestöä hallinnoimaan oikeuksiaan; (ii) kysymys on teosten sellaisesta käytöstä, jonka osalta tekijät ovat sopimuksin tai valtakirjoilla antaneet järjestölle oikeuksien hallinnointia koskevan valtuutuksen, jolla tekijänoikeuksia ei ole siirretty järjestölle.” Ks. tämän ennakkoratkaisukysymyksen osalta tämän esityksen luku 4.2.1 ja erityisesti luku 4.2.2. Kolmanneksi KKO esittää EUT:lle seuraavan kysymyksen: ”Mikäli järjestöllä katsotaan olevan välitön intressi ja asiavaltuus sopimuslisenssijärjestönä ajaa kannetta omissa nimissään, mikä merkitys asiavaltuutta arvioitaessa mahdollisesti on Euroopan unionin perusoikeuskirjan 17 ja 47 artiklan valossa sillä, että järjestö edustaa sopimuslisenssijärjestönä myös sellaisia tekijöitä, jotka eivät ole valtuuttaneet järjestöä hallinnoimaan oikeuksiaan ja ettei järjestön oikeudesta ajaa

tekijänoikeusjärjestöllä (Kopiosto r.y.) on asiavaltuus omissa nimissään vaatia vahvistusta ja korvauksia tekijänoikeuden loukkausta koskevilla kannevaatimuksilla 1(b) ja 2.[1413] Kopiosto perusteli itsenäistä asiavaltuusasemaansa ensinnäkin vedoten TekijäL 26 §:ään. Kopioston mukaan kyseisen säännöksen 1 ja 4 momentin perusteella sillä on lakiin perustuva yleinen asiavaltuus ja oikeus edustaa sellaisiakin saman alan teosten tekijöitä, joita se ei suoraan edusta valtakirjojen tai sopimusten perusteella. Toiseksi Kopiosto perusteli asiavaltuusasemaansa sillä, että Kopiostolla on joka tapauksessa asiavaltuus ajaa kannetta omissa nimissään ainakin sen edustamien oikeudenhaltijoiden *antamien* tekijänoikeuden siirtosopimusten ja valtakirjojen nojalla.

Mitä ensinnäkin tulee TekijäL 26 §:ään, niin selvää on, ettei kysymyksessä ole miltään osin prosessuaalinen asiavaltuussäännös.[1414] Myöskään oikeuskirjallisuudesta ei ole löydettävissä tukea tällaiselle ajatukselle. Säännöksessä ei siis luoda tekijänoikeusjärjestölle mitään poikkeuksellista asiavaltuusjärjestelyä, jonka nojalla se olisi oikeutettu toimimaan tuomioistuimessa esimerkiksi tekijänoikeuden loukkausta koskevassa asiassa omissa nimissään tai esittämään hyvitys- ja/tai vahingonkorvausvaatimuksia omissa nimissään vaatien niitä joko itselleen tai tekijälle. Samaan johtopäätökseen päätyi myös markkinaoikeus, joka totesi, että tekijänoikeuslaissa on nimenomaisesti säädetty lain 26 §:ssä tarkoitetun sopimuslisenssijärjestön oikeudesta edustaa kaikkia kyseisen alan tekijöitä vain tietyissä käyttöluvan myöntämistä ja ehtoja koskevissa tilanteissa. Laista ei ilmene, että tämä edustusoikeus koskisi myös muita kuin kyseisiä sopimuksen tekemistä koskevia tilanteita tai että edustamisella olisi tarkoitettu antaa sopimuslisenssijärjestölle oikeus ajaa omissa nimissään kannetta tekijänoikeuden loukkauksen vahvistamiseksi ja TekijäL 57 §:n mukaisen hyvityksen saamiseksi silloin, kun käyttöluvasta ei ole sovittu.[1415] Markkinaoikeus viittaa perusteluissaan myös siihen, että Euroopan unionin oikeudessa

---

kannetta näiden tekijöiden oikeuksien puolustamiseksi ole säädetty laissa?" Ks. tämän kysymyksen osalta erityisesti tämän luvun loppupuolella esitetty.

[1413] Kannevaatimusten 3 ja 4 osalta riidatonta oli, että Kopiostolla oli sopimuslisenssijärjestönä asiavaltuus. Niin ikään riidatonta oli, että Kopiostolla oli asiavaltuus ja vahvistusintressi kannevaatimuksen 1(a) osalta. Tältä osin kysymys oli siis ainoastaan edelleen lähettämiseen liittyvistä kysymyksistä, joissa Kopiostolla selvästi oli intressi (ks. TekijäL 25 i § ja 26 §). Näitä kannevaatimuksia ei tarkastella tässä esityksessä.

[1414] Itse säännöksessä ei ole nimenomaisesti lausuttu erillisestä asiavaltuusnormista, eikä asiavaltuuteen ole viitattu säännöstä koskevissa esityölausumissakaan. TekijäL 26 §:ää ehdotetaan muutettavaksi DSM-direktiivin implementoinnin vuoksi (pykälää ehdotetaan muutettavaksi yhteensopivaksi DSM-direktiivin 12 artiklan kanssa). Pykälään ehdotetaan tehtäväksi samassa yhteydessä eräitä teknisluonteisia ja rakenteellisia muutoksia, ja pykälä ehdotetaan sovitettavaksi nykyistä paremmin yhteen yhteishallinnointilain kanssa (ks. HE-luonnos 2021, s. 88). Kaavailluilla muutoksilla ei kuitenkaan olisi vaikutusta nyt tarkasteltaviin asiavaltuuskysymyksiin (mitään erillistä asiavaltuusnormia ei muutosten jälkeenkään olisi löydettävissä po. säännöksestä).

[1415] MAO 285/19, kohta 5. Ks. yleisesti sopimuslisenssijärjestöjen prosessuaalisesta asiavaltuudesta esim. Kivistö – Tarkela 2020, s. 615–621.

sopimuslisenssijärjestöjen asiavaltuus on jätetty kansallisen lainsäädännön varaan. Kansallisessa laissamme ei ole nimenomaisesti säädetty tekijänoikeuden kollektiivisesta hallinnoinnista vastaaville järjestöille yleistä tai tekijänoikeuden loukkauksen vahvistamista ja hyvityksen suorittamista käsittävää oikeutta esiintyä tuomioistuimessa asianosaisena niiden oikeudenhaltijoiden puolesta, joita ne TekijäL 26 §:ssä säädetyissä tilanteissa voivat edustaa.[1416]

Jos kantajana tai hakijana toimiva tekijänoikeusjärjestö edellä lausutusta huolimatta vetoaa tekijänoikeuden loukkaustapauksissa asiavaltuusasemansa perusteena TekijäL 26 §:ään, kuten siis tapahtui asiassa MAO 285/19, tulee kanne tai hakemus jättää tältä osin tutkimatta, koska laki ei sanotun pykälän yhteydessä tunnusta tekijänoikeusjärjestölle asiavaltuusasemaa. Toisin sanoen kysymys on siitä, että asiavaltuusaseman perusteena vedotaan lakiin perustumattomaan seikkaan.[1417] Väitedoktriini ei tällaisessa tilanteessa tietystikään tule sovellettavaksi, koska kantaja tai hakija ei edes väitä, että TekijäL 26 §:n perusteella tekijänoikeus tai käyttöoikeus taikka korvausvaatimus olisi siirtynyt tai luovutettu sille, vaan perustaa asiavaltuusasemansa virheelliseen näkemykseen lain sisällöstä ja tulkinnasta.[1418] Tapauksessa MAO 285/19 oli Kopioston taholta kuitenkin toissijaisesti vielä vedottu asiavaltuusaseman perusteena Kopioston edustamien oikeudenhaltijoiden *antamiin* tekijänoikeuden siirtosopimuksiin ja valtakirjoihin. Kannevaatimusten 1b ja 2 perusteella voidaan todeta, että Kopiosto ei ollut edes väittänyt kysymyksessä olevien tekijänoikeuksien tai käyttöoikeuksien siirtyneen tai kuuluvan sille.[1419] Tämä seikka ei siis viittaa siihen, että kysymykseen voisi tulla väitedoktriinin soveltaminen. Sen sijaan vaatimusten perusteissa todetaan hieman epämääräisesti, että Kopiostolla on joka tapauksessa asiavaltuus ajaa kannetta omissa nimissään ainakin *sen edustamien oikeudenhaltijoiden antamien tekijänoikeuden siirtosopimusten* ja valtakirjojen nojalla.[1420] Vaatimuksia koskevissa perusteissa jatketaan muun ohella totea-

---

[1416] MAO 285/19, kohta 9.

[1417] Tältä osin kysymykseen voi tulla myös OK 5:6:n soveltaminen. OK 5:6.1:n nojalla tuomioistuimen on nimittäin heti jätettävä kanne tutkimatta, jos tuomioistuin ”muusta syystä” ei voi ottaa asiaa ratkaistavakseen. Jos tuomari havaitsee ehdottomassa prosessinedellytyksessä sellaisen puutteen, joka ei ole korjauskelpoinen (esim. lakiin perustumaton asialegitimaatioasema), hänen tulee haastetta antamatta (eli vastapuolta kuulematta) jättää kanne tutkimatta. Koulu (2016, s. 287) toteaa, että välitön tutkimatta jättäminen toteuttaisi ihanteellisesti preklusiivisille prosessinesteille asetetut tavoitteet; vastapuolta ei vaivattaisi eikä tuomioistuimenkaan aikaa haaskaantuisi. Käytännössä asia on kuitenkin toisin. Ks. myös Lappalainen 2001, s. 18.

[1418] Kantaja-hakija perustaa itsenäisen asiavaltuusasemansa siihen, että TekijäL 26 §:ssä luodaan itsenäinen asiavaltuusasema tietyille tahoille (kantaja-hakija siis tulkitsee säännöstä siten, että kyseessä on erillinen asiavaltuusnormi).

[1419] Em. vaatimuksissa puhutaan ainoastaan siitä, että Kopioston edustamien oikeudenhaltijoiden tekijänoikeuslakiin perustuvia oikeuksia on loukattu.

[1420] Epäselväksi jää, mitä Kopiosto tarkoittaa toteamalla ”oikeudenhaltijoiden *antamien* tekijänoikeuden siirtosopimusten”. Erityisesti ”antamien”-ilmauksen käyttö viittaa siihen, ettei tekijänoikeuksia tai käyttöoikeuksia ole luovutettu tai siirretty Kopiostolle, vaan kysymyksessä olisi

malla, että asiavaltuus voidaan arvioida tiettyjen televisio-ohjelmien tekijöistä esitettyjen tietojen sekä *Kopioston ja sen jäsenjärjestöjen kanssa tehtyjen tekijänoikeuksien hallinnoinnin ja valvonnan Kopiostolle siirtämisen sisältävien yhteistyösopimusten perusteella*.

Vaatimusten perusteistakaan ei siis täysin yksiselitteisesti käy ilmi, väittääkö Kopiosto tekijänoikeuksien tai käyttöoikeuksien tosiasiassa siirtyneen tai luovutetun sille. Tältä osin markkinaoikeuden olisi tullut käyttää kyselyoikeuttaan ja tiedustella, vetoaako Kopiosto asiavaltuutensa perusteena tosiasiassa siihen, että tekijänoikeudet tai käyttöoikeudet olisi siirretty tai luovutettu Kopiostolle.[1421] Nähdäkseni Kopiosto ei tällaista kuitenkaan väitä (ainakaan yksiselitteisesti), vaan sen ensisijaisena tarkoituksena on ollut vakuuttaa markkinaoikeus siitä, että asiavaltuus syntyy Kopiostolle jo sillä perusteella, että Kopiosto on tehnyt jäsenjärjestöjensä (jotka siis ovat tekijänoikeuden tai käyttöoikeuden tosiasiallisia haltijoita) kanssa yhteistyösopimuksen, jolla tekijänoikeuksien hallinnointi ja valvonta on siirretty Kopiostolle. Katson edellä lausutun perusteella, että asiassa ei ole väitetty tekijänoikeuksien tai käyttöoikeuksien edes tulleen siirretyiksi tai luovutetuiksi Kopiostolle, jolloin markkinaoikeuden pohdinta siitä, ovatko tekijänoikeudet tosiasiassa siirtyneet Kopiostolle vai ei, on ollut turhaa.[1422] Vaikuttaa siis siltä, että asiassa on tältä osin tutkittu muuta kuin sitä mitä on väitetty. Koska asiassa ei ole väitetty, että itse tekijänoikeus tai käyttöoikeudet olisivat siirtyneet kantajalle, ei myöskään väitedoktriini voi tulla sovellettavaksi asiassa. Sen sijaan asiassa tulee pohdittavaksi, voiko Kopioston asiavaltuusasema, Kopioston väittämin tavoin, perustua Kopioston sen jäsenjärjestöjen kanssa solmimaan yhteistyösopimukseen ja tältä osin erilliseen valtuutukseen. Kysymys on toisin sanoen siitä, että Kopiosto väittää, että asiavaltuusasema on syntynyt sille yhteistyösopimuksen ja valtakirjojen perusteella, vaikka itse tekijänoikeuksia, yksinoikeuksia tai käyttöoikeuksia ei ole sille luovutettu.

Edellä on jo selvitetty, että tekijänoikeusjärjestöille ei ole säädetty erillistä asiavaltuusasemaa kansallisessa laissamme, ja kun otetaan huomioon, että nyt

---

jonkinlainen järjestely, jossa Kopiosto vain hallinnoi ja säilyttää näihin oikeuksiin liittyviä asiakirjoja ja tämän ja erillisen valtuutuksen myötä Kopiosto olisi oikeutettu toimimaan asiassa omissa nimissään.

[1421] Ts. Kopiostolle olisi tullut varata tilaisuus lausua selventävä näkemyksensä siitä, väittääkö se asiavaltuusasemansa po. asiassa tosiasiallisesti perustuvan tekijänoikeuksien tai käyttöoikeuksien siirtymiseen tai luovutukseen sille, ja jos väittää, niin missä laajuudessa oikeuksien luovutuksen väitetään tapahtuneen.

[1422] Ks. MAO 285/19, kohta 16: ”Markkinaoikeus toteaa, että edellä mainituissa tekijänoikeuksien siirtoa koskevissa sopimuksissa alkuperäiset oikeudenhaltijat ovat siirtäneet tekijänoikeuslakiin perustuvia yksinoikeuksiaan Kopioston jäsenjärjestöille. Asiassa ei ole kuitenkaan esitetty selvitystä siitä, että jäsenjärjestöt olisivat siirtäneet näitä oikeuksia edelleen Kopiostolle tai että sille olisi millään muullakaan tavalla siirretty riidan kohteena olevia tekijänoikeuslakiin perustuvia yksinoikeuksia. Sopimukset ovat sen sijaan sisältäneet vain valtuutuksen Kopiostolle toimia omissa nimissään oikeudenkäynnissä edustettujen tahojen puolesta.”

kysymyksessä olevassa tapauksessa ei myöskään ole kyse oikeuksien siirrosta tai luovutuksesta, jää jäljelle vielä pohdinta siitä, onko kysymyksessä kenties yritys luoda sopimuksella prosessimandaatti tekijänoikeusjärjestölle.[1423] Myös markkinaoikeus on ratkaisussaan ottanut huomioon tämän näkökohdan. Kuten ratkaisun kohdasta 12 käy ilmi, oikeudenhaltijan ja Kopioston jäsenjärjestön väliseksi tarkoitetun Kopiosto-valvontavaltakirjapohjan 4 §:n mukaan järjestöllä on *oikeus siirtää tämän valtakirjan mukaiset valtuudet valtakirjaan sisällytetyt ehdot säilyttäen Kopiostolle*, ja edelleen 5 §:n mukaan järjestöllä on valtakirjan nojalla ja rajoissa oikeus solmia teosten käyttämistä koskevia sopimuksia, periä korvauksia teosten käyttämisestä[1424] sekä ajalta ennen valtakirjan antamista että sen jälkeen, säilyttää korvausvaroja, *esiintyä oikeudenkäynnissä ja muissakin yhteyksissä tekijän, esittävän taiteilijan tai kustantajan puolesta omissa nimissään teosten käyttöoikeutta ja korvausoikeuksia koskevissa asioissa sekä asianomistajana tekijänoikeuden loukkauksia koskevissa asioissa*, tehdä välityssopimuksia ja suorittaa kaikki muutkin tehokkaan valvonnan edellyttämät toimet.[1425] Viitattujen sopimusehtojen osalta vaikuttaa varsin selvältä, että kysy-

---

[1423] Lisäksi voidaan todeta, että po. asiassa ei ollut myöskään kysymys hyvitys- ja vahingonkorvausvaatimusten siirtokonstruktiosta (ks. luku 7.1.2.1).

[1424] Tällaisen muotoilun ei voida ainakaan tässä yhteydessä katsoa tarkoittavan sitä, että asiassa olisi tosiasiassa siirretty tekijänoikeuden loukkaukseen perustuvat (varsinaisille oikeudenhaltijoille kuuluvat) hyvitysvaatimukset omistusoikeuksineen Kopiostolle, eikä tällaista ole nähdäkseni asiassa edes väitetty (ks. luku 7.1.2.1).

[1425] Ks. myös MAO 285/19, kohta 15, jossa todetaan, että ”Kopiosto on myös esittänyt asiakirjatodisteinaan 5, 15, 16 ja 23–26 Kopioston ja sen jäsenjärjestöjen välisiä yhteistyösopimuksia ja valtakirjoja sekä Kopioston ja ulkomaisten järjestöjen kanssa tehtyjä vastavuoroisuussopimuksia. Yhteistyösopimuksissa on sovittu siitä, että jäsenjärjestö luovuttaa saamiensa tekijänoikeuslakiin perustuvien oikeuksien hallinnoinnin ja *valvontavaltuudet* Kopiostolle. Sopimusten mukaan Kopiostolla on tekijänoikeuksien valvonnan ja oikeudenkäynnissä toimimisen osalta samat oikeudet kuin mitä edellä kohdassa 12 on selostettu. Myös vastavuoroisuussopimuksissa on sovittu siitä, että osapuolilla on valtuus myös omissa nimissään ryhtyä oikeudellisiin toimenpiteisiin teoksia laittomasti käyttäviä tahoja vastaan.” Tältä osin on lyhyesti todettava, että tekijänoikeuslakimme ei tunne ”valvontavaltuuden” ja ”valvontaoikeuden” käsitteitä, eikä valvontaoikeus ole erillinen TekijäL 2 §:ssä tarkoitettu yksinoikeusfunktio. Toisin sanoen valvontaoikeuden luovuttaminen tai siirtäminen ei sellaisenaan perusta saajalleen itsenäistä asiavaltuutta puuttua omissa nimissään tekijänoikeuden loukkausta koskeviin oikeudenkäynteihin (tarkennukseksi todettakoon, että tässä puhutaan valvontaoikeudesta eri merkityksessä kuin luvussa 6.2.3). Tekijänoikeuden valvonnan luovuttaminen tarkoittaa käytännössä ainoastaan sitä, että valtuutettu taho valvoo ja seuraa varsinaisen oikeudenhaltijan puolesta, ettei oikeudenhaltijan tekijänoikeuksia loukata tai ettei kukaan käytä teosta lainvastaisesti, ilman tekijänoikeuden haltijan lupaa. Kaikki tämä kuitenkin tapahtuu oikeudenkäynnin ulkopuolella. Vielä on huomautettava, että tekijänoikeusjärjestöt eivät käytä valvontaoikeus-käsitettä sopimuksissaan samassa merkityksessä kuin esim. *Kivimäki*. Vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa Kivimäki (1966, s. 37 ja 112–113) käyttää valvontaoikeuden käsitettä (*droit de contrôle*) seuraavissa yhteyksissä: ”Tekijällä on teokseensa paitsi yksinoikeus määrätä siitä, myös persoonallisesta suhteestaan teokseen johtuvia ideaalisia (aatteellisia) oikeutuksia. Hänellä on valta tulla mainituksi teoksen tekijänä ja valvoa, miten sivullinen hänen yksinoikeuksiaan käyttää (droit de contrôle). Näitä oikeuksia nimitetään moraalisiksi oikeuksiksi, joiden samoin kuin yksinoikeuksien loukkaamisesta sivullinen joutuu vastuuseen.” ja ”Mikäli luo-

myksessä on yritys luoda sopimuksella prosessimandaatti Kopiostolle, ja kuten todettu, oikeudessamme vallitsee prosessimandaatin kielto. Kopiostolla ei voi olla asiavaltuutta toimia omissa nimissään oikeuksien hallinnoinnin ja valvonnan oikeuttavan valvontavaltakirjan perusteella, koska asiavaltuutta ei voi perustaa hallinnointi- ja valvontalausekkeilla tai erillisillä oikeudenkäyntilausekkeilla.[1426] Markkinaoikeus onkin aivan oikein päätynyt toteamaan, että käsillä olevassa tekijänoikeudellisessa asetelmassa oikeudenhaltija pyrkii luomaan sopimuksin Kopiostolle aseman, jossa Kopiosto omissa nimissään käy oikeutta oikeudenhaltijan oikeudesta: käsillä ei siis ole tilanne, jossa prosessimandaatin kieltoa koskevasta pääsäännöstä voitaisiin poiketa.[1427]

Yhteenvetona voidaan todeta, että mitään erityistä asianosaisjärjestelyä ei tekijänoikeusjärjestöjen (esim. Gramex, Kopiosto, Kuvasto, Sanasto, Teosto ja Tuotos) osalta ole lainsäädäntöömme otettu. Tätä osoittavat myös lainsäätäjän eri yhteyksissä tekemät kannanotot ja ylipäätään asiasta käyty keskustelu, joka ei ole johtanut erillisen asiavaltuusaseman säätämiseen tekijänoikeusjärjestöille. Epäselvyys tekijänoikeusjärjestöjen asiavaltuusasemasta johtunee siitä, että niiden käyttämissä asiakassopimuksissa käytetään usein ehtoja, joiden mukaan tekijä valtuuttaa järjestön esiintymään omissa nimissään tekijänoikeuksia koskevissa oikeudenkäynneissä, tai ehtoja, joilla ”oikeuksien hallinta ja valvonta” siirretään yksinomaan tekijänoikeusjärjestölle[1428], vaikka itse tekijänoikeutta tai sen yksinoikeusfunktioita joko ei luovuteta lainkaan tai ei luovuteta riittävässä laajuudessa.[1429] Tällaisella ”valtuuttamisella” tai ”oikeuk-

---

vutuksensaajalla on yksinoikeus teokseen, on hänellä kannevalta sitä vastaan, joka ilman hänen suostumustaan toisintaa teoksen, mutta myös tekijä voi hänelle kuuluvan valvontaoikeuden (droit de contrôle) nojalla vaatia toisintajan tuomitsemista lain 7 luvussa säädettyihin seuraamuksiin.” Selvää on, ettei myöskään Kivimäki käytä valvontaoikeus-käsitettä tarkoittamaan mitään erillistä yksinoikeusfunktiota, joka sellaisenaan olisi luovutettavissa. ”Oikeuksien valvonnan” siirrolla ei itsessään siis ole mitään asiavaltuusasemaa luovaa vaikutusta, eikä pelkkä valtuutus tai sopimusehto siten mahdollista tekijänoikeusjärjestölle toimia esim. loukkausoikeudenkäynnissä omissa nimissään itsensä tai tekijän lukuun.

[1426] Ks. myös MAO 55/17, kohta 20, jossa todetaan, että piratismin torjuntaan liittyvä valtuutus ei merkitse yksinomaisen käyttöoikeuden ja siten tekijänoikeuteen perustuvan asiavaltuuden siirtämistä valtuutetulle.

[1427] MAO 285/19, kohta 18. Ks. mainituista poikkeuksista edellä luku 7.1.1.

[1428] Ks. tarkemmin tämäntyyppisen valtuutuksen rakenteesta organisaatioiden ja oikeudenhaltijoiden välillä esim. Kivistö – Niiranen 2021, s. 52–54.

[1429] Tällaiset ehdot voidaan nähdä keinoksi pyrkiä näennäisesti laajentamaan tekijänoikeusjärjestöjen prosessaamisoikeutta kattavammaksi kuin mihin tosiasiallisesti siirtyneet yksinoikeudet antaisivat mahdollisuuden. Kysymys on näin ollen kielletystä prosessimandaatista. Ks. myös HHO 1.6.2017, R 16/85: ”*Esimerkkejä on esitetty tekijänoikeusjärjestöille annetuista valvontavaltakirjoista, tekijänoikeuslakiin perustuvien oikeuksien haltijoita edustavien tekijänoikeusjärjestöjen jäsenjärjestön tekijänoikeusjärjestölle antamista valtakirjoista sekä asiakas- ja yhteistyösopimuksista. Osassa niistä on annettu tekijänoikeusjärjestölle tekijänoikeuslakiin perustuvien oikeuksien hallinnointi ja valvonta yksinoikeudella. Niissä on usein nimenomaisesti valtuutettu tekijänoikeusjärjestö toimimaan omissa nimissään asianomistajana tekijänoikeuden loukkauksia koskevissa asioissa.*”

sien valvonnan" siirrolla ei itsessään ole mitään asiavaltuusasemaa luovaa vaikutusta, eikä pelkkä valtuutus tai sopimusehto siten tee tekijänoikeusjärjestölle mahdolliseksi toimia esimerkiksi loukkausoikeudenkäynnissä omissa nimissään itsensä tai tekijän lukuun. Tekijänoikeusjärjestöjen asialegitimaatioasema määräytyy siis samalla tavoin kuin muissakin tekijänoikeuden luovutustapauksissa, siis sen perusteella, väittääkö tekijänoikeusjärjestö tekijänoikeuksien tosiasiassa siirtyneen järjestöille tai väittääkö järjestö esimerkiksi saaneensa eksklusiivisen lisenssin.[1430] Joissakin tilanteissa on mahdollista, että tekijänoikeusjärjestöjen asiavaltuusasema voi hyvitys- ja vahingonkorvausvaatimusten osalta perustua myös niin sanottuun siirtokonstruktioon (ks. luvut 7.1.2.1 ja 8.3). Jos tekijänoikeusjärjestö tekijänoikeuden loukkausta koskevassa asiassa väittää asiavaltuusasemansa perustuvan muuhun kuin sille luovutettuihin tai siirtyneisiin tekijänoikeuksiin tai yksinoikeusfunktioihin taikka hyvitys- ja vahingonkorvausoikeuden siirtokonstruktioon, tulee kanne tai hakemus jättää tutkimatta.[1431]

Tässä yhteydessä voidaan vielä yleisesti palata siihen vuosikymmeniä käytyyn keskusteluun, tulisiko tekijänoikeusjärjestöille tunnustaa yleinen ja itsenäinen asiavaltuusasema toimia omissa nimissään tekijänoikeuden loukkaustapauksissa joko omaan tai varsinaisten oikeudenhaltijoiden lukuun. Minkäänlaisiin lainsäädäntötoimiin ei ole toistaiseksi ryhdytty. Tekijänoikeuskomitean muistiossa vuodelta 1983 on ehdotettu[1432], että tekijänoikeuslain puhevaltaa koskevia säännöksiä tulisi muuttaa siten, että oikeudenhaltijoiden oikeuksia valvoville järjestöille nimenomaisesti annettaisiin puhevalta *tekijänoikeusrikoksia* koskevissa asioissa.[1433] Vaikka muutosehdotus koskee ainoastaan tekijänoikeuden loukkausten rikosoikeudellista puolta, siinä esitetyt näkemykset ja argumentit voidaan nostaa esille myös siviilioikeudellista loukkausta koskevista asioista keskusteltaessa. Muutosehdotusta perustellaan useilla näkökohdilla. Ensinnäkin sitä perustellaan sillä, että tekijöiden ja muiden oikeudenhaltijoiden on aikoinaan ollut huomattavasti vaikeampi valvoa oikeuksiaan. Toiseksi perusteluksi esitetään, että laajamittaiset tekijänoikeuden ja sitä lähellä olevien oikeuksien loukkaukset aiheuttavat kulttuurielämää ja koko yhteiskuntaa koskevia haittavaikutuksia ja että yhteiskunnan tehtäviin kuuluu torjua tällaisia ilmiöitä ja niiden seurauksia. Kolmanneksi muutosehdotusta perustellaan sillä, että laajoissa piratismitapauksissa saattaa asianomistajien lukumäärä nousta satoihin, ja tällöin kaikkien osapuolien

[1430] Ks. myös ratkaisu KKO 1942 II 192, jossa on todettu, että oikeudenhaltijoita edustavilla järjestöillä on asiavaltuus vaatimusten esittämiseen niille luovutettujen yksinomaisten käyttöoikeuksien perusteella.
[1431] Ks. lisäksi edellä käyty keskustelu TekijäL 60 a–60 e §:n edustaja-käsitteestä (luku 6.5).
[1432] Tekijänoikeuskomitean muistio 1983:28 koskee tekijänoikeuden loukkausten tutkintaa, syytteeseenpanoa ja seuraamuksia.
[1433] Tekijänoikeuskomitean muistio 1983:28, s. 21–22.

kuuleminen saattaa olla käytännössä mahdotonta. Vaikeuksia aiheuttaa myös ulkomaisten oikeudenhaltijoiden tavoittaminen toisesta maasta tai maanosasta.[1434]

Tekijänoikeuskomitean muistiossa esiin tuodut näkökohdat ovat ainakin osittain vanhentuneita, eikä niillä voida katsoa enää nykytilassa olevan entisenlaista painoarvoa. Mitä ensinnäkin tulee siihen argumenttiin, että tekijöiden ja muiden oikeudenhaltijoiden on vaikea valvoa oikeuksiaan, niin asetelma on muuttunut olennaisesti vuodesta 1983. Nykyään tekijänoikeuksien loukkaukset tapahtuvat pääasiassa internetympäristössä ja loukkausten valvonta on hyvin pitkälti automatisoitunut, joten ”valvonnan vaikeus” -argumentilla ei enää ole samanlaista painoarvoa kuin ennen.[1435] Toiseksi muistiossa painotetaan vahvasti yhteiskunnan intressien ja etujen suojaamista tekijänoikeusjärjestöjen mahdollisen asiavaltuusaseman perustana, mutta sittemmin esimerkiksi hallituksen esityksessä on todettu, että tekijänoikeuden noudattamisen varmistamista koskevat asiat kuuluvat asianosaisten määräysvallan piiriin eikä niiden käsittelyyn liity sellaista *riittävää* julkista intressiä, joka antaisi perusteet poikkeuksellisiin asianosaisjärjestelyihin.[1436] Toisin sanoen vaikka tekijänoikeuden loukkauksien vaikutukset kohdistuvat jossain määrin myös yhteiskunnan yleisiin intresseihin sekä kulttuuriin, tätä seikkaa ei ole vuoden 2006 hallituksen esityksessäkään katsottu niin painavaksi, että sen perusteella tekijänoikeusjärjestöille olisi tullut tunnustaa itsenäinen asiavaltuusasema tekijänoikeuden loukkaustilanteissa. Kolmanneksi argumentiksi esitetyt laajat piratismitapaukset ja asianomistajien potentiaalinen lukumäärä puolestaan ovat hyvin tapauskohtaisia. Ei ole mitenkään perusteltua säätää yleistä asiavaltuusasemaa sen perusteella, että yksittäistapauksissa saattaa esiintyä tilanteita, joissa kanteen ajaminen helpottuisi asianomistajien suuren lukumäärän vuoksi, jos tekijänoikeusjärjestöllä olisi itsenäinen asiavaltuusasema.

Jos keskustelua tekijänoikeusjärjestöjen itsenäisestä asiavaltuusasemasta halutaan jatkaa, asiasta tulisi laatia uusi perusteellinen selvitys, jossa laajasti pohditaan siitä mahdollisesti aiheutuvia hyötyjä ja haittoja. Tällaisen selvityksen lähtökohtana tulee olla se, voidaanko omaisuuden suojaa nauttivan tekijän määräämisoikeuden rajoittamista pitää perusteltuna, ja jos voidaan, niin kuinka pitkälle ja minkälaisin edellytyksin sanottua määräämisoikeutta voidaan rajoittaa.[1437] Vaikka tämän esityksen tarkoitus ei ole ottaa kantaa siihen, tulisiko Suomessa lainsäätäjän tunnustaa tekijänoikeusjärjestöille itsenäinen asia-

---

[1434] Tekijänoikeuskomitean muistio 1983:28, s. 19, 21–22.

[1435] Merkittävämpänä kysymyksenä lienevät valvonnan resurssit, mutta oikeudenhaltijan omalla vastuulla on kuitenkin päättää siitä, minkä verran hän katsoo tarpeelliseksi sijoittaa varallisuuttaan potentiaalisten loukkausten havaitsemiseen ja tunnistamiseen. Tällaisen tehtävän siirtäminen tekijänoikeusjärjestölle ei yksinään ole niin vahva argumentti, että se sellaisenaan puoltaisi itsenäisen asiavaltuusaseman myöntämistä tekijänoikeusjärjestöille.

[1436] HE 26/2006 vp, s. 7.

[1437] Ks. myös KKO:n ennakkoratkaisupyyntö S2019/486, kohta 33.

valtuusasema tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa, niin muutama huomio voidaan tältä osin kuitenkin esittää. Tekijänoikeusjärjestöjen itsenäisen asiavaltuusaseman luomiselle ei vaikuta olevan yleistä yhteiskunnallista tarvetta (yhteiskunnan intressien ja etujen suojaaminen), vaan kysymys on ennemminkin oikeudenhaltijoiden yksinoikeuksien täytäntöönpanon tehostamisesta (so. yksityisoikeudellisten etujen suojaamisesta). Tekijänoikeusjärjestöjen itsenäistä asiavaltuusasemaa ei voida siis kovin vakuuttavasti perustella yleisellä intressillä, mutta oikeudenhaltijoiden yksinoikeuksien täytäntöönpanon tehostamista koskeva tavoite sen sijaan on linjassa EU:n tekijänoikeuspoliittisten tavoitteiden (esim. tekijänoikeuksien tehokas täytäntöönpano) kanssa.[1438]

Voidaan toisaalta väittää, että erityisesti yksityishenkilöiden ja pk-yritysten oikeusturva toteutuisi paremmin, jos nykyisten oikeussuojakeinojen käyttö- ja hyödyntämismahdollisuuksia laajennettaisiin siten, että tekijänoikeusjärjestöille tunnustettaisiin asiavaltuusasema tekijänoikeuden loukkaustilanteissa. Tämä johtuu siitä, että yksityishenkilöillä sekä monilla mikro ja pk-yrityksillä on varsin korkea kynnys viedä loukkausasia tuomioistuimeen omissaan nimissään, koska taloudellinen intressi on loukkaustapauksissa usein suhteellisen pieni mutta oikeudenkäynnin aiheuttamat kuluriskit ovat suhteettoman suuret.[1439] Tekijänoikeusjärjestöillä saattaa lisäksi monissa tilanteissa olla paremmat tiedonsaantimahdollisuudet sekä paremmat asiantuntijat ja ylipäätään henkilöresurssit kuin monilla oikeudenhaltijoilla.[1440] Jos Suomessa päädytään myöhemmin harkitsemaan järjestöjen itsenäistä asiavaltuusasemaa, tulisi tarkoin pohtia, olisiko järjestö legitiimi kaikissa asiatyypeissä (hakemus-, siviili- ja rikosasiat) vai tietyissä kanne- ja hakemustyypeissä vaiko ainoastaan joissakin erityistilanteissa, koskisiko asiavaltuus sekä taloudellisten että moraalisten oikeuksien loukkauksia ja kattaisiko asiavaltuus vain järjestöön kuuluvat vai myös siihen kuulumattomat henkilöt.[1441] Keskeistä olisi ottaa kantaa myös siihen, miten tekijänoikeusjärjestön asiavaltuusasema vaikuttaisi varsinaisen tekijänoikeuden haltijan itsenäiseen asiavaltuusasemaan.[1442]

[1438] Ks. tältä osin esim. KOM(2017) 708, s. 27.

[1439] Yksittäisen oikeudenhaltijan oikeuden taloudellinen arvo voi olla vähäinen, jolloin oletettavaa on, että hän joutuisi käyttämään oikeutensa taloudelliseen hyödyntämiseen sen arvoon nähden suhteettoman taloudellisen panostuksen, jolloin hän usein saattaa jättää oikeutensa hyödyntämättä (ks. myös HHO 1.6.2017, R 16/85). Tekijänoikeusjärjestöjen itsenäisen asiavaltuuden myötä kenenkään yksittäisen oikeudenhaltijan ei tarvitsisi esiintyä loukkausasian oikeudenkäynnissä omissa nimissään. Toisaalta on oletettavaa, että yleinen järjestön itsenäinen asiavaltuusasema näkyisi lisämaksuina järjestöön kuuluvilla tahoilla, sillä jostakin on järjestönkin omat ja häviötilanteessa vastapuolen oikeudenkäyntikulut katettava. On myös huomattava se, että viime kädessä järjestöt itse päättävät, milloin ne käyttävät tai eivät käytä itsenäistä asiavaltuuttaan loukkaustilanteissa.

[1440] KOM(2017) 708, s. 27.

[1441] Tietysti samalla tulisi tarkoin myös määritellä, minkälainen järjestö ylipäätään katsotaan tekijänoikeusjärjestöksi; olisivatko tällaisia järjestöjä esim. vain opetus- ja kulttuuriministeriön erikseen hyväksymät järjestöt.

[1442] Keskustella tulisi muun ohella siitä, sulkisiko tekijänoikeusjärjestön itsenäinen asiavaltuus

Lopuksi on lausuttava muutama huomio siitä, voidaanko tekijänoikeusjärjestöjen itsenäinen asiavaltuusasema ratkaista oikeuskäytännössä. Vaikka ennakkopäätöstuomioistuimilla ei ole Suomessa yleistä norminantovaltaa, ennakkopäätöksillä on joissakin tilanteissa myös oikeutta luova merkitys. Näin on tyypillisesti silloin, kun ennakkopäätösnormin avulla peitetään lainsäädännössä oleva aukko (jonka koko voi vaihdella hyvin pienestä yksityiskohdasta laajoihin kokonaisuuksiin).[1443] Kun tarkastellaan ennakkopäätöstuomioistuimen ja lainsäätäjän välistä ”työnjakoa”, ennakkopäätöstuomioistuimen norminantomahdollisuudessa ja sen laajuudessa on otettava huomioon rajoittavina tekijöinä muun ohella *norminannon arvosidonnaisuus* (erityisesti yhteiskunnallisesti merkittävissä asioissa norminannosta tulee vastata sellaisten henkilöiden, jotka voidaan demokratian sääntöjen mukaisesti saattaa laiminlyönneistä ja epäonnistumisista poliittiseen vastuuseen)[1444], *lainvalmistelun edut* (työryhmätyöskentely tai virkatyövalmistelu, asiantuntija- ja eturyhmäkuulemiset sekä julkinen keskustelu uudistuksen tai normin perusteista ovat olennainen osa huolellista valmistelua)[1445], *ennakkopäätösten rajoitettu ohjauspotentiaali* (ohjauspotentiaali on aina jossakin määrin sidottu ratkaistavana olevan jutun oikeustosiseikkoihin, ja täydentävät ennakkopäätökset ovat omiaan johtamaan pirstoutuneeseen sääntelyyn) sekä se, että *oikeustilan muutokset tulee lähtökohtaisesti toteuttaa lainsäädännöllä* (huolelliseen valmisteluun perustuva laki ja sen tulkintaa ohjaava lainvalmisteluaineisto ovat epäilemättä varmempi keino hallita vaativia oikeudellisia ongelmia kuin ennakkopäätökset ja niitä kommentoiva kirjallisuus).[1446]

---

oikeudenhaltijan asiavaltuuden pois, olisiko asiavaltuus rinnakkainen vai kenties toissijainen ja saisivatko osapuolet vapaasti sopia asiavaltuudesta keskenään vai asetetaanko asiavaltuudesta sopimiselle jonkinlaiset rajat ja ehdot. Lähtökohtana tulee mielestäni pitää sitä, että oikeudenhaltijalla säilyy aina itsenäinen asiavaltuusasema sekä oikeus kieltää järjestöä ajamasta asiaansa yleisesti annetusta suostumuksesta huolimatta (oletuksena, että oikeudenhaltija jo etukäteen antaa järjestölle yleismandaatin edustaa sitä loukkausasioissa), sillä ketään ei voida pakottaa toteuttamaan oikeuksiaan. Myös tekijänoikeusjärjestön asiavaltuusaseman vaikutuksia tulisi arvioida suhteessa muihin mahdollisesti legitimoituihin tahoihin nähden (esim. eksklusiivisten lisenssien haltijat). Tekijänoikeusjärjestöjen toissijainen asiavaltuusasema (tarkoin määritellyin erityisin prosessinedellytyksin) vaikuttaisi lähtökohtaisesti olevan toteuttamiskelpoisin malli. Koska ei voida olettaa, että järjestöt lähtisivät ajamaan jokaista loukkausasiaa aina kun oikeudenhaltija esittää järjestölle sellaisen pyynnön, tulisi keskustelua käydä myös siitä, miten järjestöt ratkaisisivat, mitä loukkausasioita ne lähtevät ajamaan ja mitä eivät. Jonkinlaiset läpinäkyvät säännöt olisi perusteltua laatia, jotta oikeudenhaltijat voisivat harkita antamansa suostumuksen (esim. yleismandaatin) merkitystä ja vaikutusta. Voidaan myös pohtia, tulisiko tällöin esim. priorisoida yksityishenkilöiden sekä mikro- ja pk-yritysten loukkausasioiden ajamista.

[1443] Launiala 2020, luku 3.1.

[1444] Voidaan kysyä, miksi norminanto merkittävissä kysymyksissä olisi jonkin tietyn asiantuntijaryhmän, esim. tuomareiden, tehtävä (Launiala 2020, luku 3.2.2).

[1445] Tuomioistuinlaitoksella instituutiona – toisin kuin lainsäädäntökoneistolla – ei ole käytettävissään menettelytapoja eikä resursseja suorittaa sellaisia valmistelutoimenpiteitä, joita norminanto vähänkään monimutkaisemmassa tilanteessa edellyttää (Launiala 2020, luku 3.2.2).

[1446] Launiala 2020, luku 3.2.2 ja 3.2.3 sekä po. yhteyksissä viitattu kirjallisuus. Ks. tarkemmin muista edellytyksistä Launiala 2020, luku 3.2.2.

Kun yllä esitettyjä seikkoja pohditaan siltä kannalta, voidaanko tekijänoikeusjärjestölle luoda yleinen asiavaltuusnormi ennakkopäätöksillä, vastaus on mielestäni kieltävä. Ennen lähempää tarkastelua on muistutettava, että nyt tarkasteltavana olevassa tilanteessa on kysymys asiavaltuusaseman tunnustamisesta varsinaisen oikeussuhteen ulkopuoliselle subjektille, siis poikkeuksellisesta asiavaltuusjärjestelystä.[1447] Ensinnäkin mitä tulee niin sanottuun aukkotilanteeseen, on todettava, että sääntelyssä ei tältä osin ole aukkoa. Silloin kun tekijänoikeusjärjestölle on siirtynyt tai luovutettu oikeudet tietyssä laajuudessa, järjestöllä on muiden siirron- tai luovutuksensaajien tavoin itsenäinen asiavaltuusasema ja oikeus saada asiassa hyväksyvä ratkaisu.[1448] Lainsäätäjä on myös eri yhteyksissä tarkastellut tai sivunnut kysymystä siitä, tulisiko tekijänoikeusjärjestöille tunnustaa itsenäinen asiavaltuusasema, mutta toistaiseksi erillisiin lainsäädäntötoimiin ei ole ryhdytty.[1449] Ei siis voida myöskään sanoa, että lainsäätäjä olisi pysytellyt passiivisena puheena olevan kysymyksen suhteen. Passiivisuus voidaan nimittäin joissakin tilanteissa ymmärtää niin, että ”ongelman” hoitaminen on jätetty ennakkopäätöstuomioistuimen tehtäväksi.[1450] Jos ennakkopäätöstuomioistuin pyrkisi ratkaisullaan tunnustamaan tekijänoikeusjärjestöjen itsenäisen asiavaltuusaseman, kysymys olisi oikeastaan vallitsevan oikeustilan muuttamisesta, ja kuten edellä todettiin, oikeustilan muutokset tulee lähtökohtaisesti toteuttaa lainsäädännöllä. Lisäksi kun otetaan huomioon nyt puheena olevan asiakokonaisuuden oikeudellisten ongelmien monitahoisuus ja periaatteellisuus[1451], on katsottava, että asia tulee ratkaista lainsäädännössä. En-

[1447] Esim. oikeussuojan tarpeella argumentointi asiavaltuutta laajentavana seikkana ei tässä yhteydessä vie kovin pitkälle. Oikeussuojan tarpeella argumentointi liittyy loukkaustilanteissa pääasiassa siihen, että asiavaltuutta laajennetaan yksittäistapauksessa niin, että kantaja-hakijan oikeussuojan tarve tunnustetaan *in casu* -harkinnan jälkeen riittäväksi. Toiseksi oikeussuojan tarpeella argumentointi voidaan loukkausasioissa liittää yleensä siihen, että kantaja-hakijalla on jo lähtökohtaisesti jonkinlainen aineellisoikeudellinen kytkentä loukkauksen kohteena olleeseen objektiin (tässä tekijänoikeus tai sen yksinoikeusfunktiot). Tällaista kytkentää tekijänoikeusjärjestöjen tilanteissa ei joko ole lainkaan tai se on liian etäinen. Tekijänoikeusjärjestöt eivät siis ole hankkineet tekijänoikeutta/yksinoikeusfunktioita lainkaan haltuunsa, tai hankitut oikeudet (esim. ei-eksklusiivinen lisenssi) eivät aineellisoikeudellisesti tarkasteltuina ole riittävän eksklusiivisia, jotta niitä voitaisiin suojata.

[1448] Nähdäkseni ei voida puhua aukkotilanteesta, jos tekijänoikeusjärjestöillä on muiden subjektien tavoin oikeus saada asia käsiteltäväksi silloin, kun sillä on riittävä aineellisoikeudellinen kytkentä tekijänoikeuteen tai sen yksinoikeusfunktioihin. Kysymys siitä, tulisiko oikeussuhteen ulkopuoliselle subjektille tunnustaa muiden legitimoitujen tahojen lisäksi tai ohella itsenäinen, rinnakkainen tai toissijainen asiavaltuusasema, kohdistuu enemmänkin lisäsääntelyn tarpeeseen.

[1449] Tässä yhteydessä on esitettävä pieni varauma, kuten edellä luvussa 6.5 käydystä keskustelusta kävi ilmi.

[1450] Ks. Launiala 2020, luku 3.2.3.

[1451] Kun tarkastellaan mahdollisuutta tunnustaa oikeussuhteen ulkopuoliselle subjektille asiavaltuusasema, joka ei ole välttämätön ja jolla on merkittäviä vaikutuksia varsinaisen oikeudenhaltijan asemaan (ja mahdollisesti myös muiden legitimoitujen tahojen asemaan), kysymys on mielestäni vahvasti periaatteellinen. Periaatteelliset ja arvosidonnaiset kysymykset kuuluvat ensisijaisesti lainsäätäjän ratkaistavaksi (ks. Launiala 2020, luku 3.4.5).

nakkopäätöksillä on myös rajoitettu ohjauspotentiaali, ja on vaikea nähdä, että kaikki relevantit ja monitahoiset seikat, joita on selvitetty esimerkiksi edellä alaviitteissä 1441 ja 1442, kyettäisiin ottamaan huomioon ja arvioimaan riittävän kattavasti ennakkopäätöksen tai -päätöksien yhteydessä. Sanotun vuoksi ei olemassa ole ainoastaan sääntelyn pirstoutumisen riski vaan myös sellaisen sääntelyn riski, jossa varsinaisen oikeudenhaltijan (tai muun mahdollisesti legitimoidun tahon) asemaa ei kyetä riittävässä määrin huomioimaan.[1452]

7.2 ASIAVALTUUDEN POISSULKEMINEN SOPIMUKSELLA JA ASIAVALTUUDELLE ASETETUT EDELLYTYKSET

7.2.1 Yleistä asianosaisten sopimusvapaudesta asiavaltuustilanteissa

Luvussa 7.1 käsiteltiin tilanteita, joissa sopimuksella tai erillisellä sopimuslausekkeella pyritään luomaan tai perustumaan asiavaltuusasema sellaiselle taholle, jolta asiavaltuus todellisuudessa puuttuu (ns. prosessimandaatti). Nyt käsillä olevassa luvussa tarkastelukulma on toisenlainen; liikkeelle lähdetään nimittäin siitä olettamuksesta, että usealla henkilöllä tai taholla on itsenäinen asiavaltuus suhteessa kolmannen aiheuttamaan tekijänoikeuden loukkaukseen[1453], mutta puheena olevat osapuolet ovat sopimusjärjestelyin ennalta pyrkineet joko kokonaan sulkemaan yhden tahon asiavaltuuden pois tai vaihtoehtoisesti rajoittamaan sitä erilaisin ehdoin tai edellytyksin.[1454] Kysymys kulminoituu tällöin sii-

---

[1452] On tarkennettava, että tässä luvussa esitetty kanta siitä, voidaanko tekijänoikeusjärjestöjen itsenäinen asiavaltuusasema ratkaista oikeuskäytännössä, on pohjautunut siihen kirjoittajan näkemykseen, ettei po. kysymys kuulu unionin oikeuden alaan vaan on puhtaasti kansallisen tason kysymys. Se, kuuluuko tekijänoikeusjärjestöjen itsenäinen asiavaltuusasema vähintään joissakin tilanteissa unionin oikeuden alaan tai IPRED-direktiivin soveltamisalaan, ratkennee KKO:n esittämän ennakkoratkaisupyynnön S2019/486 yhteydessä. Jos EUT toteaa tekijänoikeusjärjestöjen itsenäisen asiavaltuusaseman joltain osin kuuluvan unionin oikeuden alaan, voi tästä seurata, että EUT samalla kehittää ratkaisukäytännössään asiavaltuussääntelynormistoa tekijänoikeusjärjestöjen itsenäisen asiavaltuusaseman osalta, ja tätä normistoa kansallisten tuomioistuinten on noudatettava.

[1453] Tällä tarkoitetaan, että jos loukkaus on tapahtunut, niin usealla henkilöllä tai taholla on mahdollisuus saada asiassa hyväksyvä ratkaisu (eli heillä olisi sekä prosessuaalinen että materiaalinen asiavaltuus).

[1454] Toisinaan tällaisesta ehdosta (ehdosta, jolla pyritään poissulkemaan tai rajoittamaan tietyn tahon toimivaltaa) käytetään nimitystä ”negatiivinen kannevalta” tai kansainvälistä ilmausta ”*no action* -lauseke”. Esim. joukkolainanhaltijoiden edustajasta annetun lain 10 §:ää koskevissa esitöissä (HE 48/2017 vp, s. 94) todetaan seuraavasti: ”Edustussopimukseen voidaan lähtökohtaisesti sisällyttää osapuolten yhteisymmärryksessä sopimat ehdot, joissa joukkolainanhaltijat luopuvat tietyistä heille sijoittajina normaalisti kuuluvista oikeuksista tiettyjen ennakkoedellytysten vallitessa, kuten oikeudesta ajaa erillisiä kanteita tai ryhtyä eräännyttämis- tai muihin toimiin

hen, voivatko – ja jos voivat, niin missä laajuudessa – itsenäisen asiavaltuuden omaavat tahot vapaasti keskinäisellä sopimuksella sopia asiavaltuudesta ja siihen liittyvistä järjestelyistä tuomioistuinta sitovasti.[1455] On yleisesti tunnettua, että yksityisoikeudellisen oikeussuhteen subjektit voivat varsin pitkälti järjestellä suhteensa sopimallaan tavalla (yksityisautonomia).[1456] Suomen oikeus perustuu siis varallisuusoikeudellisissa oikeussuhteissa sopimusvapauteen, joka merkitsee, että sopijapuolet voivat heille annetun tahdonautonomian rajoissa vapaasti tehdä haluamansa sisältöisiä sopimuksia.[1457] Myös tekijänoikeuslaissa sopimuksen solmimisen lähtökohtana on sopimusvapaus, eikä esimerkiksi yksilön valtaan päättää itse etunsa mukaisista oikeustoimista taloudellisten oikeuksien luovutuksiin liittyen ole haluttu lainsäädännöllä puuttua. Vaikka sopimusvapaudella on presumptiivinen asema, sopimusvapautta on kuitenkin rajoitettu useista syistä.[1458] Sopimusvapauden rajat, etenkin suhteessa ihmisoikeuksiin kuuluvaan pääsyyn tuomioistuimeen (*access to justice* -periaate), on kysymys, joka on tämän luvun ja nyt käsillä olevan esityksen intressissä.

Sopimusvapaus ei siis ole ehdotonta, vaikka lähtökohtana on, että sopimusosapuolet saavat (yksityisautonomiansa turvin) järjestää keskinäisen oikeussuhteensa haluamallaan tavalla ja että sopimus sitoo alkuperäisessä muodossaan (*pacta sunt servanda* -periaate)[1459], kunhan se ei ole vastoin pakottavaa oikeutta. Sopimusvapauden käsitteeseen voidaan sisällyttää muun muassa 1) päätäntävapaus eli osapuolen vapaus päättää sopimuksen solmimisesta, 2) valintavapaus eli vapaus valita sopimuskumppaninsa, 3) sisältövapaus eli vapaus määrätä itse, minkälaisin ehdoin sopimus tehdään, 4) muotovapaus eli vapaus määrätä itse, missä muodossa tai järjestyksessä sopimus tehdään, 5) tyyppivapaus eli vapaus valita tehtävän sopimuksen tyyppi, 6) purkamisvapaus eli va-

---

liikkeeseenlaskijaa vastaan niin kauan kuin heidän eduistaan huolehtiva edustaja on toimintakelpoinen (niin sanottu negatiivinen kanneoikeus). Kyseessä on vastakkainen oikeus sille, että joukkolainanhaltijat voivat edustussopimuksessa siirtää osan heille normaalisti kuuluvasta toimivallasta edustajalle nimenomaisilla edustussopimukseen tai merkintäsitoumukseen otettavilla ehdoilla (edustajan itsenäinen toimivalta)." *No action* -lauseke on erotettava immateriaalioikeudellisissa lisenssisopimuksissa usein esiintyvästä *no challenge* -ehdosta. *No challenge* -ehdolla tarkoitetaan ehtoa, jonka mukaan lisenssinsaaja sitoutuu olemaan nostamatta mitättömyyskannetta lisensioitua teollisuusoikeutta vastaan. Lisenssinantaja haluaa täten varmistua siitä, ettei lisenssinsaaja lisenssisopimuksen voimassaoloaikana pyri esim. tavaramerkin kumoamiseen ja siten vapautumaan lisenssimaksujen maksamisesta (ks. Wikström 2005, s. 133–136). Ks. *no challenge* -ehtojen oikeudellisesta sitovuudesta/sitomattomuudesta esim. Westberg 2020, s. 250–254.

[1455] Kysymys on tällöin ennen kaikkea siitä, voivatko osapuolet luoda sopimusoikeudellisia prosessinesteitä.

[1456] Ks. mm. Telaranta 1990, s. 4, 13 ja 15; Lappalainen 1995, s. 11. Ruotsin osalta ks. esim. Maunsbach 2015, s. 118.

[1457] Saarnilehto – Annola 2018, s. 17.

[1458] Hemmo 2007, s. 77; Saarnilehto – Annola 2018, s. 17–18.

[1459] Esim. tekijänoikeuden luovutussopimuksista neuvoteltaessa tämä tarkoittaa, että tekijä on oman neuvotteluasemansa ja -taitonsa varassa (ks. Lehtinen 2009, s. 5).

paus laillisin keinoin vetäytyä sopimussuhteesta ja olla jatkamatta sitä, ja 7) vapaus sopia noudatettavasta laista ja riitojen ratkaisemisesta.[1460] Vaikka sopimusosapuolilla voidaan katsoa olevan vapaus sopia riitojen ratkaisemisesta, niin lähtökohtaisesti vain aineellisista oikeusvaikutuksista voidaan sopia; osapuolilla on tältä osin normaali yksityisautonominen määräysvalta. Sen sijaan prosessilain määräykset ovat pääsääntöisesti pakottavia, eikä niitä siis voida sopimuksella syrjäyttää. Tosin tunnetaan myös tahdonvaltaisia prosessisääntöjä, sillä asianosaisilla on esimerkiksi valta ratkaista, tuodaanko asia oikeuteen[1461], miten riita rajataan oikeudenkäynnissä ja mikä tulee oikeudenkäynnin lopputulokseksi.[1462] Kuten *Koulu* toteaa, yleisenä suuntauksena on asianosaisten määräysvallan laajentuminen myös oikeudenkäynnissä. Mitä laajempi määräysvalta asianosaisille oikeudenkäynnissä suodaan, sitä enemmän he voivat sopia myös ”prosessioikeudellisista” vaikutuksista.[1463]

Yllä lausuttu ei kuitenkaan vielä anna vastausta siihen, kuinka pitkälle asianosaisten ”prosessioikeudelliseksi” luonnehdittu sopimusvapaus voi ulottua. Selvää on, ettei kysymys ole eikä voi olla siviilioikeudellisen yksityisautonomian kaltaisesta alueesta, jolla pääsääntönä on sopimusvapaus ja kaikkinaiset rajoitukset ovat poikkeuksia.[1464] Ennen kuin siirrymme aihetta koskevaan kansalliseen tarkasteluun, on syytä luoda lyhyt katsaus Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) 6 artiklaan ja sen merkitykseen käsillä olevan aiheen kannalta. EIS 6 artikla sisältää kaksi oikeutusta: pääsyn tuomioistuimeen (*access to justice*) ja oikeuden saada hyväkseen tuomioistuimessa vähimmäisvaatimukset täyttävä eli laadullisesti oikeudenmukainen oikeudenkäynti.[1465] Pääsy tuomioistuimeen ei ole ehdoton oikeus, vaan EIS:n jäsenvaltiot saavat lainsäädännössään asettaa sille sekä oikeudellisia että tosiasiallisia esteitä[1466], kunhan esteet

---

[1460] Ks. Muukkonen 1956, s. 607–608; Hemmo 2007, s. 75–76; Saarnilehto 2009, s. 37–38; Saarnilehto – Annola 2018, s. 17. Todettakoon tarkennukseksi, että muut kuin Saarnilehto (2009) eivät erikseen mainitse kohtaa 7.

[1461] Tässä kohtaa on tarkennettava se itsestään selvä asia, että on eri asia tehdä vapaaehtoinen ja itsenäinen ratkaisu siitä, turvautuuko asiassa lainkaan oikeudenkäyntimahdollisuuteen, kuin sopimuksella luopua oikeudestaan viedä asiaa ylipäätään tuomioistuimeen tai sulkea toiselta osapuolelta vastaava mahdollisuus pois ja sitten kaikesta huolimatta viedä riita tuomioistuimen käsiteltäväksi. Kuten Koulu huomauttaa, asianosainen pystyy aina luopumaan tästä oikeudestaan (pääsystä tuomioistuimeen) yksinkertaisesti siten, että hän ei vie asiaansa tuomioistuimeen. Sillä, onko asianosainen sopinut jättävänsä asiansa sikseen, ei ole jälkikäteen merkitystä. Vaikka myöhemmin paljastuisikin, että käyttäytyminen perustui konfliktiosapuolten väliseen sopimukseen, lopputulos ei muutu (Koulu 2006, s. 258).

[1462] Ks. Lappalainen 1995, s. 27; Koulu 2006, s. 202.

[1463] Ks. Koulu 2006, s. 202.

[1464] Koulu 2009, s. 15.

[1465] Koulu 2009, s. 91–92. Vastaava kaksoisrakenne – vireillepano-oikeus ja oikeus tulla asianmukaisesti kohdelluksi vireille tulleessa lainkäyttöasiassa – on löydettävissä myös PL 21 §:stä (ks. mm. Koulu 2009, s. 92).

[1466] Esteet tuomioistuimeen pääsylle voivat siis olla joko oikeudellisia (laki ei esim. anna henkilölle oikeutta tuoda asiaa tuomioistuimeen) tai tosiasiallisia (henkilö ei esim. pysty kustantamaan

eivät tee pääsyä tuomioistuimeen mahdottomaksi tai suhteettoman hankalaksi.[1467] Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on pitänyt esimerkiksi välityssopimuksia sallittuina EIS 6 artiklan näkökulmasta, ja tällöin on siis ajateltavissa, että pääsystä tuomioistuimeen voidaan kokonaan luopua sopimuksella.[1468] Koulun mukaan kantaa voidaan perustella tukkeutumisen väliaikaisuudella, sillä välitystuomio on aina tuotavissa tuomioistuimen kontrolloitavaksi ja pääsy tuomioistuimeen ainoastaan lykkääntyy.[1469] Asia voidaan ilmaista siten, että ”totaaliluopuminen” on sallittua ainoastaan jos on järjestetty tuomioistuinmenettelyn korvaava riidanratkaisu.[1470] Nyt käsillä olevan tarkastelunäkökulman vuoksi mahdolliselle vaihtoehtoiselle riidanratkaisulle ei kuitenkaan anneta merkitystä, minkä vuoksi asiaa jäljempänä tarkastellaan ainoastaan siitä lähtökohdasta, että itsenäisen asiavaltuuden omaavat tahot (esim. eksklusiivisen lisenssisopimuksen osapuolet) pyrkivät järjestelemään toistensa pääsyä tuomioistuimeen kolmannen loukatessa tekijänoikeutta.[1471]

Myös kansallisessa lainsäädännössämme prosessioikeudellisella sopimusvapaudella vaikuttaa *prima facie* olevan ainakin kahdesta suunnasta kumpuavia rajoituksia. Edellä todetuin tavoin asianosaiset eivät ensinnäkään voi etukäteen totaalisesti luopua prosessioikeudellisista oikeusturvatakeista (esim. pääsystä tuomioistuimeen, PL 21 §), ja toiseksi taas prosessilain lähtökohtai-

---

oikeudenkäyntiä, vaikka laki oikeudenkäynnin sallisikin). Ks. Koulu 2009, s. 92.

[1467] Koulu 2009, s. 92; Maunsbach 2015, s. 106–107.

[1468] Mårsäter 2005, s. 210; Koulu 2009, s. 97; Maunsbach 2015, s. 108.

[1469] Koulu 2007, s. 92 ja 129; Koulu 2009, s. 97.

[1470] Ks. myös Koulu 2009, s. 94. Tässä yhteydessä ei ole kuitenkaan mahdollisuutta käydä läpi mahdollisia korvaavia riidanratkaisukeinoja vaan on tyydyttävä ainoastaan viittaamaan siihen, että lainsäädännön täytyy tunnustaa tällainen vaihtoehtoinen tie tuomioistuintien korvaajana, jotta ”korvaaminen” olisi sallittua. Esim. juuri laissa välimiesmenettelystä sallitaan osapuolten korvata tuomioistuintie dispositiivisessa riita-asiassa välimiesmenettelyllä. Po. lain 5 §:n mukaan kannetta kysymyksestä, joka on välimiesten ratkaistava, ei saa ottaa tuomioistuimessa tutkittavaksi, jos vastapuoli tekee siitä väitteen ennen kuin hän vastaa pääasiaan. Saman lain 11 §:ssä todetaan lisäksi, että tuomioistuimen tutkittavaksi voidaan kysymys saattaa vain silloin, kun vaaditaan välitystuomion kumoamista 41 §:n nojalla. Edellä lausutusta voidaan havaita, että vaikka korvaava tie on sinänsä mahdollinen, luopuminen (pääsystä tuomioistuimeen) ei tästäkään huolimatta ole täysin absoluuttista.

[1471] Tässä yhteydessä on siis kiinnitettävä huomiota siihen, että nyt käsillä olevassa tutkimuksessa tarkastellaan ennen kaikkea pääsyä tuomioistuimeen siitä näkökulmasta, että lisenssisopimusosapuolilla tai muilla tahoilla (esim. yhteistekijöillä) on itsenäinen asiavaltuusasema kolmannen loukatessa tekijänoikeutta. Tällöin lähtökohta-asetelma on erilainen suhteessa sellaiseen tilanteeseen, jossa esim. lisenssisopimusosapuolet pyrkivät järjestämään keskinäiset mahdolliset riitansa siten, että ne käsitellään välimiesmenettelyssä tuomioistuinmenettelyn sijasta. Myös kysymys siitä, voivatko lisenssisopimusosapuolet kolmatta sitovasti jo lisenssisopimuksessa sopia, että myös kolmatta koskeva loukkausasia (lisenssin kohteen osalta) ratkaistaan välimiesmenettelyssä, on monitahoinen ja oman tutkimuksensa vaativa. Kyse on tällöin välityssopimuksen sivullissitovuudesta eli siitä, sitooko lisenssisopimuksessa sovittu (loukkausasian käsittelytapa ja forum) myös kolmatta eli ennalta määrittelemätöntä tekijänoikeuden loukkaajaa. Varovaisena kantana voidaan esittää, että edes silloin kun kyse on dispositiivisesta tekijänoikeuden loukkausasiasta, ennalta määrittelemätön loukkaaja tuskin voi joutua välityssopimuksen sitovuuden piiriin.

nen pakottavuus nousee useimpien sopimusjärjestelyjen esteeksi.[1472] Kun tarkastellaan prosessilain lähtökohtaista pakottavuutta, vaatimukset asianosaisten sopimusvapaudesta oikeudenkäynnissä vaikuttavat Suomessa törmäävän erityisesti virallisperiaatteeseen ja prosessioikeuden legaliteetti- eli laillisuusperiaatteeseen.[1473] Prosessioikeudellinen laillisuusperiaate tarkoittaa, että lainsäätäjä ei jätä oikeudenkäyntiä tuomioistuimen tai asianosaisten päätettäväksi vaan sääntelee sitä yksityiskohtaisesti sitovilla säännöksillä.[1474] Laillisuusperiaatteeseen liitetään usein ajatus, että sen vaatimat yksityiskohtaiset säännökset ovat samalla pakottavia; prosessilain säännöksistä ei saa poiketa. Kuten *Koulu* huomauttaa, tämäkään laillisuusperiaatteen korollaari ei vielä kerro, miten menetellään, kun laki ei säädäkään mitään – joka tilanne syntyy nimenomaan oikeudenkäyntisopimuksissa.[1475] Sen sijaan virallisperiaate[1476] (asianosaisilta puuttuu määräysvalta oikeudenkäynnissä) vaikuttaa asettavan vakavamman uhan prosessioikeudelliselle sopimusvapaudelle. Virallisperiaatteen ilmeinen korollaari nimittäin on, että asianosaisten prosessioikeudelliset sopimukset ovat periaatteessa pätemättömiä.[1477] Ruotsissa tilanne on jokseenkin samanlainen: prosessioikeudelliset sopimukset ovat pätemättömiä, ellei laissa ole nimenomaisesti toisin säädetty. Tosin Ruotsissa prosessioikeudellisten sopimusten pätemättömyys saa vaikutuksensa suoraan jo niin sanotusta prosessisopimusten pätemättömyysperiaatteesta (processuella ogiltighetsprincipen).[1478]

Edellä lausutun perusteella voidaan yhteenvetona todeta, että sellainen prosessioikeudellinen sopimus, jossa osapuolet sopivat, etteivät he vie riitaa lainkaan tuomioistuimeen, on tulkittavissa kielteiseksi oikeudenkäyntisopimukseksi, mikäli se on tarkoitettu oikeudenkäynnin totaaliseksi esteeksi. Vallitseva käsitys katsoo kaikki tällaiset sopimukset vaikutuksettomiksi, koska ne ovat ristiriidassa erityisesti virallisperiaatteen kanssa. Tällaiset sopimukset eivät siis estä oikeudenkäynnin aloittamista. Prosessioikeudellisessa systematiikassa tämäntyyppistä sopimusta voidaan luonnehtia, näkökulmasta riippuen, joko *sopimusoikeudelliseksi prosessinesteeksi* tai *sopimusoikeudelliseksi prosessinedellytykseksi*.[1479] Kun tarkastelu siirretään asiavaltuuskontekstiin, voidaan todeta, että sopimusehto, jolla luovutaan prosessuaalisesta asiavaltuudesta, voidaan

---

[1472] Ks. myös Koulu 2009, s. 15–16.
[1473] Ks. laajemmin näistä periaatteista prosessioikeudellisessa sopimuskontekstissa esim. Koulu 2009, s. 80–90.
[1474] Virolainen 1995, s. 180–181; Jokela 2016, s. 173–174.
[1475] Koulu 2009, s. 84.
[1476] Ks. yleisesti po. periaatteesta esim. Jokela 2016, s. 166–173.
[1477] Koulu 2009, s. 85.
[1478] Po. periaate on vanhaa perua, sillä se on tunnustettu jo 1940-luvulla Ruotsin oikeudenkäymiskaaren (RB) muutostöissä (Prop. 1942 nr 5, s. 233), joissa todetaan: ”*avtal i processuella frågor över huvud taget anses vara ogiltiga, om ej motsatsen uttryckligen stadgas*.” Ks. tarkemmin periaatteesta Maunsbach 2015, s. 100–104; Westberg 2020, s. 107–110.
[1479] Ks. myös Koulu 2009, s. 33 ja 94.

rinnastaa sopimukseen, jolla luovutaan oikeudesta saattaa asia tuomioistuimen ratkaistavaksi.[1480] Prosessuaalista asiavaltuutta koskevat periaatteet ja normit ovat pakottavia, minkä vuoksi tuomioistuimen tulisi suhtautua pidättyvästi sellaisiin sopimusehtoihin, joilla pyritään vaikuttamaan kantaja-hakijan prosessuaaliseen asiavaltuusasemaan. Jollei säädetystä oikeudesta ole löydettävissä erillistä tukea sille, että osapuolet saavat järjestellä prosessuaalista asiavaltuutta koskevia kysymyksiä (esim. sellaista normia, joka mahdollistaa asiavaltuuden poissulkemisen) itsenäisesti ja tuomioistuinta sitovasti, on katsottava, että EIS 6 artikla (myös PL 21 §), väitedoktriini ja prosessisopimusten pätemättömyysperiaate estävät osapuolten mahdollisuuden yksityisoikeudellisella sopimuksella luoda tuomioistuinta sitovia prosessuaalisia menettelysääntöjä.[1481]

7.2.2 Ekskursio: Asiavaltuudesta sopiminen lisenssisopimusosapuolten kesken kolmansien loukatessa tavaramerkkiä

Tavaramerkkilainsäädäntöön otettu erillisnormeeraus TMerkkiL 42.4 § toimii osoituksena siitä, että lisenssisopimusosapuolet voivat tavaramerkkioikeudellisissa loukkausasioissa varsin vapaasti järjestellä prosessuaalista asiavaltuutta koskevia kysymyksiä itsenäisesti ja tuomioistuinta sitovasti.[1482] Säännöksen 4 momentin nojalla lisenssinhaltija voi pääsääntöisesti aloittaa oikeudelliset toimenpiteet tavaramerkin loukkausta koskevassa asiassa ainoastaan tavaramerkin haltijan suostumuksella tai *ellei toisin ole sovittu*.[1483] Tavaramerkin haltija voi antaa suostumuksensa tai sopia asiasta sekä yksinomaisten (eksklusiivisten) että rinnakkaisten (ei-eksklusiivisten) lisenssien haltijoiden kanssa.[1484] Suostumus-kriteeri – joka siis tulee sovellettavaksi, kun asiassa ei ole muuta sovittu (kysymys on tällöin pääsääntöisesti asiavaltuuden suhteen sopimuksettomasta tilasta)[1485] – voidaan tässä yhteydessä nähdä erityisenä prosessinedellytyksenä, jolla kontrolloidaan sitä, että lisenssinsaajalla on tavaramerkin haltijalta saatu erillinen mandaatti ajaa itsenäisesti ja omissa nimissään loukkausasioita

[1480] Kuten Maunsbach (2015, s. 141) toteaa: ”*Ett avtal där parterna helt avstår från domstolsprövning skulle kunna ses som ett avtal där parterna generellt har avtalat bort talerätten.*”
[1481] Ks. Maunsbach 2015, s. 324; Westberg 2020, s. 240.
[1482] Samoin TMerkkiL 68 §:n nojalla lisenssinhaltija voi panna vireille myös vahvistuskanteen 42 §:n 4 momentissa säädetyillä edellytyksillä.
[1483] Suostumus oikeudellisten toimenpiteiden käynnistämiseen on voitu antaa jo lisenssisopimuksessa tai myöhemmin erillisenä (HE 201/2018 vp, s. 141).
[1484] HE 201/2018 vp, s. 141–142.
[1485] Toki on mahdollista, että lisenssisopimusosapuolet ovat sopimuksella vain toistaneet laissa lausutun eli asettaneet suostumus-kriteerin muun kuin eksklusiivisen lisenssin haltijan asiavaltuuden edellytykseksi, jolloin ei voida sanoa, että kysymys olisi varsinaisesti sopimuksettomasta tilasta.

kolmansia vastaan.[1486] Jos lisenssinhaltija kykenee osoittamaan, että lisenssisopimusosapuolet ovat sopineet muuta eikä lisenssinantajan suostumusta tuon sopimisen perusteella edellytetä, ei suostumus-kriteeri erityisenä prosessinedellytyksenä asetu asian tutkimisen esteeksi.[1487] Sen sijaan säännös jättää jossakin määrin epäselväksi seuraavan: Jos osapuolet ovat asettaneet muunlaisen edellytyksen kuin suostumus-kriteerin lisenssinsaajan oikeudelle ryhtyä toimiin kolmansien aiheuttamien loukkausten osalta, tuleeko tällainen edellytys (ehto) käsittää sallituksi *sopimusoikeudelliseksi prosessinedellytykseksi* vai loukkausasian hyväksymisedellytykseksi. Tähän kysymykseen palataan jäljempänä.

Edelleen TMerkkiL 42 §:n 4 momentin mukaan yksinomaisen lisenssin haltija voi kuitenkin aloittaa oikeudelliset toimenpiteet, jos tavaramerkin haltija ei saatuaan tiedon tavaramerkin loukkauksesta itse ryhdy kohtuullisessa ajassa toimenpiteisiin loukkauksen suhteen. Yksinomaisen lisenssin haltijan on näin ollen tullut ilmoittaa havaitsemastaan loukkauksesta tavaramerkin haltijalle ja varata tälle mahdollisuus ryhtyä toimenpiteisiin.[1488] Edellä lausuttu koskee siis vain eksklusiivisen lisenssin haltijaa ja nähdäkseni ainoastaan sellaisia tilanteita, joissa tavaramerkin haltija ja eksklusiivisen lisenssin haltija eivät ole erikseen sopineet mitään asiavaltuudesta – toisin sanoen tilanteita, joissa he ovat jättäneet kysymyksen tältä osin kokonaan auki (sopimukseton tila). Tämä tarkoittaa siis tilannetta, jossa tavaramerkin haltijan suostumuksesta (ts. suhtautumisesta siihen, saako eksklusiivisen lisenssin haltija itsenäisesti ja omissa nimissään ryhtyä toimiin kolmansien aiheuttamien loukkausten suhteen) ei ole saatavissa tarkempaa tietoa. Tällöin tarpeelliseksi on katsottu, että eksklusiivisen lisenssin haltija saa ryhtyä oikeudellisiin toimenpiteisiin ilman tavaramerkin haltijan suostumustakin, jos merkin haltija asiasta asianmukaisen ilmoituksen saatuaan ei itse ryhdy loukkauksen vuoksi oikeudellisiin toimenpiteisiin kohtuullisen ajan kuluessa.[1489] Merkin haltijalle tulee näin ollen vielä erik-

---

[1486] Tässä merkityksessä asia voidaan ilmaista myös siten, että erillisnormeerauksen perusteella prosessimandaatti on sallittu.

[1487] Jos lisenssinhaltija nostaa esim. loukkauskanteen kolmatta vastaan mutta ei kykene osoittamaan, että hän on saanut suostumuksen tavaramerkin haltijalta, eikä muutenkaan osoita, että asiassa on sovittu muuta, tulee tuomioistuimen jättää asia tutkimatta. Jos taas lisenssinhaltija viittaa siihen, että suostumusta ei sopimuksen tai muun tahdonilmaisun perusteella edellytetä, tulee tuomioistuimen tutkia jo prosessinedellytysten yhteydessä, onko asianlaita todellakin näin. Mikäli tässä tutkinnassa voidaan todeta, että tavaramerkin haltijan suostumus ei ole sopimuksen tai muun tahdonilmaisun perusteella edellytys lisenssinhaltijan kanteen ajamiselle, tulee asia ottaa tutkittavaksi. Tällöin tuomioistuimen tulee kuitenkin todeta se, että osapuolet eivät ole asettaneet suostumusta kanteen ajamisen edellytykseksi.

[1488] HE 201/2018 vp, s. 142.

[1489] Kohtuullista aikaa tulee arvioida tapauskohtaisesti eli käsillä olevan yksittäistapauksen olosuhteiden perusteella. Tausta-ajatuksena kohtuullinen aika -kriteerillä on se, että tavaramerkin haltijalla tulee olla riittävä aika arvioida, ryhtyykö hän itse toimenpiteisiin asiassa. Kohtuullinen aika arvioidaan kokonaisharkinnalla, jossa otetaan huomioon muun ohella väitetyn loukkauksen

seen varata erillinen mahdollisuus (ilmoituksen saatuaan) ryhtyä toimiin ennen lisenssinhaltijaa. Näissä tilanteissa edellä käsitelty suostumus-kriteeri ei siis tule sovellettavaksi (suostumusta ei siis edellytetä)[1490], vaan erityisiksi prosessinedellytyksiksi muodostuvat ilmoitus- ja kohtuullinen aika -kriteerit. Mikäli ilmoitus- ja kohtuullinen aika -kriteerit eivät täyty, tuomioistuimen tulee jättää eksklusiivisen lisenssin haltijan nostama loukkauskanne tutkimatta.[1491]

Kuten edellä on voitu havaita, TMerkkiL 42.4 §:n tilanteissa asiavaltuus määräytyy eri tavoilla sen mukaan, onko kysymyksessä eksklusiivinen vai muu kuin eksklusiivinen lisenssi. Kansallinen lainsäätäjä on kuitenkin tässä yhteydessä jättänyt ottamatta kantaa siihen, miten tai missä vaiheessa lisenssin luonnetta arvioidaan. Koska säännöksen perusteella sovellettava asiavaltuusnormisto ratkeaa sopimuksettomassa tilanteessa sen nojalla, onko kysymyksessä eksklusiivinen vai muu lisenssi, on nähdäkseni välttämätöntä, että eksklusiivisuusasteen ratkaisemisesta muodostuu myös osa prosessinedellytysvaihetta, vaikka perinteisesti (väitedoktriinin soveltuessa) kyseistä seikkaa on voitu pitää osana aineellista tutkintaa eli osana asiatutkintaa. Ruotsin esitöissä on kysymyksen osalta todettu, että kantajan tulee haastehakemuksessaan selvittää, minkälaisen lisenssin nojalla hän asiassa toimii. Jos puheena oleva seikka ei haastehakemuksesta käy ilmi, tuomioistuimen tulee pyytää kantajaa täydentämään haastehakemustaan. Mikäli pyydetyn selvityksenkin jälkeen tuomioistuimelle jää epäselvyys lisenssin luonteesta, tuomioistuin voi presumoida lisenssin ei-eksklusiiviseksi lisenssiksi, ja tällöin lisenssinhaltijan edellytetään täyttävän ne edellytykset, joista on jo edellä lausuttu, eli hänen tulee täyttää suostumus-kriteeri, jos ja kun asiassa ei ole muuta sovittu.[1492]

---

laajuus, asian (juttutyypin) kiireellisyys sekä mahdollinen loukkauksen toistumisen riski (ks. tarkemmin Prop. 2017/18:267, s. 261; Salmi – Häkkänen – Oesch – Tommila 2008, s. 577). Yleistäen voidaan sanoa, että erityisesti riippuen asian kiireellisyydestä sekä muista tekijöistä kohtuullinen aika voi vaihdella muutamasta päivästä kuukauteen tai jopa pidempään (ks. Prop. 2017/18:267, s. 261; Kur – Senftleben 2017, s. 512).

[1490] Toki voidaan ajatella, että ilmoituksen saatuaan tavaramerkin haltija antaa lisenssinhaltijalle suostumuksensa ryhtyä itsenäisesti toimiin kolmannen aiheuttaman loukkauksen suhteen, jolloin suostumus-kriteeriä koskeva erityinen prosessinedellytys täyttyy.

[1491] Jos tuomioistuin katsoo, että lisenssinsaaja on nostanut loukkausasian liian aikaisin, eli kohtuullinen aika -kriteeri ei täyty, tulee tuomioistuimen jättää asia tutkimatta. Tuomioistuimen ei siis tule jäädä odottamaan, että sen oman arvion mukaan kohtuullinen aika on kulunut ja tämän jälkeen siirtää asia asiatutkintaan, vaan asia tulee jättää heti tutkimatta. Sen sijaan, jos tuomioistuin jättää loukkausasian tutkimatta kohtuullinen aika -kriteerin nojalla, niin tämä seikka ei estä lisenssinhaltijaa myöhemmin nostamasta samaa loukkausasiaa koskevaa kannetta tai hakemusta uudelleen (ks. Prop. 2017/18:267, s. 261). Vaikka asiavaltuuden puuttumista ei voida pääsääntöisesti korjata, tässä tapauksessa asiavaltuuden puute voidaan kuitenkin korjata siten, että lisenssinhaltija voi myöhemmin osoittaa kohtuullinen aika -kriteerin täyttyvän (edellyttäen, että tuolloin myös muut kriteerit edelleen täyttyvät).

[1492] Prop. 2017/18:267, s. 261–262.

Edellä todettiin, että TMerkkiL 42.4 § vaikuttaa jättävän jossain määrin epäselväksi seuraavan kysymyksen: Jos osapuolet ovat lisenssisopimuksessa asettaneet muunlaisen edellytyksen kuin suostumus-kriteerin lisenssinsaajan oikeudelle ryhtyä toimiin kolmansien aiheuttamien loukkausten osalta[1493], tuleeko tällainen ehto käsittää sallituksi *sopimusoikeudelliseksi prosessinedellytykseksi* vai mahdollisesti vain loukkausasian hyväksymisedellytykseksi. Epäselvyys johtuu nähdäkseni siitä, että laissa todetaan: ”Lisenssinhaltija voi aloittaa oikeudelliset toimenpiteet tavaramerkin loukkausta koskevassa asiassa ainoastaan tavaramerkin haltijan suostumuksella*, tai ellei toisin ole sovittu.*” Tällöin voidaan kysyä, viittaako ”*ellei toisin ole sovittu*” ainoastaan siihen, että lisenssisopimusosapuolten välillä on erikseen sovittu siitä, että lisenssinhaltija saa aloittaa oikeudelliset toimet kolmatta vastaan *ilman* tavaramerkin haltijan suostumusta (ts. toteamus viittaa vain suostumus-kriteerin harkintaan), vai viittaako ”*ellei toisin ole sovittu*” siihen, että lisenssisopimusosapuolet saavat vapaasti ja itsenäisesti luoda kaikenlaisia sopimusoikeudellisia prosessinedellytyksiä (eikä siis ainoastaan suostumus-kriteerin harkintaan liittyviä), joilla on *ultra partes* -vaikutuksia eli jotka sitoisivat myös tuomioistuinta. Esimerkiksi tilanteessa, jossa lisenssisopimuksessa suostumuksen sijasta kanteen tai hakemuksen tutkimisen edellytykseksi asetetaan ilmoitus (ilmoitus tavaramerkin haltijalle siitä, että lisenssinsaaja aikoo käyttää asiavaltuuttaan)[1494], ei niin sanotusta ilmoitus-ehdosta muodostune prosessinedellytystä, mikäli tarkastelemme ruotsalaisten oikeusoppineiden aiempaa suhtautumista asiaan. Tilannetta voidaan peilata ruotsalaisesta oikeuskäytännöstä löytyvään alioikeustapaukseen, jossa asetelma tosin oli päinvastainen: lainsäädännöstä löytyi erillisnormi (erityinen prosessinedellytys) ilmoitus-kriteeristä, mutta ei suostumus-kriteeristä.

Ratkaisussa Stockholms tingsrätt 30.9.1997, T 7-1112-96 oli kysymys siitä, että lisenssinhaltija oli ilman lisenssinantajan myötävaikutusta (ts. yksin ja omissa nimissään) tuonut tuomioistuimeen turvaamistoimiasian vaatien väli-

---

[1493] Esim. jos lisenssisopimuksen osapuolet ovat sopineet, että lisenssinhaltija saa ryhtyä toimiin kolmatta vastaan vain, jos lisenssinhaltija ensiksi ilmoittaa loukkauksesta tavaramerkin haltijalle. Ts. pelkkä ilmoitus asetetaan edellytykseksi sille, että lisenssinhaltija saa toimia asiassa omissa nimissään.

[1494] Jos sopimukseen on otettu ilmoitus-ehto, niin tämän ehdon voidaan ajatella tarkoittavan ainakin kahta asiaa. Ensinnäkin se voi tarkoittaa, että lisenssinantaja on antanut lisenssinsaajalle suostumuksensa kanteen ajamiseen kolmatta vastaan mutta asettanut kuitenkin edellytykseksi sen, että lisenssinsaaja ilmoittaa hänelle aikeistaan ryhtyä oikeudellisiin toimiin kolmatta vastaan. Toiseksi tämä ehto voi tarkoittaa, että lisenssinantaja ei ole antanut suostumustaan vaan tekee päätöksensä suostumuksen antamisesta vasta ilmoituksen saatuaan. Jos taas ajatellaan, että osapuolet ovat ottaneet ilmoitus-ehdon eksklusiivisen lisenssin haltijaa koskevaan sopimukseen, niin tällöinhän osapuolet ovat sopineet asiavaltuudesta erikseen (kysymys ei ole sopimuksettomasta tilasta asiavaltuuden osalta) eikä säännöksessä lausuttua normia siitä, että ”yksinomaisen lisenssin haltija voi kuitenkin aloittaa oikeudelliset toimenpiteet, jos tavaramerkin haltija ei saatuaan tiedon tavaramerkin loukkauksesta itse ryhdy kohtuullisessa ajassa toimenpiteisiin loukkauksen suhteen” sovelleta.

aikaista kieltoa kolmannen aiheuttaman loukkauksen perusteella. Tuomioistuin kiinnitti tapauksessa huomiota lisenssisopimuksen ehtoon, jonka mukaan lisenssinhaltija saa ryhtyä itsenäisesti oikeudellisiin toimiin loukkausten suhteen vain, jos hän on etukäteen hankkinut tähän lisenssinantajan kirjallisen suostumuksen.[1495] Käräjäoikeus totesi ratkaisussaan, ettei lisenssinhaltija ollut hankkinut lisenssisopimuksessa edellytetyin tavoin lisenssinantajalta kirjallista suostumusta oikeudenkäyntiin, minkä vuoksi lisenssinhaltijalla ei ollut kanneoikeutta asiassa (tässä prosessuaalinen asiavaltuus). Käräjäoikeus jätti asian tutkimatta. Ratkaisu on oikeuskirjallisuudessa saanut paljon kritiikkiä osakseen, koska käräjäoikeus ratkaisullaan salli, ilman lainsäädännön erillistukea, sopimusoikeudellisen prosessinesteen luomisen ja antoi lisenssisopimuksen ehdolle lisäksi prosessuaalista merkitystä jättämällä asian tutkimatta.[1496] Silloisessa Ruotsin immateriaalioikeudellisessa lainsäädännössä[1497] on ollut ainoastaan erillisnormi (erityinen prosessinedellytys) siitä, että lisenssinsaaja saa nostaa loukkauskanteen kolmatta vastaan edellytyksellä, että hän on *ilmoittanut* tästä lisenssinantajalle. Näissä tilanteissa, jos ilmoitusta lisenssinantajalle ei ole lainsäädännön edellyttämällä tavalla tehty, tuomioistuin on saanut jättää asian tutkimatta puuttuvan (erityisen) prosessinedellytyksen vuoksi. Silloisessa lainsäädännössä kuitenkaan ei ollut erillisnormia siitä, että tuomioistuin saisi jättää asian tutkimatta lisenssinantajan kirjallisen *suostumuksen* puuttumisen vuoksi, minkä vuoksi käräjäoikeuden olisi tullut käsillä olevassa tilanteessa ottaa asia väitedoktriinin perusteella tutkittavaksi.[1498]

Vanhan oikeustilan aikana Ruotsissa siis katsottiin, että koska lainsäädännössä ei ollut tukea sopimusoikeudellisten prosessinedellytysten luomiselle, ei lisenssisopimuksen ehdoille voitu antaa minkäänlaista prosessuaalista merkitystä.[1499] Lainsäädäntömuutoksen myötä tilanne siellä on sittemmin muuttunut.

[1495] Maunsbachin (2015, s. 320) mukaan ehto oli muotoiltu seuraavasti: ”*Om intrång äger rum i de enligt detta avtal upplåtna rättigheterna skall Licenstagaren omedelbart underrätta Licensgivaren, som avgör vilka åtgärder som skall vidtas med anledning av intrånget. Om Licensgivaren själv önskar vidta rättsliga åtgärder med anledning av intrånget skall Licenstagaren biträda Licensgivaren vid utförandet av dennes talan. Om Licensgivaren inte själv önskar vidta rättsliga åtgärder, får Licenstagaren vidta sådana endast om han dessförinnan har erhållit Licensgivarens skriftliga medgivande. Den part som vidtar rättsliga åtgärder svarar själv för kostnaderna och uppbär själv eventuella skadestånd.*”

[1496] Ks. oikeuskirjallisuudesta erityisesti Westberg 2004, s. 291–293; Westberg 2005, s. 353–354; Maunsbach 2015, s. 322–324.

[1497] Tällainen normi on aikanaan (po. tapauksen ratkaisunantohetkellä) ollut ainakin ruotsalaisessa tavaramerkki- ja mallioikeuslainsäädännössä (ks. Maunsbach 2015, s. 316 alaviite 1242).

[1498] Westberg 2005, s. 353–354. Ks. samoin Maunsbach 2015, s. 323–324.

[1499] Kuten edellä jo tuotiin esille, Ruotsissa prosessioikeudellisten sopimusten pätemättömyys saa vaikutuksensa suoraan jo ns. prosessisopimusten pätemättömyysperiaatteesta, mikä tarkoittaa samalla sitä, että tuosta periaatteessa voidaan poiketa ainoastaan jos lainsäädäntö niin osoittaa (”*avtal i processuella frågor över huvud taget anses vara ogiltiga, om ej motsatsen uttryckligen stadgas*”).

Tavaramerkkidirektiivin 2015/2436/EU implementoinnin yhteydessä Ruotsin tavaramerkkilakiin nimittäin otettiin vastaava säännös (10 kap. 2 §) kuin Suomen TMerkkiL 42.4 §:ään. Ruotsin vastaava säännös on kuitenkin sekä lain sanamuodon että esitöiden osalta selkeämpi toteamuksen ”*ellei toisin ole sovittu*” ja sen merkityksen suhteen. Ruotsalaisten esitöiden perusteella voidaan todeta, että lisenssisopimusosapuolet saavat voimassa olevan lain mukaan luoda sopimusoikeudellisia prosessinedellytyksiä/-esteitä, ja tuomioistuimen tulee antaa näille prosessuaalista merkitystä: ”*Om parterna har avtalat om saken på ett annat sätt än vad som gäller enligt lagen, måste licenstagaren visa detta när talan väcks.*”[1500] Esitöissä todetaan tältä osin myös, että osapuolet voivat sopia esimerkiksi, että lisenssinantajan suostumusta ei vaadita ei-eksklusiivisen lisenssin tilanteissa tai että eksklusiivisen lisenssin haltija ei saa missään tilanteessa nostaa kannetta loukkausasiassa (siis myös ilmoitus- ja kohtuullinen aika -kriteerit voidaan sulkea kokonaan pois).[1501] Kuten alla olevista säännöksistä voidaan havaita, Ruotsin ja Suomen säännökset ovat sisällöltään lähes identtiset.

10 kap. 2 §
En licenstagare får väcka en talan om varumärkesintrång endast om innehavaren av varukännetecknet samtycker till det. Även utan samtycke får den som har en exklusiv licens väcka en talan om varumärkesintrång, om innehavaren av varukännetecknet inte själv väcker en sådan talan inom skälig tid från det att licenstagaren underrättade innehavaren om att licenstagaren avser att väcka talan. Detta stycke ska också tillämpas i fråga om en fastställelsetalan avseende ett varukännetecken.

Om innehavaren av varukännetecknet väcker en talan om varumärkesintrång, får en licenstagare alltid väcka en talan om ersättning enligt 8 kap. 4 §.

Första stycket gäller inte om något annat har avtalats.

42.4 ja 42.5 §
Lisenssinhaltija voi aloittaa oikeudelliset toimenpiteet tavaramerkin loukkausta koskevassa asiassa ainoastaan tavaramerkin haltijan suostumuksella, tai ellei toisin ole sovittu. Yksinomaisen lisenssin haltija voi kuitenkin aloittaa oikeudelliset toimenpiteet, jos tavaramerkin haltija ei saatuaan tiedon tavaramerkin loukkauksesta itse ryhdy kohtuullisessa ajassa toimenpiteisiin loukkauksen suhteen.

Lisenssinhaltijalla on oikeus yhtyä tavaramerkin haltijan vireille panemaan loukkausta koskevaan kanteeseen ja vaatia korvausta kärsimästään vahingosta.

[1500] Prop. 2017/18:267, s. 262. Ks. tarkemmin po. säännöksen prosessuaalisesta merkityksestä Westberg 2020, s. 255–256.
[1501] *Ibid.*

Kuten edellä tuotiin esille, ilmauksen ”*ellei toisin ole sovittu*” sijoittaminen on kansallisessa laissamme jokseenkin ongelmallinen sen suhteen, mihin sillä viitataan ja mitä sillä on *de facto* tarkoitettu sopimusoikeudellisten prosessinedellytysten kannalta. Ruotsissa vastaava ilmaus (”Första stycket gäller inte om något annat har avtalats.”) on kokonaan erotettu muista momenteista omaksi momentikseen ja sillä viitataan koko 1 momenttiin, kun taas Suomessa ilmaus seuraa välittömästi lausetta ”*Lisenssinhaltija voi aloittaa oikeudelliset toimenpiteet tavaramerkin loukkausta koskevassa asiassa ainoastaan tavaramerkin haltijan suostumuksella*”. Tällöin on ajateltavissa, että ”*ellei toisin ole sovittu*” -ilmaus koskee ainoastaan tavaramerkin haltijan antaman suostumus-kriteerin harkintaa. Samalla se tarkoittaisi myös sitä, ettei esimerkiksi eksklusiivisen lisenssin haltijan asiavaltuutta voitaisi kokonaan sulkea pois (vrt. Ruotsi, jossa eksklusiivisen lisenssin haltijan asiavaltuus loukkausasioissa voidaan kokonaan sulkea pois, eli kokonaan pois voidaan sulkea myös ilmoitus- ja kohtuullinen aika -kriteerit). Nähdäkseni säännöstä koskevat esityötkään eivät anna tähän selvää vastausta.[1502] Tältä osin olisi toivottavaa, että lainsäätäjä tarkentaisi kannanottoaan erityisesti siitä, voidaanko eksklusiivisen lisenssin haltijan asiavaltuus absoluuttisesti sulkea pois[1503] ja voidaanko 4 momentin nojalla täysin vapaasti luoda sopimusoikeudellisia prosessinedellytyksiä.[1504] Toinen seikka, joka myös jää säännöksen myötä epäselväksi, on se, koskeeko TMerkkiL 42.4 § ainoastaan lisenssinhaltijan asiavaltuuden järjestelyä loukkausasioissa. Sanamuodon mukainen tulkinta nimittäin johtaa siihen, että tavaramerkin haltijan prosessuaalista asiavaltuutta ei voida säännöksen nojalla sopimuksella sulkea pois – ainakaan siten, että asian tutkiminen (merkin haltijan nostaessa loukkausasian vastoin sopimusta) pysähtyisi prosessinedellytysharkintaan.[1505]

Vielä lopuksi on kiinnitettävä huomiota TMerkkiL 42 §:n 5 momenttiin. Sii-

---

[1502] Ks. HE 201/2018 vp, s. 141–142.

[1503] Onko siis virke ”Yksinomaisen lisenssin haltija voi kuitenkin aloittaa oikeudelliset toimenpiteet, jos tavaramerkin haltija ei saatuaan tiedon tavaramerkin loukkauksesta itse ryhdy kohtuullisessa ajassa toimenpiteisiin loukkauksen suhteen.” ensisijainen suhteessa virkkeeseen ”Lisenssinhaltija voi aloittaa oikeudelliset toimenpiteet tavaramerkin loukkausta koskevassa asiassa ainoastaan tavaramerkin haltijan suostumuksella, tai ellei toisin ole sovittu.” nähden?

[1504] Mikäli tarkoituksena on ollut säätää asiasta Ruotsin mukaisesti, niin Ruotsin esitöitä olisi vaivatonta käyttää apuna sääntelyä selkiinnyttäessä. Lainsäätäjän tarkoitus lienee kuitenkin ollut, että osapuolet voivat täysin vapaasti luoda sopimusoikeudellisia prosessinedellytyksiä, koska hallituksen esityksessä (HE 201/2018 vp, s. 142) myöhemmin 42 §:n 5 momentin yhteydessä todetaan: ”Vaikka lisenssinhaltijalla ei siis olisikaan oikeutta aloittaa itse oikeudellisia toimenpiteitä 4 momentin mukaisesti, hänellä on aina oikeus yhtyä tavaramerkin haltijan käynnistämään kanteeseen korvauksen saamiseksi.” Tämä indikoi sitä, että eksklusiivisen lisenssin haltijan asiavaltuus voitaisiin sulkea kokonaan pois.

[1505] Selvää ei ole, onko tämä tosiaan ollut lainsäätäjän tarkoitus, mutta koska tästä ei ole löydettävissä erillismainintaa myöskään esitöistä, on katsottava, että sopimusosapuolet eivät tältä osin voi ilman lainsäädännön tukea luoda sopimusoikeudellista prosessinedellytystä tavaramerkinhaltijan asiavaltuuden osalta.

nä säädetään lisenssinhaltijan oikeudesta vaatia korvausta kärsimästään vahingosta tavaramerkin haltijan vireille paneman loukkausta koskevan kanteen yhteydessä.[1506] Hallituksen esityksessä todetaan, että vaikka lisenssinhaltijalla ei olisikaan oikeutta aloittaa itse oikeudellisia toimenpiteitä 4 momentin mukaisesti, hänellä on *aina* oikeus yhtyä tavaramerkin haltijan käynnistämään kanteeseen korvauksen saamiseksi.[1507] Tältä osin onkin syytä kiinnittää huomiota esitöissä käytettyyn ilmaukseen ”aina”, sillä itse säädöstekstissä (”Lisenssinhaltijalla on oikeus yhtyä tavaramerkin haltijan vireille panemaan loukkausta koskevaan kanteeseen ja vaatia korvausta kärsimästään vahingosta.”) säännöksen pakottavuus ei käy suoraan ilmi.[1508] Kysymyksessä on siis pakottava normi, eivätkä osapuolet voi sopia asiasta tältä osin toisin (esim. sopimuksella poissulkea po. lisenssinsaajan oikeutta). Lisenssinhaltijalla on näin ollen *aina* oikeus nostaa omissa nimissään korvauskanne merkin haltijan nostaman loukkauskanteen yhteydessä. Toinen seikka, joka ei välittömästi käy ilmi 5 momentin sanamuodosta, on se, onko lisenssinhaltijalla oikeus nostaa itsenäisesti korvauskanne myös niissä tilanteissa, joissa 4 momentin edellytykset eivät hänen osaltaan täyty eikä tavaramerkin haltija ole nostanut loukkauskannetta. Tällöinhän lisenssinsaajalla ei tietystikään ole mahdollisuutta nostaa korvauskannetta loukkauskanteen yhteydessä, koska loukkausasiaa ei ylipäätään ole vireillä. Katson, että asiassa voisi olla mahdollista analogisesti soveltaa EUT:n asiassa C-419/15 *Thomas Philipps* omaksumaa periaatetta, jonka mukaan lisenssinhaltijalla on oikeus – ilman tavaramerkin haltijan myötävaikutustakin ja erillisen loukkauskanteen olematta vireillä – tuoda omissa nimissään oma korvauskanne tuomioistuimeen.[1509]

[1506] Tässä kohtaa on kiinnitettävä huomiota siihen, että säännöksessä puhutaan ainoastaan ”oikeudesta vaatia korvausta kärsimästään *vahingosta*”. Tavaramerkin loukkauksen perusteella on mahdollista vaatia myös hyvitystä, mutta tällaisesta ei ole otettu säännökseen tai esitöihin mainintaa po. momentin yhteydessä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että lisenssinhaltija ei saa vaatia hyvitystä po. momentin tilanteissa. Vrt. Ruotsin esityöt (Prop. 2017/18:267, s. 262), joissa todetaan vastaavan säännöksen osalta seuraavasti: ”Ifall innehavaren av varukännetecknet väcker en talan om varumärkesintrång, har en licenstagare alltid rätt att för egen del väcka en talan om ersättning enligt 8 kap. 4 §, dvs. en talan med yrkande om *skälig ersättning* för utnyttjandet av varukännetecknet och *ersättning för ytterligare skada*.” Voidaan siis kysyä, onko kansallisen lainsäätäjämme todella ollut tarkoitus jättää hyvitystä koskevat vaatimukset po. momentin soveltamisalan ulkopuolelle.

[1507] Ks. HE 201/2018 vp, s. 142.

[1508] Tältä osin lainsäätäjän tulisi muuttaa myös varsinaista säädöstekstiä ja ottaa siihen sana ”aina”, jotta po. momentin pakottavuus nousee selvemmin esille.

[1509] Asia C-419/15 *Thomas Philipps* ECLI:EU:C:2016:468. Ks. myös von Bomhard – von Mühlendahl 2018, Chapter II: Section 4, Article 25. Tässä on nähdäkseni kiinnitettävä huomiota siihen, että kysymyksessä on pelkästään korvauskanne, eikä lisenssinsaaja voi tällöin esittää muita vaatimuksia loukkaajaa kohtaan. Tällöin herää kuitenkin kysymys siitä, onko näin pitkälle menevää tulkintaa pidettävä siltikään perusteltuna, kun otetaan huomioon, että myös pelkän korvauskanteen nostaminen voi jo aiheuttaa vastapuolen vastareaktion, jonka seurauksena vastapuoli voi esim. nostaa mitätöintikanteen merkin haltijaa vastaan.

7.2.3 Paluu tekijänoikeuteen: Asiavaltuusehdon prosessuaalinen ja siviilioikeudellinen vaikutus erityisesti lisenssitilanteissa

Toisin kuin tavaramerkkilaissa, tekijänoikeuslaissa ei ole erillisnormeerausta, jossa olisi säännelty mahdollisuudesta järjestellä prosessuaalista asiavaltuutta koskevia kysymyksiä tuomioistuinta sitovasti. Tämän vuoksi sellaisissa tekijänoikeudellisissa asiavaltuusjärjestelyissä, joissa henkilön tai tahon prosessuaalinen asiavaltuus on pyritty sulkemaan kokonaan pois tai sen käytölle on pyritty asettamaan ehtoja tai edellytyksiä, tulee noudattaa niitä yleisiä periaatteita, joista lausuttiin edellä luvussa 7.2.1. Pääsääntö vaikuttaa siis varsin selvältä: *ellei löydettävissä ole erillistä ja nimenomaista legaalista tukea*, henkilön tai tahon prosessuaalista asiavaltuutta ei ole mahdollista sulkea tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa kokonaan pois eikä prosessuaaliselle asiavaltuudelle voida muutenkaan asettaa edellytyksiä tai ehtoja. Sopimusoikeudelliset prosessinedellytykset ovatkin tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa nykylainsäädännön valossa tehottomia, eikä tällaisille ehdoille voida antaa *prosessioikeudellista vaikutusta*. Näin ollen sopimukset tai niiden ehdot eivät voi sellaisenaan muodostua oikeudenkäynnin aloittamisen tai asian tutkimisen esteeksi, kun kyse on tekijänoikeuden loukkaustapauksista. Edellä on keskusteltu ainoastaan tällaisten sopimusehtojen prosessioikeudellisesta vaikutuksesta – tai oikeammin vaikutuksettomuudesta –, mutta ehtojen mahdollisesta aineellisoikeudellisesta vaikutuksesta ei ole vielä lausuttu mitään. Ehtojen aineellisoikeudellisella eli *siviilioikeudellisella* vaikutuksella tarkoitetaan tässä sitä, voidaanko asiavaltuusehdoille prosessuaalisesta vaikutuksettomuudesta huolimatta antaa merkitystä pohdittaessa kanteen tai hakemuksen hyväksyttävyyttä/hylättävyyttä.

Ainoa asiavaltuuden poissulkemista tekijänoikeudellisessa kontekstissa koskeva kannanotto, jonka olen kotimaisesta oikeuskirjallisuudesta löytänyt, on *Saxénin* esittämä näkemys. Saxénin mukaan niissä tilanteissa, joissa tekijällä ja kustantajalla on molemmilla itsenäinen kanneoikeus (talerätt), kustantajan kanneoikeus voidaan nimenomaisella sopimusehdolla sulkea pois.[1510] Toisin sanoen ainakin vanhan tekijänoikeuslain aikana asiavaltuuden poissulkemista on pidetty eräiden kirjoittajien mukaan mahdollisena ja sallittuna kansallisen lainsäädäntömme näkökulmasta, eikä tiedossani ole, että Saxénin näkemystä olisi tältä osin kritisoitu tai sen paikkansapitävyyttä kyseenalaistettu. Suuntaa antavaksi lähtökohdaksi voidaan siis kansallisen oikeutemme osalta ottaa, että täysin poissuljettuna ei voida pitää sitä, että myös tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa asiavaltuusehdoille voidaan antaa jonkinlaista merkitystä ja vaikutusta.

[1510] Saxén 1955, s. 53: ”*Parterna kunna naturligtvis utesluta talerätt för förläggaren, men till detta synes man ovillkorligen böra kräva uttrycklig avtalsbestämmelse*.”

Saxén ei kuitenkaan esittämänsä kantansa yhteydessä pohdi sitä, onko asiavaltuuden poissulkevalla ehdolla prosessioikeudellisia vai siviilioikeudellisia vaikutuksia, vaan hän ainoastaan toteaa tällaisen sopimisen (poissulkemisen) olevan sallittua viitaten ulkomaisiin oikeuslähteisiin. Kuten edellä on jo tuotu esille, asiavaltuus tai kanneoikeus (talerätt) voidaan ymmärtää kahdella tavalla, ja tältä osin ei siis ole saatavissa tarkempaa tietoa siitä, näkeekö Saxén asiavaltuuden poissulkevan ehdon vaikutuksen johtavan siihen, jätetäänkö kanne tai hakemus tutkimatta (ehdolle on annettu prosessuaalinen vaikutus) vai hylätäänkö se (ehdolle on annettu siviilioikeudellinen vaikutus). Toisaalta edellä on jo todettu, ettei tällaiselle ehdolle voida antaa prosessuaalista vaikutusta, minkä vuoksi on katsottava, että Saxénin esittämä näkemys on nykyolosuhteissa hyväksyttävissä vain jos ehdolle voidaan antaa siviilioikeudellista vaikutusta.

Kysymystä siitä, voidaanko poissulkeville tai edellytyksiä asettaville asiavaltuusehdoille antaa siviilioikeudellista vaikutusta, on ehkä luontevinta lähestyä *pro et contra* -tarkastelun kautta. Ensimmäisenä *contra*-argumenttina voidaan esittää, että jos siviilioikeudellinen vaikutus sallittaisiin, niin sopimusehdolla voitaisiin katsoa vain kierrettävän prosessilain määräyksiä; lopputuloksena seuraukset kuitenkin olisivat lähes samat. Tarkoitan tällä, että toisen sopimusosapuolen oikeus saada asiassa hyväksyvä ratkaisu pysähtyisi prosessinedellytysharkinnan sijaan vain hieman myöhemmin, asiatutkintavaiheessa. Tällöin on mahdollista argumentoida, että tosiasiallinen pääsy oikeuksiin (*access to justice*) olisi käytännössä siis joka tapauksessa poissuljettu. En kuitenkaan näe *access to justice* -periaatetta tässä suhteessa ongelmallisena. Ensinnäkin voidaan todeta, että yleisenä suuntauksena on ollut määräysvallan laajentuminen myös oikeudenkäynnissä. Toiseksi on huomattava, että käsillä olevissa tilanteissa sopimusosapuolella on mahdollisuus saada asiansa joka tapauksessa asiatutkintaan saakka ja siinä yhteydessä lähemmin mahdollisuus argumentoida sen puolesta, miksei ehdolle voitaisi antaa siviilioikeudellista vaikutusta tai miksi ehtoa tulisi pitää pätemättömänä tai sitä tulisi voida sovitella. Kolmanneksi sellainen absoluuttinen tulkinta, jonka mukaan tällaisille ehdoille ei voitaisi antaa missään tilanteissa minkäänlaista siviilioikeudellista vaikutusta, näyttäytyy nähdäkseni liikaa osapuolten sopimusvapautta rajoittavana tulkintana.[1511] Tällainen absoluuttinen tulkinta tarkoittaisi toisaalta myös sitä, että ainoaksi tosiasialliseksi mahdollisuudeksi järjestellä sopimusosapuolten asiavaltuuskysymyksiä jäisi se, että asiasta säädettäisiin nimenomaisesti lailla.[1512]

Toisena *contra*-argumenttina voidaan viitata siihen, että asiavaltuus ei ole tekijänoikeuden luovutustilanteissa mikään erillinen yksinoikeusfunktio tai muu-

[1511] Osapuolten voidaan lähtökohtaisesti arvioida olevan kykeneviä itse arvioimaan, kuinka laajasti he sopimuksiin sitoutuvat ja minkälaisin ehdoin he lisenssisopimukset hyväksyvät.

[1512] Kuten edellä todettiin, esim. Saxén ei katso tässä suhteessa sopimisen edellyttävän, että asiasta olisi nimenomaisesti säädetty laissa.

kaan sellainen komponentti, joka olisi sellaisenaan siirrettävissä eli erotettavissa tekijänoikeuden varsinaisista funktioista. Edellä on myös todettu, että materiaalinen asiavaltuus on aksessorinen: se siirtyy luovutustilanteissa luovutettavan tekijänoikeuden tai tämän jonkin yksinoikeusfunktion mukana. Myöskään ”oikeus puuttua loukkauksiin” ei ole erillinen yksinoikeusfunktio, vaan se siirtyy niin ikään taloudellisten yksinoikeusfunktioiden mukana, mikäli luovutus on riittävän eksklusiivinen. Vielä on edellä todettu, että asiavaltuuden aksessorisuus tarkoittaa, että sopimusosapuolet eivät voi esimerkiksi keskenään sopia siitä, ketä tai keitä on pidettävä tekijänoikeuslain tarkoittamana alkuperäisenä tekijänä, yhteistekijänä tai luovutuksensaajana.[1513] Esimerkiksi jos lisenssinantaja ja lisenssinsaaja sopivat, että lisenssinsaajasta tulee eksklusiivisen lisenssin haltija, mutta mitään oikeuksia ei tosiasiassa ole luovutettu lisenssinsaajalle, ei lisenssinsaajaa voida pitää lain tarkoittamassa mielessä eksklusiivisen lisenssin haltijana, vaikka osapuolet olisivat asiasta toisin sopineet. Tällöin on mahdollista *e contrario* esittää, että silloin kun lisenssinsaajalle on luovutettu yksinoikeuksia eksklusiivisesti, osapuolet eivät voisi määritellä, kuka ei ole lain silmissä eksklusiivisen lisenssin haltija. Toisin sanoen jos yksinoikeusfunktiot on luovutettu, niin luovutettuja oikeuksia vastaavilta osin myös materiaalinen asiavaltuus ja oikeus puuttua loukkauksiin ovat siirtyneet lisenssinsaajalle, eikä siten esimerkiksi oikeutta puuttua loukkauksiin voida – aksessorisuudesta johtuen – olla erikseen luovuttamatta, kuten asiavaltuusehdossa käytännössä menetellään.

Yllä käyty keskustelu yksinoikeuksien luovuttamisesta on kuitenkin erotettava siitä, että oikeudenhaltijan määräämisoikeutta tekijänoikeuden luovutustilanteissa on nähdäkseni mahdollista luovuttaa seuraavilla tavoilla: määräämisoikeutta jaetaan luovutuksensaajan kanssa, määräämisoikeutta ei jaeta luovutuksensaajan kanssa (eli sitä ei luovuteta lainkaan) taikka määräämisoikeudesta pääsääntöisesti luovutaan luovutuksensaajan hyväksi (ks. luku 6.4.3). Asiavaltuuden kokonaan poissulkevissa ehdoissa tai muissa siihen rinnastettavissa ehdoissa on siis tavallaan kyse tilanteesta, jossa määräämisoikeutta ei ole haluttu luovuttaa lisenssinsaajalle tietyiltä osin, vaikka muilta osin luovutusta voitaisiin edelleen kuvata eksklusiiviseksi: lisenssinsaajalla voi siis puheena olevasta ehdosta huolimatta olla täysi oikeus yksin hyödyntää ja käyttää lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta kaikessa liiketoiminnassaan – ainoastaan oikeus puuttua kolmansien aiheuttamiin, lisenssin kohdetta koskeviin loukkauksiin puuttuu.[1514] Lisenssisopimukseen otettu ehto, jolla

[1513] Ks. edellä luku 6.1.

[1514] Kuten edellä esitettiin, määräämisoikeus tarvitsee aina taustalleen riittävän vahvan oikeudenluovutuksen (aksessorisuus), mutta näennäisestikään vahva oikeudenluovutus ei aina sellaisenaan tarkoita, että määräämisoikeus olisi kaikilta osin luovutuksensaajan (tässä lisenssinhaltijan) käytettävissä. Vaikka siis itse yksinoikeuden luovutus lähtökohtaisesti mahdollistaisi määräämis-

lisenssinsaajan asiavaltuus suljetaan kokonaan pois, on mahdollista ymmärtää siviilioikeudellisesta näkökulmasta tarkasteltuna siten, että tekijänoikeutta tai siihen liittyvää määräysvaltaa/-oikeutta ei ole riittävissä määrin luovutettu tai jaettu lisenssinsaajalle. Lisenssinantaja on siis halunnut säilyttää itsellään yksinomaisen päätäntävallan siitä, kenellä on oikeus vedota tiettyihin siviilioikeudellisen seuraamusjärjestelmän tarjoamiin oikeussuojakeinoihin ja saada asiassa hyväksyvä ratkaisu, kun tekijänoikeutta on loukattu tai loukataan.[1515] Asia voidaan ilmaista myös siten, että materiaalista asiavaltuutta ei tällöin ole luovutettu lisenssinsaajalle siltä osin kuin kysymys on oikeudesta puuttua kolmansien aiheuttamiin tekijänoikeuden loukkauksiin.[1516] Osapuolet ovat siten lisenssisopimuksessa määritelleet, ketä on siviilioikeudellisesti tarkasteltuna pidettävä niin sanottuna oikeana loukkausseuraamusvelkojana.[1517]

Voidaan myös esittää, että tällaisen asiavaltuusehdon ottaminen lisenssisopimukseen ei ainakaan lähtökohtaisesti itsessään ”riistä” mitään oikeuksia lisenssinsaajalta, sillä lisenssinsaaja on jo sopimukseen sitoutumalla – vaihtoehtoja punnittuaan – tiedostanut ja hyväksynyt sen, että määräämisoikeuden luovutus (jakaminen) tapahtuu sellaisessa laajuudessa, jossa hänelle tulevaan määräämisoikeuteen ei sisälly sellaista määräysvaltaa, jonka nojalla hän voisi saada hyväksyvän ratkaisun tuomioistuimessa niissä tilanteissa, joissa kolmas on loukannut lisenssin kohdetta. Lisenssinantajalla voi olla useita syitä, miksi hän haluaa säilyttää itsellään yksinomaisen määräysvallan sen suhteen, milloin on perusteltua ryhtyä siviiliprosessuaalisiin toimiin kolmansien aiheuttamien loukkausten vuoksi. Lisenssinantaja on voinut esimerkiksi samalla lupautua siihen, että hän puuttuu kaikkiin niihin loukkauksiin, jotka lisenssinsaaja

---

oikeuden käytön kaikilta osin, niin määräämisoikeuden käytön funktioita on saatettu lisenssisopimuksessa rajoittaa siten, että määräämisoikeus ei kaikilta osin tosiasiassa ole luovutuksensaajan käytettävissä. Lähtökohtaisesti hyväksyttävänä voitaneen siis pitää, että lisenssisopimukseen otetuilla sopimuslausekkeilla pyritään rajoittamaan lisenssinsaajan negatiivisen funktion käyttöä (ks. tarkemmin määräämisoikeudesta edellä luku 6.4.2).

[1515] Ks. Westberg 2005, s. 354: ”[- -] *rätten att göra gällande vissa civilrättsliga påföljder stannar kvar hos licensgivaren*.” Ks. myös Maunsbach (2015, s. 320), joka toteaa ehdollisten asiavaltuussopimusehtojen osalta seuraavaa: ”*Licensavtalet utgör en form av villkorad upplåtelse av rättigheten och begränsar ensamrätten för licenstagaren på så sätt att licensgivaren har förbehållit sig rätten att avgöra om licenstagaren ska ha rätt att föra en specifik intrångstalan mot en intrångsgörande tredje man eller inte*.”

[1516] Ks. myös Westberg (2020, s. 257–258): ”*En alternativ uppfattning vore att avtalsklausulerna bara utgör en civilrättslig reglering. Klausulerna skulle då ange vem av licensgivaren och licenstagaren som avtals- och civilrättsligt är behörig att mot en intrångsgörare utverka de immaterialrättsliga påföljder som enligt lag får riktas mot ett intrång. Avtalsvillkoren skulle med andra ord bara handla om att bestämma vem av parterna i licensavtalet som civilrättsligt sett är ’rätt borgenär’. Dessa kontraktsklausuler skulle med andra ord innebära att licensgivaren inte till licenstagaren har upplåtit någon materiell rätt att göra gällande påföljder mot en intrångsgörare. Denna rätt att med utsikt till materiell framgång utkräva påföljder skulle exklusivt ligga kvar hos licensgivaren.*”

[1517] Westberg (2020, s. 262, 264 ja 266) käyttää ilmausta ”rätt påföljdsborgenär”.

ilmoittaa kolmansien aiheuttavan. Mahdollista on myös, että osapuolet ovat sopineet asiasta muulla tavoin – esimerkiksi siten, että jos kolmas loukkaa lisenssin kohdetta, niin lisenssinantaja korvaa lisenssinsaajalle loukkauksesta mahdollisesti aiheutuneet menetykset. Lisenssinsaaja on sopimuksentekohetkellä voinut omasta näkökulmastaan pitää tällaista ehtoa jopa toivottavana. Asiavaltuusehto on voinut olla jopa niin keskeinen osa sopimusta, että mahdollisesti koko lisenssisopimus olisi jäänyt solmimatta, ellei lisenssinsaaja olisi suostunut siihen. Kyseisen ehdon ottaminen lisenssisopimukseen on monissa tilanteissa varmasti myös vaikuttanut lisenssisopimuksen kokonaishintaan.[1518]

Tässä yhteydessä voidaan lyhyesti palata jo edellä luvussa 7.2.2 käsiteltyyn Tukholman käräjäoikeuden ratkaisuun (Stockholms tingsrätt 30.9.1997, T 7-1112-96) ja erityisesti tapauksessa esillä olleeseen lisenssisopimuksen ehtoon, jonka mukaan lisenssinsaaja saa ryhtyä itsenäisesti oikeudellisiin toimiin loukkausten suhteen vain, jos hän on etukäteen hankkinut tähän lisenssinantajan kirjallisen suostumuksen. Käräjäoikeuden ratkaisusta huolimatta on katsottava, kuten ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että kyseistä sopimusehtoa ei voida käsitellä sopimusoikeudellisena prosessinedellytyksenä, eikä sille voida myöskään antaa prosessioikeudellista vaikutusta.[1519] Käräjäoikeuden olisi tullut jo väitedoktriinin nojalla ottaa lisenssinsaajan kolmatta vastaan ajama turvaamistoimiasia tutkittavaksi ja vasta varsinaisen asiatutkinnan yhteydessä, oikeastaan materiaalisena esikysymyksenä (ks. luku 2.3.3.3), tarkastella sitä, voidaanko lisenssisopimukseen otetulle ehdolle antaa siviilioikeudellista vaikutusta (vaikutusta hyväksymisen/hylkäämisen edellytyksenä). Käräjäoikeuden olisi siis tullut vasta asiatutkinnan yhteydessä ratkaista, miten lisenssinsaaja on saanut sen oikeuden, jonka hän on väittänyt itselleen kuuluvan, ja onko määräämisoikeus *de facto* siirtynyt lisenssinsopimuksen nojalla lisenssinsaajalle sellaisessa laajuudessa, että hän on oikeutettu puuttumaan kolmannen aiheuttamaan loukkaukseen ja saamaan asiassa hyväksyvän ratkaisun (materiaalinen asiavaltuus). Tuomioistuimen tulee viran puolesta myös kiinnittää huomiota lisenssisopimuksessa lausuttuun, koska lisenssisopimukseen otettu ehto on otettu kolmannen (tässä lisenssinantajan) suojaksi.[1520] Jos tuomioistuin olisi pitänyt

---

[1518] Tällaisten sopimusehtojen taustalla voi olla useita erilaisia syitä; esim. Westberg (2020, s. 257) toteaa: ”Det kan finnas flera motiv bakom avtalsklausuler som de ovan återgivna. Det mest näraliggande motivet är att licensgivaren anser sig vara den som har starkast intresse av att skydda sin egendom. Kanske anser sig licensgivaren också vara den som har störst kunskap och resurser att åstadkomma ett effektivt skydd. Licensgivaren kan därför vilja skaffa sig full kontroll över att reaktioner mot intrång ska vidtas efter de överväganden som licensgivaren gör. Men licensgivaren kan också vilja ha full kontroll över att inga reaktioner ska vidtas, om licensgivaren menar att dessa reaktioner skulle göra större skada än nytta.”

[1519] Ks. oikeuskirjallisuudesta erityisesti Westberg 2004, s. 291–293; Westberg 2005, s. 353–354; Maunsbach 2015, s. 322–324.

[1520] Ks. myös Westberg (2005, s. 354 alaviite 10), joka toteaa: ”*Det är mindre lämpligt att lägga bördan på tredje man (såsom svarande i intrångsmålet) att åberopa den aktuella klausulen i*

lisenssisopimukseen otettua niin sanottua kirjallinen suostumus -ehtoa pätevänä, olisi ehdosta muodostunut yksi asian hyväksymisen edellytyksistä[1521], ja jos lisenssinsaaja ei olisi pystynyt osoittamaan, että hän oli saanut lisenssinantajalta kirjallisen suostumuksen, olisi ratkaisuna ollut kanteen *hylkääminen*, koska kantajalla ei väittämällään tavalla ollut materiaalista asiavaltuutta.[1522]

Yhteenvetona voidaan todeta, että niissä loukkaustilanteissa, joissa usealla henkilöllä tai taholla on lähtökohtaisesti oikeus saada asiassa hyväksyvä ratkaisu, materiaalinen asiavaltuus lienee mahdollista sulkea kokonaan pois tai sille voidaan asettaa ehtoja. Toisin sanoen tällaisille ehdoille voitaneen antaa siviilioikeudellista vaikutusta asian aineellisoikeudellisena hyväksymisen tai hylkäämisen edellytyksenä.[1523] Mitään erityisen vahvoja argumentteja ei nähdäkseni läheskään aina voida esittää sille, miksi siviilioikeudellinen vaikutus tulisi absoluuttisesti kieltää. Materiaalisesta asiavaltuudesta sopimisen voitaneen siis monissa tilanteissa katsoa asettuvan lisenssisopimusosapuolten yksityisautonomian piiriin, ja osapuolet voivat tältä osin järjestellä oikeudellisen suhteensa haluamallaan tavalla. Ruotsissa *Westberg* on ilmeisesti asettunut samalle kannalle, sillä hän vaikuttaa olevan varovaisen hyväksyvä sen osalta, että lisenssinantaja ja lisenssinsaaja voisivat keskenään sopia siitä, kumpi heistä on ”oikea loukkausseuraamusvelkoja”.[1524] Kuten jo edellä tuotiin esille, sellainen absoluuttinen tulkinta, jonka mukaan asiavaltuusehdoille ei tulisi antaa missään tilanteissa minkäänlaista – ei prosessuaalista eikä siviilioikeudellista – vaikutusta, näyttäytyy nähdäkseni liikaa osapuolten sopimusvapautta rajoittavana

---

licensavtalet för att övertyga domstolen om att talan skall ogillas. Avtalsvillkoret ifråga har inte tillkommit for att skydda tredje man, och denne bör därför inte kunna stödja någon rätt till skydd på villkoret. Klausulen har tillkommit i licensgivarens intresse.” Ei siis voida edellyttää, että vastapuolen eli väitetyn loukkaajan tulisi erikseen vedota sopimusehtoon, jotta sopimusehto tulisi tutkinnan piirin. Vaikka ehdolla saattaa olla myönteisiä vaikutuksia myös vastapuolen näkökulmasta, ei ehtoa ole otettu vastapuolen vaan lisenssinantajan suojaksi.

[1521] Kuten edellä on todettu, materiaalista asiavaltuutta voidaan pitää tietynlaisena aineellisoikeudellisena esikysymyksenä. Sopimusehdosta muodostuu tällöin osa materiaalisen asiavaltuuden tutkintaa, eli asian enemmästä ratkaisemisesta voidaan vetäytyä, mikäli materiaalisen asiavaltuuden tutkinnassa päädytään siihen, että materiaalinen asiavaltuus puuttuu (ts. asia voidaan hylätä tähän nojautuen). Ks. myös Maunsbach (2015, s. 324), joka toteaa: ”*Kommer domstolen fram till att det skriftliga medgivandet utgör en förutsättning för att licenstagaren ska få föra den aktuella intrångstalan, ger avtalsvillkoret upphov till en sakprövningsspärr och kärandens, licenstagarens, talan ska ogillas.*”

[1522] Tarkennukseksi todettakoon, että tuomioistuimen ei tulisi näissä tilanteissa suoralta kädeltä hylätä kannetta, jos lisenssinsaaja ei ole esim. liittänyt oikeudenkäyntiaineistoon mukaan lisenssinantajan kirjallista suostumusta, vaan tuomioistuimen tulisi tällöin varata kantajalle tilaisuus tarkemman selvityksen esittämiseen (ks. myös KKO 1985 II 24).

[1523] Ks. tarkemmin Westberg 2004, s. 292–293; Westberg 2005, s. 353–354; Maunsbach 2015, s. 320 ja 322–326.

[1524] Westberg (2020, s. 266) toteaa: ”*Det avslutande resonemanget i närmast föregående avsnitt bygger på antagandet att licensgivare och licenstagare skulle med bindande verkan få avtala om vem av dem som ska vara ’rätt påföljdsborgenär’.*”

tulkintana. Jotta asiavaltuusehdoille voitaisiin antaa merkitystä tuomioistuimen ratkaisussa, tulee kuitenkin edellyttää, että ehdot on ylipäätään muotoiltu siten, että niille voidaan antaa siviilioikeudellista vaikutusta, ja että ehdot eivät ole oikeustoimilain tai tekijänoikeuslain taikka kilpailuoikeuden vastaisia.

Koska ehdon tulkinta, pätevyys ja sitovuus ovat tuomioistuimen harkinnassa, on mahdollista, että tuomioistuin luokittelee lisenssisopimukseen otetun asiavaltuusehdon puhtaasti prosessuaaliseksi ja katsoo, että sillä on pyritty sopimaan vain prosessuaalisesta asiavaltuudesta; tällöin ehto todetaan kokonaisuudessaan pätemättömäksi (prosessioikeudelliset sopimukset eivät sido tuomioistuinta). Jotta ehdolle voitaisiin antaa siviilioikeudellista vaikutusta, se edellyttää jo edellä todetuin tavoin sitä, että tuomioistuin, katsottuaan ehdon olevan prosessuaalisesti pätemätön, ei kuitenkaan katso ehdon olevan myös kokonaisuudessaan pätemätön. Tämä tarkoittaisi nimittäin sitä, että ehdolle ei annettaisi minkäänlaista vaikutusta myöhemmässäkään tarkastelussa ja se jätettäisiin oikeudenkäynnissä kokonaisuudessaan huomioon ottamatta. Kuten *Maunsbach t*oteaa, voidaan vain spekuloida, kuinka tuomioistuin tulkitsee ja luokittelee sellaiset sopimusehdot, jotka sisältävät sekä prosessi- että siviilioikeudellisia vivahteita.[1525] Joka tapauksessa selvää lienee, että aina ei ole vaivatonta erotella, onko ehdolla pyritty saamaan aikaan ainoastaan prosessuaalisia vai siviilioikeudellisia vaikutuksia vai kenties molempia.[1526] Monissa varallisuusoikeudellisissa loukkausasioissa, asiavaltuuden prosessuaalisesta ja materiaalisesta kahtiajaosta johtuen, voidaan olettaa, että sopimuksiin otetut asiavaltuuslausekkeet pääsääntöisesti sisältävät sekä prosessi- että siviilioikeudellisia vivahteita ja tavoitteita. Esimerkiksi tekijänoikeudellisissa asioissa lisenssisopimusosapuolten ainoana tarkoituksena tuskin on ollut se, että jommankumman osapuolen pääsy tuomioistuimeen *de facto* pyritään estämään, vaan tarkoituksena lienee useimmiten ollut myös se, että kolmannen loukatessa lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta lopullinen päätäntävalta (määräysvalta) tekijänoikeudellisista loukkausasioista (ja loukkausasioita koskevista seuraamuksista) on haluttu keskittää vain yhdelle sopimusosapuolelle.

Jos ajatellaan, että lisenssisopimukseen on otettu esimerkiksi seuraavanlainen ehto (Ehto 1)[1527]: ”Lisenssinsaaja A ei saa missään tilanteessa viedä lisenssisopimusta koskevia riitoja tuomioistuimeen”, niin herää kysymys, minkälaisia vaikutuksia ehdolla on tosiasiassa tavoiteltu. Onko ehdon tarkoituksena ollut poissulkea lisenssinsaajan kaikki mahdolliset kanne- ja hakemusasiat suhteessa lisenssinantajaan vai suhteessa sekä lisenssinantajaan että kolmanteen? Onko ehdon tarkoituksena siis ollut saada aikaan se, että lisenssinsaajan pääsy tuomioistuimeen estetään kaikissa tilanteissa? Jos taas ehto (Ehto 2) olisi muo-

[1525] Maunsbach 2015, s. 124.
[1526] Maunsbach 2015, s. 118–119.
[1527] Ks. vastaavantyyppisestä ehtotarkastelusta Westberg 2020, s. 256.

toiltu seuraavasti: ”Lisenssinsaaja A ei saa ilman lisenssinantajan B kirjallista suostumusta ryhtyä oikeudellisiin toimiin kolmansien loukatessa lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta”, tilanne olisi jossain määrin selkeämpi. Tässä tilanteessa tuskin on estettä lähteä siitä tulkinnasta, että ehdolle voitaisiin antaa siviilioikeudellista vaikutusta kanteen hyväksymisen/hylkäämisen edellytyksenä, jos ehto vain on oikeustoimi- ja tekijänoikeuslain ja kilpailuoikeuden puitteissa hyväksyttävissä sitovaksi. Sen sijaan ensimmäisessä tilanteessa (Ehto 1), jos lisenssinsaaja nostaa omissa nimissään esimerkiksi loukkauskanteen kolmatta vastaan, ehdon mahdollinen siviilioikeudellinen vaikutus (selväähän on, ettei tällaiselle ehdolle voida antaa minkäänlaista prosessioikeudellista vaikutusta) on kyseenalaisempi. Ongelmaksi muodostuu se, että tuomioistuimella ei todennäköisesti ole tietoa siitä, minkälaisia vaikutuksia ehdolla on tosiasiassa tavoiteltu. Ongelmaa korostaa erityisesti se, että lähtökohtaisesti voidaan olettaa vain toisen lisenssisopimusosapuolista olevan asianosaisena loukkausoikeudenkäynnissä kolmatta vastaan, jolloin ehdon tarkoituksen selvittäminen on ainoastaan tämän yhden lisenssisopimusosapuolen antamien tietojen ja mahdollisesti esittämän todistelun varassa.

Ensimmäisen ehdon (Ehto 1) tilanteessa on hyvin epäselvää, onko ehto tarkoitettu koskemaan ainoastaan lisenssinsaajan ja lisenssinantajan välisiä riitatilanteita vai onko sillä tosiasiassa pyritty sulkemaan pois myös lisenssinsaajan mahdollisuus saada hyväksyvä ratkaisu omissa nimissään niissä tilanteissa, joissa kolmas on loukannut lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta. Tuomioistuin todennäköisesti tulkitsisi ehdon sellaiseksi, että sillä on pyritty ainoastaan prosessioikeudellisiin vaikutuksiin, eli ehdon yksinomaiseksi tavoitteeksi tulkitaan se, että tuomioistuintie on totaalisesti pyritty sulkemaan pois lisenssinsaajan ulottuvilta. Kun tuomioistuin tulkitsee ehdon ainoastaan prosessioikeudelliseksi – ja tässä mielessä ehto siis on pätemätön – , ei sen ole tarvetta pohtia lainkaan ehdon siviilioikeudellisia vaikutuksia, jolloin ehdolle ei anneta ratkaisussa lainkaan merkitystä. Koska tuomioistuimen vallassa on päättää, mitä ehto käytännössä tarkoittaa, ei voida poissulkea sitä mahdollisuutta, että ehtoa kuitenkin tulkittaisiin siten, että sillä katsottaisiin olevan sekä prosessioikeudellisia että siviilioikeudellisia vaikutustavoitteita.[1528] Hieman epäselvää on, onko nykytilanteessa asiavaltuusehtoja tulkittaessa jo lähtökohtaisesti otettava asiaa ajavan tahon puolesta huomioon se, että ehdolle saatetaan tuomioistuimessa antaa siviilioikeudellista vaikutusta. Tarkoitan tällä sitä, tulisiko asiaa ajavan tahon jo (haaste)hakemuksessaan vedota siihen, että puheena olevalle ehdolle ei tule antaa prosessioikeudellista eikä siviilioikeudellis-

[1528] Ks. myös Maunsbach (2015, s. 118–119), joka toteaa: ”*Det är dock inte alltid enkelt att avgöra om innehållet i ett specifikt avtalsvillkor avser att reglera en process- eller civilrättslig fråga eller kanske båda*dera. *Klassificeringen har dock betydelse för vilka rättsverkningar som ett avtalsvillkor ger upphov till.*”

ta vaikutusta. Jos (haaste)hakemuksesta ei kyseinen seikka käy ilmi, niin asiaa ajavalle taholle tulee nähdäkseni kaikissa tilanteissa varata tilaisuus esittää näkemyksensä siitä, mikä merkitys asiavaltuusehdolla ylipäätään on asiassa ja tuleeko tälle ehdolle antaa prosessioikeudellista ja/tai siviilioikeudellista vaikusta. Luonnollisesti siviilioikeudellisen vaikutuksen selvittäminen käy turhaksi, jos tuomioistuin tulkitsee ehdon ainoastaan prosessuaalisia vaikutuksia tavoittelevaksi.

Kun edellä mainittu ehto 1 on muotoiltu niinkin yleisluonteisesti kuin että ”Lisenssinsaaja A ei saa missään tilanteessa viedä lisenssisopimusta koskevia riitoja tuomioistuimeen”, olisi turvallisempi ja asiaa ajavan oikeusturvan kannalta hyväksyttävämpi tulkinta se, että ehdon katsottaisiin olevan sellainen, että sillä on pyritty ainoastaan prosessioikeudellisiin vaikutuksiin. Tuomioistuimen ei tulisi siis antaa ehdolle myöskään siviilioikeudellista vaikutusta. Tuomioistuimen tulisi tällöin ratkaista asia ikään kuin puheena olevaa ehtoa ei olisi lainkaan olemassa ja perustaa ratkaisunsa siihen, onko lisenssinsaaja muutoin esittänyt riittävän selvityksen, jotta kanne tai hakemus kolmatta (epäiltyä tekijänoikeuden loukkaajaa) vastaan voitaisiin hyväksyä. On vaikea tehdä niin pitkälle menevää tulkintaa, että ehdolla olisi pyritty jättämään määräämisoikeus tekijänoikeudellisissa loukkaustilanteissa vain lisenssinantajalle, ellei muu osa lisenssisopimusta tätä tarkoitusta riittävän selvästi osoita. Yleisesti ottaen asiavaltuusehto voi olla sopimuksessa nimetty tai otsikoitu hyvinkin monella tavalla, käytetty terminologia voi vaihdella huomattavasti sopimuksen sisälläkin ja välttämättä edes osapuolilla itsellään ei ole täyttä selvyyttä siitä, minkälaisiin vaikutuksiin he ovat tosiasiassa pyrkineet tai sitoutuneet.[1529] On siis hyvin tapauskohtaista, kuinka asiavaltuusehtoa mahdollisesti tulkitaan ja minkälaisia vaikutuksia sillä voidaan katsoa tavoitellun, minkä vuoksi tässä on hyvin vaikea esittää yleisluonteisia ratkaisuehdotuksia asiavaltuusehdon tulkinnalle ja sille, voidaanko ehdolle antaa viime kädessä siviilioikeudellista vaikutusta. Lisenssisopimuksessa olisi joka tapauksessa tärkeää korostaa sitä, että asiavaltuusehdolla ei pyritä prosessioikeudellisiin vaan ainoastaan siviilioikeudellisiin vaikutuksiin.[1530]

[1529] Ks. myös Westberg 2020, s. 234. Kuten Westberg (2020, s. 235) toteaa, ”[- -] man bör vara försiktig med att dra slutsatser om villkorens (avtalsvillkor om talerätt) processuella eller materiella karaktär enbart utifrån hur parterna benämner sina avtalsvillkor. Det som på ytan förefaller vara ett processavtal, kan vid en närmare granskning visa sig vara en materiell reglering.”

[1530] Asiavaltuusehto tulisi siis muotoilla niin, että sopimustekstissä riittävän selvällä tavalla tuodaan esiin se, että ehdolla on ainoastaan tarkoitus sulkea pois toisen lisenssisopimusosapuolen materiaalisen asiavaltuuden käyttö tai rajoittaa sitä taikka että tekijänoikeutta tai määräysvaltaa ei ole luovutettu siltä osin kuin kysymys on kolmansien aiheuttamiin loukkauksiin puuttumisesta.

7.2.4 Asiavaltuusehdon sovittelusta

Asiavaltuusehdolle voitaneen edellä todetuin tavoin antaa joissakin tilanteissa myös siviilioikeudellista vaikutusta. Tämä kuitenkin edellyttää, että tuomioistuin ei kokonaan sivuuta ehdon tarkastelua sen jälkeen, kun se on todennut ehdon olevan vailla prosessuaalista vaikutusta tai todennut, että ehto on kokonaan pätemätön.[1531] Jäljempänä tapahtuva tarkastelu lähtee siitä olettamasta, että asiavaltuusehto on muotoiltu siten, että sille on ylipäätään mahdollista antaa siviilioikeudellista vaikutusta. Siirryttäessä asiavaltuusehdon siviilioikeudellisen vaikutuksen tarkasteluun huomio kiinnittyy ensinnäkin siihen, voidaanko ehtoa pitää tekijänoikeuslain näkökulmasta sallittuna. Tekijänoikeuslainsäädäntö, ja tältä osin erityisesti tekijänoikeuksien luovutusta koskeva sääntely (TekijäL 27–29 §), ei vaikuta asettavan esteitä sellaiselle tulkinnalle, että ainakin taloudellisten oikeuksien osalta materiaalinen asiavaltuus voidaan sulkea kokonaan pois tai että sille voidaan asettaa edellytyksiä (esim. suostumus tai ilmoitus), jotka myöhemmin käsitetään kanteen hyväksymisen tai hylkäämisen edellytyksiksi. Kuten edellä on käynyt ilmi, lisenssisopimusosapuolet saavat varsin pitkälle sopia siitä, miten laajasti taloudellisia oikeuksia ja niihin liittyvää määräysvaltaa luovutetaan, ja tällöin, jos sopimus osoittaa, että materiaalinen asiavaltuus ei ole (ehdoitta tai rajauksitta) siirtynyt esimerkiksi lisenssinsaajalle (tai, lisenssinantajan tapauksessa, säilynyt lisenssinantajalla) siinä laajuudessa, että hän voisi saada hyväksyvän ratkaisun asiassa, on tätä koskevaa asiavaltuusehtoakin lähtökohtaisesti pidettävä aineellisoikeudellisesti sallittuna.[1532]

Moraalisten oikeuksien osalta kysymys on hieman monitahoisempi. Selvähän on, että moraalisia oikeuksia ei voida luovuttaa tekijän elinaikana ja että moraaliset oikeudet ovat korostetun henkilökohtaisia oikeuksia. Tällöin voitaisiin myös ajatella, että sellainen sopimuksen ehto, jolla pyritään rajoittamaan tai sulkemaan pois alkuperäisen tekijän oikeus puuttua moraalisten oikeuk-

---

[1531] Voidaan otaksua, että jos tuomioistuin tarkastelee asiavaltuusehtoa vain prosessuaalisesta näkökulmasta, niin se ei enää myöhemminkään palaa ehdon tarkasteluun siviilioikeudellisesta näkökulmasta tai erikseen ota kantaa ehdon siviilioikeudelliseen vaikutukseen. Tämän vuoksi ehtoon vetoavan tulisi aina erikseen vedota siihen, että ehdolle tulee voida antaa siviilioikeudellista vaikutusta.

[1532] Samalla tavoin on katsottava, että niissä tilanteissa, joissa on kysymys esim. TekijäL 6 §:n tai sen analogisen soveltamisen tilanteesta, voivat tällaisen kollektiivin jäsenet keskenään sopia yhden tai useamman yhteistekijän tai yhteisomistajan taloudellisten oikeuksien materiaalisen asiavaltuuden rajoittamisesta tai poissulkemisesta. Toisin sanoen jos esim. yhteistekijät ovat sitoutunut siihen (laatineet keskenään erillisen sopimuksen), että he eivät saa ilman muiden yhteistekijöiden suostumusta ajaa kollektiivivaateita kolmansia (loukkaajia) vastaan, tulee tällainen ehto käsittää myös materiaalisen asiavaltuuden rajoittavaksi ehdoksi. Tällöin, jos asiaa yksin ajava yhteistekijä ei pysty osoittamaan, että hän on saanut oikeudenkäyntiin suostumuksen muilta yhteistekijöiltä, voitaneen kanne tai hakemus hylätä. Vaikka kanne tai hakemus tällaisessa tilanteessa hylättäisiinkin, tämä ei estäisi samaa yhteistekijää myöhemmin ajamasta samaa asiaa uudelleen, mikäli hän vain on saanut hankittua muiden yhteistekijöiden suostumuksen.

siensa loukkaukseen, olisi lähtökohtaisesti kaikilta osin (niin prosessi- kuin aineellisoikeudellisestikin) pätemätön. Tällaisen asiavaltuusehdon ottaminen sopimukseen voi aktualisoitua esimerkiksi silloin, kun alkuperäinen tekijä luovuttaa kaikki taloudelliset oikeutensa suuryhtiölle ja yhtiö vaatii itselleen myös päätäntävallan niissä mahdollisissa tilanteissa, joissa on syytä epäillä moraalisten oikeuksien loukkausta.[1533] Katson, että lähtökohtana tulee pitää sitä, että sellainen sopimusehto, jolla pyritään rajoittamaan tai poistamaan alkuperäisen tekijän oikeus puuttua moraalisten oikeuksiensa loukkauksiin on sekä prosessioikeudellisesti että aineellisoikeudellisesti tehoton ja pätemätön. Perustelen aineellisoikeudellista tehottomuutta erityisesti sillä, että moraaliset oikeudet ovat luovutuskelvottomia ja korostetun henkilökohtaisia, toisin kuin taloudelliset oikeudet.[1534] Tällöin myöskään moraalisiin oikeuksiin liittyvästä määräysvallasta ei voida luopua, ainakaan kokonaan. En kuitenkaan pitäisi täysin poissuljettuna sitä, että joissakin yksittäistilanteissa moraalisia oikeuksia koskevalle asiavaltuusehdolle voitaisiin antaa siviilioikeudellista vaikutusta. Tämä on seurausta siitä, että vaikka moraalisia oikeuksia ei voida luovuttaa, niistä voidaan luopua laadultaan ja laajuudeltaan rajoitetusti. Jos asiavaltuusehto on riittävän yksilöidysti määritelty koskemaan sellaista alkuperäisen oikeudenhaltijan oikeutta puuttua moraalisen oikeuden loukkaukseen, joka koskee laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettua teoksen loukkaamista, niin en näkisi absoluuttista estettä antaa tällaiselle ehdolle siviilioikeudellista vaikutusta.[1535] Sen sijaan yleisluonteinen luopuminen esimerkiksi siitä, että respektioikeuden loukkauksiin ei puututa, ei ole sallittua, koska kysymyksessä ei ole laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu luopuminen ja alkuperäisen oikeudenhaltijan on ennakolta käytännössä mahdotonta tietää, missä kaikissa tilanteissa teosta voitaisiin mahdollisesti loukata.

Tekijänoikeuslaki ei edellä esitetyn perusteella vaikuta asettavan esteitä sille, että sopimusosapuolet saavat sulkea pois toisen sopimusosapuolen materiaali-

---

[1533] Voidaan sanoa, että yritys pyrkii tällöin hankkimaan mahdollisimman laajan kontrollioikeuden koko tekijänoikeuden osalta, ja tällöin se voi siis haluta kontrolloida myös sitä, milloin alkuperäinen tekijä saa puuttuu moraalisten oikeuksiensa loukkaamiseen. On nimittäin mahdollista, että vaikka moraalisten oikeuksien loukkaaminen vaikuttaa ensi sijassa vain alkuperäisen tekijän oikeuksiin, niin moraalisten oikeuksien loukkausta koskeva oikeudenkäynti on mahdollista assosioida yleisön keskuudessa myös taloudellisia oikeuksia hallinnoivaan yritykseen. Tällöin yrityksen yleisen imagon kannalta voi olla merkittävää se, milloin kolmansien aiheuttamiin moraalisten oikeuksien loukkauksiin puututaan. Yritys voi olla halukas hoitamaan tällaiset konfliktit oikeudenkäyntien ulkopuolella, ja tällöin – jos alkuperäinen tekijä vie loukkausasian tuomioistuimeen – voi asialla olla siis kokonaisuutena tarkastellen vaikutusta myös yrityksen taloudellisiin oikeuksiin.

[1534] Moraalisten oikeuksien yleinen luovutuskielto suojaa tekijää myös kun tekijä heikompana sopimuspuolena muuten voitaisiin saada suostumaan hänen kannaltaan epäedullisiin oikeuksien luovutuksiin (ks. Pohjonen 1995, s. 186).

[1535] Koska laki sallii rajoitetun luopumisen, ei pitäisi olla perustetta myöskään kieltää tätä koskevaa materiaalista asiavaltuusehtoa.

sen asiavaltuuden tai rajoittaa sitä silloin, kun kolmannet loukkaavat taloudellisia oikeuksia. Edellä koskevassa tarkastelussa ei kuitenkaan ollut otettu vielä huomioon TekijäL 29 §:ää (tekijänoikeuden luovutusta koskevan kohtuuttoman sopimusehdon sovittelu), ei myöskään sitä vastaavaa OikTL 36 §:ää (yleinen kohtuullistamissääntö), joiden nojalla materiaalista asiavaltuutta koskevaa ehdon kohtuuttomuutta on mahdollista arvioida. Ennen kuin asiavaltuusehdon sovittelua kohtuullisuussääntöjen nojalla tarkastellaan lähemmin, on yleisluonteisesti viitattava siihen, että osapuolten väliseen sopimusvapauteen voi rajoituksia aiheutua tietysti myös oikeustoimilain pätemättömyysperusteista.[1536] Joskus sopimuksen solmimiseen voi siis liittyä sellaisia olosuhteita, joiden johdosta oikeustointa on pidettävä kokonaisuudessaan pätemättömänä. Menemättä kuitenkaan tarkemmin eri pätemättömyysperusteiden yksityiskohtaiseen sisältöön voidaan yleisluonteisesti todeta, että jos sopimusta on jonkin pätemättömyysperusteen nojalla pidettävä kokonaisuudessaan pätemättömänä, ei sopimuksen yksittäisen ehdon sovittelu ole enää tarpeen. Toiseksi voidaan huomauttaa, että sopimuksen pätemättömäksi julistamista tai pakottavaan normiin perustuvaa sopimusehdon sivuuttamista koskevan vaatimuksen on katsottu sisältävän toissijaisen sovitteluvaatimuksen[1537] ja että kotimaisen oikeuskirjallisuuden mukaan oikeustoimen pätemättömyysperusteiden kaltaisia seikkoja voidaan pitää myös oikeustoimen sovittelua puoltavina argumentteina.[1538]

TekijäL 29 §:n tai OikTL 36 §:n nojalla tekijänoikeusluovutussopimukseen sisältyviä kohtuuttomia sopimusehtoja on siis mahdollista sovitella tai jättää jopa kokonaan huomioon ottamatta: kohtuuton sopimusehto ei sido sopimuksen osapuolia.[1539] Tässä esityksessä ei keskitytä puheena olevien säännösten välisiin eroavaisuuksiin, jotka ovat itse sovittelun näkökulmasta tarkasteltuna hyvin vähäiset, vaan tyydytään toteamaan ainoastaan, että TekijäL 29 § toimii OikTL 36 §:ää täsmentävänä normina[1540] ja että sitä sovelletaan ainoastaan sil-

---

[1536] Oikeustoimen pätemättömyys voi liittyä oikeustoimeen pakottamiseen (OikTL:n 28 ja 29 §), petolliseen viettelyyn (OikTL:n 30 §), kiskomiseen (OikTL:n 31 §), ilmaisuerehdykseen, välitysvirheeseen (OikTL:n 32 §) tai kunnianvastaiseen ja arvottomaan menettelyyn (OikTL:n 33 §).

[1537] Tämän ns. ohennetun väittämistaakan tarkoituksena on tehostaa sovittelusäännösten mukaisen oikeussuojan toteutumista (Hemmo 2011, s. 95).

[1538] Ks. Pöyhönen 1988, s. 280; Ahtonen 2010, s. 151; Hemmo 2011, s. 95.

[1539] Näin ollen voidaan joko muuntaa ehtoa sisällöltään tai osapätemättömyystyyppisesti sivuuttaa ehto (Hemmo 2011, s. 50). Kohtuuttomuus voi johtua siitä, että sopimus tai sen ehto on luonteeltaan kohtuuton. Toisaalta sinänsä kohtuullisen ehdon soveltaminen voi yksittäistapauksessa johtaa kohtuuttomaan lopputulokseen (Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 369).

[1540] Nykyiseen TekijäL:iin sisältyy erillinen tekijänoikeuden luovutusta koskeva sopimusehdon sovittelusäännös, TekijäL 29 §. Se lisättiin TekijäL:iin muutoslailla (607/2015), joka tuli voimaan 1.6.2015. TekijäL 29 §:n 6 momentissa määrätään 29 §:n ja OikTL 36 §:n suhteesta toteamalla, että ”muilta osin kohtuuttoman ehdon sovittelusta säädetään varallisuusoikeudellisista oikeustoimista annetun lain (228/1929) 36 §:ssä”. ”Muilta osin” -ilmauksella on tarkoitettu kaikkia muita tilanteita kuin 29 §:n 1–5 momenteissa tarkoitettuja luovutustilanteita. TekijäL 29 § on esitöidensä perusteella yksinomaan selventävä ja täsmentävä säännös, jolla ei ole ollut tarkoitus muuttaa

loin kun kysymys on tilanteesta, jossa tekijänoikeusluovutussopimuksen toisena osapuolena on teoksen *alkuperäinen* tekijä.[1541] Samoin kuin muitakin sopimuksen yksittäisiä ehtoja myös asiavaltuusehtoa, jolla voidaan katsoa olevan siviilioikeudellista vaikutusta, on mahdollista sovitella ja kohtuullistaa tai jättää se kokonaan huomioon ottamatta TekijäL 29 §:n tai OikTL 36 §:n perusteella, mikäli ehto on kohtuuton. Esimerkiksi lisenssisopimuksen osapuoli voi vaatia, että sopimukseen sisältyvä asiavaltuusehto, jolla rajoitetaan hänen materiaalista asiavaltuuttaan eli oikeuttaan saada asiassa hyväksyvä ratkaisu, tulee kohtuuttomana sivuuttaa. Sopimusneuvotteluissa nimittäin saattaa tulla eteen tilanteita, joissa sopimuspuolten epätasavertaisesta neuvotteluasemasta tai muusta syystä johtuen sopimusehdot on laadittu ensisijaisesti toisen osapuolen etua silmällä pitäen. Tällöin sopimusvapauden periaate ei käytännössä toimi.[1542] Sekä tekijänoikeuslaki että sopimusten sovittelu tähtäävät heikomman osapuolen suojaamiseen ja eriarvoisuuden vähentämiseen.[1543]

Kuten todettu, lisenssisopimusosapuolet ovat pääsääntöisesti vapaita neuvottelemaan teosten käytön tavasta ja laajuudesta haluamallaan tavalla. Osapuolten tarkoitus toteutuu yleensä parhaalla mahdollisella tavalla, kun osapuolet voivat vapaasti sopia asioista. Sanotun voidaan pääsääntöisesti katsoa koskevan myös asiavaltuusehtoa ja sen siviilioikeudellista sitovuutta ja vaikutusta. Tekijänoikeuden luovutussopimukset ovat lainmukaisia, vaikka ne olisi tehty alkuperäisen oikeudenhaltijan kannalta kohtuuttomilla sopimusehdoilla ja vahvem-

---

aiempaa OikTL 36 §:ään perustuvaa oikeustilaa (ks. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 362 ja 371). DSM-direktiivin (18 ja 20 artiklat) myötä TekijäL 29 §:n 2 momenttia tultaneen täydentämään lisäämällä siihen nimenomainen viittaus siihen, että sopimusten kohtuuttomuutta arvioitaessa olisi kiinnitettävä huomiota myös teoksen kaupalliseen arvoon ja korvauksen määräytymistapaan sekä tekijän luovaan panostukseen teokseen kokonaisuutena (ks. HE-luonnos 2021, s. 35 ja 90).

[1541] Lisäksi po. säännösten suurimpana erona on se, että 29 §:n 1 momentissa viitataan alalla vallitsevaan hyvään sopimustapaan ja sen vastaisiin ehtoihin, kun taas OikTL 36 §:n yleissäännöksessä ei ole vastaavaa viittausta kauppa- tai vastaaviin alakohtaisiin tapoihin. TekijäL 29 §:ää koskevien esitöiden (ks. erityisesti HE 181/2014 vp) perusteella jää epäselväksi, mistä syystä tekijänoikeuden erityispiirteet ovat vaatineet erityisen kohtuullistamissäännöksen sisällyttämistä tekijänoikeuslakiin. Harenko – Niiranen – Tarkelan (2016, s. 364–365) mukaan tämä lainsäädännöllinen ratkaisu selittynee parhaiten sillä, että säännös heijastaa enemmän lainsäätäjän kulttuuripoliittisia tavoitteita kuin oikeuksien sisällöstä tai oikeusjärjestelmän systematiikasta nousevaa muutostarvetta. Edelleen oikeuskirjallisuudessa (Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 365) esitetyn näkemyksen mukaan erityisten tekijänoikeudellisten sovittelun tulkintasääntöjen luominen TekijäL 29 §:ää varten ei vaikuta perustellulta, vaan käytännön laintulkinnassa tulisi pitäytyä 29 §:n esitöiden suosittamin tavoin OikTL 36 §:ään palautuvissa ratkaisumalleissa ja perusteissa.

[1542] Lehtinen 2009, s. 58. Kuten Pohjonen (1995, s. 179) toteaa, perinteinen sopimusoikeudellinen ajattelu tahto- ja luottamusteorioineen perustuu edellytykselle, että sopimusosapuolet ovat keskenään tasavertaisia ja että heidän toimintaansa ohjaa vapaa ja järkevä tahto.

[1543] Lehtinen 2009, s. 78. Ks. myös Pohjonen (1995, s. 181), joka toteaa, että heikomman osapuolen suojeluperiaate aktualisoituu tekijänoikeudessa lähinnä erilaisissa oikeuksien luovutustilanteissa.

man sopimusosapuolen sanelupolitiikalla.[1544] Edellä lausuttu korostaa sitä, että jos sopimusosapuoli on alun perin sitoutunut kohtuuttomaan sopimusehtoon, niin tämän ehdon kohtuullistaminen on sopimusosapuolen oman myöhemmän aktiivisuuden varassa, eli sopimusosapuolen tulee itse vedota ehdon kohtuuttomuuteen. Tuomioistuin ei voi siis sopimusosapuolten välisessä riita-asiassa viran puolesta lähteä tarkastelemaan yksittäisen sopimusehdon kohtuullisuutta, ellei vähintään niin sanottua ohennettua väittämistaakkaa ole täytetty.[1545] Tuomioistuin voi kuitenkin epäselvässä tilanteessa materiaalisen prosessinjohdon keinoin nostaa esille kysymyksen siitä, onko asianosaisen tarkoituksena ollut vedota esimerkiksi juuri materiaalista asiavaltuutta koskevan ehdon eli asiavaltuusehdon kohtuuttomuuteen ja/tai pätemättömyyteen. Sopimuksen kohtuullistamisessa ei tarkkaan ottaen ole kysymys sopimuksen pätemättömyydestä, mutta sopimusehdot laatineen kannalta tilanne muistuttaa osapätemättömyyttä.[1546] Kuten todettu, tuomioistuin ei voi sovitella sopimusehtoja viran puolesta, mutta riittävänä sovittelutarpeeseen vetoamisena on pidetty sitä, että osapuoli on kiistänyt kanteen ja esittänyt kohtuuttomuutta koskevia näkökohtia.[1547]

Sovittelusäännösten (TekijäL 29 § ja OikTL 36 §) soveltaminen perustuu aina kokonaisharkintaan, jolloin huomioon on otettava kaikki asiaan vaikuttavat seikat. Lähtökohtana on kuitenkin sopimusten sitovuuden periaate, mikä ilmenee vahvana oikeustoimilain esitöissäkin. Jos sopimuksen sisältöön rauhassa perehtyneet, taloudellisesti toisistaan riippumattomat ja vastuukykyiset sopimuspuolet tekevät sopimuksen, on vaadittava todella merkittävää tasapainottomuutta ennen kuin sovittelusäännösten nojalla on aihetta puuttua sopimukseen. Toinen tilanne on, jos toinen osapuoli on asiantuntemukseltaan toista heikompi eikä ole voinut kunnolla perehtyä asiaan, jonka toinen on tarkoin tuntenut, taikka jos osapuoli on ollut toisesta osapuolesta suorastaan riippuvainen taloudellisesti tai muuten. Tällöin sovittelu on perusteltua jo paljon pienemmän epätasapainon perusteella.[1548] Sovittelusäännöksen soveltumista harkitessaan tuomioistuin punnitsee sovittelua puoltavia ja sovittelua vastaan puhuvia seikkoja ja sitten tekee kokonaisharkinnan perusteella ratkaisunsa siitä, kummille seikoille on tapauskohtaisesti annettava suurempi painoarvo. Minkään yksit-

---

[1544] Lehtinen 2009, s. 123.

[1545] Ns. ohennetusta väittämistaakasta ks. edellä alaviite 1537.

[1546] Hemmo 2005, s. 127.

[1547] Hemmo 2011, s. 94–95. Kuten Hemmo (2011, s. 95) toteaa, vastanäyttömahdollisuuden säilyttämiseksi täydellistä väittämistaakasta luopumista ei voida puoltaa. Toisella osapuolella saattaa olla tiedossaan sellaisia sovittelua vastaan vaikuttavia seikkoja, jotka eivät välittömästi näy sopimusasiakirjasta tms. aineistosta ja joiden selvittäminen edellyttäisi todistelua. Tällaisen näytön esittämiseen ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista ryhtyä ennen kuin vastapuoli on vaatinut sovittelua. Täysin *ex officio* tapahtuva sovittelu voisi siten johtaa siihen, että tuomioistuin tekisi ratkaisunsa liian suppean oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

[1548] HE 247/1981 vp, s. 14–15. Ks. myös KKO 1996:27; KKO 2003:60; HHO 28.4.2017, S 16/1686; HHO 8.2.2018, S 17/1408.

täisen sovittelukriteerin täyttyminen ei siis automaattisesti vahvista sopimusehdon kohtuuttomuutta, vaan sovittelu edellyttää, että sopimusta on perusteiden yhteisvaikutuksen nojalla pidettävä kohtuuttomana.[1549] Yhteenvetona voidaan todeta, että sopimuksen kohtuullisuusarviointi on kokonaisharkintaa, jossa on otettava huomioon oikeustoimen koko sisältö, osapuolten asema oikeustointa tehtäessä ja sen jälkeen vallinneet olosuhteet sekä muut mahdolliset seikat. Sopimuksen tulee olla kokonaisuudessaan tasapainoinen, ja yksittäisen sopimusehdon kohtuuttomuus selviää vain *in casu* -harkinnan perusteella.[1550]

Kuten todettu, tässä luvussa tarkastelun kohteina ovat erityisesti sellaiset tekijänoikeudelliset asiavaltuusehdot, joissa usealla taholla on jo lähtökohtaisesti oikeus saada asiassa hyväksyvä ratkaisu, ja nämä tahot ovat pyrkineet keskenään sopimalla sääntelemään yhden sopimusosapuolen materiaalista asiavaltuutta suhteessa kolmansiin. Edelleen on katsottu, että näissä tilanteissa, jos ehto on muotoiltu siten, että sille voidaan antaa siviilioikeudellista vaikutusta, on ehto lähtökohtaisesti siviilioikeudellisesti pätevä ja sitoo sopimusosapuolia. Osapuolet voinevat siis järjestellä yhden sopimusosapuolen materiaalista asiavaltuutta suhteessa kolmanteen hyvinkin erilaisin edellytyksin. Materiaalinen asiavaltuus voidaan sulkea kokonaan pois, tai sen käyttämiselle voidaan asettaa edellytyksiä, esimerkiksi toisen sopimusosapuolen suostumus. Edellytykseksi voidaan asettaa myös esimerkiksi ilmoitus toiselle sopimusosapuolelle siitä, että ”asiavaltuutta aiotaan käyttää”, ”loukkausasiassa aiotaan nostaa kanne tai hakemus” taikka yleisesti se, että ”kolmansien oikeudenloukkauksiin aiotaan puuttua tuomioistuintoimenpitein”, jolloin minkäänlaista suostumusta ei edellytetä vaan kysymys on lähinnä informointivelvoitteesta. Lähtökohtaisesti toisen sopimusosapuolen kykenemättömyys vaikuttaa asiavaltuusehtoon ei tee ehdosta kohtuutonta.[1551] Myöskään toisen osapuolen heikompi neuvotteluasema ei sellaisenaan tee ehdosta kohtuutonta.[1552] Mahdollista on myös, että mate-

---

[1549] Lehtinen 2009, s. 76.

[1550] Ks. myös Lehtinen 2009, s. 61.

[1551] Ks. myös KKO 1996:27, jossa A yritti sopimuksessa olevasta välityslausekkeesta huolimatta saada asian tutkittavaksi yleisessä tuomioistuimessa. A katsoi, että välimiesmenettelyä koskeva sopimusehto oli kohtuuton, ja vaati, että ehto jätetään huomioon ottamatta mm. sillä perusteella, ettei hänellä ollut ollut mahdollisuutta vaikuttaa sopimuksen vakioehtoihin. KKO:n ratkaisun perusteella on pääteltävissä, että kykenemättömyys vaikuttaa välityslauseketta koskevaan ehtoon ei sellaisenaan tee ehdosta kohtuutonta. Samoin ratkaisussa HHO 28.4.2017, S 16/1686, jossa A vaati välityslausekkeen sovittelua mm. sillä perusteella, että hän ei ollut voinut vaikuttaa välityslauseketta koskevaan ehtoon, hovioikeus totesi ratkaisuun KKO 1996:27 viitaten, että kykenemättömyys vaikuttaa tällaiseen ehtoon ei oikeuskäytäntö huomioon ottaen kuitenkaan tee ehdosta kohtuutonta.

[1552] Perinteisesti tekijänoikeudessa on lähdetty siitä, että erityisesti alkuperäisen tekijän neuvotteluasema on huonompi kuin vastapuolella olevan tekijänoikeusjärjestön tai käyttäjäyrityksen neuvotteluasema. Kuten Lehtinen (2009, s. 62) toteaa, sopijapuolten tosiasiallinen epätasapaino on otollista maaperää kohtuuttomille sopimusehdoille. Tietysti tekijälläkin voi olla vahva neuvotteluasema yksinoikeutensa ja sen myötä kielto-oikeutensa perusteella, mutta huomattavasti taval-

riaalista asiavaltuutta rajoittavia tai sen kokonaan poissulkevia ehtoja on pyritty hyvittämään tai kompensoimaan sopimuksen muilla klausuuleilla[1553] tai esimerkiksi hinnoittelemalla lisenssisopimus edullisemmaksi kuin ilman tällaista ehtoa.[1554] Tämäntyyppiset kompensoivat lausekkeet voivat viime kädessä johtaa siihen, että kokonaisharkintatilanteessa sopimusta tai sen yksittäistä ehtoa pidetään kokonaisuudessaan tasapainoisena.[1555] Vielä on muistutettava myös lojaliteettiperiaatteen huomioimisesta; lojaliteettiperiaatteen nojalla osapuolten tulee kiinnittää toisen osapuolen huomiota materiaalista asiavaltuutta koskevan ehdon tosiasiallisiin vaikutuksiin.[1556]

Asiavaltuusehdon kohtuuttomuus aktualisoitunee useimmiten niissä tilanteissa, joissa on kyse jälkiperäisestä kohtuuttomuudesta. Kuten *Hemmo* toteaa, sovitteluperusteiden painotuksissa on tiettyjä eroja sen mukaan, kohdistuuko arviointi alkuperäiseen vai jälkiperäiseen kohtuuttomuuteen. Alkuperäistä kohtuuttomuutta arvioitaessa osapuolten taloudellinen asema, tosiasiallinen sopimusvapaus ja asiantuntemus ovat keskeisiä arviointikriteerejä. Sopimus voi vain hyvin poikkeuksellisesti olla sovitteluun johtavalla tavalla kohtuuton, el-

---

lisempia ovat kuitenkin sellaiset sopimusneuvottelutilanteet, joissa tekijä on heikommassa neuvotteluasemassa, erityisesti heikommasta asiantuntemuksestaan johtuen. On kuitenkin selvää, että osapuolten välinen neuvotteluasema ja -voima vaihtelevat tilanteen mukaan, minkä vuoksi tältä osin on hyvin vaikeaa esittää yleisluonteisia ja kaiken kattavia näkemyksiä erilaisten tahojen neuvotteluasemista. Toisin sanoen sitä kysymystä, kuinka tekijäryhmien tai muiden sopimusosapuolten neuvotteluasemat ylipäätään eroavat toisistaan, ei ole tässä esityksessä pyritty kartoittamaan. Esim. lisenssisopimustilanteissa, joissa toinen osapuoli on luonnollinen henkilö tai pienelinkeinonharjoittaja ja toinen osapuoli suuryritys, ovat osapuolten neuvotteluvoima, asiantuntijuus ja taloudelliset voimavarat lähtökohtaisesti hyvin eri luokkaa. Toisaalta taas esim. tilanteessa, jossa yhteistekijät neuvottelevat yhteisteoksen käyttöön liittyvistä ehdoista, on osapuolten välinen lähtöasetelma usein tasapainoisempi. Kuten edellä todettiin, tasapainoasetelmaa arvioidaan mm. suhteessa osapuolten asiantuntemukseen ja tosiasiallisiin mahdollisuuksiin perehtyä sopimukseen sekä heidän taloudellisen riippuvuussuhteensa perusteella. Toisen osapuolen heikompi asema voi siis yhtenä tekijänä puoltaa sovittelua, mutta sellaisenaan se ei johda ehdon sivuuttamiseen tai muuttamiseen.

[1553] Lisenssinantaja on saattanut esim. lisenssisopimuksessa sitoutua siihen, että se puuttuu kaikkiin niihin kolmansien aiheuttamiin tekijänoikeuden loukkauksiin, joista lisenssinsaaja sille ilmoittaa ja joista lisenssinsaaja kärsii haittaa. On myös mahdollista, että lisenssisopimukseen on otettu sellainen vastuuehto, jonka nojalla lisenssinantaja on lupautunut korvaamaan lisenssinantajalle sellaiset vahingot, jotka aiheutuvat kolmansien tekijänoikeudenloukkauksista.

[1554] Voidaan sanoa, että tekijänoikeussopimusten ehtoihin ja niiden mahdolliseen kohtuuttomuuteen liittyy olennaisesti myös se, miten eri oikeudet ja velvollisuudet jakautuvat sopijapuolten kesken ja mitä mahdollisia oikeuksia ja velvollisuuksia osapuolille sopimuksella syntyy (ks. myös Lehtinen 2009, s. 27).

[1555] Ks. kohtuuttomuusriskin vähentämisestä sopimusteknisiä ratkaisuja käyttäen ja vastaavasti kohtuuttomuusriskiä lisäävistä tekijöistä esim. Hemmo 2005, s. 132–133.

[1556] Ratkaisussa KKO 2008:91 on todettu seuraavasti: ”*Sopimuksesta neuvoteltaessa osapuolten velvollisuutena on, omaa etua valvoessaankin, ottaa huomioon myös vastapuolen edut. Sopimusneuvotteluihin ryhtyminen synnyttää keskinäisen lojaliteettivelvoitteen, jonka perusteella neuvottelijoiden tulee menetellä niin, ettei toinen osapuoli erehdy sopimuksen olennaisista edellytyksistä tai merkityksestä.*”

lei osapuolten voimasuhteisiin liity tältä osin vaikutuksellista epätasapainoa. Jälkiperäinen kohtuuttomuus taas saattaa olla käsillä tästä lähtöasetelmasta riippumatta. Olosuhteiden muutos voi johtaa täysin tasa-arvoistenkin osapuolten välisen sopimuksen kohtuullistamiseen. Tällöinkin sopimuspuolten varallisuusasemilla ja muilla vastaavilla seikoilla on luonnollisesti merkitystä sen suhteen, kuinka suuria muutosten on oltava, jotta ne johtaisivat sovitteluun.[1557] Asiavaltuusehdon tilanteissa jälkiperäinen kohtuuttomuus voi aktualisoitua esimerkiksi silloin, kun sopimusosapuoli on sopimuksessa sitoutunut puuttumaan kolmansien aiheuttamiin tekijänoikeuden loukkauksiin, ja tähän seikkaan nojautuen toinen sopimusosapuoli on hyväksynyt hänen materiaalista asiavaltuuttaan rajoittavan tai sen kokonaan poissulkevan sopimusehdon. Jos sopimusosapuoli sittemmin kuitenkin laiminlyö velvollisuutensa puuttua kolmansien aiheuttamiin loukkauksiin, on todennäköistä, että asiavaltuusehdosta on olosuhteiden muutoksen myötä muodostunut jälkiperäisesti arvioituna kohtuuton.[1558] Mikäli tällaisessa tilanteessa materiaalista asiavaltuutta rajoittavaa tai poissulkevaa sopimusehtoa ei voitaisi sivuuttaa, se tarkoittaisi samalla sitä, että loukkaukseen ei voitaisi lainkaan puuttua ja että toinen sopimusosapuoli mahdollisesti kärsisi merkittävääkin haittaa siitä, että toinen sopimusosapuoli ei kunnioita alkuperäistä sopimusta.[1559]

Lopuksi on vielä kiinnitettävä huomiota siihen, että asiavaltuusehto saattaa joissakin tilanteissa olla jopa kilpailuoikeuden vastainen. Jos lisenssinhaltija tosiasiassa menettää mahdollisuutensa harjoittaa liiketoimintaa yhtäläisin ehdoin muiden kanssa, asiavaltuusehdon oikeusvaikutus saatetaan evätä kilpailuoikeudellisista syistä. Jos siis se, ettei lisenssinhaltija saa lisenssisopimuksen perusteella puuttua kolmansien aiheuttamiin loukkauksiin, tosiasiassa johtaisi siihen, että tämän toimintavapaus (*freedom of action*) riistettäisiin ja tämä vaarantaisi tasa-arvoisen kilpailun, tämänkaltainen asiavaltuusehto saattaa olla pätemätön.[1560] Kilpailuoikeuteen perustuva pätemättömyys ei useinkaan johda kokonaispätemättömyyteen, vaan pätemättömyys ulottaa vaikutuksensa ainoastaan kiellettyihin ehtoihin. Kun kilpailuoikeuden mukainen pätemättömyys perustuu yleisiin yhteiskunnallisiin tavoitteisiin, se tulee ottaa tuomioistuimessa huomioon viran puolesta. Käytännössä on toki niin, että pätemättömyyskysymyk-

---

[1557] Hemmo 2011, s. 57.

[1558] Nähdäkseni jos lisenssinantaja toistuvasti laiminlyö tällaisen antamansa sitoumuksen eikä siten luvatuin tavoin puutu kolmansien aiheuttamiin tekijänoikeuden loukkauksiin, voidaan ehdon kohtuuttomuutta arvioitaessa ottaa huomioon se, että ns. kompensatorinen vaikutus ei enää päde, ja tällöin materiaalista asiavaltuutta koskeva ehto voi jälkiperäisesti muuttua kohtuuttomaksi kokonaisarvioissa.

[1559] Tällaisessa tilanteessa on siis perusteltua, että on mahdollista joko katsoa asiavaltuusehto kokonaan pätemättömäksi tai katsoa, että se ainakin käsillä olevassa, yksittäisessä loukkausoikeudenkäynnissä on mahdollista sivuuttaa.

[1560] Westberg 2020, s. 267.

sen esille nouseminen edellyttää normaalisti asianosaisen tekemää väitettä.[1561] Se, menettääkö lisenssinhaltija sellaisen asiavaltuusehdon, jonka nojalla hän ei saa puuttua kolmansien aiheuttamiin tekijänoikeuden loukkauksiin, vuoksi tosiasiassa toimintavapautensa siten, että se vaarantaisi tasa-arvoisen kilpailun, on hyvin monitahoinen kysymys, johon ei ole yksiselitteistä vastausta.[1562] Selvää on joka tapauksessa se, että jos tuomioistuin katsoisi nyt käsillä olevan kaltaisen asiavaltuusehdon olevan kilpailuoikeuden vastainen, tällaiselle asiavaltuusehdolle ei voitaisi antaa myöskään siviilioikeudellista vaikutusta.

Silloin kun lisenssinsaaja kolmatta vastaan käytävän loukkausoikeudenkäynnin yhteydessä vaatii, että lisenssisopimukseen otettu asiavaltuusehto tulee jättää kokonaan huomioimatta tai että sitä tulisi muuten kohtuullistaa, on varsin todennäköisesti kysymys tilanteesta, jossa asiavaltuusehdon kohtuullistamista vaaditaan yksipuolisesti ja ilman että lisenssisopimuksen toinen osapuoli, lisenssinantaja, on mukana loukkausoikeudenkäynnissä. Oletettavaa siis on, että kantaja-hakijana toimiva lisenssinsaaja ei ole (haaste)hakemuksessaan ilmoittanut vastapuolekseen tai asiaan osalliseksi lisenssinantajaa, vaan ainoastaan kolmannen (itse loukkausasiahan koskee nimenomaan kolmatta). Mahdollista on siis, että lisenssinantaja ei ole edes tietoinen meneillään olevasta oikeudenkäynnistä, eikä hän voi siten valvoa omia intressejään asiassa.[1563] Lisäksi on mahdollista, että lisenssinsaaja olettaa ehdolla olevan vain prosessuaalista vaikutusta ja olettaa että tuomioistuin jättää asiavaltuusehdon joka tapauksessa huomioon ottamatta, koska se on prosessilain vastainen, tai olettaa että tuomioistuin vähintäänkin kohtuullistaa ehtoa hänen hyväkseen siitä huolimatta, että lisenssinantaja ei ole mukana oikeudenkäynnissä. Nähdäkseni asiaa ei tulisi kuitenkaan problematisoida enempää, vaan niissä tilanteissa, joissa asiavaltuusehdolle on mahdollista antaa siviilioikeudellista vaikutusta, lisenssinsaajan vaatimus siitä, että asiavaltuusehto tulisi jättää huomioon ottamatta tai että sitä tulisi sovitella, on tulkittava sellaiseksi vaatimukseksi, joka on tosiasiassa kohdistettu oikeudenkäynnin ulkopuolista tahoa vastaan.[1564] Tällöin tuomio-

[1561] Ks. Hemmo 2007, s. 418–419.

[1562] Ks. myös Westberg 2020, s. 250–254 ja 267. Esim. jos kolmannen loukkaus on luonteeltaan sellaista, että lisenssinhaltija sen seurauksena ei pysty lainkaan hyödyntämään lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta kolmannesta johtuvista syistä (estää lisenssinhaltijan toimintavapauden), on nähdäkseni perusteltua, että lisenssinhaltija saa puuttua kolmannen loukkaukseen huolimatta siitä, mitä asiavaltuusehto edellyttää. Tällöin nimittäin asiavaltuusehto ja sille siviilioikeudellisen vaikutuksen antaminen johtaisi siihen, että lisenssinhaltijan toimintavapaus riistettäisiin.

[1563] Omilla intresseillä tarkoitetaan tässä ainoastaan lisenssisopimukseen otetun asiavaltuusehdon sitovuutta suhteessa lisenssinsaajaan, ei siis tarkoiteta lisenssinantajan intressien valvomista suhteessa kolmanteen.

[1564] Jos lisenssinantaja ei ole tietoinen meneillään olevasta oikeudenkäynnistä lisenssinsaajan ja kolmannen välillä, ei lisenssinantajalla myöskään ole mahdollisuutta ilmoittaa tuomioistuimelle näkemyksiään lisenssisopimuksen ehtoa koskevista tosiseikoista, joka on oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kuuluva olennainen seikka.

istuimen tulee siis yksinkertaisesti vain jättää asiavaltuusehdon kohtuullistamista tai pätemättömyyttä koskeva vaatimus tutkimatta sillä perusteella, että vaatimusta ei ole kohdistettu oikeaan henkilöön, tai jättää koko asia vaihtoehtoisesti lepäämään, jos kantaja-hakija (lisenssinsaaja) ilmoittaa, että asiassa on nostettu vahvistuskanne lisenssinantajaa vastaan.[1565]

[1565] Oikea menettelytapa olisi siis lisenssinsaajan toimesta nostaa erillinen vahvistuskanne lisenssinantajaa vastaan ja pyrkiä tuota kautta saamaan selvyys asiavaltuusehdon kohtuullisuuteen/kohtuuttomuuteen tai pätemättömyyteen. Kuten Hemmo (2011, s. 46) toteaa, sovittelun ei tarvitse aina liittyä suorituskanteeseen, vaan osapuoli voi panna vireille vahvistuskanteen, jolla hän vaatii sen toteamista, että tietty osapuolten välillä vaikuttava sopimusehto on kohtuuttomana sitomaton. Kolmannen eli epäillyn tekijänoikeuden loukkaajan näkökulmasta tarkasteltuna ei olisi myöskään kohtuullista, että pääasian oheen tuodaan vielä erillinen riita-asia, johon kolmannella ei ole minkäänlaista osaa. Ks. myös Westberg 2020, s. 265.

8 Materiaalisen asiavaltuuden tutkimisesta erilaisissa tekijänoikeudellisissa asiatyypeissä

8.1 PROSESSIOIKEUDELLISET LÄHTÖKOHDAT

8.1.1 Johdannoksi

Prosessuaalista ja materiaalista asiavaltuutta koskevalla jaottelulla on erityistä merkitystä myös tuomioistuimen todisteiden hankkimisoikeuden ja viran puolesta tutkimisen kannalta. Mitä ensinnäkin tulee tuomioistuimen todisteiden hankkimisoikeuteen, on huomattava, että absoluuttisten prosessinedellytysten ollessa kyseessä tuomioistuimella on aina – oli varsinainen asia sitten luonteeltaan indispositiivinen tai dispositiivinen – todisteiden hankkimista koskeva rajoittamaton aloiteoikeus. Sen sijaan dispositiivisten asioiden, joita myös monet tekijänoikeuden loukkausta koskevat asiat ovat, varsinaisessa asiatutkinnassa tuomioistuimella ei kuitenkaan ole todisteiden hankkimisoikeutta. Tämän eron havaitseminen on tärkeää, sillä jos dispositiivisessa asiassa materiaalisen asiavaltuuden piiriin kuuluvat seikat siirrettäisiin prosessuaalisen asiavaltuuden piiriin (tutkittaisiin prosessuaalisen asiavaltuuden yhteydessä), tarkoittaisi se samalla sitä, että tuomioistuimella olisi sekä rajoittamaton aloiteoikeus materiaalista asiavaltuutta koskevien todisteiden hankkimiseksi että oikeus viran puolesta ottaa materiaalisen asiavaltuuden osalta huomioon sellaisia oikeustosiseikkoja, joihin ei ole vedottu. Lähtökohtaisesti asia ei voi olla näin, sillä kysymys on tahdonvaltaisesta asiasta. Lisäksi on tehtävä se alustava huomio, että vaikka tuomioistuimella on indispositiivisissa asioissa myös varsinaisessa asiatutkinnassa oikeus hankkia todisteita, niin kyseisen oikeuden käyttö ei ole aivan niin yksiselitteistä kuin miltä se *prima facie* saattaa vaikuttaa. Se, että tuomioistuin saa hankkia todistelua, on nimittäin eri asia kuin se, tuleeko tuomioistuimen ryhtyä käyttämään tätä oikeuttaan. Tämän luvun keskiössä ovat kysymykset siitä, milloin tuomioistuin saa käyttää tätä oikeuttaan ja toisaalta se, milloin tuomioistuimen tulee oma-aloitteisesti käyttää todisteiden hankkimisoikeuttaan tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa.

Kysymys siitä, kuinka materiaalinen asiavaltuus tulee erilaisissa tekijänoikeudellisissa asiatyypeissä selvittää tai tutkia, ei myöskään ole aivan helppo. Yksinkertaisimmillaan materiaalisen asiavaltuuden selvittäminen siviiliprosessissa voisi perustua siihen, että tuomioistuin luottaisi pelkkään kantajan tai

hakijan ilmoitukseen (väitteeseen) siitä, että kantaja tai hakija on esimerkiksi alkuperäinen tekijä, nykyinen oikeudenhaltija tai lisenssinhaltija. Vastaavasti perusteellisimmillaan kyse voisi olla siitä, että tuomioistuin pyrkisi *ex officio* oma-aloitteisesti ja omatoimisesti – esimerkiksi lisätodistelua hankkimalla tai ottamalla huomioon sellaisia oikeustosiseikkoja, joihin osapuolet eivät ole vedonneet – selvittämään, onko kantaja tai hakija *de facto* materiaalisen asiavaltuuden omaava taho. Näiden toimintamahdollisuuksien väliin mahtuu joukko erilaajuisia toimintamalleja, joilla kantajan tai hakijan materiaalinen asiavaltuus voitaisiin tuomioistuimessa tutkia ja selvittää. Lyhyesti tämän luvun johdannoksi voidaan todeta, että materiaalisen asiavaltuuden selvittämiseen vaikuttavat monet tekijät, esimerkiksi kulloinkin käsillä oleva asiatyyppi (turvaamistoimiasia, hakemusasia tai loukkauskanne), sovellettava näyttökynnys, asian dispositiivisuus/indispositiivisuus, asian summaarisuus/täystutkintaisuus, asian mahdollinen asema esiprosessina sekä se, onko väitetty loukkaaja tunnettu vai tuntematon ja kuinka laajasti asiassa annettavalla ratkaisulla on tai saattaa olla vaikutuksia kolmansien intresseihin. Lisäksi voidaan huomauttaa, että aineellisoikeudellisesta lainsäädännöstä ja sitä koskevista esitöistä on löydettävissä eräitä materiaalista asiavaltuutta koskevia kannanottoja, joilla on myös merkitystä materiaalista asiavaltuutta arvioitaessa. Näiden kaikkien seikkojen pohjalta muodostuu kompleksinen kokonaisuus, jonka pohjalta materiaalista asiavaltuutta on lähestyttävä.

Edellä esiin nostetut kysymyksenasettelut ovat vahvasti kytköksissä tuomioistuimen ja asianosaisten/asiaan osallisten väliseen työnjakoon. Tämä työnjako ei ole itsestään selvä asia, ja problematiikka korostuu erityisesti tarkasteltaessa prosessuaalista ja materiaalista asiavaltuutta tekijänoikeuden loukkaustilanteissa. Tuomioistuimen näkökulmasta olemme tällöin tekemisissä materiaalisen prosessinjohdon kanssa. *Virolaisen* mukaan materiaalinen prosessinjohto eli tuomioistuimen (asiaa koskeva) selvittämisvelvollisuus käsittää kaksi pääelementtiä. Ensinnäkin siihen kuuluu oikeudenkäynnin kohteen toteaminen ja vahvistaminen eli sen selvittäminen, mistä jutussa itse asiassa on kysymys ja mitkä ovat asianosaisten vaatimukset ja niiden perusteiksi esitetyt tosiseikat ja todisteet. Toisena pääelementtinä on tuomioistuimen toiminta oikeudenkäyntiaineiston hankkimiseksi.[1566] Se, millaisiksi asianosaisten ja tuomioistuimen väliset suhteet on oikeudenkäynnissä järjestettävä, kuuluu epäilemättä prosessioikeuden keskeisimpiin ongelmiin. Kysymykseen kuuluu lähtökohtai-

[1566] Virolainen 1988, s. 52. Virolainen esittää edellä lausuttuun pari täsmennystä. Oikeudenkäyntiaineiston hankkimisen eli täydentämisen lisäksi materiaaliseen prosessinjohtoon kuuluu epäilemättä myös sanotun aineiston rajoittamiseen tähtäävä tuomioistuimen toiminta. Toiseksi myös oikeudenkäynnin kohteen tarkempi toteaminen on osa asian selvittämistä. Materiaalinen prosessinjohto voidaan siten luonnehtia tuomioistuimen/tuomarin toimesta tapahtuvaksi asian selvittämiseksi, jonka tarkoituksena on yhtäältä asianosaisten esittämän aineiston tarkentaminen ja toisaalta sanotun aineiston joko rikastuttaminen tai rajoittaminen (Virolainen 1988, s. 52).

sesti kaksi kohtaa: Ensiksikin, missä laajuudessa yhtäältä asianosaiset ja toisaalta tuomioistuin voivat toimia oikeudenkäynnissä vaikuttaakseen prosessin kulkuun, ja toiseksi, missä määrin mainitut prosessisubjektit voivat toisiaan sitovasti määrätä oikeudenkäyntiaineistosta ja prosessin kulusta.[1567] Keskusteltaessa materiaalisesta prosessinjohdosta sekä tuomioistuimen ja muiden prosessisubjektien välisestä työnjaosta ei voida sivuuttaa keskustelua rooliperiaatteista, minkä vuoksi tämän luvun aluksi luodaan lyhyt katsaus määräämis- ja virallisperiaatteeseen sekä käsittely- ja tutkintamenetelmään. Tämän jälkeen, ennen kuin fokus suunnataan erilaisiin tekijänoikeudellisiin loukkausasioihin ja -tilanteisiin, käsitellään lähemmin tuomioistuimen oikeutta ottaa viran puolesta huomioon seikkoja sekä todisteiden hankkimisoikeutta.

8.1.2 Määräämis- ja virallisperiaate sekä käsittely- ja tutkintamenetelmä

Siviiliprosessioikeudessa on yleisiä rooliperiaatteita (työnjakoperiaatteita)[1568] kuvaamaan muodostettu kaksi käsiteparia. Ensimmäisen parin muodostavat määräämis- eli dispositiivinen periaate ja sen vastakohtana virallis- eli offisiaaliperiaate. Toisen parin taas muodostavat käsittelymenetelmä ja sen vastakohtana tutkintamenetelmä.[1569] Siviiliprosessin johtavana periaatteena dispositiivisissa asioissa pidetään määräämisperiaatetta.[1570] Määräämisperiaate perustuu yksityisautonomiaan ja sopimusvapauden periaatteeseen, ja se tarkoittaa asianosaisten päätäntävaltaa oikeudenkäynnin aloittamisesta ja lopettamisesta (etenemisestä) ja prosessin kohteesta eli vaatimusten sisällöstä.[1571]

[1567] Virolainen 1988, s. 165.

[1568] Rooliperiaate-termi on lähtöisin Virolaiselta, ja sitä voidaan jo pitää suhteellisen vakiintuneena (ks. uudemmasta kirjallisuudesta esim. Helenius – Linna 2021, s. 13 ja 21–22; Tapanila 2021, s. 46–54). Virolainen (1995, s. 260) toteaa Lainkäyttö-teoksessaan seuraavaa: ”Kun näissä periaatteissa on kysymys asianosaisten ja tuomarin välisistä suhteista oikeudenkäynnin ’näyttämöllä’, kutsun niitä tässä kirjassa *rooliperiaatteiksi* erotukseksi edellä käsitellyistä keskeisistä menettelyperiaatteista (VIII luku), jotka myös toisinaan luetaan kuuluviksi sanottuihin johtaviin prosessiperiaatteisiin.” Teoksessaan ”Materiaalinen prosessinjohto” Virolainen (1988) ei vielä puhu rooliperiaatteista vaan yleisesti ”menettelyperiaatteista”.

[1569] Virolainen 1988, s. 165–166; Helenius – Linna 2021, s. 21–22. Ks. myös Tirkkonen 1974, s. 77. Termit määräämisperiaate, käsittelymenetelmä ja tutkintamenetelmä kuuluvat perinteisen käsityksen mukaan yksinomaan siviiliprosessioikeuden piiriin, sillä rikosprosessioikeudessa operoidaan omilla periaatteilla. Käsiteparia käsittelymenetelmä/tutkintamenetelmä vastaavat rikosprosessissa käsitteet akkusatorinen menetelmä eli syyttämismenetelmä (syyteperiaate) ja inkvisitorinen menetelmä eli tutkimismenetelmä (Virolainen 1995, s. 266). Ks. myös Tirkkonen 1974, s. 81.

[1570] Jokela 2016, s. 166.

[1571] Virolainen 1995, s. 262; Kärkkäinen 2004, s. 123; Jokela 2016, s. 166. Koska asianosaisilla on valta oikeudenkäynnin ulkopuolella järjestellä yksityisasiansa vapaasti keskinäisin sopimuksin, ei tätä mahdollisuutta ole haluttu riistää heiltä myöskään prosessissa (Virolainen 1995, s. 263).

Asianosaisten suorittamat prosessitoimet ovat siten tuomioistuinta sitovia, ja tuomioistuimen on tältä osin kunnioitettava asianosaisten tahtoa.[1572] Tuomioistuin voi määräämisperiaatteen vallitessa yhtäältä suorittaa määrätyn prosessitoimen ainoastaan asianosaisen tai molempien asianosaisten vaatimuksesta, ja toisaalta se on velvollinen ryhtymään tiettyyn prosessitoimeen vain asianosaisen/asianosaisten pyynnöstä.[1573] Asianosaiset voivat esimerkiksi disponoida prosessin kohteesta myöntämällä kanteen oikeaksi tai luopumalla kanteesta. Asianosaiset voivat myös menettelyn kuluessa sopia asian haluamallaan tavalla, ja tuomioistuimen on heidän pyynnöstään vahvistettava tehty sovinto. Dispositiivisissa riita-asioissa juttu voidaan myös ratkaista yksipuolisella tuomiolla. Edelleen määräämisperiaatteen mukaan tuomioistuin ei voi tuomita muuta tai enempää kuin kantaja on vaatinut (vaatimistaakka). Tuomioistuin ei voi myöskään ottaa huomioon oikeustosiseikkaa, johon asianosaiset eivät ole vedonneet (vetoamistaakka). Määräämisperiaate merkitsee niin ikään sitä, että riidattomat ja tunnustetut tosiseikat tulevat automaattisesti tuomion perusteiksi.[1574]

Virallisperiaate, joka on määräämisperiaatteen vastakohta, taas tarkoittaa, että tuomioistuin voi riippumatta asianosaisten vaatimuksista (itsenäisesti) toimia prosessissa ja esimerkiksi ryhtyä tiettyyn prosessitoimeen tai perustaa tuomionsa sellaiseen oikeustosiseikkaan, johon asianosaiset eivät ole vedonneet. Asianosaiset eivät siis saa määrätä, missä laajuudessa ja mitä keinoja käyttäen asia tutkitaan ja ratkaistaan, ja asianosaisten yksimielisyyskään ei sellaisenaan määrää jutun lopputulosta. Esimerkiksi kanne on hyväksyttävissä vain, jos tuomioistuin katsoo lain vaatimien ulkoprosessuaalisten edellytysten olevan olemassa. Tällöin oikeussuojaa annetaan asianosaisen tahdosta riippumatta eli tuomioistuin toimii viran puolesta. Virallisperiaatteen taustalla ja asianosaisten sopimusvapauteen puuttumisen syynä on yleensä asiaan liittyvä julkinen intressi tai se, että annettavalla ratkaisulla on vaikutusta myös prosessin ulkopuolisten eli kolmansien asemaan.[1575] Virallisperiaate tulee noudatettavaksi ensi sijassa indispositiivisissa asioissa eli asioissa, joissa sovinto ei ole sallittu.[1576] Toisaalta on huomattava, että monet riita- ja hakemusasiat ovat nykyisin niin sanotusti sekatyyppisiä; ne sisältävät sekä dispositiivisia että indispositiivisia

[1572] Virolainen 1988, s. 168; Jokela 2016, s. 166.
[1573] Virolainen 1988, s. 168–169.
[1574] Virolainen 1995, s. 262; Kärkkäinen 2004, s. 123–124; Saranpää 2010, s. 12–13; Jokela 2016, s. 166–167. Kuten Tapanila (2021, s. 48) toteaa, määräämisperiaate soveltuu sellaisten oikeudenkäyntien rooliperiaatteeksi, joissa asianosaisilla on yhdenvertaiset lähtökohdat asiansa ajamiseen eikä oikeudenkäynnin kohteeseen liity erityistä julkista intressiä.
[1575] Lappalainen 1995, s. 86–87; Virolainen 1995, s. 263; Kärkkäinen 2004, s. 124.
[1576] Kuten Tapanila (2021, s. 46–47) toteaa, yleensä virallisperiaate soveltuu sellaisten asioiden käsittelyyn, joihin liittyy vahva julkinen intressi tai joissa oikeudenkäynnin asianosaisten aseman yhdenvertaisuuden turvaamiseksi on perusteltua, että tuomioistuimella on viimekätinen vastuu asian riittävästä selvittämisestä.

elementtejä, jolloin virallisperiaate voi ilmetä pääosin dispositiivisinakin pidettävissä asioissa.[1577] Tämän vuoksi onkin ehkä turvallisempaa todeta, että virallisperiaate tulee kysymykseen sikäli kuin riidan kohde tai jokin sen elementti on sellainen, etteivät asianosaiset saa siitä disponoida.[1578]

Toista käsiteparia eli käsittelymenetelmää ja tutkintamenetelmää taas käytetään kuvattaessa yhtäältä asianosaisten ja toisaalta tuomioistuimen panosta ja toimia oikeudenkäyntiaineiston, lähinnä tosiasia-aineiston (tosiseikasto ja todisteet), hankkimisessa ja esittämisessä. Kysymys on siis siitä, missä laajuudessa asianosaisilla ja tuomioistuimella on yhtäältä oikeus ja toiselta puolen velvollisuus (vastuu) prosessimateriaalin hankkimiseksi. Käsittelymenetelmä ja tutkintamenetelmä liittyvät siten asianosaisten ja tuomioistuimen väliseen työnjakoon, erityisesti oikeudenkäyntiaineiston hankinnassa.[1579] Käsittelymenetelmän mukaan sanottu tehtävä kuuluu asianosaisille, eli asianosaisten tehtävänä on huolehtia oikeudenkäynnissä vaatimusten perusteena olevien tosiseikkojen esittämisestä ja todisteiden hankkimisesta. Tuomioistuimella on näissä tilanteissa passiivinen rooli, ja tuomioistuin keskittyy lähinnä asian ratkaisemiseen asianosaisten esittämän aineiston perusteella.[1580] Suomessa noudatetaan dispositiivisissa riita-asioissa käsittelymenetelmää, tosin modifioituna.[1581] Voidaan siis sanoa, että puhdasta käsittelymenetelmää ei ole meillä omaksuttu edes dispositiivisten riita-asioiden käsittelyssä, vaan tuomioistuimella on siinäkin tietynlainen osavastuu tosiasiapuolen selvittämisessä.[1582] Mistään tutkintamenetelmän omaksumisesta ei kuitenkaan voida puhua dispositiivisten riita-asioiden yhteydessä, sillä tuomioistuimen vastuu on, kuten Virolainen on huomauttanut, lähinnä asianosaisten toimintaa täydentävää.[1583] Selvittämisvastuun uskominen asianosaisille onkin perusteltua, koska asianosaiset esimerkiksi tietävät parhaiten sen, mitä näyttöä jutussa voidaan esittää, ja vastaavat todistelukustannuksista.[1584]

[1577] Ks. myös Ovaskainen 1989, s. 90; Jokela 2016, s. 171.

[1578] Ks. vastaavasti Tirkkonen 1974, s. 78. Myös Virolainen (1988, s. 327) toteaa, että eräissä tapauksissa asian indispositiivisuus ilmenee siten, että tiettyä kysymystä ratkaistaessa joudutaan soveltamaan yhtäältä määrämisperiaatetta ja käsittelymenetelmää, toisaalta taas virallisperiaatetta ja tutkintamenetelmää. Niinpä sinänsä dispositiiviseen juttuun saattaa poikkeustapauksissa sisältyä indispositiivisia kohtia (Virolainen 1988, s. 164).

[1579] Virolainen 1988, s. 166–167; Lappalainen 1995, s. 91; Virolainen 1995, s. 263.

[1580] Lappalainen 1995, s. 91; Virolainen 1995, s. 263; Kärkkäinen 2004, s. 124.

[1581] Dispositiivisissa asioissa voidaan materiaalisen prosessinjohdon avulla modifioida käsittelymenetelmään perustuvaa menettelyä muttei suinkaan siirtyä kokonaan tutkintamenetelmän mukaiseen, viran puolesta tapahtuvaan oma-aloitteiseen tutkintaan (Virolainen 1988, s. 184).

[1582] Tirkkonen 1974, s. 83; Virolainen 1988, s. 167–168; Lappalainen 1995, s. 91.

[1583] Virolainen 1988, s. 167. Vastuu asian selvittämisestä ei edes dispositiivisissa riita-asioissa kuulu yksin asianosaisille. Esim. tosiseikkojen esittämisen osalta tuomioistuimella oleva osavastuu ilmenee kyselyoikeutta (materiaalinen prosessinjohto) koskevista periaatteista (ks. Virolainen 1988, s. 167).

[1584] Ks. mm. Saranpää 2010, s. 13.

Tutkintamenetelmän vallitessa tuomioistuimella on oikeus olla aktiivinen prosessiaineiston hankinnassa, ja tuomioistuin ylipäätään huolehtii ratkaisun kannalta relevanttien tosiseikkojen selvittämisestä. Siviiliprosessissa ainoastaan indispositiivisissa asioissa tulee tutkintamenetelmän mukainen järjestely tietyssä laajuudessa käyttöön.[1585] Vaikka indispositiivisissa jutuissa on vallalla tutkintamenetelmä, ei se silti merkitse sitä, että käsittelymenetelmästä tulisi näissä asioissa kokonaan luopua. Kuten Virolainen toteaa, oikeudenkäynnistä on näissäkin tilanteissa syytä välttää muodostamasta tarpeettoman inkvisitorista. Muistettava on, että asianosaisilla on myös indispositiivisissa jutuissa yleensä parhaat tiedot esimerkiksi saatavissa olevista todisteista. Siksi heille tulee antaa tilaisuus selvityksen esittämiseen ennen kuin tuomioistuin itse puuttuu todisteiden hankintaan (ks. tarkemmin seuraava luku 8.1.3).[1586] Lopuksi voidaan yleisesti ottaen todeta, että jos tuomioistuimen asema suhteessa asianosaisiin on vahva ja määräävä, noudatetaan siviiliprosessissa lähtökohtaisesti tutkintamenetelmää ja virallisperiaatetta. Mutta jos asianosaisille on annettu oikeudenkäynnissä aloiteoikeus ja määräysvalta, on prosessille ominaista käsittelymenetelmän ja määräämisperiaatteen mukaisten säännösten omaksuminen.[1587] Lisäksi on huomattava, että vaikka asia olisi pääosin luonteeltaan dispositiivinen, saattaa se toisaalta sisältää sellaisia elementtejä, jotka ovat luonteeltaan ennemminkin indispositiivisia. Tällöin saatetaan olla tilanteessa, jossa joudutaan soveltamaan osaksi määräämisperiaatteen ja käsittelymenetelmän, osaksi taas virallisperiaatteen ja tutkintamenetelmän piiriin kuuluvia periaatteita.

8.1.3 Tuomioistuimen oikeudesta ottaa viran puolesta huomioon seikkoja sekä oikeudesta hankkia todisteita

Erityisesti täysmittaisessa oikeudenkäynnissä pyritään saavuttamaan materiaalisesti oikea ratkaisu.[1588] Tämä edellyttää ensinnäkin sitä, että riitakysymystä koskeva tosiseikasto tulee mahdollisimman täydellisesti selvitetyksi eli että asiassa annettavan ratkaisun tosiseikat vastaavat ulkoprosessuaalista asiaintilaa. Toiseksi edellytetään, että oikeusjärjestystä sovelletaan selvitettyihin tosiseikkoihin oikein. Puuttumalla asianosaisten esittämään prosessimateriaaliin[1589]

[1585] Ks. Kärkkäinen 2004, s. 124.
[1586] Virolainen 1988, s. 341.
[1587] Virolainen 1988, s. 166.
[1588] Kuten jäljempänä tullaan havaitsemaan, esim. turvaamistoimiprosessissa tavoite saavuttaa materiaalisesti oikea ratkaisu ei leimaa asian käsittelyä yhtä voimakkaasti kuin se leimaa täysmittaista oikeudenkäyntiä.
[1589] Prosessimateriaalilla eli oikeudenkäyntiaineistolla tarkoitetaan tässä yhteydessä kaikkea sitä materiaalia – joko asianosaisten itsensä esittämää tai tuomioistuimen viran puolesta hankkimaa tai huomioon ottamaa –, johon ratkaisua tehtäessä ja käsittelyä johdettaessa on kiinnitettävä huo-

tuomioistuimen tarkoituksena on saada ratkaisua varten vankempi perusta ja sen avulla paremmat edellytykset materiaalisesti oikealle ratkaisulle.[1590] Tuomioistuin voi materiaalisen prosessinjohdon[1591] kautta vaikuttaa uuden aineiston, kuten todisteiden tai tosiseikkojen, sisällyttämiseen prosessiaineistoon periaatteessa kahdella tavalla. Oikeus voi joko omasta aloitteestaan hankkia itse omin toimenpitein uutta aineistoa tai määrätä asianosaiset sitä esittämään.[1592] Dispositiivisissa riita-asioissa noudatettavien rooliperiaatteiden ja tuomioistuimen materiaalisen prosessinjohdon välillä näyttäisi *prima facie* vallitsevan tietynlainen ristiriita, sillä asianosaisilla on kyseisissä jutuissa sekä vapaa aloiteoikeus oikeudenkäyntiaineiston hankkimisessa (käsittelymenetelmä) että valta määrätä tuomioistuinta sitovasti siitä, mihin aineistoon ratkaisu saadaan perustaa (määräämisperiaate). Prosessinjohdossa tuomioistuin kuitenkin puuttuu asian selvittämiseen omasta aloitteestaan, viran puolesta. Prosessinjohdossa onkin kysymys lähinnä tutkintamenetelmän ja/tai virallisperiaatteen piiriin luettavasta toiminnasta.[1593] Prosessinjohdon laajuus riippuu ennen muuta käytännössä kulloinkin vallitsevasta tarpeesta selvittää asia viran puolesta.[1594]

Vaikka dispositiivisissa asioissa määräämisperiaate sulkee tuomioistuimelta pois mahdollisuuden saada perustaa ratkaisu vaatimuksiin, oikeustosiseikkoihin ja tiettyihin todisteisiin, joihin asianosaiset eivät itse ole vedonneet, voi tuomioistuin välillisesti vaikuttaa asianosaisiin saadakseen heidät itse toimimaan uuden aineiston esittämiseksi. Se, että asianosaisten aloiteoikeus ja määräysvalta ovat dispositiivisissa jutuissa prosessin lähtökohta, ei siis merkitse sitä, ettei prosessinjohdolla olisi näissä tilanteissa minkäänlaista käyttöä.[1595] Tuo-

---

miota. Sanottuun aineistoon kuuluvat siten asianosaisten vaatimukset, tosiseikat, todisteet, kokemussäännöt ja oikeusohjeet (ks. samoin Virolainen 1988, s. 53).

[1590] Virolainen 1988, s. 116. Kuten Jokela (2015, s. 60) toteaa, tuomioistuimen aktiivinen ja hyvä prosessinjohto parantaa mahdollisuuksia päästä asiassa aineellisesti oikeaan ratkaisuun sekä edistää oikeudenkäyntien nopeutta ja tehokkuutta.

[1591] Pääsääntö tuomioistuimen materiaalisesta prosessinjohdosta riita-asioissa on OK 6:2a.2:ssä. Mainitun säännöksen nojalla tuomioistuimen prosessinjohto voidaan jäsentää seuraavasti: selventävä prosessinjohto, täydentävä ja korjaava prosessinjohto, rajoittava prosessinjohto, rikastava prosessinjohto ja informatiivinen prosessinjohto (ks. Jokela 2015, s. 59–60; Tapanila 2021, s. 274). Todistelussa tuomioistuimen prosessinjohtokeinoja ovat lisäksi todisteiden hankkiminen omasta aloitteesta (OK 17:7) ja todisteen epääminen tietyissä tapauksissa (OK 17:8).

[1592] Virolainen 1988, s. 68.

[1593] Virolainen 1988, s. 181. Rooliperiaate-termin lisäys kirjoittajan. Virolainen (1988, s. 181) toteaa seuraavasti: ”Dispositiivisissa riita-asioissa noudattavien *menettelyperiaatteiden* ja tuomioistuimen materiaalisen prosessinjohdon välillä [- -].”

[1594] Virolainen 1988, s. 152.

[1595] Kuten Virolainen (1988, s. 184) toteaa: ”*Yleisesti ottaen voidaan myös sanoa, ettei tuomioistuimella ole oikeutta ryhtyä dispositiivisissa asioissa itsenäisesti tutkimaan, mitä uutta selvitystä jutussa ehkä olisi mahdollisuus saada. Se ei olisi sopusoinnussa ko. asioissa noudatettavan käsittelymenetelmän kanssa. Materiaalisen prosessinjohdon avulla on lupa ainoastaan modifioida käsittelymenetelmään perustuvaa menettelyä, muttei siirtyä suinkaan kokonaan tutkintamenetelmän mukaiseen, viran puolesta tapahtuvaan oma-aloitteiseen tutkintaan.*”

mioistuin voi nimittäin uuden prosessiaineiston saamiseksi juttuun tyytyä käyttämään lievempää, tutkintamenetelmän mukaiseen menettelyyn verrattuna vähemmän radikaalia keinoa. Tuomioistuimen ei tarvitse välttämättä itse ryhtyä välittömiin toimenpiteisiin aineiston rikastamiseksi eikä edes antaa sitä koskevia oma-aloitteisia määräyksiä asianosaisille. Se voi nimittäin rajoittaa toimintansa siihen, että se ainoastaan kiinnittää asianosaisten huomiota lisäselvityksen tarpeellisuuteen ja samalla mahdollisesti myös siihen, mitä uutta aineistoa juttuun on saatavissa.[1596] Vaikka tuomioistuimella ei ole esimerkiksi oikeutta hankkia näyttöä dispositiivisessa riita-asiassa[1597], tuomioistuin voi kehottaa asianosaista hankkimaan tietyn todisteen, mutta tällöin asianosaisen päätöksen varaan jää, haluaako hän hankkia lisänäyttöä.[1598] Kysymys uuden aineiston esittämismahdollisuudesta lienee yleensä syytä ottaa esiin lähinnä vain silloin, kun on ilmeistä, että sen esittämättä jättäminen asianosaisen toimesta on johtunut asianosaisen oikeudellisen seikan arviointia tai tulkintaa koskevasta erehdyksestä. Jos sitä vastoin jonkin oikeustosiseikan tai todisteen esittämättä jättämisen voidaan otaksua johtuvan ilmeisesti siitä, ettei asianosainen ennen oikeudenkäyntiä riittävän huolellisesti ole perehtynyt jutun tosiseikastoon ja näyttökysymyksiin, ei tuomioistuimen asiaan puuttumista voida yleensä pitää perusteltuna.[1599]

Asetelma muuttuu indispositiivisessa asiassa. Ensinnäkin virallisperiaatteen nojalla tuomioistuin voi perustaa ratkaisunsa sellaiseen oikeustosiseikkaan, johon asianosaiset eivät ole vedonneet, tai panna oikeustosiseikan asiassa annettavan ratkaisun perustaksi asianosaisten vastustuksesta huolimatta. Tätä ennen asianosaisia tai asiaan osallisia on kuitenkin informoitava puheena olevasta seikasta ja varattava heille mahdollisuus lausua seikan johdosta. Indispositiivisessa asiassa tuomioistuin saa siten viran puolesta ottaa huomioon materiaalisen asiavaltuuden osalta seikkoja, joihin asianosaiset tai asiaan osalliset eivät ole vedonneet. Toiseksi OK 17:7:n nojalla tuomioistuin saa omasta aloitteestaan päättää hankittavaksi todisteita riita-asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu.[1600]

[1596] Virolainen 1988, s. 70, 181 ja 183. Toisaalta kovin aktiivinen prosessijohto ei ole dispositiivisissa asioissa suotavaa. Asiaan puuttuminen aineiston täydentämistarkoituksessa koituu näet useimmissa tapauksissa vain toisen asianosaisen hyväksi, ja tämä toinen asianosainen yleensä myös ottaa tuomioistuimen huomautuksesta vaarin. Jos oikeus aina tilaisuuden tullen puuttuisi aineiston täydentämiseksi asian selvittämiseen, saisi ”autettavan” asianosaisen vastapuoli herkästi aiheen suhtautua epäilevästi tuomioistuimen puolueettomuuteen. Tuomioistuimen tulisikin sen vuoksi, säilyttääkseen asianosaisten luottamuksen puolueettomuuteensa ja estääkseen tarpeettoman laajojen oikeudenkäyntien syntymistä, tarkoin harkita, onko sen käytettävä prosessinjohtovaltaansa aineiston täydentämiseksi (Virolainen 1988, s. 184).

[1597] Poikkeuksena on kuitenkin asiantuntijatodistelu, jota tuomioistuin voi viran puolesta aina hankkia asiatyyppiin katsomatta (HE 46/2014 vp, s. 54; Rautio – Frände 2020, s. 67).

[1598] Ks. HE 46/2014 vp, s. 54.

[1599] Virolainen 1988, s. 185. Ks. myös Jokela 2015, s. 203.

[1600] Kuten Rautio – Frände (2020, s. 65) toteavat, po. pykälässä selvä lähtökohta on, että ensisijaisesti asianosaisten vastuulla on hankkia tarvittava näyttö ja että vastaava ajatus näkyy haas-

Indispositiivisissa asioissa tuomioistuimella on näin ollen aina oikeus (”saa”) hankkia todisteita mutta ei milloinkaan velvollisuutta hankkia todisteita.[1601] *Rautio* esittää tässä yhteydessä sen mielenkiintoisen kysymyksen, tuleeko tuomioistuimen käyttää indispositiivisessa asiassa todisteiden hankkimisoikeuttaan, jos asianosainen selvästi on liikkeellä heikolla näytöllä. Hänen mukaansa tuomioistuimella ei ole velvollisuutta lähteä selvittämään, mitä todisteita asiassa voitaisiin esittää, eikä tuomioistuimen rooli ole myöskään toimia asianosaisen avustajana.[1602] Samoin toteaa Virolainen, jonka mukaan vaikka tuomioistuimella on valta toimia viran puolesta, sen on käytännössä ensin syytä yrittää saada asianosaiset itse toimimaan esimerkiksi lisäselvityksen saamiseksi, ja myös tämä tapahtuu prosessinjohdon avulla erilaisia virikkeitä, viittauksia ja kehotuksia antamalla.[1603]

Yllä lausutusta johtuen myös indispositiivisissa asioissa lähtökohtana voidaan pitää sitä, että tuomioistuin käyttää ensisijaisesti prosessinjohtovaltuuksiaan ja kiinnittää asianosaisen huomiota siihen, että asiassa voisi olla esitettävissä lisänäyttöä.[1604] Jos kantaja tai hakija ei indispositiivisessa asiassa kuitenkaan noudata tuomioistuimen kehotusta, tuomioistuimella on tietysti vielä mahdollisuus itse hankkia todiste oikeudenkäyntiaineistoon. Tiettyä harkintaa tulisi vielä tällöinkin käyttää. Esitöissä lähtökohtana on pidetty sitä, että silloin kun harkitaan todisteen hankkimista viran puolesta, harkinnassa on kiinnitettävä huomiota seuraaviin tekijöihin: asian laatu, todisteen merkitys, todisteen esittämisestä aiheutuvat kustannukset ja vaikutukset asian käsittelyn viivästymiselle sekä OK 17:8:ssä lausutut seikat. Esitöissä todetaan myös, että indispositiivisessa asiassa tuomioistuimen tulisi lähtökohtaisesti hankituttaa tai itse hankkia todiste, jonka hankkimista muuten painava yleinen tai yksityinen etu edellyttää.[1605] Kuten Rautio toteaa: mitä suurempi yleinen intressi on, sitä painavammat syyt puoltavat todisteiden hankkimisoikeuden käyttämistä. Indispositiivisissa riita-asioissa oikeus hankkia lisänäyttöä voi näin ollen riippua riitatyypistä yleisesti, mutta oikeus voi vaihdella myös riitatyypin sisällä.[1606] Myös Virolaisen mukaan indispositiivisuuden aste ja suunta saattavat tapauksesta riippuen vaihdella. Nämä seikat vaikuttavat luonnollisesti myös mate-

---

tehakemusta ja hakemusta sekä vastausta koskevista säännöksistä, joiden mukaan asianosaisten on ilmoitettava näyttö, jota he haluavat asiassa esittää. Myös Jokela (2015, s. 201) toteaa, että todisteiden hankinnassa noudatetaan pääsääntöisesti asianosaisautonomiaa ja asianosaisten tehtävänä on hankkia asiassa tarpeelliset todisteet.

[1601] HE 46/2014 vp, s. 54. Indispositiivisessa asiassa tuomioistuimen hankkimisoikeuteen ei vaikuta se, kenen eduksi todiste tulisi koitumaan (Rautio – Frände 2020, s. 68).

[1602] Rautio – Frände 2020, s. 66.

[1603] Virolainen 1988, s. 332.

[1604] Rautio – Frände 2020, s. 66. Ks. myös Saranpää 2010, s. 275; Jokela 2015, s. 203–204.

[1605] HE 46/2014 vp, s. 54.

[1606] Rautio – Frände 2020, s. 71.

riaalisen prosessinjohdon sisältöön ja laajuuteen.[1607] Jos tuomioistuin pitää tarpeellisena oma-aloitteisesti hankkia todisteen, sen on kuultava asianosaisia, ja lähtökohtaisesti tästä tulisi huolehtia jo valmistelun aikana. Kuulemisesta voi nimittäin seurata se, että asianosainen ottaa todisteen hankkimisen huolehtiakseen. Joka tapauksessa on perusteltua keskustella, onko todiste syytä hankkia.[1608]

Lopuksi on kiinnitettävä erityishuomiota näytön hankintaan absoluuttisten prosessinedellytysten tilanteissa. Edellä mainitut rajoitukset tuomioistuimen todisteiden hankkimisoikeudessa dispositiivisissa asioissa eivät nimittäin koske absoluuttisten prosessinedellytysten olemassaoloa. Toisin sanoen tuomioistuimella on aina absoluuttisten prosessinedellytysten osalta – oli pääasia sitten indispositiivinen tai ei – todisteiden hankkimista koskeva rajoittamaton aloiteoikeus. Ehdottomien prosessinedellytysten – ja näin ollen myös prosessuaalisen asiavaltuuden – suhteen vallitsee siis tutkintamenetelmä myös dispositiivisissa riitajutuissa.[1609] Edellä lausuttu korostaa ongelmaa, joka nousee esille, jos prosessuaalisen asiavaltuuden harkintaan ja tarkasteluun sekoitetaan materiaalisen asiavaltuuden harkintaan ja tarkasteluun liittyviä seikkoja. Jos materiaalisen asiavaltuuden piiriin kuuluvat seikat siirretään dispositiivisessa asiassa prosessuaalisen asiavaltuuden piiriin, se samalla tarkoittaisi, että todisteiden hankinnassa sovellettaisiin tältä osin aina tutkintamenetelmää eli tuomioistuimella olisi rajoittamaton aloiteoikeus tarvittavien todisteiden hankkimiseksi ja materiaalisen asiavaltuuden selvittämiseksi.[1610] Yhteenvetona voidaan dispositiivisen loukkausasian osalta todeta, että prosessuaalisen asiavaltuuden tutkimisessa noudatetaan tutkintamenetelmää ja virallisperiaatetta, kun taas materiaalisen asiavaltuuden tutkinnassa, ellei löydettävissä ole erityistä syytä[1611], joka edellyttäisi puheena olevan seikan tutkimista viran puolesta, noudatetaan modifioitua käsittelymenetelmää ja määräämisperiaatetta.

[1607] Virolainen 1988, s. 334.
[1608] Rautio – Frände 2020, s. 72.
[1609] Tähän on selvät perusteet; ehdottomat prosessinedellytykset ovat olemassa yleisen edun vuoksi, joten tuomioistuimella on niiden osalta laaja tutkimisvelvollisuus (ks. Virolainen 1988, s. 318–322).
[1610] Kuten edellä on jo useaan otteeseen tuotu esille, samalla tämä tarkoittaisi dispositiivisissa asioissa myös sitä, että tuomioistuin saisi materiaalisen asiavaltuuden osalta perustaa tuomionsa sellaiseen tosiseikkaan, johon asianosaiset eivät ole vedonneet.
[1611] Ks. tarkemmin luku 8.2.3.

8.2 MATERIAALISEN ASIAVALTUUDEN TUTKIMISESTA ERILAISISSA TEKIJÄNOIKEUDELLISISSA ASIATYYPEISSÄ

8.2.1 Turvaamistoimiasiat

8.2.1.1 Laki todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa

Turvaamistoimilla (turvaamistoimenpiteillä) tarkoitetaan sellaisia tuomioistuimelta pyydettäviä, toistaiseksi voimassa olevia toimenpiteitä, joiden avulla voidaan varmistaa hakijan saamisoikeuden, esineeseen kohdistuvan paremman oikeuden tai muun yksityisoikeudellisen oikeuden toteutuminen tai säilyminen vastaisuudessa.[1612] Tässä esityksessä turvaamistoimilla tarkoitetaan niitä summaarisia siviiliprosessuaalisia turvaamistoimia, joiden soveltamisnormistona on OK 7 luku tai todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa annettu laki (TodTL). Vaikka menettelyllisesti turvaamistoimiasian käynnistää asianosaisen hakemus, se ei ole teknisesti haastehakemus, mutta turvaamistoimiasian käsittely ei ole myöskään hakemuslainkäyttöä.[1613] Turvaamistoimiprosessin lähtökohdat ovat erilaiset kuin pääasiaprosessin. Kiireellisen ja tilapäisen ”perusluonteensa” takia turvaamistoimiasialle on ominaista suppeatulkintainen menettely (summaarisuus), mikä ilmenee ennen kaikkea näyttökynnysten mataluudessa sekä oikeudenkäyntiaineiston rajoittuneisuudessa.[1614] Myöhempi jatkoprosessauksen eli niin sanotun pääasiaprosessin vaihe on sitä varten, että tarvittaessa voidaan sekä aikaa että kaikkia todistelukeinoja laajastikin käyttäen tutkia, onko hakijan väittämästä saamisesta tai oikeudesta esitettävissä sellainen kohtalaisen vahva näyttö, jota niin sanotulla täydellä näytöllä tavataan tarkoittaa.[1615] Koska turvaamistoimiprosessissa painotetaan asian kiireellistä käsittelyä, voidaan sanoa, että turvaamistoimiprosessin, toisin kuin pääasiaprosessin, tarkoituksena ei – ainakaan ensisijaisesti – ole saavuttaa materiaalisesti oikeaa ratkaisua (aineellista totuutta).[1616]

[1612] Lager – Majanen 1995, s. 748.

[1613] Havansi 2000, s. 1172; Linna 2009, s. 95.

[1614] Hupli 2017, s. 1266. Ks. myös Lager 1988, s. 18. Prosessuaalisista elementeistä on tuotava esiin olennaisesti alennetut näyttökynnykset sekä kiireellisyys: turvaamistoimiasiat on käsiteltävä ns. näyttöön takertumatta ja kiireellisesti, tilanteen vaatiessa jopa erittäin kiireellisesti, mihin liittyy mm. se, että väliaikainen turvaamistoimipäätös on voitava saada vastapuolta kuulematta (Havansi 1994, s. 7).

[1615] Havansi 1994, s. 15.

[1616] Ks. Norrgård 2002, s. 191. Pääasiaprosessissa sen sijaan pyritään saavuttamaan materiaalisesti oikea ratkaisu. Tämä edellyttää ensinnäkin sitä, että riitakysymystä koskeva tosiseikasto tulee mahdollisimman täydellisesti selvitetyksi, eli että asiassa annettavan ratkaisun tosiseikat vastaavat ulkoprosessuaalista asiaintilaa. Toiseksi on edellytettävä, että oikeusjärjestystä sovelletaan selvitettyihin tosiseikkoihin oikein (Virolainen 1988, s. 116). Em. edellytykset eivät siis ole sa-

OK:n ja TodTL:n mukaisissa turvaamistoimiprosesseissa ei ole erillisiä asiavaltuussäännöksiä, vaan prosessuaalisen asiavaltuuden ratkaisemisessa sovelletaan samoja periaatteita ja normeja kuin pääasiaprosessinkin osalta.[1617] Tältä osin voidaan siis myös tekijänoikeutta koskevissa turvaamistoimiprosesseissa soveltaa kaikkea sitä, mitä edellä on prosessuaalisen ja materiaalisen asiavaltuuden osalta lausuttu. Tämä tarkoittaa samalla, että monissa tekijänoikeudellisissa turvaamistoimiprosesseissa operoidaan lähtökohtaisesti niin ikään väitedoktriinin pohjalta, eli pelkkä väite riittää pääsääntöisesti synnyttämään turvaamistoimiprosessissa toimivalle hakijalle prosessuaalisen asiavaltuuden.[1618] Oikeuskäytännöstä voidaan havaita, että samat ongelmat, jotka yleisesti ottaen aktualisoituvat tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa prosessuaalisen ja materiaalisen asiavaltuuden erottamisessa, leimaavat myös tekijänoikeudellisia turvaamistoimiprosesseja. Esimerkiksi ratkaisussa MAO 382/18, joka koski TodTL:n mukaista turvaamistoimiasiaa, tuomioistuin on käsittelyratkaisussaan sisällyttänyt prosessuaalisen asiavaltuuden ratkaisemiseen seikkoja, jotka kuuluvat materiaalisen asiavaltuuden piiriin. Hakijat ovat puheena olevassa tapauksessa väittäneet, että heillä on sopimukseen perustuva yksinoikeus toimia asiassa (jo tämä väite on sellaisenaan luonut hakijoille asiassa prosessuaalisen asiavaltuuden). Vaikka vastapuoli oli kyseisessä asiassa kiistänyt hakijan (prosessuaalisen) asiavaltuuden toteamalla, ettei hakijoilla ole asiavaltuutta esittää tekijänoikeuden loukkaukseen perustuvia vaatimuksia hakemuksessa mainittujen teosten osalta, tulee muistaa, että tuollainen väite ei ole prosessiväite vaan asiaväite.

Kun kyse on todistelun turvaamisesta TodTL 1 §:ssä tarkoitetussa riita-asiassa[1619], sovellettavaksi tulevat OK 7:3:n sijasta TodTL:n erityissäännökset. Todistelun turvaamiseksi voi toimivaltainen tuomioistuin määrätä, että sellainen aineisto, jolla voidaan olettaa olevan merkitystä todisteena esimerkiksi myöhemmässä tekijänoikeudellisessa loukkausasiassa, on pantava takavarikkoon.[1620]

---

malla tavalla relevantteja turvaamistoimiprosessissa kuin pääasiaprosessissa. Sanotusta huolimatta myös turvaamistoimiasioissa edellytetään, että hakija saattaa ainakin todennäköiseksi kyseisen oikeutensa (vaade-edellytys). Ks. myös Tapanila 2021, s. 231.

[1617] Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että turvaamistoimiprosessissa sovellettavaksi tulevat oikeudenkäyntiä koskevista säännöksistä etenkin prosessinedellytyksiä koskevat säännökset (ks. Havansi 1994, s. 104–105 ja 123). Myös oikeuskäytännössä on absoluuttisten prosessinedellytysten osalta todettu, että tuomioistuimen on viran puolesta otettava huomioon tällaiset prosessinedellytykset myös ennen turvaamistoimen määräämistä (ks. esim. RHO 15.5.2018, S 18/221).

[1618] Ks. samoin Ruotsin osalta Westberg (2004, s. 289–290), joka toteaa seuraavasti: "*Sökanden av säkerhetsåtgärd har talerätt om han påstår sig ha en materiell rätt gentemot svaranden. Dessa påståenden bör rimligen relateras till innehållet i ansökan och till frågan om denna ansökan om säkerhetsåtgärd skall upptas till sakprövning eller avvisas. Saknas erforderligt påstående om rätt gentemot svaranden, skall ansökan om säkerhetsåtgärd avvisas.*"

[1619] TodTL 1 §:n mukaan po. laissa säädetään todistelun turvaamisesta riita-asiassa, joka perustuu muun ohella tekijänoikeuslaissa säädettyjen tekijänoikeuksien loukkaamiseen.

[1620] Esim. Sorvari (2007b, s. 405) toteaa, että TodTL:n tavoite on nimenomaan turvata todistelu

Takavarikon lisäksi tai sijasta tuomioistuin voi määrätä muusta – ei kuitenkaan takavarikkoa ankarammasta – toimenpiteestä, joka on todistusaineiston hankkimiseksi tai säilyttämiseksi tarpeen. Turvaamistoimen määrääminen edellyttää, että hakija saattaa todennäköiseksi oikeutensa sekä sen, että hänen oikeuttaan loukataan tai että loukkaus on välittömästi toteutumassa.[1621] Kuten yllä kävi ilmi, TodTL 3 §:n mukaan turvaamistoimen määräämisen edellytyksenä on ensinnäkin se, että hakija saattaa todennäköiseksi, että hänellä on mainitun lain 1 §:ssä tarkoitettu oikeus, kuten tekijänoikeus, joka voidaan vahvistaa ulosottokaaren 2 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla ratkaisulla, ja että hänen oikeuttaan loukataan tai että loukkaus on välittömästi toteutumassa.[1622] TodTL:a koskevassa hallituksen esityksessä on todettu, että turvaamistoimen hakijana voisi olla *ainoastaan* se, jolla on 1 §:ssä tarkoitettu oikeus. Hakija voisi esimerkiksi olla tekijänoikeuden haltija.[1623] Lakivaliokunta on 3 §:n pykälän perustelujen täydennykseksi todennut, että tekijänoikeusjärjestö voi toimia hakijana, jos oikeudenhaltija on siirtänyt järjestölle juuri sen oikeuden, josta on kysymys.[1624]

Yllä lausuttua ei tule käsittää siten, että TodTL 3 §:n osalta kysymyksessä olisi prosessuaalinen asiavaltuusnormi tai muukaan prosessinedellytys tai että hakijapiiri olisi *de facto* rajattu vain, kuten pykälää koskevat esityöt antavat ymmärtää, varsinaiseen tekijänoikeuden haltijaan tai oikeuksien siirronsaajaan. Kysymyksessä on ainoastaan turvaamistoimipäätöksen aineellisoikeudellinen hyväksymisedellytys. Jos hakija ei kykene näyttökynnyksen edellyttämällä tavalla osoittamaan olevansa esimerkiksi tekijänoikeuden haltija siten kuin hän on väittänyt, turvaamistoimihakemus hylätään, eikä sitä siis jätetä tutkimatta. Kuten jäljempänä selvitetään OK 7:3:n yhteydessä, materiaalista asiavaltuutta voidaan pitää osana vaade-edellytyksen harkintaa. Vaade-edellytyksen harkinta taas on turvaamistoimen hyväksymisedellytys, ei sen prosessinedellytys. Mitä taas tulee hakijapiiriin eli siihen, kuka tai ketkä voivat saada hyväksyvän ratkaisun asiassa, pidän hallituksen esitystä ja lakivaliokunnan mietintöä sekä niissä esiintyvää ilmaisutapaa tältä osin jossain määrin ongelmallisina. Ilmaisutavan perusteella nimittäin muodostuu kuva, että vain tekijänoikeuden haltija ja oikeuden siirronsaaja voisivat saada hyväksyvän ratkaisun turvaamistoimiprosessissa. Tällaiseen tulkintaan ei kuitenkaan voida nojautua, sillä jokaisen sellaisen tahon, jolla on asiassa riittävä oikeudellinen intressi, on mahdollista myös saada asiassa hyväksyvä ratkaisu, kunhan prosessinedellytykset ja turvaamistoimen aineellisoikeudelliset hyväksymisedellytykset täyttyvät.

---

esim. tekijänoikeuden loukkauksen siviilioikeudellisia seuraamuksia käsiteltäessä.

[1621] Ks. mm. Savola 2001, s. 437.

[1622] Ks. HE 119/1999 vp, s. 8; MAO 32/18. Viittaus UL 2:2:ään tarkoittaa immateriaalioikeudellisissa asioissa, että väliaikainen kielto voidaan myöntää, jos on olemassa kieltotuomiomahdollisuus (ks. Norrgård 2004, s. 1065 alaviite 17).

[1623] HE 119/1999 vp, s. 8.

[1624] LaVM 4/2000 vp, s. 3.

Edellä lausutusta voidaan siis päätellä, ettei olisi kestävää, jos esimerkiksi TekijäL 7.2 §:n nojalla asiassa toimiva julkaisija tai kustantaja ei voisi saada asiassa hyväksyvää ratkaisua ainoastaan sen vuoksi, että hän ei ole tekijänoikeuden todellinen haltija tai siirronsaaja. Kuten todettu, kaikilla sellaisilla tahoilla, joilla voidaan katsoa olevan asiassa riittävä oikeudellinen intressi, tulee voida toimia turvaamistoimiasian hakijana.[1625] Tämän vuoksi katson, että turvaamistoimiasiassa tulee noudattaa niitä samoja prosessuaalisia ja materiaalisen asiavaltuuden sääntöjä, joista on jo edellä lausuttu. Hakijan prosessuaalinen asiavaltuus voi näin ollen turvaamistoimiasiassa perustua joko väitedoktriiniin, erilliseen prosessuaaliseen asiavaltuusnormiin (mm. TekijäL 7.2 §) tai viime sijassa siihen, että hakija kykenee osoittamaan riittävän oikeussuojan tarpeen. Materiaalisen asiavaltuuden osalta yllä lausuttu puolestaan tarkoittaa sitä, että hakijan tulee kyetä näyttämään todennäköiseksi, että hän on esimerkiksi alkuperäinen tekijä, jälkiperäisteoksen luoja, kokonaisluovutuksen saaja, eksklusiivisen lisenssin haltija tai vaikkapa legaatinsaaja. Yhteenvetona voidaan todeta, että materiaalinen asiavaltuus siis tässä tapauksessa liittyy säännöksen (TodTL 3 §) nojalla suoraan siihen, että sitä pidetään turvaamistoimipäätöksen hyväksymisedellytyksenä.[1626]

Turvaamistoimen määrääminen edellyttää, että hakija saattaa todennäköiseksi *oikeutensa olemassaolon*.[1627] Nähdäkseni nämä edellisessä virkkeessä kursivoidut kaksi sanaa hallituksen esityksessä voidaan ymmärtää kahdella ta-

---

[1625] Tällainen tulkinta on myös sopusoinnussa TodTL 3 §:n sanamuodon kanssa (”hakija saattaa todennäköiseksi, että hänellä on 1 §:ssä tarkoitettu oikeus [- -]”) ja IPRED-direktiivin kanssa, ja lisäksi se edistää tekijänoikeuksien tehokkaan täytäntöönpanon tavoitetta. IPRED-direktiivin 7 artiklan 1 kohdassa todetaan, että todistusaineiston suojaamista koskeva hakemus on voitava tehdä sen osapuolen hakemuksesta, joka on esittänyt kohtuullisesti saatavissa olevaa todistusaineistoa tukeakseen väitteitään teollis- tai tekijänoikeuksiensa loukkaamisesta tai tällaisen uhasta. Edelleen saman direktiivin 4 artiklaa koskevassa johdantokappaleessa (18) todetaan, että henkilöiden, joilla on oikeus pyytää näiden toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen soveltamista, ei tarvitse välttämättä olla oikeudenhaltijoita, vaan kyseeseen voivat tulla myös tahot, joilla on asiassa välittömiä etuja ja oikeudellinen asema, jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii. Myöskään direktiivissä ei siis ole rajattu turvaamistoimenhakijoita vain esim. varsinaiseen oikeudenhaltijaan, vaan päätäntävalta muiden tahojen aseman osalta on jätetty kansalliselle tasolle. Asia on näin ollen ratkaistava Suomen yleisten prosessioikeudellisten periaatteiden mukaan. Tässä yhteydessä voidaan lisäksi viitata TRIPS-sopimuksen 50 artiklan 3 kohtaan: ”*Oikeusviranomaisilla tulee olla oikeus vaatia hakijaa esittämään mitä tahansa kohtuullisella vaivalla saatavaa todistusaineistoa voidakseen riittävästi vakuuttua siitä, että hakija on oikeudenhaltija ja että hänen oikeuttaan loukataan tai että sellainen loukkaus on toteutumaisillaan, ja määrätä hakija asettamaan riittävä vakuus, joka suojaa vastaajaa ja estää väärinkäytöksen.*” Tämäkään lausuma ei johda siihen, että nyt käsillä olevassa tilanteessa olisi aihetta poiketa aiemmin esitetystä. TRIPS-sopimuksen on tässä kohtaa katsottava vain asettavan ns. minimistandardin eli tässä tapauksessa sen, että ainakin oikeudenhaltijan on voitava toimia hakijana. Ts. kansallisessa lainsäädännössä saadaan hakijapiiri ulottaa oikeudenhaltijaa laajemmalle.

[1626] TodTL 3 § on siis säännös, joka voidaan luokitella materiaalista asiavaltuutta koskevaksi säännökseksi (hyväksymisedellytykseksi).

[1627] HE 119/1999 vp, s. 8.

valla. Ensinnäkin kysymys voi olla pelkästään jo edellä lausutusta, eli hakijan tulee näyttää omaavansa materiaalinen asiavaltuus asiassa (TodTL 3 §). Toisaalta kysymys voi olla myös siitä, että hakijan tulee näyttää, että tekijänoikeus on ylipäätään ”pätevä”, jolloin tarkastelun fokus on kysymyksessä olevan teoksen (olettamalla, että tekijän luomus ylipäätään on teos) teoskynnyksessä (teoksen tulee olla riittävän itsenäinen ja omaperäinen saadakseen tekijänoikeudellista suojaa).[1628] Jälkimmäistä ”edellytystä” tuskin tulee ilman perusteltua syytä (vastapuolen tulee erikseen väittää, ettei teoskynnys ylity) liittää osaksi tekijänoikeudellisen turvaamistoimen harkintaa ja hyväksymisedellytyksiä. Nähdäkseni tämän tyyppinen *ex officio* -arviointi voidaankin pääsääntöisesti ohittaa turvaamistoimia tarkasteltaessa, sillä myöskään tekijänoikeudellisissa pääasiaprosesseissa ei ilman erillistä väitettä tehdä vastaavaa harkintaa viran puolesta.[1629] Lähtökohtana voidaan näkemykseni mukaan pitää sitä presumptiota, että

[1628] Vrt. esim. OK 7:3:n mukaiset patenttia koskevat turvaamistoimiasiat (väliaikaiset kiellot), joissa väliaikaisen suojan edellytyksiä arvioitaessa edellytetään, että hakija muun ohella saattaa todennäköiseksi, että patentti on pätevä (lähtökohtana on rekisteriin merkityn patentin voimassaolo ja pätevyys). Korkein oikeus on ratkaisussa KKO 2019:34 todennut, että kun kysymyksessä on rekisteröityyn teollisoikeuteen perustuva turvaamistoimi, voidaan yksinoikeutta pitää jo rekisteröinnin perusteella lainkohdassa edellytetyllä tavalla todennäköisenä (pätevyysolettama). Pätevyysolettama perustuu siihen, että viranomainen on tutkinut yksinoikeuden edellytykset rekisteröinnin yhteydessä. Rekisteröityä teollisoikeutta koskevasta pätevyysolettamasta yleensä seuraa, että mikäli vastapuoli vastustaessaan turvaamistoimen määräämistä tai vaatiessaan turvaamistoimen peruuttamista kiistää rekisteröidyn oikeuden pätevyyden, hänen tehtävänään on osoittaa rekisteröinnin mitättömyyden perusteet. Pätevyysolettaman vahvuuteen vaikuttaa mm. se, minkä tyyppisestä rekisteröidystä teollisoikeudesta on kysymys, ja se, milloin rekisteröinti on tehty. Mitättömyyden todennäköisyyttä arvioidaan turvaamistoimiasiassa asianosaisten esittämien väitteiden ja näytön perusteella noudattaen OK 17 luvun yleisiä periaatteita. Todistustaakkaa koskevat vakiintuneetkaan säännöt eivät ole riita-asioissa kiinteitä, vaan vastuu näytön esittämisestä voi siirtyä, kun toinen osapuoli on saattanut omat perusteensa riittävän todennäköisiksi. Tilanne on tekijänoikeuden osalta ongelmallinen siinä mielessä, että tekijänoikeuksia ei rekisteröidä, jolloin teoksen teoskynnystä ei harvinaisin poikkeuksin ole etukäteen tutkinut mikään taho (ks. Norrgård 2002, s. 264).

[1629] Kemppinen (2006, s. 328) on todennut olevan epäselvää, onko tuomioistuimella omasta aloitteestaan valta tutkia kysymys teoskynnyksen ylittymisestä. Hän toteaa, että käytännössä tuomioistuimet eivät tätä tee, ja että tämä on linjassa nykyisten prosessisäännösten kanssa, sillä tuomioistuimella on vain hyvin rajoitetusti oikeus ottaa ratkaistavia kysymyksiä esiin omasta aloitteestaan. Edelleen Kemppisen mukaan asiasta ei kannata virittää laajaa keskustelua, koska taitava tuomari osaa prosessinjohdollisilla keinoilla johdatella vastaajan herättämään tämän kysymyksen (Kemppinen 2006, s. 328 alaviite 229. Ks. myös Ruotsin osalta Bengtsson – Lyxell 2006, s. 29). Kemppisen esittämään näkemykseen on yhdyttävä, sillä tekijänoikeudelliset asiat ovat pääasiassa dispositiivisia, ja tällöin ainoaksi keinoksi niissä tilanteissa, joissa erillistä väitettä teoskynnyksen puuttumisesta tai vaillinaisuudesta ei ole esitetty, jää se, että tuomioistuin aktiivisella prosessinjohdolla – jos se siis oma-aloitteisesti havaitsee, että teos ei välttämättä yllä teoskynnykseen – pyrkii kiinnittämään osapuolten huomiota teoskynnyksen mahdolliseen vaillinaisuuteen. Dispositiivisissa asioissa tulee siis vastapuolen väittää, että tekijänoikeutta ei ylipäänsä ollut alun perin syntynyt tai ollut olemassa, koska teoskynnys ei ole ylittynyt. Tämän vuoksi on katsottava, että dispositiivisissa asioissa teoskynnyksen ylittyminen presumoidaan, ja tällöin kantajan ei myöskään loukkausasiassa tarvitse erikseen esittää näyttöä teoskynnyksen ylittymisestä, ellei ky-

kyseessä on tekijänoikeudellisesti suojattu teos.[1630] Useimmissa tapauksissa siis en pitäisi välttämättömänä edes sitä, että hakijan tulisi erikseen vedota siihen, että teoskynnys ylittyy. Toisin sanoen kysymys tulisi ”nostaa pöydälle” vain silloin, kun vastapuoli nimenomaisesti siihen vetoaa tai tuomioistuin oma-aloitteisesti havaitsee, että kysymyksessä ei voi mitenkään olla sellainen teos, joka ylittää teoskynnyksen. Eli hyvin poikkeuksellisesti – jos vastapuoli ei ole erikseen kiinnittänyt asiaan huomiota ja tuomioistuin tästä huolimatta havaitsee, että käsillä olevassa tapauksessa teoskynnys ei voi mitenkään olla ylittynyt – voisi olla aiheellista, että tuomioistuin materiaalisella prosessinjohdolla kiinnittää asiaan hakijan huomiota ja varaa hänelle mahdollisuuden esittää selvitystä teoskynnyksen ylittymisestä.[1631]

Lopuksi voidaan TodTL:n mukaisten turvaamistoimiprosessien osalta vielä huomauttaa siitä, että näytön riittävyyttä koskeva näyttökynnys on sama kuin OK 7 luvun mukaisten turvaamistointen osalta: hakijan tulisi turvaamistoimivaiheessa esittää todennäköisyysnäyttö. Säännös poikkeaa oikeudenkäymiskaaren turvaamistoimista kuitenkin siten, että hakijan tulee saattaa todennäköiseksi paitsi oikeutensa myös se, että hänen oikeuttaan loukataan tai että loukkaus on välittömästi toteutumassa. Tuomioistuin arvioi sille esitetyn näytön normaalien todistusharkintaa koskevien säännösten mukaan. Jos hakija ei esitä riittävää näyttöä, hakemus on hylättävä. Esimerkiksi pelkkä huhu tai tuntemattoman henkilön ilmoitus oikeuden loukkaamisesta ei siis riittäisi todennäköisyysnäytöksi.[1632] Tässä yhteydessä ei vielä tarkastella lähemmin sitä, mitä

---

symys muodostu riitaiseksi seikaksi. Sen sijaan jotkin tekijänoikeudelliset asiat ovat luonteeltaan indispositiivisia ja sellaisia, joissa esim. epäilty loukkaaja ei ole lainkaan mukana prosessissa (esim. TekijäL 60 a §), jolloin teoskynnys voitaneen tutkia myös viran puolesta. Tällöin tuomarin tulee kuitenkin käyttää informatorista prosessinjohtoa ja varata hakijalle mahdollisuus lausua seikan johdosta. Indispositiivisissa asioissa tuomioistuin saa OK 17:7:n nojalla hankkia todisteita omasta aloitteestaan. Tuomioistuin voi havaittuaan teoskynnyksen mahdollisen puutteen pyytää esim. tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa asiasta. Ennen kuin tuomioistuin ryhtyy oma-aloitteisesti hankkimaan lisänäyttöä, sen tulisi lähtökohtaisesti kiinnittää asianosaisten huomio mahdolliseen uuteen todisteeseen ja varata heille tilaisuus hankkia tämä todiste (HE 46/2014 vp, s. 54). Kuten esitöissäkin (HE 46/2014 vp, s. 54) todetaan, tuomioistuin voisi näin menetellä myös riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu, jolloin asianosaisen päätöksen varaan jäisi, haluaako asianosainen hankkia lisänäyttöä.

[1630] Todettakoon vielä selvyydeksi, että tässä esityksessä tapahtuva tarkastelu lähtee siitä oletamuksesta, että teoskynnys on ylittynyt eikä myöskään vastapuoli riitauta teoskynnyksen ylittymistä.

[1631] Ks. tarkemmin tähän liittyvästä keskustelusta esim. Norrgård 2002, s. 264–267. Silloin kun kysymyksessä on väliaikainen turvaamistoimivaatimus ja väliaikaista turvaamistoimea vaaditaan vastapuolta kuulematta, tuomioistuimen ei tulisi missään tilanteessa ryhtyä tuossa yhteydessä selvittämään teoskynnyksen ylittymistä viran puolesta. Tämä johtuu jo siitä, että kiireellisyysaste ja aineellisen oikeuden mukainen ratkaisu ovat tuolloin vielä vähemmän läsnä kuin lopullisessa turvaamistoimiprosessissa. Lisäksi väliaikaisessa turvaamistoimitilanteessa on kuitenkin kysymys ”vain” lyhytaikaisesta ja tilapäisestä järjestelystä.

[1632] HE 119/1999 vp, s. 8.

edellä lausuttu tarkoittaa materiaalisen asiavaltuuden ja sitä koskevan näytön arvioinnin kannalta tai minkälaista todistelua hakijan voidaan tältä osin edellyttää esittävän. Samoin kysymystä siitä, kuinka vastapuolen reagointi vaikuttaa materiaalisen asiavaltuuden arviointiin, ei vielä arvioida, vaan näihin kysymyksiin palataan lähemmin jäljempänä OK 7:3:n yhteydessä. Näyttökynnyksen arvioinnin osalta voidaan kuitenkin jo tässä kohtaa kiinnittää huomiota siihen, että TodTL:n mukaisissa turvaamistoimiasioissa – ja niissä hyväksyvillä ratkaisuilla – ei ole kysymys niin sanotusta mahdollisesta etukäteisnautintatilanteesta, joka taas aktualisoituu esimerkiksi silloin, kun OK 7:3:n mukaista turvaamistoimea haetaan väliaikaista kieltoa tavoitellen.[1633]

8.2.1.2 Yleinen turvaamistoimi (OK 7:3) ja väliaikainen kielto

Kuten edellä kävi ilmi, tekijänoikeudellisissa siviiliasioissa käytettävissä ovat myös OK 7 luvun mukaiset turvaamistoimet, joskin sovellettavaksi voi lähinnä tulla vain OK 7 luvun 3 §. Tällainen tilanne on käsillä esimerkiksi kun kysymys on TekijäL 56 g[1634] tai 60 b §:ään liittyvästä väliaikaisen kiellon hakemisesta väitettyä loukkaajaa vastaan taikka TekijäL 60 a §:ään liittyvästä yhteystietojen turvaamispyynnön (ns. hävittämiskielto) kohdistamisesta välittäjää vas-

[1633] Etukäteisnautinnalla tarkoitetaan, että hakija voi saavuttaa turvaamistoimella saman kuin kieltotuomiolla (ks. mm. Norrgård 2004, s. 1067). Esitöissä (HE 179/1990 vp, s. 15) on OK 7:3:n yhteydessä todettu seuraavasti: ”Useimmiten turvaamistoimi merkitsee sitä, että hakijalle väliaikaisesti annetaan jokin korvaava muu etuus kuin mitä hänen varsinainen oikeutensa sisältää. Tämä muu etuus on tarkoitettu turvaamaan hakijan varsinaista oikeutta. Kuitenkin tässä pykälässä ehdotettu turvaamistoimi voi tarkoittaa myös sitä, että hakijalle annetaan jo etukäteen, siis jo ennen oikeudenkäyntiä ja tuomiota, oikeus ainakin jossain laajuudessa nauttia kyseistä hänelle todennäköisesti kuuluvaa oikeutta.” Etukäteisnautinta johtaa vastapuolen kannalta suuriin haittoihin, joten turvaamiskynnyksen tulee olla varsin korkea. Takavarikkoasioissa tilanne on päinvastainen. Jos takavarikkoa ei myönnettäisi, hakijalle voisi syntyä peruuttamatonta haittaa (Norrgård 2004, s. 1068).

[1634] TekijäL 56 g §:n mukaan, jos joku loukkaa tekijänoikeutta, tuomioistuin voi kieltää häntä jatkamasta tai toistamasta tekoa. Tällainen kieltotuomio annetaan oikeudenhaltijan vaatimuksesta täysimittaisen oikeudenkäynnin päätteeksi. Kielto voidaan kuitenkin antaa myös väliaikaisena OK 7:3:n mukaisena turvaamistoimenpiteenä (ks. HE 26/2006 vp, s. 20). Ts. kieltotuomion mahdollisuus on edellytyksenä sille, että turvaamistoimimenettelyssä voidaan menestyksellisesti vaatia kieltomääräystä (Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 615). Ratkaisussa KKO 2003:102 on todettu, että vahingonkorvauskanne ei ole sellainen pääasiakanne, jonka turvaamiseksi voitaisiin turvaamistoimimenettelyssä hakea kieltomääräystä (ks. myös Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 615). Tilanne on sama, kun kysymys on hyvitys- ja vahingonkorvausvaatimuksen siirtokonstruktiosta (ks. luku 7.1.2.1), eli sellainen hakija, jolla on vain hyvitys-/vahingonkorvausvaatimuksen omistus, ei voi hakea OK 7:3:ää koskevassa turvaamistoimimenettelyssä kieltomääräystä.

taan[1635].[1636] Näistä tilanteista keskitytään seuraavassa ainoastaan väliaikaisen kiellon mukaisiin turvaamistoimihakemuksiin. OK 7:3:n mukainen turvaamistoimi voidaan pykälän 1 momentin mukaan myöntää, jos hakija saattaa todennäköiseksi, että hänellä on vastapuolta vastaan muu kuin 7 luvun 1 tai 2 §:ssä tarkoitettu oikeus, joka voidaan vahvistaa ulosottokaaren 2 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla ratkaisulla (ns. vaade-edellytys), ja on olemassa vaara, että vastapuoli tekemällä jotakin, ryhtymällä johonkin tai laiminlyömällä jotakin tai jollakin muulla tavoin estää tai heikentää hakijan oikeuden toteutumista tai olennaisesti vähentää sen arvoa tai merkitystä (ns. vaaraedellytys).[1637] Turvaamistoimen todennäköisyysnäyttökynnys koskee nimenomaan vaade-edellytystä.[1638] Hakijan velvollisuutena on saattaa todennäköiseksi, että hänellä on yksinoikeus, jota toinen loukkaa.[1639] Silloin kun kyseessä on väliaikaista kieltoa koskeva immateriaalioikeudellinen turvaamistoimihakemus, vaade-edellytyksen voidaan katsoa tarkoittavan kahta seikkaa: 1) hakijan tulee näyttää todennäköiseksi ma-

---

[1635] TekijäL 60 a §:n perusteella yhteystietojen luovuttamista koskevan hakemusasian ollessa vireillä tuomioistuin voi OK 7:3:n 1 kohdan mukaisesti sakon uhalla kieltää välittäjää hävittämästä hakemuksen kohteena olevia yhteystietoja. Tuomioistuin voisi antaa hävittämiskiellon teleyritykselle samalla kun teleyritystä kuullaan yhteystietojen luovuttamista koskevasta hakemuksesta. Hakijan tulisi tällöin yhteystietojen luovuttamista koskevan hakemuksen yhteydessä näyttää, että on olemassa OK 7:3:ssä tarkoitettu vaara, että teleyritys tekemällä jotakin, ryhtymällä johonkin tai laiminlyömällä jotakin tai jollakin muulla tavoin estää tai heikentää hakijan oikeuden toteutumista tai olennaisesti vähentää hänen oikeutensa arvoa tai merkitystä (HE 181/2014 vp, s. 52).

[1636] Ks. myös Tolvanen 2013, s. 1312. Poissuljettuna ei voida pitää sellaistakaan tilannetta, jossa tekijänoikeuden loukkauksen perusteella haetaan turvaamistointa vain hyvitys- tai vahingonkorvaussaatavan turvaamiseksi. Kyse voi tällöin olla siitä, että itse pääasiassa esitetään tai tullaan esittämään useita erilaisia vaatimuksia, joista yksi on korvausvaatimus, mutta turvaamistointa haetaan vain saatavan turvaamiseksi, tai siitä, että pääasiassa vaaditaan ainoastaan korvausta tekijänoikeuden loukkauksesta. Myös hyvitys- ja vahingonkorvausoikeuden siirtokonstruktio (ks. luku 7.1.2.1) oikeuttaa tällöin OK 7 luvun mukaisen turvaamistoimen käyttämiseen. Edellä lausutuissa tilanteissa sovellettaviksi tulevat OK 7:1:n säännökset. Ongelmaksi tällöin muodostuu se, että sovellettaessa OK 7:1:n säännöksiä saamisen todennäköisyyden kriteeri saattaa vallitsevan oikeuskäytännön perusteella täyttyä jo pelkällä väitteellä, eli hakijan ei tosiasiassa tarvitse esittää OK 7:1:n mukaista todennäköisyysnäyttöä saamiselleen (ks. myös KKO 1994:132; Huhtamäki 2019, s. 63–66; ks. tähän liittyvästä keskustelusta myös Tapanila 2021, s. 231–234). Tältä osin saattaa kuitenkin olla kyse eräänlaisesta prejudikaattien ylitulkinnasta, ja oikeuskäytäntö on siksi lähtenyt vinoutumaan. Voidaan nimittäin myös esittää, että ratkaisuista KKO 1994:132 ja KKO 1994:133 ei ilmene oikeusohjetta, jonka mukaan vaade- ja vaaraedellytys täyttyisivät jo pelkällä väitteellä (Hupli 2019, s. 1106–1108). Joka tapauksessa selvää on, että vastaavaa asetelmaa ei ole kehittynyt OK 7:3:n yhteyteen, joten pelkkä väite saamisen olemassaolosta ei OK 7:3:n tilanteissa riitä todennäköisyysnäyttökynnyksen ylittämiseen. Katson, että silloin, kun kysymyksessä on sellainen saaminen, joka perustuu tekijänoikeuden loukkaukseen, eikä saamisen perusteena olevaa itse tekijänoikeuden loukkausta ole vielä erikseen vahvistettu, tulee turvaamistoimiasiassa edellyttää saamisen olemassaolon osalta todennäköisyysnäyttöä sekä siitä, että itse loukkaus on tapahtunut, että siitä, että saaminen tosiasiassa kuuluu hakijalle (materiaalinen asiavaltuus).

[1637] Ks. myös esim. MAO 358/16; MAO 539/18; MAO 277/19.

[1638] Ks. esim. Havansi 1994, s. 18 ja 56; Savola 2001, s. 439.

[1639] Haarmann – Mansala 2012, s. 166.

teriaalinen asiavaltuutensa[1640] ja 2) hakijan tulee näyttää todennäköiseksi, että hänen (yksin)oikeuttaan on loukattu[1641].[1642] Kuten *Norrgård* toteaa, samoin kuin muidenkin immateriaalioikeuksien tilanteissa tekijän tulee OK 7:3:n edellyttämällä tavalla saattaa todennäköiseksi, että hänellä on tekijänoikeus suojattuun teokseen.[1643] Materiaalisen asiavaltuuden tarkastelun tulee tapahtua samalla tavalla kuin edellä on esitetty TodTL:n yhteydessä, eli tältä osin kysymyksessä on OK 7:3:n mukaisen hakemuksen aineellisoikeudellinen hyväksymisedellytys.

Yllä lausutusta jaottelusta johtuen katson, että materiaalinen asiavaltuus voidaan pääsääntöisesti erottaa omaksi hyväksymisedellytykseksi vaade-edellytysvaatimuksen sisällä. Aivan ongelmatonta materiaalisen asiavaltuuden (eli 1 kohdan) erottaminen 2 kohdasta (eli siitä, että hakijan tulee näyttää todennäköiseksi se, että hänen yksinoikeuttaan on loukattu) ei aina ole, sillä materiaalisen asiavaltuuden osalta todennäköisyysnäyttöä tulee näkemykseni mukaan eräissä tilanteissa esittää myös siitä, että loukkaava toiminta kuuluu hakijan yksinoikeuksien piiriin. Tarkoitan tällä sitä, että tilanteissa, joissa hakijana on oikeuksien siirron-/luovutuksensaaja, hänen tulee esittää todennäköisyysnäyttöä myös siitä, että loukkaus kohdistuu juuri niihin oikeuksiin, jotka hän on saanut esimerkiksi osittaisen kokonaisluovutuksen tai eksklusiivisen lisenssin nojalla itselleen.[1644] Tällöin edellä lausuttu vaade-edellytyksen 1 kohdan ja 2 kohdan arvioinnit ovat osittain päällekkäisiä. Tässä esityksessä on kuitenkin lähdetty siitä olettamuksesta, että loukkaava toiminta kohdistuu juuri niihin oikeuksiin, jotka tällaisella luovutuksen- tai siirronsaajalla (hakijalla) on hallussaan, eikä edellä mainittua kysymystä näin ollen tarkastella yksityiskohtaisemmin. Asetelma kuitenkin on otaksuttavasti hyvin harvinainen OK 7:3:n tilanteissa. Sen sijaan tilanteet, joissa hakijalla on lähtökohtaisesti koko yksinoikeus määräämisoikeutensa alaisuudessa, jolloin edellä mainittu pohdinta ei aktualisoidu, ovat todennäköisesti yleisempiä. Materiaalisen asiavaltuuden erottamisella omaksi tarkastelukohteekseen vaade-edellytyksen sisällä on pyritty siihen, että materiaalisen asiavaltuuden arvioinnissa voitaisiin myös niin sanotuissa etu-

---

[1640] Mainitussa 1 kohdassa on siis kysymys siitä, että hakija näyttää todennäköiseksi sen, että hän on oikeudenkäynnin kohteena olevan tekijänoikeuden/yksinoikeuden/materiaalisen vaateen jne. todellinen haltija.

[1641] Tarkemmin sanoen 2 kohdassa on kysymys siitä, onko po. oikeutta loukattu ja/tai tuleeko loukkaus jatkumaan, taikka vaihtoehtoisesti siitä, onko loukkauksen vaara uhkaamassa (ks. Norrgård 2004, s. 1066).

[1642] Ks. myös KKO 2019:34, jossa todetaan seuraavasti: ”*Oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan turvaamistoimea hakevan tulee saattaa todennäköiseksi, että hänellä on vastapuolta kohtaan vaatimansa oikeus (vaade-edellytys). Jos turvaamistoimena vaaditaan rekisteröidyn teollisoikeuden loukkauksen perusteella vastapuoleen kohdistuvaa kieltomääräystä, hakijan tulee saattaa todennäköiseksi yksinoikeutensa olemassaolo ja sen loukkaus*.”

[1643] Norrgård 2002, s. 264. Ks. samoin Ruotsin osalta Bengtsson – Lyxell 2006, s. 33.

[1644] Itse tekijänoikeuden loukkaus voi olla selvä (ja vastapuoli saattaa jopa myöntää tämän), mutta kysymys siitä, kohdistuuko loukkaus juuri niihin oikeuksiin, jotka hakijalla on hallussaan, saattaa osittaisen kokonaisluovutuksen tai lisenssin tilanteissa silti muodostua riitaiseksi.

käteisnautintatilanteissa soveltaa matalampaa todennäköisyysnäyttökynnystä.

Etukäteisnautintatilanteessa on siis kysymys siitä, että hakija voi saavuttaa turvaamistoimella saman kuin kieltotuomiolla. Kysymys on tällöin siitä, kuten *Savola* toteaa, että hakija pääsisi välittömästi – siis ennen pääasiaprosessin lopputuloksen selviämistä – täysimääräisesti nauttimaan väittämäänsä oikeutta.[1645] Kun turvaamistoimella haetaan tekijänoikeudellisissa loukkaustilanteissa väliaikaista kieltoa, täyttää turvaamistoimi varsin herkästi etukäteisnautinnan tunnusmerkit.[1646] Tällöin hakijan oikeuden todennäköisyydelle on turvaamistoimen myöntämistä harkittaessa asetettu huomattavasti suuremmat vaatimukset kuin saamisen todennäköisyydelle esimerkiksi takavarikkoasiassa.[1647] Vaikka kaikissa OK 7:1–3:n tilanteissa vaade-edellytykseltä vaadittu näyttökynnys on puheena olevien säännösten sanamuotojen perusteella ilmaistu samalla tavalla: ”saattaa todennäköiseksi”, niin OK 7:3:n näyttökynnystä on etukäteisnautintatilanteissa arvioitu eri tavalla, ja sen on siis katsottu olevan korkeampi kuin muissa turvaamistoimitilanteissa. *Havansi* toteaa, että ”todennäköiseksi saattaminen” tarkoittaa prosessioikeudellisessa kielenkäytössä ”vain” niin sanottua todennäköisyysnäyttöä eli melkoisesti vähäisempää näyttöä kuin kanteiden hyväksymiseen pääsääntöisesti vaadittavaa niin sanottua täyttä näyttöä (joka sekään ei suinkaan tarkoita täyttä varmuutta). Jos oletamme että niin sanotulla täydellä näytöllä tarkoitettaisiin noin 75 %:n todennäköisyyttä, sijoittuu ”todennäköistä”-kynnys tällöin selvästi alemmaksi, noin 50 %:n todennäköisyyden luokkaan.[1648] Etukäteisnautintatilanteissa voidaan näin ollen puhua eräänlaisesta korotetusta todennäköisyyskynnyksestä ja sanoa sen olevan ”pahimmillaankin” ainakin jonkin verran alempi kuin OK 17:2.2:n mukainen uskottava näyttö.[1649] Katson, että etukäteisnautintatilanteissa materiaalista asiavaltuutta koskevaa näyttökynnystä voitaisiin käsitellä ”tavallisena” todennäköisyyskynnyksenä, toisin sanoen materiaalisen asiavaltuuden osalta ei tulisi edes etukäteisnautintatilanteissa edellyttää korkeampaa todennäköisyysnäyttökynnystä.[1650]

[1645] Savola 2001, s. 439. Ks. myös Norrgård 2004, s. 1067.

[1646] Kuten Norrgård (2004, s. 1067) toteaa, immateriaalioikeudessa oikeuden tehokas turvaaminen on lähes poikkeuksetta mahdollista ainoastaan niin, että annetaan hakijalle sama kuin pääasiaprosessissa. Vain sellainen kielto, joka estää vastaajaa jatkamasta loukkausta, on tehokas suojakeino. Tässä esityksessä ei tarkastella lähemmin niitä tunnusmerkkejä tai edellytyksiä, joiden vallitessa etukäteisnautinnan tilanne aktualisoituu, vaan olettamana pidetään sitä, että kun hakija pyrkii saamaan OK 7:3:n nojalla väliaikaisen kiellon, johtaa tämä samalla siihen, että hakija pääsee täysimääräisesti nauttimaan väittämäänsä oikeutta.

[1647] KKO 1998:143; KKO 2000:94; KKO 2019:34. Ks. myös Tolvanen 2013, s. 1312–1313.

[1648] Havansi 1994, s. 15.

[1649] Ks. tarkemmin näyttökynnyksen pohdinnasta etukäteisnautintatilanteissa Norrgård 2004, s. 1072–1074. Ks. etukäteisnautinnasta myös esim. Tapanila 2021, s. 237.

[1650] En näe perusteltua syytä sille, miksi etukäteisnautintatilanteissa korkeampi todennäköisyysnäyttökynnysvaatimus tulisi ulottaa myös materiaaliseen asiavaltuuteen. Sen sijaan jos korkeampi todennäköisyysnäyttökynnysvaatimus halutaan edelleen säilyttää etukäteisnautintatilanteissa,

Lähtökohtaisesti OK 7 luvun mukainen turvaamisoikeudenkäynti on todistuskeinoiltaan ja vastaajan kuulemisen osalta normaali siviiliprosessi sillä poikkeuksella, että materiaalisen vaateen näyttötasoksi riittää todennäköisyysaste.[1651] Edellä viitattiin jo siihen, että saamisoikeuden tilanteissa (OK 7:1) pelkkä väite saamisoikeuden olemassaolosta saattaa riittää todennäköisyysnäyttökynnyksen ylittymiseen, eli hakijan ei tosiasiassa tarvitse esittää todennäköisyysnäyttöä saamiselleen.[1652] Näin vähäisen ”näytön” ei voida katsoa täyttävän OK 7:3:n todennäköisyyskynnystä immateriaalioikeudellisissa asioissa arvioitaessa materiaalista asiavaltuutta, paitsi poikkeuksellisesti ehkä silloin, kun kysymys on erittäin kiireellisestä *ex parte* -prosessista eli kun turvaamistoimea haetaan väliaikaisena ja vastapuolta kuulematta (OK 7:5.2). Sama koskee käytössä olevia todistelukeinoja; ne ovat lähtökohtaisesti normaalit (esim. mahdollinen henkilötodistelu vastaanotetaan suullisesti istunnossa).[1653] Näin ollen pääsäännön mukaan kirjallisena todisteena ei myöskään turvaamistoimiprosesseissa saa esittää yksityisluonteista kirjallista kertomusta, joka on annettu vireillä olevan tai alkavan oikeudenkäynnin varalta (OK 17:24.1). OK 17:24.1:n 4 kohdan mukaan on mahdollista jättää kirjallinen yksityisluonteinen todistajankertomus tuomioistuimelle, jos tuomioistuin sen erityisestä syystä sallii. Tuon lainkohdan perusteella on esitetty, että OK 7:1:n mukaisissa turvaamistoimiasioissa kirjallisten todistajankertomusten jättäminen olisi mahdollista turvaamistoimioikeudenkäynnissä.[1654] Vaikka lausuttu koskee lähinnä OK 7:1:n tilanteita, niin en pitäisi täysin poissuljettuna, että poikkeus sallittaisiin OK 7:3:n mukaisessa materiaalisen asiavaltuuden arvioinnissa ja siihen liittyvän näytön osalta toisinaan myös kiireellisessä *ex parte* -prosessissa.[1655]

---

niin kuin tahtotila nykyisen oikeuskäytännön perusteella vaikuttaa olevan, po. kynnys voidaan edelleen ulottaa 2 kohtaan eli siihen, että hakijan tulee näyttää todennäköiseksi, että hänen yksinoikeuttaan on loukattu. Tämä tarkoittaisi siis samalla sitä, että todennäköisyysnäyttökynnys vaihtelisi vaade-edellytyksen sisällä.

[1651] Ks. myös Linna 2012, s. 340.

[1652] Ks. edellä alaviite 1636.

[1653] Linna 2012, s. 340.

[1654] Jokela 2012, s. 143. Ks. tarkemmin Havansi (1994, s. 16), joka toteaa, että velka-, sopimuskirja- tms. asiakirjanäytön puuttuessa voidaan todennäköisyyskynnys saavuttaa sellaisella ns. yksityisluonteisella kirjallisella kertomusmateriaalilla, johon OK 17:11 (nyk. OK 17:24) suhtautuu varsinaisen täystutkintaisen prosessin osalta sangen (mutta ei täysin) kielteisesti. Nythän on kuitenkin kyseessä täystutkintaista pääasiaprosessia edeltäväksi tarkoitettu, tyypiltään korostetun summaarinen ja kiireellinen siviiliprosessin erityislaji, joten siinä täytyy voida etenkin OK 7:5.2:n mukaisessa väliaikaispäätöksen vaiheessa, mutta laajemminkin, katsoa OK 17:11.1:n (nyk. OK 17:24.1:n 4 kohta) tarkoittamien ”erityisten syiden” olevan käsillä.

[1655] Kysymys olisi kokonaisuudessaan siis siitä, että jos hakijalla ei ole vielä *ex parte* -prosessivaiheessa asian kiireellisen luonteen vuoksi mahdollisuutta esittää asiakirjanäyttöä tai jos tällainen asiakirjanäyttö puuttuu kokonaan, voitaisiin materiaalisen asiavaltuuden katsoa asian tuossa vaiheessa olevan käsillä, jos hakija tuo hakemuksensa perusteluissa vakuuttavasti esille, että hän on yksinoikeuden haltija, tai vaihtoehtoisesti esittää tästä kirjallisena todisteena yksityisluonteisen todistajankertomuksen. Viime kädessä on pidettävä mielessä, että turvaamistoimia – erityi-

Käytännössä yllä kuvatun kaltaisiin tilanteisiin tuskin kovin usein joudutaan, sillä oikeudenhaltijoilla tai esimerkiksi eksklusiivisten lisenssien haltijoilla on yleensä tarkoin dokumentoituna, mistä he ovat oikeutensa hankkineet ja saaneet, jolloin materiaalisesta asiavaltuudesta on mahdollista esittää kirjallista todistelua. Alkuperäinen oikeudenhaltija taas voi esittää todisteluna esimerkiksi kuvia teoksen kansista tms., joista ilmenee hänen suhteensa teokseen (tekijyys), jolloin tekijäolettama (TekijäL 7 §) tulee sovellettavaksi. Lisäksi silloin kun turvaamistoimessa ei ole kysymys kiireellisestä *ex parte* -prosessista, voidaan kirjallisen todistelun puuttuessa näyttöä esittää ja ottaa vastaan myös suullisessa todistelussa, jonka pohjalta todennäköisyysarviointi sitten tapahtuu. Perusläh-tökohtana on kuitenkin, niin kuin edellä on tuotu esille, se, että materiaalinen asiavaltuus on oikeustosiseikka, jonka näyttäminen kuuluu tässä tapauksessa hakijalle. Jos hakija ei selviydy näyttökynnyksestä eli ei tältä osin kykene esittämään todennäköisyysnäyttöä, tulee turvaamistoimihakemus hylätyksi jo sillä, että kantajalta puuttuu materiaalinen asiavaltuus. Jos hakijalla on mahdollisuus esittää kirjallista todistelua, olisi tarpeetonta riskinottoa luottaa *ex parte* -prosessissa siihen, että pelkkä väite tai yksityisluonteinen kirjallinen kertomus hakijan materiaalisesta asiavaltuudesta saattaisi jo riittää ensi vaiheessa näytöksi. Tämän vuoksi onkin suotavaa, että hakija pyrkii mahdollisimman aikaisessa vaiheessa esittämään kaiken sen relevantin todistelun, jonka hän katsoo osoittavan riittävällä todennäköisyydellä sen, että hänellä on materiaalinen asiavaltuus käsillä olevassa asiassa.

Vaikka materiaalista asiavaltuutta (osana vaade-edellytystä) voidaan pitää turvaamistoimen hyväksymisedellytyksenä, tämä ei tietystikään tarkoita, etteikö vastapuolen tunnustaessa nimenomaisesti hakijan materiaalisen asiavaltuuden oikeaksi tuomioistuin saisi ottaa tuota tunnustamista sellaisenaan ratkaisunsa perusteeksi. Toisin sanoen tällaisessa tilanteessa prosessitoimella on syrjäytetty todistelun tarve, eikä tuomioistuimen tarvitse siis viran puolesta kontrolloida prosessitoimien oikeellisuutta ja siten materiaalisen asiavaltuuden oikeellisuutta. Sen sijaan on huomattava, että dispositiivisista riita-asioista tuttu yksipuolisen tuomion kaltainen ”niskoitteluseuraamus” ei tule turvaamistoimiasioissa kyseeseen: jos vastapuoli ei käytä hänelle varattua kuulemistilaisuutta hyväkseen (anna määräajassa kirjallista vastinetta) tai saavu suulliseen istuntokäsittelyyn, hänen laiminlyöntinsä ja poisjääntinsä eivät johda yksipuolisen tuomion antamiseen. Toisaalta tällaiset toimet eivät kuitenkaan estä tai hidasta asian lopullista ratkaisemista. Hakemusta ei ilman muuta hyväksytä, vaan nytkin ratkaisun on perustuttava todelliseen selvitykseen vaade-edellytyksestä, ja ratkaisu saattaa siis olla hylkääväkin. Tällöin tuomioistuin siis kontrolloi *ex officio* hyväksymisedellytysten olemassaolon eli esimerkiksi sen, onko mate-

---

sesti *ex parte* -prosesseja – ohjaa asioiden erityisen kiireellinen luonne ja että niissä ei ensisijaisesti pyritä aineelliseen totuuteen.

riaalisesta asiavaltuudesta esitetty riittävä todennäköisyysnäyttö. Jos tällaisessa tilanteessa hylkääminen (esim. juuri materiaalisen asiavaltuuden puutteen vuoksi) näyttäisi aiheelliselta, tuomioistuin voi tarvittaessa vielä erikseen varata hakijalle tilaisuuden selityksen/selvityksen esittämiseen.[1656]

Yhteenvetona voidaan todeta, että ellei turvaamistoimiasiassa käsillä ole materiaalisen asiavaltuuden tunnustaminen, tuomioistuin arvioi sille esitetyn näytön materiaalisesta asiavaltuudesta normaalien todistusharkintaa koskevien säännösten mukaan ja katsomatta siihen, laiminlyökö vastapuoli kirjallisen vastineen antamisen tai jättääkö hän saapumatta istuntoon. Jos hakija, jolla siis aina on todistustaakka materiaalisesta asiavaltuudestaan, ei esitä riittävää todennäköisyysnäyttöä puheena olevasta seikasta, hakemus voidaan hylätä jo yksinomaan tähän seikkaan nojautuen. On kuitenkin huomattava, että tuomioistuin ei tällaisessa tilanteessa saa itse ryhtyä hankkimaan todistelua puoleen tai toiseen. Toisaalta tuomioistuin voi materiaalista prosessinjohtoaan käyttämällä vielä erikseen varata hakijalle mahdollisuuden kirjallisesti täydentää hakemustaan materiaalista asiavaltuutta koskevan näytön osalta tai vaihtoehtoisesti viedä asian istuntoon, jossa edelleen on mahdollista ottaa vastaan suullista todistelua.[1657] Turvaamistoimiprosessissa sovellettavaksi ei näin ollen tule tutkintamenetelmä, vaan modifioitu käsittelymenetelmä. Myös *Linna* toteaa, että tuomioistuimen tutkimisvelvollisuuden kannalta merkitystä ei turvaamistoimiasiassa ole sillä, onko pääasian oikeudenkäynti dispositiivinen vai indispositiivinen riita-asia.[1658]

Mitä sitten tulee siihen, onko turvaamistoimiprosessissa joltain osin kysymys virallistutkinnasta, niin vastaus on nähdäkseni sekä ”kyllä” että ”ei”. Eräissä tilanteissa nimittäin osapuolten määräämisoikeuden piirin kuuluvia seikkoja saatetaan tutkia viran puolesta. *Vaitoja* esittää esimerkkinä yksityishenkilön velkajärjestelyn aloittamisen esteperusteet. Esimerkiksi yksityishenkilön velkajärjestelyn aloittamisesta voidaan sopia osapuolten kesken, mutta jos näin ei

---

[1656] Ks. Havansi 1994, s. 113–114 ja 119. Jos asia näyttää ns. rajatapaukselta, niin estettä ei toki ole sillekään, että (joko ensin varataan hakijalle sanottu tilaisuus tai) kutsutaan molemmat osapuolet suulliseen istuntokäsittelyyn (Havansi 1994, s. 119).

[1657] TRIPS-sopimuksen 50 artiklan (turvaamistoimenpiteet) 3 kohdassa todetaan, että oikeusviranomaisilla *tulee olla oikeus vaatia* hakijaa esittämään mitä tahansa kohtuullisella vaivalla saatavaa todistusaineistoa voidakseen riittävästi vakuuttua siitä, että hakija on oikeudenhaltija ja että hänen oikeuttaan loukataan tai että sellainen loukkaus on toteutumaisillaan, ja määrätä hakija asettamaan riittävä vakuus, joka suojaa vastaajaa ja estää väärinkäytöksen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että Suomessa olisi immateriaalioikeudellisissa turvaamistoimiasioissa voimassa tutkintamenetelmä eli että tuomioistuimella olisi oikeus olla aktiivinen prosessiaineiston hankinnassa. Suomi täyttää TRIPSin asettamat edellytykset sillä, että materiaalinen asiavaltuus on asetettu aineellisoikeudelliseksi hyväksymisedellytykseksi, ja tällöin tuomioistuin edellyttää (voidaan sanoa: ”vaatii”), että hakija esittää riittävää todennäköisyysnäyttöä materiaalisesta asiavaltuudestaan.

[1658] Linna 2012, s. 342.

tehdä, esteperusteet tutkitaan viran puolesta.[1659] Samoin turvaamistoimiprosesseissa on mahdollisuus osapuolten välillä sopia asiasta taikka hakemuksen jo ollessa tuomioistuimessa myöntää hakemus oikeaksi tai tunnustaa jokin tietty oikeustosiseikka (esim. materiaalinen asiavaltuus) paikkansa pitäväksi, mutta jos näin ei tapahdu, tuomioistuin tutkii viran puolesta ei ainoastaan prosessinedellytykset vaan myös laissa säädettyjen aineellisoikeudellisten hyväksymisedellytysten olemassaolon.[1660] Voidaan sanoa, että materiaalista asiavaltuutta koskeva hyväksymisedellytys turvaamistoimiasioissa korostaa (ellei käsillä ole myöntäminen tai po. seikan tunnustaminen) tuomioistuimen oma-aloitteista perehtymistä materiaalista asiavaltuutta koskeviin näyttökysymyksiin ja todennäköisyyskynnyksen kontrollointia *ex officio*.[1661] Tuomioistuimen tehtävänä on vain niissä tilanteissa, joissa käsillä ei ole myöntäminen tai tunnustaminen, pitää huolta siitä, ettei turvaamistoimea anneta, ellei materiaalisen asiavaltuuden tueksi ole esitetty riittävää todennäköisyysnäyttöä.

8.2.2 Hakemusasiat sekä muut internetympäristössä välittäjiä vastaan kohdistuvat asiatyypit

8.2.2.1 Hakijalegitimaatiosta tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa

Edellä on useaan otteeseen tuotu esille, että riitaprosessin puolella on omaksuttu prosessuaalinen asianosaiskäsite eli asianosaiskäsitteeseen ei sisällytetä aineellisoikeudellisia piirteitä. Aineellisen asianosaiskäsitteen hylkääminen riitaprosessissa johtui aikoinaan ennen kaikkea siitä havainnosta, että tietyissä tapauksissa asianosaisina voivat esiintyä muutkin kuin riitautetun oikeussuhteen subjektit. Tällöin on myös selvää, että ellei ole erillistä asiavaltuusnormia, kantajan prosessuaalinen asiavaltuus syntyy (varallisuusoikeudellisessa) riitaprosessissa hänen esittämänsä väitteen perusteella (väitedoktriini). Seuraavaksi on tarkasteltava sitä, kuinka edellä esitetty jaottelu prosessuaaliseen ja materiaaliseen asiavaltuuteen soveltuu hakemuslainkäyttöön silloin kun kysy-

---

[1659] Ks. Vaitoja 2014, s. 115.

[1660] Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että tuomioistuin saisi viran puolesta ryhtyä selvittämään, onko löydettävissä materiaalista asiavaltuutta vastaan puhuvia seikkoja eli vastatosiseikkoja. Jos tällainen vastatosiseikka käy ilmi oikeudenkäyntiaineistosta, tuomioistuin saa nähdäkseni kuitenkin perustaa ratkaisunsa siihen ilman osapuolten erillistä vetoamista, mutta tällöin po. seikka on tietysti ennen ratkaisua tuotava asianosaisten tietoon ja keskusteltavaksi.

[1661] Eräänlaisia indispositiivisia elementtejä voidaan siis sanoa turvaamistoimitutkintaan liittyvän.

mys on tekijänoikeudellisista hakemusasioista.[1662] OK 8 luvussa[1663] ei ole yleisiä säännöksiä siitä, kuka saa panna vireille hakemusasian (hakija-/hakemislegitimaatio).[1664] Hakemuslainkäytön osalta huomio kiinnittyy aluksi siihen, että *aineellista asianosaiskäsitettä* on pidetty meillä vallitsevana OK 8 luvun piiriin kuuluvissa asioissa. Esimerkiksi *Kuuliala* toteaa, että hakemuslainkäytön asianosaiskäsite[1665] on aineellinen: asianosaisia ovat ne henkilöt, joiden etua, oikeutta tai velvollisuutta asia koskee.[1666] Tämä tarkoittaa lähtökohtaisesti sitä, että hakemuslainkäytössä tarkastellaan henkilön suhdetta prosessin kohteena olevaan asiaan.[1667] Kuten seuraavaksi tullaan esittämään, tämä lähtökohta ei kuitenkaan aiheuta muutoksia siihen, kuinka hakijavaltuuskysymykset tulee ratkaista tekijänoikeudellisissa hakemus(lainkäyttö)asioissa eli TekijäL 60 a ja 60 c–60 e §:n tilanteissa.

Hakemusasiat ovat varsin epäyhtenäinen asiaryhmä. Hakemusasioina käsitellään useita hyvin erityyppisiä asioita, esimerkiksi holhous-, perhe- ja jäämistöasioita, konkurssiasioita, velkajärjestelyjä ja yrityssaneerauksia sekä tekijänoikeuden loukkauksiin internetympäristössä liittyviä erityisasioita.[1668] *Lappalainen* on jo vuonna 1995 kiinnittänyt huomiota siihen, että hakemusasioiden piiri on ollut jatkuvasti laajentumassa siten, että kannetyyppisiä oikeussuojavaatimuksia on säädetty pantavaksi vireille haasteen sijasta hakemuksella.[1669] Lappalaisen mukaan tällainen varsinaisen lainkäytön ja hakemuslainkäytön välisen rajan sekoittaminen on valitettava kehityspiirre, joka voi helposti synnyttää erheellisen mielikuvan asiasta ja siihen soveltuvista prosessuaalisista säännöksistä.[1670] Hakemuslainkäytön ala on siis laajentunut ja tässä prosessilajissa käsiteltävien asioiden luonne on muuttunut[1671], ja tästä kehityksestä ovat yhtenä osoituksena juuri tekijänoikeuden loukkauksiin internet-

---

[1662] Hakemusasioiden oikeuskäsittelyä kutsutaan yleisesti hakemuslainkäytöksi. Laajassa mielessä se voidaan lukea siviiliprosessiin kuuluvaksi sen vuoksi, että hakemuksen kohteena oleva oikeuskysymys on yksityisoikeudellinen (ks. Linna 2009, s. 13; Jokela 2012, s. 490).

[1663] Paitsi OK 8 lukuun hakemuslainkäyttö nojaa paljolti oikeudenkäymiskaaren muihin lukuihin ja määräytyy osin aineellisessa lainsäädännössä olevien menettelysäännösten mukaisesti. Nykyinen OK 8 luku ei siten muodosta samanlaista itsenäistä prosessisäännöstöä kuin riita-asioita koskevat säännökset (Linna 2009, s. 45).

[1664] Ks. Linna 2009, s. 110.

[1665] Hakemuslainkäyttöä sääntelevässä OK 8 luvussa ei säädetä asianosaisista, vaan hakijasta ja asiaan osallisista. Asiaan osallisen käsitettä ei kuitenkaan ole määritelty OK 8 luvussa eikä muuallakaan lainsäädännössä (Kuuliala 2011, s. 101).

[1666] Kuuliala 2011, s. 112.

[1667] Kuuliala 2011, s. 104.

[1668] Ks. esim. Lappalainen 1995, s. 8; Jokela 2012, s. 489.

[1669] Lappalainen 1995, s. 9. Myös Niemi-Kiesiläinen (1995, s. 97) toteaa, että hakemusasioiden heterogeenisyys on lainsäädäntökehityksen ansiosta pikemminkin lisääntynyt kuin vähentynyt, kun sekä lukumäärältään että merkitykseltään huomattavia asiaryhmiä on säädetty hakemusasioiksi.

[1670] Lappalainen 1995, s. 9.

[1671] Kuuliala 2011, s. 82.

ympäristössä liittyvät hakemusasiat. Kuten Kuuliala toteaa, lainsäädäntö on jo pitkään erkaantunut siitä luonnehdinnasta, että hakemuslainkäyttöasioita ovat yksityisoikeuden alaan kuuluvat riidattomat asiat, joissa on vain yksi asianosainen ja joissa oikeussuojan antaminen kohdistuu tulevia oikeudenloukkauksia vastaan.[1672] Myös *Linna* toteaa, että hakemusasioiden luonne on olennaisesti muuttunut edeltäneiden kolmen vuosikymmenen aikana ja että muutosta voidaan ehkä kuvata siten, että painopiste on siirtynyt kirjaamisasioista hakijan henkilökohtaisen elämän piiriin, ja tässä mielessä hakemuslainkäytön voidaan sanoa lähentyneen riita-asioita.[1673] Raja hakemuslainkäytön ja perinteisen siviiliprosessin välillä on epäselvä tai oikeammin joustava.[1674]

Hakemuslainkäyttöä koskevassa yleisoikeuskirjallisuudessa ei juuri puhuta prosessinedellytyksistä tai edes mainita tätä käsitettä.[1675] Sama hiljaisuus leimaa prosessioikeudellista oikeuskirjallisuutta, kun tarkastelun kohteena ovat hakemuslainkäyttöä koskevat prosessinedellytykset; tällöin puhutaan mieluummin ainoastaan riitaprosessista ja siten kanteesta tai haastehakemuksesta.[1676] On kuitenkin selvää, että prosessinedellytykset koskevat yhtä lailla hakemuslainkäyttöä kuin perinteisiä riitaprosessejakin, ja prosessinedellytysten voidaan tässä merkityksessä sanoa olevan yleisprosessuaalisia.[1677] Se, miksi hakemuslainkäyttöä koskevassa kirjallisuudessa ei juuri puhuta prosessinedellytyksistä, johtunee osittain siitä, että käsiteltäessä hakemuslainkäytön piiriin kuuluvia asioita pääpaino on selvästi aineellisoikeudellisissa kysymyksissä ja prosessuaaliset seikat ovat verraten toisarvoisessa asemassa.[1678] Koska hakemuslain-

---

[1672] Kuuliala 2011, s. 111.
[1673] Linna 2022, s. 48.
[1674] Lappalainen 1995, s. 10.
[1675] Esimerkkinä mainittakoon Linna (2009), joka ei hakemuslainkäyttöä koskevassa perusteoksessaan kertaakaan viittaa prosessinedellytyksiin tai muutenkaan mainitse prosessinedellytyksiä. Hän (Linna 2009, s. 36) kuitenkin toteaa, että ”Selvää kaiketi on, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten on täytyttävä prosessimuodosta riippumatta.”, ja kuten tutkimuksen alkupuolella todettiin, prosessinedellytykset asettavat kehykset sille, mitä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin asianmukaiset ulkoiset puitteet edellyttävät (ks. Helenius – Linna 2021, s. 75).
[1676] Esim. Lappalainen (2001) ei prosessinedellytyksiä koskevassa luvussa (13. luku: Prosessinedellytykset) kertaakaan puhu hakemuksesta tai hakemuslainkäytöstä taikka viittaa näihin. Myöskään Reinikainen (1958) ja Havansi (2009) eivät viittaa hakemuksiin tai hakemuslainkäyttöön.
[1677] Esim. Jokela (2012) käyttää prosessinedellytyksiä koskevassa luvussa (XXII. Prosessinedellytykset) myös hakemuslainkäyttöön viittaavaa terminologiaa: ”Jutun vireillepanoon (kanteen/syytteen nostamiseen) liittyviä prosessinedellytyksiä ovat 1) asian oikea vireillepanotapa (haastehakemus/hakemus), 2) (haaste)hakemuksen lainmukaisuus sekä 3) haasteen tiedoksiantomenettelyn lainmukaisuus ja 4) tiedoksiannon oikea-aikaisuus.” Toisaalta voi olla mahdollista, että Jokela viittaa hakemuksella esim. vain turvaamistoimihakemukseen.
[1678] Ks. esim. Tirkkonen 1974, s. 121; Hormia 1988, s. 25. Pääpaino ei hakemuslainkäyttöä koskevissa tutkimuksissa aina kuitenkaan ole aineellisoikeudellisissa kysymyksissä. Tästä yhtenä esimerkkinä voidaan mainita Huplin artikkeli muutoksenhausta konkurssihakemuksesta annettuun ratkaisuun (Hupli 2007a), jossa artikkelissa aineellisten edellytysten lisäksi käsitellään prosessinedellytyksiä (oikeudenkäynnin edellytyksiä).

käytön oma normitus on harvaa, on usein välttämätöntä turvautua siviiliprosessia koskevien oikeusohjeiden analogiaan. Hakemuslainkäyttöä koskevassa menettelyssä noudatetaan siis soveltuvin osin nimenomaan siviiliprosessin periaatteita.[1679] Tässä esityksessä ei tarkastella kaikkien prosessinedellytysten yhtäläisyyksiä tai mahdollisia eroavaisuuksia perinteisen riitaprosessin ja hakemuslainkäytön välillä vaan tyydytään ainoastaan toteamaan, että prosessuaalinen asiavaltuus (legitimaatioperiaate) ja oikeussuojan tarve ovat yleisprosessuaalisia ja näiden prosessinedellytysten on oltava käsillä myös hakemuslainkäytössä.[1680]

Kuten edellä todettiin, hakemuslainkäytön asianosaiskäsite on aineellinen, ja ainakin toistaiseksi vallitseva. On nähdäkseni riidatonta, että useimmissa OK 8 luvun mukaisissa hakemusasioissa operoidaan ja tullaan toimeen aineellisella asianosaiskäsitteellä. Tätä voidaan perustella muun ohella sillä, että hakemuslainkäytössä ei ainakaan yhtä usein kuin riita-asiassa esiinny kaksiasianosaissuhdetta, eikä hakemuslainkäytössä useinkaan ole riitautettua intressiä tai riidan kohdetta samassa kahdenvälisessä merkityksessä kuin riitaprosessissa.[1681] Väitetyn intressin ja pääasiaratkaisun välinen suhde on usein myös toisenlainen kuin riitaprosessissa.[1682] Osassa hakemusasioita hakijan ei tarvitse osoittaa muuta kuin tietty *muodollinen hakijalegitimaatio*. Esimerkiksi hakija, joka osoittaa olevansa kuolinpesän osakas, saa tämän asemansa perusteella hakea pesänselvittäjän tai pesänjakajan määräämistä ilman perusteluja.[1683] Toiseksi hakemuslainkäytön mukaisissa hakemusasioissa hakija (ja mahdollisesti myös muut asiaan osalliset) määräytyy hyvin usein suoraan laissa olevan nor-

---

[1679] Hormia 1988, s. 25. OK 8:13:ssä todetaan nykyään, että hakemusasian käsittelystä on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä riita-asian käsittelystä säädetään.

[1680] Ks. Ellilä 1976, s. 382.

[1681] Yksi hakemuslainkäyttöön perinteisesti liitetyistä lähtökohdista on ollut se, että siinä on vain yksi asianosainen: hakija. Tämän vuoksi onkin sanottu, että hakemusasiassa hakijalla ei yleensä ole vastapuolta. Riita-asian lähtökohta on kahden asianosaisen välinen konflikti, kun taas hakemuslainkäytössä lähdetään riidattomuudesta. Kummassakin prosessilajissa lähtökohtainen oletus saattaa muuttua toiseksi oikeudenkäynnin edetessä (Kuuliala 2011, s. 98 ja 110). Vaikka hakemusasioissa ei ole samanlaista muodollis-prosessuaalista kaksiasianosaissuhdetta kuin riita-asioissa, asiaan osallisten keskinäiset ristiriidat usein tarkoittavat tosiasiassa samantyyppistä asetelmaa: hakijan oikeuden hyväksyminen saattaa vaikuttaa voimakkaasti toisen asiaan osallisen oikeusasemaan, vaikka hakemus ei merkitsisi toisen asiaan osallisen velvoittamista mihinkään. Saattaa olla jossakin määrin sattumanvaraista, onko lainsäätäjä valinnut prosessimuodoksi kanneasian vai hakemusasian (Linna 2022, s. 44).

[1682] Aineellisen oikeussuhteen osapuolten selvittäminen prosessuaalisen asiavaltuuden ratkaisemiseksi johtaisi riitaprosessissa siihen, että kantajan oikeussuojapyyntöön annettaisiin käytännössä epäsuora vastaus prosessuaalista asiavaltuutta koskevan päätöksen perusteluissa. Prosessuaalisen asiavaltuuden rakentaminen väitetyn intressin varaan estää näin ollen riitaprosessissa päällekkäisyyden pääasiaratkaisuun nähden ja siten loogisen ristiriidan (ks. edellä luku 2.3.3.1). Tällaista tilannetta ei hakemuslainkäytössä kuitenkaan tyypillisesti esiinny.

[1683] Linna 2009, s. 166.

meerauksen perusteella (ts. hakijavaltuutettujen piiri on määritelty laissa).[1684] Tällöin on luontevaa, että asianosaiskäsite rakennetaan aineellisen oikeussuhteen varaan eli asianosaisia ovat vain ne, joiden etua, oikeutta tai velvollisuutta asia koskee. Aineellinen asianosaiskäsite edellyttää vastausta kysymykseen siitä, millainen potentiaalisen asianosaisen ja käsillä olevan asian sisällön välisen yhteyden on oltava.[1685] Toisin sanoen käsitteessä tarkastellaan henkilön suhdetta prosessin kohteena olevaan asiaan.[1686]

TekijäL 60 a ja 60 c–60 e §:n mukaiset hakemusasiat eivät ole esimerkiksi statusasioita, vaan ne ovat taustaltaan varallisuusoikeudellisia asioita. TekijäL 60 a ja 60 c–60 e §:t rakentuvat keskeisesti sen varaan, että niiden taustalla on aina väite (oletus) kantaja-hakijalle kuuluvan (yksin-/tekijän)oikeuden loukkauksesta: oikeudenhaltija (tai muu tekijänoikeuteen intressin omaava taho) väittää, että kolmas (tunnettu tai tuntematon henkilö) on loukannut tai loukkaa juuri hänelle kuuluvaa oikeutta. TekijäL 60 a ja 60 c–60 e §:ää koskeva sääntely liittyy tarpeeseen asettaa välittäjille erilaisia velvollisuuksia, jotka liittyvät tekijänoikeuden loukkausten selvittämiseen ja estämiseen. Kysymys on siitä, että internetympäristössä on otaksuttavasti tapahtunut tai tapahtuu oikeudenloukkaus (tekijänoikeutta loukkaavaksi väitettyä aineistoa on saatettu tai saatetaan yleisön saataviin), ja välittäjän (teleoperaattorin) tulee ryhtyä tiettyihin toimiin, mikäli hakemuksen hyväksymisedellytykset ovat käsillä ja tuomioistuin näin määrää.[1687] Puheena olevissa säännöksissä puhutaan tekijän (tai hänen edustajansa) oikeudesta saattaa vireille säännösten mukaiset hakemusasiat. Hakijalegitimaatio on siis ”tekijällä”. Kuten edellä on selvitetty, tekijä-käsitettä ei ole kuitenkaan määritelty tekijänoikeuslaissa, vaan tekijä voi yhtä lailla olla

---

[1684] Esim. Linna (2009, s. 110) toteaa, että hakemislegitimaatio määräytyy aineellisen lainsäädännön perusteella. Monet perheoikeudellista statusta koskevat asiat käsitellään tuomioistuimessa hakemusasioina. Asialegitimaatio on statusprosesseissa syytä suoda vain niille, joiden statuksesta asiassa on kysymys tai joiden asemaa asia muutoin läheisesti koskee. Näin yleinen sääntö olisi kuitenkin statusprosessien yleinen merkitys huomioon ottaen liian epämääräinen. Niinpä lainsäätäjä onkin yleensä laissa nimenomaisesti osoittanut ne henkilötahot, joilla on jutussa asialegitimaatio. Säännösten osoittaman henkilöpiirin ulkopuolisilla tahoilla ei ole asialegitimaatiota (Lappalainen 1995, s. 280–281).

[1685] Vihervuori 1981, s. 111.

[1686] Kuuliala 2011, s. 104.

[1687] On helppo ymmärtää, miksi juuri hakemuslainkäyttö (OK 8 luku) on valikoitunut TekijäL 60 a ja 60 c–60 e §:n mukaisten asioiden pääasialliseksi soveltamisnormistoksi (TekijäL 60 c ja 60 d §:n tilanteissa sovelletaan lisäksi OK 7 lukua). Kyseessä on nimittäin tavanomaisesta kaksiasianosaissuhteesta poikkeava tilanne, jossa tekijänoikeuden täytäntöönpanoa tehostava toimenpide kohdistetaan tekijänoikeuden loukkauksesta erilliseen tahoon, koska varsinaista oikeuden loukkaajaa ei ole mahdollista saada selville tai haastetuksi (tämä argumentti soveltuu TekijäL 60 a §:n, 60 d §:n 2 momentin sekä 60 e §:n tilanteissa). Lähtökohtaisesti asian välittömien osapuolten eli oikeudenhaltijan ja välittäjän välillä ei ole riitaa eikä oikeudenhaltija kohdista välittäjään oikeudenloukkaukseen välittömästi perustuvaa vaadetta asiassa. Välittäjän osalta kyse on siten ennemminkin välillisestä asiaan osallisuudesta kuin varsinaisesta vastaaja-asemasta (ks. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:2, s. 57).

se, joka on luonut teoksen, kuin se, jolle tekijänoikeus tai sen osa on siirtynyt. Tekijänoikeuslaissa ei myöskään ole yleisiä asiavaltuus- tai hakijalegitimaatiosäännöksiä, minkä vuoksi asiavaltuus/hakijalegitimaatio ratkeaa – ja sen tulee ratketa – tekijänoikeudellisissa asioissa pääasiassa väitedoktriinin perusteella. Lisäksi, kuten edellä on tuotu esille, eräissä tilanteissa on mahdollista myös se, että tekijälle kuuluvan aineellisen vaateen esittääkin joku muu kuin tekijä itse, toisin sanoen joku muu kuin aineellisen vaateen tosiasiallinen haltija prosessaa toiselle kuuluvasta vaateesta ja vaatii asian ratkaisemista omissa nimissään (ks. esim. TekijäL 7.2 §).

Yllä lausuttu huomioon ottaen sekä TekijäL 60 a ja 60 c–60 e §:n mukaisten hakemusasioiden luonne (varallisuusoikeudellinen asia) ja niiden taustalla oleva väite tekijänoikeuden loukkauksesta[1688] johtaa siihen, että hakijalegitimaation määrittelyssä ei saada apua aineellisoikeudellisesta asianosaiskäsitteestä, vaan näissä tilanteissa hakijalegitimaatio tulee ratkaista tekijän tai muun tahon väitteen nojalla. Hakijan tulee siis (ainoastaan) väittää, että hänellä on tekijänoikeus tai muu tekijänoikeuteen liittyvä intressi ja että tätä hänelle kuuluvaa oikeutta tai intressiä on loukattu tavalla, joka oikeuttaa hänet ryhtymään toimiin, toisin sanoen käyttämään TekijäL 60 a ja 60 c–60 e §:n mukaisia oikeussuojakeinoja, tekijänoikeuden loukkaukseen puuttumiseksi. Hakijalegitimaatiota ei siis voida rakentaa aineellisen oikeussuhteen varaan. Tämä olisi myös ongelmallista, sillä esimerkiksi hallituksen esityksessä todetaan keskeyttämis- ja estomääräyksen (TekijäL 60 c–60 e §) edellytysten yhteydessä (eli hakemuksen aineellisoikeudellisten hyväksymisedellytysten yhteydessä), että hakijan on osoitettava olevansa teosten oikeudenhaltija.[1689] Tällöin oikeudenhaltijuuden eli materiaalisen asiavaltuuden ratkaiseminen prosessiratkaisun yhteydessä johtaisi päällekkäisyyteen varsinaisen asiaratkaisun kanssa. Hakijalegitimaation ratkaiseminen TekijäL 60 a ja 60 c–60 e §:n tilanteissa väitedoktriinin perusteella estää näin ollen päällekkäisyyden pääasiaratkaisuun nähden ja siten loogisen ristiriidan. Yhteenvetona voidaan todeta, että kun kysymys on TekijäL 60 a ja 60 c–60 e §:n tarkoittamista hakemusasioista, hakijan hakijalegitimaatiota ratkaistaessa merkitystä ei ole asian aineellisoikeudellisilla piirteillä, vaan hakijan hakijalegitimaatio ratkaistaan samojen oppien ja periaatteiden nojalla kuin edellä on esitetty riitaprosessin kantajalegitimaation yhteydessä.[1690]

[1688] Tämä voidaan nähdäkseni hahmottaa myös siten, että asian taustalla vallitsee jatkuvasti oletus kaksiasianosaissuhteesta ja samoin lähtökohtaisesti riitaisuus (onko loukkaus tapahtunut vai ei) hakijan ja väitetyn/epäillyn loukkaajan välillä.

[1689] HE 181/2014 vp, s. 32.

[1690] Ts. hakijavaltuus tulee TekijäL 60 a ja 60 c–60 e §:n tilanteissa ratkaista samoin kuin muissakin siviilioikeudellisissa tekijänoikeuden loukkausasioissa.

8.2.2.2 TekijäL 60 a §: Yhteystietojen luovuttaminen

TekijäL 60 a §:ssä tarkoitettu asia on hakemuslainkäytön alaan lukeutuva tekijänoikeudellinen asia, jossa sovelletaan yksinomaan OK 8 luvun säännöksiä.[1691] TekijäL 60 a §:ssä säädetään *tekijän* (tai hänen edustajansa)[1692] oikeudesta saada tuomioistuimen määräyksellä verkkoyhteyksiä tarjoavalta palvelun tarjoajalta, eli välittäjältä, yhteystiedot sellaisesta teleliittymästä, josta tekijän oikeuksien suojan kannalta merkittävässä määrin saatetaan yleisön saataviin tekijänoikeudella suojattua aineistoa ilman tekijän suostumusta. TekijäL 60 a §:n mukaisessa asiassa on kysymyksessä indispositiivinen hakemusasia[1693], jossa väitettyä loukkaajaa ei vielä tunneta. Koska väitettyä loukkaajaa ei vielä tunneta, ei tämä siis ole lainkaan mukana eli asiaan osallisena puheena olevassa prosessissa. Hakemuksen avulla pyritäänkin selvittämään liittymänhaltijan, jota *prima facie* pidetään väitettynä loukkaajana, yhteystiedot, jotta myöhemmin pystyttäisiin tarkemmin selvittämään, onko liittymänhaltija, jonka liittymästä mahdollinen tekijänoikeuden loukkaus on tapahtunut, ollut *de facto* oikeudenloukkaaja vai ei. Kysymyksessä on siis hakemusasia, jossa annettava ratkaisu merkittävällä tavalla koskettaa myös muita henkilöitä kuin varsinaisia asiaan osallisia.[1694] Säännöksen yhtenä keskeisenä taustaperiaatteena onkin kontrolloida sitä, ettei väitetyn loukkaajan yksityisyyden suojaan puututa perusteettomasti ja suhteellisuusperiaatteen vastaisesti. Säännöksellä siis pyritään tasapainottamaan hakijan ja tuntemattoman eli väitetyn loukkaajan vastakkaiset intressit.[1695]

Koska kyse on indispositiivisesta hakemusasiasta, jossa väitetty loukkaaja ei ole mukana ja ratkaisun antaminen merkittävällä tavalla koskettaa hänen oikeuksiaan (vaikutus prosessin ulkopuolisen kolmannen asemaan), sovellettavaksi tulevat virallisperiaate ja tutkintamenetelmä. Tällöin selvää on, että

[1691] Vrt. toisin esim. TekijäL 60 c ja 60 d §:t, joissa sovelletaan OK 8 luvun ohella OK 7 luvun normeja.

[1692] Ks. edustaja-käsitteen merkityksestä edellä luku 6.5.

[1693] Esim. ratkaisussa KKO 2017:85 todetaan, että TekijäL 60 a §:n mukaisissa asioissa on kysymys hakemusasioista, joissa sovinto ei ole sallittu. Ks. myös Harenko 2016, s. 622.

[1694] Hakemuslainkäytössä voidaan hakijasta käyttää termiä ”asianosainen” tai ”asiaan osallinen”. Yksi hakemuslainkäyttöön liittyvistä teoreettisista perusolettamuksista on näkemys, että hakemusasiassa on vain yksi asianosainen: hakija (Koulu 1989, s. 90). OK 8 luvun perusteluissa myös hakijaa itseään kutsutaan asiaan osalliseksi (ks. esim. HE 32/2001 vp, s. 64 ja 68; Ks. myös Linna 2009, s. 20). Nyt käsillä olevassa tilanteessa varsinaisia asiaan osallisia ovat siis hakija ja välittäjä. Toisaalta välittäjänkin asemaa on luonnehdittu ennemminkin vain ”välilliseksi asiaan osallisuudeksi”, koska lähtökohtaisesti hakijan ja välittäjän välillä ei ole riitaa eikä hakija kohdista välittäjään oikeudenloukkaukseen välittömästi perustuvaa vaadetta asiassa (Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:2, s. 57). Tällaisessa tilanteessa ei voida sanoa, ettei hakija kohdista välittäjään oikeudenloukkaukseen välittömästi perustuvaa vaadetta asiassa. Tällainen vaade perustuu kylläkin välittömästi oikeudenloukkaukseen, mutta vaade ei perustu siihen, että välittäjä olisi itse loukannut tekijänoikeutta (välittäjän oikeudenloukkaukseen).

[1695] Tämä saa vaikutuksensa ennen kaikkea arvioitaessa säännöksessä asetettua merkittävässä määrin -kriteeriä.

tuomioistuimen tulee kontrolloida hakijan materiaalinen asiavaltuus viran puolesta.[1696] Kuten edellä selvitettiin, virallisperiaatteen soveltuessa tuomioistuin riippumatta asianosaisten/asiaan osallisten vaatimuksista voi toimia prosessissa itsenäisesti ja esimerkiksi perustaa tuomionsa sellaiseen tosiseikkaan, johon asianosaiset eivät ole vedonneet.[1697] Tällöin tuomioistuin saa ottaa materiaalisen asiavaltuuden ratkaisemisessa huomioon myös kaikki sitä vastaan puhuvat vastatosiseikat, jotka prosessiaineistoista ilmenevät, kunhan se vain ensiksi varaa asiaan osallisille tilaisuuden lausua puheena olevasta seikasta. Käytännössä tuomioistuimen mahdollisuudet uusien vastatosiseikkojen huomioon ottamiseen ovat kuitenkin varsin rajatut, ja uusien vastatosiseikkojen huomioon ottaminen tuleekin kysymykseen lähinnä vain sellaisissa tapauksissa, joissa uusi seikka ilmenee tavalla tai toisella oikeudenkäynnissä esitetystä aineistosta.[1698] Asiaan osallisen on siis yleensä ainakin mainittava seikasta tai tuotava se jollakin muulla tavalla prosessissa esille, jotta tuomioistuimella olisi aihetta ryhtyä sitä lähemmin tutkimaan.[1699] Tämä lähtökohta korostaa TekijäL 60 a §:n

---

[1696] Olen jo aiemmassa yhteydessä (Päivärinne 2013, s. 207) esittänyt, että tekijänoikeuden haltijan on osoitettava, että hänellä on tekijänoikeus teoksiin. Tällöin en ole kuitenkaan tarkemmin ottanut kantaa siihen, tuleeko tuomioistuimen viran puolesta tutkia hakijan materiaalinen asiavaltuus asiassa. Myöskään TekijäL 60 a §:ään liittyvistä esitöistä ei suoraan ilmene, että hakijan olisi osoitettava olevansa teosten oikeudenhaltija. Lakivaliokunnan lausunnossa (LaVL 5/2005 vp, s. 8) on todettu, että ”Luovutettavat tiedot koskisivat vain sitä teleliittymää, josta saatetaan yleisön saataviin tekijänoikeudella suojattua aineistoa ilman tekijän suostumusta. Tuomioistuimelle esitettävässä tietojen luovutuspyynnössä olisi näin ollen osoitettava, että kyseessä on tällainen aineisto.” Muotoiltu ei suoraan kerro, että hakijan olisi osoitettava olevansa itse po. aineiston tekijänoikeuden haltija, vaan muotoilu viittaa ennemminkin siihen, että hakijan on osoitettava, että kyseessä on sellainen aineisto, joka on tekijänoikeudella suojattu ja sitä saatetaan yleisön saataviin ilman tekijän suostumusta.

[1697] Selvyydeksi todettakoon, että esim. sellainen tilanne, jossa välittäjä tunnustaa hakijan materiaalisen asiavaltuuden, ei aiheuta mitään muutosta materiaalisen asiavaltuuden arviointiin. Kuten edellä todettiin, indispositiivisissa jutuissa, joissa aineellisen totuuden painoarvo on suurempi, tunnustus ei sido tuomioistuinta, vaan tuomioistuimen tulee harkita, mikä vaikutus tunnustuksella on todisteena. Vaikka yleensä myös indispositiivisissa asioissa tunnustamiselle annetaan suhteellisen vahva todistusvaikutus, tilanne on nyt toinen: jos välittäjä tunnustaa kantajan materiaalisen asiavaltuuden, ei todistusvaikutusta juuri ole tai se on hyvin vähäinen, koska välittäjä on vain ”välillinen asiaan osallinen”.

[1698] Ovaskainen (1989, s. 91) on todennut, että indispositiivisuuden perustana oleva julkinen intressi ei suinkaan aina vaadi, että kaikki tosiseikat otetaan viran puolesta huomioon. Nyt käsillä olevassa tilanteessa viran puolesta huomioon ottamista tarkasteltaessa pitää huomata, että TekijäL 60 a §:ssä on kyse kolmannen eli yksityisen intressistä. Lisäksi se, että kolmannella on myöhemmin, esim. varsinaisen loukkausasian yhteydessä, mahdollisuus riitauttaa hakijan materiaalinen asiavaltuus, johtaa nähdäkseni siihen, että viran puolesta seikkojen huomioon ottamisen ei nyt puheena olevassa tilanteessa tarvitse olla kaiken kattavaa. Se, missä määrin tuomioistuin voi ottaa hakijan materiaalisessa asiavaltuudessa olevat puutteet huomioon ratkaisua tehdessään, riippuu siis olennaisesti siitä, miten laajalti tuomioistuimella on käytettävissään oikeudenkäyntiaineistoa.

[1699] Virolainen 1988, s. 338. Käytännössä välittäjän on tehtävä väite materiaaliseen asiavaltuuteen liittyen tai nostettava esille jokin tätä koskeva seikka, koska tuomioistuin ei välttämättä itse havaitse, että materiaalista asiavaltuutta koskeva kysymys kaipaa tarkempaa selvittämistä.

tilanteissa välillisen asiaan osallisen eli välittäjän roolia. Toisaalta välittäjällä ei kuitenkaan yleensä ole intressiä riitauttaa hakijan vaatimuksia tai ryhtyä selvittämään hakijan materiaaliseen asiavaltuuteen liittyviä vastatosiseikkoja, saati hankkimaan todistelua tältä osin.[1700]

Tuomioistuin huolehtii siis TekijäL 60 a §:n tilanteissa ratkaisun kannalta relevanttien tosiseikkojen selvittämisestä. Tuomioistuimella on myös oikeus, koska asiassa vallitsee tutkintamenetelmä, olla aktiivinen prosessiaineiston, esimerkiksi todisteiden, hankinnassa. Käytännössä tämä kuitenkin tarkoittaa TekijäL 60 a §:n mukaisissa hakemusasioissa sitä, että tuomioistuin ei lähde selvittämään, mitä todisteita asiassa voitaisiin esittää, tai itsenäisesti hanki uusia todisteita prosessiaineistoon, sillä kysymyksessä on ”vain” yhden kolmannen – väitetyn loukkaajan – intressi, ja tällä kolmannella on myöhemmässä oikeudenkäynnissä, esimerkiksi varsinaisena riita-asiana ajattavan loukkausasian yhteydessä, yhä mahdollisuus kiistää asiaa ajavan tahon materiaalisen asiavaltuuden olemassaolo ja esittää tätä koskeva (vasta)todistelunsa.[1701] TekijäL 60 a §:n tilanteissa kysymys ei siten ole sellaisesta intressistä, jossa painavat syyt puoltavat tuomioistuimen todisteidenhankkimisoikeuden käyttämistä, ainakaan materiaalisen asiavaltuuden perinpohjaiseksi selvittämiseksi. Viralliseriaatteen ja tutkintamenetelmän soveltuvuus näkyykin materiaalisen asiavaltuuden osalta näissä tilanteessa lähinnä siinä, että tuomioistuimen tehtävänä on viran puolesta huolehtia, että hakija ei voi saada hyväksyvää ratkaisua asiassa (hyväksymisedellytys), ellei hän ole esittänyt näyttökynnyksen edellyttämää näyttöä materiaalisen asiavaltuutensa tueksi. Mikäli tuomioistuin ei esitetyn selvityksen perusteella pysty varmistumaan siitä, että hakijalla on väittämänsä materiaalinen asiavaltuus, hakemus tulee hylätä jo tällä perusteella (eikä siis jättää tutkimatta).[1702]

Tässä yhteydessä ei lähemmin tarkastella TekijäL 60 a §:n tilanteissa sovellettavaa näyttökynnystä, vaan siltä osin tyydytään viittamaan jäljempänä esitettyyn (ks. luku 8.2.3). Voidaan kuitenkin todeta, että asiassa noudatetaan niin

---

[1700] Ks. myös Savola 2013, s. 893.

[1701] On totta, että TekijäL 60 a §:n mukaisessa asiassa suojellaan erityisesti väitetyn loukkaajan yksityisyyden suojaa, sillä hänen yhteystietonsa luovutetaan sellaiselle taholle, joka ei ole viranomainen. Tältä osin on kuitenkin todettava, että viran puolesta tapahtuva väitetyn epäillyn intressien turvaaminen tapahtuu ennen kaikkea ns. merkittävässä määrin -kriteerin kautta, ei siis viran puolesta tapahtuvan hakijan materiaalisen asiavaltuuden perinpohjaisen selvittämisen kautta.

[1702] Tuomioistuin ei siis ole velvollinen ryhtymään oma-aloitteisiin tutkimuksiin materiaalisen asiavaltuuden selvittämiseksi, vaan kontrolli tapahtuu tuomioistuimelle esitetyn oikeudenkäyntiaineiston pohjalta. Tuomioistuin voi kuitenkin edellyttää hakijan esittävän tuomioistuimelle sellaista selvitystä, jonka tuomioistuin katsoo olevan saatavilla. Jos hakija ei noudata tuomioistuimen kehotusta ja tuomioistuin on varmuudella tietoinen tietyntyyppisen selvityksen saatavuudesta ja olemassaolosta, voi tuomioistuin joko yrittää itse hankkia po. selvityksen tai vaihtoehtoisesti ottaa hakijan menettelyn huomioon näytön arvioinnissa.

sanottua normaalinäyttökynnystä[1703] ja että riita-asioilla tarkoitetaan OK 17 luvussa paitsi niin sanottuja kanneasioita eli kanteella vireille saatettavia asioita (OK 5 ja 6 luku) myös hakemuksella vireille tulevia hakemusasioita (OK 8 luku). Voidaan myös huomauttaa siitä, että sanamuotonsa mukaan OK 17:2 koskee sekä dispositiivisia että indispositiivisia riita-asioita. Esitöissäkin lähdetään siitä, että todistustaakka ja näyttökynnys säännellään samalla tavalla kummankin tyyppisissä riita-asioissa.[1704] Lopuksi on vielä selvyydeksi todettava, että hakemusasia voidaan käsitellä ja ratkaista, vaikka muu istuntoon kutsuttu asiaan osallinen kuin hakija, siis tässä tapauksessa välittäjä, jättää saapumatta istuntoon tai vastaavasti ei kehotuksesta huolimatta anna kirjallista lausumaa (OK 8:7.2).[1705] Asiaan osallisen poissa ollessa annettu ratkaisu on normaali asiaratkaisu, toisin sanoen hakemusasian päätös. Hakemusasiassa ei voida antaa yksipuolista tuomiota tai sen kaltaista muodollisperustaista, asiaan osallisen poissaoloon perustuvaa päätöstä.[1706] Tarkennus on esitettävä vielä siltä osin, että TekijäL 60 a §:n tilanteissa asiassa mukana olevan asiaan osallisen eli välittäjän poissaoloa tai poistumista ei luonnollisestikaan voida ottaa huomioon näyttönä arvioitaessa hakijan materiaalista asiavaltuutta.[1707]

8.2.2.3 TekijäL 60 c–60 e §: Keskeyttämis- ja estomääräykset

Luvussa 3.5.2 todetuin tavoin hakemuslainkäytön alaan kuuluviksi asioiksi voidaan luokitella myös TekijäL 60 c §:n (keskeyttämismääräys), TekijäL 60 d §:n (väliaikainen keskeyttämismääräys) ja TekijäL 60 e §:n (estomääräys) mukaiset asiat. Keskeyttämismääräystä (TekijäL 60 c §) ja väliaikaista keskeyttämismääräystä (TekijäL 60 d §)[1708] on hallituksen esityksessä luonnehdittu turvaamistoimen kaltaisiksi/luonteisiksi toimenpiteiksi/määräyksiksi, jotka ovat riippuvaisia kieltokanteesta.[1709] TekijäL 60 e §:n määräystä taas kutsutaan taas estomääräykseksi, koska on haluttu tehdä eroa turvaamistoimen luonteisiin

---

[1703] TekijäL 60 a §:ssä tai sitä koskevissa esitöissä ei ole mitään vaadittavaa näyttöä (näyttökynnys) koskevaa lausumaa, joten on lähdettävä siitä, että edellytetään normaalia siviiliprosessuaalista näyttökynnystä (ks. vastaavasti Niemi-Kiesiläinen 1995, s. 123).

[1704] HE 46/2014 vp, s. 46. Ks. myös Vaitoja 2014, s. 25.

[1705] Käytännössä TekijäL 60 a §:n mukaiset asiat on käsitelty aina kirjallisesti sekä käräjäoikeudessa että sittemmin markkinaoikeudessa (ks. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 670–671).

[1706] Linna 2009, s. 158–159.

[1707] Vrt. Rautio – Frände (2020, s. 61), jotka toteavat, että ”Vastaajan taikka hakemusasiassa asiaan osallisen poissaolo tai poistuminen voidaan sinänsä ottaa huomioon näyttönä (ks. myös OK 12:21 ja OK 8:7.2).”

[1708] Todettakoon alkuun lyhyesti muistutuksena, että TekijäL 60 c § koskee sellaista keskeyttämismääräystä, jonka tuomioistuin voi antaa kieltokanteen käsittelyn aikana, kun taas TekijäL 60 d § koskee sellaista keskeyttämismääräystä, jonka tuomioistuin voi antaa jo ennen kieltokanteen nostamista.

[1709] HE 181/2014 vp, s. 32, 55 ja 57.

keskeyttämismääräyksiin, ja lisäksi estomääräys on kieltokanteesta riippumaton asiatyyppi. Siitä huolimatta, että TekijäL 60 c § ja 60 d § ovat turvaamistoimen kaltaisia määräyksiä, ei niissä ole säännöstasolle asti otettu mainintaa, esimerkiksi TodTL 3 §:n tavoin, materiaalisesta asiavaltuudesta niiden aineellisoikeudellisena hyväksymisedellytyksenä. Sama koskee TekijäL 60 e §:n estomääräystä. Näiltä osin on kuitenkin huomattava, että hallituksen esityksessä todetaan keskeyttämis- ja estomääräyksen edellytysten yhteydessä seuraavasti: ”Hakijan olisi määräyksen saamiseksi täytettävä pykälissä mainitut edellytykset. Hakijan olisi toimitettava riittävä näyttö siitä, mitä teoksia on havaittu käytetyn palvelussa ilman tekijän lupaa. *Hakijan olisi myös osoitettava olevansa näiden teosten oikeudenhaltija* tai edustavansa häntä. Hakijan olisi myös toimitettava tuomioistuimelle näkemyksensä siitä, että määräyksen antamista ei voida pitää kohtuuttomana kenenkään säännöksessä mainitun asiaan osallisen kannalta.”[1710]

Yllä kursivoitu kohta esitöissä osoittaa sen, että materiaalista asiavaltuutta pidetään TekijäL 60 c–60 e §:n mukaisissa hakemusasioissa puheena olevien hakemusten hyväksymisedellytyksenä. Asetelma voidaan tältä osin rinnastaa edellä käsiteltyihin TodTL:n 3 §:n ja OK 7:3:n mukaisiin tilanteisiin; kysymys ei siis ole pääasian aineellisoikeudellisen tutkimisen edellytyksestä, vaan nimenomaan kyseisten hakemusten hyväksymisedellytyksestä. Samalla tavoin kuin edellä todettiin TodTL:n 3 §:n ja OK 7:3:n yhteydessä, esitöissä olevaa lausumaa ei tule myöskään käsittää siten, että vain varsinainen oikeudenhaltija olisi oikeutettu saamaan asiassa hyväksyvän ratkaisun. Toisin sanoen jokaisen sellaisen tahon, jolla on asiassa riittävä oikeudellinen intressi[1711], on mahdollista saada asiassa hyväksyvä ratkaisu.[1712] Esitöissä oleva lausuma ei kuitenkaan kerro vielä mitään siitä, minkälaista näyttökynnystä puheena olevissa hakemusasioissa edellytetään materiaalisen asiavaltuuden osalta tai mitä sanottu tarkoittaa yhtäältä määräämis- ja virallisperiaatteen ja toisaalta käsittely- ja tutkintamenetelmän kannalta. Näiden kysymysten ratkaiseminen edellyttää siis lähempää säännöskohtaista tarkastelua. Yleisellä tasolla voidaan kuitenkin jo tässä kohtaa kiinnittää huomiota siihen, että keskeyttämismääräykset (TekijäL 60 c ja 60 d §:t) eroavat luonteeltaan estomääräyksestä (TekijäL 60 e §) ja että osassa tapauksista väitetty loukkaaja kykenee myös itse osallistumaan asian käsittelyyn, kun taas osassa tapauksista (TekijäL 60 d §:n 2 mom. sekä 60 e §)

[1710] HE 181/2014 vp, s. 32.

[1711] Kuten edellä on esitetty, hakijan prosessuaalinen asiavaltuus voi perustua joko väitedoktriiniin, erilliseen prosessuaaliseen asiavaltuusnormiin (mm. TekijäL 7.2 §) tai viime sijassa siihen, että hakija kykenee osoittamaan riittävän oikeussuojan tarpeen, jonka kautta hän samalla pyrkii laajentamaan prosessuaalista asiavaltuuspiiriä. TekijäL 60 c–60 e §:n tilanteissa tulee siis noudattaa niitä samoja prosessuaalisia ja materiaalisen asiavaltuuden sääntöjä ja periaatteita, joista on jo edellä useaan otteeseen lausuttu.

[1712] Ks. tarkemmin edellä luku 8.2.1.1.

väitetty loukkaaja on vastaavasti kuin TekijäL 60 a §:n mukaisissa tilanteissa jäänyt tuntemattomaksi eikä siten voi ottaa itse osaa hakemusasian käsittelyyn.

Kuten *Harenko* toteaa, yhteystietojen luovuttamista, keskeyttämismääräystä ja estomääräystä koskevissa asioissa sovinto ei ole sallittu (ts. nämä asiat ovat luonteeltaan indispositiivisia hakemusasioita), koska määräykset vaikuttavat myös kolmansien tahojen oikeuksiin.[1713] On huomattava, että TekijäL 60 c–60 e §:n tilanteissa kolmansilla tahoilla ei tarkoiteta vain epäiltyä loukkaajaa, joka on eräissä säännöksien tarkoittamissa tilanteissa jäänyt tuntemattomaksi, vaan yleisesti kolmansia, joilla saattaa olla asiassa intressejä. Tämä käy ilmi erityisesti siitä, että TekijäL 60 c–60 e §:n mukaisissa asioissa annettava määräys ei saa olla kohtuuton ottaen huomioon muun muassa aineistoa vastaanottavan henkilön oikeudet, eikä määräys saa myöskään vaarantaa kolmannen oikeutta lähettää ja vastaanottaa viestejä.[1714] Se seikka, että eräissä tilanteissa (TekijäL 60 d §:n 2 mom. ja 60 e §) myöskään väitetty loukkaaja ei itse pysty osallistumaan asian käsittelyyn, koska hän on tuntematon, tarkoittaa, että kolmansien oikeuksia tarkasteltaessa pitää ottaa huomioon sekä väitetyn loukkaajan oikeudet että niiden kolmansien (esim. palvelua käyttävien tahojen) oikeudet, joihin määräyksen antaminen saattaa vaikuttaa. Yleisellä tasolla edellä lausuttu tarkoittaa samaa kuin TekijäL 60 a §:n tilanteissakin, joten TekijäL 60 c–60 e §:n tilanteissa sovellettavaksi tulevat virallisperiaate ja tutkintamenetelmä. Toisaalta on pohdittava, onko virallisperiaatteeseen ja/tai tutkintamenetelmään tai niiden soveltamiseen vaikutusta sillä, että osassa tilanteita loukkaaja tunnetaan ja osassa ei, tai onko vaikutusta sillä, että TekijäL 60 c ja 60 d §:t ovat turvaamistoimen luonteisia asioita, kun taas TekijäL 60 e §:n estomääräyksen tilanteessa kyse on kieltokanteesta riippumattomasta asiatyypistä.

Nähdäkseni se tosiasia, että kaikissa TekijäL 60 c–60 e §:n mukaisissa asioissa on aina jollain tapaa kysymys kolmansien oikeuksista, asettaa virallisperiaat-

---

[1713] Harenko 2016, s. 622. TekijäL 60 f §:n 5 momentin perusteella keskeyttämis- tai estomääräystä koskevassa asiassa asiaan osalliset myös vastaavat itse oikeudenkäyntikuluistaan (OK 21 luvun 2 §:ssä ilmaistuin tavoin), jollei tuomioistuin erityisestä syystä velvoita asianosaista korvaamaan toisen osapuolen oikeudenkäyntikuluja osaksi tai kokonaan.

[1714] Keskeyttämismääräyksen (60 c §:n 2 mom.) ja estomääräyksen (60 e §:n 3 mom.) antamisen edellytyksenä on, ettei määräystä voida pitää kohtuuttomana ottaen huomioon väitetyn loukkaajan, välittäjän, aineistoa vastaanottavan henkilön ja tekijän oikeudet. Po. määräykset eivät saa myöskään vaarantaa kolmannen oikeutta lähettää ja vastaanottaa viestejä. TekijäL 60 d §:n 1 momentin perusteella määräyksen antamisessa noudatetaan, mitä 60 c §:ssä säädetään. Ks. myös HE 181/2014 vp, s. 33, jossa todetaan: ”*Kohtuullisuusarviointiin ehdotetaan lisättäväksi määräyksen arviointi myös palvelun käyttäjän, eli aineistoa vastaanottavan henkilön, kannalta. Tilanteen arviointi palvelun käyttäjän kannalta on tarpeen erityisesti sananvapausnäkökulman huomioon ottamiseksi. Ehdotettava lisäys on luonteeltaan täsmentävä, sillä jo voimassa olevan säännöksen mukaan tuomioistuimen on varmistuttava siitä, ettei määräyksellä vaaranneta kolmannen oikeutta lähettää ja vastaanottaa viestejä.*” Ks. tältä osin myös HE 181/2014 vp, s. 54 ja 58. Todettakoon vielä selvyydeksi, että vastaavaa asetelmaa – jossa kolmannen oikeus lähettää ja vastaanottaa viestejä vaarantuisi – ei liity TekijäL 60 a §:n mukaisiin tilanteisiin.

teen ja tutkintamenetelmän tarkastelulle materiaalisen asiavaltuuden yhteydessä sen lähtökohdan, että tuomioistuin saa hakijan materiaalisen asiavaltuutta ratkaistessaan – oli väitetty loukkaaja jäänyt sitten tuntemattomaksi tai ei – ottaa viran puolesta huomioon myös kaikki materiaalista asiavaltuutta vastaan puhuvat tosiseikat, jotka prosessiaineistoista ilmenevät. Toisin kuin TekijäL 60 a §:n tilanteissa, vastuu tällaisten mahdollisten vastatosiseikkojen esiin tuomiselle ei TekijäL 60 c §:n ja 60 d §:n 1 momentin tilanteissa jää käytännössä kuitenkaan yksinomaan vain välittäjän (teleoperaattorin) harteille, vaan tällöin odotetaan erityisesti väitetyn loukkaajan, joka puheena olevissa tilanteissa siis tunnetaan, nostavan esille aiheellisiksi katsomansa vastatosiseikat hakijan materiaalista asiavaltuutta koskien. Sen sijaan niillä seikoilla, että osassa tilanteissa loukkaaja tunnetaan, TekijäL 60 c ja 60 d §:t ovat turvaamistoimen luonteisia asioita tai TekijäL 60 e §:n estomääräys on kieltokanteesta riippumaton asiatyyppi, on nähdäkseni kuitenkin jossain määrin vaikutusta virallisperiaatteeseen ja tutkintamenetelmään. Mainittakoon jo tässä yhteydessä lisäksi se, että muun muassa edellä mainituilla seikoilla on vaikutusta myös näyttökynnyksen arvioinnissa, kuten jäljempänä esitetään.

Kuten TekijäL 60 a §:n tilanteessa, tuomioistuimella on myös 60 c–60 e §:n tilanteissa oikeus olla aktiivinen prosessiaineiston hankinnassa, muun muassa hankkimalla todisteita itse tai kehottamalla asiaan osallisia hankkimaan todisteita. Edellä todettiin, että tuomioistuimen tulisi käyttää kuitenkin harkintaa, kun se aikoo itse ryhtyä todisteita hankkimaan. Tällaisessa harkinnassa tuomioistuimen tulee kiinnittää huomiota muun ohella asian laatuun, todisteen merkitykseen, todisteen esittämisestä aiheutuviin kustannuksiin ja vaikutuksiin asian käsittelyn viivästymiselle sekä OK 17:8:ssä lausuttuihin seikkoihin. Lisäksi huomiota tulee kiinnittää siihen, missä määrin yleinen tai yksityinen etu mahdollisesti edellyttää todisteen hankkimista. Nyt käsillä olevan tarkastelun osalta huomiota kiinnitetään ainoastaan asian laatuun, todisteen hankkimisen vaikutuksiin asian käsittelyn viivästymiselle sekä yleiseen/yksityiseen etuun, koska näistä seikoista on mahdollista yleisellä tasolla lausua jotakin ilman että yksittäistapauksen taustoja tunnetaan.

Mitä ensinnäkin tulee TekijäL 60 c §:n (kieltokanteen käsittelyn aikana annettu keskeyttämismääräys, väitetty loukkaaja tunnetaan)[1715] ja 60 d §:n 1 momentin (ennen kieltokanteen nostamista annettu väliaikainen keskeyttämismääräys, väitetty loukkaaja tunnetaan) mukaisiin tilanteisiin, niin asian laatu ja vaikutukset asian käsittelyn viivästymiseen eivät puolla todisteiden hankkimisoikeuden käyttämistä. Kysymyksessä olevat asiat nimittäin ovat turvaamistoimityyppisiä, ja sellaiset käsitellään – tai tulisi käsitellä – summaarisesti ja kiireellisesti tai erittäin kiireellisesti. Myös se seikka, että väitetyllä loukkaa-

[1715] On huomattava, että myös TekijäL 60 c §:n tilanteissa keskeyttämismääräys voidaan antaa väliaikaisena po. pykälän 3 momentin nojalla.

jalla on itse mahdollisuus osallistua prosessiin, nostaa tuomioistuimen kynnystä lähteä itse hankkimaan todistelua asiassa. Ainoa seikka, joka nähdäkseni jossain määrin puoltaa todisteiden hankkimisoikeuden käyttämistä, ovat muiden kolmansien intressit. Jos vaikuttaa siltä, että annettava määräys tosiasiassa vaarantaa kolmansien oikeuden lähettää tai vastaanottaa viestejä, todisteiden hankkimisoikeuden käyttämiselle on suuremmat intressit. Yhteenvetona voidaan todeta, että useimmissa TekijäL 60 c §:n ja 60 d §:n 1 momentin mukaisissa tapauksissa tuomioistuimen ei tulisi ryhtyä itse hankkimaan todistelua asiassa.[1716] Tätä näkemystä tukee hallituksen esityksessä TekijäL 60 c §:n yhteydessä esitetty toteamus siitä, että tuomioistuimen tulee arvioida asiaa ensisijaisesti asiaan osallisten toimittaman näytön perusteella.[1717]

TekijäL 60 d §:n 2 momentin tilanne (ennen kieltokanteen nostamista annettu väliaikainen keskeyttämismääräys) on muutoin yhtäläinen TekijäL 60 c §:n sekä 60 d §:n 1 momentin mukaisten tilanteiden kanssa (turvaamistoimiluonteisuus, summaarisuus ja kolmansien intressit) paitsi siltä osin, että väitettyä loukkaajaa ei tunneta ja että asialla on erityinen kiire (asian kiireellisyys -edellytys). Vaikka väitettyä loukkaajaa ei tunneta, joka seikka kokonaisarvioinnissa jossain määrin nostaa intressitasoa ja siten puhuisi todisteiden hankkimisoikeuden käyttämisen puolesta, niin asian kiireellisyys -edellytys mielestäni kumoaa tämän vaikutuksen. Nähdäkseni kyseinen edellytys johtaa tässä tapauksessa jopa siihen, että TekijäL 60 d §:n 2 momentin tilanteissa tuomioistuimen tulisi vielä harvemmin ja harkitummin kuin TekijäL 60 c §:n ja 60 d §:n 1 momentin tilanteissa käyttää todisteiden hankkimisoikeuttaan. Lisäksi on ottava huomioon se, että materiaalinen asiavaltuus mahdollisesti tulee, ellei määräys tätä ennen raukea[1718], myöhemmin perusteellisemmin selvitetyksi TekijäL 60 e §:n yhteydes-

---

[1716] Nähdäkseni selvää on, että kynnys hankkia todisteita viran puolesta on vielä korkeampi TekijäL 60 d §:n 1 momentin mukaisessa väliaikaisessa keskeyttämismääräyksessä ja TekijäL 60 c §:n 3 momentin keskeyttämismääräyksessä, joka annetaan väliaikaisesti, kuin TekijäL 60 c §:n 1 momentin mukaisessa keskeyttämismääräyksessä. Väliaikaista turvaamistointa koskevan hakemuksen käsittely ja ratkaiseminen tapahtuu vähintäänkin kiireellisesti, *in casu* jopa hakemuksen jättämispäivänä, mutta pääsääntöisestikin hakemuksen saapumista seuraavan parin lähimmän (työ)päivän aikana (ks. Havansi 1994, s. 109). On epärealistista ajatella, että tällaisessa aikataulussa tuomioistuin ennättäisi omasta aloitteestaan hankkia todistelua. Sen sijaan todisteiden hankkiminen viran puolesta TekijäL 60 c §:n 1 momentin mukaisessa keskeyttämismääräyksessä on lähtökohtaisesti enemmän realistista kuin väliaikaisten turvaamistoimien tilanteissa.

[1717] HE 181/2014 vp, s. 54. Ks. myös HE 181/2014 vp, s. 33, jossa TekijäL 60 c §:n yhteydessä todetaan seuraavasti: ”Lähtökohtaisesti tuomioistuin tekisi arvion asiaan osallisilta saamiensa tietojen perusteella. Tuomioistuimen tulisi tarvittaessa kuulla asiantuntijoita ja pyytää lausuntoa palveluun sisältyvästä aineistosta asiaan perehtyneeltä asiantuntijalta osana määräyksen edellyttämää kohtuullisuusarviointia.”

[1718] TekijäL 60 d §:n 3 momentin nojalla määräys raukeaa, jos hakija ei kahden kuukauden kuluessa väliaikaisen keskeyttämismääräyksen antamisesta pane vireille kieltokannetta tai estomääräyshakemusta tuomioistuimessa (ks. myös Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 693).

sä.[1719] Toki, kuten TekijäL 60 c §:n ja 60 d §:n 1 momentin tilanteissa, on myös nyt otettava huomioon se, että annettava määräys voi vaarantaa kolmansien oikeuden lähettää tai vastaanottaa viestejä, ja jos tällainen tilanne vaikuttaa tosiasiassa olevan käsillä, todisteiden hankkimisoikeuden käyttämiselle on hieman suuremmat intressit.

TekijäL 60 e §:n estomääräyksen tilanne sen sijaan eroaa TekijäL 60 c ja 60 d §:n tilanteista merkittävästi jo siinä, että kysymyksessä ei ole turvaamistoimen luonteinen keskeyttämismääräys (eikä myöskään summaarinen prosessi), vaan itsenäinen asiatyyppi, joka on siis kieltokanteesta riippumaton ja jossain määrin myös lopulliseen tuomioon rinnastettavissa oleva.[1720] Estomääräyksen tilanteissa väitetty loukkaaja on aina tuntematon, sillä jos väitetty loukkaaja olisi tunnettu, tulisi häntä vastaan nostaa TekijäL 56 g tai 60 b §:n mukainen kieltokanne. Estomääräyksen tilanteissa tuomioistuimen todisteiden hankkimisoikeutta voidaan siten ainakin osittain lähestyä TekijäL 60 a §:n tilanteita vastaavin tavoin. Nyt kuitenkin erona on se, että harkinnassa on otettava huomioon väitetyn loukkaajan intressien lisäksi myös muiden kolmansien intressit, sillä estomääräys voi vaarantaa myös muiden kuin tuntemattomaksi jääneen väitetyn loukkaajan intressit. Lisäksi koska estomääräys jossain määrin rinnastuu lopulliseen tuomioon – tällainen määräys on voimassa aluksi enintään vuoden, mutta sen voimassaoloa voidaan hakemuksesta jatkaa, jos siihen on perusteltu syy (TekijäL 60 e §:n 4 mom.) – voi määräyksellä olla hyvinkin kauaskantoisia vaikutuksia kolmansien intresseihin. Estomääräyksen käsittelyyn ei liity myöskään erillistä asian kiireellisyys -edellytystä. Kaikki edellä lausutut seikat johtavat siihen, että tuomioistuimen todisteiden hankkimisoikeuden käyttämiselle on puheena olevassa tilanteessa lähtökohtaisesti merkittävästi suuremmat intressit kuin TekijäL 60 a, 60 c tai 60 d §:n tilanteissa. Toisin sanoen estomääräyksen tilanteissa painavat syyt puoltavat tuomioistuimen todisteiden hankkimisoikeuden käyttämistä herkemmin kuin yhteystietojen luovuttamista koskevan asian tai keskeyttämismääräysasioiden osalta.[1721]

[1719] Jos väitetty loukkaaja on jäänyt tunnistamattomaksi, hakija ei voi panna kieltokannetta vireille TekijäL 60 d §:n 3 momentin mukaisesti. Sanotun pykälän 4 momentin mukaan hakija voisi tällaisessa tapauksessa hakea TekijäL 60 e §:ssä tarkoitettua estomääräystä, ja momentin toisen virkkeen mukaan pykälän 2 momentissa tarkoitettu väliaikainen määräys ei raukeaisi 3 momentin mukaisesti, jos estomääräystä on haettu kieltokanteen nostamiselle varatun ajan kuluessa. Estomääräyksen hakeminen rinnastettaisiin tällaisessa tapauksessa kieltokanteen nostamiseen (HE 181/2014 vp, s. 57).

[1720] Ks. myös Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 698.

[1721] Estomääräyksen tilanteissa tuomioistuimelta voidaan nähdäkseni jo edellyttää jonkinlaista aktiivisuutta sen suhteen, että se pyrkii jossakin määrin myös oma-aloitteisesti selvittämään, mitä todisteita asiassa voitaisiin esittää, sekä itsenäisesti hankkimaan uusia todisteita prosessiaineistoon, jos asiaan osalliset eivät tähän tuomioistuimen kehotuksesta itsenäisesti ryhdy. Tällaisen aktiivisen otteen ei voida katsoa rasittavan tuomioistuinta liikaa, sillä TekijäL 60 e §:n mukaisia asioita ei saateta vuositasolla vireille kovin monia.

Mitä sitten tulee tunnustamisten vaikutuksiin materiaalisen asiavaltuuden osalta TekijäL 60 c–60 e §:n tilanteissa, niin yleisellä tasolla voidaan todeta, että tunnustamisen todistusvaikutus vaihtelee riippuen sekä asiatyypistä että asian tosiasiallisista vaikutuksista kolmansien oikeuksiin. Lähtökohtaisesti voidaan sanoa, että jos sekä väitetty loukkaaja että välittäjä tunnustavat hakijan materiaalisen asiavaltuuden eikä asiassa annettavalla määräyksellä vaikuta tosiasiassa olevan merkitystä kolmansien intresseihin, voidaan tunnustamisille antaa hyvinkin vahva todistusvaikutus hakijan materiaalista asiavaltuutta arvioitaessa. Mutta jos väitetty loukkaaja ei voi lainkaan osallistua asian käsittelyyn (väitetty loukkaaja on tuntematon) ja vain välittäjä on tunnustanut hakijan materiaalisen asiavaltuuden sekä annettava määräys lisäksi näyttää vaikuttavan merkittävästi myös muiden kolmansien intresseihin, ei tunnustamisella ole todistusvaikutusta käytännössä lainkaan. Näiden esimerkkien välimaastoon mahtuu monenlaisia tilanteita, joten tältä osin on tyydyttävä vain yleisluonteiseen toteamaan, että tunnustamisten todistusvaikutus on harkittava tarkkaan *in casu*. Edes niissä tilanteissa, joissa väitetty loukkaaja voi osallistua prosessiin (väitetty loukkaaja on tunnettu) ja hän sekä mahdollisesti myös välittäjä tunnustavat hakijan materiaalisen asiavaltuuden oikeellisuuden tai olemassaolon, tuomioistuin ei saa automaattisesti ottaa tunnustamisia ratkaisunsa perusteeksi, vaan sen tulee edelleen viran puolesta kontrolloida, että hakija ei voi saada hyväksyvää ratkaisua asiassa, jollei kokonaisnäyttöharkinnan (jossa huomioon otetaan siis myös tunnustamiset) perusteella voida päätyä siihen, että materiaalisen asiavaltuuden tueksi on esitetty riittävä näyttö (kuten jäljempänä havaitaan, näyttökynnys kuitenkin vaihtelee asiatyypin mukaan).[1722]

8.2.2.4 Poissaoloseuraamukset TekijäL 60 a ja 60 c–60 e §:n tilanteissa sekä näissä asioissa sovellettavasta näyttökynnyksestä

Jos hakija itse jää pois hakemusasian istunnosta tai ei noudata tuomioistuimen kehotusta antaa kirjallista lausumaa, asia jätetään sillensä (OK 8:7.1). Kuten *Linna* toteaa: kun hakija on asian ”isäntä”, muut asiaan osalliset (tässä ti-

[1722] Mikäli tuomioistuin ei esitetyn selvityksen perusteella (tunnustuksista huolimatta) pysty riittävässä määrin varmistumaan siitä, että hakijalla on väittämänsä materiaalinen asiavaltuus, hakemus tulee hylätä jo tällä perusteella kokonaan tai osittain. Toisin sanoen TekijäL 60 c–60 e §:n tilanteissa asiaan osallisten prosessitoimilla ei voida syrjäyttää todistelua – ei ainakaan kokonaan –, vaan tuomioistuimen tulee viran puolesta kontrolloida prosessitoimien oikeellisuus ja siten materiaalisen asiavaltuuden oikeellisuus. Hakemuksen hyväksyminen edellyttää siis aina jossain määrin objektiivista näyttöä hakijan vaatimuksensa tueksi esittämistä perusteista. Määräystä ei voida perustaa yksinomaan hakijan esittämään subjektiiviseen ja yksipuoliseen käsitykseen asiasta eikä siihen, että hakemusta ei ole vastustettu. Määräyksen hakijan on näin ollen toimitettava tuomioistuimelle riittävät todisteet siitä, että hänellä on materiaalinen asiavaltuus asiassa. Ks. objektiivisesta näytöstä HE 181/2014 vp, s. 18, 53 ja 61; Harenko 2016, s. 618; MAO 243/16; MAO 311/18.

lanteessa välittäjä tai mahdollisesti tunnettu väitetty loukkaaja) eivät voi vaatia asian ratkaisemista, jos hakija passiivisuudellaan osoittaa, että hän ei enää vaadi hakemuksensa käsittelyn jatkamista. Hakemusasia voidaan kuitenkin käsitellä ja ratkaista, vaikka muu istuntoon kutsuttu asiaan osallinen (muu kuin hakija) jättää saapumatta tai vastaavasti ei anna kehotuksesta huolimatta kirjallista lausumaa (OK 8:7.2). Asiaan osallisen poissa ollessa annettu ratkaisu on normaali asiaratkaisu, toisin sanoen hakemusasian päätös. Hakemusasiassa ei voida antaa yksipuolista tuomiota tai sen kaltaista muodollisperustaista, asiaan osallisen poissaoloon perustuvaa päätöstä. Jos kuitenkin asiaan osallinen on velvoitettu saapumaan henkilökohtaisesti, hakemusasiaa ei voida ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta, vaan käsittely joudutaan lykkäämään (OK 8:7.2).[1723] TekijäL 60 a ja 60 c–60 e §:n tilanteissa ei, kuten ei edellä käsitellyissä turvaamistoimiasioissakaan, siis tule kyseeseen dispositiivisista riita-asioista tuttu yksipuolisen tuomion kaltainen ”niskoitteluseuraamus”.

Oikeuskirjallisuudessa on jonkin verran käyty keskustelua siitä, mikä on näyttökynnys TekijäL 60 c–60 e §:n tilanteissa. Keskustelu on sekä aiheellista että tärkeää, sillä laissa tai asiaa koskevissa esitöissä ei suoraan oteta kysymykseen kantaa, ja niiltäkin osin kuin esitöissä on jotain asiasta lausuttu, jäävät lausumat osittain epäselviksi. Sama epämääräisyys koskee jossain määrin myös oikeuskirjallisuudessa esitettyjä kantoja, minkä vuoksi seuraavassa pyritään esittämään suositus sovellettavista näyttökynnyksistä TekijäL 60 c–60 e §:n tilanteissa. Edellä on jo käyty jonkin verran keskustelua siitä, että TekijäL 60 c ja 60 d §:n tilanteissa on kysymys turvaamistoimityyppisistä/-luonteisista määräyksistä ja että niiden käsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin OK 7 luvun säännöksiä turvaamistoimen määräämisestä. Lisäksi TekijäL 60 c ja 60 d §:n tilanteissa hakijan on asetettava vakuus.[1724] Kuten *Harenko et al.* toteavat, vakuusvelvoitteella halutaan varmistaa vastapuolen oikeusturva silloin kun ratkaisun oikeellisuuteen liittyy erityistä epävarmuutta siitä syystä, että ratkaisu annetaan summaarisessa menettelyssä.[1725] Esimerkiksi turvaamistoimiasioissa matalaa näyttökynnystä tasapainotetaan erityisesti sillä, että vastaajan etuja on suojattu velvollisuudella asettaa hakijavakuus (hakijalla on myös ankara vastuu tarpeettomasta turvaamistoimesta aiheutuneista vahingoista ja kuluista).[1726]

[1723] Ks. Linna 2009, s. 158–160.

[1724] Hallituksen esityksessä (HE 181/2014 vp, s. 35) todetaan, että ”Voimassa olevassa 60 c §:ssä edellytetään, että hakija asettaa määräyksen täytäntöönpanolle vakuuden. Vakuutta edellytetään laissa yleensä tilanteissa, joissa on tarve mahdollistaa tietty toimenpide ennen kuin asia on lopullisesti ratkaistu oikeudenkäynnissä. Vakuuksien asettamisvelvoite syntyisi hakijalle 60 c §:ään ehdotettavan oikeudenkäymiskaaren 7 lukuun tehtävän viittauksen perusteella. Vakuuden asettaminen on olennainen osa turvaamistoimimenettelyä.” TekijäL 60 d §:n 1 momentissa taas todetaan, että määräyksen antamisessa noudatetaan, mitä 60 c §:ssä säädetään. Ks. myös Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 692.

[1725] Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 698.

[1726] Ks. HE 179/1990 vp, s. 17; Savola 2001, s. 451.

Tämä indikoi sitä, että myös TekijäL 60 c ja 60 d §:n tilanteissa sovellettavaksi tulisi turvaamistoimiasioissa sovellettava todennäköisyysnäyttökynnys.

Asia ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen. Esitöissä nimittäin muun ohella todetaan, että keskeyttämismääräysten näyttökynnys on korkeampi kuin OK 7 luvun turvaamistoimen näyttökynnys, koska määräys kohdistuu välittäjään, joka ei ole varsinainen vastapuoli asiassa (perinteisesti turvaamistoimissahan vastapuoli on juurikin väitetty loukkaaja, joten tilanne eroaa tässä mielessä perinteisen turvaamistoimen asetelmasta).[1727] Asiaa monimutkaistaa entisestään se, että hallituksen esityksessä todetaan lisäksi näin: ”On myös tärkeää huomata, että tuomioistuin antaisi määräyksen muulle kuin vaatimuksen vastapuolelle, eli välittäjälle tilanteessa, jossa ei vielä varmuudella tiedetä, että loukkaus on tapahtunut. Tämän vuoksi näyttökynnys määräyksen saamiseksi olisi tavanomaista korkeammalla. Kun kanne väitettyä loukkaajaa vastaan on nostettu, ratkaistaan asia lopullisesti varsinaisessa oikeudenkäynnissä. *Tuntematonta loukkaajaa vastaan annettavan määräyksen osalta kynnys olisi vieläkin korkeammalla*.”[1728] Näyttökynnyksen tarkastelun kannalta ongelmallisen tästä lausumasta tekee se, että kursivoitua osuutta (”Tuntematonta loukkaajaa vastaan annettavan määräyksen osalta kynnys olisi vieläkin korkeammalla”) ei hallituksen esityksessä kytketä ainoastaan TekijäL 60 e §:n estomääräykseen. Kuten edellä kävi ilmi, myös TekijäL 60 d §:n 2 momentin tilanteissa on kysymys tuntemattomasta loukkaajasta.

TekijäL 60 d §:n 2 momentin osalta esitöissä todetaan vielä seuraavaa: ”Tuntematonta ylläpitäjää vastaan voitaisiin antaa väliaikainen määräys vain kaikkein vakavimmissa tapauksissa, ja määräys olisi luonteeltaan 60 e §:n estomääräykseen verrattava keskeyttämismääräys.”[1729] On kuitenkin muistettava, että 60 d §:n 2 momentin mukainen väliaikainen keskeyttämismääräys on luonteeltaan turvaamistoimi, joka myönnetään summaarisessa menettelyssä, jolloin yleensä ei vielä edellytetä täyttä näyttöä oikeudenloukkauksesta.[1730] TekijäL 60 e §:n estomääräys taas on itsenäinen asiatyyppinsä (eli riippumaton muista hakemuksista tai kanteista, ja se voidaan lisäksi rinnastaa lopulliseen tuomioon), eikä sen täytäntöönpano edellytä vakuuden antamista, toisin kuin 60 c ja 60 d §:ssä tarkoitettujen keskeyttämismääräysten täytäntöönpano, eikä sitä

[1727] HE 181/2014 vp, s. 55.
[1728] HE 181/2014 vp, s. 32.
[1729] HE 181/2014 vp, s. 57.
[1730] Ks. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 692. Harenko – Niiranen – Tarkela (2016, s. 692) toteavat lisäksi, että tätä varten (koska väliaikainen keskeyttämismääräys on luonteeltaan turvaamistoimi) hakijan on annettava vakuus vastapuolelle aiheutuvien kulujen ja vahinkojen varalta, koska lopputuloksen oikeellisuuteen liittyy epävarmuutta. Hakijan vastuu vastapuolelle mahdollisesti aiheutuvista vahingoista on tuottamuksesta riippumatonta. Hakijan, joka on tarpeettomasti hakenut turvaamistoimea, on korvattava OK 7 luvun 11 §:n nojalla vastapuolelle turvaamistoimesta ja sen täytäntöönpanosta vastapuolelle aiheutunut vahinko ja asiassa aiheutuneet kulut.

myöskään käsitellä summaarisessa menettelyssä. Tällöin on perusteltua vaatia, että hakijan tulee esittää uskottava näyttö estomääräyksen tilanteissa.[1731] Edellä mainituista syistä johtuen en pidä perusteltuna, että TekijäL 60 e §:n tilanteissa ja 60 d §:n 2 momentin tilanteissa sovellettaisiin samaa näyttökynnystä. Yhteenvetona voidaan todeta, että asiatyypin mukaan tarkasteltuna näyttökynnyksiä vaikuttaisi olevan kolme (pienimmästä kynnyksestä suurimpaan): 1) TekijäL 60 c § ja 60 d §:n 1 momentti; 2) TekijäL 60 d §:n 2 momentti ja 3) TekijäL 60 e §.

TekijäL 60 e §:n näyttökynnyksen osalta oikeuskirjallisuudessa esitetty näkemys on mielestäni oikea: asiassa tulee soveltaa perusnäyttökynnystä ja hakijan tulee siten esittää uskottava näyttö. Sen sijaan en pidä täysin perusteltuna sitä oikeuskirjallisuudessa esitettyä näkemystä, että TekijäL 60 c ja 60 d §:n tilanteissa noudatettaisiin niin sanottua perinteistä todennäköisyysnäyttökynnystä tai että kynnys olisi kaikissa tilanteissa sama.[1732] Mitä ensinnäkin tulee TekijäL 60 c §:n ja 60 d §:n 1 momentin tilanteisiin, niin jos näissä tilanteissa sovellettaisiin perinteistä todennäköisyysnäyttökynnystä, unohdettaisiin hallituksen esityksessä esille nostettu tosiasia: keskeyttämismääräysten näyttökynnyksen on oltava korkeampi kuin OK 7 luvun turvaamistoimen näyttökynnys, koska määräys kohdistuu välittäjään, joka ei ole varsinainen vastapuoli asiassa.[1733] Lisäksi korkeamman näyttökynnyksen (so. korkeamman kuin perinteisen todennäköisyysnäyttökynnyksen) puolesta puhuu se, että asialla on tai saattaa olla vaikutusta kolmansien intresseihin. Mainittujen seikkojen vuoksi katson, että TekijäL 60 c §:n ja 60 d §:n 1 momentin tilanteissa tulee soveltaa samanlaista näyttökynnystä kuin OK 7:3:n etukäteisnautintatilanteissa – siis niin sanottua korotettua todennäköisyysnäyttökynnystä (ks. tältä osin tarkemmin edellä luku 8.2.1.2).

Mitä sitten tulee TekijäL 60 d §:n 2 momentin tilanteisiin, niin esitöiden perusteella tällaisissa tilanteissa tulisi soveltaa vielä korkeampaa näyttökynnystä kuin TekijäL 60 c §:n ja 60 d §:n 1 momentin tilanteissa. Edellä todetuista

---

[1731] Ks. samoin Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 698.

[1732] Harenko – Niiranen – Tarkela (2016, s. 698) toteavat vertaillessaan estomääräystä ja väliaikaista keskeyttämismääräystä seuraavaa: ”*Lähtökohtana voitaneen pitää sitä, että väliaikainen keskeyttämismääräys määrätään summaarisessa menettelyssä OK 7 lukua soveltuvin osin noudattaen, jolloin myös näytön osalta sovellettaisiin yleistä turvaamistoimiasioissa noudatettavaa todennäköisyysnäyttövaatimusta.*” Tulkitsen tämän (siitä huolimatta, että he käyttävät sanaa ”lähtökohtaisesti”) siten, että he katsovat, että todennäköisyysnäyttökynnys soveltuu kaikissa TekijäL 60 c ja 60 d §:n tilanteissa yhtäläisesti.

[1733] Ks. HE 181/2014 vp, s. 32 ja 55. Tietoyhteiskuntadirektiivi ja täytäntöönpanodirektiivi eivät edellytä, että välittäjää vastaan annettavien turvaamistoimien osalta edellytettäisiin korkeampaa näyttökynnystä kuin muiden turvaamistoimien osalta. Määräysten edellytykset ja yksityiskohtaiset säännöt on kuitenkin jätetty jäsenvaltioiden päätettäviksi (ks. Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 692). Suomessa omaksuttu kanta vaikuttaa kuitenkin esitöiden perusteella selvältä eli TekijäL 60 c ja 60 d §:n tilanteissa ”normaali” todennäköisyysnäyttökynnys ei ole riittävän korkea.

syistä johtuen kynnys ei voi kuitenkaan olla sama kuin TekijäL 60 e §:n estomääräyksen tilanteissa, siis uskottava näyttö. Näyttökynnyksen osalta on näin jäljellä vielä kaksi vaihtoehtoa: 1) näyttökynnys asetetaan korotetun todennäköisyysnäyttökynnyksen ja uskottavan näytön välimaastoon tai 2) sovelletaan korotettua todennäköisyysnäyttönäyttökynnystä. Nähdäkseni tässä kohtaa ei ole perusteltua, että ainoastaan siitä syystä, että TekijäL 60 d §:n 2 momentin tilanteissa väitetty loukkaaja on tuntematon, ei voida päätyä 1)-vaihtoehtoon, koska useimmissa 60 d §:n 2 momentin tilanteissa voidaan otaksua, että sama loukkaus etenee myöhemmin TekijäL 60 e §:ssä tarkoitetun asian käsittelyyn. Toiseksi 1)-kohdan mukaisen erillisen näyttökynnyksen kehittäminen vain 60 d §:n 2 momentin tilanteita varten olisi omiaan sekoittamaan näyttökynnyksen soveltamistilanteita käytännössä. Tämän vuoksi kannatan näkemystä, että myös TekijäL 60 d §:n 2 momentin tilanteissa sovellettaisiin korotettua todennäköisyysnäyttökynnystä eikä annettaisi näyttökynnystä ratkaistaessa liikaa painoarvoa hallituksen esityksessä mainitulle näkemykselle siitä, että ”*Tuntematonta loukkaajaa vastaan annettavan määräyksen osalta kynnys olisi vieläkin korkeammalla*”[1734]. Yhteenvetona voidaan todeta, että näkemykseni mukaan TekijäL 60 c ja 60 d §:n tilanteissa sovellettava näyttökynnys on vastaava kuin OK 7:3:n etukäteisnautintatilanteissa (ns. korotettu todennäköisyysnäyttökynnys) ja TekijäL 60 e §:n tilanteissa taas näyttökynnys on normaali (uskottava näyttö).[1735]

8.2.3 Tekijänoikeudelliset loukkaus- ja korvauskanteet

8.2.3.1 Lähtökohdat materiaalisen asiavaltuuden tutkimiselle dispositiivisessa riita-asiassa

Tämän tutkimuksen alkupuolella tuotiin esille, että tekijänoikeuden loukkaukseen liittyvät siviilioikeudelliset asiatyypit ovat pääasiassa luonteeltaan dispositiivisia riita-asioita, kuten vahvistuskanteita[1736], kieltokanteita[1737] ja korvauskanteita[1738] (ks. tarkemmin edellä luku 3.5.2). Lisäksi tekijänoikeudelliset loukkauskanteet voivat olla myös sekoitus erilaisia kannetyyppejä (kannevaa-

[1734] Mielestäni tämä ristiriita voitaisiin välttää sillä, että po. viittauksen katsottaisiin tarkoittavan ainoastaan TekijäL 60 e §:n tilanteita, jolloin viittaus kohdistuisi uskottavaan näyttöön.
[1735] Ks. normaalinäyttökynnyksestä luku 8.2.3.2.
[1736] Oikeudenhaltija voi esim. nostaa vahvistuskanteen, jossa vaaditaan tekijänoikeuden loukkaus vahvistettavaksi (esim. loukkaako tietty menettely yksinoikeutta tekijänoikeuteen).
[1737] Ks. TekijäL 56 g § ja TekijäL 60 b §.
[1738] Korvauskanteella tarkoitetaan pääasiassa TekijäL 57 §:n mukaista hyvitystä ja vahingonkorvausta koskevaa kannetta. Tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa korvausta voidaan vaatia ilman että samalla erikseen vaadittaisiin tuomioistuinta vahvistamaan loukkaus (vahvistuskanne) tai että samalla vaadittaisiin kieltoa (kieltokanne). Korvauskanteella voidaan katsoa tarkoitettavan myös hyvitys- ja vahingonkorvausvaatimuksen siirtokonstruktioon perustuvaa järjestelyä (ks. luku 7.1.2.1).

timuksia), ja siten esimerkiksi kiellon yhteydessä kantaja voi vaatia hyvitystä tai vahingonkorvausta loukkaajalta. Yhteistä näille kaikille kannetyypeille on se, että erillisen asiavaltuusnormin puuttuessa kantajavaltuus rakentuu väitedoktriinin varaan. Vedotessaan loukkausasiassa oikeutensa perusteena esimerkiksi tekijänoikeuteen, tiettyyn yksinoikeuteen, käyttöoikeuteen taikka hyvitys- tai vahingonkorvausvaatimuksen siirtoon sekä samalla omaan asemaansa tai liitäntään suhteessa puheena olevaan oikeuteen kantaja tekee väitteen sellaisesta asian ratkaisemisen kannalta merkityksellisestä faktasta tai tapahtumasta, joka on hänen esittämänsä kanteen hyväksymisen kannalta välttämätön (ks. luku 2.3.3.2). Kantajan materiaalista asiavaltuutta tarkastellaan näin ollen tekijänoikeudellisessa loukkausasiassa oikeustosiseikkana, johon kantajan tulee kanteessaan vedota, jotta hän voisi saada hyväksyvän ratkaisun asiassa. Näyttövelvollisuus materiaalisen asiavaltuuden osalta asetetaankin dispositiivisissa riita-asioissa kantajalle, jonka tulee, ellei oikeustosiseikan notorisuus, tunnustaminen tai riidattomuus taikka yksipuolisen tuomion mahdollisuus ole käsillä, esittää uskottava näyttö materiaalisesta asiavaltuudestaan, jotta tämä voidaan asettaa tuomion perusteeksi.

Koska dispositiivisissa riita-asioissa noudatetaan määräämisperiaatetta (ks. luku 8.1.2), riidattomat ja tunnustetut tosiseikat tulevat lähtökohtaisesti automaattisesti tuomion perusteeksi. Asianosaisten suorittamat prosessitoimet ovat siten tuomioistuinta sitovia, ja tuomioistuimen on tältä osin kunnioitettava asianosaisten tahtoa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että dispositiivisissa tekijänoikeuden loukkausasioissa vastapuolen tunnustaessa kantajan materiaalisen asiavaltuuden oikeaksi tunnustaminen korvaa todistelun tarpeen materiaalisen asiavaltuuden osalta. Samoin tilanteessa, jossa asianosaiset ovat yksimielisiä oikeustosiseikan paikkansapitävyydestä, katsotaan oikeustosiseikka (tässä materiaalinen asiavaltuus) riidattomaksi, eikä näyttö siitä ole tällöin tarpeen.[1739] Asianosaisten prosessitoimet saattavat näin ollen toisinaan johtaa jopa sellaisiin tilanteisiin, että vastaaja tunnustaa kantajan materiaalisen asiavaltuuden, vaikka kantajalla ei *de facto* sellaista olisikaan. On siis tiedostettava se tosiasia, että vaikka oikeudenkäynneissä pyritään saavuttamaan materiaalisesti oikea ratkaisu ja mahdollisimman hyvin selvittämään, mitä on tapahtunut, on oikeudenkäynneissä jossain määrin luovuttu absoluuttisesta vaatimuksesta menneisyyden tapahtumien täydestä todenmukaisuudesta ratkaisuperusteena: oikeudenkäynnissä saavutettava totuus on usein vain jonkinlainen likiarvo aineellisesta totuudesta.[1740] Lisäksi on huomattava, että dispositiivisissa asiois-

[1739] Ks. esim. Mantila 2020, s. 84.

[1740] Ks. Virolainen – Vuorenpää 2017, s. 120; Ks. myös Virolainen 1988, s. 116. Esim. kun yksipuolisessa tuomiossa juttu ratkaistaan poissaolon tai siihen rinnastettavan passiivisuuden eikä täystutkintaisen selvityksen perusteella, on olemassa ainakin jonkinasteinen vaara, että ratkaisu on aineellisesti väärä (Lappalainen – Hupli, s. 1041).

sa, toisin kuin turvaamistoimi- tai hakemusasioissa, nousee esille yksipuolisen tuomion mahdollisuus. Tällöinkään tuomioistuin ei tutki asian näyttökysymyksiä vaan yksipuolisen tuomion antaminen perustuu vastapuolen laiminlyöntiin. Toisin sanoen yksipuolisen tuomion antaminen vapauttaa kantajan tuomion antamiseksi edellytettävän näytön esittämisestä.[1741]

Edellä todettiin, että lähtökohtaisesti vastapuolen tunnustaessa kantajan materiaalisen asiavaltuuden oikeellisuuden tai asianosaisten ollessa muutoin yksimielisiä kantajan materiaalisen asiavaltuuden riidattomuudesta voidaan puheena oleva oikeustosiseikka asettaa tuomion perusteeksi. Dispositiivisissa asioissa tuomioistuin ei siis lähtökohtaisesti viran puolesta kontrolloi kantajan materiaalisen asiavaltuuden oikeellisuutta. Tämä on pääsääntö, josta on katsottava voitavan poiketa yksittäistapauksissa. Ensinnäkin on muistettava, että tuomioistuimen ei pidä perustaa tuomiota sellaiseen tunnustukseen, joka havaitaan sisällöltään mahdottomaksi, selvästi vääräksi tai totuudenvastaiseksi.[1742] Toiseksi poikkeamisen on oltava mahdollista myös esimerkiksi tilanteissa, joissa kantaja vetoaa materiaalisen asiavaltuutensa perusteena kolmannen kanssa tehtyyn sopimukseen, kuten lisenssisopimukseen, ja tuossa sopimuksessa kantajan materiaalisen asiavaltuuden käytölle on asetettu edellytyksiä. Jos kantaja ei täytä asiavaltuusehdon asettamia edellytyksiä tilanteessa, jossa tuollaiselle ehdolle voidaan antaa siviilioikeudellista vaikutusta[1743], on selvää, ettei vastaajan tun-

---

[1741] Yksipuolisen tuomion tapauksessa näyttökysymyksen selvittely syrjäytyy ja ratkaisuperusteeksi tulee itse passiivisuus. Tuomio perustuu muodolliseen perusteeseen. Täysin poikkeuksetonta tämä ei ole, sillä näyttökysymyksiin tulee kiinnittää huomiota sikäli, ettei kanne saa perustua notorisesti väärille tai ilmeisen mahdottomille tosiseikoille (ks. KKO 1998:86; Kulmala 2021, s. 6–7). Perusteettomuus voi seurata suoraan lain säännöksestä, ja tuomioistuimen on tietyissä tilanteissa viran puolesta tarkistettava, että kanne noudattaa tiettyjä lainsäädännössä määriteltyjä pakottavia normeja (ks. tarkemmin esimerkkejä pakottavista normeista Kulmala 2021, s. 7).

[1742] Kaiston (2007, s. 94) mukaan esim. tilanteessa, jossa kantaja ei ole kyseessä olevan irtaimen esineen omistaja ja tuomioistuin tietää tämän (esim. aiemmin samassa tuomioistuimessa käydyn omistusoikeusriidan vuoksi), tuomioistuin ei voi ottaa kantajan väitettyä omistusoikeutta päätöksensä perustaksi, vaikka vastaaja ei olisikaan omistusoikeutta kiistänyt. Kaiston esittämä esimerkki on selvä silloin, kun uudessa asiassa esitettyä tunnustusta peilataan aiemman, oikeusvoimaisen ratkaisun faktoihin (uudessa asiassa esitetty tunnustus on ristiriidassa oikeusvoimasta nauttivan tuomion kanssa, eli tunnustuksen kohteena oleva omistusoikeuskysymys on jo aiemmin ratkaistu ns. tuomiolauselmatasolla). Sen sijaan jos aiemmassa tuomiossa omistusoikeuskysymykseen on otettu kantaa vain perustelujen tasolla, tulee uudessa asiassa po. kysymystä (tunnustusta) tarkastella todistusvaikutuksen kautta. Tällöin harkittavaksi tulee, onko uudessa asiassa tuotu esiin jotain sellaista, että siinä esitetty tunnustus kumoaa aiemman tuomion perusteluissa lausutun. Jollei mitään uutta tai aiemman tuomion perusteluja horjuttavaa esitetä, asia (esim. juuri omistusoikeus tiettyyn kohteeseen) ratkaistaan aiemman tuomion todistusvaikutuksen perusteella ja sen mukaisesti.

[1743] Tällainen edellytys voi olla esim. se, että lisenssinsaaja A ei saa ilman lisenssinantaja B:n kirjallista suostumusta ryhtyä oikeudellisiin toimiin kolmannen loukatessa lisenssin kohteena olevaa tekijänoikeutta, tai että lisenssinsaaja A ei saa ilman lisenssinantaja B:lle tehtävää kirjallista ilmoitusta ryhtyä oikeudellisiin toimiin kolmannen loukatessa lisenssin kohteena olevaa tekijän-

nustaminen tai materiaalisen asiavaltuuden riidattomuus (kantajan ja vastaajan näkökulmasta) tee materiaalisesta asiavaltuudesta seikkaa, joka voitaisiin sellaisenaan asettaa tuomion perusteeksi. Tällainen ehto on useimmiten otettu sopimukseen kolmannen suojaksi (tässä kantajan sopimusosapuolen suojaksi), ja ehdon sivuuttamisella olisi merkittäviä vaikutuksia kolmannen intresseihin.[1744] Toisin sanoen kantaja ja vastaaja eivät voi disponoida ehdosta kolmannen haitaksi (indispositiivinen elementti), minkä vuoksi voidaan sanoa, että tuomioistuimen tulisi viran puolesta kontrolloida kantajan materiaalisen asiavaltuuden olemassaolo ja oikeellisuus asiavaltuusehtoa vasten sekä edellyttää kantajan esittävän lisäselvitystä materiaalisesta asiavaltuudestaan.[1745] Jos näyttöä puheena olevasta seikasta ei kyetä esittämään, on kanne hylättävissä joko kokonaan tai osittain.

Yleisellä tasolla voidaan sanoa, että silloin kun oikeudenkäyntiaineiston perusteella vaikuttaa ilmeiseltä, että asiassa annettavalla ratkaisulla on negatiivisia vaikutuksia kolmannen asemaan, tulisi myös dispositiivisessa asiassa tuomioistuimen ottaa viran puolesta huomioon kolmannen intressit ja edellyttää kantajan esittävän näyttöä tai lisäselvitystä siitä, että hänellä todella on sellainen oikeus, jonka hän väittää itsellään olevan, tai että kyseinen oikeus todella on niin laaja kuin hän väittää.[1746] Katson, että tällaisissa tilanteissa ei edellytetä, että vastapuolen (väitetty loukkaaja) tarvitsisi erikseen vedota materiaalista asiavaltuutta koskevaan epäselvyyteen tai puutteeseen, vaan tuomioistuin saa ilman vetoamistaakkaakin ottaa kyseisen seikan huomioon. Tuomioistuimen ei kuitenkaan tarvitse tällaisessakaan tilanteessa lähteä erikseen selvittämään kaikkia mahdollisia puutteita tai epäselvyyksiä kantajan materiaalisessa asia-

---

oikeutta. Jos otaksutaan, että kantajan (lisenssinsaaja A) kanne on edennyt asiatutkintaan mutta A ei esitä tuomioistuimelle selvitystä lisenssinantaja B:n kirjallisesta suostumuksesta tai siitä, että hän on ilmoittanut käynnissä olevasta oikeudenkäynnistä B:lle, kantajalla ei ole materiaalista asiavaltuutta ja oikeutta saada asiassa hyväksyvää ratkaisua. Edellä olevassa asetelmassa oletuksena on ollut se, että tuomioistuin on katsonut, että asiavaltuusehdolle voidaan antaa siviilioikeudellista vaikutusta (ks. tarkemmin edellä luku 7.2.3).

[1744] Kantaja ei voi myöskään saada tällaista sopimusehtoa kumotuksi kolmatta vastaan ajettavan oikeudenkäynnin yhteydessä, koska asia edellyttää aina sopimuskumppanin mukanaoloa tai erillisen kanteen nostamista kolmatta vastaan.

[1745] Toisena esimerkkinä voidaan ajatella kokonaiskulukorvausta silloin, kun kyse on yhteisteoksesta (materiaalisen asiavaltuuden laajuus). Ei ole ajateltavissa, että yhteisteoksen tilanteissa kantaja voisi saada hyväksyvän ratkaisun kokonaiskulukorvauksesta, jos vastapuoli ei erikseen tätä vastusta tai jos vastapuoli tunnustaa kantajan materiaalisen asiavaltuuden laajuuden oikeaksi. Jos kantaja väittää, että hänellä on oikeus saada korvausta koko kollektiivin puolesta (kokonaiskorvaus), tulee hänen aina esittää tästä näyttöä. Tuomioistuimen tulee siis viran puolesta kontrolloida, että kolmansien oikeuksia ei käytetä väärin (ts. kantajalla on oltava väittämänsä oikeus saada loukkauksen johdosta korvausta koko kollektiivin puolesta). Ks. myös edellä luku 5.4.2.2.

[1746] Ratkaisussa KKO 1985 II 24 tuomioistuin ei saanut ratkaista dispositiivista riitajuttua puhevallan menetystä (= materiaalinen oikeustosiseikka) koskevalla, viran puolesta huomioon otettavalla perusteella varaamatta asianosaiselle tilaisuutta selvityksen esittämiseen, vaikka väitettä puhevallan menettämisestä ei ollut tehty. Ks. Lappalainen 1995, s. 63.

valtuudessa, vaan kontrollointi tapahtuu ainoastaan sen pohjalta, mitä oikeudenkäyntiaineistosta käy ilmi.

Yllä kuvailtujen indispositiivisten elementtien esiintulo riippuu pitkälti siitä, millaista oikeudenkäyntiaineistoa kantaja oikeudenkäyntiin tuo. Joka tapauksessa – jos tällainen indispositiivinen elementti nousee esille oikeudenkäyntiaineistosta – näissä tilanteissa vastaajan antamalle tunnustamiselle ei pitäisi automaattisesti antaa sellaista (tuomioistuinta sitovaa) vaikutusta, että tunnustaminen korvaisi todistelun tarpeen kantajan materiaalisen asiavaltuuden osalta. Yhteenvetona voidaan todeta, että tekijänoikeuden loukkaustilanteissa myös dispositiivisissa asioissa materiaalinen asiavaltuus voi joskus, oletettavasti kuitenkin suhteellisen harvoin, olla sellainen oikeustosiseikka, jota tulee vähintäänkin kontrolloida viran puolesta. Edellä lausutuista seikoista huolimatta tässä luvussa lähdetään kuitenkin siitä olettamuksesta, että valtaosassa dispositiivisista tekijänoikeuden loukkaustapauksista tuomioistuimen ei tarvitse viran puolesta kontrolloida tai tutkia kantajan materiaalista asiavaltuutta.[1747] Tämä olettamus on seurausta siitä, että pääosassa dispositiivisia asioita, ja siten tekijänoikeudellisissa loukkausoikeudenkäynnissä, on kyse vain kantajan ja vastaajan välisestä asiasta, eikä kolmansien oikeuksilla ole vaikutusta oikeudenkäynnin kulkuun.[1748] Tämä tarkoittaa samalla sitä, että useimmissa tilanteissa vastaaja voi tunnustaa kantajan materiaalisen asiavaltuuden oikeaksi, ja tällöin tunnustaminen korvaa todistelun tarpeen.

Kun asianosaisten tahto on dispositiivisissa riita-asioissa ratkaisevassa asemassa, joudutaan tuomioistuimen toimesta tarvittaessa selvittämään, mitä asianosaiset prosessissa oikeastaan tahtovat – mitä he esityksillään ja lausumillaan itse asiassa tarkoittavat.[1749] Edellä esitetystä seuraa, että tuomioistuimen on tärkeää erityisesti dispositiivisessa riita-asiassa selvittää, tunnustaako vastaaja kantajan materiaalisen asiavaltuuden vai ei, tai voidaanko sitä pitää riidattomana. Jos tässä suhteessa ilmenee epäselvyyttä tai ristiriitaisuuksia, tuomioistuin

---

[1747] Dispositiivisissa asioissa myöntämisen ja tunnustamisen ohittava virallistutkinta on poikkeuksellinen ilmiö – ainakin esiintymistiheytensä suhteen (ks. Vaitoja 2014, s. 114). On tietysti eri asia, jos vastaajan tunnustaminen ei ole käsillä tai po. seikka ei ole riidaton, sillä tällöin voidaan ajatella, että tuomioistuin kontrolloi viran puolesta sen, että materiaalinen asiavaltuus on olemassa, ts. että kantaja esittää sellaisen näytön, että tuomioistuin vakuuttuu näyttökynnyksen edellyttämällä tasolla siitä, että kantajalla on väittämänsä tavoin materiaalinen asiavaltuus.

[1748] Tässä luvussa käsitelty indispositiivinen elementti (vaikutus kolmannen asemaan) on erotettava muista kolmansien oikeuksista, kuten kolmannen oikeudesta ajaa samaa loukkausasiaa koskevia kollektiivivaateita myöhemmin. Tässä luvussa indispositiivinen elementti on tarkoittanut sitä, että kolmannen intresseihin pyritään vaikuttamaan ilman kolmannen suostumusta tai lupaa taikka kolmannen intressi on pyritty sivuuttamaan, eikä ole kysymys kollektiivivaateista. Kollektiivivaateiden tilanteissa asialla on vaikutuksia myös kolmannen intresseihin, mutta tällöin kantajan asema (itsenäinen asiavaltuusasema ja oikeus saada ratkaisu ilman kolmannen myötävaikutusta) on legitimoitu ja kolmannella on lisäksi myöhemmin mahdollisuus ajaa kollektiivivaateita koskevia vaatimuksia siltä osin kuin aikaisempi kanne on tullut hylätyksi.

[1749] Virolainen 1988, s. 181–182.

on epäilyksettä velvollinen kyselyoikeuttaan käyttämällä puuttumaan asian selvittämiseen.[1750] Koska Suomessa ei noudateta vastustamis- tai kiistämistaakkaa, pelkkä kiistämättä jättäminen ei tee kyseisestä seikasta riidatonta. Jollei asianosaisen suhtautumista vastapuolen esittämien tosiseikkojen paikkansapitävyyteen viran puolesta selvitetä, voidaan oikeudenkäynnin myöhemmässä vaiheessa ja viimeistään tuomiota tehtäessä joutua hankaliin tulkintatilanteisiin.[1751] Jos kyselyoikeuden käyttämisestä huolimatta vastaajalta ei saada selvää kannanottoa kantajan materiaaliseen asiavaltuuteen, voidaan kiistämättä jättämisellä katsoa olevan todistusvaikutusta materiaalisen asiavaltuuden olemassaolon puolesta. Vastaajan vaikenemista puheena olevassa suhteessa ja hänen haluttomuuttaan tuomioistuimen kuulustellessa häntä voidaan yleensä pitää varsin vahvana indisiona siitä, ettei vastaajalla todellisuudessa ole asiallisia perusteita kanteen tai jonkin tietyn oikeustosiseikan vastustamiselle. Tunnustamisen ja kiistämisen välille jäävät suhtautumisen muodot ja arvot on siten jätetty tuomioistuimen vapaaseen harkintaan. Tällöin on kuitenkin muistettava, että tuomioistuimen on syytä kyselyoikeuttaan käyttäessään informoida vastaajaa vastaamatta jättämisen vaikutuksesta todisteena.[1752] Edellä lausuttu ei kuitenkaan tarkoita, että kantaja olisi vapautettu todistustaakastaan, vaan kantajan tehtävänä on edelleen esittää uskottava näyttö siitä, että hän on materiaalisen asiavaltuuden todellinen haltija.[1753]

Kuten edellä jo lyhyesti tuotiin esiin, myöskään yksipuolisen tuomion tilanteessa tuomioistuin ei tutki näyttökysymyksiä eikä siten myöskään materiaalista asiavaltuutta koskevaa oikeustosiseikkaa.[1754] Silloin kun kysymys on

---

[1750] Ks. Virolainen 1988, s. 223.
[1751] Virolainen 1988, s. 245.
[1752] Virolainen 1988, s. 224.
[1753] Jollei vastapuolelta jostain syystä saada selvää kantaa kantajan materiaaliseen asiavaltuuteen, katson, että tuomioistuimen tulee samalla myös varata kantajalle mahdollisuus esittää materiaalisesta asiavaltuudesta näyttöä tai lisänäyttöä. Toki voi olla mahdollista, että kantaja tällaisessa tilanteessa voisi selvitä vähemmällä näytöllä kuin sellaisessa tilanteessa, jossa vastaaja nimenomaisesti kiistää kantajan materiaalisen asiavaltuuden ja esittää kiistämiselleen sellaiset perustelut, joilla on vaikutusta asian ratkaisemiseen. Se, kuinka vahva merkitys vastaajan epäselvälle tai epämääräiselle suhtautumiselle oikeustosiseikan riidattomuuteen/riitaisuuteen kokonaisnäyttöharkinnassa annetaan, on aina tapauskohtaista, minkä vuoksi kantajan tulisi kaikesta huolimatta aina pyrkiä esittämään kaikki se keskeinen näyttö, joka hänen näkemyksensä mukaan osoittaa hänen olevan materiaalisen asiavaltuuden tosiasiallinen haltija.
[1754] Kun yksipuolinen tuomio annetaan muodollisella perusteella, ei kannetta tutkita sisällöllisesti. Aineellisen sisältönsä osalta kanteelta edellytetään vain, että se ei ole selvästi perusteeton (OK 5 luku 13 §). Mikäli yksipuolisen tuomion antamisen edellytykset täyttyvät mutta kanne on joltain osin selvästi perusteeton, kanne hylätään selvästi perusteettomaksi katsotuilta osin tuomiolla (Kulmala 2021, s. 6). Tässä kohtaa voidaan lyhyesti mainita myös takaisinsaannista yksipuoliseen tuomioon. Takaisinsaanti yksipuoliseen tuomioon on siviiliprosessiin kuuluva muutoksenhakumenettely, josta on säädetty OK 12 luvussa. Takaisinsaantimuotoinen muutoksenhaku pohjautuu yksipuolisen tuomion sanktioluonteeseen. Koska yksipuolinen tuomio perustuu poissaoloon (tai vastaavaan laiminlyöntiin) eikä näyttökysymystä ole tarkemmin tutkittu, takaisinsaan-

dispositiivisesta tekijänoikeudellisesta loukkausasiasta, yksipuolisen tuomion mahdollisuus voi aktualisoitua useissakin tilanteissa. Ennen kuin lähemmin tarkastelemme näitä yksipuolisen tuomion tilanteita, on huomattava, että yksipuolisen tuomion antaminen edellyttää, kuten pääasiankin ratkaiseminen tuomiolla, että prosessinedellytykset ovat käsillä. Yksipuolista tuomiota ei voida antaa, jos juttu on jätettävä tutkimatta tai puute prosessinedellytyksissä korjattava.[1755] Tämä korostaa jälleen keskeistä sanomaa, jota tässä esityksessä on toistuvasti tuotu esille: varallisuusoikeudellisissa asioissa prosessuaalinen asiavaltuus ja materiaalinen asiavaltuus on kyettävä pitämään erillään. Jos tuomioistuin tuo prosessuaalisen asiavaltuuden harkintaan seikkoja, jotka kuuluvat materiaalisen asiavaltuuden harkintaan, se voi johtaa jopa siihen, että kantajalta tosiasiassa evätään yksipuolisen tuomion mahdollisuus. Mikäli tuomioistuin virheellisesti katsoo kantajan materiaalisen asiavaltuuden olevan tämän prosessuaalisen asiavaltuuden edellytys, on mahdollista, että esiin nousee tilanne, jossa kantajalta katsotaan (virheellisesti) puuttuvan prosessuaalinen asiavaltuus, vaikka tosiasiassa kyse on materiaalisen asiavaltuuden puuttumisesta. Tällöin seurauksena olisi, ettei yksipuolista tuomiota annettaisi, vaan kanne jätettäisiin tutkimatta. Seuraukset ovat siis hyvin erilaiset.

Yksipuolinen tuomio on annettavissa niin jutun valmistelu- kuin pääkäsittelyvaiheessakin. Ensinnäkin yksipuolinen tuomio on annettavissa OK 5:13:n nojalla; sen mukaan asia ratkaistaan valmistelua jatkamatta, mikäli vastaaja 1) ei ole antanut häneltä pyydettyä vastausta määräajassa tai 2) ei ole esittänyt lainkaan perustetta kiistämiselleen taikka 3) on vedonnut ainoastaan sellaiseen perusteeseen, jolla selvästi ei ole vaikutusta asian ratkaisemiselle.[1756] Mainituissa tilanteissa yksipuolinen tuomio voidaan antaa viran puolesta. Toisekseen yksipuolinen tuomio on annettavissa OK 5:15a:n nojalla, jos tuomioistuin on valmistelussa pyytänyt vastaajalta kirjallisen lausuman ja vastaaja ei asetetussa määräajassa anna sellaista lausumaa, josta ilmenisi hänen kantansa pyynnössä esitettyihin kysymyksiin.[1757] Kolmanneksi yksipuolinen tuomio on annettavissa vastaajan poissaolon tilanteissa. OK 12:10.1:n 1 kohdan mukaan yksipuolinen tuomio on nimittäin mahdollista antaa, jos vastaaja on jäänyt pois istunnosta

---

ti antaa tappiopuolelle mahdollisuuden saada asia ensimmäisessä oikeusasteessa perusteellisesti käsitellyksi ja näin päästä täysipainoisesti hyödyntämään koko instanssijärjestelmää (Kulmala 2021, s. 6).

[1755] Lappalainen – Hupli 2017, s. 1042; Kulmala 2021, s. 7.

[1756] Kuten edellä todettiin, OK 5:13:n mukaan kanne on tällöin hyväksyttävä yksipuolisella tuomiolla, kuitenkin niin, että jos kanne on selvästi perusteeton, kanne on hylättävä tuomiolla. Oikeuskäytännössä on vakiintuneesti katsottu kanteen olevan selvästi perusteeton silloin, kun kanteessa ilmoitetuista tosiseikoista ei voi lain mukaan seurata sitä, mitä kantaja vaatii (esim. korvausvaatimus vahingosta, jota laki ei hyväksy korvattavaksi), tai kun kanne perustuu seikoille, jotka yleisesti tiedetään vääriksi (ks. esim. KKO 2011:74).

[1757] Ks. myös OK 12:10.1:n 2 kohta.

(laiminlyönti).[1758] OK 5:13:n tilanteesta poiketen yksipuolista tuomiota ei enää jatkovalmistelussa tai pääkäsittelyssä anneta viran puolesta vaan ainoastaan jos kantaja sitä vaatii. Toisin sanoen tilanteissa, joissa vastaaja ei valmistelussa anna määräajassa lausumaa tai vastaa niihin kysymyksiin, joita tuomioistuin on hänelle esittänyt (OK 5:15a), taikka jää saapumatta valmistelun tai pääkäsittelyn istuntoon, tuomioistuimen on tiedusteltava yksipuoliseen tuomioon oikeutetulta kantajalta, vaatiiko hän tällaista ratkaisua.[1759]

8.2.3.2 Näytön toimittamisen ajankohdasta ja normaalinäyttökynnys

Kuten jo aiemmin tuotiin esiin, jos materiaalista asiavaltuutta koskeva oikeustosiseikka on tunnustettu tai todettu riidattomaksi taikka kyseessä on yksipuolisen tuomion tilanne, asiassa ei oteta lainkaan vastaan todistelua materiaaliseen asiavaltuuteen liittyen.[1760] Koska mainitut vaihtoehdot ovat todellisia ja olemassa olevia vaihtoehtoja dispositiivisessa riita-asiassa, kantaja voi joskus – ja toisinaan jopa aivan perustellusti – lähteä liikkeelle sellaisella prosessitaktiikalla, että hän ei ennen vastapuolen vastausta tai reagointia toimita asiassa mitään todistelua tuomioistuimelle (kantaja voi esim. pitää loukkausasiaa riidattomana ja selvänä).[1761] Esimerkiksi tekijänoikeudellisissa loukkaustilanteissa kantajan materiaalisen asiavaltuuden osoittaminen saattaa toisinaan vaatia hyvinkin laajaa ja/tai aukotonta asiakirjanäyttöä, jos kantaja johtaa oikeutensa pitkistä ja monimutkaisista siirtoketjuista. Tällöin kaikkia siirtoketjutapahtumia koskevan todistelun mukaan liittäminen saattaisi olla hyvin epäkäytännöllistä, jopa suoranaista ajanhukkaa ja resurssien tuhlausta heti haastehakemuksen toimittamisen yhteydessä, varsinkin jos vastapuoli tulee tunnustamaan kantajan materiaalisen asiavaltuuden tai jos siitä muodostuu riidaton seikka taikka jos asiassa nousee esille yksipuolisen tuomion mahdollisuus. Siirtoketjua koskeviin kysymyksiin palataan jäljempänä luvussa 8.3. Toisaalta on huomattava, että käy-

[1758] Yksipuolisen tuomion passiivisuussanktion luonne ilmenee OK 12:12 ja 12:13:stä (kuten myös OK 5:13:stä).

[1759] Ks. Lappalainen – Hupli 2017, s. 1040. Jollei kantaja vaadi yksipuolista tuomiota – tai OK 12:11:n nojalla asian ratkaisemista tuomiolla –, asia jätetään sillensä (OK 12:10.2).

[1760] Vaikka tuomioistuin ei dispositiivisessa asiassa pääsääntöisesti kontrolloi tunnustettujen seikkojen todenperäisyyttä, tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kyseiset seikat sinänsä pitäisivät paikkansa tai että tunnustus, myöntäminen tai yksimielisyys olisi edes riittävä näyttö kyseisten seikkojen olemassaolosta. Se, että dispositiivisissa riita-asioissa sovelletaan määräämisperiaatetta, tarkoittaa tässä yhteydessä lähinnä sitä, että mahdollisuus disponoida jutun faktoista johtaa todistelun syrjäyttävään vaikutukseen. Määräämisperiaate ei siis tässä yhteydessä tarkoita sitä, että tunnustaminen tarkoittaisi riittäväksi näytöksi katsottavaa todistusvoimaa (ks. Mantila 2020, s. 84).

[1761] Mainittakoon tarkennukseksi, että yksipuolisen tuomion antamisen edellytykset eivät riipu siitä, onko kantaja etukäteen olettanut asian olevan riidaton vaiko riitainen (ks. esim. Melander 1993, s. 834).

tännössä voi esiintyy myös tilanteita, joissa kantajan näyttö materiaalisesta asiavaltuudestaan perustuu ainoastaan suulliseen näyttöön, eikä asiassa tämän vuoksi ole lainkaan mahdollista esittää kirjallista todistelua kyseisestä oikeustosiseikasta.

Jos kantajalla on kuitenkin mahdollisuus jo haastehakemuksen yhteydessä esittää kirjallista todistelua materiaalisesta asiavaltuudestaan, niin voidaan kysyä, onko edellä kuvailtu prosessitaktikointi sallittua. Yleiset lähtökohdat todistelun ilmoittamiselle asetetaan OK 5:4:ssä (laajat riita-asiat) sekä OK 8:2:ssä (hakemusasiat). OK 5:4:n mukaan kantajan on liitettävä OK 5:2:n mukaiseen haastehakemukseen sopimus, sitoumus tai muu kirjallinen todiste, johon hän vetoaa.[1762] Kirjalliset todisteet ovat riita-asian valmistelussa erityisasemassa verrattuna muihin todistuskeinoihin: niiden pelkkä ilmoittaminen ei riitä, vaan ne on myös esitettävä tuomioistuimelle jo valmistelussa (mikäli ne ovat asianosaisen hallussa). Vastaavasti jatkovalmistelussa, joko kirjallisessa lausumassa tai valmisteluistunnossa, asianosaisen on esitettävä kaikki kirjalliset todisteet, joihin hän vetoaa (OK 5:21).[1763] Valmisteluvaiheessa tapahtuvassa asiakirjojen esittämisessä ei kuitenkaan ole kysymys vielä varsinaisesta todistelusta, näytön vastaanottamisesta, vaan vasta todistelun etukäteiskartoituksesta ja suunnittelusta. Asiakirjatodisteet – niin asianosaisen esittämä asiakirja-aineisto kuin myös ne asiakirjat, jotka ulkopuoliset henkilöt on velvoitettu toimittamaan tuomioistuimelle – on käytävä relevanteilta osin suullisesti esitellen läpi pääkäsittelyssä.[1764] Samoin OK 8:2:n mukaan hakemukseen on liitettävä ne kirjalliset todisteet, joihin hakija vetoaa.[1765] Todisteet voidaan liittää mukaan joko alkuperäisinä tai jäljennöksinä. Juoksevat velkakirjat, vekselit ja šekit, joihin vaatimus perustuu, kuitenkin on toimitettava tuomioistuimelle aina alkuperäisinä (OK 5:14.2).[1766]

Vaikka tekijänoikeuden loukkausta koskevassa dispositiivisessa riita-asiassa kantajalla on mahdollisuus esittää kirjallista todistelua materiaalisesta asiavaltuudestaan jo haastehakemuksen yhteydessä, pakollista se ei kuitenkaan

---

[1762] Silloin kun kantaja vaatii seuraamuksia tekijänoikeuden loukkauksen perusteella, vaatimuksen välittömänä perusteena (oikeustosiseikkana) on materiaalinen asiavaltuus, kun taas esim. asiakirjanäyttö teoksen kuvista ja kansista tai vaikkapa luovutus-/siirtosopimus (myös lisenssisopimus) ovat todistustosiseikkoja eli kanteen välillisiä perusteita.

[1763] Leppänen 1998, s. 248.

[1764] Lappalainen 2001, s. 188.

[1765] Ks. myös Linna 2009, s. 117.

[1766] Jokela 2012, s. 377. OK 5:5:n mukaan jos haastehakemus on puutteellinen, kantajaa on kehotettava määräajassa korjaamaan puute, jos korjaaminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tai vastauksen antamista varten välttämätöntä. Kantajalle on samalla ilmoitettava, millä tavoin haastehakemus on puutteellinen, ja ilmoitettava, että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos kantaja ei noudata kehotusta. Edelleen OK 8:13:n mukaan hakemusasian käsittelystä on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä riita-asian käsittelystä säädetään, joten myös hakemusasioissa sovelletaan OK 5:5:ää.

ole.[1767] OK 5:4 vaikuttaa *prima facie* ehdottomalta kirjallisen todistelun toimittamisen ajankohdan suhteen, mutta on huomattava, että säännös on kuitenkin enemmän ohjeellinen kuin pakottava.[1768] Näin ollen OK 5:4 mahdollistaa edellä mainitun prosessitaktikoinnin ja siten todistelun esittämisen vasta vastapuolen vastauksen jälkeen. Jos tuomioistuin tällaisessa tilanteessa lähettäisi kantajalle täydennyskehotuksen, jossa se vaatisi kantajaa täydentämään haastehakemustaan toimittamalla esimerkiksi sen kirjallisen todistelun, johon kantaja on haastehakemuksessaan viitannut materiaalisen asiavaltuutensa tueksi, täydennyskehotuksen noudattamatta jättämisestä ei voisi seurata kanteen jättäminen tutkimatta, edellyttäen, että kanneperuste on riittävästi yksilöity.[1769] Täydennyskehotuksen laatiminen olisi tällaisessa tilanteessa tarpeetonta; se vain lisäisi kantajan kustannuksia ja mahdollisesti pitkittäisi prosessia. Kokonaan eri asia on, että kirjallisten todisteiden liittäminen haastehakemukseen ja myös haastehakemuksen täydentäminen niillä olisi prosessin etupainotteisuuden kannalta hyödyllistä erityisesti sellaisissa asioissa, joiden voidaan olettaa olevan riitaisia.[1770]

Palataksemme siihen asetelmaan, että käsillä ei ole materiaalisen asiavaltuuden riidattomuus eikä myöskään yksipuolisen tuomion mahdollisuus, tai että vastaajan tunnustamiselle ei voida antaa ratkaisevaa vaikutusta, kantajan on dispositiivisessa loukkausasiassa esitettävä riittävä näyttö materiaalisesta asiavaltuudestaan, jotta se voidaan ottaa tuomion perusteeksi.[1771] Kantajan tulee OK 17:2.2:n mukaisesti esittää materiaalisesta asiavaltuudestaan uskottava näyttö (ns. normaalinäyttökynnys). Kuten aikaisemmin todettiin, näyttökynnyksellä tarkoitetaan sitä todennäköisyyden astetta, joka jostakin oikeustosiseikasta esitetyllä näytöllä tulee olla, jotta tuomioistuin voi ottaa kyseisen seikan tuomion perusteeksi.[1772] Samaa näyttökynnystä (uskottava näyttö) edellytetään myös TekijäL 60 a ja 60 e §:n mukaisissa hakemusasioissa, jotka toki ovat luonteeltaan indispositiivisia. Sitä, mitä uskottavalla näytöllä tarkoitetaan, avataan lainvalmisteluaineistossa jossain määrin. Hallituksen esitykses-

---

[1767] Käytännössä saattaisi olla paikallaan, että haastehakemuksessa tällöin erikseen ilmoitettaisiin, että kirjallinen todistelu esim. juuri materiaalisesta asiavaltuudesta tullaan esittämään myöhemmin valmistelussa, jos sen esittäminen kiistämisen vuoksi tulee tarpeelliseksi (ks. Melander 1993, s. 836).

[1768] Ks. Melander 1993, s. 836.

[1769] Ks. Melander 1993, s. 836. Tuomioistuimen ei siis OK 5:4:n johdosta tarvitse vaatia kantajaa täydentämään haastehakemustaan, jos kantaja on siinä viitannut materiaalista asiavaltuutta koskevaan kirjalliseen todisteluun.

[1770] Ks. Melander 1993, s. 836. Todisteet on ilmoitettava mahdollisimman aikaisessa vaiheessa jutun keskitettyä käsittelyä silmällä pitäen (Virolainen 1988, s. 290).

[1771] Näytön riittävyyttä pohdittaessa arvioidaan, onko todistusteemasta esitetty päänäyttöä ja riittääkö kokonaisnäyttöarvo mahdollisesta vastanäytöstä huolimatta seikan ottamiseen tuomion perusteeksi. Jollei kokonaisnäyttöarvo tuomioistuimen mielestä ylitä näyttövaatimusta, seikan on katsottava ”jääneen näyttämättä” (Saranpää 2011, s. 514).

[1772] Virolainen 1995, s. 44; Saranpää 2011, s. 513.

sä uskottavaa näyttöä kuvataan suhteessa todennäköisiin syihin (näyttöenemmyys) ja toisaalta suhteessa rikosasioissa noudatettavaan ”ei varteenotettavaa epäilyä” -näyttökynnykseen.[1773] Uskottava näyttö sijoittuu siten näyttöenemmyyden ja ”ei varteenotettavaa epäilyä” -näyttökynnyksen välimaastoon, ja oikeuskirjallisuudessa *Lappalainen* on kuvannut tätä ilmauksella ”jonkinlainen järkevä näyttöenemmyys”.[1774] Niukasti yli 50 %:n todennäköisyys seikasta ei siis vielä riitä uskottavaksi näytöksi[1775], mutta toisaalta uskottavalta näytöltä ei edellytetä, että seikasta tai sen olemassaolosta ei jää varteenotettavaa epäilyä.[1776] Käsite ”uskottava näyttö” ei ole mitenkään yksiselitteinen, ja se jättää tuomioistuimelle ja tuomarille huomattavasti harkintavaltaa ja -marginaalia.[1777] Dispositiivisten asioiden normaalinäyttökynnyksestä eli uskottavasta näytöstä voidaan OK 17:2.4:n nojalla poiketa paitsi silloin, kun pääasiassa sovellettavaksi tulevaan lakiin sisältyy erityinen näyttökynnysnormi, myös silloin, kun asian laatu sitä edellyttää. Jälkimmäiseen poikkeusmahdollisuuteen palataan vielä erikseen luvussa 8.3.3.

Lopuksi voidaan yhteenvetona todeta, että dispositiivisissa asioissa, ellei löydettävissä ole erillistä indispositiivista elementtiä, tuomioistuin ei siis viran puolesta ota huomioon mahdollisia puutteita kantajan materiaalisessa asiavaltuudessa.[1778] Jos materiaalinen asiavaltuus on riitainen seikka, niin kantajan tulee edellä todetuin tavoin esittää siitä uskottava näyttö. Tällöin tuomioistuin kuitenkin tutkii materiaalista asiavaltuutta ainoastaan määräämisperiaatteen[1779] ja modifioidun käsittelymenetelmän[1780] rajoissa, mikä tarkoittaa muun ohella

---

[1773] HE 46/2014 vp, s. 46.

[1774] Lappalainen 2001, s. 333. Ks. myös Mantila 2020, s. 215; Tapanila 2021, s. 417.

[1775] Po. lainkohtaa koskevissa esitöissä (HE 46/2014 vp, s. 46; LaVM 19/2014 vp, s. 10–11) todetaan tältä osin, että pääsäännön mukaan näyttökynnys ei voi muodostua pelkästä yksinkertaisesta näyttöenemmyydestä suhteessa esitettyyn vastanäyttöön.

[1776] Kuriositeettina mainittakoon, että vaikka Ruotsin tilanne riita-asioiden näyttövaatimuksen suhteen on samanlainen kuin Suomessa, Ruotsin tuomioistuinkäytännössä ehkä edellytetään vahvempaa näyttöä kuin meillä (Saranpää 2010, s. 177–184 ja 193–196; Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 65/2012, s. 16).

[1777] Rautio – Frände 2020, s. 35.

[1778] Ks. samansuuntaisesti Wrede 1953, s. 224: ”*För övriga fall, i vilka saklegitimationen således utgör en förutsättning för kärandens privaträttsliga anspråk, kunna följande regler uppställas. Till en början är det klart att bristen på saklegitimation icke beaktas av domstolen ex officio, utan måste göras gällande av parten genom invändning. Saklegitimationen måste ock, om den bestrides av svaranden, bevisas av käranden.*” Tältä osin on huomautettava, että Wrede käyttää termiä ”asiavaltuus” po. yhteydessä tarkoittaen samaa asiaa, jota tässä esityksessä tarkoitetaan materiaalisella asiavaltuudella.

[1779] Vaikka määräämisperiaate sulkeekin tuomioistuimelta pois mahdollisuuden saada perustaa ratkaisu vaatimuksiin, oikeustosiseikkoihin ja tiettyihin todisteisiin, joihin asianosaiset eivät itse ole vedonneet, voi tuomioistuin välillisesti vaikuttaa asianosaisiin saadakseen heidät itse toimimaan uuden aineiston esittämiseksi. Se tapahtuu kyselyoikeuden käyttämisen avulla. Tuomioistuin voi kiinnittää asianosaisten huomion prosessimateriaalissa oleviin puutteellisuuksiin saadakseen asianosaiset itse harkitsemaan aineiston täydentämistä (Virolainen 1988, s. 183).

[1780] Käsittelymenetelmän soveltuessa asianosaisten edellytetään kykenevän itse arvioimaan, mi-

sitä, kuten jo yllä tuotiin esille, että tuomioistuin ei viran puolesta ota huomioon materiaalisessa asiavaltuudessa mahdollisesti havaitsemiaan epäselvyyksiä tai puutteita. Jos näyttö tällaisessa tilanteessa muutoin ylittää normaalinäyttökynnyksen, mahdollisille epäselvyyksille tai havaituille puutteille ei voida antaa merkitystä, ellei vastaaja ole tehnyt kantajan materiaalista asiavaltuutta koskevaa asiaväitettä. Se, missä määrin tuomioistuin voi ottaa epäselvyydet ja puutteet kantajan materiaalista asiavaltuutta ratkaistessaan huomioon, riippuu siis olennaisesti siitä, minkälaisia asiaväitteitä vastaaja esittää, mihin hän vetoaa ja minkälaisia perusteita hän ylipäätään esittää kiistämisensä tueksi.[1781] Toisin kuin indispositiivisissa asioissa, dispositiivisissa asioissa ei siis riitä, että tällainen materiaalista asiavaltuutta rasittava epäselvyys tai puute ilmenee oikeudenkäyntiaineistosta, vaan lisäksi edellytetään, että vastaaja nimenomaisesti vetoaa siihen. Vastaajan pelkkä maininta tällaisesta seikasta tai seikan esiin tuominen jollakin muulla tavalla oikeudenkäynnin aikana johtanee useimmiten kuitenkin siihen, että tuomioistuimen tulee kyselyoikeuttaan käyttämällä tiedustella vastaajalta, onko hänen tarkoituksenaan vedota puheena olevaan seikkaan.[1782]

8.3 ERITYISKYSYMYKSENÄ NÄYTÖN ESITTÄMINEN JA NÄYTTÖKYNNYS SIIRTOKETJUTILANTEISSA

8.3.1 Siirtoketju osana materiaalisen asiavaltuuden tutkintaa

Materiaalinen asiavaltuus on oikeustosiseikka, josta kantajan on ratkaisevasti helpompaa esittää selvitystä kuin vastaajan, joten todistustaakan asettaminen kantajalle on yleisesti varallisuusoikeudessa noudatettavien periaatteiden mukaista. Tilanne on sama, olipa sitten kyse oikeudenhaltijasta, joka on alkuperäinen teoksen luoja, tai oikeudenhaltijasta, joka on saanut oikeutensa luovutusten tai siirtojen myötä. Esimerkiksi silloin kun loukkausta koskevan kanteen tai ha-

---

ten jutun tosiasiapuoli on selvitettävä ja mitä aineistoa juttuun on tarpeen hankkia (Virolainen 1988, s. 29). Kantajan tehtävänä on siis esim. huolehtia oikeudenkäynnissä tekijänoikeudellisten vaatimusten perusteena olevan materiaalisen asiavaltuuteen liittyvän todistelun hankkimisesta, eikä tuomioistuin siten saa viran puolesta lähteä hankkimaan todistelua kantajan materiaalisen asiavaltuuden osalta.

[1781] Kuten edellä todettiin (ks. luku 2.3.3.1), kannetta on periaatteessa mahdollisuus vastustaa kolmella erilaisella asiaperusteella (= asiaväitteellä): 1) kiistämällä perustosiseikaston paikkansapitävyys, 2) tekemällä oikeusväite ja 3) vetoamalla perustosiseikan vaikutuksen kumoavaan vastatosiseikkaan (ks. myös Virolainen 1988, s. 244).

[1782] Kuten Virolainen (1988, s. 312) toteaa, tuomioistuimen ei ole sopivaa ryhtyä dispositiivisessa jutussa tekemään viran puolesta omia tutkimuksiaan juttuun mahdollisesti saatavissa olevista uusista vastatosiseikoista taikka edes suoraan utelemaan asianosaisilta, onko heidän tarkoituksenaan tiettyihin uusiin seikkoihin vedota. Sitä vastoin oikeus voi käsittelyssä ottaa esiin kysymykseen tulevat (soveltuvat) säännökset ja niiden tulkinnan ja näin tavallaan epäsuorasti kiinnittää asianosaisten huomiota heidän esittämänsä tosiseikaston täydentämiseen.

kemuksen ajajana on teoksen luonut henkilö (tai henkilö, joka väittää luoneensa teoksen), tulee kantajan tai hakijan esittää perusnäyttöä tekijyytensä osoittamiseksi (materiaalisen asiavaltuutensa osoittamiseksi). Tällaisena perusnäyttönä tekijyyden tueksi eli perusnäyttönä materiaalisen asiavaltuuden osoittamisesta voidaan pitää tekijäpresumption soveltuessa esimerkiksi asiakirjanäyttöä teosten kuvista ja kansista, joista ilmenee kantajan tai hakijan nimi, yleisesti tunnettu salanimi tai nimimerkki.[1783] Jos kantaja tai hakija onnistuu esittämään riittävän näytön teoksen kappaleesta ilmenevän nimen, yleisesti tunnetun salanimen tai nimimerkin yhteydestä häneen itseensä, tulee tekijäolettama sovellettavaksi ja häntä pidetään tekijänä, eli hänellä on materiaalinen asiavaltuus loukkausasiassa, ellei sitten olettaman kumoamiseksi ole onnistuneesti esitetty uskottavaa vastanäyttöä tai ellei olosuhteista voida varmuudella muuta päätellä.[1784] Sellaisissa tilanteissa, joissa oikeudenhaltija johtaa oikeutensa siirroista tai luovutuksista, todistustaakka tekijänoikeuden siirtymisestä on oikeudenhaltijalla. Myös oikeuskäytännössä on vahvistettu, että sen, joka vetoaa siihen, että tietyt tekijänoikeudet on luovutettu, tulee näyttää asia toteen osoittamalla, mitä on so-

---

[1783] Kun presumptiosäännös tulee sovellettavaksi, minimivaatimuksena materiaalisen asiavaltuuden osoittamisesta voidaan pitää sitä, että kantaja tai hakija esittää näyttöä teoksen kappaleesta ilmenevän nimen, yleisesti tunnetun salanimen tai nimimerkin yhteydestä häneen itseensä. Jos teoksen luonut tekijä yksilöidään nimellä, teoksen yhteydessä ilmaistaan yleensä ainakin hänen sukunimensä. Yleensä tekijästä kerrotaan myös etunimi tai sen lyhennys. Jos näin ei ole tapahtunut, sukunimen ilmoittaminen sisältää vain oletuksen siitä, että joku, jolla on sama sukunimi, on luonut teoksen. Jos taas tekijänä ilmoitetaan salanimi, salanimen takana olevaa henkilöä voidaan pitää teoksen tekijänä ainoastaan, jos kyseessä on yleisesti tunnettu salanimi tai nimimerkki. Tällä tarkoitetaan, että yleisö – siis muutkin kuin asian harrastajat – tunnistavat, kuka nimen takana on. Säännöksen tarkoituksena on, että tekijän henkilöllisyys ei saa jäädä epävarmaksi (Rajala 1997, s. 10). Presumptiosäännöksen voidaan tällöin sanoa asettavan varsin matalan vaatimustason sille, kuinka paljon näyttöä kantajan tai hakijan tarvitsee esittää osoittaakseen tekijyytensä. Kuten edellä (luku 5.1) jo kävi ilmi, tekijäolettamalla pyritään helpottamaan tekijän täytäntöönpanomahdollisuuksia ottaen huomioon, että tekijänoikeutta saattaa olla vaikea todistaa. Kun tekijäolettama soveltuu, näyttöä ei tulisi vaatia esitettäväksi yhtään enempää kuin tekijäolettama edellyttää.

[1784] Jos tekijäpresumptiota koskeva säännös ei tule sovellettavaksi, niin kysymys siitä, kuka on tekijä, on ratkaistava muun asiassa esitettävän näytön perusteella. Tekijyys voidaan tarpeen vaatiessa pyrkiä osoittamaan esim. henkilötodistelulla tai toisinaan rekisteröintitodistuksilla (tämä koskee tilanteita, joissa teos on luotu sellaisessa maassa, joissa tekijyys ja tekijänoikeus rekisteröidään viralliseen rekisteriin). Jälkiperäisteosten osalta tilanne on pääosin samanlainen kuin alkuperäisteosten osalta, eli kantajan tai hakijan tulee esittää perusnäyttöä tekijyytensä tueksi. Lisäksi tulee ottaa huomioon, että jälkiperäisteosten tilanteissa jälkiperäisteoksen luojan materiaalisen asiavaltuuden laajuuteen vaikuttaa alkuperäisteoksen luojalta saatu suostumus (ks. edellä luku 5.3). Jos kolmannen tekemä tekijänoikeuden loukkaus on sellainen, että jälkiperäisteoksen luojan oikeussuoja on joltain osin riippuvainen alkuperäisteoksen luojan suostumuksesta, tulee jälkiperäisteoksen luojan myös esittää näyttöä alkuperäisteoksen luojan antaman suostumuksen olemassaolosta. Jos näyttöä suostumuksen olemassaolosta ei esitetä, ei jälkiperäisteoksen luojalla ole suostumusta edellyttäviltä osin materiaalista asiavaltuutta eikä siten tältä osin oikeutta saada hyväksyvää ratkaisua asiassa.

vittu ja kuinka laajasti luovutus on tapahtunut.[1785] Silloin kun kysymys on tilanteesta, jossa oikeudet on siirretty tai luovutettu, näytön esittämisen yhteydessä voidaan puhua niin sanotusta siirtoketjusta.

Tekijänoikeudellisessa kontekstissa siirtoketju-käsitettä on käytetty oletettavasti ensimmäistä kertaa korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1989:87. Tämän jälkeen käsite on myös jokseenkin vakiintuneesti esiintynyt sekä monissa alempien oikeusasteiden ratkaisuissa että oikeuskirjallisuudessa. Toisinaan siirtoketjun sijasta saatetaan puhua esimerkiksi luovutusketjusta tai sopimusketjusta.[1786] Oikeuskäytännön perusteella siirtoketjutarkastelussa on kysymys siitä, että muun kuin alkuperäisen tekijän toimiessa kantajana tai hakijana hänen tulee kyetä esittämään riittävä selvitys siitä, mistä hän oikeutensa johtaa, toisin sanoen hänen tulee kyetä osoittamaan siirto-/luovutustapahtumien katkeamaton ketju alkuperäisestä tekijästä itseensä. Oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa siirtoketju-käsitteen käyttö ja vaikutus on yhdistetty prosessinedellytysten (tässä prosessuaalisen asiavaltuuden) harkintaan ja yhteyteen. Tekijänoikeudellisten loukkaustapausten yhteydessä varsin usein aktualisoituva siirtoketjutarkastelu ja sitä koskeva oikeuskäytäntö ja -kirjallisuus ovat jälleen yksi esimerkki siitä, kuinka tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa prosessuaalisen asiavaltuuden arviointiin ja tarkasteluun sekoitetaan seikkoja, jotka tosiasiassa kuuluvat varsinaiseen asiatutkintaan (eli materiaalisen asiavaltuuden tutkimiseen ja ratkaisemiseen) ja jotka tulisi kyetä pitämään erillään prosessinedellytysten tutkinnasta.

Ratkaisun KKO 1989:87 perusteella voidaan havaita, että siirtoketjun pätevyyteen kohdistunut väite[1787] – väite siitä, että kantajalla ei ollut puhevaltaa asiassa, koska hän ei ollut esittänyt asianmukaisesti tekijänoikeuden siirtoketjua[1788] – on jokaisessa oikeusasteessa ratkaistu oikeudenkäyntiväitteenä (pro-

---

[1785] Ks. esim. MAO 191/15, kohta 8. Ks. myös TN 1991:3, s. 4. Näissä tilanteissa on siis todettu yleisten prosessioikeudellisten periaatteiden (todistustaakka) soveltuvuus tekijänoikeuden luovutus- ja siirtotilanteissa eli näyttövelvollisuus oikeuden olemassaolosta tulee asettaa sille osapuolelle, joka vetoaa oikeuden olemassaoloon.

[1786] Ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa (ks. esim. Rosén 2006, s. 183; Wessman – Kraus – Lukins 2019, s. 107) jokseenkin vastaavana ilmauksena voidaan pitää termiä ”överlåtelsekedjan” ja englanninkielisessä oikeuskirjallisuudessa (ks. esim. Junghans – Levy 2006, s. 109; Rosenthal 2018, s. 976) taas termejä ”chain of title” ja ”chain of rights”. Näiden ilmauksien ei voida kuitenkaan katsoa täysin vastaavan siirtoketju-käsitettä, koska ne eivät välttämättä ota huomioon esim. osittaisluovutustilanteita sekä hyvitys- ja/tai vahingonkorvausvaatimusten siirtokonstruktiota.

[1787] Vastaaja on eri oikeusasteissa vaatinut, että kanne jätetään tutkimatta, koska kantajayhdistyksellä ei ole puhevaltaa/kanneoikeutta. Ratkaisutekstin perusteella on mielenkiintoista havaita, että raastuvanoikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa on käytetty puhevalta-termiä, kun taas hovioikeudessa on käytetty kanneoikeus-termiä. Yhtä kaikki, vastaaja on puhevaltaa ja kanneoikeutta koskevalla väitteellä tähdännyt siihen, että asia jätettäisiin tutkimatta (eli käsillä olisi prosessinedellytyksen puute).

[1788] Ratkaisutekstistä ei käy yksiselitteisesti ilmi, kohdistiko vastaaja väitteensä yhteen teokseen liittyvään siirtoketjuun vai tarkoittiko hän väitteellään siirtoketjua kaikkien teosten osalta. Koska

sessiväite).[1789] Vastaajan esittämä väite on kuitenkin jokaisessa oikeusasteessa hylätty, joten ratkaisun lopputuloksen kannalta tällä seikalla ei ole ollut vaikutusta. Joka tapauksessa voimme todeta, että jos tapauksen olosuhteissa siirtoketjun/siirtoketjujen olisi katsottu katkenneen, ratkaisuna olisi ollut kanteen tutkimatta jättäminen puuttuvan puhevallan (tässä prosessuaalisen asiavaltuuden) vuoksi, ei siis kanteen hylkääminen.[1790] Oikeuskäytännössä on kyseisen ratkaisun jälkeen noudatettu prejudikaatissa lausuttua lähestymistapaa (eli siirtoketju on yhdistetty prosessuaalisen asiavaltuuden tarkasteluun), mikä voidaan havaita sekä vanhemmista hovi- ja käräjäoikeustasoisista[1791] että uudemmista markkinaoikeustasoisista[1792] ratkaisuista. Vastaavasti oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että siirtoketjutarkastelu tulee mieltää osaksi prosessuaalista asiavaltuustarkastelua.[1793] Kuten tässä luvussa tullaan havaitsemaan: toisin kuin esimerkiksi *Oesch* on lausunut, KKO:n ratkaisu ei ole kantajan prosessuaalista asemaa valaiseva.[1794] Ratkaisulla on sen sijaan merkitystä kantaja-hakijan materiaalista asiavaltuutta arvioitaessa, mutta silloinkin vain tietyissä tilanteissa.

Kun oikeudenkäynnissä esitetään väite siitä, että siirtoketju ei ole pätevä tai katkeamaton (esim. väite siitä, että tekijänoikeuden siirtyminen tai luovuttami-

---

asiassa käsiteltiin puhevaltaa yhtenä kokonaisuutena, otaksuttavaa on, että vastaaja tarkoitti väitteellään kaikkien teosten siirtoketju(j)a.

[1789] Tässä kohtaa on myös muistutettava siitä, että sillä seikalla, että vastaaja mahdollisesti itse käsittää tekemänsä väitteen prosessuaaliseksi, ei ole merkitystä, sillä tuomioistuimen tulee arvostella väite sen sisällön eikä väitteentekijän tarkoituksen tai väitteelle antaman muodon mukaan.

[1790] Tätä johtopäätöstä tukee ensinnäkin kysymyksen käsittely prosessiväitteenä ja toiseksi se, että KKO:ssa eri mieltä ollut jäsen olisi jättänyt kanteen tutkimatta puhevallan puuttumisen takia.

[1791] Ratkaisussa THO 19.3.1996, R 95/1412, joka toki oli rikosasia, alioikeus (Turun käräjäoikeus) lausui seuraavasti: ”Ratkaisu *oikeudenkäyntiväitteen* johdosta: Oy X Ab on esittänyt asiakirjaselvitystä IL A/S -nimiseltä yhtiöltä ja Y AB -nimiseltä yhtiöltä saamastaan yksinoikeudesta levittää syytteessä mainittuja elokuvia Suomessa videokasetteina kotikatseluun. Kiistäessään asianomistajan puhevallan A ei ole saattanut todennäköiseksi sitä, että näiden elokuvien videotallenteiden levitysoikeudet kotikatseluun olisivat jollakin muulla kuin asianomistajalla. Tällä perusteella ja KKO:n 21.8.1989 antamaan päätökseen vedoten käräjäoikeus katsoo, että asianomistajan puhevallasta esitetty selvitys on riittävä ja että X:llä on jutussa asianomistajan asema.”

[1792] Markkinaoikeuden ratkaisussa MAO 285/19 on todettu seuraavasti: ”*Koska Kopiosto ei ole osoittanut, että sillä olisi asiavaltuutta kannevaatimuksiin 1(b) ja 2 miltään osin edes korkeimman oikeuden ennakkopäätöksestä KKO 1989:87 ilmenevin tavoin esimerkinomaisesti esitettynä, kyseiset vaatimukset on jätettävä tutkimatta.*” Myös esim. ratkaisuissa MAO 146/16 ja MAO 147/16 on todettu, ettei hakijan asioissa esittämästä selvityksestä käy riittävän yksiselitteisesti ilmi, että hakijalla olisi hakemuksessa tarkoitettujen elokuvateosten tuottajalta johdettavissa oleva asiavaltuus elokuvateoksia koskevien vaatimusten esittämiseen, minkä vuoksi markkinaoikeus on jättänyt hakemukset tutkimatta puuttuvan asiavaltuuden johdosta. Ks. myös MAO 477/18; MAO 540/19.

[1793] Ks. mm. Oesch 1990, s. 329; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 624. Esim. Harenko – Niiranen – Tarkela (2016, s. 624) toteavat: ”Milloin asiavaltuus perustuu tekijältä tai muulta oikeudenhaltijalta hankittuihin oikeuksiin, on tällaisen oikeudenhaltijan lähtökohtaisesti kyettävä esittämään oikeuksien siirtoketju tekijästä lähtien.” Selvää on, että Harenko – Niiranen – Tarkela puhuvat asiavaltuudesta nimenomaan sen prosessuaalisessa merkityksessä.

[1794] Oesch 1990, s. 329.

nen ketjussa ei ole tapahtunut hyväksyttävästi, aukottomasti tai muuten asianmukaisesti), tuollainen väite tähtää siihen, ettei asiassa toimivalla kantaja-hakijalla *de facto* ole esimerkiksi tekijänoikeutta, yksinoikeutta, käyttöoikeutta tai vaatimukseen siirtoon perustuvaa oikeutta (ks. luku 7.1.2.1) ja siten väittämänsä tavoin oikeutta saada hyväksyvää ratkaisua asiassa.[1795] Toisin sanoen tällaisissa tilanteissa kantaja-hakijan oman oikeuden olemassaolo riitautetaan sillä perusteella, että väitetään, että tekijänoikeus ei ole siirtynyt ketjussa katkeamattomasti tai että sitä ei ole luovutettu pätevällä tai virheettömällä tavalla kantaja-hakijalle. Tällainen väite, joka on siis asiaväite, tarkoittaakin materiaaliseen asiavaltuuden puuttumiseen tai vaillinaisuuteen kohdistuvaa väitettä. Vastaavasti myös kantajan tai hakijan perustelut sille, miksi hän on aineellisoikeudellisesti oikea taho esittämään vaatimuksia tutkittavana olevassa asiassa (siirtoketju ulottuu häneen katkeamattomasti ja on muutenkin pätevä), ovat osa kanteen asiallisia perusteita. Kuten edellä on useasti tuotu esille: ellei löydettävissä ole erillistä asiavaltuusnormia, prosessuaalinen asiavaltuus on tekijänoikeudessa väitteenvarainen asia ja kantajan tai hakijan väite hänen vastaajaan kohdistuvasta oikeudestaan riittää jo yksinään synnyttämään prosessuaalisen kantaja- tai hakijalegitimaation. Se, vastaako kantajan tai hakijan väite tosiasioita, eli siirtoketjun tapauksessa se, onko oikeus tosiasiassa siirtynyt kantajalle tai hakijalle pätevällä tai virheettömällä tavalla, on tällöin kanteen tai hakemuksen hyväksyttävyyttä koskeva kysymys, ei oikeudenkäynnin edellytys. Siirtoketjutarkastelua on siis pidettävä osana materiaalisen asiavaltuuden tutkintaa.[1796]

Siirtoketjutarkastelu koskee ennen kaikkea taloudellisten oikeuksien kokonais- ja osittaisluovutustilanteita, mutta se voi liittyä, kuten edellä indikoitiin, myös hyvitys- ja/tai vahingonkorvausvaatimuksen siirtoa koskevaan tarkasteluun.[1797] Lisäksi siirtoketjutarkastelu voi joskus harvoin koskea myös moraalisia oikeuksia, sillä tekijän kuollessa myös moraaliset oikeudet siirtyvät, tai tekijä on voinut jo elinaikanaan voinut luopua moraalisista oikeuksistaan raja-

---

[1795] Tällainen väite ei juuri koskaan tarkoittane väitettä esim. siitä, että tekijänoikeutta ei ylipäänsä ole alun perin edes syntynyt tai ollut olemassa, koska teoskynnys ei ole ylittynyt. Jos näin on, niin se kyllä ilmenee – tai sen ainakin pitäisi ilmetä – kanteen tai hakemuksen perusteluista.

[1796] Tässä yhteydessä voidaan huomauttaa myös, että mikäli siirtoketjutarkastelu olisi osa prosessuaalisen asiavaltuuden harkintaa ja tarkastelua, se tarkoittaisi samalla sitä, että tuomioistuimen tulisi aina viran puolesta ja omasta aloitteestaan – asian dispositiivisuudesta tai indispositiivisuudesta riippumatta – kontrolloida siirtoketjun katkeamattomuus ja aukottomuus. Tämä tuntuisi perin erikoiselta tekijänoikeudellisissa loukkaustilanteissa, joissa on useimmiten kysymys dispositiivisista riita-asioista ja joissa vastaaja voi useimmissa tilanteissa tunnustaa kantajan materiaalisen asiavaltuuden oikeaksi tai pitää po. seikkaa riidattomana. Toinen asia on, kuten edellä on selvitetty, että materiaalisen asiavaltuuden tutkiminen (tässä siirtoketjun tutkiminen) voi toisinaan asian indispositiivisesta luonteesta tai erillisnormeerauksesta johtuen tapahtua myös viran puolesta.

[1797] Esim. ratkaisussa KKO 1989:87 siirtoketjujen viimeinen lenkki koski juuri hyvitysvaatimusten siirtokonstruktiota.

tussa laajuudessa. Kuten todettiin, siirtoketjutarkastelu koskee kysymystä siitä, ulottuuko siirto-/luovutustapahtumia koskeva ketju katkeamattomasti ja aukottomasti kantajaan tai hakijaan (ns. siirtoketjun katkeamattomuus- ja aukottomuusvaatimus). Kun kantaja-hakija vetoaa esimerkiksi hänelle siirtyneeseen tai luovutettuun tekijänoikeuteen, yksinoikeuteen, käyttöoikeuteen tai hyvitys-/vahingonkorvausvaatimukseen, hänen tulee osoittaa oikeutensa katkeamattomalla ja aukottomalla, häneen ulottuvalla siirtoketjulla. Tekijänoikeuden voimassaoloaikana tekijänoikeus voi olla lukemattomia kertoja erilaisten luovutus- ja siirtotoimien kohteena, mikä voi johtaa siihen, että siirtoketjut saattavat toisinaan olla hyvinkin pitkiä sekä vaikeasti kulkevia ja seurattavia.[1798] Lähtökohtaisesti kantaja-hakijan tuleekin esittää näyttöä ketjun alusta ketjun loppuun saakka, siis jokaisesta luovutus- ja siirtotapahtumasta (siirtyminen alkuperäiseltä tekijältä viimeiselle haltijalle eli kantaja-hakijalle). Esimerkiksi jos kysymys on neljän siirtotapahtuman ketjusta, tulee jokaisesta neljästä siirtotapahtumasta kyetä esittämään asiassa sovellettavaksi tulevan näyttökynnyksen edellyttämä näyttö. Asiaa havainnollistaa Kuvio 3.

Alkuperäinen tekijä	Siirronsaaja	Siirronsaaja	Siirronsaaja	Kantaja-hakija
A	B	C	D	E

Siirtoketju = A – E
Siirtotapahtumat = A+B, B+C, C+D ja D+E (yht. 4 kpl)

Kuvio 3. Siirtoketju ja siirtotapahtumat.

Kuviossa esitetyt siirtotapahtumat 1 (A+B), 2 (B+C), 3 (C+D) ja 4 (D+E) ovat riippuvuussuhteessa toisiinsa. Siirtotapahtuma 1 on edellytyksenä siirtotapahtumalle 2, siirtotapahtuma 2 puolestaan on edellytyksenä siirtotapahtumalle 3 ja niin edelleen. Voidaan sanoa, että siirtoketjuun liittyvässä todistelussa on siten kysymys ketjutodistelutilanteesta. Ketjutodistelu on kysymyksessä silloin, kun todistelussa on useita lenkkejä ja kun kaksi tai useampi todistustosiseikka muodostaa keskenään todistusketjun siten, että kukin edellä olevista lenkeistä on todistustosiseikka seuraavalle lenkille ja samalla todistusteema edeltävälle lenkille.[1799] Jotta edellä esitetyn siirtoketjun tilanteessa E:n materiaalinen asiavaltuus olisi tosi, jokaisen lenkin välillä A – E tulee pitää paikkansa. Kantajana toimivan E:n tehtävänä on tällöin, jos kysymyksessä ei ole riidaton seikka

[1798] Tällainen tilanne on usein käsillä esim. elokuvien kansainvälisissä levitysoikeuksissa.
[1799] Ks. Uusitalo 2013, s. 16 ja siellä mainittu kirjallisuus. Ks. ketjutodistelusta tarkemmin esim. Virolainen – Martikainen 2010, s. 556–557; Jokela 2015, s. 326–327.

tai muu siihen rinnastuva tilanne, kaikkien ketjun lenkkien esiintuominen ja toteennäyttäminen. Jos jossakin ketjun lenkissä havaitaan aukko tai puute, koko oikeustosiseikka (tässä kantaja-hakijan materiaalinen asiavaltuus) on epätosi.

Siirtoketjun tilanteissa esitettävä näyttö riippuu osaltaan siitä, minkälaisista luovutus- ja siirtotapahtumista on kysymys. Luovutus- ja siirtotapahtumista tulee ensisijaisesti esittää asiakirjanäyttöä ja -selvitystä, mutta siirtoketjua voidaan asiakirjojen puuttuessa pyrkiä osoittamaan ja täydentämään esimerkiksi suullisella henkilötodistelulla.[1800] Kun otetaan huomioon erilaisten luovutus- ja siirtotapahtumien moninaisuus, niin todistelu voi ketjun eri vaiheissa keskittyä hyvinkin erityyppisiin asiakirjaselvityksiin. Näyttönä ketjun lenkkien katkeamattomuudesta ja siten koko ketjun aukottomuudesta voidaan esittää vaikkapa tekijänoikeuden rekisteröintitodistuksia[1801], kokonaisluovutuskirjoja ja -sopimuksia (kauppa- ja lahjakirjat sekä muut saantoasiakirjat), lisenssisopimuksia tai muita todistuksia oikeuden luovutuksesta. Asiakirjaselvitystä tulee toisissa tilanteissa esittää esimerkiksi mahdollisista liikkeenluovutuksista ja yritysostoista tai yritystoiminnan ja organisaatiomuotojen muutoksista (fuusiot, diffuusiot yms.). Edelleen asiakirjaselvitys voi liittyä esimerkiksi konkursseihin tai vaikkapa kuolinpesää ja perinnönjakoa koskeviin dokumentteihin[1802]. Keskeistä on, että siirtoketjua koskeva selvitys ja erilaiset dokumentit osoittavat oikeuksien siirtymisen kantaja-hakijalle, siis että oikeuksien kulkua/liikkumista/etenemistä ketjussa voidaan seurata alusta loppuun saakka. Jos selvitys on joltain osin aukollista, siirtoketju on katkennut. Tällöin kantaja-hakijalla ei ole materiaalista asiavaltuutta asiassa, eikä kantaja-hakija siis tosiasiassa – toisin kuin hän on väittänyt – johda oikeuttansa esittää vaatimuksia asiassa luovutus- ja siirtotapahtumista.

Edellä on käsitelty siirtoketjun katkeamattomuus- ja aukottomuusvaatimusta ja sen yhteydessä esitettävää näyttöä. Tuossa tarkastelussa lähtökohtana on ollut, että oikeustoimet ja saannot (luovutus- ja siirtotapahtumat) ovat itsessään olleet päteviä ja että niistä on asianmukaisesti esitetty todistelua. On selvää, että ketjun pätevyyttä saattavat rasittaa monet muutkin tekijät kuin esimerkiksi itse asiakirjaselvityksen puute ketjun aukottomuudesta tai katkeamattomuudesta. Esimerkiksi on mahdollista, että luovuttaja ei ole luovutushetkellä ollut

---

[1800] Tällainen tilanne voi olla käsillä esim. silloin, kun käyttöoikeus on siirtynyt vallitsevan käytännön perusteella hiljaisesti ilman nimenomaista sopimusta.

[1801] Tämä koskee tilanteita, joissa tekijänoikeusluovutukset ja -siirrot juontavat juurensa sellaisista maista, joissa pidetään virallista rekisteriä tekijänoikeuksista. (Joissakin oikeusjärjestyksissä alkuperäinen omistaja voi kuitenkin olla myös oikeushenkilö.) Koska Suomessa tekijänoikeuksia (niiden omistajia) ei rekisteröidä eikä niistä pidetä erillistä luovutus- tai siirtorekisteriä, ei saatavilla ole virallista rekisteriä, josta kirjattuina löytyisi tiedot tekijänoikeuden omistajasta ja myöhemmistä omistajanvaihdoksista.

[1802] Tarvittavia asiakirjoja voivat olla esim. perukirja, sukuselvitys vainajasta ja kaikista perillisistä, perinnönjakokirja ja testamentti.

varsinainen oikeudenhaltija, joten hänellä ei ole määräysvaltaa teoksen tekijänoikeuksien suhteen. Tietty saanto tai luovutustapahtuma voi olla pätemätön, ja ketjun jotakin lenkkiä saattaa siten rasittaa esimerkiksi jokin oikeustoimilain pätemättömyysperuste. Lisäksi on mahdollista, että ketjua rasittaa esimerkiksi edelleenluovutusoikeuden puute tai jälkiperäisteoksen tilanteessa suostumuksen puute. Poissuljettuna ei voida pitää myöskään sitä, että ketjua rasittavat siirto- ja luovutusasiakirjoihin sisältyvät erilaiset sopimusoikeudelliset klausuulit.[1803] Ketjua saattaa rasittaa myös se, että oikeudet eivät ylipäätään ole siirtyneet kantaja-hakijalle siinä laajuudessa kuin hän on olettanut tai väittänyt.[1804] Toisin sanoen itse siirtoketju voi olla katkeamaton ja aukoton, mutta kantaja-hakijan väite siirron laajuudesta hänen materiaalisen asiavaltuutensa perusteena voi olla paikkansapitämätön tai osoittautua paikkansapitämättömäksi, tai vaihtoehtoisesti väite voi pitää paikkansa mutta loukkaus ei *de facto* kosketakaan niitä oikeuksia, jotka kantaja-hakijalla on hallussaan.

8.3.2 Siirtoketjutarkasteluun liittyviä ongelmia ja esimerkinomainen tarkastelu

Pitkät siirtoketjut saattavat toisinaan aiheuttaa todisteluongelmia, erityisesti silloin kun samassa oikeudenkäynnissä käsitellään useita kymmeniä siirtoketjuja, joissa kussakin on useita ketjun lenkkejä. Tästä huolimatta vahvana pääsääntönä vaikuttaa oikeuskäytännön perusteella olevan se, että kaikkien siirtoketjujen on oltava aukottomia ja katkeamattomia eli jokaisesta siirtoketjun lenkistä (siirtotapahtumasta) tulee esittää näyttöä kunkin teoksen tekijänoikeuksien siirtymisen osalta. Korkein oikeus on kuitenkin ratkaisussaan KKO 1989:87, joka siis koski dispositiivista loukkausasiaa, katsonut, että aivan kaikissa tilanteissa siirtoketjuja ei tarvitse esittää täysin aukottomasti. Puheena olevassa tapauksessa vastaaja oli asettanut kyseenalaiseksi sen, olivatko kantajaan ulottuvat siirtoketjut aukottomia ja katkeamattomia. Tapaus koski lähes sataa elokuvaa, ja niistä useimpien osalta siirtoketju kulki hyvin monimutkaisesti osittaisluovutusten, fuusioiden, diffuusioiden ja konkurssien kautta.[1805] Kohdasta ”Ratkaisu oikeudenkäyntiväitteen johdosta” käy ilmi, että näyttöä katkeamattomasta siir-

---

[1803] Tällaisia sopimuslausekkeita voivat olla esim. lausekkeet, joiden perusteella lisenssinantajalla olisi oikeus purkaa sopimus liiketoiminnan omistajanvaihdoksen johdosta tai jotka kieltävät sopimuksen siirtämisen kolmannelle ilman lisenssinantajan suostumusta (ks. Tikkanen 2007, s. 36).

[1804] Saattaa olla niin, että jossakin ketjun lenkissä on luovutettu enemmän kuin mihin luovuttajalla oleva oikeus on oikeuttanut (oikeuksia hankkinut ei tietystikään saa tai voi luovuttaa enempää kuin itse on hankkinut). Toisaalta kyse voi olla vain siitä, että siirronsaaja on käsittänyt väärin siirron laajuuden.

[1805] Ks. Kemppinen 2006, s. 328–329.

toketjusta esitettiin kokonaisuudessaan vain muutaman elokuvan osalta ja että useimpien elokuvien osalta näyttöä esitettiin vain siirtoketjun alusta, keskivaiheilta tai lopusta. Korkein oikeus totesi, että aukottoman selvityksen esittäminen kaikkien elokuvien osalta olisi ollut kantajalle erittäin vaikeaa, kun huomioon otettiin elokuvien määrä ja monimutkaiset siirtotapahtumat. Korkein oikeus kiinnitti ratkaisussaan huomiota lisäksi siihen, että vastaaja ei ollut väittänyt, että kyseisten elokuvien levitysoikeudet kotikatseluun Suomessa olisivat jollakin muulla kuin kantajan ilmoittamilla yhtiöillä. Ratkaisu nostaa esille monia kysymyksiä, joita ei ole oikeuskirjallisuudessa tarkemmin pohdittu. Oikeuskirjallisuudessa yleisin havainto – ja siihen voin myös yhtyä – on ollut se, että ratkaisusta ei voi tehdä sellaista johtopäätöstä, että siirtoketju olisi tekijänoikeudellisissa tapauksissa aina osoitettavissa vain esimerkein.[1806]

Kuten todettu, ratkaisu nostaa esille monia kysymyksiä, joista ensimmäinen liittyy kunkin siirtoketjun niin sanottuun lenkkimäärään eli varsinaisten siirtotapahtumien määrään. Jos oletamme, että tapauksessa oli lähemmäs sata teosta ja siten lähemmäs sata siirtoketjua ja sata niiden alkulenkkiä, niin tiedossa ei ole, kuinka monesta lenkistä (siirtotapahtumasta) kukin siirtoketju tosiasiassa koostui tai kuinka merkittävästi siirtoketjut tässä suhteessa mahdollisesti poikkesivat toisistaan. Ei siis ole tietoa esimerkiksi siitä, oliko lenkkejä per siirtoketju keskimäärin esimerkiksi kolme tai vaikkapa kuusi. Jos ajattelemme asiaa todistelun kannalta, niin on varsin iso ero siinä, esitetäänkö näyttöä ja todistelua 300:sta vai 600:sta siirtotapahtumasta. Jos sivuutamme tämän pohdinnan, niin seuraavaksi voimme kysyä, mitä KKO tarkoittaa todetessaan: ”Suomen Ääni- ja kuvatallennetuottajat r.y. on esittänyt erilaista asiakirjaselvitystä edustamiensa yhtiöiden [- -] eri ulkomaisilta yhtiöiltä saamasta yksinoikeudesta levittää kanteessa tarkoitettuja elokuvia Suomessa videokasetteina kotikatseluun. Osin tämä selvitys käsittää tekijänoikeuden rekisteröintitodistuksista alkavan ja erilaisten todistusten ja sopimusten osoittamalla tavalla edustettuina oleviin yhtiöihin saakka ulottuvan oikeuksien siirtoketjun. Tällainen selvitys on kuitenkin vain *esimerkinomaista* eli se on esitetty vain *muutamien* elokuvien osalta. *Useimpien* elokuvien osalta siirtoketjua ei ole selvitetty kokonaan, vaan siitä on esitetty sopimuksia joko ketjun alusta, keskivaiheilta tai lopusta.”

Yllä olevan lainauksen perusteella selvänä voidaan pitää, että puheena olevassa tapauksessa näyttöä koko siirtoketjun katkeamattomuudesta (eli ketjun kaikista lenkeistä) oli esitetty vain muutaman teoksen oikeuksien osalta. Sanan ”muutama” määrittely suhteessa lähes sataan teokseen ei ole täysin yksiselitteistä, mutta otaksutaan sen tarkoittavan tässä tapauksessa alle kymmentä siirtoketjua. Seuraavaksi KKO toteaa, että *useimpien* teosten osalta siirtoketjua ei ole selvitetty kokonaan, vaan siitä on esitetty sopimuksia joko ketjun alusta,

[1806] Ks. ratkaisun kommentoinnista oikeuskirjallisuudessa erityisesti Oesch 1990, s. 326–337; Kemppinen 2006, s. 328–329; Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 624–625.

keskivaiheilta tai lopusta (ns. siirtoketjun osittaistarkastelu eli osa ketjun lenkeistä).[1807] Nähdäkseni tämä lausuma jättää epäselväksi sen, onko kaikkien loppujen eli noin 90:n siirtoketjun osalta suoritettu osittaistarkastelu vai onko lausumalla tarkoitettu kenties sitä, että vain osasta siirtoketjuja, noin 90:stä, on suoritettu osittaistarkastelu ketjun alusta, keskivaiheilta tai lopusta. Jälkimmäinen vaihtoehto tarkoittaisi siis sitä, että joidenkin teosten siirtoketjua ei oikeudenkäynnissä ollut lainkaan tarkasteltu tai kontrolloitu. KKO puhuu asiakirjaselvityksen ”osittaisesta aukollisuudesta ja esimerkinomaisuudesta”, mutta tämäkään ei vastaa yllä esitettyyn pohdintaan. Toisaalta pohdinnalla ei KKO:n ratkaisun kannalta ole merkitystä, koska KKO käsittelee ratkaisussaan kantajan ”puhevaltaa” yhtenä kokonaisuutena. Toisin sanoen KKO on tehnyt havaintoja eri ketjuista sekä siirtoketjun kokonaistarkastelulla (tietyn ketjun kaikki lenkit) että siirtoketjun osittaistarkastelulla (tietyn ketjun ”alkulenkki”, ”keskilenkki” tai ”loppulenkki”) ja ulottanut näistä tarkasteluista tekemänsä päätelmät kaikkiin teoksiin. Voidaan kysyä: miten tällainen esimerkinomainen tarkastelu olisi soveltunut, jos jostakin tarkastelun kohteeksi valikoituneesta siirtoketjusta olisikin löytynyt aukko tai puute?

Ratkaisu KKO 1989:87 tarkoittaa siis sitä, että jos loukkausasiassa on kysymys lähemmäs sadan teoksen tekijänoikeuksiin liittyvistä siirtoketjuista, niin jokaisen siirtoketjun katkeamattomuudesta ja aukottomuudesta ei ole tarpeen esittää tyhjentävää selvitystä. Riittävää on, että ”muutaman” siirtoketjun osalta suoritetaan siirtoketjun kokonaistarkastelu ja loppujen tai joidenkin siirtoketjujen osalta osittaistarkastelu.[1808] Jos tämä esimerkinomainen selvitys tietyistä, tarkastelun kohteeksi valikoituneista siirtoketjuista osoittautuu päteväksi, eli jos valikoiduissa siirtoketjuissa tai niiden lenkeissä ei havaita puutteita tai katkoksia, voidaan kaikkien käsillä olevien siirtoketjujen aukottomuus ja katkeamattomuus presumoida. Samalla vastaajalle siirtyy todistustaakka, eli vastaajan on esitettävä selvitystä siitä, kenelle muulle kuin kantajalle kyseisten teosten oikeudet kuuluvat, tai siitä, miltä osin jotakin siirtoketjua tai ketjun lenkkiä ei voida pitää aukottomana tai pätevänä, jotta presumptio kumoutuisi yksittäisen siirtoketjun osalta. Presumption kumoamiseksi ei ole ratkaisun perusteella riittävää, että yksinomaan yleisellä tasolla kiistetään tietyn yksittäisen ketjun aukottomuus tai katkeamattomuus, vaan jonkinlaista uskottavaa selvitystä edellytetään vastaajan esittävän. Tästä voidaan tehdä edelleen se johtopäätös, että jos vastaaja esittää väitettään tukevaa selvitystä, ei esimerkinomainen yleisselvitys

[1807] Tässä on merkille pantava sana ”tai”, josta on ymmärrettävissä, että siirtoketjun osittaistarkastelu ei ole tässä yhteydessä välttämättä tarkoittanut sitä, että tietyn siirtoketjun jokin alkuvaiheen lenkki, keskivaiheen lenkki ja loppuvaiheen lenkki olisi otettu huomioon, vaan tarkastelu on voinut tarkoittaa esim. vain pelkän yhden ”loppulenkin” tarkastelua.

[1808] Tätä kokonaistarkastelun ja osittaistarkastelun yhdistelmää voidaan siis nimittää esimerkinomaiseksi tarkasteluksi.

enää ole tietyn yksittäisen siirtoketjun osalta riittävää, vaan kantajan on esitettävä aukotonta ja katkeamatonta näyttöä puheena olevan yksittäisen siirtoketjun katkeamattomuudesta ja aukottomuudesta. Ratkaisun perusteella vaikuttaa siis siltä, että vaikka vastaaja onnistuisikin osoittamaan jonkin yksittäisen siirtoketjun katkenneen, siitä ei vielä seuraa, että presumptio kaatuisi muidenkin siirtoketjujen osalta.

Siirtoketjuihin liittyvää problematiikkaa voidaan edelleen havainnollistaa oheisen esimerkkikuvion avulla.

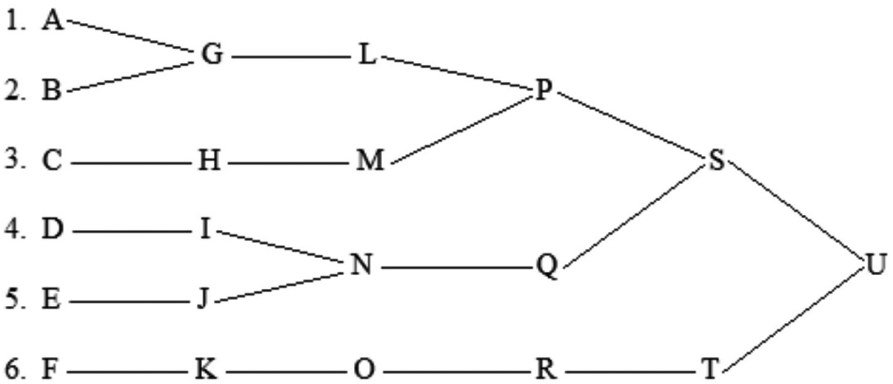

Kuvio 4. Siirtoketju ja oikeuksien liikkuminen ketjussa.

Kuviossa 4 on kuusi siirtoketjua. Ketjujen alkulenkit A, B, C, D, E ja F kuvaavat eri teoksia, joista jokaisella on eri luoja/tekijä. Kuvio kuvaa näiden teosten tekijänoikeuksien siirtymistä (tässä kokonaisluovutus) eri lenkkien kautta loukkausasiassa kantajana toimivan U:n haltuun. Jos kantajana toimiva U loukkausoikeudenkäynnissä väittää, että X on loukannut hänelle kuuluvia tekijänoikeuksia teosten A, B, C, D, E ja F osalta, niin siirtoketjukysymyksen ollessa riitainen kaikkien ketjujen osalta lähtökohtana pidetään sitä, että U:n tulee osoittaa aukottomat ja katkeamattomat siirtoketjut seuraavasti:

A – G – L – P – S – U
B – G – L – P – S – U
C – H – M – P – S – U
D – I – N – Q – S – U
E – J – N – Q – S – U
F – K – O – R – T – U

Jos esimerkiksi siirtotapahtumassa P – S on tapahtunut sellainen ”katkos”, joka tekee koko siirtotapahtuman pätemättömäksi, U:lla ei ole materiaalista asiaval-

tuutta teosten A, B ja C tekijänoikeuksien osalta, sillä siirtoketju on katkennut. Samoin, jos esimerkiksi siirtotapahtuma N – Q todetaan kokonaisuudessaan pätemättömäksi, U:lla ei ole materiaalista asiavaltuutta teosten D ja E tekijänoikeuksien osalta. Toisin sanoen jos siirtoketjut eivät ole aukottomia ja katkeamattomia, U:lla ei ole oikeutta määrätä puheena olevista teoksista.

Jos sovellamme ratkaisussa KKO 1989:87 omaksuttua esimerkinomaista lähestymistapaa ja suoritamme kokonaistarkastelun ketjujen 1 ja 3 osalta sekä osittaistarkastelun ketjujen 4 ja 5 osalta, niin voimme kysyä, mitä kyseisten ketjujen aukottomuus ja katkeamattomuus tai näiden ketjujen yksittäisten lenkkien kontrollointi kertoo esimerkiksi ketjun 6 aukottomuudesta ja katkeamattomuudesta. Vastaus lienee ilmeinen: todellisuudessa näiden ketjujen tarkastelu ei kerro mitään siitä, onko ketju 6 aukoton tai katkeamaton. Toki käytännössä tällaisessa tilanteessa – siirtoketjujen vähäisen lukumäärän vuoksi – edellytetään riitatilanteessa näyttöä jokaisesta siirtoketjusta (ja niiden lenkeistä) erikseen, mutta sama perusongelma on (ja oletettavasti vielä suuremmalla todennäköisyydellä) myös silloin, kun yksittäistapauksessa kysymyksessä on useita kymmeniä tai jopa satoja siirtoketjuja. KKO:n ratkaisu mahdollistaa siis sen, että tietyistä ketjuista tehdyt päätelmät voidaan ulottaa sellaisiin ketjuihin, joilla ei välttämättä ole mitään yhteyttä tarkastelun kohteena oleviin ketjuihin. Ainoa yhteys saattaa siis käytännössä olla se, että vain ketjujen loppupää on sama.

KKO:n ratkaisusta ei käy myöskään ilmi, kuinka juuri tietyt siirtoketjut olivat valikoituneet kokonaistarkastelun tai osittaistarkastelun kohteeksi[1809] tai milloin siirtoketjujen määrä yksittäistapauksessa ylittäisi esimerkinomaiseen tarkasteluun ryhtymisen kynnyksen. Ratkaisu ei myöskään anna vastausta siihen, että jos esimerkinomaiseen tarkasteluun on siirrytty, niin kuinka monta siirtoketjua tulee tarkastella kokonaisuudessaan. Toisaalta ratkaisu ei anna vastausta siihenkään, kuinka monen siirtoketjun osalta riittää osittaistarkastelu, vai edellytetäänkö aina osittaistarkastelua myös sellaisten siirtoketjujen osalta, jotka eivät ole olleet kokonaistarkastelun kohteena. Ratkaisusta seuraa ilmeisesti myös se, että vaikka vastaaja vastustaisi siirtymistä esimerkinomaiseen tarkasteluun, vastustamiselle ei välttämättä anneta merkitystä, jos siirtoketjujen määrä vain on riittävän suuri.[1810] Toisin sanoen tuomioistuin viime kädessä päättää – siis myös dispositiivisessa asiassa – yksittäistapauksen olosuhteiden perus-

[1809] Ei siis ole tietoa siitä, ovatko esim. sekä kantaja että vastaaja saaneet molemmat päättää tai ehdottaa tietyn määrän tarkastelun kohteeksi valikoituvia ketjuja vai onko tarkasteltavat ketjut esim. vain arvottu.

[1810] Avoimeksi jää myös se, miten vastaaja voi edes kontrolloida siirtoketjujen aukottomuutta ja katkeamattomuutta, jos kaikkien ketjujen osalta ei edes toimiteta näyttöä tai jos toimitettu näyttö on osittaista, vain tiettyihin ketjun lenkkeihin kohdistuvaa. Tällöin ainoaksi vaihtoehdoksi jää käytännössä editio eli asiakirjan esittämistä koskeva vaatimus, jollei kantaja vapaaehtoisesti toimita kaikista siirto-/luovutustapahtumista asiakirjaselvitystä vastaajalle. Ks. editiosta tarkemmin esim. Tapanila 2021, s. 313–320.

teella, siirrytäänkö esimerkinomaiseen tarkasteluun vai ei. Ratkaisun perusteella avoimeksi jää kysymys myös siitä, soveltuuko esimerkinomainen tarkastelu dispositiivisten loukkausasioiden ohella myös summaarisiin asioihin tai indispositiivisiin hakemusasioihin taikka esimerkiksi asioihin, joissa epäilty loukkaaja on jäänyt tuntemattomaksi.[1811]

Yhteenvetona voidaan todeta, että ratkaisun KKO 1989:87 perusteella ei voi tehdä kovinkaan pitkälle meneviä johtopäätöksiä, vaan edelleen lähtökohtana on pidettävä sitä, että kantajan tulee esittää jokaisen teoksen ja jokaiseen eri ketjuun kuuluvan luovutus-/siirtotapahtuman osalta aukoton ja katkeamaton siirtoketju (ja näin osoittaa materiaalinen asiavaltuutensa). Vain hyvin poikkeuksellisesti, lähemmäs sadan siirtoketjun tilanteessa, voitaisiin soveltaa KKO:n luomaa esimerkinomaista tarkastelua ja siitä seuraavaa presumptioperiaatetta. Kyseisen ratkaisun perusteella kantaja ei siis voi esimerkiksi muutamien kymmenien siirtoketjujen tilanteissa vedota tähän ratkaisuun ja siten välttyä esittämästä kokonaisnäyttöä kaikkien siirtoketjujen osalta.[1812] Selvänä voidaan nähdäkseni pitää sitä, että dispositiivisessa loukkausasiassa, jossa käsillä ei ole kolmansia koskevia indispositiivisia elementtejä, siirtoketjutarkastelu voidaan kokonaan ohittaa, jos vastaaja tunnustaa kantajan materiaalisen asiavaltuuden. Onkin tärkeää selvittää, tunnustaako vastaaja kantajan materiaalisen asiavaltuuden kaikkien käsillä olevien teosten ja niitä koskevien siirtoketjujen osalta vai ainoastaan tiettyjen teosten ja siirtoketjujen osalta. Myös niissä tilanteissa, joissa vastaaja ei halua tunnustaa kantajan materiaalista asiavaltuutta kaikkien teosten osalta mutta kasvavien oikeudenkäyntikulujen pelossa ei myöskään haluaisi vaatia kantajaa esittämään aukotonta selvitystä kaikkien siirtoketjujen ja/tai niiden kaikkien lenkkien osalta, voitaisiin osapuolten suostumuksella soveltaa esimerkinomaista tarkastelua myös sellaisissa tilanteissa, joissa siirtoketjujen kokonaismäärä on vähäisempi.

8.3.3 Siirtoketjutarkastelu erilaisissa tekijänoikeudellisissa asiatyypeissä

Kuten edellä kävi ilmi, silloin kun kantajan tai hakijan materiaalinen asiavaltuus perustuu tekijältä tai muulta oikeudenhaltijalta hankittuihin oikeuksiin, on

---

[1811] Voidaan toisaalta sanoa, että esimerkinomainen tarkastelu soveltuu lähtökohtaisesti kaikenlaisiin tekijänoikeudellisiin asiatyyppeihin. Ratkaisussa KKO 1989:87, vaikka kyseessä sinänsä olikin dispositiivinen asia, esimerkinomaista tarkastelua nimittäin sovellettiin prosessinedellytysharkinnan yhteydessä, jolloin kyse on viran puolesta tapahtuvasta kontrolloinnista (tuomioistuimen näkemyksen mukaan kyse oli siis absoluuttisesta prosessinedellytyksestä).

[1812] Toki voidaan kysyä, olisiko mitään estettä siirtyä tällaiseen malliin, jossa esimerkinomainen tarkastelu sallittaisiin myös tilanteissa, joissa siirtoketjujen kokonaismäärä on vähäisempi (tästä tarkemmin seuraavassa luvussa 8.3.3).

tällaisen kantaja-hakijan *lähtökohtaisesti* kyettävä esittämään oikeuksien siirtoketju tekijästä lähtien.[1813] Tällöin kantaja-hakija joutuu esittämään kaikki siirto-/luovutussopimukset tai muut vastaavat dokumentit ensimmäisestä oikeuden alkuperäisen haltijan (teoksen tekijän) kanssa tehdystä siirto-/luovutussopimuksesta alkaen. Korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 1989:87 voidaan kuitenkin *e contrario* päätellä, että tekijänoikeudellisten siirtoketjujen osalta ei ole olemassa mitään absoluuttista sääntöä tai muutakaan *ex analogia* johdettavaa normistoa siitä, että siirtoketju tai siirtoketjut tulisi aina ja kaikissa tilanteissa osoittaa täydellisesti ja aukottomasti. Jos tällainen vaatimus olisi lainsäädännöstä kumpuava, ei korkeimman oikeuden soveltama esimerkinomainen tarkastelu olisi ollut lainkaan mahdollinen.[1814] Oikeustilamme ei tältä osin ole myöskään muuttunut kyseisen ratkaisun jälkeen.[1815] Edellä tarkasteltiin sitä, minkälaisessa tilanteessa korkein oikeus on katsonut olevan perusteltua poiketa tekijänoikeudellisten siirtoketjujen aukottomuusvaatimuksesta, mutta tämä ei estä käymästä keskustelua siitä, voisiko tällainen poikkeaminen olla mahdollista myös muilla kriteereillä kuin niillä, jotka puheena olevassa ratkaisussa on lausuttu, tai muunkinlaisissa tilanteissa ja olosuhteissa kuin sellaisissa, joista mainitussa ratkaisussa oli kysymys. On kuitenkin muistettava, että ratkaisu on jo yli 30 vuotta vanha ja että tekijänoikeuksia siirretään ja luovutetaan nykymaailmassa aktiivisemmin ja useammin kuin aiemmin.[1816]

On ymmärrettävää, miksi riitaisessa loukkausasiassa edellytetään, että kantaja-hakijan on esitettävä aukotonta selvitystä siirtoketjun aukottomuudesta, pätevyydestä ja ulottumisesta aukottomasti häneen itseensä. On nimittäin tärkeää saada riittävä selvyys siitä, että kantaja-hakija todella on sellaisen oikeuden haltija, jonka hän väittää itselleen kuuluvan, ja että tuo oikeus on tosiasias-

---

[1813] Ks. myös Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 624.

[1814] Vrt. eri mieltä olleen jäsenen lausunto: ”*Perustetta sille, että kysymys kantajan puhevallasta olisi tämänlaatuisessa jutussa ratkaistava vakiintuneesta oikeuskäytännöstä poikkeavalla tavalla ei ole. Sen vuoksi ja viitaten Korkeimman oikeuden ratkaisun perusteluista ilmeneviin seikkoihin jätän Suomen Ääni- ja kuvatallennetuottajat r.y.:n kanteen tutkimatta puhevallan puuttumisen takia.*” Siitä huolimatta, että myös eri mieltä oleva jäsen näkee kysymyksen prosessuaalisena, hänen lausumastaan voidaan päätellä, että se koskee nimenomaan siirtoketju-problematiikkaa. Ts. eri mieltä ollut jäsen ei olisi sallinut esimerkinomaista tarkastelua, vaan hän olisi edellyttänyt aukotonta siirtoketjuselvitystä kaikkien teosten osalta.

[1815] Todettakoon lisäksi se, että myöskään kansainvälisistä tekijänoikeussopimuksista tai unionin tekijänoikeuksia koskevasta lainsäädäntönormistosta ei ole johdettavissa siirtoketjujen absoluuttista aukottomuusvaatimusta kaikissa tilanteissa.

[1816] Kaikesta huolimatta on pidettävä mielessä, että pääsääntöisesti tekijänoikeuden loukkauksiin liittyvissä asioissa materiaalinen asiavaltuus ja siirtoketjutarkastelu koskevat vain yhtä teosta tai muutamia teoksia. Tällöin riitaisessa tilanteessa tai tilanteessa, jossa tuomioistuin tutkii materiaalisen asiavaltuuden *ex officio*, ei nähdäkseni ole mitään syytä poiketa siitä peruslähtökohdasta, että kaikista siirtoketjuista ja niiden kaikista lenkeistä on esitettävä näyttöä. Asetelmat, joissa samassa oikeudenkäynnissä on kysymys kymmenistä, puhumattakaan sadoista, teoksista ja niiden loukkauksista ovat hyvin harvinaisia, mutta eivät täysin poissuljettuja, kuten tapaus KKO 1989:87 osoittaa.

sa siirtynyt hänelle kanteessa tai hakemuksessa kerrotuin tavoin, jotta hän voisi saada hyväksyvän ratkaisun asiassa.[1817] Vaikka materiaalinen asiavaltuus toimii loukkausasioissa kanteen tai hakemuksen perustana, on pidettävä mielessä, että tekijänoikeudellisissa loukkausoikeudenkäynneissä ei pyritä juuri koskaan hakemaan vahvistusratkaisua kyseisestä seikasta. Toisin sanoen loukkausoikeudenkäynneissä ei yleensä ajeta erikseen erillistä vaatimusta materiaalisen asiavaltuuden olemassaolon vahvistamisesta. Kysymys palaa siihen, josta aiemmin luvussa 2.3.3.3 käytiin keskustelua: materiaalinen asiavaltuus esiintyy useimmiten pelkästään esikysymyksen asemassa, jolloin erillistä vahvistusvaatimusta sen osalta ei ole esitetty eikä tulla oikeudenkäynnin aikana esittämään. Materiaalinen asiavaltuus ei siis yleensä ole tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa itsenäisen kannevaatimuksen asemassa tai esiinny kanteen pääkysymyksenä, jolloin samanlaista varmuutta sen olemassaolon osalta ei tulisikaan edellyttää kuin vahvistustilanteissa.[1818] Voidaan siis sanoa, että selvityskynnys ei tekijänoikeudellisissa loukkausoikeudenkäynneissä yllä materiaalisen asiavaltuuden osalta yhtä korkealle kuin materiaalista asiavaltuutta koskevissa vahvistusoikeudenkäynneissä. Myös tällä seikalla voidaan osaltaan perustella, miksi poikkeamista siirtoketjujen aukottomuusvaatimuksesta voidaan ainakin joissain tilanteissa pitää sallittuna.

Oman ongelmansa siirtoketjutarkasteluissa aiheuttaa se, että useissa maissa, kuten Suomessa, tekijänoikeutta (puhumattakaan yksittäisistä yksinoikeuksista tai lisenssioikeuksista) ja sitä koskevia siirto-/luovutustapahtumia ei monien muiden immateriaalioikeuksien tavoin rekisteröidä viranomaisen ylläpitämään rekisteriin. Tällöin saatavissa ei ole edes lähtökohtaista indisiota siitä, kuka on ollut tietyn oikeuden haltija loukkaushetkellä. Ellei ole myöskään erillistä vahvistusratkaisua tietyn oikeuden osalta, niin loukkausoikeudenkäyntiin siirryttäessä käsillä olevan oikeuden eli loukatuksi väitetyn oikeuden osalta ei ole minkäänlaista aiempaa viranomaiskontrollia kyseisen oikeuden pätevyydestä tai siitä, kuka on tuon oikeuden oikea haltija. Toisaalta voidaan kysyä, onko tällä seikalla edes merkitystä, kun otetaan huomioon, että siirtoketjuproblematiikka liittyy pääasiassa taloudellisten oikeuksien siirtoon ja että tekijänoikeuksia käyttävät ja hallinoivat yhä useammin oikeushenkilöt, joiden haltuun

---

[1817] Toki silloin kun kysymys on erillisestä asiavaltuusnormista, asiassa ei tule varsinaisesti tarkasteltavaksi se, onko juuri kantaja-hakija oikeudenhaltija, vaan tällöin kysymyksessä on ennemminkin tarkastelu suhteessa teokseen sekä se, onko kantaja-hakija legitimoitu erillisellä asiavaltuusnormilla.

[1818] Tämä seikka käy nähdäkseni välillisesti ilmi myös ratkaisusta KKO 1989:87, jossa todetaan: ”*Jutussa ei ole kysymys siitä, kuka on näiden elokuvien tekijänoikeuksien alkuperäinen haltija. Sen vuoksi kantajan puhevallasta esitetty selvitys on riittävä asiakirjaselvityksen osittaisesta aukollisuudesta ja esimerkinomaisuudesta huolimatta.*” Ratkaisussa siis todettiin, että siinä ei pyritty selvittämään eli vahvistamaan sitä, kuka on luonut teoksen eli kuka on ollut alkuperäinen tekijä.

oikeudet ovat siirtyneet.[1819] Kun taloudelliset oikeudet vaihtavat omistajaa tai kun oikeuksia lisensoidaan, yritykset ja muut elinkeinoelämän toimijat teettävät usein ennen ostopäätöstään kattavan selvityksen ja tarkastuksen luovutusten kohteena olevien oikeuksien pätevyydestä sekä siitä, että luovutuksenantaja todella on oikeuksien haltija. Siirtoketjun asianmukaisuus pyritään siis selvittämään, jottei luovutuksensaaja itse ajautuisi myöhemmin ongelmiin esimerkiksi sen vuoksi, että kolmas voisi vedota samaan oikeuteen. Tällaisesta selvityksestä ja tutkimisesta voidaan käyttää myös nimitystä *due diligence* -tarkastus. Myös oikeuskirjallisuudessa on painotettu *due diligence* -tarkastuksen merkitystä tekijänoikeuksien yhteydessä.[1820] Jos ja kun tällainen tarkastus on tehty, niin *prima facie* oletuksena voitaisiin ajatella pidettävän sitä, että kantaja-hakijaan ulottuva siirtoketju myös on aukoton ja pätevä.

Otaksuttavaa on, että kantaja-hakijat toimivat pääsääntöisesti tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa hyvissä aikeissa, jolla tässä tarkoitetaan sitä, että he eivät pyri tahallaan antamaan siirtoketjun aukottomuudesta, katkeamattomuudesta tai pätevyydestä väärää tai virheellistä kuvaa. Mikäli tietoisesti ajettaisiin sellaista tekijänoikeudellista loukkausasiaa, joissa siirtoketjun tiedetään olevan aukollinen, katkennut tai pätemätön, niin kantaja-hakija ottaa samalla riskin siitä, että hänen menettelynsä voi mahdollisesti myöhemmin tulla arvioitavaksi esimerkiksi perättömän lausuman antamisena, prosessipetoksena tai todistusaineiston vääristelemisenä (lisäksi kantaja-hakijalle voi aiheutua vahingonkorvausvastuu). Edellä käydyn keskustelun perusteella ei ole ollut tarkoitus esittää luovuttavaksi siitä peruslähtökohdasta, että loukkausasioissa kantaja-hakijan tulee esittää näyttöä ketjun alusta loppuun saakka eli jokaisesta eri luovutus- ja siirtotapahtumasta. Tarkoituksena on sen sijaan ollut pohjustaa keskustelua siitä, voitaisiinko siirtoketjun tai siirtoketjujen kokonaistarkastelusta ainakin osittain luopua myös muissa kuin sellaisissa olosuhteissa, jotka olivat käsillä ratkaisussa KKO 1989:87. Kuten tässä esityksessä on useasti tuotu esille, tekijänoikeudelliset loukkausasiat, joissa materiaalisen asiavaltuuden (ja siten myös siirtoketjun) tarkastelu aktualisoituu, vaihtelevat merkittävästi muun muassa asian luonteen ja tyypin mukaan. Joissakin tilanteissa saattaa olla kysymys vain summaarisesta esiprosessista[1821], toisissa tilanteissa puolestaan täys-

[1819] Tekijänoikeus on teknisen ja taloudellisen kehityksen myötä voimakkaasti kaupallistunut, ja erityisen tekijänoikeusteollisuuden syntymisen myötä taloudellisesti arvokkaiden tekijänoikeuksien haltijoina on usein suuria monikansallisia yrityksiä (ks. Pitkänen 2016, s. 53). Monet suuret yhtiöt perustavat siten tekijänoikeudellisen asemansa tekijöiltä ja muilta oikeudenhaltijoilta siirtyneisiin oikeuksiin (ks. HE-luonnos 2021, s. 48).

[1820] Ks. *due diligence* -tarkastuksesta tekijänoikeuksien yhteydessä esim. Wessman – Kraus – Lukins 2019, s. 106–107 ja *due diligence* -tarkastuksesta yleisesti immateriaalioikeuksien yhteydessä esim. Tikkanen 2007, s. 35–38; Wessman – Kraus – Lukins 2019, s. 105–108. Myös Bengtsson – Lyxell (2006, s. 29) toteavat seuraavasti: "*Vad rättighetshavaren i praktiken måste göra innan åtgärder vidtas är en s.k. due diligence av den egna rättigheten.*"

[1821] Esiprosessilla tarkoitan tässä esityksessä sellaista hakemusasiaa (TekijäL 60 a, 60 c tai 60

tutkintaisesta ja indispositiivisesta prosessista.[1822] Osassa tilanteita vastaaja on mukana prosessissa ja hänellä on mahdollisuus vaikuttaa siirtoketjuja koskeviin kysymyksenasetteluihin, kun taas osassa tilanteita vastaaja on jäänyt tuntematomaksi. Tällöin voidaan kysyä, onko kaikissa tilanteissa perusteltua asettaa samat kriteerit sen arvioinnille, milloin siirtoketjujen aukottomuusvaatimuksesta ja kokonaistarkastelusta voitaisiin luopua.

Asiatyyppi	Summaarinen	Täystutkintainen	Esiprosessi	Dispositiivinen	Indispositiivinen	Vastaaja tunnettu	Vastaaja tuntematon
TekijäL 60 a §		x	x		x		x
TekijäL 60 b §		x		x		x	
TekijäL 60 c §	x		x		x	x	
TekijäL 60 d § 1 mom.	x		x		x	x	
TekijäL 60 d § 2 mom.	x		x		x		x
TekijäL 60 e §		x			x		x
TodTL mukainen asia	x		x	x		x	
OK 7:3	x		x	x		x	
TekijäL 56 g §		x		x		x	
Muut loukkauskanteet		x		x		x	

Kuvio 5. Tekijänoikeudelliset loukkausasiat ja siirtoketjun näyttökynnyksen arviointiin vaikuttavat seikat.[1823]

Nyt käsillä oleva keskustelu voidaan nähdäkseni liittää myös keskusteluun riita-asian näyttökynnystä koskevista poikkeussäännöksistä. Kuten edellä on jo viitattu, OK 17:2.4:n mukaan OK 17:2.2:n yleissäännöksestä voidaan poiketa, jos laissa toisin säädetään tai asian laatu sitä vaatii. Uskottavalta näytöltä vaadittavasta vahvuudesta voidaan siis poiketa, jos laissa on toisin säädetty tai asian laadusta muuta johtuu. Tässä mielenkiintomme kohdistuu erityisesti jälkimmäiseen seikkaan eli asian laatuun. Hallituksen esityksestä käy ilmi, että tässä tulevat sovellettaviksi samat kolme kriteeriä kuin todistustaakan vaa-

d §) tai turvaamistoimiasiaa (TodTL:n tai OK 7:3:n mukainen asia), joka toimii varsinaista loukkausoikeudenkäyntiä eli pääasiaprosessia (TekijäL 60 e § ja TekijäL 56 g §, 60 b § tai muu loukkauskanne) edeltävänä vaiheena ja tähän välittömästi liittyvänä asiana. Mikään välttämätön edellytys esiprosessi ei kaikissa tilanteissa ole varsinaiselle loukkausoikeudenkäynnille, vaan varsinainen loukkausoikeudenkäynti voidaan käynnistää usein myös ilman esiprosessia. Kaikissa tilanteissa tämä ei kuitenkaan ole mahdollista, vaan loukkaajan ollessa tuntematon on esim. TekijäL 56 g §:n mukaisen kanteen ajamiseksi aluksi turvauduttava TekijäL 60 a §:ään väitetyn loukkaajan yhteystietojen saamiseksi.

[1822] Kuten edellä on selvitetty, tuomioistuimen tulee eräissä tilanteissa viran puolesta kontrolloida materiaalisen asiavaltuuden olemassaolo (tässä siirtoketjun aukottomuus ja katkeamattomuus).

[1823] Po. taulukossa TekijäL 60 a § ja 60 e § eivät varsinaisesti ole täystutkintaisia prosesseja samassa merkityksessä kuin varsinaiset riita-asioiden täystutkintaprosessit, mutta ne ovat lähempänä täystutkintaista kuin summaarista prosessia, minkä vuoksi ne on kategorisoitu taulukossa ilmenevällä tavalla.

timuksesta poikkeamisen osalta.[1824] Asian laatu liittyy näin ollen oikeuskäytännössä kehitettyihin normeihin, mutta myös kokemusperäiseen todennäköisyyteen, asianosaisten näyttömahdollisuuksiin sekä sovellettavaksi tulevan aineellisoikeudellisen lainsäädännön toimivuuteen.[1825] Uskottavan näytön näyttökynnys on niin avoin, että jälkeenpäin on vaikea sanoa, onko tuomioistuin konkreettisessa tapauksessa katsonut perustelluksi alentaa näyttövaatimusta.[1826] Katson, että OK 17:2.4 mahdollistaa myös sellaisissa tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa, joissa lähtökohtaisesti edellytetään uskottavaa näyttöä, kuten TekijäL 56 g, 60 a, 60 b ja 60 e §, näyttövaatimuksen alentamisen asian laatuun liittyvän syyn vuoksi. Näyttövaatimuksen alentamisen ei tarvitse kohdistua koko oikeustosiseikastoon, vaan se voidaan käsittääkseni kohdistaa vain tiettyyn oikeustosiseikkaan (tässä materiaalinen asiavaltuus ja siirtoketju) liittyvään näyttövaatimukseen. Näin ollen TekijäL 56 g, 60 a, 60 b ja 60 e §:n mukaisissa loukkausasioissa voitaisiin siirtoketjua koskevaa näyttövaatimusta alentaa *in casu* -harkinnalla, jos tähän on erityisiä perusteita asian laadun vuoksi.[1827]

Alkuun on todettava, että nähdäkseni on selvää, ettei mitään yleispäteviä kriteeristöjä voida antaa esimerkiksi sille, minkälaista kokonaisketjumäärää edellytetään tai kuinka pitkä (ketjun lenkkien määrä) tai monimutkainen kunkin ketjun on oltava, jotta tuomioistuin hyväksyisi poikkeamisen siirtoketjujen aukottomuusvaatimuksesta. Edellä kävi ilmi, että korkein oikeus on hyväksynyt esimerkinomaisen tarkastelutavan dispositiivisessa riita-asiassa silloin, kun kysymys on ollut lähemmäs sadan teoksen tilanteesta. Tuossakin tapauksessa korkein oikeus vielä erikseen totesi, että siirtotapahtumat olivat lisäksi monimutkaisia. Muistutukseksi todettakoon, että esimerkinomaisella tarkastelulla tarkoitetaan sitä, että joidenkin ketjujen osalta suoritetaan kokonaistarkastelu (näiden ketjujen kaikki lenkit kontrolloidaan) ja joidenkin ketjujen osalta osittaistarkastelu (näiden ketjujen lenkit kontrolloidaan ketjun alusta, keskivaiheilta tai lopusta), ja näistä tarkasteluista tehdyt päätelmät ulotetaan kaikkien oikeudenkäynnissä mukana olevien teosten siirtoketjuihin. Edellä todettiin myös, että esimerkinomainen tarkastelu ei välttämättä kerro mitään siitä, ovat-

---

[1824] HE 46/2014 vp, s. 48.

[1825] Ks. Halila 1955, s. 306; Rautio – Frände 2020, s. 37.

[1826] Rautio – Frände 2020, s. 37.

[1827] Asian laatuun liittyvät näkökohdat tarkoittaisivat siirtoketjujen tilanteissa lähinnä aineellisoikeudellisen lainsäädännön toimivuuteen liittyviä argumentteja. Jos siirtoketjuille asetetaan sellaisissa tilanteissa, joissa siirtoketjuja on suuri määrä ja ketjut ovat monimutkaisia, liian korkeita näyttövaatimuksia, riskinä on, että kantaja-hakijoiden oikeussuoja saattaisi tietyissä tilanteissa vaarantua. Oikeussuoja saattaisi vaarantua esim. niissä tilanteissa, joissa vaaditaan nopeita toimenpiteitä ja ratkaisuja loukkausten lopettamiseksi (erityisesti summaariset prosessit). Jos tällaisissa tilanteissa aina edellytettäisiin aukotonta ja katkeamatonta näyttöä lukemattomista siirtoketjuista, aineellisoikeudellinen lainsäädäntö ei välttämättä toteuttaisi funktiotaan vaan saattaisi johtaa jopa kestämättömään tilanteeseen kantaja-hakijoiden kannalta (heidän tosiasiallinen pääsynsä oikeuksiinsa vaarantuisi).

ko yksityiskohtaisen tarkastelun ulkopuolelle jääneet siirtoketjut aukottomia tai katkeamattomia. Nähdäkseni esimerkinomainen tarkastelu tuleekin nähdä ensi sijassa vain eräänlaisena kontrollimekanismina sen suhteen, että kantaja-hakija toimii asiassa ”hyvässä tahdossa” – siis että kantajalla todella on kaikki ne oikeudet, jotka hän väittää itsellään olevan, ja näin ollen pyritään kontrolloimaan sitä, ettei kantaja ole pyrkinyt tahallaan antamaan siirtoketjun aukottomuudesta, katkeamattomuudesta tai pätevyydestä väärää tai virheellistä kuvaa. Toiseksi esimerkinomainen tarkastelu tulee nähdä erityisesti prosessiekonomiaa palvelevana lähestymistapana.[1828]

Kuten edellä todettiin, kyseisestä KKO:n ratkaisusta ei käy ilmi, edellytetäänkö esimerkinomaisessa tarkastelusta sitä, että kaikkien ketjujen osalta suoritetaan vähintään osittaistarkastelu, vai riittääkö, että osittaistarkastelu suoritetaan vain joidenkin ketjujen osalta. Oma kantani on, että riitaisessa tilanteessa, kun kyse on täystutkintaisesta prosessista, jokaisen kokonaistarkastelun ulkopuolelle jääneen ketjun osalta on edellytettävä jonkinasteista osittaistarkastelua. Ei olisi kestävää, jos riitaisessa tilanteessa joidenkin ketjujen aukottomuuden ja katkeamattomuuden tarkastelu jäisi kokonaan vaille kontrollia. Tämän vuoksi on katsottava, että jokaisen ketjun osalta on suoritettava vähintäänkin osittaistarkastelu.[1829] Lisäksi osittaistarkastelussa tulee kiinnittää huomiota siihen, ettei tarkastelun painotus kaikkien ketjujen osalta kohdistu samoihin vaiheisiin eli ainoastaan alkuun, keskivaiheeseen tai loppuun, vaan sen tulee kohdistua tasaisesti ketjun kaikkiin vaiheisiin.[1830] Korkeimman oikeuden ratkaisusta ei myöskään ilmene suoraan minkäänlaista suhdelukua sille, kuinka monen ketjun osalta tulisi suorittaa kokonaistarkastelu. Jos otamme lähtökohdaksi, että muutamalla tarkoitetaan noin sadan teoksen tilanteessa alle kymmentä siirtoketjua, suhdeluvuksi asettuisi noin 1/10. Tämä tarkoittaisi toisin sanoen sitä, että esimerkinomaisessa tarkastelussa kokonaistarkastelu toteutettaisiin ketjuista 10 %:lle ja vastaavasti osittaistarkastelu toteutettaisiin lopuille 90 %:lle.

[1828] Eräänlaista analogiatukea esimerkinomaisen tarkastelun hyväksyttävyydelle voidaan hakea myös OK 17:2.3:stä. Po. säännöksen mukaan ”Jos yksityisoikeudellisen saatavan määrästä ei ole saatavissa uskottavaa näyttöä taikka se olisi saatavissa vain vaikeuksin tai asian laatuun nähden kohtuuttomilla kustannuksilla tai kohtuuttomalla vaivalla, tuomioistuin arvioi määrän”. Jos kanteessa vaaditun saatavan määrä on ratkaistavissa eräissä tilanteissa ilman näyttöä, voidaan argumentoida, että myös esimerkinomaisen tarkastelun tulisi olla, ainakin toisinaan, sallittua sillä perusteella, että näytön esittäminen ylittää kohtuullisen vaikeus- ja/tai kustannuskynnyksen.

[1829] Sellaisessa täystutkintaisessa prosessissa, jossa näyttökynnys ainakin pääsääntöisesti ja lähtökohtaisesti on uskottava näyttö, pyrkimys aineelliseen totuuteen on kuitenkin suurempi kuin esim. summaarisessa prosessissa.

[1830] Toki sellaisissa tilanteissa, joissa eri ketjujen lenkit yhtyvät välittömästi ennen kantaja-hakijaa, tulisi osittaistarkastelun fokusta vastaavasti siirtää ketjun loppupäästä kohti keskivaihetta. Esim. tilanteessa, jossa on sata ketjua ja kantajana toimiva A on saanut siirron myötä nuo kaikki oikeudet B:ltä (B on koonnut sadan eri teoksen oikeudet esim. 20:ltä taholta), ei ole mitään hyötyä tarkastella yksinomaan A:n ja B:n välistä siirtotapahtumaa, vaan tarkastelun fokus tulisi painottaa siihen, mistä B on saanut tai hankkinut oikeutensa.

Tämäkin peukalosääntö koskisi siis vain dispositiivisia riita-asioita ja niissä sellaisia tilanteita, joissa vastaaja ei ole hyväksynyt esimerkinomaista tarkastelua mutta tuomioistuin katsoo asiassa olevan perusteet siirtyä esimerkinomaiseen tarkasteluun tästä huolimatta.[1831] Lisäksi edellytetään ketjujen monimutkaisuutta (useita ketjun lenkkejä / monimutkaisia siirtotapahtumia). Voidaan toisaalta kysyä, olisiko tapauksen KKO 1989:87 olosuhteissa ollut estettä siirtyä esimerkinomaiseen tarkasteluun, jos ketjuja olisikin ollut noin sadan sijasta 50. Estettä tähän tuskin olisi ollut. Entä jos ketjuja olisi ollut 25? Ajateltavissa on, että esimerkinomaista tarkastelua voitaisiin tällöinkin pitää hyväksyttävänä, jos kokonaistarkastelun määrä kasvaa suhteessa osittaistarkasteluun: esimerkiksi kymmenen ketjun osalta olisi suoritettu kokonaistarkastelu ja 15 ketjun osalta osittaistarkastelu.[1832] Jos ketjuja olisi sen sijaan ollut kymmenen, niin riitaisessa tilanteessa perusteltuna tuskin voidaan enää pitää esimerkinomaiseen tarkasteluun siirtymistä (eli näyttövaatimuksen laskemista), sillä prosessiekonomiset edut tuskin olisivat enää niin merkittäviä kuin suuremmissa ketjumäärissä. Toisin sanoen silloin, kun ketjujen kokonaismäärä on lähellä kymmentä, tulisi kantajan aina kun ketjujen aukottomuus ja katkeamattomuus on riitainen seikka esittää kaikista ketjuista ja niiden jokaisesta lenkistä näyttöä.[1833] On kuitenkin painotettava, että harkittaessa sitä, milloin riitaisessa dispositiivisessa asiassa voidaan siirtyä esimerkinomaisen tarkasteluun, arviointi tapahtuu kaikki tapauksen olosuhteet huomioon ottaen. Tällöin *pro et contra* -arvioinnissa tulee kiinnittää erityistä huomiota ketjujen kokonaismäärään ja monimutkaisuuteen sekä esimerkinomaisen tarkastelun toteuttamistapaan.[1834] Lisäksi tuos-

---

[1831] Kuten edellä todettiin, tuomioistuin perustelee tällöin ratkaisuaan näyttövaatimuksen alentamisesta asian laatuun liittyvän syyn vuoksi. Ennen tällaisen ratkaisun tekemistä asiassa on kuitenkin varattava osapuolille tilaisuus lausua po. seikasta.

[1832] Ajatuksena tässä on se, että 10 %:n kokonaistarkastelun sijasta suoritettaisiin n. 40 %:n kokonaistarkastelu, sillä prosessiekonomiset syyt vähenevät sitä mukaa kuin ketjujen kokonaismäärä vähenee. Tällöin on nähdäkseni perustellumpaa edellyttää korkeampaa kokonaistarkastelua suhteessa osittaistarkasteluun.

[1833] Tietysti on mahdollista, että vastaaja pitää yksittäisiä ketjuja aukottomina ja pätevinä, jolloin siirtoketjua voidaan näiltä osin pitää riidattomina.

[1834] Kuten edellä todettiin, osapuolet voivat kuitenkin dispositiivisessa asiassa sopia, milloin esimerkinomaiseen tarkasteluun siirrytään ja millä tarkkuudella siinä suoritetaan kokonais- ja osittaistarkastelu. Ei nähdäkseni ole mitään estettä sille, että tuomioistuin myös omasta aloitteestaan nostaa asian keskustelun kohteeksi. Ketjujen kokonaismäärän ei tarvitse olla lähempänä 50:tä, jotta näin voitaisiin toimia, vaan esim. jos ketjujen kokonaismäärä lähestyy parinkymmenen rajaa ja ketjut ovat monimutkaisia, niin voidaan pitää jo prosessiekonomian ja vastaajan oikeudenkäyntikulujen näkökulmasta perusteltuna, että asiasta vähintäänkin käydään keskustelua asianosaisten välillä. Tällöin vastaajallakin on paremmat edellytykset arvioida, ottaako hän riskin oikeudenkäyntikulujen kasvamisesta laajan todistelun vuoksi vai tyytyykö hän suppeampaan, esimerkinomaiseen tarkasteluun siitä huolimatta, että hän ei halua tunnustaa kantajan materiaalista asiavaltuutta. On selvää, että asianosaiset voivat täysin vapaasti sopia siitä, suoritetaanko esimerkinomainen tarkastelu esim. vain muutaman siirtoketjun osalta, ja edelleen siitä, suoritetaanko esim. vain osittaistarkastelu.

sa arvioinnissa on otettava huomioon yhtäältä prosessiekonomia ja toisaalta vastaajan perustellut oikeusturvaodotukset.

Jos seuraavaksi tarkastelemme TekijäL 60 e §:n tilannetta ja esimerkinomaisen tarkastelun soveltumista siihen, niin alkuun on muistutettava, että kysymys on indispositiivisesta asiasta, jossa väitetty loukkaaja tai väitetyt loukkaajat eivät itse voi osallistua oikeudenkäyntiin vaan ovat jääneet tuntemattomiksi. Toiseksi on pidettävä mielessä, että kysymys on lopulliseen tuomioon rinnastettavissa olevasta ratkaisusta sekä täystutkintaisesta prosessista, jossa edellytetään dispositiivisen riita-asian tavoin uskottavaa näyttöä. Tuomioistuin tutkii tällöin viran puolesta hakijan materiaalisen asiavaltuuden (siirtoketjun aukottomuuden ja katkeamattomuuden), ja sen tulee tässä tarkastelussa ottaa huomioon väitetyn, tuntemattoman loukkaajan intressien lisäksi muiden kolmansien intressit. Koska asiassa annetulla ratkaisulla on tai saattaa olla vaikutuksia myös muiden kolmansien kuin väitetyn loukkaajan asemaan, kynnystä siirtyä esimerkinomaiseen tarkasteluun voidaan kuitenkin pitää korkeampana kuin edellä selostetuissa dispositiivisten riita-asioiden tilanteissa. En tästä huolimatta pitäisi näissäkään tapauksissa täysin poissuljettuna esimerkinomaisen tarkastelun mahdollisuutta, vaan edellä dispositiivisten riita-asioiden yhteydessä lausutut seikat voidaan ottaa yleiseksi lähtökohdaksi. Tällöin kuitenkin harkittaessa esimerkinomaiseen tarkasteluun siirtymistä tulee erityistä huomiota *pro et contra* -arvioinnissa kiinnittää lisäksi ratkaisun vaikutusten laajuuteen kolmansien intressien kannalta. Mitä merkittävämpi vaikutus ratkaisulla voidaan otaksua olevan kolmansien intresseihin, sitä vaikeampaa on perustella esimerkinomaiseen tarkasteluun siirtymisen hyväksyttävyyttä, ja erityisesti niissä tilanteissa, joissa ketjujen kokonaismäärä on alle 25 tai hieman yli 25.

TekijäL 60 a §:n tilanteissa kysymys on niin ikään indispositiivisesta asiasta sekä täystutkintaisesta prosessista, jossa edellytetään uskottavaa näyttöä. Vaikka myös TekijäL 60 a §:n tilanteissa loukkaaja on tuntematon, niin ero TekijäL 60 e §:n tilanteisiin on kuitenkin siinä, että asiassa annettavalla ratkaisulla ei ole vaikutuksia kolmansien intresseihin ja kysymyksessä on esiprosessi. Esiprosessin vaikutus näyttäytyy tässä siinä, että väitetyn loukkaajan on mahdollista saada myöhemmässä prosessissa hakija-kantajan materiaalinen asiavaltuus (siirtoketjun aukottomuus ja katkeamattomuus) tarkemmin tutkittavaksi.[1835] On toki

[1835] Jos oletetaan, että esiprosessissa hakija-kantajan materiaalinen asiavaltuus on ratkaistu samalla näyttökynnystasolla jolla se ratkaistaisiin varsinaisessa loukkausasian oikeudenkäynnissä (kuten on TekijäL 60 a §:n ja sitä seuraavien loukkausoikeudenkäyntien tilanteissa), niin pohdittavaksi nousee tällaisen ratkaisun todistusvaikutus myöhemmän prosessin kannalta. Todistusvaikutusta tuskin voidaan tältä osin ainakaan kokonaan kiistää materiaalisen asiavaltuuden osalta, mutta varsinaisessa loukkausoikeudenkäynnissä vastaaja voi tietysti pyrkiä heikentämään aiemman ratkaisun näyttöarvoa erilaisin väittein sekä esittämällä omaa todistelua kantaja-hakijan materiaalisen asiavaltuuden puuttumisesta. Jos taas kysymys on esimerkinomaisesta tarkastelusta (eli useiden kymmenien monimutkaisten siirtoketjujen tilanteista), niin vastaaja voi esim. vaa-

myönnettävä, että sellaiset TekijäL 60 a §:n mukaiset hakemukset, joissa olisi kysymys useista kymmenistä siirtoketjuista eli joissa väitetty loukkaaja tai väitetyt loukkaajat olisivat ajallisesti jokseenkin samanaikaisesti loukanneet saman kantajan useita kymmeniä teoksia, ovat lähinnä teoreettisia tilanteita. Mikäli näin kuitenkin olisi, esimerkinomaiseen tarkasteluun siirtymisen tulisi olla perusteltua lähinnä samoilla seikoilla kuin riitaisen dispositiivisen asian tilanteissa. Väitetyn loukkaajan oikeusturvaodotuksille ja yksityisyyden suojalle ei siten tule antaa liian korostunutta asemaa *pro et contra* -arvioinnissa, vaan TekijäL 60 a §:n aseman esiprosessina voidaan katsoa johtavan siihen, että kokonaisarvioinnissa painotetaan lähinnä samoja seikkoja kuin riitaisessa dispositiivisessa asiassa: ketjujen kokonaismäärää ja monimutkaisuutta sekä esimerkinomaisen tarkastelun toteuttamistapaa ja prosessiekonomiaa.

Turvaamistoimiprosesseissa painotetaan asian kiireellistä käsittelyä, jolloin materiaalisesti oikean ratkaisun saavuttaminen ei asetu yhtä tärkeään rooliin kuin täystutkintaisissa prosesseissa. Käsittely onkin turvaamistoimiprosesseissa luonteeltaan summaarista, ja näyttökynnys turvaamistoimiprosesseissa on matalampi kuin täystutkintaisissa pääasiaprosesseissa. Kuten edellä todettiin, TodTL:n tai OK 7:3:n mukaiset turvaamistoimiasiat toimivat eräänlaisena esiprosessina myöhemmälle pääasiaprosessille (varsinaiselle loukkausoikeudenkäynnille). Tällöin voidaan kysyä, onko turvaamistoimiprosessissa tarpeen edellyttää aukotonta ja katkeamatonta selvitystä kaikista siirtoketjuista tai edes yhden ketjun kaikista lenkeistä. Tekijänoikeuden loukkaustapauksiin liittyvissä turvaamistoimiprosesseissa on nähdäkseni asian kiireellisyyden ja summaarisen luonteen vuoksi perusteltua lähteä siitä, että hakijan ei tarvitse lähtökohtaisesti esittää oikeuksien siirtoketjua alkuperäisestä tekijästä lähtien, vaan siirtoketjun kontrollointi painottuu enemmän ketjujen loppupäähän. Toisin sanoen näytön kannalta ensisijaista on turvaamistoimiprosesseissa ketjun viimeinen lenkki eli viimeisin siirto-/luovutustapahtuma hakijalle – ei se, miten esimerkiksi tekijänoikeus, yksinoikeusfunktio tai käyttöoikeus on tätä aiemmin ketjussa siirtyneet. Tällöin lähtökohtana voitaisiin pitää sitä, että hakija on käytännössä vapautettu velvoitteesta toimittaa kaikki siirto-/luovutussopimukset alkuperäisestä tekijästä lähtien ja ulottuen aina hakijaan itseensä saakka, jotta hänen materiaalinen asiavaltuutensa tulisi turvaamistoimiprosessissa näytetyksi.[1836] Ketjujen määrällä tai monimutkaisuudella ei siis ole tässä tarkastelussa

---

tia esimerkinomaisen tarkastelun toteuttamista eri tavalla kuin TekijäL 60 a §:n yhteydessä on tapahtunut ja hänellä on viime kädessä mahdollisuus edition avulla yrittää saada tarkasteltavaksi kaikki siirtoketjuihin liittyvä aineisto.

[1836] Kuten Saranpää (2010, s. 274) toteaa, siviiliprosessuaalisissa turvaamistoimiasioissa ja summaarisissa asioissa tuomioistuimen käytössä oleva todistusaineisto on suppeampi suoraan lain nojalla. Turvaamistoimiasioiden todistusaineiston voidaan olettaa rikastuvan pääkäsittelyvaiheessa, summaarisissa asioissa taas täydellisen selvityksen vaatiminen hankaloittaisi prosessia tarpeettomasti.

merkitystä[1837], eikä kyse ole myöskään esimerkinomaiseen tarkasteluun siirtymisestä[1838]. Riittävää voisi olla, että jokaisesta siirtoketjusta esitettäisiin todistelua vain ketjun viimeisestä siirto-/luovutustapahtumasta, ja tätä siis pidettäisiin lähtökohtaisesti riittävänä todennäköisyysnäyttönä[1839] hakijan materiaalisesta asiavaltuudesta.[1840]

Lopuksi on vielä tarkasteltava TekijäL 60 c §:n sekä 60 d §:n 1 momentin ja 2 momentin mukaisia tilanteita siirtoketjutarkastelun kannalta. Edellä on käynyt ilmi, että TekijäL 60 c ja 60 d §:n mukaiset hakemusasiat ovat turvaamistoimen luonteisia asioita; niitä leimaavat summaarisuus, asian kiireellisyys ja asema esiprosessina. Erona kuitenkin niin sanottuihin perinteisiin turvaamistoimiasioihin nähden on se, että TekijäL 60 c ja 60 d §:n mukaiset hakemusasiat ovat luonteeltaan indispositiivisia ja niissä edellytetään korkeampaa näyttökynnystä (ns. korotettua todennäköisyysnäyttökynnystä), koska näissä asioissa annettavilla ratkaisuilla on tai saattaa olla vaikutusta kolmansien intresseihin. Lisäksi TekijäL 60 d §:n 2 momentin mukaista asiaa leimaa se, että väitettyä loukkaajaa ei tunneta ja että asialla on erityinen kiire. Edellä mainituista seikoista johtuen en pidä perusteltuna, että TekijäL 60 c ja 60 d §:n tilanteissa voitaisiin siirtoketjutarkastelussa soveltaa täysin samanlaista lähestymistapaa kuin edellä ehdotettiin niin sanottujen perinteisten turvaamistoimiprosessien tilanteissa. Lähtökohtaisesti riittävää ei siis olisi, että jokaisesta siirtoketjusta esitettäisiin todistelua vain ketjun viimeisestä siirto-/luovutustapahtumasta, vaan hakijan selvitysvelvollisuuden tulee olla ainakin jossain määrin pidemmälle menevää. Toisaalta sen ei kuitenkaan tulisi olla niin perusteellista, että selvittäminen hankaloittaisi kiireellistä prosessia tarpeettomasti tai että summaarisen prosessin edut menetettäisiin. Samoin kuin OK 7:3:n tilanteissa, jokaisesta siirtoketjusta tulisi esittää näyttöä viimeisestä siirto-/luovutustapahtumasta, mutta lisäksi joi-

---

[1837] Tällainen tarkastelutapa voisi siis tulla kyseeseen jo silloin, kun tapauksessa on kysymys vain yhdestä siirtoketjusta.

[1838] Esimerkinomaisessa tarkastelussa tarkastellaan siirtoketjujen aukottomuutta ja katkeamattomuutta suorittamalla sekä kokonaistarkastelu että osittaistarkastelu. Nyt käsillä olevassa tilanteessa ei suoriteta kokonaistarkastelua yhdenkään ketjun osalta ja osittaistarkastelukin rajoittuu jokaisen ketjun osalta vain ketjun viimeiseen lenkkiin, ei siis vaihtelevasti ketjun alku-, keski- tai loppupäähän.

[1839] Edellä esitettiin, että myös OK 7:3:n mukaisessa etukäteisnautintatilanteessa tulisi materiaalisen asiavaltuuden osalta soveltaa todennäköisyysnäyttökynnystä, ei siis ns. korotettua todennäköisyysnäyttökynnystä. Tämän vuoksi ketjujen tarkastelu eroaa seuraavaksi selostettavista TekijäL 60 c ja 60 d §:n tilanteista.

[1840] Myöskään vastapuolen ylimalkaiselle vetoamiselle esim. sen suhteen, että siirtoketjun kaikkia luovutussopimuksia ei ole esitetty, ei tulisi antaa merkitystä. Jos vastapuoli kuitenkin antaa sellaisen vastineen, että asiasta tulee rajatapaus, jossa näytölliset lisäselvitykset tai/ja tilaisuus oikeudelliseen vasta-argumentaatioon näyttävät aiheellisilta (ks. myös Havansi 1994, s. 119), tulee hakijan varautua esittämään lisänäyttöä siirtoketjusta osoittaakseen materiaalisen asiavaltuutensa. Tällaisissa tapauksissa tuomioistuimen tulee siis vielä varata hakijalle tilaisuus lisänäytön esittämiseen.

denkin siirtoketjujen osalta tulisi esittää laajempaa selvitystä. Tämä tarkoittaisi siis siirtymistä jonkinlaiseen esimerkinomaiseen tarkasteluun. Tarvetta ei kuitenkaan olisi siirtyä sellaiseen esimerkinomaiseen tarkasteluun, jossa osa siirtoketjuista joutuisi kokonaistarkastelun kohteeksi, vaan osittaistarkastelun tulisi riittää. Toisin sanoen joidenkin siirtoketjujen lenkit kontrolloidaan paitsi ketjun lopusta myös ketjun alusta tai keskivaiheilta.[1841]

[1841] Mitään absoluuttista ohjenuoraa ei tässä yhteydessä voi antaa siitä, kuinka monen ketjun osalta on suoritettava osittaistarkastelu. Se, kuinka monen ketjun osalta tällainen tarkastelu suoritetaan, riippuu muun ohella siirtoketjujen kokonaismäärästä ja monimutkaisuudesta, asian kiireellisyydestä sekä siitä, onko vastaaja mukana prosessissa vai ei ja kuinka merkittävä vaikutus ratkaisun antamisella voidaan otaksua olevan kolmansien intresseihin. Jonkinlaisena lähtökohtana voitaisiin kuitenkin pitää sitä, että osittaistarkastelu toteutetaan sadan siirtoketjun tilanteissa n. 10 %:n osalta, 50:n siirtoketjun tilanteessa n. 20 %:n osalta, 25:n siirtoketjun tilanteessa n. 30 %:n osalta ja kymmenen siirtoketjun tilanteessa n. 40 %:n osalta.

9 Tutkimuksen yhteenveto ja johtopäätökset

Käsillä olevassa tutkimuksessa on tehty laaja katsaus siviiliprosessuaalisiin asiavaltuuskysymyksiin erilaisissa tekijänoikeuden loukkaustilanteissa. Tarkoituksena on ollut erityisesti selvittää, kuinka kantaja- ja hakijavaltuuskysymyksiä on kansallisen siviiliprosessioikeutemme mukaan tekijänoikeuden loukkaustapauksissa jäsennettävä ja ratkaistava. Prosessilakimme ja tekijänoikeuslakimme eivät sisällä yleissäännöksiä siitä, kuka on oikeutettu saattamaan tekijänoikeuden loukkausta koskevan siviili- tai hakemusprosessin vireille, tai siitä, kuka on oikeutettu saamaan hyväksyvän ratkaisun loukkausasiassa. Tekijänoikeuslaista on paikannettavissa ainoastaan joitakin yksittäisiä asiavaltuusnormeja eräiden erikoistilanteiden varalta. Siksi monissa loukkaustapauksissa asiavaltuuskysymyksiä on hallittava varallisuusoikeudellisissa asioissa – joihin siis myös tekijänoikeuden loukkausta koskevat siviiliasiat luetaan – yleisesti sovellettavaksi tulevan väitedoktriinin kautta. Väitedoktriinin perusteella jo yksinomaan kantajan tai hakijan väite hänelle kuuluvan oikeuden tai intressin loukkaamisesta riittää synnyttämään hänelle prosessuaalisen asiavaltuuden asiassa. Kuten tässä tutkimuksessa on selvitetty, väitedoktriinin vaikutus prosessuaalisen asiavaltuuden synnyttävänä seikkana ja sen erottaminen siitä aineellis-yksityisoikeudellisesta (asia)kysymyksestä, onko kantaja tai hakija *de facto* aineellisoikeudellisesti oikea taho – toisin sanoen onko kantaja tai hakija tosiasiassa esimerkiksi tietyn teoksen tekijänoikeuden haltija – esittämään vaatimuksia tutkittavana olevassa asiassa, on käytännön oikeuselämässä aiheuttanut ajoittain haasteita; useat tässäkin tutkimuksessa esiin nostetut tuomioistuinratkaisutkin osoittavat, kuinka sanottu asiakysymys edelleen toisinaan ratkaistaan prosessinedellytysharkinnan yhteydessä.

Silloin kun yllä viitattu asiakysymys on ratkaistu prosessinedellytysharkinnan yhteydessä, on tämä usein johtanut siihen, että kanteita ja hakemuksia on jätetty tutkimatta, vaikka ne vallitsevien prosessuaalisten oppien mukaan olisi tullut hylätä. Tutkimattajättämispäätöksellä ja kanteen tai hakemuksen hylkäävällä ratkaisuilla on monia eroja. Usein tutkimattajättämispäätös, esimerkiksi juuri puuttuvan prosessuaalisen asiavaltuuden osalta, tehdään heti asian käsittelyn alkuvaiheessa, jolloin tapaus ei etene – ainakaan puheena olevilta osin – lainkaan asiatutkintaan.[1842] Tutkimattajättämispäätöksellä ja hylkääväl-

[1842] Tarkennukseksi todettakoon, että mm. absoluuttista prosessinedellytystä koskeva puute voidaan ottaa huomioon silloinkin, kun asia on jo edennyt asiatutkintaan tai vaikkapa seuraavaan oikeusasteeseen.

lä ratkaisuilla ovat tosiasiallisina eroina usein myös käsittelyajan pituus, prosessiekonomia ja osapuolten oikeudenkäyntikulujen määrä, mutta eroja esiintyy lisäksi muutoksenhaussa ja oikeusvoimassa. Yhtenä merkittävimpänä erona voidaan pitää sitä, että jos mainittu asiakysymys hahmotetaan prosessuaalisen asiavaltuuden yhteydessä ratkaistavaksi kysymykseksi, tuomioistuimella on – riippumatta siitä, minkälainen asiatyyppi on kulloinkin kysymyksessä – *ex officio* laajemmat tutkinta- ja näytönhankintaoikeudet kuin esimerkiksi tilanteessa, jossa kyseinen asiakysymys ratkaistaan dispositiivisen riita-asian varsinaisen asiatutkinnan yhteydessä. Samoin dispositiivisissa riita-asioissa, jos tuomioistuin tuo prosessuaaliseen asiavaltuuden harkintaan seikkoja, jotka tosiasiassa kuuluvat puheena olevan asiakysymyksen ratkaisun yhteyteen vasta varsinaisessa asiatutkinnassa, se voi johtaa eräissä tilanteissa jopa siihen, että kantajalta evätään yksipuolisen tuomion mahdollisuus.

Koska prosessuaalinen asiavaltuus on absoluuttinen prosessinedellytys, tuomioistuin ottaa sen huomioon viran puolesta, ja tällöin tuomioistuimen todisteiden hankkimisoikeuden tai seikkojen huomioon ottamisen rajoitukset eivät esimerkiksi dispositiivisissa asioissa koske absoluuttisten prosessinedellytysten olemassaoloa. Tämä taas tarkoittaisi (tilanteessa, jossa asiakysymys on hahmotettu prosessinedellytysten yhteydessä ratkaistavaksi kysymykseksi) asiakysymyksen ratkaisemisen osalta edelleen toisaalta sitä, että tuomioistuin saisi viralliseriaatteen ja tutkintamenetelmän nojalla jopa dispositiivisessa riita-asiassa, joita monet tekijänoikeuden loukkausta koskevat asiat ovat, ottaa viran puolesta huomioon asiakysymyksen osalta seikkoja, joihin ei ole vedottu, ja toisaalta sitä, että tuomioistuimella olisi tältä osin myös todisteiden hankkimista koskeva rajoittamaton aloiteoikeus. Näiden syiden vuoksi on siis tärkeää kyetä pitämään erillään väitedoktriinin varaan rakentuva prosessuaalinen asiavaltuus ja vasta asiatutkinnassa ratkaistava aineellis-yksityisoikeudellinen (asia)kysymys. Yhtenä tämän tutkimuksen keskeisenä tehtävänä onkin ollut selkeyttää prosessuaalisen asiavaltuuden ja mainitun asiakysymyksen välillä vallitsevaa tilaa sekä luoda puitteet sille, kuinka asiavaltuutta koskevia kysymyksiä tulisi konkreettisessa tekijänoikeuden loukkausta koskevassa soveltamistilanteessa lähestyä.

Tutkimuksessa on tämän tarkastelun avuksi, eräänlaiseksi apukäsitteeksi, kehitetty *materiaalisen asiavaltuuden* käsite, jonka myötä on pyritty korostamaan sitä eroa, joka esiintyy muodollisen ja aineellisen oikeuden välillä silloin, kun varallisuusoikeudellisessa asiassa prosessuaalinen asiavaltuus syntyy jo yksinomaan pelkän väitteen perusteella (väitedoktriini).[1843] Materiaalisessa

[1843] Silloin kun prosessuaalinen asiavaltuus rakentuu väitedoktriinin varaan, sen merkitys ja erottelukyky prosessinedellytyksenä on toisinaan kyseenalaistettu. Vaikka katsottaisiin, ettei varallisuusoikeudellisissa asioissa prosessuaalisella asialegitimaatiokysymyksellä ole useinkaan itsenäistä merkitystä tai että se on sisällyksetön silloin kun se rakentuu väitedoktriinin varaan, se voidaan silti yhä nähdä tarpeellisena. Ensinnäkin väitedoktriini voidaan nähdä yleisenä kontrollime-

asiavaltuudessa pyritään selvittämään, onko kantaja tai hakija tosiasiassa sellainen henkilö tai taho – esimerkiksi alkuperäinen tekijä, oikeudenhaltija tai käyttöoikeudenhaltija –, joka on aineellisoikeudellisesti tarkasteltuna oikeutettu saamaan hyväksyvän ratkaisun asiassa, toisin sanoen pitääkö kantaja-hakijan esittämä – prosessuaalisen asiavaltuuden jo luonut – väite siis paikkansa. Kun kantaja-hakija vetoaa loukkausasiassa vaatimuksensa perusteena siihen, että hän on esimerkiksi loukatun teoksen tekijä (eli kuvaa asemaansa suhteessa oikeudenkäynnin kohteena olevaan tekijänoikeuteen), hän esittää perustelunsa sille, miksi hän on aineellisen yksityisoikeuden perusteella oikea taho esittämään vaatimuksia tutkittavana olevassa aineellisoikeudellisessa oikeussuhteessa. Tällöin, kuten edellä todettiin, väitedoktriinin edellytykset täyttyvät (kantaja-hakija on oikeaoppisesti väittänyt, että juuri hän on loukatun teoksen tekijä) ja kantaja-hakijalla on prosessuaalinen asiavaltuus.[1844] Vasta materiaalisen asiavaltuuden ratkaisemiseen kuuluu sen kysymyksen tarkastelu, onko kantaja-hakija loukatun teoksen tekijä, eli pitääkö hänen väittämänsä siitä, että hän on teoksen tekijä, todella paikkansa. Jos asiatutkinnassa[1845] käy ilmi tai osoitetaan, että tuo väite ei pidä paikkaansa, on seurauksena kanteen tai hakemuksen hylkääminen (kokonaan tai osittain), ei tutkimatta jättäminen. Voidaan sanoa, että kantaja-hakijalla ei tällöin ole materiaalista asiavaltuutta ja siten oikeutta saada hyväksyvää ratkaisua asiassa.[1846]

---

kanismina siitä, että väite tai väitteet on esitetty asianmukaisesti ja siten, että niistä käy selvästi ilmi, kenen nimissä asiassa esitetään vaatimuksia (kenelle oikeuden tai intressin väitetään kuuluvan) ja kenen nimissä asiassa vaaditaan ratkaisua annettavaksi. Toiseksi, jos kantajan tai hakijan muotoilema väite tai väitteet läpäisevät väitedoktriinin asettamat kehykset, se korostaa sitä, että tuomioistuimen tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, onko kysymyksessä todella sellainen tilanne, jossa kanne tai hakemus voidaan puuttuvan asialegitimaation vuoksi jättää tutkimatta, jos tuomioistuin tällaista vaihtoehtoa harkitsee.

[1844] Varallisuusoikeudellisissa asioissa myöskään vastaajan tai muun asianosaisen väite kantaja-hakijan puuttuvasta asiavaltuudesta ei juuri koskaan ole prosessiväite (kysymys ei siis tosiasiassa ole prosessuaalisen asiavaltuuden puuttumista koskevasta väitteestä), vaan kysymyksessä on lähes poikkeuksetta kanteen tai hakemuksen hyväksymisen edellytyksiin kohdistuva asiaväite. Se, vastaako kantajan väite hänelle kuuluvasta oikeudesta tosiasioita ja voimassaolevaa oikeutta, on siis kanteen hyväksyttävyyttä koskeva kysymys, ei oikeudenkäynnin edellytys (prosessinedellytys).

[1845] Materiaalista asiavaltuutta voidaan usein lähestyä asiatutkinnassa tietynlaisena aineellisoikeudellisena esikysymyksenä ennen varsinaista pääasiaratkaisua (ennen kanteen yksityiskohtaisempaa tutkimista muilta osin). Toki materiaalinen asiavaltuus voi esiintyä kanteessa myös pääkysymyksenä tai yhtenä pääkysymyksistä (eli itsenäisenä vaatimuksena), mutta tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa tämä on harvinaisempaa. Kun materiaalinen asiavaltuus käsitetään esikysymykseksi, voidaan sillä usein saavuttaa mm. prosessiekonomisia etuja, sillä asian enemmästä tutkimisesta tai ratkaisemisesta voidaan vetäytyä, mikäli materiaalisen asiavaltuuden tutkinnassa päädytään siihen, että materiaalinen asiavaltuus puuttuu (ts. hakemus voidaan hylätä tähän nojautuen). Materiaalinen asiavaltuus onkin riita-asioissa usein sellainen kysymys, että se on ratkaistavissa välituomiolla. Sen sijaan materiaalisen asiavaltuuden ollessa esikysymyksen asemassa hakemusasiassa, kysymystä ei ole mahdollista erikseen ratkaista ”välituomiolla”, vaan esikysymystarkastelu jää hakemusasiassa aina lopulliseen ratkaisuun.

[1846] On näin ollen huomattava, että useimmissa varallisuusoikeudellisissa asioissa kantajan mate-

Tutkimuksessa on väitedoktriinin, prosessuaalisen ja materiaalisen asiavaltuuden, oikeussuojan tarpeen sekä erillisten, lainsäädännöstä löytyvien asiavaltuusnormien valossa analysoitu eri tahojen asiavaltuusasemia tekijänoikeuden loukkaustilanteissa. Sellaisia tahoja, joilla on tai saattaa olla intressi tekijänoikeuden loukkausta koskevassa asiassa, on monia.[1847] Tutkimuksessa ei ole pyritty tyhjentävästi löytämään kaikkia tällaisia tahoja vaan on keskitytty niin sanottuihin tyyppitilanteisiin, mutta toisaalta huomiota on kiinnitetty myös sellaisiin tahoihin, joiden asemaa voidaan pitää lainsäädännön ja oikeuskäytännön valossa jossain määrin epäselvänä. Lisäksi on huomattava, että se, että jollakin taholla on intressi loukkausasiassa, ei poissulje sitä mahdollisuutta, että myös muilla tahoilla saattaa olla intressi puuttua samaan loukkaukseen. Tällöin voidaan puhua usean asialegitimoidun tilanteesta ja monesti myös kollektiivivaateista. Kuten tutkimuksessa on selvitetty, tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa tällaisia rinnakkaisia asiavaltuutettujen tilanteita esiintyy yllättävänkin usein. Tätä selittänee osaltaan taloudellisten oikeuksien monipuolinen siirrettävyys ja luovutettavuus, mutta osittain tätä selittänevät myös yhteisteosten ja tekijän kuoleman jälkeiset tilanteet. Näissä tilanteissa oikeudet voivat siis hajaantua useisiin käsiin.

Huomionarvoista on, että useiden asialegitimoitujen tilanteissa silloin, kun kysymys on tekijänoikeuden loukkauskanteista tai -hakemuksista, vain hyvin poikkeuksellisesti sovelletaan välttämätöntä prosessinyhteyttä koskevia oppeja. Sen sijaan lähes säännönmukaisesti sovelletaan oppia *erityisestä prosessinyhteydestä*, joka on kansallisessa oikeudessamme jäänyt yllättävän vähälle huomiolle[1848], ja tällöin yksikin taho voi prosessata loukkausasiassa itsenäisesti, ilman muiden tahojen myötävaikutusta. Kysymys on tarkemmin sanottuna niin sanotusta aidosti itsenäisen asiavaltuuden tilanteesta: yhden tahon asiavaltuuden käyttöä ei ole sidottu esimerkiksi muiden prosessinyhteydessä olevien tahojen kuultavaksi kutsumiseen tai suostumukseen taikka ilmoitukseen asian vireilläolosta. Tällainen joustava asiavaltuusratkaisu ja erityistä prosessinyhteyttä koskevien oppien soveltaminen sopiikin lähtökohdiltaan hyvin tekijänoikeudel-

---

riaalinen asiavaltuus ei ole tämän prosessuaalisen asiavaltuuden *conditio sine qua non*, ellei lainsäädännöstä muuta johdu.

[1847] Tilanteesta ja olosuhteista riippuen tekijänoikeuden loukkaukseen liittyvän kanteen tai hakemuksen vireillepanijana voivat toimia esim. alkuperäinen tekijä, jälkiperäisteoksen luoja, yhteisteoksen tekijä tai yhteisomistaja, oikeuksien luovutuksen- tai siirronsaaja (kokonaisluovutuksen saaja, osittaisen kokonaisluovutuksen saaja tai osittaisluovutuksen saaja), julkaisija, kustantaja, kuolinpesän osakas, legaatinsaaja, pesänselvittäjä/-jakaja, konkurssipesä tai saatavan siirronsaaja. Edellä esiintyvä luettelo eri tahoista ei ole tyhjentävä, vaan ainoastaan esimerkki siitä, kuinka hyvinkin erilaisilla tahoilla saattaa olla intressi ja mahdollisesti myös oikeus saada hyväksyvä ratkaisu tekijänoikeuden loukkausta koskevassa asiassa.

[1848] Ks. Hupli 2007b. Mainittakoon, että tilanne on ilmeisesti vähitellen muuttumassa, sillä esim. Tapanila on uudessa siviiliprosessia koskevassa esityksessään ottanut huomioon myös erityisen prosessinyhteyden (ks. Tapanila 2021, s. 214–215 ja 620–621).

lisiin loukkausasioihin, koska tekijänoikeuden osalta – toisin kuin esimerkiksi patentin osalta – ei ole todellista riskiä siitä, että oikeus voisi vastapuolen reagoinnin seurauksena joutua niin sanotun mitätöintitarkastelun alaisuuteen.[1849] Kun itse oikeuden olemassaolo ei voi tosiasiassa vaarantua, useampien tahojen eriaikainenkin prosessaaminen samasta loukkauksesta on helpommin hyväksyttävissä.

Tutkimuksessa on selvinnyt, että olemassa olevan asiavaltuusopin (väitedoktriini), erillisten asiavaltuusnormien, tiettyjen asiavaltuusnormien analogisen soveltamisen sekä oikeuskäytännön ja -tieteen kautta pystytään kiitettävästi hallinnoimaan ja ratkomaan monimutkaisiakin asiavaltuuskysymyksiä erilaisissa tekijänoikeudellisissa loukkaustilanteissa. Tarkastelussa ei voida unohtaa myöskään oikeussuojan tarpeen ja prosessuaalisen asiavaltuuden välistä yhteyttä, sillä oikeussuojan tarvetta voidaan yksittäistapauksissa käyttää muun muassa asiavaltuutta laajentavana argumenttina.[1850] Tekijänoikeuslaki sisältää vain muutamia erityisiä asiavaltuusnormeja, kuten TekijäL 6 § (yhteistekijät), TekijäL 7.2 § (julkaisija tai kustantaja) ja TekijäL 62 § (eräät tekijän lähisukulaiset). Lisäksi on syytä erikseen mainita, että TekijäL 6 §:n analogisen soveltamisen mahdollisuus auttaa hallinnoimaan asiavaltuuskysymyksiä muissakin tilanteissa kuin niissä, joissa yhteisomistajuus ei perustu suoraan alkuperäisten tekijöiden väliseen yhteistyöhön. Esimerkiksi tilanteissa, joissa tekijänoikeudellinen yhteisomistussuhde on syntynyt kaupan tai lahjan perusteella, tulee tekijänoikeuden loukkaustapauksissa sovellettavaksi asiavaltuusnormiksi omaksua TekijäL 6 §:stä ilmenevät oikeusohjeet. Se, että tekijänoikeudellisia loukkausasioita koskee vain muutama erityinen asiavaltuusnormi, on täysin hyväksyttävä ja ymmärrettävä lähtökohta, kun otetaan huomioon niiden potentiaalisten tahojen määrä, joilla voi olla intressi loukkausta koskevassa asiassa. Tyhjentävään, lain tasolla tapahtuvaan asiavaltuussääntelyyn ei ole tulevaisuudessakaan tarvetta eikä toisaalta myöskään tarkoituksenmukaista pyrkiä. Sanotusta huolimatta tutkimuksessa on käynyt ilmi, että eräissä tilanteissa lainsäätäjän nimenomainen kannanotto olisi erityisen toivottavaa ja perusteltua, jotta epäselvää oikeustilaa voitaisiin selkeyttää.

Ensimmäisenä tällaisena tilanteena voidaan pitää alkuperäisen tekijän niin sanottuun valvontaoikeuteen mahdollisesti perustuvaa asiavaltuusasemaa. Kansallisen tason ja myös kansallisen lainsäätäjän suhtautuminen on avoin sen osalta, onko alkuperäiselle tekijälle aina ja kaikissa hänen teostaan koskevissa teki-

---

[1849] Tekijänoikeuden puolella ei juuri koskaan aktualisoidu tilannetta, jossa vastapuoli nostaisi esim. vastakanteen vaatien tekijänoikeuden ”mitätöimistä”, joka tarkoittaa tässä yhteydessä oikeastaan sitä, että teoksen teoskynnys pyrittäisiin kiistämään.

[1850] Mikäli oikeussuojan tarpeen ja asiavaltuuden välistä yhteyttä ei ole jo ratkaistu lainsäädännön tai tapaoikeuden tasolla (oikeussuojaa tarvitseva henkilö- tai intressipiiri), voidaan oikeussuojan tarpeella argumentoimalla pyrkiä yksittäistapauksessa vaikuttamaan siihen, että päädyttäisiin poikkeavaan tai laajennettuun asiavaltuusratkaisuun.

jänoikeuden loukkaustilanteissa tunnustettava itsenäinen asiavaltuusasema siitä huolimatta, että hän on kokonaisluovutuksin luovuttanut kaikki taloudelliset yksinoikeusfunktiot, mukaan lukien muuttamis- ja edelleenluovutusoikeuden, eikä hänen moraalisia oikeuksiaan ole loukkausasiassa edes väitetty loukatun.[1851] Olisi lainsäätäjän ratkaisu kumpi tahansa eli tunnustetaan valvontaoikeuteen perustuva asema tai ei, tilannetta on nähdäkseni selkeytettävä alkuperäisten tekijöiden oikeusaseman tarkentamiseksi. Toisena tilanteena, jonka suhteen lainsäätäjän nimenomainen kannanotto olisi toivottavaa, on jakamaton kuolinpesä. Jossain määrin epäselvänä voidaan nimittäin pitää, tuleeko pesän ollessa jakamaton tekijänoikeuden loukkaukseen perustuvissa vaatimuksissa soveltaa analogian avulla TekijäL 6 §:ää vai perintökaaren säännöksiä.[1852] Tällä on merkitystä muun muassa osakkaiden yhteishallinnon aikana: jos TekijäL 6 §:n analoginen soveltaminen on mahdollista, yksikin osakas saa ajaa loukkausasiaa ilman muiden osakkaiden myötävaikutusta. Kolmanneksi lainsäätäjän kannanottoa voidaan pitää erityisen tarpeellisena TekijäL 60 a–60 e §:n tilanteissa. Sanotuissa säännöksissä käytetään käsiteparia ”tekijä tai hänen *edustajansa*”, mutta lainsäätäjä ei ole esitöissä tai muissa lainvalmisteluaineistoissa määritellyt, onko sen tarkoituksena tosiasiallisesti ollut legitimoida ”edustajan” asema eli tunnustaa edustajalle itsenäinen asiavaltuusasema säännösten kattamissa tilanteissa. Oikeuskäytännössä on asiasta annettu molempiin suuntiin osoittavia ratkaisuja, mikä osoittaa sen, että riski soveltaa TekijäL 60 a–60 e §:n säännöksiä tavalla, joka ei välttämättä ole ollut lainsäätäjän tarkoitus, on todellinen.

Yllä lausuttujen tilanteiden lisäksi lainsäätäjän tulisi harkita myös täysin eksklusiivisen lisenssin haltijan asiavaltuusaseman kodifioimista lakiin. Tällaisen lisenssinhaltijan asiavaltuusasema on jo pitkään ollut vakiintunut käytännön oikeuselämässä, ja voidaankin sanoa, että vaikka tekijänoikeuslainsäädännössämme ei ole säännöstasolla tai edes esitöiden tasolla ratkaistu täysin eksklusiivisen lisenssin haltijan oikeussuojan tarpeen ja asiavaltuuden välistä yhteyttä, käytännön tasolla tuo yhteys on kuitenkin ratkaistu: täysin eksklusiivisen lisenssin haltijalla on riittävä oikeussuojan tarve puuttua kolmansien aiheuttamiin tekijänoikeuden loukkauksiin. Täysin eksklusiivisten lisenssien haltijoiden oikeusaseman vahvistaminen lain tasolla ei muuttaisi kyseisten lisenssien haltijoiden oikeusasemaa, mutta toisaalta tällöin kaikille sääntelykohteille olisi heti selvää, että tällaisten lisenssinhaltijoiden oikeusasema on

[1851] Kysymys on siis esim. tilanteesta, jossa alkuperäinen tekijä vetoaa täydellisen kokonaisluovutuksen jälkeen asiavaltuutensa perusteena ainoastaan siihen, että hänellä on riittävä intressi asiassa koska hän on alkuperäinen tekijä, eikä hän siis edes väitä, että jotakin hänelle yhä kuuluvaa taloudellista yksinoikeusfunktiota tai moraalista oikeutta olisi loukattu.

[1852] Ylipäätään lainsäätäjän kannanotto siihen, kuinka laajasti TekijäL 6 §:ää voidaan analogisesti soveltaa, olisi omiaan selventämään tulkinnanvaraisia tilanteita.

turvattu.[1853] Olen tutkimuksessani esittänyt, että täysin eksklusiivisten lisenssien haltijoiden oikeusasemien lisäksi on eräitä sellaisia semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden oikeusasemia, joita tulisi niin ikään suojata itsenäisellä asiavaltuusasemalla loukkaustilanteissa.[1854] En kuitenkaan pidä tarpeellisena, että muiden kuin täysin eksklusiivisten lisenssien haltijoiden, tässä lähinnä semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden, oikeusasemasta säädettäisiin erikseen laissa. Merkittävin syy säätämättä jättämiselle olisi, että tällaista sääntelyä ei voitaisi pitää täysin välttämättömänä ja kaikkien tilanteiden huomioiminen olisi huomattavan vaikeaa. Ensinnäkään semi-eksklusiivisen käsitteen määritteleminen ei ole mitenkään selvää tai yksinkertaista. Toiseksi semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden oikeusaseman vahvuus (eksklusiivisuusaste) voi vaihdella merkittävästikin. Kaikille semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoille ei nimittäin tule tunnustaa itsenäistä asiavaltuusasemaa, sillä kaikilla tällaisten lisenssien haltijoilla ei voida katsoa olevan riittävää oikeussuojan tarvetta loukkausasioissa.[1855] Koska harkinta on varsin tapaus- ja tilannesensitiivistä, on katsottava, että semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoiden itsenäisen asiavaltuusaseman ratkaiseminen tapahtuu parhaiten oikeuskäytännössä. Kysymys on tällöin siis *in casu* -harkinnasta, jossa oikeussuojan tarvetta käytetään asiavaltuutta laajentavana argumenttina.

Suomessa on pitkään käyty keskustelua siitä, tulisiko tekijänoikeusjärjestöille tunnustaa yleinen ja itsenäinen asiavaltuusasema toimia omissa nimissään

---

[1853] Jos täysin eksklusiivisten lisenssien haltijoiden asema kodifioitaisiin lakiin, niin samalla täysin eksklusiivisesta lisenssistä voitaisiin tehdä erityinen prosessinedellytys: pelkkä väite lisenssin täydestä eksklusiivisuudesta ei riittäisi siihen, että loukkausasiassa voitaisiin siirtyä asiatutkintaan (ts. jo prosessinedellytysharkinnan yhteydessä tulisi tutkittavaksi lisenssin tosiasiallinen eksklusiivisuus sekä se, onko väitteen tekijä ”oikea” lisenssinhaltija). Tämä edellyttäisi toisaalta sitä, että laissa yksiselitteisesti määriteltäisiin, mitä tarkoitetaan täysin eksklusiivisella lisenssillä tai tällaisen lisenssin haltijalla. Nykyäänhän tilanne on se, että väitedoktriinin soveltumisesta johtuen lisenssinhaltijan ei siis tarvitse prosessuaalisen asiavaltuuden yhteydessä osoittaa tai näyttää, että lisenssi on tosiasiassa eksklusiivinen tai että juuri hän on oikea, tietynlaajuisen lisenssin haltija. Nykytilassa täysin eksklusiivisen lisenssin haltijan itsenäinen ”asiavaltuusasema” tarkoittaakin vain sitä, että tällaisella taholla – suhteessa muunlaisiin lisenssinhaltijoihin – on lähtökohtaisesti oikeus omissa nimissään saada asiassa hyväksyvä ratkaisu loukkausasiassa. Tällöin siis vasta varsinaisessa asiatutkinnassa selvitetään, pitääkö lisenssinhaltijan väite lisenssin eksklusiivisuudesta paikkansa ja onko väitteen esittäjä myös ”oikea” lisenssinhaltija.

[1854] Olen esittänyt, että tällaisten tiettyjen eksklusiivisuusasteen tuottavien lisenssien ja niiden haltijoiden oikeusasemaa tulisi suojata tunnustamalla lisenssinhaltijoille itsenäinen asiavaltuusasema riittävän oikeussuojan tarpeen perusteella (oikeussuojan tarve asialegitimaatiota laajentavana seikkana). Eräissä tilanteissa tulisi siis katsoa, että tällaisilla lisenssinhaltijoilla on itsenäinen asiavaltuusasema puuttua kolmansien aiheuttamiin tekijänoikeuden loukkauksiin ja että heillä on lähtökohtaisesti oikeus saada hyväksyvä ratkaisu loukkausasiassa. Itsenäisen asiavaltuuden antaminen tietyille semi-eksklusiivisten lisenssien haltijoille olisi tärkeää heidän materiaalisen oikeutensa turvaamiseksi.

[1855] Mitään yksiselitteistä vastausta ei voida antaa siihen, milloin lisenssin eksklusiivisuusaste ei enää riitä tuottamaan semi-eksklusiivisen lisenssin haltijalle sellaista oikeusasemaa, jota tulisi suojata tunnustamalla hänelle itsenäinen asiavaltuusasema.

tekijänoikeuden loukkaustapauksissa joko omaan tai varsinaisten oikeudenhaltijoiden lukuun. Minkäänlaisiin lainsäädäntötoimiin ei kuitenkaan toistaiseksi ole, erilaisista selvityksistä huolimatta, ryhdytty. Kysymys on näissä tilanteissa yleisasiavaltuuden tunnustamisesta varsinaisen oikeussuhteen ulkopuolisille subjekteille, jolloin selvänä voidaan nähdäkseni pitää, että tällaisen poikkeuksellisen ja kaikkia tilanteita koskevan yleislegitimaation luominen edellyttää lainsäätäjän punnittua ja harkittua kannanottoa. Jos keskustelua tekijänoikeusjärjestöjen itsenäisestä asiavaltuusasemasta halutaan jatkaa, niin asiasta tulisi laatia ajantasainen ja perusteellinen selvitys, jossa pohditaan laajasti siitä mahdollisesti aiheutuvia hyötyjä ja haittoja. Selvityksessä tulisi ottaa kantaa muun ohella seuraaviin kysymyksiin: olisiko järjestö legitiimi kaikissa asiatyypeissä (hakemus-, riita- ja rikosasiat) tai tietyissä kanne- ja hakemustyypeissä taikka vain joissakin erityistilanteissa, koskisiko asiavaltuus sekä taloudellisten että moraalisten oikeuksien loukkauksia ja kattaisiko asiavaltuus vain järjestöön kuuluvat henkilöt vai myös kuulumattomat. Keskeistä olisi lisäksi ottaa kantaa siihen, miten järjestön asiavaltuus vaikuttaisi varsinaisen oikeudenhaltijan tai muun mahdollisesti legitimoidun tahon itsenäiseen asiavaltuusasemaan ja siihen, mikä olisi näiden asiavaltuusasemien keskinäinen suhde. Vaikka ennakkopäätöstuomioistuimilla on eräissä tilanteissa oikeutta luova merkitys, ei tekijänoikeusjärjestöjen erillistä asiavaltuusasemaa voida nähdäkseni ratkaista oikeuskäytännössä, kun otetaan huomioon ennakkopäätöstuomioistuimen norminantomahdollisuutta rajoittavat tekijät sekä kysymyksen monitahoisuus ja periaatteellisuus.[1856]

Kotimaisessa keskustelussa vaikuttaa kokonaan unohtuneen hyvitys- ja vahingonkorvausvaatimusten siirronsaajan oikeusaseman tarkastelu tekijänoikeuden loukkaustilanteissa. Tällaisessa tilanteessa kysymys on siitä, että itse tekijänoikeutta tai mitään yksinoikeusfunktiota ei ole siirretty tai luovutettu kolmannelle, vaan kysymys on ainoastaan yksityisoikeudellisen vaatimuksen siirrosta. Vaikka tekijänoikeudellisten korvausvaatimusten siirtoa pidetään sallittuna, tämä ei tarkoita, että siirronsaaja olisi yksinomaan korvausvaatimuksen siirron myötä oikeutettu omissa nimissään ajamaan myös muita tekijänoikeudellisia vaatimuksia. Ellei siis laista ole löydettävissä erityissäännöstä,

[1856] Tältä osin on tarkennettava, että tässä teoksessa esitetty kanta siitä, voidaanko tekijänoikeusjärjestöjen itsenäinen asiavaltuusasema ratkaista oikeuskäytännössä, on pohjautunut siihen kirjoittajan näkemykseen, ettei po. kysymys kuulu unionin oikeuden alaan vaan on puhtaasti kansallisen tason kysymys. Se, kuuluuko tekijänoikeusjärjestöjen itsenäinen asiavaltuusasema vähintään joissakin tilanteissa unionin oikeuden tai IPRED-direktiivin soveltamisalaan, ratkennee KKO:n esittämän ennakkoratkaisupyynnön S2019/486 yhteydessä. Jos EUT toteaa tekijänoikeusjärjestöjen itsenäisen asiavaltuusaseman joltain osin kuuluvan unionin oikeuden alaan, voi tästä seurata se, että EUT samalla kehittää ratkaisukäytännössään asiavaltuussääntelynormistoa tekijänoikeusjärjestöjen itsenäisen asiavaltuusaseman osalta, ja tätä normistoa kansallisten tuomioistuinten on noudatettava. Vaikka siis Euroopan unioni ei tuottaisikaan uutta suoraa sääntelyä, niin EUT voi omilla tulkinnoillaan kehittää uutta oikeutta.

joka sallii loukkaukseen perustuvien oikeuksien tai vaatimusten siirtämisen, on muiden kuin korvausvaatimusten siirtäminen kiellettyä. Samoin korvausvaatimuksen siirronsaaja ei ole siirron myötä oikeutettu turvautumaan kaikkiin siviilioikeudellisen seuraamusjärjestelmän mahdollistamiin tekijänoikeutta koskeviin oikeussuojakeinoihin toteuttaakseen korvausoikeutensa tai -vaatimuksensa. Eräitä poikkeuksia tähän lähtökohtaan tosin on tunnustettava. Esimerkiksi jos IPRED-direktiivin II luvussa säädetty toimenpide, menettely tai oikeussuojakeino sekä näitä vastaava kansallinen säännös on välttämätön korvausvaatimuksen toteuttamiseksi, saatavan siirronsaajalla voidaan katsoa olevan riittävä oikeussuojan tarve ja siten myös itsenäinen asiavaltuusasema loukkausasiassa. Saatavan siirronsaaja voi siten turvautua esimerkiksi TekijäL 60 a §:ssä tarkoitettuun hakemusasiaan, jolla pyritään selvittämään loukkaajan yhteystiedot, sillä tällaista hakemusasiaa voidaan usein pitää välttämättömänä esiprosessina korvaussaatavaa koskevan vaatimuksen toteuttamiselle.

Tutkimuksessa on käsitelty myös asiavaltuudesta sopimista eri näkökulmista. Kansallisessa lainsäädännössämme on jo pitkään ollut lähtökohtana, että kukaan ei voi käydä omissa nimissään oikeutta toisen oikeudesta tai intressistä, ellei positiivinen lainsäädäntö erikseen tällaista poikkeamista mahdollista (prosessimandaatin kielto). Asianosaiset eivät siten voi sopimuksin tai yksipuolisin tahdonilmaisuin perustaa prosessimandaattia henkilölle, jolta asiavaltuus todellisuudessa puuttuu. Mitään poikkeusta tähän yleiseen prosessimandaatin kieltoon ei ole säädetty tekijänoikeudenkaan osalta. Myöskään niissä tilanteissa, joissa usealla taholla on itsenäinen asiavaltuusasema puuttua samaan loukkaukseen, eivät osapuolet voi prosessuaalisesta näkökulmasta tarkasteltuna järjestellä toistensa asiavaltuusasemia. Tällaiset niin sanotut sopimusoikeudelliset prosessinedellytykset eivät sido tuomioistuinta, eikä niille voida antaa prosessioikeudellista vaikutusta. Toisin sanoen ellei lainsäädännöstä ole löydettävissä erillistä ja nimenomaista legaalista tukea, henkilön tai tahon prosessuaalista asiavaltuutta ei ole mahdollista sulkea tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa kokonaan pois eikä prosessuaaliselle asiavaltuudelle voida muutenkaan asettaa edellytyksiä tai ehtoja. Vaikka prosessuaalista vaikutusta ei tällaisille ehdoille voida nykysääntelyn valossa antaa, kun kysymys on tekijänoikeudellisista loukkausasioista, niin niille voitaneen nähdäkseni antaa kuitenkin siviilioikeudellista vaikutusta eli vaikutusta asian aineellisoikeudellisena hyväksymisen tai hylkäämisen edellytyksenä. Materiaalisesta asiavaltuudesta sopimisen voidaan katsoa asettuvan lisenssisopimusosapuolten yksityisautonomian piiriin, ja osapuolet voivat lähtökohtaisesti sanotulta osin järjestellä oikeudellisen suhteensa haluamallaan tavalla ja siten myös määritellä sen, ketä on pidettävä niin sanotusti oikeana loukkausseuraamusvelkojana. Kansallisen oikeutemme näkökulmasta tarkasteltuna on kuitenkin todettava, että on hyvin epävarmaa, kuinka tuomioistuimet suhtautuvat osapuolten muotoilemien asiavaltuusehtojen mer-

kitykseen ja kyseisille ehdoille mahdollisesti annettavaan siviilioikeudelliseen vaikutukseen.

Tutkimuksen lopussa on selvitetty, kuinka materiaalinen asiavaltuus tulee erilaisissa tekijänoikeudellisissa asiatyypeissä selvittää ja tutkia. Materiaalista asiavaltuutta selvitettäessä ei nimittäin voida läheskään aina lähteä samoista lähtökohdista kuin prosessuaalista asiavaltuutta selvitettäessä – eli siitä, että tuomioistuin saa viran puolesta ottaa huomioon seikkoja, joihin ei ole vedottu, tai siitä, että tuomioistuimella olisi todisteiden hankkimista koskeva rajoittamaton aloiteoikeus. Sen sijaan materiaalisen asiavaltuuden selvittämiseen ja ratkaisemiseen sekä osin myös tuomioistuimen tutkintaoikeuteen vaikuttavat tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa useat seikat, esimerkiksi käsillä oleva asiatyyppi (turvaamistoimiasia, hakemusasia tai loukkauskanne), sovellettava näyttökynnys, asian dispositiivisuus tai indispositiivisuus, asian summaarisuus tai täystutkintaisuus, asian mahdollinen asema esiprosessina ja se, onko väitetty loukkaaja tunnettu vai tuntematon ja kuinka laajasti asiassa annettavalla ratkaisulla on tai saattaa olla vaikutuksia kolmansien intresseihin. Myös tekijänoikeudellisesta lainsäädännöstä ja sitä koskevista esitöistä löytyy eräitä materiaalista asiavaltuutta koskevia kannanottoja, joilla on niin ikään merkitystä materiaalista asiavaltuutta arvioitaessa. Mainituista seikoista muodostuu varsin kompleksinen kokonaisuus, jonka pohjalta materiaalista asiavaltuutta tulee lähestyä. Tuomioistuin ei siis voi läheskään aina materiaalisen asiavaltuuden ollessa kyseessä *ex officio* oma-aloitteisesti ja omatoimisesti – esimerkiksi lisätodistelua hankkimalla tai ottamalla huomioon sellaisia oikeustosiseikkoja, joihin osapuolet eivät ole vedonneet – selvittää, onko kantaja tai hakija *de facto* materiaalisen asiavaltuuden omaava taho vai ei.

Tekijänoikeudellisiin asiavaltuuskysymyksiin on alettu myös kansainvälisillä ja EU-forumeilla kiinnittää aiempaa enemmän huomiota immateriaalioikeuksien tehokkaan täytäntöönpanon myötä. Voidaan arvella, että täytäntöönpanokeinojen tehostamisessa seuraava askel onkin pyrkiä entistä laajemmin harmonisoimaan ne tahot, joilla on oikeus puuttua omissa nimissään tekijänoikeuden loukkauksiin. Kansainväliset yleissopimukset, kuten Bernin yleissopimus ja TRIPS-sopimus, eivät juuri harmonisoi asiavaltuutettuja tahoja tekijänoikeuden loukkaustilanteissa. EU-tasolla asialegitimoitujen tahojen määritteleminen on taas ongelmallista.[1857] Selvää on, että IPRED-direktiivin myötä tekijänoikeuden haltijoiden[1858] asiavaltuusasema on tosiasiallisesti tul-

[1857] Vaikka EU-oikeuteen ei sisälly yleistä prosessinormistoa, joka ohjaa aineellisen unionin oikeuden soveltamista kansallisissa tuomioistuimissa, niin EU-oikeuden vaatimukset kansallisten prosessinormien soveltamiselle unionin oikeuden alaan kuuluvissa yksittäisissä ratkaisutilanteissa palautuvat vaatimuksiin (tehokkaasta) oikeussuojan saatavuudesta (*effective judicial protection*), vastaavuudesta (*the principle of equivalence*) ja tehokkuudesta (*the principle of effectiveness*).

[1858] Tekijänoikeuden haltijoilla tarkoitetaan alkuperäisiä tekijöitä tai sellaisia oikeudenhaltijoita,

lut harmonisoiduksi. Sen sijaan muiden tahojen, kuten lisenssinhaltijoiden ja tekijänoikeusjärjestöjen, asiavaltuusasemien määritteleminen on IPRED-direktiivin valossa jäänyt eräänlaiseen välitilaan. Voidaan sanoa, että tosiasiallisesti näiden muiden tahojen asemia ei ole harmonisoitu, mutta unionin lainsäätäjä vaikuttaa kuitenkin rakentaneen IPRED-direktiiviin eräänlaisen varaventtiilin tai turvamekanismin, jonka myötä EUT:lle aukeaa mahdollisuus kontrolloida kansallisen tason asiavaltuusratkaisuja myös tekijänoikeuden loukkaustilanteissa.[1859] EUT:n ratkaisukäytännössä (asia C-521/17 *SNB-REACT*) onkin jo käynyt ilmi, että jäsenvaltioilla ei ole rajoittamatonta oikeutta tunnustaa tai olla tunnustamatta tiettyjen IPRED-direktiivissä mainittujen tahojen asiavaltuusasemaa kansallisissa lainsäädännöissään. Lisäksi esimerkiksi ratkaisussa C-597/19 *M.I.C.M.* saatavan siirronsaajan, vaikka IPRED-direktiivi ei tosiasiallisesti harmonisoi saatavan siirronsaajan asemaa, asiavaltuusasema on tullut ainakin osittain tunnustetuksi tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa. EU-oikeuden vaikutus erityisesti EUT:n ratkaisujen kautta kansallisen oikeutemme tulkintaan voi siten aiheuttaa sen, että EU-oikeuden merkitys tekijänoikeudellisten asiavaltuuskysymysten osalta tulevaisuudessa kasvaa ilman erillisiä sääntelytoimiakin.

Lopuksi voidaan yhteenvetona todeta, että tekijänoikeudellisten asiavaltuuskysymysten käsittely, jäsentäminen ja ratkaiseminen on huomattavasti laajempi ja monitahoisempi kokonaisuus kuin se *prima facie* saattaa vaikuttaa. Tutkimuksen tarkoituksena onkin ollut avata tätä kompleksista kokonaisuutta sekä tarjota erityisesti lainsoveltajalle keinoja lähestyä sanottua kokonaisuutta systemaattisesti erilaisissa tekijänoikeudellisissa loukkausasiatyypeissä, ottaen kuitenkin samalla huomioon niin muodollisen kuin aineellisenkin oikeuden vaatimukset. Mitään yksiselitteistä vastausta ei voida kuitenkaan antaa siihen, kuka kantaja- tai hakijataho on oikeutettu etenemään tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa vaatimuksineen varsinaiseen asiatutkintaan ja saamaan asiassa hyväksyvän ratkaisun. Tästä huolimatta varsin pitkälle päästään jo sillä (oikeudenkäynnin perusedellytysten ja erityisesti oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin näkökulmasta tarkasteltuna), että muistetaan, että ellei löydettävissä ole erillistä asiavaltuusnormia, niin tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa

---

jotka ovat (alkuperäisen tekijän kuoleman vuoksi) perineet oikeutensa alkuperäiseltä tekijältä.

[1859] IPRED-direktiiviin on nähdäkseni rakennettu sisään eräänlainen turvamekanismi siitä, että jos EUT arvioisi taholla olevan riittävän vahva etu tai intressi, niin suojaa on annettava kansallisesta lainsäädännöstä tai kansallisen tuomioistuimen kielteisestä asiavaltuusratkaisusta riippumatta. EUT:n käsitys välittömän edun olemassaolosta/ei-olemassaolosta voi siten syrjäyttää kansallisen tason näkemykset välittömän edun tai intressin olemassaolosta/ei-olemassaolosta. Voidaan sanoa, että välittömän edun olemassaolon/ei-olemassaolon harkinnassa on kyse eräänlaisesta EU-tason oikeussuojan tarpeen harkinnasta ja että se voi *in casu* vaikuttaa kansallisten asiavaltuusratkaisujen harkintaan. Viime kädessä unionin oikeuden kautta siis kontrolloidaan sitä, että ne tahot, joilla voidaan katsoa olevan välitön etu tai intressi asiassa, saavat IPRED-direktiivissä tunnustettua suojaa.

kantaja-hakijan prosessuaalinen asiavaltuus ratkeaa väitedoktriinin perusteella, ja kynnys asiatutkintaan siirtymiselle on tällöin varsin matala. Toisin sanoen silloin kun väitedoktriini tulee sovellettavaksi (ja vaikka asiassa esitettäisiin prosessiväitteen muotoon puettuja asiaväitteitä), lainsoveltajan tulee tarkoin pohtia, onko kysymyksessä todella tilanne, jossa kantaja-hakija ei ole muotoillut väitettä väitedoktriinin edellyttämällä tavalla ”oikein”. Harvoin kantaja-hakijan väite nimittäin on muotoiltu siten, että asiassa voitaisiin heti päätyä tutkimattajättämispäätökseen, ja silloinkin kun väite ei vaikuttaisi täyttävän väitedoktriinin asettamia edellytyksiä, tuomioistuimen on perusteltua käyttää kyselyoikeuttaan asian varmistamiseksi. Kantaja-hakijan prosessuaalista asiavaltuutta ratkaistaessa huomiota onkin väitedoktriinin soveltuessa kiinnitettävä siihen, onko väitetty ”oikein” – ei siihen, pitääkö väite paikkansa.

Abstract

At the present, the majority of copyright infringement cases in Finland are processed as civil law matters. The Finnish Code of Judicial Procedure (4/1734), the Finnish Copyright Act (404/1961) or other legislation does not, however, contain any generic provisions on who is entitled to initiate a civil or petitionary process pertaining to a copyright infringement, or on who is entitled to be issued an approbatory decision in such a matter. Since the Copyright Act only contains certain individual norms concerning *locus standi* (standing to sue or right of action) in relation to specified exceptional situations, in cases of infringement, questions concerning *locus standi* must be addressed with the aid of the doctrine of assertion, generally applicable in matters of the law of property, under which, indeed, also civil cases relating to copyright infringements are categorised.

Based on the doctrine of assertion, a mere claim by the plaintiff or petitioner as to an infringement of a right or interest belonging to them is sufficient for them to establish *procedural locus standi* in the matter. The impact of the doctrine of assertion as a factor giving rise to procedural *locus standi* and distinguishing same from the factual substantive private law question of whether the plaintiff or petitioner *de facto* is the correct party in terms of substantive law – *i.e.,* whether the plaintiff or petitioner in actual fact is, for instance, the copyright holder or licensee – to bring claims in the matter being examined, has at times presented challenges in the legal praxis in Finland. In the study, the aforementioned question of fact is referred to as *material locus standi*. In a civil or petitionary process, when the case involves a copyright infringement matter, the resolution of material *locus standi* should not be confused with the resolution of a question of procedural *locus standi*.

Several of the national-level court rulings highlighted in the study demonstrate how material *locus standi* continues at times to be resolved in conjunction with the deliberation concerning procedural prerequisites. In instances where material *locus standi* has been resolved in connection with the deliberation concerning procedural prerequisites, this has often resulted in action and petitions simply being held inadmissible, although in view of the prevailing procedural doctrine, they should have been dismissed. Oftentimes the factual distinction between a decision on the inadmissibility of a matter and a dismissal is the duration of the processing time, procedural economics as well as the magnitude of the parties' legal costs, but there may also be differences in the redress process and *res judicata*. One of the most pronounced differences may be considered

to be the fact that if material *locus standi* is seen as a question to be resolved in conjunction with procedural *locus standi*, then the court possesses – regardless of whether the matter at hand is dispositive or indispositive in nature – *ex officio* more extensive rights of investigation and obtaining of evidence than, for instance, in circumstances where material *locus standi* is resolved in connection with the actual examination of the merits of the case in a dispositive case.

One of the key objectives of the study is to clarify the prevailing situation between procedural and material *locus standi*, as well as to create a framework for how questions pertaining to *locus standi* or questions touching upon it should be approached in copyright infringement cases. The processing, structuring and resolution of *locus standi* considerations in the context of copyright infringement cases is a far more extensive and multifaceted totality than may *prima facie* appear. Ergo, the objective of the study is to unveil this complex whole, as well as to provide means, particularly for those involved in the application of the law, to approach the said conceptual whole systematically in various types of copyright infringement cases, while simultaneously considering the requirements of both formal and substantive law.

The study analyses in light of the doctrine of assertion, procedural and material *locus standi*, the need for legal protection, as well as separate *locus standi* norms found in the legislation, the *locus standi* statuses of various parties in copyright infringement situations. Parties that have or may have an interest in a copyright infringement matter, are numerous. A copyright infringement may concern the rights of a variety of different parties. For instance, the original author, the creator of a derivative work, the author of a collaborative work, co-owner, assignee of copyright, licensee, assignee of compensation/damages claim, publisher, editor, parties to a deceased person's estate, legatee, estate's liquidator/executor, or, possibly, even a copyright society (collective management organisation) and the author's representative may have an interest in an infringement matter. The study does not seek to exhaustively identify all possible parties that may have an interest in an infringement matter, but, rather, the examination focuses on so-called typical situations.

Several parties may also simultaneously have an interest in the very same infringement matter. Such instances may be referred to as situations involving multiple parties with *locus standi*. As explained in the study, in the sphere of copyright infringement matters, such situations involving multiple parties with *locus standi* actually arise surprisingly often, which is partially likely to be explicable by the versatile assignability and licensability of economic rights, but partially also by situations entailing collaborative works and posthumous situations, and in such circumstances, indeed, rights may also become dispersed. What is noteworthy, is that in situations involving multiple parties with *locus standi*, the doctrine of necessary procedural connection is only applied on an

exceptional basis. Instead, the doctrine of a specific procedural connection is applied almost regularly, and from this ensues that even a single party may process an infringement matter independently, without the participation or involvement of other parties.

In addition to the aforesaid, the study also addresses contracting on *locus standi* from different angles. The study has revealed that unless separate and express legal support is available in the legislation, it is not possible to completely contractually exclude the procedural *locus standi* of a person or instance in copyright infringement matters, nor can any requirements or conditions also otherwise be imposed contractually upon procedural *locus standi*. In other words, conditions concerning *locus standi* cannot be attributed any procedural effect without separate support from the legislation. This notwithstanding, it is feasible that conditions concerning *locus standi* may be attributed an effect in civil law: for instance, it is presumable that an action or petition can be dismissed altogether or in part based on a *locus standi* stipulation formulated by the parties of a license agreement. From the perspective of Finnish law, it must, nevertheless, be noted that it is highly uncertain how the courts would approach the meaning of *locus standi* conditions formulated by the parties and any civil law impact attributable to same.

Based on the results of the study, it appears that also in the future, there will be no need for an exhaustive, legislative-level regulation of *locus standi*, nor, on the other hand, is it expedient to even strive towards same. The study has revealed that the existing *locus standi* doctrine (the doctrine of assertion), individual *locus standi* norms, the analogical application of certain *locus standi* norms, as well as legal praxis and science, serve well to manage and resolve even complex questions of *locus standi* in various copyright infringement situations. Despite the aforesaid, the study suggests, however, that in certain situations, an express contribution by the legislator would, nevertheless, be desirable and justified, so as to clarify the ambiguous state of the law.

Lähteet

KIRJALLISUUS

Aalto, Jorma S.: Rikosprosessilain asiallisesta sovellutusalasta. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1965.

Aalto, Jorma S.: Rikostuomion vaikutuksista siviiliprosessissa. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1968.

Aalto-Setälä, Minna – Sundman, Cristoffer – Tuominen, Markku – Uhlbäck, Asta: IPR käytännönläheisesti. Helsingin seudun kauppakamari, Helsinki 2016.

Aarnio, Aulis: Oikeussäännösten tulkinnasta: Tutkimus lainopillisen perustelun rationaalisuudesta ja hyväksyttävyydestä. Juridica, Helsinki 1982.

Aarnio, Aulis: Laintulkinnan teoria: Yleisen oikeustieteen oppikirja. WSOY, Juva 1989.

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus. 5., uudistettu painos. Talentum, Helsinki 2015.

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo: Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus. 6., uudistettu painos. Alma Talent, Helsinki 2016.

Ahtonen, Riitta: Kohtuuttomat oikeustoimen ehdot ja niiden sovittelu: Oikeustaloustieteellinen tarkastelu. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu 2010.

Aine, Antti: Kilpailuoikeudellinen pätemättömyys. Sanoma Pro, Helsinki 2013.

Aro, Pirkko-Liisa: Yhteiskeksintöjen ongelmia. LM 7/1985, s. 733–741.

Aurejärvi, Erkki – Hemmo, Mika: Luotto-oikeuden perusteet. 2. painos. Talentum, Helsinki 2006.

Bainbridge, David I.: Intellectual Property. 8th Edition. Pearson Education Limited, Harlow 2010.

Balganesh, Shyamkrishna: Foreseeability and Copyright Incentives. Harvard Law Review, Vol. 122, No. 6 (Apr. 2009), s. 1569–1633.

Balganesh, Shyamkrishna: Alienability and Copyright Law. Teoksessa Helena R. Howe – Jonathan Griffiths (eds.): Concepts of Property in Intellectual Property Law. Cambridge University Press, Cambridge 2013, s. 161–182. (Balganesh 2013a)

Balganesh, Shyamkrishna: Copyright Infringement Markets. Columbia Law Review, Vol. 113, No. 8 (December 2013), s. 2277–2332. (Balganesh 2013b)

Bengtsson, Henrik – Lyxell, Ralf: Åtgärder vid immaterialrättsintrång. Norstedts Juridik, Stockholm 2006.

Blair, Roger D. – Cotter, Thomas F.: Intellectual Property: Economic and Legal Dimensions of Rights and Remedies. Cambridge University Press, Cambridge 2005.

Blomqvist, Jørgen: Overdragelse af ophavsrettigheder – Rettighedsoverdragelsen og dens fortolkning. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 1987.

Bruun, Niklas: Joint Inventors / Joint Patentees. NIR 4/1993, s. 590–600.

Cabay, Julien: Proving copyright protection and infringement: lessons from the CJEU. Teoksessa Eleonora Rosati (ed.): Routledge Handbook of EU Copyright Law. Routledge, New York 2021, s. 215–243.

Calame, Thierry – Sterpi, Massimo (ed.): Copyright Litigation – Jurisdictional Comparisons. 2nd Edition. Thomson Reuters, London 2014.

Castrén, Martti: Vahingonkorvaus immateriaalioikeudessa: silmällä pitäen patentti-, tavaramerkki-, mallioikeus-, tekijänoikeus- ja valokuvalakia. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1979.
Castrén, Martti: Korvaus keksinnöstä – Keksijän, patentin ja hyödyllisyysmallioikeuden haltijan oikeus korvaukseen keksintöoikeuksia luovutettaessa ja niitä loukattaessa. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2015.
Cornish, William – Llewelyn, David – Aplin, Tanya: Intellectual Property: Patents, Copyright, Trademarks & Allied Rights. 8th Edition. Sweet & Maxwell, London 2013.
Cumming, George – Freudenthal, Mirjam – Janal, Ruth: Enforcement of Intellectual Property Rights in Dutch, English and German Civil Procedure. Kluwer Law International, The Netherlands 2008.
Dahlberg, Maija – Paso, Mirjami: Kansallisen lainsäädännön, ihmisoikeussopimuksen ja unionin oikeuden tavoitteellinen tulkinta – mikä muuttuu? LM 7–8/2020, s. 925–953.
de Werra, Jacques: The Need to Harmonize Intellectual Property Licensing Law: A European Perspective. Teoksessa Jacques de Werra (ed.): Research Handbook on Intellectual Property Licensing. Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham UK 2013, s. 450–472.
de Werra, Jacques: Can Exclusive Licensees Sue for Infringement of Licensed IP Rights? A Case Study Confirming the Need to Create Global IP Licensing Rules. Harvard Journal of Law and Technology, Vol. 30, 2017 (Symposium Issue), January 29, 2017.
Dessemontet, François: Licensing and Arbitration. Teoksessa Jacques de Werra (ed.): Research Handbook on Intellectual Property Licensing. Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham UK 2013, s. 337–352.
Domeij, Bengt: Patentavtalsrätt: licenser, överlåtelser och samägande av patent. Upplaga 2:1. Norstedts Juridik, Stockholm 2010.
Dougan, Michael: National Remedies Before the Court of Justice: Issues of Harmonization and Differentiation. Hart Publishing, Portland, Oregon 2004.
Drockila, Lauri: Mikä on tunnusomaista immateriaalioikeudelle – eräitä teoreettisia tarkasteluja. LM 1–2/1975, s. 26–32.
Ekelöf, Per Olof – Boman, Robert: Rättegång. Andra häftet. Åttonde, bearbetade upplagan. Norstedts Juridik, Stockholm 1996.
Elias, Stephen – Stim, Richard: Patent, Copyright & Trademark: An Intellectual Property Desk Reference. 7th Edition. Nolo, Berkeley, CA 2004.
Ellilä, Tauno: Oikeudenkäynti ja täytäntöönpano: Prosessioikeutta oikeustapausten valossa. 1. painos. Werner Söderström, Porvoo 1954.
Ellilä, Tauno: Oikeudenkäynti ja täytäntöönpano. Prosessioikeutta oikeustapausten valossa. 3. uusittu painos. Werner Söderström, Porvoo 1976.
Engström, Johanna: The Europeanisation of Remedies and Procedures through Judge-made Law – Can a Trojan Horse Achieve Effectiveness? – Experiences of the Swedish Judiciary. European University Institute, Department of Law 2009.
Fischer, Theo: Schadensberechnung im gewerblichen Rechtsschutz, Urheberrecht und unlauteren Wettbewerb. Verlag für Recht und Gesellschaft AG, Basel 1961.
Fitger, Peter – Eriksson, Tobias – Hall, Per: Lagen om domstolsärenden. En kommentar. Tredje upplagan. Norstedts Juridik, Stockholm 2020.
Frank, Steven J.: Intellectual Property for Managers and Investors: A Guide to Evaluating, Protecting and Exploiting IP. Cambridge University Press, Cambridge 2006.
Fredman, Markku: Puolustajan rooli. Rikoksesta epäillyn ja syytetyn avustajan roolin kehitys Suomessa 1980-luvulta nykypäivään. Alma Talent, Helsinki 2018.
Glavanovits, Georg – Eliantonio, Mariolina: EU Law and Access to Court – The Experience of Austria in the Telecommunications Sector. European Public Law, Volume 17, Issue 1 (2011), s. 51–60.

Godenhielm, Berndt: Inledning till immaterialrätten. Festskrift utgiven i anledning av Juristklubben Codex' 25-års jubileum. Juristklubben Codex, Helsingfors 1965, s. 22–35.
Godenhielm, Berndt: Saantosuoja immateriaalioikeudessa. Teoksessa Juhlajulkaisu Simo Zitting 1915–14/2–1985. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1985, s. 49–58.
Goldstein, Paul – Hugenholtz, P. Bernt: International Copyright: Principles, Law, and Practice. 4th Edition. Oxford University Press, New York 2019.
Gregow, Torkel: Samägd egendom – Innebörden av bestämmelser och principer på samäganderättens område. Wolters Kluwer Sverige AB, Stockholm 2016.
Grosse Ruse-Khan, Henning: Criminal Enforcement and International IP Law. Teoksessa Christophe Geiger (ed.): Criminal Enforcement of Intellectual Property: A Handbook of Contemporary Research. Edward Elgar Publishing, Cheltenham UK 2012, s. 171–190.
Guibault, Lucie – Hugenholtz, P. Bernt: Study on the Conditions Applicable to Contracts Relating to Intellectual Property in the European Union (Final report). Institute for Information Law, University of Amsterdam, The Netherlands 2002.
Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet. 2. uudistettu painos. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 1999.
Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus ja lähioikeudet. 3., uudistettu painos. Talentum, Helsinki 2005.
Haarmann, Pirkko-Liisa: Immateriaalioikeus. 5., uudistettu painos. Talentum, Helsinki 2014.
Haarmann, Pirkko-Liisa – Mansala, Marja-Leena: Immateriaalioikeuden perusteet. 2., uudistettu painos. Talentum, Helsinki 2012.
Hakulinen, Y. J.: Tavaramerkkioikeus. WSOY, Helsinki 1954.
Halila, Heikki: Oikeustapauskommentaari ratkaisusta KKO 1998:54. Teoksessa Pekka Timonen (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I/1998. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 1998, s. 345–351.
Halila, Jouko: Tunnustamisesta – siviiliprosessuaalinen tutkimus. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1950.
Halila, Jouko: Todistustaakan jaosta – silmälläpitäen erityisesti varallisuusoikeudellisia oikeussuhteita. WSOY, Helsinki 1955.
Harenko, Kristiina: Tekijänoikeuslain välittäjiä koskeva erityissääntely. DL 4/2016, s. 607–624.
Harenko, Kristiina – Niiranen, Valtteri – Tarkela, Pekka: Tekijänoikeus. 2., uudistettu painos. Alma Talent, Helsinki 2016.
Havansi, Erkki: Uusi turvaamistoimilainsäädäntö selityksineen: oikeudenkäymiskaaren uusi 7 luku sekä ulosottolain 7 luvun uusitut säännökset kommentoituina. 2. uudistettu painos. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 1994.
Havansi, Erkki: Turvaamistoimiasioiden käsittelystä tuomioistuimessa. LM 7–8/2000, s. 1170–1180.
Havansi, Erkki: Korkein oikeus ja prosessinedellytykset. Teoksessa Kari Raulos – Pertti Välimäki – Timo Esko: Da mihi factum, dabo tibi ius: Korkein oikeus 1809–2009. WSOYpro, Helsinki 2009, s. 273–294.
Heikonen, A. R.: Yhteisomistajan oikeudesta luovuttaa tietty osa osuudestaan määrätarkoitukseen ostetusta kiinteistöstä. LM 1/1944, s. 63–82.
Heikonen, A. R.: Yhteisomistuslain sovellutusala. LM 1/1959, s. 629–646.
Heino, Mari: Kansainvälinen ja eurooppalainen immateriaalioikeus ja piratismin ongelma. Teoksessa Rainer Oesch – Mikko Eloranta – Mari Heino – Mira Kokko (toim.): Immateriaalioikeudet ja yleinen etu. Alma Talent, Helsinki 2017, s. 21–71.
Heinonen, Mikko – Saarela, Erika: Joukkovelkakirjanhaltijoiden edustajan asema Suomen oikeuden mukaan. Liikejuridiikka 1/2015, s. 28–82.
Helenius, Dan – Linna, Tuula: Siviili- ja rikosprosessioikeus. Alma Talent, Helsinki 2021.

Helin, Markku: Immateriaalioikeuksien kohteesta. LM 7/1978, s. 645–664.
Helin, Markku: Avio-oikeus ja tekijänoikeus. LM 1/1983, s. 16–42.
Hemmings Kent, Meaghan – Kaufman, Joshua J.: An Associate's Guide to the Practice of Copyright Law. Oxford University Press, New York 2009.
Hemmo, Mika: Sopimusoikeus III. Talentum, Helsinki 2005.
Hemmo, Mika: Sopimusoikeus I. 2., uudistettu painos. Talentum, Helsinki 2007.
Hemmo, Mika: Sopimusoikeus II. 3. painos. Talentum, Helsinki 2011.
Heuman, Lars: Målsägande. P.A. Norstedt & Söners förlag, Stockholm 1973.
Heuman, Lars – Westberg, Peter: Argumentationsformer inom processrätten – En studiebok. Andra upplagan. Juristförlaget, Stockholm 1995.
Hietanen, Herkko – Kari, Jussi – Toikkanen, Ilkka: Tekijänoikeuskirjeet – rahastusta vai ratkaisu vertaisverkkopiratismiin? Teoksessa Päivi Korpisaari (toim.): Oikeus, tieto ja viesti: Viestintäoikeuden vuosikirja 2015. Unigrafia, Helsinki 2016, s. 260–283.
Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja, Helsinki 2011.
Hirvonen, Ari: Konkreettinen oikeuslähdeoppi: normimateriasta rakenteisiin ja ratkaisutoimintaan. LM 7–8/2020, s. 954–971.
Hofman, Julien: Introducing Copyright: A Plain Language Guide to Copyright in the 21st Century. Commonwealth of Learning, Vancouver 2009.
Hohfeld, Wesley Newcomb: Some Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning. Yale Law Journal 23 (1913), s. 16–59.
Hohfeld, Wesley Newcomb: Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning. Yale Law Journal 26 (1917), s. 710–770.
Honkasalo, Brynolf: Vahvistuskanneoikeudesta ja sen edellytyksistä Suomen oikeuden mukaan I. Aineelliset edellytykset. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon Oy, Helsinki 1928.
Hormia, Lauri: Asianosaisen poissaolosta siviiliprosessissa: Tutkimus yksipuolisesta eli kontumasiaalimenettelystä erityisesti ns. dispositiivisia riita-asioita silmällä pitäen. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1988.
Huhtamäki, Heikki A.: Rahavarojen turvaamistoimet Suomessa ja Euroopan unionissa: Prosessioikeudellinen tutkimus rahasaamisen turvaamisesta ja eurooppalaisesta tiliturvaamismääräyksestä. Alma Talent, Helsinki 2019.
Huovila, Mika: Oikeuslähdeoppi ja oikeudellinen argumentaatio rikostuomion perusteluissa. Teoksessa Mika Huovila – Raimo Lahti – Timo Ojala (toim.): Rikostuomion perusteleminen. Helsingin hovioikeus, Helsinki 2005 s. 13–99.
Hupli, Tuomas: Täytäntöönpanointressi yrityssaneerauksessa: Insolvenssioikeudellinen tutkimus saneerausvelkojan oikeusaseman perusteista. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2004.
Hupli, Tuomas: Konkurssitakaisinsaanti oikeudenkäyntinä. WSOYpro, Helsinki 2006.
Hupli, Tuomas: Muutoksenhaku konkurssihakemuksesta annettuun ratkaisuun. DL 1/2007, s. 1–21. (Hupli 2007a)
Hupli, Tuomas: Kuinka erityinen prosessinyhteys? Teoksessa Erkki Havansi – Risto Koulu – Heidi Lindfors (toim.): Oikeudenkäyntejä ja tuomioistuimia – Juhlakirja Juha Lappalainen 60 vuotta. Edita, Helsinki 2007, s. 127–146. (Hupli 2007b)
Hupli, Tuomas: Turvaamistoimiprosessit. Teoksessa Dan Frände – Dan Helenius – Petra Hietanen-Kunwald – Tuomas Hupli – Risto Koulu – Juha Lappalainen – Heidi Lindfors – Johanna Niemi – Jaakko Rautio – Timo Saranpää – Santtu Turunen – Jyrki Virolainen – Mikko Vuorenpää: Prosessioikeus. Alma Talent, Helsinki 2017, s. 1263–1270.
Hupli, Tuomas: Vastaväittäjän lausunto Heikki A. Huhtamäen väitöskirjasta "Rahavarojen turvaamistoimet Suomessa ja Euroopan unionissa". LM 7–8/2019, s. 1100–1113.
Huttunen, Anniina: Ohjelmistovastuu. LM 2/2012, s. 332–339.

Johansson, David: Skada och ersättning vid immaterialrättsliga intrång. Iustus Förlag AB, Uppsala 2020.
Jokela, Antti: Vesioikeuden ja yleisen alioikeuden asiallisesta toimivallasta. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1983.
Jokela, Antti: Periaatteellisia näkökohtia oikeuskäytännön merkityksestä. LM 2/1984, s. 189–201.
Jokela, Antti: Hovioikeusmenettely. 2., uudistettu painos. Alma Talent, Helsinki 2010.
Jokela, Antti: Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu. Oikeudenkäynti II. 3., uudistettu painos. Alma Talent, Helsinki 2012.
Jokela, Antti: Pääkäsittely, todistelu ja tuomio. Oikeudenkäynti III. 2., uudistettu painos. Alma Talent, Helsinki 2015.
Jokela, Antti: Oikeudenkäynnin perusteet, periaatteet ja instituutiot. Oikeudenkäynti I. 3., uudistettu painos. Alma Talent, Helsinki 2016.
Junghans, Claas – Levy, Adam: Intellectual Property Management: A Guide for Scientists, Engineers, Financiers, and Managers. WILEY-VCH Verlag GmbH & Co. KGaA, Weinheim 2006.
Kaisto, Janne: Sopimusvapaus, laki ja maksusuoja. Varallisuusoikeudellinen tutkimus yksityisautonomiasta systemaattisena ja aineellisena lähtökohtana etenkin hyvässä uskossa tehdyn suorituksen velvoitteesta vapauttavaa vaikutusta silmällä pitäen. Kauppakaari, Helsinki 2001.
Kaisto, Janne: Tekijänoikeudesta panttauksen ja ulosmittauksen kohteena. Edilex asiantuntijakirjoitukset 27.8.2002. Edita Publishing, Helsinki 2002.
Kaisto, Janne: Lainoppi ja oikeusteoria: Oikeusteorian perusteista aineellisen varallisuusoikeuden näkökulmasta. Edita, Helsinki 2005.
Kaisto, Janne: Pätemättömyys ja sovittelu prosessuaaliselta kannalta. Teoksessa Esa Kolehmainen (toim.): Business Law Forum. Helsingin yliopiston yksityisoikeuden laitos, Helsinki 2007, s. 45–128.
Kaisto, Janne – Lohi, Tapani: Johdatus varallisuusoikeuteen. 2., uudistettu painos. Talentum, Helsinki 2013.
Kaisto, Janne – Tuomisto, Jarmo: Kuka voi vedota oikeustoimien pätemättömyyteen? Teoksessa Jarno Tepora (toim.): Business Law Forum 2008. Helsingin yliopiston yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja, Helsinki 2008, s. 3–52.
Kangas, Urpo: Lesken oikeudellinen asema – Oikeusdogmaattinen tutkimus lesken sosiaaliturvan laajuudesta. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1982.
Kangas, Urpo: Digitaalinen jäämistövarallisuus. Talentum, Helsinki 2012.
Kangas, Urpo: Perhevarallisuusoikeus. 3., uudistettu painos. Alma Talent, Helsinki 2018.
Karhu, Juha: Oikeudellinen kokemus oikeuslähteenä. LM 7–8/2019, s. 1068–1075.
Karhu, Juha: Kohti 2000-luvun oikeuslähdeoppia. LM 7–8/2020, s. 1017–1034.
Karhu, Kaisa-Reetta – Kukkonen, Jyri – Liedes, Jukka – Nilsson, Tommi: Tekijänoikeustapaukset ylemmissä oikeusasteissa vuosina 1932–2000. Suomen Tekijänoikeudellinen Yhdistys ry, Helsinki 2001.
Karnell, Gunnar: Om målsäganderätt efter överlåtelse av upphovsrätt eller fotorätt. NIR 1–2/1981, s. 61–74.
Karo, Marko – Lavapuro, Juha – Mylly, Tuomas: Johdanto: tekemisen vapaus. Teoksessa Tuomas Mylly – Juha Lavapuro – Marko Karo (toim.): Tekemisen vapaus. Luovuuden ehdot ja tekijänoikeus. Gaudeamus, Helsinki 2007, s. 9–27.
Kemppinen, Jukka: Hallinta. Teoksessa Juhlajulkaisu Aulis Aarnio 1937–14/5–1997. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1997, s. 164–173.
Kemppinen, Jukka: Digitaaliongelma – Kirjoitus oikeudesta ja ympäristöstä. Acta Universitatis Lappeenrantaensis, Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Lappeenranta 2006.

Kivimäki, T. M.: Tekijänoikeus: Tutkimus kirjailijan, taiteilijan ja tiedemiehen oikeudesta teokseensa. WSOY, Helsinki 1948.
Kivimäki, T. M.: Uudet tekijänoikeus- ja valokuvalait. WSOY, Helsinki 1966.
Kivimäki, T. M. – Ylöstalo, Matti: Suomen siviilioikeuden oppikirja: Yleinen osa. 3. uudistettu painos. WSOY, Helsinki 1973.
Kivistö, Martti: Tekijänoikeus omaisuutena: Tutkimus suomalaisen tekijänoikeuden yleisistä opeista. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2016.
Kivistö, Martti: Tekijänoikeus omaisuutena – näkökulmia tekijänoikeuden yleisiin oppeihin. LM 2/2017, s. 222–229.
Kivistö, Martti – Niiranen, Valtteri: Laki tekijänoikeuden yhteishallinnoinnista – kommentaari ja käsikirja. Edita Publishing, Helsinki 2021.
Kivistö, Martti – Tarkela, Pekka: Kiitämme, moitimme: tekijänoikeudellinen sopimuslisenssi kestotestissä. LM 5/2020, s. 609–630.
Klintberg, Elisabeth: Processgemenskap i dispositiva tvistemål där saken är sådan att endast en dom kan ges. Nordstedts Juridik, Stockholm 1994.
Koktvedgaard, Mogens – Levin, Marianne: Lärobok i immaterialrätt: upphovsrätt, patenträtt, mönsterrätt, känneteckensrätt i Sverige, EU och internationellt. Norstedts Juridik, Stockholm 2007.
Koponen, Pekka: Ylimääräinen muutoksenhaku. Alma Talent, Helsinki 2017.
Kortelainen, Jukka – Lefever, Nathalie – Kautio, Tiina: Tietopohjaa tulevaan – Katsaus Suomen tekijänoikeusjärjestelmään. Cuporen verkkojulkaisuja 48. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore 2018.
Koulu, Risto: Hakemusasioista – erityisesti avioeroasioiden kannalta. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 1989.
Koulu, Risto: Immateriaalinen varallisuus konkurssissa. WSOY, Helsinki 2003.
Koulu, Risto: Kaupallisten riitojen sovittelu. Edita Prima, Helsinki 2006.
Koulu, Risto: Välimieslainkäytön oikeudellinen kontrolli. Edita Prima, Helsinki 2007.
Koulu, Risto: Sopimukset oikeudenkäynnin varalta. Edita Prima, Helsinki 2009.
Koulu, Risto: Käsitellä vai eikö käsitellä? – käsittelykiellot oikeudenkäynnin esteinä. University of Helsinki Conflict Management Institute, Helsinki 2016.
Koulu, Risto: Yhdessä vai erikseen? – kollektiivisen lainkäytön lupaus. University of Helsinki Conflict Management Institute, Helsinki 2017. (Koulu 2017a)
Koulu, Risto: Kollektiivinen lainkäyttö – lupauksesta sovelluksiin. University of Helsinki Conflict Management Institute, Helsinki 2017. (Koulu 2017b)
Kulmala, Samuli: Takaisinsaanti yksipuoliseen tuomioon. Edilex 2021/8. Referee-artikkeli. Edita Publishing, Helsinki 2021.
Kur, Annette – Dreier, Thomas: European Intellectual Property Law: Text, Cases and Materials. Edward Elgar Publishing, Cheltenham UK 2013.
Kur, Annette – Senftleben, Martin: European Trade Mark Law: A Commentary. Oxford University Press, Oxford 2017.
Kuuliala, Matti: Edunvalvontaan esitetyn kuuleminen alioikeudessa. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2011.
Kyläkallio, Juhani: Määräosainen yhteisomistus. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 1965.
Kärkkäinen, Mikko: Kanne ja panttivastuu. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2004.
Lager, Irma: Suppeatutkintaisista lainkäyttölajeista erityisesti saamisen velallisperinnässä. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 1988.
Lager, Irma – Majanen, Martti: Turvaamistoimet. Teoksessa Raimo Lahti – Antti Jokela – Heikki E. S. Mattila (toim.): Encyclopædia Iuridica Fennica IV osa. Rikos- ja prosessioikeus. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1995, s. 748–751.

Lahtinen, Alpo: Oikeussuojan tarve KKO:n ratkaisukäytännössä vuosina 1995–2015. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Helsinki 2016.

Lahtinen, Osvi: Om part och saklegitimation. JFT 1955, s. 17–36.

Lappalainen, Juha: Siviiliprosessioikeus I. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 1995.

Lappalainen, Juha: Siviiliprosessioikeus II. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 2001.

Lappalainen, Juha – Hupli, Tuomas: Asianosaiset siviiliprosessissa, Oikeudenkäyntivaltuutus, Sivullisen edunvalvonta oikeudenkäynnissä, Kumulaatio siviiliprosessissa, Siviilijutun käsittely. Teoksessa Dan Frände – Dan Helenius – Petra Hietanen-Kunwald – Tuomas Hupli – Risto Koulu – Juha Lappalainen – Heidi Lindfors – Johanna Niemi – Jaakko Rautio – Timo Saranpää – Santtu Turunen – Jyrki Virolainen – Mikko Vuorenpää: Prosessioikeus. Alma Talent, Helsinki 2017, s. 411–425, 476–482, 497–504, 569–587, 977–1050.

Lappalainen, Juha – Rautio, Jaakko: Yleistä näyttökysymyksen ratkaisemisesta, Todistustaakka siviiliprosessissa. Teoksessa Dan Frände – Dan Helenius – Petra Hietanen-Kunwald – Tuomas Hupli – Risto Koulu – Juha Lappalainen – Heidi Lindfors – Johanna Niemi – Jaakko Rautio – Timo Saranpää – Santtu Turunen – Jyrki Virolainen – Mikko Vuorenpää: Prosessioikeus. Alma Talent, Helsinki 2017, s. 711–714, 720–730.

Lassen, Birger Stuevold: Sameie i opphavsrett og i opphavsrettslige ”naboretter”. TfR 1983, s. 324–428.

Laukkanen, Sakari: Asialegitimaation ja kanteenmuutoskiellon tarkastelua perimissiirtoa koskevassa asiassa. Teoksessa Jarkko Männistö (toim.): Prosessioikeudellisia erityiskysymyksiä – Juhlajulkaisu Antti Jokela 26.1.2005. Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Turku 2004, s. 169–178.

Launiala, Mika: Korkeimman oikeuden ennakkopäätösjärjestelmä. Alma Talent, Helsinki 2020. (sivunumeroimaton sähköinen julkaisu)

Lee, Jyh-An: Overlapping Rights in Different Business Models. Teoksessa Kung-Chung Liu – Reto M. Hilty (eds.): Remuneration of Copyright Owners – Regulatory Challenges of New Business Models. Springer Verlag, Berlin 2017, s. 1–20.

Lehrberg, Elisabeth: Processgemenskap i dispositiva tvistemål där saken är sådan att endast en dom kan ges. Andra upplagan. Norstedts Juridik, Stockholm 2000.

Lehtinen, Lottaliina: Artisti maksaa kiltisti – Levytyssopimusten rojaltiehdot ja kohtuullisuus Suomen ja Saksan tekijänoikeuslainsäädäntöjen valossa. Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Turku 2009.

Lenaerts, Koen – Maselis, Ignace – Gutman, Kathleen: EU Procedural Law. Oxford University Press, Oxford 2014.

Leppämäki, Laura: Tekijänoikeudeton alue: public domain. Teoksessa Tuomas Mylly – Juha Lavapuro – Marko Karo (toim.): Tekemisen vapaus. Luovuuden ehdot ja tekijänoikeus. Gaudeamus, Helsinki 2007, s. 80–93.

Leppänen, Tatu: Riita-asian valmistelu todistusaineiston osalta – Prosessioikeudellinen tutkimus. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1998.

Leppänen, Tatu – Välimaa, Asko: Muutoksenhaun pääpiirteet. 4. uudistettu painos. Helsingin yliopisto, Rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos, Helsinki 1998.

Li, Wenjie: Standing to Sue in Another’s Shoes: Can an Assignee of an Accrued Copyright Infringement Claim with No Other Interest in the Copyright Itself Sue for the Infringement? 28 Pace L. Rev. 73 (2007).

Lindblom, Per-Henrik: Processhinder: Om skillnaden mellan formell och materiell rätt i civilprocessen, särskilt vid bristande talerätt. P. A Norstedt & Söners Förlag, Stockholm 1974.

Lindell, Bengt: Civilprocessen. Andra upplagan. Iustus Förlag, Göteborg 2003.

Lindell, Bengt: Civilprocessen – rättegång samt skiljeförfarande och medling. Fjärde upplagan. Iustus Förlag, Uppsala 2017.

Lindner, Brigitte – Nordemann, Jan Bernd: European Union. Teoksessa Carlo Scollo Lavizzari – René Viljoen (eds.): Cross-Border Copyright Licensing: Law and Practice. Edward Elgar Publishing, Cheltenham UK 2018, s. 51–123.

Lindström, Jyrki: Luotonvalvonta ja saatavien perintä. 4., uudistettu painos, Alma Talent, Helsinki 2014.

Linna, Tuula: Oikeuden väärinkäytön kielto ja sen sovelluksia. LM 4/2004, s. 622–638.

Linna, Tuula: Hakemuslainkäyttö. Talentum, Helsinki 2009.

Linna, Tuula: Saamistakavarikon käsittely käräjäoikeudessa – oikeudenmukainen oikeudenkäyntikö? Oikeus 2012/3, s. 336–356.

Linna, Tuula: Hakemuslainkäyttö – hakemusasioiden käsittely käräjäoikeuksissa. 2., uudistettu painos. Alma Talent, Helsinki 2022.

Lohi, Markus: Tekijänoikeusluovutuksen laajuus ja tulkintaperiaatteet työsuhteessa – Erityisesti uusia käyttötapoja silmällä pitäen. Teoksessa Rainer Oesch – Hanna Heiskanen – Outi Hyyrynen (toim.): Tekijänoikeus ja digitaalitalous. Talentum, Helsinki 2008, s. 31–59.

Lohi, Tapani: Legaatinsaajan oikeusasemasta. Talentum, Helsinki 2011.

Lucas-Schloetter, Agnès: Is There a Concept of European Copyright Law? History, Evolution, Policies and Politics and the Acquis Communautaire. Teoksessa Irini Stamatoudi – Paul Torremans (eds.): EU Copyright Law: A Commentary. 2nd Edition. Edward Elgar Publishing, Cheltenham UK 2021, s. 6–16.

Lundstedt, Lydia: Territoriality in Intellectual Property Law. A comparative study of the interpretation and operation of the territoriality principle in the resolution of transborder intellectual property infringement disputes with respect to international civil jurisdiction, applicable law and the territorial scope of application of substantive intellectual property law in the European Union and United States. Stockholm University, Malmö 2016.

Länsineva, Pekka: Perusoikeudet ja varallisuussuhteet. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2002.

Malbon, Justin – Lawson, Charles – Davison, Mark J.: The WTO Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights: A Commentary. Edward Elgar Publishing, Cheltenham UK 2014.

Mansala, Marja-Leena: Immateriaalioikeudet. Teoksessa Juha Laine (toim.): Verkkokauppaoikeus. WSOY, Helsinki 2001, s. 49–85.

Mantila, Anu: Hallinto- ja siviiliprosessuaalisten ratkaisujen merkitys rikosprosessissa. Acta electronica Universitatis Lapponiensis. Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta, Rovaniemi 2020.

Masouyé, Claude: Guide to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (Paris Act, 1971). WIPO Publication, Geneva 1978.

Mathlein, Liisa: Yhteisomisteiset keksintöoikeudet konkurssissa. Teoksessa Santtu Turunen (toim.): Immateriaalioikeudet insolvenssimenettelyssä. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Helsinki 2004, s. 127–153.

Maunsbach, Lotta: Avtal om rätten till domstolsprövning: Processuella överenskommelsers giltighet i svensk rätt. Norstedts Juridik, Stockholm 2015.

McJohn, Stephen M.: Copyright: Examples and Explanations. Aspen Publishers, New York 2006.

McJohn, Stephen M.: Top Tens in 2011: Copyright and Trade Secret Cases, 10 Nw. J. Tech. & Intell. Prop. 331 (2012).

Melander, Lauri: Saamistodisteen liittämisestä haastehakemukseen oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:n mukaisissa haastehakemuksissa. DL 1993, s. 831–838.

Mikkola, Tuulikki: Yhteisomistus. Alma Talent, Helsinki 2017.

Mittal, Raman: Licensing Intellectual Property: Law & Management. Satyam Law International, New Delhi 2011.

Mohr Mersing, Erik: Nogle ophavsretlige bemærkninger i anledning af højesteretsdommen U. 1978.901. UfR 1979 B, s. 161–167.
Muukkonen, P. J.: Sopimusvapauden käsitteestä. LM 6–7/1956, s. 601–612.
Mylly, Tuomas: Kuin mikä tahansa omaisuus? Immateriaalioikeus kilpailuoikeuden tähtäimessä. Kilpailuoikeudellinen vuosikirja 2003. Suomen Kilpailuoikeudellinen Yhdistys, Helsinki 2004, s. 247–272.
Mårsäter, Olle: Folksrättsligt skydd av rätten till domstolsprövning. Uppsala universitet, Uppsala 2005.
Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Osakeyhtiö III: Corporate Governance. 3., uudistettu painos. Alma Talent, Helsinki 2019.
Mäntylä, Niina: Luonnon edustajien puhevalta. Acta Wasaensia. Vaasan yliopisto, Vaasa 2010.
Määttä, Kalle: Oikeustaloustieteen aakkoset. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Helsinki 1999.
Määttä, Kalle: Oikeustaloustieteen perusteet. Edita, Helsinki 2006.
Nenonen, Anne: Oikeussuojaa koskevat vaatimukset julkisissa hankinnoissa EU-oikeuden alalla. Oikeustiede – Jurisprudentia 2012:XLV. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2012, s. 61–137.
Neuvonen, Riku: Tapaoikeus oikeuslähdeopissa. LM 3/2006, s. 405–432.
Niemi-Kiesiläinen, Johanna: Luonnollisen henkilön velkavastuu insolvenssioikeudessa. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1995.
Nordell, Per Jonas: 1994 års revision av den svenska immaterialrättens sanktionssystem, NIR 1994, s. 309–320.
Norrgård, Marcus: Interimistiska förbud i immaterialrätten. Talentum, Helsinki 2002.
Norrgård, Marcus: Väliaikaiset kiellot patenttioikeudessa. DL 6/2004, s. 1063–1079.
Norrgård, Marcus: The Role Conferred on the National Judge by Directive 2004/48/EC on the Enforcement of Intellectual Property Rights. ERA Forum 6, 2005, s. 503–514.
Norrgård, Marcus: Avtalsingrepp: Om otillbörliga ingripanden i kommersiella avtalsförhållanden. Svenska handelshögskolan, Helsingfors 2006.
Norrgård, Marcus: Patentin loukkaus. WSOYpro, Helsinki 2009.
Norrgård, Marcus – Sund-Norrgård, Petra – Kasi, Miia-Mari: Tekijänoikeudellinen oikeus- ja lausuntokäytäntö vuosilta 2010–2018, osa III. DL 6/2019, s. 839–855.
Norros, Olli: Urheiluliigan organisointi. Talentum, Helsinki 2011.
Norros, Olli: Velvoiteoikeus. 2., uudistettu painos. Alma Talent, Helsinki 2018.
Nuotio, Kimmo: Oikeuslähdeoppia suomalaiseen tapaan. LM 7–8/2020, s. 1236–1249.
Oesch, Rainer: Oikeustapauskommentaari: KKO 1989:87. LM 3/1990, s. 326–337.
Oesch, Rainer: Oikeus valokuvaan – Tutkimus valokuvan suojan kehityksestä ja sisällöstä. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1993.
Oesch, Rainer: Tekijänoikeudet ja perusoikeusnäkökulma. LM 3/2005, s. 351–376.
Oesch, Rainer: Patentin kokonaisluovutus vai lisenssi? Sopimustarkastelu konsernisuhteita silmälläpitäen. Teoksessa Jukka Mähönen – Pasi Pölönen – Veikko Vahtera (toim.): Juhlajulkaisu Risto Nuolimaa 1948–2/6–2018. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2018, s. 187–196.
Oesch, Rainer – Pihlajamaa, Heli – Sunila, Sami: Patenttioikeus. 3., uudistettu painos. Alma Talent, Helsinki 2014.
Ojanen Tuomas: EU-oikeuden perusteita. 3. uudistettu painos. Edita, Helsinki 2016.
Olsson, Henry – Rosén, Jan: Upphovsrättslagstiftningen: En kommentar. Wolters Kluwer, Stockholm 2016.
Ovaskainen, Seppo: Väittämistaakasta siviiliprosessissa. Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden laitoksen julkaisuja, Helsinki 1989.

Paanetoja, Jaana – Kärkkäinen, Mika – Lohi, Markus: Määräajat ja saatavat työsuhteessa. Alma Talent, Helsinki 2019.

Palm, Jukka: Oikeustapauskommentaari ratkaisusta KKO 1999:8. Teoksessa Pekka Timonen (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I/1999. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 1999, s. 61–65.

Peczenik, Aleksander: Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation. Fritzes Förlag, Stockholm 1995.

Peltonen, Anja – Määttä, Kalle: Kuluttajansuojaoikeus. Talentum Pro, Helsinki 2015.

Penner, James E.: The "Bundle of Rights" Picture of Property, 43 UCLAL.REV.711 (1996), s. 711–820.

Petillion, Flip (ed.): Enforcement of Intellectual Property Rights in the EU Member States. Intersentia, Cambridge 2019.

Petillion, Flip – Heirwegh, Alexander: Genesis, Adoption and Application of European Directive 2004/48/EC. Teoksessa Flip Petillion (ed.): Enforcement of Intellectual Property Rights in the EU Member States. Intersentia, Cambridge 2019, s. 1–48.

Pihlajarinne, Taina: Rekisteristä poistetun yhtiön puhevallan käyttö ja perusoikeusargumentaatio yhtiöoikeudessa – KKO 2010:84. LM 2/2011, s. 408–417.

Pihlajarinne, Taina: Eurooppalaisen tuomioistuinkäytännön hyödyntäminen immateriaalioikeuden tutkimuksessa. LM 4/2012, s. 547–558.

Pihlajarinne, Taina: Immateriaalioikeudet. Teoksessa Seppo Villa – Manne Airaksinen – Johan Bärlund – Jyrki Jauhiainen – Timo Kaisanlahti – Mårten Knuts – Petri Kuoppamäki – Seppo Kymäläinen – Jukka Mähönen – Taina Pihlajarinne – Juha Raitio – Kirsti Rissanen – Klaus Viitanen – Thomas Wilhelmsson: Yritysoikeus. Talentum, Helsinki 2014.

Pila, Justine – Torremans, Paul: European Intellectual Property Law. Oxford University Press, Oxford 2016.

Pitkänen, Anu: Tavaramerkkioikeuden ja tekijänoikeuden kaksoissuoja. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2016.

Pitkänen, Olli: Mitä lähioikeus suojaa? LM 5/2017, s. 580–602.

Pohjonen, Marja: Miten lojaliteettiperiaate ilmenee tekijänoikeudessa? Teoksessa Ari Saarnilehto (toim.): Lojaliteettiperiaatteesta: Vastapuolen edun huomioon ottamisesta eri oikeuden aloilla. Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Turku 1994.

Pohjonen, Marja: Heikomman osapuolen asemasta ja suojasta tekijänoikeuslainsäädännössä. Teoksessa Ari Saarnilehto (toim.): Heikomman suojasta : yksityisoikeudellisia kirjoituksia. Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Turku 1995.

Päivärinne, Jussi: IP-osoitteen juridinen luonne ja käyttäjän yhteystietojen selvittäminen tekijänoikeuslain 60 a §:n perusteella. DL 2/2013, s. 196–215.

Päivärinne, Jussi: Blankorangaistussääntely ja valtuutusketjun täsmällisyys – valtuutusketjun ulottuminen ylikansalliseen tekijänoikeusnormistoon. LM 6/2016, s. 954–983.

Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti: Todistelu oikeudenkäynnissä. Tietosanoma, Helsinki 2015.

Pönkä, Ville: Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta. Edita, Helsinki 2008.

Pöyhönen, Juha: Sopimusoikeuden järjestelmä ja sopimusten sovittelu. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1988.

Quintais, João Pedro: Global Online Piracy Study Legal Background Report. University of Amsterdam, Institute for Information Law (IViR), Amsterdam 2018.

Rajala, Katariina: Oikeustapauskommentti. Tekijänoikeutta koskeva riita, tekijäolettama. Oikeustieto 1997/5, s. 9–11.

Rajala, Katariina: Tekijänoikeuden yleiset opit. Teoksessa Katariina Rajala (toim.): Tutkimuksen tekijänoikeudet. Werner Söderström Lakitieto, Juva 1998, s. 15–36.

Rautio, Jaakko – Frände, Dan: Todistelu: Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun kommentaari. 2. uudistettu painos. Edita Publishing, Helsinki 2020.
Reber, Ulrich: UrhG § 97 Anspruch auf Unterlassung und Schadensersatz. Teoksessa Hartwig Ahlberg – Horst-Peter Götting (Hrsg.): Beck'scher Online-Kommentar Urheberrecht. 27. Auflage. C.H. Beck, München 2020.
Reinikainen, Veikko: Jutun palauttamisesta – Prosessioikeudellinen tutkimus. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1956.
Reinikainen, Veikko: Prosessinedellytyksen puuttumisen oikeusseuraamuksista. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1958.
Rekola, Aarne: Esikysymyksen tutkiminen hallintomenettelyssä ja lainkäytössä. LM 5/1958, s. 613–630.
Riekkinen, Juhana: Sähköiset todisteet rikosprosessissa: Tutkimus tietotekniikan ja verkkoyhteiskuntakehityksen vaikutuksista todisteiden elinkaareen. Alma Talent, Helsinki 2019.
Rosén, Jan: Upphovsrättens avtal: regler för upphovsmäns, artisters, fonogram-, film- och databasproducenters, radio- och TV-bolags samt fotografers avtal. Tredje upplagan. Norstedts Juridik, Stockholm 2006.
Rosenstock, Jerome: Transferring Invention Rights: Effective and Enforceable Contracts. Aspen Publishers, New York 2005.
Rosenthal, David: IP & IT Arbitration in Switzerland. Teoksessa Manuel Arroyo (ed.): Arbitration in Switzerland: The Practitioner's Guide. 2nd Edition. Kluwer Law International, The Netherlands 2018, s. 925–1013.
Rudanko, Jorma: Näkökohtia todistusharkinnasta. Unigrafia, Helsinki 2020.
Ruohonen, Janne: Osakeyhtiön voitonjaon maksukykytesti ja vastuu maksukyvyn säilymisestä. Acta Universitatis Tamperensis. Tampere University Press, Tampere 2012.
Ryall, Áine: Effective Judicial Protection and the Environmental Impact Assessment Directive in Ireland. Hart Publishing, Portland 2009.
Ryhänen, Tiia: Sopimusrikkomus vai patenttioikeuden loukkaus vastuuperusteena patenttilisenssisuhteessa. Teoksessa Rainer Oesch – Taina Pihlajarinne – Juha Vesala – Heikki Raappana – Julia Tikkanen: IPR-sopimukset, kilpailu ja suojan toteuttaminen – Immateriaalioikeuksien hyödyntäminen. Edita Publishing, Helsinki 2007, s. 106–199.
Saarenpää, Ahti: Inter vivos ja mortis causa: Näkökohtia kuoleman vaikutuksista oikeustoimiin. Teoksessa Juhlajulkaisu Simo Zitting 1915–14/2–1985. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1985, s. 251–274.
Saarnilehto, Ari: Sopimusoikeuden perusteet. 7., uudistettu painos. Talentum, Helsinki 2009.
Saarnilehto, Ari – Annola, Vesa: Sopimusoikeuden perusteet. 8., uudistettu painos. Alma Talent, Helsinki 2018.
Salmi, Harri – Häkkänen, Petteri – Oesch, Rainer – Tommila, Marja: Tavaramerkki. 2., uudistettu painos. Talentum, Helsinki 2008.
Salokannel, Marjut: Häviävät elokuvan tekijät: Tutkimus audiovisuaalisten oikeuksien luovutussopimuksista. VAPK-kustannus, Helsinki 1990.
Saranpää, Timo: Näyttöenemmyysperiaate riita-asiassa. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2010.
Saranpää, Timo: Siviiliprosessuaalista todistustaakkaa koskeva aineellinen prosessinjohto. LM 3/2011, s. 504–526.
Savela, Ari: Vahingonkorvaus osakeyhtiössä. 3., uudistettu painos. Talentum, Helsinki 2015.
Savola, Mika: Oikeudenkäymiskaaren yleisen turvaamistoimisäännöksen soveltamisalasta. DL 3/2001, s. 435–468.
Savola, Pekka: Tunnistamistietojen luovuttamismääräykset ja telepakkokeinot. LM 5/2013, s. 886–908.

Savola, Pekka: Valtakamppailu lainvalmistelussa: internet-operaattorit tekijänoikeuden täytäntöönpanijoina. Oikeustiede – Jurisprudentia XLVII. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2014, s. 203–248.

Saxén, Hans: Förlagsavtalet. Skriftserie utgiven av Handelshögskolan vid Åbo Akademi, Åbo 1955.

Seuba, Xavier: The Global Regime for The Enforcement of Intellectual Property Rights. Cambridge University Press, Cambridge 2017.

Seville, Catherine: EU Intellectual Property Law and Policy. Edward Elgar, Cheltenham UK 2009.

Sherrell, Phil (ed.): The International Comparative Legal Guide to: Copyright 2019 – A Practical Cross-border Insight into Copyright Law. 5th Edition. Global Legal Group, London 2018.

Siiki, Marika: Tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivin 8 artiklan menettelysääntöjen täytäntöönpano Suomessa. DL 1/2009, s. 172–185.

Siltala, Raimo: Oikeustieteen tieteenteoria. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2003.

Sorvari, Katariina: Vastuu tekijänoikeuden loukkauksesta erityisesti tietoverkkoympäristössä. WSOY, Helsinki 2005.

Sorvari, Katariina: Riisuttu mies: teoksen muuttamisesta taloudellisena ja moraalisena oikeutena. Teoksessa Ari Saarnilehto (toim.): Sopimus, vastuu, velvoite. Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Turku 2007, s. 335–345. (Sorvari 2007a)

Sorvari, Katariina: Tekijänoikeuden loukkaus. WSOYpro, Helsinki 2007. (Sorvari 2007b)

Sorvari, Katariina: Opetustoimen tekijänoikeudet. WSOYpro, Helsinki 2010.

Stamatoudi, Irini – Vrins, Olivier: The Enforcement Directive. Teoksessa Irini Stamatoudi – Paul Torremans (eds.): EU Copyright Law: A Commentary. 2nd Edition. Edward Elgar Publishing, Cheltenham UK 2021, s. 381–478.

Strowel, Alain – Vanbrabant, Bernard: Copyright Licensing: A European View. Teoksessa Jacques de Werra (ed.): Research Handbook on Intellectual Property Licensing. Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham UK 2013, s. 29–53.

Ståhlberg, Pauli – Karhu, Juha: Suomen vahingonkorvausoikeus. 7., uudistettu painos. Alma Talent, Helsinki 2020.

Sund-Norrgård, Petra: Lojalitet i licensavtal. IPR University Center, Helsingfors 2011.

Sund-Norrgård, Petra: Lisenssisopimusten tulkinta – Uudelleenarvioinnin aika? Oikeustiede – Jurisprudentia 2012:XLV. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2012, s. 283–333.

Sundara Rajan, Mira T.: Moral Rights: Principles, Practice and New Technology. Oxford University Press, New York 2011.

Syrjänen, Jussi: Oikeudellisen ratkaisun perusteista. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2008.

Tapanila, Antti: Muutoksenhaku käsittelyratkaisusta. DL 1/2015, s. 1–18.

Tapanila, Antti: Siviiliprosessi. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2021.

Tapio, Veli-Markus: Tekijänoikeuslain 57 §:n korvausjärjestelmä musiikin internetpiratismin torjuntakeinona. Oikeustiede – Jurisprudentia 2014:XLVII. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2014, s. 339–413.

Tarjanne, Tapio: Asianosaisseuraanto Suomen siviiliprosessissa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon Oy, Helsinki 1929.

Taubman, Antony – Wager, Hannu – Watal, Jayashree (eds.): A Handbook on the WTO TRIPS Agreement. 2nd Edition. Cambridge University Press, Cambridge 2020.

Telaranta, K. A.: Sopimusoikeus. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 1990.

Tikkanen, Julia: Lisenssisopimukset liiketoimintakaupassa. Teoksessa Rainer Oesch – Taina Pihlajarinne – Juha Vesala – Heikki Raappana – Julia Tikkanen: IPR-sopimukset, kilpailu ja suojan toteuttaminen – Immateriaalioikeuksien hyödyntäminen. Edita Publishing, Helsinki 2007, s. 31–49.

Timonen, Pekka: Väittämis- ja todistustaakkasäännöstön merkitys testamentin tulkintaprosessissa. Oikeustiede: Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen vuosikirja 1988. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1988, s. 327–372.

Timonen, Pekka: Tutkijan ja tuomarin oikeuslähdeoppi: oikeuslähdeopin eräiden lähtökohtien tarkastelua. LM 5/1989, s. 666–688.

Timonen, Pekka: Johdatus lainopin metodiin ja lainopilliseen kirjoittamiseen. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Helsinki 1998.

Timonen, Pekka: Oikeustapauskommentaari ratkaisusta KKO 2010:84. Teoksessa Pekka Timonen (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein II/2010. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 2011, s. 297–304.

Tirkkonen, Tauno: Oikeusvoimasta: Sen luonne ja subjektiivinen ulottuvaisuus Suomen siviiliprosessioikeudessa. Helsinki 1933.

Tirkkonen, Tauno: Asialegitimaatio- (asiavaltuus-) käsitteestä. LM 2/1945, s. 176–199.

Tirkkonen, Tauno: Suomen siviiliprosessioikeus I. 2. uudistettu painos. Werner Söderström, Porvoo 1974.

Tirkkonen, Tauno – Halila, Jouko: Suomen siviiliprosessioikeus II. 2., uudistettu painos. Werner Söderström, Porvoo 1977.

Tolonen, Hannu: Oikeuslähdeoppi. WSOY, Helsinki 2003.

Tolvanen, Matti: Rikosprosessuaaliset pakkokeinot aineettomiin oikeuksiin kohdistuvien rikosten tutkinnassa, estämisessä ja paljastamisessa. LM 7–8/2013, s. 1296–1318.

Tommila, Marja: Immateriaalioikeuden loukkauksesta tiedottaminen – informaatiota vai sopimatonta menettelyä? Teoksessa Marja-Leena Mansala (toim.): Luovuus, oikeus ja muuttuvat markkinat – Juhlajulkaisu Keijo Heinonen 1923–26/11–2003. Talentum, Helsinki 2003, s. 279–292.

Torremans, Paul: Copyright Jurisdiction under EU Private International Law. Teoksessa Paul Torremans (ed.): Research Handbook on Copyright Law. 2nd Edition. Edward Elgar Publishing, Cheltenham UK 2017, s. 556–573.

Tuori, Kaarlo: Arvostelu Anna Mäki-Petäjä-Leinosen väitöskirjasta ”Dementoituvan henkilön oikeudellinen asema”. LM 6/2003, s. 1049–1054.

Uusitalo, Kirsti: Näytönarviointi ja näyttökynnys lapsiin kohdistuneissa väkivalta- ja seksuaalirikoksissa. Teoksessa Tuulikki Mikkola – Essi Konttinen (toim.): Lapsen asema kansainvälistyvässä maailmassa. Helsingin hovioikeus, Helsinki 2013, s. 11–71.

Vahtera, Veikko: Vahingonkorvaus asunto-osakeyhtiössä. Kauppakamari, Helsinki 2017.

Vaitoja, Jari: Väittämistaakka, tuomarin kyselyvelvollisuus ja pakottavaan yksityisoikeudelliseen sääntelyyn perustuvien vaatimusten tutkiminen siviiliprosessissa. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2014.

Vander, Sascha: Civil and Administrative Procedures and Remedies. Teoksessa Peter-Tobias Stoll – Jan Busche – Katrin Arend (eds.): WTO – Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights. Koninklijke Brill NV, Leiden 2009, s. 701–737.

Vesala, Juha: Reaaliset argumentit tekijänoikeuden soveltamisessa. Teoksessa Santtu Turunen (toim.): Immateriaalioikeudet insolvenssimenettelyssä. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Helsinki 2004, s. 81–97.

Vihervuori, Pekka: Viranomaisen asianosaispuhevallasta vesiasioissa. Tutkimus edunvalvonnan edellytyksistä vesien käyttöä koskevassa päätöksenteossa. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1981.

Vihervuori, Pekka: Asiavaltuuden salakareista. Teoksessa Leena Kartio – Kauko Wikström – Ari Saarnilehto – Ari-Matti Nuutila (toim.): Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 30 vuotta. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Turku 1991, s. 489–499.

Virolainen, Jyrki: Materiaalinen prosessinjohto. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 1988.

Virolainen, Jyrki: Lainkäyttö: Oikeudenkäynnin perusteet ja lainkäyttöelimet siviili- ja rikosprosessissa. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 1995.
Virolainen, Jyrki: Vastaväittäjän lausunto Tatu Leppäsen väitöskirjasta ”Riita-asian valmistelu todistusaineiston osalta. Prosessioikeudellinen tutkimus”. LM 1/1999, s. 115–170.
Virolainen, Jyrki – Martikainen, Petri: Tuomion perusteleminen. Talentum, Helsinki 2010.
Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi: Rikosprosessin osalliset: Rikosprosessioikeus II. WSOY, Helsinki 2004.
Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko: Prosessin päälajit ja tehtävät, Prosessioikeuden oikeuslähteet, normit ja peruskäsitteet, Periaatteet prosessioikeudessa. Teoksessa Dan Frände – Dan Helenius – Petra Hietanen-Kunwald – Tuomas Hupli – Risto Koulu – Juha Lappalainen – Heidi Lindfors – Johanna Niemi – Jaakko Rautio – Timo Saranpää – Santtu Turunen – Jyrki Virolainen – Mikko Vuorenpää: Prosessioikeus. Alma Talent, Helsinki 2017, s. 57–82, 83–116, 117–236.
Virtanen, Pertti: Vahingonkorvaus – laki ja käytännöt. Edita, Helsinki 2011.
von Bomhard, Verena – von Mühlendahl, Alexander (eds.): Concise European Trade Mark Law. Kluwer Law International BW, The Netherlands 2018.
von Lewinski, Silke (ed.): Remuneration for the Use of Works – Exclusivity vs. Other Approaches. Walter De Gruyter, Berlin 2016.
Vrins, Olivier: The EU Policies and Actions in the Fight Against Piracy. Teoksessa Irini Stamatoudi – Paul Torremans (eds.): EU Copyright Law: A Commentary. 2nd Edition. Edward Elgar Publishing, Cheltenham UK 2021, s. 814–936.
Vuorenpää, Mikko: Prosessioikeuden perusteet: prosessioikeuden yleisiä lähtökohtia sekä menettely käräjäoikeuden tuomioon asti. Talentum, Helsinki 2009.
Vuorenpää, Mikko: Asianomistajan oikeudet rikosprosessissa. 2., uudistettu painos. Talentum, Helsinki 2014.
Walamies, Juhani: Oikeussuojan tarve. Teoksessa Raimo Lahti – Antti Jokela – Heikki E. S. Mattila (toim.): Encyclopædia Iuridica Fennica IV osa. Rikos- ja prosessioikeus. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1995, s. 361–362.
Walter, Michel M. – Goebel, Dominik: Enforcement Directive. Teoksessa Silke von Lewinski – Michel M. Walter (eds.): European Copyright Law – A Commentary. Oxford University Press, Oxford 2010, s. 1193–1364.
Wessman, Richard – Kraus, Jakob – Lukins, Ilze: Immaterialrättens struktur. Norstedts Juridik, Stockholm 2019.
Westberg, Peter: Det provisoriska rättsskyddet i tvistemål – en funktionsstudie över kvarstad och andra civilprocessuella säkerhetsåtgärder. Bok 2. Juristförlaget, Lund 2004.
Westberg, Peter: Från statlig till privat rättskipning – reflexioner över frågan om avsägelse av rätten till domstolsprövning. Teoksessa Göran Regner – Marianne Eliason – Hans-Heinrich Vogel (red.): Festskrift till Hans Ragnemalm. Juristförlaget, Lund 2005.
Westberg, Peter: Konflikt och kontrakt. Jure Förlag AB, Stockholm 2020.
Wikström, Kristina: Tavaramerkkien lisensiointisopimukset. Lisensiaattitutkielma. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Helsinki 2005.
Wilhelmsson, Thomas: Siviilioikeuden hiipivä eurooppalaistuminen ja Suomen oikeuslähdeoppi. LM 7–8/2020, s. 1172–1196.
Wirilander, Juhani: Käyttöoikeudesta kiinteistöön: silmällä pitäen lailla sääntelemättömiä käyttöoikeuksia. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1980.
Wolk, Sanna: Gemensamma immaterialrätter – en immaterialrättslig enighet? NIR 3/2009, s. 217–242.
Wrede, R. A.: Suomen prosessioikeus pääpiirteittäin. 3. muutettu ja täydennetty painos. Werner Södeström, Porvoo 1946.

Wrede, R. A.: Finlands gällande civilprocessrätt. 4. upplagan. Juridiska Studentfakultetens Förlagskommission, Helsingfors 1953.
Zitting, Simo: Omistajanvaihdoksesta: silmällä pitäen erityisesti lainhuudatuksen vaikutuksia. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1951.
Zitting, Simo – Rautiala, Martti: Esineoikeuden oppikirja. 5. tarkistettu ja täydennetty painos. Suomen Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 1982.

VIRALLISLÄHTEET

SUOMI

Hallituksen esitykset

HE 143/1957 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi eräistä yhteisomistussuhteista.
HE 23/1960 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin ja laiksi oikeudesta valokuvaan.
HE 128/1962 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle tavaramerkkilaiksi.
HE 184/1977 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle Oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua hovioikeuteen koskevien säännösten ja eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta.
HE 247/1981 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle oikeustoimen kohtuullistamista koskevaksi lainsäädännöksi.
HE 32/1984 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin (Uusi nimike: Tekijänoikeuslaki) sekä oikeudesta valokuvaan annettujen lakien muuttamisesta.
HE 15/1990 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi.
HE 154/1990 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren pöytäkirjaa ja tuomiota koskevien säännösten uudistamisesta riita-asioissa.
HE 161/1990 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yksinoikeudesta integroidun piirin piirimalliin sekä tekijänoikeuslain, oikeudesta valokuvaan annetun lain ja patentti- ja rekisterihallituksesta annetun lain muuttamisesta.
HE 179/1990 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle turvaamistointa koskevan lainsäädännön uudistamisesta.
HE 211/1992 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja tekijänoikeuslain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen 2 momentin muuttamisesta.
HE 302/1992 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tavaramerkkilain sekä yhteismerkkilain 1 §:n muuttamisesta.
HE 94/1993 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.
HE 287/1994 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta ja oikeudesta valokuvaan annetun lain kumoamisesta.
HE 119/1999 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa.
HE 32/2001 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien riita-asiain valmistelua pääkäsittelyä sekä hakemusasioiden käsittelyä koskevien säännösten muuttamisesta.
HE 194/2001 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.
HE 28/2004 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun muuttamisesta.
HE 109/2005 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.
HE 111/2005 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta.
HE 26/2006 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi teollis- ja tekijänoikeuksia koskevan lainsäädännön muuttamisesta.

HE 154/2006 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle ryhmäkannelaiksi ja laiksi Kuluttajavirastosta annetun lain muuttamisesta.
HE 235/2010 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain 60 a §:n ja sähköisen viestinnän tietosuojalain muuttamisesta. (rauennut)
HE 124/2012 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle markkinaoikeutta ja oikeudenkäyntiä markkinaoikeudessa koskevaksi lainsäädännöksi.
HE 73/2013 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta ja orpoteosten käyttämisestä.
HE 221/2013 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle tietoyhteiskuntakaareksi sekä laeiksi maankäyttö- ja rakennuslain 161 §:n ja rikoslain 38 luvun 8 b §:n muuttamisesta.
HE 46/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
HE 181/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta.
HE 7/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle tuomioistuinlaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi.
HE 119/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeuden yhteishallinnoinnista ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.
HE 48/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle joukkolainanhaltijoiden edustajaa koskevaksi laiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.
HE 29/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäynnistä hallintoasioissa ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.
HE 201/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle tavaramerkkilaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi sekä tavaramerkkioikeudesta tehdyn Singaporen sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi.

Valiokunta-asiakirjat

LaVL 5/2005 vp. Lakivaliokunnan lausunto; Hallituksen esitys laeiksi tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun muuttamisesta.
LaVL 22/2014 vp. Lakivaliokunnan lausunto; Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta.
LaVM 4/2000 vp. Lakivaliokunnan mietintö; Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa.
LaVM 6/2006 vp. Lakivaliokunnan mietintö; Hallituksen esitys laeiksi teollis- ja tekijänoikeuksia koskevan lainsäädännön muuttamisesta.
LaVM 19/2014 vp. Lakivaliokunnan mietintö; Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
PeVL 10/1986 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto; Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi eräistä elintarvikerasvoista annetun lain muuttamisesta.
PeVL 15/1992 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto; Hallituksen esitys eduskunnalle Euroopan talousalueen perustamiseen liittyvien sopimusten eräiden määräysten hyväksymisestä.
PeVL 1/1995 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto; Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta.
PeVL 7/2005 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto; Hallituksen esitys laeiksi tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun muuttamisesta.
SiVL 8/2018 vp. Sivistysvaliokunnan lausunto; Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto: Tasapainoinen teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanojärjestelmä nykypäivän yhteiskunnallisiin haasteisiin.

SiVM 6/2005 vp. Sivistysvaliokunnan mietintö; Hallituksen esitys laeiksi tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun muuttamisesta.
SiVM 26/2014 vp. Sivistysvaliokunnan mietintö; Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta.
TaVL 16/2018 vp. Talousvaliokunnan lausunto; Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto: Tasapainoinen teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanojärjestelmä nykypäivän yhteiskunnallisiin haasteisiin.

Komiteanmietinnöt

KM 1953:5. Ehdotus laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin. Komiteanmietintö N:o 5-1953. Helsinki 1953.
KM 1957:5. Tarkistetut ehdotukset laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin ja laiksi oikeudesta valokuviin. Komiteanmietintö N:o 5-1957. Helsinki 1957.
KM 1992:4. Tekijänoikeuskomitean VII mietintö. Päätöskirjelmä. Komiteanmietintö 1992:4.
KM 2002:5. Tekijänoikeustoimikunnan mietintö. Tekijänoikeudet tietoyhteiskunnassa: Ehdotus tietoyhteiskuntadirektiivin edellyttämiksi lainsäädännön muutoksiksi, muut tekijänoikeuslain muutosehdotukset. Opetusministeriö, Helsinki 2002.

Selvitykset ja muistiot

AIPPI 2020. Standing to litigate and effect on remedies. Study Guidelines Q275-SGL-G-2020.
Oikeussuojan saatavuus 2016. Oikeussuojan saatavuus Euroopan oikeudessa -käsikirja. Euroopan unionin perusoikeusvirasto ja Euroopan neuvosto. Euroopan unionin julkaisutoimisto, Luxemburg 2016.
Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:53. Liedes, Jukka: Suomen tekijänoikeuslain kansainvälinen soveltaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki 2017.
Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:21. Luovien sisältöjen luvaton verkkojakelu. Lainsäädännölliset keinot. Opetusministeriö 2009.
Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:9. Tekijänoikeustoimikunnan mietintö. Tekijänoikeuslain 3. luvun muutostarpeiden kartoittaminen.
Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:2. Tekijänoikeustoimikunnan mietintö: Ratkaisuja digiajan haasteisiin.
Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2013:13. Vuopala, Anna: Luvattoman verkkojakelun vähentämiskeinojen arviointia. Selvitykset lainvalmistelun tueksi. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 65/2012. Rautio, Jaakko: Vertailua eräistä todistusoikeudellisista kysymyksistä Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa. Oikeusministeriön julkaisu 65/2012. Selvityksiä ja ohjeita.
Tekijänoikeuskomitean muistio 1983:28. Tekijänoikeuskomitean muistio: tekijänoikeuden loukkausten tutkinta, syytteeseenpano ja seuraamukset. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1983:28. Helsinki 1983.

Luonnokset hallituksen esitykseksi

Työsuhdeolettamaesitysluonnos 2009. Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta. Ministeriöiden julkaisut. Opetus- ja kulttuuriministeriö 4.11.2009.
HE-luonnos 2021. Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 184 §:n muuttamisesta. Opetus- ja kulttuuriministeriö 27.9.2021.

RUOTSI

Prop. 1942 nr 5. Prop. 1942 nr 5 med förslag till rättegångsbalk.
Prop. 1960:17. Regeringens proposition med förslag till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk m m.
Prop. 2008/09:67. Civilrättsliga sanktioner på immaterialrättens område – genomförande av direktiv 2004/48/EG.
Prop. 2017/18:267. Modernare regler om varumärken och en ny lag om företagsnamn.
SOU 1956:25. Upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk.
SOU 1958:10. Förslag till Varumärkeslag.
SOU 2007:47. Den osynliga infrastrukturen – om förbättrad samordning av offentlig IT-standardisering.
SOU 2010:24. Avtalad upphovsrätt.

EU

Euroopan unionin perusoikeuskirjan selitykset 2007/C 303/02. Euroopan unionin virallinen lehti C 303, Tiedonantoja ja ilmoituksia 14.12.2007.
KOM(2005) 276. Alkuperäinen ehdotus: Ehdotus direktiiviksi teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamiseen tähtäävistä rikosoikeudellisista toimenpiteistä. KOM(2005) 276 lopullinen.
KOM(2006) 168. Muutettu ehdotus: Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamiseen tähtäävistä rikosoikeudellisista toimenpiteistä. KOM(2006) 168 lopullinen.
KOM(2017) 707. Komission tiedonanto: Tasapainoinen teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanojärjestelmä nykypäivän yhteiskunnallisiin haasteisiin. KOM(2017)707 lopullinen.
KOM(2017) 708. Komission tiedonanto: Ohjeita teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta annetun direktiivin 2004/48/EY tietyistä näkökohdista. KOM(2017) 708 lopullinen.

Oikeuskäytäntö

SUOMI

Korkeimman oikeuden ratkaisut

KKO 1942 II 192, 366
KKO 1982 II 112, 57
KKO 1985 II 24, 61–62, 389, 448
KKO 1989:87, 22, 334–335, 341–342, 458–460, 463–465, 467–471, 473–475
KKO 1994:94, 291
KKO 1994:125, 57–58
KKO 1994:132, 420
KKO 1994:133, 420
KKO 1995:124, 261–262
KKO 1996:27, 101, 397–398
KKO 1997:7, 35
KKO 1997:52, 100, 264–265
KKO 1998:54, 35
KKO 1998:86, 447
KKO 1998:143, 422
KKO 1999:8, 120, 156, 227–228
KKO 2000:89, 101
KKO 2000:94, 422
KKO 2001:59, 336
KKO 2001:112, 100
KKO 2003:60, 101, 397
KKO 2003:102, 154, 419
KKO 2004:18, 329
KKO 2005:37, 100
KKO 2006:29, 249
KKO 2007:52, 67–68
KKO 2007:63, 155–156
KKO 2008:30, 100
KKO 2008:91, 399
KKO 2010:84, 100
KKO 2011:67, 42
KKO 2011:74, 451
KKO 2011:92, 120, 122, 156, 227–228
KKO 2014:39, 96–97
KKO 2014:94, 94
KKO 2017:85, 432
KKO 2018:8, 53, 330, 332, 337, 340, 355
KKO 2018:59, 91
KKO 2019:34, 417, 421–422
KKO 2019:42, 96, 98

KKO 2020:9, 249
KKO 2021:37, 101
KKO 2021:89, 94

KKO VL:2020-86, 22, 360
KKO VL:2021-96, 100

KKO:n ennakkoratkaisupyyntö S2019/486, 15.3.2022, 180, 360–361, 367, 371, 488

Hovioikeuksien ratkaisut

HHO 15.5.1985, S 1983/207, 210, 197
HHO 7.5.1996, S 93/1846, 2490, 116, 272, 279
HHO 22.5.1997, S 96/226, 1818, 189, 191
HHO 29.5.2007, R 06/3285, 1756, 155
HHO 28.11.2007, S 07/1449, 3867, 99–100
HHO 14.6.2010, S 09/628, 1650, 56
HHO 2.12.2010, S 10/945, 3233, 56
HHO 28.2.2013, S 12/2396, 624, 56
HHO 28.4.2017, S 16/1686, 531, 397–398
HHO 1.6.2017, R 16/85, 17/121328, 365, 368
HHO 26.6.2017, S 16/1444, 812, 58
HHO 8.2.2018, S 17/1408, 173, 397
HHO 30.4.2021, S 18/1850, 577, 152

I-SHO 25.4.1995, R 94/666, 489, 214–215

RHO 15.5.2018, S 18/221, 157, 414

THO 19.3.1996, R 95/1412, 1148, 459
THO 11.7.2018, S 17/689, 602, 101

VHO 8.7.2021, S 20/655, 288, 100

Käräjäoikeuksien ratkaisut

Helsingin KäO 4.7.2013, L 11/16750, 36492 (välituomio), 331–332, 336–337

Markkinaoikeuden ratkaisut

MAO 880/14, 272, 297–299, 318
MAO 191/15, 152, 458
MAO 146/16, 459
MAO 147/16, 459
MAO 243/16, 441
MAO 358/16, 420
MAO 423/16, 297
MAO 424/16, 297
MAO 425/16, 297

MAO 55/17, 281, 320–321, 330, 365
MAO 59/17, 228
MAO 333/17, 297
MAO 565/17, 281
MAO 32/18, 415
MAO 166/18, 297
MAO 302/18, 116, 120, 150
MAO 311/18, 441
MAO 382/18, 414
MAO 477/18, 297, 309, 459
MAO 478/18, 297
MAO 479/18, 297, 309
MAO 539/18, 420
MAO 34/19, 297
MAO 85/19, 281, 297
MAO 277/19, 420
MAO 285/19, 22, 330, 360, 362–365, 459
MAO 524/19, 195
MAO 540/19, 116–117, 272, 281, 459
MAO 25/20, 152
MAO 115/20, 317–321, 330
MAO 215/20, 297
MAO 12.2.2020, 45/20, 85 2019/373 ja 2019/421, 85

Tekijänoikeusneuvoston lausunnot

TN 1991:3, 458
TN 1991:15, 116, 158, 187
TN 1992:1, 117
TN 2002:18, 195
TN 2003:11, 196
TN 2007:2, 119

ULKOMAAT

Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisut

Asia 33/76 *Rewe*, tuomio 16.12.1976, ECLI:EU:C:1976:188, 174–175
Asia C-222/84 *Johnston*, tuomio 15.5.1986, ECLI:EU:C:1986:206, 175
Yhdistetyt asiat C-87-89/90 *Verholen ym.*, tuomio 11.7.1991, ECLI:EU:C:1991:314, 173, 177–178
Asia C-312/93 *Peterbroeck, Van Campenhout & Cie*, tuomio 14.12.1995, ECLI:EU:C:1995:437, 177
Yhdistetyt asiat C-430/93 ja C-431/93 *van Schijndel* ja *van Veen*, tuomio 14.12.1995, ECLI:EU:C:1995:441, 177
Yhdistetyt asiat C-222-225/05 *van der Weerd ym.*, tuomio 7.6.2007, ECLI:EU:C:2007:318, 175
Asia C-432/05 *Unibet*, tuomio 13.3.2007, ECLI:EU:C:2007:163, 97, 173–176
Asia C-268/06 *Impact*, tuomio 15.4.2008, ECLI:EU:C:2008:223, 175

Asia C-445/06 *Danske Slagterier*, tuomio 24.3.2009, ECLI:EU:C:2009:178, 175
Asia C-5/08 *Infopaq International*, tuomio 16.7.2009, ECLI:EU:C:2009:465, 113
Yhdistetyt asiat C-317-320/08 *Alassini ym.*, tuomio 18.3.2010, ECLI:EU:C:2010:146, 175
Asia C-145/10 *Painer*, tuomio 1.12.2011, ECLI:EU:C:2011:798, 113
Asia C-419/15 *Thomas Philipps*, tuomio 22.6.2016, ECLI:EU:C:2016:468, 383
Asia C-348/16 *Sacko*, tuomio 26.7.2017, ECLI:EU:C:2017:591, 176
Asia C-521/17 *SNB-REACT*, tuomio 7.8.2018, ECLI:EU:C:2018:639, 168–169, 178–180, 491
Asia C-666/18 *IT Development*, tuomio 18.12.2019, ECLI:EU:C:2019:1099, 164–165
Asia C-597/19 *M.I.C.M.*, tuomio 17.6.2021, ECLI:EU:C:2021:492, 167, 170, 342–353, 491

Julkisasiamiehen ratkaisuehdotukset

Asia C-226/97 *Lemmens*, julkisasiamies *Fennellyn* ratkaisuehdotus 12.2.1998, ECLI:EU:C:1998:61, 173
Yhdistetyt asiat C-317-320/08 *Alassini ym.*, julkisasiamies *Kokottin* ratkaisuehdotus 19.11.2009, ECLI:EU:C:2009:720, 175
Asia C-597/19 *M.I.C.M.*, julkisasiamies *Szpunarin* ratkaisuehdotus 17.12.2020, ECLI:EU:C:2020:1063, 170–171, 343, 345–348, 350

Ruotsi

NJA II 1961 s. 86, 205
NJA 1966 s. 237, 335–336
NJA 1974 s. 94, 156
NJA 1994 s. 751, 337–338, 340
NJA 1997 s. 270, 95
NJA 1998 s. 278, 97
NJA 2003 not 17, 205, 219–220
NJA 2008 s. 309, 199
NJA 2013 s. 813, 97
SvJT 1961 rf s. 28, 220

Svea HovR 21.12.1990, T 869/90, 208–209
Svea HovR 28.6.2019, PMT 3854/18. Patent-och marknadsöverdomstolen, 278–279

Stockholms tingsrätt 30.9.1997, T 7-1112-96, 379–380, 388–389

Tanska

U 1978.901, 13.10.1978 I 30/1977, 227–228, 303–305

Yhdysvallat

Righthaven L.L.C. v. Hoehn, 716 F.3d 1166 (9th Cir. 2013), 331

Lyhenteet

DL	Defensor Legis
DSM-direktiivi	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/790, annettu 17 päivänä huhtikuuta 2019, tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla ja direktiivien 96/9/EY ja 2001/29/EY muuttamisesta (EUVL L 130, 17.5.2019, s. 92)
EU	Euroopan unioni
EUT	Euroopan unionin tuomioistuin
EY	Euroopan yhteisö
HE	hallituksen esitys
HHO	Helsingin hovioikeus
HovR	Hovrätt
HyödMalliL	laki hyödyllisyysmallioikeudesta 10.5.1991/802
I-SHO	Itä-Suomen hovioikeus
ibid.	*ibidem*, samassa paikassa
IPRED-direktiivi	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2004/48/EY, annettu 29 päivänä huhtikuuta 2004, teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta (EUVL L 157, 30.4.2004, s. 45).
JFT	Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland
KKO	korkein oikeus
KM	komiteanmietintö
KOM	komission asiakirja
KäO	käräjäoikeus
LaVL	lakivaliokunnan lausunto
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
LM	Lakimies
MalliL	mallioikeuslaki 12.3.1971/221
NIR	Nordiskt Immateriellt Rättsskydd
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
OK	oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4
OikTL	laki varallisuusoikeudellisista oikeustoimista 13.6.1929/228
PatL	patenttilaki 15.12.1967/550
PeVL	perustuslakivaliokunnan lausunto
PK	perintökaari 5.2.1965/40
PL	perustuslaki 11.6.1999/731
RHO	Rovaniemen hovioikeus
RL	rikoslaki 19.12.1889/39
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
SvpL	laki sähköisen viestinnän palveluista 7.11.2014/917
TaVL	talousvaliokunnan lausunto
TekijäL	tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404
TfR	Tidsskrift for Rettsvitenskap
THO	Turun hovioikeus
Tietoyhteiskunta-	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/29/EY, annettu 22 päivä-

direktiivi	nä toukokuuta 2001, tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa (EYVL L 167, 22.6.2001, s. 10)
TMerkkiL	tavaramerkkilaki 26.4.2019/544
TN	tekijänoikeusneuvosto
TodTL	laki todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa 7.4.2000/344
TRIPS	Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights
UrhG	Urheberrechtsgesetz 9.9.1965 (Saksa)
URL	upphovsrättslagen 1960:729 (Ruotsi)
VahL	vahingonkorvauslaki 31.5.1974/412
vp	valtiopäivät
WCT	WIPO Copyright Treaty
WIPO	World Intellectual Property Organisation
WTO	World Trade Organization
YhtOmL	laki eräistä yhteisomistussuhteista 25.4.1958/180

ASIAHAKEMISTO

A

access to justice 11, 35, 37, 81, 97, 372–373, 385
alkuperäinen tekijä
– asiavaltuus 166–167, 187–190, 223–224, 278, 393–394, 490–491
– asiavaltuus valvontaoikeuden perusteella 224, 230, 235–243, 250, 485–486
– henkilökohtainen suhde teokseen 108, 118, 223, 235–236, 257
– kannustinvaikutus 238–240, 250
– peruuttamisoikeus 123–124, 241–242
asiaedellytys 6, 14, 33, 53, 59, 95
asiakysymys 6, 35, 45, 59, 68, 87, 481–482
asianomistaja 8, 41, 76, 235, 340–341, 364–367, 459
asianosaiskelpoisuus 36, 39–40, 42, 169
asianosaiskäsite
– aineellinen asianosaiskäsite 2, 43–45, 426–427, 429–431
– prosessuaalinen asianosaiskäsite 2, 43–45, 426–427
asianosaisseuraanto 40, 101, 194
asiavaltuus/-legitimaatio
– aidosti itsenäinen asiavaltuus 77–78, 82, 207, 212, 214–215, 217, 241, 269, 279, 288, 301–302, 484
– asiavaltuuden harmonisointi tekijänoikeudessa 9–10, 27, 159–182, 268, 346, 349, 490–491
– asiavaltuusnormi 5, 8, 11, 15, 21, 26, 48, 50–51, 54–55, 153, 161–162, 164, 173–174, 177, 183, 188, 190, 192–194, 206, 209, 212, 225, 233–235, 251–252, 257, 260, 268, 309–310, 312, 317–318, 320–324, 326, 333, 361–362, 370, 378, 415–416, 426, 436, 446, 460, 470, 481, 484–485, 491
– asiavaltuutta laajentava argumentti 48, 53, 100–102, 181, 283, 288, 290, 345, 370, 485, 487
– ensisijainen ja toissijainen asiavaltuus 77–78, 240–241, 255, 264–267, 279, 282, 290, 369–370
– itsenäinen ja rinnakkainen asiavaltuus 76–78, 215–216, 249, 255, 258, 279, 320, 369–370, 484
– kaksoismerkitys 2, 4, 6, 44–45, 74–75
– materiaalisen asiavaltuuden käsite 6, 14, 45–46, 53, 482 (ks. myös materiaalinen asiavaltuus)
– oikeussuhteen ulkopuolinen subjekti 44, 46, 48, 52–53, 183, 319, 323, 331, 370, 488
– prosessuaalisen asiavaltuuden käsite 6, 14, 43–45 (ks. myös prosessuaalinen asiavaltuus)
– vastaajalegitimaatio 7, 75
– yhteinen asiavaltuus 78, 209
asiavaltuusehto (ks. myös sopiminen)
– prosessioikeudellinen vaikutus 384
– siviilioikeudellinen vaikutus 384–392
– sovittelu 393–402
asiaväite 52, 56–58, 193–194, 414, 456, 460, 483, 492
avio-oikeus 115, 223, 246–247, 255

B

Bernin yleissopimus 107, 110–114, 146, 160–161, 164, 188–189, 191, 490

C

common law 28, 159, 238, 336

D

de lege ferenda 15, 160
de sententia ferenda 15–16
droit de contrôle 236, 364–365
due diligence -tarkastus 471

E

edelleenluovutusoikeus
– alilisensointi 121–122, 276–277, 286, 305–306
– edelleenluovutuskielto 119–121, 139–140, 156, 227–229, 277
– edelleenluovutusoikeuden haltija 120, 122, 228–230
– edelleenluovutusoikeuden loukkaaminen 121–122, 156, 227–231, 243, 303, 306
– yksinoikeuteen rinnastettavana oikeutena 119, 122, 228, 230
editio 465
ennakkopäätöstuomioistuimen norminantovalta 369–371
esiprosessi 342, 351–352, 404, 471–472, 476–478, 489–490
estomääräys 152, 154, 321, 431, 435–440, 443–445
EU-oikeus
– tehokasta oikeussuojaa koskeva periaate 97, 173–177, 182, 294, 490
– tehokkuusperiaate 174–177, 181–182, 294, 490
– vastaavuusperiaate 174–177, 490
ex parte -prosessi 423–424

G

goodwill 157, 308

H

hakijalegitimaatio/-valtuus (hakemislegitimaatio)
– muodollinen hakijalegitimaatio 50, 253, 429
– tekijänoikeudellisissa loukkausasioissa 426–431
henkilöoikeus (persoonallisuusoikeus) 103, 107, 109
hyvitys- ja vahingonkorvausoikeus
– loukkauksen johdosta 155–158
– siirronsaajan oikeusasema ja asiavaltuus 334–353
– siirtokonstruktio 332, 334–341, 355, 364, 366, 419–420, 445, 458, 460
– vaatimusten ajaminen muiden puolesta 212, 217–221, 353–355
hyödyllisyysmallioikeus 280
hävittämis- ja menettämisseuraamus 147, 150, 215, 335, 341–342

I

ilmoitus-kriteeri (edellytys) 77, 265, 279, 377–382, 393, 398, 447–448
indispositiivinen elementti 61, 406–407, 426, 448–449, 455, 468
IP-osoite 153, 314, 326, 351

J

julkaisijan ja kustantajan asiavaltuus 191–194
jura novit curia -periaate 29, 99
jälkiperäisteoksen luojan asiavaltuus 194–198, 457

K

kaikki oikeudet luovutetaan -klausuuli 119–120
kanne
– kanneoikeus/-valta käsitteenä 74–75
– kanneperuste 57, 62, 71, 454
– kannevaatimus 34, 38, 55, 62–63, 68–69, 71, 98, 150, 220, 361–362, 459, 470
– kanteenmuutos 36, 69–70
– kieltokanne 99, 150–152, 154, 208, 214, 325, 433–438, 443
– korvauskanne (myös vahingonkorvauskanne) 31, 53, 79, 147, 150, 153–154, 197, 220, 255, 281–282, 291–292, 305–307, 335–336, 339–340, 383, 419, 445
– loukkauskanne 1, 67, 150, 193, 206, 257, 279, 282, 305–306, 331, 360, 377–378, 380, 383, 391, 404, 445, 472, 484, 490
– muotoamiskanne 38, 88
– nostamispäätös 35
– suorituskanne 38, 55, 69, 71, 402
– vahvistuskanne 38, 69–71, 88, 99, 150–151, 204, 206, 211, 376, 402, 445
keskeyttämismääräys 144, 147, 152, 154, 254, 321, 431, 435–440, 443–444
kilpailuoikeus 123, 390–391, 400–401
kohtuullinen aika -kriteeri 265, 377–379, 381–382
kokonaisluovutus (ks. myös tekijänoikeuden luovutus)
– asiavaltuus 226–245
– kokonaisluovutus 128–129

– osittainen kokonaisluovutus 129–130
– osuuden kokonaisluovutus 139–141
– rajoitettu osuuden kokonaisluovutus 141–143
kollektiivivaade 81–83, 197, 212, 214–217, 234, 253, 257, 295, 301–302, 307–308, 353–354, 393, 449, 484
kolmansien oikeudet (intressit) 219, 222, 330, 404, 406, 437, 439–441, 444, 448–449, 468, 476, 478–479, 490
kompleksinen oikeustosiseikka 60–61
kontradiktorinen periaate 34, 49, 62
kumulaatio 69, 71, 73, 79, 84, 150, 214–215, 353
kuolinpesä
– jakamaton kuolinpesä 202, 245, 247, 250–254, 256, 258, 486
– legaatinsaajan asiavaltuus 262–267
– osakkaiden yhteishallinto 246–247, 249, 252–254, 264, 267, 486
– perittävän lähisukulaisten asiavaltuus moraalisten oikeuksien loukkausten osalta 254–257, 260–262, 485
– pesänselvittäjän asiavaltuus 248–249, 257–258, 266–267
– pesänselvittäjän hallinto (myös pesänselvittäjähallinto) 247–248, 257–258, 267
– testamenttimääräys 145, 155–156, 255–257, 261
– yleisjälkisäädöksen saajan asiavaltuus 247–254
käsittelyaika 93, 482
käsittelyratkaisu (ks. myös prosessiratkaisu) 88, 414

L

laillinen (legaalinen) edustaja 39–42
lepäämään jättäminen 212, 402
lex specialis derogat legi generali 200
liikkeenluovutus 119, 122, 462
lisenssinluovutus (osittaisluovutus)
– alilisensointi 121–122, 276–277, 286, 305–306
– asiavaltuudesta sopiminen 376–392
– ei-eksklusiivinen lisenssi ja asiavaltuus 290–292, 355–359
– ei-eksklusiivinen lisenssi käsitteenä 136–137
– eksklusiivinen lisenssi ja asiavaltuus 270–279
– eksklusiivinen lisenssi käsitteenä 135
– eksklusiivisuusaste 134, 136–137, 267–269, 274–275, 284, 287, 293, 300, 343, 378, 487
– kollektiivi- ja ei-kollektiivivaateet 301–308
– käyttöoikeus ja käyttölupa käsitteistä 131–132
– osittaisluovutus 130–138
– semi-eksklusiivinen lisenssi ja asiavaltuus 279–290, 292–295, 355–359
– semi-eksklusiivinen lisenssi käsitteenä 135–136
– väitedoktriinin soveltaminen 295–301
litis denuntiatio 76, 84
lopullinen päätös käsitteenä 88, 92, 94
loukkausseuraamusvelkoja 387, 389, 489
lähioikeus 9, 113, 125, 131, 187–188, 311, 321, 343–346, 349, 351

M

mallioikeus 56, 104, 132, 182, 280–281, 380
materiaalinen asiavaltuus
– aksessorisuus 224, 273, 275, 331, 386
– ehtojen asettaminen 385–392
– ero prosessuaaliseen asiavaltuuteen 53–59
– esikysymyksenä 66–73
– käsitteenä 6, 14, 45–46, 53, 482
– oikeustosiseikkana 59–66
– poissulkeminen 385–392
– tutkiminen 403–479
moraaliset oikeudet
– asiavaltuus 190–191, 197–198, 223, 232, 235–242, 249–262, 276, 278, 327
– isyysoikeus 108, 126–127, 157, 260–261
– klassikkosuoja 108, 256
– loukkaukseen perustuvan korvausvaatimuksen siirto 338–339
– luoksepääsyoikeus 108, 157
– luopuminen 118, 127, 143, 191, 223, 339, 394, 460
– objektiivinen mittapuu 108, 199, 339
– oikeus korvaukseen loukkauksen johdosta 155–158, 215, 217–218
– perittävän lähisukulaisten asiavaltuus 254–257, 260–262, 485
– respektioikeus 108, 123, 126, 157, 394
– tekijänoikeuden jaottelusta taloudellisiin ja moraalisiin oikeuksiin 107–109

– yhteistekijöiden tilanteessa 199–200, 206–207
– yksinoikeuksina 126–128
muuttamisoikeus 119–120, 122–123, 128, 230, 236–244, 303, 305–306
määräämisoikeus
– edelleenluovutusoikeuden haltija 228–229
– jaettu tai rinnakkainen 122, 240, 275, 285, 287, 289, 300, 307, 386–387
– luopuminen 106, 276, 285, 386, 394
– yhtäläinen 136, 286, 305–307
– yksinomainen 274–275, 387

N

negotiorum gestio 42, 81
notorinen oikeustosiseikka 63, 65–66, 88, 446–447
näyttökynnys
– korotettu todennäköisyysnäyttökynnys 422, 444–445, 478
– normaalinäyttökynnys ja uskottava näyttö 65, 422, 435, 444–446, 450, 452, 454–456, 472–474, 476
– todennäköisyysnäyttökynnys 65, 418, 420, 422–424, 443–445

O

oikeudenkäyntikelpoisuus 39–42, 76
oikeussuojan tarve
– alkuperäisen tekijän valvontaoikeusaseman yhteydessä 240–241
– asiavaltuutta laajentava argumentti 48, 53, 100–102, 181, 283, 288, 290, 345, 370, 485, 487
– ei-eksklusiivisen lisenssin haltija 282–283, 290–292
– eksklusiivisen lisenssin antaja 276–278
– eksklusiivisen lisenssin haltija 272–273
– erityisen prosessinyhteyden tilanteessa 82–83, 214, 216–217
– hyvitys- ja/tai vahingonkorvausvaatimuksen siirronsaaja 339, 341–342, 352–353
– kantaja-hakijalla ei riittävää oikeussuojan tarvetta luovutustilanteissa 355–359
– legaatinsaajan asiavaltuusasema 264–267
– prosessinedellytyksenä 95–101, 429
– semi-eksklusiivisen lisenssin haltija 283–290, 292–295
– tekijöiden edustajien asiavaltuusaseman tarve 325–326
– väitedoktriini ja oikeussuojan tarve lisenssitilanteissa 295–301
– välittömän edun harkinnassa 180, 294–295, 352–353
– yhteys asiavaltuuteen 101–102
oikeussuojapyyntö 33, 55, 96, 283, 290, 429
oikeustaloustiede 27–28
oikeusturva 20, 36–37, 51, 78, 96, 144, 149, 176, 235, 249, 258, 265–266, 324–327, 368, 374, 392, 442, 476–477
omistusoikeus 47, 53–54, 58–61, 63, 103–105, 128–129, 132–133, 141–142, 180, 202–203, 231, 245, 270, 274, 332, 334, 336–337, 343–344, 353–355, 364, 447

P

patenttioikeus 28, 71, 121, 125, 181, 209, 335–336
piratismi 146, 149, 311, 320, 365–367
prekluusio 58
prosessiautonomia 28, 174–175, 349
prosessiekonomia 70, 93, 355, 474–477, 482–483
prosessimandaatti 31, 50, 52–53, 214, 286, 317, 319, 323, 329–333, 336–337, 353–354, 356, 358–359, 364–365, 371, 377, 489
prosessinedellytys
– ehdoton prosessinedellytys (määritelmä) 36
– erityinen prosessinedellytys (määritelmä) 34–35
– erityisen prosessinedellytyksen kaltainen asiaedellytys 59
– käsitteenä 34
– sopimusoikeudellinen prosessinedellytys (määritelmä) 375
– tahdonvaltainen prosessinedellytys (määritelmä) 36–37
– yleisten prosessinedellytysten jaottelu 36
prosessineste 33, 52, 92, 362, 372, 375, 380
prosessinjohto 62, 219, 301, 397, 404–405, 407, 409–412, 417–418, 425
prosessinyhteys
– erityinen prosessinyhteys 79, 81–83, 214–215, 222, 234, 258, 278, 302, 307, 484
– tavallinen prosessinyhteys 79–81

– välttämätön prosessinyhteys 78–81, 86, 206, 208–215, 222, 234, 252, 278–279, 288, 307, 484
prosessioikeuden laillisuusperiaate 375
prosessiratkaisu (ks. myös käsittelyratkaisu) 88–89, 92–95, 431
prosessisopimusten pätemättömyysperiaate 375–376, 380
prosessivaltuus/-legitimaatio 36, 39, 42, 192, 311–312, 314, 324, 327, 353
prosessiväite (myös oikeudenkäyntiväite) 34, 37, 49, 52, 57–58, 72, 87–89, 92, 193–194, 414, 458–459, 463, 483, 492
prosessuaalinen asiavaltuus
– ehtojen asettaminen 379–382, 384
– ero materiaaliseen asiavaltuuteen 53–59
– käsitteenä 6, 14, 43–45
– poissulkeminen 375–376, 384
– prosessimandaatti 31, 50, 52–53, 214, 286, 317, 319, 323, 329–333, 336–337, 353–354, 356, 358–359, 364–365, 371, 377, 489
– väitedoktriini varallisuusoikeudellisissa asioissa 47–52, 183–184, 414, 431
puhevalta/-oikeus käsitteenä 75–76

R

res judicata 19–20, 36, 89, 91–92
rojalti 244, 278
rooliperiaatteet
– käsittelymenetelmä 62, 405, 407–409, 412, 425, 455
– määräämisperiaate 62, 304, 405–406, 408–409, 412, 446, 452, 455
– tutkintamenetelmä 405, 407–410, 412, 425, 432, 434, 436–438, 482
– virallisperiaate 375, 405–410, 412, 432–434, 436–438, 482

S

siirtoketju
– esimerkinomainen tarkastelu 464–469, 473–479
– katkeamattomuus- ja aukottomuusvaatimus 461–462, 469–470, 472–473
– osana materiaalisen asiavaltuuden tutkintaa 456–463
sopiminen (ks. myös asiavaltuusehto)
– asianosaisten sopimusvapaudesta asiavaltuustilanteissa 371–376
– asiavaltuudesta sopiminen lisenssitilanteissa 376–392
– prosessimandaatti 31, 50, 52–53, 214, 286, 317, 319, 323, 329–333, 336–337, 353–354, 356, 358–359, 364–365, 371, 377, 489
– prosessisopimusten pätemättömyysperiaate 375–376, 380
– sopimusoikeudellinen prosessinedellytys/-este 35, 286, 372, 375, 377, 379–382, 384, 388, 489
statusprosessi (myös statusasia) 50, 101, 430
suostumus-kriteeri 376–379, 382
suppean tulkinnan periaate 116–117, 119

T

takavarikko 111, 155, 342, 414–415, 419, 422
taloudelliset oikeudet (ks. myös tekijänoikeuden luovutus ja yksinoikeudet)
– korvaus loukkauksen johdosta 155–158
– tekijänoikeuden jaottelusta taloudellisiin ja moraalisiin oikeuksiin 107–109
tapaoikeus (myös maantapa) 5, 18–21, 102, 268–269, 272–273, 296, 485
tavaramerkkioikeus
– asiavaltuus 160, 168, 182, 281, 289, 306, 359, 376–383
– lisenssin käsitteestä 131–132
tekijä (ks. myös alkuperäinen tekijä)
– edustajan asiavaltuusasema 309–327
– käsitteenä 187
– tekijäolettama/-presumptio 161, 167, 188–190, 197, 424, 457
tekijänoikeuden luovutus
– kaksoisluovutus 140
– kokonaisluovutus 128–129
– luovutus- ja siirtymistavoista 114–124
– luovutustyypit kootusti 143
– osittainen kokonaisluovutus 129–130
– osittaisluovutus (myös lisenssinluovutus) 130–138
– osuuden kokonaisluovutus 139–143
– viipalointi 138, 224, 231, 243–244, 258, 260–261
tekijänoikeus
– jaottelu taloudellisiin ja moraalisiin oikeuksiin 107–109
– kanne- ja hakemustyypit 149–155

– kansainvälinen ja EU-oikeudellinen sääntelykehikko 109–114
– korvaus loukkauksen johdosta 155–158
– luovutus- ja siirtymistavoista 114–143
– luovutustyypit kootusti 143
– seuraamusjärjestelmä 9, 30, 106, 144–145, 147, 155, 334, 340, 342, 387, 489
– täytäntöönpano 144–149
– varallisuusoikeutena ja yksinoikeutena 103–106
tekijänoikeusjärjestö
– asiavaltuus 167–182, 309–327, 330, 360–371, 415, 487–488, 491
– sopimuslisenssijärjestö 25, 360–362
– valvontavaltakirja 364–365
tekijänoikeusneuvosto 117, 119, 196, 418
teollisoikeus 9, 110, 113, 125, 132, 166, 187, 267, 280–282, 293, 417, 421
teos
– alkuperäisteos 195–198, 224, 457
– jälkiperäisteos 195–198, 457, 463
– kokoomateos 195–196, 198
– käännös 122, 195
– muunnelma 122, 195
– orpoteos 113, 191, 313
– teoskappale 104, 108, 115–116, 123, 126, 144, 147, 223, 274
– teoskynnys 281, 417–418, 460, 485
– työsuhteessa luotu teos 115–117, 120
– yhteenliitetty teos 196–197, 199, 203
– yhteisteos (ks. yhteistekijät)
todisteen hankkiminen viran puolesta 403–405, 407, 409–412, 418, 425, 434, 438–440, 456, 482, 490
todistusvaikutus 64, 83, 85–86, 216–218, 220, 292, 433, 441, 447, 450, 476
TRIPS-sopimus 99, 110–113, 145–147, 160–164, 416, 425, 490
tuntematon loukkaaja 152, 184, 404, 430, 432, 437–438, 440–441, 443, 445, 468, 472, 476, 490
turvaamistoimi
– asiavaltuus 413–426
– etukäteisnautinta 419, 422, 444–445, 478
– turvaamistoimen luonteinen tai kaltainen asia 154, 254, 294, 435–438, 440, 478
– vaade-edellytys 414–415, 420–424
– vaaraedellytys 420
– väliaikainen turvaamistoimi 144, 248, 254, 265–267, 294, 413, 418, 423, 439

U

uhkasakko 152

V

väitedoktriini käsitteenä (ks. myös prosessuaalinen asiavaltuus) 48–49
väliintulo
– epäitsenäinen väliintulija 84–86, 213–214, 279, 292–293
– itsenäinen väliintulija 84–86, 213–214, 254, 264
– väliintulointressi 85, 99, 213, 264, 279, 292
– väliintulijan puhevalta 76, 234
välituomio 59, 69–73, 87, 90, 150, 332, 336, 483
välitön etu (myös intressi)
– IPRED-direktiivin resitaalissa 166, 172, 178, 181, 346, 348
– käsitteenä 166, 172–173, 181, 348
– turvamekanismina 10, 179, 349, 491
– vaikutus kansallisiin asiavaltuusratkaisuihin 177–182
– vetoaminen semi-eksklusiivisen lisenssin tilanteissa 294–295
– yhteys oikeussuojan tarpeeseen 179–180, 294–295, 352–353

W

WIPOn tekijänoikeussopimus 110–113, 163–164

Y

yhteisomistus
– määräosainen yhteisomistus 80, 140, 202–204, 215, 233, 245–246, 259, 302, 307
– jaoton yhteisomistus 201–204, 225, 245–246, 250–252, 259, 301, 307
– eräänlainen yhteisomistus 259
– tasasuuruusolettama 142, 204–206, 259
– varallisuuspiiri 202–203, 225, 245, 259
yhteistekijät (yhteisteos)
– asiavaltuus 206–212, 221–222, 231–235
– jaoton vai jaollinen yhteisomistussuhde 201–206
– kollektiivivaateet 215–221
– osuuden kokonaisluovutus 139–141

– rajoitettu osuuden kokonaisluovutus 141–143
– yhteisoikeussuhde 139, 141–143, 199–206, 210, 231–234, 251–252
– yhteistekijöiden kuuleminen 212–215
yksinoikeus
– bundle of rights 126, 331
– funktiot ja komponentit 126
– käsitteenä 125–127
– negatiivinen funktio 105, 195, 197, 274–276, 387
– positiivinen funktio 105, 195, 197–198, 274–276
– rajoitukset 105–106
– yksinoikeus yksinoikeuteen 271–272, 295
– yksinoikeuteen rinnastettava asema 133–135, 271, 279, 283–284, 287–290, 293–295, 300, 303, 306, 355, 357–358
yksipuolinen tuomio 406, 424, 435, 442, 446–447, 450–452, 454, 482
yksityisautonomia 372–373, 389, 405, 489
ylimääräinen muutoksenhaku 5, 89, 94–95

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-sarja N:o 346

Tekijänoikeuden loukkaus voi koskettaa monen tahon oikeuksia – toisinaan jopa samanaikaisesti samassa loukkausasiassa. Esimerkiksi alkuperäisellä tekijällä, jälkiperäisteoksen luojalla, yhteisteoksen tekijällä, yhteisomistajalla, kokonaisluovutuksen saajalla, lisenssinhaltijalla, hyvitys- ja/tai vahingonkorvausvaatimuksen siirronsaajalla, julkaisijalla, kustantajalla, kuolinpesän osakkaalla, legaatinsaajalla, pesänselvittäjällä/-jakajalla ja mahdollisesti jopa tekijänoikeusjärjestöllä tai tekijän edustajalla saattaa olla intressi loukkausasiassa.

Pääosa tekijänoikeudellisista loukkaustapauksista käsitellään nykyään siviilioikeudellisina asioina. Oikeudenkäymiskaari, tekijänoikeuslaki tai muut lait eivät kuitenkaan sisällä yleissäännöksiä siitä, kuka on oikeutettu saattamaan tekijänoikeuden loukkausta koskevan siviili- tai hakemusprosessin vireille, tai siitä, kuka on oikeutettu saamaan ratkaisun tällaisessa asiassa.

Asiavaltuuskysymysten käsittely, jäsentäminen ja ratkaiseminen on huomattavasti laajempi ja monitahoisempi kokonaisuus kuin ensi näkemältä saattaa vaikuttaa. Teoksen tarkoituksena on avata tätä kompleksista kokonaisuutta sekä antaa kattava kokonaiskuva niistä prosessuaalisista ja aineellisoikeudellisista erityiskysymyksistä, jotka liittyvät siviilioikeudellisissa tekijänoikeuden loukkaustapauksissa aktualisoituviin asiavaltuuskysymyksiin ja muihin asiavaltuuteen läheisesti kytköksissä oleviin kysymyksiin.

Teoksessa käsitellään asiavaltuuden lisäksi eräitä sen siviiliprosessuaalisia lähi-ilmiöitä, kuten prosessinyhteyden eri muotoja sekä oppia oikeussuojan tarpeesta. Lisäksi teoksessa selvitetään, voidaanko esimerkiksi usean asialegitimoidun tilanteessa keskinäisellä sopimuksella vaikuttaa asiavaltuusjärjestelyihin tuomioistuinta sitovasti. Teoksessa paneudutaan myös tuomioistuimen ja asianosaisten työn- ja vastuunjakoon tekijänoikeudellisten asiavaltuuskysymysten selvittämisessä.

Teos on ensimmäinen kokonaisvaltainen esitys tekijänoikeudellisten asiavaltuuskysymysten käsittelystä, jäsentämisestä ja ratkaisemisesta. Asetelman tuntemus on välttämätöntä, jotta asiavaltuuskysymyksen teoreettinen jäsentäminen ja asian ratkaiseminen tapahtuvat oikein. Kirjaa voivat hyödyntää niin tekijän- ja prosessioikeuden parissa työskentelevät kuin muutkin juristit ja asiantuntijat.

LAKIMIESKUNNAN OMA LAATUKUSTANTAJA VUODESTA 1934

toimisto@lakimiesyhdistys.fi
www.lakimiesyhdistys.fi

ISSN-L 0356-7206
ISSN 0356-7206
ISBN 978-951-855-423-6
ISBN 978-951-855-424-3 (verkkokirja)